37
15 A
7

Digitized by Google

TERTULLIANUS PRÆDICANS,

ET

SUPRA QUAMLIBET MATERIAM OMNIBUS ANNI Dominicis, & Feſtis non ordinariis ſolùm, ſed etiam extraordinariis, ſingulisque Quadrageſimæ Feriis prædicabilem ordine alphabetico copiosè diſpoſitam.

SEX AD MINUS FORMANS CONCIONES INGENIOSE' ADINVENTAS belle concinnatas, & trina ſubd viſione illuſtratas.

CUM DUPLICI INDICE, CONCIONUM SCILICET, ET MATERIARUM

AUCTORE

R. P. MICHAELE VIVIEN,

Sacr. Theol. Lectore, Provinciæ Recollectorum S. Franciſci in Aquitania Alumno, necnon antiquo Cuſtodum Cuſtode.

Editio Quinta, Correcta, & Emendata.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS, MDCCVII.

Sumptibus Joſeph Mariæ Ruinetti, ſub Signo Veritatis.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

37-15-A-1

Digitized by Google

IDÆA CONCIONUM,

Quæ in hoc Tomo continentur.

Primus Numerus denotat Paginam, ſecundus Columnam.

APOSTOLUS.

SCHOLIUM.

Poſtoli ſunt. 1. A Chriſto vocati. 2. Chriſti amicitia donati: 3. In orbem miſſi: 4. Chriſtum teſtificati. 5. Mundi triumpho coronati; 6. Fidelium prole fæcundati.

CONCIO PRIMA.

Admiranda prorſus Apoſtolorum vocatio; ob 1. Vilitatem eorum, qui vocantur. 2. Eminentem dignitatem ad quam vocantur. 3. Magnitudinem miniſterii propter quod vocantur.

I. PARS. Chriſtus vocavit Apoſtolos. 1. Ignobiles, & demiſſos, 2. imperitos, & ignaros, 3. Pauperes, & egenos. fol. 1. 2.

II. PARS. Apoſtoli à Chriſto vocati ſunt participes, 1. Potentiæ, quæ Patri accommodatur. 2. Sapientiæ, quæ Filio attribuitur, 3 ſanctitatis, quę Spiritui S. appropriatur. 2. 1.

III. PARS. Vocati Apoſtoli, ut ſint. 1. Eccleſiæ fundamenta, & baſes, 2. Fidelium capita, & principes, 3. Orbis lumina, & faces. 3. 1.

CONCIO SECUNDA.

Chriſti amicitia fuit Apoſtolis, 1. Utilis. 2. Delectabilis, 3. Honorabilis.

I. PARS. Utilis, ut conſtat ex 1. Benevoli amoris dilęctione, 2. Secretorum manifeſtatione. 3. Donorum effuſione. 7. 2

II. PARS. Delectabilis, ut patet ex Chriſti. 1. conſpectu, & viſione, 2. colloquio, & converſatione. 3. convictu, & familiaritate 8 1

III. PARS. Honorabilis, ut comprobatur ex poteſtate, quam dedit eis Chriſtus. 1. Peccata dimittendi, 2. Corpus dominicum conficiendi, 3. Martirium patiendi. 9. 2

CONCIO TERTIA.

Apoſtolorum, 1. Miſſio 2. Delegatio, 3. ad procurandam humanam ſalutem deſtinatio. 13. 1

I. PARS. Apoſtoli ſunt. 1. A Chriſto miſſi. 2. primario ad Judæos miſſi, 3. Miſſionem ſuam miraculis teſtati. ibid.

II. PARS. Delegatio Apoſtolorum fuit officium, maximæ, 1. Dignitatis. 1. Auctoritatis. 3. Poteſtatis. 17. 1

III PARS. Apoſtoli humanam procuraverunt ſalutem, 1. Prædicatione. 2. Operatione, 3. Paſſione. 19. 1

CONCIO QUARTA.

Apoſtoli teſtati ſunt Chriſti. 1. Naturam, 2. Vitam, 3. Doctrinam. 21. 1

I. PARS. Apoſtoli teſtati ſunt naturam Chriſti 1. Divinam. 2. Humanam, 3. Glorioſam. ib.

II. PARS. Apoſtoli teſtati ſunt, dominicæ vitæ, 1. innocentiam. 2. obedientiam. 3. patientiam. 23. 2

III. PARS. Chriſti doctrina ab Apoſtolis teſtata, docet 1. Pietatem, 2. Veritatem. 3. probitatem. 25. 1

CONCIO QUINTA.

Apoſtoli triumpharunt de idololatria. 1. Proſperitate floreſcente. 2. Viribus, & præſidiis

a 2 ma-

maximè pollente. 3. Conſuetudine, & vitiis invaleſcente. 25. 1

I. PARS. Chriſtianam Religionem prædicarunt Apoſtoli, idololatria 1. antiquiorem, 2. ampliorem, 3. opulentiorem. 27. 2

II. PARS. Apoſtolorum, 1. Stultitia, Philoſophorum vicit ſapientiam, 2. infirmitas, rerum ſuperavit potentiam, 3. ſimplicitas, dæmonum debellavit aſtutiam. 29. 1

III. PARS. Apoſtoli debellarunt idololatriam, 1. Conſuetudine ſolidatam, 2. vitiis vigoratam, 3. Pravo Deorum exemplo auctoratam. 31. 1

CONCIO SEXTA.

Magna prole fœcundati ſunt Apoſtoli, 1. Verbi Dei prædicatione, 2. Sacramentorum adminiſtratione, 3. Sanguinis effuſione. 33. 2

I. PARS. Apoſtoli ſua prædicatione, 1. Chriſto filios pepererunt 2. Chriſtum in fidelibus generaverunt, 3. Fideles in Chriſti corpus converterunt. 34. 1

II. PARS. Apoſtoli per adminiſtrationem, 1. baptiſmi, Chriſto filios pepererunt, 2. Pœnitentiæ, Deo filios generaverunt, 3. Ordinis Eccleſiæ filios parturierunt. 36. 2

III. PARS. Apoſtoli, ſanguinis effuſione Chriſtianam religionem. 1. ſeminaverunt. 2. multiplicaverunt. 3. dilataverunt. 38. 1

A V A R U S.

SCHOLIUM.

Conſideranda eſt Avari, 1. Inopia, & egeſtas, 2. Servitus, & captivitas, 3. Nequitia, & improbitas 4. Iniuſtitia, & iniquitas. 5. Sævitia, & crudelitas, 6. Idololatria, & impietas.

CONCIO PRIMA.

Quanta avari egeſtas, 1. Cui non ſufficiunt bona, quæ habet. 2. Qui in abundantia inops eſt, nec utitur bonis, quæ habet. 3. Qui neceſſariò amittit bona, quæ habet. 39.

I. PARS. Avari inopia, oritur ex 1. inſatiabili ejus cupiditate. 2. Rerum cupitarum vacuitate. 3. Rerum poſſeſſarum mendicitate. 60. 1

II. PARS. In opulentia inops avarus, quia 1. Suis non utitur. 2. parcè utitur, 3. aliena rapere nititur. 39. 2

III. PARS. Avarus egenus, quia in 1. vita ſæpè amittit bona ſua, 2. morte deſerit bona ſua. 3. poſt mortem non defert ſecum bona ſua. 43. 1

CONCIO SECUNDA.

Captivus Avarus tria tormentorum genera patitur, 1. Carcerem, in quo caligine obtenebratur. 2. Vincula quibus ligatur. 3. Supplicia queis mulctatur. 45. 1

I. PARS. Avaritia. 1. Rationis lumen obſcurat. 2. Fidei lumen obnubilat. 3. Gratiæ lumen obtenebrat. 45. 2

II. PARS. Avarus. 1. Duro detinetur vinculo. 2. Gravi oneratur vinculo. 3. illaqueatur benè indiſſolubili vinculo. 47. 1

III. PARS. Avarus, 1. in terra indeſinenter laborat, 2. A cœlo exulat, 3. in inferno ignem intolerabilem tolerat. 49. 1

CONCIO TERTIA.

Avarus pro acquirendis divitiis. 1. Omnia Dei mandata tranſgreditur. 2. Omnes virtutes aggreditur. 3 Omnia vitia proſequitur. 81. 2

I. PARS. Avarus tranſgreditur præcepta, quæ præcipiunt, 1. Pietatem erga Deum, 2. Sobrietatem erga ſemetipſum. 3. Æquitatem erga proximum. ibid.

II. PARS. Avarus aggreditur virtutes, 1. Theologales, 2. Cardinales. 3. Morales. 53. 1

III. PARS. Avarus peccat, 1. antequam comparet divitias. 2. Dum comparat divitias, 3. poſtquam comparavit divitias. 54. 2

CONCIO QUARTA.

Iniuſtus Avarus. 1. Erga Deum, cui dibitum denegat famulatum. 2. Erga proximum, cui ſuum uſurpat patrimonium. 3. Erga ſeipſum, cui irreparabile affert damnum. 57. 1.

I. PARS. Avarus in juſtus 1. Deo eripit famulum, 2. Chriſto aufert ſervum, 3. Mammonæ præſtat debitum Deo, & Chriſto famulatum. ibid.

II. PARS. Alienum injuſtè captat avarus, 1. Simonia, 2. Uſura, 3 Negotiatione doloſa. 59. 1

III. PARS. Erga ſemetipſum injuſtus avarus, nam pro divitiis. 1. Conſcienriam perdit. 2. Peccata augeſcit, 3. Damnationem incurrit. 60. 2.

CONCIO QVINTA.

Avari crudeles erga. 1. Extraneos. 2. Suos. 3. Semetipſos. 61. 2

I. PARS. Crudeles ſunt, 1. Judices in viduas, & pupillos, 2. Divites in pauperes, & egenos. 3. Exactores vectigalium in ruſticos, & plebejos. ibid.

II. PARS. Avarus crudelis in 1. Fratres, quos patrimonio, & hæreditate ſpoliat. 2. Parentes, quos poſt mortem ſuffragio fruſtrat.

3. Fi-

Digitized by Google

3. Filios, quos per vim religioni conſecrat. 62. 1

III. PARS. Avarus crudelis in ſeipſum; nam 1. Vivit anxius. 2. Moritur reus. 3. Torquetur in inferno damnatus. 64. 2

CONCIO SEXTA.

Avarus impius, nam 1. Propter divitias Deum contemnit. 2. Divitias Deo præponit. 3. Divitias religioſè colit. 68. 2

I. PARS. Avarus 1. Deum negat, & divina mandata tranſgreditur. 1. Contra Deum divinis beneficiis abutitur. 3. Divinas perſonas aggreditur. 69. 1

II. PARS. Avarus 1. Divitias pluſquam Deum exiſtimat: 2. In divitiis magis quàm in Deo ſperat. 3. Divitias plus quàm Deum amat. 70. 1

III. PARS. Avarus, 1. Divitiis obtemperat. 2. Divitias adorat. 3. Divitiis ſacrificat. 71. 1

BACCHANALIA.

SCHOLIUM.

Bacchanalium tempore ſex maximè vigent. 1. *Ludus, & alea. 2. Saltus, & choreæ. 3. Veſtium mutatio, & pantomimia. 4. Theatrum, & Comœdia. 5. Eſus, & gula. 6. Propinatio nimia.*

CONCIO PRIMA.

Aleator iniquus. 1. Nemo eſt aliis. 2. Nemo ſibi. 3. Nemo Deo. 72. 1

I. PARS. Aleator criminoſus nemo eſt 1. Familiæ, quam depauperat. 2. Reipublicæ, quam auxilio fruſtrat. 3. Eccleſiæ, cujus pacem turbat. 72. 2

II. PARS. Aleator nemo eſt ſibi: nam perdit. 1. Tempus. 2. Facultates. 3. Conſcientiam. 73. 2

III. PARS. Nemo eſt Deo, quia 1. Divinam dedignans auctoritatem, ſeſe diabolo mancipat. 2. Divinam veritatem mendacio devenuſtat. 3. Divini nominis ſanctitatem blaſphemando prophanat. 74. 1

CONCIO SECUNDA.

Choreæ ſunt, 1. Scandaloſæ. 2. Periculoſæ. 3. Sceleroſæ. 75. 1

I. PARS. Choreæ ſunt ſcandaloſæ, quia 1. De diaboli gymnaſio procedunt. 2 Idololatriam ſapiunt. 3. Gravitatem Chriſtianam in inſaniam vertunt. ibid.

II PARS. In choreis trinum incurritur periculum. 1. Famæ, & honoris. 2. Pudicitiæ, & caſtitatis. 3. Conſcientiæ, & ſalutis. 77. 1.

III. PARS. Choreæ criminoſæ ſunt. 1. Gloriæ & vanitatis. 2. Laſciviæ, & voluptatis. 3. Sacrilegii, & impietatis. 78 2

CONCIO TERTIA.

Veſtium mutatio eſt contra, 1. Modeſtiam, 2. Verecundiam. 3. Pudicitiam. 70. 2

I. PARS. Veſtium mutatio immodeſta. 1. Naturam pervertit, 2. Religionem dediſcit. 3. Virtutem deprimit. ibid.

II. PARS. Mulieres viriliter indutæ impudentiam oſtentant, In 1. aſpectibus. 2. Sermonibus, 3. Actionibus. 81. 1

III. PARS. Viri, & mulieres veſtes mutantes, habitu libidinem. 1. Lenocinantur. 2. Negotiantur. 3. Scortantur. 82. 2

CONCIO QUARTA.

Theatra ſunt, 1. Fomenta libidinis. 2. Alimenta impietatis. 3 Initia infœlicitatis. 83. 2

I. PARS. Theatra. 1. Oculos contaminant. 2. Aures maculant. 3. Animam fœdat. 84. 1

II. PARS. In Theatro. 1. Mimus baptiſmi promiſſionem violat. 2. Seſe Chriſtianum negat. 3. Chriſto renuntiat. 88. 2

III. PARS. Infauſta ſunt theatra, nam 1. Comœdi infames ab hominibus cenſentur, 2. Spectantes, ſæpè à dæmonibus poſſidentur. 3. Tum comœdi, tùm ſpectantes à Deo odio habentur. 92. 2

CONCIO QUINTA.

Gulonum convivia, 1. Noxia. 2. Criminoſa. 3. Impia. 93. 1

I. PARS. Gulones in conviviis conſumunt. 1. Fortunã. 2. Naturam. 3. Gratiam. 93. 2.

II. PARS. Gula. 1. Nebulonem diabolo ſubdit. 2. Eſt ſcatorigo, à qua omne vitium diffluit. 3. Guloſum à cœlo expellit 95. 1

III. PARS. Guloſus, 1. Spiritum ſanctum reiicit 2. Chriſti crucem injuria afficit. 3. Deum ſibi ventrem efficit. 97. 1

CONCIO SEXTA.

Ebrietas eſt, 1. Turpis, & inhoneſta, 2. Pernicioſa, & noxia. 3. Criminoſa, & impia. 98. 1

I. PARS. Ebrietas inhoneſta, ad 1. inſaniam ducit. 2. Vomitum compellit. 3. In belluas convertit. ibid.

II. PARS. Crateres quos propinant ebrioſi, ſunt 1. inhoneſti. 2. morbidi. 3. inimici. 99. 2

III. PARS. Ebrietas ſceleroſa, & rea, 1. Libidinoſæ voluptatis. 2. Furoris, & crudelitatis. 3. Blaſphemiæ, & impietatis. 102. 1

BEATITUDO

SCHOLIUM.

Beatitudo, 1. *A terra peregrinatur*, 2. *In cœlo collocatur*, 3. *Beatitudinis objectum demonſtratur*, 4. *Perfectio declaratur*, 5. *Encomium prædicatur*, 6. *Poſſeſſio comparatur*. 104.

CONCIO PRIMA.

Terrena bona, 1. *Satietatem non afferunt*: 2. *Triſtitia, & mœrore permixta ſunt*, 3. *Mutationi, & fini obnoxia ſunt*. 104.1

I. PARS. Nunquam ſatiatus fuit, 1. Superbus dignitatibus. 2 Avarus facultatibus. 3. Libidinoſus, voluptatibus. ib.

II. PARS. Temporalia bona afferunt. 1. Labores, dum acquiruntur, 2. Timores, dum poſſidentur, 3. Dolores, dum amittuntur, 105.2

III. PARS. In mundo, 1 bona mutantur, 2. Homines mutantur, 3 Rerum poſſeſſiones mutantur. 108.1

CONCIO SECUNDA.

Beati, 1 *Habitant in domo Dei*. 2. *Habent poſſeſſionem Dei*. 3. *Participes ſunt ſanctitatis Dei*. 108.2

I. PARS. Domus Dei eſt, 1. Admirandæ pulchritudinis, 2. Stupendæ jucunditatis, 3. Perpetuæ tranquillitatis. 109.1

II. PARS Beati, 1. Deum poſſident, 2. Omnia in Deo poſſident, 3. Deum æternaliter poſſident. 111.1

III. PARS. Beati ſunt ſancti ratione divinæ. 1. Unionis, 2. Viſionis, 3. Dilectionis. 113.1

CONCIO TERTIA.

Deus ſolus eſt objectum beatitudinis; quia eſt, 1. *Infinitus*, 2. *Immutabilis*, 3. *Sufficiens*. 114.2

I. PARS. Deus eſt infinitus, quia 1. Nihil ei deeſt, 2. A nullo dependet. 3. Cuncta perfectiſſimè continet. ibid.

II. PARS. Dei immutabilitas colligitur ex ejus, 1. Infinitate, 2. Simplicitate, 3. Æternitate. 116.2

III. PARS. Ad beandum hominem, 1 Mundus non ſufficit, 2. Solus Deus ſufficit, 3. Homo cæcus non in Deo, ſed in mundo fruſtra ſufficientiam quærit. 118.2

CONCIO QUARTA.

In cœlo Beati habent, 1. *Conſummationem per unionem ad finem ultimum*. 2. *Quietem*, *per unionem ad centrum*, 3. *Fœlicitatem*, *per unionem ad objectum beatificum*. 121.1

I. PARS. In cœlo, beati aſſequuti ſunt finem, 1. Terminationis, 2. Conſumptionis, 3. Conſummationis. 121.2

II. PARS. Beati in cœlo uniuntur centro, 1. Ad quod cor naturaliter inclinatur, 2. A quo conſervatur, 3. In quo perpetua quiete potitur. 123.2

III. PARS. Beati in cœlo objectum beatificum poſſident, 1. Viſione, 2. Dilectione, 3. Fruitione. 126.1

CONCIO QUINTA.

In cœlo omnia ſunt, 1. *Summa in perfectione*, 2. *Vera in æſtimatione*, 3. *Æterna in duratione*. 128.1

I. PARS. In beatis eſt ſumma, 1. Viſio, 2. Dilectio, 3. Delectatio. ibid.

II. PARS. Bona cœli vera ſunt. In 1. ſeipſis, 2. Æſtimatione ſapientium, 3. Ore pollicentis Dei. 130 2

III. PARS. Beatitudo æterna eſt, 1. Integra ſine imperfectione, 2. Invariabilis ſine ſucceſſione, 3. Interminabilis ſine fine. 131.2

CONCIO SEXTA.

Beatitudo eſt à Chriſtianis, 1. *Æſtimanda*, 2. *Deſideranda*, 3. *Comparanda*. 134.1.

I. PARS. Beatitudo eſt æſtimanda ex, 1. Terrenorum comparatione, 2. Pretii valore, 3. Ejus magnitudine. 134.1

II. PARS. Ad beatitudinem deſiderandam, 1. Multiplex ratio ſtimulat, 2. Deſiderata, & comparata fœlicitas nullum faſtidium ingenerat, 3. Comparata, & poſſeſſa fœlicitas, cordis deſiderium perfectiſſimè ſatiat. 136.1.

III. PARS. Beatitudo eſt, 1. Corona, certaminibus, & victoriis comparanda, 2. Margarita, negotiationibus acquirenda, 3. Merces meritis adipiſcenda. 138.2

CARO.

SCHOLIUM.

Conſideranda ſunt Carnis, 1. *Sublimia*, 2. *Humilia*, 3. *Utilia*, 4. *Noxia*, 5. *Merita*, 6. *Demerita*.

CON-

CONCIO PRIMA.

Carnis dignitas mutuanda eſt, à 1. magnitudine principii, à quo ſuam deſumpſit originem. 2. Gloria eorum, quibuſcum contraxit affinitatem, 3. Sublimitate officiorum, quorum accepit dignitatem. 143. 1

I. PARS. Lutum de quo figulata eſt caro, 1 A Deo producitur, 2. Dei ingenio, & cura producitur: 3. Ut Chriſti venturi effigies, & pignus producitur. ib.

II. PARS. Caro nobilitatur ex affinitate, quam habet cum divinitate, 1. Animi, 2. Angeli, 3. Humanati Verbi. 144. 1

III. PARS. Caro coruſcat dignitate, 1. Regum, 2. Sacerdotum, 3. Martyrum. 146. 1

CONCIO SECUNDA.

Caro eſt, 1. Vilis, & terrena, 2. Triſtis, & ærumnoſa, 3. Humilis, & demiſſa. 147. 1

I. PARS. Caro terram ſapit, in 1. Ortu, 2. Occaſu, 3. interitu. ib. 2

II. PARS. Caro eſt, 1. Frivola, quia multis indiget, 2. Moleſta, quia miſeriis ſubjacet, 3. Infirma, quia morbis, & ægritudinibus ſubeſt. 148. 2

III. PARS. Caro humilis, hominem belluis inferiorem reddit: Animam rationalem aggravat, & deprimit: 3. Chriſtum infra Angelos deiicit. 149. 1

CONCIO TERTIA.

Caro neceſſaria eſt vitæ, 1. Humanæ, & rationali, 2. Politicæ, & civili, 3. Chriſtianæ, fideli. 150. 1

I. PARS. Neceſſaria eſt caro ad, 1. Ratiocinandum, 2 Loquendum, 3. Humanè operandum. ibid.

II. PARS. Caro neceſſaria eſt, ad 1. Scientias, & artes, 2 Commercia, & negotiationes, 3. Matrimonia, & affinitates. 151. 1

III. PARS. Neceſſaria eſt Caro, ad 1. Credendum, 2 Deum benedicendum, 3. Sanctificandum. 152. 1.

CONCIO QUINTA.

Caro eſt, 1. Infamis, & ignominioſa, 2. Rebellis, & ſeditioſa, 3. Peccatrix, & ſceleroſa. 153. 1

I. PARS. Caro infamis, 1. Seſe devenuſtat, 2. Animam dedecorat, 3 Hominem infamat, f. 1. 153. 2

II. PARS. Caro rebellis, 1. Obſequium animæ præſtare recuſat, 2. Cum anima continuò decertat. 3. Diabolum infenſiſſimum animæ inimicum ſibi ſociat. 155. 1

III. PARS. Sceleroſa caro, 1. Ad peccatum allicit, 2 Peccatum committit, 3. Peccato ſervit. 157. 2

CONCIO QUINTA.

Homo per carnem, 1. Deum honorat, 2. Chriſtum repræſentat. 3. Fœlicitatem ſibi comparat. 160. 1

I. PARS. Carnis, 1. Afflictationes Dei juſtitiam honorant. 2. Orationes, Dei miſericordiam honorant. 3. Martyria, Dei majeſtatem honorant. 160. 2

II. PARS. Chriſtum repræſentant Chriſtiani per 1. Vitæ novitatem. 2. Diſciplinæ ſanctitatem. 3. Carnis mortificationem. 161. 2

III. PARS. Carnis felicitatem compararunt Sancti per, 1. Virtutes, 2. Bonas operationes. 3 Cruces, & paſſiones. 163. 2

CONCIO SEXTA.

Homo carnaliter agens eſt, 1. Deo odioſus, 2. Chriſto infenſus, 3. Sibi noxius. 165. 2

I. PARS. Homo carnaliter agens à Deo, 1. Averſatur, 2. Damnatur, 3. Pœna mulctatur. ibid.

II. PARS. Homo carnalis, Chriſti 1. Diſciplinam dediſcit, 2. Spiritum reiicit, 3. Perſonam lædit. 167. 1

II. PARS. Homo carnalis, 1. A paradiſo exulat, 2 Seſe beatitudine privat, 3. Æternæ morti mancipat. 169. 2

CASTITAS.

SCHOLIUM.

Conſideranda eſt Caſtitas, 1. Generalis, 2. Matrimonialis, 3. Vidualis, 4. Virginalis, 5. Sacerdotalis, 6. Regularis.

I. PARS. Sectanda eſt caſtitas, quia eſt. 1. Flos morum. 2. Honor corporum, 3 Decus ſexuum. ibid.

II. PARS. Caſtitas integratur, 1. Cordis munditie, 2. Corporis puritate, 3. Exterioris gravitate. 176. 2

III. PARS. Propugnanda eſt caſtitas, adverſus 1. Carnem titillantem, 2. Dæmonem tentantem. 3 Hominem ſollicitantem. 179. 1

CONCIO SECUNDA.

Uxoratus caſtitatem debet, 1. Supremo numini, 2. Sibi, 3. Coniugi. 184. 1

I. PARS.

I. PARS. Uxoratus caſtitatem debet Deo. 1. Imperanti, 2. Præmianti, 3. Vindicanti, 184. 2.

II. PARS. Coniux ſibi pudicitiam debet, ut conſervet, 1. Gratiam, & ſanctitatem, 2. Famam, & honorem, 3. Concordiam, & pacem. 187. 1.

III. PARS. Coniux conjugi debet fidem, ob 1. Datam promiſſionem, 2. Prolis unitatem. 3. Juſtitiæ æquitatem. 194. 1

CONCIO TERTIA.

Ad viduitatem ſervandam, allicit vidualis, 1. Caſtitas, 2. Libertas, 3. Pietas. 197. 1

I. PARS. Viduam ad caſtitatem ſtimulat 1. Defuncti conjugis recordatio, 2. Gentilium, quæ viduitatem ſervarunt æmulatio, 3. immunditiarum tempore conjugii commiſſarum reparatio. 198. 1.

II. PARS. Vidua à trina ſervitute liberatur, à 1. Studio viro placendi, 2. Cura prolis educandæ, 3. Sollicitudine providendi domui neceſſaria. 204. 1

III. PARS. Viduæ pietas, 1. Bonis operibus vacat 2. Deum laudibus prædicat. 3. Orationibus exorat. 207. 1

CONCIO QUARTA.

Virgines, 1. Angelis, adæquantur, 2 Chriſto deſponſantur, 3. Trinitati aſſimilantur. 209. 1

I. PARS. Virgines, 1. Angelis aſſociantur, 2 Angelis adæquantur, 3. Angelis majores demonſtrantur. 210. 2

II. PARS. Virgines per connubium cum Chriſto initum ſunt, 1. Multum honoratæ, 2 Opulenter dotatæ, 3. Pulchrè ornatæ. 213. 2

III. PARS. Virgines aſſimilantur, 1. Patri æterno, in incorrupta fœcunditate, 2 Filio in nativa puritate, 2. Spiritui ſancto, in incontaminata ſanctitate. 217. 1

CONCIO QUINTA.

Sacerdos ſibi Spiritui ſancto, & Chriſto debet caſtitatē 1. Sibi ob acceptum miniſterium, 2. Spiritui ſancto. ut ejus ornet templum, 3 Chriſto, ob Eucharistiæ ſacramentum. 219. 1.

I. PARS. Sacerdos debet vivere in caſtitate, ut 1. Miniſteriū ſuum honorificet, 2 Dū glorificet, 3. Extraneos ædificet. 219. 2.

II. PARS. Sacerdos pudicè vivens templum Spiritus ſancti, 1. Mundat, 2. in puritate conſervat. 3. Pulchrè, & opulenter ornat. 223. 2.

III. PARS. Oportet ut ſacerdos ſit caſtus, quia Euchariſtiam, 1 Conſecrat, 2. Adminiſtrat, 3. Manducat. 225. 2.

CONCIO SEXTA.

Felix regularis caſtitas, 1. Auctorata. 2. Conſecrata. 3 Obſervata. 228. 1

I. PARS. Regularis caſtitas auctorata. 1. Patrum teſtimonio. 2. Chriſti exemplo. 3. Deiparæ propoſito. 230. 1

II. PARS. Conſecratio regularis caſtitatis, æmulans proceſſionem Spiritus ſancti, eſt 1. Sapiens, & illuſtrata. 2 Voluntaria, & libera. 3. Ardens, & ſufflammata. 230. 2

III. PARS. Regularis caſtitas ſollicitè ſervanda; quia eſt, 1. Connubium cum Chriſto initum. 2. Sacrificium Deo oblatum. 3. Sacramentum pudore velatum. 233. 1

CHRISTIANUS.

SCHOLIUM.

Chriſtianus eſt, 1. Dignitatis ſuæ contemplator. 2. Criminis condemnator. 3. Sanctitatis demonſtrator. 4. Boni operator. 5. Temporis æſtimator. 6. Exempli ædificator.

CONCIO PRIMA.

Chriſtianus eſt titulus maximæ. 2. Dignitatis. 2. Sanctitatis. 3. Pietatis. 239. 1

I. PARS. Chriſtianus fulget dignitate. 1. Regia. 2 Angelica. 3 Dominica. 239. 2

II. PARS. Chriſtianus. 1. Gratia ſanctificatus. 2 A terra ſeparatus. 3. Divino cultui deputatus. 241. 1

III. PARS. Chriſtianus eſt. 1. Servus ex pietate Domino obtemperans. 2. Filius patri reverentiam præſtans. 3. Sacerdos Deo hoſtias immolans. 244. 1

CONCIO SECUNDA.

Chriſtianus crimino ſus eſt, 1. Nominis uſurpator. 2 Chriſti negator. 3. Religionis perſecutor. 246. 1

I. PARS. Uſurpator nominis Chriſtiani, quod fert. 1. Vanè. 2 Criminosè. 3. Damnabiliter. 246. 2

II PARS. Sceleroſus Chriſtianus, eſt 1. Fidei ſuæ interfector. 2. Chriſti negator. 3. Religionis deſertor. 247. 1

III. PARS. Sceleroſus Chriſtianus crudelius Religionem perſequitur quam, 1. Pagani. 2. Judæi. 3. Hæretici. 251. 1

CONCIO TERTIA.

Chriſtianus debet eſſe ſanctus, quia in baptiſmate. 1. Accepit ſancti Dei ſimilitudinem. 2 Pro-

Digitized by Google

2. Profeſſus eſt Sanctam religionem, 3. Acquiſivit jus ad ſanctam beatitudinem. 252.1
I. PARS. Chriſtianus tenetur imitari Divinam ſanctitatem, 1. Eſſentialem, 2. Moralem, 3. Perſonalem. 253.1
II. PARS. Religio Chriſtiana eſt ſancta, quia in ea eſt ſanctum. 1. Sacramentum, 2. Præceptum, 3. Protypum. 256.1
III. PARS. Beatitudo eſt, 1. Finis propoſitus ſanctis, 2. Hæreditas acquiſita ſanctis. 3. Corona propoſita ſanctis. 258.2

CONCIO QUARTA.

Chriſtianus boni operator, quia, 1. Defert imaginem Dei qui operatur, 2. Suſcipiens baptiſma, in bonis operibus creatur, 3. Ob bona opera prædeſtinatur. 260.1
I. PARS. Homo Dei imagine inſignitus in agendo Deum imitatur, quia ejus opera, 1. Sunt à bono, 2. Terminatur ab bonum, 3. Fiunt propter bonum. 260.2
II. PARS. Chriſtianus à Deo adoptatus, divinitate donatus, ad hæreditatem cœleſtem deſtinatus, debet bona operari, ut 1. Genitoris majeſtati reſpondeat, 2. Divinitatis gloriam ſuſtineat, 3. Cœleſtem hæreditatem acquirat. 264.2
III. PARS. Chriſtianus bene operatur, quia bona opera diſcriminant, 1. Chriſtianum ab Ethnico, 2. Catholicum ab hæretico, 3. Electo à reprobo. 269.2

CONCIO QUINTA.

Temporis, 1. Occupatio, 2. Depravatio, 3. Reparatio. 274.1
I. PARS. Deus homi dedit tempus, ut 1. Operaretur, 2. Bene operaretur, 3. pro acquirenda fœlici æternitate operaretur. 274.2
II. PARS. Depravatur tempus, 1. Malè agendo, 2. Nihil agendo, 3. Aliud agendo. 278.1
III. PARS. Reparatur tempus, 1. Pœnitentiam faciendo, 2. Virtuti ſtudendo, 3. Deo & cœlo vivendo. 283.2

CONCIO SEXTA.

Chriſtianus bonum debet præbere exemplum propter, 1. Deum, 2. Semetipſum, 3. Proximum. 286.2
I. PARS. Chriſtianus bonum Deo debet exemplum, ut ejus, 1. Voluntati obtemperet, 2. Majeſtatem magnificet, 3. Virtuti ſeſe conformet. 286.2
II. PARS. Chriſtianus bono exemplo, 1. Offert Angelis lætitiam, 2. Dæmonibus aufert tentandi materiam. 3. Hominibus confert bene operandi efficaciam. 189.2
III. PARS. Chriſtianus bono exemplo, 1. Extraneos erudit. 2. Pravos Chriſtianos confundit. 3. Probos Chriſtianos ad virtutis incrementum accendit. 292.2

CHRISTUS.

SCHOLIUM.

Chriſtus. 1. Naſcitur, 2. Circumciditur 3. Rex agnoſcitur, 4. Crucifigitur. 5. De ſepulchro egreditur. 6. In cælum evehitur.

CONCIO PRIMA.

Deus, 1. Magnus dejicitur, ut humanam condemnet ſuperbiam. 2. Dives pauper efficitur, ut vanam mundi condemnet opulentiam, 3. Impaſſibilis doloribus ſubjicitur, ut voluptuoſam mortalium condemnet lætitiam. 292.1
I. PARS. Deus magnus dejicitur, ſuaque humilitate ſuperbiam, 1. Diabolicam debellat, 2. Humanam ſanat. 3. Mundanam condemnat. 293.1
II. PARS. Deus dives pauper efficitur, & ſua egeſtate, 1. Paupertatem commendat, 2. Hominem ditat. 3. Vanam mundi opulentiam damnat. 296.1
III. PARS. Deus impaſſibilis dolori ſubjicitur, & ſuis lachrymis, 1. Delicatulam mortalium arguit pravitatem. 2. Humanam oblectamenti confundit ſollicitudinem. 3. Veneream carnis damnat voluptatem. 299.2

CONCIO SECUNDA.

In Circumciſione Chriſti. 1. Supremus Dominus obſequitur. 2. Deus ſanctus velut peccator conſpicitur. 3. Deus impaſſibilis patitur. 303.1
I. PARS. Chriſti Domini obedientia commendatur perfecta, 1. Libertate, 2. Charitate. 3. Humilitate. ib.
II. PARS. in Circumciſione, 1. Chriſti ſanctitas, ſub ſpecie peccati occultatur. 2. Chriſtus peccati ſignaculo notatur. 3. Velut peccator exiſtimatur. 306.1
III. PARS. Chriſtus in Circumciſione fudit ſanguinem, ut 1. Hominibus ſceleroſi maculas mundaret, 2. Hominem mortuum ad vitam revocaret. 3. Hominem mortalem immortalitate donaret. 302.2

CONCIO TERTIA.

Chriſtus eſt Rex. 1. Verus. 2. Magnus. 3. Beneficus. 313.1
I. PARS. Chriſtus Rex verus non agnoſcitur. 313.2

Digitized by Google

II. PARS. Chriſtus Rex magnus contemnitur. 313. 2.
III. PARS. Chriſtus Rex beneficus proſequitur. 321. 2

CONCIO QUARTA.

In Paſſione Chriſti trina concurrit conſummatio, 1. Perfidiæ, & ingratitudinis, 2. Malitiæ, & iniquitatis, 3. Sævitiæ, & crudelitatis. 322. 2.
I. PARS. Conſummatio ingratitudinis in, 1. Juda diſcipulo, 2. Malcho ſanato: 3. Populo Judaico obligatio. 323. 2.
II. PARS. Conſummatio iniquitatis in, 1. Barabbæ prælatione, 2. Chriſti flagellatione, 3. Coronatione. 325. 2
III. PARS. Conſummatio crudelitatis, qua Chriſtus eſt ſupplicio, 1. Infami & ignominioſo, 2. Crudeli & violento, 3. Univerſali & generico. 329. 2

CONCIO QUINTA.

Chriſtus, 1. Verè ſuſcitatus, 2. Reſuſcitando in melius immutatus, 3. Poſt reſurrectionem non eſt amplius morti mancipatus. 334. 1
I. PARS. Veritas reſurrectionis dominicæ probatur ex, 1. Terræ concuſſione, 2. Lapidis revolutione, 3. Cuſtodię disjectione. ibid. 2.
II. PARS. Chriſtus per reſurrectionem immutatus eſt, 1. Ab humili forma ſervi, ad Dei ſublimitatem, 2. Ab ignominiæ forma, ad gloriam, & honorem, 3. A paſſibili & immortalitatem. 337. 1
III. PARS. Reſuſcitatus Chriſtus immortalitate inamiſſibili fruitur, quam ei conſert; 1. Verbi divinitas, 2 Animæ felicitas, 3. Paſſionis dominicæ meritum, & efficacitas. 340. 1

CONCIO SEXTA.

In Aſcenſione eſt Chriſti, 1. Majeſtas manifeſtata, 2. Humilitas exaltata, 3. Dilectio conſummata. 342. 2
I. PARS. Chriſti majeſtas eſt manifeſtata, 1 Hominibus, 2. Supernis ſpiritibus, 3. Manifeſtanda judicio Angelis, & hominibus. ib.
II. PARS. Dei Filius, 1. Humiliatur uſque ad terram, ad cęlum ſublimatur, 2. Humiliatur infra Angelos, ſupra Angelos ſublimatur, 3 Humiliatur ſub patris imperio, ad patris ſolium ſublimatur. 345 1
III. PARS. Conſummatur Chriſti dilectio, 1. Cœlum aperiens hominibus, 2 In cęlo orans pro hominibus, 3. De cęlo largiens dona hominibus. 347. 1

DEUS.

SCHOLIUM.

Divina, 1. Exiſtentia probatur; 2. Majeſtas adoratur, 3. Auctoritas obſervatur, 4. Providentia vindicatur, 5. Trinitas explanatur. 6. Spiritus ſancti proceſſio declaratur.

CONCIO PRIMA.

Dei exiſtentia, 1. Impiè, & irrationabiliter negatur, 2. Culpabiliter ignoratur, 3. Inconteſtabiliter probatur. 349. 1.
I. PARS. Dei negantes exiſtentiam redarguuntur, 1. Unanimi hominum confeſſione, 2. Pulchra mundi molitione, 3. Virtutis remuneratione. ibid.
II. PARS. Dei exiſtentia, 1. Non debet ignorari, 2. Non poreſt ignorari, 3. Nequit inculpabiliter ignorari. 352. 2
III. PARS. Dei exiſtentia probatur, 1 Scripturarum oraculo, 2 Creaturarum depoſito 3. Naturali animæ teſtimonio. 353. 2

CONCIO SECUNDA.

Deus unus, verus, ſanctus, adorandus eſt, 1. Unicè, 2. Verè, 3. Sanctè. 356. 1
I. PARS. Criminoſus, Chriſtianus, 1. Debitam Deo adorationem nō pręſtat. 2. Idola colit, & falſos Deos multiplicat. 3. Plus falſos Deos, quàm Deum verum exiſtimat: ib.
II. PARS, Ad verum Dei cultum requiritur, 1. Mentis Cognitio, 2. Voluntatis dimiſſio 3. Humilis corporis compoſitio. 358. 1
III. PARS. Deus ſanctè colitur, 1. Virtutū operationem, 2. Sancti ſacrificii oblatione. 3. Divinę perfectionis imitatione. 360. 1

CONCIO TERTIA.

Obſervanda ſunt Dei mandata, ob 1. Præcipientis auctoritatem. 2. Legis bonitatem, 3. Obſequentis utilitatem. 361. 2
I. PARS. Deus, 1 præcipit, 2. Per ſemetipſum præcipit. 3. Hortando ad obſequim præcipit. 362. 1
II. PARS Divinæ legis bonitas Integratur mandatorum, 1. Rationalitate, 2. Æquitate, 3 Poſſibilitate. 364. 2
III. PARS Deus ſubditos, 1. Sua lege in bonis moribus format, 2. Auxilium ad ſervandam legem eis ſubminiſtrat, 3 Obſervantes in cœlo remunerat. 366. 2

CONCIO QUARTA.

Dei providentia 1. Demonſtratur. 2. Univerſalis vindicatur. 3. Cum humana voluntate conciliatur. 368. 1

I. PARS. Dei providentiam. 1. Unanimis Philoſophorũ conſenſus auctorat 2 Scriptura ſacra prędicat. 3. Ratio probat. ib

II. PARS. Univerſalis providentia Dei ſe extendit ad 1. Myſticum Eccleſiæ mundum, 2. Magnum univerſi mundum. 3. Microcoſmum, ſeu parvum mundũ. 370. 1

III. PARS. Dei providentia conciliatur cum 1. Hominis libertate 2. impii proſperitate. 3. juſti adverſitate. 373. 1

CONCIO QUINTA.

Creditam fide Trinitatem explanat ratio, ex Dei 1. Perfectione. 2. Intellectualitate. 3. Felicitate. 377. 1

I. PARS. In Trinitate elucet. 1. Principii producentis perfectio 2. productionis perfectio. 3. Termini producti perfectio. 377. 2

II. PARS. Trinitate nihil intelligentiùs perfecta ratio poteſt invenire, in qua 1. Pater Verbum generat. 2. Pater cum Filio Spiritum ſanctum ſpirat. 3. Spiritus ſanctus Trinitatem complet, & terminat. 382. 1

III. PARS. Divinarum perſonarum. 1. Declaratur unitas. 2. Teſtatur Trinitas. 3 Commendatur fœlicitas. 387. 1

CONCIO SEXTA.

Spiritus ſanctus 1. Productus. 2. Miſſus. 3. Deſpectus. 388. 1.

I. PARS. Spiritus ſanctus producitur ſpiratione. 1. Ardente. 2. Vivente. 3. immanente. 388. 2

II. PARS. Spiritus ſanctus miſſus oſtendit gratiæ. 1. Neceſſitatem, 2. Diverſitatem, 3. Suavitatem. 389. 2

III. PARS. Spiritus ſanctus non 1. agnoſcitur, 2. Non recipitur. 3. Receptus eiicitur. 391. 2

EUCHARISTIA.

SCHOLIUM.

Eucharistia eſt panis facierum, panis, 1. Induſtriæ, & intentionis, 2. Intellectus, & credulitatis, 3. Dejectionis, & humilitatis. 4. Convivii, & ſumptuoſitatis. 5. Unionis, & conſubſtantialitatis. 6. Munificentiæ, & liberalitatis. 7. Vitæ, & immortalitatis, 8. Cęli, & felicitatis.

CONCIO PRIMA.

Eucharistia 1. Veram Chriſti præſentiam præſtat. 2. Hanc præſentiam humanæ fragilitati contemperat. 3. Huic præſentiæ quamdam immenſitatis, & æternitatis ſpeciem ſubminiſtrat. 394. 1

I. PARS. Chriſtus in Euchariſtia ut hac pręſens, vim infert 1. Cordi, motus ejus teneriores debellando, 2 Corpori, ipſum ſitu privando 3. Naturę, accidentia abſque fulcro ſubſtantię conſervando. ib.

II. PARS. Suam gloriam occultat Chriſtus, ne nobis. 1. Horrorem ingerat. 2. Terrorem incutiat 3. Mortem, vel cæcitatem afferat. 396. 2

III. PARS. Quamdam immenſitatis, & æternitatis ſpeciem Sacramento largitur Chriſtus, ut ubique, & ſemper, 1. habeatur dominicę paſſionis memoria, 2. Sua nos Dominus conſoletur præſentia. 3. Suaque ditet gratia. 399. 2

CONCIO SECUNDA.

Euchariſtiæ fides eſt, 1. Victrix, & triumphans, 2. Satisfaciens, & reparans, 3. Erudiens, & illuminans. 402. 1

I. PARS. Fides Euchariſtiæ detriumphat philoſophiam, credens 1. Exiſtentiam accidentium ſine ſubjecto, 2. Quantum Chriſti corpus definitivo modo, 3. Ejuſque præſentiam multiplici in loco. ib. 2

II. PARS Fides Euchariſtiæ reparat, 1. Iniquam protoparentum crudelitatem, 2. Impudentem gentilium impietatem, 3. Temerariam hæreticorum perverſitatem. 405. 1

III. PARS. Euchariſtia illuminat, 1. Fide ſacramenta, 2. Gratia, ſeu charitate, quę eſt effectus Sacramenti, 3. Carne luminoſa Chriſti. 409. 1

CONCIO TERTIA.

In Euchariſtia majeſtas Chriſti. 1. Imperans & domina dejicitur, 2. Subſtantialis ſplendeſcens velis tegitur, 3. Adorabilis, & veneranda deſpicitur. 411. 2

I. PARS. Chriſtus dependet, 1. In ſui productione à voluntate ſacerdotis, cujus imperio ſubſtratur, 2. In ſui conſervatione, ab ſpeciebus quibus occultatur. 412. 1

II. PARS. Chriſtus in Sacramento, 1. Splendorem ſuum ſub ſpeciebus obnubilat, 2. Subſtantiam ſuam ſub figura accidentali occultat. 414. 1

III. PARS. Chriſtus in Sacramento deſpicitur.

Digitized by Google

citur. 1. Ab hæreticis, 2. A Sacerdotibus pravis, 3. Ab impiis Chriſtianis. 418. 2

CONCIO QUARTA.

Eucbariſtiæ magnitudinem demonſtrat, 1 Dei invitantis majeſtas, 2. Ferculorum dignitas 3. Convivarum nobilitas. 320. 1

I. PARS. Deus 1. grande convivium invitat, 2. Invitatos in ſua menſa collocat, 3. Menſæ miniſtrat. ibid.

II. PARS. In Euchariſtia præbet Deus cibos, 1 Regios, 2. Angelicos, 3. Divinos. 424. 2

III. PARS. Sumentes Euchariſtiam debent eſſe, 1. Reges ob charitatem, 2. Angeli ob puritatem, 3. Dii ob ſanctitatem. 424. 2

CONCIO QUINTA.

Dignè Euchariſtiam ſumentes babet cum Chriſto, 1. Conſubſtantialitatem, 2. Unitatem, 3. Circuminſeſſionem. 426. 2

I. PARS. In Euchariſtia largitur Chriſtus panem, 1. Conſubſtantialem, 2. Viventem, 3. Divinos characteres repræſentantem. 427. 3

II. PARS. Dignè accedentes ad Euchariſtiam habent cum Chriſto, 1. Unitatem, 2. Inſeparabilitatem, 3. Individuitatem. 429. 1

III. PARS. Inter Chriſtum & dignè communicantem eſt circuminſeſſio, 1. Mutua, 2. Suffiammata, 3. Fœcunda. 431. 1

CONCIO SEXTA.

Chriſtus in Eucbariſtia eſt 1. Donum divinæ liberalitatis, 2. Donum quod externam liberalitatem exbaurit, 3. Donum quod Deus dat hominibus ex amore, & quod Deo dare debent homines ex gratitudine. 432. 2

I. PARS. In Euchariſtia Chriſtum dat Deus 1. Liberaliter hominibus, 2. Hominibus non poſtulantibus, neque deſiderantibus, 3. Hominibus Indignis, & non merentibus. 433. 1

II. PARS. Dat Chriſtus, quod 1. A Matre tempore habuit. 2. A Patre ab æterno accepit, 3. in vita & morte meruit. 434. 1

III PARS. Chriſtus, 1. Dedit nobis bona ſua demus ei mala noſtra, 2. Chriſtus dedit nobis omnia bona ſua, demus ei omnia bona noſtra, 3. Chriſtus ſemetipſum dedit ex amore demus Chriſtum ex gratitudine. 435. 1

CONCIO SEPTIMA.

Eucbariſtia vitam 1. Rationalem perficit. 2. ſupernaturalem augeſcit, 3. Ad cæleſtem & beatam conducit. 346. 2

I. PARS. Euchariſtia ſuffragatur rationi, quia 1. Peccati tenebras diſſipat, 2. Ardores concupiſcentiæ temperat. 3. Paſſionum impetus ſedat. 437. 1

II. PARS. Euchariſtia indignè ſuſcipiente vitam gratiæ ſupernaturalem, 1. Expoſtulat, 2. Conſervat, 3. Incrementat. 440. 1

III. PARS. Euchariſtia dignè ſumpta ſubminiſtrat, 1. Semen vitę ęternę, 2. Jus vitæ æternæ, 3. Pignus vitæ æternæ. 442. 2

CONCIO OCTAVA.

Per Eucbariſtiam dignè ſumptam, 1. Cœlum in terram deſcendit, 2. Terra in cœlum aſcendit, 3. Per indignam communionem tum cœlum, tum terra in infernum cadit, 444. 1

I. PARS. In Euchariſtia, 1 Deus poſſidetur 2. Cum Deo omne poſſidetur, 3. A ſingulis Deus poſſidetur. ib.

II. PARS. Euchariſtia, 1. Mentis cogitationes, & cordis affectus in cœlum ſublevat, 2. Spem cœli præſtat, 3. Media ad comparandum cœlum ſubminiſtrat. 446. 1

III. PARS. Indigna Euchariſtiæ ſumptio immutat, 1. In mortale venenum alimentum vitæ, 2. In tribunal juſtitiæ, thronum gratiæ, 3. In viaticum damnationis æternæ, viaticum fælicitatis æternæ. 447. 1

FINIS.

Digitized by Google

APOSTOLVS.

SCHOLIUM.

Apoſtoli ſex illuſtrantur Concionibus : Sunt etenim, 1. A Chriſto vocati. 2. Chriſti amicitia donati : 3. In orbem miſſi : 4. Chriſtum teſtificati. 5. Mundi triumpho coronati. 6. Fidelium prole fecundati.

CONCIO PRIMA.

Mirabilis ubique Deus, maximè in operibus quæ religionem ſpectant. Nam parvis utitur inſtrumentis ad magnos producendos effectus; ut patet in Sacramentorum inſtitutione, &
Tert. l. de Bapt. 1. Apoſtolorum vocatione. Sacramenta inſtituit Chriſtus Dominus; *Tanta ſimplicitate, ſine pompa, ſine apparatu novo aliquo, denique ſine ſumptu*. Quid aqua communius, quam elegit, ut in baptiſmate divinam hominibus conferret nativitatem? Quid ſimplicius verbis humano ore prolatis: queis Sacerdos in Pęnitentię Sacramento, & peccata dimittit, & largitur gratiam? Quid magis familiare quàm panis, qui tamen in venerando Euchariſtiæ myſterio convertitur in corpus dominicum? Conſtat etiam in Apoſtolis nullius momenti apud homines,
Tert ibid. quos aſſumpſit Salvator, & ad idololatriam evertendam, & religionem Chriſtianam ſtabiliendam: Verùm, *Nihil adeò eſt, quod tam obduret mentes hominum, quàm ſimplicitas divinorum operum, quæ in actu videtur, & magnificentia, quæ in effectu repromittitur*. Sacramentorum efficacia, & miniſterium Apoſtolicum, admirationem ſimul & fidem ingenerare debent hominum mentibus; quæ tamen plerique mirantur & non credunt. *Cæterum incredulitas miratur, non credit. Miratur enim ſimplicia, quaſi vana, magnifica quaſi impoſſibilia*. Hanc incredulitatem eò magis deflendam cenſet Tertullianus, quò ſuas Deo denegat proprietates: *Proh miſera incredulitas, quæ Deo denegas proprietates ſuas, ſimplicitatem & poteſtatem!* Sicut increduli illi multùm ſunt culpandi, ita fideles ſunt maximè laudandi; qui mirantur & credunt: & idcircò mirantur, quia credunt, ut ipſimet fatentur. *Nos quoque ipſi miramur, ſed quia credimus*, divinam ſcilicet ſimplicitatem & poteſtatem. Præſertim in Apoſtolorum vocatione, quę fide ſimul & admiratione digna exiſtit; ſi attendatur, 1. vilitas eorum qui vocantur. 2. eminens dignitas ad quam vocantur, 3. magnitudo miniſterii, ob quod vocantur.

De Chriſto ſic fatur Tertullianus, *Ille Dominus in humilitate, & ignobilitate inceſſit*; non ſolùm in ejus nativitate, vita & morte: verùm etiam in Apoſtolorum vocatione. Non enim vocavit homines genere & nobilitate claros, intellectu & ſciētia fulgidos; bonis, & divitiis cumulatos: ſed piſcatores, 1. ignobiles & demiſſos, 2. imperitos, & ignaros, 3. pauperes & egenos. I PARS L. de Idol. 18.

1. Haud aberraret à vero, qui Apoſtolos ante vocationem ſuam vocitaret *ignobilitatis elogium*, quod eis duplici de cauſa probè competit: 1. Quia erant de Galilæa oriundi; inter omnes autem Judææ terras gens Galilæa erat maxime barbara, ruſtica, rudis, & ignobilis. 2. Quia etiam apud Galilæos erant Apoſtoli *loco humiles, viles arte, obſcuri vita, labore communes, negati honoribus*. Tert. l. de Reſ. car. 4. Hug. Car. in cap. 4. Math. Chryſol. ſer. 28.

2. Adde *ignorantes ſimpliciter*: id eſt, omnimoda inſcitia laborantes. Chriſtus Dominus, in quo ſunt omnes ſcientiæ & Ter l. 2 de cult. fæ. 4.

Digitized by Google

ſapientiæ theſauri abſconditi, quos, ut [*Ter l. 2. ad Nat. 2.*] Deus ab æterno mutuatus eſt Patre: & ut homo, accepit in tempore virtute hypoſtaticæ unionis, non vocavit Philoſophos, qui ſunt *ſapientiæ animal*, quique apud [*Tert. Apol. 47.*] Gentiles, *in honore ſapientiæ perſeverant*. [*Tert. l. de An. 1.*] Ratio autem cur eos non vocaverit Salvator, eſt quia [*Tert l. de Reſ. Car. 3.*] *Philoſophus gloriæ animal*, idcircò humilitatis magiſter Chriſtus voluit [*Tert l. 5. adv. Mar. 14.*] gentes *de vulgi ignorantia inſtrui*, eligens in Apoſtolos non Græcos, non Sophiſtas, ſed Galilæos, piſcatores, ignaros, & egenos.

3. Salvator docens, *non altum ſapientes, ſed humilia ſectantes*, elegit in Apoſtolos [*Chryſ ſer. 28.*] homines *pauperes cenſu*. At cur pauperes ad ſe vocavit Chriſtus? 1. Ut faciliùs ei [*Ter l adv. Herm 28.*] ſubderentur, nam *nemo ſubjicitur ei cujus* [*D. Chryſ. in cap. 28. Gen.*] *eget*. 2. Ut validiores forent ad quæcumque aggredienda pericula: Nam pauper & inglorius cui nihil perire poteſt, animoſior & audentior eſt, quàm dives & ſublimis, [*II PARS*] quêm timor amittendi ſelicitatem, [*L. de Exh Caſt. 14.*] reddit puſillanimem, & formidoloſum. [*D. Aug. 1. Cor. 1.*] 3. Quia inopia eſt *Apoſtolicus character*, quos ſuos voluit Chriſtus agnoſci diſcipu- [*Tert. l. 2. adv Mar. 3.*] los, quos ad ſummum ſublimavit honorem.

Apoſtoli faſtigium contemplatur meritò Tertull. Uti in regno, ita & in Eccleſia varii ſunt dignitatum gradus. Verùm ſicut dignitas regia eſt *culmen*, & *faſtigium honoris*; ſic in Eccleſia poſuit Deus, *primum Apoſtolos*. Ratio autem hujus eminentiæ eſt, quia cum Deus ſit *ſummum magnum*, creata dignitas, tantò dignior exiſtit, quantò magis divinæ fuerit particeps magnitudinis. Apoſtoli autem participes ſunt: 1. potentiæ, quæ Patri accommodatur. 2. ſapientiæ, quæ Filio attribuitur: 3. ſanctitatis, quæ Spiritui ſancto appropriatur.

1. *Cujus poteſtas ſumma, niſi Dei ſolius?* [*Tert l. de Teſt. An. 2.*] Divinæ & ſummæ hujus poteſtatis participes ſunt, qui ad grande aliquod aſſumuntur negotium. Eis namque largitur Deus virtutem patrandi miracula, quæ ſunt velut ſigilla divinæ omnipotentiæ, quæ eorum miniſterium evidenter demonſtrant; ut patet in Moyſe, qui ſuam in Ægypto [*Chryſol. ſer. 147.*] portentis firmavit miſſionem. Nam Deus *dedit eum in Deum Pharaonis, munit ſignis, armat virtutibus, juſſus bellat, expugnat, militem ipſo verbo vincere tribuit, & præceptis triumphare concedit*. At ſicut in veteri Teſtamento, multa Deus per Moyſem operatus eſt miracula; ſic in novo [*Tert. l. 4. Marc. 24.*] teſtamento omnipotentiæ divinæ miniſtri fuerunt Apoſtoli; *Tum enim Apoſtolus Moyſes, quàm & Apoſtoli Prophetæ; æquanda erit auctoritas utriuſque efficii, ab uno eodemque Domino, Apoſtolorum & Prophe-* [*Tert l de Idol. 9.*] *tarum*. In Ægypto Moyſes Magorum præſtigia veris debellavit miraculis, Apoſtoli ubique terrarum de Magis inſignes reportarunt victorias. *Sic & alia illa ſpecies Magiæ quæ miraculis operatur, etiam adverſus Moyſem æmulata, patientiam Dei traxit ad Evangelium uſque. Nam exinde & Simon Magus jam fidelis, quoniam adhuc de circulatoria ſecta cogitaret, maledictus ab Apoſtolo, de fide ejectus eſt. Alter Magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam adverſabatur Apoſtolis, luminum amiſſione mulctatus eſt*. Hæc aliaque portentoſa opera patraverunt Apoſtoli, tùm per potentiam quam acceperunt à Patre; tùm per ſapientiam quam mutuati ſunt à Filio.

2. De quo ipſimet gloriantur. *Quid in* [*Tert. l. 1. ad Nat 4.*] *ſigne præferimus, niſi primam ſapientiam?* Prima ſapientia eſt Verbum divinum, quod eſt ſapientia ab æterno genita: cujus participes facti Apoſtoli valent meritò ſapientes nuncupari. Si Græcia ſuos aliàs decantavit ſapientes: tantò potiori jure prædi- [*Tert. l. de An. 1.*] candi ſunt Apoſtoli, *quantò dignior Chri-* [*Tert. Apol. 46.*] *ſtianæ ſapientiæ aſſertio*, præſertim cum inter utroſque nulla reperiatur æqualitas. *Neque de ſcientia, neque de diſciplina æquamur*. Apoſtoli ſiquidem Græciæ ſapientibus longè antiſtant: nam ſi 1. inquiramus, unde *ſcientia inſtructi* Græciæ ſapientes; ab hominibus didicerunt: Apo- [*Tert. l. 1. ad Nat. 19*] ſtoli verò ſunt edocti à Verbo divino, quod eos verum Deum agnoſcere docuit. *Agnoſcentes per ſapientiam Deum*. 2. Græciæ [*Tert. l 2. adv Mar. 2.*] ſapientes, ſua fucata ſapientia ſunt Athenis illuſtrati, ſeu potiùs contenebrati. Verùm *quid Athenis & Hieroſolymis, quid Academiæ & Eccleſiæ?* Apoſtolorum quip- [*Tert. l. de præſ har. 7.*] pe ſapientia non terram, ſed cœlum ſapit: *Hæc ſapientia de ſchola cœli*. 3. Græciæ [*Tert. l. de An. 1.*] ſapientes multum inſumpſere temporis in acquirenda qua pollebant, ſapientia. At Chriſtus, *pro plenitudine ſcientiæ*, in [*Tert. Apol. 45.*] momento diſcipulos edocuit. *O quàm velox eſt ſermo ſapientiæ, & ubi Deus magiſter eſt, citò diſcitur quod docetur*. 4. Græciæ ſapientes conjecturis tantùm, & incertis [*S Leo Ser. 1. Pent.*] opinionibus ſuam tuentur ſcientiam: *Vi-* [*Tert l. 2. ad Nat. 6.*] *derint igitur humanæ doctrinæ patrocinia, quæ conjectandi artificio ſcientiam mentiuntur*. Apoſtoli verò innituntur ſapientiæ ipſiuſmet Dei, quæ certa, infallibilis, & [*Tert. l. de An. 2.*] tuta eſt. *Quod à Deo diſcitur*.

5. Græciæ ſapientes, hoc ſunt [illegible] titulo; cum ignorantiæ obvolvantur tene- [*Tert l. 2. ad Nat. 9.*] bris. Nam *mera ſapientia Philoſophorum*,

cujus

cujus infirmitas veniens de ignorantia veritatis : quis autem ſapiens expers veritatis? At Apoſtoli ſapientes meritò nuncupantur: Ideoque ſe ſcire omnia audacter gloriantur *ſimplices nos omnia ſcimus*. 6. Tandem ut concludam in gratiam Apoſtolorum, adverſus Græciæ Philoſophos : *Quid ſimile Philoſophus, & Chriſtianus; Græciæ diſcipulus & cœli; famæ negotiator & ſalutis; interpolator erroris, & integrator veritatis; furator ejus, & cuſtos?*

Ter. l. adv. Valent. 3.
Tertull. Apol. 27.
Tert. l. 2. adv. Mar. 21.

Verùm ut Apoſtolorum ſapientia melius eluceſcat, conferenda eſt adhuc cum vera Salomonis ſapientia. 1. Salomon eſt auctor canonicus, qui nonnullos Scripturæ ſacræ concinnavit libros. At *conſtituimus imprimis Evangelicum inſtrumentum Apoſtolos habere auctores, quibus hoc munus Evangelii promulgandi ab ipſo Domino fuit impoſitum*. 2. Fuit adhuc *Salomon omni ſapientia donatus à Domino*, verùm Apoſtoli non minori fuere ſcientia illuſtrati. *Nam quis nunc medullas ſcripturarum magis noſcet, quàm ipſa Chriſti ſchola?* 3. Salomon homines mortales docuit; Apoſtoli etiam ſunt homines *ſummæ ſapientiæ*, qui immortales docuerunt Angelos : *Ut innoteſcat principibus & poteſtatibus per Eccleſiam*, Id eſt *per Apoſtolos prædicantes*, à quibus didicerunt Angeli circumſtantias redemptionis, & vocationis gentium, maximè à D. Paulo. *Paulus Angelorum Evangeliſta, hic eos illuminavit*.

Tert. l de Praſc Har. 3.
Tertull. Scorp. 12.
Tertull. Apol. 48.
Epheſ. 3. Gloſſ.
D Thom. opuſ. c. 16.
Chryſ. l. de Bapt. 4.

3. Tertullianus divinum Spiritum Sanctum neutraliter nuncupat, quia ſcilicet *ſanctitas propria eſt natura ejus*. Eſt ſiquidem ſanctitas eſſentialis, & *ſanctitas ſubſtantialis, & conſubſtantialis amborum*. Subſtantialis, quia eſt ipſamet ſubſtantia divina, & non accidens ei ſuperadditum. Conſubſtantialis, quia eſt illi, Patri, Filioque communis. Duplici tamen ratione divino Spiritui ſanctitas appropriatur : 1. Quia eſt terminus ſpirationis ctivæ, *genitoris, genitique ſanctitas, ſpiritusque* : 2. Quia *creaturas per ſuam participationem ſanctificando perficit*, ſic perfectionem largitus eſt Apoſtolis, qui in die Pentecoſtes *Spiritum biberunt ſanctitatis*. Ut enim optimè ad propoſitum ratiocinatur Tertullianus, *nemo perfectus arte repertum ordinem fidei : Nemo Chriſtianus ante Chriſtum cœlo reſumptum : Nemo ſanctus ante Spiritum ſanctum de cœlo repræſentatum, ipſius diſciplinæ determinatorem*. Chriſtus etenim in cœlos aſſumptus, miſit ad Apoſtolos Spiritum ſanctum, qui ſedens ſupra ſingulos eorum, eos ſanctificando perfecit. Hujuſmodi autem *ſeſſio regia in Spiritu ſancto dignitatis excellentiam deſignat : ejuſque ſuper Sanctos requietem*, quia ut docet D. Auguſtinus, *Spiritus ſanctus in corda diſcipulorum venit, non viſitator ſubitus, ſed perpetuus conſolator, & cohabitator æternus*. Fuerunt namque in gratia confirmati, & tanta ſanctitate repleti, ut eos contempletur Tertullianus, velut *Spiritu divino inundatos*, his verbis denotans ſanctitatis Apoſtolicæ, tùm infuſionem, tùm effuſionem.

Tert. l de Mon. 3.
D Aug l. 12. Civ. 24.
D Ambr. in Symb. Apoſt. c. 1.
D Cyrill. Alex. l 3. Theſ. 4.
Tert Apo. 38.
L. de Pud. 31.
Act. 2.
D Greg. Naz. Or. 44.
Ser. 2. Pētec
Apol. 18.
de Baptiſ. 4.

De baptiſmi aquis ſic ratiocinatur Afer. *Supervenit enim ſtatim Spiritus de cœlis, & aquis ſupereſt : ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ vim ſanctificandi combibunt*; Spiritus ſanctus de cœlis venit ad aquas : de cœlis etiam venit ad Apoſtolos. 2. Spiritus ſanctus ſupereſt aquis : & ſuper Apoſtolos requieſcit. 3. Spiritus ſanctus aquas ſanctificat : (Ideſt, ad cultum deſignat divinum, non enim ſunt juſtificationis capaces.) Spiritus ſanctus Apoſtolos ſanctificat, & juſtos formaliter efficit. 4. Spiritus ſanctus vim ſanctificandi confert aquis : baptiſmus ſiquidem eſt ſanctificationis inſtrumentum morale. Spiritus ſanctus tribuit Apoſtolis, uti Sacramentorum miniſtris, poteſtatem conferendi ſanctitatem. Idcircò dicuntur *ſanctitatis antiſtites*, tam grande eſt miniſterium, ob quod vocantur.

D. Chryſ. h. 8 de laud. D. Paul.

III. PARS

Duodenarii Apoſtolorum numeri tres perpulchras affert Tertullianus figuras : *Cur autem duodecim Apoſtolos elegit, & non alium quemlibet numerum? hujus enim numeri figuras deprehendo. Duodecim fontes olim; & duodecim gemmas, in tunica ſacerdotali Aaron, & duodecim lapides ab Jeſu de Jordane electos, & in arcam Teſtamenti conditos, totidem enim Apoſtoli portendebantur. Proinde ut fontes & amnes rigaturi aridum retro & deſertum à notitia orbem nationum : proinde ut gemmæ illuminaturi ſacram Eccleſiæ veſtem, quam induit Chriſtus Pontifex Patris : Proinde ut & lapides ſolidi fide, quos de lavacro Jordanis JESUS verus elegit, & in ſacrarium Teſtamenti ſui recepit*. His verbis Tertullianus & duodenarium Apoſtolorum numerum declarat, & miniſterium, ob quod vocati ſunt oſtentat. Nam eos elegit Chriſtus, ut ſint, 1. Eccleſiæ fundamenta & baſes. 2. fidelium capita & principes. 3. orbis lumina & faces.

Lib. 4 adv Marc. 13.

1. *Et numquid ipſe tunc Paulus deſtinabatur de Judæa, id eſt, de Judaiſmo auferri*, ha-

Tert. l. 5. ad Mar 6.

habens in ædificationem Chriſtianiſmi, poſiturus unicum fundamentum, quod eſt Chriſtus? (D. Aug. in pſ. 86.) Solus Chriſtus eſt primarium Eccleſiæ fundamentum, & *fundamentum fundamentorum.* Ad primarium autem fundamentum requiritur, 1. Ut aliud non ſupponat fundamentum: aliàs non eſſet primum, 2. Ut ſit ſubtus terram abſconditum, nec videatur, 3. Ut ſit ſolidum, adhoc ut totum valeat ſuſtentare ædificium. Hæc tria perfectiſſimè in Chriſto reperiuntur, qui eſt 1. Fundamentum primarium; nam ſeipſo ſubſiſtit, nec alio innititur fundamento: 2. Fundamentum abſconditum; tùm quia ejus majeſtas humilitate occultatur; tùm quia ejus nativitas ſive divina, ſive humana, haud à ratione cognoſcitur: 3. Fundamentum ſolidum, quod totum Eccleſiæ corpus, ipſos etiam Apoſtolos ſuſtentat. Hæc omnia innuit DEUS per Eſaiam, apud Tertullianum: *Ecce ego injicio in fundamenta Sionis lapidem pretioſum, honorabilem, & qui in eum crediderit, non confundetur.* (Eſa. 28. L. 5 adv. Marc. 6.) Addit Tertul. *Apoſtoli lapides ſunt, & fundamenta, ſuper quæ nos ædificamur*, & hujuſcemodi (Lib. 5 adv. Marc 10.) munus eis meritò tribuitur, tum quia *fidem Apoſtoli induxerunt*, tum quia *in confeſſione ipſorum fundatur Eccleſia.* (Tert. l. 1. adv. Mar. 21.) Fundamenta ſunt quidem Apoſtoli, non primaria, ſed ſecundaria, fundati ſunt etenim ſuper Chriſtum, qui eſt primarium fundamentum. Unde nos ſumus *ſuperædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto JESU.* (D. Chryſ. ſer. 3. Pen. Eph. 2.)

2. *Chriſtus caput eſt Eccleſiæ.* (Tert. lib. 5. Marc. 18.) Ratio autem hujus moralis capitis explicanda eſt per analogiam ad caput naturale: Quod 1. ſupra cæteras corporis eminet partes: 2. In alia influit membra: 3. Membrorum habet gubernium, eo quod ſit rationis ſedes: 4. Totum protegit, & conſervat corpus. (D. Thom. in 1. Cor. 11.) Non abſimiliter Chriſtus caput eſt Eccleſiæ: 1. Ob dignitatem qua eminet; Virtute etenim hypoſtaticę unionis, cunctos homines multum dignitate antecedit: 2. Ob influentiam qua urget; nam in Eccleſiam ſuo ſanguine fundatam, continuos gratiæ largitur influxus: 3. Ob poteſtatem, qua valet; nam ſuper Eccleſiam ſpiritalem habet poteſtatem. 4. Ob protectionem qua pollet; nam defenſat & conſervat Eccleſiam.

Apoſtoli etiam ſub Chriſti auctoritate, & ſubalternatim ad ipſum, ſunt *capita populorum*, quos fidei lumine illuſtrarunt; (Amos 6. Ser. 3 de SS Petro & Paulo.) tùm quia Eccleſiæ ab eis fundatæ, ſunt eorum opus, & velut peculiare ſui Apoſtolatus territorium. Ut enim aſſeverat D. Bernardus: *Manent uſque hodie in nobis Apoſtolorum veſtigia, & eorum religio, quæ ex DEO eſt, non poteſt diſſolvi*: Tum quia ejuſcemodi Eccleſias ſuo ſanguine rigarunt. Unde D. Bernardus: *Scimus quod viri iſti non ſibi mortui ſunt, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt. Magis autem nobis omnibus propter illum.* Tum quia etiam nunc in tales Eccleſias proprio ſanguine fundatas & irrigatas, gratias influunt, quas ſuis precibus obtinent à DEO; quare addit D. Bernardus, *uſque hodie conferre non ceſſant miſericordiæ pleni, quod eſt ſanctarum fructus orationum;* Tum quia illas protegunt Eccleſias, earumque conſervationi inde ſinenter invigilant. Ut enim D. Bernardus proſequitur, *pro nobis facit eorum vita, eorum doctrina, etiam & mors ipſa.* Hæc omnia complectitur D. Chryſoſtomus, Apoſtolos nuncupans *Nubes, paſtores, duces, fundamenta, ſidera, capita*: (Serm. 1. Pent.) Etenim ſi Eccleſia eſt ager floribus coronatus, fructibus fœcundatus, Apoſtoli ſunt nubes, quæ eam irrigant: ſi Eccleſia eſt ovile, ovium nutritrii, paſtores & propugnatores ſunt Apoſtoli: ſi Eccleſia eſt exercitus, Apoſtoli ſunt duces, ſub quibus militat; ſi Eccleſia eſt domus DEI, Apoſtoli ſunt fundamenta, & *Columnæ*, quæ eã ſuſtentant: (Ter. lib. 2. Marc. 21.) Si Eccleſia eſt cęlum, ſidera ſunt Apoſtoli, à quibus illuminatur; ſi Eccleſia eſt corpus, capita ſunt Apoſtoli variarum Eccleſiarum, quæ Eccleſiam unam univerſalem conficiunt, ſub uno primario & principali capite Chriſto JESU. Quod ſic luculenter illuſtrat Tertullianus, *Apoſtoli Eccleſias apud unamquamque civitatem condiderunt, à quibus traducem fidei, & ſemina doctrinæ, cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, ut Eccleſiæ fiant. Ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ, ut ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum, Omne genus ad originem ſuam cenſeatur neceſſe eſt. Itaque tot ac tantæ Eccleſiæ, una eſt illa, ab Apoſtolis prima, ex qua omnes; ſic omnes Eccleſiæ, una eſt illa dum una omnes probant unitatem, dum eſt illis communicatio pacis & appellatio fraternitatis & conteſſeratio hoſpitalitatis. Quæ jura non alia ratio regit, quàm ejuſdem Sacramenti una traditio.* (L. de Præſ. Hæreſ. 20.)

3. Acutè animadvertit Tertullianus: quod *myſticè factum eſt ut noctè Chriſtus naſceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris.* (Lib. 5 adv. Marc. 2. Theſſ. 1.) Has autem ignorantiæ tenebras fugavit Dominus, tùm *illuſtratione adventus ſui*, tùm per Apoſtolos, *quos & ſibi diſcipulos Dominus adoptavit, & omnes utique edocendos, & nobis magiſtros ordinavit.* (Tertull. Scorp.) Dedit ſiquidem eis omnia requiſita ad docendum. Aliàs culpandæ eſſet ejus pro-

Tert. l. de Præſ. Hær. 20. providentia, ignaros patiens Apoſtolos, *deſtinatos nationibus magiſtros*. Eos nuncupat Argumen. in Ep. ad Philem. D. Chryſoſtomus *communes orbis magiſtros*, nam etſi ante ſuam vocationem, nulla eſſent in Cap. 5. Matth. ſcientia fulgentes, attamen *quia luci adhæſerunt, lux eſſe meruerunt*, ait Paſchaſius. Quapropter, ut animadvertit D. Chryſoſtomus, *clara voce dicebat illis Dominus, Vos eſtis lux mundi*, innuens illuminatos fuiſſe, ut illuminarent: lux enim non ſemetipſam, ſed alia illuminat, neque ad proprium, ſed ad aliorum commodum, & beneficium ſplendoris ſui ſpargit radios. Apoſtoli Salvatoris propoſitum executioni mandantes, mirum in modum illuſtrarunt orbem. Quod admiratur D. Chryſoſtomus, *Intuere aſtra hæc, & illorum ſplendorem obſtupeſce*. Hom. de S. Andr. L. adv. Valent. 7. Cherubinos vocat Tertullianus *Angelica lumina*, quia lucem quam immediatè accipiunt à DEO, inferioribus Angelis communicant. Cœleſtia lumina ſunt Apoſtoli, quia acceptam à Chriſto, & Spiritu ſancto lucem largiuntur aliis: Ut enim ait Ser. 185. de Temp. D. Auguſtinus: *Ipſe Spiritus ſanctus Apoſtolos ſuos vivæ lucis fonte perfudit; ut ipſi poſtmodum univerſum mundum, tanquam duodecim ſolis radii, & totidem lampades veritatis, illuminent*. Dilectus diſcipulus Eccleſiam duodecim ſtellis coronatam, & ornatam repræſentat, Apoc. 12. *& in capite ejus corona ſtellarum duodecim*. Ex D. Ambroſio duodecim ſtellæ Eccleſiæ diadema componentes, ejuſque caput coronantes, & corpus illuſtrantes; *duodecim ſtellæ, duodecim ſunt Apoſtoli*, ni potiùs dicamus cum Proclo Conſtantinopolitano antiſtite: quod ſicut ſol ſenſibilis luſtrat Zodiaci ſigna, ut illuſtret mundum, ita ſol juſtitiæ Chriſtus progreditur, & reſplendet per Apoſtolos, ut Eccleſiam illuminet, Orat. 18. *ille pergit per aſtra, iſte per Apoſtolos effulget*.

Tert. l. de Cor. Mil. 14. Ex prælibatis tres morales elicio concluſiones. 1. Quivis homo habet *humilitatis* Tert. l. de Car. Chr. 15. *ſuæ ſarcinam*, tùm quia ejus nobilitas eſt *terrenis cenſus*, tùm quia procedit *de uno* Ter. Apol. 21. *utero ignorantiæ ejuſdem*, tùm quia peccator eſt. Ex D. autem Baſilio, *nihil eſt peccante pauperius*: Tert. l. de Præſ. Hær. 21. 2. Honorandi ſunt Apoſtoli, Tert. ibid. ratione dignitatis qua eminent; potentiæ qua pollent: ſapientiæ qua ſplendent; & ſanctitatis qua fulgent. 3. DEO gratias agere debemus, quia *communicamus cum Eccleſiis Apoſtolicis*, quod eſt veræ fidei, & religionis argumentum, quo ab hæreticis diſcernimur: *Conſtat proinde omnem doctrinam quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus, & originalibus fidei conſpirat, veritate deputandam, ſine dubio tenentem quod Eccleſia ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à DEO accepit. Omnem verò doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum Apoſtolorum Chriſti, & DEI.* Viderint hoc Lutherani, & Calviniſtæ, quorum doctrina contra Eccleſiam Apoſtolicam ſapit.

CONCIO SECUNDA.

DEI *dignatio ſuas præmittit prærogativas*, ut patet in Apoſtolis, quos ſua Tert. l. de Bapt. 18. Chriſtus amicitia donavit. Si terreni amicitia regis magno habetur in pretio apud homines; quantò pluris facienda amicitia Regis regum Chriſti Domini, qui Apoſtolos in ſuos adoptavit amicos? Tantam benevolentiam miratur meritò Gregorius magnus. *O mira divinæ bonitatis dilectio, ſervi digni non ſumus, & amici vocamur; quanta dignitas hominum!* Regum amicitia eſt, ut plurimum, vel inutilis, & infructuoſa; vel triſtis, & ærumnoſa; vel vilis, & inhoneſta: Unde D. Auguſtinus, *Quid tibi prodeſt hominis amicitia? fortè ibi non ſolum nullum* In Pſ. 121. *auxilium, ſed & periculum invenies: Nam multi non periclitabantur, antequam majoribus jungerentur, excitaverunt amicitias, ut majora pericula incurrerent*. Dato etiam quod amicitia principum non ſit infructuoſa, & inhoneſta; ſed aliqualem afferat utilitatem, jucunditatem & honeſtatem: Nulla ſanè reperitur, in qua omnes boni ſpecies ſimul adunatæ videantur, D. Aug. in Pſ. 121. *ſecurus opta amicitiam Chriſti*, ab illa enim habebis bonum utile, jucundum, & honeſtum ad inſtar Apoſtolorum, quibus amicitia Chriſti fuit 1. utilis: 2. delectabilis: 3. honorabilis.

1. PARS. Tert. l. de Pat. 12. *Dilectio magnanimus eſt*; quia non proprium, ſed alienum attendit bonum. Cic. l. 1. de Nat. deor. Amicitia, quæ ſuum ſpectat commodum, *negotiatio eſt, non amicitia*, quia ut ratiocinatur D. Ambroſius, L. 3. Offic. 7. *Non enim vectigalis amicitia eſt, ſed plena decoris plena gratiæ. Virtus eſt enim amicitia, non quæſtus, quia non pecunia quæritur ſed gratia: nec licitatione pretiorum, ſed concertatione benevolentiæ*. Verùm amico ſincero, ut nihil charius, ſic nihil rarius. Ita enim à terra peregrinatur, & ab hominibus abalienatur, ut vix in uno ſæculo veri duo inveniantur amici: quare moralis Philoſophus, L. de Benef. 33. *amicitia vos non domibus tantùm, ſed & ſæculis rara*, & ob hanc cauſam meritò pronuntiat Eccleſiaſtici auctor: *Beatus qui invenit amicum*, Cap. 25. quem beati Apoſtoli, quos Chriſtus, non quæſtuoſa, ſed magnanimi amicitia

citia proſecutus eſt , quantum verò fuerit eis utilis , conſtat , 1. ex benevoli amoris dilectione , 2. ex ſecretorum manifeſtatione: 3. ex donorum effuſione.

S. Aug. l. 83 Qq. q. 71. & Epiſt. 155. D. Hier. Ep. 42. l. 1. de Nat. deor.

1. *Amicus gratis diligendus eſt , propter ſe , non propter aliud* . Vera amicitia arcetur quivis concupiſcentiæ ardor. Quia, ut docet D. Auguſtinus , *amicitia eſt omnium tàm divinarum , quàm humanarum rerum , cum benevolentia , & charitate conſenſio* . Veram amicitiam non habent , *qui ſumptuoſis familiaritatibus , quæſtuoſas comparant amicitias* . In hos inſurgit Romanæ eloquentiæ princeps . *Amicitiam ſi ad fructum noſtrum referamus , non eſt iſta amicitia , ſed mercatura quædam utilitatum : prata , & arva , & pecudum greges diliguntur hoc modo* . Qui amore tantùm concupiſcentiæ feruntur , quantum diſtant à Chriſto , qui Apoſtolos dilexit benevolo amore , & ut fatur Tertull. *prima adlectionis prærogativa* , quia non ex meritis , ſed ex gratia , non ex quæſtu,ſed ex charitate : non in ſuum commodum, ſed in illorum bonum. Gratuitum hunc amorem , nomine omnium fatetur Paulus . *Accepimus* , inquit , *gratiam , & Apoſtolatum* . Ubi Apoſtolatum, non ex meritis , ſed ex gratia , acceptum refert . Gratuitam hanc electionem adhuc Euangeliſta teſtatur . *Vocavit diſcipulos ſuos , & elegit duodecim ex ipſis* . Ubi Cajetanus . *Ipſe eos elegit , & non ex converſo* , & ſic amicitia Chriſti erga Apoſtolos conſtat , & ex gratuita illorum electione , & ex ſecretorum manifeſtatione .

L. de Bapt. 12.

Rom. 1.

Luc. 6.

2. Politici , qui perpetua diffidentia laborant , hominibus quantumvis amicis ſecreta propalanda negant : Ideoq; inquiunt, cor eſt intra corpus reſeratum , ne motus ejus pateant,niſi DEO ſoli, quia *DEUS conſpector eſt cordis* . Natura quoque idipſum docet ; cùm dederit *os taciturnitatis bonore ſignatum* . Quod etiam deſiderat ſecreti commiſſi ratio , quod detegi nequit , niſi ſilentii frangatur fide . *Cum vel ex forma , omnibus myſteriis ſilentii fidei debeatur* . Aliter veri cenſent amici ; non ſine injuſtitia celare ſecretum exiſtimant amico , cui cordis dedere præcordia. Quapropter ne agant contra jus amicitiæ, amico abſcondita quæque *enubilanda* volunt . Probandi ſunt quidem amici , ut veri dignoſcantur : nec temerè, & leviter committenda ſunt ſecreta. Diu trutinandum , quid, quomodo , & cui interni animi motus pateant . Verùm electo , & probato amico fidendum eſt , neque ei quidquam occultandum : *Diu cogita , an tibi in amicitiam aliquis accipiendus ſis , cùm placuerit fieri , totum illo pectore admitte* . Quia , ut ratiocinatur Doctor Angelicus , *verum amicitiæ ſignum eſt , quod amicus amico ſuo cordis revelat ſecreta . Cùm enim amicorum ſit cor unum , & anima una , non videtur amicus extra cor ſuum ponere , quod revelat amico* . Eodem ferè modo aſſerit Mediolanenſis Antiſtes . *Nihil occultat amicus , ſi verus eſt . Effundit animam in amicum ſuum , ſicut effundebat myſteria Patris Dominus IESUS*. Exemplum prodit Salvatoris , qui ex occultorum manifeſtatione ſuam erga Apoſtolos demonſtrat amicitiam . *Vos autem dixi amicos, quia quæcunque audivi à Patre meo , nota feci vobis* ; Vel nota faciam , explicat D. Auguſtinus, per Spiritum ſanctum , qui eſt *ad hoc miſſus à Chriſto , ad hoc poſtulatus de Patre, ut eſſet Doctor veritatis* .

Tert. l. 2. de Cult. Fam. 14.

Tert. l. de Pat. 13.

Sen. l. de amic. Ep. 3. S. Th. in c. 15. Io.

L. 3. Offic. 19.

Ioan. 15.

Tert. l. de Præſ. hær. 28.

Tria ſecretorum genera habuit Salvator: quorum nonnulla reſpiciebant ejus divinitatem; quædam humanitatem; alia, ad ejus ſpectabant ſtatum , & miniſterium , quæ omnia, vel per ſe, vel per Spiritum ſanctum Apoſtolis revelavit . Per ſe ante paſſionem ſuam, ut enim ait Tertull. *Nec alius Patrem novit , niſi Filius & cui Filius revelavit , nec aliis videtur revelaſſe Filius , quàm Apoſtolis , quos miſit ad prædicandum utique quod illis revelavit* . Sublimato autem in cœlum Chriſto , Spiritum ſanctum miſit ad Apoſtolos , ut eos doceret quod ante deſcenſum ejus portare non poterant . Unde Tertullianus . *Quis integræ mentis credere poteſt , aliquid eos ignoraſſe , quos magiſtros Dominus dedit ; quibus obſcura quæque ſparſim differebat , illis dicens datum eſſe agnoſcere arcana , quæ populo intelligere non liceret . Latuit aliquid Petrum , ædificandæ Eccleſiæ Petram dictum , claves regni cœlorum conſecutum , & ſolvendi , & alligandi in cœlis poteſtatem ? latuit & Joannem aliquid dilectiſſimum Domino , pectori ejus incumbentem , cui ſoli Dominus Judam traditorem demonſtravit , quem loco ſuo, filium Mariæ , demandavit ? Quid eos ignoraſſe voluit , quibus etiam gloriam ſuam exibuit , & Moyſem , & Eliam , & inſuper de cœlo Patris vocem , non quaſi cæteros reprobans , ſed quoniam in tribus teſtibus ſtabit omne verbum ? Ignoraverunt utique & , illis quibus poſt reſurrectionem quoque in itinere , omnes ſcripturas ediſſere dignatus eſt . Dixerat plane aliquando , Multa habeo vobis loqui , ſed non poteſtis modò ea ſuſtinere . Tamen adjiciens : Cùm venerit ille Spiritus veritatis , ipſe vos deducet in omnem veritatem , oſtendit illos nihil*

L. de Præſ. Hær. 21.

L. de Præſ. Hær. 22.

Digitized by Google

illi ignoraſſe, quos omnem veritatem conſecuturos per Spiritum veritatis repromiſerat. Et utique implevit promiſſum, probantibus Actis Apoſtolorum deſcenſum Spiritus ſancti, qui Apoſtolis cœleſtia revelavit myſteria, & dona inſuper largitus eſt divina.

Tert. l. adv. Prax. 30.
3. Chriſtus ſublimatus in cœlum, *acceptum à Patre munus effudit, Spiritum ſanctum tertium nomen divinitatis, & tertium gradum majeſtatis*. Spiritum ſanctum munus nuncupat, quia eſt donum increatum, à Patre Filioque procedens. Nam *Spiritui ſancto donum* DEI *eſſe, eſt à Patre Filioque procedere*, in quo à Filio diſtinguitur, qui in Trinitate, non eſt à Patre datus, ſed generatus. Quod ſi interdum dicitur datus, hoc de incarnatione, non de æterna ejus generatione debet intelligi. Donum ſiquidem propriè ſumptum, à voluntate procedit, at ſolus Spiritus ſanctus per voluntatem producitur, ſicut ſolus Filius per memoriam generatur.

D. Auguſt. l. 4. Trin. 20.

Spiritus ſanctus, ut donum hominibus datum, duplicem importat reſpectum, Realem unum ad Patrem, & Filium, à quibus datur. Rationis alterum ad homines quibus datur. Illum ab æterno, iſtum in tempore. Idcircò Spiritus ſanctus eſt donum ab æterno ſed non eſt donatus niſi in tempore, cum homines quibus datur, non ſint ab æterno, ſed in tempore, *qui à ſpiritu ab æterno ſic procedebat, ut poſſet donari, jam donum erat, antequam eſſet cui donaretur: aliter enim intelligitur, cùm dicitur donum, aliter cùm dicitur donatum; nam donum poteſt eſſe antequam detur, donatum autem niſi datum fuerit, non poteſt intelligi*.

D. Auguſt. l. 5 de Tr. 16.

Ex dono Filii, quem nobis æternus donavit Pater; rectè colligit Apoſtolus omnem donorum effuſionem, quæ ad vocationem, juſtificationem, & glorificationem ſpectant. *Qui etiam Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit*. Et idem Paulus aſſerit Filium elevatum in cœlum, ſimul cum Spiritu ſancto dato, dediſſe dona hominibus. *Data dedit filiis hominum, id eſt, donativa, quæ chariſmata diximus*. Chariſmata vocat Tertullianus gratias, tùm gratum facientes, quæ ſalutem poſſidentium eas ſpectant: tum gratis datas, quæ aliorum reſpiciunt ſalutem. Utraſque in Apoſtolis agnoſcit Tertullianus, & quidem gratum facientes, dum aſſerit Chriſtum in cœlum ſublimatum, effudiſſe ſuper Apoſtolos *acceptum à Patre munus, Spiritum ſanctum*. Nam cùm Spiritus ſanctus datur ad inhabitandum, datur ſimul cum charitate, & gratia ſanctificante, ex D. Paulo etenim, *Charitas* DEI *diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Gratias etiam gratis datas, conceſſas Apoſtolis fatetur Tertullianus, *Propriè enim Apoſtoli, per Spiritum ſanctum, habent in operibus prophetiæ, & efficacia virtutum, documentiſque linguarum, non ex parte, quod & cæteri*.

Rom. 8. — Tert. l. de Mon. 8. — Rom. 5. — L. de Exhor. Caſt. 4.

II. PARS — Tert. l. de Spect. 14. — Ter. Apol. 38. — 2. 2. p. 23. a 1. l. 8. Eth.

Sicut pecunia, ita & voluptatis, concupiſcentia eſt, Chriſtiani ſceleratas reſpuunt voluptates, homineſque qui eas ſectantur redarguunt. *Sed reprobamus quæ placent vobis: alias præſumimus voluptates*; quas ex Chriſti amicitia mutuamur. Ut enim ait Doctor Angelicus. *Si vis vera amicitia delectari, eſto amicus Chriſti*. Ex mente Philoſophi, verus amicus quatuor ſuo exoptat amico 1. *Ipſum eſſe*, quod eſt bonorum omnium fundamentum. 2. *Vult ei bonum*, nempe felicitatem, ſine qua ipſum eſſe non prodeſt. Bonæ, vel malæ fortunæ ſocietatem, nam *habet eaſdem delectationes, & contriſtationes*, 4. Lætam cum illo converſationem, etenim *convivit ei delectabiliter*. Sincerus Apoſtolorum amicus Chriſtus, quibus quatuor illa contulit, 1. Ipſum eſſe dedit, nimirùm Apoſtolicam dignitatem, ad quam eos ex gratia ſublimavit, & ut jam dixi cum Tertulliano, *primæ adlectionis prærogativa*, 2. Ad felicitatem vocavit, *Amavit qui vocaverat in ſalutem invitare, & ad gloriam*: quapropter perſæpe eis dicebat Dominus, *In hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubjiciuntur: Gaudete autem quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis*. 3 Paſſionis ſocietatem. Unde ſic apud Tertullianum fantur Apoſtoli. *Siquidem compatimur, uti & cum illo glorificemur*. 4. Lætitiam, & jucunditatem, quam habuerunt 1. ex Chriſti conſpectu, & viſione, 2. ex colloquio, & converſatione, 3. convictu, & familiaritate.

L. de Bap. 11. — Ter. Scorp. 11. — Luc. 10. — Scorp. 11.

1. DEI Filium *variè viſum à Patriarchis in Prophetis ſemper auditum*, aſſeverat Tertullianus, verùm multò feliciores Apoſtoli, qui Chriſtum viderunt, audierunt, & tetigerunt, ut ipſimet glorientur. *Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ*. Ut de hac re nemo dubitare valeat, tres vocant ſenſus in teſtimonium, videlicet viſum, auditum, & tactum, quos circa Chriſti corpus experti ſunt. Quanta quæſo Apoſtolorum prærogativa, audiſſe, & vidiſſe Chriſtum, præ tot Juſtis, tot Patriarchis, tot Prophetis, qui tanto caruerunt privilegio? Nam *multi Prophetæ & Ju-*

L. de Præſ. Hæret. 11. — 1. Ioan. 1.

& Juſti, voluerunt videre, quæ videtis: Attamen DEI Filius, qui tempore legis Naturalis, & Moſaicæ, inviſibilis fuit hominibus; *in terris viſus eſt, & converſatus* cum Apoſtolis. Inde Chriſti erga ipſos amicitiam prædicat D. Chryſoſtomus; *Nihil tale unquam fuit, quale fuerunt Apoſtoli, hi cùm verbi DEI eſſent miniſtri, attrectaverunt incarnatum illum. qui ut DEUS eſt figuram non habet: ſecuti ſunt ambulantem eum, qui ubique præſens eſt: diſcubuerunt cum illo, qui nullo loco circumſcribitur: ejus vocem audierunt, qui verbo fecit omnia.*

Matth. 13. Abacuc. *Ser. de S. Andr.*

S. Auguſtinus tria magno concupivit ardore: unum, poſſe cernere Romam in ſplendore imperii triumphantem; alterum, audire Paulum de cathedra tonantem: tertium videre Chriſtum cum mortalibus converſantem. Idem habuere deſiderium Patriarchæ, Prophetæ, & Juſti veteris Teſtamenti. Videre ſcilicet Meſſiam, inferni triumphatorem; mundi Doctorem, hominum Redemptorem. Verum quod Patriarchis, & Prophetis fuit denegatum, conceſſum eſt Apoſtolis, ut de Chriſti viſu gauderent. Nam ſi Abraham, viſo Salvatore, vel per propheticam revelationem; vel per relationem ipſi in limbo factam; vel ut vult Tertullianus, per veram Chriſti apparitionem, *in carnis habitu nondum natæ*, Evangeliſta teſte, *vidit, & gaviſus eſt*: quantò magis lætati ſunt Apoſtoli, qui cognoverunt Chriſtum, non per revelationem, nec per aliorum relationem: ſed per intuitivam ejus viſionem: qui viderunt eum, non ſemel, aut iterum, ſed millies; non in uno inſtanti, ſeu parvo tempore, ſed per plures annos lætati ſunt, tùm de ejus conſpectu, & viſione: tùm de ejus colloquio, & converſatione?

Poſſidon. *L. de Car. Ch. 8.* *Joan. 8.*

2. *Converſatio divinæ diſciplinæ, non factis tantùm, verùm etiam verbis periclitatur:* Nam converſatio eſt, vel 1. puerilis, & terrena, qualis eſt eorum, qui infantium more converſantur; & de terrenis tantùm loquuntur. De qua ſic fatur Tertull. *Non omittam ipſius converſationis deſcriptionem; quàm futilis: quàm terrena: quàm humana ſit. ſine gravitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina.* Vel 2. noxia, & ſceleroſa, in qua proximus detractionibus denigratur, & DEUS offenditur per *animorum nocentium, & linguarum infeſtarum, & omnis malitiæ atque blaſphemæ ingenia*. Vel 3. incivilis & inurbana, in qua ita viget *præſtantiæ ambitio*, ut nemo verum alteri deferat honorem, ſed omni ſtudio contendat, verbo ſcilicet, habitu, inceſſu, & quavis alia re, ut eniteat *eminentia ejus inter coæquales*. Vel 4. ſapiens, & alta, in qua *per ſapientiam converſationis* tractatur de cœleſtibus, & divinis. Vel 5. utilis, & fructuoſa, in qua DEUS laudatur, honoratur proximus, & virtus commendatur. Quapropter ſic Uxorem hortatur Tertullianus; *colloquia DEO digna ſectare, memor illius verſiculi ſanctificati per Apoſtolum; bonos corrumpunt mores congreſſus mali.* Vel 6. civilis, & jucunda, in qua eſt *civilis, & non tyrannica dominatio*: ubi unus non inflatur adverſus alterum: ubi ſublimis, & dives non deſpicit humilem, & egenum: ubi unuſquiſque fratrem ſuum velut ſemetipſum conſiderat. *Cæterum inter fratres atque conſervos, ubi communis ſpes, metus, gaudium, dolor, paſſio, quia communis ſpiritus, de communi domino, & patre, quid tu hos, aliud quàm te, opinaris?*

Tert. li. de Idol. 20. *L. de Præſ. hæret. 4.* *Tert. l. 3. adv. Mar. 8.* *Tert l. de An. 2.* *Ter l. adv. Valent. 12.* *Tert. l. de Fug. in Perſ. 9.* *l. 1. ad Vx. 8.* *Ter. Apol. 2.* *Tert. l. de Pæn. 10.*

Chriſtus Apoſtolos *individuos habens in comitatu, in diſcipulatu, & convictu*, converſatus eſt cum eis, ſapienter, & altè, utiliter, & fructuosè, civiliter, & jucundè. Sapienter, & altè, quia loquebatur cum eis de regno DEI. Utiliter, & fructuosè, quia *converſabatur DEUS, ut homo divina agere doceretur*. 3. Tandem civiliter, & jucundè, quia ut addit Tertullianus, *ex æquo agebat DEUS cum homine, ut homo ex æquo agere cum DEO poſſet.*

Tert l. de Præſ. hær. 22. *Tert. l. de adv. Mar. 27.*

Inter amicos ſiquidem quædam reperiri debet æqualitas. Nam ut loquitur Tertullianus, *amicus, qui animæ tuæ par eſt.* Scio Philoſophum veram inter DEUM, & homines amicitiam negare; quia amicitia ſimilitudinem, & æqualitatem, vel ſupponit, vel ſaltem producit: at inter DEUM, & homines nulla poteſt eſſe ſimilitudo ſeu æqualitas, cum ab invicem infinitè diſtent. Verùm licèt ante humanationem Verbi inter DEUM, & hominem nulla eſſet æqualitas, quia ut ratiocinatur Tertullianus. *Sed DEO nihil par eſt: Natura ejus ab omnium rerum conditione diſtat*, in Incarnatione tamen, quà *naſcitur homo DEO mixtus*, hujuſcemodi ſtabiliſa fuit æqualitas, quia natura divina, & humana, eadem Verbi perſona ſubſiſtunt, & ſicut Chriſtus eſt verus DEUS, ita eſt verus homo, qui nihil omiſit, quo veram Apoſtolis demonſtraret amicitiam. Nam. 1. amicitia ex ſimilitudine oritur, & ut ait Tertullianus, *in ſimilitudine animorum conſtituta eſt*. At DEI Filius eſt, *in ſimilitudine hominum factus*. Ex D. autem Auguſtino, *ut familiariùs DEUS diligeretur ab homine, in ſimilitudine hominis DEUS apparuit*.

Scorp. 2. *l. de Carn. Chr. 3.* *Ter Apol. 21.* *l. de Pæn. 4* *Phil. 2.* *Manual. 26.*

2. Ami-

2. Amici ſimilibus utuntur indumentis: Idcircò Alexander Macedo, ut ſuam Perſis oſtentaret benevolentiam, Perſarum more indutus eſt. De quo Tertullianus, *Vicerat Medicam gentem, victus eſt Medica veſte*. Chriſtus autem eſt *habitu inventus ut homo*. 3. Amici familiares ſunt ad invicem, Chriſtus fuit familiaris Apoſtolis, ut de ejus convictu & familiaritate gauderent.

L. de Pal. & Phil. 2.

3. Ubi eſt vel ſuperbia deprimens, vel ira erumpens, ibi nec lætitia, nec familiaritas reperitur. Nam *juſtitia indignationis omnem familiaritatis fidem rumpit*. A Chriſto autem exulat, tùm arrogantia, tùm indignatio. Imò ita humilitatis, & mititatis amans eſt, ut harum virtutum exempiar ſemetipſum Apoſtolis proponat: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde*. Et ita nihil obſtat, quominus ſeſe Apoſtolis præbeat benignum, *individua familiaritatis prærogativa*. Hac prærogativa, ſecreta eis manifeſtavit, dona effudit, ſocios ſecum itineris habuit. Ideoque à Tertulliano, *Comites Chriſti* nuncupantur.

Tert lib. 1. ad Nat. 7.
Matth. 11. Tert. lib. de Bapt. 12.
L. de Bapt. 12. L. de an. 18.

Abraham vocat Tertullianus, *divinæ familiaritatis virum*: at Abraham converſatus eſt dumtaxat cum Angelis divinam majeſtatem repræſentantibus: Apoſtoli verò converſati ſunt cum Angelorum rege, cum unigenito DEI Filio, qui eſt paternæ majeſtatis *repræſentator*. DEUS cum Abraham contrahens amicitiam, eum fortunæ cumulavit bonis: & ob hanc cauſam Baſilius Seleucus illum vocitat *amicitiæ divinæ nundinatorem*. Chriſtus Apoſtolos ad ſui amicitiam, & familiaritatem vocans, non ſolum eos cunctis exuit bonis: ſed etiam opibus, & habendi deſiderio renuntiare fecit, ut omni terrena poſſeſſione, & ſpe adhuc depauperati, digniores forent divinæ amicitię, & familiaritatis.

Ter. l. adv. Prax. 14.
Orat. 7.

Sic eos quodammodo ad illum ſublimavit gradum, quo innocens fruebatur Adam; & quo fuit per inobedientiam deſtitutus. De Adamo ſic fatur Tertullianus: *Ideoque non habens fidem, etiam quod videbatur habere ademptum eſt illi. Paradiſi gratia, & familiaritas DEI, per quam omnia DEI cognoviſſet, ſi obediſſet*. Tria potiſſimùm habebat Adamus in innocentiæ ſtatu, nimirùm gratiam, ſcientiam, DEI amicitiam, & familiaritatem: has tamen per inobedientiam amiſit prærogativas, quas Apoſtoli mutuati ſunt Chriſtum ſequendo, nam & gratia fuere decorati, ſcientia illuſtrati, Chriſti amicitia donati, & humanati Verbi familiaritate honorati.

Lib. 2 adv. Marc. 2.

Quærit acutè Tertullianus, *An ſervus DEI alicujus dignitatis, aut poteſtatis adminiſtrationem capiat*; & licet loquatur de Apoſtolis, ut de hominibus *ab omni gloria & dignitatis ardore frigentibus*; attamen quia ad DEUM ſpectat, *ſublimitatem modulari ſpiritualem*. Chriſtus qui ſua Apoſtolos amicitia, & familiaritate donavit, ut eis ſit honorabilis, & glorioſa, illos mirum in modum ſublimavit, 1. dando eis poteſtatem peccata dimittendi, 2. Corpus dominicum conficiendi, 3. Martyrium ſubeundi.

III. PARS Lib. de idol. 17. Apol. 28. Tert. l. de Bapt. 8.

1. Agnoſce Chriſtiane, *ſummum ſacerdotem Patris Chriſtum*; atque pariter ut *dimiſſorem delictorum, Chriſtum recognoſce*. Habet autem virtutem dimittendi peccata, non tantum ut DEUS per ſuam omnipotentiam, ſed etiam ut homo per poteſtatis excellentiam: at *JESUS ſummus Sacerdos, & verus Filius Patris, de ſuo veſtiens ſacerdotes, DEO Patri ſuo fecit*. Siquidem Apoſtolos Sacerdotes inſtituit, deditque eis poteſtatem dimittendi peccata, dum *inſufflavit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis*. Quapropter D. Ambroſius appellat *munus Spiritus ſancti, officium Sacerdotis*. Plus audet Theophanes, a quo *Sacerdotium opificalis DEI potentia* nuncupatur, ideſt, vicaria DEI omnipotentia cunctorum opifex. Hanc poteſtatem habuerunt Apoſtoli, non ex ſemetipſis, ſed à DEO: non principaliter, ſed miniſterialiter.

Tert. l. de pud. 16. Tert. l. 4 adv. Marc. 12.
Tert. l. de Mon. 7. Ioan. 20. L. 1 de pœn. 1.
Tract. de Sacerd.

DEUS ſolus ex ſemetipſo, & principaliter poteſtatem habet dimittendi peccata; *Quis enim dimittit peccata niſi DEUS ſolus?* Hinc verò poteſtatem, quæ humanum faſtigium ſuperat, dedit DEUS Apoſtolis ut Sacerdotibus; ideòque Gregorius Taumaturgus ſic fatur; *Sacerdos DEUS eſt, & Deos efficit*, dum in remittendis peccatis vicarias DEI vices præſtat. Dicitur autem DEUS non eſſentialiter, quia *non aliter DEUS, niſi ſummum magnum, niſi parem non habens; nec aliter parem non habens, niſi unicus fuerit*, ſed participativè.

Tert. l. de Pud. 21. in c. 1. Ap.
Tertul l. 1. adv. Mar. 3.

Apoſtoli, ut ſacerdotes, participes erant dignitatis, poteſtatis, & ſanctitatis divinæ; & ſic trina ratione Dii erant: dignificativè ſcilicet, poteſtativè, & adoptivè. 1. Dignificativè, ratione dignitatis ſacerdotalis, ideoque Tertull. ſacerdotii honore donatus, ſic fatur: *Dii erimus, ſi meruimus illi eſſe, de quibus prædicavit; Ego dixi, vos Dii eſtis*, per Deos autem, de quibus loquitur in Pſalm. Propheta, Innocentius ſummus

Lib. 1. ad v. Hermog. 5.

Pontifex intelligit ſacerdotes, *qui per excellentiam ordinis, & officii dignitatem, Deorum nomine nuncupantur*. 2. Poteſtativè, ob poteſtatem quam habent dimittendi peccata:quare Petrus Damianus: *Dii, & Chriſti, reperiuntur ſacerdotes, propter accepti miniſterii ſacramentum*. 3. Adoptivè, ratione gratiæ, nam *DEI nomen, quaſi naturale divinitatis, poteſt in omnes communicari, quibus divinitas vendicatur*.

Opuſc.6. c. 0. Tert. l.3. adv. Mar. 35.

Gratia adoptionis non convenit Apoſtolis,precisè qua ſacerdotibus.(Multi namque ſunt mali ſacerdotes, gratia ſanctificante denudati, & quamplures etiam ſunt laici,ſancti & Filii DEI) ſed qua ſancti, & ita in ſanctitate confirmati; ut poſt acceptum in die Pentecoſtes Spiritum ſanctum, à gratia nunquam exciderint.Et licèt *DEUS ſit ſolus qui Deos faciat*, ſacerdotes tamen habent poteſtatem Deos efficiendi, dum peccata dimittunt, & ſanctitatem conferunt. Verùm fateri debemus cum Tertulliano, *ex gratia ipſius, non ex noſtra proprietate*: à quo adhuc accepimus poteſtatem Euchariſtiam conficiendi.

Tert. lib. adv. Hermog. 5.

2. *Melchiſedech ad ſacerdotium DEI adlectus eſt*, quia DEO panem, & vinum obtulit. Chriſtus autem eſt *proprius, & legitimus DEI Antiſtes*, non tantum ſecundùm Aaron, ſed etiam ſecundùm ordinem Melchiſedech, & *in Chriſtum conveniet ordo Melchiſedech*. Hujus autem Jeſuani ſacerdotii hæredes facti ſunt Chriſtianæ religionis ſacerdotes, qui conſecrant corpus Chriſti in Sacramento ſub ſpecie panis obnubilatum. DEUS, ut manna Iſraelitis præberet, Angelorum uſus eſt miniſterio: verùm in conficiendo ſacroſancto Euchariſtiæ myſterio, ſacerdotes aſſumit in miniſtros. De manna canit Vates Regius, *Panem Angelorum manducabit homo*: D. Bonaventura de Sacramento ita proclamat: *Panem ſacerdotum manducabit homo*; nam ſacerdotes, & Euchariſtiam conficiunt, & fidelibus ſubminiſtrant miniſtrantibus Angelis: nam *dum ſacerdos hoc admirabile Sacramentum conficit, Angelus conficienti tanquam famulus aſſiſtit*.

Tert. lib. adv. Iud. 2. Ter. lib. 5. adv. Mar. 9. Ter. ibid.

Inc.16. Sapient.

D. Auguſt. Conc. 2. in Pſ 36. L. de idol.

Inſurgit Tertullianus in Chriſtianos idola fabricantes, quorum *manus matres idolorum* appellat, quas præcidendas exiſtimat: *O manus præcidendæ!* Non præcidendæ, ſed honorandæ ſunt ſacerdotum manus,non idolorum contaminatæ contactu: ſed Euchariſtiæ conſortio ſacratæ. Mirandum ſanè, Chriſtum in ſuis manibus Chriſtum deferentem: Etenim in Sacramenti inſtitutione, *ipſe ſe portabat quodammodo, cùm diceret, Hoc eſt corpus meum*. At quotidie in myſterio altaris *manus Chriſti hoc operantur per manus ſacerdotis*. Quapropter D. Auguſtinus ſic ſacerdotes alloquitur, *Uno eodemque momento temporis, idem DEUS, qui præſidet in cœlis, in manibus veſtris eſt in Sacramento altaris. O verè nobilis ſanctitas manuum!*

D. Aug. in Pſ. 33. Rup. l. 2. de div. Off. 5.

Glorioſum profectò beatiſſimæ Virginis privilegium fuit, in ulnis ſuis Verbum detuliſſe humanatum; ſed multò glorioſius, divinum in utero concepiſſe Verbum. Verùm ſacerdotes divinæ humanationis quodammodo ſunt participes: Quod magno cum ſtupore proclamat D. Auguſtinus: *O veneranda ſacerdotum dignitas, in quorum manibus velut in utero Virginis Filius DEI incarnatur!*

Conc. 2. in pſ. 26.

Ex S. Bernardino Senenſi, in quatuor excellit ſacerdotis poteſtas, Virginis poteſtatem. In brevitate, in majoritate, in immortalitate, in replicabilitate, 1. *In brevitate*; nam in Incarnatione beatiſſima Virgo, ut ſuum Angelo præberet conſenſum, hæc octo protulit verba: *Ecce Ancilla Domini: fiat mihi ſecundùm verbum tuum:* Sacerdos verò his quatuor verbis; *hoc eſt corpus meum*, ſacroſanctum Euchariſtiæ conficit Sacramentum. *In majoritate*: nam Chriſtus dum fuit conceptus in utero Virginis, etſi fuerit omnibus membris abſolutus, unius tamen apiculæ quantitatem non exceſſit: at exiſtit in Sacramento, cum ea quantitate, qua reſurrexit, & nunc regnat in cœlo. 3. *In immortalitate*; in utero namque Virginis fuit mortalis, & paſſibilis Chriſtus; in altari verò eſt immortalis, & impaſſibilis. 4. *In replicabilitate*; nam etiamſi beatiſſima Virgo millies dixiſſet ipſiſſima ſui conſenſus verba; tamen DEI Filius ampliùs nunquam ſumpſiſſet dè ea carnem: at quoties ſacerdos, ſupra materiam ſufficientem profert verba conſecrationis, toties Chriſtum reproducit.

To. 1. Ser. 20 & 2. c. 7.

D. Tho. in 3. A. 3. q. 5.

Nec tantum in illis quatuor, ſed in pluribus aliis, ſacerdotalis poteſtas, Marianæ poteſtati antiſtat. Nam 1. Maria nullo fuit charactere Ordinis inſignita: ſacerdotes verò ſunt *DEO ſacrati*, & in ſui inauguratione ſacro charactere decorati, quo & à cæteris ſegregantur hominibus: & præ Angelis, DEO ſpecialiter devoventur. Maria fuit quidem gratiis cumulata, ſed non habuit poteſtatem conficiendi Euchariſtiam: ſacerdos verò ſacroſanctum hoc conficit myſterium. 3. Præcipua Mariæ laus in ejus maternitate conſiſtit: at ex beato Alano ſacerdotes ſunt *Chriſti quodammodo patres*:

Euſ. Caſ. l. 3. de præp. Eu 9.

P. 4. ſer. 32 c. 28.

tres: habent enim ſe activè in Sacramento, & dicuntur ſacra facere, ſacra operari. Ut autem ratiocinatur Tertullianus, *Capit itaque, & facturam dici generari, pro in eſſe poni: ſiquidem omne, quod quoquo modo accipit eſſe, generatur; nam, & factor ipſe, parens facti poteſt dici*. Sicut enim DEUS creaturarum dicitur pater, quia eas de nihilo produxit; ſic ſacerdos Chriſti quodammodo poteſt dici pater, quia eum in Sacramento reproducit.

L. de An. 4.

In creaturarum productione uſus eſt DEUS *imperiali verbo*: Sacerdos etiam in conſecratione corporis Chriſti, *imperiali verbo* utitur. In mundi creatione, obſecuta ſunt cuncta creata, & proceſſerunt, *ut famula, juſſu, & imperio, & ſola vocabili poteſtate*; & ſtatim ac ſacerdos protulit verba conſecrationis, Chriſtus fit præſens in Sacramento *quaſi homo ſit DEI DEUS*. In mundi creatione DEUS produxit res dumtaxat; vel terrenas, & corporeas; vel animatas, ſed corruptibiles; vel ſpirituales, ſed creatas: at ſacerdos reproducit, ſeu adducit Verbum humanatum DEUM, & hominem; mundi opificem; Angelorum regem, impaſſibilem, & immortalem: & ſic admirabilior videtur ſacerdotis potentia, Chriſtum in Sacramento reproducentis; quàm DEI potentia in mundi molitione, res perituras producentis. Verùm ne de tanta potentia, velut de re propria intumeſcat ſacerdos, viſum eſt Paſchaſio ejus detrahere poteſtati: *Unde ſacerdos non ex ſe dicit, quod ipſe creator corporis, & ſanguinis eſſe poſſit, quia ſi hoc poſſet, quod abſurdum eſt, creator creatorum fieret*: Hæc tamen ſacerdotalis potentiæ diminutio, ſacerdotalis laudis eſt exaggeratio; quæ augetur magis, dum magis minuitur; & à detrimento accipit incrementum.

Ter. lib. 2. adv. Mar. 4. Tert. l. de Reſ. car. 5. D. Th. Op. 58.

B. de corp. & ſang. Dom. c. 12.

Sic fatur Tertullianus de Imperatore, cui in ſuperba triumphi gloria detrahitur. *Hominem ſe eſſe, etiam triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur. Suggeritur enim ei à tergo; Reſpice poſt te, hominem te memento. Utique hoc magis gaudet, tanta ſe gloria coruſcare, ut illi admonitio conditionis ſuæ ſit neceſſaria: Minor enim erat, ſi tunc DEUS diceretur, quia verò non diceretur. Maior eſt, qui revocatur, ne ſe Deum exiſtimet*. Summus profectò ſacerdotis honor, tam illuſtri gloria fulgere, tanta fungi potentia dum conficit corpus, & ſanguinem Chriſti, ut illi conditionis ſuæ admonitio ſit neceſſaria, *ne Creator Creatoris eſſe videatur*. Sic ſuos ſublimavit Chriſtus Apoſtolos, dum eos in ſacerdotes conſecravit. Tot tantaque contulit illis *ſacerdotalia inſignia, officia, & privilegia*: tam ſublimi eos honoravit honore, ut præ ſtupore exclamet regius Vates: *Nimis honorati ſunt amici tui DEUS*. Planè nimis honorati Apoſtoli, utpotè qui Regi regum aſſiſtebant in terra, non ſecus ac Angeli in cœlo. Mira, & obſtupenda patrabant prodigia; totque illuſtrabant virtutibus mundum, quot DEUS ſideribus cœlum. At cum eos Chriſtus ſacerdotes inſtituit, cum eis Euchariſtiam conficiendi poteſtatem dedit, *honoratores hac re ipſos conſtituit*. Digni quidem ab hominibus honorari, ut Chriſti diſcipuli, ut prædicatores verbi DEI, ut triumphatores mundi, ut prodigiorum opifices, ut virtutibus illuſtres. Verùm honoratiores ipſos conſtituit, cùm eos, & ad ſacerdotium ſublimavit, & Martyrii gloria coronavit.

Apol. 35.

Tert. l. 4. idol. 18.

Pſ. 138.

D. Chryſ. homil. 50. in Matth.

4. Nam Apoſtolus Philipp. 1. *utique beatos affirmavit, quibus donatum eſt, non tantum credere in Chriſtum, ſed etiam pro ipſo pati*. Pati pro Chriſto, donum Apoſtolis conceſſum prædicat, 1. quia Spiritus ſanctus qui eſt donorum auctor eis inſpiravit patiendi deſiderium: Idcircò dicitur *exhortator omnium tolerantiarum*: 2. quia eis patiendi pro Chriſto vires, & ſubſtantiam ſubminiſtravit. Ut enim ait Tertullian. *quando & nos pro DEO pati non poſſumus, niſi Spiritus DEI ſit in nobis, non tamen ipſe patiens, ſed pati poſſe præſtans*: 3. quia tanto eos replevit gaudio, ut irent ad ſupplicia lætantes. Nam *infuſo in præcordiis ſuis Spiritu ſancto, ad dolores, ad ſupplicia, tanquam ad conſolationes, & præmia feſtinabant*: 4. quia hoc dono Chriſtus ſuam erga diſcipulos amicitiam demonſtravit. Alexander, Antiochi regis cognomento nobilis filius, ad Ionatham ſummum ſacerdotem *miſit purpuram, & coronam auream*, in amicitiæ ſignum, quia *purpura, & corona aurea, honoris nomine conferebantur his qui familiaritatem regum merebantur. Unde, & purpurati regum dicebantur*. Quare Chriſtus veſtem ſuam, proprio cruore purpuratam dedit Apoſtolis, in benevolentiæ monumentum. Ut ipſi ſuum effundendo ſanguinem Chriſti familiares & purpurati forent, ſuamque erga illum amicitiam paſſionibus & martyrio comprobarent. Ut enim ait Romanus Orator. *Ut quid amicum paro? ut habeam pro quo mori poſſim: ut habeam, quem in exilium ſequar, cujus me morti apponam, & impendam*. Et ne ſacris

Tertull. Scorp. 13.

Tert. l. de Fug. in Perſ. 14. Lib. adv. Prax. 19. D. Auguſ. ſer. 185. de temp.

L. 1. Mach. 10. Tert. l. de idol. 18.

ſacris prophana miſceam, amicitiæ magnitudinem à paſſionibus, & à morte commendat Salvator. *Majorem charitatem nemo*
Tert. Scor. 9. *habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*: quare & ipſe prior paſſus eſt, & Apoſtolos adhuc pati voluit, ut cum illis haberet amicitiam, etiam in paſſione fundatam. *Non eſt diſcipulus ſuper Magiſtrum, nec ſervus ſuper Dominum ſuum, quia cùm Magiſter, & Dominus ipſe perpeſſus ſit perſecutionem, & traditionem, & occiſionem, multò magis ſervi, & diſcipuli, eandem expendere debebunt, ne quaſi ſuperiores exempti de iniquitate videantur: quando hoc ipſum ſufficere eis ad gloriam debeat, æquari paſſionibus Domini, & Magiſtri*.

Suo autem Apoſtoli martyrio æquantur Chriſti paſſionibus, 1. in amicitia, nam ſicut paſſione Chriſtus ſuam Apoſtolis demonſtravit amicitiam; ſic Apoſtoli in paſſionibus, ſe veros Chriſti oſtentarunt amici-
Serm. 11. de Verb. Apoſt. cos. Ex D. Auguſtino etenim; *nihil æque amicum probat, quemadmodum oneris portatio*. Secretorum manifeſtatio, blanda converſatio, ejuſdem domus habitatio, mutua convivia, munera reciproca amicitiam probant, ſed non æquè, ac oneris portatio, & paſſionis toleratio. Quamobrem Salvator, ut filiorum Zebedæi exploraret amicitiam, eis ſuæ paſſionis offert calicem: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?*
Matt. 20. quem cæteris propinavit Apoſtolis, qui ut veri amici, *calicem Domini biberunt, & amici DEI facti ſunt*. Imò quia erant amici, calicem biberunt, & ex calicis hauſtu ſuam comprobarunt amicitiam; 2. in veritate paſſionis, quia ſicut Chriſtus verè eſt paſſus, ita Apoſtoli verè paſſi ſunt, quorum paſſionem commemorat Tertul. *Paſſos Apo-*
Scorp. 15. *ſtolos manifeſta doctrina eſt: hanc intelligo ſolum Acta decurrens. Nihil quæro; carceres illic & vincula, & flagella, & ſaxa, & gladii & impetus Judæorum, & cœtus nationum, & tribunorum elogia, & Regum auditoria, & Proconſulum tribunalia, & Cæſaris nomen, interpretem non habens. Quòd Petrus cæditur; quòd Stephanus opprimitur; quòd Jacobus immolatur; quòd Paulus diſtrahitur; ipſorum ſanguine ſcripta ſunt*. 3. in cauſa paſſionis: Nam ſicut Chriſtus innocens, ex hominum dilectione cruci fuit affixus, ita innocui Apoſtoli, ob Chriſti amorem martyrium ſubierunt, ut ipſimet prædicant. *Virtutem enim patimur ex dilectione in Deum*
Tertull. Scorp. 13. *& ſana mente, cùm ob innocentiam patimur*: 4. in fructu paſſionis: nam Chriſtus propter paſſionem mortis, fuit gloria, & honore coronatus; Apoſtoli etiam gloriam, & honorem, ex martyrio ſunt conſecuti, idcircò eorum ſupplicia, dicuntur *martyria coronata*, quia meruerunt gloriæ coronam. Tertull. li. de Praſc. hær. 29.

Quàm felices Apoſtoli Chriſti amicitia donati! Felices in vita, in morte, & poſt mortem. Felices in vita cum Chriſto converſantes, & chariſmatibus Spiritus ſancti abundantes. Felices in morte, pro Chriſti amore, & nomine martyria, queis conſecrantur, ſuſtinentes. Nam, *qui puniuntur conſecrantur, & Numina, eorum ſupplicia ſunt dicenda*. Tertull. Apol. 12. Felices poſt mortem, tum quia fruuntur in cœlo beatitudine ſuis meritis commenſurata: tum quia in terra honorantur, eorumque mors in Eccleſia militante celebratur. *Honorata eſt apud DEUM mors religioſorum ipſius: non opinor, iſta communis, & omnium debitum: atqui* Ter. Scor. 8. *juſta etiam ignominioſa eſt, ex elogio tranſgreſſionis, & merito damnationis. Sed illa, quæ in ipſo aditur, ex teſtimonio religionis & prælio confeſſionis, pro juſtitia, & Sacramento*.

Quàm infelices, & infauſti peccatores amicitia divina privati! 1. Amicitia ſimilitudinem quandam importat, & ipſi nullam cum DEO, & Chriſto habent ſimilitudinem: Quare cuivis ſceleroſo exprobrandum eſt: *Tu es reſignaculum ſimilitudinis, qui ſcilicet integritatem imaginis, & ſimilitudinis reſignaveris*, Tert. l. 2. adv. Mar. 10. quam vel in baptiſmate, vel in pœnitentiæ Sacramento acceperas: 2. Amicitia in unione animorum, & voluntatum conſenſu ſita eſt: ſceleroſi DEO ſemper adverſantur. Ut autem aſſeverat Tertullianus, *inter contraria ſibi nulla eſt amicitia*: L. de Pæn. 3. 3. Quod eſt deflendum magis, contempta, & repudiata DEI amicitia, criminoſi peccatores cum diabolo ineunt amicitiam, *quorum individua cum diabolo amicitia eſt*. Tert. lib. de pæn. 5. Quæ eis affert non honorem, ſed dedecus; non lætitiam, ſed mœrorem; non fructum, ſed perniciem, & damnum. 4. Et quia *quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*, ſceleroſi illi, ob unionem, & amicitiam quam cum dæmone contraxerunt, ad patranda crimina inter ſe confœderantur. Unde D. Auguſtinus: *Sunt amici ex certa amicitia, quæ nec amicitia dicenda eſt; quam facit mala conſcientia: ſunt enim homines, qui pariter mala committunt, & ideò ſibi videntur conjuncti, conſcientia mala ſunt ligati*. L. 50. hom. 38.

Diſſolvenda eſt noxia illa amicitia, & innocua Chriſti amicitia ſectanda. Nam *quis amantior noſtri, quàm ipſe qui nobis corpus ſuum*

D. Ambr. in cap. 11. Luc. ſuum tradidit? Igitur ſi vis Chriſtiane, vera amicitia potiri, eſto amicus Chriſti: 1. Amicus homo difficilè invenitur: at in tua eſt poteſtate, ut DEI fias amicus. *Amicus*
S. Aug. li. Confeſſ. *DEI, ſi voluero, jam fio.* 2. Hominum amicitia cum amaritudine captatur, & cum amaritudine poſſidetur. *In homine ſunt, quæ*
D. Aug. l. 50. hom. hom. 38. *te offendunt, toleras tamen propter amicitiam: DEI amicitia, quibus rebus debet cogi ut diſſolvatur à te non invenies, & non eſt DEUS qui te offendit, ſi tu DEUM non offendas. Nihil eo delectabilius, nihil pulchrius, nihil dulcius.* 3. Hominum amicitia facilè deperditur, & magno cum labore conſervatur: DEI amicitia, & facilè acquiritur, & facilè uſque in finem conſervari poteſt, ut patet in Apoſtolis, Qui *perſeveraverunt in*
Tert. l. de Praſc. har. 3. *comitatu ejus, uſque in finem.*

CONCIO TERTIA.

Apoſtoli *quos hæc appellatio miſſos interpretatur*: Apoſtolorum autem miſſio
Tert. li. de Praſc. har. 20. mirum in modum commendatur ex ſimilitudine, quam habet cum miſſione Chriſti:
Ioan. 20. Nam ut ipſemet innuit Salvator; *ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Hac autem vocula *ſicut*, Apoſtolos ſibi quodammodo æquat, & pares efficit, præſertim in principio, officio, & fine miſſionis. Nam Chriſtus eſt, 1. à Patre miſſus: 2. ut legatus Patris miſſus: 3. ad humanam operandam ſalutem miſſus. Non abſimiliter, 1. Chriſto Apoſtoli ſunt miſſi: 2. ut Chriſti legati miſſi: 3. ad procurandam humanam ſalutem miſſi.

I. PARS. Apoſtolos miſit Chriſtus, non per originem, quomodo Pater & Filius mittunt Spiritum ſanctum: nec per obſecrationem; aliàs
Tert. l. de Praſc. har. 20. inferior eſſet Apoſtolis: ſed per imperium *juſſit ire, & docere nationes intinguendas in Patrem, in Filium, & in Spiritum ſanctum.* In tribus autem Apoſtolorum miſſio miſſioni Chriſti aſſimilatur. Nam Chriſtus eſt, 1. immediatè à Patre miſſus: 2. primariò ad Judæos miſſus: 3. miſſionem ſuam miraculis oſtendit. Apoſtoli etiam ſunt, 1. immediatè à Chriſto miſſi: 2. primariò ad Judæos
Tert. l. 3. adv. Mar. miſſi: 3. miſſionem ſuam portentis comprobarunt.

1. Chriſtus dicitur *miſſus præter filii no-*
Hebr. 6. *men*. DEI Filius, generatus ab æterno, in tempore à Patre miſſus: unde Paulus. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à DEO tanquam Aaron: ſic & Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut pontifex fieret.* Exemplum proponit tùm Aaronis, qui eſt à DEO in Pontificem electus: tùm Chriſti, qui pontificiam non uſurpavit dignitatem; ſed ad eam eſt aſſumptus à Patre. Apoſtoli etiam à DEO ſunt electi, ut bene animadvertit Tertullianus, *Nobis nihil ex no-* *L. de Praſc. Haret. c.*
ſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent elegerunt, ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus aſſignaverunt. De hac miſſione à DEO accepta gloriatur D. Paulus. *Paulus Apoſtolus, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per JESUM Chriſtum & DEUM Patrem*, propoſitio *ab* cauſam hic denotat principalem, *per* verò inſtrumentalem ſignificat. Vult autem dicere, ſe non ab homine, neq; à DEO per hominem, ſed immediatè à ſolo DEO fuiſſe vocatum.

Miſſio etiam duplex eſt. Ordinaria una; extraordinaria altera. Miſſio ordinaria eſt mediatè tantùm à DEO, eſtque illa, in qua legati, prælati, ſacerdotes, prædicatores, mittuntur à DEO per homines: uti Joſue per Moyſem, & Paſtores, Concionatores, per Epiſcopos & Pontifices Chriſti vicarios, & Apoſtolorum ſucceſſores; Nam ſicut Magiſtratus eſt, ordinare civilia, & civicos præfectos, ita ex Chriſti inſtitutione mittere Paſtores, & Prædicatores, pertinet ad Prælatos Antiſtites *Tert. l. 4. adv. Mar. 2.*
Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Apoſtolis, & poſt Apoſtolos: quoniam prædicatio diſcipulorum ſuſpecta fieri poſſet de gloriæ ſtudio, ſi non aſſiſtat illi auctoritas magiſteriorum, imò Chriſti, qui magiſtros Apoſtolos fecit. Miſſio extraordinaria eſt à ſolo DEO, à quo immediatè oritur,
quomodo miſſus fuit Moyſes in veteri Teſtamento: *Quomodo nationibus deſtinati Doctores, Apoſtoli.* *Tert. l. de Praſc. har. 8.* *Tert. l. de Praſc Har. 21.*

Miſſio vel ordinaria, vel extraordinaria Neceſſaria eſt ad hoc ut quis Paſtoris vel Prædicatoris fungatur officio. Nam *ſi Dominus JESUS Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quàm Chriſtus inſtituit*, vel per ſe, vel per prælatos legitimè electos & ordinatos. Qui abſque ulla vocatione & miſſione ad prædicandum ſeſe immiſcent, ſunt intruſi, & aſſimilantur falſis prophetis, de quibus conqueritur DEUS, *Non mittebam* *Jerem. 23.*
Prophetas, & ipſi currebant: Non loquebar ad *D. Cypr. de unit. Eccleſ.*
illos, & ipſi prophetabant. Cujuſmodi ſunt Lutherani & Calviniſtæ, *qui ſe ultro apud temerarios convenas, ſine divina diſpenſatione præficiunt, qui ſe præpoſitos ſine ulla legis ordinatione conſtituunt*: nam contra DEI mandatum, Apoſtoli monitum, Chriſti exemplum, ſibi temerariè miniſterium aſſumunt, qui-

Digitized by Google

quibus dicendum eſt cum Tertulliano : *Oſtendant mihi , ex qua auctoritate prodierunt*: etenim nullam habent miſſionem, neque ordinariam , neque extraordinariam . Non ordinariam : nam à quo Antiſtite & Pontifice miſſi ſunt Lutherus & Calvinus , ad pacem Eccleſiæ turbandam , Catholicam veritatem impugnandam , hæreſim inducendam ? *Proinde enim præcedere debuerat mittentis patrocinium , in teſtimonium miſſi : quia nemo veniens ex alterius auctoritate , ipſe eam ſibi ex ſua affirmatione defendit , ſed ab ipſa defendi ſe potius expectat , præeunte ſuggeſtu ejus , qui auctoritatem præſtat* . Quod ſi Lutherus & Calvinus novatorum Patriarchæ, non habuerunt miſſionem ordinariam, eam aliis conferre non valuerunt : quia nemo dat quod non habet : ac conſequenter miniſtri ipſorum ſucceſſores , miſſionem nec accipere, nec conferre poſſunt . Unde *ordinationes eorum temerariæ , leves , inconſtantes . Nunc neophytos conlocant ; nunc ſæculo obſtrictos ; nunc Apoſtatas noſtros , ut gloria eos obligent , quia veritate non poſſunt . Nuſquam facilius proficitur , quam in caſtris rebellium , ubi ipſum eſſe illic promereri eſt . Itaque alius hodie Epiſcopus , cras alius , hodie Diaconus , qui cras Lector : hodie Presbyter , qui cras Laicus ; nam & Laicis ſacerdotalia munera injungunt* . Conſtat igitur miniſtros Lutheranos & Calviniſtas, ordinariam non habere miſſionem . Neque etiam extraordinariam habent , etſi eam ſibi arrogent in ſuæ fidei confeſſione ; in qua neceſſarium fuiſſe aſſeverant , quod nonnullos extraordinariè ſuſcitaret DEUS , ad erigendam de novo Eccleſiam , quæ deſolata & devaſtata jacebat , quia miſſio extraordinaria eſt à ſolo DEO immediatè , & miraculis comprobatur . Sic Moyſes , ſic Chriſtus , ſic Apoſtoli , acceptam à DEO miſſionem ſignis & portentis demonſtrarunt . Quis autem Lutheranorum & Calviniſtarum aliquod unquam patravit miraculum in teſtimonium ſuæ miſſionis ? quos ideò pungit Tertullianus : *Probent ſe novos Apoſtolos eſſe , ſic enim Apoſtolos ſolet facere Chriſtus , dare illis præterea virtutem , eadem ſigna edendi , quæ & ipſe . Volo igitur & virtutes eorum proferri . Niſi quod agnoſco maximam virtutem eorum , qua Apoſtolos in perverſum æmulantur . Illi enim de mortuis vivos faciebant ; iſti de vivis mortuos faciunt* . Uti de facto accidit Genevæ ubi cùm Calvinus muneraſſet nonnullum , ut ſe mortuum fingeret , mortuus reipſa inventus eſt . Verùm hæreticis prætermiſſis, ad Apoſtolos redeamus miſſos à Chriſto , qui ad ipſius exemplum primariò Judæis , deinde gentibus prædicarunt .

L. de Præſ. Hær. 30. — Ter. lib. 4. adv. Mar. 4. — Tert. l. de Præſ. hær. 41. — Art. 3. — L. de Præſ. hær. 30. — Bolſec. in vit. Calv.

2. *Ideò ad Iſrael loquebatur ; Non ſum , inquit , miſſus niſi ad oves perditas domus Iſrael . Nondum canibus jactabat panem filiorum , nondum in viam nationum ire mandabat : ſiquidem in fine præcepit , ut vaderent ad docendas , & tinguendas nationes , conſecuturi mox Spiritum ſanctum paracletum , qui illos deducturus eſſet in omnem veritatem* . Chriſtus ſe ad filios Iſrael miſſum profitetur , quia Iſraelitis , quaſi ovibus paſcendis , fuerat à DEO promiſſus . Idcircò à Paulo *miniſter circumciſionis* nuncupatur ; ideſt circumciſorum , nempe Judæorum , Prædicator, Doctor . Verùm peragrata Judæa & Galilæa , Samaritanis prædicavit Chriſtus : Nazarenis dicens : *Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare verbum DEI , quia ad hoc miſſus ſum* .

Ad eundem finem Apoſtolos elegit Salvator , ut Judæis primò prædicarent verbum DEI , poſtea Euangelium nationibus annunciarent . *Diſcipuli quoque diffuſi per orbem præcepto DEI magiſtri paruerunt* . Nam poſt prædicatum Judæis Euangelium, univerſum perluſtrarunt orbem , ut gentes ad fidei veritatem adducerent. Tertulliano etenim teſte , *Apoſtoli primò per Judæam , conteſtata fide in JESUM Chriſtum , & Eccleſiis inſtitutis : de hinc in orbem profecti eandem doctrinam ejuſdem fidei nationibus promulgarunt* .

Hunc miſſionis & prædicationis Chriſti & Apoſtolorum ordinem præfiguratum vult Tertullianus in promiſſione Abrahę à DEO facta ; & in duabus gentibus , quæ ex utero Rebeccæ proceſſuræ erant . *Quamquam habeamus ipſum DEUM idoneum pollicitatorem , & fidelem ſponſorem , qui Abrahæ promiſerat quòd in ſemine ejus benedicerentur omnes nationes terræ , & quod ex utero Rebeccæ duo populi , & duæ gentes eſſent proceſſuræ . Utique Judæorum , id eſt Iſrael , & gentium , id eſt noſter : Uterque ergo populus & gens eſt appellatus , ne de nominis appellatione privilegium gratiæ ſibi quis audeat defendere . Duos etenim populos , & duas gentes proceſſuras ex unius fœminæ utero DEUS deſtinavit , nec diſcrevit gratiam in nominis appellatione , ſed in partus editione , ut qui prior eſſet de utero proceſſurus minori ſubjiceretur , ideſt poſteriori . Sic namque ad Rebeccam DEUS locutus eſt dicens . Duæ gentes in utero tuo ſunt , & duo populi de ventre tuo dividentur , & populus*

Tert. l. de Præſ. hær. 8. — Rom. 15. — Luc. 4. — Tertul. l. — L. de Præſ. Hær. 20. — L. adv. Jud. 1.

lus populum ſuperabit , & major ſerviet minori . Itaque cùm populus ſeu gens Judæorum , ſit anterior tempore & major per gratiam primæ dignationis in lege , noſter verò minor ætate temporum intelligatur , utique in ultimo ſæculi ſpatio , adeptus notitiam divinæ miſerationis , proculdubio ſecundum edictum divinæ locutionis prior & major populus , id eſt Judaicus , ſerviat neceſſe eſt minori : & minor populus , id eſt Chriſtianus , ſuperet majorem . Nam populus Judæorum major , id eſt antiquior , derelicto Deo idolis ſervivit , noſter verò populus minor , id eſt poſterior , relictis idolis quibus ante deſerviebat , ad eumdem Deum converſus eſt , à quo Iſrael abſceſſerat . Sic namque populus minor , id eſt poſterior populum majorem ſuperavit , dum gratiam divinæ dignationis conſequitur , à qua Iſrael eſt repudiatus .

Longiuſculè quidem Tertullianus Judaicam à Deo defectionem , & gentilem ad Deum converſionem in Eſau & Jacob præfiguratam declarat , [illegible] adhuc prophetatam , & Judæis perſæpè comminatam aſſeverat . *Cum hæ illis ſanctæ voces præminarentur , eadem ſemper omnes ingerebant , fore uti ſub extimis curriculis ſæculi , ex omni jam gente & populo , & loco , cultiores ſibi allegeret Deus multò fideliores , in quos gratiam transferret , pleniorem quidem ob diſciplinæ auctoris capacitatem :* Quod factum ſcimus , ut præfiguratum , prophetatum , & comminatum fuerat . Nam *Judæi retrò penes Deum fuerant , dehinc ejecti ob delicta , extra Deum eſſe cœperunt* . In quo 1. ſecreta divinæ Providentiæ & prædeſtinationis adorare debemus . 2. recognoſcere Dei Juſtitiam juſtè Judæos punientem ; nam *nec Eccleſias habent , ſine matre , ſine ſede , ſine lare vagantes* . Continuas Deo agere gratias , qui nos fidei lumine illuſtravit ; veræ religionis charactere inſignivit ; innumera dilectionis monumenta præbuit & benevola , & gratuita electione Judæis præpoſuit.

Tert. l. de Præſ. hær. 8.
Tert. ibid.

3. Hæc Judæorum reprobatio & punitio nobis etiam motum ingenerare debet. Quis enim ſanæ mentis non pertimeſcat, ſi attentè conſideret Judæorum repudium , qui fuerunt *inſigniſſimæ religionis* homines , ſpecialiter à Deo electi , & dilecti , *ex ipſis enim & ad ipſos ſemper prophetæ peroraverant , ſcilicet ad domeſticam Dei gentem ex Patrum gratia ?* apud quos Deus ſacrificia inſtituerat , templum ædificaverat , & matricem religionis collocaverat : *Ut ſcirent Hieroſolymis eſſe , & Sacerdotes , & Templum , & Matricem religionis , & fontem , non puteum ſalutis* , quos Deus ſuis beneficiis cumulaverat . *Tantum erat Judæis apud Deum gratiæ ob inſignem juſtitiam , & fidem originalium auctorum : unde illis & generis magnitudo , & regni ſublimitas floruit , & tanta felicitas , ut Dei vocibus de promerendo Deo , & non offendendo præmonerentur : ſed quanta deliquerint , fiducia Patrum inflati , deviantes ab diſciplina in profanum modum , etſi , ipſi non confiterentur , probaret exitus hodiernus ipſorum . Diſperſi , palabundi , & cœli & ſoli ſui extorres vagantur per orbem , ſine homine , ſine Deo rege , quibus nec advenarum jure , terram patriam ſaltem veſtigio ſalutare conceditur .*

Tertull. Apol. 21.
Tertull. Apol. 18
Tert. l. 4. adv. Mar. 35.
Tertull. Apol. 22.

In Judæorum perfidia Chriſtianorum agnoſco ingratitudinem . Deus Judæos peculiariter dilexit , & Chriſtianos ſpeciali amore proſecutus eſt : Judæis multa Deus contulit beneficia , Chriſtianis adhùc majora largitus eſt dona : In gratiam Judæorum plura per Moyſem Deus operatus eſt miracula : nec minora pro Chriſtianis patravit prodigia . Judæos de Amalecitis , Moabitis , Ammonitis , Philiſtæis victores reddidit Deus , quorum regiones eis poſſidendas tradidit ; Chriſtianos ubique terrarum dilatavit . Judæi tot beneficiis ingrati , in Deum deliquerunt ; Chriſtiani ſuis ſceleribus Deum ad iracundiam provocaverunt . Deus ut criminoſos puniret Judæos & ſolo , & regno , & dominatione deſtituit , & ut noxios caſtigaret Chriſtianos , tyrannorum ſubdidit imperio . Religio Chriſtiana , quæ per totum ferè orbem florebat , ita eſt coarctata , ut nec centeſima univerſi pars , fidem Chriſti profiteatur . Nam Aſia , & Africa , quæ ſunt majores veteris mundi partes , quæque aliàs tot illuſtratæ fuerunt Doctoribus, tot purpuratæ Martyribus, decoratæ Virginibus , & Anachoretarum virtutibus , & exemplis dotatæ modò vel idolis , ſerviunt , vel Mahometi ſequuntur errores . Europæ maxima pars poſſidetur à Turca , qui Imperii ſui ſolium poſuit in civitate Conſtantinopolitana Hæreſis Lutheri ferè Germaniam , Belgium & Angliam devaſtavit . Fides Catholica quæ viget adhuc in Italia, Hiſpania & Gallia, tantum abeſt ut habeat amplius vigorem illum & fervorem Eccleſiæ naſcentis ; quinimmò ita eſt novitatibus obnubilata , diſſidiis exagitata, vitiis dehoneſtata , ut nihil ſit aliud quàm externa religionis ſuperficies . Fa-

xit

xit DEUS ut Chriſtiani de ſuis ſceleribus pœniteant: ſua pœnitentia DEUM iratum placatum reddant, & fideliter ſervent & factis probent diſciplinam, quam Chriſtus & Apoſtoli miraculis ſolidarunt.

3. Chriſtum quem ex ſignis & miraculis verum Meſſiam credere debebant Judæi, magum fallò calumniabantur, ut enim ait Tertullianus. *Quem igitur ſolummodo hominem præſumpſerant de humilitate: ſe-*
Apol. 21. *quebantur, ut magum exiſtimarent de poteſtate. Cum ille verbo dæmonia de hominibus excuteret; cæcos reluminaret, leproſos purgaret; paraliticos reſtringeret, mortuos deniq; verbo redderet vitæ; elementa ipſa famularet, compeſcens procellas, & freta ingrediens, oſtendens ſeſe verbum illud primordiale primogenitum, virtute & ratione comitatum, & ſpiritu fultum.* Judæos redarguit, qui Chriſtum magum exiſtimabant, & in nomine Belzebuth miracula edere clamitabant. Verum quàm injuſta fuerit eorum calumnia, conſtat: Nam mira, quæ magi virtute dæmonum operantur, malum habent finem; Ordinantur ſcilicet vel ad idololatriam, vel ad religionis everſionem; vel ad hominum perniciem. Idcircò vo-
L. de An. 57. citat Tertullianus. *Multiformem luem mentis humanæ, totius erroris artificem, ſalutis pariter animæque vaſtatricem, ſcientiam magiæ*. Chriſti autem miracula bonum intendebant finem: Nam ſpectabant vel Dei gloriam, vel veritatis fidem, vel corporis ſanitatem, vel animę ſanctitatem, vel ſpecialem aliquam virtutem. Tantum abeſt ut ad hujuſmodi operationes uſus ſit dæmonum miniſterio. Quin eos velut inimicos ſemper inſecutus eſt, vel per ſe, vel per ſuos diſcipulos, qui ſic ſantur apud Tertullianum: *Spiritualia nequitiæ, non quidem ſaucia conſcientia, ſed inimica ſcien-*
L. de An. 57. *tia novimus: nec invitatoria operatione, ſed expugnatoria dominatione tractamus.*

Portentoſa illa edidit Chriſtus miracula, ut ſuam à Patre miſſionem demonſtraret. Unde Tertullianus: *Credimus Jeſum*
L. de Præſ. Hær. 13. *Chriſtum prædicaſſe novam legem, & novam promiſſionem regni cælorum, virtutes feciſſe.* Quapropter Joannis diſcipulis ſciſcitanti-
Matth. 15. bus, an eſſet Meſſias in Lege promiſſus, reſpondit Salvator: *Euntes renuntiate Joanni, quæ audiſtis & vidiſtis. Cæci vident; claudi ambulant, leproſi mundantur; ſurdi audiunt, mortui reſurgunt.* Suſcitaturus etiam Lazarum, hoc miraculum adducit in teſtimonium miſſionis ſuæ. *Ut credant, quia tu*
[illegible] *me miſiſti. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamavit, Lazare veni foras.* Poſt ſanatum adhuc ad piſcinam paraliticum, ſic loquitur Chriſtus; *ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia Pater miſit me.*

Tot ac tanta Chriſtus operatus eſt miracula, ut ſuam Judæis demonſtraret divinitatem; *licueris, & Chriſto commentari* Ter. Apol. 21.
divinitatem rem propriam. Commentantur libri ut quæ in illis obſcura ſunt, illuſtrentur: Chriſtus erat *hujus diſciplinæ magiſter, arbiter & illuminator*, qui notam ſuam faciebat divinitatem: quot operatur miracula, tot erant faces, quæ doctrinam ejus illuſtrabant: tot commentaria quæ occultam explicabant divinitatem: tot verba quæ manifeſtabant in tempore, Verbum illud ab æterno in ſinu Patris abſconditum. *Interrogemus ipſa etiam miracula* Ter. l. adv. Prax. 24.
quod nobis loquantur de Chriſto, habent enim, ſi intelligantur, linguam ſuam, nam quia ipſe Chriſtus Verbum Dei eſt, etiam factum Verbi verbum nobis eſt. Itaque dum ſanat ægrotum, ſe & morbi & ægroti Dominum prædicat; dum poſſeſſum à dæmone liberat, ſuam in dæmones dominationem oſtentat; dum mortuum ad vitam revocat, mortem ſuo imperio ſubditam probat: dum elementis imperat, ſeſe elementorum auctorem declarat. Quapropter ut ſuam demonſtraret miſſionem, divinitatem notam faceret, & homines faciliùs adduceret ad veritatem, dicebat illis: *Si quominus, vel per opera credite, ea utique, per quæ Pater in Filio, ſenſu videbatur.* Portentoſa ſcilicet quæ patrabat opera; quæ vera eſſe etiam ſenſuum experientia cognoſcebantur. Quorum veritatem teſtabantur illi ipſi pro quibus fiebant. Cæcus ſe videre cognoſcebat, leproſus ſe mundatum ſentiebat; infirmus ſe videbat ſanatum; ſuſcitatus à mortuis ſe ſuſcitatum comprobabat. Quæ omnia ſi apparentia tantùm fuiſſent, & non vera, neque cæcus vidiſſet, neque infirmus ſanatus fuiſſet, neque leproſus mundatus, neque mortuus ad vitam ſuſcitatus: nam licèt quæ fiunt tantùm circa objecta ſenſuum, poſſit ex ſola apparentia decipere: quapropter magia illuſio ſenſuum & fallacia nuncupatur: *quid enim dicemus magiam quod* Tert. l. de An. 57.
omnes penè fallaciam: tamen quæ fiunt in ipſis hominibus, qui ſentiunt, non poſſunt non eſſe vera. Quia cæcus videt per viſum, non apparentem, ſed verum & vitalem: mortuus item vivit non per apparentem, ſed per veram vitam.

Neque ſolus ipſe Salvator miracula edidit, ſed adhuc Apoſtolis patrandi mira- Tert. l. de Pud. 21.

cula contulit poteſtatem. Nam & *mortuos ſuſcitaverunt, quod & Deus ſolus: & debiles redintegraverunt, quod nemo niſi Chriſtus*. In Apoſtolis doctrinam à poteſtate diſtinguendam cenſet Tertullianus, *excernens inter doctrinam Apoſtolorum, & poteſtatem*. Doctrina fuit eis à Chriſto tradita ad docendum, & prædicandum: poteſtas verò conceſſa ad operanda miracula, quæ eorum miſſionem veram, & à Deo acceptam demonſtrarent. *Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis*. Conſtat igitur *illos maximè doctrinæ ſuæ fidem confirmaſſe, mortuos ſuſcitaſſe, debiles reformaſſe, futura ſignificaſſe, ut meritò Apoſtoli crederentur*.

Ter. lib. de Pud. 21. — *Marc ult.* — *Tert. l. de præſ. hær. 44.*

Chriſti, & Apoſtolorum miracula, verè facta fuiſſe certò credendum eſt. Nemo de eorum veritate dubitare valet, niſi de Evangelii dubitet teſtimonio. Nam *voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem divinitatis edebant: in theſauris litteratum manent: nec iſta nunc latent*. Ejuſmodi virtutes tanti erant momenti apud Divum Auguſtinum, ut mundi converſionem tribuendam velit miraculis, & ſe in Eccleſia miraculorum vinculis detineri fateatur. Mundi converſio adeò grande eſt miraculum, ut cunctos rationis compotes debeat convincere. *Si per Apoſtolos, ut eis crederetur etiam iſta miracula facta eſſe non creduntur: hoc nobis unum grande miraculum ſufficit, quod terrarum orbis ſine ullis miraculis credidit*. Profectò poſt tot tantaque à Chriſto, & Apoſtolis edita miracula nihil ampliùs poteſt deſiderari: poſt mundi converſionem, ad ſuadendam Chriſtianæ Religionis veritatem, nullum neceſſarium eſt miraculum. *Quiſquis adhuc prodigia, ut credat, requirit, magnum eſt ipſe prodigium, qui mundo credente non credit*, ſed prodigium cæcitatis, ſtoliditatis, inſipientiæ, & amentiæ: cùm inter tot rationes credendi non credit miracula non credit miraculis, nón credit Apoſtolis, non credit Chriſto, qui eſt legatus Patris, uti Apoſtoli ſunt Chriſti legati.

Ter. Apol. 17. — *D. Aug. l. 22. de civ. 22.* — *D. Aug. l. 22. civ. 17.*

II. PARS. Chriſtus *ſemper ſe Dei Filium, & à Patre veniſſe profitebatur*, ſcilicet ut ejus gereret vices, & legati officio fungeretur. Verùm quia ſpectabant ad Chriſtum *legatum quodammodo prælegare*, legatos Apoſtolos miſit in mundum, ut perfecta reperiretur ſimilitudo inter legationem magiſtri, & diſcipulorum legationem. Idcircò ſic Patrem alloquitur Salvator: *Sicut tu me miſiſti in mundum ſic eos miſi ego in mundum*. Nempè, ſicut ego tui gero vices, tuuſque ſum legatus; ſic mei diſcipuli mei erunt legati. Quod nomine omnium agnoſcit Paulus *per quem accepimus gratiam, & apoſtolatum*. Apoſtolatus non tantùm ſignificat miſſionem, & miſſionis functionem, ut ſonat ejus ethymon; ſed etiam legationem, & legati munus, quod eſt officium maximæ, 1. dignitatis: 2. auctoritatis: 3. poteſtatis.

Ter l. adv. Prax. 24. — *Ioan. 17.* — *Rom. 1.*

1. Patris legatus inſtitutus fuit Chriſtus, *ut & Filius repræſentaret Patris haberetur*. Scilicet, ut repræſentaret Patris majeſtatem, ſermonem, & voluntatem. Trinum eſt legati munus. 1. repræſentare perſonam, cujus eſt legatus, quia ejus gerit vices, 2. ejus nomine loqui, unde dicitur Orator: quia negotium, quod habet in mandatis ore, & ſermone perficere debet, 3. ejus negotia probè tractare: quia ejus utilitatem, & honorem procurare tenetur. Chriſtus legatus Patris hæc tria perfectè executioni mandavit: *Secundum hæc enim vicarium ſe Patris oſtenderat: per quem Pater, videretur in factis, & audiretur in verbis; & agnoſceretur in Filio facta, & verba Patris adminiſtrante*. 1. Patris repræſentavit majeſtatem: *Filius viſus eſt in Dei nomine, ut imago ejus*: & ut Dei filius crederetur à Judæis: *omnia hora Patrem nominabat, & Patrem præferebat*: 2. nomine Patris locutus eſt: *Verba, quæ ego loquor vobis, non ſunt mea, utique quia Patris*: 3. Patris pertractavit negotia ſcilicet mundi reconciliationem. *Sic & Apoſtolus etiam Dei, & hominum appellans ſequeſtrem*: per Chriſtum ſiquidem homines Deo reconciliati ſunt. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*. Chriſtus diſcipulos *majeſtatis ſuæ conſortio aſcivit*; quos ſuos effecit legatos, quod eſt in Eccleſia primæ dignitatis munus. Unde benè ad propoſitum Cajetanus: *Solam ac primam Apoſtolatus dignitatem à Jeſu invenimus nominatam in Eccleſia ejus, quam nominavit à paſſiva miſſione*. Etenim ſi terreni regis nuntius eſt magni honoris officium; ſi legatus ſummi Pontificis eſt munus majoris adhuc dignitatis; nonne Chriſti legatus ſupremum humanæ dignitatis meretur gradum? *Apoſtoli munus res bonis infinitis exundans, gratiis omnibus majus, ac dona omnia complectens*. Quid namque majus poteſt concipi, quàm Chriſtum proferre; ejus ore loqui; & negotia ad eum ſpectantia tractare? Ejuſmodi fuerunt Apoſtolorum ut legatorum Chriſti munia: Nam 1. ſicut Regis nuntius Regem repræſentat; ſic Apoſtoli Chri-

Ter. l. adv. Prax. 24. — *Tertull. l. adv. Prax. 2.* — *Tert. lib. 1. adv. Mar. 21.* — *Tert. lib. adv. Prax. 24.* — *Tertul. lib. adv. Prax. 17.* — *2. Cor. 5.* — *Tert. Apol. 21.* — *in c. 6. Luc.* — *D. Chryſ. hom. 1. in Ep. ad Ro.*

ſti repræſentabant perſonam: *pro Chriſto*
2 Cor. 5. *legatione fungimur:* 2. ore Chriſti loquuti ſunt, ſeu potiùs per eos loquutus eſt Chriſtus: *tamquam Deo exhortante per nos:* 3. Chriſti pertractarunt negotia, fueruntque negotiatores pacis inter Deum, & homines: ut enim addit Paulus, *dedit nobis miniſterium reconciliationis.*

Tanta Apoſtolorum dignitas maximo veneranda eſt honore, uti Chriſtus Patris legatus ſummum meretur honorem, & qui eum honorant, Patrem honorant, cujus eſt legatus: qui verò debitum Chriſto denegant honorem, Patrem etiam deſpiciunt.
Ioann. 5. Nam *qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui miſit illum:* Eodem modo qui Apoſtolos honorant, Chriſtum honorant: qui eos contemnunt, Chriſtum contemnunt. Uti rex in ſuis nuntiis honoratur, vel contemnitur: ſic Chriſtus ab his honoratur, qui venerantur Apoſtolos; ab his verò deſpicitur, qui deſpiciunt Apoſtolos; eorum feſta non celebrant; encomia non prædicant; doctrinam non ſectantur; non imitantur virtutes. Nam ſi rex terrenus ſibi arrogat legati contemptum, de eoque ſumit vindictam; contemnentes Chriſtum in ſuis Apoſtolis metuere debent, ne Deus eos puniat ad inſtar Pha-
Tert. lib. 2 adv. Marc. 24. raonis; *Sed meruerat in exitium ſubminiſtrari, qui jam negaverat Deum, qui jam legatos toties ſuperbus excuſſerat:* Non minori ſunt plectendi ſupplicio Chriſti deſpicientes legatos, qui honorandi ſunt ratione dignitatis, & auctoritatis, qua pollent.

2. *Caput viri Chriſtus, caput autem ad*
Tert. l. 5. adv. Mar. 5. *auctoritatem poſuit:* Suam tamen auctoritatem Apoſtolis demandavit Chriſtus: nam ſicut ſummus Pontifex ſuam legatis
Tert. l. de praſc. Hær. 10. apoſtolicis largitur auctoritatem; *Sic ex diſcentibus duodecim præcipuos lateri allegerat Chriſtus;* quos ut *authenticus Pontifex Dei Patris* in mundum miſit velut legatos à latere. *Erant quoque Apoſtoli, tanquam diſcipuli lateri ejus adhærentes:* & quia ut ait Tertullianus *ad exhibitionem*
Tert. l. 4. adv. Mar. 35. *obſequii prior eſt auctoritas imperantis*, ut
D. Bern. ſerm. 2. de palm. Apoſtolis faciliùs mundus obſequeretur, Chriſtus primam poſt ipſum eis contulit authoritatem: quare Paulus, ut commiſſam ſibi à Chriſto commendaret auctoritatem, in initio ſuarum epiſtolarum ſic
l. de pan. 4. Rom. 1. fatur. *Paulus ſervus Jeſu Chriſti vocatus Apoſtolus:* uti Galliæ Rex præfatur: Ludovicus Francorum Rex; uti Nuntius Pontificius ait: N. Legatus Apoſtolicus, *ita & Apoſtolus grandem inter Chriſtianos ſibi vendicans dignitatem, Apoſtolum ſe Chriſti titulo prænotavit, ut ex ipſa nominis auctoritate lecturos terreret; indicans omnes, qui in Chriſto crederent, debere ſibi eſſe ſubjectos.* D. Hier. in c. 1. Ep. ad Tit. Magiſtratus civiles auctoritatem habent, & ſtatuta faciendi, & pœnas in inobſervantes decernendi: *Apoſtolatus eſt magiſtratus, & magiſtratus appellatio, & maximi magiſtratus, & magiſtratus maximè ſpiritalis:* D. Chryſ. hom. 1. Epiſt. ad Rom. idcircò Apoſtoli, aut Chriſti Legati, ſunt totius Eccleſiæ magiſtratus, & *pro juſtitiæ auctoritate*, Tert. l. de præſ. hær. 53. valent ſanctiones condere, præcipere, prohibere, punire: nam ſi Epiſcopi hoc jure potiuntur in ſuis diœceſibus, quantò magis Apoſtoli, qui ab ipſomet Chriſto ordinati ſunt totius orbis Epiſcopi?

3. Videamus *jam quæ ſunt poteſtatis*, Tert. l. de idol. 17. tum Chriſti, tum Apoſtolorum. Chriſtus, ut Patris legatus, omnimodam accepit à Patre poteſtatem, ut ipſemet fatetur: *data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Matth. c. 8 Hujus autem poteſtatis participes facti ſunt Apoſtoli. Quod *ſi poteſtatis jus*, inquiramus, Tert. l. de idol. 18. ultra poteſtatem patrandi miracula, dimittendi peccata, & conficiendi ſacroſanctum Euchariſtiæ myſterium poteſtatem acceperunt à Chriſto, 1. Evangelium concionandi: *Apoſtolis nullum aliud negotium fuit dumtaxat apud Iſraelem, quàm veteris Teſtamenti reſignandi,* Tert. l. de Bc. cp. 30. *& novi concinnandi.* 2. Concionandi per univerſum orbem: *Indubitatè quod in omnem terram exire habebat prædicatio Apoſtolorum.* Tert. lib. adv. Iud. 3 L. de præſ. Hær. 36. 3. Eccleſias fundandi: quod ſic declarat Tertullianus. *Ac jam qui voles curioſitatem melius exercere in negotio ſalutis tuæ, percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc cathedræ Apoſtolorum ſuis locis præſident: apud quas ipſæ authenticæ literæ eorum recitantur, ſonantes vocem, & repræſentantes faciem uniuſcujuſque. Proxima eſt tibi Achaja? habes Corinthum: ſi non longè es à Macedonia, habes Philippos; habes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam tendere, habes Epheſum: ſi autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præſto eſt.* 4. Presbyteros inſtituendi, Epiſcopos creandi, qua ratione utitur Tertull. ut confutet hæreticos: L. de præſ. Hær. 32. *Evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primum ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverit, habuerit auctorem, & antecesſorem.* 5. Inſtituendi ritum Sacrorum externũ Eccleſię ordinem diſponendi, quod aſſeverat Paulus. *Sic nos exiſtimet ho-* 1 Cor. 4.

mo,

mo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei, Diſpenſator, id eſt, œconomus, domus curam habet, cunctaque in ea regit, diſtribuit, ordinat, largitur dona, relaxat debita, quoties exiſtimat tale fore domino utile, placidum, vel honeſtum. Spiritum S. nuncupat Tertullianus *œconomiæ interpretatorem*; Eccleſiæ œconomi Apoſtoli, cum ratione poteſtatis qua ordinant & regunt; tum quia miſſi ſunt à Chriſto ad humanam procurandam ſalutem.

De adv. prax. 30.

III. PARS.

Humanæ ſalutis opus, principaliter ad Chriſtum ſpectat; nullus etiam Angelorum fuit pariter cum eo Salvator hominum. Alias, *jam non unus ſalutificator, ſi duo ſalutis artifices, & utique alter altere indigens*. Verùm licèt Dei filius non indiguerit Angelo *tanquam ſatellite forti, cum quo ſalutem hominis operaretur*; attamen ad humanam operandam ſalutem Apoſtolorum uſus eſt miniſterio; nam *ſicut miſit Deus filium ſuum in mundum, ut ſalvetur mundus per ipſum*; ita ad eumdem finem miſit filius Apoſtolos: *ſiquidem in fine præcepit ut evaderent ad docendas, & tinguendas nationes*. Qua propter Paulus nomine omnium ſic fatur: *Dei adjutores ſumus*; in procuranda ſcilicet humana ſalute: & ita quod fuit Angelis denegatum, conceſſum eſt Apoſtolis, quos ad miniſterium omnium maximum ſibi ſociavit Chriſtus: *Ingens hæc angelica, imò divina dignitas, Dei cooperatorem fieri in converſione animarum, divinamque in ſe operationem palam cunctis oſtendere*. Tam grande ſalutis humanæ negotium pertractatum eſt à Chriſto, & Apoſtolis: 1. Prædicatione: 2. Operatione: 3. Paſſione.

Ioan. 3. *Tert. l. de Praſc. c. 8.* *1. Cor. 3.* *D. Dion cœl. hier. 3*

1. *Prædicatorem annuntiatum Chriſtum*, docet Tertullianus. Immò ipſemet Salvator ad prædicandum ſe miſſum aſſeverat. *Evangelizare pauperibus miſit me*. Et ut nullus valeat de ſua miſſione dubitare, ſignis eam, & portentis comprobat. *Duplici, ni fallor, operatione diſtinctum Chriſtum legimus, prædicationis, & virtutis*: Et quia de ratione veri prædicatoris eſt, *ut tollat errorem, inferat veritatem, nutriat charitatem*; Chriſtus Concionatorum perfectiſſimus: 1. erroris fugavit tenebras: *Aſpice univerſas nationes de voragine erroris humani exinde emergentes ad Dominum Deum Creatorem, & ad Deum Chriſtum ejus*. 2. Mundum luce veritatis illuſtravit: *Ex quo gentes nos, dilucidata per Chriſtum veritate, projecimus idola*. 3. Corda hominum charitatis igne inflammavit: *ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur?* Quia verò mandata eſt Apoſtolis *prædicationis delegatio*; etenim *Chriſtus miſit illos prædicare regnum Dei*; Diſcipuli ſunt in prædicando magiſtrum imitati, nam 1. fugarunt à mundo ignorantiæ, & erroris tenebras. *Cujus, & prædicatores Apoſtoli in pſalmis David oſtenduntur: in univerſa, inquit, terra erit ſonus eorum, & uſque ad terminos terræ verba eorum*. 2. Acceptam à Chriſto veritatem prædicaverunt. *Omnia Apoſtoli utique ſecundum Deum docuerunt*. 3. Ad Dei amorem homines accenderunt, idcircò Spiritus S. in forma linguarum ignitarum ſuper eos deſcendit, ut eos incenſos, & incendentes efficeret. *In linguis igneis apparuit Spiritus, quia omnes, quos repleverit, ardentes pariter, & loquentes facit*. Prædicator, qui Dei non ardet amore, aſſimilatur huic rhetori, de quo fatur Tertullianus. *In ſcholis Carthaginenſibus fuit quidam frigidiſſimus Rhetor latinus*: nec alios accendere valet. *Ardeat orator, ſi judicem velit accendere*. Ardentes erant Apoſtoli, & ardor eis erat neceſſarius, ut orbem gelidum, & frigore torpentem inflammarent. *Linguas igneas doctores habent; quia dum Deum amandum prædicant, corda audientium inflammant; nam, & otioſus eſt ſermo doctoris, ſi præbere non valet incenſum amoris*. Seraphin incendia, & incenſores nuncupantur: incendia, quia ardent igne Dei: incenſores, quia divino illo igne alios incendunt Angelos. Apoſtoli Dei amore ardentes, cor accenſum, & linguas ignitas habentes non fuerunt otioſi, ſed tum prædicatione, tum ſancta operatione in procuranda humana ſalute Chriſto Domino miniſtraverunt.

Lib. adv. Iud. 9. *Luc. 4.* *Tert.* *S. Aug. l. de vid. 18.* *Tert lib. adv. Iud. 12.* *Tert. lib. adv iud. 13.* *Luc.* *Tert. l. 4. de cult. fem. 3.* *Luc. 9.* *Tert. lib. adv. Iud. 7.* *Tert. l. de fug. in Perſ. 9.* *Greg. M. hom 30. in Ev.* *L. adv. Val. 3.* *Cic. l. 3 de Orat.* *Greg.*

2. Ad ſalvandum hominem humanatum eſt Verbum. *Ut hominem geſtares Chriſtus, ſalus hominis fuit cauſa: ſcilicet ad redimendum quod perierat; homo perierat; hominem reſtitui oportuerat*. Conveniens erat, ut miſero Deus ſubveniret homini; quia *nihil tam dignum Deo, quàm ſalus hominis*. Siquidem in redemptionis myſterio, & divina relucent attributa, & perfecta Chriſti reſplendet obedientia paternam adimplentis voluntatem. *Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me*: Hominum redemptio, *ſumma eſt voluntatis ejus, ſalus eorum quos adoptavit*. Ad tantum pertractandum negotium à Patre miſſus eſt filius, & in tali opere perficiendo ſeſe totum adhibuit Chriſtus. *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me: ut perficiam opus ejus*. Humana redemptio, & *opus ſalutis non eſt hominis, ſed Dei proprium*. Homo ſolus non potuit ex

Tert. l. de car. Chr. 14. *Tert l. 1. adv. Mar. 27.* *Ioan 5.* *Ter. l. de Orat 4.* *Ioan 4.* *Tert l. 4. adv. Mar. 14.*

rigore juſtitiæ ſatisfacere Deo : nam offenſa Deo facta fuit objectivè infinita, omnes verò actus puri hominis finiti, & limitati ſunt:& licèt Verbum præcisè ut Deus non fuerit capax ſatisfactionis faciendæ, Verbum tamen humanatum (cujus actiones ſunt theandricæ) condignam Patri obtulit pro homine peccatore ſatisfactionem. *Opus Dei etiam per hominem fieri poteſt in ſalutem animæ, à Deo tamen quod facturus fuerat, & Chriſtus homo quia & Deus*. Si Chriſtus fuiſſet Deus tantùm, & non homo, non fuiſſet obſequendo humanam operatus ſalutem : ſi fuiſſet homo tantùm, & non Deus, non perfeciſſet opus ſalutis per ſatisfactionem ex rigore juſtitiæ Deo condignam : ſed quia eſt ſimul Deus, & homo, humanam perfectiſſimè conſummavit redemptionem ; & Apoſtolos inſuper ſibi ſociavit Chriſtus velut operationis ſuæ miniſtros; ut quemadmodum ipſe hominum operando ſalutem paternam adimplevit voluntatem : *Eſt, & illa Dei voluntas, quam Dominus adminiſtravit prædicando, operando, ſuſtinendo;* ſic Apoſtoli ſeſe divinę conformarunt voluntati, & Chriſti Domini exemplum ſunt imitati. *Sine dubio, quæ faciebat, ea erat voluntas Patris; ad quæ nunc nos velut ad exemplaria provocamur, ut & prædicemus, & operemur, & ſuſtineamus ad mortem uſque*.

Tert. li. 4. adv. Mar. 11.

Ter. li. de Orat. 3. Tert.

3. *Chriſtus morti miſſus*, Apoſtoli quoque *morti deſtinati*; quos ſic alloquitur Chriſtus, *Ecce ego mitto vos ſicut oves inter lupos :* Luporum prædæ, & hoſtium laniènæ velut oves inermes, & agnos manſuetos exponit, ut quælibet ſupplicia, ipſam etiam mortem, humiliter, manſuetè, & patienter ſuſtineant ad exemplum Domini, & Magiſtri. *De hoc enim Propheta dixit : Homo in plaga poſitus; & ſciens ferre imbecillitatem; qui tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe non aperuit os ſuum*. *Summum Patris ſacerdotem Chriſtum* nuncupat Tertullianus. Etenim 1. verus eſt Sacerdos ad ſacerdotale munus aſſumptus à Patre : *Qui magis ſacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter Jeſus Chriſtus*. 2. Sacerdos ſummus; Pontificiam ſiquidem obtinuit dignitatem, ab hypoſtatica unione, quæ fuit velut unctio, qua ejus humanitas conſecrata eſt 3. ſummus Patris ſacerdos, quia neceſſaria eſt connexio inter ſacerdotem, & ſacrificium, quod eſt præcipuum ſacerdotis munus; ſacrificium autem niſi Deo non poteſt offerre ſacerdos: *Quis ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſcivit, aut putavit, aut finxit?* Chriſtus, ut paternam honoraret majeſtatem, *Sacrificium Deo obtulit*, & ſic hominum ſupplevit indignitati.

Tert. l. de Carn. Chr. 6.
1 Cor. 4. Luc. 10.
Tert. lib. adv. Jud. 9
L. de pud. 10.
D. Cyp. Ep. 63.
D. Aug. l. 10. civ. 4.
D. Cypr. Ep. 63.

Homines Deo debebant offerre ſacrificia, nec Deo dignè valebant, ob duplicem indignitatem, quarum una ex parte ſacrificantium deſumebatur, quod Gentilibus exprobrat Tertullianus : *Ut mirer, cùm hoſtiæ probantur penes vos à vitioſiſſimis ſacerdotibus; cur præcordia potius victimarum, quàm ipſorum ſacrificantium examinantur?* Altera ex parte rerum, quas Deo offerebant ſacrificantes, ſcilicet *grana thuris unius aſſis; arabicæ arboris lachrymas; duas meri guttas; ſanguinem reprobi bovis mori optantis, & poſt omnia inquinamenta etiam conſcientiam ſpurcam*. Idcircò Chriſtus, ut duplici huic ſuppleret indignitati, ſacerdotis, & victimæ munus adimplere voluit, *idem ſacerdos, & hoſtia*. Sacerdos quidem & *Pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*, quem ideò vocitat Tertullianus *ſalutis Pontificem*; quia pro peccatorum ſalute Deo obtulit ſacrificium; ad quod aptus non eſt peccator, ſed ſanctus requiritur ſacerdos. Hoſtia eſt etiam Chriſtus ad immolandum Deo digniſſima. Quapropter, ut poſſet immolari, in carne paſſibili venit: *Jeſus Chriſtus Dei patris ſummus ſacerdos, qui primo adventu ſuo humanæ formæ, & paſſibili venit in humilitate, uſque ad paſſionem, ipſe etiam effectus hoſtia pro omnibus nobis*, Filius in forma Dei, neque ſacerdotis, neque victimæ potuit obire munus, ideò in forma humana, & paſſibili venit, ut utrumque exercere valeret, eſſetque *ſimul ſacerdos, & agnus*. Duplex illud officium inchoavit in ara uteri virginalis, & conſummavit in ara crucis, ſed quia Apoſtolos ſacerdotalis dignitatis fecit participes, voluit eos ſuæ etiam miſſionis habere conſortes. *Præmittens itaque, & ſubjungens proinde paſſum eſſe Chriſtum; æquè Apoſtolos eadem paſſuros pronunciavit;* tum ad honorandum Deum. *Sciebat enim glorioſius eſſe pro Chriſto mori, quàm regnare in hoc ſæculo: quid enim præſtantiùs, quàm fieri Chriſti hoſtiam?* tum ad cooperandum hominum ſaluti, per ſuum ſanguinem Chriſtianam religionē ſeminando. *Diſcipuli quoque diffuſi per orbem præcepto magiſtri Dei paruerunt; qui, & ipſi à Judæis perſequentibus multa perpeſſi, utique pro fiducia veritatis libenter Romæ poſtremò per Neronis ſævitiam ſanguinem Chriſtianum ſeminaverunt*.

Apol. 30.
D. Amb. l. 3. Fid. Heb. 7. L. de carn. Chr. 5.
Tert. adv. Jud. 14.
Greg. Niſ. Orat. 1. de Reſ.
Tert. l. 3. adv. Mar. 22.
D. Amb. l. de Bon. Mor.
Ter. Apol. 21.

Paſſio Chriſti, & Apoſtolorum urget nos ad patiendum : *Hæc ubicumque legere pati*

Tertul. Scorp. 13.

Tert. l. de ſug. in Perſ. 9.

pati expoto; nec mea Intereſt, quos ſequar martyrii magiſtros: in paſſionibus autem Chriſtianis, & Chriſtianè toleratis duplex nobis proponendus eſt finis. Unus, *& ut glorificetur Deus:* Alter, ut ſalutem per paſſiones, & cruces conſequamur.

CONCIO QUARTA.

Tert. l. de Spect. 13. Apol 21. Tert.

TEneo *teſtimonium cæcitatis*, ut evidentiſſimè in Judæis comprobatur; *quos mulctatos ſapientia, & intelligentia, & oculorum fruge*, meritò exiſtimat Tertullianus: *Sciebant, & Judæi venturum eſſe Chriſtum, ſcilicet quibus Prophetæ loquebantur*. Chriſti etiam adventus fuerat manifeſtè comprobatus *ex temporibus præſcriptis; & ex ſignis competentibus; & ex operationibus ejus; & ex conſequentibus, quæ poſt adventum ejus futura demonſtrabantur: ut tam adimpleta omnia quam proſpera credamus*. Non obſtantibus tot probationibus tanta claritate conſpicuis, venturum adhuc Meſſiam ſperant Judęi, & inſurgentes in Chriſtum ejus, 1. naturam dedignantur: vitam calumniantur: 3. doctrinam labefactare conantur. Nam 1. Chriſtus eſt DEI filius, & ut fabri filius habetur à Judæis; *Hic eſt ille fabri, aut quæſtuariæ filius*: Chriſtus eſt innocens, & ſanctus, & à Judæis prædicatur *ſabbathi deſtructor, Samarites, dæmonium habens*. 3. Chriſtus eſt veritatis doctor, & à Judæis ut ſeductor morti damnatur. *Ad doctrinam verò ejus quia revincebantur magiſtri primoreſque Judæorum, ità exaſperabantur; maximè quòd ad eum ingens multitudo deflecteret; ut poſtremò oblatum Pontio Pilato, Siriam tunc ex parte Romana procuranti, violentia ſuffragiorum in crucem dedi ſibi extorſerint*. Judæorum calumniam volens confundere Salvator, in teſtes vocavit Apoſtolos: *Eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, uſque ad ultimum terræ*; qui mandato Domini obtemperantes per orbem univerſum teſtati ſunt ejus, 1. naturam: 2. vitam: 3. doctrinam.

Ter. l. apu. Iud. 8. — *Tert. li de Spect. 3. Ter. Apol. 20.* — *Act. 9.*

I. PARS. Tertull.

De Chriſto multi variè ſentiunt, dicunt, & ſcribunt. Alii volunt eum eſſe hominem, non Deum; quidam Deum, non hominem: nonnulli mortuum, ſed non ſuſcitatum. Trinum tamen eſſe in Chriſto admittendum eſt, divinum, humanum, & glorioſum. Divinum accepit in ſinu Patris, humanum in ſinu matris, glorioſum in ſinu ſepulchri. Divinum eſſe Chriſto denegant Ariani; humanum Marcionitæ; glorioſum Judæi, & Saducæi. Ad hos debellandos hæreticos Apoſtolorum ſufficit teſtimonium qui teſtati ſunt eſſe Chriſti, 1. divinum: 2. humanum: 3. glorioſum.

1. Multiplici teſtimonio Chriſti declarata fuit divinitas: cujus aſſertio *incipit à teſtimonio Dei*, eam ſiquidem æternus teſtatus eſt Pater. *Et qui me miſit Pater, ipſe teſtimonium dixit de me*. Quod ſanè teſtimonium neceſſarium erat; tum ut Chriſtus Dei exiſtimaretur Filius: tum ut à Patre miſſus crederetur; quia *nec filius agnoſcetur, quem numquam pater nuncupavit: nec miſſus credetur, quem numquam mandator deſignavit*. Hujuſmodi patris teſtimonium præcipuè enituit in monte Thabor; *Itaque nec tunc nubes muta fuit, ſed vox ſolita de cælo, & Patris novum teſtimonium ſuper Filio: Hic eſt filius meus*, Hoc patris teſtimonium ut verum fideles humiliter recipiunt. *Nos credimus teſtimonio Dei, qui teſtatus eſt de filio ſuo*. Filius teſtimonium perhibuit de ſemetipſo: *Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, ipſa de me teſtimonium dicunt*. Argumentatur Chriſtus ad hominem contra Judæos ex teſtimonio Joannis: Joannes me Dei filium teſtatur; vos recipitis Joannis teſtimonium ut irrefragabile: Ergo me Dei filium credere debetis: *Ego autem habeo majus, quàm Joannis teſtimonium; opera enim, quæ Pater dedit mihi conſummare, illa ipſa de me teſtimonium perhibent*: Vos minus teſtimonium (nempè Joannis) recipitis, à fortiori recipere debere majus, fortius efficacius, magiſque convincens teſtimonium; ſcilicet opera à me facta. Joannis teſtimonium quiſpiam poterit calumniari *tanquam ad gratiam factum: verùm opera omni ſuſpicione libera cunctorum ora contentioſa obturant*. Spiritus S. à Patre Filioq; procedens, & miſſus, Chriſti adhuc teſtatus eſt divinitatem: nam cum Spiritus ſanctus Deus ſit, niſi à Deo neque procedere, neque mitti poteſt: Unde Salvator: *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, ille teſtimonium perhibebit de me*. Teſtimonium Spiritus ſancti nemo ſanæ mentis poteſt recuſare, quia cum ſit Spiritus veritatis, nequit ullo modo mentiri. Quod *ſi in tribus teſtibus ſtabit omne Verbum*, quantò magis *dum habemus arbitros fidei*, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? Et ita ad ſtabiliendam Chriſti divinitatem, *ſufficit numerus nominum divinorum*, ſcilicet perſonarum divinarum, quæ illam teſtantur.

Tert. l. de Orat. 2. Ter l. adu. prax. 21. — *Tert. l. 1. adv. Mar.* — *Tertull. l. adv Prax. 21* — *Tertull. l. adv. Prax. 10.* — *Ter l. adu. Prax. 21. Tert.* — *Euth.* — *Ioan. 16.* — *Tert. l. de Bapt. 6.*

Quam adhuc dæmones confitentur: *Itaq; ſpiritus nequam, cum teſtimonio excedebant,*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Tert. l. 9. adv. Mar. 6.

bant, vociferantes, *Tu es filius Dei. Sed proinde increpabantur, & jubebantur tacere.* At cur dœmones increpat Chriſtus, jubetque ut taceant? Quia *illius erat præconium immundi ſpiritus reſpuere, cui Sancti abundabant*: beati nimirum Angeli in gratia, & ſanctitate confirmati, qui in die natalis divinitatis decantarant gloriam. 2. Quia *Chriſtus ab hominibus, non à ſpiritibus immundis, volebat ſe Filium Dei agnoſci.* Venerat enim ad homines, (non ad dæmones) redimendos, & ſalvandos, 3. *Chriſto hoc congruebat, quia præmiſerat per quos poſſet agnoſci, & utique digniores prædicatores*; nimirum Apoſtolos *à quibus, & teſtimonium ſui expectat.* Quod ſanè teſtimonium certum, & infallibile cenſendum eſt. In teſte namque perfectiſſimo tria deſiderantur, ſapientia, bonitas, & auctoritas. 1. Sapientia, ut cognoſcat veritatem, & nequeat falli. 2. Bonitas, ut ſincerè cognitam propalet veritatem, neque ullo modo fallat, aut decipiat: 3. Auctoritas, ut ſit omni exceptione major. Apoſtoli ſcientia illuſtrati, in gratia, & ſanctitate confirmati, & ſumma poſt Chriſtum authoritate donati, Chriſti teſtantur divinitatem apud Tertullianum, ubi ſic fantur: *Hunc ex Deo prolatum diſcimus, & prolatione generatum, & idcircò Filium Dei, & Deum dictum ex unitate ſubſtantiæ; nam & Deus Spiritus, & ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus.* Apoſtolorum teſtimonium *fidei teſtimonium* appellat Tertullianus, cui credere tenentur Chriſtiani.

Tertull. Scorp. 10

Apol. 21.

l. de Ora. 9.

2. *Marcion phantaſma eum maluit credere, totius corporis in illo dedignans veritatem.* Veram carnem ex Maria Virgine natam Chriſto denegat Marcion: phantaſticam, & innatam concedit. Hunc errorem (Apoſtolorum teſtimonio,) confutat Tertullianus. Euangelium namque ab ipſis conſcriptum humanæ Chriſti nativitatis plures refert circumſtantias. *Nos damus Euangelia nocturna nativitate declarantia dominum; ut hoc ſit ante luciferum genitum, & ex ſtella magis intellecta, & ex teſtimonio Angeli qui nocte Paſtoribus annuntiavit natum eſſe tum maximè Chriſtum, & ex loco partus, in diverſorium enim, ad noctem convenitur.* Eodem ferè utitur argumento Petrus Damianus, & Chriſti humanam nativitatem, multimodè teſtatam refert. *Chriſtus habuit teſtimonium antiquorum, quia in manibus Prophetarum aſſimilatus eſt: habuit teſtimonium modernorum, unde & ipſe Diſcipulis ſuis. Eritis mihi teſtes. Habuit teſtimonium lucis, quia claritas ſtellæ illuſtravit Magos. Habuit teſtimonium tenebrarum, quia facta ſunt ſuper univerſam terram.* Tot allata à Damiano teſtimonia ſigillatim ſunt expendenda. 1. Habuit teſtimonium tenebrarum, ſcilicet dæmonum, qui cum ſint tenebrarum principes, *illis competunt teſtimonia tenebrarum.* Habuit adhuc teſtimonium tenebrarum, quia in Chriſti morte generalem ſol paſſus eſt eclypſim: *nam eodem momento dies medium orbem ſignante luce ſubducta eſt.* Mors autem neceſſariò ſupponit veram humanitatem, & carnis nativitatem; *non enim mori ſolet, niſi quod naſcitur.* 2. Habuit teſtimonium lucis, Angelorum ſcilicet, qui per lucem denotantur, & ſecunda divinitas nominantur. *Sufficeret ad auctoritatem carnis, ſecundæ divinitatis patrocinium.* Vel habuit teſtimonium lucis, nimirum ſtellæ lucidæ, quæ Magos duxit ad præſepe Salvatoris. *Mutus quidem teſtis, ſed omnibus vocem habentibus evidenter*; licèt Judæi radiorum loquelam, etiam in Scriptura adumbratam non perceperint. *Sed Magi, & Aſtrologi ab Oriente venerunt. Primi igitur ſtellarum interpretes, natum Chriſtum annuntiaverunt: primi numeraverunt, hoc nomine Chriſtum ſibi obligaverunt.* 3. Habuit teſtimonium antiquorum, nempè Prophetarum, qui Chriſti humanationem, nativitatem, vitam, & mortem præfati ſunt. *Quoniam Chriſtus eſt ſignaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia, quæ retro erant de eo nuntiata.* Habuit teſtimonium modernorum, ſcilicet Apoſtolorum, qui trium ſenſuum experientia teſtati ſunt Chriſtum verum hominem ex anima, & corpore compoſitum. *At quin ne in Apoſtolis quidem ejus ludificata natura eſt. Fidelis fuit & viſus, & auditus in monte: fidelis, & tactus exinde creduli Thomæ. Recita Joannis teſtationem: Quod audivimus, inquit, quod oculis noſtris vidimus, & manus noſtræ contrectaverunt de ſermone vitæ: falſa utique teſtatio, ſi oculorum, & aurium, & manuum ſenſus, natura mentitur.*

Tert. l. de An. 17.

l. 4. adv. Marc. 19

Serm. de Epiph.

Tert. lib. Idol. 15.

Tertull. Apol. 21. Tert. l. de Car. Chr. 6 Tert. l. de Reſ. 5.

D. Chryſ. hom. de Dan. & Saul. Tert. l. de Idol. 9.

Ter. l. adv. Iud. 11.

Tert. l. de An. 17.

3. *Chriſto etiam ſervabatur, omnia retro occulta nudare, dubitata dirigere, prælibata ſupplere, prædicata repræſentare, mortuorum certe reſurrectionem, non modo per ſemetipſum, verum etiam in ſemetipſo probare.* Mortuorum reſurrectionem per ſemetipſum probaverat Chriſtus, Lazarum mortuum quatriduanum, & fœtidum ad vitam revocando. In ſemetipſo reſurrectionem ad-

Tert. l. de Reſ. 2.

huc

huc probavit Chriſtus, propria reſurgendo virtute, & quia ſuam prædixerat Reſurrectionem. *Hunc Judæi detractum, & ſepulchro conditum, magna etiam militaris cuſtodiæ diligentia circumdederunt, ne quia prædixerat tertia die reſurrecturum ſe apertè, diſcipuli furto amoliti cadaver, fallerent ſuſpectos. Sed ecce die tertia concuſſa repente terra, & mole revoluta, quæ obſtruxerat ſepulchrum, & cuſtodia pavore diſjecta, nullis apparentibus diſcipulis, nihil in ſepulchro repertum eſt præterquam exuviæ ſepulchri. Nihilominus tamen Principes, quorum intererat, & ſcelus divulgare, & populum vectigalem, & famulatem ſibi à fide revocare, ſubreptum à diſcipulis jactitaverunt.* (Tertull. Apol. 21.) Quanta Judæorum veſania denegare fidem Prophetis, qui reſurrecturum Meſſiam prædixerant, denegare fidem Chriſto, virtutibus, & portentis famoſiſſimo, qui corporis ſui affirmaret reſurrectionem: & tamen malitia excæcati ſepulchrum ſigillo muniunt, cuſtodes adhibent, & Chriſto præter ſpem redivivo, & è ſepulchro propria virtute egreſſo, falſos corrumpunt teſtes, qui Chriſtum furtim à diſcipulis ſublatum affirment? *Et dati ſunt peſſimi pro ſepultura ejus, qui ſcilicet ſubreptum aſſeverent; & locupletes pro morte ejus, qui ſcilicet, & à Juda traditionem redemerant, & à militibus falſum teſtimonium cadaveris ſubrepti.* (Ter lib. 3. adv. Mar. 23.) Idem eſt Judæorum animus pro morte, & reſurrectione Chriſti: in utraque ad malum locupletes ſunt, nam & Judam pecunia depravant, ut ſuum eis vendat & ad necem tradat magiſtrum, & milites adhuc auro, & argento corrumpunt, ut Chriſtum furtim à diſcipulis ſublatum teſtentur: *Hic eſt quem clam diſcentes ſubripuerunt, ut reſurrexiſſe dicatur, vel hortulanus detraxit, ne lactuca ſuæ frequentia commeantium adlæderentur.* (Tert. l. de Spect. 30.) Excogitatam Judæorum malitiam, & falſam teſtium calumniam retundere voluit Salvator Apoſtolorum depoſitione, qui eam & verbis, & ſcriptis teſtati ſunt. Scriptis quidem; nam *reſurrectionem apoſtolica inſtrumenta teſtantur.* (Tert. l. de Reſ. 39.) Illam, & Euangelium continet, & in ſuis Epiſtolis Paulus multoties affirmat: *Apoſtolus per totum ferè inſtrumentum, fidem hujus corroborare curavit:* (Tertull.) Verbis etiam Apoſtoli Salvatoris reſurrectionem propalarunt: nam Petrus ſtans cum undecim levav t vocem ſuam, & ſic locutus eſt Judæis: *Viri Judæi, & qui habitatis Jeruſalem univerſi: Jeſum Nazarenum definito conſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus inimicorum affligentes intereniſtis. Hunc Jeſum reſuſcitavit Deus, cujus omnes nos teſtes ſumus.* (Act. 2.)

Chriſtianos hortatur Tertullianus, ut in ſuis moribus Chriſti in terra viventis deferant imaginem: *Proinde, & cæleſtis imaginem geſtemus in nobis, non jam Dei, nec jam in cælo conſtituti, ſed ſecundum lineamenta Chriſti incedentes in ſanctitate, & juſtitia, & veritate.* (Tertull. l. de Reſ. 49.) Chriſtum opponit Adamo à cujus converſatione multum diſcrepat. Nam 1. Adamus ex dæmonis converſatione fuit ſceleroſus: 2. impatientia dejectus: 3. inobedientia crimmoſus. Chriſtus è converſo fuit, 1. innocens: 2. patiens: 3. obſequens. *Cùm igitur imaginem, & choici, & cæleſtis in converſatione conſtituat, illam ejerandam, hanc verò ſectandam,* vult Paulus. Quod egerunt Apoſtoli, qui ſceleroſam Adami ejerantes converſationem, & innocuam Chriſti ſectantes imaginem, teſtati ſunt ejus. 1. immunem à peccatis vitam: 2. humilem obedientiam: 3. invictam patientiam.

1. *Solus Deus ſine peccato, & ſolus homo ſine peccato Chriſtus.* (Tert. l. de An. 41.) Erat Chriſtus impeccabilis, tum ut Deus, tum ut homo. Ut Deus eſſentialiter; ut homo ratione: 1. unionis hypoſtaticæ: 2 beatitudinis animæ: 3 gratiæ ſummæ ſibi collatæ: 4. redemptionis humanæ ab ipſo faciendæ. Nam *oportet ſine peccato eum eſſe qui tollit peccata mundi;* (D. Bern. Serm. 25. in Cant.) & licet fuer t ejuſdem naturæ cum aliis hominibus peccato obnoxiis, fuit tamen in converſatione, *ſegregatus à peccatoribus;* (Heb. 7.) quibuſcum converſans, pravos eorum non eſt imitatus mores. Ut enim ait D. Ambroſius, *Chriſtus immaculatus ad Patrem rediit, à quo immaculatus exivit: unde dicit ei Pater: Filius meus es tu; ego hodie genui te. Hoc eſt, generationis meæ in te privilegium recognoſco, quam nulla macula potuit inquinare peccati; ita inter peccatores converſatus es quaſi inter Angelos verſareris.* (In Pſ. 10.) Chriſtus convivens, & converſans inter peccatores, quaſi inter Angelos verſaretur, impeccabilis manſit, nequitiam eorum à malo exemplo non imitans. In quo æternæ generationis privilegium agnoſcit Æternus Pater generat filium, contemplans non ſolum divinas perfectiones, ſed etiam homines; cunctaque in univerſum creaturas. Generat *in ſplendoribus Sanctorum,* quaſi ſuam ab hominibus ſceleratis avertens cogitationem, & ad ſolos homines probos intendens animum; quia *Sancti homines dici poſſunt ſplendores Sanctorum.* (D. Thom. 1 p. Pſ. 109) (Bellarm.)

Chriſtus converſans cum hominibus, æternæ generationis ſapit perfectionem ſeſe à peccatorum moribus avertens.

Sanctam, & immaculatam Chriſti vitam, & converſationem teſtati ſunt Apoſtoli: quos *miſit Chriſtus quaſi ſol radios ſuos; quaſi roſa ſuavitates odoris ſui, quaſi ignis ſcintillas ſuas diſperſit: ut ſicut Sol in radiis apparet, ſicut roſa in odoribus ſuis ſentitur, ſicut ignis in ſcintillis ſuis aſpicitur, ſic in illorum virtutibus, Chriſti potentia agnoſcatur, quis enim videns diſcipulos benè inſtructos, non ſcientiam magiſtri collaudet?* In Apoſtolis ſuis Chriſtus velut Sol in ſuis radiis apparet. *Sane Sol & in cloacam radios ſuos defert, nec inquinatur.* Chriſtus eſt Sol juſtitiæ, Apoſtolos uti lucis ſuæ radios miſit ad Judæos criminoſos, Gentiles idololatras, quibuſcum ſunt converſati, nec ab hujuſmodi cloacis ullo modo inquinati. Lux non infeſtatur ab aliquo quominus ſplendeat, indemnis luſtrat loca aliis infeſta, neque ullam ſumit ex eis contagionem. Lux mundi ſunt Apoſtoli: *Nam, & lucere in mundo oportebat, ut filios lucis unum Deum, & Dominum colentes, & nominantes:* Ita autem luxerunt in mundo ut nullam à peccatoribus ſampſerint contagionem, ſed eos potiùs ad puritatem, & innocentiam adduxerint. Agnoſcit Tertullianus *pectines Solis*. Pecten comam emundat, expolit, & venuſtat; radii, ſunt pecten ſolis, quibus ſol omnia, quæ intra elementa continentur emaculat: quaſi eorum mundicies à luce ſit, & luce conſtet. Lux mundi: & pectines ſolis juſtitiæ Apoſtoli criminoſos à ſuis ſceleribus revocarunt, puritate mundum exornarunt, & ſuis moribus teſtati ſunt humilem, & demiſſam Chriſti obedientiam.

D. Chryſ. in cap. 10. Matth.

Tert. l. de Spect. 10

Tert. lib. adv. Prax 13. Lib. adv Valent. 3.

2. *Filius nihil ex arbitrio ſuo gerit, ſed paternis imperiis omnibus, & præceptis obedit.* Perfectiſſimum obedientiæ ſpeculum Chriſtus, qui uſque ad mortem, & mortem crucis *voluntati Patris ſe tradidit.* Magiſtri imitatores diſcipuli, ſuo obſequio Chriſti teſtati ſunt obedientiam: *Siquidem in fine præcepit, ut vaderent ad docendas, & tinguendas nationes.* Hujuſcemodi præceptum videtur Apoſtolorum ſuperare vires; præſertim ſi attendamus quos miſerit, ad quid miſerit, & quò miſerit. Quos mittebat Chriſtus erant piſcatores, in lacubus enutriti, pauperes, agreſtes, imperiti, idiotæ. Verum ad quid eos mittebat? ad tumentium Philoſophorum extricandas argutias, & Evangelicam ſuadendam doctrinam, ad regum faſtû crucis humilitati ſubjiciendum; ad efferas gentes domandas. At quò ſuos diſcipulos mittebat Chriſtus? non ad aliquam dumtaxat regionem, ſed in mundum univerſum. Quis Apoſtolos tanto obeundo muneri non judicaret impares, & tamen nihil cauſantes? *Diſcipuli quoque diffuſi per orbem, præcepto Domini Dei paruerunt.* Quis eorum non miretur obſequium? Pauculos mittit Chriſtus ad cunctas mundi gentes, qui vix unam noverant regionem; nec quiſquam ſeà tanto excuſavit negotio, dicèns cum Abacuc: *Babylonem non vidi, & lacum neſcio.* Imperitos ad ſapientes arguendos mittebat, nec fuit qui ſuam prodiret inſcitiam; diceretque cum Moyſe, quòd linguæ eſſet imperitioris: ſed omnes obſequio exprompti, injunctum ultra vires munus abundè præſtiterunt. Nam *memores præcepti Domini, in viam abierunt, ut in totam ſcilicet terram exiret ſonus eorum, & in terminos orbis voces eorum.* Ubique prædicaverunt, ſapientes convicerunt, Reges Chriſti imperio ſubdiderunt: & quia *ipſum quoque obſequium de patientia trahitur*, ſuam obtemperando diſcipuli demonſtrarunt patientiam, & magiſtri adhuc patientiam teſtati ſunt.

Tert. l. de Trinit. 30.

Tert. l. de Orat. 4.

Tert. l. de Præſc. hær. 2.

Tertull. Apol. 21.

Tert. l. de Fug. in Perſ. 6.

Tert. l. de Pat. 4.

3. Chriſtus *à Prophetis prædicabatur omnem patientiam exhibiturus.* Adimplevit autem Salvator cuncta, quæ de ejus patientia prædixerunt Prophetæ: *Nec enim mentitus fuerat Propheta, imò ipſius Dei conteſtatio Spiritum ſuum in Filio, cum omni patientia collocantis.* Patientia ad Deum ita pertinet, ut Tertulliano videatur *patientiam Dei eſſe naturam, & præſtantiam ingenitæ cujuſdam proprietatis.* Hanc patientiæ præſtantiam Pater dedit Filio, qui adeò patiens extitit, ut nulla fuerit ejus operatio, quæ non fulgeret prærogativa patientiæ: *Quia in his omnibus niſi majeſtas invicta patientiæ claruit.* Multa quidem alia clarent in Chriſto; nempè virtutes, miracula, gratia, doctrina, ſanctitas; verùm hæc omnia ſumunt quodammodo à patientia claritudinem, quam in cunctis oſtentavit Salvator. Ab utero matris uſque ad crucem adeò fuit patiens, ut exindè ſuiſſet cognitus à Judæis, niſi malitia eorum excæcaſſet mentes; quos ideò ſic alloquitur Tertullianus: *Hinc, vel maxime Phariſæi Dominum agnoſcere debuiſſetis, patientiam hujuſmodi nemo hominum perpetraret.* Comparat Chriſti patientiam cum cæteris vitæ ſuæ operibus, quæ magno orbis ſtupore patravit ad ſuæ divinitatis probationem. Et quàmvis ope-

Tert adv. Iud. 9.

Tert. l. de Pat. 4.

L. de Pat. 3.

Pet. Dam. Serm. 3.

L. de Pat. 3.

Digitized by Google

operata ab eo miracula, Phariſæorum mentibus debuerint ipſius ingenerare notitiam; patientia tamen, quam Chriſtus per omnes vitæ periodos, præſertim in paſſione exhibuit, magis adhuc debuit ad ſui cognitionem adducere Judæos.

Chriſti patientia, quæ ad ejus notitiam adduxit Centurionem, multùm profuit Apoſtolis ad Chriſtianam propagandam diſciplinã: [l. de Pat. 6] quare fidei ſtabiliendæ adjutrix & præſes nuncupatur à Tert. *Cum fides in nationes ſeminaretur, amplianda adimplendaque legi adjutricem ſuam patientiam præfecit*: Apoſtoli namque eruditi à Chriſto [Tertull.] *Domino patientiæ, & magiſtro*, magiſtri & domini exemplum imitantes, in cunctis operationibus ſuis magnam oſtentarunt patientiam: *Et utique ex diſciplina patientiæ* [Ter. l. adv. Scap. 2.] *divinæ agere nos, ſatis manifeſtum eſſe vobis poteſt*. Per patientiam moriens Chriſtus verum ſe Meſſiam monſtravit, quam ſuo martyrio teſtati ſunt Apoſtoli: [Tert. l. de Pat. 13.] *Patientia adverſus omnem ſubvertendæ fidei paraturam, ut ignem, ut cruces, beſtias, gladium, conſtantiſſimè tolerat, quæ Apoſtoli ſuſtinendo vicerunt*. His namque patientiæ viribus Petrus ſuſtinuit crucem, Paulus gladium, Joannes oleum, & cætera alia ſuppliciorum genera, quibus Chriſti doctrinam teſtati ſunt.

Magnum ſanè intercedit diſcrimen inter [III. PARS.] Gentiles, & Chriſtianos: illorum ſiquidem doctrina imperfecta, neque pietatem, neque veritatem, neque bonitatem docet: [Tert. l. de Spect. 21. Tert. Apol. 21.] *Ethnici apud quos nulla eſt veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus*. Chriſtianorum verò doctrina perfectiſſima, quia Filius Dei *huius gratiæ diſciplinæque arbiter, & magiſter illuminator, atque deductor*, docet 1. pietatem. 2. veritatem, 3. bonitatem.

1. Chriſtianos inſequebantur Martyres, velut reos læſæ religionis, quos meritò Tertullianus à falſa illa accuſatione vindicat, & Ethnicos inſuper impios, & irreligioſos oſtentat. Etenim ſi Gentilium numina non ſunt dii, Chriſtiani ſuum illis denegantes cultum non ſunt rei religionis læſæ; Gentiles è contra verè irreligioſi ſunt pro diis colentes, vel homines criminoſiſſimos, vel dæmones qui dii non ſunt: *Si enim non ſunt dii pro certo, nec religio pro certo eſt,* [Apol. 24.] *quia nec dii pro certo; nec nos pro certo rei ſumus læſæ religionis: at è contrario in vos exprobratio reſultavit, qui mendacium colentes, veram religionem veri Dei non modo negligendo, quin inſuper expugnando in verum committitis crimen veræ irreligioſitatis*. Deus eſt religionis, & pietatis objectum ideoque qui verum non colunt Deum, irreligioſi ſunt, neque veram religionem habent: qui verò Deum colunt verè religioſi ſunt, veram profitentes religionem. Irreligioſi, & impii Gentiles, qui ſuos vero Deo non deferebant cultus, ſed vel dæmones, vel homines criminoſiſſimos, vel fabricata à mortalibus idola impiè venerabantur: *Omnia colit humanus error præter ipſum omnium conditorem*. [Tert. l. de idol. 4.] Religioſi è contra Chriſtiani verum colentes Deum, veram religionem, & pietatem profitentes, pro qua ſuum fuderunt ſanguinem Apoſtoli, qui ſic alloquuntur Gentiles: *Dicimus, & palam dicimus, & vobis torquentibus laceraTi, & cruenti vociferamur, Deum colimus per Chriſtum, per eum, & in eo ſe cognoſci vult, & coli*: [Tert. Apol. 21.]

2. Bellè ad propoſitum Tertullianus: *Nihil verum in his; qui neſciunt Deum præſidem, & magiſtrum veritatis*, [Lib. 1. de cult. fæ. 3.] ut patet in Gentilibus, qui à mendaci diabolo decepti verum non cognoverunt Deum, & à pravo illo magiſtro mendacium didicerunt: [Ter. l. adv. Prax. 1.] *Diabolus à primordio mendax eſt, & ſi quem hominem de ſuo ſubornavit*: Ethnicos ſubornavit diabolus, & mendaces eos effecit, non in re parvi momenti, ſed in re omnium maxima, ſcilicet in notitia veræ divinitatis. *Si enim mendacium divinitatis diabolus operatur, in hac etiam ſpecie à primordio mendax, ſine dubio, & eos ipſe proſpexerat, in quibus in mendacium divinitatis ageretur*. [Ter. l. de Cor. mil. 7.] Nec mirum, ſi dæmon hominibus ingenerat mendacium, cùm ſit pater mendacii: *quia non eſt veritas in eo; cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax eſt, & pater ejus*, [Ioan. 8.] Modum autem quo diabolus parit mendacium, acutè explicat D. Auguſtinus: [Tract. 42. in Ioan.] *Quomodo Deus Pater genuit Filium veritatem, ſic diabolus lapſus genuit quaſi filium mendacium. Illi ergo Judæi apud patrem ſuum viderunt quod loquebantur: quid niſi mendacium? Dominus autem apud Patrem ſuum vidit quid loqueretur: quid niſi ſeipſum? quid niſi Verbum Patris? quid niſi veritatem æternam, & Patri coæternam?* Judæi, quos ex patre diabolo generatos aſſeverat Chriſtus *Vos ex patre diabolo eſtis*: ſunt diaboli proles, [D. Ambr. l. in Lucam.] *non utique ſucceſſione carnis, ſed criminis*: Pater æternus generando Verbum, communicat illi veritatem; diabolus generando Judæos, & Gentiles illis ingenerat mendacium, Dei Filius acceptam à Patre veritatem loquitur, diaboli filii mutuatum à patre mendacium loquuntur.

Ante humanationẽ Verbi veritas in cœlo dun-

duntaxat regnabat: dominabatur in terra mendacium; at in ejus corporatione *veritas* D. Aug. in Pſal. 84. *de terra orta eſt*, *Chriſtus de fœmina proceſſit*, *Filius Dei de carne proceſſit*: Dei Filius, qui in æterna generatione accepit à Patre veritatem, aſſumpſit in tempore terram, id eſt, carnem, quæ terrenam ſapit originem, ut hominibus terrenis acceptam à Patre largiretur veritatem; ad hoc enim natus eſt, & venit in mundum: Tert. Apol. 21. *Non qui rupices, & adhuc feros homines, multitudine tot numinum demerendorum, attonitos efficiendo ad humanitatem temperaret, quod Numa; ſed qui jam expolitos, & ipſa urbanitate deceptos, in agnitionem veritatis ocularet*. Mutatus eſt ordo rerum. Ante Incarnationem, mendacium fructus erat terræ; at poſt Incarnationem *veritas de terra effloruit*: Hebr. terra ante veritatem ſterilis, & mendaciorum fœcunda matrix, efflorescere fecit veritatem, quæ in Verbi D. Aug. l. 11. Civ. 2. humanatione reſidet, velut in ſolio majeſtatis; ubi oracula pronuntiat: *Ut homo fidentius ambularet ad veritatem, ipſa veritas Dei Filius homine aſſumpto, non tamen Deo conſumpto conſtituit fidem*, quæ erat homini neceſſaria, ut divinis poſſet aſſentiri myſteriis: *Cui enim veritas comperta ſine Deo? cui Deus cognitus ſine Chriſto? cui Chriſtus exploratus ſine Spiritu ſancto? cui Spiritus ſanctus accommodatus ſine fidei Sacramento?* Veritatem illam fidei fulcrum detulit ipſemet Chriſtus, & per ſuos Apoſtolos univerſo demandavit orbi terrarum. Apol. 47. Quapropter Tertullianus aſſeverat *illam eſſe regulam veritatis, quæ veniat à Chriſto tranſmiſſa per comites ipſius*, qui ſuo martyrio doctrinæ dominicæ teſtati ſunt tum veritatem, tum bonitatem:

Apol. 46. 3. Chriſtianos multum extulit Tertullianus ſuper Gentiles, qui aliquam præ ſe ferebant probitatis ſpeciem: *Cæterum ſi de pudicitia provocamur; lego partem ſententiæ Atticæ in Socratem. Corruptor adoleſcentium pronuntiatur: Chriſtianus ad ſexum nec fœminæ mutat. Novi & Phrinen meretricem Diogenis ſupra recumbentis ardori ſudantem. Audio & quemdam Speuſippum de Platonis ſchola in adulterio periiſſe. Chriſtianus uxori ſuæ ſolus maſculus naſcitur. Democritus excæcando ſemetipſum, quòd mulieres ſine concupiſcentia aſpicere non poſſet, & doleret ſi non eſſet potitus; incontinentiam emendatione profitetur: at Chriſtianus ſalvis oculis fœminas non videt, animo adverſus libidinem cæcus eſt. Si de probitate defendam, ecce lutulentis pedibus Diogenes ſuperbos Platonis toros alia ſuperbia deculcat; Chriſtianus nec in pauperem ſuperbit. Si de modeſtia certem, ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Prienenſes, tyrannidem affectant:* India, mori elegat. *Chriſtianus verò nec ædilitatem. Si de* Extraneis *animi æquitate congreditur, Licurgus apocartereſim optavit, quòd leges ejus Lacones emendaſſent: Chriſtianus etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem, Anaxagoras depoſitum denegavit hoſpitibus: Chriſtianus, & extra fidelis vocatur. Si de ſimplicitate conſiſtam, Ariſtoteles familiarem ſuum Hermiam turpiter loco excedere fecit; Chriſtianus nec inimicum ſuum lædit. Idem Ariſtoteles tam turpiter Alexandro regendo potius adulatur, quàm Plato Dionyſio ventris gratia venditatur. Ariſtippus in purpura, ſub magnæ gravitatis ſpecie nepotatur, & Hyppias dum civitati inſidias diſponit, occiditur: Hunc pro ſuis omni atrocitate diſſipatis, animo unquam tentavit Chriſtianus*. Longiuſculè quidem Tertullianus depravatos refert Philoſophorum mores, qui à vulgo ſapientes, & probi habebantur, à quibus Chriſtianos non tantùm innocuos oſtentat, ſed inſuper virtutibus contrariis illuſtres prædicat. Inde Apol. 45. diſciplinæ Chriſtianæ colligit præſtantiam: *Atque adeò quid plenius dictum eſt, Non occides? an verò ne iraſcaris quidem? quid perfectius, prohibere adulterium, an etiam ab oculorum ſolitaria concupiſcentia arcere? quid eruditius de maleficio, an etiam de maleloquio interdicere? quid inſtructius, injuriam non permittere, an ne vicem injuriæ ſinere?* Diſciplinæ Chriſtianæ præſtantiam, & bonitatem, ſua probitate teſtati ſunt Apoſtoli, de quo ipſimet gloriantur: Tertul. ad Scap. 4. *Depoſitum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus, pupillos piè tractamus, indigentibus refrigeramus, nulli malum pro malo reddimus. Viderint qui ſectam mentiuntur, quos & ipſi recuſamus.* Suis bonis moribus Chriſti doctrinam teſtati ſunt Apoſtoli, quam ſceleroſi Chriſtiani non teſtantur, ſed potius mentiuntur; idcircò ut Chriſtiani falſi, & mendaces à Chriſti diſcipulis rejiciuntur: *Doctrinæ index diſciplina eſt*; Tert. l. de Præſc. hæret. 45. per diſciplinam doctrina dignoſcitur, quæ talis exiſtimatur qualis eſt eorum vita qui eam profitentur. Si vita eſt innocua, doctrina innocua judicatur; ſi vita eſt criminoſa, doctrina ſcele- Tert. roſa cenſetur: *De genere converſationis qualitas fidei æſtimari poteſt*. Si Chriſtianorum hujuſce ætatis attendatur converſatio, qualis quæſo exiſtimabitur doctrina Chriſtiana? non doctrina pietatis, veritatis, & bo-

& bonitatis; cùm ipſi nullam præ ſe ferant pietatem, veritatem, & bonitatem. Tempore idololatriæ idem erat loqui *de Romanis, id eſt, de non Chriſtianis*, ob eorum impietatem, errorem, & pravitatem. Nonne ſunt non Chriſtiani plures, qui ſe Chriſtianos mentiuntur, qui ut Gentiles Romani in impietate, errore, & pravitate vivunt? Vera religio duo importat: unum, Dei cognitionem; aliud, Dei recognitionem: *Nos definimus Deum primò natura cognoſcendum, dehinc doctrinâ recognoſcendum*. Gentiles neque cognoſcebant, neque recognoſcebant Deum. Non cognoſcebant, quia idololatriæ erant dediti, non recognoſcebant, quia cunctis erant vitiis mancipati. Fallaces Chriſtiani Deum cognoſcunt per fidem, ſed non recognoſcunt, quia depravatis ſuis moribus, pietati, veritati, & bonitati diſciplinæ Chriſtianæ contradicunt. Veri Chriſtiani probè nomini reſpondentes Deum, & agnoſcunt, & recognoſcunt, quia divinis aſſentiuntur myſteriis, Chriſtianam diſciplinam exactiſſimè ſervant; &, ut ait Tertull. Deum *quilibet Chriſtianus, & invenit, & oſtendit*. Invenit per fidem, quà credit, & cognoſcit eſſe Chriſti, divinum, humanum, & glorioſum; oſtendit ſuis moribus, quibus & vitam, & doctrinam Chriſti teſtatur: ejus namque vita innocens, obſequens, & patiens, Chriſti repræſentat innocentiam, obedientiam, & patientiam; cujus adhuc oſtendit doctrinam ſectando pietatem, veritatem, & bonitatem.

Tert. Apol. 1. — *Tert. l. 1. adv. Mar. 18.* — *Apolog.*

CONCIO QUINTA.

OMne regnum, vel imperium bellis acquiritur, & victoriis propagatur. Sic Alexander Macedo nomine & re Magnus, Græciam univerſam, & maximam Aſiæ partem ſuo ſubdidit imperio; ſic Romani cunctas ferè orbis nationes debellarunt, & ſuæ ditionis fecerunt. *Sic bellipotens, & armiger Chriſtus eſt: ſic recipiet ſpolia non ſolius Samariæ, ſed & omnium gentium*. Per hujuſmodi ſpolia, quæ tulit Salvator, intelligenda eſt idololatria, quam fugavit à mundo tum per ſe, tum per Apoſtolos, qui cunctas nationes imperio Chriſti ſubſtraverunt. Inſignis ſanè fuit Pharſalica pugna inter Cæſarianos, & Pompejanos exercitus, *in qua urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt*, ſed multò illuſtrius prlium, quo aggreſſi, & detriumphati ſunt Apoſtoli idololatriam: 1. proſperitate floreſcentem: 2. viribus, & præſidiis maximè pollentem. 3. conſuetudine, & vitiis invaleſcentem.

Tert. Apolog. 25. — *Tert. l. adv. Iud. 9.* — *Flor. l. 4. c. 2.*

Admiranda Gentilium *proſperata felicitas*, qui licèt ſuos vero Numini denegarent cultus, & falſos inſuper venerarentur Deos, tamen *proſpero errore* apud illos idololatria fuit: 1. antiquitate nobilitata: nam *ſtudio deorum colendorum maximè erravit antiquitas*. 2. imperio dilatata; ſiquidem Romani fuerunt *in tantum ſublimitatis elati ut orbem occuparint*. 3. fortunæ bonis cumulata; etenim *illis ab imperio, & à cœlo benè eſt*. De idololatria nihilominus triumpharunt Apoſtoli, prædicantes Chriſtianam religionem multò longè. 1. antiquiorem. 2. ampliorem. 3. ditiorem.

I. PARS — *Tert. Apol. 6.* — *Tert. l. de An. 2.* — *Tert. Apol. 6.* — *Tert. Apol. 25.* — *Tert. l. de Pall. 1.*

1. Floruit quidem antiquitate idololatria: *Sed vanum jam antiquitas, quando curricula noſtra coram*. Vana deorum Gentilium antiquitas antiquitati Dei Chriſtianorum comparata. Inter deos Gentilium Saturnus cenſebatur antiquiſſimus: unde Romanos ſic alloquitur Tertullianus: *Ante Saturnum, penes vos, nemo eſt. Ab illo cenſus, vel potioris, vel notioris divinitatis*: at *multò antiquior Moyſes etiam Saturno*. Chriſtus verò Moyſem ætatis longè antecedit: nam ut Deus, extitit ab æterno; & quàmvis ut homo natus ſit in medio temporum, lubet exclamare: *O Chriſtum, & in novis veterem*! tum quia in lege Moyſis phophetatus: *per Prophetas venturus Chriſtus annuntiabatur*: tum quia in eadem lege *Chriſtus multis modis, & figuris converſatus eſt*: tum quia in lege naturæ, lege Moſaica vetuſtiore cum Patriarchis converſatus eſt: *Nam & profitemur Chriſtum ſemper egiſſe in Dei Patris nomine, ipſum ab initio converſatum; ipſum congreſſum cum Patriarchis, & Prophetis*, non tantùm in aliqua ſpecie externa viſibili; ſed in vera, & reali carne: *Atquin tunc quoque inter illos Angelos ipſe Dominus apparuit Abrahæ ſine nativitate*. Triplici autem potiſſimum de cauſa in carne nondum nata Dei Filius apparuit, 1. ut humanos quos ſuſcepturus erat, ediſceret affectus: *ediſcens jam inde à primordio hominem, quod erat futurus in fino*. 2. ut hominem divinam doceret diſciplinam, *converſabatur Deus, ut homo divinè agere doceretur*. 3. ut nos præpararet ad facilius credendam Verbi humanationem: *ut facilius; crederemus Filium Dei deſcendiſſe in ſæculum, ſi & retrò quid tale cognoſceremus?* ſiquidem *tantum opus paraturam deſiderabat, ut credi poſſet*.

Tert. l. de Pall. 2. — *Apol. 10.* — *Tert. l. de An. 28.* — *Tert. li. 4. adv. Mar. 21.* — *Tert. l. adv. Iud. 7.* — *Tert. l. ad Iud. 9.* — *Tert. l. 2. adv. Mar. 27.* — *Tert. l. de Car. Chr. 6.* — *Tert. l. 2. adv. Mar. 27.* — *Tert. l. adv. Prax. 16.* — *Tert. l. 3. adv. Mar. 20.*

2. Hæc religionem Chriſtianam antiquio-

quio-

Digitized by Google

quiorem idololatria demonſtrant: nunc de latitudine imperii tractandum eſt, & videndum *quantum urbium aut produxit, aut* Tert. l. de Pall. 2. *auxit, aut reddidit præſentis imperii triplex virtus. Deo tot Auguſtis in unum favente? quot cenſus tranſcripti? quot populi repurgati? quot ordines illuſtrati? quot barbari excluſi? Revera orbis tutiſſimum hujus imperii rus eſt*. Loquitur de Severo Imperatore generoſiſſimo, & fauſtiſſimo Principe, qui duos filios Antonium, & Getam in Cæſares allegerat; ſub cujus dominatu multum ſunt dilatati imperii limites. Verùm etiam ſub Severo imperium quantumvis extenſum, non accedit ad extenſionem regni Salvatoris, cui æternus Pater dedit gentes hæreditatem, & poſſeſſionem ter- Tert. li. 4. adv. Mar. 6. minos terræ: *Ubi Chriſto dedit gentes hæreditatem, & poſſeſſionem terminos terræ, exinde Chriſtus in omnes gentes legem paternæ bonitatis extendit*. Quale quæſo Chriſti regnum quî ſolus inter omnes Reges uſque ad terminos terræ dilatavit imperium? *Nam Salamon regnavit, ſed in finibus Ju-* Ter. adv. Iud. 7. *dæ tantùm: A Bethſabee uſque Dan termini regni ejus ſignantur; ſi verò Babyloniis, & Parthis regnavit Darius, non habuit in omnibus gentibus poteſtatem: ſi Ægyptiis Pharao, vel quiſque ea in hæreditate regni ſucceſſit, illic, tantum potitus eſt regni ſui dominium: ſic Nabuchodonoſor cum ſuis regulis ab India uſque Æthiopiam habuit regni ſui terminos: ſic Alexander Macedo nunquam Aſiam univerſam, & cæteras regiones poſtquam devicerat, tenuit: ſic Germani adhuc uſque terminos ſuos tranſgredi non ſinuntur: Britanni intra oceani ſui ambitum concluſi: Maurorum gens, & Getulorum barbaries à Romanis obſidentur, ne regionum ſuarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum ſuarum præſidiis imperium ſuum muniunt, nec trans iſta gentes porrigere vires regni ſui poſſunt. Chriſti autem regnum, & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ubique regnat. ubique adoratur*. Enumerat Tertullianus ampliora quæ extabant ſuo tempore regna, quæ omnia in amplitudine longè ſuperat Chriſti dominatio, qui per ſuos Apoſtolos cuncta illa regna ſuo ſubſtravit imperio.

Senec. ep. 28. Porrò ſi moralis Philoſophus magnificè pronunciavit: *Non ſum uni angulo natus*: quantò veriùs Apoſtoli non uni loco, ſed urbibus, ſed provinciis, ſed regnis, ſed regionibus, ſed univerſo orbi natos ſe valent meritò gloriari? *Cujus & prædica-* Tert. *tores Apoſtoli in Pſalmis David oſtenduntur. In univerſa, inquit, terra exit ſonus eorum, & uſque ad terminos terræ verba eorum. In quem enim alium univerſæ gentes crediderunt, niſi in Chriſtum? Parthi, Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Meſopotamiam Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Aſiam, & Pamphiliam, & immorantes Ægyptum, & regionem Africæ, quæ eſt trans Cirenem, inhabitantes; Romani, & incolæ, tunc & in Jeruſalem Judæi, & cætera gentes: ut jam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hiſpaniarum omnes termini, & Galliarum diverſæ nationes, & Britannorum inacceſſa Romanis loca, Chriſto verò ſubdita; & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & provinciarum, & inſularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus poſſumus; in quibus omnibus locis Chriſti nomen regnat, in quibus omnibus locis populus nominis Chriſti inhabitat*. Per ignotos illos populos (apud quos, vel aliàs, vel nunc floruit Chriſtiana religio) intelligendi ſunt Chinenſes, Japones, Indi, Concinchinenſes, Americenſes, Peruani, & generatim cuncti ferè incolæ tum veteris, tum novi orbis. Inhabitantes etiam in Inſulis ſive Oceani, ſive Mediterranei maris Orientalibus, Meridionalibus, Occidentalibus, Septentrionalibus: *Nunc paſſionem Chriſti* D. Hiero: ep. 1. ad Heliodor. *& reſurrectionem, cunctarum gentium, & littera, & voces ſonant: & totius mundi una vox, Chriſtus eſt*. Cùm autem tot nationes dominationi Chriſti ſubditæ fuerint per Apoſtolos, nonne quivis valet dicere Domino: *Annuntiavi juſtitiam tuam in Eccleſia magna*. Ubi D. Ambroſius: Pſal. 39. *Quid eſt magna, niſi de totius orbis partibus congregata?* Magna equidem ſi ejus attendatur antiquitas, latitudo, & opulentia..

3. Chriſtiana Religio occultata fuit in Tert. lib. 5. adv. Man. 7. veteri Teſtamento *ſub figuris, allegoriis, ænigmatibus: revelanda poſtmodum in Chriſto, poſito in lumen nationum à Creatore promittente per Eſajæ vocem, patefacturum ſe theſauros inviſibiles, & occultos*. Hos theſauros manifeſtavit in novo Teſtamento ſtabiliendo Chriſtianam Religionem idololatria multò ditiorem. Gentiles quibuſdam in locis nonnullas habuerunt divitias; at *credenti totus mundus divitia-* D. Hiero. epiſt. ad Paulin. *rum eſt*: idololatria terrenis tantùm ditata D. Hiero. fuit bonis, quibus improbi ſæpè ſæpiùs abundant: Eccleſia verò, quæ eſt *domus noſtra, ſpiritualibus divitiis plena eſt*, non ha-

Digitized by Google

habens in proſperitate ſibi ſimilem. In ea enim ſunt ſcripturæ ſacræ, quæ divina myſteria detegunt; divinæ leges quæ fideles ad ſalutem æternam dirigunt, Sacramenta à Chriſto inſtituta, quæ ſanctitatem conferunt; gratiæ à Spiritu ſancto datæ, quæ juſtos Deo gratos efficiunt, & cœli compotes reddunt; Angeli, qui nos adverſus dęmonum impetus cuſtodiunt; Apoſtoli, qui ſuis precibus Eccleſiam protegunt, quam viventes propugnarunt debellando idololatriam viribus, & præ ſidiis maximè pollentem.

II. PARS. Tert. l. de fug. in perſ. 2. L. 23. Civ. 5.

Infirma mundi electa ſunt à Deo, ut confundantur fortia, & ſtulta ejus ut confundantur ſapientia. Tria D. Auguſtino videntur velut impoſſibilia, & rationi humanæ incredibilia. Unum, quòd Dei Filius ſit ad humanationem demiſſus, in ſtabulo natus, toto vitæ decurſu in egeſtate, & ignobilitate converſatus, & in morte ignominia, & ſupplicio mulctatus. Alterum, quòd homines crediderint ineffabile ejuſmodi myſterium ſupra ſenſum, rationem, & naturam ſublimatum. Tertium, quòd duodecim Chriſti diſcipuli, ignari, inermes, ſimplices, agreſtes, aggreſſi ſint idolatriam viribus, & propugnaculis munitam. Nam, ut ipſimet fatentur: *Adverſus hæc igitur nobis negotium eſt, adverſus inſtitutiones majorum, auctoritates ceptorum leges dominantium, argumentationes, prudentum: adverſus conſuetudinum neceſſitatem: adverſus exempla, prodigia, miracula, quæ omnia adulterinam iſtam divinitatem corroboraverunt.* Bone Deus quot ſeſe offerebant obſtacula, ne ſuo Apoſtoli miniſterio fungerentur? Eja quot hoſtes quibuſcum illis erat dimicandum? *Ingenti munu veritas obſidetur; at ipſa de ſua virtute ſecura eſt, & omnem illam expugnatorum multitudinem proſternit*, ut conſtat ex Apoſtolis. Quorum 1. ſtultitia philoſophorum vicit ſapientiam. 2. infirmitas Regum ſuperavit potentiam. 3. ſimplicitas dæmonum debellavit aſtutiam.

Tert. lib. 2 Nat. 1.

Tertull.

Tert. l. de Praſc. ad Hæret. 7. D. Aug. l. 22. Civ. 7.

1. *Dominus ſtulta mundi in confuſionem etiam philoſophiæ ipſius elegit.* Ut Philoſophorum ſapientiam per Apoſtolorum ſtultitiam confunderet Salvator, voluit Religionem Chriſtianam prædicari *temporibus eruditiſſimis, & oculatiſſimis*; cùm maximè floreret philoſophia, & philoſophi majori eſſent in honore apud Gentiles. In quo Chriſtus non eſt de errore, & imprudentia culpandus, ſed de ſapientia, & providentia laudandus: *Deliquit, opinor, divina doctrina, ex Judæa potius quàm ex Græcia oriens: erravit & Chriſtus, piſcatores citius, quàm ſophiſtas ad præconium emittens*; at cur *non de ſchola rhetorum aut philoſophorum aſſumpti ſunt* Chriſti diſcipuli? cur non diſertos philoſophos, ſed illiteratos Apoſtolos elegit Dominus? Ut *ex inſipientia ſapientia acuatur.* Etenim duodecim illi illiterati piſcatores cunctos vicerunt philoſophos, & ſapientiores fuerunt Sophiſtis, Oratoribus, qui exiſtebant tunc, & extiterant anteà. *Duodecim erant & per ipſos omnem ſibi conciliavit orbem, & illiterati iſti obturaverunt ora philoſophorum.*

Tert. l. de An. 3.

D. Bern. ſerm. 16. in Cant. Tert. l. de An. 29.

S. Chryſoſt. ho. 84 in Gen. Tert. lib. 4. adu. Mar. 29.

Suam Deus demonſtravit ſapientiam tum in miſſione Moyſis, tum in miſſione Apoſtolorum: *Moyſi cauſato linguæ tarditatem, os repromiſit, & ſapientiam ipſam, cui nemo reſiſteret*: & ut ſolidiùs Chriſtianam ſtabiliret diſciplinam, elegit diſcipulos imperitos, & inſipientes, ut per eorum ora loquendo ſuam in illis oſtentaret ſapientiam: & ob hanc cauſam conſultiſſimè vetat Salvator, ne de re dicenda, nec de rei dicendæ modo quidpiam priùs diſcipuli apud ſe cogitent, & proprio ſenſu coram tyrannis loquendum concipiant: *Cùm prohibet meditari reſponſionem ad tribunal, famulos ſuos inſtruit, Spiritum ſanctum reſponſurum repromittit*, qui ſubminiſtrabit eis quid loquantur. Quaſi dicat, expendit Remigius: *Vos verba edetis, ſed ego ſum qui loquor:* imparatos vos inveniat colloquium, ut mihi quod dicturi eſtis, adſcribatur. Rem omnem dicendam, omnemque ſermonis modum ſibi vendicat, & meritò: nam *quemadmodum majora operatus eſt Chriſtus, majora locutus eſt per diſcipulos.* Sic autem mundi confutavit ſapientiam: *Sicut ſapientia mundi ſtultitia eſt penes Deum, ita & ſapientia Dei ſtultitia eſt penes mundum. Sed nos ſcimus ſtultum mundi ſapientius hominibus*, ut ex Apoſtolis comprobatur, quorum ſtultitia philoſophorum vicit ſapientiam, & infirmitas Regum ſuperavit potentiam.

Tertull. Scorp. 11.

Matth. 10.

D. Chryſoſt. ho. 1. in ep. ad Rom. Tert. l. 1. adu. Mar. 2.

2. *Qui magis inimici, & perſecutores Chriſtianorum, quàm de quorum majeſtate convenimur in crimen?* Inter Ethnicos erant Reges maximè infenſi Chriſtianis, quos ſumma hoſtilitate perſequebantur; & hoc quia erant 1. ut plurimum regni uſurpatores: Religio autem Chriſtiana alienum bonum injuſtè detentum reſtituendum decernit: 2. erant ſceleroſi; Chriſtiana diſciplina crimina damnat: 3. politici expaveſcentes ne ſub Religionis prætextu, aliqua fieret in regno mutatio: 4. Tyranni exiſtimam-

Tert. Apol. 2.

tes

tes omnia ſibi licere, *quod Jovi*, *bos regi*, Religio Chriſtiana Deo ſoli tribuit potentiam abſolutam, regis authoritatem temperat: *Quod attinet ad honores regum, vel imperatorum, ſatis præſcriptum habemus, in omni obſequio eſſe nos oportere, ſecundum Apoſtoli præceptum; ſubditos magiſtratibus & principibus, & poteſtatibus, ſed intra limites diſciplinæ, quoad uſque ab idololatria ſeparemur*. Propter hujuſcemodi rationes, *aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus*. Sed ſupra omnes Romani Imperatores Chriſtianam averſabantur diſciplinam, & majori furore inſurgebant in Chriſtianos, divinos eis denegantes honores: *Non enim Deum imperatorem dicam, quia mentiri neſcio*, & hæc erat præcipua cauſa perſecutionis Chriſtianorum per totum imperium Romanum. *Ventum eſt igitur ad ſecundum titulum læſæ auguſtioris majeſtatis, ſiquidem majori formidine, & callidiore timiditate, Cæſarem obſervatis, quam ipſum de olympo Jovem*. Nihil tamen horum impedivit, quominus Apoſtoli audacter adorirentur *reges, & præſides, & armatas poteſtates, apud quos cauſa purganda erat*. Paſſuros perſecutiones Apoſtolos prædixerat Chriſtus, ut hac Domini prædictione ſeſe ad omnia conſtanter perferenda, & fortiter ſuperanda corroborarent. Ut autem animadvertit D. Chryſoſtomus, *non dixit, Ite, ſed Ego, mitto vos: mittenti mihi credite: infirmi quidem eſtis vos, ſed qui mittit, potens eſt*.

Serm. Tert. l. de idol. 15. — Psal. 2. — Tertul. Apol. 33. — Tertull. Apol. 28. — Tertul. Scorp. 10. — In Matth.

Inde multum ſuam commendat Chriſtus potentiam, ad negotium perdifficile, & maximè arduum adeo infirma aſſumens inſtrumenta. Etenim ſi pompaticè ſuam oſtentaſſet majeſtatem, & reges per ſemetipſum ſuo ſubdidiſſet imperio, non ita clareſceret ejus potentia, ac eos per Apoſtolos infirmos, imbecilles, & inermes ſubjiciendo. Ideo ut profundè ratiocinatur Tertullianus: *Stulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientiam ejus: & prædifficilia penes homines, facilia penes Deum. Nam ſi Deus eſt ſapiens, & potens, merito in adverſariis ſapientiæ potentiæque, id eſt in ſtultitia, & impoſſibilitate materias operationis ſuæ inſtituit; quoniam virtus omnis ex his cauſam accipit, à quibus provocatur*. Deus eſt infinitè ſapiens, & potens, ab eo homines ſapientiam, & potentiam mutuati ſunt; & quia Philoſophi, & Reges accepta à Deo potentia, & ſapientia abutebantur ad idololatriam propugnandam, & Chriſtianam diſciplinam expugnandam; Deus ſapientes, & potentes illos debellare voluit, non per ſuam ſapientiam, & potentiam immediatè, ſed per ſtultitiam, & impotentiam, quæ ſunt ſapientiæ, & potentiæ contrariæ: & uti ſuam Deus oſtentavit ſapientiam, ſtulta mundi eligens, ad vincendam Philoſophorum ſapientiam: ita ſuam demonſtravit potentiam, aſſumens infirma mundi ad ſuperandam potentiam: *Elegit ignobiles, & humiles, ut ſi quid magni eſſent aut feciſſent, ipſe in eis eſſet aut faceret*: Si elegiſſet diſcipulos, vel genere illuſtres, vel dignitate ſublimes, vel fortunæ bonis divites, vel ſapientia, & eloquentia pollentes, vel viribus, & fortitudine potentes, mundi converſio adſcribi potuiſſet eorum aut nobilitati, aut dignitati, aut divitiis, aut ſapientiæ, & eloquentiæ, aut potentiæ, & viribus; at eligens ignobiles, demiſſos contemptibiles, egenos, imperitos, infirmos eorum triumphi non diſcipulis, ſed Magiſtro, & Domino erant adſcribendi: *Ut jam, vel inviti fateantur homines, in illis divinam eſſe virtutem*. In Apoſtolorum itaque ſtultitia divina emicat ſapientia, in diſcipulorum infirmitate divina relucet potentia. Illorum namque miniſterio Chriſtus ſuo imperio etiam Reges, & Imperatores ſubdidit: nam etſi aliàs dixerit Tertullianus: *Sed & Cæſares credidiſſent ſuper Chriſto; ſi aut Cæſares non eſſent ſæculo neceſſarii, aut ſi & Chriſtiani potuiſſent eſſe Cæſares*: Attamen à tempore Conſtantini magni Cæſares crediderunt Chriſto, & nonniſi Chriſtiani Imperatores ſupra ſolium imperii fuerunt ſublimati, licèt eorum nonnulli fuerint hæretici, & Julianus Apoſtata à fide defecerit.

Lib. de Bap. 2. — D. Aug. — D. Hil. Hom. 1. in Act. — Apol. 21.

3. Dæmon idololatriæ propugnator acerrimus, & Chriſtianæ religionis impugnator infenſiſſimus, *nihil magis curans quam hoc ipſum excludere quod prædicamus*, nam ſe Deum profitendo, idololatriam propugnare, & diſciplinam Chriſtianam expugnare conatur: verum ſua ſimplicitate Diſcipuli de dæmonis aſtutia triumpharunt. Inter argumenta quæ veritatem aliquam demonſtrant, potiora illa videntur quæ ſunt ad hominem, quæ concludunt ex conceſſis quæ ex ipſius adverſarii confeſſione mutuantur. *Ex æmulis nonnunquam teſtimonium neceſſarium eſt, ſi non æmulis prodeſt*. Hac methodo fuit oſtentata veritas, & Chriſtianæ Religionis perfectio declarata. Apoſtoli namque ſua ſimplicitate

Tert. l. de An. 7. — Tert. L. de An. 2.

dæ-

Digitized by Google

dæmonum ſuperarunt aſtutiam, & dæmones ſe non Deos, fateri coegerunt: unde ſic Judices, & tyrannos alloquuntur diſcipuli. *Edatur hic aliquis ſub tribunalibus veſtris, quem dæmone agi conſtet: juſſus à quolibet Chriſtiano loqui ſpiritus ille, tam ſe dæmonem confitebitur de vero quàm alibi Deum de falſo. Quid iſto opere manifeſtius? quid illa probatione fidelius? Simplicitas veritatis in medio eſt: virtus illi ſua aſſiſtit, nihil ſuſpicari licebit. Quid autem injici poteſt adverſus id quod oſtenditur nuda ſimplicitate? ſi altera parte verè dii ſunt, cur ſeſe dæmonia mentiuntur? an ut nobis obſequantur? Jam ergo ſubjecta Chriſtiani divinitas veſtra, nec divinitas deputanda eſt, quæ ſubdita eſt homini, & ſi quid ad dedecus facit æmulis ſuis.* (Tertull. Apol. 23.)

Tale erat imperium, quòd Apoſtoli exercebant in dæmones qui eorum obſequentes mandatis, & ſe Deos negabant, & dæmones profitebantur. Hoc teſtimonio Ethnicos urgent Apoſtoli, ut eos avocent à mendacio, & ad veritatem adducant. *Sed monſtravimus vobis idoneos teſtes Chriſti ipſos illos quos adoratis: multum eſt ſi eos adhibeam, ut credatis Chriſtianis, propter quos non creditis Chriſtianis.* (Tertull. Apol. 23.) Hæc eſt victoria quam ſua ſimplicitate Apoſtoli reportarunt de aſtutia dæmonum, cogentes eos fateri mendacium, & veritatis teſtari fidem. Quod ſanè teſtimonium mirum in modum Chriſtianam auctoravit diſciplinam: nam *in quantum juſtitiæ iniquitas æmula eſt, in tantum materia eſt ad teſtimonium ejus cujus eſt æmula.* (Tert. l. de fug. in perſ. 2.) Sic ex confeſſione ſpiritualis nequitiæ rutilat Chriſtianæ diſciplinæ perfectio, quæ detriumphat idololatriam conſuetudine, & vitiis invaleſcentem.

3. PARS. *Sed enim multa ſunt quibus temeritas conſcientiæ obduratur in calloſitatem voluntarii erroris.* (Tert. lib. 1 ad Nat. 1.) Tria ſunt potiſſimum quæ errorem intellectus, & voluntatis pravitatem propugnant: 1. Vetus conſuetudo: 2. inveterata vitia: 3. auctorata exemplis crimina. Hæc tria idololatriam propugnabant: 1. Antiqua conſuetudo Deos colendi: 2. inveterata gentilium vitia: 3. auctorata numinum exemplo crimina. O quam bellè ad propoſitum Tertullianus *dilectionem perfectam affirmat fugatricem timoris, & animatricem confeſſionis!* (Tertull. Scorp. 12.) Hac dilectione accenſi Apoſtoli, omnem timorem fugarunt, Chriſtianam Religionem prædicarunt, & animitus debellarunt idololatriam, 1. conſuetudine ſoliditatem: 2. vitiis vigoratam: 3. crimenoſo deorum exemplo auctoratam.

1. Magnam profectò auctoritatem vetus habet conſuetudo: quare Tertullianus vult reſpiciendam *auctoritatem imprimis conſuetudinis ipſius.* (Lib. de Cor. Mil. 3.) Conſuetudinis veneranda eſt auctoritas in rebus civilibus, naturalibus, & fidei. In rebus civilibus magnam ſibi auctoritatem vindicat conſuetudo: etenim *conſuetudo etiam in civilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cùm defecerit lex.* (Tert. l. de Cor. mil. 4.) In rebus naturalibus *conſuetudo propterea colenda eſt, ne non ſit rationis interpres.* (Tertull.) Ratio quam interpretatur conſuetudo, ad hominis naturam ſpectat. Tandem magna vis conſuetudinis in rebus Fidei: multa ſiquidem ſunt in Chriſtiana Religione, quæ ex conſuetudine, & traditione obſervantur, quæ fusè refert Tertullianus. *Harum, & aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules ſcripturarum, nullam invenies: Traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & Fides obſervatrix.* Magna eſt vis conſuetudinis in rebus civilibus, in quibus habetur pro lege; major in rebus naturalibus; nam *inveterata conſuetudo tantum poteſt quantum natura:* (Phil. Jud. l. de Abraham.) maximè in rebus Religionis; quapropter Plato qui probe noverat falſam deorum pluralitatem, ne ſe conſuetudini opponeret, diis ſacrificavit. Apud Gentiles idololatria erat conſuetudine ſolidata, eam ſimul cum lacte acceperant à parentibus, avis, proavis, aliiſque ferè in infinitum prædeceſſoribus.

Idololatriam tamen veteri conſuetudine firmatam aggrediuntur Apoſtoli, & ut illam deſtruant, & Religionem Chriſtianam adſtruant, produnt naturam, Scripturam, & diſciplinam, quæ à Deo habent originem. *In his conſiſtit defenſio noſtræ opinionis ſecundum Scripturam, ſecundum naturam, ſecundum diſciplinam. Scriptura legem condit; natura conteſtatur, diſciplina exigit. Cui ex his conſuetudo opinionis prodeſt, vel quis diverſæ ſententiæ color eſt?* (Tert. l. de vel Virg. 16.) Ex Scriptura autem demonſtrant Apoſtoli, Gentilium Deos fuiſſe homines. Unde ſic alloquuntur Ethnicos: *Appellamus, & provocamus à vobis ad conſcientiam veſtram; illa nos judicet, illa nos damnet, ſi poterit negare omnes iſtos deos veſtros homines fuiſſe, ſi & ipſa inficias ierit, de ſuis antiquitatum inſtrumentis revincetur, de quibus didicit, perhibentibus ad hodiernum, & civitatibus in quibus nati ſunt, & regionibus in quibus aliquid operati veſtigia reliquerunt, in quibus etiam ſepulti demonſtrantur.* (Tertull. Apol. 10.) Ex natura Dei exiſten-

ſtentiam ejuſque unitatem oſtentant Apoſtoli: univerſa namque natura creata Creatorem prædicat. *Habet Deus teſtimonium totum hoc quod ſumus, & in quo ſumus.*

Tert. lib. 1. adv. Mar. 10.

Ejuſmodi teſtimonium Gentiles evidenter convincit eorumque malitiam demonſtrat. *Et hæc ſumma delicti nolentium recognoſcere quem ignorare non poſſunt; Vultis ex operibus ipſius tot, & tantis, quibus continemur, quibus ſuſtinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur?*

Tertull. Apol. 7.

Nec tantum Dei exiſtentiam natura demonſtrat, ſed ejus etiam unitatem probat. *Sic probatur, & Deus, & unus, dum non ignoratur.* Tandem *diſciplina quid Deo magis gratum ſit, oſtendit:* cum autem Deus ſit eſſentialiter bonus, & ſanctus *meliora quoque ſectari* deſiderat.

Ter. lib. 1. adv. Mar. 3.

Tert. l. de vel Virg. 16.

Chriſtiani meliora ſectantur, ſunt namque virtutis ſtudioſi: Gentiles è contra prava ſectantur, qui ſibi homines ſceleroſos in Deos conſecrant, ut illis exprobant Apoſtoli apud Tertullianum. *Deos facite vobis criminoſiſſimos quoſque, ut placeatis diis veſtris, illorum eſt honor conſecratio coæqualium;* quorum crimina aggreſſi ſunt Apoſtoli debellantes idololatriam vitiis roboratam.

Tertull. Apol. 11.

2. Quamvis fuerit à Deo pagana gens, *& in hanc ipſam converſionem temperata:* hujuſcemodi tamen converſio erat difficillima: 1. Quia *omne malum, aut timore, pudore natura perfudit:* Gentiles neque timore, neque pudore arcebantur à vitiis. 2. Quia per ſpectacula in criminibus detinebantur: *Altius præſcripſiſſe debemus dæmonas ab initio proſpicientes, ſibi inter cætera idololatriæ etiam ſpectaculorum inquinamenta, quibus hominem à Deo avocarent, & ſuo honori obligarent, ejuſmodi quoque artium ingenia inſpiraſſe;* tanta erat quæ à circo, & amphitheatro captabatur voluptas; ut *plures denique invenias, quos magis periculum voluptatis, quam vitæ, avocet ab hac ſecta.* 3. Quia difficillimè relinquuntur *exercitata vitia, & uſu vitioſa.* 4. Quia deferenda erat idololatria *excluſis antiquitatis ſordibus,* ſcilicet templis, idolis, ſacrificiis, ſolemnitatibus & vitiis quæ *conſuetudo roboravit.* 5. Tranſeundum erat à vitiis ad virtutes, à ſuperbia ad humilitatem, ab avaritia ad liberalitatem, ab impudicitia ad caſtitatem, à gula ad ſobrietatem, à vindicta ad charitatem. Quod non modò difficile, ſed etiam impoſſibile viſum eſt multis qui *convertibilem negant naturam; quia arbor bona malos non ferat fructus, nec mala bonos.* Verùm *hæc erit divinæ gratiæ vis potentior utiquè natura, habens in nobis ſubjacentem ſibi liberam arbitrii poteſtatem, quæ cum ipſa naturalis atque mutabilis, quoquo vertitur, natura convertitur.*

Tert. lib. adv. Valent. 15.

Tertull. Apol. 1. Tert. l. de Spect. 10. Tert. l. de Spect. 2.

Tert. lib. adv. Valent. 16.

Tert. l. de Car. Chr. 7

Tert. l. de Cor. Mil. 2

Tert. l. de An. 21.

Quantumvis memorata difficilem Ethnicorum redderent converſionem: *ſed tamen nihil eorum ſermonis Evangelici curſum impedivit, tanta erat Crucifixi potentia;* quæ ut magis niteret, *Stulta mundi elegit, Deus, ut confundat ſapientia. Quænam ſtulta ſunt? Converſio hominis ad cultum veri Dei; rejectio erroris; diſciplina juſtitiæ, pudicitiæ, patientiæ, miſericordiæ, innocentiæ.*

D. Chryſoſt. Hom. 2. in c. Gi.

Tert. l. de Car. Chr. 4.

Magnum ſane miraculum, *ex mortuis effici vivos:* attamen *ſi inviſibilia penſamus, majus eſt miraculum prædicationis, verbo peccatorem convertere, quam carne mortuum reſuſcitare.* In reſuſcitationem namque corporis nihil Deo reſiſtit; at in converſione peccatoris, homo utens, ſeu abutens ſua libertate, Deo poteſt reſiſtere. Quod ſi unius peccatoris converſio, magnum videtur miraculum, quanto majus tot Gentilium converſio? *Quamquam non humanum, ſed divinum profectò ſit opus, tantorum ſimul, & tam repentina immutatio.* Mirabilem hanc immutationem operatus eſt Chriſtus per Apoſtolos, qui triumpharunt de idololatria vitiis roborata, & pravo adhuc deorum exemplo auctorata.

Tert. l. de An. 28. D. Gr. g. l. 8. Dial. 17.

D. Bern. Ep. 7.

3. *Quanti ad malum performantur* pravo aliorum exemplo? *Etenim vitiorum exempla oppugnant animum, impellunt, immutant, transformant:* quia *proclivis eſt malorum æmulatio, & quorum virtutes aſſequi nequeas, citò imitaris vitia:* & quo plures ſunt qui criminis exemplo provocant ad ſcelus, eo plures ſunt qui crimen perpetrant; *nullum enim malum difficilius extinguitur quam quod multitudinis conſenſu aſſeritur:* à numero ſiquidem peſſimorum auctoratur crimen. *Homicidium cum admittunt ſinguli crimen eſt, virtus eſt cum publicè geritur:* quia non ſolum excuſatur, ſed inſuper licitum exiſtimatur, & quaſi honeſtum commendatur. Quia addit Cyprianus, *conſenſere jura peccatis, & cœpit eſſe licitum quod publicum eſt.* Quædam videtur conſenſio inter publicum crimen, & ipſummet jus: tum quia crimen abſque pudore committitur. *Delicti durior frons eſt, ab ipſo, & in ipſo delicto, impudentiam* doctus ſceleroſus peccator: tum quia jus, crimen publicum impunitum patitur: tum quia publicum crimen velut bonum, & laude dignum, jus approbat.

Tertull. Apol. 1. D. Cypr. de Spect. D. Hier. Epiſt. ad Latam. Cypr. Epiſt. 2. ad Dim. trad.

Tert. l. de vel Virg. 2.

Pe-

Digitized by Google

Periculoſum ſanè eſt omne crimen publicum, quia *adulterium diſcitur dum videtur*; [Cyp. Ep. 2.] ſed multò periculoſius pravum eorum exemplum qui ſupra alios aliqua dignitate præeminent. [Tert. l. de Idol 8.] Etenim *major eſt ejuſmodi opera, quæ non effigiem confert, ſed auctoritatem*. Vitium eorum qui aliis antiſtant, eſt velut peſtis publica, cui nullum poteſt adhiberi remedium. *Deplorandus ille ſtatus eſt, ubi jam non vitiis excuſatio, ſed auctoritas datur*. [D. Cyp. de Spect.] Quando crimen ſupra thronum collocatur, magis emicat, ſed longè proſpicitur, à multis conſpicitur, minùs dehoneſtatur. *Deſinunt eſſe probri loco purpurata flagitia*. [D. Cyp. Ep. 2.] Quod ſi prava hominum exempla alios promovent ad malum, quanto magis exempla eorum, qui pro diis habentur? Gentilium dii erant crimínoſiſſimi. [Tertul. Apol. 11.] *Volo igitur merita recenſere, an ejuſmodi ſint, ut illos in cœlum extulerint, & non potius in imum tartarum merſerint. Illuc enim obſtrudi ſolent impii quique in parentes, & in ſorores inceſti, & maritarum adulteri, & virginum raptores, & puerorum contaminatores, & qui ſæviunt, & qui occidunt, & qui furantur, & qui decipiunt, & quicumque ſimiles ſunt alicujus Dei veſtri, quem neminem integrum à crimine, aut vitio probare poteritis, niſi hominem negaveritis*. Et ut nullus nefanda deorum poſſet ignorare crimina, 1. in carminibus decantabantur à Poeta: [Tertul. Apol. 14.] *quis non Poeta dedecorator invenitur deorum?* 2. in comœdiis, & tragœdiis repræſentabantur: *Hiſtrionum litteræ omnem fœditatem eorum deſignant*: 3. in libris continebantur; 4. imaginibus depingebantur 5. ſimulachris exarabantur: [Chryſol. Ser. 155.] *quorum formant adulteria in ſimulachris: quorum fornicationes imaginibus mandant: quorum titulant inceſto picturis: quorum credulitates commendant libris, quorum parricidia tradunt ſæculis: quorum impietates perſonant tragœdiis*.

Callidus dæmon maximè ſollicitus fuit, ut tot & tanta falſorum deorum crimina devulgarentur; ut tot enormitates in publicum proderentur; 1. ut deorum flagitiis [Sen. l. de Brat vit, 2.] *hominibus peccandi pudor demeretur*. 2. voluit *dare malo exemplo divinitatis, exceſſatam licentiam*: 3. ut deorum exemplo *vitiis hominum quædam auctoritas pararetur*: 4. ut homines accenderet ad atrociſſima quæque patranda crimina: nam [Senec. l. de Brev. vit. 12.] *quid aliud eſt vitia incendere, quam auctores illis inſcribere deos?* 5. ut homines haberent patronos, qui eos ab infamia, &

juſtitia vindicarent: *Deos vitiorum patronos effinxerunt, ut peccatum non modo crimine careat, ſed præclarum etiam, & divinum cenſeatur, ad ea ſcilicet quæ pro diis adorantur confugientes*. [Min. Fel. in Oct.] Sic adultero Jovis patrocinatur adulterium; ambitioſo, Junonis ſuperbia; nebuloni Bacchi gula; inimico Martis crudelitas; laſcivo Veneris luxuria, furi Mercurii latrocinium. [Sen. l. de Brev. vit. 16. G eg. Naz. Or. in lumina.] 6. *Ut fierent miſeris religioſa delicta*: ſic fuerunt conſecrata crimina, & Gentiles eo ſtudio ſeſe mancipabant vitiis, ac ſi Deos honoraſſent, ſuoſque eis reddidiſſent cultus. *Qui criminum deſiderio, amore ſcelerum poſſidentur, criminum deos exoptant habere criminoſos; qui peccare cupit, peccatorum colit, & veneratur auctores; hinc eſt quod Veneri adulter inſervit: hinc eſt quod ſe Marti crudelis addicit*. [D. Cyp. Ep. 2. Chryſol. Serm. 155.]

Ad idololatriam tot deorum criminibus conſecratam debellandam miſſi Apoſtoli, ut eam penitus detriumpharent, duo præſtiterunt: nam 1. ut Gentiles a vitiis revocarent, demonſtrarunt deos quos colebant fuiſſe homines ſceleratiſſimos, quorum erant crimina non imitanda, ſed deteſtanda: 2. ut eos ad virtutes allicerent, oſtentarunt Chriſtum eſſe verum Deum, humanatum ad hoc ut ejus exempla homines imitarentur; ut qui pravo deorum exemplo fuerant formati ad malum, bono Verbi corporati exemplo ad bonum reformarentur. *Quærite ergo ſi vera eſt iſta divinitas Chriſti ſi ea eſt, quæ cognita ad bonum quis reformetur*: [Tertull. Apol. 21. Sen. Ep. 8] Non ſufficit prava deorum deteſtari exempla, quia Chriſtianis *non multum prodeſt vitia ſua projeciſſe*, niſi Chriſti ſequantur virtutes. Has imitabantur primiceri Chriſtiani qui renuntiarant idolis, ut Chriſtianam amplexarentur diſciplinam; *nec aliunde neſcibiles, quam de emendatione vitiorum priſtinorum*; [Tert. l. ad Scap. 2. Tert. l. de An. 27.] neque vitiorum emendatione contenti, virtutibus coruſcabant. Quas nobis imitandas reliquerunt, *tanquam fideliſſima primordii exempla*. [Tert. l. de idol. 18.] Multi Chriſtiani hujuſce ætatis tali ſunt nomine indigni: quia falſorum deorum crimina imitantur: & Chriſti virtutes dedignantur, quamvis *ex forma dominica agere* debeant.

CONCIO SEXTA.

N*obis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtũ nec inquiſitione poſt Evangelium*. [Tert. l. de praeſc. Hær. 8.] Plura ſunt motiva credibilitatis, quæ fidei Chri-

ſtianæ virtutem evidenter demonſtrant. 1. Prophetarum vaticinia; *Idoneum opinor, teſtimonium divinitatis, veritas divinationis*: (Tert. Apol. 21.) 2. unanimis conſenſus Scriptorum Canonicorum, qui etſi diverſis in locis, & temporibus exiſtentes, eadem tamen typis conſignarunt, ut patet ex Septuaginta, & duobus Interpretibus, in diverſis locis collocatis à Ptolomæo Ægyptiorum rege. (Tert. Apol. 18.) *Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolomæo à Judæis ſubſcriptum eſt, Septuaginta, & duobus Interpretibus indultis, quos Menedemus quoque Philoſophus de ſententia communione ſuſpexit*. (Tert. l. de An. 3.) 3. Dæmonum confeſſio: *O teſtimonium veritatis, quæ apud ipſa dæmonia teſtem efficit Chriſtianorum*! 4. Miraculorum operatio; nam Deus qui eſt præcipuus eorum auctor, & ſummè verax, nequit ſua uti omnipotentia ad falſitatem teſtandam. 5. Martyrum paſſio, qui pro tuenda Chriſtiana religione, cuncta conſtanter tolerarunt ſupplicia: *quia nemo voluiſſet occidi, niſi compos veritatis*. (Tert. Scorp. 5.) Verùm nihil ita fidei oſtentat veritatem, ac Religionis Chriſtianæ dilatatio, & per Apoſtolos Fidelium facta propagatio. Nam *Chriſtum hodie invocant nationes, quæ eum non ſciebant: & populi ad Chriſtum hodie confugiunt, quem retro ignorabant*. (Tert. l. 4. adv. Mar. 20.) Tanta autem prole fœcundati ſunt Apoſtoli: 1. verbi Dei prædicatione: 2. Sacramentorum adminiſtratione: 3. ſanguinis effuſione.

Et ita ipſe ſermo pater dicitur, & initium omnium, & matrix, & origo cunctorum. (I. PARS. Tert. l. adv. Valent. 7.) Ille autem ſermo, qui cunctarum pater, & matrix dicitur rerum, non eſt alius quàm ſermo divinus: *Sed nullus ſermo divinus, niſi Dei uniuſque Prophetæ, quo Apoſtoli, quo Chriſtus ipſe intonuit*. (Ter. l. de An. 28.) 1. Divino ſermone vaticinati ſunt Prophetæ, locutus eſt Chriſtus, prædicaverunt Apoſtoli, & ſua prædicatione: 1. filios ſibi, ſeu potius Chriſto pepererunt: 2. Chriſtum in Fidelibus generaverunt: 3. Fideles in corpus Chriſti converterunt.

1. Ab æterno Patre divinum generatur Verbum, *ut lumen de lumine accenſum*: (Tert. Apol. 21.) Apoſtoli quoque illos omnes Chriſto generant, quos Fidei ſplendoribus illuſtrant. Per Apoſtolos namque *Chriſtus jam orbem Evangelii ſui radiis illuminavit*; (Tert. lib. adv. Iud. 12.) & ita prædicantes Apoſtoli Fideles cunctos Chriſto pepererunt. *Per Evangelium Apoſtoli nos genuerunt; non tamen ſibi, ſed Chriſto; quia per Evangelium Chriſti*. (D. Bern. ſer. 3. de SS Pet. & Paul.) In orbis creatione Deus *verbo tantam mundi molem ſemel protulit*, in mundi etiam recreatione Eccleſiam Deus Verbo formavit. Potentiam ſuam demonſtravit Deus producens de nihilo creaturas *imperiali verbo*: (Tert. l. 4. adv. Mar. 9.) ſuam adhuc Chriſtus oſtentavit virtutem, adducens Gentilium tenebras ad lucem veritatis; *Unde magis dignoſcitur Chriſtus quàm ex verbi poteſtate*? (Tert. l. 2. adv. Mar. 4.) nam media Apoſtolorum prædicatione, *Chriſtus totum jam orbem Evangelii ſui luce cepit*; (Tert. l. 4. adv. Mar. 9.) Idcirco cuncti Fideles qui aliàs extiterunt, nos etiam qui Chriſtianam profitemur Fidem, *ſemen Apoſtolorum ſumus per prædicationem, ſed per adoptionem, & hæreditatem, filii Chriſti, & Apoſtolorum nepotes*. De Archimedis ſphæra, in qua velut in compendio univerſum clauſerat orbem, ſic fatur Caſſiodorus; (Tertull. l. adv. Iud. 14. D. Bern. S Paulla. Ep. 21.) *Parva machina, ſed gravida mundo*. Parva machina ſunt Apoſtoli, utpote piſcatores viliſſimi in naviculis enutriti; verùm ſunt gravidi mundo, quem conceperunt *verbo Dei remige*; & quantumvis fuerint humillimi, fuit tamen *fecunda humilitas partu*, quæ plurimos Chriſto generavit filios. (Salv. D. Bern. Ser. 8. de parvis.) Etenim *qui aliis evangelizat, quaſi Jeſum portat in utero, ut eum aliis, vel potius alios ei pariat. De talibus erat beatus Paulus, qui dicebat; Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in vobis*.

2. Neque ſolus Paulus per prædicationem peperit in Galatis, & formavit Chriſtum; verùm etiam cæteri Apoſtoli in fidelibus parturierunt Chriſtum, quod ipſemet aſſeverat Salvator: (Matth. 12. Serm. ad Paſtor. in Synodo. 1. Cor. 4.) *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus pater, & mater eſt*. Quem locum ſic expendit D. Bernardus: *Pater, generando per verbum prædicationis, ut dicit Apoſtolus: Per evangelium ego vos genui; mater, pariendo per verbum ſanctæ converſationis*. Quod probè ad Apoſtolos pertinet, qui per verbi prædicationem pepererunt Fideles; & Chriſti parentes meritò dici poſſunt, quia eum in Fidelium mentibus generaverunt. Eſt namque trina Chriſti generatio: æternalis, temporalis, & ſpiritualis. Pater eſt æternæ generationis principium. Filium dictione generans: *Hunc ex Deo prolatum diſcimus, & prolatione generatum*. (Tert. Apol. 21.) Spiritus ſanctus non eſt quidem pater Chriſti, ſed auctor, & principium generationis temporalis, quam operatus eſt in Virgine Deipara: *Et Angelus in ſomnis ad Joſeph: Quod in ea natum eſt de Spiritu ſancto eſt*. (Tert l. de Car. Chr. 21. Eph. 2.) Principium ſpiritualis generationis ſunt Prædicatores; nam per verbi divini prædicationem Chriſtum parturiunt in Fidelium mentibus. Idcircò au-

audacter aſſeverat Paulus, *Chriſtum habitare per fidem in cordibus:* Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei, verbum Dei per Prædicatores annuntiatur. Bis beatiſſima Virgo Filium Dei concepit: mente ſcilicet, & corpore. Mente, per fidem, nam *credidit Maria Gabrieli*. Corpore: ex illa enim Chriſtus eſt *homo in carne generatus*. Ex D. autem Auguſtino *beatior fuit Maria concipiendo fidem Chriſti quam carnem Chriſti*. Quod innuit ipſe Dominus: nam cùm mulier quædam virtutibus ejus attonita exclamaſſet: *Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ ſuxiſti: illi exclamationi reſpondit, non matris uterum, & ubera negans, ſed feliciores deſignans qui verbum Dei audiunt*. Hæc Chriſti conceptio, & habitatio per fidem in auribus audientium æmulatur quodammodo Verbi humanationem.

Tert. l. de carn. Chr. 17.
Serm. 25. de verb. Dom.
Tert. l de car. Chr 7.

3. Cùm Euchariſtia ſit quædam Incarnationis extenſio, Apoſtoli conſecrationem Sacramenti æmulari videntur, convertentes audientes in corpus Chriſti myſticum. Hac ſupra re audiatur Rupertus elucidans Chriſtum dicentem: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt: Spiritus vivificans, & vita vivens, & verum vitæ verbum. Hæc in pane, de quo dicturus ſum: Hoc eſt corpus meum; & in vino, de quo dicturus ſum: Hic eſt ſanguis meus, ſpiritualiter operantur; ut vera caro mea ſit, & ſanguis meus: non mutata ſpecie exteriori, ſicut, & in ſingulis hominibus ſpiritualiter, id eſt, nihilo mutato, de extrinſecis corporis accidentibus, hoc agunt ut membra mea ſint, & de multis una fiat Eccleſia, quæ alio reſpectu corpus meum, plenitudo mea dicatur, & ſit*. Ex Ruperto verba Chriſti, quæ prædicando locutus eſt, ſunt tanquam ſacramentalia, quæ auditores quaſi in quamdam ſpeciem Sacramenti conſecrant: & ſicut in auguſtiſſimo Altaris myſterio verba conſecrationis convertunt in corpus, & ſanguinem Domini, panis & vini ſubſtantiam, immutatis externis, & quæ videntur, panis & vini accidentibus; ſic verba prædicationis verè efficiunt, ut Fideles ſint membra Chriſti, & de multis una fiat Eccleſia, unum Chriſti corpus myſticum. Ruperto Scriptura patrocinatur, verba conſecrationis comparans prædicationem. D. namque Paulus prædicator eximius, ſic ait: *Propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, ut ſim miniſter Chriſti in Gentibus, ſanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & ſanctificata in Spiritu ſancto*. Pro ly, *miniſter*, Græca lectio habet, *Liturgos:* quare Miſſa dicitur *Liturgia*. Pro ly *ſanctificans*, Cajetanus legit, *ſacrificans*. *Dictio ſanctificans non derivatur à ſanctitate, ſed à ſacro, & ſignificat ſacrum operans. Perinde, ac ſi dixiſſet, ſacrificans Evangelium Dei. Itaque ad hoc ſe electum dicit, ut Evangelium vertat in ſacrificium: quod tunc ſit cùm evangelizamus cum tanta reverentia vitæ, & morum, quanta ad celebrandum fructuosè tantum ſacrificium exigitur*. Quid dici poteſt illuſtrius, quàm quòd prædicator Evangelii ſit ſacerdos, hoſtia ſint populi qui convertuntur, & fiunt myſticè corpus Chriſti, & alia quaſi ſpecies Euchariſtiæ?

L. 7. adv. Ioan.
Rom. 15.

Sacerdos criminoſus indignè conficiens Sacramentum, eſt reus corporis, & ſanguinis Domini: tum quia ſacroſanctum illud myſterium contaminat; tum quia ſterile reddit, ſua indignitate impediens, ne ſibi gratiæ augmentum conferat. Concionator malè verbum Dei annuncians, reus eſt tum prophanationis indignè tractans miniſterium ſacrum; tum ſanguinis audientium, quos impedit ne convertantur in corpus Chriſti myſticum. A tam ſceleroſo crimine immunem ſe prædicat Paulus: *Mundus ſum à ſanguine omnium; efficium enim magiſtri feci; non enim ſubterfugi quominus declararem*. Ergo qui non dicit, reus eſt ſanguinis, hoc eſt, cædis, & criminis Judæorum particeps, Judæi rei erant inhumanitatis tum erga Chriſtum, tum erga diſcipulos Chriſti. Erga Chriſtum, quem injuſtè mori damnarant; erga diſcipulos Chriſti, quos crudeliter perſecuti ſunt, ut ipſis enecatis, & *oppreſſis Evangelii quoque diſſeminatio perimeretur*, & Chriſtus orbus, & ſterilis redderetur. De quo ipſemet conqueritur Salvator: *Retribuebant mihi mala pro bonis, ſterilitatem animæ meæ:* ſeu, ut vult Græca lectio, *orbitatem*. Qui dicat, toto conatu moliti ſunt ut me meis orbarent diſcipulis, & filiis. Parum videbatur Phariſæorum invidiæ, & malitiæ peremiſſe Chriſtum, ſi arcana ejus fœcunditas ſuperſtes adhuc in diſcipulis remaneret. Quare malitiosè ſatagunt, diſcipulorum diſperſione cœleſtem magiſtrum, & improlem; & ſterilem reddere: quo ſpes tanta filiorum ſimul cum eorum diſperſione faceret abortum. Evangelica doctrina à diſcipulis, & prædicatoribus fœcundatur; ſua namque prædicatione multos

Theoph. in Act. 20.
Tert l de fug in Perſ. 6.
Pſ. 34.

C 2 Chri-

Digitized by Google

Chriſto generant filios ; hac autem poſteritate orbatur Chriſtus , & ſterilis remanet , dum deſunt probi verbi divini præcones.

Duplicem illam Judæorum inhumanitatem imitantur improbi Sacerdotes , & pravi Concionatores . Sævitiam Judæorum in Chriſtum imitantur improbi Sacerdotes : nam Judæorum inſtar , in altaris myſterio vim inferunt corpori Chriſti , ipſis etiam Judæis crudeliores , & iniquiores . *Prob ſcelus ! ſemel Judæi Chriſto manus intulerunt ; iſti quotidie corpus ejus laceſſunt .* Judæorum ſævitiam in Chriſti diſcipulos pravi imitantur Concionatores . Judæi perſecuti ſunt diſcipulos, ne ſua prædicatione filios Chriſto generarent , ut enecatis Apoſtolis Chriſtus orbatus , & ſterilis remaneret. Pravi etiam Prædicatores Chriſtum filiis orbatum , & ſterilem reddunt . Divinus ſermo eſt maximè fœcundus, ipſi verò impediunt pravitate ſua ne fœcundetur , ne fructum afferat : *Verbum Dei ſeminis ſimilitudo eſt* ; ex illo ſemine *aliud cecidit ſecus viam , & conculcatum eſt , & volucres cæli comederunt illud* . Per volucres Hugo Cardinalis intelligit dæmones , qui volucres cœli nuncupantur ; vel quia ſunt origine cæleſtes , vel quia per aera diſcurrunt . Verbum autem Dei comedunt, quia illud de ore Concionatorum accipiunt conſtuprant , conculcant , devorant , ne homines ad virtutis frugem, & Dei cultum adducantur . Nam *& quæ illis accuratior paſctio eſt , quàm ut hominem à recogitatu veræ divinitatis avertant* ? Per cæli volucres poſſunt adhuc intelligi Concionatores pravi , pollentes volucri ſubtiliter ingenio, voce canorè dulci , acuta eloquentes garrulitate, qui ſemetipſos quærentes, non Dei gloriam , neq; animarum ſalutem , neque prolis dominicæ propagationem , cæleſte illud corrumpunt ſemen , ſterile & infœcundum reddunt : *ita corrupta ſunt ſemina* , ut nullum afferant fructum , nec filiorum Chriſti augeant numerum .

Tert. lib. de Idol. 7. — *Tert. lib. de Præſc. hær. 11.* — *Luc. 8.* — *Tertull. Apol. 22.* — *Tert. l. de pud. 1.*

Quantum ab Apoſtolis diſcrepant pravi hujuſce ætatis Concionatores . Apoſtolorum princeps *Petrus populum univerſum lingua cepit* ; nec minori cum ſucceſſu verbum Dei annuntiaverunt ceteri , ſua namque prædicatione , & ſanctitate morum, innumeros Chriſto pepererunt filios : non boni autem Prædicatores pravis ſuis moribus Chriſtum orbatum , & Eccleſiam ſterilem reddunt . Quibus probè competunt iſta D. Chryſoſtomi verba : *Nihil adeò Gentiles arguit , ut virtus ; nihil adeò perturbat , ut malitia : en nos ſumus cauſa , nos , inquam , ut illi in errore permaneant . Jam pridem doctrinam ſuam damnaſſent , & noſtram approbaſſent , niſi vita noſtra retraherentur . Verbis philoſophari perfacile , ſed inquirunt operationem : itaque horum nos pœnas dabimus : non ſolùm eorum quæ ipſi commiſimus , ſed quorum cauſa fuimus ut nomen Dei blaſphemetur .*

Baſil. Sel. or. 30. — *Hom. 38. ad pop. Antioch.*

Bona virtutum exempla , quæ Gentilium oculis oſtentarunt olim Apoſtoli , maximam mundi partem ad Chriſtum converterant : prava è converſo Concionatorum exempla avertunt à Religione Gentiles , à veritate Hæreticos , à virtute ſceleroſos Chriſtianos , & ita quodammodo rei ſunt , & infidelitatis Gentilium , & erroris Hæreticorum , & iniquitatis Chriſtianorum . Rei erga Deum , quem blaſphemare faciunt ; erga Chriſtum , quem orbatum præſtant ; erga Eccleſiam quam ſterilem , & infœcundam reddunt ; erga crimінoſos, quos bono exemplo defraudant; erga juſtos , quos ſcandalizant ; erga Apoſtolos , quorum virtutes non imitantur ; erga ſemetipſos , nam ſe ſuppliciis , & pœnis mancipant ; quas meritò luent impediendo augmentum Chriſtianorum , quos pepererunt Apoſtoli , tum per verbi prædicationem , tum per Sacramentorum adminiſtrationem .

II PARS — *Tert. l. de Bapt. 11.*

1. *Diſcipuli ut miniſtri* Sacramenta conferebant , & in Sacramentorum adminiſtratione filios parturiebant : præſertim in adminiſtrandis Baptiſmi , Pœnitentiæ , & Ordinis Sacramentis . Nam 1. in adminiſtratione baptiſmatis filios Chriſto generaverunt. 2. in adminiſtratione Pænitentiæ filios Deo pepererunt. 3. in adminiſtratione Ordinis filios Eccleſiæ parturierunt :

1. *Dandi Baptiſmum habet jus Epiſcopus* : Apoſtoli ordinati à Chriſto Epiſcopi , baptiſmum de jure conferebant, & per adminiſtrationem hujus Sacramenti Chriſto parturiebant filios , quapropter de Baptiſmate tanquam *de ſanctiſſimo lavacro novi natalis* , loquitur Tertullianus , & qui in hoc ſacro abluuntur fonte , Chriſtiani naſcuntur . *Nos piſciculi ſecundùm noſtrum Jeſum Chriſtum in aqua naſcimur* . In Chriſtiano duplex eſt attendenda nativitas : naturalis una , quam habet à ſuis parentibus carnalibus , per quam naſcitur reus, & diaboli filius : nam *Eva ſemine diaboli concepto iram filium procreavit* ; tum quia

Tert. l. de Bapt. 17. — *Lib. de Bapt. 20* — *Tert. l. de Bapt. 1.* — *Tert. l. de Paſ. 5.*

Cai-

Cainum iracundum genuit; tùm quia cæteri homines, qui ex illo vitiato ſemine procreantur (ſola Virgine excepta) naſcuntur filii iræ. Altera ſupernaturalis, & *à lavacro*, per quam Chriſtianus innocens, & Dei filius naſcitur. Chriſtus hujus *novæ nativitatis dedicator* baptizatos facit participes tum filiationis, quam à Patre habet ab æterno; tum filiationis, quam à Matre habet in tempore. Ab æterno Chriſtus eſt filius Dei naturalis; quia *de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus*; baptizati etiam de Deo, naſcuntur, & in filios Dei adoptantur: *Scitum, Deum ex Deo naſci, quemadmodum ex non Deo, non Deum*. Chriſtus in tempore concipitur de Spiritu ſancto in utero Mariæ, & in ſtabulo Virginis filius generatur, verùm *originem, quam ſumpſit in utero Virginis, poſuit in fonte baptiſmatis*. Tum quia in hoc Sacramento ex aqua, & Spiritu ſancto denuò naſcuntur Chriſtiani; tum quia renati ſunt filii Matris Dei, ſiquidem *in filio mater recognoſcitur, de qua conſtat, & filii nomen*.

Tert. l. de Ex h. Caſt 1. — Tert. lib. de Carn. Chr. 17. — Tertul. Apol. 21. — Tert. l. 2. ad Nat. 3. — S. Leo ſer. 3. Nat. — Tert. l. de Orat. 2.

2. *Tam Pater nemo*, ac Deus, tum quia ad intra generat Uerbum *Filium Dei, & Deum dictum, ex unitare ſubſtantiæ*: tum quia ad extra in ordine naturæ cunctarum pater eſt creaturarum: *nam, & factor ipſe parens facti poteſt dici*: tum quia in ordine gratiæ juſtos ſibi filios adoptat, quomodo Adamus innocens, & ſanctitate decoratus fuit adoptatus: *Filius factus fuit ſtatim cùm de manibus enixus eſt, cum de ſuo halitu movit*: quomodo perditam in Adamo divinam filiationem recuperant Chriſtiani, tum in baptiſmate ubi renaſcuntur, tum in Pænitentiæ Sacramento, in quo à morte actualis peccati reſurgunt. De baptiſmo, & pænitentia ſic fatur Tertullianus, tanquam *de duabus humanæ ſalutis quaſi plantis*. Prima planta eſt baptiſmus, qui nos à peccato originali, & morte revocat: quare exclamat Tertullianus: *Nonne mirandum, lavacro dilui mortem*? Secunda planta eſt Pænitentia, quæ poſt acceptum Baptiſmum peccatorem à naufragio liberat: ideoque ad eam ſectandam ſceleroſum hortatur Tertullianus: *Eam tu peccator ita jam vade, ita amplexare, ut naufragus alicujus tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus merſum prolevabit, & in portum divinæ clementiæ protelabit*. In baptiſmate amiſſa per originale peccatum anima vita recuperatur: per pœnitentiam mortua adhuc per actuale peccatum anima reſurgit, & ſupernaturali vita donatur; etenim *Pænitentia vita eſt*, quia animæ communicat vitam: in Baptiſmo homo ſceleroſus ſanctificatur, per Pœnitentiam peccator juſtus efficitur, nam *Pænitentia in gratiam nos Domino revocat*. In Baptiſmate homo filiatione divina honoratur, per Pœnitentiam in eadem dignitate conſtituitur; ut patet in prodigo, de quo ſic fatur Tertullianus. *Illum etiam mitiſſimum patrem non tacebo, qui prodigum filium revocat, & poſt inopiam pænitentem lubens, ſuſcipit, immolat vitulum præopimum, convivio gaudium ſuum exornat. Quidni? filium enim invenerat quem amiſerat*. Ibi duo maximè notanda ſunt. Unum, quòd prodigus peccando ſuum amiſerat patrem, & pater viciſſim ſuum perdiderat filium: amiſſa namque gratia ſanctificante divina amittitur filiatio, & toto tempore quo homo in mortali peccato exiſtit, non eſt Dei filius, nec Deus eſt ejus pater in ordine gratiæ. Alterum, quòd homo peccator per Pœnitentiam denuò fit Dei filius, & Deus etiam ejus Pater. Et quia Sacerdos eſt *pænitentiæ præpoſitus*, abſolvendo peccatorem probè diſpoſitum, peccata dimittit confert gratiam, ad filiationem divinam ſublimat, amiſſum patrem reddit. Etenim *quod homini profecit Deo ſervit*: eodem momento quo homo Dei filius efficitur, Deus ejus conſtituitur pater, quia *nec Dei filius diceretur ſine Deo patre*: pater enim, & filius ad invicem referuntur.

Tert. l de Pæn. 8. — Tertul. Apol. 21. — Ter. l. de An. 4. — Tert. l. 4. adu. Marc 17. — L. de pæn. 2. — L. de Bapt. 2. — L. de Pæn. 4. — Tert. l. de Pæn. 4. — L. de Pæn. 8. — Tert. l. de Bapt. 10. — Tert. l. de pæn 2. — Tert. l. de Car. Chr. 5

Duplex eſt Dei filius: naturalis unus, adoptivus alter; ad utrumque refertur, ſed diverſimodè. 1. Æternus Pater ad Filium ſuum: naturalem refertur ab æterno, qui cùm ſit Deus, eſt Patri conſubſtantialis, & coæternus; ad filium verò adoptivum refertur Deus non ab æterno, ſed in tempore, quo homo per gratiam ſanctificatus non fuit ab æterno, ſed tantùm in tempore exiſtit. 2. Ad Filium naturalem æternus Pater refertur relatione reali, quia per paternitatem conſtituitur in eſſe Patris: ad filium adoptivum refertur Deus relatione rationis tantùm, quia Deus nequit in tempore recipere aliquid reale abſque mutatione, quæ ejus immutabilitati repugnat. 3. Paternitas, qua Pater æternus ad Filium ſuum naturalem refertur, inamiſſibilis eſt. Etenim ſi poſſet amitti, poſſet auferri diſtinctio realis inter divinas perſonas, & etiam Trinitas perſonarum: relatio rationis, qua Deus ad filium adoptivum refertur, deperdi poteſt, & de-

perditur de facto ſtatim, ac homo per mortale peccatum amittit gratiam ſanctificantem: *Habeat neceſſe eſt pater filium ut pater ſit*: Homo autem peccator non eſt Dei filius, neque refertur ad Deum ut ad patrem: per efficaciam tamen ſacramenti Pœnitentiæ de novo efficitur Dei filius, & Deus ejus pater conſtituitur: *Jam, & filius novum patris nomen eſt*, quia pater, & filius ſunt termini correlativi: neq; juſtus referri poteſt ad Deum ut ad patrem, quin Deus ad illum ut ad filium referatur per relationem rationis ſibi advenientem: & ob hanc cauſam voluit Chriſtus, Chriſtianos in tribunali Pænitentiæ, *Presbyteris advolui, & caris Dei adgeniculari*, ut virtute Abſolutionis ſacramentalis, eos Apoſtoli, & Sacerdotes, Deo parturirent, & adhuc in adminiſtratione ſacramenti Ordinis, filios Eccleſiæ generarent.

(Tert. l. adv. Prax. 19. — Tert. l. de Orat. 3. — Tert. l. de Pæn. 9.)

3. Non immerito Tertullianus Eccleſiam nuncupat *matrem*; quia, ut ait Ambroſius, *virgo caſtitate, mater eſt prole*. Fuit autem fœcundata Eccleſia, tum à Chriſto ſponſo ſuo; nam ſponſus & ſponſa ſunt quid unum: *Eccleſia vero Chriſtus*; ideoque eadem fœcundantur prole, tum ab Apoſtolis, nam dum Fideles generant in baptiſmate, & Pænitentia, *ne mater quidem Eccleſia prætéritur*; tum per adminiſtrationem ſacramenti Ordinis, in quo conſecrantur Sacerdotes. Sacerdotes animarum curam habentes dicuntur Patres: quia per adminiſtrationem Baptiſmi & Pœnitentiæ Chriſto, & Eccleſiæ parturiunt filios: quod autem eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati; & conſequenter Apoſtoli eorumque ſucceſſores Epiſcopi, conſecrantes Sacerdotes Sacramentorum miniſtros, Eccleſiæ parturiunt filios, quos ei Sacerdotes per Sacramentorum adminiſtrationem generant. Unde de quovis Epiſcopo in ſua diœceſi in ordine ad parochias ei ſubditas, poſſunt aptari hæc Tertulliani verba: *Plus es illis quam Sacerdos, cum per te habeant Sacerdotes*.

(l. de Bapt. 20. — Tert. l. de Pæn. 10. — Tert. l. de Orat. 2. — l. de Idol. 6.)

II PARS. Neque ſolum per verbi prædicationem, aut Sacramentorum adminiſtrationem, parturierunt filios Apoſtoli, ſed adhuc per ſanguinis effuſionem, Religionem Chriſtianam; 1. ſeminaverunt; 2. multiplicaverunt; 3. dilataverunt.

1. Bellè ad propoſitum Tertullianus: *Etiam fructus omnis in ſemine eſt*, at Eccleſiæ *ſemen ſanguis eſt Chriſtianorum*: Ad hoc ſeminandum ſemen miſſi fuerunt Apoſtoli: nam *qui Spiritu Dei agebantur, ab ipſo in martyria dirigebantur; ut, & jam patiendo, quæ & prædicaſſent*. Apoſtoli nutui divini Spiritus obſequentes, & Chriſti mandato obtemperantes; pro defendenda, quam prædicaverant diſciplina, & Chriſtiana fœcundanda religione, ſuum ſanguinem conſtantiſſimè ſeminaverunt. *Diſcipuli quoque diviſi per orbem præcepto magiſtri Dei paruerunt: qui & ipſi à Judæis inſequentibus multa perpeſſi, utique pro fiducia veritatis libenter, poſtremò Romę per Neronis ſævitiam, Chriſtianum ſanguinem ſeminaverunt*; & populum Chriſtianum multiplicaverunt.

(Apol. 8. — l. et Apol. 50. — Tert. Scorp. 8. — Tert. Apol. 21.)

2. *Certè ſemina nonniſi corrupta, & diſſoluta, fœcundiùs ſurgunt*: Satum granum frumenti, moriendo multiplicatur: quod ſic profundè ediſſerit. Tertullianus: *Quippè etiam terra de cœlo diſciplina eſt, exhibere eadem quæ aſſumpta ſunt ſemina; nec prius exhibere quam aſſumpta. Mira ratio; de fraudatrice ſervatrix; ut reddat intercipit; ut cuſtodiat perdit; ut integret vitiat; ut etiam ampliet decoquit. ſiquidem uberiora, & cultiora reſtituis, quam exterminavit. Revera fœnore interitu, & injuria uſura, & lucro damno granum morte multiplicatur*. Apoſtoli fuerunt *morte fœcundi*; illorum quippe martyrium, fuit multimoda fœcunditate præmiatum: ideoque ſic alloquuntur Tyrannos: *Nequidquam tamen proficit exquiſitior quoque crudelitas veſtra; illecebra magis eſt ſecta, plures efficimur, quoties metimur à vobis*. Ut plantæ irrigatæ magis creſcunt, ſic Eccleſia Martyrum irrigata ſanguine mirum in modum augeſcebat: & ob hanc cauſam à D. Epiphanio *Eccleſia Catholica, Eccleſia Martyrum* nuncupatur. Quod hac ſimilitudine explicat Theodoretus: *Quo plures ſunt rami qui inciduntur à lignatoribus ſylvam cędentibus, eo plures pullulant propagines: ſic quanto plures Chriſtiani perimebantur pro Fide, tantò plures accedebant ad Fidem*. Quod Scapulæ Carthaginis præfecto, & Chriſtianorum perſecutori repræſentat Tertullianus, *Nec tamen deficiet hæc ſecta, quam tunc magis ædificari ſcias, cum cædi videtur*. Unius Martyris invicta conſtantia, & fortitudo, mille ad religionem alliciebat Gentiles: admirabilis in patiendo tranquillitas irradiabat, mentes infidelium, eoſque ab errore avocabat, & ad veritatem adducebat: *Illa ipſa obſtinatio quam exprobratis, magiſtra eſt: quis enim non contemplatione concutitur ad requirendum quid intus in re ſit; quis non ubi requiſivit accedit; Multi apud vos ad tolerantiam doloris, & mortis hortantur, nec tamen tantos inveniunt verba diſcipulos, quantos Chriſtiani factis*.

(Tert. Apol. 48. — L. de Reſ. 12. — D. Paulin. ep. 34. — Tert. Apol. 50. — L. 2. contra Hær. — L. 9 de Leg. — Lib. ad Scap. 4. — Tert. Apol. 50.)

Digitized by Google

factis docendo. Tantus erat Chriſtianorum numerus etiam ab oriente Fide, ut Plinius Secundus provinciæ Prętor fuerit *ipſa multitudine conturbatus*. Tantam fidelium multitudinem Scapulæ objectat Tertullianus, ut eum à perſecutione dimoveat. *Quid facies de tantis millibus hominum, tot viris, ac fœminis, omnis ſexus, omnis ætatis, omnis dignitatis, offerentibus ſe tibi: quantis ignibus, quantis gladiis opus erit?* Tot erant Chriſtianæ diſciplinæ ſectatores; quod facile ſuos debellaſſent perſecutores, niſi potiùs occidi, quàm occidere elegiſſent. *Si enim, & hoſtes exertos agere vellemus, deeſſet nobis vis numerorum, & copiarum: plures nimirum Mauri; & Marcomani, ipſique Parthi, vel quantæcunque unius tamen loci, & ſuorum finium gentes, quam totius orbis. Cui bello non idonei, non prompti fuiſſemus, etiam imparibus copiis, qui tam libenter trucidamur, ſi non apud iſtam diſciplinam magis occidi, quam occidere liceret?* Tanta Chriſtianorum multitudo diſperſa erat per totum imperium Romanorum, à quo ſi defeciſſet, remanſiſſet triſtis, & obſtupenda ſolitudo. *Si enim tanta vis hominum, in aliquem orbis remoti ſinum, abrupiſſemus à vobis, ſuffudiſſet utique dominationem veſtram tot taliumque amiſſio civium, imò etiam, & ipſa deſtitutione puniſſet. Procul dubio expaviſſetis ad ſolitudinem veſtram, ad ſilentium rerum, & ſtuporem quemdam quaſi mortui orbis, quæſiſſetis quibus imperaretis plures hoſtes, quam cives vobis remanſiſſent: nunc pauciores hoſtes habetis præ multitudine Chriſtianorum.* Nihil præclariùs ad demonſtrandam Chriſtianorum multitudinem, & denotandam regionum quas incolebant latitudinem.

Tert. Apol. 2. Lib. ad Scap. 4.

Tert. Apol. 37.

Tertull.

3. In mundi exordio non ita habitata erat terra ab hominibus: verùm multiplicato mortalium numero, in diverſas mundi oras ſeſe tranſtulerunt homines: *Nam, & primitus majorem ambitum, terra caſſa, & vacans hominum, & ſicubi aliqua gens occuparat ſibimet ſolis erat. Itaque colere omnia, runcare, atque ruſtare inſtituit, ut inde velut ex ſurculis, ac propaginibus, populi de populis, urbes de urbibus, per ubique orbis pangerentur. Tranſvolare redundantium gentium examina. Scythæ exuberant Perſas, Phœnices in Africam eructant, Romanos Phriges pariunt; Chaldæum ſemen in Ægyptum educatur; dehinc cum inde tranducitur Judæa gens eſt: ſic & Herculæa poſteritas, Temeno pariter Peloponeſum occupando producunt. Sic, & Jones Telei comites Aſiam novis urbibus inſtruunt: ſic, & Corinthii cum Archia muniunt Syracuſas.* Varias refert gentium colonias, quæ relicto ingrato ſolo fęcundiores occuparunt terras ad quas velut apum examina tranſvolarunt. Chriſtiani non unam provinciam, aut regionem incoluerunt, ſed per univerſum mundum propagati ſunt. Nulla eſt urbs, nulla provincia, nulla regio, nulla mundi pars, in qua vel aliàs, vel nunc Chriſtiana Religio non eluceat. *Tanta hominum multitudo pars penè major civitatis cujuſque*. Propagata fuit per Apoſtolos: quare Tertullianus merito nuncupat Chriſtianos *hæreditarios diſcipulos, & Apoſtolici ſeminis frutices*, quia ab Apoſtolorum pullularunt cruore, qui eſt ſemen Chriſtianorum.

Tert. l. de Pal. 2.

Tert. l. ad Spect. 2. Scorp. 9.

A V A R V S.

S C H O L I U M.

Ter l. adv. Prax. 5.

Avari conſideranda eſt, 1. *Inopia, & egeſtas*. 2. *Servitus, & captivitas*, 3. *Nequitia, & improbitas*, 4. *Injuſtitia, & iniquitas*, 5. *Sævitia, & crudelitas*. 6. *Idololatria, & impietas*.

CONCIO PRIMA.

DEus non eſt indigens aliquo: priuſquam Angeli, homines, aliæque forent creaturę, erat ſibi ſufficiens. *Ante omnia enim Deus erat ſolus, ipſe ſibi & mundus, & locus, & omnia*. Mundum verò, & ea quæ in illo ſunt, produxit Deus liberè, non neceſſariò, ex abundantia bonitatis non ex indigentia. Nam *quali Deus potuit eguiſſe*, cùm cuncta in univerſum bona, vel formaliter, vel emminenter contineat? Aliter diſſerendum eſt de homine; ſiquidem nullus eſt, qui Dei bonis non indigeat: *nemo enim non eget eo de cujus bonis utitur*. At

Ter l. adv. Herm. 18.

Ter. l. adv. Herm. 8.

Digitized by Google

inter omnes egenos, nullus ſanè tanta premitur inopia, ac Avarus: 1. cui non ſufficiunt bona quæ habet: 2. qui eget, nec utitur bonis quæ habet: 3. qui neceſſariò amittit bona quæ habet.

I. PARS. Tert l. 1. adv. Mar. 14.

Quanta quæſo, Avari egeſtas, qui eſt *egens mendicitatibus*? Mendicitas in abſtracto, ultimum denotat inopiæ, & egeſtatis terminum. Tanta avari egeſtas ex triplici potiſſimum oritur cauſa. 1. ex inſatiabili ejus cupiditate: ex rerum cupitarum vacuitate: 3. ex rerum poſſeſſarum mendicitate.

Tert lib. 1. ad Nat. 4.

1. Chriſtus Dominus *non occultavit cupiditatem, & avaritiam lucri:* Avaritiam cum cupiditate conjunxit Salvator, quia inſeparabiles ſunt; imò idem ſonare videntur, cùm avaritia nihil aliud ſit, quam inſatiabilis boni cupido. Idcircò rectè avarus igni comparatur, quia ſicut nihil igni ſufficit; ſic nec avarus illam vocem ullo tempore protulit, Sufficit, ſatis mercium, ſatis ſupellectilis, ſatis fundi, ſatis jugerum, ſatis argenti, & auri. Quod Evangelicus Propheta ſtupore attonitus declarat: *Repleta eſt terra argento, & auro, & non eſt finis theſaurorum ejus*: non quod theſauri finem non habeant, ſed quod poſſidentium animus non impleatur. Terra ſuis limitibus terminatur; aqua ſuis finibus limitatur; aer ſuo fine concluditur; cœlum ſuis terminis arctatur: ſola avaritia terminum neſcit. *Divitiarum amor inſatiabilis eſt: expleri nequit bonorum cupido. Celerem habituræ rei finem, ſine fine quæruntur*. Ut enim ait Sapiens, *venter impiorum inſaturabilis*. Venter impiorum eſt cupiditas, quæ eſt inſatiabilis: ſeu, ut Septuaginta legunt, *anima impiorum egena*, quia ſemper æſtuat habendi deſiderio. Avari *cupiditatibus, omnis abundantia divitiarum, inopia eſt:* quod procedit tum ex ipſa concupiſcentia, quæ eſt inſatiabilis, & indigens: tum ex divitiis, quæ cum ſint inopes, & egenæ, mendicantem cupiditatem nequeunt ſatiare.

Iſa. 2. D.Hier. D. Aug. Epiſt. ad Dimet. Prov. 1. Hugo, Card. D.Amb. l. 10. ep. 82.

Lib. 1. adv. Marc. 4.

2. Bellè Tertullianus nuncupat divitias *elementa mendica*. Adeò enim ſunt bonitatis egenæ, & vacuæ; ut alia, atque alia hianter mendicent: quaſi non tantum homo divitiarum agatur deſiderio, ſed ipſæ etiam divitiæ alias, aliaſque res avide deſiderent. Certè *in rebus humanis nihil eſt, quod ſibi ſatis ſit*; ſed multa alia deſiderant, aut productioni ſuæ, aut conſervationi, aut defenſioni, aut exornationi, aut fructui neceſſaria. *Aurum, & argentum principes materiæ cultus ſæcularis, adſint neceſſe eſt*; quæ indigent ferro, ut de terræ extrahantur gremio; igne ut in camino purgentur, & artificis induſtria, ut pretio habeantur apud homines; *cum illæ ipſæ divites materiæ, & de metallis refodi, & in quocunque uſu procudi, ſine ferri, & æris operario vigore non poſſint*. Tot indiget rebus aurum antequam aliquem acquirat valorem, quod ſi illud homines non opinione, ſed ratione exiſtimarent, ut egenum, & mendicum deſpicerent. Idem ferrent ſine dubio judicium de cunctis bonis temporalibus, quæ nihil aliud ſunt præter elementa v[illegible], & mendicantia. Uberes fundi, locu[illegible] cenſus, ſcrinia argento, & auro gravida, unionum acervus, ceteraque ejuſmodi, quæ divitiæ à mortalibus vocitantur, ſunt dumtaxat *divitiarum phantaſmata*, illuſiones nocturnæ dormientium, *quæ ſomniorum phantaſiis ludificant animum*. Quamobrem optimè ad propoſitum D. Chryſoſtomus, *incantatio quædam eſt, atque præſtigium, quod aurum & argentum à nobis tantopere honoretur*. Hujuſcemodi autem præſtigium fit à dœmonibus: ad magiſtratus enim pertinet taxare res, eiſque imponere pretium. *Dæmonia magiſtratus ſunt ſæculi:* ideoque argentum, & aurum magno taxant pretio ſummumque ei tribuunt valorem, & ut illius deſiderio, & amore ſufflamment homines præſtigiis utuntur, eorumque mentes, & oculos decipiunt: fallaci namque illa illuſione decepti *tranſierunt in affectum cordis:* ſeu, ut habet Hebræa lectio, *tranſierunt in pictura cordis*. His præſtigiis, & illuſionibus non facile deciperentur homines, ſi ſerio adverterent divitias, puram eſſe mendicitatem. *Non ſunt illa divitiæ, ſed mendicitas: quia quantò magis abundant: tantò magis creſcit inopia*; & quo plures habentur, eo magis accendunt habendi cupiditatem.

S. Max. ſer 67. Tert. lib. 1 de cult. fam. 4. Iſid. Peluſ. l. 5. ep. 16. Drog. de Sac. Dom. Paſſ. Hom. 10. 1 ad Theſſ. Tert. l. de idol. 18. Pſ. 72. D. Aug. in Pſ. 39.

Ter. lib. 1. de cult. fem. 1.

3. *Abundantia in ſemetipſam contumelioſa eſt*, quia non ſatietatem, ſed famem, & ſitim ingenerat. Paradoxon videtur, quod ex abundantia eſuries, & de opulentia inopia accipiat incrementum. Perpulchrum nihilominus Chriſtianæ Philoſophiæ ænigma, duo ſibi incompoſſibilia adnectens, opulentiam ſcilicet cum egeſtate. Homines ſæculo addicti, inopiam egeſtatis cauſam proclamant; verùm aliter cenſet Regius vates, qui non inopiam, ſed copiam, & abundantiam, paupertatis exiſtimat cauſam: *Divites eguerunt, & eſurierunt:* ſunt divites ob abundantiam, & ob abundantiam eſuriunt, & egent, & *plus egent, quanto plus habent*; nam quo plus habent, plus deſiderant. Duplici premuntur egeſtate

Pſ. 52. D. Aug in Pſ. 19.

Digitized by Google

ſtate, egent pro ſe, & pro rebus egentibus; Egent pro ſe, quia inſatiabili, & mendicante cupiditate æſtuant, egent pro rebus egentibus, quæ cum ſint meræ mendicitates, plura ſibi neceſſaria mendicant; neque cupiditate ſatiare poſſunt, *quia concupita vana ſunt, potius faciunt vacuitatem quam repletionem*.

Hug. Card.

Non in abundantia, ſed in ſufficientia homo eſt dives. Quis namque ditior eſſe poteſt illo, *qui glorioſæ paupertatis ſufficientiam poſſidet*? Hujuſmodi erant fideles naſcentis Eccleſiæ. *Neque enim quiſque erat egens inter illos*, quia inordinatam abdicarant habendi cupidinem: *nec quiſque eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat*; cunctæ res familiares communes eis erant: ut ipſimet fatentur apud Tertullianum: *Itaque quia animo animaque miſcemur, nihil de rei communicatione dubitamus: omnia indiſcreta ſunt apud nos, præter uxores*. Qui tale imitantur exemplum in bonorum etiam inopia ſunt divites. *Vultis divites eſſe? Eſtote pauperes: tunc eritis per omnia divites; ſi fueritis pauperes ſpiritu*. Quod nequit dici de avaro; *qui terrena poſſidendo mendicat*: Nam ſicut guttula aquæ in fornacem injecta, *non irrigat, ſed accendit* fornacem; ſic in avaro divite; cumulatæ opes *non afferunt ſatietatem, ſed inflammant cupiditatem*.

Euſeb. Emiſ. ho. 5. ad Mon. Act. 5.

Apol. 39.

D. Amb l. 10 c. 82. D. Bern. ſer. 21. in Cant. D. Aug. Ser. 15. de diver. D. Chry. ſoſt. hom. 61. ad Pop.

Quid ſtupendum magis? *Commoventur aquæ, & iterum ſedantur movetur terra, & iterum ſubſiſtit, venti impelluntur, & tandem quieſcunt: flamma excitatur, & conſumpta materia conſumitur: at verò homo, cum ſemel pecuniæ cupiditate agitari cœperit, numquam deſinit*. Cæteræ paſſiones objecti concupiti poſſeſſione ſatiantur; gula cibis expletur; expertæ venereæ voluptates faſtidium ingenerant: *at veſana divitiarum cupiditas, morbus eſt inſanabilis*. Quapropter D. Auguſtinus ægrotantem ſic pungit avarum. *Habes aurum, habes argentum, & concupiſcis aurum, & concupiſcis argentum, & habes, & concupiſcis; & plenus es, & ſitis. Morbus eſt, non opulentia: ſunt homines in morbo, nonne pleni ſunt, & ſitiunt humorem?* Recte Hydropico comparatur avarus. Quo plus bibit hydropicus, eò plus ſitit, ita ut *ipſam ſitim bibere* videatur. Ita avarus quo plura habet plura deſiderat; quo plura deſiderat, plura ei deſunt, quo plura deſunt, pauperior eſt; nam quæ ei deſunt, deſiderat; & deſiderando mendicat, idcirco dives in locuplete opulentia pauper eſt, nam deſideriis mendicantibus inopiam ſuam nutrit, & augeſcit.

D. Chry. ſoſt. ſer. 14. de Verb. Apoſt.

Euſeb. Emiſ. ho. 3. de Epiph.

Idem accidit divitibus avaris, quod Iſraelitis, qui habentibus cum manna omnem ſaporis ſuavitatem, *concupierunt concupiſcentias in deſerto*; ſeu, ut D. Hieronymus legit, *deſideraverunt deſideria*. Non abſimiliter avari bonis abundantes, alia bona hianter deſiderant; quos inſenſatos exiſtimat D. Bernardus, eò quod ſuis deſideriis, non ſatietatem concupiſcentiæ afferant, ſed paſcant ejus famem. *Fatui filii Adam, qui non eſurientes paſcitis animas; ſed eſuriem paſcitis animarum*. Manifeſtæ profectò dementiæ eſſet indicium, aquam fontis alia aqua exſiccare niti; ignem alio igne velle extinguere. Ea eſt avarorum inſania, qui deſideria novis deſideriis ſatiare conantur, concupiſcentias novis replere concupiſcentiis: ignem quo æſtuant, alio extinguere igne; famem qua premuntur, alia reſarcire fame; ſitim qua laborant, alia temperare ſiti. Quid eſt, quæſo, concupiſcentia, niſi ſitis ardens, fames urgens, ignis æſtuans? quid ſunt adhuc terrena bona, niſi *Concupiſcentia oculorum*; ſeu, ut vult Tertullianus, *pecuniæ concupiſcentia*? Inde ſic concludo, Si concupiſcentia eſt ignis, ardor, fames, ſitis, alteratio; & ſi terrena bona ſunt adhuc alia concupiſcentia, alter ignis, ardor, fames, ſitis, alteratio, evidentiſſimum eſt quòd tantò magis avari eſuriunt, ſitiunt, æſtuant, & concupiſcunt, quantò majores habent divitias. *Divitiæ amatoribus ſuis, quanto fuerint ampliores; non afferunt ſatietatem, ſed plus habendi cupidinem*.

Pſ. 105

Ser. 2. in Cant.

1. Ioan. 2. L. de Spect. 14

D. Aug. 50. hom. hom. 30.

Avarus eſt *in penuria mundi*, id eſt, in omnimoda paupertate, nam etſi abundet divitiis, eſt tamen *in ſummis divitiis inops* quia vel 1. eis non utitur: 2. parcè eis utitur: vel 3. parcè utens ſuis, aliena rapere nititur.

II. PAR. Tert. l. Pat. 13. D. Amb. 1. de Cai. & Abel.

1. Dives avarus pauperrimus eſt, quia bonis quæ habet, non utitur, *ſui magis quam alieni egens*. Licet enim alienis indigeat bonis quæ mendicitus efflagitat, ſuorum adhuc magis eſt egenus, quia eis non utitur, & ita dives avarè opulentus etiam in abundantia eget: nam *avaro tam deeſt quod habet, quam quod non habet*; quia non magis utitur bonis quæ habet, ac ſi ea minimè haberet. *Deſunt inopiæ multa, avaritiæ omnia*. Magnum intercedit profectò diſcrimen inter pauperem Evangelicum, & divitem avarum. 1. Ille etſi videatur pauper; reipſa tamen eſt dives: nam *quis poteſt eſſe pauper, qui non eget?* Iſte licet dives appareat, verè tamen eſt pauper;

Tert. l. ad Hermog. 18.

D. Hier. epiſt. ad Paulin.

Sen. ep. 108.

Ava-

Avarus terrena eſurit, ut mendicus. 2. Ille
Min Fal. in Oct: habendi cupiditatibus, & deſideriis non
D. Bern. æſtuat: *eo pro certo magis dominus, quò mi-*
ſerm. 21. *nus cupidus*: iſte ſemper agitatur haben-
in Cant. di concupiſcentia, & deſiderio. *Magis*
D. Bern. Min. Fal. *pauper ille eſt qui cùm multa habeat, plura*
deſiderat. 3. Ille non deſiderat terrena bo-
D. Bern. na, & non deſiderando poſſidet: *quæ om-*
Iſid. l. 3. ep. 36. *nia ſi non concupiſcimus poſſidemus*; iſte de-
ſideriis æſtuans etiam *poſſidendo mendicat*.
4. Ille divitias *contemnit ut dominus*; &
pedibus conculcat: itaque *omnium illos di-*
tiſſimos cenſemus, & regibus facultate præ-
ferendos, qui pedibus divitiarum cupidita-
tem conculcarunt. Cujuſmodi erant primi-
Ep. 8. ad ceri Chriſtiani de quibus D. Hieronymus
Euſt. aſſeverat: *Quando adhuc Domini noſtri ca-*
lebat cruor, & fervebat recens in credentibus
fides, vendebant omnes poſſeſſiones, & pre-
tia earum ad Apoſtolorum deferebant pedes:
ut oſtenderent pecunias eſſe calcandas: Ille
divitiis ſervit, ut famulus, eiſque famu-
lando non utitur. *Quicunque patrimonio*
D. Amb. *ſuo tanquam poſſeſſione non utitur, is ſua-*
l. de Naboth. 5. *rum ſervulus eſt, non dominus facultatum:*
quia aliena cuſtodit, ut famulus, non tan-
quam dominus ſuis utitur, & ſi quandoque
utitur: parce, & ut pauper utitur: ete-
nim utendi parcitas, inopiam, & egeſta-
Varab. tem æmulatur. *Qui parcit rei ſuæ plus æquo,*
Pro 11. *ſed ad inopiam*, penuria, & egeſtate pre-
Tert. l. de Pall. 13. mitur, ut pauper.

2. Dives avarus ſummam in cunctis
oſtentat paupertatem. *Jejunus ſemper, &*
indefectus; egeſtatem denotat in victu, ne-
que neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem ſu-
Tert. l. de mens alimenta; *de vento cibus*: egeſtatem
Reſ. 8. in veſtitu, nam ſordidis indutus eſt veſti-
Tert. l. de An. 48. bus, totamque pertranſit vitam *ſqualore, pe-*
dore: egeſtatem in itineribus, & negotiis,
quæ conficit pedeſter, & parcè, *cum inju-*
ria bonæ valetudinis; cum fraude vitæ ex-
cruciatæ inedia: egeſtatem generatim in
cunctis. De ejuſmodi avaro divite, fru-
ctuum ubertate depauperato, ſic eloquen-
Serm. 104. ter fatur Chryſologus: *Miſerum quem*
ubertas ſterilem, abundantia anxium di-
vitiæ fecere mendicum. Humanus ager in-
humanum dominum ſuſtinebat: & quod ter-
ra fundebat largiter, concludebat, & con-
gregabat anguſtè; ut eſſet aliorum cuſtos, qui
eſſe ſuorum noluit prorogator, ingratus Deo,
ſibi nequam; hoſtis pauperum divitum nota;
carcer naturæ. Benè dicitur ingratus Deo,
quia non bene utitur bonis ſibi à Deo col-
latis: hoſtis pauperum, quia neque etiam
eis ſuperflua largitur: carcer naturæ, quia
uberes naturæ fructus velut avaritiæ reos,
tenet vinctos in cuſtodia: pauperum no-
ta, vel qua pauperibus diſcriminatur, vel
potius qua ſui ipſius pauperies denotatur:
ſibi nequam, quia magis laborat, & pati-
tur pro auro, quam Sancti, & Martyres
pro Deo. 1. Sancti *ſordis anguſtia victus*
Domino libant, contenti ſimplici pabulo, pu-
roque aquæ potu. Eadem argento, & au- Tert. l. de
ro præſtat avarus, nam ut illud ſervet, Pat. 11.
utitur *contumelia victus*; 2. Sancti de no-
cte vigilant ad divinas decantandas laudes,
avarus *ne ſomno quidem liber* pro auri cuſto- Tert. l. de Reſ. 8.
dia excubias agit. 3. Sancti ejulant, flent,
ſeque affligunt; ut ſibi propitium reddant
Deum; avarus mæret, lachrymatur, *ſu-* D. Cypr. l. 2. ep. 2.
ſpirat in convivio, vigilat in pluma, nec
intelligit miſer, ſpecioſa ſibi eſſe ſupplicia,
auro ſe illigatum teneri, & poſſideri magis,
quam poſſidere divitias. Quapropter San-
cti, & Martyres Deum enixè deprecan- Mal 42.
tur, ut eos ab avaris diſcernat: *Iudica me*
Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non
ſancta: nam afflictionibus nequeunt di-
ſtingui. Sancti jejunant, jejunant, & avari;
ſancti pedeſter ambulant; iter agunt pede-
ſter, & avari: Sancti viliſſimis induuntur
veſtibus, ſordidis indumentis teguntur, &
avari: Sancti mortificationi ſtudent; mortifi-
cationem ſectantur, & avari: Sancti ſolitu-
dinem quærunt; captant ſolitudinem, &
avari: Sæculi gaudiis non fruuntur Sancti,
& ſæculi gaudiis fruſtrantur & avari. Hæc
cum ita, ſint nonne merito exoptant San-
cti, ut eos Deus ſecernat ab avaris? *Diſcerne* D. Aug. in Mal 42.
famem meam pro auro acquirendo eſuriunt, &
avari: diſcerne nuditatem meam, pro auro
ſpoliantur, & avari: diſcerne mortem meam,
pro auro moriuntur, & avari; illi propter
aurum, nos propter te: ſimiles pæna, ſed diſcre-
ta cauſa. Sancti famem patiuntur in terra,
ut viſione Dei ſatientur in cęlo; famem
patiuntur avari, ſed ut ſuæ ſatisfaciant
cupiditati. Nudantur Sancti, ut eorum
anima pretioſis gratiæ induatur veſtibus:
nudantur avari, ſed ut arcam repleant the-
ſauris. Operantur Sancti, ut Deo placeant:
laborant avari, ſed ut in mundo fulgeant.
Subduntur Sancti, ut ſibi veram comparent
libertatem; obſequuntur avari, ſed ut di-
vitiis famulentur, & ſerviant. Terrenis
bonis renuntiant Sancti, ut cęleſtem ac-
quirant theſaurum; facultatibus ſuis par-
cunt avari, ſed ut alienas rapiant, & uſur-
pent divitias.

3. Pauper in abundanti opulentia ava-
rus, ad aliena ſemper aſpirat; eaque nunc
auctoritate, nunc precibus, nunc vi, & Ter. l. adv.
injuria uſurpat. *His enim tribus modis* Hermog. 8.
alie-

aliena ſumuntur; jure, beneficio, impetu: id eſt, dominio, precario, & vi. Hos omnes modo aſſumpſit rex Achab, ut Naboth uſurparet vineam: in quo inopiam, & egeſtatem ſuam evidenter demonſtravit, ut fusè oſtendit D. Ambroſius. *Illę regni opibus affluebat, & tamen ceſpitem pauperis flagitabat. Pauper nihil de poſſeſſionibus concupivit divitis: Rex ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupivit alienum? Alter certe pauper cenſu videtur, alter pauper eſt affectu. Affectus pauper egere non novit: cenſus abundans nequit avari pectus implere; Ideoque non cupidus in invidia poſſeſſionis, & paupertatis querela eſt. Audiamus ergo quid dicat: Da mihi, quæ alia vox egenis eſt? quæ vox alia ſtipem publicam poſtulantis niſi ad mihi? hoc eſt, da mihi, quia egeo: mihi, quia aliud vivendi ſubſidium habere non poſſum; da mihi, quia non eſt mihi panis ad victum, nummus ad potum, ſumptus ad alimentum; da mihi, niſi tu dederis, habere non potero; hæc quàm abjecta, quàm vilia! non enim habent humilitatis affectum, ſed cupiditatis incendium.*

L. 1. de Naboth. 2.

Bellè cupiditatis incendium; avarus namquè aſſimilatur igni vicina cuncta depopulanti. *Avaritiæ malum ſtare neſcit, ſed igni naturæ ſimilis eſt.* Ignis enim poſtquam incendium attigit, omnem properat aſſumere materiam, nec prius deſiſtere poterit, quam materia defecerit: avarum autem quid retinere poterit? igne vehementior eſt, omnia continuando finibus ſuis occupat; ea quæ ſunt vicini aufert: mox ut alium ſortitur vicinum, & quę illius ſunt ad ſe rapit.

D. Baſil. ho. . in c. 30 Prov.

Ex inſatiabili avari cupiditate, injuſta oritur alieni uſurpatio; interminabilem habendi cupidinem ſubſequitur interminata rapacitas. *Prædandi nullus eſt modus, ubi nulla menſura cupiendi.* Per fas, & nefas, facultates ſibi comparat avarus; ut ditetur modos adhibet debitos, & indebitos. *De alieno ergo uſus, aut precario uſus eſt, qua egens ejus: aut & injuria, qua prævalens ejus.* Quot ſunt hac tempeſtate regi Achab ſimiles, qui vel precibus, vel auctoritate, vel vi aliena rapiunt; neque hac rapina, ab egeſtate liberantur? *Non cenſus, ſed animus divitem facit.* Ille, ille dives eſt qui non eget, ille verò non eget, *qui non inhiat alieno*; at è converſo ille pauper eſt, qui eget, eget autem qui aliena rapit: alieni boni uſurpatio, egeſtatem ſimul, & iniquitatem denotat.

D. Amb. l. 1 de Abel.

Ter. l. adu. Hermog. 8.

D. Amb. Min. in Eſ.

Ille jam non bonus, qui in aliena bona invadit, ut filio traderet: certè mendiciſſimus, qui nec filium unde ditaret habuit, niſi alieno. Quænam, quæſo, major mendicitas, quàm non uti ſuis bonis, & rapere aliena, quæ diu ſervare nequit, ſed neceſſario, & breviter amittere cogitur?

Tert. l. adv. Ma. 25.

Aliquando inventum quomodo aurum non ametur? Neque etiam hac ætate, tanto proſequeretur amore, ſi paſſione non moverentur mortales; plura namque ſunt quę eis inſpirant auri contemptum. 1. Auri utilitas, quod nihil aliud eſt quàm *vile terræ excrementum*; cujus natura, & conditio non differt à ferro, quod apud homines vileſcit: *Sed & ferri, & æris, & aliarum viliſſimarum materiarum par conditio eſt, & terreni generis, & metallici operis: quo nihilo generoſior judicari poſſit auri, & argenti ſubſtantia, penes naturam.* 2. Quia dæmones docuerint homines, aurum in terræ penetralibus latitare: *Siquidem, & metallorum opera nudaverant*; 3. Quia in ſtatu naturæ integræ, nulla erat auri cupido: Unde Tertullianus: *Age nunc ſi ab initio ipſum quoque aurum, jam de terra cum cupiditate prodiſſet.* 4. Quia pretium & valorem accepit ab inordinata naturæ corruptæ paſſione. *Non natura, non veritas, ſed vitioſa animi paſſio, & concupiſcentia, pretia rebus inflammavit, ut ſe quoque accenderet. Nam tantò major fit concupiſcentia; quanto magni fecit, quod concupiit.* 5. Quia aurum non educunt homines de viſceribus terræ, niſi magno cum labore, & etiam cum diſcrimine vitæ. *Aurum, terra ſcilicet plane glorioſior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis, pęnalis opere deplorata, nomen terræ in igne reliquit: atque exinde de tormentis in ornamenta, de ſuppliciis in delicias, de ignominiis in honores; metalli refuga mutatur.* Quia ad ſuſtentaculum vitæ, aurum neceſſarium non eſt, in quo ferrum pręferendum videtur, velut humanæ vitæ magis neceſſarium. *Quod ſi de qualitate uſus gloria eſt, auro, & argento: atquin magis ferro, & æri; quorum ita diſpoſita eſt utenſilitas, ut & proprias operas plures, & neceſſariores exhibeant rebus humanis: Nam, & annuli ferro fiunt, quædam eſui, & potui vaſcula ex ære adhuc ſervat memoria antiquitatis. Certe nec ager auri opere paratur, nec navis argenti vigore contexitur: Nullum bibens aurum demergit in terram, nullum clavum argenteum inſinuat tabulis. Taceo totius vitæ neceſſitates ferro, & æri innixas.* Poſt has aliaſque plures

2. PARS Tert. l. 1. de Cult. Fæm. 1. Sene.

Tert. l. 1. de Cult. Fæm. 4.

Tert. l. 4. de Cult. Fæm. 1.

Tert. l. 2. de Cult. Fæm. 8.

Tert. lib. 1. de Cult. Fæm. 4.

Tert.

ra-

rationes,quæ contemnendum aurum oſtentant, meritò miratur, & dolet D. Bernardus quod à Chriſtianis tantoperè diligatur. *Mirandum, ſed magis dolendum quàm mirandum: quòd id quod nihil eſt, amari poſſit.* (*Ep. 28. ad P.1. Diac.*) Aurum igitur nihil eſt, & nihil neceſſario amittendum. Homines poſſunt conſiderari in vita, in morte, & poſt mortem: & in triplici illo ſtatu divites pauperrimi ſunt: tum quia divitiæ, quæ nihil ſunt, eos nequeunt ditare: tum quia egenum illud nihil relinquere coguntur. Nam 1. ſæpe ſæpiùs in vita nihil amittunt: 2. in morte nihil deferunt: 3. poſt mortem nihil ſecum deferunt. (*Ter l. 3. de Cult. Fam. 9.*)

1. Divites facultatibus,& bonis opulenti, *ſic agunt quaſi non poſſidentes*. Falluntur qui ſibi divitiarum arrogant proprietatem. Hoc ſunt errore decepti, qui de re familiari loquuntur, ut domini; Mea domus, inquiunt, mea villa, mea pecunia, mea hæreditas. Hos comparat Ambroſius dormientibus, qui in ſomno duntaxat divites ſunt. *Somnium loquimur, non patrimonium*. (*L. de Naboth. 6.*) Quos evigilat Tertullianus, ne ſibi blandiantur de divitiis, quarum non ſunt domini, *nihil enim noſtrum*: (*L. de Pat. 7.*) 1. quia nihil eſt terminus à quo productionis noſtræ: 2. quia nihil eſt terminus ad quem terminatur homo, qui tamdiu eſt homo quamdiu ſubſiſtit unio animæ, & corporis quà diſſoluta non eſt homo: 3. quia peccatum quod eſt nihil: noſtrum eſt, cujus Deus non eſt author; quomodo D. Auguſtinus intelligit iſtud Joannis; *Sine ipſo factum eſt nihil*, (*Cap. 1.*) id eſt peccatum: 4. Quia divitiæ nihil ſunt, ut docet Sapiens: (*Sap. 7.*) *Divitias nihil eſſe duxi*. 5. quia divitiarum quæ nihil ſunt, dominum non habemus, (*Tertull.*) *quod noſtrum videtur, alienum eſt*.

Diſtinguendum eſt inter dominium ſeu proprietatem, & uſum. Proprietas,ſeu dominium ad ſolum Deum pertinet; (*Tert. l. de Pat. 7.*) *quoniam Dei omnia, cujus ipſi quoque nos*, uſus verò nobis eſt à Deo conceſſus ad tempus juxta placitum voluntatis ſuæ. (*Philo Judæus l. de Cherub.*) *Hinc liquet nos alieni: uti poſſeſſionibus*; *nec divitias, nec aliud quidpiam, quaſi hæc juris, & dominii noſtri ſint, poſſidemus, ſed eorum uſum fructum, dum hic vivimus poſſidemus*. Uſum autem dedit Deus bonorum, non abſolutè, ſed ut eis uteremur: non *adulterandis uſibus*, (*Tert. l. de Spect. 2.*) ſed uſibus rectis, & bonis: neque etiam rectum,& bonum bonorum uſū, dedit Deus hominibus pro tota illorum vita; neque enim quamdiu vivunt, conceſſis utuntur bonis,multoties dum vivunt, tali uſu fruſtrat abutentes; imo & bene utentes. Inde concludit Philo Judæus: *Liquere ſatis puto nos alienis uti poſſeſſionibus: quod ſi cognoſceremus, curaremus tamquam res Dei: præcogitantes morem eſſe Domini recipere ſua quandocunque ipſi viſum fuerit*. Talia non recogitant qui ſibi non Deo appropriant bonorum dominium: qui divitiis non bene utuntur, ſed male abutuntur: qui conceſſas ad breve tempus facultates, perpetuo poſſidere exiſtimant D. Bernardus,ut inſenſatos illos revocet ab errore, eos dehortatur, ut in morte divitias ſecum deferant, quas ſibi in vita arrogarunt. *Filii Adam, genus avarum, quid vobis cum terrenis divitiis; quæ nec veræ, nec veſtræ ſunt? ſi veſtræ ſunt, tollite eas vobiſcum*. (*Ser. 4. de Trip. Adv.*) Eas nequaquam ullus mortalium ſecum poteſt deferre. *Divitiæ hic acquiruntur hic relinquuntur*, (*D. Ambr. l. de Naboth. 6.*) & ita avarus, qui non habet dominium nihil,qui ſępe ſępius amittit in vita nihilum, in morte neceſſario deferit nihilum.

2. Homo *in mortem datus* (*Tert. l. de Teſt. an. 3.*) cuncta bona terrena dum moritur deferit: idcirco de divitibus avaris ſic fatur Regius Vates: (*Pſ. 75.*) *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis*. Non dicit divitias virorum, quia divitiarum dominium non habent, ſed viros divitiarum, quia avari, ut vilia mancipia ſerviunt divitiis: ſtatim autem ac viri illi divitiarum dormierunt ſomnum ſuum, divitias neceſſario deſerunt. (*Ad Tit. 6.*) *Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium, quin nec auferre quid poſſumus*. Exemplum prodit Tertullianus divitis illius, qui *longa ſecuritatis ſpatia cogitavit, is ipſa nocte moritur*, nec ullas tamen ſecum detulit divitias. Cuncti mortales cujuſvis ſint conditionis, (*L. de orat. 6.*) divites, magnates, reges, nudi ingreſſi ſunt in mundum, & nudi de mundo exeunt. (*Sen. ep. 59.*) *Tranſeundum eſt; excludit natura redeuntem ſicut intrantem: non licet plus deferre quam intuleris*. Bona terrena peritura ſunt, homines etiam mortales perituri ſunt; *perituris peritura creduntur*; idcirco, vel in vita bona terrena pereunt hominibus: (*Tert. l. de Reſ. 44.*) nam *mortale abſumitur, & amittitur*: vel in morte, pereunt terrenis bonis. Unde optime ad propoſitum D. Auguſt. (*Tert. l. de Reſ. 54. Conc. 2. In Pſ. 58.*) *Ridendi ſunt qui ſe de mortalibus jactant; à quibus rebus plerumque aut vivi deſeruntur, aut mortui neceſſe eſt, ut deſerant*. Quot divites dum vivunt denudantur opibus, & ſic dum vivunt deſeruntur à divitiis? At volo ut conſervent divitias ad ultimum uſque terminum vitę, neceſſe

ceſſe eſt, ut eas in morte deſerant, neque poſt mortem unas ſecum habent facultates.

L. 18 Mor. 11. 3. Quod Jobi teſtimonio confirmat Gregorius Magnus: *Dives cùm dormierit, nihil ſecum auferet: aperiet oculos ſuos, & nihil inveniet. Ad dormiendum oculos claudimus, ſed cùm corpus obdormiſcit in morte, anima evigilat in vera cognitione; quia quales ſint res verè cognoſcet*. Nunc avari veram divitiarum non habent notitiam: eas ut grande quid exiſtimant, de illis maximè gloriantur; poſt mortem verò aperient oculos, cognoſcent divitias eſſe nihil, ſeſe tali nihilo in æternum orbatos invenient. Quod ex Evangelico divite confirmat ſanctus Pontifex; *Epulo mortuus aperuit oculos, & vidit Lazarum quem numquam antea videre voluerat, Dum eſſet in tormentis vidit Lazarum; ſed nihil invenit in manu ſua ille dives:* ex tot bonis, ex tot divitiis, in inferno nihil invenit ille dives. Neque parabolam, ſed veritatem exiſtimat Tertullianus quod de avaro divite, & paupere Lazaro refert Evangelium. *Imaginem exiſtimas exitum pauperis lætantis, & divitis morientis: & quid illi Lazari nomen, ſi non in veritate res eſt*. L. de An. 7.

CONCIO SECUNDA.

Tert. l. de Spect. 29. D. Aug. Tract. 41. in Joan. Nihil eſt libertate jucundius: nam *quæ major voluptas, quàm vera libertas*? Nihil eſt ſervitute moleſtius, *o miſera ſervitus*, quæ ſervum miſeria, & infœlicitate afficit! Tantum eſt bonum libertas, & tantum malum captivitas, ut pro libertate ſervanda, & vitanda captivitate, mors ultro fuerit etiam à mulieribus timidis accerſita. Tert. l. ad Mart. 4. *Aſdrubalis uxor, jam ardente Carthagine, cum maritum ſuum ſupplicem Scipionis videret cum filiis ſuis, in incendium patriæ devolavit*. Cleopatra item Regina Ægypti, glorioſam mortem ignominioſæ prætulit captivitati. *Beſtias fœmina libens appetit & quidem aſpides ſerpentes, tauro vel urſo horridiores, quos Cleopatra immiſit ſibi, ne in manus inimici perveniret*. Multum ſane deploranda corporis captivitas, qua homo ab homine victus famulatur, & *miſeram ſervit ſervitutem*. D. Ambr. l. de Ioſeph 4. Sed lugenda magis ſervitus animæ, qua prava voluntas peccato ſubjicitur: nam *qui facit peccatum, ſervus eſt peccati*: quodvis peccatum, ſervum efficit peccatorem: etenim *ſervile eſt omne peccatum*. Joan. 8. D. Ambr. Verum, ut addit Ambroſius, inter omnes peccatores, ſervitutis præcipuè ſignatur avarus: *Quomodo non ſervus omnis avarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello, ſeipſum auctionatur?* ſervorum duo ſunt genera: alii bello victi, & captivitate donati; alii pretio, & dinumerata pecunia empti. Utroque modo avarus eſt ſervus, tum quia cupiditate victus; *huic ſerviat unuſquiſque à quo vincitur*, tum quia ſuam vendidit animam, licèt vili pretio: *ſemper venditor ſui, nec umquam negare ſuam valet ſervitutem*. Quantumvis de ſuis opibus tumeſcat avarus; *quam vile mancipium eſt!* Quantumvis de divitiis ſuis glorietur *dives, turpiter ſerviat neceſſe eſt: nec non metuat*: Tria potiſſimum debet timere, quæ captivi tolerant, ſcilicet, ergaſtula, vincula, & tormenta. Avaritia ſiquidem improbo diviti, *& carcerem, & vincula, & tormenta, & ſupplicia adminiſtrabit*: 1. Carcerem, in quo avarus caligine obtenebratur, 2. vincula, queis alligatur, 3. ſupplicia, quibus mulctatur. S. Hier. c. 6. Ma. Chryſol. ſer. 2. S. Amb. ſer. 7. in Pſ. 118. S. Chry. hom. ult. in Mat. Tert. l. de Mart. 2.

I. PARS. *Habet tenebras carcer*: quapropter nuncupatur à Caſſiodoro, *locus perpetua noctecæcatus*. Verùm ut benè animadvertit Ambroſ. *non ſunt tales tenebræ noctis, quales illæ ſunt, quæ de confuſione veniunt peccatorum*: maximè quæ de avaritia procedunt, quâ mens avaritia obtenebratur, ut in eo non ſplendeat lumen. In homine juſto trinum coruſcat lumen: rationis ſcilicet, fidei, & gratiæ. Per lumen rationis à bellua diſtinguitur; per lumen fidei, ab infideli ſecernitur; per lumen gratiæ à ſceleroſo diſcriminatur. His *luminibus expreſſis* lubet exclamare cum Tertull. *Quam cæcus eſt* avarus, qui *poſt lumina* rationis fidei, & gratiæ cæcutit! Chriſtianos aliàs accuſabant gentiles, ſed falsò, quòd eſſent *everſores luminum*. Non falsò, ſed verè dicitur luminum everſor avarus, qui 1. rationis lumen obſcurat. 2. Fidei lumen obnubilat. 3. Gratiæ lumen obtenebrat. Tert ibid. l. 11. Var. Ep. 40. Ser. 3. Tert. l. de Pal. 7. l. adv. prax. 28. Ter. Apol. 39.

1. *Naturale rationale cenſendum eſt, quod anima à principio ſit ingenitum, à rationali videlicet auctore*. Rationalitas eſt differentia eſſentialis hominis, per quam in ſua natura conſtituitur, à bellua diſcriminatur, & divinam majeſtatem æmulatur. *Rationale porro eſt nobis commune cum Deo*. Deus homini tantam contulit dignitatem, ut in agendo ſuum imitaretur auctorem, & ſicut Deus ratione cuncta operatus eſt; ita homo ni- Tert ap 7. Tert. l. de an. 16. Tert. ibid.

nihil efficiat ſine ratione. *Quippè res Dei, ratio: quia Deus omnium conditor, nihil non ratione diſpoſuit, ordinavit; nihil non ratione tractari intelligique voluit*. Avari tamen rationaliter non agunt, & dignitatem naturæ dedecorantes, Deum non imitantur? *Cæterum à ratione ejus tantum abſunt, quantum ab ipſo rationis auctore*. Eo quod deflendum magis, Deum è perverſo imitantes, belluarum irrationalitatem ſapiunt. *Quàm autem irrationaliter deverſentur, vel uno iſto ſatis erit expedire;* quod talparum more in terra occultentur, & ſic *à lumine exorbitant*.

Tert. l. de pæn. 1. — *Tert.* — *Tert. l. de Pud. 7.*

Homines, qui in agendo, rationis lumen ſequuntur, nihilque cogitant, deſiderant, diligunt, & operantur, niſi *de luminis conſilio*, ſunt veri homines dignitati ſuæ probè reſpondentes. Cujuſmodi fuerunt gentiles philoſophi, qui ut faciliùs vacarent ſapientiæ, abdicarunt divitias: cujuſmodi aliàs fuerunt, & nunc ſunt tot Chriſtiani, qui terrenis bonis renuntiant, ut cœleſtia conſequantur; quos omnes, *ut ſidera radiaſſe, & lumina floruiſſe* aſſeverat Tertull. Quantum ab illis diſtat avarus, qui *per avaritiam cor cæcatum habet*? Hujus rationem ſubminiſtrat S. Auguſt. Quia *in theſauro ſuo cor luteum figens* mentis lumen obſcurat. Corpus denſum, & opacum, Solis impedit radios: *Aurum terra, quia de terra*, lumini rationis oppoſitum, obſcurat intellectum, & impedit, ne mens avari rationis irradietur ſplendoribus. Ratio eſt Sol animæ, de qua eodem modo diſſerendum eſt ac de materiali Sole, Sol univerſum illuminat mundum, ratio hominem, qui eſt parvus mundus, irradiat: Sol patitur eclipſim, quoties interponitur Luna; per Lunam, quæ bonorum temporalium ſymbolum eſt, ratio obſcuratur, & *eadem caligine* fidei lumen obnubilatur.

Tert. l. de pal. 1. — *Apol. 11. Rupert.* — *Tert. l. de Reſ. 6.* — *Tert. l. de Pud. 7.*

2. *In cæca detruditur lucifuga beſtia*. En verum avari ſpecimen, qui eſt beſtia, quia non ratione agit, ſed paſſione, quæ eſt principium, quo bellua movetur: Beſtia lucifuga, quia lumen tum rationis, tum fidei averſatur. Tandem beſtia illa in cæca detruditur, quia concupiſcentiæ tenebris obcæcatur. *Tenebræ ſunt ſtultæ mentes hominum, prava cupiditas cæcatæ*. Oculata eſt Chriſtiana fides. *Omnino habet oculos fides, & majores oculos, & potentiores, & fortiores;* plura enim complectitur, quæ ratio attingere nequit. Verùm *Solem noctuæ neſciunt oculi, aquilæ ſuſtinent*. Aquilæ veri ſunt Chriſtiani, qui terram deſerunt, ad ſublime tendunt, & divinitatis myſteria contemplantur. Noctuæ ſunt avari, qui *oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram*, quos ad cęleſtia, & ad Deum nunquam attollunt. *Ubi fides fuerit*, ibi reperitur lumen, ideòque Baptiſmus nuncupatur ab Apoſtolo *Illuminatio* quia in illo infunditur lumen fidei. Qui fidei lumine illuſtrantur, ad ſuperna proſpiciunt: verum inter illos, qui Chriſtiani apparent extrinſecùs, *non omnes fideles*. Haud fideles avari, qui fidei in baptiſmo acceptæ paſſi ſunt naufragium. *Recogitemus cupiditatem radicem omnium malorum, qua quidam irretiti circa fidem naufragium ſunt paſſi*. Quòd ſi fidem cum conſcientia non amittunt, eorum tamen oculi ita caligant, ut Deum nequaquam aſpiciant, quod ipſimet fatebuntur; *ſi ipſius fidei conſcientiam perrogemus*.

Ter. l. adv. Valent. 3. — *S. Aug. l. 4. de Trin. 2.* — *S. Aug. in Pſ. 145.* — *Tert. l. de cor. 8. Pſal.* — *Tert. l. 4. adv. Mar. 14.* — *Tert. l. de exh. caſt. 4.* — *Tert. l. de idol. 11.*

At cur Chriſtianus fidelis cęlum, avarus verò terram reſpicit? Quia ille oculo fidei, ille oculo carnis aſpicit. *At qui videt oculo fidei, videt Deum, & ea, quæ in Deo ſunt: qui videt oculo carnis, videt mundum, & ea, quæ in mundo ſunt*. Ille ad divina perſpicax eſt, & ad terrena cæcutit: iſte ad divina cæcutit, & ad terrena perſpicax eſt: & duplici illa mulctatur cæcitate, cujus meminit Tertullian. *Cæcitatis duæ ſpecies facilè concurrunt, ut qui non vident quæ ſunt, & videre videantur quæ non ſunt*. Hæ duæ cæcitatis ſpecies in avaro concurrunt, qui videt ea quæ non ſunt, nempe divitias, bona terrena, quæ ſunt nihil: *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te*. Per ſubſtantiam intelligit Propheta multas quas habebat divitias: quæ verò ſunt, ſcilicet bona cœleſtia, & divina, non videt avarus, ut ait S. Ambroſ. *Non videt quæ divinitatis ſunt, ſed cogitat quæ cupiditatis ſunt*. Deus illi multimodè cognoſcibilem ſe præbet; per fidem, quæ cuncta divinitatis myſteria certo cognoſcit, per rationem, quæ Dei exiſtentiam, nec non unitatem evidenter demonſtrat: per creaturas, in quibus ſe ſe depinxit divina majeſtas, tanto cum ſplendore: *Ipſius Solis radio putes ſcriptum, ita claret*. Avarus tamen tot modis agnoſcibilem Deum non cognoſcit. Nec mirum, nam *quomodo ponet ante conſpectum ſuum Deum ante cujus conſpectum non eſt niſi ſæculum?* Ea eſt avarorum miſeria, qui intuentur viſibilia, inviſibilia non vident. *Tales cæci ſunt, & in luce ſe eſſe ſperantes, forſitſe exiſtimant claros, cùm ſint intus tenebroſi*, & cum tenebræ nihil ſint aliud quàm *carentia lucis*. Tot ſunt interiorum ocu-

Tert. l. de idol. 11. Hug. Vict. l. 1. Miſcel. tit. 1. Apol. 10. — *Pſ. 38.* — *Tert. l. de Reſ. 47.* — *S. Aug. in Pſ. 51.* — *S. Aug. ſer. 61. ad frat.* — *S. Aug. l. 11. civ. 10.*

oculorum tenebræ, quot in homine dignoſcuntur luces. Utinam autem dinumeravimus lucem, rationis, fidei, & gratiæ. 1. In triplici differentia ſtabiliendæ ſunt tenebræ, aliæ lucem rationis offuſcant, aliæ lucem fidei, aliæ lucem gratiæ. Primæ diſcernunt belluam, quæ caret luce rationis ab homine, qui pollet rationis luce: 2. diſcernunt infidelem, qui caret lumine fidei, à fideli, qui fideli lumine illuſtratur: 3. diſcernunt ſcelerosum, qui caret lumine gratiæ, à Juſto qui gratiæ lumine fulget. Has omnes tenebras patitur avarus: per primas, ut bellua ab homine diſtinguitur: per ſecundas, ut infidelis à fideli ſecernitur per tertias, ut peccator à juſto diſcriminatur.

Tert. 2. de ad Nat. 3. S. Aug. l. 4. de Gen. ad lit. 56. S. Aug. tr. 44. in Io. l. 3. de Ge. ad lit. 5.

3. *Sol diei de ſuo cumulat.* A Solis luce conſtituitur dies: nam *tunc Deus diem condidit, cùm condidit Solem, cujus præſentia eumdem exhibet diem.* Ultra hunc diem naturalem horis conſtantem, qui *circuitu Solis impletur*: datur adhuc dies ſpiritualis, & moralis: Spiritualis, quomodo S. Auguſt. nomine lucis, & diei intelligit juſtos, quorum ſemita quaſi lux ſplendeſcens procedit, donec perveniat ad perfectum diem. Ut enim Sol materialis ſua præſentia naturalem diem, ita Chriſtus Sol juſtitiæ, ſua gratia, juſtos, dies ſplendentes, & fulgidos efficit. Idcircò Chriſtiani dicuntur *ad Solem uncti*; nam cum unctione gratiæ, lucis ſplendoribus perfuſi ſunt, & facti participes luminis Chriſti. *Nos naturaliter lumen non ſumus, ſed ab illo lumine illuminamus, ut lucere poſſimus.* A triplici lumine illuminantur fideles, ſcilicet à Chriſto, à Spiritu S. & à gratia, quam ſuo ſanguine meruit Chriſtus, & quam per amorem largitur Spiritus ſanctus. Chriſtus eſt Sol æternitatis, procedens à Patre, *ut lumen de lumine*: Ut autem Sol ſemetipſum depingit in aere illuminato, & in paræliis novos videtur producere Soles, ſic Chriſtus in ſplendoribus generatus, in Baptiſmate lucis filios producit. *Nam, & lucere in mundo Chriſtianos oportebat, ut filios, lucis.* Spiritus ſanctus Pater luminum reſidet in renatis, eoſque illuminat, velut templa ſibi dicata. *Nos ſumus templa Dei, & altaria, & luminaria*, & quia Chriſtus Dominus, *gratiam pollicitus per Spiritum ſanctum, illuminaturus*, utique implevit promiſſum, & nos *Spiritu unxit*. nempe gratia Spiritus ſancti, & deducit *de umbra ad Solem*, de umbra peccati quod contraximus in Adamo, ad Solem gratiæ quam accepimus in baptiſmate. Hanc gratiam ſi ſervaſſent peccatores, *cœlum luminibus floruiſſet: magis Sol radiis inſultaſſet, magis dies fleviſſet.*

Tert. l. 3. adv. Mar. 11. S. Aug. l. de fid. & ſymbol. c. 4. Ter. apolog. 21. Ter. l. adv. prax. 14. Tert. l. de cor. mil. 10. Tert. l. de pan. 2. Tert. l. ad Matth. 3.

Portentoſam eclypſim refert Tertul. quæ ſuo tempore evenit in Africa. *Nunc, & Sol ille in conventu Uticenſi, extinctè penè lumine, adeò portentum fuit, ut non potuerit ordinario deliquio hoc pati, poſitus in ſuo hypſomate, & domicilio.* Non partiale, ſed totale luminis deliquium patitur peccator avarus; nam *peccata tenebræ animarum ſunt*, tantò criminoſior, quòd *poſt Solis receptum* Solem contenebrat, & lumina à Chriſto, Spiritus S. & gratia ſanctificante mutuata obnubilat, ſicque mens ejus luce deſtituta, caligat, nam *quod eſt oculis ſanitas ad videndum, hoc eſt gratia mentibus*. Verùm quantumvis avarus ſit *ingratus Deo*, Deus tamen *ingratis luminoſus*, cum ſua gratia actuali excitat, & illuſtrat, quam ſceleroſus ille, *ſibi nequam* recuſat, & poſt adumbratam gratiæ ſanctificantis lucem, adhuc actualis gratiæ lumen obſcurat, vel ſi eo aliquatenus utitur, ea quæ Dei ſunt videt: *proinde atque ſi cæcus, fluitantibus oculis, Solem quem videas non vides.* Hac pœna mulctatur avarus in tenebroſo carcere, ubi eſt vinculis adhuc ligatus.

Tert. l. ad Sc. 3. S. Aug. l. de B. 11. Tert. l. orat. 10. S. Aug. cant. Fauſt. Chryſol. ſer. 164. Tert. Scorp. Chryſol.

Fuerunt olim ſceleroſi Chriſtiani ſe ultro carceribus detrudentes, & vincula mollia captantes, *quiſque ex conſenſione vincula induit, adhuc mollia, in novo cuſtodiæ genere*, ut incepti martyrii, fama ſimplices fidelium deciperent, & fœminas Martyrum conſolandi affectu, in ergaſtula venientes, violarent in tenebris, & libidinum maculis contaminarent. *Violantur fœminæ in tenebris, planè ex uſu libidinum notis*, in carcere detentus avarus, tenebris obvolutus, ultrò ſuſcipit vincula, quibus detinetur, oneratur, & illaqueatur, at detinetur non molli, ſed duro vinculo, 2. oneratur non levi, ſed gravi vinculo, 3. illaqueatur non fragili, ſed penè indiſſolubili vinculo.

Tert. l. adv. M. 2. Tert. l. Pud. 22.

1. *Habet, & vincula carcer*, quibus detinentur captivi, non ex materia molli, & ſuavi, ſed ex auro confecta: *Quamquam & aurum ipſum, cuidam genti, ad vincula ſervire ferunt gentilium litteræ*: Aureis vinculis detinetur avarus, quibus ligatur manibus pedibuſque, non habens nec operandi, neque gradiendi facultatem. *Vincula ſunt manus illius.* Aquila legit: *Vincta ſunt manus illius*, Hebræa lectio habet: *Ligatæ ſunt manus ejus ſic, ut non faciat opus*: Nullum bonum opus facit: ava-

Tert. l. Matt. Tert. lib. de Cult. fam. 10. Eccleſ. 7.

avarus, quia vinculis ligatas habet manus: neque in via virtutis graditur, quia vincti ſunt pedes ejus. Quare S. Auguſt. *Si amas pecuniam, per avaritiam implicatus eris: erit enim tibi avaritia catena pedum, & ultra progredi non poteris*. In medio divitiarum velut in carcere demoratur avarus, & quot ſunt prava deſideria, quibus æſtuat: quot ſunt facultates, quas poſſidet, tot ſunt vincula quibus detinetur; *Et ſicut cùm aliquem videris in carcere vinctum, & cervice, manibus pedibuſque ferratum, propterea illum maximè misereris: non illum propter iſta vocare locupletem, ſunt enim vincula*, quibus oneratur, non levia, ſed gravia.

Ser. 29. de verb. Do.

S. Chryſo. ho. 24. in Matth.

2. *Apud barbaros quoſdam, quia vernaculum eſt aurum, & copioſum, auro vinctos in ergaſtulis habent, & divitiis malos onerant*. Auro vinctus avarus, quò magis dicatur, eò magis oneratur, ut patet in Publicano Matthæo, qui in telonio ſedens ad turpis lucri uſuram, nec advenienti Christo, ad urbanitatem aſſurgit, quia eum *divitiæ ſic alligabant in vinculis cautionum, ſacculorum ponderibus ſic premebant, ut levari ad innocentiam, ad juſtitiam ſurgere, ad virtutem progredi non valeret*. Quare Salvator, ut Matthæum tam gravi exoneraret pondere, dixit ei: Sequere me. *Hoc eſt, Diſrumpe vincula, depone pondera*. Sapienter advertit Chryſolog. *quòd nemo poteſt connecti terræ, & jungi cælo*. Ille jungitur cœlo, qui à pondere divitiarum exoneratus, cor ſuum per amorem Dei in cęlo collocat. *Machina cordis, vis amoris: Sicut enim machina elevat lapidem, ſic cor elevat amor*. Qui verò ditari deſiderat, & poſt aurum anhelat, ille cor ſuum in terra collocat. Idcircò Chriſtianos ſic monet Tertull. *Ne deſideraveritis divitias, & ſi relucent, ne adieceritis cor*. Cor avari terræ innixum, ſurſum ferri nequaquam poteſt, ſed ſemper inclinatur deorſum, & ob hanc cauſam Matthæus *ſedebat utique quia ſtare non poterat pondere cupiditatis oppreſſus; & ipſa totus conſcientia fraudis incurvus. Aurum natura grave, gravius fit avaritia nimis. Hinc eſt quod plus habentem deprimit, quàm ferentem, & vehementius aggravat corda, quam corpora*. Et hæc eſt ratio, ut animadvertit S. Bernardus, cur filii Iſrael in profundo maris ambulant; Petrus verò ſupra mare graditur, quia Petrus reliquit omnia, illi verò auri, & argenti onere preſsi, ab aquis ſuſtineri non poterant.

Tert. l. 1. de cult. fæm. 6.

Chryſol. ſerm. 28.

Chryſol.

Hugo Card. in pſ. 24.

l. 4. adv. Marc. 15.

Chryſol. ſerm. 29.

[illegible] de conſid.

Quodvis elementum ad centrum ſuum tendit. Ignis, utpote levis, ſurſum fertur: terra verò gravis, deorſum vergit. *Aurum nihil eſt aliud, quàm terra rubra; proinde anima, quæ ſe auro argentoque congerendo, & congregando devovit, ab iiſdem ponderibus ſuis depreſſa, ad inferiorem locum in æternum crucianda devoratur*: ut ex avaro divite comprobatur, qui ſepultus eſt in inferno. Non dicit Evangeliſta, nebulonem deſcendiſſe in infernum, aut fuiſſe à dæmonibus deportatum in infernum, quia hic loquendi modus aliquam indicaſſet moram, ſed ut ſummam deſcenſus innuat celeritatem, dixit, Sepultus eſt in inferno: *quia hic pecuniarum pondere preſſus, velocius deſcenderat, quàm ut veniſſe diceretur*. Utinam hoc animadverterent divites avari, quos ideò hortatur Amos Propheta: *Audite verbum hoc vaccæ pingues*, ſeu, ut habet Caldæa lectio. *Audite hoc graves divitiis*. Gravitas non aſcendit ſurſum; ſed deſcendit deorſum. Idcircò *ruent ſublimes, qui magis quam divites, qui receperunt ſublimitatem ex divitiis*, & quò altiùs fuerunt ſublimati, eò profundiùs ruunt? Attende igitur avare, & audi, Cur tanto ſtudio aurum, & argentum cumulas, *quod te pondere ſuo onerat*, & te vinculo forti, & ferè indiſſolubili illaqueat.

S. Chryſ. hom. 2. de verb. Eſai. Luc. 16.

S. Aug. ſer. 15. de verb. Dei cap. 4.

Tert. l. 4. adv. Mar. 15.

S. Cypr. ſerm. de eleem.

3. Nabuchodonoſor inſolentia, & arrogantia tumidus, hanc à Deo audivit ſententiam: *Alligetur vinculo æreo, & ferreo*, id eſt, ut explicat Hugo Card. *forti, & durabili, & indiſſolubili*. Ligatur avarus vinculo non æreo, vel ferreo, ſed aureo, & argenteo; verùm ita forti, & durabili, ut diſſolvi vix poſſit. Nam *præter illa vincula, habet cuſtodem carceris ſeverioris, prævum ſcilicet amorem pecuniarum, qui ſemel à ſe vinctum, nequaquam ab hoc carcere migrare permittit, ſed mille imponit catenas*, quæ ferè indiſſolubiles ſunt: *Nam facilè de avaritia triumphat, de quo ipſa ſemel triumphavit*: à concupiſcentia victus, ab ejus tyrannide difficiliter liberatur. Quare Baſilius Magn. quodam cum avaro ſermonem habens, ſic eum alloquitur: *Omnia poſſidet, ſed uno; & hoc neceſſario cares: poteſtate videlicet teipſum mutandi*: tanta eſt avaritię vis, ut avarum quodammodo inemendabilem, incorrigibilem, & quaſi impotentem ad converſionem reddat; Idcirco Deus, qui Prophetis licentiam dederat prædicandi ubique noluit ut ad civitatem Gethæ properarent, *quia deſperata eſt plaga ejus*, eò quòd eſset urbs avarorum, & quod cives ejus vacarent

Dan. 4.

S. Chryſo. hom 24 in Matth.

Pet. Bloſ. ſerm 14.

Ser. 1. ad avarit.

Mich. ult.

Digitized by Google

rent avaritia : *Iſti nec tuba prædicationis debemus annuntiare , nec lacbrymis plorare , quia nec tuba cordis duritiem flectere , nec lacbrymæ ignem avaritiæ valent extinguere .* Adeò inveteratum eſt avaritiæ malum, ut omni prorſus videatur carere remedio,& ob hanc cauſam aſſeverat Salvator , ſe miſſum ad evangelizandum pauperibus . *Perinde quaſi divites nihil ad hanc prædicationem pertineant : & reverà ita eſt , nam cauſam divitum pro re deſperare poſuit Dominus .*

S. Anton. Pad. Do. 1. poſt ent.

Luc. 4. Iſid. clar. orat. 19.

At cur ferè inſanabilis videtur avari morbus? cur vincula, quibus ligatur, ferè indiſſolubilia ſunt ? Hoc 1. ex ejus cæcitate , & obſtinatione procedit . *Cæcitas eſt mater obſtinationis* , cor verò obſtinatione obduratum , Dei vocem non audit . Res mira , Sol audit vocem hominis , ejuſque obedit imperio , homo verò nec audientiam Deo præſtet. Joſve imperio obſequutus eſt Sol , milites verò contra Ducis mandatum civitatis Jerichuntinæ rapuerunt divitias : *Joſve potuit Solem ſiſtere , ne procederet , avaritia hominem non potuit ſiſtere , ne ſerpet . Ad vocem ipſius Sol ſtetit , avaritia non ſtetit* . 2. Quia etſi avaritia ſit peccatum , & quidem graviſſimum , tamen non judicat eſſe peccatum, ſed ſua ſeneratur , aliena rapit , eleemoſynam pauperibus denegat , aliaque ejuſmodi facit , quæ peccata non exiſtimat . Ideòque *inextinguibilis peſtis incendio totus mundus exarſit : Avaritia ut putatur , crimen eſſe deſit* . Peccatum , quod peccatum cognoſcitur , eſt emendabile , & corrigibile , peccatum verò quod non putatur eſſe peccatum , incorrigibile , & inemendabile eſt . Et ita avaritia eſt peſtis incurabilis , quæ inficit avarum , morbus, cui medicina non eſt , vinculum indiſſolubile , quod ligat animam , tyrannus , qui captivat , & in ſervitutem redigit: *Avaritia , quæ captivavit comitem Chriſti* , captivat cor avari , illumque pœnis , & ſuppliciis mancipat .

Rup.

S. Amb. l. 2. offic. 26.

S. Zen. ſer. 1 de avar.

D. Aug. in pſ. 63.

III. PARS.

Captivi ut plurimum, tria tolerant tormentorum genera , laborem , ſcilicet exilium , & mortem . Has pœnas luunt fideles, qui ſub Turcarum captivitate gemunt . Eaſdem à fidei perſecutoribus paſſi ſunt primiceri Chriſtiani , ut ipſimet fatentur apud Tertull. *In metalla damnamur, in inſulas relegamur , ignibus urimur* . Eaſdem patitur adhuc avarus , qui 1. indeſinenter laborat , 2. exulat , 3. mortem , & ignem tolerat .

Apol. 12

1. Quamprimùm Adamus Deo inobediens fuit, & adverſus auctorem ſuum deliquit , *ſtatim , ſudor , & labor , exinde homo ad terram* . In gratia, & ſanctitate productus fuerat protoparens , ut cœleſtia ſaperet , & ad Deum mentis aciem erigeret , *at ubi deſivit Deo ſapere , deſivit cœleſtia ſuſtinere poſſe ; exinde homo terræ datus* . Quandiu Adamus innocentiæ ſervavit ſtatum , tandiu ſpiritualis fuit, & ſpiritu motus , ad cœlum reſpexit : at peccando factus eſt homo *animalis , non recipiens , quæ ſunt ſpiritu , ideoque redhibitus materiæ ſuæ , & in ergaſtulum terræ laboranda relegatus* . Corpus hominis fuit de terræ materia formatum , quare homo ſceleroſus materiæ ſuæ eſt redhibitus , & in pœnam criminis terræ ad laborandum mancipatus , & velut criminoſus ad metalla damnatus : *Pellitus orbi ut metallo datur* . At homo ille animalis,criminoſus , & Spiritum Dei non habens , *in ipſo opere prono , & devexo ad terram , uſurpatum ex illa ſpiritum mundi , univerſo ſuo generi tradidit , dumtaxat animali , non recipiens , quæ ſunt Dei* . Verùm ſicut à criminoſo Adamo , homo factus animalis terrenus , ſervus , accepit ſpiritum mundi , qui eum inclinat ad terram , ita à Chriſto recipit Chriſtianus Spiritum Dei ; fitque ſpiritalis,cœleſtis , & liber , quia *ubi Spiritus Domini , ibi libertas* . Avarus tamen Chriſtiano nomine haud dignus *de ſervitute exemptus , ipſam ſervitutis notam* ſibi denuò inurit, ſibi nequam, & Chriſto ingratus, quia *non decet manumiſſos rurſus jugo ſervitutis inuri* . Scelesto illi tantam amentiam , & ingratitudinem exprobrat S. Cyprianus : *Pecuniæ tuæ captivus , & ſervus , & quem jam abſolverat Chriſtus , denuò vinctus es* , & ut ſceleroſus metallo datus .

Tert. l. adv. M. 2.

Tert l. Pat. 5.

Tert. l. adv. M. 2.

Tertull. l. de Pa.

Tert. l. adv. M. 2.

2. Cor. 4.

Tert. l. adv. M. 4.

Tert. ſ. de elee.

Quanto labore, & quanto cum vitæ diſcrimine , de terræ fodinis eruatur aurum, optime declarat Tertullianus à quo aurum vocitatur *terra , ſcilicèt planè glorioſior , quoniam in maledictorum metallorum feralibus , officinis , pœnali opere deplorata , nomen terræ in igne reliquit , atque exinde de tormentis in ornamenta ; de ſuppliciis in delicias : de ignominiis in honores , metalli refuga mutatur*. Benè maledicta metalla nuncupat , quia ad illa damnabantur dumtaxat rei , à Deo , & ab hominibus , maledicti exiſtimati . Addit ferales officinas , quia non homines humanitate pollentes , ſed tyranni crudelitate ferocientes , homines ſibi ſimiles , adeò inhumana pœna , mulctabant . Pœnali adhuc opere , & nonniſi cum intolerabili labore , de terræ

L. 1 de cult. fæm. 4.

Digitized by Google

penetralibus eruebatur aurum, cujus honos comparatus eſt ab ignominia: ornamentum à tormentis, deliciæ à ſuppliciis, ignominias, tormenta, & ſupplicia complectitur. His nihilominùs pœnis ſe ſubjicit avarus, ſui ipſius ſæviſſimus tyrannus, qui avaritiæ obtemperat, quantumvis difficilia oneroſa, laborioſa, & dura ſint quæ præcipit. Nam ut ei improperat S. Auguſt. *Tract. 10. in Ioan.* *Avaritia juſſura eſt labores, pericula, tribulationes, triſtitias, & obtemperaturus es:* nec tantùm intolerabiles labores portas, ſed adhuc in pœnam tuæ captivitatis exulas.

2. *Paradiſi colonus* Adamus fuerat conſtitutus; *Tert. l. de part. 5.* at ubi deliquit, crimino ſum illum de tam amœno loco Deus ejicit, & *de originis loco exterminat*. Chriſtianos nuncupat *cœleſtes homines*. *Scorp. 10. L. de Pall.* Tert. Hic autem honoris titulus, eis trina potiſſimum de cauſa competit. *Tertull. Apol. 1.* 1. Quia anima eorum eſt natione cœleſtis: *Scit ſe peregrinam in terris agere; cæterum genus, ſedem, & dignitatem in cœlis habere*. *Tert. l. de Reſ. 58.* 2. Quia in baptiſmatis Sacramento cœli hæredes facti ſunt, & *æternitatis candidati*. 3. Quia cęli cives adſcripti ſunt. Ut enim ait Tertull. Chriſtianum alloquens: *l. de Cor. mil. 12.* *Sed tu peregrinus mundi hujus, civis ſupernæ Jeruſalem*. Quàm miſera avari captivitas, qui ab illa celeſti patria exulat, etenim *difficile in domo Dei dives*. *Tert. l. 2. ad ux. 2.* Triplex conſideranda eſt domus Dei; Juſtus ſcilicet, Eccleſia, & cęlum. 1. Juſtus eſt domus Dei, & *Dei templum*, quia cùm ſit gratia ſanctificante decoratus, *Tertull. l. de an. 53. l. de pud. 6.* Deus in illo velut in ſolio regio, & templo ſibi dicato habitat. 2. *Domum Dei*; *Eccleſiam*, nuncupat Tertullianus, quam Chriſtus ſuo ſanguine fundavit; *ipſius curiæ nomen Eccleſia eſt Chriſti*, *Tert. l. de cor. mil. 12* quia illi ſpecialiter eſt præſens per aſſiſtentiam, & directionem ne aberret à veritate: & in illa adhuc ſacramentaliter reſidet, ratione Euchariſtiæ. 3. Cęlum eſt domus Dei, *Beati qui habitant in domo tua, Domine*, *Pſ. 83.* quia ut commentatur S. Auguſt. *poſſident Jeruſalem cœleſtem, ſine anguſtia, ſine preſſura, ſine adverſitate*. Modò reſumendum, & dicendum eſt: *difficile in domo Dei dives* avarus, quia Deus in eo non inhabitat, cùm ſit gratia, & ſanctitate denudatus, deinde in juſto *domus Dei credendo fundatur, ſperando erigitur, diligendo perficitur*. *S. Aug. l. 20 de verb. Apoſ.* Avarus nec Deo credit, nec in Deo ſperat, nec Deum diligit. Difficile in Eccleſia avarus; nam *ethnicè vivens* Eccleſiam non audit; qui autem non audit Eccleſiam, velut ethnicus, & publicanus habendus eſt. Difficile in cœlo dives avarus, in quem vibrat Salvator tremendam iſtam ſententiam: *Tert. l. de pud. 7. Matth. 19.* *Faciliùs eſt camelum per foramen acus intrare, quàm divitem intrare in regnum cœlorum*. Etenim moraliter impoſſibile eſt, ut avarus divitiis mancipatus, convertatur, & æternam mereatur felicitatem. *S. Aug. l. 3 cont. Ep. Parm. 2. 1. Cor. 6.* *Potuitne majori pęna digna judicari avaritia, quàm ut inter illa crimina poneretur quibus infecti, à regno Dei excluduntur, Apoſtolo dicente: Neque avari regnum Dei poſſidebunt?* Et ita infelix ille ſervus, in pęnam ſuæ captivitatis exulat à cęlo, & inſuper ſupplicium, mortem, & ignem in inferno tolerat.

3. Certiſſimum eſt, *non in mortem inſtitutum hominem*, *Tert. l. 2. adv. Mar. 8.* ſed ob peccatum morti mancipatum; nam *ſicut Deus homini vitæ flatum induxit, ita homo ſibi mortis flatum attraxit*. Avarus non ad mortem, ſed ad vitam fuit creatus à Deo, & à Chriſto redemptis ſed ob avaritiam, qua captivatus eſt, *exinde ad mortem, ſed ante ad vitam*. *Tert. l. 2. adv. Mar. 11.* Chriſtianos injuſtè morte mulctabant tyranni propter deos: *Propter Deos ipſos plectimur*. Juſtè Deus morte punit divitem avarum propter deos aureos, quos ſibi fecit: *ipſæ domus noſtræ ſine idolis omnino non ſunt*. *Tertull. Apol. 12.* Duplici morte punitur avarus: temporali, & æterna cujus duo inſignia exempla ex Evangelio deſumpta, *Tert. l. de ſpect. 8.* refert Tertull. duorum divitum, quorum unus fuit morte temporali mulctatus. *Ab eo ergo erit, & parabola divitis blandientis ſibi de proventu agrorum ſuorum, cui Deus dixit: Stulte, hac nocte animam tuam repoſcent, quæ autem paraſti, cujus erunt?* Idem accidit pluribus avaris, qui in pęnam ſuæ cupiditatis, ſubitanea, & impræviſa morte præventi, ſceleroſam efflant animam. *Quanti ſunt modò divites, qui dicunt: Tantum habeo, tantum facio, tantum valeo,* *l. 4. adv. Marc. 28.* *quibus reſpondendum eſt: O ſtulte, hac nocte anima auferetur à te, & quæ congregaſti, cujus erunt?* *S. Aug. l. 50. ho. 40.*

Verùm quantumvis ſit pertimeſcenda mors temporalis, *Tert. l. ad Mart. 4.* quæ fortunatum divitem fortunæ bonis denudat: *ſed mortis metus non tantus eſt, quantus tormentorum*. Duplicem pęnam ſuſtinent in inferno reprobi, ſenſus, & damni. Pęnam ſenſus patiuntur ab igne divinæ juſtitiæ miniſtro: *in ſtagno ignis, & ſulphuris quod eſt mors ſecunda*. *Tert. l. de pud. 18.* Pęna damni in privatione Dei ſita eſt, juxta iſtud: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*. Utraque pœna punitur avarus, & quidem pęna ſenſus:

nam

Digitized by Google

nam & *nunc aurum ignis*. Pœna etiam damni; *Dilatavit orcus animam ſuam, & aperuit os ſuum, & deſcendent inclyti, & magni, & divites. Hoc erit Chriſti væ ſuper divites, & humiliabitur homo utique exaltatus divitiis: & inhonorabitur vir ob ſubſtantiam inhonorabilis*.

Tert. l. 2. de cult. fam. 13. Tert. l. 4. adv. Marc. 15.

Sunt hac tempeſtate impii multi, ſimiles fratribus divitis epulonis, qui *non credebant eſſe poſt mortem ſupplicia annuntiata à Chriſto, & Prophetis, & decreta à Deo*. Hujuſcemodi impietas ſuam ab Epicuro ſumpſit originem: *Nihil eſt poſt mortem, Epicuri ſchola eſt*. Animalem hunc Philoſophum hac ratione confutat Tertullianus: *Cur times mortem ſi nihil eſt tibi timendum poſt mortem, quia nec experiendum poſt mortem?* Et ut Epicuri ſectatores qui ſe Chriſtianos mentiuntur, debellet, prodit exemplum divitis Evangelici, qui graviſſimis in inferno torquetur ſuppliciis: *Dolet apud inferos anima cujuſdam, & punitur in flamma, & cruciatur in lingua; & de digito animæ felicioris, implorat ſolatium roris*.

Tert. l. 4. adv. Marc. 34. Tert. l. de Reſ. 1. L. de teſt. An. 4. L. de An. 7.

Ultra pœnam damni, & ſenſus qua cuncti puniuntur præſciti, ſpeciale tormentum patietur Avarus: ſcilicet à memoria divitiarum, quæ illum magis, quàm ignis ardor cruciabit. Non ſolùm impios, & immiſericordes divites, viſibilis gehennæ ignis in tormentis excruciat; ſed, & ipſa divitiarum putrefactarum, & inanium memoria, (quibus facillimè potuiſſent ſuas redimere nequitias) non minus, & ante judicium animas eorum, & poſt reſurrectionem etiam carnes exuret: dum ſibimet ipſis graviter iraſci incipiunt, quia ſua ſcelera eleemoſynis abluere noluerunt. Denique diviti illi purpurato ærugo pecuniarum in teſtimonium fuit nequitiæ, & in augmentum verſa fuit pœnarum, quando per increpationem Abrahæ audivit; *Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala*. Idem eveniet cunctis avaris; divitiæ erunt illis in teſtimonium, & bonorum quæ per divitias facere potuerunt, & noluerunt: & malorum omnium quæ ob divitias, & per divitias perpetrarunt: & ejuſmodi teſtimonium erit vermis rodens, qui torquebit conſcientias eorum, & ignis urens qui eorum animas indeſinenter cruciabit, juxta Jobi vaticinium: *Aurum, & argentum veſtrum æruginavit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis*: Quis hæc attentè conſiderans non dicat cum Galfrido Abbate: *Væ divitiis, quæ pereunt: & ſuum perire faciunt amatorem!*

V. Beda. Cap. 5.

CONCIO TERTIA.

Odiendum vult aurum Tertullianus; quia patres perdidit: *Odiſſe debemus quod patres perdidit*. Non quod aurum ſit ex ſua natura malum, & ſceleroſum, cujus Deus auctor, qui ſceleris, & peccati opifex eſſe nequit: *Aurum & argentum, quis in ſæculo poſuit niſi ſæculi auctor Deus?* ſed ideo aurum eſt odiendum, quia eo Improbi ad malum abutuntur. *Iſta inter ſe contraria non ſunt bona fortuna, & mens bona*; & ut eloquenter fatur Chryſologus, *fuerunt Sanctis innocentes divitiæ, utpotè à Deo datæ, non turpiter acquiſitæ*. Abraham fuit dives, Job dives, David dives, & tamen quid Davide ſanctius? quid Jobo fortius? quid Abrahamo fœlicius, qui ſic poſſedit divitias, *ut eas ſæpe, & oblatas contemneret, & calcaret indultas? & ſic diligeret poſſidere divitias, non à divitiis poſſideri: habere eas ad largitatis materiam non ad cupiditatis incendium?* Sunt ſtellæ quædam neutræ nuncupatæ, quæ ſi benigno jungantur planetæ, benignos habent effectus: ſi verò maligno, malignæ efficiuntur. Non diſſimiliter divitiæ ex ſe indifferentes; bonæ ſunt, vel malæ, prout homines eis ad bonum, vel malum utuntur: & ſicut viris probis ſunt incentiva virtutum, ita ſunt improbis lenocinia vitiorum. Unde D. Ambroſius: *Diſcant divites, non in facultatibus crimen haberi, ſed in his, qui uti neſciunt facultatibus. Nam divitiæ ſicut impedimenta ſunt improbis, ita bonis adjumenta virtutis*. In divitiis quatuor ſunt conſideranda, uſus, abuſus, ſollicitudo, quæſtus; *Uſus tantum divitiarum bonus; abuſio mala; ſollicitudo pejor, quæſtus turpior*; & quia avarus divitiis abutitur; terrena bona anxiè quærit, per nefas captat; dicendum eſt cum Eccleſiaſtico, *Avaro nihil eſt ſceleſtius*; nam pro acquirendis divitiis, 1. omnia Dei mandata tranſgreditur, 2. omnes virtutes aggreditur; 3. omnia vitia proſequitur.

L. 1. de cult. fam. 11. Tert. l. de Spect. 2. Sen. Ep. 35. Serm. 21. Chryſol. D. Bern. l. 2. de c. n. ſid. Cap. 10.

Homini Deus mandata dedit, velut media, queis æternam ſibi valeat comparare beatitudinem; *Habes legem, & ſalutem de obſervatione legis*. Divina mandata ad ſalutem neceſſaria, præcipiunt homini pietatem, ſobrietatem, & æquitatem; pietatem erga Deum; ſobrietatem erga ſemetipſum, & æquitatem erga proximum. Dei

1 PART. Tert. l. de praeſc. haeret. 14.

Digitized by Google

filius humanatus eſt, ut homines pietatem, ſobrietatem, & ęquitatem ſervare doceret.

Ep. ad Tit. 2.

Apparuit gratia Dei Salvatoris erudiens nos, ut ſobriè, juſtè, & piè vivamus in hoc ſæculo: Avarus tamen Chriſti dedignans & diſciplinam, & auctoritatem, naturalem contemnens legem, Deo inobſequens, trãſgreditur mandata, 1. quæ præcipiunt pietatem erga Deum: 2. ſobrietatem erga ſemetipſum. 3. æquitatem erga proximum.

· 1. *Nos definimus Deum primo natura cognoſcendum, dehinc doctrina recognoſcendum.*

Tert. l. 1. adv. Mar. 1.

Ratio Deum naturaliter cognoſcit: Religio, ſummum latriæ cultum divinæ majeſtati tribuit: pietas quæ Deo cultum exhibet, duplici integratur, & adimpletur præcepto: Uno negativo, quo prohibetur falſos colere deos: *Non facietis vobis deos argenteos, & deos aureos non facietis vobis.*

Tert. Scorp. 10.
Tert. l. de pæn. 6.

Affirmativo altero, quo nobis præcipitur ut ſupremam ſoli Deo reddamus adorationem. *Dominum ſimul inſpexeris, reverearis.* Avarus binum hoc pietatis tranſgreditur mandatum, nam contra præceptum negativum, quod mentitios coli deos prohibet, auro & argento, cultum ſoli Deo debitum præbet: *aurum à relinquentibus Deum adoratum eſt.*

Tertul. l. 2 de Cult. Fœm. 3.

Deinde contra præceptum affirmativum, quod Deum latriæ cultu adorandum mandat, Deum nullatenus adorat; quia ſicut repugnat ut ſint duo dii, ita repugnat ut ſupremus Deo, & argento reddatur cultus. Quare Salvator *nummo famulatam videns Pharisæorum cupiditatem: ammentavit hanc ſententiam: Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ.*

Tertul. l. 4. adv. Marc. 43.

Vera, & integra Dei pietas divinum adhuc importat amorem, *Præſcribitur mihi ne quem alium deum dicam; ne vel dicendo, non minùs lingua quàm manu deum fingam: ne quem alium adorem, aut quoquo modo venerer, præter unicum illum qui ita mandat: quem jubeor de omni ſubſtantia diligere.*

Lib. ad Scorp. 4.

Hoc charitatis præcepto, tria Deo præſtare tenemur. 1. Deum tanquam *ſummum magnum* ſupra omnia diligere. 2. Ea quæ amamus, propter Deum diligere. *Minus te amat, qui tecum aliquid amat, qui propter te non amat.*

Tert. l. 1. adv. Mar. 2.
D. Aug. l. 10. conf. 29.

3. Cuncta quæ Deus averſatur odiſſe, & ſpecialiter avaritiam odio habere. *Non eſt dignus Deus cum quo diligas avaritiam: amas illum, debes odiſſe quod odit.*

D. Aug. ps. 9.

Avarus præceptum amoris divini non adimplet. Nam 1. quamvis Deus ſit cunctis in æſtimatione, & amore præferemus, tamen *ſolus in comparatione omnium, Deus illi vilis eſt.*

Salv.

2. Aurum, & argentum à Deo acceptum, non propter Deum, ſed adverſus Deum diligit, & ut Deum veneratur, & colit: *numquid tamen ut hæc adverſus eum adorentur?*

Tert. l. de Spect. 2.

3. Quantumvis *contradicat Deus avaritiæ*, eamque averſetur, illam tamen avarus diligit, cum illa loquitur, illique ſervit.

S. Aug. in Ps. 118.

Exhæredare vis filium, qui loquitur inimico; & inimica eſt Chriſti avaritia. Quare cum illa loqueris? & non dico loqueris, quare illis ſervis, tranſgrediens per tuum famulatum, mandatum, quod præcipit pietatem erga Deum, & ſobrietatem erga temetipſum?

D. Aug. Ps. 96.

2. In concupiſcentia bonorum temporalium, temperantia, & ſobrietas ſervanda eſt: *Quod & ſi fortè habendum ſit, modus tamen debetur:* nullum tamen in habendo modum adhibet avarus.

Tertul. l. 1. de cult. fœm. 8.

Inexplebilis eſt concupiſcentia divitum, ſemper rapit, & numquam ſatiatur, quod ex immoderato procedit habendi deſiderio.

D. Auguſ. ſer. 25. de Verb. Do.

Etenim *concupiſcentiæ vitium aliud extenditur immoderatè habendi.* Immoderatus habendi ardor accendit concupiſcentiam, & concupiſcentia habendi ardore accenſa, nullam in corporeis deliciis ſobrietatem ſervat, ſed pudicitiam contra Dei præceptum contaminat.

Tert.

Luxuriam Deus prohibet, & præcipit ſervare pudicitiam: Lucri tamen cupidine violatur *pudicitia, flos morum, honor corporum, decor ſexuum, integritas ſanguinis; fides generis, fundamentum ſanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis.*

Tert. l. de pæn. 1.

Fœminæ etiam quibus pudicitiæ ſtudium magis competit, pudicitiam tot titulis glorioſam maculandi, & habendi cupiditate Deo dicata, & Spiritu ſancto ſacrata corpora proſtituunt. *Quod etſi pretio in fœminis cogitur venditio illa pudicitiæ, utique impatientia contemnendi lucri ordinatur*, & quantumvis ſit probroſum lucrum iſtud quod ex proſtituto venit corpore: nam *ſi mercedes pro libidine, nullius rei turpis merces decora eſt*:

Tert. l. de Pat. 5.

plures tamen hac tempeſtate reperiuntur, *infœliciſſimæ publicarum libidinum victimæ*; & quod eſt horribile dictu, ſunt conjugati multi, lenones, qui *lenociniis negotiantibus uxorum corpora poteſtatibus ſubjiciunt*, agentes contra divinum præceptum, quod ſobrietatem, & æquitatem mandat.

Tert. l. 1. de Cult. fæm. 2.
Tert. l. 1. de Cult. fæm. 2.

3. Divinum mandatum quod æquitatem erga proximum præcipit, arcet ab homine tum injuſtam alieni uſurpationem; qua *furtum conficitur:* tum injuſtam alieni detentionem. Nam *alienis non congruit uti;*

Tert. l. 2. de cult. Fæm. 2.

Ava-

Digitized by Google

Avarus contra expreſſum Dei præceptum aliena detinet, aliena uſurpat, & injuſtam ſuam retentionem & uſurpationem vel mendaciter negat, vel licitam & juſtam mendacio aſſeverat: quare Tertullianus vocitat *mendacium cupiditatis miniſtrum*. Mendacium falſo teſtimonio confirmat; nam *avaritia falſum teſtimonium profert*, & tum mendacium, tum falſum teſtimonium, juramento auctorat: *Taceo de perjurio, quando ne jurare quidem liceat.*

Divinæ lex æquitatis homicidium prohibet, & auxilium parentibus debitum præcipit. Utrumque præceptum tranſgreditur avarus: avaritia ſiquidem humano ſanguine cruentatur. *Si quis prædæ gratia, homicidium conficit, prius eſt ut avaritiæ ſit impatiens*. Erga parentes adhuc injuſtus apparet avarus. *Patrem & matrem, & lex honorari, & poſt Deum diligi præcipit*. Avarus parentes deſpicit, debitum eis denegat auxilium, & tantam erga illos exercet injuſtitiam, *quæ patris cauſa morti fuit*. Ea eſt avari injuſtitia, *quæ nec Deum timet; nec hominem reveretur; non patri parcit, nec matrem agnoſcit*. Legem non ſervat, ſed audaciter cuncta tranſgreditur præcepta, quæ pietatem, ſobrietatem, & æquitatem mandant. Hæc divinorum mandatorum tranſgreſſio quæ modò tantopere graſſatur, *vetus & antiqua avaritia eſt; quæ cum ipſis divinis cœpit oraculis: imo propter ipſam reprimendam, lex Dei data eſt*, Propter avaritiam reprimendam, à Deo datam legem aſſeverat Ambroſius, quam tamen in Dei contemptum, inſolenter frangit avarus: idcirco avaritia optimè nuncupatur à Chryſologo *tranſgreſſionis mater, ſicaria virtutum*: quia & cuncta Dei mandata tranſgreditur, & cunctas adhuc virtutes aggreditur.

Chriſtianæ virtutes ſunt vel 1. Theologales, quæ Deum ut ſuum objectum immediate reſpiciunt: vel 2. Cardinales, quibus velut cardinibus innititur vita: tum ſingularis & ſolitaria: tum civilis & publica: tum fidelis & Chriſtiana; vel 3. Morales, quæ ad componendos mores ſpeciatim ordinantur. Avaritia eſt omnium harum *virtutum ſubverſio*: quia cunctas ſubvertit virtutes: 1. Theologales: 2. Cardinales: 3. Morales.

1. Tres ſunt virtutes Theologales, eque Chriſtiano neceſſariæ, *Fides, Spes, Dilectio*, Fides neceſſaria eſt, dum ut divinis aſſentiatur myſteriis, quæ agnoſci haud poſſunt *ſine Fidei Sacramento*; tum ut Chriſtianè vivat, *à fide enim etiam ipſa vita noſtra cenſetur*. Spes neceſſaria eſt, tum ut *à reſpectu præſentium rerum* voluntatem avellat; *amputatis quaſi vitæ retinaculis*; tum ut voluntatem attollat *ad illam ſpem æternæ ſalutis*: intellectus namque & voluntas duæ alæ animæ quibus ad cœlum aſcendit: intellectus conſideratione; voluntas deſiderio. Intellectus Fide indiget, ut ad ſuperna mentis aciem valeat attollere, voluntas Spe, ut cœleſtem beatitudinem queat deſiderare. Charitas quæ eſt *ſummum Fidei ſacramentum, Chriſtiani nominis theſaurus*, neceſſaria eſt Chriſtiano, tum ut Deum ſupra omnia diligat: etenim *Deum ſummum bonum credi neceſſe eſt*; & ita ſuper omnia diligendum; tum ut proximum diligat; Dilectio ita Chriſtianis propria videtur, ut ab illa fratres dicantur. *Fratrum appellatione cenſemur*. Avarus virtutes non habet Theologales, (vel ſi quorumdam habeat habitum, eas ad praxim non redigit.) Non 1. quidem Fidem, tum quia Chriſtianus fidelis credit revelatis, ex D. Ambroſio autem credit qui non laborat avaritia. *Diſce congruè præcepta pietatis; probavit fidem, qui præmia recuſavit*. Sicut Fidelis ex divitiarum contemptu probatur: ita qui præmia ſectatur infidelis notatur. *Accepit veſtem, & perdit fidem*. Tum quia non bene vivit; *Difficile enim eſt ut malè vivat, qui bene credit*. Addit D. Auguſtinus; Sicut *qui aurum non habet, fidem habet, virtutem habet*; ſic avarus aurum & argentum abundè poſſidens fidem non habet, virtutem non habet. *Argento & auro appetitur veritas; expugnatur integritas; innocentia proditur; pietas fideſque violatur*. 2. Avarus ſpem non habet, tum quia terrena bona, *retinacula iſta ſunt ſpei noſtræ*. Nihil ſanè ita adverſatur ſpei Chriſtianæ, ac amor terrenorum. *Amor rerum terrenarum eſt ſpiritualium viſcus pennarum*, quod animam impedit, ne deſiderio ad cœlum evolet; Tum quia ſicut qui cœleſtia recogitat & deſiderat, terrena contemnit; *Cœleſtia recogita, & terrena deſpicies*: Sic avarus qui nonniſi terrena cogitat & deſiderat, cœleſtia deſpicit. 3. Avarus charitatem non habet, quia neque Deum, neque proximum diligit; Non Deum cui aurum præponit. *Aurum avaritiæ non eſt, ſed avaritiam non cognovi niſi per aurum*. Non proximum, quia avaritia adhuc *vulnerat charitatem*.

2. Quatuor virtutes ſunt Cardinales Pru-

Marginal notes: *Tert. l. de Ab. 1.* — *Tert. l. de Mon. 11.* — *Tert. l. de Spect. 1.* — *Tert. l. de Reſ. 51.* — *Tert. l. de pat. 12.* — *Tert. l. adv. Herm. 11.* — *Ter. Ambr. 19 in c. 4. Luc.* — *D. Aug. Ser 95. de Temp.* — *D. Aug. Ser. 117. de Temp.* — *Euſ. Emiſ. hom. 4. de Epiph.* — *Ter. l. 2. de Cul. Fæm. 13.* — *D. Aug. Ser. 33. de Ver. Dom.* — *Tert. lib. 1. ad Ux. 5.* — *Chryſol. Ser. 107.* — *Chryſol. Ser. 19.* — *D. Aug. l. 83. Quæſt.*

D. Ambr. l. 1. Offic. dentia Juſtitia, Fortitudo, & Temperan-
D. Aug. l. tia. Prudentia Chriſtiana eſt appetenda-
de Mor. rum vitandarumque rerum ſcientia: docet
Eccl. namque ea appetere quæ conducunt ad ſa-
D. Chryſ. in Pſ. 38. lutem, ea fugere quæ ſalutem impediunt
Juſtitia eſt virtus, quæ non vindicat alie-
num, ſed unicuique tribuit quod ſuum eſt.
Chriſtiana Fortitudo eſt virtus quæ timo-
rem cohibet, & audaciam moderatur. Tan-
dem Temperantia univerſaliter ſumpta
eſt virtus coercens cupiditates, quę à Deo
ejuſque legibus avertunt, His quatuor
Tert. lib. virtutibus Cardinalibus deſtitutus eſt
de Reſ. 12. avarus. Prudentia, tum quia *divitiarum
cupiditas inſidiarum plena eſt*, his autem
inſidiis ſeſe exponit: tum quia ſibi non
Tert. l. de comparat divitias, niſi *fænore interitu, &
idol. 1. lucro damno*: 2. Juſtitia, nam *fraudis con-
ditio ea eſt, ſi quis alienum rapiat, aut
alii debitum deneget: & utique erga ho-
minem admiſſa fraus, maximi criminis non
eſt*. Avarus fraudis reus aliena rapit, &
Tert. l. de debitum denegat, nec attendit miſer,
Spect. 7. quod in lege divina *aperte poſitum eſt*. *Non
fraudem admittis es*. 3. Fortitudine tum
Tert. l. de Teſt. An. c. 4. quia demiſsè *mortem timet ut commodum
vitæ amputantem*: tum quia lucri gratia,
Tert. l. de Pat. 7. cunctis ſe temerè exponit periculis: *Cum
lucri cupiditatibus quæſtuoſa pericula mer-
cimoniorum in mari exercet, cum pecuniæ
cauſa in foro nihil damnationi timendum
aggredi dubitat; cum denique ludo, &
caſtris ſeſe locat: cum per viam in mores
Tert. l. de beſtiarum latrocinatur*. 4. Temperantia;
Mon, 12. Chriſtianus namque eſſe debet *promptiſ-
ſimus in communicationibus; temperatiſſi-
mus in acquiſitionibus*. Avarus nihil lar-
gitur, pauperibus, neque ullum in con-
Tert. l. 2. de Cult. cupiſcendo, & acquirendo ſervat modum:
Fam 2. & nunc alienum apertè rapit, *cùm in ali-
cujus agro latrocinium geſtum eſt*; & nunc
occulte *cæco latrocinio* ſibi fratris arrogat
Tertull. l. facultates, quod multimodè exequitur.
de An. 25. Chryſol. Nam avaritia *fidem frangit, violat affe-
ſer, 2.9 ctum, turbat quietem, adimit innocentiam,
docet furtum, ſuadet fraudes, temperat la-
trocinium*.

3. Tandem avarus Morales Virtutes ag-
greditur. Inter Morales Virtutes, Veri-
tas, Fidelitas, Gratitudo, & Humilitas,
Chriſtianos potiſſimum ſpectant. 1. Veri-
tas, cujus teſtimonium apud illos princi-
Tert. l. de patum tenet *Hoc erit teſtimonium veritatis,
Praſc. ubique occupantis principatum*. 2. Fideli-
Har. 35. tas, quam extraneis etiam inviolabiliter
Tert. ſervant. *Chriſtianus, & extra fidelis*. 3.
Apol. Gratitudo, accepta beneficia recognoſcens.
46. *Iterato beneficio gratus eſto*. 4. Humilitas,

quæ arcet à Chriſtiano gloriæ, & vanita- *Tert. l. de*
tis ſtudium. *Porro gloria non competit profeſ-* *Praſc. 7.*
ſoribus humilitatis ex præſcriptis Dei. Ava-
rus has quatuor Virtutes Morales non ha-
bet. Non 1. Veritatem, quia bonorum ac-
quiſitio ab ipſo facta, *non eſt ſecura de cupi-* *Tertull.*
ditatis, & mendacii obſervatione: Non 2. *l. 2. de cult. fam.*
Fidelitatem, qua propter meritò D. Am- *5.*
broſius aſſeverat, *auri cupiditatem materiam
eſſe perfidiæ*. Non 3. Gratitudinem: nam
avarus *dum fortuna blanditur, ingratus eſt*.
Non 4. Humilitatem, quare de avaris ſu- *Tert. l. de*
perbis ſic fatur Apoſtolus: *Erunt homines* *12.*
ſeipſos amantes, cupidi, elati. Græca lectio *2. Apol.*
habet, *glorioſi, feſtuoſi*. D. Cyprianus legit, *David 4.*
inflati, D. Hieronymus, *faſtidioſi*. D. Am- *Hildeb. Ep. 56.*
broſius, *inſolentes*. Itaque elatio, tumor, *2. ad tim.*
gloria, faſtus, aliorum faſtidium, inſolen- *3.*
tia ſunt appendices cupiditatis. In ſuper-
bos, & inſolentes avaros maledictionem ja-
culat Deus. *Væ qui opulenti eſtis in Sion*. Se- *Amos.*
ptuaginta vertunt, *ſpernentes*. Hebrea lectio
habet, *annihilantes*. Quaſi illi ſoli ſint ho-
nore digni, cæteri verò omnes in eorum
cenſu, & exiſtimatione, nihili computen-
tur, tãta eſt avari divitis inſolentia, qui ſua
nequitia, cũcta generat in vitia proſequitur.

Odiendum vult Tertullianus *Aurum in
quo omnia delicta populi Iſrael denotabantur*.
Divitiæ conſiderari poſſunt, 1. antequam
comparentur, 2. dum comparantur: 3.
poſtquam ſunt comparatæ. Avarus autem
peccat, 1. antequam comparet divitias 2.
dum comparat divitias: 3. poſtquam com-
paravit divitias.

2. Antequam comparet divitias, quia *III. PARS.*
eas inordinatè, & injuſtè concupiſcit: inju- *L. 1. de*
ſta enim, & inordinata concupiſcentia pec- *cult. fam.*
catum eſt. Deus, non tantum prohibet
alieni uſurpationem, & injuſtam deten-
tionem, ſed etiam concupiſcentiam inor-
dinatam. *Si concupiſcentia, vel malitia in* *Tertul. l.*
cor hominis aſcenderit, pro facto tenetur. *de I dol. 23*
Deus non vetat niſi malum, prohibet au-
tem non ſolum malum quod opere exte-
rius committititur, ſed etiam quod inte-
riùs in voluntate determinatur. Et *benè* *Tertul.*
*quòd in anima, & conſcientia delinqui Domi-
nus dixit*. Inde procedit diſtinctio peccato-
rum in peccata cordis, & operis. Operis
quæ de facto fiunt: cordis, quæ in volunta-
te determinautur, etiamſi exteriùs non
adimpleantur. Sunt nonnulli qui falſo exi-
ſtimaut peccatum in ſolo opere externo ſi-
tum eſſe, non in animo, dummodo quod
mente concipitur, & voluntate delibera-
tur, de facto non adimpleatur. Unde volunt *Tert l. de*
adulterium in oſculis, & in amplexibus, & *idol. 2.*
in

Digitized by Google

in ipſa carnis congreſſione cenſendum , *aut homicidium in ſola ſanguinis profuſione* , *& in animæ ereptione reputandum ;* non verò in deſiderio adulterandi , & voluntate occidendi : *At enim Dominus quàm extenſius iſta diſponat* , *certi ſumus : cùm adulterium etiam in concupiſcentia deſignat ſi oculum quis impegerit libidinosè* , *& animam commoverit impudicè ; cùm homicidium etiam in verbo maledicti* , *vel convitii judicat* , *& in omni impetu iræ* , *& in negligentia charitatis in fratrem ; ſicut Joannes docet homicidam eſſe qui oderit fratrem* . Eodem modo ratiocinandum eſt de cupiditate ; & ſicut datur adulterium,& homicidium cordis, ita inordinata, & criminoſa avari concupiſcentia . Quod inde conſtat,tum quia *voluntas facti origo eſt : & principalis ad culpam : quæ nec tunc quidem liberatur*, *cum aliqua difficultas perpetrationem ejus intercipit* . *Ipſa enim ſibi imputatur* , *nec excuſari poterit per illam perficiendi infœlicitatem* , *operata quod ſuum fuerat* : tum quia voluntas in peccato ſibi complacet . *Adeò quod probibetur adminiſtrare* , *ſatis periculoſè animus ſibi repræſentat* , *& temere per voluntatem expungit effectum* . *Cujus voluntatis cùm vis tanta ſit* , *cur non ſolatium ſui ſaturans* , *pro facto cedat ?* Hæ rationes optimè demonſtrant avarum peccare in ſceleroſa habendi concupiſcentia : 1. quia habuit voluntatem aliena rapiendi, quamvis de facto non uſurpaverit : 2. quia in criminoſa illa voluntate ſibi complacuit, & diu moratus eſt : 3. quia tranſgreſſus eſt legem Dei , qui *voluntatis interdicendo delicta* , vetat avari cupidinem , qui peccat injuſtè concupiſcendo divitias , & ſceleroſè acquirendo divitias .

2. Acquirendi cupiditatem inter inſigniora ſæculi vitia , merito collocat Tertullianus : *Inſigniora duo ipſa carnis*, *& ſæculi vitia denotat* , *quæ à divinis diſciplinis plurimum avocant* , *alterum per laſciviendi voluntatem* , *alterum per acquirendi cupiditatem* . Homines qui ditari deſiderant, *inflammantibus cupiditatibus agitati in flagitia* , *& facinora propelluntur ;* & ob hanc cauſam *radix omnium malorum cupiditas* nuncupatur : quia ut expendit D. Ambroſius : *Avaritia omnia mala poteſt admittere ; ideò radix omnium malorum eſt* , *quia ut deſideria ſua expleat* (*quod tamen impoſſibile eſt*) *quidquid ſceleris eſt perpetrat* . Avarus habendi deſiderio ſufflammatur , ab ardore concupiſcentiæ ad malum inducitur , diaboli tentationibus agitatur , retibus illaqueatur callidiſſimi hujus inimici , qui eum ad patranda atrociora quæque crimina impellit . Ut enim ait Apoſtolus , *qui volunt divites fieri* , *incidunt in tentationem* , *& laqueum diaboli* , *& deſideria multa inutilia* , *& nociva* . Advertit autem ad propoſitum D. Chryſoſtomus , quod quando aſſeverat Paulus Chriſtum *tentatum per omnia* , non vult Dominum fuiſſe de omnibus vitiis ſigillatim tentatum : neque enim de mendacio, neque de blaſphemia , neque de impudicitia, neque de vindicta, tentatus fuit Salvator: ſed ideo dicitur per omnia tentatus , quia tentatus fuit de avaritia , in qua velut in radice , cuncta continentur crimina . Quapropter nuncupatur à Petro Bleſenſi *genimen vitiorum* : à Petro Chryſologo , *magiſtra nocendi*, *primipilaria iniquitatis*, *auriga mali* : & à Divo Chryſoſtomo peccatum ſimpliciter . Nam ubi Petrus Apoſtolus dixit Simoni Mago : *Pecunia tua tecum ſit in perditionem* ; D. Chryſoſtomus legit : *Peccatum tuum tecum ſit in perditionem* : quaſi pecunia , & peccatum ſinonyma ſint. A Chryſoſtomo non diſſentit Eucherius , qui in divitiis , & vitiis quamdam agnoſcit ſocietatem : *Quædam ſocietas eſt* , *penè etiam nominis*, *duabus hiſce rebus* , *vitiis & divitiis* .

3. Comparatæ divitiæ plus adhuc quam comparandæ , ſunt cauſa delicti , quia improbis copiam , & facultatem delinquendi ſubminiſtrant . *Certum eſt ex divinis Scripturis* , *virtutem quoque cunctarum gentium*, *aurum conſtituere* : unde dicitur,belli robur, nervus commercii,verum convenientiùs adhuc nervus , & robur vitii . *Si fueris dives* , *non eris immunis à delicto* , loquitur Eccleſiaſticus de ſceleroſo divite, qui divitiis ad malum abutitur . Nam *divitiæ quæ non rectè adminiſtrantur* , *ſunt arx vitii* , *& ſceleris* : & ſicut arx probè munita cuncta vicina ſuo ſubdit imperio, ſic nullus eſt adeo inexpugnabilis animus qui auro tandem non vincatur . Quare vulgus *omnem valentiam populorum argentum* , *& aurum* conſtituit : quod innuere videtur Sapiens , dicendo : *Pecuniæ obediunt omnia* : vel ut habet Hebræa lectio : *Pecunia humiliantur omnia*; ſeu ut alii volunt , *Pecunia reſpondent omnia* : quia ut Romanæ Eloquentiæ princeps : *nihil eſt tam ſanctum* , *quod non violari* , *nihil eſt tam munitum* , *quod non expugnari pecunia poſſit* . Quod probe noverat ille qui inter tres arietes unum fortiſſimum aureo vellere admovit dicens : *Hæc omnia tibi dabo* . Illud diabolicum , *tibi dabo* , omnia ſacra , & hu-

Tertul. l. adv. Iud. 9

Cap. 11.

Clem. Alex. lib. 2. pæd. 3. Tert.

Eccl. 10

Orat. in Ver.

Digitized by Google

& humana violat. Etenim quid urbes, & arces expugnat? *tibi dabo*: quid carceres, & poſtes ferreos confringit? *tibi dabo*: quid homicidia conficit? *tibi dabo*: quid judicia pervertit? *tibi dabo*: quid perjuria, & falſa teſtimonia conflat? *tibi dabo*: quid fidem matrimonialem violat? *tibi dabo*: quid uſuram invenit? *tibi dabo*: quid ſimoniam introduxit? *tibi dabo*: quid Chriſtum Dominum tradidit? *tibi dabo*: offerens, & recipiens *auro lenocinium mutuum præſtant*. Divitiarum affluentia bonos corrumpit mores, quia *facultates præſident humano cordi*, quaſi opulentia ſit præſes cupiditatis, cui cupido ad nutum obſequitur. Ideoque improbi homines ſunt *tantò nocentiores*, *quantò locupletiores*, opulentia ad quodvis facinus inſtigante. Quare D. Ambroſius divitias appellat *lenocinia delictorum*: quaſi ad vitia ſuaviter alliciant. Opulentia eſt adeò criminoſa, ut ab eodem dicatur adhuc velut alter fomes peccati: *Magna illecebra delinquendi eſt rerum affluentia*. Salvianus divitias vocat *materiam voluptatum omnium*, quia ſcilicet delinquendi materiam ſubminiſtrant. Non moderatæ paſſiones, ad noxia abſque ullo fræno feruntur, vitiiſque inhiant: at *avaritia generat paſſiones*, à qua cuncta vitia procedunt.

Tert. l. 2. ar. ult. Lat. c. 5. Theoph. in c. 11. Luc. Tert. l. 1. de cult. fœm. 6. — in c. 6. Luc. — L. de interpel. Iob — S. Chryſ. in c. 12. Luc. Sen. ep. 87. 2. ep. 6.

Septem ſunt peccata capitalia: Superbia, Invidia, Ira, Accidia, Gula, Luxuria, Avaritia. Ad omnia illa peccata alliciunt divitiæ. Nam 1. *Divitiæ ſuperbiam pariunt*: Idcircò Timotheum admonet Paulus: *Divitibus hujus ſæculi præcipe non ſuperbè ſapere*. Omne pomum, omne granum, omne frumentum, habet ſuum vermem: alius eſt vermis mali, alius piri, alius tritici, *vermis divitiarum ſuperbia*. 2. Divitiæ *invidiam contrahunt*: ex S. enim Ambroſio eſt *avaritia omnibus invidia*. 3. Divitiæ iram accendunt, & ut ait Chryſologus, *avaritia furit*. Eſt autem furor ultimus iræ gradus. Quare Moralis Philoſophus avaritiam furorem nominat. *Dubitabit aliquis ferre paupertatem, ut animum à furoribus liberet?* 4. Divitiæ accidiam pariunt: *Rerum abundantia fecundarum, oblivionem auctoris infundit*. Ideo avaritia à Petro Bleſenſi dicitur *languor peſſimus animarum*. 5. Divitiæ gulæ inſerviunt: *Edacitatis enormitati ipſæ divitiæ procurant*. 6. Divitiæ luxuriæ patrocinantur: *quid enim eſt theſaurus luxurioſo, niſi ſumptus luxuriæ?* opes in voluptatibus conſumptæ dedecorantur: nam *Luxuria infamat divitias*. 7. Divitiæ avaritiam ingenerant; nam quantò plus habet avarus, tantò magis deſiderat. *Auri furor ardentiùs humano fervet in pectore, quàm caminus totus igneſcit incendiis*.

S. Aug. ſer. 5. de verb. Dom. Sim. — Serm. 1. de Cain, & Abel. 5. — Serm. 20. l. de paup. — S. Amb. — Tert. l. de jejun. 6. — S. Ambro ib. — S. Chryſ. in c. 6. Luc. — Chryſol. ſerm. 19. — l. de an. 12

In hujus veritatis confirmationem prodit Tertullianus proditorem: *Judamque aliquandiu cum Electis deputatum uſque ad loculorum officium, & ſi jam fraudatorem, traditorem tamen nondum, poſteà diabolus intravit*. Erat avaritiæ deditus Judas, qui ut ſuæ ſatisfaceret cupiditati, primò largitas pauperibus furatus eſt opes, deinde tanta habendi rabie fuit exagitatus, ut voluerit *ipſum ſanguinem taxare pretio, quem ſponte Dominus erat noſtrum largiturus in pretium*. Videns diabolus Judam in avaritiam pronum, primò eum impulit ad crebra modica furta, poſteà ad majora, quæ à Theophylato ſacrilegia cenſentur, quia in ſuum rapiebat uſum, quæ dabantur in divinum: denique ad detractionem, itaut de effuſione unguenti, tum Magdalenam, tum ipſum culparet Chriſtum; poſtremò ad impiam Domini proditionem. De hac dæmonis aſtutia, & Judæ avaritia audiendus eſt Iſidorus Peluſiota: *Quamobrem Judam non ad libidinem, ſed ad proditionem dæmon impulit? nimirùm quia partem illam præſidiis firmatam videbat: eam autem, quæ ad avaritiam pertinebat infirmam, & imbecillem, ex crumena enim furto in ſpem venit, ut ipſe ad proditionem quoque facile ſe conferret*. Vide ad quod malorum barathrum trahat immodicus pecuniæ amor; itaut unus etiam ex Chriſti diſcentibus ſit inventus *cum talibus, tam horrendis, & omnem impietatem ſupergreſſis*. Perfidum illum diſcipulum imitatur avarus: *aliquibus aureis venditans Chriſtum, ut argenteis Judas*. Tu Chriſtiane, ut ſis à tot, & tantis ſceleribus immunis, *noli eſſe pecuniæ amans*: ſi autem divitiis abundas, eas ut egentes habe; nam *ſanus dives eſt, qui licèt habeat divitias, eas tamen ut egentes habet*, tum quia illis eſt contentus, nec ad alias anhelat: tum quia divitiarum eſt dominus, non ſervus: tum quia ad earum amiſſionem paratum habet animum; tum quia divitiis non magis quàm paupertate utitur ad criminum licentiam. Qui in divitiis dives eſt, locuples eſt etiam ad crimina; qui verò in divitiis pauper eſt, locuples, & abundans eſt bonum, non ad malum, ad virtutes, non ad vitia.

Chryſol. ſerm. 19. in c. 12. Ioan. — l. 3. ep. 38. — Tertull. l. ad Nat. 3 — Tert. l. de cor. mil. 12 Tert. l. de monog. 14 — Sen. de paup.

Cu-

Tert. apolog. 42. Cujuſmodi erant fideles naſcentis Eccleſiæ quibus multum diſcriminantur Chriſtiani hujus temporis; nam 1. illi moderatè utebantur bonis à Deo. *Planè temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur:* Iſti divitias inordinatè amant, ſuntque *peſſimi & probroſiſſimi avaritia*. Tert. l. 1. ad Nat. 5. Tert. l. ad Scap. 4. 2. Illi pignus depoſitum fideliter reddebant, *depoſitum non abnegamus*: iſti & commiſſum bonum injuſtè retinent, & non commiſſum fraudulenter uſurpant, 3. Illi nec beneficia, nec ſacra, neque ulla alia Deo dicata vendebant, Tert. apol. 39. *neque enim pretio ulla res Dei conſtat*: iſti vel beneficia dinumerata pecunia vendunt, *venditando, pignorando pro voluntate*, vel pro adminiſtratione ſacrorum indebita lucra exigunt, & captant. Tert. l. 1. ad Nat. 10 Quod ethnicis exprobat Tertull. *Exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu ſacri, venditis totam divinitatem, non licèt eam gratis coli, plus denique publicanis reficitur, quam Sacerdotibus*. 4. Illi ab omni furto, & ſacrilegio erant immunes: unde ſic arguunt calumniantes ethnicos, l. ad Scap. 2. *Tamen nos quos ſacrilegos exiſtimatis, ne in furto unquam deprehendiſtis, nedum in ſacrilegio*. Tert. apol. 35. Iſti fures, & adhuc ſacrilegi ſunt: apud quos *nec diſſimiles rapinæ ſacrarum divitiarum & prophanarum*.

CONCIO QUARTA.

Tert. l. 4. adv. Mar. 33. *Alienum debet eſſe à ſervis Dei, quod injuſtum eſt*. Chriſtiani ad injuſtitiam fugiendam, & juſtitiam ſervandam, tenentur; nam *quanto malum injuſtitia, tanto bonum juſtitia*; Tert. l. 1. adv. Mar. 21. debent autem juſtitiam Deo, proximo, & ſibi; Deo, cui debent obſequium, proximo, cujus debent ſervare patrimonium; ſibi tandem verum debent: comparare bonum. Verùm avarus trinam hanc violat juſtitiam: *Injuſtitiæ enim auctorem ſæculi, nummum ſcimus omnes*; Tert. l. 4. adv. Mar. 39. nam propter nummum, Deo, proximo, & ſibi, juſtitiam denegat avarus, & quod eſt ſceleroſum magis, propter nummum injuſtitiam exercet erga Deum, erga proximum, erga ſemetipſum. Nam: Deo debitum denegat famulatum. 2. Proximo legitimum uſurpat patrimonium. 3. ſibi irreparabile affert damnum.

I. PARS. Avarus *in mammona injuſto* erga Deum, injuſtum ſe præbet; nam 1. Deo eripit famulum, 2. Chriſto aufert ſervum, Tert. l. 4. adv. Mar. 23. 3. mammonæ præſtat debitum Deo, & Chriſto famulatum.

Tert. l. de Reſ. 14. 1 *Meritò Dominus quia auctor, meritò auctor quia Deus*. Hominem famulatum Deo reddere, ut *Deo & Domino, & auctori congruentiſſimum eſt*. Ut Deo à quo naturaliter dependet: ut Domino cujus dominio ſubſtratur: ut Auctori, & Patri, à quo ſuum eſſe accepit. Quam injuſtus avarus *eripiens Deo hominem, Domino famulum, Patri filium;* ut eum mammonæ tyrannidi ſubdat. A Deo liber factus eſt homo, ut *ipſa quoque libertate rationali contineretur ei ſubjectus*. Tert. l. 1. adv. Mar. 21. Hominis libertas, debitam Deo importat ſervitutem, cui ultrò, & liberè ſubjectari tenetur, *ſi libertas videbatur, ſed & ſervitus videbatur*, Tert. l. 4. adv. Mar. 41. quæ non minus eſt hominis connaturalis, ac libertas. Naturalem hanc ſervitutem homines ratione utentes fatentur. *Sumus ſervi, Dominum habemus Deum*. Verùm avarus Deo debitam non præſtat ſervitutem; Chryſol. 28 nam *ſervire Deo nequeunt pecuniæ ſervientes*. Pecuniæ ſervit avarus, etſi Deo dicat cum Vate Regio: *Servus tuus ſum ego*. Et S. Ambroſio: Serm. 2. in pſ. 118. *Venit avaritia, & dicit, Meus es, quia argentum, & aurum quod habes, ſervitu. 's tua pretium eſt*. Avaritia infelicem avarum ſervum ſuum proclamat: nam quid aliud, agit pecuniæ ſerviens, quàm *mammona manum tradere, & à Deo abſiſtere?* Tert. l. de cor. mil. 2. Paſch. in c. 6. Matt. Quanta avari injuſtitia, qui ut mammonæ ſerviat, Deum negat? etenim *mammona Sira interpretatione dicitur, cui ſervire Deum negare eſt*. Avarus igitur injuſtè Deo eripit famulum, & Chriſto adhuc aufert ſervum.

2. Chriſtianus à Chriſto redemptus, ejus ſervus effectus eſt, quem ideò alloquitur Tertull. *Tu nullius ſervus inquantum ſervus Chriſti*. L. de idol. 18. Redemptor Chriſtus tria potiſſimum homini contulit. 1. eum à ſervitute liberavit: *Qui te etiam captivitate ſæculi liberavit*. 2. Eum libertate donavit. *Qua libertate Chriſtus non manumiſit*. 3. Magno pretio hominem Chriſtus, & à ſervitute liberavit, & libertate donavit; Tert. l. 5. adv. Mar. 4. nam ſuo ſanguine *hominem Chriſtus emit, imò, & manumiſit*. Chriſtus hominem, 1. à captivitate peccati, & diaboli liberans, in ſervum ſuum illum accepit. Tert. l. de fug. in perſ. 12. Chryſol. 91. Etenim *novo libertatis genere non eſt amiſſa ſervitus, ſed mutata. Quid hic ergo non divinum eſt, ubi pellitur ſervitus ſervitute; ubi fugatur conditione conditio?* 2. Chriſtus hominem libertate donans, eum effecit dominationis ſuæ participem. Chryſol. ſerm. 23. *O bonitas effuſa! ò inaudita pietas! ò ineffabilis affectio! ad conſortium dominationis ſervos Dominus aſciſcit. Regnum velle ſervum crimen eſt: ſed hoc ad Chriſtum quantum eſt, aut quam mirum, quòd dat ſervis regnum, quod ſibi* ſervos

Digitized by Google

ſervos facit in dominatione conſortes? 3. Chriſtus ſuo ſanguine hominem redimens, maximo eum taxavit pretio; ut intelligat homo pretio æſtimari, & pretio poſſideri non poſſe, *niſi eodem, quanto Domino conſtitit, ſanguine ſuo ſcilicet.* Quod probè intelligens S. Aug. ait: *Quando intellexi me Chriſti ſanguine emptum, nolui amplius me exhibere venalem.*

Tert. l. de fug. in perſ. 12. l. 10. c. 11. 12.

Quantumvis teneantur Chriſtiani, Chriſto Redemptori præbere famulatum, quantumvis ſit glorioſa Chriſti ſervitus, quæ libertatem ſimul, & dominationem importat: quantumvis magno redemptus fuerit pretio, *cupidus animam ſuam venalem habet:* quantumvis magnum ſit pretium, quod pro ea accipit: tamen *non tanto ſibi conſtabit homo, quanto conſtitit Domino.* Quàm injuſtus æſtimator rerum avarus, qui vili pretio animam ſuam venalem exhibens pretium à Chriſto traditum *depretiat, & mercedem ejus tam magno comparatam, pretioſiſſimo ſcilicet ſanguine ſuo, commaculat?* quid injuſtum magis? *quàm indignum Deo, & diſpoſitione ejus, qui filio ſuo non pepercit, ut fieret maledictum pro nobis, quia maledictus qui pependerit in ligno, qui tamquam ovis ad victimam ductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem, ſic non aperuit os ſuum, ſed poſuit dorſum ſuum in flagella, maxillas autem in palmas, & faciem non avertit à ſputaminibus, & inter iniquos deputatus eſt, & traditus eſt in mortem, mortem autem crucis: totum hoc ut nos à peccatis lucraretur?* Avarus tamen pretioſiſſimam Chriſti paſſionem vilipendens, animam ſuam tam caro emptam nihil ducens, pro exiguo lucello vendit. In quo trinam erga Chriſtum injuſtitiam committit, nam à Chriſto quod ſuum eſt, eripit. *Quod ſciam non ſumus noſtri, ſed pretio empti, & quali pretio ſanguine Dei:* 2. Quod Chriſtus magno emit, parvo vendit. 3. Terrenas opes multum taxat, Chriſti verò ſanguinem parum exiſtimat, Judam imitans. Perfidus ille diſcipulus *ſuo ipſius damnandus judicio quo triginta aureis vendidit eum, quem mulier, ut ipſe taxaverat, unxit trecentis: ſed in hoc perverſus, quod ipſum vili æſtimans Dominum, unguentum illud caro æſtimavit.* Traditor ille pecuniæ cupidus, pretioſiſſimum Chriſti ſanguinem parvo vendidit, ſeſeque infeliciter dæmonis tyrannidi ſubdidit.

S. Aug. l. 5. de ſalut. docum. 4.

Tert. l. de fug. in perſ. 12.

Tert. ibid.

Tert. l. adv. Prax. 1. S. Paulin. ep. 4.

Singulis vitiis ſinguli præſident dæmones, diabolus divitiarum præſes, Judam avarum, & proditorem, in ſervum accepit, *Venit, & introivit in eum ſatanas, & cœpit dicere: Non eſt tuus, Jeſu, ſed meus eſt, ea, quæ mea ſunt cogitat, quæ mea ſunt, in corde volvit; tecum epulatur, & mecum paſcitur: à te panem accipit, à me pecuniam; tecum vivit, & mihi tuum ſanguinem vendit, tuus eſt Apoſtolus, & meus eſt mercenarius.* Judæ imitator avarus, & ſuam venditans animam, vili pretio Chriſtum vendit, Dei dominium rejicit, ſeſe dæmonis ſervituti ſubdit, quem injuſtè Deo & Chriſto præponit. Tantam injuſtitiam profundè exaggerat Tertull. *Nonne quod dicere quoque periculoſum eſt, ſed ad ædificationem quoque proferendum, diabolum Domino præponit comparationem enim videtur egiſſe, qui utrumque cognoverit, & judicato pronuntiaſſe eum meliorem, cujus ſe maluerit.* Nihil Deo poteſt comparari; *ſed Deo nihil par eſt: natura ejus ab omnium rerum conditione diſtat;* nam cùm ſit infinitè bonus, cuncta creata in infinitum ſuperat. Avarus tamen rerum æſtimator iniquus, mammonam cum Deo comparat, mammonam Deo meliorem judicat, mammonæ debitum Deo, & Chriſto famulatum præſtat.

S. Ambr. ſer. 12. in 118.

l. de pœnit. 5.

Tert. l. de car. Chr. 5.

3. Nullum in homines dominium habet mammonas, quia nec Deus eſt, neque eorum dominus. Nam *quomodo Deus, qui nec auctor, quod Deus, nec dominus quod auctor.* Avarus tamen mammonam in Deum conſecrat: eique potius, quàm Deo, & Chriſto, famulandum judicat. *An non hoc cernimus, Chriſtum quidem contemni, mammonam verò coli?* Chriſtus *duos dominus nominavit, Deum, & mammonam, creatorem, & nummum.* Creator verus eſt Deus, & Dominus, mammonas falſus eſt Deus, & Dominus. Vero Deo, & Domino, non falſo, ſervitutem homines debent. *Creator enim Dominus, quia Deus, & utique magis Dominus, quàm mammonas: magiſque obſervandus quam Dominus.* Quantumvis Dei, & Chriſti ſervitus ſit præferenda mammonæ tyrannidi, tanta eſt nihilominus avari injuſtitia, ut mammonæ tyrannidem, debitæ Deo, & Chriſto ſervituti præponat. Chriſtus *ſibi, & mammonæ negavit poſſe ſerviri:* Verus Chriſtianus mammonę non ſervit, quia Chriſto famulatur: avarus injuſtus Chriſto non famulatur; quia mammonę ſervit. Chriſtianus Deo famulans, mandatis ejus obtemperat, & mammonę præcepta contemnit injuſtus avarus mammonę ſerviens ejus mandatis obtemperat, & Chriſti præceptis denegat obſequium. *Nam multa jubet Chriſtus, & non facis, jubet avaritia,* &

Tert. l. de Reſ. 14. S. Chryſ. hom. 6. in ep. ad Philem.

Tert. l. 4. adv. Mar. 33.

Tertull.

D. Aug. ſer. in Pſ. 90.

&

Digitized by Google

Orat. 25. *& facis, jubet Chriſtus, ut veſtias pauperem, & non facis: jubet avaritia ut fraudem facias, & hoc potius facis.*

Bellè avaritia nuncupatur à Gregorio Nazianzeno *occultus tyrannus*. Magnum profectò intercedit diſcrimen inter regem, & tyrannum. Ille imperium legitimè poſſidet, iſte dominationem injuſtè uſurpat: Iſte dura, & difficilia præcipit, ille facilia, & levia imperat. Hoc diſcrimen in Deo, & avaritia apparet. *Laboras in juſſione avaritiæ, in juſſione mea non laboras: nam dura jubet avaritia, levia jubeo. Onus ejus grave, ſarcina mea levis; jugum ejus aſperum eſt, jugum meum leve eſt.* Leve jugum Chriſti portare recuſat avarus, aſperum avaritiæ jugum ſibi portandum imponit: *Jubet avaritia, ut mare tranſeas, & obtemperas: jubet ut te ventis procelliſque committas: Jubeo ego, ex eo quod habes des pauperibus ante oſtium tuum: pigeres ad faciendum ante te opus bonum, & ſtrenuus es ad tranſeundum mare, quia avaritia imperat, ſervis, quia Deus jubet, odiſti.* Et ita injuſtus es, quia debitum mihi denegas obſequium: injuſtus etiam erga fratrem tuum, cui injuſtè uſurpas, vel detines ſuum bonum.

D. Aug. ſer. 21. de Verb. A poſt. D. Aug. in Pſ. 128.

II PARS. Avarus *nummo injuſto* ditatur. Non loquor in præſenti de rapina, quæ vi eripit non ſuum, neque de furto, quod occultè, & in tenebris committitur: neque de ſtipendio mercenariorum injuſtè detento. Nam *ſi Chriſtus dignos mercede pronuntiant operarios*; Injuſti ſunt qui ſervos, & operarios fruſtrant ſalario. Sed loquor de induſtria, & artificio quo utitur avarus, ut comparet divitias: licet ſit multiplex, tribus potiſſimum utitur: 1. Simonia: 2. Uſura: 3. Negotiatione, & mercatura.

Tert. l. 4. adv. Mar. 33. Tert. lib. 4. adv. Mar. 24.

1. Simonia à Simone Mago nomen accepit. *Non aliter, & Simon facere tentavit; cùm pecuniam Apoſtolis obtulit pro Spiritu ſancto.* Hac tempeſtate ita viget Simonia, ut quamplures ſint, vel reipſa, vel ſaltem deſiderio Simoniaci, quaſi ſacrilegum illud commercium: preſcriptione ſit auctoratum, *Non decet Chriſtum pecunia conſtare:* Eccleſiaſtica tamen beneficia hodie venditantur, vel apertè, cùm poſſidens, ut ea reſignet expreſsè dicit, *Da mihi pecuniam*, vel occultè, cùm beneficium non reſignatur niſi, ut vel mobile, vel immobile, vel bibliotheca caro ematur: vel ſub magna penſione intra breve tempus extinguenda: tunc *pretium intereſt*. Quàm execrabile ſit hujuſmodi ſcelus, patet, 1. *qui præmio paciſcitur, diſpoſitioni divinæ adverſatur:* 2. qui bona Eccleſiæ Chriſti ſanguine acquiſita venditat, vel emit, *Chriſtum depretiat.* 3. *Simon Samarites redemptor Spiritus ſancti poſteaquam damnatus ab ipſo, cum pecunia ſua in interitum Helenam quamdam Tiriam de loco libidinis publicæ, eadem pecunia redemit, dignam ſibi mercedem pro Spiritu ſancto.* Ejuſmodi criminis rei ſunt qui emunt beneficia, ut gulæ indulgeant, vacent libidini: vel qui eadem venditant, ut emant officium civile, vel fundum, vel ineant matrimonium. 4. Simon damnatus fuit, damnationem incurrit Simoniacus. *Audiet ergo, & iſte, qui Chriſti ſpiritum redemit. Pecunia tua tecum ſit in interitum, quoniam gratiam Dei pretio conſequendam putaſti.*

Tert. l. de Fug. in perſ. 12. Tert. Tert.

2. Nec minus ſceleroſus avarus uſuræ deditus, quam non natura, ſed immoderata lucri cupido adinvenit. *Fœnus, calendarium, & uſura, humanæ cupiditatis, extra naturam quæſita nomina ſunt.* Fœneratorem non laudandum, ſed improbandum vult D. Auguſtinus. *Si fœneraveris homini id eſt ſi mutuo dederis pecuniam tuam, à quo pluſquam dediſti expectes accipere, fœnerator es: & in hoc improbandus non laudandus.* Et meritò fœneratorem improbat, vi mutui accipientem aliquid ultra ſortem: cùm uſura ſit expreſsè à Deo prohibita. *Hic nunc de fœnore, cùm interponit: Et ſi fœneraveritis à quibus ſperatis vos recepturos, quæ gratia eſt vobis? Percurre ſequentia Ezechielis de eodem viro juſto. Pecuniam inquit ſuam: fœnori non dedit, & quod abundaverit non ſumet, fœnoris ſcilicet redundantiam, quod eſt uſura.* Quàm verò ſceleroſa ſit uſura, conſtat ex execratione Dei in Publicanos: *nec tam execrabile eſſet nomen Publicanorum apud Dominum, niſi extraneum, vendentium ipſius cœli, & terræ, & maris tranſitus.* Neque minus D. Auguſtino videtur criminoſus fœnerator, qui aliquid à paupere accipit, quàm latro, qui ſuum diviti furatur. *An crudelior eſt qui ſubtrahit aliquid, vel eripit diviti, quàm qui trucidat pauperem fœnore?* Quantumvis criminoſa Deoque odioſa ſit uſura, inventus eſt hac tempeſtate *doctor fœnoris*, qui etiam abſque damno emergente, lucro ceſſante, & ullo amittendæ ſortis periculo fœnus licitum cenſet. Ultra patentem, & damnoſam uſuram eſt adhuc uſura palliata aliquo prætextu munita, quam bellè Chryſologus nuncupat *pecuniæ latebras*, quia ſub intereſſe nomine, vel alio titulo occultatur. Verum *quodvis nomen ei imponas, uſura eſt.*

Serm. 7. de Benef. 10. In Pſ. 36. Tert. l. de adv. Mar. 17. Tert. l. de Pud. 7. Ep. 54. ad Maced. Chryſol. ſer. 28. Serm. 10. D. Amb. l. de Tobia c. 4.

Uſu-

Digitized by Google

Uſura generatim ſumpta à multis committitur. 1. Ab his qui vi mutui, aliquid ultra ſortem accipiunt: hujuſmodi uſurarius dicitur *fraudator pecuniæ*: 2. Ab his qui obſervant tempora, frumenta in horrea congregant, & in penuria caro vendunt egentibus, quod parvò emerunt: *Obſervant enim divites temporum difficultates & famem negotiantur, à qua ex aliorum calamitatibus meſſem faciunt: frumenti emptores, & caupones*, Præſagiunt avari annonæ penuriam, vaſta horrea frumento replent, & cauponum inſtar carò vendunt quod parvò emerunt. Pauperum famem negotiantur, eo modo quo ſicarius ob pretium cædem hominis negotiatur. Ex aliorum calamitatibus meſſem faciunt, quia *in plateis divitum pauperes ſeminantur*: quorum ſubſtantia meſſis illorum eſt: 3. Ab his, qui aliorum captant neceſſitates, quibus mutuò dant, hac tamen conditione ut commiſſum pignus duplo majus mutuo eis remaneat, vel lucrum præſtent, niſi intra deſignatum tempus mutuum ſolvant. Verùm *nec ex aliorum egeſtate opes noſtras comparare ſuſtineamus; neque cum aliorum lachrymis miſceamus; à quibus tanquam à rubigine, vel tinea conſumentur*. 4. Ab his, qui dinumeratam habentes pecuniam, eam mutuo dant, ex eaq; lucrum captant; nolentes aliquod ſibi comparare fundum ſed immobile; quorum prætextum retundit Tertullianus: *Jam illa objicit ſolita vox, Non habeo aliud quo vivam, diſtrictius repercuti poteſt; Vivere ergo habes, quid tibi cum Deo eſt, ſi tuis legibus?* Hæ ſunt artes quæ avarum *de uſuris locupletem, de luteris ſæculi onuſtum* faciunt: Quia verò *tot ſunt artium venæ, quot hominum concupiſcentia*, Avarus adhuc injuſta negotiatione ditatur.

Chryſol. ſer.30. Gregor. Naz. orat. pro Baſ. D. Bern. Gregor. Naz. orat. 9. Lib. de Idol. 5. Chryſol. ſer. 28. Tert. l. de idol. 7. Tert. l. de idol. 11.

3. *Negotiatio ſervo Dei apta eſt*: immo, & licita, cùm hac reſtrictione: 1. *Cæterum ſi & cupiditas abſcedit, quæ eſt cauſa acquirendi*; 2. Si mendacium non interveniat. *Si nunc aliqua juſtitia quæſtus; ſecura de cupiditatis, & mendacii obſervatione*: 3. Si abſit juramentum, *quando ne jurare quidem liceat*: 4. Si fraus non miſceatur; nam *erga hominem admiſſa fraus, maximi criminis nomen eſt*. Si modò *de negotiationibus, cætera delictorum recogitemus*, perpaucæ reperirentur negotiationes, quæ non ſint ſceleroſæ, vel ob cupiditatem, vel ob mendacium; vel ob juramentum, vel ob fraudem. Etenim *aviditate neſcio qua acquirendi; ò negotiator, quando pro pretiis rerum quas vendis, nō ſolum mentiris, verum falsò juras*.

Tert. l. de idol. 1. Tert. l. de idol. 1. D. Aug. ſer. in Pſ. 70.

In negotiatione autem fraus perpetratur 1. quādo pro mercibus appretiatis alias mercator ſubrogat; 2. quando pro mercibus ſummum pretiū ab imperitis, & ignaris exigit; 3. quando multas merces, vel magnam pecuniam mutuo accipit, ut poſtea deficiendo fruſtret creditores; 4. quando menſura, vel ſtatera doloſa utitur; *Statera doloſa abominatio eſt apud Dominum*, fraudulenta ejuſmodi *negotiatio religione proſcribitur*. Verùm hac ætate contra religionem multi negotiatores, bona injuſtè acquirunt. *Omnes divitiæ de iniquitate deſcendunt, & niſi alter perdiderit, alter non poteſt invenire: unde & illa vulgata ſententia mihi videtur eſſe veriſſima. Dives aut iniquus, aut iniqui hæres*. Iniquus & injuſtus avarus; tum erga proximum, tum erga ſemetipſum.

Prov. 11. Tert. l. 1. ad Nat. 10. D. Hier. Reg. Monach.

III. PARS.

Negotiatio eſt aliquid amittere, ut majora lucreris: Stultus negotiator avarus, & injuſtus in ſemetipſum, totum amittit, ut lucretur nihil; Divitias quæ ſunt nihil ſibi comparat; *fœnore interitu, injuria uſura, lucro damno*; Non pro divitiis 1. conſcientiam perdit; 2. peccata cumulat, & augeſcit; 3. damnationem incurrit.

Tert. l. de Mart. 2. Tert. l. de Reſ. c. 12.

1. Avarus divitias acquirit *cum injuria conſcientiæ ſuæ*, aurum, & argentum quę ſunt terræ excrementa, animæ ſuę ſpirituali, & immortali, injuſtè præferens. *Quantò homo pretioſior auro, & argento, tantò* præferendus. *Nihil eſt iniquius quam amare pecuniam. Hic enim, & animam ſuam venalem habet, quoniam in vita ſua projecit intima ſua*; nimirum gratiam ſanctificantem animæ ſuæ inhærentem. Anima Chriſti ſanguine redempta pretio æſtimari non debet, *niſi eodem quanto Domino conſtitit, ſanguine ſuo ſcilicet*: Avarus injuſtus æſtimator rerum: animam ſuam tanto pretio emptam nihil exiſtimat, eamque pro divitiis nullius valoris vendit, & ſic injuſtitiam tum erga Chriſtum, tum erga ſemetipſum committit. Erga Chriſtum, venditans animam à Chriſto, magno emptam, & ad Chriſtum pertinentem. Erga ſemetipſum: nam animam ſuam *depretiat, & mercedem ejus tam magno comparatam, pretioſiſſimo ſcilicet ſanguine commaculat*. Anima rationalis conſiderari poteſt, vel ſine pretio quo empta eſt; vel cum pretio quo empta eſt. Si in ſua natura conſideretur, eſt toto mundo corporeo ditior, quia eſt ſubſtantia ſpiritalis. Si attendatur cum pretio quo empta eſt, eſt adhuc longè ditior, quia ſanguis Chriſti, qui eſt pretium ejus, eſt infinita valoris. Quo-

Tert. l. de Carn. Chr. Tert. l. 4. adv. Marc. 28. Eccleſ. 10. Tert. l. de Reſ. in pœ. c. 12.

Tert. l. de Pat. 7. vis modo conſideretur, *non animam pro pecunia, ſed pecuniam pro anima deponere convenit* Avari divites *rem pecuniariam animæ anteponunt*, & pretium adhuc quo empti ſunt depretiant; *lucro pecuniæ damna ſua ementes*; *ut acquirant quæ non ſunt ſua*
Tert. l. de Pat 7. Salv l. 1. ad Eccleſ. D. Aug. Ser 61. ad Frat. *prodigunt quæ ſunt ſua*: animas ſuas prodigunt: gratias in Sacramentis acceptas prodigunt, Chriſti ſanguinem prodigunt; Deū ipſum in ipſis inhabitantem prodigunt, quem à ſuis cordibus expellunt. Nam *qui curis terrenis ſe implicat, à Deo ſe ſeparat*,
Tert. l. 4. adv. Mar. 15. Ob tantam injuſtitiam, *væ in divites ſpectat*, qui ob habendi cupidinem animas ſuas venditant, & peccata cumulant.

2. A divitiis accidentia diſtinguenda vult Tertullianus. Hujuſcemodi autem accidētia, ſunt vitia & peccata; quæ divitiis accedunt, ob quæ divites avari maledictione plectuntur. *Sed accidentia vitia divitiis, illa in Evangelio quoque væ divitibus ad-*
L. 4. adv. Marc. 15. *ſcribunt*. Vitia accidunt divitiis; quia avaritia non in argento; vel divitiis conſiſtit,
D. Aug. l. 3. de Lib. Arb. 17. Chryſol. Ser. 30. Abac 2. L. 3. Paſt. 22. ſed in cupiditate, & improba ditandi voluptate, quæ *lucrorum cumulat peccata*. In cupidum, & improbum avarum, maledictionem vibrat Propheta: *Væ ei, qui multiplicat non ſua, & aggravat contra ſe denſum lutum*. Ubi Gregorius Magnus: *Avarus contra ſe denſum lutum aggravat; quia terrena lucra cum pondere peccati congregat* quo oppreſſus pondere, ſeſe beatitudine fruſtrat, & damnationi mancipat.

Tert. l. 4. adv Mar. 15. L. 1 ad Eccleſ. 3. Et ob hanc cauſam in avaros divites male dicta jaculat Salvator: *Væ, vox maledictionis à Chriſto dirigitur in divites*: in quos adhuc inſurgit Salvianus, Meſſilenſis Antiſtes: *Mandantes terræ theſauros luctuoſos, hæredibus breve gaudium, auctoribus longum mærorem allaturos. Condentes profundis ſpecubus infernas opes: fraudantur uſu rerum præſentium tam ſe, quàm alios*. Benè, male partas divitias appellat theſauros luctuoſos; quia divitibus avaris cœleſte furantur gaudium, & æternum pariunt mœrorem. Eas inſuper infernas opes vocitat; quia divites avaros ad internum detrudunt, ubi *penſantur pro divitiis, pœnæ*. Infœlicem illum avari caſum ſic proſe-
D. Aug. Ser. 25. de Ver. Dom. quitur Salvianus. *Auro nihil eſt ſcelestius, & peſſimum ac feraliſſimum morbi genus, divitiæ conſervatæ in malum Domini ſui. Quid enim pejus aut quid miſerius, quam ſi quis præſentia bona in futura mala convertat?* Hoc exequitur avarus, in ſemetipſum injuſtus, quo nihil ſtultius excogitari poteſt. *Quæ eſt iſta rogo animarum inſania, amittere vitam, appetere mortem, acquirere aurum, & per-* D. Auguſt. ibid. *dere cœlum*.

CONCIO QUINTA.

RAtas non habet Chriſtus divitum cauſas; ſuperbiam dico, & gloriam, & ſæculi ſtudia, & Dei incuriam, per quæ væ merentur à creatore. Tert. l. 4. adv. Mar. 15. Plura enumerat Tertullianus divitum crimina, quæ Dei accendunt iram: & propter quæ eſt meritò *Chriſtus divitibus offenſus*. Tert. In præſentiarum agendum eſt de inhumanitate divitum, ſeu *de iniquitate ſævitiæ*; & oſtendendum divites; Tert. Apol 48. avaros, crudeles, & inhumanos: 1. erga extraneos: 2. erga ſuos: 3. erga ſemetipſos.

Avarorum mentes à dæmonibus ſubornatas, & *ad omnem ſæviendi iniquitatem* Apol. 27. *modulatas*, vult Tertullianus, ut evidenter conſtat ex ſævitia; 1. Judicum, in viduas, & pupillos: 2. divitum, in pauperes & egenos: 3. exactorum vectigalium, in ruſticos, & plebejos.

1. Iniqua ſane Judicum crudelitas, qui Tert. l. de Spect. 7. contra Dei præceptum, *Munus non expectabis*: muneribus corrumpuntur: & viduas & orphanos, præ inopia nihil quod offerre poſſint habentes, injuſtè depauperant, & in gratiam divitum, & magnatum, cunctis denudant. Avaros illos, & crudeles Judices perfectè Tertullianus repræſentat: *Commodorum ſuorum cauſa jungentes domum ad* L. 4. adv. Marc. 7. *domum, ut quæ proximi ſunt auferrent: amantes munera; ſectantes retributionem diripientes judicata pauperum, ut eſſet illis vidua in rapinam; & pupillus in prædam*. His verbis denotat, & ſævitiam Judicum in pupillos, & inhumanitatem divitum in egenos.

2. Chriſtus mitiſſimus verbo, & exemplo docuit humanitatem Doctrinam Chri- Tert. l. de Pud. 2. ſti dedignantes divites avari, *ſeveritatis documenta fecerunt*, quam in pauperes, & egenos exercent. Illorum duritiem damnans, & emollire volens Salvator, eſt 1. Tert. l. 4. adv. Mar. 15. *divitum aſpernator, mendicorum advocator*. 2. Illos maledictione, iſtos benedictione afficit. *Dei eſt maledictio in divites, & benedictio in mendicos*. 3. Illos reprobat, iſtos approbat; nam *ejuſdem eſt divites reprobare, qui mendicos probarit*. 4. Illos odio, iſtos amore, proſequitur. *Quid ergo mirum ſi ab affectibus Creatoris ingreſſus* Tert. l. 4 adv. Mar. 14. *eſt; ſemper mendicos, & pauperes diligentis conſolantis, aſſerentis, vindicantis*; tum de ſævis

di-

divitibus, tum de inhumanis vectigalium exactoribus.

Tert. Apol. 24. 3. *Sed vectigalia gratias Chriſtianis agent, ex fide dependentibus debitum, qua alieno fraudando abſtinemus.* Chriſtiani, qui regum venerantur majeſtatem, debita eis tributa ſolvenda cenſent, neque fraudantes excuſant à peccato: quare vectigalium fraudatorem urget Tertullianus. *L. 5. adv. Marc. 11* *Si numquam furtivas merces, vel illicitas, in acatos tuos recepiſti.* Verùm hac tempeſtate plures ſunt inhumani vectigalium exactores, quàm injuſti tributorum detentores. *D. Aug. l. 7. Civ. 11: Lib. de Spect. 23.* Non loquor in præſenti de vectigalium inventoribus, qui *habent artem ſuam pecuniaria mercede venalem,* quorum ingenium *diaboli ingenium de malitia* nuncupat Tertull. *Tert. l. 1. de Cult. Fæm. 2.* Dæmones enim qui ab exordio mundi *metallorum occulta nudaverant,* docent his temporibus tot modos exigendi argentum. *Tanta quotidie ærario augendo proſpiciuntur remedia cenſuum, vectigalium, collationum, ſtipendiorum.* *Tert. l. de Fug. in Perſ. 12. D. Aug.* Hodie hujuſcemodi dæmonum diſcipuli exundant *propter pecuniam ſunt artifices multi:* ſed eſt quæſtio de ſævis, & injuſtis vectigalium exactoribus, qui Regem defraudant, ejuſque ſubditos depauperant.

Chryſol. Ser. 29. *Auri amor crudelitatis dominus,* crudelitatem docet, ſævitiam inſpirat cunctis avaris, præſertim vectigalium exactoribus, *Tert. l. de præſ. hær. 41.* qui *noſtra effodiunt, ut ſua ædificent;* & ſub principis nomine omnimodam erga regni ſubditos inhumanitatem exercent, & plebejos tributis onuſtos, ut vile mancipium tractant. *Tert. apol. 13.* *Sed enim agri tributo onuſti viliores, hominum capita ſtipendio cenſa ignobiliora: nam hæ ſunt notæ captivitatis.* Hujuſcemodi publicanos qui duplo majus exigunt à ruſticanis quàm debeant, harpiis *Epiſt. 9.* comparat Hildebertus Turonenſis antiſtes: nam *circa pauperes quidquid impiè volunt impunè agunt,* nullo frænantur timore, ſed regia abutentes auctoritate omnia audent, & audacter attentant: *Salv. l. 4. de Guber. Dei.* *Nulla ſiquidem major eſt pauperculorum depopulatio quàm poteſtas.* *In Cat. Pat. Græc in c. 18. Luc. Baſ. Sel. Or. 15.* Illos publicos latrones vocitat Baſilius. Hoc autem eſt diſcrimen inter fures, & publicanos, quod *illi quidem furtim tollunt; hi verò vi, & publicè exigunt;* *Salv. l. 4. de Prov.* verùm tanta cum inhumanitate, ut eos nullo modo moveat aliena miſeria. *Vectigalium redemptio, cujus fructus aliorum lacrimæ, cujus theſaurus aliorum miſeriæ.* Neque in plebejos tantùm rapinam exercent: *Nemo itaque tutus horum eſt, nec ullus admodum præter Summos, à vaſtatione latrocinii populantis immunis, niſi qui ipſis latronibus par eſt in hac conditione.* Nec attendunt crudeles illi præfecti, exactores, & publicani; *Hoc imperium cujus miniſtri eſtis: civilis, non tyrannica dominatio eſt:* ſed Regis authoritate abutuntur *Ter. apol. 2.* qui eorum ignorat prædas, & vult ut tributa recipiant, non ut latrocinia exerceant; *Six. Sen. l. 6. Bib.* Et quia *cæcutit perſpicacitas principis, quando in diſpenſatore regnat avaritia,* ſupra memoratus Turonenſis Antiſtes hortatur Angliæ principem, Regis nepotem, ut det operam, ne ſub Regis nomine talia latrocinia exerceantur. *Tu itaque pro voto rapacitatem atque exactiones compelle, quos pauperum clamor, orphanorum gemitus, & lacrymæ comitantur viduarum.* Nec mirum ſi avarus ſæviat in extraneos, cùm ſit etiam crudelis, & inhumanus in ſuos.

Nam *Scytha tertio, Maſſagheta inhumanior,* ſævitiam exercet, 1. in fratres, *II. PARS* quos patrimonio, & hæreditate ſpoliat: 2. *Tert. l. 1. adv. Mar. 1.* parentes, quos poſt mortem ſuffragio fruſtrat: 3. in filios, quos per vim Religioni conſecrat.

Tert. Apol. 39. 1. Inter Chriſtianos naſcentis Eccleſię nullum erat odium, diſſidium, jurgium; *Chryſol. Ser. 151.* lis nulla, quia ut ipſi dicunt Gentilibus; *D. Chryſoſt. hom. 61. ad pop.* *ex ſubſtantia familiari fratres ſumus, quæ penes vos ferè dirimit fraternitatem.* *Chryſoſt.* Avaritia lites, & diſſenſiones ingenerat: *Abjiciatur avaritia, & non erit in hæreditate contentio.* Ubi avaritia cor occupat, ab eo charitatem, & pacem fugat. *Non diliget proximum, qui diligit aurum.* Pecuniæ amans oſor eſt fratris: *Hinc inimicitia hinc pugnæ, hinc contentiones, hinc bella, hinc ſuſpiciones, hinc convitia, hinc cædes ac ſacrilegia, hinc naturæ leges ſubverſæ, & cognationis jura ſubverſa.* Natura hominem ad amorem hominis ſibi ſimilis allicit; jus cognationis vult, ut ſervetur propinquorum bonum; pietas filios ſtimulat, ut progenitoribus honorem deferant, præbeant auxilium. *Chryſol. Ser. 29.* Ah pro dolor! *quid auro gravius, quod cùm mores hominum perdit, perdit, & naturam?* Avarus non amore, ſed odio proſequitur hominem ſibi ſimilē, *Chryſol. Ser. 161.* frater fratris uſurpat injuſtè patrimonium filius patri indigenti denegat ſolatium, *Avaritia parentes negat germanos dividit; ſeparat ſocios; amicitiam ſolvit, excludit affectum.* Quod & experientia comprobatur, & conſtat exemplo adoleſcentis illius Chriſtum ſic alloquentis. *Ibid.* *Magiſter, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem meam.* Ubi Chryſologus: *Hæreditas mundana antè poſteris infert jurgia, quam cen-*

Digitized by Google

conſert cenſum: antequam dividat facultates, dividit haredes: antequam debitas tradat ſingulis portiones, ſucceſſores ipſos diſſecat, & mittit in partes: proinde non eſt hareditas iſta, ſed pugna.

Eſau, & Jacob in utero matris pro primogeniti jure pugnabant, & hodie inter fratres, ſpes patrimonii parit diſſidium. Quod ſi exoptata, & non obtenta hæreditas jurgia parit, mirum non eſt, ſi parentibus fato ſunctis excitantur lites, conficiuntur falſitates, perpetrantur fraudes, ut quis fratrem hæreditate, & patrimonio fruſtret. Injuſtam illam, & crudelem lucri cupidinem pulchrè exaggerat Zeno Veronenſis. *Inde fraus, perjurium, lites, ac* *Serm. de Juſt.* *bella: quotidiè mugitibus alienis quaritur lucrum; & praſcriptio induſtria vocitatur, & appetitio rei aliena ſub pratextu propria defenſionis ac diligentia, callidiſſimis argumentis urgetur; ut quis indefenſus aut innocens, quod habeat legibus perdat, quod eſt omni violentia deterius, quia illud quod vi rapitur, nonnunquam repeti poteſt, quod legum circumſcriptionibus, non poteſt.* Loquitur de litigioſis, qui fratribus imperitis, & jus ſuum tueri neſcientibus, lites intentant: eorumque bonum litigando uſurpant impunè, non coram Deo, ſed tantum coram hominibus: quia litium fœlicem habuerunt ſucceſſum: vel ob fraudem & animi calliditatem; vel ob injuſtitiam, & corruptionem judicum; vel ob perjuria ab ipſis facta: vel ob donationes falſas productas, à notariis timore aut lucro fabricatas. In injuſtos illos, & fraudulentos patrimoniorum uſurpatores ore Caſſiodori *L. 9. Var. ep. 18.* inſurgit Athalaricus rex. *Donationes nullus terror extorqueat: nullus acquirere per fraudem concupiſcat: ſola enim honeſtas merito capit lucrum de legibus.* Satis ni fallor demonſtrata eſt ſęvitia fratris avari in germanos, modo eſt oſtendenda crudelitas filiorum in parentes.

2. Solatium animarum quæ torquentur in purgatorio adeò eſt rationi conforme, ut anima eis naturaliter exoptet refrigerium. *Tert. l. de Teſt. an. 4.* *Mortuo refrigerium comprecaris, & ut bene requieſcat, cupis.* Nec ratio tantum: ſed fides adhuc defunctis ſubveniendum docet; & hoc religioſum auxilium à tempore Apoſtolorum uſque ad pręſens ſęculum fuit præſtitum, vel patri, vel matri, vel uxori, vel filio. *Enimvero pro anima ejus orat, & refrigerium interim expoſtulat ei, &* *Tert. l. de Exh. caſt. 11.* *offert annuis dormitionis ejus.* Fundebant Fideles lachrymas, vacabant orationibus, largiebantur eleemoſynas, ſacroſanctum Miſſę offerebant ſacrificium, non tantùm die ſepulturæ, ſed ſingulis annis, *juvatur mortuus precibus, ſupplicationibus, &* *D. Chryſoſt. ho. 41. in 1 Cor. 1. l. de Pud. 11.* *eleemoſynis.* Solus avarus nullum parentibus fato functis præbet ſolatium quem meritò nuncupat Tertullianus *impium patris haredem:* quia pietatem patri in ſua neceſſitate denegat. *Oblationes pro defun-* *Tert. l. de Exh. caſt. 11.* *ctis facimus*, & impius ille filius pro defuncto parente, neque unam offert Miſſam: Gentiles *defunctis parentant, & quidem impenſiſſimo officio, prò moribus eorum pro temporibus eſculentorum.* *Tert l de Reſur. 1.* Impius filius neque pro ſolatio patris unum pauperibus largitur denarium; magnas inſumit divitias in alea, in luxu veſtium, conviviis, & de tot & tantis bonis à parente mutuatis neque decem aſſes præbet Sacerdoti, ut pro patre Miſſæ offerat ſacrificium.

Ridet Ethnicos Tertullianus, qui eodem die quo parentibus defunctis magnifica offerebant convivia, eorum corpora cremabant: *An ego magis ridebo vulgus? Tunc* *L. de Reſ. 1.* *quoq; cùm ipſos defunctos atrociſſimè exurit, quos poſtmodum guloſiſſimè nutrit, iiſdem ignibus, & promerens, & offendens. O pietatem de crudelitate ludentem! ſacrificat an inſultat? cum crematis cremat.* Non ridendi ſed abhorrendi filii qui parentibus defunctis debitum non reddunt auxilium, qui eorum non cremant corpora, ſed animas intolerabili igne cremari ſinunt. Magna fuit ſanè Gentilium erga corpora Chriſtianorum crudelitas, qui *ipſis Bacchanalium furiis,* *Tert. apol. 37.* *nec mortuis parcunt Chriſtianis: quin illos de requie ſepultura, de aſylo quodam mortis: jam alios jam nec totos avellant, diſſecent, diſtrahant.* Gentilibus crudeliores Chriſtiani, qui valentes parentum animas liberare à purgatorii pœnis, eas in tenebroſo illo carcere Deo privatas, & igne cruciatas delinquunt. Avaritia quæ eos efficit inhumanos in parentes, reddit eos adhuc crudeles in filios.

3. Saturni crudelitatem in filios ſuos, *Tert. l. 2. ad Nat. 12. Apol. 8.* nullus non Poeta canit, *itaque filios viridi ſexu devorabat:* Ejus inhumanitatem in alienos refert Tertullianus. *Cum propriis filiis Saturnus non pepercit, extraneis utique non parcendo perſeverabat, quos quidem ipſi parentes ſui offerebant, & libentes reſpondebant, & infantibus blandiebantur, ne lachrymantes immolarentur.* Adeò cruenta ſuperſtitio in Africa viguit uſque ad Tiberii proconſulatum, qui ſacerdotes hujus feritatis miniſtros damnavit cruci. *Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam, uſque ad proconſulatum Tiberii,* *Tertull.*

qui

Digitized by Google

qui ipſos ſacerdotes in eiſdem arboribus templi ſui obumbraticibus ſcelerum, votivis crucibus expoſuit. Lubet modo exclamare cum Tertulliano: *Sed & nunc perſeverat hoc ſacrum facinus:* Plures namque inhumani parentes votivis crucibus exponunt filios, quos ſtatim ac nati ſunt, devovent ſtatui, vel Eccleſiaſtico, vel Regulari. Crudeles illi progenitores hoc idem agunt his temporibus, quod Gentiles aliàs agebant, de quibus ſic fatur Tertullianus: *Prima conſtitutio infantis ſuper terram, Statinæ deæ ſacrum eſt: Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet, aut aliquem excipit crimen, aut tota novacula proſecat, aut ſacrificio obligat, aut ſacro obſignat, pro avita, pro publica aut privata?* Nonnè hoc idem agunt hac ætate ſævi, parentes, qui filios natu minores abſque ulla vocatione ad ſtatum Eccleſiaſticum promovent, qui ad ſumendum habitum Regularem, filias cogunt, & hoc avaritiæ cauſa; ut primogenitos ditent.

L. de An. 39.

Exprobrat Ethnicis Tertullianus quod ignobiliora quæque ſacrificent diis: *Non dico quales ſitis in ſacrificando, cùm enecta & tabidioſa, & ſcabioſa quæque mactatis.* Id ipſum exprobrari poſſet inhumanis illis parentibus, qui Religioni vovent, Deoque offerunt pueros non ingenio pollentes, ſed imperitos: qui occludunt in Monaſterio velut in carcere, puellas non formoſas, ſed difformes, gibboſas, claudicantes, altero lumine orbes: & ita avari illi progenitores ſimul, & ſemel ſunt impii, & crudeles. Impii, offerentes Deo viliora familiæ; crudeles, cogentes natos, & natas ingredi Religionem. Impii, prophanantes ſtatum ſanctitatis: cùm enim votum debeat neceſſario eſſe liberum, filii & filiæ eorum nullum votum emittunt, ſed per coactionem voce tenus, non voluntate vovent, etſi Religionis deferant habitum, nequaquam ſunt Regulares. Crudeles quia prolem ſuam duplici morti, civili & ſpiritali conſecrant. *Quoniam de infanticidio nihil intereſt, ſacro an arbitrio perpetretur.* Nihil intereſt an infantes cruento impendantur ſacrificio, an pro arbitrio faſtidioque parentum vitæ morte pejori exponantur. Qui ſunt hujuſmodi, ſunt *non parentes ſed peremptores: filios ſe diligere dicunt, quos jugulare procurant: dicunt eos amare, quibus ſuſpendia parant.* Nam infelices iſtæ puellæ Religionem per vim ingreſſæ, ſæculo ſemper inhiant; ſortem ſuam ſemper accuſant: in parentes, in ſtatum, in ſemetipſas, crebras maledictiones vibrant: & poſt longum abſque meritò martyrium, deſperabundæ animam efflant, & ita ſævi illi, & avari parentes *immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis.* Sunt namque cauſa, & miſeriæ quam in Clauſtro ſuſtinent, & damnationis quam patientur in inferno. Neque ſunt imagines Dei à quo omnis paternitas nominatur, ſed dæmonis miniſtri. *Diaboli miniſter eſt, qui criminoſus ruinæ puerorum auctor eſt.* Nec recogitant ferocientes illi parentes, quod avaritia quæ eos efficit crudeles in ſuos, reddit adhuc inhumanos in ſemetipſos.

Apol. 142. Tert. Apol. 8. D. Aug. Pſal. Pet. Dam.

III. PARS.

Bellè *auri amor ſævus hoſtis* à Chryſologo nuncupatur. *Idem homicida eſt*, quia ad cædes ſemper anhelat. *Video ferrum ex eiſdem tenebris eſſe prolatum, quibus aurum, & argentum, ne aut inſtrumentum in cædes mutuas deeſſet aut pretium.* Inter res etiam ab impio Acham furatas inventus eſt gladius: *Vidi inter ſpolia pallium coccineum, & ducentos ſiclos argenti, regulamque auream.* Maſius legit, *gladiolumque aureum:* quia, ut ait Zeno Veronenſis, *cùm quis quærit aurum; invenit gladium.* Aurum crudelem reddit avarum, eique præbet gladium, quo cædes attentet. *Quæris quem occiderit? Non extraneum, non inimicum, ſed ipſum ſe.* Avarus conſiderari poteſt, vel in vita, vel in morte, vel poſt mortem, & ubique auro velut gladio transfoditur. Nam 1. vivit anxius, 2. moritur impœnitens, & reus: 3. torquetur in inferno damnatus.

Serm. 30. Tert. l. de Idol. 1. Senec. l. 7. de Benef. Ioſue 6. Serm. 206. Tert.

1. Avarus *pœna dives eſt, non cenſu:* lætus vivere videtur, ſed miſere vivit. *Ejus vita ſupplicium eſt*, & ob hanc cauſam D. Proſper fugiendas vult divitias, *Unde fugiendæ ſunt divitiæ, quas qui habent, ſine labore non quærunt, ſine cura non ſervant, ſine dolore non perdunt.* Divitias in triplici ſtatu conſiderat, dum quæruntur, dum poſſidentur, dum amittuntur. Quæruntur cum periculo, & labore: poſſidentur cum anxietate, & timore: amittuntur cum triſtitia, & dolore. Quàm verè D. Bernardus ait: *Infœlicitas in cupiditate:* Avarus ut comparet divitias, ſibi facit *pervigiles noctes, dies anxios, ſollicita tempora.* Homo qui ditari exoptat, numquam requieſcit, nulli labori parcit, ſe omni periculo exponit. Sunt namque *lucri quæſtuoſa pericula;* quia ut ait Divus Ambroſius, *Avaritia elementa concutit, mare ſulcat, terram effodit, cælum votis fatigat nec ſerena grata, nec nubilo, condemnat pro ventus annuos, fœtuſque terrarum arguit.* Eadem patitur avarus pro auro congre-

Chryſol. ſerm. 11. Sen. lib de Conſo. ad Polib. 8. L. 1. de vit. Contemp. Ser. 10. in Pſal. Qui habitat. Chryſol. 22. Tert. l. de par. 7. L. 2. de Cain, & Abel. 5. Pet. Bleſ. ep. 14.

Digitized by Google

gregando, ac Divus Paulus pro acquirendo cælo. *In vigiliis multis, in periculis magnis, periculis maris, periculis fluminum*, periculis ſupra terram, periculis ubique. Addit Petrus Bleſenſis: *Gloriam martyrii mererentur, ſi hæc pro Chriſti nomine ſuſtinerent, nunc autem ſunt Martyres ſæculi*. Pro Chriſto cruciantur Martyres Chriſti, ſæculi martyres avari cruciantur, & deſiderando aurum, & poſſidendo aurum: *Iſta quæ urunt, quæ excruciant, optantibus data ſunt:* acquiſitæ namque divitiæ faſtidium pariunt. *Parvo fames conſtat, magno faſtidium*; & ita divitiæ *jam odioſæ, ipſa ſatietate* antequam habeantur, ſui deſiderium accendunt; ſtatim ac comparatę ſunt, ſui faſtidium ingenerant. *Blandæ ſunt divitiæ aliud agentes, & aliud pollicentes*, tranquillitatem, & quietem afferunt, & ſollicitudinem, & anxietatem afferunt. *Auri cuſtos, ſervator argenti, ſecuritatem non habet, neſcit quietem, & cui deeſt ſecuritas, quies perit:* quia, ut ait Philoſophus Moralis: *Ipſa magna fęlicitatis tutela ſollicita eſt:* à timore namque haud ſeparari poteſt: quapropter avari *nec omnino requieſcunt deſiderando, ut acquirant: nec metuendo ne amittant*. Quia lubricæ, & incertæ ſunt divitiæ, *& numquam benè tenentur:* & avari animus continua anxietate agitatur, *in quo eſt timor amittendæ rei, & dolor amiſſæ:* & ob hanc cauſam, ut animadvertit D. Ambroſius, homines diluvio punivit Deus verno tempore; quo majores ſpectabantur terræ fructus, ut majori eos affligeret dolore: *Tunc ergo fecit diluvium, quando dolor eorum major foret, qui in ſua abundantia puniebantur*. Divitiæ *plus minantur, quàm proſunt;* nam minantur laborem, timorem, dolorem, & mortem. Laborem dum acquiruntur; timorem dum poſſidentur; dolorem dum amittuntur: tandem mortem: ſunt etenim *turpiter acquiſitæ non ad uſum vitæ; ſed ad mortis uſuram*. Divitiarum uſura eſt mors avari, qui moritur reus, & impęnitens.

n. Ep. — Senec. de paupert. — Sen. Ep. 78. — D. Hier. in c. 13. Matt. — Chryſol. ſer. 22. — L. de Cōſ. ad Polib. c. 28. — D. Aug. in pſ. 67. — Senec. — Sen. Ep. 98. — L. de Noe, & Arca 14. — Senec. — Chryſol. ſer. 28.

2. *At cùm Deus juſtitiæ chariſſimæ ſibi exigendæ, tuendæque præſideat, & in eam omnem ſummam diſciplinæ ſuæ ſanciat; dubitandum eſt, ut ſicut in univerſis actibus noſtris, ita in pænitentiæ quoque cauſa juſtitiam Deo præſtandam eſſe?* Ut pænitentia vera ſit, Deoque grata, duplex præſtanda eſt juſtitia: Una Deo, cui pro commiſſis peccatis ſatisfaciendum eſt: & licèt orationes, eleemoſynæ, & jejunia (ad quæ opera pęnalia reducuntur) Deo non ſatisfaciant ex ęquo, & ex rigore pro offenſis ei illatis; ea tamen pro ſua miſericordia, à peccatore pęnitente, acceptat Deus: *Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem*. Altera juſtitia pręſtanda eſt homini, cui bona injuſtè uſurpata, vel detenta reſtituere tenetur uſurpator, ſeu detentor: nam ut fatur Sapiens juxta tranſlationem Septuaginta: *initium viæ bonæ, facere juſta*. Quem locum optimè ad propoſitum expendit Guerricus Abbas: *Quid eſt juſta facere niſi de nobis ipſis quod Deo debemus exigere, & quod rapuimus exolvere? Hæc eſt juſtitia quæ ante Dominum ambulat, viamque ei placitam parat, ſicut ſcriptum eſt. Juſtitia ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos*. Juſtitia, quæ reſtituit alienum bonum, Deo gratiſſima eſt, & ad ſanctitatem viam ſternit: & ſicut Joannes nuncupatur Chriſti Præcurſor, quia Chriſtum præcucurrit, demonſtravit, eique viam paravit: ſic juſtitia, qua alienum exolvitur, Chriſto viam parat in pęnitentia. Quapropter injuſtum alieni detentorem ſic hortatur Laurentius Novarienſis: *Noli tu jam quærere neque Joannem, neque Jordanem; ipſe tibi eſto Baptiſta:* nam reſtituendo, viam Domino, ut Præcurſor Joannes, parabis, & inſuper temetipſum (ut Baptiſta) per veram pęnitentiam mundabis. Qui reſtituendo debitam proximo ſervant juſtitiam, beati prædicantur: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam*. Quam Juſtitiam? reſpondit Chryſoſtomus. *Speciem illam juſtitiæ, quæ ex adverſo avaritiæ collocatur: & conſidera quanta idipſum exaggeratione cumulaverit: non enim dixit, Beati qui juſtitiam ſervant, ſed beati qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam: ut non utique mediocriter: ſed cum omni illam cupiditate teneamus.: quia enim hoc eſt avaritię proprium, neque ſic cibum deſideramus ac potum, ut poſſidere latiùs, concupiſcentiam iſtam, quæ habendi amore flagrat, jubet in meliora converti:* Concupiſcentia compenſanda eſt alia concupiſcentia, avaritiæ concupiſcentia, concupiſcentia juſtitiæ. Avarus plus divitias quàm cibum, & potum exoptat: Chriſtianus juſtitiæ magis quàm cibi, & potus, avidus eſſe debet. Hanc juſtitiam ſitit ſeriò recogitans: 1. *Jus gentium, præſeferens, redde quod debes*. 2. ad id præſtandum lex etiam naturæ ſtimulat. *Sicut vultis vobis fieri ab hominibus, ita & vos facite illis: in iſto præcepto utique alia ejus pars ſubauditur, & ſicut nobis non vultis fieri ab hominibus, ita & vos ne faciatis illis*. Homo, qui bonum ſuum uſurpari, aut detineri non vult, neque uſurpare, neque detinere.

Tert. l. de Pæn. 2. — Tert. l. de Pæn. 3. — Prov. 15. — Ser. 5. de Adv. — Hom. de Pæn. — Matth. 5. — Hom. 15. in Matth. — Sen. l. 3. de Benef. 14. — Tert. l. 4. adv. Mar. 16.

nere debet alienum. Homo qui bonum ſibi injuſtè uſurpatum, ac detentum reſtitui deſiderat, alienum à ſe detentum reſtituere tenetur. Hæc duplex juſtitiæ, & legis naturalis regula eſt: 3. adhuc divino præcepto auctorata. In Decalogo namque *apertè poſitum eſt*, *Fraudes non facies.* Neque ſolum qui rapit alienum, ſed etiam qui alienum non reſtituit, fraudem facit: *Fraudis conditio ea eſt*, *ſi quis alienum rapiat: aut alii debitum deneget*. Adeò ſceleroſa, Deoque odioſa eſt fraus, quæ alienum injuſtè rapit, & injuſtè detinet, ut ob tale crimen perſæpe defraudantes puniat Deus, Sic *Ammonitas*, *& Moabitas probibet recipi in Eccleſiam*, *quod populum Ægypto profectum*, *inbumanè*, *& inhoſpitaliter copiis defraudaſſent*. Neque defraudantes tantum, ſed & eorum hæredes, pœna Deus mulctat: quare Marcionem Deo juſtitiam denegantem, ſic arguit Tertullianus. *Quis Deus*, *quomodo tu? eximens iniquitates*, *& præteriens injuſtitias*, *reſiduis hæreditatis tuæ*. Dei profecto vindictam metuere debent injuſti rei alienæ uſurpatores, qui retinent operariorum mercedem; opificibus, artificibus retributionem non præſtant; merces à mercatoribus mutuatas non ſolvunt, & multo alieno ære onuſti, aut debitum negant, aut ſolutionem negligunt, aut cunctanter procraſtinant, in magnum creditorum damnum. Qui ſunt hujuſmodi, de ſalute periclitantur: nam *cùm conſervare juſtitiam ſit de neceſſitate ſalutis: conſequens eſt*, *quod reſtituere id*, *quod injuſtè ablatum eſt alicui ſit de neceſſitate ſalutis*. Duplici neceſſitate quis ad reſtitutionem tenetur: neceſſitate præcepti, ut imperanti Deo obſequatur: nam *qui imponit præceptum*, *extorquet obſequium*. Neceſſitate medii, ut in pœnitentiæ ſacramento valeat recipere gratiam ad ſalutem neceſſariam: nam *ſatisfactio confeſſione diſponitur*, *confeſſio pœnitentia naſcitur*, *pœnitentia Deus mitigatur*.

Tert. l. de Spect. 7.
Tert. l. de idol. 1.
Tert. l. 4. adv. Mar. 24.
l. 4. adv. Marc. 10.
D. Th. 2. 2. q. 62. art. 2
Tert. Scorp. 4.
Tert. l. de pœn. 9.

Tot modis neceſſariam reſtitutionem non facit avarus, nec Deo obtemperans, nec gratiam ſibi in Sacramento comparans, quia etſi pœnitere videatur, quis *pœnitentia neceſſario vana*, *quia caret fructu ſuo*. Duplex eſt pœnitentiæ fructus, ſcilicet peccati actualis remiſſio, & ſanctificantis gratiæ collatio. Avarus neque obtinet peccati remiſſionem, neque gratiæ infuſionem: non ex defectu Sacramenti, quod utrumque præſtat effectum pœnitenti peccatori aptè diſpoſito, ſed ex defectu avari aliena injuſtè detinentis, nec reſtituere volentis. Pœnitentiæ Sacramentum tria ex parte pœnitentis deſiderat: Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem. Si ex his tribus deficiat unum, pœnitentia vana eſt. Quod Vincentius Ferrerius probat ex Chriſto aſſeverante: *Non omnis qui dicit mihi*, *Domine*, *Domine*, *intrabit in regnum cœlorum*; quia deeſt illi tertium Domine, ad pœnitentiæ validitatem. Trinum requiritur Domine; primum, in corde per contritionem: ſecundum, in ore per confeſſionem: tertium, in opere per ſatisfactionem. Avarus alienum injuſtè detinens non verè pœnitet, quia trinum illud non habet Domine; quia licet de peccatis doleat, peccata confiteatur, idem illi accidit, ac tyranno cuidam, qui ut S. Vincentius fatur, *dicebat: Domine*, *Domine*, *ſed non poterat dicere tertium Domine*, *ſcilicet ſatisfaciens*. Tyrannus ille dixit primum Domine, quia doluit de peccatis; dixit ſecundum Domine, quia confeſſus eſt peccata: ſed quia tertium non dixit Domine, uſurpata, & injuſtè detenta reſtituens, damnatus eſt. *Si veraciter agitur pœnitentia*, *non remittitur peccatum*, *niſi reſtituatur ablatum*. Non vult dicere Auguſtinus, quòd vera, & integra pœnitentia non dimittat peccata, ſed quod fucata pœnitentia (quæ vera hominibus apparet ob lachrymarum effuſionem, & delictorum confeſſionem) peccata non dimittat, quia eſt vera tantum coram hominibus, ſed non coram Deo, ex defectu ſcilicet reſtitutionis. Nam quantumvis doleat, & confiteatur peccator, ſi tamen non reſtituit dum poteſt, pœnitentia ejus vana, & fallax eſt. Dixi, dum poteſt, quia ſola impoſſibilitas excuſat à reſtitutione, quæ per pauperiem non tollitur, ſed ſuſpenditur. Obligatio namque reſtituendi reviviſcit in eo, qui juſtè ſibi poſteà comparat facultates: qui verò facultatem habet reſtituendi, tenetur ad reſtitutionem: & licèt confeſſarius, vel ignarus, vel ſceleroſus, vel mercenarius, vel formidoloſus, abſolvat reſtituere nolentem, pœnitentia vana adhuc eſt. Sacerdos ſcientia præditus, & virtutis ſtudioſus, numquam impertietur abſolutionem *tam infida pœnitentiæ viro*. Qualis cæcitas! qualis avarorum perverſitas, *qui pœnitentiæ fidem aggreſſi*, *ſuper arenas domum ruituram collocant*. Credunt pœnitendum eſſe, verè tamen non pœnitent: ſciunt reſtitutionem neceſſariam ad ſalutem, & aliena injuſtè detenta non re-

Matt. 8. 7. ſer. 1. Dom. 4. part. Temp.
Ep. 54. ad Macedon.
Tert. l. de pœn. 6. Tert.

Tert. l. ad Scap. 4.

reſtituunt, captantque prætextus, ut à reſtitutione ſe eximant. *Quàm ſapiens argumentatrix ſibi videtur ignorantia humana, præſertim cum aliquid ejuſmodi de gaudiis, & fructibus ſæculi metuit amittere.*

Plures hujus perverſitatis cauſæ ſunt, quæ avarum morti jam proximum impediunt ne reſtituat: 1. Inordinatus divitiarum amor; avari namque *rem pecuniarum animæ anteponunt*. Dives itaque Evangelicus damnatus fuit, *non ſolùm propter divitiarum poſſeſſionem, ſed propter earum dilectionem*: 2. Unio, & inviſceratio proprii, & alieni: etenim *nemo alienis ſua adjungit, ut ab alienis ſeparari poſſit*. Commixta, & in unam maſſam confuſa metalla ignis virtute ſeparantur, adulterinæ divitiæ ita miſcentur cum legitimis, ut eas nulla elementa valeant ſeparare: avaritia quæ producit diviſionem inter homines inſeparabiliter unit, & annectit divitias injuſtè comparatas, cum eis legitimè acquiſitæ ſunt: 3. Superbia, nam in dignitate conſtitutus, non vult officium relinquere; conviviis aſſuetus non vult frugalius epulari, mulier luxui dedita non vult fragilius epulari; mulier luxui dedita non vult indui modeſtiùs; timet ne aliis ſit deſpectui, & ludibrio. Hujuſmodi mulieres ſuperbæ ajunt: *Scandalizamur, quia aliter aliæ incedunt*. 4. Apprehenſio neceſſitatis, timor paupertatis. *Sed & nunc habes dicta Domini, & exempla adimentia tibi omnem cauſationem. Quid enim dicis? Egebo: ſed felices egenos Dominus appellat. Victum non habebo: ſed, Nolite, inquit, cogitare de victu, & veſtitu: habemus exemplum lilia: Subſtantia mihi opus erat: atquin omnia vendenda ſunt, & egentibus dividenda. Sed filiis, & poſteritati providendum: ſed parentes, conjuges, liberi propter Deum relinquendi ſunt.* Liberorum amor eſt præcipuum reſtitutionis impedimentum, verùm terrena filiorum felicitas, nec ſaluti, nec Deo eſt præferenda; *Nam & Abraham non tentandæ fidei gratia ſacrificare de filio juſſerat, ſed probandæ; ut per eum faceret exemplum præcepto ſuo quo mox præcepturus erat; neque pignora Deo chariora habenda* 5. Dæmon, qui totis contendit viribus, ne avarus ab avaritiæ liberetur captivitate: *Sed enim pervicaciſſimus hoſtis ille numquam malitiæ ſuæ otium facit. Itaque obſervat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit animum illecebris ſæcularibus irretire*. Nec facilè diaboli retia rumpit avarus: *Quid rapias vides, quò rapiaris non vides. Præda illa quamvis rapere, in muſcipula eſt: tenes, & teneris*. Hos dæmonis laqueos, *ſicut vincere virtutis eſt ita evaſiſſe felicitatis*. Præſertim in articulo mortis. Tunc enim omnes conatus adhibet dæmon ut avari impediat reſtitutionem. Quare in energumeno virtute exorciſmi coactus dicere quis eſſet; reſpondit: Ego vocor claudens cor, collega meus claudens os: tertius claudens burſam dicitur, qui id agit, ne confeſſus injuſtè detenta reſtituat, & hic multos nobis acquirit. 6. Cauſa eſt error, & deceptio: exiſtimat enim avarus injuſtus alieni uſurpator à reſtitutione liberari, & ſufficienter ſatisfeciſſe, modò aliquam largiatur pauperibus eleemoſynam, Xenodochio, vel Eccleſiæ faciat donum. Quem ſuo exemplo condemnat *Zacchæus*, *hoc cùm maximè promittebat, in omnia miſericordiæ opera, dimidium ſubſtantiæ offerens, diſſolvens violentiorum contractuum obnexus, & dimittens conflictatos in laxamentum: & omnem circumſcriptionem iniquam diſſipans, dicendo: & ſi cui per calumniam eripui, quadruplum reddo*. Duo bonorum genera habebat Zacchæus: alia legitima, ut patrimonium: alia illegitima, ut lucrum in telonio comparatum. Illorum pauperibus largitur dimidiam partem: iſta abundè reſtituit, eis namque quos defraudavit, quadruplum reddit. Sua pauperibus largiens Zacchæus miſericors apparet; aliena reſtituens juſtus comprobatur. Hac tempeſtate *multi homines miſericordes vocantur; virum autem fidelem quis inveniet?* Multos paſſim reperire licet, qui miſericordiæ, & beneficentiæ laudem, & nomen ferant, qui de ſuis bonis in alios liberaliter effundant, difficiliter tamen invenitur aliquis, qui juſtitiam ſervans, vel aliena non invadat, vel apud ſe injuſtè non retineat, nec attendit *quòd majus eſt reſtituere, quàm dare*: Alieni boni largitatem, ut judaicam, & diabolicam rejicit Dominus. *Quicumque animæ hominis pretium capientes beneficium poſteà cæde confertis, judaica eleemoſyna eſt, imò diabolica. Sunt enim etiam nunc, qui alienis direptis excuſatos ſe à toto crimine putant, ſi aliquam partem pauperibus dederint. De quibus ait Propheta: Altare meum lacbrymis operiebatis: Non vult certè Chriſtus rapina nutriri: ingratiſſima hæc ſibi ſunt alimenta. Quid ita tu Dominum contemnis, ut res immundas offerre audeas: melius eſt committere ut inedia tabeſcat, quàm hujuſmodi alimentis eum ſuſtentare*. Pecuniam injuſtè acquiſitam

Tert. l. de pat. 7. *D. Bon. in c. 10. Luc.* *Tert. l. 4. adu. Marc. 21.* *Tert. l. de vel. Virg. 3.* *Tert. l. de adol. 12.* *Tert. l. de or. 8.* *Tert. l. de pan. 7.* *D. Aug. in Pſ. 61.* *S. Chryſol. ſer. 19.* *Tert. l. 4. adu. Mar. 37.* *Prov. 20.* *Tert. l. de pan. 7.* *S. Chryſ. 18 in Matth.*

immundam vocat, & illius largitionem, judaicam, & diabolicam nuncupat. Hac eleemoſyna contemnitur Chriſtus, qui mavult inedia tabeſcere, quã rapina nutriri.

Utinam avarus imitaretur Tobiam, qui cum in domo vocem hædi balantis audiſſet, dixit domeſticis: *Tob. 2.* *Videte ne furtivus ſit, reddite eum dominis ſuis: quia non licet nobis aut edere aliquid de furto, aut contingere.* Suas quiſque conſcientiæ diſcutiat latebras, ne fortè quid furtivum ſit: domus ſuæ perquirat angulos, an non hœdum aliquem balantem audiat; an non fundus agri de profundis mugiat: an non pars panni, alteriusve mercis ex officina balet, an non aurum, & argentum pupillis, viduis, & orphanis ſubſtractum ex arca vocem ſanguinis emittat. Hoc ſi ita eſt, unum è duobus eligat, aut reſtitutionem, aut damnationem; nam *nemo habet injuſtum lucrum ſine juſto damno.* *S. Aug. ſer. 215 de temp.* *Ubi lucrum, ibi damnum: lucrum in arca, damnum in conſcientia.* Quis non lucrum injuſtum reſtituat, ne perdat conſcientiam? *Quæcunque neceſſitas minor eſt periculo tanto.* *Tert. l. de idol. 24.* Avarus tamen tantum non timet periculum; nam aliena injuſtè uſurpata non reſtituit, & ita moritur impœnitens, & reus, & poſt mortem torquetur in inferno damnatus.

3. *Tertull. l. de pat. 7.* *Nec major ad pecuniæ contemptum exhortatio ſubjacet: quam quod ipſe Dominus in nullis divitiis invenitur: ſemper pauperes juſtificat, divites prædamnat.* Triplici ratione divitiarum contemptum, & paupertatis amorem ſuadere nititur Tertullianus. 1. Exemplo Chriſti, qui *Heſich. hom. 1. de Deip.* *pauper efficitur, ut divites refrænet.* 2. Quia pauperes beantur à Chriſto, quia ſicut divitiæ ſunt lenocinia vitiorum, ita paupertas eſt virtutum matrix, *Chryſ. ſer. 28.* *Virtutibus cognata paupertas: paupertas virtutum parens.* 3. Quia avari divites etiam ex hac vita prædamnantur, & in numero præſcitorum collocantur. *S. Paulin. ep ad Mil.* *In Evangelio quoque damnat, & prædamnat divites ſæculi, dicens: Væ vobis divitibus.* *In c. 6. Luc.* Ex Cyrillo autem Alex. *Væ ſemper in Scripturis dicitur iis, qui non poſſunt evadere à futuro ſupplicio,* quia divitiis abutentes, æterna maledictione puniuntur. *S Chryſ. ho. 19 in 1. Cor. in Oct.* Sic dives avarus *majus ſupplicii viaticum divitias habet.*

Errant ſanè, qui divites fortunatos vocitant. Hos eleganter redarguit Manutius Felix: *Niſi fortè nos decipit, quòd Deum neſcientes divitiis affluant, honoribus floreant, polleant poteſtatibus, miſeri in hoc altius attolluntur, ut decidant altius. Hi enim ut victimæ ad ſupplicium ſaginantur; ut beſtiæ ad pœnam coronantur.* Quænam, quæſo, major pœna, quàm Dei animadverſione puniri? *Tert. l. 4 adu. Marc. 28.* *Puto jam alibi ſatis commendaſſe nos, divitiarum gloriam damnari à Deo noſtro: ipſos detrahens de ſolio dynaſtas.* Neque tantùm de ſolio perſæpè detrahuntur avari, ſed inſuper ad tartara detruduntur. *Chryſol. ſerm. 29.* *Aurum cœleſtes animos ad inferna deponit.* Diogenes nuncupat divitias *fortunæ vomitum*, eas aptiùs quis appellabit avari vomitum, quia ut fatur patientiæ exemplar, *Iob. 20.* *divitias quas devoravit evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus*, & ſic miſer *Tert. l. de pat. 7.* *cum perditis perit*; nam, & perdit divitias, & pœnis inferni in æternum puniendus mancipatur. *Iacob. 5.* *Agite nunc divites in miſeris, quæ advenient vobis:* divitiæ quas tanto cum labore cumulaſtis, nihil vobis proderunt, *nihil proderunt theſauri impietatis;* alienis eas relinquetis, & nihil vobis remanebit præter peccata, *Prov. 10. Iac. ib.* *quibus theſaurizaſtis vobis iram in noviſſimis diebus.*

CONCIO SEXTA.

Summa offenſa penes Deum idololatria eſt. *Tert. l. de Spect. 2.* Tam infenſa eſt Deo idololatria; ut *Tert. l. de idol. 2.* etiam Deus averſetur nomen ejus, *Idololatria inimicum Dei nomen.* Duplici autem potiſſimùm ratione idololatria Deum offendit; tum quia eum defraudat debitum denegans cultum: tum quia ei comtumeliã irrogat, divinos idolis deferens honores. *Tertull. l. de idol. 1. Tert.* *Idololatria fraudem Deo facit, honores illi ſuos denegans, & conferens aliis; ut fraudi etiam contumeliam conjungat.* In quovis facinore idololatria reperitur; nam *cùm univerſa delicta adverſus Deum ſapiant, ſine dubio idololatriam admittit quicunque delinquit*, quia quilibet peccator lethaliter peccans in creatura conſtituit ſuum ultimum finem. Quòd ſpecialiter in avaro comprobatur: *Coloſ. l de idol. 10 Tertul.* etenim *avaritia eſt ſimulacrorum ſervitus*, eò quòd ſit, ut fatur Tert. *locuples ſubſtantia criminis;* quia peccatori ſubminiſtrat materiam, & vires ad cuncta patranda crimina, in quibus idololatria invenitur. Quare nobis *præcavenda idololatriæ latitudo.* In aliis criminibus eſt quidem idololatria, ſed non idololatriæ latitudo. Superbus in ſolo honore ultimum adhibet finem, libidinoſus in venereis voluptatibus, nebulo in gula: at avarus, qui pecuniam amat, vel ut ſuperbiat, aut luxurietur, aut nepotetur, ultra pecuniam quam colit, honorem adhuc, & libidinem,

Digitized by Google

dinem, & ingluviem, ut numen veneratur. Quod innuere videtur Ephraim, dicens: *Dives effectus ſum, inveni idolum mihi*. Hebræa lectio habet, *iniquitatem*. Chaldæus legit, *rapinam*; Vatablus, *robur*; Pagnin. *divitias*; quia ſcilicet dives avarus omnes committit rapinas; cunctas perpetrat iniquitates, habet idololatriæ latitudinem. Ut enim ait Propheta. *Repleta eſt terra argento, & auro, & repleta eſt terra idolis* in plurali. Idcircò neceſſe eſt ut *adverſus idololatriæ abundantiam præmuniamur*, nempè adverſus avaritiam quæ eſt idololatria, & adhuc idololatriæ fœcunda matrix; nam 1. propter divitias Deum contemnit: 2. divitias Deo præponit; 3. divitias religioſè colit.

Oſee 12. Eſa. 2. Tertull.

Caput injuſtitiæ idololatria. Avarus idololatra idem, & injuſtus: nam ad inſtar Judæ proditoris *armatur avaritia ut capiat aurum; impietate, ut auferat Chriſtum*: Deum ſiquidem contemnens, & negans; divina mandata tranſgreditur, 2. contra Deum divinis beneficiis abutitur; 3. divinas perſonas aggreditur.

I. P. ARS. Tert. l. de idol. 1. S. Leo. ſer. de S. Laur.

1. *Si Deum obſervat, habet legem ejus*. Deum non obſervat avarus, nec ejus in condendis legibus poteſtatem agnoſcis; nam divitiis ſuis, id eſt *idolis*, *omnem Dei poteſtatem addixit*. De quo intelligendus eſt Propheta: *Contra omnipotentem roboratus eſt: cucurrit adverſus eum erecto collo, & pingui cervice armatus eſt*. Hunc locum ſic elucidat Gregor. Magn. *Potens iniquus pingui cervice contra Deum armatur, quia rebus temporalibus tumens, contra præceptum veritatis, quaſi de magnitudine erigitur*. Hujus habemus exemplum in Roboam, de quo ſacer Textus ait: *Cùmque roboratum fuiſſet regnum Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini*. Statim namque, ac impius ille Rex ſe conſpexit divitem, & ampliſſimis facultatibus potentem, divitiis roboratus juxta iſtud, *ſi putavi aurum robur meum*: Deum negavit, legem ejus pedibus conculcavit, falſa numina adoravit. Idipſum exequitur avarus, qui abundantia inflatus Deum contemnit, ejus legem deſpicit, & bonis ſuis abutitur.

Tertull. l. de idol. 5. Tert. l. de idol. 6. Iob 15. l. 22. mor. 22. Iob. 31.

2. *Nemo negat, quia nemo ignorat, quod ultrò natura ſuggerit; Deum eſſe univerſitatis conditorem, eamque univerſitatem tam bonam, quàm homini mancipatam*. Nulla eſt in univerſo creatura, quam Deus non produxerit, & homini largitus non ſit, ut benè ea utatur ad gloriam auctoris ſectandam, & propriam procurandam ſalutem. *Aurum, æs, argentum, ebur, lignum, & quæcumque fabricandis idolis materia captantur; quis in ſæculo poſuit niſi auctor ſæculi Deus? numquid tamen ut adverſus ipſum adoremur?* Avarus tot beneficiorum ingratus *vertens Dei gratiam in contemptum*, divinam pervertit diſpoſitionem, & in Dei deſpectum, & ſui perniciem, bonis à Deo acceptis abutitur.

Tert. l. 4. de Spect. 2. Te. Pet. Bleſ.

Quadruplicem creaturarum abuſum à dæmone afflatum recenſet Tert. vanum, turpem, injuſtum, & impium. *Dei æmulus univerſam conditionem certis uſibus homini mancipatam, cum ipſo homine corrupit; undè eam, & Apoſtolus invitam ait vanitati ſuccidiſſe: Vanis primum uſibus, tam turpibus, & injuſtis, & impiis ſubverſam*. Quadruplicem illum creaturarum uſum, ſeu potiùs abuſum, in avaro deprehendo; 1. Vanum, nam ita ſuis eſt inflatus facultatibus, ut eas non à Deo, ſed à ſemetipſo habere judicet, dicens: *Meus eſt fluvius, ego feci memetipſum*: 2. Turpem, ſeu adulterinum, quia ad probroſa quæque patrandæ crimina, Dei bonis *adulterandis uſibus* abutitur; 3. Injuſtum, quia divinis beneficiis contra benefactorem pugnat; *Quid non Dei eſt, quod Deum offendit?* 4. Impium; nam divitiæ, quas à divina accepit liberalitate, *pro Deo adverſus Dominum conſervantur*.

Ezech. 29. Tert. l. de Spect. 2. Tertull. Tert. l. de idol. 4. Tertull. l. adv. Iud. 1. Tert. l. de fug. in Perſecut.

3. Avarus *ſemper idololatriæ criminiſe reus* divinas aggreditur perſonas; nam Patri attribuitur potentia, & auctoritas: Filio ſapientia, & veritas: Spiritui ſancto amor, & liberalitas. Avarus *adverſus Deum erit dives*. Nam 1. Patris adverſatur potentiæ, & æternitati. Potentiæ, per opera namque demonſtrat, quod plus in illo poteſt nummus, quàm numen. Æternitati, quia per uſuram vendit tempus, quod eſt Dei ſolius, & gratia à Deo conceſſum ad hominis uſum. 2. Sapientiæ, & veritati Filii contradicit avarus. Sapientiæ quidem, quia fugatam à mundo per diſcipulos idololatriam, mundo reſtituit; nam *avaritia eſt idolorum ſervitus*. Veritati quoque, quia mendacem facit Chriſtum. Chriſtus ait: *Inſipiens, quod tu ſeminas, non vivificatur, niſi priùs moriatur?* Avarus autem ſuis uſuris aurum, & argentum abſque eorum morte multiplicat. 3. Avarus tum amori, tum largitati Spiritus S. ſeſe opponit: Amori; nam Spiritus S. nexus Patris, & Filii, exoptat homines conjungere Deo; avarus à Deo ſe ſeparat, & cor ſuum unit divitiis. Liberalitatis etiam, quia Spiritus S. gratis largitur gra-

Gal. 4. 1. Cor. 15.

gratias; avarus verò gratias vendit, in quo multum diſcriminatur à veris Chriſtianis, qui de ſua liberalitate gloriantur. *Semper enim libentiùs damus illis, quibus gratis donamus: quia pro ſolo noſtro honore donamus;* Et quamvis *omne os Prophetarum Dei vocibus ſonet, nec aliud principium tam principaliter denuntiet, quàm ab omni cultura idolorum cavere;* avarus tamen divitias colit, eaſque Deo injuſtè præponit.

Auct. imperf. Hom. 34 in Matth. Tert. Scorp. 2.

II PARS. Tert. l. 1. adv. Mar. 5. *Deum id eſſe oportet, cui nihil adæquetur, ut ſummo magno;* Avarus non tantùm adæquat Deo divitias, ſed etiam præponit; nam 1. divitias plus, quàm Deum exiſtimat: 2. In divitiis plùs, quàm in Deo ſperat: 3. Divitias plùs, quàm Deum amat.

Tert. l. 1. adv. Her. 6. 1. Qui lumine rationis, & fidei ducuntur: *Deum nullo minorem, neque ſubjectiorem, imò omnibus majorem, & ſublimiorem* exiſtimant: Hermogenes tamen ita cæcutientes habent mentis oculos, ut Deum materiæ ſubjiciat: *Non tantùm comparas Deum materiæ, ſed & ſubjicis.* Duplici laborat ſtultitia Hermogenes; nam 1. materiam Deo comparat, cui nihil eſt comparandum. Conſtat namque *ſalvum Deo eſſe ut, & ſolus ſit, & primus, & omnium auctor, & nemini comparandus.* 2. Deum materiæ ſubjicit, & ſubjiciendo negat; implicat enim ut Deus ſubjiciatur; aliàs non eſſet ſummum magnum: quare hæreticum ſic urget Tert. *Nega Deum quem credis deteriorem: nega ſummum magnum quem credis minorem.* Idem argumentum contra avarum militat, qui Deo aurum, & argentum præponit, & præponendo Deum negat: quare Sapiens ne in tantum incidat crimen; ſic Deum deprecatur: *Divitias ne dederis mihi: ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum.* Hoc exemplum non imitatur avarus qui Deum negat, cui præponit, divitias, quas plus quàm Deum exiſtimat, & in quibus plus quàm in Deo ſperat.

Tert. l. 1. adv. Her. 37. Tertull. l. adv. Her. 6. Tert. l. 1. adv. Mar. 6. Prov. 30.

l. 4 adv. Marc. 10. Tert. l. 3. adv. Marc. 23. 2. Homines alios cœleſtes, alios terreſtres diſcernit Apoſtolus: Verùm ut benè animadvertit Tert. *ſtatu, ac ſpe dicit terrenos, atque cæleſtes homines:* Cœleſtes ſunt, qui deſiderant, quæ à Deo ſperant. Unde quivis dicit cum Tert. *Spero à Chriſto regnum Dei æternæ, ac cæleſtis poſſeſſionis.* Terreni ſunt, qui in terrenis, & tranſitoriis bonis ſpem ſuam collocant. Non homo cœleſtis eſt avarus, ſed terrenus, quia in ſolis divitiis ſperat, & *terrena cœleſtibus anteponendo, de proximo in Deum peccat ſpiritum enim quem à Deo ſumpſit ſæcularis rei gratia concutit.* Chriſtianus accepit in Baptiſmate ſpei virtutem, ut mentem, & cor ad

Tert. l. de pat. 5.

Deum erigeret: avarus ſui oſor, Dei contemptor, ſperans in divitiis, Chriſtianam abneget diſciplinam. *Sicut nulli alii nos præterquam Deo ſoli cultum tribuere par eſt, ſic etiam neque ulla in alia re ſpem noſtram conſtituere debemus, quàm in Deo.* In Deo nequaquam ſperat avarus, ſed dumtaxat in divitiis ſuis plus, quàm Deum amat.

Baſ. Mag. or. 20. in princ.

3. *Præſcribitur mihi, ne quem alium adorem præter unicum quem jubeor de omni ſubſtantia diligere.* Cùm excellentia venerationis, & bonũ ſit amoris objectum, Deus qui eſt ſummum magnum, & bonum, eſt in veneratione, & amore præferendus cunctis rebus creatis, quia *rebus omnibus major, & melior invenitur Deus, plus omnibus diligendus eſt.* Avarus verò plus divitias, quàm Deum amat, quas adhuc veneratur ad exemplum populi Iſraelitici, qui *derelicto Deo idolis ſervivit, & divinitate relicta ſimulacris fuit deditus, dicente populo ad Aaron; Fac nobis deos, qui nos antecedant, Quòd cum ex monilibus fœminarum, & annulis virorum, aurum fuiſſet igne conflatum, & proceſſiſſet in bubulum caput, huic figmento univerſus Iſrael relicto Deo honorem dederunt.* Deus ut arceret homines ab amore, & cultu auri, & argenti, ingeminat primum. Decalogi præceptum de removenda idololatria: *Non facietis vobis deos argenteos, & deos aureos non facietis vobis.* Prohibet Deus deos aureos, & argenteos, non quòd idololatra non ſit qui colit deos æneos, igneos, aut fictiles, ſed ne dives idoli materia ſit illex ad idololatriam. Judæi, apud quos ſummo in pretio habebantur divitiæ, proclives erant ad adorandum, non figuram idoli in materia pretioſa, ſed pretioſam materiam in idoli figura, idcircò ſtatim ac viderunt vitulum aureum, haud potuerunt ſe cohibere, aſſueti adorare divitias, quin adorarent vitulum divitem, eumque ſuper omnia diligerent. *Urgetur Aaron, & jubet inaures fœminarum in ignem: ſapiens ignis effigiem vituli diffundit, illis ſuggillans; ibi cor habentes, ubi & theſaurum.* Habebant cor in auro, quod erat eorum theſaurus, totis præcordiis aureum vitulum amaverunt. Verùm tanto cum ardore, ut poſt confractum vitulum in cineres redactum, ab eiſque potatum, fuerint tamen adhuc ad divitias adorandas, & amandas proni. En verum avari ſpecimen qui divitias medullitus diligit, & religioſiùs colit.

Tertull. Scorp. 4. S. Aug. in Pſ. 77. Tertull. l. adv. Iud. 1. Tertull. Scorp. 4. Tertull. Scorp. 4.

Nihil adeò vetat Deus, ac famulatum idolorum: unde ſic fatur apud Tert. *Ego ſum Deus tuus; non erunt tibi dii alii præ-* *III PARS. Scorp. 2.*

ter

ter me, *non facies tibi ſimulacrum eorum*, *quæ in cælo*, *& quæ in terra deorſum*, *& quæ in mari*, *infra terram*, *non adorabis ea*, *neque famulaberis eis*. Avarus Dei precepta contemnens idololatra eſt. *Niſi aliud omnino interpreteris idololatriam*, *quàm famulatum idolorum colendorum*. Et quamvis ratio, & fides doceant *honorem non convenire divitiis*, eas avarus ut ſupremum numen veneratur; nam 1. divitiis obtemperat, 2. divitias adorat, 3. divitiis ſacrificat.

Phil. ind. l. 2. de Monarc. Tert. ib.

1. *Ad exhibitionem obſequii prior eſt majeſtas divinæ poteſtatis*, *prior eſt authoritas imperantis*, *quàm utilitas ſervientis*. Tria ſunt potiſſimum, quæ ad obſequium Deo præſtandum inducunt. Unum, ſuprema Dei in homines authoritas: alterum, merces obtemperantibus promiſſa: tertium, pęna inobedientibus præparata. Avarus inferni pęnam haud metuens, neque cęli fęlicitatem curans, neque Dei majeſtatem recognoſcens, ejus dedignatur imperium, & divitiis ſubmiſsè obtemperat. *Multa jubet Chriſtus*, *& non facis*: *jubet avaritia*, *& facis*: *jubet Chriſtus ut veſtias pauperem*, *& non facis*, *jubet avaritia*, *ut facias fraudem*, *& hoc potiùs facis*. Deo denegas obſequium, quia illum ut Deum non veneraris; divitiis præſtas obedientiam, quia eas veneraris, & colis.

Tert. l. de pæn. 14. — S. Aug. in pſ. 90.

2. *Deum exiſtimo omnibus colendum*; illi etenim ut ſupremo numini, ſummus latriæ debetur cultus. Debitum ſoli Deo cultum idolis reddit idololatres: eſt ſiquidem *idololatria omnis*, *circa idolum famulatus*, *& ſervitus*. Idololatra avarus cultum Deo denegans, & præſtans divitiis. Quomodo autem divitias veneretur avarus, bellè explicat Chryſoſt. *Sicut idololatra venerantur idola*, *nec præ reverentia tangere audent*: *ita avarus pecunias quaſi idolum veneratur*, *nec eas contingere audet*: *ſed inani tantum aſpectu earum delectatur*. Avari cultum aliter expendit S. Anſelmus, animadvertens, quòd duplici modo committitur idololatria. Uno, quando cultus ſoli Deo debitus redditur creaturæ; altero, quando creatura creatori præponitur. Utroque modo avarus eſt idololatra: tum quia divitiis tribuit divinum cultum: tum quia divitias Deo præponit. *An non terminus*, *Chriſtum quidem contemni*, *mammonam quidem coli? ſentitis quàm vel ipſa verba aſpera ſint*. Aſperrimum ſanè dictu; quòd avaritia Deum contemnat, mammonam colat, & ſacrificium divitiis offerat.

Tert. l. 1. ad Nat. 8. — Tert. l. de idol. 2. in c. 5. epiſt. ad Eph. — S. Chryſ. hom. 6. in ep. ad Philip.

3. Hominem elegit Deus in *religionis ſuæ Sacerdotem*, ut ei tanquàm ſupremo numini offerret ſacrificium. Avari divites, qui à Deo *maximè in idololatriam exorbitaverunt*, non Deo, ſed auro ſacrificant. Quapropter Eccleſiaſtici author aurum avarorum, aurum ſacrificantium appellat. *Lignum offenſionis eſt aurum ſacrificantium*. Et ob eamdem cauſam Judas proditor ſibi laqueum paraturus, triginta argenteos, quibus vendiderat Dominum, projecit non in ſterquilinium, vel alium locum prophanum, ſed in templum, qui ut ait Drogo Hoſtienſis, *talibus ſemper diis templum ſuum devoverat*. Impium illum diſcipulum imitatur avarus, qui erga divitias Sacerdotis fungitur munere. Quid autem illis immolet, declarat Tertull. *illis ingenium tuum immolas*, *illis ſudorem tuum libas*, *illis prudentiam tuam accendis*, *quibus hanc ſaginatiorem*, *& auratiorem*, *& majorem hoſtiam cadis*, *ſalutem tuam*.

Tert. l. de Reſ. 9. Tert. Scorp. 4. — Cap. 31. — l. de ſac. Dom. Paſ. — Tert. l. de idol. 4.

Sed *quoniam à primordio conſtat*, *& prohibitam idololatriam de tot tantiſque præceptis*, *& numquam impune commiſſam*, *de tot tantiſque documentis*: *nec ullum tam ſuperbum crimen apud Deum deputari*. Tres adducit rationes Tertull. quæ nos ab idololatria potiſſimum avocant: 1. quia nullum eſt tam ſuperbum crimen quod Deũ offendat, & quod Deus odio habeat: 2. quia Deus tot repetitis præceptis idololatriam prohibeat. 3. Quia Deus idololatras impunes abire non permittat. Hæ rationes contra avaritiam militant, quæ eſt idololatriæ redundantia, & latitudo. Idololatra avarus ſua ſuperbia Deum inſolenter offendit, ſua temeritate Dei præcepta contemnit, & ſua impietate Dei juſtitiam accendit. Hæc tamen non recogitat, ad opera ſalutis mortuus, ad damnationem ſuam vividus, aſſimilatus diis quos adorat juxta imprecationem Prophetæ. *Dei nationum argentum*, *& aurum*, *oculos habent*, *nec vident*: *aures habent*, *nec audiunt*: *nares habent*, *nec odorantur*: *os*, *nec loquuntur*: *manus*, *nec contrectant*: *pedes*, *nec ingrediuntur*. *Similes illi erunt*, *qui faciunt ea*, *& qui fidunt in illis*. Ut patet in avaro, qui (ut idolum mortuum) inſenſibilis eſt ad alienas miſerias: oculos habet, & non videt Deum, neq; cęlum; aures habet, & non audit vocem Chriſti; os habet, & non loquitur verba ſalutis; manus habet, & non facit opera virtutis; pedes habet, & greſſus ſuos non dirigit in viam ſalutis.

Tert. Scorp. 4. — Tert. Scorp. 2.

SCHOLIUM.

Bacchanalium tempore ſex maximè vigent. 1. Ludus, & alea. 2. Saltus, & chorea Veſtium mutatio, & pantonimia. 4. Theatrum; & comœdia, 5. Ingluvies, & gula, 6. Ebrietas, & vini potatio nimia.

CONCIO PRIMA.

Tert. l. ad ux.

M*Alle debes, quod prodeſt, quàm quod obeſt.* Si damna quæ affert ludus, voluerentur animo, perpauci reperirentur homines, qui teſſeris, vel chartis luſoriis vacarent. Scio ludos licitos, nec damnandos, quando ſcilicet pro re modica fiunt ad recreationem animi, & mentis ſolatium. Quemadmodum corpus indiget ſomno ut à corporis requieſcat laboribus, ſic animus ludorum eget recreatione ut à ſeriis vacet occupationibus. Certum namq; eſt *nihil obſtrepere religioni in animo, & in conſcientia, tanta ſolatia exteinſecus: nec Deum offendi oblectatione hominis, quà, ſalvo erga Deum metu, & honore, ſuo in loco, & ſuo in tempore frui ſcelus non ſit.* Quod tunc accidit cùm à ludo arcetur exceſſus, & defectus. Arcetur exceſſus, vel quando de re parva luditur, cujus lucrum nec multum prodeſſe, neq; jactura multũ poteſt obeſſe: vel quando ludus nimius non eſt ſive in jactura, ſive in uſu. *Ludo uti quidem licet, ſed ſicut ſomno.* Non eſt multum indulgendum ſomno, multò minùs ludo. Qui ita eſt ludo aſſuetus ut nihil niſi ludũ cogitet, nec libertatem habeat ad non ludendum, non eſt à peccato immunis. *Et utique communis uſus reus non erat, ſed cùm ad ludos coactus eſt, tranſit à Dei munere, ad dæmoniorum officia.* Eſt autem defectus in ludo; tum quando ludens rei quę in ludo jactatur liberam non habet diſpoſitionem: tum quando alios minis, convitiis, aut vi cogit ad ludum: tum quando fraude utitur contra legem ludi, tum quando interſunt mẽdacia, perjuria, convitia, jurgia, odia, & alia hujuſmodi, quę damnoſum, & criminoſum ludũ demonſtrant: tum quando propter ludum prętermittuntur negotia bona Eccleſię, Reipublicę, vel familiæ, neceſſariò peragenda. *Epicurei aſſeverant otioſum, & inexercitum Deum, & ut ita dixerim neminem humanis rebus.* Quod de Deo mendaciter aſſerunt Epicurei, idipſũ verè dicẽdum eſt de aleatore, qui exceſſu, vel defectu ludo incumbit. Nemo eſt neq; humanis, neque divinis rebus: nam 1. nemo eſt aliis: 2. nemo ſibi: 3. nemo Deo. I. PARS.

Tertul. de Spect. 1.

Cic. l. 1. de Offic.

Tert. l. de Spect. 5.

Tertul. Apol. 47.

Scilicet patriæ, & imperio reique videndum eſt. Homo uxoratus trinum importat reſpectum: unum, ad familiam cujus eſt caput; alterum, ad Rempublicam, cujus eſt pars; tertium, ad Eccleſiam cujus eſt membrum. Eſt namq; pater familias in domo: civis in Republica: & in Eccleſia Chriſtianus. Ut pater familias, proli bona temporalia, modo juſtè, debet comparare: ut civis, pro Reipubl. bono & conſervatione debet laborare: ut Chriſtianus, pacem, & charitatem debet in Eccleſia ſervare. Aleator criminoſus nemo eſt aliis; quia 1. familiam depauperat: 2. Rempublicam auxilio fruſtrat: 3. Eccleſiam pacem, & unitatem turbat.

1. *Pater filium de quo queri deſierat exhæreditavit.* Crudelis ſanè pater qui ſolvens naturæ leges, abſq; ulla ratione quem genuerat filium, debita ſibi denudavit hæreditate. Nec minus crudelis aleator, qui exceſſu ludi depauperat prolem. Unde merito exclamat Tertull. *O pietatem de crudelitate ludentem!* Pietas erga filios parentibus innata eſt, aleator teſſeras, vel charthas luſorias debitæ filiis præferens pietati, de crudelitate ludit: tùm quia paterno renuntiat amori; tùm quia bonis deſpoliat filios, & ad ſummam redigit egeſtatem. Aleatores eadem celeritate qua ve ba proferunt; facultates perdunt: *in verbis proinde, ac in aleæ ludo, verſantur.* Aleæ ludus præceps admodum eſt, & uno volatu opulentas facultates vertit ad extraneos. Crudeles illi parentes, & aleatores iniqui, non tantum in ludo annuum reditum, ſeu *calendarium expendunt*, ſed etiam fundum, & *tantarum uſurarum ſubſtantiam*, nimirum vel bona, quæ parentes illorum uſuris compararunt: vel ſortem, & capitale quod ipſi ab aliis fœnore mutuati ſunt, quę omnia uno teſſeræ volatu diſſipant.

Tert. l. 1. ad Nat. 4.

L. de Reſ. 1

Greg. Naz. or. 1. de Theol.

Tert. l. 1. de cult. Fam. 8.

2. *Unam omnium Rempublicam agnoſcimus mundum*, qua plura ſunt regna, pluresque

Tertul. Apol. 38

Digitized by Google

reſq; Reipublicæ particulares ex civibus velut partibus adunatæ, Quilibet civis civitatis ſeu Reipublicæ bono debet attendere, illudque alicui officio vacans procurare. Aleator nemo eſt Reipublicæ, quia nec forum frequentat; nec negotiationi ſeu mercaturæ invigilat; nec militiæ operam dat; nec alicui addicitur officio, ut ipſemet fatetur; *Nulli officio advigilo, nulla roſtra præoccupo, nulla prætoria obſervo,* Tertul. de Pall. 5 *canales non odoro, cancellos non adoro, ſubſellia non contundo, jura non conturbo, cauſas non elatro, non judico, non milito, ſeceſſi de populo.* Tandem nulli miniſterio ſervio.

Tert. Apol. 42. Alias Chriſtianis exprobrant gentiles, quod Reipublicę inutiles eſſent; *Infructuoſi in negotiis dicimur*: ab hac tamen calumnia ſe vindicant, dicentes: *Quomodo infructuoſi: videamur negotiis veſtris, non ſcio. Navigamus, & nos vobiſcum, & vobiſcum militamus: & ruſticamur; & mercamur; proinde miſcemus artes operas noſtras publicamus uſui veſtro*; Solus aleator ludo mancipatus, & aſſuetus, infructuoſus eſt communi bono; quia nec militat in caſtris, nec judicat in foris, nec laborat in agris, nec navigat in aquis, nec mercaturæ operam dat in negotiis; ſed vitam deſidem, & otioſam agit, quaſi Epicuri doctrinam profiteatur, qui totam in quiete conſtituit voluptatem. Tert. l. de Pall. 5. *Certè cùm ad Epicuros, & Zenonas ventum eſſet, ſapienter vocas totum quietis magiſterium, qui eam ſummæ atque unicæ voluptatis nomine conſecrare.*

Otium in negotio agnoſcit Caſſiodorus, quod probè *otioſum negotioſum* nuncupat. Negotioſum quidem aliquando in bonum, interdum in malum. In bonum, ut quando Chriſtianus diebus Feſtis, & Dominicis, à ſervili opere vacans, in operibus virtutis inſumit tempus. In malum, ut cùm aleator diebus Feſtis, & Dominicis omittit pietatis opera, & ludo ſoli vacat, dicens. *Aliud non curo, quàm ne curem.* Unum illi Tert. ibid. eſt negotium, non curare de bono Reipublicæ, & divino cultu; vacat à bonis operibus; *otium negotioſum*; dies & noctes inſumit in teſſeris ſeu cartis luſoriis; & ſic nemo eſt Reipublicę, pro qua nullo modo laborat. Nemo adhuc Eccleſiæ, cujus unitatem dividit, pacemque turbat.

3. Chriſtiani ſic fantur. *Corpus ſumus* Tert. Apol. 38. *de conſcientia religionis, & diſciplina unitate.* Hujus autem corporis membra tanta virtute compaginantur, ut admirati exclamarint gentiles; *Vide ut invicem ſe diligant* Tert. Apol. 39. *& ut pro alterutro parati ſint mori.* Hanc unionem diſſolvunt aleatores, nam dum in fervore ſunt, maximè cum ſiniſtro eventu ludunt, incidunt in contentiones, rixantur L. de præſc. Hær. 17 verbis, ſeſe vel fraudis, vel mendacii arguunt; Quod ſic exaggerat Tertull. *Quid promovebis, cum ſi aliquid defenderis, negetur, & tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentione; nihil conſequeris niſi bilem, in blaſphematione.* Excitata bilis prorumpit in odia, convitia, duella, vulnera, ho- Tert. lib. 1. adv. Marc. 25. micidia, *proinde enim æmulationi concurrant neceſſe eſt; officiales ſuæ, in ea quæ æmulatur, ira, diſcordia, odium, dedignatio, indignatio, bilis, nolentia offenſa.*

II PARS Tert. l. de Pall. 5. *Erat olim iſta ſententia; Nemo alii naſcitur moriturus ſibi.* Natus, & deſtinatus erat aleator, & aliis, & ſibi, Nam ut pater familias filiorum bono tenebatur invigilare ut civis, Reipublicę commodum procurare; ut Chriſtianus, Eccleſiæ unitatem, & pacem ſervare; attamen natus non eſt filiis, quos depauperavit; nec Reipublicæ, cui inutilis fuit; nec Eccleſiæ, cui noxius fuit; neque ſibi, nam ludo perdit 1. tempus; 2. facultates, 3. conſcientiam.

1. A divina bonitate *etiam ratio temporum nata eſt.* Tert. lib. 2. adv. Marc. 3. Tempus dedit nobis divina bonitas ad ſectandas virtutes, quibus comparatur æternitas, nam *virtutes carent tempore*; Philo Jud. l. de Sacrif. Ab. l. quia etſi in terra, & in tempore fiant æternam tamen merentur in cęlo mercedem. D. Bern. ſer. Fer. 4. poſt Dom. 1. Quadrag. 4. *Vide peccator temporis pretioſitatem. quia modico tempore poteſt homo lucrari veniam, gratiam, & gloriam.* Tantum ac tale eſt pretium temporis, ut audeat dicere Bernardinus. *Tempus tantum valet, quantum Deus, quippè in tempore benè conſumpto, comparatur Deus.* Tam charum, & tam pretioſum tempus pro nihilo habetur. Senec. *Nullum temporis pretium eſt, de re omnium pretioſiſſima luditur.* Aleator ludendo, & tempus, & facultates perdit.

2. Si ab aleatore inquiratur, cur tantopere ludo vacat, reſpondebit. Tert. l. de Idol. 13. *Recipiam meū, vel rependam.* Duplici de cauſa ludit, vel ut amiſſum bonum recuperet, vel ut alienum lucretur bonum: at ſæpe ſæpius evenit ut nec alienum lucretur, nec perditum recuperet, ſed ludendo in extremam decidat paupertatem. Inde oriuntur anxietates, & anguſtiæ, rapinæ, & furta, maledictiones, & deſperationes, quæ depauperatos aleatores ad laqueos, ad ſupplicium, & ad mortem tum corporis, tum animæ conducunt. Nam ut ipſimet fatentur.

3. *Noſtram quoque conſcientiam ludimus* aleatores injuſti ſuam conſcientiam ludunt; tum quia aliena inordinatè concupi- Tert. l. 1. ad Nat. 16. Tert. l. de Idol. 11. ſcunt. Apoſtolus autem nuncupat *cupidita-*

Digitized by Google

ditatem *radicem omnium malorum* : tum quia per fraudem alienum lucrantur, & *utique erga hominem admiſſa fraus, maximi criminis nomen eſt* : tum quia cupiditatem, & fraudem, mendacio, & perjurio auctorare moliuntur: *tunc mendacium cupiditatis miniſtrum, taceo de perjurio.* Hæc aliaque ſcelera committit aleator iniquus, qui injuſtè aliena percipit, *cum injuria conſcientiæ ſuæ* quam pro lucello perdit.

Tert. l. de idol. 1.
Tert. l. de idol. 11.
Tert. l. de Car. Chr. 3

III. PARS.

Tert. l. de idol. 11.

Graviora delicta quæque pro magnitudine periculi, diligentiam extendunt obſervationis, ut ab his abſcedamus. Maximè verò obſervanda ſunt delicta, quæ ſpecialiter divinas perfectiones offendunt. Nulla obſervatione præcavet peccata aleator iniquus: ſed ſceleroſa audacia divinam auctoritatem, veritatem, & ſanctitatem aggreditur: nam 1. divinam dedignans auctoritatem, ſeſe diabolo mancipat: 2. divinam veritatem mendacio devenuſtat: 3. nominis divini ſanctitatem blaſphemando prophanat.

Tert. l. 4. adv. Mar. 25.

1. *Sumus ſervi, Dominum enim habemus eum.* A Dei dominio ſe ſubtrahit aleator, dum ſeſe diabolo mancipat, in quo & contra naturam ipſam agit. Agnoſcit Tertull. *teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ*; ſibi tamẽ contradicere videtur: nam aliorſum animam ſic alloquitur: *Non es, quod ſciam, Chriſtiana, fieri enim ſoles, non naſci Chriſtiana.* Verum quidem eſt quod anima non naſcitur, ſed fit Chriſtiana in baptiſmatis ſacramento. Vocat autem animam naturaliter Chriſtianam; vel quia in ſententia Scoti eſt in potentia naturali ad recipiendas formas ſupernaturales, & habitus fidei, ſpei, charitatis, & gratiæ quibus fiunt Chriſtiani, vel potius quia ſe ſola abſque ulla diſciplina agnoſcit veritates per diſcurſum cognoſcibiles, quas adhuc Chriſtiani agnoſcunt per fidem. Duo autem potiſſimum anima naturaliter cognoſcit. Unum, Dei exiſtentiam, bonitatem, & auctoritatem; unde *Deum nominat, hoc ſolo nomine, quia proprio Dei veri: Deus magnus, Deus bonus, & quod Deus dederit: omnium vox eſt. Judicem quoque conteſtatur illum, Deus videt, & Deo commendo, & Deus mihi reddet.* Alterum, diaboli malitiam, & odium hominis in dæmonem: *Satanam denique in omni averſatione, & aſpernatione, & deteſtatione pronuntias. Sentis igitur perditorem tuum.* Aleator ſupremam Dei auctoritatem dedignatur, quia nec ejus magnitudinem recognoſcit, nec bonitati gratias agit, nec juſtitiam pertimeſcit, nec majeſtatem reveretur; neque illi ſeſe commendat, ſed dæmonem nominat: ſe diabolo tradit quantumvis inimico, & iniqua ſua douatione *omne dæmonium ſaginat:* numquam dæmones lautius epulantur, quàm cùm homines eorum ſubſtrantur dominio, & ſectantur mendacium adverſus Dei veritatem.

Apol. 17.
L. de Teſt. An. 7.
Tert. Apol. 17.
Tert. l. de idol. 1.

Tert. l. de Præſ. Hær. 35.

2. Plura ſunt quæ à Chriſtiano arcere debent mendacium: 1. *Hoc erit teſtimonii veritatis ubique occupantis principatum.* 2. Quia mendaces ſunt filii diaboli, qui eſt mendacii pater: *diabolus a primordio mendax.* 3 Quia Chriſtianus peccatum vitare tenetur: *omne mendacium peccatum eſt*; 4. Quia mendacium deſtruit veritatem; etenim homo mentiens *non poteſt adificare mendacium ſine demolitione veritatis.* 5. Quia mendax Verbum divinum cui appropriatur veritas, ſpecialiter offendit; alea autem, & ludus *ne tunc quidem ſine mendacii vitio eſt*; quia eſt, *ut plurimum mendax*, & abſque ullo timore mentitur. *Non licet mentiri, nec pro toto mundo.* Aleator tamen pro nullius momenti fraudat, & *temerario mendacio* fraudem ſe feciſſe negat, & tum fraudem, tum mendacium juramento confirmat.

Tert. l. de Cor. Mil. 7.
D. Aug in Pſ. 139.
D. Aug.
Tert. Apol. 7.
D. Auguſ.
Tert. l. de an. 28.

Tert. l. de Orat. 3.

3. In Oratione Dominica, *ut ſanctificetur poſtulemus*, Dei ſcilicet nomen. *Cæterum quando non ſanctum, & ſanctificatum eſt per ſemetipſum nomen Dei, cum cæteros ſanctificet ex ſemetipſo?* Etſi Dei nomen ſit ex ſemetipſo ſanctum, & ſanctificatum, pollulamus tamen, ut ſanctificetur, non quod nobis orantibus ſanctificetur, quod per ſe ſanctum eſt; ſed petimus, ut quod per naturam ſui ſanctum, eſt ſanctificetur in nobis; quomodo hanc petitionem expendit Tertullianus. *Id petimus ut ſanctificetur in nobis, ſimul & in cæteris.* Chriſtianus, & Dei nomẽ ſanctificare tenetur, & ulterius curare debet, ut alii illud ſanctificent. *Planè benedici Deum omni loco ac tempore condecet ob debitam ſemper memoriam beneficiorum ejus ab omni homine.* Aleator iniquus beneficiorum Dei immemor, tantum abeſt, ut Dei nomen ſua benedictione ſanctificet, quin immò blaſphemando prophanat. In illo deprehendit Tertullianus *omnis malitiæ atque blaſphemiæ ingenia*; quia & ipſe blaſphemat, & alios ſuo exemplo, ſua fraude, & violentia, ad blaſphemandum inducit. *Blaſphemia quæ nobis omnino devitanda eſt, hæc opinor eſt; ſi quis noſtrum ad juſtam blaſphemiam aliorum deducat, aut fraude, aut inju-*

D. Hier. Ep. 135.
Tert. l. de Orat. 3.
L. 3. adv. Marc. 21.
Tert. l. de Idol. 14.

injuria, aut contumelia, aliave materia digna quærela, in quo nomen percutitur, ut meritò iraſcatur, & Dominus. Quavis ratione aleator præbet aliis jurandi, & blaſphemandi materiam, graviter peccat: quia eſt cauſa cur, & alii peccent. *Licèt enim ab aliis fiat, non intereſt, ſi per me in nullo debeo eſſe neceſſarius alii, cùm facit quod mihi non licet. Ex hoc quod vetor facere intelligere debeo, curandum mihi eſſe, ne fiat per me.* (*Tert. l. de idol. 11.*) Injuria quam committit in Deum aleator, & jactura ſuæ ſalutis quam ludendo incurrit, debent illi interdicere ludum, ne ſimul cum terrenis facultatibus perdat animam ſuam. Si à damno teſſerarum, & cartarum ludo ſe abſtinet; imitabitur perfectos Chriſtianos, qui ſic fantur: *Non ludimus de officio ſalutis.* (*Tert. Apol. 19.*)

CONCIO SECUNDA.

(*Tert. Scorp. 8.*) HOc unum ad choreas averſandas, Chriſtiano ſufficere deberet, quòd caput Joannis Baptiſtæ datum eſt in ſaltationis præmium. *Ipſe clauſula Legis, & Prophetarum nec Prophetes, ſed Angelus dictus, contumelioſa cæde truncatur in puellæ pſalticæ lucar.* (*Serm. 127.*) Tale facinus ſic Chryſologus exaggerat: *Joannes virtutum ſchola, magiſterium vitæ, ſanctitatis forma, norma juſtitiæ, virginitatis ſpeculum, datur inceſtui; traditur adulteræ; addicitur ſaltatrici.* Neque ſolum de crudelitate culpatur chorea, quæ ita *locuples, & ſplendida eſt cenſu criminis ſui,* (*Tert. l. 4. de Spect. 7.*) ut ſit 1. ſcandaloſa: 2. periculoſa: 3. ſceleroſa.

III. PARS.

Scandalum non bona rei, ſed mala exemplum eſt; ædificans ad delictum. (*Tert. l. de vel. virg. 1.*) Quàm ſcandaloſæ ſint choreæ, patet; quia 1. ex diaboli gymnaſio procedunt: 2. idololatriam ſapiunt: gravitatem Chriſtianam in inſaniam vertunt.

1. Chriſtianus in baptiſmate renuntiavit diabolo, & pompis ejus: *Ut à baptiſmate ingrediar, aquam adituri ibidem, ſed aliquanto prius in Eccleſia, ſub antiſtitis manu conteſtamur renuntiare nos diabolo, & pompis ejus:* (*Tert. l. de Cor. Mil. 7.*) in choreis autem *omnis diaboli pompa frequentatur.* (*Tert. l. de idol. 10.*) Tum quia ſaltare homines diabolus docuit. *Quis talia Chriſtianos edocuit? Draco antiquus docuit magiſter omnis impuritatis.* (*S. Ephrem l. de Interrog. & Reſponſ.*) Plures autem ſunt hac ætate qui *ſtudioſè choreis incumbunt juxta doctrinam ſatanæ.* (*D. Chryſ. hom. 49 in Mat.*) Tum quia totum *ſatanæ ſtudium* in hoc verſatur, ut homines choreis vacent. (*D. Chryſ.*) Tum quia choreis adeſt diabolus; *Ubi ſaltus laſcivus, ubi diabolus certè adeſt.* Tum quia chorearum tempore lætatur dæmon, & idem feſtum agit: *Ubi cythara, & choreæ, ac plauſus manuum ibi virorum tenebræ, mulierum perditio: Angelorum triſtitia; diaboli feſtum.* (*D. Ephre. D. Chryſ. hom. 49 in Mat.*) Tum quia diabolus etiam cùm ſaltantibus ſaltat, & choreas agit: *His tripudiis diabolus ſaltat*, ſeu, ut ait Theophylactus, *ſaltat per puellam diabolus.* Videat choreas agens à quo ſit edoctus: in cujus præſentia tripudiet: cujus celebret feſtum: cum quo ſaltet, & ſi in baptiſmate renuntiavit diabolo, & operibus ejus, *Oderis Chriſtiane quorum auctores, non potes non odiſſe;* (*Tert. l. de Spect. 10.*) choreas ſcilicet, & tripudia, quæ prodeunt de ſchola dæmonum, & inſuper Idololatriam ſapiunt.

2. *Odiſſe debemus illos conventus, & cœtus ethnicorum.* (*Tert. l. de Spect. 26.*) Multis rationibus utitur Tertullianus, ut Chriſtianos à gentilium cœtibus, maximè à choreis arceat. Inter quas tres mihi præcipuæ videntur. 1. Quia tripudiantes, falſos imitantur deos qui bacchanalium more ſaltitabant, quod ethnicis exprobrat Tertullianus. *Planè religioſiores eſtis in cavea, ubi ſuper ſanguinem humanum, ſuper inquinamenta pœnarum, ſaltant dii veſtri.* (*Apol. 14.*) 2. Quia ludos ſuos gentiles cum choreis, & tripudiis celebrant, quos *lupercos ludos appellabant, quod ludendo diſcurrant.* (*Tert. l. de Spect. 5.*) Lupercales autem ludi, primo in honorem Panis, dehinc ad cultum Lupæ Romuli nutricis, inſtituti ſunt: 3. Quia tripudia Bacchum, & Venerem, aliaque ethnicorum numina venerantur; quare in vineis ſaltitabant alias gentiles, eo quod vinum Baccho fuerit conſecratum. Hujuſmodi autem ſaltus, & ludos *Liberalia propriè vocabant, præterquam Libero devotos, etiam à Libero inſtitutos* exiſtimabant. Liber autem idem eſt ac Bacchus ebrietatis auctor; Addit Tertullianus: *Sed Veneri, & libero convenit; duo iſta dæmonia conſpirata, & conjurata inter ſe ſunt, ebrietatis, & libidinis.* (*Tert. l. de Spect. 10.*) Inde Chriſtianum urget Tertullianus, ut ethnicorum fugiat conventus, & cœtus illos peſtiferos virorum ac mulierum qui ad tripudiandum congregantur; *Non ergo fugies ſedilia hoſtium Chriſti; illam cathedram peſtilentiarum* Eadem ratiocinatione utitur Chryſologus ut Chriſtianos à chorearum peſte ſervet immunes. (*L. de peſt. 27.*) *Saltatricum peſtis, lenocinia cantorum, voluptatum fomenta, naufragia mentium abſcindantur.* (*Ser. 17.*) Bellè nuncupat voluptatum fomenta, quia ad venereas alliciunt voluptates. Eas adhuc vocitat naufragia mentium,

tium, quia gravitatem Chriſtianam in inſaniam vertunt.

Tert. l. de Cult. Fam. 8. 3. *Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adjutrix, & ſocia ejus. Quo ergo pacto pudicitiam, ſine inſtrumento ejus, idest, ſine gravitate tractabimus?* In choreis autem neque Deus, neque gravitas, neque pudicitia reperitur. Non Deus, qui non adeſt ubi diabolus præſidet: choreis autem præſidet dæmon qui tripudiantes ad inſaniam, & impietatem ducit; *In circuitu* Pſal. 11. *impii ambulant*, quia ſaltando in gyrum procedunt, explicat D. Aug. Gravitas non reperitur in choreis: quomodo enim ſervabitur gravitas à ſaltatoribus, qui dum in gyrum ſaltant, in vertiginem facile aguntur? Vertigio autem quæ homini cerebrum evertit, inſania eſt: quare ſapienter Panorm. 1. Alphonſus Arragoniæ Rex cenſet ſaltatorem ab inſano nihil differre, niſi quod hic dum ſaltat: ille dum vivit inſanus eſt. Hom. 2. de Ebr. l. 3. de Virg. Chryſol. 171. Iuſ. Quem ſic pungit Baſilius Magnus: *Moves pedes, & inſanus ſaltas*: quia, ut ait D. Ambroſius, *nemo ſaltat ſobrius niſi qui inſanit*. Addit; *Saltationis auctor eſt, aut temulentia, aut amentia*. Quis ſanæ mentis inſanientem non judicaret puellam tripudiantem *fractis greſſibus corpore diſſoluto disjuncta compage membrorum fluentibus ex arte viſceribus?* Idem profectò debet ferri judicium de tot viris, & mulieribus tripudiis operam dantibus, *ad ſaltationem inſanientibus*. Tandem in choreis non reperitur pudicitia. Tert. l. 2. de Cult. Fam. 13. *Pudicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe, verum, & videri tanta enim debet eſſe plenitudo ejus, ut eructet à conſcientia in ſuperficiem, ut & foris aſpiciat quaſi ſupellectilem ſuam*. Pudicitia emicare debet extrinſecus, & intueri in modeſtia corporis, quaſi in ſupellectile ſua. Tripudiantes autem neque ſapientiam, neque pudicitiam demonſtrant. Non ſapientiam, quia inſaniunt: non pudicitiam, Rupert. l. 1. in c. 7. Ioan. quia *immaturis tripudiant atque laſciviunt ſaltationibus*. Sicut gravitas, & modeſtia quæ in inceſſu apparet, eſt pudicitiæ judex: ita immodeſtia quæ elucet in choreis, ſapit impudicitiam. Tert. l. 2. de Cult. Fam. 7. *Hæ pompæ, quàm de proximo curent luxuriæ negotium, & obſtrepant pudicitiæ diſciplinis, dignoſcere in facili eſt*.

Non ignoro fucatos Chriſtianos ad excuſandas choreas effari ſolitos choreas eſſe, 1. indifferentes: 2. innocuas, maximè cùm parentes, ad ejuſmodi cetus ducunt Tert. l. de Spect. 27. puellas, 3. neceſſarias ad ſocietatis, amicitiæ, & ſanguinis confœderationem, neque abſque ſcandalo omittendas: 1. *Omnia illic ſeu fortia, ſeu honeſta, ſeu ſonora, ſeu canora, proinde habe ac ſtillicidia mellis de ranunculo venenato*. Etenim ſi idololatriam, ſi conſortium dæmonum, ſi immodeſtiam, & impudicitiam Dominus damnat, quomodo indifferentes erunt choreæ, quæ illa omnia ſapiunt? *Erramus nuſquam, & nunquam excuſatur quod Deus damnat, nuſquam, & numquam licet, quod ſemper, & ubique non licet*. Tert. l. de Spect. 20. Neque 2. innocuæ ſunt choreæ, licèt puellas ad certum communem parentes deducant. *Ubi tympana ſonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi timor Dei?* D. Hier. cont. Helvid. Chryſol. ſer. 155. Tenentur parentes invigilare filiorum ſaluti: *Beatus qui ſuæ vitæ cuſtos eſt: & proviſor eſt ſalutis alienæ*. Stulti autem iſtiuſmodi parentes, neque ſuam, neque filiarum curant ſalutem: Tert. l. de Spect. 15. Non ſuam, *nam, & ſi qui modeſtè, & probè ſpectaculis fruitur, pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ ſuæ conditione: non tamen immobilis animi eſt ſine tacita ſpiritus paſſione. Nemo ad voluptatem venit ſine affectu, nemo affectum ſine caſibus ſuis patitur, Ipſi caſus incitamenta ſunt affectus: Cæterum ſi ceſſat affectus, nulla eſt voluptas, & eſt reus tam ille vanitatis, eo conveniens, ubi nihil conſequitur. Puto autem etiam vanitas extranea eſt nobis*. Neque etiam parentes filiarum ſuarum curant ſalutem: nam *quota eſt quæ nec placere quidem extraneis concupiſcat? quæ non velidcircò ſe expingi curet?* Tert. l. 2. de Cult. Fam. 1. L. 2. de Cult. Fam. 2. Ex Tertulliano autem; *non de integra conſcientia venit ſtudium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis ſcimus*. Cujus optimam prodit rationem; *ſiquidem, & viris propter fœminas, ut fœminis propter viros, vitio naturæ, ingenita eſt placendi voluntas*. Parentes ſtudioſi, & familiæ amantes, puellas nocturnis præſertim temporibus extra domum curſitare non permittunt. Quòd ſic S. c. 127. hortatur Chryſologus: *Familia veſtra, innocentiæ tripudiet diſciplinis*, Matribus ſimile monitum præbet D. Ambroſius: *Saltet, ſed adultera filia: quæ verò pudica, quæ caſta eſt, filias ſuas, religionem doceat, non ſaltationem*. Neque 3. prætextum ſumant parentes ex humana ſocietate, vicinorum amicitia, propinquorum conſortio: Tert. l. de Spect. 7. *Sint dulcia licet: & grata, & ſimplicia, etiam honeſta quædam, nemo venenum temperat felle, & elleboro, ſed conditis pulmentis, & benè ſaporatis, plurimum dulcibus id mali injicit. Ita, & diabolus, letbale quod conficit, rebus Dei gratiſſimis, & acceptiſſimis in[illegible]*

Digitized by Google

vis prætextu, & quavis in domo ad tripudiandum conveniant viri cum mulieribus, ad laſciviendum inducunt choreæ: *Si enim verbo nudo conditio polluitur, multo magis ſi ſaltitaveris, contaminatur*. Colloquium juvenis cum fœmina excitat libidinem, à fortiori choreæ, quæ, ut ait nonnemo, vindemiæ ſunt diaboli. Hæc evidenter oſtendunt quàm culpabiles ſint parentes, qui filias ducunt ad nocturnos cœtus, cum manifeſta jactura pudicitiæ: tum quia ibi adſunt libidinum nundinæ: *Aſpice lupas popularium libidinum nundinas*. Tum quia in his cœtibus perſæpè innocens puella criminoſum concipit amorem. *Quantum velis bona mente conatur, neceſſe eſt publicatione ſui periclitetur, dum percutitur oculis incertis, & multis, dum digitis demonſtrantium titillatur, dum nimium amatur, dum inter amplexus, & oſcula aſſidua concaleſcit*. Tum quia *inſultante luxuria* pudicitia violatur, maximè cùm ad tale facinus locus ſit peropportunus, & aliquādo faveant tenebræ, quas *lenones tenebras* nuncupat Tertull. Neque excuſabiles ſunt admittentes in ſuis domibus hujuſcemodi cœtus, quos ſic pungit Tertull. *Si lupanaribus renuntiaſti, ne induaris domui tuæ faciem novi lupanaris*. Nam quodammodo culpabiles ſunt omnium turpitudinum, quę vel cogitatu, vel verbo vel actu, vel opere fiunt. Neque 4. tandem dicatur, cętus hujuſmodi eſſe convenientes civilitati, neque ab eis juvenes, & puellas honeſtè, & abſque ſcandalo poſſe abſtineri. Quàm futilis ſit iſte prætextus, multis rationibus demonſtrat Tertull. Tum quia *bonæ res neminem ſcandalizant, niſi malam mentem*: Tum quia *ſi bonum eſt, modeſtia, & verecundia, agnoſcant malum ſuum, quia de tali bono ſcandalizantur*. Tum quia *ſi, & incontinentes dicant ſe à continentibus ſcandalizari; continentia revocanda eſt*. Tandem, *cur non magis hæ quærantur ſcandalo ſibi eſſe petulantiam, impudentiam*, quę vigent in choreis, caſque ſcandaloſas ſimul, & periculoſas oſtentant?

Tert. l. de Cor. Mil. 10. — Tert. l. de Pall. 4. — Tert. l. de vel. Virg. 14. — Tert. l. de Pall. 3. Apol. 7. l. de idol. 16. — l. de vel. Virg. 3.

II PARS. *Nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per ſuavitatem*. Vitrea pudicitia eſt, & lapſu facilis, in choreis autem trinum incurritur periculum: 1. famæ, & honoris: 2. pudicitiæ, & caſtitatis: 3. conſcientiæ, & ſalutis.

Tert. l. de ſpect. 27.

1. Bellè *pudicitia flos morum, honor corporum, decor ſexuum* nuncupatur. Hujuſcemodi autem flos facilè defloreſcit, honor dehoneſtatur, decor dedecoratur. Mulieres honoris ſtudioſę omne improperii vitant periculum, nec ullum adeò grande eſt malum, quod non ultrò ſuſtineant, ne honoris patiantur jacturam: ſic enim ſervant florem pudicitiæ vernantem, honorem corporum floreſcentem, & decorem ſexus coruſcantem: *Acerba licèt à fœminis æquo animo excepta, imò & ultrò appetita, famæ, & gloriæ cauſa*. Tantoperè decantatum, Lucretiæ exemplum prodit Tertull. *Ad manum eſt Lucretia, quæ vim ſtupri paſſa, cultrum ſibi adegit in conſpectu propinquorum, ut gloriam caſtitati ſuæ pareret*. Inde deſumit anſam alloquendi Chriſtianas mulieres, eaſque ad famæ amorem, & pudicitiæ ſtudium ſtimulandi; ut vel ſic ſexui, & religioni reſpondeant: *Ut vos quoque benedicta ſexui veſtro reſpondeatis*. Quæ honorem, & religionem zelant, ſaltatorum cętus velut ſcopulos fugiunt: in choreis cum hominibus minimè ſociantur, ne vel ſibi, vel aliis tentationis præbeant materiam. Quas ſic adhortatur Tertull. *Vos à fœminis nationum ut in cæteris, inceſſu quoque divertere neceſſarium eſt: quoniam perfectæ, id eſt Chriſtianæ pudicitiæ, appetitionem ſui non tantùm non appetendam, ſed execrandam vobis ſciatis: quod tentationibus viam aperire non debemus*. Mulieres, & puellæ religionis, & honoris immemores, quæ periculoſus hominum adeunt cœtus; cum viris abſq; pudore tripudiant, tentationibus anſam prębent, *famæ ſuæ ornamenta deponunt*, & cum honoris, & famæ jactura, caſtitatis, & pudicitiæ incurrunt periculum.

Tert. l. de pud. 1. — Tert. l. ad Matt. 4. — lib. 2. de cult. fæm. 7. — Tert. l. de An. 31.

2. *Nam qui præſumit, minus jam veretur, minus præcavet: qui minus præcavet plus periclitatur*. Quærit acutè cauſam S. Ambroſius, cur adoleſcentula rectè educata, piis imbuta moribus, virtuti enutrita, ſimul cum virtute pudicitiam amittat. Reſpondet Mediolan. Antiſtes: *Fortè adoleſcentula capta eſt occaſionibus, quæ delictorum fomites ſunt*. Quòd ſi virorum ac mulierum ſocietas eſt adeò periculoſa, quantò magis dum miſcentur in choreis? Quare hominem hortatur Eccleſiaſticus: *Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis, ne fortè pereas in efficacia ejus*. Lectio græca habet *cum pſaltrice*. Puellarum ſaltus quibus accedunt cantilenæ aures ſuaviter demulcentes, ſunt laquei, quibus illaqueantur juvenes. *Nemo cum ſerpente ſecurus ludit, nemo cum diabolo jocatur impunè*. In tripudiis autem *ſerpens latet in fœmina, quæ reptans greſſibus flexuoſis, lethale toto corpore virus effundit*, quo virorum toxicatur animus. Inde concludit Chryſoſ. Joannes,

Tert. l. 1. de Cult. fæm. 2. l. de pœnit. 2. — Cap. 9. — S. Chry. ſol. ſerm. 155.

tan-

tantus, ſi Joannes talis, tanta eremo ſeparatus à fœminis, fœminarum pericula non evaſit, quis eſt, qui inter fœminas vivens evaſurum ſe ſine maximo labore, ſine maxima cautione confidit? Argumentatur à majori ad minus, nam *Joannes ſaltatrici addictus eſt in pretium*, quid non obtinebunt ſaltatrices ab hominibus ad libidinem pronis? Ita captus eſt Herodes ſaltatricis venuſtate, ut ei dimidium regni promiſerit, & adhuc Joannis Baptiſtæ dederit caput. *En quò præcipitatur caro, dum ad luxuriæ facinus, voluptatis inflammatur incendiis.* Multa occurrunt in choreis, quæ tum viros, tum mulieres, ad laſciviam inflammant. Immodeſti motus corporis, aſpectus mutui, riſus, & corriſus; contactus manuum, & uberum, amplexus, oſcula, pleraque alia, quæ ut fatur Tertull. ſcintillas libidinum conflabellant. *In omni ſpectaculo nullum majus ſcandalum occurrit, quam ipſe virorum, ac mulierum accuratior cultus: ipſa conſenſio ipſi in favoribus conſpiratio aut diſſenſio, inter ſe commercio ſcintillas libidinum conflabellant*, & ita in choreis ſimul cum pudicitia, anima, & ſalus periclitatur.

Chryſol. ſerm. 127.

l. de ſpect. 15.

3. Magna cautela utendum eſt, ne animæ periclitetur ſalus, maximè inter tripudia, ubi Chriſtianæ mulieres tota fidei ſubſtantia incedere debent, ne conſcientia earum lethale vulnus accipiat. Ideòque ſic fantur apud Tertul. *Debemus quidem ita ſanctè, & tota fidei ſubſtantia incedere, ut confuſæ, & ſecuræ ſimus de conſcientia noſtra, optantes id perſeverare in nobis, non tamen præſumentes.* Gratia, & ſanctitas ſunt fidei ſubſtantia, & animæ vita, ejuſque inchoata ſalus. Quæ percupiunt conſummatam in cœlo ſibi comparare ſalutem, ſanctè, & tota fidei ſubſtantia incedunt, fugientes choreas, & vitia quæ illas conſequuntur, & quæ ſunt, ut fatur Tertull. *crimina tam exitioſa, tam devoratoria ſalutis*, & quia prædeſtinatio bono perſeverantiæ innititur, in divina miſericordia fiducia ponunt de ſe nihil præſumentes, ſed ſemper in timore verſantes, nam *timor fundamentum ſalutis eſt: præſumptio impedimentum timoris.* Hoc etenim eſt diſcrimen inter timidos, & præſumentes Chriſtianos, quòd illi ſuam agnoſcentes fragilitatem timent, & delinquendi præcavent periculum: quia *proximus periculo diu tutus non eris:* Iſti verò nihil timentes, ſed viribus ſuis freti, nulla cautela utuntur, ſed omni periculo ſeſe exponunt, illi ſalutis obſtacula ſollicitè vitant, & ſancta ſollicitudine ſecuritatem captant, iſti cum præſumente ſua ſecuritate vacillant, & pereunt, quod his verbis optimè declarat Tertull. *Utilius ergo ſi ſperemus nos poſſe delinquere, quàm ſi præſumamus non poſſe. Sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo ſalvi erimus; contra præſumamus, neque timendo, neque cavendo, ſalvi non erimus. Qui ſollicitus eſt, is verè poterit eſſe ſecurus: atqui ſecurus agit, non & ſollicitus, non poſſidet tutam, & firmam ſecuritatem.* Quam quæſo conſcientiæ ſecuritatem habere poſſunt viri, & mulieres in choreis, quibus præſident dæmones? *Qui enim immundis ſpiritibus operatus, non conſpurcatus, & conſtupratus incedit?* Quodnam eſt majus periculum delinquendi, quàm in tripudiis, ubi liberè, & impudicè vagantur oculi? *Invicem ſe eadem oculorum genera deſiderant, ejuſdem libidinis eſt videri, & videre.* Nonnè in choreis frequentiſſimi ſunt caſus, ubi *titillante luxuria, & non tàm ludente, quàm illudente laſcivia*, tot fornicationes, tot ſtupra, tot adulteria, tot inceſtus, vel opere, vel ſaltem animo perpetrantur? Utinam ſaltator, & ſaltatrix attenderent ad iſtud Eccleſiaſtici monitum: *Communionem mortis ſcito, quoniam in medio laqueorum ingrederis.* In choreis quamplurimi laquei ſunt, quibus dæmon velut venator cingit, & capit ſaltantes, eoſque ad mortem æternam deducit; nam *tenent tympanum, & cytharam, & gaudens ad ſonitum organi, ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt*, ut pœnas luant choreæ criminoſæ.

Tert. l. de Cult. Fæm. 2.

l. de idol. 1.

Ter. l. 2 de cult. fæ. 2.

S Iſid. l. 2. Solil.

l. 2. de cul. fæm 2.

Tert. l. de idol. 1.

Tert. l. de vel Vir. 2.

Chryſol. ſer. 174.

Cap. 9.

Iob. 21.

Adeò ſceleroſæ ſunt choreæ, ut in eis criminum magnitudinem agnoſcat Chryſ. qui ſic fatur de Baptiſtæ cæde. *Perdidit virtutum magnitudinem criminum magnitudo.* Neque magnitudo tantùm, ſed etiam criminum multitudo deprehenditur in choreis: quæ ſunt criminoſæ, 1. gloriæ, & vanitatis, 2. laſciviæ, & voluptatis, 3. ſacrilegii, & impietatis.

3. PARS. Ser. 127.

1. Bellè ad propoſitum Tertull. *Non probabis uſquam vanos curſus, & jaculatus, & ſaltus vaniores:* Choreæ dicuntur vanæ, tum quia bonum non reſpiciunt finem: tum quia nihil proficiunt, imò corpori afferunt laſſitudinem & animæ inflammant paſſionem: tum quia à vanitate ſunt inventæ: tum maximè quia ſunt fomites, & incentiva gloriæ, & vanitatis. Vanitas tripudiantes, ut plurimùm congregat. *Propter iſtos enim conventus, & mutuum videre, & videri, omnes*

l. de ſpect. 18.

Ter. lib. 2. de Cult. fæm. 11.

mes pompa in publicum proferuntur: aut ut luxuria negotietur, aut gloria inſoleſcat. Duplex affert Tert. chorearum motivum: gloriæ ſcilicet inſolentiam,& luxuriæ negotium. Utrumque ſceleroſum, choreæ itaque crimincſæ ſunt gloriæ, & vanitatis laſciviæ, & voluptatis.

Tert. l. de cor. mil. 11.

2. Nam, *& eſt omnis publicæ lætitiæ luxuria captatrix*. In choreis ineſcantur ſaltantes, & impudico captantur amore. Ibi juvenes amittunt libertatem, & ſæpè ſæpiùs puellæ pudicitiam perdunt. Cùm enim promiſcuè verſentur, & favores abſque timore, & pudore permittant, facilè corruunt. *Sic frons duratur, ſic pudor teritur, ſic ſolvitur, ſic diſcitur aliter jam placere, deſiderare*. Hujuſmodi caſum puellarum quas gloria ad cœtus, & choreas ducit, ſic ad unguem deſcribit Tertull. *Porrò ubi gloria, illic ſollicitatio, ubi ſollicitatio, illic coactio, ubi coactio, illic neceſſitas, ubi neceſſitas, illic infirmitas*. Habes optimè expreſſum ordinem, & modum, quo juvenes inter tripudiandum inſequuntur puellas. Quæ pudicitiam amant, choreas averſantur velut caſtitatis naufragium, quod pro certo inſipientes illæ patiuntur, quæ cœtus,& impudicos ſectantur ſaltus. *Dicam, licèt nolim, nec difficile mulier ſemel fit, quæ non timet fieri*.

Tert. l. de vel. Virg. 14.

Tertull.

Tert. l. de cor. mil. 12.

3. Tandem choreę ſacrilegii,& impietatis criminoſæ ſunt: Gentiles ſiquidem choreis, & luxuriæ vacabant, *nunc ex principalium proſperitatum exultatione: nunc ex municipalium ſolemnitatum proprietate*, præſertim diebus feſtis, falſis dicatis numinibus. Hos imitantur impii illi Chriſtiani, qui diebus feſtis, & Dominicis contra Eccleſiæ inhibitionem gentilium more tripudiant, & luxuriantur. Nam *hoc loco retractandum oportet de feſtis diebus, & aliis extraordinariis ſolemnitatibus, quas interdum laſcivia ſubſcribimus, adverſus fidei diſciplinam, communicantes nationibus in idolicis rebus*, quantumvis Dei ſervi, & ancillæ, nullo obſcœnæ voluptatis genere cum gentibus, & idololatris communicare debeant. *Sed dicit aliquis, Non ſunt hæc ſacrilegiorum ſtudia, vota ſunt hæc locorum. Erras homo, non ſunt hæc ludrica, ſed crimina*. Tum quia ethnicorum æmulantur impietatem,& ex feſtis Sanctorum ſumunt occaſionem laſciviendi: *malorum morum licenti pietas erit: occaſio luxuriæ religio deputabitur*: Tum quia auctorem habent diabolum, qui in Dei vertit injuriam dies ſacratos divino cultui. *Diabolus numeroſa genuit, & pernitioſa portenta, ut ridiculum de religione captaret, in ſacrilegium verteret ſanctitatem; de honore Dei, Deo pareret injuriam*. Tum quia dies feſti, & Dominici ſanctitati dicati prophanantur. Impius Chriſtianus his diebus laſcivè ſaltat, *ut prophanet totam de turpitudine ſanctitatem*, agendo ſcilicet choreas ipſo tempore, quo ſacroſanctum Miſſę celebratur ſacrificium, adminiſtrantur Sacramenta, decantantur Veſperæ,& habentur conciones. Tum quia his diebus Deus miſericordiam ſuam oſtentat, quam impedit tripudians, & ejus irritat juſtitiam: nam *feſta laſciviam traducere, eſt prohibitionem in reatum vertere*. Tum quia licèt Chriſtianus teneatur ſub præcepto vacare his diebus ab opere ſervili, tamen *melius fœminæ die Sabbathi lanam nerent, quam tota die in neomeniis ſuis impudicè ſaltarent*. Tandem concludendum eſt cum Chryſologo; *Nos non declamare volumus, ſed clamare, ut feſtivitatum gaudia ſint cauſa veſtrarum, nataliumque veſtrorum ſolemnitas teneat in exultatione menſuram*. Abſcedant laſciviæ, abſcedant choreæ, abſcedat virorum ac mulierum conventus, abſcedant cuncta gentilium voluptatum lenocinia, ubi præſidet diabolus; nam *qui jocari voluerit cum diabolo, non poterit gaudere cum Chriſto*.

Tert. l. de idol. 13.

Chryſol. ſer. 155.

Ter. apol. 35 Chryſ.

Chryſol. ſer 27.

S. Chryſ. S. Aug. l. de 10. chordis. Ser. 117.

Chryſol. ſerm. 15.

CONCIO TERTIA.

PRoprius habitus uniuſcujuſque eſt tam ad uſum quotidianum, quam ad honorem, & dignitatem. Homines à mulieribus ſicut ſexu ita, & habitu diſcriminantur: hominum dignitas non patitur eos muliebribus veſtiri, nec fœminarum honor permittit, ut induantur viriliter, *quo modo celebrari nec modeſtia, nec verecundia, nec pudicitia permittunt*. Plures tamen reperiuntur viri, & mulieres, qui Bacchanalium præſertim tempore deſumunt habitus nec uſui, nec honori, nec dignitati convenientes. Viri namque veſtes muliebres deferunt: fœminæ virorum indumenta deſumunt. Ejuſmodi veſtium mutatio quàm ſit indecens, inhoneſta, & Chriſtiano nomine indigna, conſtat, quia eſt contra, 1. modeſtiam, 2. verecundiam, 3. pudicitiam.

Tert. l. de idol. 16.

Tert. apol. 35.

Nihil eſt Deo acceptius modeſtia: Amat Deus modeſtiam in cũctis hominibus, quia modeſtia naturam venuſtat, religionem honorat, virtutem commendat,& cunctis bonis exundat. *Dives eſt modeſtia, quæ Dei portio eſt*. Vel quia maximè eluxit in Deipara,

I. PARS. Tert. l. de vel. virg. 15.

para, quæ Dei portio eſt; nam Verbum humanatum inconſumptam habet portionem carnis, quam ſumpſit ex Virgine: Vel quia Chriſtianus modeſtia pollens à Deo adoptatur, & divinæ naturæ fit particeps. Plus audet Philo Jud. & fœminam *felicitate modeſtiæ* beatam prædicat, Chriſtianæ mulieres ſtudioſæ virtutis *omnis malitiæ ingenia, convertent in ſtudia modeſtiæ*. Sic Dei exiſtimationem, & amorem merebuntur, quem demerentur, quæ in omnem immodeſtiam diffluunt. Has namque averſatur Deus, præſertim quæ larvatæ incedunt, & indumentis ſexui contrariis veſtiuntur. *Nullum cultum à Deo maledictum invenio, niſi muliebrem in viro. Maledictus enim, inquit, omnis, qui muliebribus induitur*. Quòd ſi viri muliebriter veſtiti maledicuntur à Deo, à fortiori maledictione plectuntur immodeſtæ illæ mulieres: quæ viriles deferentes habitus, 1. naturam pervertunt, 2. religionem dediſcunt, 3. virtutem deprimunt.

S. Ambr. l. 1. offic. 18. l. de Abraham. — Tert. l. 3. adv Mar. 21. — Tert. l. de idol. 16.

1. *Certè habitum vertere, naturæ totius ſolemne munus eſt:* Viri, & mulieres habitum mutantes, agunt contra naturam, ut in Achille comprobatur, de quo ſic fatur Tertull. *Naturam itaque concuſſit Lariſſæus heros, in virginem mutando, ille ferarum medullis educatus, ille apud rupicem, & ſylvicolam, & monſtrum eruditorem, ſcrupea ſchola eruditus ſuſtinet ſtolam fundere, comam ſtruere, cutem fingere, ſpeculum conſulere: collum demulcere, aurum quoque foratu effœminatus*. Semel & iterum veſtem mutavit Achilles: 1. cùm inter puellas puellarum more indutus fuit: 2. cùm ad debellandos Trojanos virilem reſumpſit habitum: *Planè poſtea miles eſt, neceſſitas enim reddit ſexum. De prælio ſonuerat, nec arma longè. Ipſum ferrum virum attrahit*. Binam illam habitus mutationem damnat Tertull. *Uterque habitus mutandi malus: alter adverſus naturam, alter adverſus ſalutem*. Adverſus ſalutem mutavit Achilles, quia viriliter indutus, & pugnans, vulneratus obiit: mutavit adhuc adverſus naturam, puellæ ornatum deferens. In bina illa mutatione binum monſtrum agnoſcit Tertull. *Ecce itaque mutatio, monſtrum equidem geminum de viro fœmina, mox de fœmina vir*. Geminum illud monſtrum Bacchanalium tempore videmus, in quo viri mulieribus, fœminæ virilibus induuntur: quo nihil ſtultius nihil prodigioſiu, nihil monſtruoſius concipi poteſt. Nihil ſtultius: *Quanta hæc amentia, effigiem mutare naturæ?* Nihil prodigioſius: *Nihil diſtat à prodigio quiſquis alterius cauſa, & formam mutat, & mores*. Nihil monſtruoſius; nam *omne quod contra naturam eſt, monſtri meretur notam, pænes omnes: pœnes nos etiam elogium ſacrilegii in Deum naturæ dominum, & auctorem*. Turpe quidem eſt homines indui mulieribus, ſed multò turpius, fœminas virilibus veſti: quæ ſunt hujuſmodi, pervertunt naturam, & religionem dediſcunt.

Tert. l. de Pall. 2. de Pall. 4. — Tert l — S. Ambr. l. 1. de Virg. — Zen. Ver. ſerm. de contin. — Tert. l. de cor. mil. 5.

2. Chriſtiani ſedulò debent cuſtodire *modeſtiam fidei*. Modeſtiam fidei nuncupat Tertul. quia fides modeſtiam docet, quæ Chriſtianæ Religionis velut propria videtur, quare ex Chriſtianorum modeſtia Religionis veritatem probat, & velut ut gentiles ex modeſtia reliquum diſciplinæ ordinem cenſeant. *Reliquum ordinem diſciplinæ exiſtimate qui ſit, de Religionis officio; nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ admittit*. Tempore naſcentis Eccleſiæ tum viri, tum *fœminæ modeſtiæ patrocinabantur*, & ſua modeſtia Chriſtianam diſciplinam multùm commendabant. Quantum diſtant illa modeſtia Chriſtiani hujuſce ætatis, qui Bacchanalium tempore non verentur *catervatim curſitare, ad injurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras?* Et quod eſt ſceleroſum magis: vagantur die, noctuque cum indumentis ſexui, & religioni contrariis. *Cur iſtos non ſpectas vel illos item habitus, qui ſtare Religionem mentiuntur?* & quod eſt omni ſtupore majus, mulieres jam ætate grandævæ, veſtes mutant, larvatæ incedunt, & viriliter indutæ vicatim curſitant, & harum voluptatum lenocinio *ætates requietas jam, & in portum modeſtiæ ſubductas avocant;* tantò magis ſceleroſæ, & culpabiles, quòd modeſtia ſexum, religionem, & ætatem docet. *Avertat Deus à ſuis tantam voluptatis exitioſæ cupiditatem*. Exitioſa ſanè voluptas, quæ naturam pervertit, religionem dediſcit, laudem dedecorat, & deprimit.

Tert. l. de an. 1. — Apol. 39. — Tert. Apol. 6. — Tert. Apol. 35. — Tert. l. de Pall. 4. — Tert. lib. 2. de Cult. fam. 9. — Tert. l. de Spect. 15.

3. *Si bonum eſt modeſtia*, laudem profectò merentur modeſtæ mulieres, quæ modeſtiam ſectantes, ſibi laudem comparant; extraneas ædificant, & Dei gloriam prædicant. Sibi laudem comparant, quia *etiam modeſtiæ laus eſt*. Extraneas ædificant, quas idcircò hortatur Tertull. *Cur non veſtris armis indutæ proceditis: tantò magis, quantò ad extraneas fidei: ut ſit inter Dei ancillas, & diaboli diſcrimen: ut exemplo ſitis illis, ut ædificentur in vobis?* Tandem Dei gloriam prædicant. Quapropter modeſtiæ debetis invigilare, *ut magnificetur Deus in corpore veſtro. Magnificatur autem*

Tert. l. de vel Virg. 3. — Tert. l. de exhort. caſt. — l. 2. de cult. fam. 11. — Tertull.

in corpore per pudicitiam, *& per habitum pudicitiæ competentem* : Fœminæ quæ viriliter indutæ curſitant, ſeſe dedecorant, extraneas ſcandalizant, Deum inhonorant.
Tert. l. de Pall. 4. Se ſe dehoneſtant, deponentes veſtes muliebres, *indices quoque cuſtodeſque dignitatis habitus*, *ut lenocinii factitandi impedimenta*. Extraneas ſcandalizant : *Quantò blaſphemabile, ſi quæ Sacerdotes pudicitiæ diTert. l. de cult. fœm. 2. Apol. 14. cimini, impudicarum ritu procedatis?* Tandem Deum inhonorant, quod gentilibus exprobrat Tertul. *Cætera laſcivia ingenta*, *etiam voluptatibus veſtris*, *per deorum dedecus operantur*, O quàm ingenioſa eſt luxuria! quot amorum artes argutè excogitat Venus? quot voluptatum varietates homines docuerunt dæmonia? *Hæc qualia Tert. l. 1. cult. fœm. ſint interim jam ex Doctorum ſuorum qualitate*, *& conditione pronuntiari poteſt*; *quod nihil ad integritatem peccatores ; nihil ad caſtitatem ad amatores ; nihil ad timorem Dei deſertores ſpiritus*, *aut monſtrare potuerunt*, *aut præſtare*. Perverſi illi ſpiritus veſtium docuerunt mutationem, ut viri muliebribus veſtiti, fœminæ quoque viriliter indutæ, dedecore afficerent Deum, tum per immodeſtiam, tum per impudentiam.

II. Pars. Tert. l. de vel. Virg. l. 8. in Luc. 17. Ser. 86. in Cant. Et Chryſ. h. 16. in Matth. *Bonum eſt verecundia* : quia, ut ait S. Ambroſius eſt *pudor bonus magiſter officii* : *quem pudet facere in naturam vertit*. Peccandi pudor vertitur in naturam, ac ſi virtus ſit velut connaturalis verecundiæ; quæ propriis coloribus à S. Bernardo pingitur. *Verecundia eſt gemma morum*, *virga diſciplinæ*, *ſoror continentiæ*, *lampas pudicæ mentis*, *expugnatrix malorum*, *& propagatrix puritatis innatæ*, *ſpecialis gloria*, *conſcientiæ*, *famæ cuſtos*, *vitæ decus*, *virtutis ſedes*, *naturæ laus*, *& inſigne totius honeſti*. Pudore paſſiones ſedantur, vitia frænantur. *Pudor frequenter eſt frænum vitiorum*. Pudore luxus reſcinditur, moderatio ſervatur. *Verecundia ab omni aliena luxu*, *ſobrietatem diligit*, *honeſtatem fovet*. Pudorem Chriſtianis velut bonorum operum parentem commendat Ennodius,
D. Amb. l. 1. off. 43. Paran. 6. *Matrem bonorum amate verecundiam*. Cunctis Chriſtianis neceſſarius eſt pudor. Hunc præſertim in adoleſcentibus requil. 1. off. 17. rit Ambroſ. *Vt enim in ſenibus gravitas*, *in juvenibus alacritas*, *ita in adoleſcentibus verecundia*, *velut quadam dote commendatur natura*. Quod ſi in adoleſcentibus requiritur pudor, à fortiori deſideratur in mulieribus, & puellis, quibus *magis diſciplina verecundiæ*, *& modeſtiæ incumbit*. Hanc enim præ ſe ferre debent in oculis, in verbis, & in cunctis operibus. Verùm, proh dolor! *nec fœminæ ſexu mitigantur ſecundùm pudorem*. Bacchanalium Tert. l. de Bapt. 17. Tert. lib. 5. adu. Marc. 1. præſertim tempore, quo viriliter indutæ incedentes, impudentiam oſtentant 1. in oculis, 2. in verbis, 3. univerſaliter in cunctis.

1. *Chriſtianus ſaluis oculis fœminas non videt*, *animo adverſus libidinem cæcus eſt*, Tert. Apol. 4. probè noſcens oculos eſſe virtutis periculum, caſtitatis venenum, voluptatis illicium. Qui ad libidinem allici nolunt, *ju-* Salu. l. 2. ad merceſ. *bentur oculis cuſtodire cenſuram*. Homines Chriſtiani ut oculos à crimine cuſtodiant immunes, armati pudore tenentur, maximè fœminæ, quibus magis propria videtur verecundia. Quare Chriſtianam mulierem ſic hortatur Tertullianus: *Indue ar-* l. de vel. Virg. 1. *maturam pudoris : circumduc vallum verecundiæ*, *murum ſexui tuo ſtrue*, *qui nec tuos emittat oculos*, *nec admittat alienos*. Mutuus oculorum aſpectus tum viris, tum mulieribus periculoſus eſt. Ut enim, ait Chryſologus, *nonne oculus prævaricatio-* Serm. 135. S. Hil. Ca. 4. in Mat. *nis eſt author*, quia ad laſciviam allicit, ſecumque trahit voluntatis conſenſum? Et ita *libidinoſa viſus tranſcurrentis affectio* animam contaminat, & inſtigat ad delinquendum. Quare *deprimendi ſunt* S Greg. L. 21. mor. 2. *oculi quaſi quidam raptores ad culpam*: ad quod verecundia fœminis potiſſimum neceſſaria eſt, ne videantur, & ne videant: *eſt enim*, *& in oculis verecundia*, D. Amb. l. de pan 7. *ut nec videre viros fœmina*, *nec videri velit*. Mulier, ſeu puella verecunda non allicit virorum oculos; nam *quis aude-* Tert. l. de vel. Virg. 15. *bit oculis ſuis præmere faciem clauſam*, *faciem non ſentientem*, *faciem* (*ut ita dixerim*) *triſtem?* nec ſuos adhuc emittit S. Hier. ep. ad Euſt. S Valer. h. 16 oculos, ſciens quòd *nullus aſpectus tutus* eſt & quòd ſint maximè pertimeſcendi *veloces* Tert. lib. de pan. 7. *jactus oculorum*. Scio quamplurimas eſſe pudoratas mulieres, quarum *diligo verecundiam*, quæ ſcilicet incedunt *depicta oculos verecundia*. Sunt tamen quamplurimæ minùs verecundæ, quæ alienos alliciunt oculos, & in ſuis oculis impudentiam oſtentant. Alienos oculos alliciunt, tum per affectatum decorem, *perinde oculorum in-* Tert. l. 2. de cult. fœm. 13. *curſibus moleſtum* : tum per habitus novitatem, aut veſtis mutationem. Ex Hildeberto autem *affectatus decor*, *& quidquid aliud*, *quàm quod natum eſt*, *faſcinat oculos intuentium*. Impudens mulier idcircò Tert l. 2. de cult. fœm. 2. luxui, fuco, larvę, pantonimiæ mancipatur, *ut oculos*, *& ſuſpiria adoleſcentium poſt ſe trahat*. Neque tantùm alienos ad ſe allicit oculos, ſed ſuos adhuc *oculos impu-* Ep. 33. *den-*

[Tert l.2. de cult. fem. 3.] *denter extollit*, *quorum lenocinio mundus in flore eſt*. De filiabus Jeruſalem aſſeverat Propheta evangelicus, quòd *ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant.* [S Zen ſer 1. in pſ. 12. Eſa. 3.] Pedibus incedere ſolemus, non oculis, impudens tamen fœmina oculos petulanter jaciens in amaſios mitibus incedit oculis, & ut fatur Chryſol. [Serm. 115.] *occurrit laſciva oculis, ſoluta greſſibus, prævента illecebris*, queis illaqueare viros nititur, tum per oculorum inverecundiam, tum per verborum impudentiam.

[T. rt. l. de Pall. 5. Tertul. l. adu Val. 1. L. 1. ad Nat 8.] 2. Fœminarum *eloquium quieſcat verecundia retentum*. Quantumvis ingenti polleant ingenio, magnamque ſuis ſermonibus oſtendant venuſtatem, dum ſimul cum hominibus converſantur, *quòd tacent, pudor eſt*. Ad inſtar Philomelæ quam à Tereo Thraciæ tyranno violatam, & elinguatam Poetæ fabulantur. Verùm, ut animaduerit Tertullianus. *Philomelam prudentiores, non linguæ cæde, ſed pudoris rubore mutam interpretantes*. S. Ambroſius Suſannæ prodit exemplum, quæ ſuam noluit ſermonibus tueri innocentiam, pudoris memor magis, quàm ſalutis. [L.1. off. 18.] *Tacebat in periculis Suſanna, & gravius verecundiæ, quàm vitæ damnum eſſe putabat: nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam ſalutem: Deo ſoli loquebatur, cui poterat caſta verecondia loqui*. Hujuſmodi exemplum imitari deberent virgines, ut verecundo ſilentio ſuam probarent virginitatem: [S. Ambr. 3 de Virg.] *Vocis virginitas prima ſignetur, claudat ora pudor*. Multæ tamen ſunt, quarum ora pudor non claudit, quas meritò *loquaces* nuncupat Tertull. Verùm non eodem modo, & fine loquaces ſunt omnes. [l. 1. ad ux.] Quædam ex urbanitate, & ſermonis venuſtate loqui affectant: aliæ ex impudentia, & voluptate: Verùm quovis modo loquaces ſint, pudorem offendunt: Nam *per loquacitatem irrepunt verba pudoris inimica*. [Tert. l. 1. ad ux 8.] Urbanitatis commercium non fit ſine jactura pudoris. [S amb l. 3 de Virg.] *Teritur enim officiis pudor, audacia emicat, riſus ſubrepit, modeſtia ſolvitur*: adeò eſt urbunitas in fæminis periculoſa verecundiæ. Pudica non ſit ſatis urbana, ut ſit ſatis verecunda. Dum aliqua incivilitatis nota inuritur verecundia, pudoris nitor micantiùs ſcintillat. [D. Ambr.] *Deeſſe ſermonem virgini, quàm ſupereſſe malo: pudor ornat ætatem, taciturnitas commendat pudorem*. Multò magis criminoſæ ſunt mulieres quæ verba æquivoca proferunt, & abſque ullo pudore impudicè loquuntur: [Tertull. Apol 2.] *in nobis pudet, ac piget, ipſis nominibus ſcelerum pronunciare*: impudentes tamen mulieres viriliter indutæ, & laruatæ curſitantes, impuros, & meretricios cum hominibus habent ſermones, qui aerē toxicant veneno luxuriæ.

3. *Pudor ubique veſtitur*, præſertim in hominum conſortio, ubi pudicitia periclitatur: [Tert. l. de vel. Virg. 11.] quæ ſocietate pudoris indiget, ut illæſa remaneat. [D. Amb. l. 1. Offic. 18.] *Etenim verecundia pudicitiæ comes, cujus ſocietate caſtitas ipſa tutior eſt*. Mulieres quæ exoptant cuſtodire verecundiam pudicitiæ cuſtodem, debent abeſſe ab impudicis cœtibus: *pedes domi figere*: [Tertull. l. 2. de cult. Fam. 13.] quæ laruatæ incedunt *reſignarunt pudorem ſpiritus*; reſignato autem ſpiritus pudore, non difficile pudicitia corporis reſignatur. Conſtat namque *priorem eſſe pudoris quàm corporis plagam*. Pudor in fronte mulieris emicans, animi pudici indicium eſt: [Tert. l. de vel. Virg. 11.] impudentia verò reſidens mentis, imò & corporis impudicitiam denotat. Mulier impudens *ſexum pudoris exterminans*, nec Deum timet, nec homines reveretur, ſed audactèr, & abſque ullo rubore [Tertul. Scorpi.] *totum pudorem in faciem omnium intentat*: nam palam, & publicè [Tert. l. de Spect. 17.] laſcivè loquitur, oſcula, & amplexus permittit, corporis occulta denudat, perpetrat, *& alia fœda quæ referre erubeſcimus*. [Tert l. de Spect. 21.] Cum enim ſit virili modo induta nec probè ejus dignoſcatur ſexus, interdum cum viris, interdum miſcetur cum mulieribus: *& ex hac permixtione pudet dicere, quæ fætida & immunda ſunt.* [Tertull. l. de praſ. 47 Tertull.] Hæc verò quantumvis probroſa impudentiſſimas illas fœminas pudore non afficiunt. Quas bellè Tertullianus nuncupat pudoris interemptrices: *Ipſæ illæ pudoris interemptrices ſemel in anno erubeſcant*: Nec mirum ſi numquam erubeſcant, cum ſint etiam pudicitiæ interemptrices. [L. de Spect 17.]

[III. PARS] *Turpiùs adhuc, libido virum cultu transfiguravit, quàm aliqua materna formido*. [Tert. l. de pall. 4.] Loquitur de Hercule, qui poſt reſecata hydræ capita, poſt debellatos Centauros, poſt Diomedem, Buſirim, Gerionem ter unum, alioſque ſuperatos tyrannos, *totam epitheti ſui fortem cum muliebri cultu compenſavit*: Siquidem Omphales amore victus, ſagittas jubaſque leoninas deponens pellicis ſumpſit indumenta. Hanc Herculis muliebritatem turpiorem exiſtimat Tertullianus ea, qua Achilles puellarum more indutus eſt. In Achille enim veſtium mutatio ex materna proceſſit formidine, in Hercule verò ex libidine orta eſt. Quanto à fortiori turpior eſt in Chriſtianis hujuſmodi habitus mutatio? nam contra veritates fidei quæ caſtitatem com-

Digitized by Google

mendant, & impudicitiam damnant, viri induuntur muliebriter, & mulieres viriliter, & ita habitu 1. lenocinantur, 2. libidinem negotiantur: 3. denique ſcortantur.

Tert. de idol. 19. 1. *Nullus habitus licitus eſt apud nos illicito actui adſcriptus*. Quàm illicitus ſit mulieri virilis habitus, & è converſo, inde patet, quia lenocinium ſapit. De muliere viriliter induta ſic fatur Tertullianus. *Veſpillo, leno, laniſta, tecum veſtiuntur*, quaſi pantomimia, & veſtium mutatio, ſit impudentiæ leno, & proſtitutionis index. (L. de Pall. 4.) Mulier quæ Bacchanalium tempore larvata incedit, & virili vagatur habitur, *de lenonio ludo jactitat*, nec ullo modo à proſtribulis diſcriminatur. *Video & inter matronas, & proſtribulas nullum de habitu diſcrimen relictum*. (Tertull. l. 1. ad Nat. 10. Tertul. Apol. 6. L. 2. de cult. Fæm.) Idcirco Chriſtianas hortatur mulieres, ne hujuſmodi lenones deferant habitus: *Ergo benedictæ, lenones, & proſtitutores veſtitus ne in vos admiſeritis*. Vocat lenones habitus, quia ſcilicet libidinem negotiantur.

2. *Unde addiſcimus adverſus congreſſus, & ſuſpiciones impudicas providendum omnino eſſe; quid enim caſta mentis integritas alterius ſuſpicione maculatur? quid ſperatur in me quod averſor? quid non mores meos habitus pronuntiat, ne ſpiritus per aures ab impudentia vulneretur?* (Tert. l. 2. de cult. fæm. 12.) Pudica mulier gaudet pudicam videri, nec quicquam agit quò de ejus pudicitia malè indicetur. In cunctis præ ſe fert pudicitiam, præcipuè in veſtibus, ne ut impudica importunè ſollicitetur: quæ verò larvata eſt & viriliter veſtitur, meretrix ſuſpicatur, præbetque tentandi materiam, quaſi ex habitu negotietur libidinem: *Habitu feminando ſuam turpitudinem publicat*, ut conſtat ex Thamar. (Baſil. Sel. Cor. 14. Tertull.) *Thamar illa quia ſe expinxerat, & ornaverat, idcirco Juda ſuſpicione viſa eſt quæſtui ſedere; adeòque ſub velamento latebat, habitus qualitate quæſtuariam mentiente, ut quæſtuariam voluerit, & compellaverit, & pactus ſit*. Idem accidit mulieribus illis Bacchanalium tempore larvatis, & viriliter indutis, eas namque habitus qualitas dedecorat, & ut pellices indicat. Viri qui eas meretrices ſuſpicantur, ut tales adoriuntur, cum illis paciſcuntur, libidines negotiantur, & tandem ſcortantur.

3. *Qualis ille Hercules in ſerico fuerit jam Omphales in Herculis ſcorto deſignata deſcripſit*. (Tertull. lib. de pall. 4.) Ex mutatione veſtium Herculis & Omphales, quid evenerit ipſa Omphales Herculis ſcortum deſignat. *Tantum Libidinæ licuit, ut Hercules in Omphale, & Omphales in Hercule proſtitueretur*. Adnotat ſubtiliter Cajetanus, quod Rebecca *deſcribitur ab habitu virgo*. (In cap. 24. Gen.) Et benè, quia *non ſatis probabilis virgo eſt, quæ requiritur, cum videtur*. (D. Amb. l. 3. de Virg. D. Amb.) Ipſe virginis occurſus, inceſſus, & habitus ſunt ſigna prævia quæ ejus integritatem annuntiant. *Virginem mihi priùs gravitas ſua nuntiet, pudore obvio, gradu ſobrio, vultu modeſto, & prænuntia integritatis, anteeant ſigna virtutis*. Quid augurandum eſt de fœmina viriliter induta, niſi luxuria? quænam ſunt ſigna, quæ eam denotant, *quàm ſummæ laſcivia nota; extrema negatio verecundiæ, conflatio illecebræ?* Quæ cùm ſit impudicè veſtita, & ut meretrix habeatur, viri quibuſcum curſitat audacter eam aggrediuntur; (Tert. de cor. mil. 14.) Siquidem *tentatio per licentiam operatur*. Omnis, qui eam intuetur concupiſcit, & *omninum pudendorum conſcias manus inſerit*, ne quid ampliùs dicam: & quod ejus caſum inevitabilem demonſtrat, verſatur inter homines, *apud quos tota impudicitia vocatur urbanitas*. (Tert. l. de pall. 4. Tert. l. de Exhort. Caſt. 8. Min. Fel. in Oct. Tert. l. 2. de Cult. Fæm. 13.) Chriſtianæ mulieres pudicitiæ cuſtodiendæ zelatrices, ne umquam larvatæ incedatis, neque viriles deſumatis habitus: *Veſtite vos ſerico probitatis, byſſo ſanctitatis, purpura pudicitiæ: & ſic Deum habebitis amatorem*.

CONCIO QUARTA.

FUerunt aliàs tepentes Chriſtiani aſſeverantes gentilium ſpectacula non eſſe à ſacris paginis expreſſè prohibita. *Quorumdam enim fides aut ſimplicior, aut ſcrupuloſior, ad hanc abdicationem ſpectaculorum de Scripturis auctoritatem expoſcit, & ſe in incertum conſtituit, quod non ſignificanter, neque nominatim nominetur ſervis Dei abſtinentia ejuſmodi. Planè nuſquam invenimus quemadmodum apertè poſitum eſt, non occides, non idolum coles, non adulterium, non fraudem admittes: ita exerte definitum, non ibis in theatrum*. (Tert. l. de Spect. 3.) Hanc theatri patrocinationem ut vanam rejicit Tertullianus. *Quàm vana, imò deſperata argumentatio eorum, qui ſine dubio tergiverſatione amittendæ voluptatis obtendunt, nullam ejus abſtinentiæ mentionem ſpecialiter in Scripturis determinari; quæ directò prohibeat ejuſmodi conventibus inſeri ſervum Dei*. (Tertul. l. de Spect. 2.) Verùm ad demonſtrandum theatrum ab Scriptura prohibitum, ſufficit Regii Vatis auctoritas: *Sed invenimus ad hanc quoque ſpeciem pertinere illam primam vocem David: Felix vir, inquit, qui non abiit in concilium* (Tert. l. de Spect. 3.)

impiorum , & in via peccatorum non ſtetit ,
Tertull. *nec in cathedra peſtium ſedit* . Quod ſi ille
fœlix eſt qui ſpectacula non frequentat ;
itaque contrario infelix, qui in quodcumque
concilium impiorum abjerit , *& in quacum-*
que via peccatorum ſteterit , *& in quacum-*
que cathedra peſtium ſederit . Theatrum au-
tem eſt concilium impiorum , via pecca-
torum , & cathedra peſtium . 1. Conci-
lium impiorum quia in illo falſa dogmata
propalantur , nefanda crimina prædican-
tur ; ſceleroſa numina demonſtrantur ;
fabulæ decantantur ; ethnicorum impieta-
tes imitantur . 2. Theatrum eſt via pecca-
torum , in illo namque *maxima ſunt irrita-*
menta vitiorum , *& ad corrumpendos ani-*
mos potentiſſimè valent . Ex theatro ſiqui-
Lact. l. 6. Div. inſt. 20. dem multi *ingentem cumulum vitiorum con-*
geſſerunt . Tandem 3. theatrum eſt cathe-
dra peſtium : *nec inconcinnè theatra peſti-*
lentiæ cathedram quis vocaverit . Cui acci-
Baſ. Mag. de Tem 9. nit D. Chryſoſtomus theatra nuncupans
Clem. *civitatum peſtes* , *malorum omnium fontes* .
Alex. l. 3. Pedag 1. Adeò contagioſa theatra exiſtimarunt Ro-
Hom. 56. de Pæ. mani , quod ſummus apud illos . *Pontifex*
D. Aug. l. 1. de Civ. *propter cavendam animorum peſtilentiam* ,
32. lib de *ipſam ſcenam conſtrui probibebat* . Inde ſu-
Spect. 10. mit argumentum Tertullianus ad demon-
ſtrandum ex teſtimonio Gentilium æqui-
tatem diſciplinæ chriſtianæ theatrum re-
probantis . *Ut jam hinc Ethnicis in teſtimo-*
nium cedat ſententia ipſorum nobiſcum fa-
ciens , *& nobis in exagerrationem diſciplinæ*,
etiam humanæ prærogativæ . Toto tempore
quo gentiles Romani frugalitatis , mode-
ſtiæ , & virtutis moralis fuerunt ſtudioſi ,
à civitate, & imperio theatra tanquam bo-
Tertul. nis moribus contraria propulſarunt . *Sæpè*
Cenſores naſcentia cum maximè theatra de-
ſtruebant , *moribus conſulentes* , *quorum ſci-*
licet periculum ingens de laſcivia providebant .
Conſultè deſtruxerunt theatrà Cenſores
Sen. ep. 7. ne mores depravarentur ; *quia nihil eſt tam*
damnoſum moribus quàm in aliquo ſpectaculo
deſidere : tunc enim per voluptatem faciliùs
vitia ſubrepunt . Primipili etiam Chriſtia-
S. Cypr. Ep. 2 ad Donat. ni magis quàm Gentiles averſabantur
theatra , tanquam *morum labes* , *probrorum*
fomenta , *alimenta vitiorum* . Odienda ſa-
nè ſunt theatra velut 1. fomenta libidinis :
2. alimenta impietatis : 3. principia infœ-
licitatis .

Si nec impudicitiam omnem amare jube-
I. PARS. Ter. l. de *mur* , *hoc modo à theatro ſeparamur* , *quòd*
Spect. 17. *eſt privatum conſiſtorium impudicitiæ* , *ubi*
nihil probatur , *quàm quod alibi non proba-*
tur . Chriſtianus qui nullam impudicitiam
jubetur amare, pudicitiam ſectari, & impu-
dicitiam averſari tenetur : neutrum valet
exequi niſi theatrum fugiat , quod Caſſio- l. 3. Var. Ep. 51.
dorus appellat *evacuatorem honeſtatis* , &
quod Tertull. nuncupat *privatum conſiſto-*
rium impudicitiæ . Summus Pontifex Car-
dinales ad Conſiſtorium vocat , quibuſcum
negotia pertractat , quæ fidem , religio-
nem, pietatem, & bonum Eccleſię regimen
ſpectant : Theatrum eſt conſiſtorium im-
pudicitiæ , in quo amores , fornicationes,
adulteria, ſtupra, inceſtus , ſacrilegia nego-
tiantur. Quapropter Tertullianus bellè il-
lud vocitat *ædem Veneris* , *templum Vene-*
ris , *ſacrarium Veneris* . Dicitur 1. thea- lib. de Spect. 7.
trum *ædes Veneris* ; quia Venus habitat in
theatro , in eoque velut in ſolio regio cun-
ctis ornata blanditiis ſedet : 2. *templum Ve-* Salu. l. 4. de Prov.
neris, quia impudicitiæ dea *colitur Venus in*
theatris , cui divinum amaſii deferunt ho-
norem. 3. *Sacrarium Veneris* . 1. in ſacriſtiis
ſervantur ea , quæ ad divinum cultum per- Arnob. l. 4. adu. Gen.
tinent , ibique ſacerdotes ſacrificaturi ſa-
cris induuntur à veſtibus . Theatrum Ve-
neri ſacratur in quo ſunt *lenocinia volupta-*
ptum, quæ 1. oculos contaminant : 2. aures
maculant : 3. animam fœdant .

1. *Loca nos non contaminant per ſe* , *ſed* Tertull. Spect. 8.
quæ in locis fiunt , *à quibus & ipſa loca con-*
taminari altercati ſunt . Triplici autem po-
tiſſimum de cauſa contaminat theatrum :
1. ob fœditatem eorum quibus dicatum Tertull.
eſt : *Propterea autem commemoramus* , *qui-*
bus ejuſmodi loca dicantur , *ut eorum de-*
monſtremus eſſe , *quæ in his locis fiunt* , *qui-*
bus ipſa loca dicantur . Theatrum autem
Veneri & Baccho dicatum eſt *Theatrum*
Veneris Liberi quoque domus eſt . Neque
Veneri dumtaxat, & Libero; ſed falſis aliis
numinibus conſecratum eſt theatrum. *Quæ*
privata , *& propria ſunt ſcenæ* , *de geſtu &*
flexu corporis , *mollitiæ Veneris* , *& Liberi*
immolant , *illi per ſexum* , *iſti per luxum*
diſſolutis . *Quæ verò voce* , *& modis* , *& or-*
ganis , *& lyris tranſiguntur* , *Apollines* , *&*
Muſas, *& Minervas* , *& Mercurios mancipes*
habent : 2. Ob fęditatem eorum quæ re-
præſentantur : Etenim *obſcænum à ſcena* .
Obſcęnitas nomen ſuum mutuatur à Varr.
ſcena , in qua tragędi , & comędi *om-* Tert. l. 1. ad Nat. 10.
nem fœditatem deſignant deorum , & di- Serm 155.
cit Chryſologus , *Gentiles deos ſuos fœ-* Tert l. de Spect. 17.
ditatibus exquiſitis , *excogitato dedecore* ,
& ipſa turpitudine turpiores videndos tra-
hunt . 3. Ob Actores qui ſupra theatrum
apparent . *Ita ſumma gratia ejus de ſpur-*
citia plurimum concinnata eſt , *quam*
Attelanus geſticulatur , *quàm mimus*
etiam per mulieres repræſentat . *Ipſa etiam*
pro-

Digitized by Google

proſtibula publicæ libidinis boſtiæ in ſcena proferuntur, plus miſeræ in præſentia fæminarum quibus ſolis latebant, perque omnis ætatis, omnis dignitatis ora tranſducuntur: loci iſtius elogium etiam quibus opus non eſt prædicatur. Taceo de reliquis etiam quæ in tenebris, & in ſpeluncis ſuis deliteſcere decebant, ne diem contaminarent,

Tert. l. de Spect. 8. Tertull. lib. 3.

Hæc omnia ad theatri contaminationem concurrunt. Quod ſi *de contaminatis contaminantur*, quomodo non contaminatus theatri *ſpectator*, tot fœda ante oculos habens? Veri Chriſtiani ut oculorum ſervent munditiem, ſic fantur apud Theophilum Antiochenum: *Nec ſpectacula ſpectare audemus, ne oculi noſtri inquinentur*. Quomodo adhuc D. Hilarius hanc Vatis Regii deprecationem expendit: Averte oculos meos ne videant vanitatem. *Quærendum eſt quos oculos, & à qua vanitate quærat averti. Orat autem averti & animi, & corporis oculos, eos ſcilicet, qui theatralibus ludi incubant*.

Enar. In Pſ. 118.

Tert. l. de Spect. 20.

Nec dicat theatri propugnator, *Sol, imo etiam ipſe Deus de cœlo ſpectat, nec contaminatur*. Hujuſcemodi effugium duplici comparatione fulcitur: una ex ſole, alter à Deo deſumpta. Primam non eſſe ad rem oſtendit Sineſius; nam *ſolaris radius quamvis cœnum contingat, purus nec inquinatus manet, ego ſi idem fecero fontibus, & mari opus habebo*. Secundam velut abſurdam multis inſequitur Tertullianus. 1. *Utinam autem Deus nulla flagitia hominum ſpectaret, uti omnes judicia evaderemus: ſed ſpectat & latrocinia, ſpectat & falſa, & adulteria, & fraudes, & idololatrias, & ſpectacula ipſa, & idcircò ergo non ſpectabimus ne videamur ab illo qui omnia ſpectat?* Veneratio præſentiæ Dei, honor conſpectui Dei debitus, Chriſtianorum oculos arcere debet à theatri inquinamentis. 2. *Comparat homo reum, & judicem; reum, qui, quia videtur, reus eſt: judicem qui quia videt, judex eſt*. Deus eſt immenſus, ſanctus, & juſtus. Ut immenſus, cuncta replet loca, & omnia ſcibilia perſpicuè cognoſcit. Ut ſanctus ejus præſentia, & ſcientia à nullo vel loco, vel objecto poteſt contaminari. Ut juſtus, probos remunerat, improbos punit, Homo verò eſt limitatus, ad delinquendum pronus, ut finitus neque cuncta replet loca, neque omnia ſcibilia cognoſcit: ut pronus ad delinquendum, & loca, & objecta à quibus contaminari poteſt vitare tenetur: aliàs erit reus, & juſtitiæ diviuę pœnis ſubditus, *in oculorum illece-*

Adv. Androg.

Iul. Firm. l. 1. in Mat.

bras paſſivis cupiditatibus incurrens. Hæc autem paſſiva exprompta licentioſa oculorum cupiditas, ſeu *paſſivitas affert libertinos*, qui facili, & vaga oculorum libertate abutentes objecta contaminata, & contaminantia cum jactura pudicitiæ conſpiciunt, *ſuppeditante materias paſſivitate luxuriæ*, Fæda enim quæ demonſtrantur in theatro, ſpectatorum oculos alliciunt ad laſciviam, eiſque concupiſcentiam important; ideoque theatri ſpectator à theatro contaminatur, quia fæda intuendo *oculis concupiſcentiam implevit*: laſcivientes oculi amores excitant, ſuntque prima fax quæ libidinem accendit. *Nam res quoque non attrectandas laſcivi oculi, atque procaces pertingunt*, quæ cùm nequeant abſque immunditia ſalaciter conſpici, ſpectantium oculos contaminant, & cùm nequeant pudicè audiri, audientium aures maculant.

Tert. l. de Pall. Tertull. Apol. 10.

Greg. Nyſſ. l. de Virg. 19. Greg. Naz. Or. de laud. virg. Cyp. Tertul. l. de Pat. 5.

2. *Loquacitas nulla turpis*. Fugandi ſunt ab ore turpes ſermones ad laſciviam allicientes. Humana caro adeò eſt ad luxuriandum prona, ut vel ſcintilla verbi inhoneſti accendatur. Quare ſapienter vetat Apoſtolus, ne *fornicatio, & omnis immunditia nominetur in vobis*, ſedulò præcavens ne vel nominatione rei venereæ veneris ignibus exeuratur homo, luxuriæ fomite conflatus ad libidines. *Quod in facto rejicitur, etiam in dicto non eſt recipiendum*, patrabda non eſt opere luxuria, neque etiam ore propalanda. *Quod ſi nobis omnis impudicitia execranda eſt, cur liceat audire quæ loqui non licet?* Non licet Chriſtiano loqui verba inhoneſta. *cùm etiam ſcurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum à Domino ſciamus*: & conſequenter non licet audire turpes ſermones, quos non licet proferre. In Chriſtiano, & Chriſtiana deſiderat Diuus Ambroſius *oculos verecundos, aures religioſas*, Oculos verecundos ne fœda intueantur; *cur æque liceat videre, quæ facere flagitium eſt?* Aures religioſas, ne à verbis in honeſtis maculentur, *cur quæ ore prolata communicant hominem, ea per aures admiſſa non videantur hominem communicare?* Verba alterius ſexus veræ, & meræ ſunt pudoris inſidiæ, ipſa infractio, & teneritudo fęmineæ vocis virilem exarmat caſtitatem: Idcircò Ioſephus ne amatoriis laſcivæ dominæ vinceretur ſermonibus fugam capit, ſuas aures culpans, quod etiam abſque ſui culpa hæc procacis fęminę audierit verba, *Dormi mecum: Hac voce haud aliter aures mihi verberantur, quàm gladio, quo-*

Epheſ. 5.

Tert. l. de Spect. 18. Tert. l. de Spect. 17. Tertull.

L. 1. de Virg. Tert.

Baſil Seleuc. Or. 8.

modo agam? quomodo conſpurcatas aures medicabor? quomodo tuorum verborum abſtergam inquinamenta? Innocuas habet Joſephus à laſcivia aures, timet tamen ne impudicæ mulieris ſermone maculentur, ne conſpurcentur ſceleſtis fęminę vocibus: quapropter invitum aurium fugit inquinamentum. Quod ſi vir vitare debet dulcia fęminæ colloquia, cujus labia diſtillant mel libidinis: *Favus diſtillans labia meretricis.*

Prov. 5.

Non minus fœmina obturare debet aures, ne viri ſermonibus præbeat auditum. Ipſa aſperitas virilis eloquii blandè lenocinatur muliebri pudicitiæ; quare mulierem hortatur Eccleſiaſtici author. *Sepi aures tuas ſpinis, linguam nequam noli audire:* Noli amatorias procorum audire voces. Chriſtianæ caſtitatis diſciplina *barbarior* eſſe debet religioſa barbarie, ut renutu arceat blanditiarum lenocinia. Caſta, & honeſta illa eſt mulier, quæ ingratè audit, & inciviliter recuſat amatoria verba: Benè culta, & malè caſta illa eſt, quæ urbanè audientiam præſtat virilis eloquii blanditiis. Non dulcem, ſed acerbam virginem exoptat Tertullianus. *Tandiu virgo, quandiu acerba eſt*, quandiu arboris fructus acerbus eſt, tandiu remanet intactus: Fructus maturus, & ad guſtum dulciter ſaporatus colligitur, & cum voluptate comeditur. Virginis acerbitatem in ejus auribus conſtituit Varro. *Virginis acerbæ aures, Veneris vocabulis imbui noluerunt.* Virgo, quæ immaturas, & acerbas habet aures, mellitas virorum reſpuit voces; quæ verò dulces, & benè ſaporatas ad venerea viri vocabula exhibet aures, matureſcit in libidinem; *deſinit virginem cum natura cognoſcitur.* Non curans *verborum vitare laſciviam* ſcortatur in venereis vocabulis, ut deinde luxurietur in rebus, quod maximè metuendum eſt in theatro: *Qui filiæ virginis ab omni ſpurco verbo aures tuetur; ipſum in theatrum ad illas voces geſticulationeſque deducat*, ut aurium acerbitatem in ſuavem commutet maturitatem. Nam *quotcumque adulteria, quotcumque ſtupra, mimis, comœdis argumentorum vena ſunt.* His autem argumentis ex ſtupris, & adulteriis deſumptis, maximam vim præbent mimi, & comœdi, tum per fœda objecta, quæ ſpectantium oculis *exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Jovem illum ſuum non magis regno quàm vitio principem in terrenos amores cum ipſis ſuis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris albeſcere, nunc aureo*

Cap. 22. Tert. l. de vel. Virg. 17.

L. de vel. Virg. 11.

In Agathone.

Tert. D. Amb. l. de Virg. Tert. l. de Spect. 21. Tert. l. 1. ad Nat. 16.

D. Cypr. l. 2 ad Don.

imbre defluere, nunc in puerorum pubeſcentium raptus miniſtris avibus proſilire. Quære jam an poſſit eſſe qui ſpectet integer aut pudicus? Vim enim præſtant venereis ſuis argumentis comœdi *per linguarum infeſtarum ingenia*, quæ veneno luxuriæ toxicant *ipſum aerem qui incubat, ſceleſtis vocibus conſtupratum.* Hujuſcemodi autem luxuriæ venenum per oculos, & aures admiſſum, animam inficit, & contaminat; nam *cum ſpiritui appareant aures, & oculi, nec poſſit mundus præſtari cujus apparitiores inquinantur*, oculis, & auribus inquinatis anima neceſſariò inquinatur.

Tert. lib. 3. adv. Marc. 21. Tert. l. de Spect. 17. Tert. lib. de Spect. c. 7.

3. *Si gulam, & ventrem ab inquinamentis liberamus, quanto magis auguſtiora noſtra oculus, & aures ab idolothytis, & necrotytis voluptatibus abſtinemus, quæ non inteſtinis tranſiguntur, ſed in ſpiritu, & anima digeruntur? Quorum munditia magis ad Deum pertinet, quàm inteſtinorum?* In Chriſtiano requiritur munditia tum corporis, tum animæ. Corporis fœdatur mundities, cum luxuria opere conſumatur: animæ puritas inquinatur cum venereæ voluptates in ea digeruntur per impuras mentis cogitationes, & fœdos voluntatis affectus. Uti alimentum ab ore receptum, & ad ſtomachum tranſmiſſum, digeritur in eo virtute caloris naturalis; ſic venereæ voluptates ab oculis, & auribus captatæ in anima digerunt reflexione, complacentia, deſiderio, amore: *Etiam cogitatus ſine carnis congreſſu adulterium perficit.* Quomodò autem adulterium mente perficiatur, optimè declarat Tertullianus. Quia ſcilicet *habet ſecum animi licentiam, qui omnia homini, quæ non habet, imaginario fructu repræſentat.* Imaginatio ſiquidem repræſentat menti figuras mulierum, & delicias voluptatum, quæ ex earum concubitu guſtantur, quas intellectus contemplatur cum complacentia, & voluntas concupiſcit cum ardore: & ob hanc cauſam Gregorius Nazianzenus unũ pertimeſcit, & aliud exoptat. Pertimeſcit *non corporum, ſed animorum ſcortationem:* exoptat non carnis tantùm, ſed & animi caſtitatem, *ſed & cogitatio virgineſcat, ne figuras operum in ſe ferat malorum, nam figura pars eſt ſcortationis.* Figuras appellat venereas cogitationes, in quibus moratur intellectus, & voluntas blandè deliciatur. Has autem figuras animam commoventes, & turpantes mens mutuatur præſertim per oculos, quos *fornicantes* nuncupat Ezechiel Propheta, quia ab ipſis oritur animæ fornicatio. *Dominus adulterium*

Tert. l. de Spect. 13.

Tert. l. de Monog. 10.

Orat. 10.

etiam

etiam in concupiſcentia deſignat , *ſi oculum quis impegerit libidinoſè* , *& animum commoverit impudicè* . Animi commotio impudicos ſequitur oculorum jactus : quod probè ſciens Job , *ut cogitationes cordis caſtas ſervare poſſet* , *fœdus cum oculis pepigit* , *ne priùs incautè aſpiceret* , *quod poſtmodum intuitus amaret* .

Cap. 6. Tert. l. de Idol. 2. D. Hier. in c. 1. Thren.

Jobi nō imitantur exemplum quam plures *oculos habentes plenos adulterii* : idest , plenus libidinoſis, adulterinis aſpectibus . Mulieres enim quas amant , & quas facere vellent adulteras , jugiter intuentur, eas in oculis , & animo geſtant; continuoque cogitant , & amant . Nam *dum laſciviunt oculi* , *caleſcunt appetitiones* , quæ inflammantur interdum ab oculis pulchras fœminas laſcivè intuentibus , interdum ab auribus verba impura audientibus , *tam quæ videntur* , *quàm quæ audiuntur magis accedunt* ; & verbis , & aſpectibus *fornax concupiſcentiarum magis inflammatur* . Idcircò Alexandrinus Clemens Chriſtianos adhortatur ut diligenti cura oculos, & aures cuſtodiant . *Horum non ſolùm uſus* , *ſed etiam aſpectus* , *& auditus deponendam eſſe memoriam vobis annunciamus* . *Scortata ſunt aures veſtræ* , *fornicati ſunt oculi veſtri* , *&* , *quod eſt magis nouum* , *ante amplexum* , *veſtri adulterium admiſerunt aſpectus* . Tantum abeſt, ut qui theatra frequentant , voluptatum deponant memoriam , quas animus oculis fornicariis , & ſcortantibus auribus concipit , quin imò interiùs eas magis combibunt, & memoriꝫ tenaciùs imprimunt . Licèt enim ſcena ſubitò evaneſcat, & comœdiæ ſpectatoribus recentibus finiat , attamen ſtatim , *ac deſcendiſti à theatro* , *quæ ſpectaſti ad memoriam recurrunt* , & quandiu vivimus , impura illa phantaſmata impreſſa perſeverant , nobiſque continuum inferunt bellum,eaque dæmon in memoriam revocat , ut noceat ampliùs .

2 Pet. 2.

Clem. Alex. l. 3. Pæd. 11. D. Chryſ. hom. 54. in Gen. Or. adher. in Gen.

D. Chryſ. hom. 3. de P.n.

Habes & theatri interdictionem de interdictione impudicitiæ , cum impudicitia à theatro vix ſeparari poſſit . Quapropter D. Auguſtinus theatrum vocitat *publicam flagitiorum profeſſionem* . Baſilius Magnus , *communem* , *& publicam diſcendæ omnis incontinentiæ officinam* : D. Chryſoſtom *communem luxuriæ officinam* , *publicum incontinentiæ gymnaſium* ; D. Cyprianus *pudoris publici lupanarium* , *obſcænitatum magiſterium* : Tertullianus *arcem omnium turpitudinum* . Arx repleta eſt alimentis , munitionibus, armis, militibus, & cunctis ad ejus conſervationem neceſſariis : Theatrum eſt *arx omnium turpitudinum* ; in illo namque rerum impudicarum aguntur comœdiæ, libidinis nundinæ celebrantur , ſupra ſenſibus exponuntur , turpia verba , & carmina audiuntur,perpulchræ fœminæ ornatu ſumptuoſiùs meretricio oculis objiciuntur, & dæmon libidines flabellat per *fornicarios viſus* , *turpia verba* , *delibuta membra* , *atque omnis plenus malitia cantus* . Milites qui in campo præliantur , expoſiti ſunt hoſtium ictibus ; at qui ſunt in areë , ne feriantur ab hoſtibus , murorum , & mœnium molibus tutantur , & tutò adhuc machinas explodunt, & tormenta bellica in hoſtes contorquent . Theatrum eſt *arx omnium turpitudinum* , quia mœniis , & turribus propugnatum amatoriis jaculis lethaliter ferit : nam *quis integro verecundiæ ſtatu dicere queat illas rerum turpium imitationes* , *illas vocum* , *ac verborum obſcænitates* , *illas motuum turpitudines* , *illas geſtuum fœditates* ? *in illis imaginibus fornicationum omnis plebs animo fornicatur* ; *& qui fortè ad ſpectaculum puri venerant* , *de theatro adulteri revertuntur*. Arx eſt inexpugnabilis , quæ interiùs omnibus ad ſui defenſionem neceſſariis abundè munita , exteriùs auxiliares recipit copias . Theatrum *arx omnium turpitudinum* eſt inexpugnabile , quia ultra præſidiarios milites , qui illud defenſant , habet patronos multos , qui illud acerrimè protegunt , & propugnant . *Nullum malum difficiliùs extinguitur* , *quàm quod faciles habet reditus* , *dum & multitudinis conſenſu aſſeritur* , *& excuſatione blanditur* . Securè ferit qui ex arte militat . Theatrum eſt *arx omnium turpitudinum* , ſecura habetur theatri libido , tot namque ſunt hac ætate comœdiæ aſſertores , & defenſores , ut quaſi licita ſint theatri delicta , ſecurè, & impurè adeatur theatrum : quare theatrales actus nuncupantur à S. Auguſt. *Spectacula turpitudinum* , *& licentia vanitatum* : adeò viget ejuſmodi licentia patronorum multitudine , & delictorum impunitate auctorata .

Tert. l. de Spect. 17. L. de Conf. Evang. c. 11. Hom. 4. in Hexam. Hom. l. 5 p. n. de Spect.

Lib. de Spect. 20. D. Chryſ. hom. 8. de pæn. Salu. l. 6. de prov. S. Cypr. de Spect. L. 1. Civ. 32.

Quonam illæ leges abierunt , *quæ theatra ſtuprandis moribus orientia deſtruebant* ? Quoniam abjit fervor ille naſcentis Eccleſiæ , qui Chriſtianam Religionem profiteri volentes in baptiſmate ſpecialiter theatro renuntiabant ? *Eo uſque enervatus eſt Eccleſiaſticæ diſciplinæ vigor* , *& ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus* , *ut jam non vitiis excuſatio* , *ſed auctoritas detur* . Nam magis hac tempeſtate , quàm gentilium tempore frequentatur

Tertul. Apol. 16. S. Cypr. de Spect.

Digitized by Google

theatrum damnatum , & fugatum à gentilibus theatrum à Chriſtianis excuſatur : Quantumvis probroſum , periculoſum , & noxium ſit theatrum,ut honeſtum,& utile defenſatur : *Propterea maximè gemo , quòd tam grande malum hoc , malum eſſe non creditur : ſed quod eſt multò teterrimum , & favor , & clamor , & clauſus abibetur , & riſus .* Hujuſmodi theatri patroni , & defenſores imitantur Pompejum Magnum , de quo ſic fatur Tertull. *Itaque Pompejus Magnus ſolo ſuo theatro minor , cum illam arcem omnium turpitudinum extruxiſſet , virtus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animadverſionem , Veneris ædem ſuperpoſuit , & ad dedicationem populum vocans , non theatrum , ſed Veneris Templum nuncupavit. Ita damnatum , & damnandum opus templi titulo prætexit , & diſciplinam ſuperſtitione deluſit .* Eodem modo theatri propugnatores comœdias , & tragœdias à Patribus damnatas excuſare nituntur , & recreationis , & utilitatis prætextu defenſant : *Non deſunt vitiorum aſſertores blandi , & indulgentes patroni , qui præſtant vitiis auctoritatem : quaſi ſicut innocens ſpectaculorum ad remiſſiionem animi appetatur voluptas .* Verùm non eſt appetenda animi voluptas , quæ nonniſi cum conſcientiæ detrimento captatur . *In ſcenis neſcio an ſit corruptela vitioſior ; nam ſcenicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur , aut amoribus meretricum , & quò magis ſunt eloquentes , quia flagitia illa finxerunt , eò magis ſententiarum elegantia ſuadent , & faciliùs inhærent audientium memoriæ verſus numeroſi , & ornati .* Nam ſi obſcęni libri lectura memoriam fęditatibus replet , quantò magis rei alicujus turpis inhoneſta repræſentatio ? Nec dicas comędias eſſe hodie ab obſcęnitatibus expurgatas , magnamque utilitatem allaturas , tum ad ornatè loquendum , tum ad venuſtè pronuntiandum . Verùm *ut abſurdam invenias (tuorum ſpectaculorum , quibus ſuſpenſus inhias) excuſationem ; dicis te utilitatem capere ex his , quibus jacturam pateris irreparabilem .* Nam ſi fortuitus mulieris aſpectus accendit concupiſcentiam , quantò majus concupiſcentiæ incurrunt periculum , qui ex induſtria ad theatrum properant , vel ad videndas pulchras mulieres ſumptuoſiùs ornatas , vel ad audiendos demulcentes earum cantus , vel ad admirandam magnam , qua pollent in dicendo venuſtatem ? *Neque verò iſtud mihi opponas , quòd jam quidquid ibi fit , ſimulatio , & fictum argumentum ſit , non etiam veritas rerum : Etenim ſimulatio plurimos adulteros ferit :* reliqua dum finguntur , inutilia , futilia , & inania ſunt ; at ficta , & ſimulata libido concupiſcentiæ flabellat ſcintillas ; *Quòd ſi tragœdiæ , & comœdiæ ſcelerum , & libidinum actrices cruentæ , & laſcivæ , impiæ , & prodigæ , nullius rei aut atrocis , aut vilis commemoratio melior eſt .* Comędiæ , & tragędiæ ſunt 1. cruentæ , quia ſpectatores cruentos intuentes actus , crudelitatem animo concipiunt ; 2. prodigæ , quia ad theatri decorationem actorumque ornatum , multæ inſumuntur opes : laſcivæ , quia ad libidinem inflammant : 3. impiæ , quia impietatem denotant .

S. Chryſ. hom. 6. in Matth. — *l. de Spect. 10.* — *S. Cypr. de Spect.* — *Lact. l. 6. c. 20.* — *S Chryſ. h. 1. de verb. Iſa.* — *S Chryſ. h. 6 in Matth.* — *Tert. l. de Spect. 18.*

Præſcripſiſſe debemus dæmones ab initio proſpicientes ſibi inter cætera idololatriæ etiam ſpectaculorum inquinamenta , quibus hominem à Deo avocarent , & ſuo honori obligarent , ejuſmodi quoque artium ingenia inſpiraſſe : Aſtutus ille ſerpens , ut propoſitum ſibi poſſet aſſequi finem , non propoſuit hominibus idololatriam per ſe nudam , quam ſciebat horreri , præſertim à Chriſtianis , ſed ſub ſpectaculis occultavit , & ut fatur Tertull. *poſteà placuit impietatem voluptate adumbrare ;* ut ſic occultatam , & adumbratam faciliùs ingeneraret mentibus , quod maximè exequitur in theatro ; nam *fundamentum , & radix impietatis vitæ corruptela eſt .* Nihil adeò corrumpit mores ac theatrum , & conſequenter nihil ita redolet impietatem , ac theatrum . Quapropter venuſtè Tertull. tragędias , & comędias nuncupat *ſacrilegas venuſtates .* In theatro namque mactantur *impietatis beſtiæ* , in theatro *impiæ voces* audiuntur , in theatro fit repræſentatio *libidinum impiarum .* Ipſi quoque ſpectatores , & auditores *impii deprehenduntur* , & quod eſt omni ſtupore dignum , licèt *tam pius nemo* , ac Chriſtus , qui pietatem verbo & exemplo docuit , Chriſtianus tali nomine haud dignus , *ſub pio impius* efficitur , & 1. factam in Baptiſmate promiſſionem violat : 2. ſeſe Chriſtianum negat : 3. Chriſto renuntiat .

II. Pars. — *Tert. l. de Spect. 10.* — *L. de Spect. 12.* — *Theod. in Pſ. 13.* — *L. 1 ad Nat. 10.* — *Tert. l. 2. ad Nat. 10.* — *Tertull. Apol. 10.* — *Tertull. Apol. 7.* — *Tert. l. 1. ad Nat. 10.* — *Tert l. de Pœn. 8.*

1. *Cùm aquam ingreſſi Chriſtianam fidem in legis ſuæ verba profitemur , renuntiaſſe nos diabolo , & pompæ , & angelis ejus ore noſtro conteſtamur .* Omne autem ſpectaculum eſt pompa diaboli ; ſub ſpectaculo in communi theatrum continetur , quòd ſpeciatim eſt pompa diaboli . Ut enim ait S. Chryſoſt. *pompa ſathanica ſunt theatra .* Theatro particulariter renuntiat ſuſcipiens Baptiſmum : *Hoc erit pompa diaboli ,*

Tert. l 1. adv Mar. 19. — *Tert l de Spect. 4.* — *Hom. 21. ad pop. Antioch.*

boli, adverſus quam in ſignaculo fidei ejeramus. Multiplici autem ratione pompis diaboli, ſpecialiter theatro, Chriſtiani in baptiſmate renuntiant; quia theatrum idololatriam ſapit; nam ut ratiocinatur Tertull.

Tert. l. de ſpect. 4.

Quid erit ſummum atque præcipuum, in quo diaboli, & pompæ, & angeli ejus cenſeantur, quam idololatria, ex qua omnis immundus, & nequam ſpiritus? Igitur ſi ex idololatria univerſam ſpectaculorum paraturam conſtare conſtiterit, indubitatè præjudicatum erit etiam ad ſpectacula pertinere renuntiationis noſtræ teſtimonium in lavacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis ejus ſint mancipata, ſcilicet per idololatriam. 2. Quia theatrum ſuam à ſuperſtitione

Tert. apol. 36.

ſumpſit originem: *Æquè ſpectaculis veſtris in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum, quas ſcimus de ſuperſtitione conceptas.*

Tert. ap. 6.

Chriſtiani qui veram, & ſanctam profitentur religionem, *turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia* averſantur. 3. Quia theatrum eſt laſciviæ fomentum, improbitatis magiſterium, & vitiorum omnium conceptaculum.

Tert. lib. 2. ad Nat. 9.

Cenſenda eſt humani erroris latitudo; imò ſylva cædenda, qua utique conceptis ſuperſtitionis ſeminibus, vitii puritatem obumbravit, ſcilicet vitii originem. 4. Quia theatri inventor ſeu author eſt diabolus, quare S. Chryſoſt.

Hom 6. in Matth.

theatrum vocitat *diabolicam officinam*. Ab hac officina reſouant fabulæ, *Remitte tauricas fabulas theatris ſuis*. Ab illa officina procedunt tot fęditates, quæ laſciviam ingenerant: quare S. Hier. abſo-

Tert. ap 8. in vita S. Hilar.

lutè de *theatri luxuria* loquitur: quia ut plurimum qui à theatro recedunt, ſunt

Tert. ap. 35. l. de ſpect. 27. Tert. l. 1. ad Nat. 1. Tert. ap. 35.

probroſiſſimi luxuria. Ab illa officina dimanant tot vitiorum peſtes, quæ inficiunt animas: quia Chriſtianum urget Tertull. *Non ergo fugies ſedilia hoſtium Chriſti illa cathedram peſtilentiarum?* Ab illa officina erumpunt obſcęna quæque, & impiiſſima; & quamvis morati homines, *turpia timori, impia pudori habeant*, comędi tamen, & tragędi, *ſub ipſa uſque impietatis eruptione* abſque ullo timore, & pudore apparent in theatro: audientium, & favorem ſpectantium ſibi conciliant, qui efficiuntur tot turpitudinum, & impieta-

Tert. ibid. De ſpect. 31. l. de ſpect. 8. S. Chryſ. hom. 6 in Ma t i.

tum *ſocii, & planſores*. 5. Quia in theatro multi adſunt dæmones, de quo idem aſſerendum eſt, quod de capitolio aſſerit Tertull. *Capitolium omnium dæmonum, templum eſt, tot illi immundi ſpiritus conſidunt, quot homines capit*. Hac conſideratione utitur Tertull. ut à theatro avocet Chriſtianum. *Aliena eſt tibi religio quam tot diabolici ſpiritus occupaverunt*. 6. Quia theatrum *proprium eſt diabolo militantium*: Chriſtiani autem non diabolo, ſed Deo militant; *nam, & militia Dei ſumus*. Ut autem animadvertit S. Chryſoſt. theatrum

Tert. l. de orat. 14. Baſ. Mag. orat. 37.

diabolus conſtruxit, ut per hoc *ad ſe traheret milites Chriſti*, quos fędis voluptatibus (quæ in theatro repræſentantur) ad ſe trahere nititur. *Adulter neſcio quis diabolus, & à ſuis cultoribus ſic indigitatus, qui obtentu intemperantiæ, Chriſti milites ad indecora ſpectacula ineſcat*. Res ſcenicæ quæ ſunt luxuriæ incendium, libidinis fomes, & artificium delinquendi, ſunt diaboli negotium, ut ad ſe trahat Chriſti milites. Quivis dæmon Chriſtianis pernitioſiſſimus eſt, at qui allicit, & pertrahit ad comędias, impudentior adhuc eſt, & magis extimeſcendus. 7. Quia *non convenit ſigno Chriſti, & ſigna diaboli*;

Tert. l. de Idol. 19 l. 6. ep. 18.

Theatrum autem eſt diaboli ſignum: quare de comędiis, & tragędiis, quæ in theatro aguntur, tanquam de *ſacramentis diabolicis* fatur Petrus Dam.

Magnum ſanè eſt diſcrimen inter Sacramenta Dominica, & diabolica: 1 Sacramenta Dominica à Chriſto ſunt inſtituta; Sacramenta diabolica, auctorem habent diabolum. 2. Illa ſunt ſigna rei ſacræ: iſta rei turpis, & inhoneſtæ. 3. Illa ex opere opera-

Tert. l. de ſpect. 24.

to conferunt ſanctitatem, iſta velut ex opere operato laſciviam, & improbitatem ingenerant. 4. Illa Chriſtiani ſpem fulciunt, iſta ſpem tollunt. Velut deſperata videtur ſalus Chriſtiani, qui theatricæ voluptatis amore ineſcatur: *Quid autem ſpei ſupereſt hujuſmodi homini?* Illa cum gratia

Tert.

conferunt jus ad æternam felicitatem, iſta ad interminabilem ducunt damnationem. Juſtè inferni addicitur ſuppliciis Chriſtianus, cum diabolo *pactus ſimul perire*.

Propter has aliaſque rationes Chriſtiani

Tert.

ſuſcipientes baptiſmum, theatro, quod eſt diaboli ſacramentum, renuntiarunt. *Quod autem ejeramus neque facto, neque dicto neque viſu, neque proſpectu participare aebomus*. Multi tamen ſunt Chriſtiani promiſſionis in Baptiſmo factæ immemores, qui theatra frequentant. Quemlibet illorum pungit S. Auguſt.

lib. 4. de ſyrr. ad catech. 12. lib. 6 de Prov.

Quid tibi cum pompis diaboli, quibus renunciaſti? Eumdem inſequitur Salvianus, vel ut ſuæ pollicitationis infractorem, & diaboli mancipium, ſeu militem. *Spectacula etiam juxta noſtram profeſſionem opera ſunt diaboli: quomodo ò Chriſtiane ſpectacula poſt Baptiſmum ſequeris, quæ opus diaboli eſſe confiteris? Renuntiaſti ſemel diabolo, ſemel & ſpectaculis*

culis

Digitized by Google

culis ejus, ac proinde neceſſe eſt, prudens, & ſciens, dum ad ſpectaculum remeas, ad diabolum te redire cognoſcas. Et quod eſt deflendum magis, perverſi illi Chriſtiani poſt renuntiationem factam diabolo, & pompæ ejus, ad diabolum & pompam ejus redeunt. Baptiſmo etiam renuntiant & conſequenter ſe Chriſtianos negant. *Ceterum nonnè ejeramus, & reſcindimus ſignaculum, reſcindendo teſtationem ejus?* Tert. l. de ſpect. 24.

2. Chriſtianus theatro addictus ſe Chriſtianum negat, cùm veri Chriſtiani nota etiam apud gentiles in ſpectaculorum repudio conſtituta ſit: *Numquid ergo ſupereſt, ut ab ipſis ethnicis reſponſum flagitemus? illi jam nobis renuntiant, an liceat Chriſtianis ſpectaculo uti. Atquin hinc vel maximè intelligunt factum Chriſtianum, de repudio ſpectaculorum*. Tert. ib. Chriſtianus theatra non repudians, ſed frequentans, Chriſtianitatis tollit indicium, & conſequenter ſe Chriſtiannm negat. *Itaque negat manifeſtè, qui per quod cognoſcitur tollit*, & conſequenter nequit, ut Chriſtianus agnoſci: *nemo te agnoſcit Chriſtianum*. Tert. Neque gentilis, neque fidelis te Chriſtianum cognoſcit: *qui vult intelligere qui ſint Chriſtiani, iſtis indicibus utatur neceſſe eſt*. Tert. l. de ſpect. 27.

Plura ſunt, ſed preſertim tria Chriſtianitatis indicia, 1. Fides, quæ divinis aſſentitur myſteriis; *non enim omnium eſt credere, quod Chriſtianorum eſt*. Tert. l. 1. ad Nat. 4. 2. Laudis divinæ præconium: *Certè fidem ſanctis vocibus paſcimus*; nam Deum per fidem cognitum laudibus magnificant Chriſtiani. Tert. l. de An. 6. 3. Repudium voluptatum, quæ captantur ab ſpectaculis, quo antiquitùs Chriſtiani ad martyrium eruditi preparabantur. Tert. apol. 39. *Sunt qui exiſtimant Chriſtianos expeditum morti genus, ad hanc obſtinationem, abdicatione voluptatum erudiri:* Tert. l. de ſpect. 1. Homo autem theatro aſſuetus, & mancipatus, nullum ex his indiciis oſtentat. Non 1. fidem, quia *in ſpectaculis quædam apoſtaſia fidei eſt*, Idcircò Rabanus Maurus acutè animadvertit, quòd dæmon protoparentibus *numeroſitatem deorum credendam propoſuit: quatenus fidei, qua unum Deum colebant, caſtitatem corrumperet*. Eadem aſtutia dęmon per tragœdos, & comędos, deorum proponit pluralitatem, ut Chriſtianos avocet à fidei caſtitate. Caſtitas eſt verę fidei propugnaculum, veritatis cuſtos, Religionis Chriſtianæ murus inexpugnabilis: & ob hanc cauſam bellè nuncupatur à Tertull. *Fides generis*, quaſi pudicus ſit fidelis, & quò majori pollet caſtitate, eo majori ſolidetur fide. Econverſò luxuria l. de pud. 1. eſt veritatis interpolatio, credulitatis titubatio, mendacii parens, errorum matrix. In theatro autem maximè viget libido, & voluptas, quæ fidem effœminat: quare *diſcutiendæ ſunt deliciæ, quarum mollitia & fluxu fidei virtus effœminari poteſt*. Tert. l. 2. de cult. fœm. 13. Neque ſecundùm chriſtianitatis indicium habet theatri ſpectator. In comędia namque nulla eſt de Deo cogitatio, nec beneficiorum ejus recordatio, nec laudum ejus decantatio. *An ille recogitabit eo tempore de Deo, poſitus illic, ubi nihil eſt de Deo: ſed tragœdo vociferante, exclamationes ille alterius Prophetæ retractabis, & inter effœminati hiſtrionis modos, pſalmos ſecum comminiſcetur?* Tert. l. de ſpect. 25. Neque tertium habet Chriſtianitatis indicium: mauvlt enim diſciplinę chriſtianæ imò, & vitę renuntiare, quàm voluptati quæ captatur ab ſpectaculis: *Plures denique invenias, quos magis periculum voluptatis, quàm vitæ avocet ab hac ſecta*. Tert. l. de ſpect. 2. 4. Fucatus Chriſtianus nullam præ ſe ferens Chriſtianæ diſciplinæ notam, ſed gentilium ſectans mores, nonne ut gentilis habendus eſt: Quare fictorios illos Chriſtianos ſic alloquitur S. Ephrem: *Ne decipiamini, fratres in Chriſto dilecti, non ſunt iſta Chriſtianorum, ſed gentium Deum non habemus*. Chriſtianus à gentili per theatri repudium diſcriminatur. Ut enim ait S. Auguſt. *bonus Chriſtianus, ne pergat ad theatrum, clamat poſt Chriſtum: alii concurrant, ſed fortè pagani*. Ser. 11 in Evang.

Quàm pauci hac ætate boni Chriſtiani! ſed quàm multi ementitii, & pravi Chriſtiani! qui ethnicorum inſtar inhiant poſt theatrum, in religionis deſpectum, & Dei contumeliam. Nam ut philoſophatur Clemens Alex. *quando id quod in honorem alicujus idoli ab ethnicis agitur, à fidelibus Chriſtianis ſpectaculo frequentatur, & idololatria gentilis aſſeritur, & in contumeliam Dni religio vera, & divina calcatur*. Strom. 2.

Duplex invenio repudium: Unum laude, & præmio dignum: aliud ignominia, & pęna mulctandum: Unum eſt gentilium, qui cognito idololatriæ errore, & Chriſtianæ Religionis veritate, idololatriæ renuntiant, & Chriſtianam Religionem amplectuntur. *Laudem magis quàm pœnam merebatur repudium agniti erroris*. Tert. apol. 12. Aliud pravorum Chriſtianorum, qui agnita religionis veritate, & idololatriæ errore, religioni renuntiant, & idololatriam profitentur. Tert. l. de ſpect. 29. l. de ſpect. 28. Gentilis Chriſtianus factus ſcenicas reſpuit voluptates: *Quæ major voluptas, quàm faſtidium voluptatis:* Tert. l. de ſpect. 29. Chriſtianus gentilium more vivens poſt voluptates anhelat, quem

Digitized by Google

Tert. lib. 5. adu. Marc. 15. quem ſic pungit Afer: *Delicatus es Chriſtiane, ſi & in ſæculo voluptatem concupiſcis immò nimium ſtultus, ſi hoc exiſtimas voluptatem*. Ille ab impietate ad pietatem vocatus, *calcat Deos nationum*: iſte ex pio impius factus, Religionem Chriſtianam calcat, & Chriſtum Dominum negat.

Tert. l. de ſpect. 26. 3. *Nemo poteſt duobus dominis ſervire. Quid luci cum tenebris?* Chriſtus eſt juſtitiæ Sol, dæmon eſt princeps tenebrarum: *Non convenit caſtris lucis, & caſtris tenebrarum*. *Tert. l. de idol. 19.* Qui Chriſto ſubjectantur non ſerviunt diabolo: è contrà, qui diabolo ſerviunt, ſe Chriſto ſubditos negant, cujuſmodi ſunt theatro mancipati. *Tert. l. adu. Iud. 11.* *Quoniam ipſi impleverunt impietates*, à Chriſto deficiunt, & ad diaboli caſtra confugiunt, & quia *nemo in caſtra hoſtium tranſit, niſi projectis armis ſuis, niſi deſtitutis ſignis, & ſacramentis principis ſui*; *Tert. l. de ſpect. 24.* improbi illi transfugæ arma à Chriſto accepta (ſcilicet virtutes, & ſanctitatem) proiiciunt, Chriſti adhuc ſigna, & vexilla deponunt; ſuos Chriſtus milites his inſignibus dignoſci voluit: ſapientia ſcilicet, pudicitia, & veritate: *Tert. lib. 1. ad Nat. 4.* *Quid enim inſigne præferimus, niſi primam ſapientiam, qua frivola humanæ manus non adoramus, pudicitiam, quam nec oculis contaminamus, ipſam veritatem qua offendimus?* His inſignibus ſuos decoravit Chriſtus, quibus à diaboli militibus diſcriminantur. Inſignia illa dominica deponunt theatro mancipati, quia neque ſapientiam, neque pudicitiam, neque veritatem præ ſe ferunt: Non ſapientiam, quia *mortifera ingenio luxuria eſt*. Tum quia rationis exilium; nam *dum voluptas vincit, exulat ratio*. *Senec. Phi. & Ind. l. 2. Allig. 2. ipſiſ. 12.* Tum quia intellectum obcæcat, & ſapientiæ lumine privat. Et ob hanc cauſam D. Paulinus Nolanus agnoſcit in laſcivo *intemperantia cæcitatem*. Non 2. præ ſe ferunt pudicitiam; nam theatrum propriè eſt emporium obſcœnitatum: ubi theatrales fœminæ totæ ad libidinem factæ omnes Veneres cupidineſque ſpirant. Quapropter ſicut gentiles theatro addicti non facilè Chriſtianã ſuſcipiunt Religionem; nam *quæ mulier laſciva, qui juvenis amaſius, facti ſunt Chriſtiani?* *Tertul. Apol. 3.* ſic Chriſtiani tragœdiæ, & comœdiæ aſſueti à pietate degenerant, & à fide deficiunt. *Tert. l. de ſpect. 26.* *Quot utique, & alia documenta cefferunt de his, qui cum Diabolo apud ſpectacula communicando à Domino excid runt?* Non 3. veritatem, quia à theatro diſcunt probroſa, & fabuloſa gentilium numina, quæ inſinuat Tertul. veram, & puram Chriſti originem referens: *Non quidem ita genitus, ut erubeſcat de filii nomine, aut de Patris ſemine, non de ſororis inceſto, nec ſtupro filiæ, aut conjugis alienæ, Deum Patrem paſſus eſt ſquamnatum, aut cornutum, aut plumatum amatorem, aut in aurum converſus. Iovis iſta ſunt numina veſtri*. *Apol. 21.*

Propter has aliaſque ejuſmodi laſcivientes, & probroſas fabulas, quæ in theatro decantantur, plures Chriſtiani inſignia Religionis deponunt, ſui principis arma proiiciunt, à Chriſto deficiunt: quibus *minus impii ethnici, minus peccatores, minus hoſtes Chriſti*. *Ter. l. de ſpect. 7.* Ethnici ſiquidem ad theatrum properantes promiſſionẽ factam non violant, non ſe gentiles negant, neque ſuis renuntiant numinibus, ſed illa potiùs profitentur, & colunt: falſi autem illi Chriſtiani *dum poſt Chriſtum ad diaboli ſpectaculum vadunt, Chriſto tanquam diabolo renuntiant*. *S. Cypr. de ſpect.* In Baptiſmate diabolo renuntiarunt, in theatro factam in Baptiſmo renuntiationem retractant, & nova renuntiatione Chriſto renuntiant; & ut ait S. Ephrem: *Hodie conjunguntur Chriſto, & cras abrenuntiant, & abnegant, inhonorantque eum; hodie Chriſtiani, cras ethnici: hodie pii, cras impii; hodie fideles, & ſervi Dei, cras apoſtatæ inimicique Dei.*

Impiam illam, & execrabilem mutationem deplorat Tertll. *Quale eſt enim Eccleſia Dei in diaboli Eccleſiam tendere?* *l. de ſpect. 25.* Eccleſia diaboli eſt theatrum in quo congregantur mimi, hiſtriones, comœdi, tragœdi, ludiones impudentiſſimi, famoſæ meretrices, aliique auctores probroſiſſimi, quorum congregatio dæmonis componit eccleſiam; ad quam tendit improbus Chriſtianus theatro addictus. Dei Eccleſia eſt congregatio fidelium: diaboli eccleſia eſt impiorum cœtus. In Dei Eccleſia 1. Deus laudatur, in eccleſia diaboli blaſphematur Deus. Annon rubore deberes affici Chriſtiane? *illas manus, quas ad Deum extuleris, poſtmodum ludendo, & fatigare ex ore quo amem in Sanctum protuleris, mimo teſtimonium reddere?* *Tertul.* 2. In Eccleſia Dei anima ſanctificatur: in Eccleſia diaboli anima contaminatur, & tamen impius ille Chriſtianus tendit, ut aiunt *de cœlo ad cœnum*. 3. In Eccleſia Dei eſt ſpes ſalutis in eccleſia diaboli eſt evidens damnationis periculum: *ludi publici ludibria ſpei noſtræ*, *Salu. l. 6. de prov. Prov. 1.* & tamen damnationis periculum ſpei ſalutis æternę prǽfertur, & *ſtulti ea quæ ſunt noxia cupiunt*. 4. In Eccleſia Dei mens illuſtratur, anima vificatur, in Eccleſia diaboli intellectus excæcatur, & animæ vita de-

Tert. l. de Cult. 26. Salu. S. Chryſ. ho. 1. de verb. Io.

deperditur. At *quid luci cum tenebris? quid vitæ, & morti?* Comœdiæ tamen frequentantur; *ludibria vitæ noſtræ in theatris deperimus*. 5. In Eccleſia Dei verbum Dei auditur, ſacroſanctum Miſſæ offertur ſacrificium: in Eccleſia diaboli probroſi audiuntur ſermones, Veneri offeruntur ſacrificia. *Proindè frequenter vos hortatus ſum, ne quis eorum, qui hùc adveniunt, divinaque doctrina fruuntur, quique tremendi ac myſtici participes ſunt ſacrificii, ad illa iret ſpectacula, ne divina cum dæmoniacis miſceret myſteria*, & tamen cum diabolicis divina miſcentur.

S. Chryſ. To. 5. ſer. 48.

Et quod eſt deflendum magis, majus adhibetur ſtudium ad diabolica, quàm ad divina. *Quis eſt adeò doloris expers, ut non doleat, cùm in ea, quæ ad diabolum pertinent, plus ſtudii conferri cernat?* Nam 1. major Chriſtianorum numerus ad theatrum properat. *Quam multi baptizati hodie Circum replere, quàm iſtam Baſilicam maluerunt?* 2. Comœdiæ, vel tragœdiæ aſſuetus, Eccleſiam non frequentat, nec Miſſæ aſſiſtit, nec Veſperas decantat, nec audit concionem: *Alius theatralibus ſollicitatus voluptatibus, Eccleſiam non frequentat*. 3. Pro comœdia expeditus eſt impius Chriſtianus, pro Eccleſia verè deſidia torpet. *Quotidie nos invitant ſpectacula, nec ullus pigritatur, nullus eſt qui cunctetur, nullus eſt qui negotiorum occupationes obtendat, ſed tamquam expediti, & omni cura ſoluti accurrunt omnes; Si ad Eccleſiam veniendum ſit; quaſi ex aliquo ſublimi gradu, & honore deſiliendum ſit, ita pigritatur, & torpet, & inflatur, perinde quaſi quippiam fuerit Deo largitus*. 4 Tepentes Chriſtiani nauſeant in Eccleſia: cum tędio Miſſam, vel concionem audiunt; ſemi hora, vel hora, videtur illis ſæculum. In theatro cum gaudio *diei integri dimidiam partem conſumunt*. 5. Comœdiæ cum attentione, & ſilentio aſſiſtunt: Eccleſiæ verò cum voluntaria diſtractione, & continua garrulitate; & ut addit Hugo Card. *Illi ſoli attendentes Deo vero per Prophetas, & Apoſtolos loquente oſcitamus, ſcalpimus, & multus æſtus videtur eſſe*. 6. Pro divino cultu in Eccleſia exhibendo nulla exhibenda eſt merces; in Eccleſia verò diaboli nullus recipitur, ad comœdia, nemo admittitur quin priùs ſolverit; & qui pro redimendis peccatis vix aſſem largitur pauperibus, pro emendo inferno nummum aureum libenter præſtat. Qui eſt hujuſmodi, ethnicorum *æquavit impietates*, frequentando comœdias, & tragœdias, quæ ſunt impiæ & infauſtæ, quia ſuos ſectatores impios efficiunt, & infelices reddunt.

S. Aug. in Pſ. 80.

S. Ambr. in pſ. 118.

S. Chryſ.

Hug. Card. In c. 9. Ioan.

Tert. lib. 5. adu. Marc. 15. III. Pars. Tert. lib. 3. adu. Marc. 13. Cyril. Al.

Ignominioſæ ob idololatriam, & ob conſimilem impietatem ſunt comędiæ, & tragędiæ, & *qui in ſcenis verſantur, & quibus inſatiabilis eſt amor carnis, & quibus impurus idololatriæ error gratus, execrandam vitam ducunt, ac turpiſſimis maculis inquinatam*. Comœdia exactoribus, & ſpectatoribus conflatur: Utrique vitam maculatam, ignominioſam, & execrandam ducunt; nam 1. comędi infames ab hominibus cenſentur: 2. ſpectatores à dæmonibus ſæpè poſſidentur: 3. tam comędi, quàm ſpectantes à Deo odio habentur.

l. de ſpect. 22. l. 2. civ. 13.

1. Romani ſpectaculorum adminiſtratores, theatri actores, comœdos, & tragędos cenſebant infames, ab officiis & dignitatibus arcebant, &, ut ait Tertull. *manifeſtè damnant ignominia, arcentes curia, roſtris, ſenatu, æquite, cęteriſque honoribus, ac ornamentis*. Tertulliano aſſentit S. Auguſtinus, qui ſic de Romanis adhuc gentilibus fatur: *Cùm artem ludricam, ſcenamque totam probro ducerent, genus id hominum non modò honorem civium reliquorum carere, ſed etiam tribu moveri, notatione cenſoria voluerunt*. Animadverte autem humani judicii cæcitatem voluntatis humanæ pravitatem: theatri, & comœdiæ iniquitatem. 1. Humani judicii cæcitatem; nam *quale judicium eſt, ut ob ea quis offuſcetur, per quæ promeretur?* Theatri auctores ob comędias cenſebantur infames. 2. Voluntatis humanæ pravitatem: *quanta perverſitas! amant quos mulctant: depretiant quos probant; artem magnificant artificem notant* 3. Theatri iniquitatem. *Quanta confeſſio eſt malæ rei, cujus actores cum acceptiſſimi ſint, ſine nota non ſunt*. Quòd ſi actores theatri infames ab hominibus cenſentur, ſæpè ſpectantes à dæmonibus poſſidentur.

Tert.

Tert. l. de ſpect. 26.

2. *Cur ergo non hujuſmodi etiam dæmonii penetrabiles fiant?* Hujus refert exemplum Tertull. mulieris cujuſdam, quæ renitente marito adiens theatrum, fuit à dæmone poſſeſſa. *Nam & exemplum accidit Domino teſte, ejus mulieris quæ theatrum adiit, & inde cum dæmonio rediit. Itaque in exorciſmo cùm oneraretur immundus ſpiritus quòd auſus eſſet fidelem aggredi? Conſtanter, & juſtiſſimè quidem, inquit, feci, in meo eam inveni*. Timenda quidem eſt poſſeſſio corporis, ſed multò magis extimeſcenda animæ poſſeſſio, quæ hominem ſceleroſum efficit, & Dei animadverſionem incurrit.

3. Deus

Tert. l. de ſpect. 24. 3. Deus namque averſatur theatrum, actores theatri, & theatri ſpectatores. 1. Theatrum odit, quod ad diabolum pertinet: *Nihil enim non diaboli eſt, vel quid-* *Tert. l. de ſpect. 23.* *quid Dei non eſt, vel Deo diſplicet.* Quod Deo diſplicet, à Deo averſatur. Comœdos odit Deus; nam *cùm humana recordatio etiam obſtrepente gratia voluptatis, damnandos eos cenſeat, ademptis bonis dignitatum, in quemdam ſcopulum famoſitatis, quantò magis divina juſtitia, in ejuſmodi artifices animadvertit?* Hos autem potiſſimùm odit Deus, hypocritas, & adul- *Tertull.* teros veritatis. *Non amat falſum auctor veritatis, adulterium eſt apud illum omne quod fingitur. Proinde vocem ſexus ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lachrymas aſſeverantem, non probabit qui omnem hypocriſim damnat.* In comœdiis autem illa omnia mentiuntur, finguntur, & ſimulant actores. 3. Theatri ſpectatores odit Deus, & interdum morte etiam temporali punit: ut accidit fœminæ cuidam, quæ in pœnam quod ſe ad theatrum *Tert. l. de ſpect. 29.* contuliſſet, fato functa eſt, *Conſtat & alii linteum in ſomnis oſtenſum ejus diei nocte qua tragœdum audierat cum exprobratione nominatim tragœdi, nec ultra quintum diem, eam mulierem in ſæculo fuiſſe.* Inde theatrum à ſervo Dei alienum infert *lib. de ſpect. 24.* Tertullianus, utpote Deo odioſum: *Nihil ex bis quæ ſpectaculis deputantur placitum Deo eſſe, aut congruens ſervo Dei, quod Deo placitum non ſit.* Theatrum non placet Deo cum illud averſetur; Chriſtiano non congruit theatrum, quia actores, & ſpectatores theatri odit Deus quare *de-* *D. Aug. in Pſal. 50.* *precanda eſt miſericordia De, ut donet intellectum ad iſta damnanda, & affectum ad fugienda, & miſericordiam ad ignoſcenda.* Qui theatro fuerunt mancipati, implorare debent divinam miſericordiam, & poſtulare veniam pro tot, & tantis ſceleribus in theatro commiſſis; rogare divinam ſapientiam, ut aperiat mentis oculos ad cognoſcendum quàm periculoſum, criminoſum, & damnoſum ſit theatrum: tandem divinam deprecari bonitatem, ut largiatur gratiam qua poſſint fugere cathedram illam peſtilentiæ, quæ inficit animas, magiſterium illud obſcœnitatum, & fomentum cunctorum generatim vitiorum.

CONCIO QUINTA.

Apol 39. Convivia primorum Chriſtianorum ſic deſcribit Tertullianus. *Non prius diſcumbitur quam oratio ad Deum prægustetur: editur quantum eſurientes cupiunt: bibitur quantum pudicis eſt utile. Ita ſaturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe. Ita fabulantur, ut qui ſciant Dominum audire poſt aquam manualem, & lumina, ut quiſque de Scripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, provocatur in medium Deo canere; hinc probatur quomodo biberet: aque oratio convivium dirimit. Hæc coitio Chriſtianorum merito ſane illicita ſi illicitis par; merito damnanda, ſi non diſſimilis damnandis.* Quantum ab illis diſtant convivia Chriſtianorum hujuſce ætatis, qui menſæ aſſident abſque ulla prævia oratione: qui ultra neceſſitatem comedunt; qui viuo ſe ſe ingurgitant: qui nullam Dei habent mentionem: qui inter cœnandum habent ſermones, vel libidinis, vel detractionis, vel impietatis; qui de menſa egredientes nequaquam Deo gratias agunt? Inde prodeunt, vel ad ludos, & aleas; vel ad ſaltus, & choreas; vel ad ad libidines, & impudicitias; vel ad alia patranda facinora, quæ Bacchanalium tempore vigent. Tum enim *luſus, & convivia conſtrepunt*; illicita ſanè, & meritò damnanda, tanquam: 1. noxia, 2. criminoſa: 3. impia. *Tert l. de Idol. 14.*

Falſo Gentiles primorum Chriſtianorum cœnulas, ut ſceleroſas, & prodigas damnabant: *nam & cænulas noſtras præterquam ſceleris infames, ut prodigas ſuggillatis.* Quod falſo primis Chriſtianis objectabant Ethnici, hoc idem exprobari poteſt his qui *ſub auctoramento ventris ſaginandi*, convivia prodiga celebrant, in quibus cunctas conſumunt facultates, & jacturam faciunt bonorum; 1. fortunæ; 2. naturæ: 3. gratiæ. *I. P. ART. Tert. Apol. 9.* *Tert. Apol. 9.*

1. Chriſtianum hortatur Tertullianus, ut ſtudeat frugalitati; *Stude frugalitati.* Frugalitatis ſtudioſus alienus eſt ab ingluvie, quæ ciborum abundantiam ad corporis nutrimentum haud neceſſarium exoptat, *Corporis exigua deſideria ſunt, alimentis famem ac ſitim extinguere vult; quidquid extra concupiſcitur, vitiis, non uſibus laboratur. Non eſt neceſſe omne perſcrutari profundum, nec ſtrage animalium ventrem onerare, nec conchilia ultimi maris ex ignoto littore eruere.* Guloſus tamen neceſſariis ad vitæ conſervationem alimentis minimè contentus, ſuperflua perquirit. *Undique convehunt omnia nota faſtidienti gulæ: una ſylva pluribus elephantis ſufficit, homo verò vix paſcitur terra marique.* In tribus maximè ap- *lib. 1. ad Vx. 8.* *ſin. l. de Conſol. ad Albin.* *Sen.* *D. Aug. l. 3 de Doct. Chr.*

Digitized by Google

apparet fœdiſſima *gulæ flamma*, 1. in ſollicitudine qua guloſus cibos ſectatur: 2. in abundantia ciborum. 3. in deliciis, quas exquirit magnis ſumptibus. *Ventris operarios* belle nuncupat Tertullianus eos, qui omni ſollicitudine alimenta ſectantur. De hac ſollicitudine ſic ſatur Joannes Damaſc. *Menſarum ſtructores terram omnem, & maria omnia perſcrutantur, ac ventri velut gravi cuidam ac moleſto domino vectigalia perferunt*, quia tanta cura tantoque labore *cibos operoſius exquiſitos in gulam committunt*. Hos altiles homines appellat Tertullianus, quos adhuc odiendos exiſtimat: *Altiles homines oderis*. Dicuntur altiles, quia alitum more ſaginantur, vel ad inſtar mactandi bovis impinguantur. *Nunquid mactandi, quoniam nos ipſos ſaginamus?* 2. Et quamvis ciborum odienda ſit ſuperfluitas, & *quemadmodum ad medicamenta ſic ad alimenta* accedendum ſit, propter neceſſitatem ſcilicet; guloſus tamen exceſſum ciborum perquirit, quem ideo ſic pungit Tertullianus; *Omnes medullas terræ victui extorques, & uſque ad copias maris, quas ſanctiorem cibum deputas*. Nec attendit quòd illa nimietas eſt in pauperum detrimentum, quibus divitum debetur ſuperfluitas. *Superflua enim diviti, neceſſaria ſunt pauperi*. Helluones illos latrocinii accuſant pauperes, apud D. Bernardum. *Clamant pauperes, Noſtrum eſt quod effunditis: nobis crudeliter ſubtrahitur, quod vos inaniter expenditis*. Exceſſum illium ciborum, quem præparant in conviviis gulones, vocitat Tertullianus, *Voracitatis enormitatem*: vel ob grande quo æſtuant edendi deſiderium: vel ob multitudinem ciborum qui apponuntur: vel ob opiparas, & delicatas eſcas. 3. Poſt diluvium hominibus permiſit Deus carnibus epulari, *quia non paradiſus cuſtodiendus, ſed totus mundus fuerat excolendus, robuſtius cibus carnis offertur, ut ad emolumenta culturæ aliquid humanorum corporum viribus adderetur*. Vides carnis eſum conceſſum, non ad gulonum delicias.

L. de Pat. 15.
L. 3. Par. l 77.
Tert lib. 1 adv Mar. 29.
l de ſpect. 8.
D. Chryſ.
D. Aug. l. 30 Conſ. 31.
L. 1. adv. Marc. 14.
D. Aug in Pſ. 147.
Ep. 42. ad Archiep. Senon.
Tert. l. de ieiun. 6.

Verùm quod agricolarum labori fuit impenſum, cedit in nebuloſis voluptates, cujus iners otium laborantium privilegio perverſè potitur. Malè pranſus, & pejus cœnatus pauper, agriculturæ laboribus miſerè ęſtuat, & nebulo ignavè otioſus, & pauperis labore dives, voluptuoſius epulatur, & delicias captat in pane, vino, eſcis, & condimentis. Guloſi 1. in pane quęrunt delicias: *Facilem cibum nempè panem effœminant quod frumenti eſt nutriens, excribrantes, ut quod eſt alimenti neceſſarium ſit probrum voluptaris*: 2. Delicias quęrunt *in potu jucundiore*: nam ęſtate vinum eis non placet niſi aut glacie aut nive frigeſcat. In delicioſam illam bibendi voluptatem declamat etiam gentilis Plinius: *Heu prodigia ventris! hi nivem, illi glaciem, præſtant, pœnaſque montium in voluptatem gulæ vertunt. Servatur algor æſtibus, excogitaturque, ut alienis menſibus nix algeat*. Quaſi dicat; Faciunt ex ęſtate hiemem, ut gulę ſatisfaciant. 3. Delicias quęrunt in eſcis, quas nolunt niſi ſaginatas. Quos ſic urget Tertullianus: *Adjicito ad ſumptum, conquirito altilium enormem ſaginam, defęcato ſenectutem vini*. Tandem delicias quærunt in condimentis; ſeu, ut ſatur Tertullianus, *glorioſis, & lautioribus eſcis*. Hujuſmodi condimenta lautiora, & glorioſa nuncupat. Lautiora, quia gulonum irritant appetitum: glorioſa, quia de eorum inventione, & artificio gloriantur. In condiendis illis cibis totum animi ſtudium adhibentes, excogitantes infinita condimentorum genera, modò mollia, modò dura, modò frigida, modò calida, modò cocta, modò aſſa, modò eliſsa, modò pipere: modò allio, modò cumino, modò ſale condita, ſecundùm conſuetudinem pręgnantium mulierum deſignantes. Hos *edaces, voraceſque belluas*, appellat Clemens Alexandrinus: *Annon enim ſunt ejuſmodi qui in multiplicibus exquiſitorum alimentorum voluptatibus verſantur?*

Puh. Ter. Ex de cib. Iudaic.
Clem. A. ex l. 2. Pædag. 1.
Tert. l. 2. adv Mar. 3.
L. 15. c. 4.
Lib. de Pæn. 11.
L. 2. adv. Marc. 8.
L. 2. Pædag. 1.

Et quamvis D. Hieronymus illos à delicioſis illis, & raris eſcis avocare moliatur: dicens: *Procul ſint à conviviis tuis phaſides aves craſſi turtures, & omnes aves, quibus ampliſſima patrimonia avolant*, quia tamen *nullum habet terminum delicata ingluvies*, cibi peregrini, rari & magno pretio empti, eos duntaxat delectant, & *quod diſſolutus deliciis ſtomachus vix admittat, ab ultimo portatur oceano*. Nec de ſumptibus quantumvis magnis cogitant, modò *cibis lautioribus* epulentur; adeò gulę voluptatibus ſunt addicti. Hujus prodigę voluptatis plura Romanorum refert Tertullianus exempla: *Præcidam gulam, qua Hortenſius Orator primus, pavum cibi cauſa potuit occidere: quâ Aufidius lurco primus ſagina corpora vitiavit, & coactis alimentis in adulterinum provexit ſaporem: qua Aſinius Celer, mulli unius obſonium ſex ſeſtertiis detulit: qua Æſopus hiſtrio ex avibus ejuſdem pretioſitatis, ut canoris, & loquacibus quibuſque centum millium patinam confiſcavit? Filius ejus poſt tale*

Ep. 7. ad Salv.
Clem. Alex l 3. Pædag. 7.
Senec l. de Conſol ad Albin.
Tert l. 2. adv Mar. 18.
L de Pal. 5.

pl-

pulmentum potuit ſumptuoſius eſurire : margaritam namque , vel ipſo nomine pretioſam debauſit , credo ne mendicius patre cænaſſet . Taceo Nerones, & Apicios, & Rufos.

Romanos gulæ voluptuoſè , & prodigè indulgentes duplici ratione confutat Tertullianus 1. Ex legibus Romanis, quæ frugalitati patrocinabantur . *Quonam illæ leges abierunt , quæ centum æra non amplius in cœnam ſubſcribi jubebant , nec amplius quàm unam inferri gallinam , & eam non ſaginatam* ? 2. Exemplo Chriſtianorum , qui à ſuis conviviis omnem arcebant curioſitatem , voluptatem , & prodigalitatem . *Hæc qui editis , quantùm abeſtis à conviviis Chriſtianorum* ? Verùm ſi primiceri Chriſtiani ethnicorum damnant ingluviem hujuſce ætatis Chriſtiani à gentilibus de gula damnantur; nam in ſuis conviviis Ethnicorum abundantiam , pretioſitatem, delicias , & ſumptus longè ſuperant. Sic Romanos de prodigalitate arguit Tertullianus : *Video enim, & centenarias cœnas, à centenis jam ſeſtertiis dicendas :* quid diceret de conviviis noſtris, in quibus inſumuntur non centum ſeſtertia, ſed mille, ſed decem mille , ſed centum mille aurei ? Nam ut quis alios in ſumptu , & prodigalitate ſuperet , pretioſiores ambit eſcas.

Apol.6. *Apol.9.* *Apol.16.*

Deus , ut hominem ab amore pecuniæ avocaret, pretioſiorum ciborum ambitionem dimovere voluit : *Proinde , ut pecuniæ ardor reſtingueretur , ex parte , qua de victus neceſſitate cauſatur , pretioſorum ciborum ambitio detracta eſt* . Nebulones ordinem divinæ ſapientiæ pervertentes, pretioſiores quoſque ambiunt cibos , qui nonniſi magnis ſumptibus haberi poſſunt , & ita ambitioſæ eorum edacitati *ipſæ divitiæ procurant*, ementes pretioſiores eſcas, quantumvis caro conſtent, ut in pauperiem redigant ſūptuoſos, prodigos, & voluptuoſos gulones, qui *una comedant patrimonia menſa*

Tert. lib. 2 adv. Mar. 16. *Tert. l. de Ieiun. 6.* *Iuven.*

2. Neque tantum fortunæ , ſed etiam naturæ bona , diſſipant guloſi : Nam corporis pulchritudinem devenuſtant, robur debilitant ; vitam dimidiant . Eſt *decor fœlicitas corporis , divinæ plaſticæ acceſſio animæ aliqua veſtis bona* ; Gula , ſeu ebrietas , hanc animæ veſtem contaminat, divinæ plaſticę acceſſionem à Deo elongat corporis fœlicitatem infælicem præſtat . Ideo D. Auguſtinus : *O ebrietas ! numquid non per te inflatur ſtomachus , numquid non per te putreſcit anhelitus , numquid non oculos obcæcas , numquid non omnia membra debilitas* ? Gula corporis robur debilitat. *Nempè enim , & athletæ continentur à cibis lautioribus , à potu jucundiore* . At cur Athletæ ab exquiſitis cibis abſtinent ? *Ut robori ædificando vacent* . Nam ut aliorſum docet Tertullianus , *pugiles , & picti olimpici Xerophagiis invaleſcunt* . Ipſa etiam experientia comprobatur , quod hi , *qui cibis utuntur viliſſimis ſunt robuſtieres , generoſiores , ſaniores* . Abſtinentes perfecta ſanitate fruuntur , longamque habent vitam, èccontra indulgentes , gulæ ægritudines patiuntur , vitamque dimidiant . *In multis eſcis erit infirmitas . Propter crapulam multi perierunt : qui enim abſtinens eſt adiiciet vitam* . Sicut autem abſtinentia vitam conſervat , ita gula vitam adimit, quam ideo homicidam nuncupat Tertellianus. *Teneo à primordio homicidam gulam* . Quare Eccleſiaſtici auctor ſecundum verſionem Tigurinam ſic gulonem hortatur : *Cave , pauper evadas concinnandis de mutuo conviviis* . Cujus hanc prodit rationem , *Eris enim invidus vitæ tuæ* : ſeu ut habet Hebrea lectio ; *eris enim inſidiator vitæ :* inſidiaberis tum vitæ corporis , tum vitæ animæ ; nam gratia ſanctificans , quæ eſt vita animæ , per ingluviem amittitur .

Tert. lib. 2 de Cult. Fam. 2. *Serm. 33. ad Frat.* *Tert. l. ad Marl. 3.* *L. de Ieiun 17.* *Clem. Alex. lib. 2 Pad. 1.* *Eccl. c. 7.* *l. de Iei 2. Cap. 18.*

3 Anima moritur per peccatum, eſtque *in hominis corpore tumulata*, & ut ait Chryſologus , *fit in corporis ſepulchro vivo funus animæ jam ſepultæ* . Hoc eſt commune cuivis animæ peccatrici , ſpecialiter tamen convenit animæ epulonis . Nam ut addit Tertullianus , *Exequias convivium patitur.* Duplex guloſi celebratur funus ; corporis ſcilicet , & animæ . Corporis , quod perſæpè *funus inter cocos pretioſiſſimos invenit* : Animę verò quę in ventre cibis repleto velut in ſepulchro tumulatur. Ut enim ait Climacus : *quod ſi undique corrupto vino fœtes , & epulis ſatur eſt , cogita infælicem animam in tali corpore , velut in ſepulchro defoſſam* . Et ita guloſus ſimul , & ſemel eſt vivens, & mortuus: Vivens corpore, mortuus anima : *Atque , ut manifeſtius noveris , audi quomodo mortuos quoque idem ipſe Redemptor noſter vivere prædicet ; Deus , inquit , non mortuorum , ſed viventium eſt : Sed iſtud quoque , inquies , ænigma eſt . Igitur utrumque ſolvamus . Mortuus eſt quiſque vivens , cùm in deliciis degit : quonammodo ? Ventri ſolummodo vivit , ſenſibus cæteris mortuus : neque enim aſpicit quæ aſpicienda ſunt , neque audit quæ neceſſariò audire convenit , neque ea loquitur quæ decet loqui , nihilque in ſe vivere præter ſolam ventris ingluuiem indicat* . Nempe guloſus ad ſolam ventris inglu-

Tert. l. de An. 31. *Serm. 19.* *Tert.* *Grad. 28.* *D. Chryſoſt. hom. 13 in 1. ad Timoth.*

Digitized by Google

gluviem intus velut vivens quoddam cadaver (quod eſt ænigmati ſimile) ſibi & Deo mortuus eſt. Sibi, quia mortuam, & tumulatam in corpore defert animam: Deo, tum quia Deus mortuorum dedignatur eſſe Deus: tum quia Deum negat, ut ventri indulgeat: tum quia nihil de Deo cogitat. Ut enim ratiocinatur Tertullianus; *quotus quiſque meminerit religionis occupatis memoriæ locis, impeditis ſapientiæ membris? Nemo: ita ut decet, ita ut par eſt, ita ut utile eſt, recordabitur Dei in eo tempore, quo ipſum ſibi hominem excidere ſolemne eſt*. Per gulam, & ebrietatem hominis moritur ratio, ſapientia, religio, omneque fidei, & pietatis exercitium. Nam, ut addit Tertullianus, *omnem diſciplinam virtus, aut occidit aut vulnerat*. De Megarenſibus aliàs dictum eſt à Diogene; *Megarenſes obſonant quaſi craſtina die morituri*. Non ſolum ſibi craſtinam ominantur mortem; *qui victum in dies perſequuntur, perinde ac non victuri;* ſed hodie ſibi mortem afferunt, qua moriuntur fortunæ, moriuntur famæ, moriuntur corpori, moriuntur animæ, moriuntur gratiæ, moriuntur diſciplinæ Chriſtianæ, moriuntur Deo, moriuntur cœlo: adeò prodiga, adeò criminoſa eſt gula!

Tert. de Ieiun. 6. *Tert. Apol. 39.* *Clem. Alex. lib. 2. Pædag. 1.*

Gula *primordiale delictum* nuncupatur à Tertulliano. Primordiale delictum Adamo tria mala attulit. 1. Eum diabolo ſubdidit. 2. Omnium vitiorum, & paſſionum in Adamo ejuſque nepotibus origo fuit. 3. Adamum è paradiſo terreſtri expulit. *Gulæ lapſus* peccatum originale æmulans, 1. nebulonem diabolo ſubdit: 2. eſt ſcaturigo à qua omne vitium omniſque paſſio diffluit: 3. guloſum à paradiſo cœleſti ejicit.

H. Pars. L. de Ieiun. 8. *Tert. l. de Reſ. 40.*

1. *Primos homines diabolus eliſit*, dum eos ad manducandum vetitum pomum induxit: ſic eos à Dei dominio ſubtraxit, & ſuæ tyrannidi ſubdidit. Verum ſicut gula Adamum diabolo ſubſtravit, eodem modo ingluvies *ventris operarios contumelioſis patronis ſubjectione libertatis addicit*. Libertatem à Chriſto acceptam in miſeram ſervitutem commutant guloſis, qua dæmonis ſubduntur imperio: Ut enim ait Clemens Alexandrinus, *his qui ad luxum menſarum propenſi ſunt præeſt dæmon belluo maximus quem ego non vereor appellare ventridæmonem*. Gulæ namque exceſſus *dæmoniorum pabula ſunt*. Quæ quò lautiùs epulantur eò periculoſiùs inferunt bellum. *Cùm te ultra quàm ſat eſt paſcis, hoſtem paſcis*, qui te expugnavit, & in corde tuo tyrannidis ſuæ collocabit ſolium: quem ideo nuncupat

Tert. de Spect. 18. *Tert. l. de Pat. 15.* *L. 2. Pædag. 1.* *Tert. l. ad Uxor. 2.* *S. Ioann. Dam. l. 1. Parall. 7.*

Clemens Alexandr. *inhabitantem dæmonem*. Nimia ciborum ingurgitatio dæmonis habitatio eſt; guloſus dæmoniacus à dæmone obſeſſus, vel poſſeſſus acerbiſſimè exagitatur, & ad omnia vitia, & ſcelera diaboli tentationibus allicitur: qui ut eloquenter fatur Chryſologus, *cibum noſtrum deducit in crapulam, potum noſtrum in ebrietatem effundit, ut mentem faciat amentem, carnem luteam reddat, corpus animi domicilium, animæ vas, murum ſpiritus, virtutum ſcholam, Dei templum, in ſcenam criminum, in vitiorum pompam, voluptatem redigat in theatrum*.

Ser. 12.

2. Originalis culpa eſt *matrix in omne delictum, defundens de ſuo fonte varias criminum venas*. Idipſum de gula aſſeverant Patres, quam Baſilius Magnus appellat *univerſale venenum*, quod omnia toxicat; & ſicut fons venenoſus haurientes aquas inficit, eodem modo gula eſt *fons voluptatum, & impudentiæ fomes*, quia omnia ſcelera quantumvis atrocia perpetrare audet. Clemens Alexandrinus gulam nuncupat *metropolim vitiorum*, quia ut vult Chryſologus, *oneratus venter ad vitia cor deponit*. Gregorius Nazianzenus gulam vocitat *malorum omnium parentem*; quia ab illa ſuam deſumunt originem. Nam ut animadvertit D. Chryſoſtomus, *qui ventri miniſteria impendit, furari ſæpè cogitur, & aliena rapere, & opprimere, & violare;* horum exempla obvia ſunt. Tandem D. Chryſoſtomus gulam appellat *malorum omnium receptaculum*, quia in illa omnia mala recipiuntur, & ab illa paſſiones vigorem accipiunt. Idcircò appoſitè S. Joannes Damaſcenus: *Quiſquis inexplebili voracitate præditus eſt paſſiones per gulam novit*; quaſi antè ingluviem ſopitæ, & quaſi ignotæ eſſent paſſiones, poſt gulam verò dignoſcantur. Etenim poſt gulam concupiſcibilis excitatur, inflammatur iraſcibilis ad diſcordias, rixas, injurias, pugnas, animadverſiones, hoſtilitates, perſecutiones, vexationes: Quare de guloſis ſic fatur Baſilius Magnus; *Qui ejuſmodi, ſunt, ji mendaces, ad juſiurandum parati, perjurioſi, litigioſi, pertinaces, clamoſi, illiberales, quæruli, aliorum curioſi exploratores, tenebriones, totius honeſtæ vitæ de induſtria inimici, qui ut gulæ libidinem obtegant, innumerabilibus ſe aliis vitiis involvunt*, quæ à paradiſo cœleſti excludunt.

Tert. l. de Pat. 5. *Hom. 1. de Ieiun.* *D. Baſil. de ver. Virg.* *l. 2. Pæd. 1.* *Serm. 2.* *Orat. 3.* *Hom. 13 ad pop. Ant.* *Hom. 13. in 1 Timoth.* *L. 1. Parall. 77.* *l. de Abdic. rer.*

3. Dei *bonitas delicias adjecit homini, ut quamquam totius orbis poſſidens in amænioribus moraretur, tranſlatus in pa-*

Tert. l. 2. adv. Marc.

ra-

Digitized by Google

radiſum. Non diu tamen moratus eſt pro- Tert. l. de pat. 9. toparens in amęniſſimo illo loco: *Exinde homo terræ datus, & ab oculis Dei ejectus*: at quid de tam amęno loco Adamum ejecit? An homicidium commiſit in illa immortalitatis regione? An tentavit deſtruere Angelos qui ex ſua natura incorruptibiles ſunt? an Dei vivi templa, & aras evertit? An idolis thus adolevit? Nequaquam, horum nihil patravit: ſed quia gulæ indulſit, de paradiſo ejectus. Tert. l. de ieiun. 3. *Receperat Adam legem non guſtandi de arbore mali, & boni, moriturus ſi guſtaſſet: verum ipſe faciliùs ventri quàm Deo ceſſit, pabulo potiùs quàm præceptis annuit: manducavit, & periit*. Adami exemplum imi- Tert. tatus populus Iſraeliticus: *Nam, & primus populus primi hominis reſculpſerat crimen, pronior ventri, quàm Deo deprehenſus*. Ideò in pœnam ſuæ voracitatis terram promiſſionis non eſt ingreſſus. Ut enim ait Tertullianus. *Judæo enim conditio gratior* 1. de pud. 7. *quæque gula erepta eſt, nedum ipſa terra paternæ promiſſionis*. Idem accidit helluoni- Tert. l. de ieiun. 15. bus quos venter arcet ab ingreſſu cęli: *nec enim eſus, aut potus eſt Dei regnum*.

Adamus *ſalutem gula vendidit*: Liſimachus pro cratere aquæ regno ceſſit: Eſau Tert. l. de ieiun. 3. etiam pro lenticulis primogeniti jus commutavit. His longè inſaniores ebrioſi, & guloſi; nam ebrioſi pro mero cęlorum regno renuntiant; 1. Cor. 6. *ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt*: guloſi adhuc pro opiparis eſcis vendunt gratiam, Dei adoptionem, & æternam hæreditatem: Tert. l. de ieiun. 17. *Vetus es, verè ſi velimus dicere, tu qui tantum gulæ indulges, & meritò te priorem jactitas; ſemper agnoſco ſapere Eſau venatorem ferarum, ita paſſim indagandis turdis ſtudes, ita de campo laxiſſimæ tua diſciplinæ venis, ita ſpiritu deficis. Si tibi lenticulam de fruto irrufatam obtulero, ſtatim totos primatus tuos vendes*, & impia adhuc gula, religionem, & Deum negabis.

III. PARS. Chriſtianum gulę deditum Ethnico irreligioſiorem aſſeverat Tertull. l. de ieiun. 16. *Hinc tu eo irreligioſior, quanto ethnicus paratior. Ille idolo gulam ſuam mactat, tu Deo non vis*. Tantum abeſt ut epulo ſuam Deo mactet gulam; quinimo pro gula. 1. Spiritum ſanctum reiicit. 2. Chriſti crucem iniuria afficit: 3. Deum ſibi ventrem efficit.

1. Nebulones ſic ironicè alloquitur Tertullianus: *Quis ſanctior inter vos, niſi convivandi frequentior, niſi obſonandi pollucibilior?* l. de ieiun. 17. Quantum gula Spiritui ſancto ſit contraria, inde deducitur: quia 1. animam donis Spiritus ſancti privat; *Sicut fumus fugat apes; ſic indigeſta eructatio avertit Spiritus ſancti chariſmata*. D. Hier. in Regul. Monaſt. Spiritus ſancti gratiæ reſiſtit: Tert. l. de ieiun. 1. *Ut hinc jam animalis fidem ſemen ſuum recognoſcat, exinde deducens carnalium appetitionem, & ſpiritualium recuſationem*. Nimia ſaturitas Spiritui ſancto reſiſtit, & ita obduratur, ut gratia quaſi ad ſilicem vibrata, ſtatim reſiliat; ut patet in populo Iſraelitico, qui poſt ingluviem, adeò obſtinatum habet cor, ut Deus Tert. l. de ieiun. 1. illum duræ cervicis appellet: Chryſol. ſer. 121. *Cerno quod populus iſte duræ cervicis ſit*. Conſtat etiam l. de ieiun. ex Evangelico divite, qui *epulis blandis ferrea viſcera nutriebat*. 3. Adverſus Spiritum ſanctum pugnat: quare de guloſi ſic fatur Tertullianus: *Hi Paraclete controverſiam faciunt*, & Chriſti crucem injuria afficiunt.

2. In tanta fuit exiſtimatione Crux apud primos Chriſtianos, ut Tertulliano L. de Cor. Mil. 3. teſte eam in cunctis præ ſe ferent, *ad omnem progreſſum, atque promotum, ad omnem aditum, & exitum, ad veſtitum, & calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, quacumque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus*. Hoc enim modo Chriſti paſſionem in memoriam revocabant, & ſuum erga Crucem demonſtrabant amorem: Guloſi ventri indulgentes, hujuſmodi pietatis exemplum è perverſo æmulantes, ſeſe apertos oſtendunt Crucis inimicos, quod Apoſtolus cum dolore, & lacrymis declarat; Phil. 3. *Multi enim ambulant quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti: quorum Deus venter eſt*. At cur Apoſtolus directè gulam opponit Cruci, non ſuperbiam, non avaritiam, non iram, aliaquę ſcelera? cur nebulones citiùs quàm cæteros peccatores, ſpecialiter Crucis proclamat inimicos? Quia ſcilicet primum hominis peccatum fuit gula, ad quod delendum Chriſtus fuit cruci affixus: & quia gulones primordiale reſculpunt delictum, ſuoque ſcelere fructum Crucis deſtruere, & inutilem reddere moliuntur, ob hanc cauſam Crucis inimici ab Apoſtolo propalantur: quos impios adhuc aſſeverat Paulus, quia ſibi ventrem Deum efficiunt.

3. Nebulonis religionem ſic graphice deſcribit Tertullianus: L. de ieiun. 16. *Deus tibi venter eſt, & pulmo templum, & aqualiculus altare, & ſacerdos coquus, & ſanctus Spiritus nidor, & condimenta chariſmata, & ructus prophetia. Apud te agape in cacabis fervet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis jacet*. Guloſi qui pro omnia gulæ indulgent, qui ven-

ventri omnino addicti ſunt; qui ſoli ventri toti ſtudent; & ad illum omnes ſuas cogitationes, affectiones, opes, ſtudia, quaſi ad ſummum, & ultimum bonum referunt, ventrem pro Deo colunt. Illud enim cuique Deus eſt, quod maximè colit, cui totus ſervit, cui ſeſe ſuaque omnia impendit. Hujuſmodi eſt nebulo, cujus ſtudium, & fidem refert Tertullianus: *Agnoſco animalem fidem, ſtudio quo tota conſtat multivorantia pronam*. Deus eſt objectum fidei, quæ idcircò Virtus Theologalis dicitur: nebulonum animalis fides non eſt Virtus Theologica, quia Deum non reſpicit, ſed ventrem: *Tales ſunt ii homines qui in ventrem crediderunt*. Non credunt in Deum guloſi, neque in Chriſtum, ſed in ventrem; quem Deo præponunt, & *ventris prælatione*, illum ut Deum colunt. Nam *hoc omnes Deum conſentiunt eſſe, quod cæteris rebus omnibus anteponunt*. Guloſus ventrem Deo præponit, *pronior ventri, quam Deo deprehenſus*: pro gula Dei amicitiam contemnit, legem violat, ſacramenta prophanat, religioni renuntiat, divinam majeſtatem inhonorat, ejuſque veritatem negat.

L. de Iei. 1.
Clem Alex. l. 2. Pæd. 1.
Tert. l. de Ieiun. 5.
D. Aug. l. 1. de Doct. Ch. 7. Tert.

CONCIO SEXTA.

HAbet, & abſtinentia vini ſuos titulos. Moderatio tum in cibo, tum in potu obſervanda eſt. Temperantiam haud ſervabit vino ſobrius, ſi habeat ventrem *eſcis ſtipatum*: & è converſo ſobrius non erit, abſtinens ab eſcis lautis, & pretioſis, ſi inebrietur vino. *Pabuli preſſura formam præſtruens potui: Qualis enim eſus talis, & potus: Veriſimile enim non eſt, ut quis dimidiam gulam Deo immolet, aquis ſobrius & cibis ebrius*. Hujuſmodi temperantia in eſu, & potu, minimè ſervatur Bacchanalium tempore, in quo homines opiparè epulantur, ſæpè ſæpiùs vino inebriantur, &, ut ait D. Auguſtinus, *non ſatietate, ſe replent, ſed mergunt diluvio*. Adverſum hunc exceſſum declamandum duxi oſtendendo ebrietatem eſſe, 1. turpem, & inhoneſtam: 2. pernicioſam, & noxiam: 3 ſceleroſam, & impiam.

Tert. l. de Ieiun. 9.
Tert. l. de Ieiun. 6.
Tert. l. de Ieiun. 9.
L. Quæſt. in Gen. quæſt. 144.

Adeò turpis, & inhoneſta videbatur Romanis ebrietas, ut apud illos mulieres meribibulæ non ſecùs, ac adulteræ cenſerentur infames. *Cùm mulieres uſque adeò vino abſtinerent, ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos, ſui inedia necarint. Sub Romulo verò quæ vinum attigerat, impunè à Mecenio marito trucidata eſt: idcircò, & oſcula propinquis afferre neceſſitas erat, ut ſpiritu judicarentur*. Si hac tempeſtate tanta ſævitia ageretur erga mulieres meribibulas, nimiùs effunderetur ſanguis: ſiquidem *nunc in feminis præ vino, nullum liberum eſt oſculum*. Verùm quia viri magis, quàm fœminæ ſunt ad ebrietatem proni, ut à tam turpi, & inhoneſto arceantur vitio, ſatis eſt oſtentare, quòd ebrietas 1. ad inſaniem ducit: 2. ad vomitum compellit, 3. in belluas convertit.

I. PART. Tert. ap. 6.
Tert.

1. *Cognoſco dementiam de vanitate*: Gulones namque bibunt, ut alios bibendo proſternant, de eorumque victoria gloriam captent, & quia in hoc vincuntur certamine, vanitas eos ad dementiam, & inſaniam deducit. Idcircò ebrietas *voluntaria inſania* nuncupatur, & adhuc *inſania circa guttur* vocitatur, quia ſcilicet vinum quod hauriunt gutture, eſt illis cauſa inſaniæ. Sunt nonnulli, qui dumtaxat circa unam rem ſtulteſcunt, & aliquo tantùm externo ſigno inſaniam demonſtrant: *Qui inſaniunt, alios in aliis vident*: ebrioſi verò in aſpectibus, ſermonibus, greſſibus, motibus, & in cunctis generatim operibus ſuam inſaniam oſtentant, quæ eos *aut indignantium oculis, aut irridentium ſibilis* exponit. Horum inſaniens ebrietas in conviviis, & cœtibus manifeſtata, multorum ore volutatur: *unius dementiæ una vox*: neque à ſpectatoribus tantùm, ſed etiam ab audientibus irridetur. Tertullianus ut hominem ab ebrietate dimoveat, hac utitur ratione: Si inebriatus fueris, *riſum mihi incuties*: ſiquidem ebrioſus inſanit, & ridiculus apparet, & à cunctis velut inſanus irridetur. Unde S. Chryſoſt. *Quid ebrio turpiùs? Ridiculus eſt famulis, ridiculus eſt hoſtibus, miſerabilis apud inimicos, omnium deteſtatione dignus*. Homo à vino proſtratus *jacet ridiculus omnibus, & uxori, & pueris, & famulis: amici illius ignominiam cogitantes, ſeſe abſcondunt, & confunduntur: inimici autem oblectantur, irrident, & execrantur*; & quantò à pluribus ridiculus ille conſpicitur, *tantò deriſus denotatior ad contumeliæ morſum*.

Tert. l. de Spect. 16.
Sen. ep. 74. ad Lucill. Clem Alex. l. 2. pæd. 1.
Tert. l. de an. 17.
S. Cryſoſt. ho. 29. in Gen.
Tert. l. de Spect. 16. l. 3. adv. Marc. 10.
Hom. 27. in Act.
S Chryſ. hom. 29 in Gen.
Ter. l. 1 ad Nat. 10.

Vult S. Chryſoſt. occultari ebrioſum, ne ejus irrideatur turpitudo: *Si quis ebrietate vincitur, ne evulgetur, ſed à ſuis contegatur, & non ſit omnibus riſus, & turpitudinis argumentum*. Lacones è contra volebant detegenda *deridenda perſonarum*, ut aliorum irriſione, cives nihil ridendum perpetrarent, ſervoſque temulentos filiis ex-

Hom. 29. in Gen.
Ter. l. 1 ad Nat. 19.

Digitized by Google

exponebant, & irridendos proponebant. *Ridete ſtupidiſſimas mentes: ſed quò facilius videatis, & reſolutius decachinnetis*, Tertull. diligenter conſiderate, quàm horribilis ſit eorum vultus, ut vel tam fœdo ſpectaculo ebrietatem horreatis. Plato ut ſuis diſcipulis ingereret ebrietatis horrorem, eos hortabatur, ut ſe ſi fortè, ebrioſos intuerentur in ſpeculo, Fulg. l. 7. c. 1. ut ex ridicula ipſorum imagine, adeò turpe, & inhoneſtum vitium averſarentur. Si Minerva dicitur tibiarum abjeciſſe delectationem, ne inflato ore, indecora cerneretur: quis vinolentiam non abhorreat, *in qua lingua præpeditur, labia ſolvuntur, oculi detorquentur?* Turpis, & inhoneſta viris eſt ebrietas, ſed Clem. Alex. l. 2. pad. 2. multò turpior, & inhoneſtior mulieribus. *Nihil eſt ebria turpiùs muliere, nihil fœdius*, quæ præ ebrietate vinum vomere D. Chryſ. hom. 30. in 1. Cor. cogitur.

Tertul. Apol. 6. Tertull. Apol. 35. 2. Adeò odioſa olim erat Romanis ebrietas, ut Bacchum vini, & ebrietatis auctorem ab Italia eliminarint. *Liberum patrem cum ſuis myſteriis, Conſules, Senatus auctoritate, non modò urbe, ſed univerſa Italia eliminaverunt.* Bacchi propudiata à gentilibus myſteria à Chriſtianis Bacchanalium tempore celebrantur: *Grande videlicet officium focos, & toros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu adoleſacere, vinum luto cogere.* Vinum luto cogere, eſt vinum vomere, & luto miſcere. In hos vini vomitores inſurgit Jeremias Propheta, *Bibite, & inebriamini, & vomite*; Sen. l. 1. de conſ. ad Albin. quò nihil fœdius, nihil inhoneſtius poteſt excogitari. Hoc eſt tamen nebulonum negotium, *qui edunt ut vomant, & vomunt ut edant*. l. de Elia 13. Idipſum agunt ebrioſi, quod gulones, qui, ut ait S. Ambroſ. *replentur ut exhauriantur, exhauriuntur ut bibant*. Turpis quidem eſt omnis vomitio, ſed multò turpior, quæ ab ingluvie, & ebrietate procedit. Gulonis, & ebrioſi vomitus non ex ægritudine, & ciborum nauſea procedit, ſed ex intemperantia, qua ſtomachum cibo, & potu magis onerat, quàm ferre, & concoquere poſſit: Ut enim ait S. Bernard. *gulæ dediti nihil aliud faciunt, quàm ingerere, digerere, egerere*, & ſic Cap. 2. ebrius ructando, & vomendo, ſe ſe ignominia dedecorat, quod illi exprobrat Abacuc Propheta, *Sit vomitus ignominiæ ſuper gloriam tuam*. Vomitus à voracitate, ebrioſi gloriam obſcurat, tum quia illum cœleſti gloria indignum efficit. Quod de Epulone divite aſſerit Chryſol. *Dives variis crapulatus ferculis, indigeriem ſuam* Ser. 122. *ructabat ad cœlum*: Tum quia ejus famam & honorem devenuſtat, tum quia rationem quæ eſt hominis gloria, turpat: ebrietas namque rationalem hominem in belluam convertit.

3. Metampſichoſim docuit Pythagoras, qua homines in beſtias commutabantur; Tert. l. de an. 32. laude digni aves pulchras, & canoras induebant: Sic *pavum ſe meminit Homerus*, ſceleroſi verò, & pœna mulctandi *in aſinos utique, & mulos recorporabantur*. S. Chryſ. hom. 29. in Gen. Verùm omiſſis Poetarum figmentis, ob ebrietatem apparet *beſtialis in homine deformitas*. S. Chryſ. hom. 27. in Act. Deteſtanda fuit olim illa metamorphoſis, Ser. 231. de temp. quam venefica Circe Ulyſſis ſocios medicato vino in porcos convertit, ſed abhorrenda magis ebrietas, quæ homines transformat in belluas. Ebrioſus etenim *beſtia eſt magis, quàm homo*. Imò pejor beſtiis eſt nebulo, qui vel ex propria intemperantia, vel ut aliis acquieſcat, ſeſe vino ingurgitat. Nam ut ratiocinatur S. Auguſt. *Animalia ducuntur ad aquas, ubi ſaturaverint ſitim ſuam, bibere nolunt, nec poſſunt. Conſiderent ebrioſi, an non pejores animantibus, cùm enim animalia ampliùs quàm conveniat bibere nolunt, illi & duplum, & triplum quàm eis expedit, potum accipiunt*. Erubeſcat ebrioſus, humana forma depoſita, belluinam induiſſe deformitatem, quò nihil turpiùs, & inhoneſtius, nihil magis noxium, & pernicioſius videtur.

II. PARS Christiani olim *nullis conviviis celebres*: Tert. l. de pœn. 11. audierant enim à Sapiente: *Noli eſſe in conviviis potatorum*, qui quaſi ſint in aliqua palæſtra, certatim bibunt, à quo quis invenitur *calicibus inſtructior*, victor, & magnanimus prædicatur; Tertull. lib. de jejun. 27. *nam qui plus hauſerit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert*. Et quamvis helluo hujuſmodi de victoria potiùs confundi, quàm laudari debeat; *quæ gloria eſt capere multum? cùm ſuperſtes toti convivio fueris, vinceris à dolio*: S. Baſil. de ebr. Sen. l. 12. ep. 1. attamen qui in illo vinolento certamine minus bibit, dedecore afficitur, qui verò magis potat, honoratur. S. Aug. ſer. 231. de temp. *Bibendi lege contenditur: qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine*. Quòd ſi convivarum nonnemo ſeſe velit à potando excuſare, ut imbellis, & debilis cerebri vituperatur. D. Amb. ſer. de El. 13. *Nota grandis, ſi quis ſe excuſet, ſi quis fortè temperandum vinum putet*, ut bibat per propinationem provocatur, ad eum crateres deferuntur, quos teſſeras dicunt, vel honoris, vel ſanitatis, vel amicitiæ. Hos calices veriùs nuncupabis inhoneſtos, morbidos, & inimicos. 1. Inhoneſtos, quia honorem tollunt. 2. Mor-

Digitized by Google

bidos, quia corporis ſanitatem deſtruunt. 3. Inimicos, quia animæ ſalutem impediunt.

1. Hominis dignitas ſita eſt in ratione: Ratio ita verum fulcit honorem, ut *nec bonitas ſine ratione bonitas*. Cuncta vitia à vero honore deiiciunt hominem, ſed nullum ita eum deprimit, ac ebrietas, quæ rationem obnubilat. *Sicut terra nubes caligant cœlum, ſic obſcurant animas intemperata convivia*. Vapores ex aqua emergentes conflant nubes, quæ obnubilant Solem: vapores è vino exurgentes; rationem, animæ Solem, obſcurant. Quamobrem Clemens Alex. ebrioſum acephalum, ſeu ſine capite nuncupat, quia ratione, quæ in capite reſidet, non utitur: *Ebrioſus vinum devorans devoratur à vino: cum ſe putat bibere, bibitur*. Piſcis hamum capiens, capitur ab hamo: non abſimiliter à vino *homo rationalis capitur, ut rationale animal*. Addit S. Ambr. *Veneno carò vulneratur, vino mens*. Qui vulneratum, & ægrotantem habent intellectū, nullum rationis indicium oſtentant: Homo ſanam habens mentem, rationem demonſtrat per ſapientiam, prudentiam, cōſilium, ſecretum, moderationem, & operationem: ebrioſus in nullo horum ſe ratione præditum oſtendit. Non 1. per ſapientiam; nam qui bibit *minus vinum, ſapit*: Ebrioſus autem multum bibens vinum, etſi fuerit aliàs ſapiens, *obliviſcitur ſapientiam*. Non 2. per prudentiam. Homo ratione utens, *ſapiens, & prudens habebitur*: ex S. autem Ambroſ. *ebrietas prudentiam extinguit*. Non 3. per conſilium: Homo ratione pollens, *probum, juſtum, & licitum conſilium* ſubminiſtrat; ebrioſus nec ſibi, nec aliis ſcit præbere conſiliū. Unde S. Auguſt. *O ebrietas! judicio recto cares, conſilium nullum habes*. Non 4. per ſecretum. Homines ratione utentes *linguam conſignant*, neque commiſſum ſibi devulgant ſecretùm: verùm *nullum eſt ſecretum, ubi eſt ebrietas*. Idcircà vinum *loquax* ab Athenæo vocitatur, quia qui fusè bibit, facilè in verbis effunditur: & ob hanc cauſam S. Ambroſio teſte, judices olim ad occultam veritatem detegendam, vino potiùs, quàm æquuleo utebantur. *Plerique etiam vino utuntur, ut æquuleo, quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo, ut patriæ ſtatum, ſalutem civium, defenſionis ſuæ prodant conſilia. Virtus enim plerumque vincit dolorem, fidem autem potus excludit*. Non 5. per moderationem.

Tert. l. 2. adv. Mar. 6.
Chryſoſt. ſer. 42.
2. Pæd. 2.
Baſ.
S. Aug. l. de Salv. Doc. 17.
l. de Eli. 12.
Tert. l. de an. 17.
S. Amb. l. de El.
Tert. l. de teſt. an. 1.
l. de Eli. 3.
Tert. l. de Spect. 5.
Ser. 33. ad Frat.
Tertull. l. ad Val. 1.
Prov. 20.
Lib. 1.
l. de El. 17.

Homo *rationis gubernaculo* frænat paſſiones, & moderatè vivit, procelloſi maris vitans ſcopulos: ebrioſi non in aqua ſubmerſi, ſed *vinis inundati* paſſionem procellis exagitati rationis patiuntur naufragium, & ut fatur Tertull. *univerſam vitæ converſationem, ſine gubernaculo rationis transfretantes, imminentem ſæculo procellam vitare non norunt*. Non 6. per ſermones: *Sermo rationis* eſt interpres: in ebrioſis autem nulla apparet *ratio ſermonis*. Nam ut ait S. Ambr. *vino madidi, & ſomnolenti neſciunt mente, quid lingua proferat*. Neque tandem per opera: operatio ſiquidem ſequitur eſſe, ut homo in ſuis operibus appareat, debet rationabiliter operari. *Quàm irrationabiliter diverſentur* ebrioſi, inde liquet, quia *multa ebrii faciunt, quibus ſobrii erubeſcunt*. Quare Nonius Marcellus lapidè animadvertit, quòd ſobrius idem ſonat, ac ſebrius, *ſeparatus ab ebrio*; qui etſi homo extrinſecùs appareat, à dignitate tamen hominis degenerat. Ex D. namque Chryſoſtomo, *ebrius eſt dæmon voluntarius, mortuus animatus, commune generis opprobrium*. Poſt hæc quis ſanæ mentis propinatos calices dicet honoris monumenta, cùm verum auferant honorem? quis ſanitatis adhuc ſymbola proclamabit, cùm tollant corporis ſanitatem?

2. *Vel de diſcipulo Timotheo argumentum ſatis eſt, quem propter ſtomachum modico vino monens uti*. Benè modico vino; nam *ſanitas eſt animæ, & corporis, ſobrius potus*. Vinum moderatè ſumptum multùm prodeſt corpori, quod roborat, nutrit, humectat, calefacit, concoctionem, diſtributionem ciborum adjuvat, maximè in ſenibus. Quare à Galeno *lac ſenum*, & à D. Paciano *defæcatio ſenectutis* nuncupatus. Verùm ſicut vinum moderatè ſumptum, corporis tuetur ſanitatem, ita vinum abundè, & cum exceſſu potatum, morbos ingenerat: *Non ita terra natura vexata aquarum ſuperabundantia continuò diſſolvitur, ut corporis vis molleſcit, diffluit, & exilis redditur vino potu continuo ingurgitata*. Quod unum ſufficit ad helluones confundendos, qui quos propinant calices, ſaluti, inquiunt, propinant. *Primò minoribus poculis, veluti velitari pugna præluditur; ubi recalere cœperint, poſcunt majoribus poculis. Verùm hæc non ſobrietatis eſt ſpecies, ſed bibendi diſciplina*. Et hanc bibendi diſciplinam diſcunt, & docent, non ſolùm de fæce plebis homines, ſed magnates neque gentiles dumtaxat, ſe

etiam

Tertull. Apol. 11.
Tert. l. de ieiun. 6.
l. de pæn. 2.
Tert. l. de orat. 1.
Tert. l. de pæn. 1.
Sen. ep. 83.
Hom. 57. ad pop.
Tert. l. de ieiun. 9.
Eccl. 31.
S. Chryſ. h. 1. ad pop.
S. Amb. l. de Elia 31.

Digitized by Google

etiam Chriſtiani de quibus ſic fatur dubius Tertull. *Nec tamen deſunt, qui cùm* Epiſt. de cib. Iud. 4. *ſibi nominis Chriſtiani vocem induerint, exempla præbeant intemperantiæ, & magiſteria. Videas ergo tales, nouo genere adhuc jejunos, & jam ebrios, non ad propinam currentes, ſed propinam ſecum circumferentes, quorum quiſque ſalutat, non oſculum dat, ſed propinat.*

Sententioſè Diodocus ſobrietatem vocitat *myſterium continentiæ:* Hoc ſobriæ frugalitatis ſacramentum ex adverſo opponitur ſacramento ebrietatis ab helluonibus & propinatoribus inſtituto. De quibus ſic fatur S. Ambroſ. *Quid referam Sacramenta, quæ violare nefas arbitrabantur? Biba-* L. de Ella 17. *mus, inquiunt, pro ſalute Imperatoris, & qui non biberit, ſit reus in devotione: videtur enim non amare Imperatorem, qui pro ſalute ejus non biberit. O piæ devotienis obſequium!* Poſt propinatam Imperatoris ſalutē, bibunt pro ſalute Imperatricis, pro regiæ familiæ ſalute, neque adhuc ſiſtunt, ſed ulteriùs properant, dicentes: *Bibamus pro ſalute Ducis exercituum, pro comitum virtute.* Neque his contenti poculis, bibunt ad ſalutem patris familias, uxoris, filiorum, convivarum, ipſis Angelis impiè 6. Aug ſer. 131. de temp. propinant. *Ignorant quòd nullus tam gravem iniuriam SS. Angelis, vel ſanctis homi-* D Ambr. ibid. *nibus agnoſcitur irrogare, quàm illi, qui in eorum nominibus bibendo, per ebrietatem, ſuas animas probantur occidere.* Tandem mille excogitant titulos, ut bibant ad ſanitatem. *Et hæc donec ad menſas perveniatur ſecundas. At ubi conſummatæ fuerint epulæ, & putet quis jam eſſe ſurgendum, tum in integro potum inſtaurant ſuum, & cùm conſummaverint, tunc inchoare ſe dicunt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quaſi inſtrumenta bellorum.* Hos helluonum exceſſus ſic adhuc depingit S. Auguſt. *Jam tranſacto convivio expleta ſiti, cum ampliùs bibere non poſſint, nec de-* ibid. *beant, tunc quaſi novelli, quaſi & ipſa hora ſupervenerint, diverſis nominibus incipiunt bibere,* & prophano ſuo, & ſacrilego bibendi ritu corporis ſanitatem lædunt, animæ mortem peccando inferunt. Ut enim ait Baſilius Magn. *de ebrietate per ambitionem contendunt, cujus auctorem legis diabolum habent, victoriæ verò præmium, pec-* De ebr. *catum,* pro ſtultitia ſcyphos amicos nominantes crateres, qui corpori ſanitatem, & animæ vitam auferunt.

3. *Si honeſta cauſa eſt convivii,* vinum Tert. eſt moderatè ſumendum, etenim *excita-* Apol. 39. *tio animæ, & cordis, vinum moderatè*

Tertull. Præd. Tom. II.

ſumptum, quia ſcilicet ſapientem virum reddit *ſibi æquum, & clementem, & convi-* Eccl. 31. Clem. Al. l. 2. pæd. 2. *viis ſuavem, & famulis mitiorem, & amicis jucundiorem.* Cujuſmodi erant convivia primorum Chriſtianorum, à quibus exceſſus, inglúvies, & ebrietas arcebatur. In illis convivæ ad invicem propinabant, & mutuò deferebant pocula, quæ Clemens Alex. nuncupat pocula amicitiæ. *Nos qui ſumus genus pacificum, ſobriis hauſtibus amicitiæ ergo bibimus, ut verè, & convenienti nomine appellentur pocula amicitiæ.* Quan- Tertull. tum ab illis diſcrepant convivia hujuſce temporis! In illis namque *editur, quantum eſurientes cupiunt;* bibitur etiam prout placuerit, nec erat qui cogeret ad bibendū: In iſtis velint nolint convivæ, coguntur ad S. Auguſ. ſer. 13. de temp. bibendum. *O infelicitas generis humani! Quàm multi inveniuntur, qui ebrioſos am-* S. Auguſ. ſer. 131. de temp. *pliùs quàm oportet, cogunt bibere!* Hac importuna propinatione, ſeſe illorum inimicos demonſtrant; nam *cùm ebrietatis malum ſit grave vitium, & Deo odibile, ita per univerſum mundum à pluribus in conſuetudinem miſſum eſt, ut ab illis, qui Dei præcepta agnoſcere volunt, jam non putetur, nec credatur eſſe peccatum: In tantùm ut in conviviis ſuis irrideant eos, qui minùs bibere poſſunt: & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubeſcunt, ut potum ampliùs accipiat, quàm oportet, qui enim alterum cogit, ut ſe plùs quàm opus eſt, bibendo inebriet, minùs malum ei erat, ſi carnem eius vulneraret gladio, quàm animam ejus per ebrietatem necaret.* Bellè dicitur inimica hujuſmodi amicitia, quæ animam occidit, Deoque hominem inimicum reddit. Hoc argumentum urget Ser. 131. de temp. S. Auguſtinus. *Et non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum: Si te, & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum: & ideò ſapiens conſidera, ſi juſtum ſit ut te à Deo ſepares, dum te ebrioſo conjungis.* Eodem ferè modo ratiocinatur S. Ambroſ. qui inſenſos illos redarguit propinatores. l. de El. 14. *Vocas ut amicos, dimittis ut inimicos, quantò meliùs in terram tua vina fudiſſes? Quid te delectabant damna ſine gratia? rogas ad jucunditatem, cogis ad mortem.* Binum ibi incurritur damnū, & illius, qui ad bibendum compellit alium, & ejus qui ex alterius ſollicitatione plus æquo bibit. Qui ad potandum cogit, duplici ſcelere criminoſus eſt, & duplici pœna mulctandus. Nam *quicumque ad bibendum pronus fuerit, vel in convivio ſuo alios adjurare,* S. Auguſt. ſer. 13. de temp. *vel cogere voluerit, & pro ſe, & pro illis in*

die judicii reus erit. Neque immunes ſunt à peccato, qui ex aliorum ſollicitatione plùs quàm fas eſt bibunt. Hos inexcuſabiles judicat S. Auguſt. *volent ebrioſi ita ſe excuſare, ut dicant, Perſona potens me coegit, ut ampliùs bibam, & in convivio Regis non potui aliud facere. Ad excuſandas excuſationes in peccatis illa prætendimus, & quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus. Nolle, in culpa eſt noſtra, & non poſſe prætenditur. Etiamſi ad hæc veniretur; Aut bibas, aut morieris; meliùs erat ut caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur*. Eligenda eſt potiùs mors, quam peccatum, quod committitur per ebrietatem ſceleroſam, & impiam.

Serm. 131. de temp.

Neque enim gulam ſumpſimus ad gulæ crimen. Multa tamen ebrioſi per gulam committunt crimina; nam ut ait S. Auguſt. *Ebrietas ab anima iniuria incipit, & flagitiorum omnium mater eſt; culparum materia, radix criminum omnium, origo vitiorum*. Adeò crimino ſa videtur S. Chryſoſt. ebrietas, ut ab ea infinita mala dimanare affirmet: *Vini largior uſus, infinitorum eſt cauſa malorum*. Tædioſum foret ſigillatim cuncta referre; in præſentiarum tantùm demonſtrare contendam, ebrietatem eſſe ream, & ſceleroſam, 1. libidinoſæ voluptatis, 2. furoris, & crudelitatis, 3. blaſphemiæ, & impietatis.

I. PARS. Tert. l. de Spect. 2. l. de ſacr. virg. 1. Hom. 10 in Gen.

1. *Appendices ſcilicet gulæ, laſcivia, atque luxuria*: quaſi gula tranſeat in luxuriam, & libido ſit edacitatis ſequela. Hanc gulæ, & libidinis confœderationem, & inſeparabilem ſocietatem, ſic declarat Tertul. *Sed Veneri, ac Libero convenit. Duo iſta dæmonia conſpirata, & conjurata inter ſe ſunt, ebrietatis, & libidinis*. Venus à gentilibus ut dea impudicitiæ venerabatur; Bacchus verò, ſeu Liber, ebrietatis exiſtimabatur Deus. Idcircò Clem. Alexand. nuncupat vinum *Bacchicum fomitem*, quia eſt Veneris lenocinium, juxta illud Sapientis. *Luxurioſa res eſt vinum*. Quare Apoſtolus abſtinendum præcipit à vino, quod eſt libidinis fomes: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*. Ut enim docet S. Hieron. *Venter mero æſtuans citò deſpumat in libidines*. Quod exemplo Loth confirmat: *Loth per temulentiam neſciens libidine miſcet inceſtum, & quem Sodoma non vicit, vina vicerunt*. Inde audacter aſſeverat: *Ubicumque ſaturitas, & ebrietas ibi libido dominatur; expecta ventrem, & genitalia, qualis ordo membrorum, talis ordo vitiorum*. Quod aſſumpſit ex Tertulliano, qui hac ſupra re ſic fatur: *Monſtrum*

Tert. l. de ieiun. 17 l. de ſpect. 10.

l. 2. pæd. 2. Prov. 20. Epheſ. 5. ep. 83.

In c. 1. ep. ad Tit. l. de ieiu. 1.

haberetur libido ſine gula, cùm duo hæc tam unita, atque concreta ſint, ut ſi diſiungi omnino potuiſſent, ipſi priùs ventri pudenda non adhærerent. Specta corpus, & una regio eſt. Denique pro diſpoſitione membrorum, ordo vitiorum; prior venter, & ſtatim cætera ſagina ſubſtracta laſcivia eſt, per edacitatem ſalacitas tranſit. Chriſtianus probè ſciens, quàm periculoſa ſit caſtitati gula, ſeu ebrietas, deberet ſobrietati invigilare. Helluo nihilominus contra ſuam ſcientiam, & conſcientiam ſeſe ad convivia confert. *Ubi laſcivia, & ebrietates cùm plurimum ventris, & libidinis cauſa frequentantur*, & ubi interdum furens ebrietas cum vino miſcet ſanguinem.

2. Nebulones Chriſtiani helluones ethnicos ſic alloquuntur: *Non multò ſecernimur à veſtra voracitate ſi illa impudica eſt, noſtra crudelis: conjungimur ſi fortè natura, quâ ſemper ſævitia cum impudicitia concordat*. Ebrietatem ſequitur crudelitas & furor; *Cœperunt principes furere à vino*. Anaxarchus, qui Scythas ad urbanitatem componere fruſtra tentavit, dicere ſolebat quatuor eſſe crateres vini. Primum neceſſitatis: ſecundum voluptatis: tertium ebrietatis: quartum crudelitatis. Quod aſſeverat Eccleſiaſticus: *Ebrietatis animoſitas, imprudentis effuſio, minorans virtutem, & faciens vulnera*. Quaſi dicat: Animoſitas, & audacia, quam parit ebrietas, eſt cauſa cur ebrius alios imprudenter offendat, laceſſat convitiis, pugnis aggrediatur, aliaque multa faciat, quæ iram, & furorem denotant. *Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit*. Sicut oleum fovet lucernam, ſic vinum iram inflammat. Unde quæſo tot diviſiones, & lites inter amicos, tot diſſenſiones inter uxoratos; tot cõvitia inter vicinos, tot certamina inter milites, tot cædes, niſi ex ebrietate? *Cur iræ? cujus patri væ? cui foveæ? cui ſine cauſa vulnera? Nonne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* Nam ut animadvertit S. Ambr. *de ebrietate ad arma conſurgunt: calicibus tela ſuccedunt: pro vino ſanguis effunditur, & ipſum ſanguinem fuderunt*. Ad manum ſunt innumera propè exempla, Alexander Macedo Clitum ſibi amicum in calore vini telo confodit; Abſalon Ammonem fratrem ebrium interfecit; Ptolemæus Simonem Machabæum in convivio enecavit: *Infiniti numero, vino impellente, iniuſta impiaque homicidia commiſerunt*. Referre ſufficiat execrabile facinus, quod accidit Hippone S. Auguſtino Epiſcopalem ſedem occupante,

Tertull. l. 1. ad Nat. 15.

Cap. 31.

Eccleſ.

Prov. 23.

L. de Elia 14.

S. Aug. l. de ſacr. Virg. 4.

te,

Digitized by Google

te, & propter quod ſanctus ille Antiſtes tertiò ad populum habuit, *Accidit hodie terribilis caſus, ut omnes audiſtis, propter* Ser. 33. ad Fr. in. *quem ad Eccleſiam Hyponenſem etiam fœminas, & infantes congregare præcepi. Ecce præclariſſimus civis noſter, & ferè dilectus ab omnibus Cyrillus, filium habebat ut ſcitis, qui hodie ebrietatem perpeſſus, patrem, quem poſt Deum revereri debebat, occidit: matrem, à qua portabatur, prægnantem oppreſſit; ſororem, quam tenerrimè diligere debebat, violare voluit, & duas vulneravit ad mortem.* Utinam ebrioſi adeò horrendum ſcelus mente perpenderent, ſeriòque cogitarent ad quid compellat vinum abundè potatum: *Ecce quid pariunt totis noctibus protracta convivia: ecce quid generat quòd* Chryſ. ſer. 17. *cum menſura emitur, & ſine menſura bibitur vinum; ecce quò præcipitatur caro, tùm ad luxuriæ facinus, voluptatis inflammatur incendiis.* S. Auguſtinus uno, & eodem die ter concionem habuit, ut memoratum enarraret crimen, tertiamque concionem finivit, auditores ſic alloquens: *Caſum huiuſmodi inter cætera conſiderantes,* L. de Sal. doc. 17. *nolite inebriari vino*, quia, ut ipſe aliorſum docet, *ebrietas intra ſe vinum ſuſcipit inimicum, quòd cùm introierit, mox impellit ad omne opus nefandiſſimum.* Sunt ſanè multi Chriſtiani ebrietatis oſores. Clem. Alex. l. 2. pæd. 2. *Hos laudo, & admiror, qui vinum tanquam ignis minas, quàm longiſſimè fugiunt.* Sunt tamen multò plures vino dediti, qui in ebrietate rugiunt ut Leones, præſertim *ip-* Tertul. Apol. 6. L. de Pud. 13. *ſis Bacchanalium furiis.* Hoc enim tempore omnia ſibi licere exiſtimantes, erumpunt in laſcivias, violentias, impietates, & blaſphemias.

3. Ebrioſos contemplatur Tertul. vino inundatos, & *in blaſphemiam merſos*: Siquidem lingua *per vinolentiam armatur ad* S. Aug. l. de Sal. doc. 37. *maledicta, & iuramenta.* Cuncta peccata horrenda ſunt, quia Deum offendunt; Verùm *multiplex eſt differentia peccatorum, quæ committuntur in Deum, & in homines, nihil tamen ſceleſtius blaſphemia*: eò quòd S. Chryſ. ... 97. ... 39. impietatem admittat. Ut enim ait S. Joannes Damaſc. *Qui peccat, legem Dei violat: at qui blaſphemat adverſus divinum nomen, impietatem admittit.* Nolo modò recenſere blaſphemias, & impietates, quas in Deum, & Sanctos vomunt ebrioſi, etiam adverſus ſacratiora religionis myſteria. Has ſi- Tert. l. de Scorp. 7. lentio præteriens, *horrebo planè ſputeum blaſphemiæ flatum, de ebrioſo ore fœtentem.*

Tert. l. de pall. 5. Pro coronide, *dabo catharticum vinolentiæ* Chriſtiani, illum abhortans cum Sapiente: *Ne intuearis vinum quando flaveſcit, ac ſplendeſcit in vitro color ejus: ingreditur blandè, ſed in fine mordebit ut coluber.* Prov. 23. Viſui oblectabile, gutturique ſuave eſt vinum: idcircò ebrietas *blandus dæmon, venenum dulce*, nuncupatur à Chryſ. Ser. 26. *Verùm amaritudo animæ, vinum multum potatum.* Eccl. 31. Iſ. 28. Eccl. 19. Nam 1. facultatibus denudat; ſiquidem ebrioſi *abſorpti ſunt à vino*; nam dum abſorbent vinum, facultates eorum abſorbentur à vino, quod ipſa experientia conſtat. Profectò *operarius ebrioſus non locupletabitur.* Cuncta, quæ per hebdomadam lucrãtur operarii ebrioſi, uno ferè die expendunt, in tabernis *uno die bibunt multorum dierum labores*: D. Amb. l. de El. 12. quod in una die expendunt, ſufficeret ad nutriendam multis diebus familiam. *Unde trium, vel quatuor dierum refectionem poterant habere, uno die* S. Aug. ſer. 231. de temp. l. 4. apol. 4. ſer. de eb. *cum grandi peccato contendunt perdere potiùs, quàm expendere. Et utinam potum tantummodo perderent, & non ipſi perirent.*

2. Ebrietas enim, & eos depauperat, & corpori morbos ingenerat. Quare à S. Cyrillo *infirmitatis fons*, & adhuc à S. Baſilio Ser. 36. in Cant. vocatur *roboris corruptio*, quia ut ratiocinatur S. Bernardus, *cibus indigeſtus malos generat humores, & corpus non nutrit, ſed corrumpit.* 3. Ebrietas mentem obnubilat; quapropter à Cyrillo Alexandrino *deſipientiæ ſemita* nominatur. 4. Ebrietas honorem devenuſtat: *Inebriari vino dedecorat.* Tertull. lib. 4 adv. Marc. 16. 5. Mortem accelerat, ideoque ebrietas à Cyrillo dicitur *mortis janua*; à D. Baſilio *ſenectus immatura*; *brevis temporis mors*; & ob eamdem rationem helluones ironice alloquitur Tertull. *Cur ergo non conſtanter prædicatis: Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur?* l. de ieiun. 17. Homil. de ebr. 6. Ebrietas ad peccandum inflammat: inde aſſerit D. Chryſ. *cùm quis ebrietatibus deditus eſt, & dirumpi invitum, & ſponte neceſſe eſt peccare.* 7. Cœlo privat: *ebrietas cœlum ebriis efficit inviſum.* D. Chryſ. hom. 1. ad Pop. 8. Inferni ſuppliciis mancipat; *Audiſtis edictum regis æterni, lamentabilem finem ebrietatis, vel crapulæ didiciſtis.* Deus namque legem ſanxit, qua Orig. h. 7. in Le. vit. ebrioſos ad infernum damnat. *Quicumque ebrioſus pœnitentiam de ebrietate non egerit, ſed uſque ad mortem ſuam in illa permanſerit in æternum profectò peribit.* D. Auguſ. ſer. 231. de Temp. Attendant quæſo ebrioſi ad maledictiones quas in illos vibrat Propheta. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam* Eſa. 5. *& potandum uſque ad veſperam, ut vino æſtuatis, propterea infernus dilatavit animam ſuam, & aperuit os ſuum abſq; ullo termino.*

BEATITUDO.

SCHOLIUM.

Beatitudo 1. *A terra peregrinatur*: 2. *In Cœlo collocatur*: 3. *Beatitudinis objectum demonſtratur*. 4. *Perfectio declaratur*: 5. *Encomium prædicatur*: 6. *Poſſeſſio comparatur*.

CONCIO PRIMA.

MArcionem cœlum averſantem, & beatitudinem in terra collocantem inſequitur Tertullianus: *Averſatis cœlum, & libertatem cœli in habitantibus captas*: (*l. 1. adv. Marc. 24.*) Marcioni ſimiles plurimi Chriſtiani, deſpicientes cœlum, & fœlicitatem in terra collocantes: Verùm fruſtra beatitatem quærunt in terra: quibus dicendum eſt, *Non eſt beatitudo ubi quæritis eam*. (*l. 4. Conf. 12.*) Quod trina ratione ex D. Auguſtino mutuata demonſtro: 1. Beatitudo perfecta cordis ſatiat deſiderium. (*l. 12. Conf. 22.*) *Quomodo quæro beatam vitam, quæ non eſt mihi donec dicam ſat eſt?* 2. Beatitudo perfecta triſtitiam, & mœrorem excludit: *Nec miſeria, & beatitudo ſimul in uno homine habitare conſueverunt*. (*l. de Mor. Eccl. 1. l. 4. Conf. 12.*) 3. Beatitudo mutationem, mortem & finem neſcit. *Vitam beatam quæritis in regione mortis, non eſt ibi? quomodo enim beata vita, ubi nec vita?* Bona autem terrena, 1. ſatietatem non afferunt: 2. triſtitia, & mœrore permixta ſunt: 3. mutationi, & fini obnoxia ſunt.

I. PARS. (*l. 5. adv. Marc. 4.*) Poſtquam Chriſtianus fide didicit, fœlicitatem perfectam nequaquam poſſe inveniri in terra: *Revertendum non erat ad infirma, & mendica elementa*. Hujuſmodi loquendi modum mutuatus eſt Tertullianus ab Apoſtolo, qui Galatas poſt mundi repudium, mundo addictos proſpiciens, ſic redarguit: *Quomodo iterum convertimini ad infirma, & Egena elementa?* (*Cap. 4.*) Per hujuſmodi egena elementa, de quibus loquitur Paulus, intelligit Hugo Cardinalis honores, divitias, & voluptates ſæculi: quæ hominis non valent ſatiare animam. Quod ita evidens Gregorio Magno videtur, ut nolit illud ratione fulciri, ſed exemplo tantum confirmari ſuperborum, avarorum, & impudicorum, qui nunquam ſatiati ſunt, 1. dignitatibus: 2. facultatibus: 3. voluptatibus. (*Hom. 1. in Ev.*)

1 Superbum bellè comparat Tertullianus Camaleonti, fame ſemper laboranti, quia ſcilicet *de vento cibus*. Superbus vanitate enutritus, ſemper aviditate premitur. (*lib. de Pall. 3.*) Sume tibi, ait D. Chryſoſtomus, de fæce plebis hominem; exime illum ab humilitate, inter cives cujuſdam urbis annumeretur, (*Hom. 38. in 1. Cor.*) conditione privata minimè contentus, ambiet magiſtratum. Sit in dignitate conſtitutus, nobilis concupiſcet honorem. Nobilitetur, Marchionis, vel Ducis titulum exoptabit; Conſtituatur dux, principatum habebit in votis. Principis gaudeat dignitate, ad ſolium regium attollet mentem. Ad ſolium regium ſublimatus, haud quieſcet ejus animus, ſed plura adhuc deſiderabit regna, ut exemplo conſtat Nabuchodonoſor, & Alexandri Macedonis. Nabuchodonoſorem repræſentat Abacuc Propheta inventum in congregando exercitu, quo eunctas gentes ſuo ſubdat imperio, & ſtatim illum velut ebrium prodit. (*Cap. 1. Cap. 2.*) Nam ſicut ebrius, quò magis bibit, eò magis ſitit: quia vinum calorem excitat, & accendit humores; ſic Nabuchodonoſor eò majori æſtuabat ambitu, quo exercitus ejus plures debellabat populos.

Habes ex iſtis fomite æſtuantem magnum Regem, ſed gloria minorem. (*l. de Pall. 4.*) Loquitur de Alexandro Macedone Tertullianus, qui licèt nomine, & re Magnus, tanto tamen fuit dominandi ardore inflammatus, ut ambitione qua æſtuabat minor habeatur. Illum depingit Daniel Propheta (*Cap. 8.*) ſub figura animalis ita velociter currentis, ut pede terram haud tangere videretur. Nam ut belli fulmen regna ſubjugat, quibus minimè ſatiatus, alia perquirit. Nec his adhuc contentus, poſt nova ſemper anhelat: quò plures reportat Alexander victorias, eò magis anxiatur ejus animus: nam poſt Theſſaliam victam, Græciam proſtratam; Darium debellatum, & maximam Aſiæ partem ſuo ſubditam

Digitized by Google

tam imperio, ejus ambitio nullatenus, Val. Max. l.8.c.13.
ſatiata, novis ſemper inhiat triumphis. Et cum audiſſet ab Anaxagora Philoſopho plures exiſtere mundos, magnum perſenſit dolorem, præ triſtitia ingemuit, & vehementer lachrymatus eſt, quod adhuc unius mundi non eſſet Imperator.

L. de Orat. 6. Luc. 12. Baſ. Mag. ſer. 6. de Div.
2. Divitiæ non magis ſatiant avaros; quàm honores ſuperbos. Quòd oſtentat Tertullianus exemplo *illius hominis qui proventibus fructibus* vocem emittebat, ut pauper: *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?* Avarus ille dives *conqueritur aquè pauperibus: annon quem premit inopia dicit, Quid faciam? unde victus? unde calceamenta?* Annon artifex paupertate oppreſſus, clamat, Quid faciam, nihil habens quò debita ſolvam? Annon vidua fortunæ bonis depauperata, & numeroſa familia ditata, clamat: Quid faciam ad filios enutriendos, induendos, & educandos? Annon pauper mendicans oſtiatim clamat, Quid faciam, cùm mihi ad victum neque etiam ſuppetat panis? Baſil.
Annon quivis miſeria, & paupertate oppreſſus clamat: Quid faciam, ut meæ ſub veniam egeſtati? *Talia, & locuples profert, urgent enim animam ipſius divitiæ à promptuariis emanantes.*

Tert l. de Pud. 7 Luc. 15.
3. Luxurioſus non ſatiatur adhuc voluptatibus. Ad manum eſt prodigus, qui *longè evagatus à patre*, acceptam à patre ſubſtantiam, *diſſipavit vivendo luxurioſè*. Si modo quæramus ab ipſo quid ex impudicitia captavit; reſpondebit, nihil præter famem: *fame hic pereo*. Nec mirum, D. Ambr. l.7 in Luc. lib. 16.
quia *nihil prodigia ſatis eſt voluptati*. Quærit D. Auguſtinus cur Deus punire volens uxorem Loth, quòd Sodomam verſus reſpexiſſet, mutavit eam in ſtatuam ſalis; nam intendens dare exemplum poſteris, magis conveniens videbatur tranſmutaſſe in ſtatuam æris, vel marmoris, diu permanſuram, quam in ſtatuam ſalis, quę facile diſſolvitur. Loth eſt ſymbolum ſpiritus, uxor verò Loth ſymbolum ſenſualitatis, quæ ſemper ad delicias, & vo- In cap. 19. Gen.
luptates attendit. Inde colligit Cajetanus mulierem illam fuiſſe voluptati inclinatam, nam cùm ſuum ſequi deberet virum, ad Sodomam reſpexit, ubi forte luxuriæ operam dederat: quapropter juſto Dei judicio converſa eſt in ſtatuam ſalis, ut diſcamus venereas voluptates, perſimiles eſſe ſali tantò plus inflammanti quanto plus ſumitur. Sume in ore maſſam ſalis, illam comede, & hauri, non ſitim extinguet, ſed magis accendet: habet enim qualitates aquæ maris, quæ pota ſitim facit. Non abſimiliter voluptas carnis nunquam ſatiat impudicos, qui voluptando bibunt luxuriæ ardorem: laſciviis ſatiati, ſitiunt laſcivias, ad inſtar Meſſalinæ Veneri addictæ, de qua fertur, *laſſata non ſatiata*.

Impudici, volutate vos in cœno libidinis: avari accumulate quaſcumque volveritis divitias: ſuperbi, ſublimiores ambite dignitates. *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem veſtrum non in ſaturitate?* Quæ verba ſic elucidat Lyranus: *Quare ponitis ſtudium, & laborem veſtrum, circa bona temporalia, quæ non reficiunt, ſed magis famem, & ſitim faciunt: quia cupiditatem accendunt?* Et ob hanc cauſam Chriſtus *ſitiens moritur, ut oſtendat nihil eſſe in mundo, quod ſitim expleat:* & non ſit triſtitia, & dolore permixtum. Eſa. 55. Rup.

Populus Iſraeliticus etſi proſperitate fœlix, attamen *aliqua præſentium rerum tunc conflictatione mœrebat:* quia nulla eſt adeo proſpera fortuna, quæ afflictionibus, & lachrymis non ſit obnoxia. *Habet hoc natura corporis humani, ut producat lachrymas vis gaudii, vis mœroris.* Hoc idem præſtant mundi bona, quæ gaudium, & mœrorem afferunt. Quod innuit lepidè Seneca producens in medium, & ridentem Democritum, & flentem Heraclitum. D. Auguſtinus qui experientia didicerat, hujuſce vitæ delitias, & triſtitias, neſcit quibus tribuenda ſit prælatio: *Contendunt lætitiæ meæ flendæ, cum lætandis mœroribus; & ex qua parte extet victoria, neſcio. Contendunt mœrores mei mali, cum gaudiis bonis; & ex qua parte extet victoria, neſcit.* Verum hanc quæſtionem Ezechiel Propheta ſolvit grande illud producens volumen, in quo eſt ſcriptum, *Lamentationes, Carmen, & væ.* Carmen inter lamentationes, & væ: Carmen in ſingulari, Lamentationes, & Væ in plurali, ad oſtendendum quòd in mundo mœror de deliciis triumphat: & quòd terrena bona plus afferunt triſtitiæ, & luctus, quàm lætitiæ, & gaudii. Tripliciter namque conſiderari poſſunt: dum acquiruntur: dum poſſidentur; & dum amittuntur: & in trino illo ſtatu, plus triſtitiæ afferunt quàm lætitiæ. Mundana fœlicitas, ait Gotfridus, *tripliciter miſeros onerat: labore, timore, dolore. Cùm labore ſiquidem pervenit homo ad id quod cupit, cum timore poſſidet, cum dolore amittit.* Videamus modo la-

II PARS. Tert. l. de Reſ 11. Chryſol. ſer. 64. L. de Ira 10. — Lib. 10. Conf. 8. — In cap. 13. Eſa.

labores, anxietates, timores, & dolores eorum, qui temporalia bona: 1. acquirunt: 2. poſſident: 3. amittunt.

Tert. l. ad Mart. & in Psal. 102. Luc. 8. 1. *Contriſtetur illic qui fructum ſæculi ſuſpirat*. Qui terrena bona percupiunt multis torquentur anxietatibus. Quod probè ſciens D. Auguſtinus exclamat. *In bonorum cupiditate quantæ ſpinæ! in luxuria libidinum quantæ ſpinæ! in ardore avaritiæ quantæ ſpinæ!* In ardore avaritiæ multæ ſpinæ: ideo Salvator divitias cum ſpinis ſociavit; quia qui divitias comparant,
L. 1. Hexam. 3. ſpinas perſentiunt. In luxuria libidinum multę ſpinę, quas bellè D. Ambroſius cum roſa comparat. Roſa eſt flos admirabilis ob coloris pulchritudinem, & odoris ſuavitatem, eſt tamen ſpinis velut propugnaculis munita; neque colligi poteſt abſque læſione manuum. Venereæ voluptates ſunt vallatæ ſpinis quæ pungunt aggredientes, ut patet ex impudicis ſenibus Suſannæ amore ſauciatis; quorum amorem ſacer Textus dolorem, & vulnus nuncu-
Dan. 8. pat: *Erant ambo vulnerati amore ejus, & indicaverant ſibi invicem dolorem ſuum*. Non minores ſpinas ſentiunt ambientes, quas
L. de Pall. 11. ſic refert Tertullianus: *Sed enim illos qui ambitus obeunt capeſſendi magiſtratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ & corporis: nec incommodis tantùm, verùm, & contumeliis omnibus eniti in cauſa votorum ſuorum*: Hæ ſunt ſpinæ quæ dignitatum, divitiarum, & voluptatum captationem ſequuntur. Quicumque eas perquirit, mœrore afficitur: nec ullam die noctęque requiem habet; die multa loca perluſtrat, nocte undequaque vertitur; Quod
Psal. 31. experimento didicit: Regius Vates: *Quoniam die ac nocte converſus ſum in ærumna mea dum configitur ſpina*. Quod per diem patitur tormentum, urget illum ad deſiderandam noctem, & nocte anxiatus,
Iob 6. poſt diem ſuſpirat. *Si dormiero, dicam: Quomodo conſurgam, & rurſum expectabo veſperam, & replebor doloribus uſque ad mane*. Et ita qui poſt terrena anhelat, nunquam quieſcit à laboribus, anxietatibus, doloribus, & ſpinis. Nec fœlicior qui ea poſſidet.

L. 2. ad Nat. 1. 2. Inter Gentilium nomina *Volupiam voluptatis* Deam recenſet Tertullianus.
D. Aug. l. 4. Civ. 4. Sen. l. de Rem. Fort. & l. de beat. Vir. Huic ædem dicarunt Romani, intra quam Angorę deæ mœroris conſtruxerunt templum, ita diſpoſitum, ut nullus eſſet locus in templo Volupiæ dicato, quo Angora non aſpiceret. Hoc modo docuerunt nos nullum eſſe in mundo hominem adeo fortunatum: qui anguſtiis, & afflictionibus ſit exemptus. *Iſte quem beatum credis, ſæpè dolet, ſæpè ſuſpirat*: quamvis fauſtus appareat, verè infœlix eſt: *quæ expectantur foris nitent; intrinſecus miſera*. Qui in ſæculo fœliciores exiſtimantur, tot plectuntur miſeriis, quæ vix numerari poſſunt: *Dici nequit quantum per horas, fert in hac vita miſeriarum, vita fœlicium*. Et ſicut qui aliquo cruciantur morbo, nullam ęgritudinem ſuæ comparandam cenſent, ſic homines, quam patiuntur adverſitatem cunctis majorem exiſtimant. *Moroſum eſt genus humanum, ſortem ſuam ſemper accuſans, & animum gerens gravatum*. *S. Id. Apol. l. 2. Ep. 13. D. Chryſ. hom. 7. ad Pop. Tob. 5.*

Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video? Quale gaudium erit mihi cum viro nebulone, zelote, violento, & perdito? quale gaudium erit mihi cum uxore arroganti, laſciva, ludo, luxui dedita? quale gaudium erit mihi cum filiis ingratis, inobſequentibus, & impiis? quale gaudium erit mihi cum ſubditis contumelioſis, perfidis, & traditoribus? *Præcipitat quiſque vitam ſuam, & futuri deſiderio laborat, & præſentium tædio*. Concupita, & non obtenta bona eum cruciant; poſſeſſa verò ſui faſtidium ingenerant: Etiam *vina poſteriore quoque uſu depretiantur*. Hujus perpulchrum habemus exemplum in Ammon qui ſororem ſuam Thamar tanto concupivit ardore; ut præ amore ægrotaverit: verum ſtatim ac illa potitus eſt, ardentem illum amorem in averſionem convertit; *ita ut majus eſſet odium, quo oderat eam, amore quo antea dilexerat*. Idipſum accidit multis, qui ante matrimonium ardenter ſeſe diligunt: matrimonio autem rato, & conſummato ſeſe mortaliter averſantur. *Sen. l. de Beat. Vir. Tert. l. de Cult. fem. 6. L. 2. Reg. 13.*

Hujuſcemodi mutatio procedit, vel 1. quia venerea voluptas pœnitentiam affert. *Quid de corporis voluptatibus loquar, quarum ſatietas plena eſt pœnitentia?* Vel 2. ex mutabilitate voluntatis; quæ quod amabat heri, odit odie: *Quæ mutabilitatis ſuæ onera, quia volens expetiit, nolens portat*. Vel 3. ex objecti amati defectibus, qui in ipſius poſſeſſione dignoſcuntur: *Poſſeſſio eſt malignus fœlicitatis interpres*. Juvenis attendebat ad externum puellæ decorem, non conſpiciebat animum ejus arrogantia inflatum, ad luxum, & ludum, & laſciviam pronum: puellam exiſtimabat humilem, caſtam, mitem, virtutis ſtudioſam: & quia in poſſeſſione ſe videt deceptum, non inveniens quas cenſebat virtutes, ſed potius vitia eis oppoſita *Bern. l. 5. de Conſ. 7. Greg. Mag. l. 6. Mor. 3. Ennod. l. 6. Ep. 20.*

pec-

Digitized by Google

pœnitet, ſed tardè; ſeſe accuſat erroris, & puellam illam quam ardenter diligebat, hoſtiliter odit. Tale eſt omne ſæculi bonum, *Antequam habeatur, in pretio eſt: idem acceptum vileſcit, & contemnitur*: & ut vult D. Auguſtinus, *omnis terrena poſſeſſio ſupplicium eſt cupiditatis*. Poma Sodomæ externam habent pulchritudinem, ſed intus cineribus ſunt repleta, *& ſi qua illic arborum poma conantur oculis tenus, cæterum contacta cineſcunt*. Suavem promittunt dulcedinem, verum guſtata amareſcunt. *Spectes illic ad ſpeciem poma viridantia, formatos uvarum racemos, ut edendi generent ſpectantibus cupiditatem: ſi carpas fatiſcunt, & reſolvuntur in cineres fumumque excitant, quaſi adhuc ardeant*. Terrena bona pomis, & uvis Sodomæ ſimilia, pulchra & dulcia extrinſecus apparẽt: ſunt autem intrinſecus deformia, & amara; qui ea poſſident, non dulcedinem, ſed amaritudinem guſtant; *De vinea Sodomorum vinea eorum: uva eorum, uva fellis*: & ſicut mel in bilem convertitur: ita mundi hujus ſuavitates, & fœlicitates, in amaritudines, & infœlicitates degenerant.

Greg. Naz. Orat. 42. Ser. 15. de Diverſ.

Tertul. Apol. 40. Heſiep. l. 4. c. 18.

Deut. 33. Clem. Alex. l. 1. Pad. 9.

2. Verum eſto quòd rerum terrenarum *abundantia contumelioſa in ſemetipſam*, non ſit, ſed temporalia bona cum gaudio poſſideantur: nonnè grandem affert ſollicitudinem timor ea amittendi? *Sollicita cogitatio hæc quamdiu*? Quamdiu perfruar objecto illo tantopere dilecto? quamdiu vivam cum uxore adeo mihi chara? quamdiu hujus hæreditatis habebo dominium? quamdiu huic exercitui imperabo? quamdiu Senatoris aut Præſidis ſervabo dignitatem? quamdiu ero infulis pontificiis redimitus? quamdiu in ſolio regio ſedebo? Adeò ſollicita eſt hæc cogitatio *quamdiu*, ut perturbet delicias, queis potiuntur in curia Reges; voluptates innocuas, quibus uxorati fruuntur in matrimonio: oblectamenta, quæ in adminiſtranda juſtitia experiuntur Senatores: & cuncta generatim mortalium gaudia, *quæ adeo non ſunt gaudia, ut ſæpè initia futuræ triſtitiæ ſint*. Quod ſi bonis adeò dilectis orbantur, tunc iſtud experiuntur Sapientis: *Extrema gaudii luctus occupat*, Quomodo Hugo Victorinus hæc adhuc Sapientis expendit verba: Omnia flumina intrant in mare. *Quid eſt flumina intrare in mare, niſi omnem mundi delectationem terminari in amaritudines Omne ergo flumen mare intrat, quia extrema gaudii luctus occupat*: roſæ in ſpinas, dulcedines in amaritudines, trãquillitates in procellas, & naufragia commutantur. *Vis eſt, & illa navigiis, cùm longè à Caphareis ſaxis, nulli depugnata turbinibus, nullis quaſſata decumanis, adulante flatu, labente curſu, lætante comitatu, inteſtino repente percuſſu; cum tota ſecuritate deſidunt: non ſecus naufragia vitæ, etiam tranquillæ mortis eventus*.

Tert. l. 1 de Cult. Fœm. 6.

Sen. Ep. ad Paulin. de Brev. vit.

Sen. ep. 63.

Prov. 14.

Prov. 23.

Tert. l. de An. 52.

Et ſicut is qui diu propè ignem permanſit, majus patitur frigus; ſic qui poſſeſſa, & dilecta amittunt bona, majorem perſentiunt dolorem. Qualis quæſo agricolæ oblectatio habentis terras abundantes frumento, vites uvis onuſtas? at qualis dolor dum grando in una nocte; eum totius anni labore fruſtrat? Quale gaudium mercatoris in ſuo negotio proſperanti? at qualis ærumna dum eũ negotiationis ſocii defraudant; dum naves in mari patiuntur naufragium; dum merces à prædonibus furantur; dum aliquo alio funeſto eventu fortuna penitus evertitur? Qualis lætitia uxoris cum marito ardenter eam diligente? verùm qualis triſtitia in ipſo iuventutis flore viduari? Quale gaudium parentis habentis filium ſtudioſum, obſequentem, & benè morigeratum? at qualis afflictio orbari benemerito filio, quem ut baculum ſenectutis proſpiciebat? Quale oblectamentum Regis floreſcens regnum poſſidentis? at qualis dolor cùm de throno in ſervitutem cadit, & obtemperare cogitur injuſto diadematis uſurpatori? Annon quotidie hujuſmodi eveniunt caſus? Quot agricolæ tempeſtatibus grandinantur? quot mercatores divites qui in extremam rediguntur egeſtatem? quot uxores in ipſo hymenæi exordio viduatę mariti? quot parentes qui charos amittunt filios, quando magis ſunt eis neceſſarii? quot Reges ſervi effecti, & è ſolio detruſi? Nonnè hac tempeſtate magnũ vidimus Regem in throno ſedentem, & de throno deturbatum; purpura fulgentem, & in tenebroſo ergaſtulo incarceratum; ſceptrum manu tenentem, & catenas in manibus habentem; diademate coronatum, à ſicario publice detruncatum? Hanc mundanæ fœlicitati viciſſitudinem, & amaritudinem gravi ſtylo declarat Tertullianus: *Multo violentior mors quæ per aliena graſſatur, quæ animam per commoda expellit; quæ tunc mori affert cùm jucundius eſt vivere, in exultatione, in honore in requie, in voluptate*.

Tert. l. de An. 52.

Quærit D. Bernardus, cur Salvator *proceſſionem habere voluerit, qui mox futuram noverat paſſionem*; cujus hanc reddit rationem; *Ut amarior eſſet paſſio quan-*

Ser. 1. Dom. in P. lm.

pro-

proceſſi præceſſiſſet. Ab eodem enim populo, in eodem loco, & ipſo tempore, pauciſſimis diebus interpoſitis, primò cum tanto triumpho ſuſceptus, poſtea crucifixus eſt. Idcirco exclamat Bernardus: *O quam diſſimile, Tolle, tolle, crucifige eum, & Benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in excelſis! Quam diſſimile, Rex Iſrael, &, non habemus regem niſi Cæſarem! Quam diſſimiles rami virentes, & cruor, clavi, & ſpinæ!* Unde hæc tam luctuoſa rerum facies: tam repentina cataſtrophe, tam tragicæ viciſſitudinis cauſa? *Ut videat ſæcularis anima, videat, & intelligat, quoniam extrema gaudii luctus occupat. Hic nimirum eſt tranſitoriæ finis lætitiæ, hic fructus gloriæ temporalis*. Utinam benè cogitarent quod quotidie vident homines, mundi dulcedinem converti in amaritudinem: mel in fel: luxum in luctum: plauſum in planctum; gloriam in ignominiam; divitias in paupertatem triumphum in funeſtam tragœdiam; perfectamque fęlicitatem nullatenus in mundo reperiri poſſe, ibi omnia mutationi, vel morti obnoxia ſunt.

III. PARS. Tert. l. de Reſ. 54. D. Aug. Ser. 6. de Can. L. de civ. Dei 19. Min. Fel. in Oct.

Mors non capit immortalitatem, Beatitudo morti, & mutationi non ſubjacet. Quia *non eſt vita niſi beata vita. Non eſt beata vita niſi vera vita: nec vera vita niſi æterna vita*. Quod ita certum videtur Auguſtino, ut velut articulum fidei indubitatè credendum proponat. *Futura vitia creditur eſſe ſempiterna, & ſempiternè beata: ubi eſt fœlix æternitas, æterna fœlicitas*. Quod unum ſufficeret ad demonſtrandum veram fœlicitatem nequaquam inveniri in terra: nam *quæ poteſt eſſe ſolida fęlicitas, cùm ſit ſomnio ſimilis? antequam teneatur, elabitur*. Hujuſcemodi viciſſitudo, fluxus, & inconſtantia ex triplici procedit capite: 1. Ex mutabilitate bonorum mundi, quæ peritura ſunt: 2. ex mutabilitate hominis, qui moriturus eſt: 3. ex mutabilitate uſus, & poſſeſſionis bonorum mundi.

Tert. l. de Pall. 2.

1. *Ita mutandus erit mundus omnis, qui & diverſitatibus corporatus, & vicibus temperatus*. Terrena bona mutabilia ſunt, quia tempore menſurantur; nam *tempora labentia ſunt*, omnia etiam temporalia ſunt corruptibilia: & ita *inter peritura vivimus*. Etenim gloria tranſit, honor evaneſcit, voluptas fugit, pulchritudo defloreſcit, fortitudo perit, divitiæ amittuntur, domus evertũtur, familiæ mutãtur, virtutes obliviſcuntur, & cũcta generatim fortunę, & naturę bona, *iſta certe omnia mortalia ſunt*.

Tert. l. de Spect. 29. Sen. — D. Aug. in Pſ. 38.

2. Homo quoque *multifariam demutatur, & habitu, & ipſa corpulentia, & valetudine, & conditione, & dignitate, & ætate, ſtudio, negotio, artificio, facultatibus, ſedibus, legibus, moribus*, quot modis mutatur homo dum vivit, qui tandem ſubditur morti: nam *mors non aliud determinatur quàm diſunctio corporis, & animæ*: & ita homo mutabilis, & mortalis, vel in vita, vel in morte, temporalibus denudatur bonis.

Tert. l. de Reſ. 54. Tert. l. de An. 27.

3. Nam *mutari, & perire priſtino ſtatui, quem dum mutantur, amittunt*. Nonne videmus quotidie continuas ſtatus mutationes, divitum qui evadunt pauperes, ſublimium qui deiiciuntur: aliorumque, qui dum vivunt, temporalia amittunt bona? Quia ut bellè ad propoſitum ait S. Ambr. *Ad tempus iredita, in perpetuum tenere non poſſumus*, & licèt ea uſque ad ultimum vitæ diem conſervent, in morte neceſſariò amittunt.

Ter. l. adv. Herm. 34. Deſid. reſ.

Chriſtiani, qui fide, ratione, ipſaque experientia, certò cognoſcunt mundana omnia eſſe mutabilia; nonne ab illis cor avellere tenentur? *Cur ponimus corda noſtra in terra cùm videamus quia evertitur terra?* Plerique tamen in mundo felicitatem ſuam collocant, nec attendunt quòd mundus non felicitatem, ſed infelicitatem ſuis amatoribus præſtat. Chriſtiane qui beatitatis æſtuas deſiderio, *ſi ſapis, ſi habes, cor, ſi tecum eſt lumen oculorum tuorum, deſine ea ſequi, quæ & aſſequi miſerum eſt*.

S. Auguſ. S. Bern. ep. 103.

CONCIO SECUNDA.

Apoſtolus municipatum in cœlis eſſe pronuntians, alicui, utique civitati cęleſti eam deſignat. Plura ſunt, quæ Chriſtianum urgent, ut ad cęlum mentis attollat oculos. 1. Diſpoſitio corporea hominis, qui reſpicit cœlum, cùm cætera animantia terram intueantur. 2. Motus animæ rationalis, quæ Deum pronuntians, *non ad capitolium, ſed ad cęlum reſpicit: novit enim ſedem Dei vivi*. 3. Fides, quæ docet cęlum eſſe locum perfectæ felicitatis. 4. Quia homo naturaliter appetit beatitudinem, quam nequit habere in terra, ubi eſt peregrinus, egenus, & ſceleroſus, ſed in cœlo, ubi non erit peregrinus, ſed civis; non pauper, ſed opulentus; non ſceleroſus, ſed in ſanctitate conſummatus. Quod attendens Vates Regius, totus admirabundus exclamat: *Beati qui habitant in domo tua Domine*. Verè beati, quia 1. habitant

Tert. l. 3. ad Marc. 23. Tert. apol. 17.

bitant

bitant in domo Dei, 2. habent poſſeſſionē Dei: 3. particeps ſunt ſanctitatis Dei.

I. PARS. *Tert. l. de ſpect. 29.* *Pſ. 41.* *Qualis civitas nova Ieruſalem!* Tanta eſt ejus dignitas, ut in ejus conſideratione præ ſtupore, & gaudio effundat animam Propheta. *Hæc recordatus ſum, & effudi animam meam in locum tabernaculi admirabilis, uſque ad domum Dei.* Cęlum nuncupat tabernaculum admirabile, domum Dei glorioſam: Et meritò, quia eſt domus 1. admirandæ pulchritudinis, 2. ſtupendæ jucunditatis, 3. perpetuæ tranquillitatis.

1. Gentiles locum felicitatis Elyſios Campi vocitarunt, & ſub hoc nomine cęlum adumbrarunt. *Tert. apol. 47.* *Elyſii campi fidem occupaverunt.* Verùm omiſſis Poetarum fabulis, Beati cęlum inhabitant, quod eſt domus Dei, ſed admirandæ pulchritudinis. Cęli qui apparent, mira profectò præditi ſunt pulchritudine; Tanti eos facit Regius Vates, ut eos velut divinæ gloriæ decantatores prædicet: *Pſ. 18.* *Cœli enarrant gloriam Dei;* quia ſcilicet ex eorum pulchritudine homines moventur ad divinas decantandas laudes. Verùm quantumvis Dei magnalia in firmamento fulgeant multò magis in Empyreo ſplendent; quod cunctos celeſtes in nobilitate, pulchritudine, & fulgore longè ſuperat. Quapropter in mundi exordio Deus poſuit aquas ſupra, & infra firmamentum; velut velum, quo Empyrei occultaret radios. Nam cùm ut multò lucidius Sole, obcæcaſſet mortalium oculos, ait S. Auguſt. niſi appoſitum fuiſſet velamen aliquod ad impediendam tantam ſplendore effuſionem. Firmamentum ſuis ſtellis illuſtratum, eſt quidem lucidiſſimum, attamen cùm S. Auguſtinus fulgores ejus Empyrei ſplendoribus confert, illud terram vocitat: *lib. 2. de Gen. ad lit. 3.* *Sed ad illud cælum cœli, & terra noſtra cęlum terra eſt.* Empyreum appellat cęlum cęli, quia cæteros cęlos tantùm lumine ſuperat, quantum alii cęli terram. Quòd ſi cęli quos videmus tanto lumine coruſcant, tanto fulgore rutilant: quanta quæſo Empyrei pulchritudo, quantus ſplendor, in cujus comparationem, Alt. Auguſtinus, cęli quos intuemur, nonniſi terra ſunt? *l. 12. Conf. 2.* *Ubi eſt cęlum quod non cernimus? cui terra eſt hoc omne quod cernimus.*

Si atrium palatii Regi eſſet adamantibus, ſmaragdis, unionibus, & margaritis adornatum, nonnè poſſet inferri: Si atrium ita ditatur, quales quæſo ſunt aulæ divitiæ? Si quod apparet eſt adeò pulchrum, qualis quæ latet pulchritudo? Eodem modo ratiocinandum eſt in præſenti materia. Si Firmamentum eſt adeò fulgidum, quales ſunt fulgores domus Dei? Si cœli quos videmus, tanto ſunt decore micantes, qualis Empyrei decor? *Venant. Fort.* *Ubi ſemper liliorum roſarumque blandior lux arridet; ubi pictura floris odoriferi non marceſcit; ubi loci fœcunditas neque nube premitur, neque Sole ſiccatur: ubi juſtus gemmas calcabis in plateis, quas modò Reges non habent in coronis.* Hoc non nemo ingenioſè expreſſit repræſentans cœlum ſtellatum cum hoc lemmate. *Pulchriora latent.* S. etiam Bernardus quoties intuebatur cœlum, in extaſim raptus, hæc proferebat verba: *Ser. 5 ad Matth.* *Tota pulchra es patria mea, tota pulchra es, abſque eo quod intrinſecus latet.* Dilectus diſcipulus, ut ſupernæ civitatis aliqualem nobis depingeret imaginem coacervavit omnia quæ pulchriora, & ditiora cenſentur apud mortales: *Apoc. 21.* *Et erat ſtructura muri ejus ex lapide jaſpide: ipſa verò civitas aurum mundum, ſimile vitro mundo, & fundamenta civitatis omni lapide pretioſo ornata: duodecim portæ, duodecim margaritæ ſunt per ſingulas, & ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum.* Verùm hujuſmodi dives deſcriptio, & quævis alia quæ fieri poteſt à mortalibus numquam ſatis exprimet civitatis cœleſtis decorem. *S. Auguſt. ſer. 115. de temp.* *Cùm omnis anima ſancta cæleſtem Jeruſalem ingreſſa fuerit, multo plura, & magnificentiora perſpiciet, quàm, & ei ſunt per ſacro eloquia, per Prophetas, & Apoſtolos nuntiata.*

2. Domus igitur Dei eſt admirandæ pulchritudinis, & ſtupendæ adhuc jucunditatis, quam cum ſtupore contemplatur Tertull. *l. de ſpect. 29.* *Quid admirer? ubi gaudeam, ubi exultem?* Supernæ civitatis deliciæ adeò ſuaves ſunt, ut ad eas cognoſcendas, & deguſtandas, ejus aditum exoptet, & enixè poſtulet à Deo Vates Regius: *Pſ. 26.* *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini: ut videam voluptatem ejus.* Perfecti Chriſtiani apud Tertull. eodem æſtuant deſiderio: *l. de ſpect. 28.* *Numquid eſt aliud votum noſtrum, quam quod, & Apoſtoli, exire de ſæculo, & recipi apud Dominum? Hic voluptas, ubi & votum.* Empyrei gaudia paradiſo præfigurata ſunt terreno, in quo primos parentes juſtitia originali decoratos collocavit Deus. Locus ille tantis erat deliciis abundans, ut à ſacris Paginis, paradiſus voluptatis nominetur. Verum ſicut umbra non attingit perfectionē

ve-

veritatis quam adumbrat; ſic voluptates paradiſi terreſtris non aſſurgunt ad Empyrei delicias, ibi ipſemet deliciatur Deus. *Si paradiſum nominemus, locum divinæ amœnitatis recipiendis Sanctorum ſpiritibus deſtinatum.*

Tertull. apol 47. 16.

Eſaias Propheta innocuas Empyrei voluptates per vinum defœcatum oſtentat: *Faciet Dominus in monte convivium vindemiæ defæcatæ*. Regius etiam Vates Deum repræſentat calicem in manu tenentem, in quo eſt merum, fæx, & vinum fæce mixtum. *Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto; verumtamen fex ejus non eſt exinanita; bibent omnes peccatores.* Hoc calice potat Deus; ſed diverſimodè, reprobos in inferno, viatores in ſæculo, & Beatus in cœlo. In inferno, reprobis præbet fæcem, nempe triſtitias, & dolores puros abſque vino gaudii, & conſolationis. In ſæculo præbet viatoribus vinum mixtum id eſt jucunditates cum fæce mœroris, & triſtitiæ permixtas, quas ideò nuncupat Philoſophus moralis *triſtes voluptates*. Tandem in cœlo Deus merum præbet Beatis, ſcilicet jucunditates puras abſque ulla triſtitia. Quapropter S. Auguſt. acutè animadvertit, quòd Apoſtolus loquens de hujuſce vitæ afflictionibus utitur his terminis, quaſi, tanquàm, qui triſtitiæ vim & magnitudinem minuunt: *quaſi triſtes, ſicut egentes*; dum autem de cœli gaudiis loquitur, nulla utitur reſtrictione, ſed addit, ſemper, ut denotet eorum magnitudinem, & interminabilem durationem. *Non dixit Apoſtolus, quaſi gaudentes, ſed ſemper gaudentes, triſtitia noſtra habet quaſi. gaudium noſtrum non habet quaſi.*

Epiſt. 68. Conc. 2. in Pſ. 98. S. Auguſt. ſerm. 3. de tranſ. Pſ. 35. Pſ. 45.

Tantum, & tale eſt gaudium, quo fruuntur in cœlo Beati, *tanta eſt dulcedo futuræ gloriæ, quòd ſi una guttula in infernum deflueret, totam damnatorum amaritudinem indulcoraret*. Quòd ſi una guttula tantam habet virtutem, quid dicendum de vivo fonte? *Quoniam apud te eſt fons vitæ*. Quid de deliciarum torrentibus? *Torrente voluptatis potabis eos*. Quid de gaudiorum fluminibus? *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei*. Quid de diluvio, quod cœleſtem inundat Jeruſalem? *Dominus diluvium inhabitare facit*. Quid de oblectamentorum oceano, in quo immerguntur Sancti, & undequaque ineffabili replentur lætitia? Nam *gaudium erit eis intus, & extra: gaudium ſurſum atque deorſum, gaudium circumcirca: ubique gaudium plenum*, quod magnitudine, & multitudine, mentis aciem longè ſuperat. *O quot: & quanta gaudia, quiſquis obtinebit! qui de tot ac tantis beatitudinibus jubilabit!* At de quo gaudebunt Beati? ſed de quo non gaudebunt? Gaudebunt ſe eſſe ab hujus vitæ miſeriis liberatos: gaudebunt ob contemptum mundi, & victorias de dæmone reportatas: gaudebunt ſe eſſe à concupiſcentiæ ardoribus exemptos: gaudebunt ſe eſſe à peccato, & damnatione immunes: gaudebunt ſe eſſe ab exilio ad patriam tranſvolatos: gaudebunt Angelorum, & Beatorum frui conſortio, gaudebunt ſe divinas intueri magnitudines, amare perfectiones: tandem *delectabuntur in multitudine pacis*.

Pſ. 18. Anſel. Anſel.

Pſ. 36. Tert. l. de praſ. har. 20. S. Aug. l. 15. Civ. 12.

5. Beati in cœlo perfecta tranquillitate fruuntur. Etenim *eſt illis communicatio pacis*. Pacis deſiderium tam eſt homini naturale, ac gaudii votum, & *ſicut nemo eſt qui gaudere nolit: ita nemo eſt, qui pacem habere nolit*. Verùm ubi pacem illam tantoperè exoptatam reperiet? Non in terra, quæ non eſt ſedes pacis, ſed belli theatrum. Bellum habet homo cum Deo, quem ſuis criminibus inſolenter aggreditur: bellum cum dæmonibus, qui indeſinenter ei parant inſidias: bellum cum proximo, à quo vel ſuperbia, vel avaritia, vel laſcivia, vel invidia, vel aliqua paſſione dividitur: bellum cum creaturis, quæ adverſus illum armantur, ut vindicent injurias Creatori factas: bellum in ſeu etipſo; nam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem.

Quòd ſi interdùm pace frui videtur, mox ut incipit, finit: ſi interdùm ei creaturæ obſequuntur; ipſum ſtatim perſequuntur: ſi interdùm cum proximo init amicitiam, mox levi de cauſa eam frangit: ſi interdùm dæmones à tentationibus quieſcunt, illum ſtatim majori adoriuntur impetu: ſi interdùm in Dei benevolentiam reddit, mox perdit gratiam, & cadit in peccatum. *Vera pax, tranquilla requies non alternat, nec alternas viciſſitudines reciprocat: Pax hujus temporis ſæpè variatur, & immutatur.* Idcircò non in terra, ſed in cœlo vera pax duntaxat reperitur, quia *regnum Dei plenum eſt pacis*. In cœlo ſiquidem homo in ſemetipſo tranquillus, neque poſt reſurrectionem inter corpus, & animam ullum erit diſſidium. *Cum ſpiritu ſiquidem, & caro ſpiritalis facta convivdat, & totus homo in nullo penitùs diſſonat.* In cœlo non timebit creaturarum perſecutionem: nam *Beatorum feliciſſima voluntate cuncta prorſus elementa deſerviunt*; & cun-

Hugo. Card. in Pſ. 4. S. Aug. l. de diſt. Deo 18. Pet. Dam. ep. 50. cap. 28.

cuncta ad eorum nutum, omnia ad eorum vertentur arbitrium. In cœlo perpetua cum fratribus fruetur pace, nihilque eorum dividet voluntates. *Omnium mentes in mutui amoris unione conflata, nulla invicem varietate diſſentiunt, ſed in communi voluntatis ſtudio omnes unanimiter fœderantur*. In cœlo nullis diaboli impugnabitur inſidiis, quia *nec erit hoſtis impugnans, nec ulla illecebra*. In cœlo nullo ardebit concupiſcentiæ incendio: *Ibi natura humana quæ vitiata fuerat cunctis paſſionum ſqualoribus defæcata, tripudiant, & azima facta in ſua puritatis munditie perſeverat*. In cœlo divinam perpetuò ſervabit benevolentiam, nec unquam à ſanctitate decidet. Quod probat Dionyſi. Carthuſ. ex iſto Jobi loco: *Qui facis concordiam in ſublimibus ſuis, in angelicis quoque ſpiritibus ſummam, & indiſſolubilem facis concordiam, implendo eos tanta beatitudinis ſuæ communione, quod nec à ſe, nec à Deo diſcordare nullatenus queant*. Res in ſuo centro quieſcunt, nec moventur, cœlum eſt centrum hominis, Beati in cœlo exiſtentes ſunt in centro, *ubi erit ſumma ſecuritas, ſecura tranquillitas: & tranquilla jucunditas*, & plena deſideriorum ſatietas, nam Sancti in cœlo omnia ſimul cum Deo poſſident.

S. Auguſt. Soliloq. 15

Cap. 25.

S. Auguſt. Soliloq. 25.

II. PARS

Tert. l. ad pat. 13.

Quamdiu homines degunt in terra, *ſunt in penuria mundi*. Quænam quæſo major egeſtas, quàm nihil ſibi proprium habere, uti tantum modica re, & uti adhuc ad breve tempus? Ea eſt conditio mortalium, qui 1. nullius rei ſibi proprietatem poſſunt vendicare, 2. qui dumtaxat uſum habent rerum, 3. qui uſum modicum, & brevi duraturum habent. Non eſt æqua ſors Beatorum, qui in cœlo 1. Deum poſſident, 2. omnia in Deo poſſident, 3. æternaliter Deum poſſident.

Tert. l. de pat. 7.

1. *Quod noſtrum videtur alienum eſt*. Quàm diſſimilis eſt mortalium, & Beatorum ſtatus! Sæculi homines inopes ſunt, & nonniſi de ſua paupertate valent gloriari: Beati verè ſunt divites, & meritò de ſua opulentia gloriantur; *In portione mea dives ſum*. 2. Sæculi homines rerum dumtaxat uſum, non poſſeſſionem habent: Beati in cœlo *poſſidebunt hæreditatem, ipſum Deum*. 3. Bona quibus ſæculi homines utuntur intra terminos terræ mariſque finiuntur. *Divites quantumvis fines ſuos extendant, & terra deficit, & mare includit inſanas cupiditates*: Beatorum verò *portio non deficit, mari non clauditur*. 4. Mortalium bona multis ſunt obnoxia caſibus: at Beatorum *portio non ariditate ſiccatur, non imbre diluitur, non frigore uritur, non tempeſtate quaſſatur*. Mortalium fucata felicitas mera eſt infelicitas: At *quid poteſt eo eſſe felicius, cui efficitur ſuus conditor cenſus, & hæreditas ejus dignatur eſſe divinitas?* Divitiæ cujuſvis hominis ex ejus cenſu cognoſcuntur. Inde colligenda eſt Beatorum opulentia, quorum Deus eſt hæreditas, & cenſus: Fit mutuum, & commercium inter Beatos, & Deum, *illi ipſo poſſidente fiunt hæreditas ipſius, & ille viciſſim fit hæreditas ipſorum*. Deus Beatos poſſidet velut ſibi peculiare bonum: Beati Deum poſſident velut hæreditatem ſibi propriam cunctaque ſimul cum Deo poſſident.

S. Ambr ſerm. 3 in pſ.

S. Aug. in pſ. 5.

S. Ambr.

S. Proſp. l. 2. de vit. contemp. 16.

S. Auguſt. tract. 2 in Ioan.

Tert. lib. 1. adver. 4.

2. *Præſume omnia habere, ſi habeas Dominum cujus omnia*. Nullus mortalium cunctorum bonorum cumulatione utitur: at in cœlo eſt quidquid amatis, quidquid deſideratis. Si delectet pulchritudo, fulgebunt Juſti ſicut Sol: ſi velocitas, aut fortitudo, erunt ſimiles Angelis Dei; ſi longa, & ſalubris vita, ibi erit ſana æternitas, & æterna ſanitas: ſi ſatietas, ſatiabuntur cùm apparverit gloria Domini: ſi melodia, ibi Angeli ſine fine concinunt Deo: ſi voluptas, torrente Deitatis ſuæ potabit eos Dominus: ſi ſapientia, omnes erunt docibiles Dei: ſi concordia, cibus erit illis voluntas Dei: ſi poteſtas, introibunt in potentias Domini, & omnipotentes erunt voluntatis ſuæ, ſi honores, & divitiæ, Deus ſervos ſuos bonos, & fideles ſupra multa conſtituet. Quia tunc erit *Deus omnia in omnibus*. Super terram Deus non eſt omnia in omnibus; divina ſapientia diviſit hominibus bona tum fortunæ, tum naturæ, tum gratiæ. Sampſoni quippe dedit vires corporis, Salomoni ſapientiam, Abſaloni decorem, Eſther pulchritudinem, Judith venuſtatem, Jobo divitias, Machabæis gloriam, Abrahamo fidē, Joſepho, caſtitatem, Moyſi manſuetudinem, Phinei zelum, Davidi teneritudinem, Paulo ſcientiam, Petro dilectionem; Martyribus conſtantiam, Confeſſoribus humilitatem, Virginibus puritatem, cæteriſque Sanctis ſpecialia Deus largitus eſt dona: At *cùm mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & corruptivum hoc incorruptione veſtitum, tunc Deus erit omnia in omnibus ut non ſit tantùm in Salomone ſapientia, in Davide animi manſuetudo, in Elia, & Phinees zelus; in Abraham fides, in Petro perfecta dilectio, in Vaſe electionis ſtudium prædicandi; ſed totus in cunctis, ut om-*

S. Aug. l. de ſpir. & an. 64.

1. Cor 15.

S. Hier. l. 1. contr. Pel. 11.

Digitized by Google

omni virtutum choro Sanctorum numerus glorietur. S. Auguſt. addit quòd Paulus his verbis: *Ut ſit Deus omnia in omnibus*, innuit quòd Beati poſſident quidquid pulchrum, & delectabile imaginari poteſt imaginatio; quidquid pretioſum, & ſublime mens valet concipere. Extendat ſuas intellectus cogitationes ad quodcumque voluerit bonum: *cui portio Deus eſt, totius poſſeſſor eſt naturæ*, & quod eſt admiratione dignum, omnes Sancti cuncta bona in Deo poſſident, & quilibet adhuc Sanctus omnia in Deo poſſident. *Unde verò omnia poſſidebat? quia omnium creatori adhærebat*. Cuncta in Deo formaliter, vel eminenter continentur; quæ Deus cuivis largitur Beato, dum ſe ejus ſummum bonum, & felicitatis ſuæ objectum exhibet. *Sic à perfectis, & immortalibus filiis habentur omnia, ut ſint & omnium ſingula, & omnia ſingulorum*. Bona quæ eminentia pollent abſque ſui diviſione communicantur; lux Solis non dividitur, etiamſi ſuper varias mundi ſe ſe diffundat partes: Deus lumen indeficiens, enſque ſpirituale ſupremum, nullius eſt diviſionis capax, totus Beatis communicatur, licèt non totaliter quia à nulla creatura (ſed tantùm à ſemetipſo) poteſt comprehendi.

Ser. 16. de verb. Apoſt.
S. Ambr.
S. Aug. in Pſ. 47.
S. Aug. l. 2 quæſt. Evang. 33.

Ea eſt portio quam terrenæ partes æquare non poſſunt. Nam 1. terrena hæreditas in poſſeſſione, vel uſu rerum temporalium ſita eſt: cœleſtis hæreditas in poſſeſſione Dei conſiſtit. 2. Terrena hæreditas à pluribus haberi nequit abſque diviſione bonorum: cœleſtis hæreditas abſque ulla objecti beatifici ſectione poſſidetur. *Indiviſum regnum Chriſti eſt, indiviſa hæreditas: ſolida ad ſingulos Chriſti dona perveniunt, omnes habent, & nemo fraudatur*. 3. Hæreditas terrena decreſcit dum hæredum numerus accreſcit: Ut enim ait S. Ambr. *Alia conditio eſt hæreditatis humanæ, ſi diviſa fuerint emolumenta, minuuntur, & hæredis eſt damnum adſcriptio cohæredis*. Cœleſtis hæreditas, ab hæredum numero nullam capit diminutionem, imò magis incrementatur, & augeſcit, *non minuitur hæredi, quidquid à cohæredibus vindicatur, manet emolumentum integrum, & eò magis ſingulis creſcit, quò pluribus fuerit acquiſitum*, quilibet enim ex aliorum felicitate, accidentalem acquirit gloriam. 4. Terrena hæreditas inter cohæredes invidiam, animadverſionem, diſſidia, & lites adducit. *Iſta quæ appetitis, quia exigua ſunt, nec ad alterum, niſi alteri erepta, transferri poſſunt: eadem affectantibus, pugnam; & jurgia excitant*: cœleſtis hæreditas ſecum non affert æmulationem, ſed charitatem, non diſſidium, ſed unionem, & pacem. *In civitate Dei præmium, & ſingulorum erit omnium per charitatem, ubi nullus ſuperior ſuperbus erit, nullus inferior invidus*: ſed quivis eſt alienæ felicitatis particeps, de aliorum proſperitate lætatur, victoriis triumphat, diademate coronatur, ejuſque gloria decoratur Virginum nitore, Martyrum cruore, Angelorum ſplendore, Deiparæ conſortio, Chriſti aſpectu, viſione Dei, quem in æternum poſſidebit.

S. Ambr.
S Ambr.
Serm. 14. in pſ. 118.
S. Ambr.
Sen. l. 3. de ira, 25.
S. Aug. l. 22. Civ. 21.

3. Nam, ut ratiocinatur Tertull. anima beata *in æternitatis conſortio, poſita particeps. cum illo neceſſe eſt, & vires, & leges, & conditiones æternitatis*. Æternitas eſt perfectio Deo eſſentialiter conveniens: Beati in cœlo divinæ æternitatis participes ſunt: cum hoc tamen diſcrimine, quòd divina æternitas neque initium, neque finem habet, participata verò Beatorum æternitas, initium quidem habet, quia cœpit in tempore, verùm finem nunquam habebit, quia *Creatoris ſui æternitate ſunt firmi*. Diſcrimen illud notant Theologi, docentes Deum æternum eſſe à parte ante, & à parte poſt, nam *Deus tam alienus ab initio, & fine eſt, quàm à temporis arbitrio, & metatore initii: & finis*. Beatorum verò gloriam æternam eſſe, non à parte ante, ſed à parte poſt, quia licèt inceperit in tempore, *in infinitam æternitatem propagabitur*.

l. adv. Herm. 39.
S. Aug. l. 9 Civ.
Tert. lib. 1. adv. Marc 8.

Ad denotandam interminabilem æternitatem Romani utebantur corona, & ob eamdem rationem Sancti pinguntur diademate coronati. Coronata æternitas, tum, Deo, tum Sanctis competit. Corona, quæ divinam deſignat æternitatem eſt tota rotunda, quia *in rotundo nec principium, nec finem poteris invenire*; corona, quæ æternitatem Beatorum denotat, rotunda eſt à parte poſteriori: *Summitas throni rotunda erat à parte poſteriori*. Quia ſcilicet regnabunt in æternum: *Suſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, conteret autem, &c. conſumet univerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum*. Omnia quæ ſunt in mundo brevi finientur tempore, at in cœlo Beati *regnum immobile* poſſident, eorum gloria ut pote æterna numquam finem habebit: *Nec putes, quia verbis finitis finitur æternitas: Æternitas in verbo quatuor ſyllabis conſtat, in ſe ſine fine eſt*.

Tert. apol. 48
Pet. Dam. ſerm. 1 de nat. Virg.
l. 3. Reg. 10
Dan. 2.
Hebr. 12.
S. Aug in Pſ. 45.

Interminabilem illam cœli felicitatem

no-

Digitized by Google

nobis proponit Apoſtolus: *Habemus domum non manufactam, ſed æternam in cęlis*; 1. ut eam ſeriò recogitemus ad inſtar Vatis Regii, qui de ſemetipſo aſſeverat: *Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui*. 2. Ut videamus, quàm brevis ſit duratio rerum temporalium æternitati comparata. *Veri Sancti præſentis vitæ dies, nihil eſſe conſpiciunt, dum illuminatæ mentis oculos in conſiderationem æternitatis defigunt.* 3. Ut æternitatis conſideratione deſpiciamus temporalia, nam *æternis inhianti faſtidio, ſunt tranſitoria*. 4. Ut cordis deſideria attollamus ad cœlum, ubi Beati ſunt ſanctitatis divinæ participes.

2. Cor. Pſ. 79. S. Greg. l. 8. mor. 20. S. Bern. ep. 12.

III. PARS.

Deus eſt eſſentialiter ſanctus, quia *ſanctitas propria eſt natura ejus*. In cœlo autem Beati *Creatoris ſui munere ſancti ſunt* ratione divinæ 1. unionis, 2. viſionis, 3. dilectionis.

Tert. l. de mon 3. S. Aug l. 9 Civ. Tert. l. de an. 41.

1. *Solus Deus ſine peccato*, Deus ex ſemetipſo eſt impeccabilis: Beati ex Dei dono ita ſunt impeccabiles, ut nequeant peccare. Deus ſanctificat & juſtos in via, & Beatos in patria. Iuſtorum ſanctitas eſt amiſſibilis, & de facto amittitur, quoties peccant mortaliter. Beatorum ſanctitas amitti nequit, 1. quia ſunt in termino, in gratia conſummati, & gloria confirmati; 2. quia Deo inſeparabiliter uniti. Ex S. autem Ambroſ. *qui Deo proximus eſt, lapſui non poteſt eſſe vicinus*; 3. quia nullis ampliùs cupiditatibus, & paſſionibus obnoxii, *nullum erit omnino peccatum, vel ſub quo jaceat, vel cui credat; nec contra quod laudabiliter dimicet, pacatiſſima virtute perfectus*. 4. Nullum erit illicium peccandi; *Tunc erit remiſſio peccatorum, quando tolletur materia tota peccandi*. Honores, divitiæ, voluptates carnis, ſunt materia tot criminum, quę perpetrantur in mundo: in cęlo Beati non æſtuabunt amore, dignitatum, divitiarum, libidinum, *non enim tam frivola, tam ſpurca Deus ſuis pollicetur*. Imò poſt reſurrectionem *peccati caro, caro totius efficietur ſanctitatis*. Tandem mortales cadunt in peccatum, vel ignorantia, vel malitia, vel infirmitate, vel paſſione, vel timore: Nullo autem ex his modis Beati poſſunt peccare. Non ignorantia, quia Deum intuitivè vident; & cuncta ad ſuum ſtatum pertinentia perfectè cognoſcunt. Non malitia, quia voluntas eorum eſt omnimodè conformis divinæ voluntati, quæ eſt perfecta rectitudinis regula. Non infirmitate, quia poſſunt quidquid volunt; & nihil volunt, quod non ſit rationi conveniens. Non paſſione, quia pacatiſſimi ſunt, nec ullis inordinatis agitantur motibus. Non timore, quia, ut ait S. Auguſt. *Certè iſta certi erunt nuſquam illud bonum ſibi defuturum, ſicut certi erunt, nec ſe ſua ſponte illud amiſſuros, nec dilectorem Deum illud dilectoribus ſuis invitis ablaturum*. Non tandem ullo alio modo, qui Deum clarè, & intuitivè vident.

S. Aug. l. 22. Civ. 4. S. Chryſ. ser. 95. Tert. l. 1. ad ux. 1. Chryſol. ser. 95. l. de ſpir. & an. 64.

2. Moyſi Dei faciem, ejuſque gloriam videre cupienti dixit Deus: *Poſteriora mea videbis*, quia in ſtatu viæ *Dei faciem nemo homo videbit, & vivet*. Pro futuro autem in patria *facie ad faciem viſibilem ei ſe repromittit*. Beati in cęlo participes ſunt ſanctitatis divinæ, quia per viſionem Deo aſſimilantur. Sicut in incarnatione divinum Verbum ſuas humanitati largitur perfectiones, ita ut Chriſtus ratione viſionis beatificæ impeccabiles, & ſancti ſunt effecti. *Tunc ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Quod Sol operatur in natura, hoc idem operatur Deus in gloria: Sol nubem illuminando, eam ſibi efficit ſimilem. Eodem modo Deus Beatis, qui eum clarè vident, ſanctitatis ſuæ ſimilitudinem largitur. Quodvis attributum divinum ſeſe in Beatos, & Angelos diffundit. Divinus amor efficit Seraphinos ſacro igne ardentes, divina potentia, Poteſtates Dei dominium ſuſtinentes; divina ſanctitas, Sanctos ſanctitatis divinæ participes; Creata ſanctitas in unione cum Deo ſita eſt; Beati per viſionem Deo inſeparabiliter uniuntur; Sancti in cęlo exiſtentes nequeunt à divina ceſſare viſione, & à Deo removeri, niſi in Deo dignoſcantur defectus, vel aliquod objectum Deo perfectiùs eis proponatur. In Deo nulli ſunt defectus, aliàs non eſſet infinitus, & conſequenter nec Deus. Nullum adhuc objectum proponi poteſt Beatis, quod divinam ſuperet perfectionem. Imò cùm Deus ſit ſummum magnum, in infinitum excedit omnem creatam perfectionem, & ita Beati qui Deum clarè vident, nequeunt ab ejus viſione ceſſare; ſuntque divinæ ſanctitatis participes, tum per viſionem qua Deo aſſimilantur, tum per amorem, quo in Deum transformantur.

Tert. l. 1. adv. Mar. 22.

3. *Solemnia charitatis* agnoſcit Tertullianus non ſolum in Deo qui ſe infinitè amat, ſed etiam in cęlo ubi Deum Beati tota charitate diligunt: Viatores, qui Deum cognoſcunt dumtaxat in ænigmate per fidem, cum tota latitudine charit...

Ep. de vit. indaiis 1.

non diligunt; è contra comprehenſores Deum toto charitatis, & voluntatis ardore diligunt, quia eum clarè, & intuitivè contemplantur. Illorum charitas amiſſibilis eſt, & de facto amittitur per peccatum, iſtorum charitas amitti nequit, quia impeccabiles ſunt. Illorum amor continuus non eſt; ſæpè enim interrumpitur, vel ob ſomnum, vel ob dependentiam facultatum animę à ſenſibus, iſtorum amor continuus eſt, neque unquam interrumpitur; nam Deum perſpicuè, & indeſinenter intuentes, eum ſemper, & neceſſario diligunt.

Nullus eſt qui non velit æterna felicitate potiri, ſed ferè nemo eſt qui ſit ſanctitatis ſtudioſus. Verum dicam illi cum D. Auguſtino: *Si vis eſſe beatus, eſto immaculatus. Illud enim omnes, hoc pauci volunt, ſine quo non pervenitur ad illud quod omnes volunt.* Sanctitas viæ eſt neceſſaria ad comparandam ſanctitatem patriæ: Ut quis habere valeat in cœlo gratiæ conſummationem, debet habere in mundo gloriæ inceptionem. *Quærenda eſt gloria Dei per vias ejus: nam quomodo alioquin eo pervenitur, ſi via, quæ eo ducit, non tenea tur?* Nonne ille cenſeretur inſanus, qui Matritum proficiſcens magni momenti negotia tractaturus, verſus Lutetiam properaret? Talis eſt Chriſtianorum ſtultitia, qui cœlum ſe velle proclamant, & tamen non ſequuntur iter quod ducit ad cęlum, nec attendunt quòd cęlum *nulli conceditur maligno, immò ad quod nullus admittitur niſi dignus.*

in pſ. 118.

D. Greg. l. 15. Mor. 4.

Tes. Bert. Card. l. pro libert. Eccl.

Ex mente Scoti qui finem aliquem verè deſiderat, duo agit: 1. Tollit obſtacula, quæ ejus aſſequutionem impediunt: 2. Eligit media quæ ad illum conducunt. Obſtacula Beatitudinis ſunt peccata, quæ maculant animam: Hæc obſtacula removenda ſunt, quia peccatores *ſunt averſi ab ipſo Deo, & cœlo.* Media beatitudinis acquirenda ſunt, ſanctitas, gratia, merita, & virtutes: Deus namque juſtis æternam promiſit fœlicitatem. *Has ergo habentes promiſſiones, chariſſimi, emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.* Viatores inter duos terminos verſantur, vitæ, & mortis, cęli, & inferni, æternæ felicitatis, vel æternæ damnationis. Peccata, & ſordes ducũt ad infernum, & æternam miſeriam: ſanctitas, & merita ducunt ad cęlum, & beatitudinem ęternam. Tollantur peccata quæ ducunt ad mortem, & damnationem, ſectentur virtutes quæ ad vitam, & felicitatem ducunt: Nam ut ait ex Apoſtolo Tertullianus, *ſtipendia enim delinquentiæ mors, donativum autem Dei vita æterna: ita ab iniuſtitia, & delinquentia membra noſtra divellens, & juſtitiæ, & ſanctimoniæ adjungens: & transferens eadem ab ſtipendia mortis, ad donativum vitæ æternæ.* Deus erga juſtos, & peccatores juſtitiam exercet, criminoſos in inferno ęternis mulctat ſuppliciis, Sanctos in cœlo interminabili felicitate præmiat. Alias *nullam omnino competiſſet imperari propriam ſanctimoniæ, & juſtitiæ diſciplinam ſi non ipſius eſſet, & præmium diſciplinæ.*

in 1. diſt. 1.

Tertull. Apol. 40.

2. Cor. 7.

L. de Reſ. 47.

Tertull.

CONCIO TERTIA.

Deum exiſtimo omnibus colendum, omnibus demetendum, ut verum perfectæ felicitatis objectum: ſiquidem objectum Beatitudinis debet eſſe infinitũ, immutabile, & ſeipſo ſufficiens ad perfectè beandum. Debet 1. eſſe infinitum, etenim ſi eſſet limitatum, & finitum, plura ei deeſſent, nec cordis appetitum valeret ſatiare. 2. Debet eſſe immutabile, & immortale, quia ſi mutationi, & morti eſſet obnoxium, voluntas perpetuò illud amittendi anguſtiaretur timore. Deinde anima rationalis cùm ſit immortalis, ad ſuam felicitatem objectum deſiderat incorruptibile. 3. Debet eſſe ſufficiens ad plenè beandum; quia ſi egeret, nec ſe, nec alia à ſe poſſet beare. Nihil eſt in mundo, quod habeat tres illas conditiones ad objectum beatificum requiſitas. Nam 1. præſtantiora quæque bona non ſunt infinita, cùm ſint effectus à prima cauſa producti, & dependentes: dependentia autem limites, & firmitatem importat. 4. Non ſunt immutabilia, quia corporalia peritura ſunt, & ſpiritualia poſſunt abſolutè loquendo annihilari à Deo. 3. Non ſunt ſeipſis ſufficientia ad beandum, quia pluribus indigent: Deus ſolus has tres objecti beatifici conditiones habet; quia 1. eſt infinitus: 2. immutabilis: 3. ſufficiens.

Tert. l. 1. ad Nat. 8.

III. PARS. Tert. l. de Car. Chr. 15.

Voluntas, ſeu cor, eſt *principale in anima*: tum ob libertatem qua pollet; tum ob imperium quo cunctis animæ, & corporis dominatur facultatibus: tum maximè ob deſiderium boni infiniti, quod ad ſui repletionem exoptat. Bonum in communi eſt objectum humani cordis, ſub bono autem in communi continetur omne bonum, ideòque nequit ſatiari niſi omni bono. Solus Deus eſt omne bonum; quia infinitus eſt. Infinitus in ſua natura, quæ increata

eſt:

Digitized by Google

eſt: infinitus in ſuis perfectionibus, quæ à nullo dependent: infinitus in notitia, quia cuncta ſcibilia perfectiſsimè cognoſcit: infinitus in amore, qui bonitatem ſuam amat quantum eſt amabilis: infinitus in potentia, quæ omne poſsibile valet producere, & generatim infinitus in cunctis. Deus non clauditur locis, quia eſt immenſus; non finitur tempore, quia eſt æternus, non comprehenditur ab Angelo, quia eſt incomprehenſibilis; non declaratur ab homine, quia eſt ineffabilis; à cunctis Angelis, & hominibus non ſatis æſtimatur, quia eſt *ineſtimabilis etſi humanis ſenſibus*
Tertull. apol. 12. *æſtimetur*. Homines autem Dei infinitatem æſtimantes aſseverant quod 1. nihil ei deeſt: 2. à nullo dependet: 3. cuncta perfectiſsimè continet.

1. Deus *ut eſſet, nullius eguit auctoris*; quia prima cauſa à nullo potuit produci,
Tert. lib. adv. Her. 18. aliàs non eſset prima. At *Deus ſolus eſt, primus & omnium auctor, & omnium Do-*
Tert. lib. adv. Herm. 6. *minus*. Poſito autem quod Deus ſit prima cauſa, & *naturæ auctor*: à Deo indi-
Tert. l. de An. 10. gentia removenda eſt, quia *indignum ut magnus ille Deus alicujus opera indigeret*:
Tertull. Apol. 11. Act. 1. Etenim ſi indigeret non eſset Deus: *Deus non eſt indigens aliquo*, Hujuſcemodi non indigentia videtur Vati Regio eminentiſſima divinitatis nota, *Dixi, Domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non*
Pſal. 14. *eges*, Deus utpotè infinitus neque indiget aliquo, neque ab alio dependet.

2. *Infectum facto validius, multoque ſu-*
Tert. lib. adv. Herm. 18. *blimius erit eo, quod ut eſſet, aliquem habuit auctorem*. Licèt cauſæ ſecundæ univocæ non ſint ſemper ſuis effectibus nobiliores; attamen cauſa prima eſt abſque ulla comparatione nobilior, & ſublimior cunctis creaturis, quæ ab illa procedunt. Quia Deus eſt infectus, creaturæ à Deo factæ ſunt: Deus eſt independens, creaturæ à Deo dependent; qui eis quoſdam perfectionis largitus eſt gradus. Limitatio ſemper à ſuperiori cauſa procedit. Territoria Epiſcoporum menſurantur à Summo Pontifice: Judicum juriſdictio ab auctoritate regia terminatur; cuncta creata in ſuis
Tert. lib. adv Iud. 2. Tert. l. 1. adv Mar. 6. perfectionibus limitata ſunt à Deo. Nam *Deus univerſitatis conditor, mundi totius gubernator*, bona creaturis largitus eſt, juxta beneplacitum voluntatis ſuæ. Deus è contra eſt infinitus in perfectionibus, quia à nullo dependet: ſi enim dependeret, non eſset cauſa prima, nec Deus,
Tert. lib. adv. Herm. 4. *Definit enim ſi ſubiectatur*: nemini autem ſubjici poteſt, quia *ante omnia, & ſuper omnia Deus*: & conſequenter eſt independens, infinitus, & cuncta perfectiſsimè poſsidet.

3. *Dei hoc eſt omnia illius eſſe, & omnia ad illum pertinere*. Dei infinitatem comparativè, & abſolutè conſiderat Scotus. Tert. l. 1. adv Mar. 11. Quodl. 5. &c. Ibid. mag. 4.
Comparativè in ordine ad creaturas quas incomparabiliter, & ultra omnem proportionem poſsibilem ſuperat. Nam ſummum magnum quod eſt Deus, *unicum ſit neceſſe eſt, aut quid erit unicum, aut ſingulare niſi cui nihil adæquabitur? quid principale niſi quod ſuper omnia?* Accumula ſi velis Chriſtiane, honores, voluptates, opes, & quidquid eſt in mundo opulentius, jucundiùs, ſubliniùs. Adde metallorum valorem, unionum fulgorem, mixtorum varietatem, plantarum virtutem, florum decorem, animalium diverſitatem; cunctaque intra elementorum ambitum comprehenſa. Oculos attolle ad cœlos, & ſidera, eorum intuere magnitudinem, pulchritudinem, ſplendorem, ordinem, diſpoſitionem, motum, influxum. Mente aſcende in Empyreum, & vide Angelos, Archangelos, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Dominationes, Thronos, Cherubinos, Seraphinos: Congrega in unum omnia fortunæ, naturæ, & gratiæ bona. Adjunge cunctas creaturas exiſtentes, actuales, & poſsibiles: eaque omnia (ſi fieri poteſt) per milliones multiplica: *Omnia quæ deſiderantur huic non valent comparari*. Non Prov. 3.
dicit Sapiens Deum ſuperare cuncta bona creata, ſed quod cuncta bona creata non valent Deo comparari. Unitas, quæ eſt principium numeri, poteſt comparari cum centum, cum mille, cum centum millibus, cum millionibus: qui omnes illi numeri finiti ſunt. Item *divinis comparabuntur humana, Deo non ita*: Quare Tertullianus Tert. l. 1. adv. Mar. 4.
dicit, *ſalvum Deo eſſe, ut nemini ſit comparandus*; quia nequit fieri comparatio inter creaturas quæ limiter habent, & Deũ qui fine caret. Quænam quæſo comparatio? Nam *omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum, & inane reputata ſunt ei*. Quod probè cognoſcens L. adv. Herm. 6.
Regius Vates fatetur ſubſtantiam ſuam eſſe nihil coram Deo: *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te*. O Deus! dum contemplor tuam ſublimitatem, & meam humilitatem; divitias tuas, & meam egeſtatem; pulchritudinem tuam, & meam deformitatem; felicitatem tuam, & meam miſeriam; perfectiones tuas, meoſque defectus, fateor te eſſe omnia, me verò nihil; te eſſe bonorum pelagus, me miſeriarum fontem; tibi eſſe, compe-

tere ; mihi verò non eſſe , convenire.

Si abſolutè de Dei infinitate loquamur ; nihil ei deeſt; ſed cuncta in univerſum perfectiſſimè continet : Ut enim ratiocinatur Tertul. *ex hoc Deus , & indubitatus Deus, quia omnia ipſius : & ita alius idcircò non Deus, quia omnia non ejus* . Deus eſt verè, & abſque ullo dubio Deus,quia omnia poſſidet, omnia verò habet, quia eſt infinitus ; creatura verò Deus non eſt,quia cuncta nõ habet : cuncta autem non habet, quia finita & limitata eſt: & ob hanc cauſam audacter de Deo aſſeverat Job: *ipſe ſolus eſt ;* ut innuat creaturas non eſſe . 1. Creaturæ non ſunt , quia de nihilo productæ ſunt . 2. Creaturæ non ſunt , quia ad nihilum redigerentur niſi eas divina conſervaret potentia . 3. Creaturæ non ſunt ; quia ſuum eſſe habent per participationem , & cũ dependentia . 4. Creaturæ non ſunt , quia plura eis deſunt : nam elementis , & cœlis deeſt vita:floribus,& plantis deeſt ſenſus : belluis deeſt ratio : hominibus deeſt incorruptio : Angelis deeſt poteſtas generandi , & creandi.5.Creaturæ non ſunt, quia plus non eſſe,quam eſſe habent . Homo , exempli gratia , qui parvus mundus vocitatur , non habet eſſe elementorum, nec ſiderum, nec arborum, nec florum, nec animalium , nec Angelorum . Et licèt ſit ejuſdem ſpeciei cum aliis hominibus , eorum tamen nõ habet proprietates individuantes , nec fortunæ bona,nec corporis dotes, nec qualitates animæ , nec gratiæ dona . 6. Creaturæ non ſunt, maximè homines , quia nec omnes habent perfectiones ; & ſi quas habent perfectiones, *non tamen perfectè eas habent* : quia eas ab alio , & finitas , habent .

lib.1.adu. Marc. 12.

Cap. 23.

De Deo verò meritò pronuntiat Propheta ; Ipſe eſt qui eſt, quia cùm ſit *naturæ Dominus* , non eſt de nihilo productus . 2. Deus eſt qui eſt,quia deſtrui , & annihilari non poteſt; *non eſt autem Dei deſinere de ſtatu ſuo* . 3. Deus eſt qui eſt , quia à nullo dependet ; *ab illo enim omnia ;* ideòque à nulla cauſa poteſt dependere . 4 Deus eſt qui eſt, quia eſt ens per eſſentiam , & non per participationem ; quare *ſi non eſt* , *Deus non eſt* . 5. Deus eſt qui eſt , *quia ſolus Deus perfectus* , nihil ei deeſt . 6. Deus eſt qui eſt , quia habens in ſemetipſo cunctarum perfectionum *ipſam matricem bonitatem* , nullum in illo reperitur non eſſe . 7. Deus eſt qui eſt, quia cunctas perfectiones perfectiſſimè continet.

Tertul. l. 2. adv. Marc. 16.
Tert l. de Cor. Mil. 5.
Tertul. l. 1 adv Mar. 6.
Tert. l. adv. Valent. 18.
Tert. l. 1. adv. Mar. 3.
Tert. l. 2. adv. Mar. 16.
Tert.

Perfectiones ſunt in duplici differentia . Aliæ mixtæ quæ in ſuo conceptu aliquem important defectum, nec ſunt meliores ipſæ quam non ipſæ ; ut verbi gratia , ratio corporis,quæ eſt imperfectior ſpiritu. Aliæ ſimplices, quæ in ſuo conceptu nullam denotant imperfectionem ; ſuntque meliores ipſæ quàm non ipſæ, ut ſapientia , quæ eſt perfectior inſipientia ei oppoſita : Cunctæ perfectiones,ſive mixtæ, & compoſitæ,ſive ſimplices,& puræ ſunt in Deo, ſed diverſimodè . Illæ non formaliter (quia ratio formalis earum cùm involvat defectum , Deo repugnat , ſed eminenter , quia effectus eminenter continentur in cauſa univerſali æquivoca : eſt autem , *Deus omnipotens Dominus* , *& conditor univerſitatis* . Iſtæ ſunt in Deo formaliter , quia conceptus earum cùm nullam dicat imperfectionem , Deo competit,& ita Deus nequit dici lapis, arbor,equus formaliter, (ſed eminenter tantùm :) optimè autem dicitur ſapiens , juſtus, & miſericors .

Tert. l. 2. adv. Mar. 2.

Et quamvis perfectiones ſimplices ſint communes Deo,& hominibus,homines tamen quas habent , *non tales quales Deus* : Tum quia homines eas habẽt ab alio; Deus autem à ſemetipſo : Tum quia in hominibus perfectiones non identificantur inter ſe(ſapientia enim non eſt juſtitia ;) in Deo autem ſunt inter ſe identificatæ. Tum quia in hominibus ſunt finitæ,& limitatæ , nec omnem important perfectionis gradum, in Deo verò ſunt infinitæ , quia *ſicut Deus æternus* , *ita & perfectus in omnibus* . Tum quia de hominibus nequeunt prædicari in abſtracto . Homines dicuntur quidem juſti , & ſancti , ſed non juſtitia , & ſanctitas (quia termini concreti dicunt aliquem gradum perfectionis , termini autem abſtracti dicunt omnimodam perfectionem :) de Deo verò etiam in abſtracto prædicantur; Deus namque nuncupatur juſtus, ſanctus , & etiam juſtitia , ſanctitas , & ut ait Tertull. *Magnitudo Deus dicitur* . Magnitudo autem infinitam importat magnitudinem , quæ ex divina perfectione rectè colligitur , ſicut immutabilitas ex æternitate deducitur .

Tert. l. 2. adv. Mar. 16.
Tert. l. 1. adv Mar. 24.
L. 1. adv. Marc. 2.

Animam immortalem tuentes immutabilis fœlicitatis deſiderium ei tribuere debemus; hanc autem immutabilem felicitatem aſſequi nequit niſi Deum poſſideat qui eſt ſummum bonum, infinitum, & immutabile , nam *periculum ſtatus ſui Deo nullum eſt* , Imperator ille qui ſe omnia fuiſſe jactitabat, de mendacio gloriabatur, nam ſi fuerat omnia , quomodo adhuc non erat omnia ? & ſi deſierat fuiſſe omnia , quomodo fuerat omnia ? Solus Deus ſe omnia ſemper & fuiſſe , & adhuc

II. PARS
Tert. l. de Reſ. 2.
Tert l. de Car Chr. 3

eſſe

eſſe valet merito gloriari: *Caterùm Deum immutabilem credi, neceſſe eſt:* divina autem immutabilitas rectè colligitur ex Dei 1. infinitate: 2. ſimplicitate: 3. æternitate.

Tert. l. adv. prax. 27.

1. Creatum, & temporale *totum verſiforme eſt*. Elementa continuò dimicant, & invicem ſeſe conſumunt: terra perpetuò mutatur, & diverſa à ſemet ipſa apparet, ſecundùm varia anni tempora: *Sic & terram ſi recenſeas, temporatim veſtiri amantem, propè ſis eamdem negare, memor viride cum conſpicis flavam, mox viſurus & canam*. Mare procellis agitatur, & nunquam magis timendum, quàm dum pacatum, & tranquillum videtur: *Sic & mari fides infamis dum ſi & flabris æquè mutantibus de tranquillo provrum, de fluſtris temperatum, & exemplò de decum anis inquietat*. Aer nunc ſerenus, nunc de nubibus. *Cœli ambitus nunc ſub divo ſplendidus; nunc nubilo ſordidus; aut imbres ruunt, aut ſi quæ miſſilia cum imbribus, de hinc ſub ſtillum, & denuò ſudum*. Cœli indeſinenter moventur, ſinguliſque momentis ſiderum conjunctiones, & aſpectus mutant: *dies & nox invicem vertunt, Sol ſtationibus annuis, Luna modulationibus menſtruis variat, ſiderum diſtincta confuſio interdum deiicit quid, interdum reſuſcitat*. Corpora inanimata diviſione deſtruuntur; vegetantia nimia, vel humiditate, vel ſiccitate pereunt: Homo *mortem vivit*; nam ſtatim, ac natus eſt, incipit mori, & quo plus diſtat ab incunabulis, eò magis ad tumulum accelerat. *Sed lætu jam malo, quippe & læta mutans*.

Tert. l. de Pall. 2. *Tertul.* *Tertul.*

Hanc rerum mutationem ſub nomine figuræ prætereuntis denotat Apoſtolus; *Præterit figura hujus mundi*. Animadvertit autem D. Chryſoſtomus quod mundũ repræſentat Paulus velut ſcenam, in qua peragitur hujus vitæ Comœdia. Theatri locus eſt terra, Actores homines, portæ per quas Actores intrant, & exeunt, ſunt nativitas, & interitus: Brevi finitur Comœdia; nam Actores tranſeunt nec morantur. Supra Theatrum illud pertranſiit famoſum Aſſyriorum imperium quod de antiquitate cum mundo decertans, nonniſi cum mundo finem accipere videbatur. Illud occuparunt Medi, Perſę poſt Medos, poſt Perſas Græci, poſt Grecos Romani, poſt Romanos Germani, quibus ſuccedent alii. Supra Theatrum illud pertranſierunt tot urbes potentiſſimæ, artes fortiſſimæ, palatia ſuperbiſſima, ſupellectilia opulentiſſima, horti amœniſſimi, & innumerabilia artis miracula, quæ incorruptibilia

1. Cor. 7.

Tertull. Præd. Tom. II.

eſſe non potuerunt, cùm ipſorum auctores corruptioni fuerint obnoxii. Supra Theatrum illud pertranſierunt tot exercitus adeò numeroſi, ut eos vix terra caperet; tantæ defecerunt vires, nec temporis curſum, nec mortis impetum ſuperare valentes. Supra Theatrum illud pertranſierunt Heroes illi victoriis famoſi, triumphis glorioſi, quorum gloria, & fortitudo in momento evanuit. Super Theatrum illud pertranſierunt ſpecioſæ illæ mulieres, quas natura velut pulchritudinis prodigium formaverat. Harum gratiæ, & venuſtates fuerunt morborum ludus, & pręda mortis. Super Theatrum illud pertranſierunt tot Oratores eloquentiſſimi, Philoſophi ſapientiſſimi, Doctores celebratiſſimi, Prælati illuſtriſsimi, Martyres invictiſsimi, & generatim omnes Dei amici, quos eximere noluit à lege cui ſe ſubdiderat; nam humanam aſsumens naturam ſeſe morti ſubjecit, quæ *ipſum Dominum confixit*. Unde bellè ad propoſitum D. Chryſoſt. *Talis eſt jucunditas rerum quæ ad hanc vitam pertinent; ſimul & cernitur, & interit*. *Tert. l. de Reſ. 26. in pſ. 128.*

Solus Deus de incorruptibilitate proprietate fœlix, quia ſolus Deus eſt infinitus in perfectione: *incorruptibilitas ſubſtantiæ divinæ*, ex ejus infinitate mutuanda eſt: Nã *qui ſine fine eſt, etiam incorruptibilis ſit neceſſe eſt: converti enim in aliud, finis eſt priſtini: non competit ergo converſio ejus, cui non competit finis*. Quæ facta ſunt, finita ſunt, quia ab aliqua cauſa dependent. Deus non eſt effectus nec ab ulla cauſa depẽdet: idcircò infinitus eſt, quia ſicut dependentia finitatem importat, ita independentia infinitatem denotat, & conſequenter immutabilitatem. Quod ſic elucidat Tertull. *Quod factum conſtiterit, ejus natura capiat demutationem, infectum autem immobile ſtabit. Quod cùm ſoli Deo competat ut ſoli infecto: & idcircò immortali, & inconvertibili, cæterorum omnium factorum convertibilem, & commutabilem eſſe naturam*. Et ob hanc cauſam ut optimè animadvertit S. Bernard. Apoſtolus Deum ſolum prædicat immortalem: Tum quia etſi animæ rationales, & Angeli ſint immortales, immortalitatem nõ habent à ſe, ſed à Deo; Deus autem à ſe, & eſſentialiter eſt immortalis. Tum quia immutabilitas eſt quędam immortalitas, ſicut omnis mutabilitas eſt quædam mors, quia quod mutatur tranſit ab eo quod erat, ad id quod non erat, quod eſt velut quædam mors, & interitus prioris eſſe, quod hac mutatione

Tert. l. 2. adv. Mar. 1. Tertull. Tert. l. de Car. Chr. 3. *l. de An. 21.* *Ser. 81. in Cant.* *1. Tim. 6.*

deperditur; amittens *quod fuerat*, *cùm ſit ex demutatione quod non erat*. Tum quia immutabilitas quæ ſoli Deo competit, eſt ratio & quaſi medium immortalitatis ejus: Tum quia ſolus Deus eſt ſummè ſimplex; immutabilitas autem ex ſimplicitate infertur.

Tertull. adv Hermog. 12.

2. Omne compoſitum ſubjacet mutationi, quia nonniſi unione partium exiſtit, quarum una habet rationem potentię paſſivæ, altera rationem actus. Cuncta temporalia mutabilia ſunt, quia compoſitionem admittunt. Quædam ex materia, & forma conſtituuntur, & ex hac unione reſultat compoſitum phyſicum naturaliter corruptibile: Alia plures partes materiales important; quibus integratur totum plures habens defectus à corporibus inſeparabiles: & cunctæ in univerſum creaturæ ſunt compoſitæ ex genere, & differentia, natura, & ſuppoſito, ſubſtantia, & accidente,& ut vult Subtilis Doctor aliqua perfectione particulari; & tot privationibus, quot ſunt excellentiæ actuales, vel poſſibiles in tota latitudine entis. Verum ſicut compoſitum non eſt immutabile, ita *nihil ſimplex mutabile eſt*: quia non admittit partes: & ut fatur dubius Tertullianus, *non habet in ſe diverſitatem ſui quidquid eſt ſimplex*. Deus autem eſt ſummè ſimplex, & ita omnimodam negat compoſitionem; nam cùm ſit actus purus, nullam potentiam paſſivam admittit: (ea namque quæ ſunt in Deo, ſunt unum, non per compoſitionem, ſed per identitatem: quia infinitum identificat ſibi omne compoſſibile:) & cùm ſit adhuc ens neceſſarium, & æternum, ratione neceſſitatis, & æternitatis, tum compoſitionem, tum mutationem excludit.

D. Aug. l. de Trin. 6. l. de Trin. 4.

3. *Æternitas amitti non poteſt, quia niſi amitti non poſſit, æternitas non eſt. Ergò nec demutationem potuit admiſiſſe, quia ſi æternitas eſt, demutari nullo modo poteſt.* Ità confœderatur cum immutabilitate æternitas, ut ſi poſſet mutari, non eſſet æternitas: æternitas enim ex ſua natura mutabilitatem negat: Deus autem eſt æternus: inde concludit Tertullianus, *Dominum verò æternum, aliud eſſe non poſſe, quàm quod eſt ſemper:* quod ipſemet aſſeverat Deus; *Ego Deus, & non mutor*; ſiquidem mutari nequit à non eſſe ad eſſe, vel ab eſſe, ad non eſſe, quia eſt æternus: divina autem æternitas negationem tum initii, tum finis importat. *Quis enim alius Dei cenſus, quàm æternitas? quis alius æternitatis ſtatus, quàm ſemper fuiſſe, & futurum eſſe, ex prærogativa nullius initii, & nullius finis?* Neque 2. de loco ad locum, quia eſt immenſus, Deus autem ratione immenſitatis eſt ubique præſens, & ut ait Tertullianus, *plena, & occupata ſunt omnia ſuo auctore*. Neque 3. vel per amiſſionem, vel acquiſitionem alicujus perfectionis, quia eſt infinitus; infinitas autem utriuſque eſt incapax; *Cùm Deum faciat tantum, quantus eſt*. Neque 4. intellectu *quaſi judicia ſua aut damnat præterita, aut ignoret futura:* quia cùm ſit ſapientiſſimus, ignorantia non obnubilabitur, neque incoſtantia agitatur. Etenim ſi in ſuis judiciis inconſtans eſſe Deus, liceret exclamare; *O Dominum futilem, inſtabilem, infidelem, reſcindentem, quæ inſtituit*; Neque 5. voluntate, quæ cum rectiſsima ſit, nullis paſsionum movetur perturbationibus: nam ut fatur Tertull. *Et pro Deo nec livorem, nec dolum, nec inceſtantiam, nec lenocinium adſcribi poſſe*. Tandem cum nullo modo poſsit mutari: *Porrò naturam certam, & fixam, haberi oportebit apud Deum inconvertibilem, & immutabilem:* natura divina debet eſſe fixa, ut cordis humani inconſtantiam, & inſtabilitatem firmare, & ſiſtere valeat. Debet eſse immutabilis, ut cor humanum reddat immobile, & velut immutabile, quod in cęlo præſtat Beatis ut ipſimet fatentur: *Per hoc quod aſpicimus ſuam eſſentiam, à mutabilitate noſtra liberati, figimur in æternitate: morte carebimus videndo vitam; mutabilitatem noſtram tranſcendimus, videndo immutabilitatem*. Scilicet alia erit Beatorum conditio: eorum quippè beatitudo fine carebit, quia erit æterna; mortem non timebit, quia erit immortalis, non erit mutationi obnoxia, quia erit immutabilis; nullam patietur egeſtatem, quia fruetur bono ſufficienti.

Tertull. l. ad. Hermog. 12.

Tertull. lib. adv. Herm. 4.

l. 1. adv. Marc. 11. Ter l adv. Herm. 7. Tert. l. 1. adv. Marc. 23.

Tert. l. 2. adv. Mar. 7.

l. de Reſ. 21

Tert. l. adv. Herm. 12.

Gre. Mag. hom. 1. in Ezech.

Vera nequit eſſe Beatitudo, niſi ſit *vita ſufficiens*: nequit autem eſſe vita ſufficiens, niſi habeatur bonum ſufficiens. Idcoque ad beandum hominem, 1. mundus nõ ſufficit: 2. ſolus Deus ſufficit: 3. miſer tamen homo potiùs in mundo deficiente, quàm in Deo ſufficiente felicitatẽ quęrit.

III. PARS.

Tert. l. de Spect. 29.

1. Ad beandum hominem mundus eſt *inſufficiens*; quia ut optimè ratiocinatur D. Auguſt. *res temporales nemini conferunt veram fœlicitatem, quia non eximunt inſatiabilem cupiditatem*. Ea eſt proportio inter oculum, & cor humanum, quod *non ſaturatur oculus viſu*, neq; cor rebus creatis ſatiatur. *Cor quidem hominis copia mundi non ſatiat*. Oculus cuncta corpora lucida, &

Tert. l. adv. prax. 15. in pſ. 10. Eccl. 1.

Rup. in c. 1. Ioan.

co-

Digitized by Google

colorata aſpicit, nec ſaturatur eorum viſione. Cor etiam honoribus, voluptatibus, divitiis, cunctiſque mundi bonis minimè ſatiatur: *Affectus hominis majus quid quàm ſit mundus deſiderat*. Hominem nuncuparunt parvum mundũ Philoſophi, hos tamẽ erroris arguit Richardus Victorinus: & merito: Nam *major mundus dicendus eſt ille animus, quem totus mundus nulla ſui dilatatione, nulla ſui multiplicatione ſatiare poteſt*. Accumula cuncta quæ ſunt in mundo majoris momenti; *nec totus mundus cordi humano ſufficit*. Mundos multiplicat uſque ad centeſimus, & mileſimum, & dicam tibi cum Gerſone Sorbonæ Cancellario: *Totus iſte mundus ſenſibilis, ad animæ ventrem quid eſt, niſi bolus exiguus? nam ſi mille millia mundorum adjeceris, eum non implebunt*. Magnum vas re exigua impleri nequit; cor humanum in ſua natura finitum, nullos habet in ſuis deſideriis limites. Nam ut docet Philoſophus, *infinita eſt natura cupiditatis*; ea quæ ſunt in mundo, finita, & limitata ſunt; nam ut ait doctus Platonis diſcipulus. *Magnum in terris nihil eſt, cum terra ipſa minima ſit*. Adeò exigua eſt terra ut per reſpectum ad cœlum; (cujus eſt centrum) nihil ſit præter punctum, foretque imperceptibilis homini qui per impoſſibile in firmamento collocaretur: Quocirca dum felicitatem in mundo quærimus, *maxima quærimus in minimis, copiam in penuria*. Et hujuſmodi non ſufficientia deſumenda eſt, tum ex defectu bonorum mundi, tum ex magna cordis humani capacitate, quod nunquam terrenis poteſt ſatiari. Quòd experientia ipſa comprobatur; nam homines, qui in ſeculo majori gaudent fortuna, ſunt inter divitias pauperes, in abundantia egeni, in poſſeſſione novis agitati deſideriis, fatebunturque cum S. Auguſtino ſi verum dicant; *Quidquid hic nobis providerimus ad refectionem, illic rurſus inveniemus defectionem*. Sæculi bona limitata ſunt, deinde ſunt inter ſe ſeparata; dominatio non eſt pulchritudo, pulchritudo non eſt ſcientia; ſcientia non eſt opulentia; ideo qui bono aliquo terreno potitur, alio indiget, & ita anima humana terrenis rebus *occupari poteſt, repleri non poteſt. Capacem Dei animam quidquid eſt Deo minus non implebit*, & ob hanc cauſam Deum ſic alloquitur S. Auguſt. *Quoniam ſi cuncta quæ feciſti mihi dederis, non ſufficis ſervo tuo, niſi teipſum dederis*.

Hug. in c. 3. Eccl.

Serm. de Cæn. Do.

L. 6 Eth.

L. 6. Ep.

Picin.

in pſ. 84.

Laur. Juſt. l. de lig. vit.

Man. c. 3.

Hoc animadvertit S. Auguſt. diſcrimen inter creaturam, & creatorem, quod *creatura ex ſe eſt ſummè deficiens, Deus autem ex ſe ſummè ſufficiens*. Creatura ſummè deficiens, nec ſe, nec alia à ſe, valet beare: At *Deus dives perfectus ſine indigentia*, & ſummè ſufficiens, & ſe & homine beatificat. Quod denotatum vult Hugo Victorinus duplici oleo: quorum unum defecit ad lampades fatuarum virginum; ad aliud verò vaſa viduæ Sareptanę defecerunt. *Habet oleum Deus, habet oleum, & mundus. Ad oleum Dei vaſa deficiunt: oleum mundi in vaſis deficit. Oleum Dei dulcedo æternorum, oleum mundi delectatio præſentium: illa ſufficit; iſta deficit*. Eadem veritas conſtat ex verbis Philippi Apoſtoli, qui Domino de panibus hujus mundi percontanti reſpondit: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt*, pertractans autem de incorporeo, & cęleſti pane, qui cordi hominis ſufficit, ſic fatur; *Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis*. Ubi ſufficit opponit non ſufficit; Mundus ad beandum non ſufficit, Deus è contra ſufficit.

Solil. 1.

S Ir. l. 4 c. 18.

l. Miſcel. 51.

Joan. 6.

2. Ut ex verbis Philippi oſtentat Tertull. *Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis*, & hac Doctoris Subt. ratiocinatione poteſt demonſtrari. Non poteſt admitti proceſſus in infinitum, neque in creatura felicitatis capaci, neque in bono quod eam beare valeat: Sed neceſſario ſiſtendum eſt in aliqua creatura, quæ poſſit felicitate potiri, & in quodam bono, quod ſeipſo poſſit beare. Creatura beatitudinis capax, eſt Angelus, & homo; nam *nullum animal, quod caret ſcientia, & ratione, beatum eſſe poteſt*. Bonum quod ſeipſo beare poteſt, eſt Deus; anima rationalis, ideò eſt beatitudinis capax, quia eſt imago *Dei*. Ut enim ait S. Auguſt. *homo Dei capax eſt eò, quòd ejus imago eſt*, ideò Deus animam valet beare, quia eſt ſummum bonum, in quo ſunt omnia bona. Unde ſic uxorem monet Tertull. *Præſuma, oro te, nihil tibi opus eſſe, ſi Domino appareat, imo omnia habere, ſi habeas Dominum, cujus omnia*. Anima Dei capax ad ſuam beatitudinem Deum naturaliter deſiderat; quomodo intelligit S. Antoninus iſtud Davidicũ, Abyſſus abyſſum invocat, *Abyſſus, cui non datur fundus, eſt Deus infinitus, cujus magnitudinis non eſt finis. Abyſſus eſt anima noſtra infinitæ capacitatis in potentia. Abyſſus ergo invocat abyſſum, quia anima quaſi infinitæ capacitatis, appetit Deum nobiliſſimum, & ſummum bonum*. Abyſſus abyſſum exoptat, neque niſi

l. adv. Prax. 24.

S. Aug. l. 83. qu. 5.

Ser. 245.

l. 1. ad ux. 4.

2. p. tit. 5. c. 14. pſ. 41.

abyſſo repleri poteſt; nam ſi quis (ſi eſſet poſſibile) cunctas in ſua poteſtate haberet creaturas, numquam ejus anima abſque Dei poſſeſſione eſſet ſatiata. Quod probè intelligens S. Auguſt. ſic Deum alloquitur *Malè mibi eſt præter te, & omnis copia, quæ Deus meus non eſt, mihi inopia eſt*. Solus Deus abyſſus infinitæ magnitudinis, animam abyſſum infinitæ capacitatis valet replere; qui idcircò dicitur *Saddai*, quia ut ait Tertul. *Deus in omnia ſufficit*. Qui dicit argentum, ſub hoc nomine cunctas exprimit divitias: qui dicit Deum, omnia in univerſum complectitur bona. Unde ſi per impoſſibile Deus ſolus eſset in mundo, nullæque eſsent creaturæ, anima ſolo Deo abſque ullis creaturis, perfecta frueretur felicitate. *Et quid aliud quærimus, ubi ſolus ſufficit, per quem facta ſunt omnia?* Ex Tertull. *Ante omnia enim Deus erat ſolus ipſe ſibi, & mundus, & locus, & omnia*. Deus tamen ab æterno, ſeipſo, eſsentiali fruebatur felicitate, quæ nullo modo incrementata fuit creaturarum productione. *Beatitudo Dei nec minor fuerat ſine nobis, nec ſit major ex nobis.* Deus ſolus ad beatitudinem eſsentialem ſufficiens, ſufficiens eſt etiam ad participatam felicitatem. *Certè quod Deo ſufficit, tibi ſufficit*, ait ad propoſitum Venantius Fortunatus.

L. 13. de Conf. c. 8.
L. de pæn. 3.
S. Aug. in Pſ. 72.
L. adv. prax.
S. Aug. tr. 85. in Ioa.

3. Prò dolor! Quantum Deus ſit ad beatitudinem ſufficiens, & mundus inſufficiens, *Heu! miſeria ſuper miſeriam, mundus clamat, Deficio: tu Domine clamas: Reficio. Et miſeria mea prava magis ſequitur deficientem, quàm reficientem*. De quo ipſemet conqueritur Deus? *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas: ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas*. Duplici crimine ſunt culpandi, tùm quia deſpiciunt ſummum bonum, infinitum, immutabile, ſummè ſufficiens, quod ſolum valet cordis replere vaſtitatem, firmare inſtabilitatem, ſatiare cupiditatem: tùm quia in terrenis bonis felicitatem ſuam collocant, quæ cùm ſint finita, mutabilia, & egena, nequeunt humani cordis replere vaſtitatem, firmare volubilitatem, ſatiare capacitatem. Eò magis ſceleroſi Chriſtiani, quòd fides eos docet Deum ſolum eſse veræ beatitudinis objectum.

S. Aug. Soliloqu.
Ierem. 2.
Hug. Vict. l. 1. Mi-ſcel. tit. 30.

Veritas, & bonitas ſunt duæ ſummi boni proprietates. Veritas, quæ ſe Chriſtianis per fidem manifeſtat, eos ad ejus cognitionem adducit: bonitas quæ per gratiam ſeſe cordibus infundit, eos ad illius amorem accendit. Cognitio quam habent ex fide, judicium veritatis prodit: amor gratia inflammatus, judicium pronuntiat bonitatis. In utroque judicio errant homines. In judicio veritatis errarunt gentiles; nam lumine fidei deſtituti, in rebus creatis beatitudinem collocarunt. In judicio bonitatis criminoſi errant Chriſtiani; nam contra lumen fidei, quæ docet ſolum Deum eſse objectum veræ felicitatis, in temporalibus conſtituunt felicitatem, multò gentilibus criminoſiores; nam *veritas Dei tantò reatò majori contemnitur, quantò celebriori excellentia prædicatur*.

S. Aug. ep. ad Dead.

Duplex refert Vates Regius hominum judicium circa veram felicitatem. Unum ſapienter, & chriſtianè ſentientium; aliud ſtultè, & ethnicè ſentientium. Illi Deum ſolum beatitudinis exiſtimant objectum: unde beatam gentem prædicant, quæ Deū poſſidet, *Beata gens, cujus Dominus Deus ejus*. Iſti pro objecto beatitudinis res temporales conſtituunt, beatoſque proclamāt, non qui in cœlo Deo fruuntur, ſed qui in terra pollent fortunæ bonis. *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt*. Illi fidem Chriſtianam profitentes, chriſtianè loquuntur. Ut enim ait S. Auguſt. *Nemo ſibi promittat felicitatem ſæculi: quia Chriſtianus eſt*. Addit ſtatim: *Chriſtiani non ſumus niſi propter futurum ſæculum*. Iſti gentilium more viventes, ethnicè fantur: *Sed qui dixerunt filii alieni, quorum os locutum eſt vanitatem*.

Pſ. 32.
Pſ. 55.
in pſ. 91.
Pſ. 55.

Quàm autem vanè, & falsò loquantur conſtat, 1. Quia *miſerum eſſe omnem, qui egeat dubitat nemo*: homines autem qui in ſæculo cenſentur fortunati, egent, ſuntque *in penuria mundi*. 2. Quia beatitudo triſtitiam, & amaritudinem excludit: terra amaritudinibus repleta eſt. *Ideò Deus felicitatibus terrenis amaritudines miſcet: ut alia quæratur felicitas, cujus dulcedo non fallat*. 3. Quia vera beatitudo, quæ *virtutis eſt præmium*, non eſt apud ſceleroſos. Inde concludit S. Auguſt. *Non magnipendamus terrenam felicitatem, quæ plerumque malis conceditur*. 4. Vera beatitudo largitur impeccabilitatem, ut enim ait S. Auguſt. *Hic præceptum eſt ut non peccemus, ibi præmium non poſſe peccare*. Mundana autem felicitas ad peccandum inducit, præbetq; peccandi licentiam, & materiam; *Felicitas peccatorum fovea illorum*. 5. Quia homo beari nequit poſſeſſione rei quæ ſibi inferior ſeque deterior ſit. Ut enim ratiocinatur S. Auguſt. *Cùm beatus fueris*,

S. Aug. l. de Beat. virg.
Tert. l. de part. 13.
S. Auguſ. ſer. 9. de ver. Dom.
S. Aug. l. 4. Civ. 21.
L. 2. de civ. 23.
l. 3. cont. duas ep.
Pet. 7.

Digitized by Google

fueris, indior utique eris, quàm cùm miſer es. Fieri autem non poteſt, ut res deterior te faciat meliorem. Homo es, deterius te eſt, quidquid cupis, quo beatus eſſe deſideras. Aurum, argentum, qualibet corporalia, quibus inhias acquirendis fruendis, poſſidendis, inferiora te ſunt. 6. Quia beatitudo omne ſatiat deſiderium: *Omnia optanda complectitur felicitas*, bona terrena cordis non ſatiant deſiderium.

S. Aug. in Pſ. 32.

S. Aug. l. 4 C. u. 21.

Solus Deus eſt veræ felicitatis objectum, quia à beatitudine egeſtatem expellit, mœrorem reiicit, malitiam excludit, peccandi potentiam tollit, hominem meliorem efficit, cordis deſiderium plenè ſatiatum reddit: tandem *Deus felices facit, quia eſt vera opulentia mentium.* Quòd probè ſciens Propheta Regius ad beandum hominem, *tulit de medio alia quæ das Deus & dedit ipſum Deum.* Ethnici in judicio veritatis errarunt; *Ideò malus felix putatur, quia quid ſit fælicitas ignoratur.* Perverſi Chriſtiani in judicio bonitatis errant *Fallax enim felicitas ipſa eſt major infelicitas.* Probi Chriſtiani, fide illuſtrati, & ſummi boni amore ſucceſi, neque in judicio veritatis, neque in judicio bonitatis deficiunt, quia *non intendentes in homines qui proſperantur in hoc ſæculo felicitate falſa atque ventoſa, & prorſus ſeductoria, ſed levantes animas ad Deum, affectu charitatis, atque pietatis*, illum ſolum cogitant, amant, deſiderant, dicuntque Deo cum S. Ambroſ. *Non quæſivimus quæ ſæculi ſunt, non quæſivimus partem de poſſeſſionibus, ſed te elegimus in portionem.* Quem adhuc ſic deprecantur apud S. Auguſt. *O Domine Deus noſter veniamus ad te, fac nos beatos de te: nolumus de auro, nolumus de argento: nolumus de fundis, nolumus de iſtis vanitatibus inſtar fumi tranſeuntibus.* Te ſolum volumus bonum ſummum, infinitum, immutabile, ſufficiens ad beandum. *Qui verè Chriſtianus eſt, non iſta omnia tranſitoria debet petere ſed totum pondus intentionis, vel orationis ſuæ ad expetendam æternam beatitudinem debet impendere.*

S. Aug. l. 5 Civ. 18. — S. Aug. in Pſ. — S. Aug. tr. 26. in Io. — S. Aug. in Pſ. 9. — S. Aug. in Pſ. 124. — l. 50. Hom. 10. — S. Aug.

CONCIO QUARTA.

Tert apol. 17.

Anima rationalis Deum magnum, Deum bonum, naturaliter nominat, *& pronuntians hæc, non ad capitolium, ſed ad cœlum reſpicit: novit enim ſedem Dei vivi: ab illo, & inde deſcendit.* Anima naturaliter exoptat ſuam perfectionem, quietem, & beatitudinem. Nequit homo quandiu eſt viator ſuper terram ultimatè perfici, immutabili quiete potiri, interminabili felicitate frui. In cœlo dumtaxat debet ultimatam habere conſummationem, immobilem quietem, æternam beatitudinem. 1. Conſummationem, per unionem ad finem ultimum. 2. Quietem, per unionem ad centrum. 3. Beatitudinem, per unionem ad ſummum bonum.

Scorp. 10. — l. de lig. vit.

1. Quærit Tertull. an reperiatur finis in cœlo: *Ergo nec eſt finis in cœlis?* nam cùm beatitudo ſit æterna, & æternitas careat fine, non videtur finis in cœlo. Imò ex Laur. Juſtiniano, in cœlo *triplex eſt finis: terminationis, conſumptionis, & conſummationis.* 1. Finis terminationis, eſt vitæ terminus, Sanctoſque à via ad terminum deducit. 2. Finis conſumptionis peccata conſumit, Sanctoſque impeccabiles efficit. 3. Finis conſummationis gratiam conſummat, Sanctorumque animas ultimatè perficit.

Tert. l. de Pat. 1. — Tertull. l. adv. Val. 1. Apol. 45.

1. *Dei judicium in ſuos, in æternitate, aut pœna, aut ſalutis vertitur.* Homo poteſt conſiderari vel in via, vel in termino. Via deſumitur à primo, uſque ad ultimum vitæ inſtans; quandiu ſcilicet anima unita eſt corpori: terminus verò accipitur ab ultimo non eſſe vitæ, ſtatim ac mors à corpore ſeparat animam. In via, homo ratione utens (ſimul cum gratia,) mereri, & etiam demereri poteſt; nam *meritorium factus eſt mundus.* In termino homo nec mereri, neque demereri valet, ſed juſtus præmiatur, ſceleroſus punitur. Ut enim ait Tertull. *Erimus iidem, qui nunc ſemper: Dei quidem cultores apud Deum ſuperinduti ſubſtantia propria æternitatis. prophani verò, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æquè ignis, habentes ex ipſa natura ejus, divina, ſcilicet ſubminiſtrationem æternitatis.* Damnati, & Beati ſunt in termino, ſed diverſimodè: illi in termino miſeriæ, ubi in æternum à Deo ſeparabuntur: hi in termino fœlicitatis, uniti inſeparabiliter Deo fini ultimo. Ut enim ait D. Auguſtinus, *ipſe finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur.*

Lib. 22. Civ. 30. — L. 3. adv. Marc. 13.

Hos duos terminos denotatos vult Tertullianus per Angelos aſcendentes, & deſcendentes per ſcalam Jacob in ſomnis demonſtratam, *Cum ergo Jacob ſomniat ſcalas obfirmatas in terra ad cœlum, & Angelos alios aſcendentes, alios deſcendentes, innixum deſuper Dominum, ſcalis his iter ad cœlum demonſtrari, quò alii perveniant, un-*

Digitized by Google

unde alii decidant, *Domini conſtitutum eſſe Judicio* Peccatores deſcendunt, peccata enim ſunt itinera inferni: juſti aſcendunt, virtutes namque ſunt viæ quæ ducunt ad cœlum, ubi Beati ſunt in fine felicis terminationis. Chriſtiane *ibi tibi finis eſt*, *& alibi via eſt*, ubi beato fine valeas terminari, debes illum in via, per opera juſtitiæ mereri. *Fœlicitas eſt quam boni habent præcedentibus meritis*. Meritum vitæ neceſſariò præcedere debet præmium patriæ: nam ut ait D. Auguſtinus: *Lege æterna*, *incommutabili ſtabilitate firmavit Deus*, *ut in voluntate meritum ſit*, *in beatitudine autem præmium*. Nolite errare fratres, in cœlo dumtaxat reperitur finis beatæ terminationis, *qui nulli defertur indigno*, *nulli negabitur digno*: cui adhuc conſumptionis finis conceditur, quo impeccabilis efficitur.

D. Aug. Tract. in Joan. D. Aug. l. 4. Civ. 18. L. 1. de l. Arb. 14. D. Aug. l. 12. Civ. 30.

Tert. lib. 1. adv. Marc. 22. 2. In cœlo *finis invenietur malignitatis*: Beati namque impeccabiles ſunt participativè, & directivè. Participativè quia divinæ, & eſſentialis impeccabilitatis participes: *Exultant coronati*. Directivè, quia à divina diriguntur voluntate: Dei voluntas cum ſit rectiſſima, & totius rectitudinis regula, bonitati ſuæ immutabiliter adhæret, nec ullo modo poteſt ſeparari. *Immobilis voluntas Dei*, *quæ nullius peccati movetur illecebris* Beati autem in cœlo ſunt penitùs divinæ illi rectitudini conformes: cuncti homines ſunt à divina voluntate regulabiles. *Cum ſolum ſit in nobis velle*, *& in hoc probetur noſtra erga Deum mens*, *an ea velimus quæ cum voluntate ejus faciant*. Divina voluntas etſi malum culpæ permittat, illud non vult, ſed bonum tantùm intendit. Peccatores malam ſuam erga Deum mentem demonſtrant; quia contra ejus voluntatem, propria abutentes voluntate, operantur malum. *Ita noſtra eſt voluntas*, *cum malum volumus adverſus Dei voluntatem*, *qui bonum vult*? In cœlo Beati nihil volunt contra Dei voluntatem; imò habent *voluntates bonæ mentis*; quia in cunctis divinæ conformantur voluntati. Quod hac comparatione declarat Bernardus: Quomodo ſtilla aquæ multo infuſa vino deficere à ſe tota videtur, dum, & ſaporem vini induit, & colorem: quomodo ſolis luce perfuſus aer, in eamdem transformatur luminis claritatem, adeò ut non tam illuminatus, quam ipſum lumen eſſe videatur: Sic omnem in æterna beatitudine in ſanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo, neceſſe eſt à ſemet ipſa liqueſcere, atque in Dei penitùs transfundi voluntatem.

Tertull. Scorp. 6. D. Ambr. in pſ. 3. Tert. l. de Exh. Caſt. 2. Tert. Tert. l. de Exh. Caſt. Lib. Med.

Tert. l. de Pud. 12. Licet omnis qui peccat propria voluntate peccet: ideò *voluntarius peccator* dicitur: attamen ſæpè ſæpiùs, & mundi illecebris, & carnis ſtimulis, & dæmonis tentationibus, allicitur ad peccatum: *Ita diaboli opus unum eſt*, *tentare quod in ſe eſt*, *an velis*; *ut ubi voluiſti*, *ſequitur*, *ut & ſibi ſubjungat*, *non operatus in te voluntatem*, *ſed nactus occaſionem voluntatis*. Beati autem in cęlo, nec mundi moventur illecebris, nec carnis perturbantur ſtimulis; neque ampliùs ſubjacent diaboli tentationibus. *Tunc implebitur quod Sponſa Sponſus loquitur. Veni Sponſa mea tempus putationis advenit: ſurculus enim cum putatur, remanente quod utile eſt, abſcinditur, quod ſuperfluum eſt. Ita ex humana natura manet quidem omne quod Conditor fecit, tollitur autem quod diabolus addit*, nempè peccatum.

Tert. l. de Exh. Caſt. 2. Pet. Dam. op. 52. c. 13.

Tert. lib. 2. adv. Marc 6. Liberum hominem produxit Deus, eique ad bonum, & malum contulit libertatem. *Tota ergò libertas arbitrii in utramque partem conceſſa eſt illi*, *ut ſui dominus conſtanter occurreret*, *& de bono ſpontè ſervando*, *& de malo ſpontè vitando*. Homo à dæmone victus, etſi libertatem ſervaverit, quia tamen per originale peccatum paſſus eſt ignorantiam in intellectu pravitatem in voluntatem, rebellionem in carne, in concupiſcibili, & iraſcibili deordinationem: caro libertate utitur in bonum, & ſæpè ſæpiùs abutitur in malum. Verum in cęlo immunis eſt à peccato: *Nam ſemel in patria locatus*, *lubricum non debet habere veſtigium*, *ſed tenere ſtatus proprii firmamentum*. Ibi enim voluntas non erit ampliùs indifferens ad bonum, & malum; ſed neceſſariò, & indeſinenter Deum amabit: ut enim ait D. Auguſtinus, *Quod diligunt*, *& unde beati ſunt*, *auferre illis nemo poteſt*. Hæ aliæque rationes oſtentant nos fore in cęlo impeccabiles, *ut gaudeamus liberati* à peccato, adepti finem conſumptionis, qui peccatum omne conſumit; & finem conſummationis, qui hominem ultimatè perficit.

D. Ambr. in Epiſt. 19. Lib. de Agon. Chr. 7. Tertull. Scorp. 6.

Tertull. l. adv. Jud. 3. Eſt in cęlo Beatus *ſublimatus in conſummationem*: quia ſcilicet ultimatè perficitur. Dupliciter poteſt aliquid conſummari. 1. Dum in ſui productione omnem ſuam recipit perfectionem: 2. Dum poſt ſuam productionem, ad ſuum pervenit finem, à quo conſummatur. Primo modo entia irrationalia cōſummata ſunt: quia cum non ſint fęlicitatis capacia, dum ſue-

Digitized by Google

fuerunt producta, omnem ſuam acceperunt perfectionem. Secundò modo homo conſummatur, dum in cęlo attingit beatitudinem, ad quam ordinatus eſt: & à qua ultimatè perficitur. Ratione hujus diſcriminis Deus, ut D. Ambroſius animadvertit, poſt productas creaturas irrationales, earum prædicavit bonitatem; quia in ſua productione perfectionem ſibi convenientem acceperant. Hominis verò non commendavit bonitatem, eo quod in ſua creatione non fuerit ultimatè perfectus, ſed in cęlo dumtaxat ſuam expectat conſummationem: nam *finis humanæ creaturæ eſt adhærere Deo: in hoc ejus felicitas conſiſtit*.

D. Thom. l. 1 contr. Gen. c. 16.

Erga hominem velut pictoris perſonam agit Deus. Pictor pulchram perficere volens picturam: 1. telam præparat ad recipiendos colores aptè diſpoſitam: 2. ſupra telam ſic præparatam applicat colores: 3. applicatos colores quovis penicilli artificio illuſtrat, ſicque picturam conſummat. Eodem ferè, modò operatur Deus. Nam 1. humanam animam ad ſui imaginem format eamque gratiæ, & ſanctitatis capacem efficit. 2. Animam ſanctificat, & divinæ ſimilitudinis coloribus exornat: inchoatam in via ſimilitudinem in patria conſummat. Anima humana in triplici ſtatu poteſt conſiderari. 1. In ſtatu naturæ, in quo cunctis creaturis irrationalibus antiſtat. 2. In ſtatu gratiæ, ſtatu naturæ perfectiori, in quo divinæ imagini additur divina ſimilitudo. 3. In ſtatu gloriæ, ſtatu gratiæ longè nobiliori, in quo inchoata ſimilitudo conſummatur, & anima ultimatè perficitur per unionem ad Deum, qui eſt finis ejus ultimus, & perficiens. *Ipſe eſt enim beatitudo finalis; ipſe eſt perfectionis finis, qui conſumentem non habet finem*.

D. Aug. l. 19 Civ. 10. in Pſ. 30.

Ex D. autem Auguſtino, *duobus modis dicimus finem; vel quo fit ut non ſit quod erat, vel quo fit, ut perfectum ſit quod imperfectum erat*. Primo modo finem habet panis quia comeditur. Secundò modo finem habet veſtis, quia perficitur: Ideoque *dicitur finis, qui conſumit, & dicitur finis qui perficit*. Fine conſumente finitur panis, fine perficiente finitur veſtis. *Aliter dicitur finis qui pertinet ad conſummationem, aliter qui pertinet ad conſumptionem, aliter tela finitur texendo, aliter à tineis comedendo*. In cęlo finitur anima non quomodo finitur panis; ſed eo modo quo finitur veſtis: Deus enim illa non conſumit deſtruendo; ſed conſummat perficiendo. *Finis eſt Deus, non qui conſumat, ſed qui conſummet, conſumere enim perdere eſt, conſummare verò perficere*. Animæ beatæ non deſtruuntur neque conſumuntur; ſed perficiuntur: & conſummantur, unitæ cum Deo à quo ultimam ſuam mutuantur perfectionem. Inde concludit D. Auguſtinus: *Finis ergò propoſiti noſtri Deus eſt, quia in illo proficimus, & ab illo perficimur, & hæc eſt perfectio noſtra ad illum pervenire, & cum ad illum perveneris, ultra non quæras, finis tuus eſt*.

D. Aug. in Pſ. 54. D. Aug. l. 83. QQ. 69

D. Aug. in Pſ. 56.

Non eodem modo finem inveniunt juſti, & peccatores. Utrique naturaliter conſummantem appetunt finem, & averſantur conſumentem finem. Sceleroſi tamen à cœlo ſeſe elongantes, à fine conſummante deviant, & peccando ad finem conſumentem accelerant: Nam etſi peccata non conſumant naturam, deſtruunt tamen ſanctitatem, & gratiam; & ita ſceleroſi illi *naturaliter appetentes unde finiant appetitum, naturaliter reſpuentes modo appropinquent fini, fini dico conſumptionis, non conſummationis: quamobrem non beato fine conſummari, ſed conſumi vacuo labore accelerant*: ſuis criminibus properantes ad infernum, ubi meritis, & virtutibus denudati, ſceleribus: & peccatis turbati, abſque fine patientur. Juſti è contra fugiunt conſumptionis finem, conſummationis finem perquirunt, & pleno virtutis opere laborant, ut perficiantur in cœlo per unionem ad finem conſummationis, & perpetua fruantur quiete, per unionem ad ſuum centrum.

D. Bern. de dil. Deo.

II. PARS

Lib. de An. 15. Lib. ad Marth. 3.

Cum humanum nuncupat Tertullianus theſaurum, *ad quem Deus reſpicit*. Cœlum adhuc theſaurum vocitat: & quia ubi eſt theſaurus, ibi eſt cor, & è converſo *ubi erit cor, ibi erit theſaurus*: inde nos ſtimulat, ut ad cœlum attollamus cordis affectus. *Ibi ergò ſit cor noſtrum, ubi volumus habere theſaurum*. Theſaurus cordis Deus eſt; & ut fatur D. Thomas, *centrum totius amoris*. Pretioſum illum theſaurum Beati poſſident, huic amoris uniuntur centro, ad quod 1 cor naturaliter inclinatur: 2. in quo conſervatur: 3. & perpetua quiete potitur.

1. *In meliorem ſtatum deſtinamur*, ad cęlum ſcilicet *ſedem Dei vivi*; ad quem (ut ad ſuum centrum) cor naturaliter inclinatur. Quævis creatura ad ſuum centrum naturaliter propendit, quæ vita ſenſu

Tert. l. de Mon. 19. Tertull. Apol. 19.

ſu

Digitized by Google

ſu, vel ratione caret, ad illud fertur naturali propenſione ſeu appetitu innato. Hoc appetitu terra deorſum vergit, ignis ſurſum aſcendit, fluvii ad mare curſitant, cœli moventur, in gyrum, & cuncti mortales ad Deum, & beatitudinem velut ad ſuum centrum naturaliter feruntur. Reprobi etiam, & dæmones Deum naturaliter amant (quamvis ejus juſtitiam averſentur) ad illumque moventur appetitu innato quem etiam deperdita fœlicitate

D. Aug. l. 22 Civ. 30.

non perdiderunt. *Peccando nec pietatem nec fœlicitatem tenuimus: voluntatem fœlicitatis, nec amiſſa felicitate perdidimus.* Solus peccator appetitu libero, ſeſe à Deo elongat: ad quem naturaliter inclinatur.

In homine duplex eſt appetitus: innatus ſcilicet, & liber. Criminoſus peccator, appetitu innato Deum diligit, appetitu libero Deum odit: appetitu naturali fertur ad centrum, appetitu libero removetur à centro: appetitu naturali conſervationem deſiderat, appetitu libero deſtructionem procurat; ſimilis reo, qui ultimo mulctatus ſupplicio, & à quatuor equis in diverſas oras protractus, vult non vult, amat, odit; approximatur, elongatur; percupit, fugit. Juſtus converſo, Deum quem naturaliter appetit, appetitu libero quærit: fugit peccata, quæ eum à ſuo centro removent: ſectatur virtutes, quibus ſibi valeat comparare cœlum, ut ibi conſervetur per unionem ad centrum.

Tertull. l. adv. Iud. 3

2. *Iſrael iu eremo manna cibatus quadraginta annis ad inſtar æternitatis redactus.* Si Judæi in deſerto ubi erant advenæ, & peregrini tot annis à Deo conſervati ſunt, quantò magis in cœlo Beati per unionem ad ſuum centrum conſervantur? Creaturæ extrà ſuum centrum nequeunt conſervari: piſces in aqua viventes, extra aquam moriuntur; ignis abſque pabulo ſub concavo lunæ conſervatur, extra ſuam ſphæram indiget alimento, & extinguitur ſtatim ac lignum, vel alia materia combuſtibilis ei deficit. Hoc idem accidit homini: qui animæ vitam tamdiu conſervat, quandiu unitur Deo, Beati autem perpetuo uniuntur Deo, & nunquam à Deo ſeparabuntur, *Lex æterna ſervabitur, & illa duo præcepta de diligendo Deo, & proximo, in illa perfecta & ſempiterna dilectione tenebimus.* Beati nequeunt ſeparari à ſuo centro, niſi vel à Deo per animadverſionem, & juſtitiam vel ab aliis Beatis per coactionem: vel à

D. Aug. l. de Sp. & lit. 1.
D. Aug. l. 22. Civ. 30
D. Aug. l. de Ag. Chr. 7.

ſemetipſo per peccatum, & malitiam. Non à Deo qui non odit diligentes ſe, neque ſtudioſos punit: nam *præmium erit virtutis, ipſe qui virtutem edit.* Nemo ab aliis beatis, tùm quia omnibus eſt *ipſa vita æterna communis:* tum quia *quod diligunt, & unde beati ſunt, auferre illis nemo poteſt.* Nec tandem à ſeipſis peccata committendo. *Hic præceptum eſt, ut deſideriis peccati non obediamus, ibi præmium, ut deſideria peccati non habeamus.*

D. Aug. l. 3 cont. duo Ep. Pelag.

Sicut nulla major eſt fœlicitas, quàm inſeparabiliter uniri Deo, ita nulla major eſt infelicitas, quàm à Deo ſeparari, *perire à regno Dei, exulare à civitate Dei, vita Dei carere.* Tantam timeamus infelicitatem, & ſi quamdiu ſumus in ſæculo, non poſſumus Deo inſeparabiliter uniri, adhæreamus illi per gratiam, & amorem, ut valeamus illi uniri per gloriam: Nam *poſt hanc vitam merces perficiens redditur, ſed eis tantùm, à quibus in hac vita ejuſdem mercedis meritum comparatur.* Juſti per opera virtutis merentur cœlum, ubi ſuo uniti centro conſervantur, & perpetua quiete fruuntur.

D. Aug. in Pſ. 80.
D. Aug. l. de perf. iuſt. ratioc. 7.

3. Siquidem *conſtabiliti ſunt, & in requiem ex veritate compoſiti;* eo quòd ſuo centro immobiliter adhæreant. Natura eſt principium motus, & quietis: verùm quietem producit non in termino à quo procedit motus, ſed in termino ad quem tendit motus. Cadens lapis non invenit requiem in initio ſui deſcenſus, neque in medio aeris per quem tranſit; ſed in terra, quæ terminus ad quem movetur. Deus qui eſt natura naturans, & naturæ auctor, animabus noſtris dedit propenſionem ad requiem: idcircò perpetuo agitantur motu donec illam inveniant. Hanc autem quietem non reperiunt in terra per unionem ad creaturas: hic enim *ambulamus in re laboris, ſed in ſpe ſalutis;* ſed expectant in cœlo, *ubi eſt requies à laboribus.* Quod non nemo acuto expreſſit emblemate, depingens in ſcuto duas alas ignitas cum hoc lemmate: *Quieſcimus in ſublimi.* Intellectus, & voluntas ſunt duæ alæ animæ rationalis, quibus fertur in cœlum, ut ſuo centro unita quieſcit: in terra namque non quieſcit, ſed perpetuo voluitur motu. Etenim *inquietudo varias affectiones, ut in altera alteram perimat: quies autem habet conſtantiam, in quo maximè intelligitur, quod dicitur eſt.* Quandiu homo eſt in ſæculo; cor ejus non conſtantia

Tertull. l. Adv. Valent. 12.
D. Aug. epiſt. 121. ad Ianuar.
D. Bern. l. Med.
D. Aug. l. 3. de l. arb. 8.

tia firmatur, ſed inquietudine agitatur. Quod probè intelligens D. Bernardus ait:
L. Med. 9. *Nihil eſt in me corde meo fugacius. Cor meum, cor vanum, vagum, & inſtabile. Sicut enim molendinum velociter voluitur, nihil reſpuit, ſed quidquid imponitur mollit, ſi autem nihil imponitur, ſeipſum conſumit: ſic cor meum ſemper eſt in motu, per multa diſpergitur, huc illucque quærit, donec requieſcere poſſit, & nihil invenit, quod ei ſufficiat, donec revertatur ad Deum.*

Tanta dignitate pollet cor humanum, ut nequaquam in creatura, ſed in Deo ſolo quieſcere poſſit: *Feciſti nos Domine ad te & inquietum eſt cor noſtrum donec requie-*
D. Aug. l. 8 Conf. *ſcat in te.* Attende circulum, & cuncta præter centrum conſpicies moveri. Sic orbes cœleſtes moventur circa terram, quæ cùm ſit centrum mundi, permanet immobilis. *Terra eſt hypoſtaſis generationum*
Gregor. Naz. or. 4. *ſibi ſuccedentium*; & ob hanc cauſam veteres finxerunt rotam à fortuna rotatam habentem in medio centrum immobile. Centrum illud immobile eſt Deus, rota verò ſunt bona temporalia. Animæ huic rotæ affixæ perpetuò voluuntur: quod procedit ex mutabilitate rerum ſæculi, quæ cum ſiut mobiles, cordis inſtabilitatem, & motum ſiſtere nequeunt. Animæ verò beatæ divino huic centro unitæ immobiles ſunt, & perpetua fruuntur quiete.

O quàm fælices animæ illæ, quæ in cęlo regnant, immobiliter Deo uniuntur, & quiete nunquam peritura potiuntur: at quàm infelices animæ, quæ in æternum à Deo ſeparatæ nullum ſperant quietem, ſed interminabili anxietate agitantur! Vis Chriſtianæ, frui illa quiete, quam Beati ſemper poſſident, & quam reprobi nunquam habebunt? *Convertere homo ad Deum tuum, qui eſt requies tua, extra quem non eſt*
D. Cypr. ferm. de Aſcenſ. *niſi tormentum*, in Deo ſolo eſt requies: *Ut animæ audaci, quæ ſperavit ſi à te receſſiſſet, melius aliquid habituram verſa, & reverſa integris, & in latera & tu ſolus requies*

D. Aug. l. 2 Conf. 16 Nonnulli quærunt quietem in conjugio, & nihil inveniunt niſi diſſidia, ſuſpiciones livores, odia, infidelitates, adulteria, Quidam in filiis, & nihil inveniunt præter ingratitudinem, inobedientiam, contemptum, ſævitiam. Quidam in amicis, & inveniunt duntaxat ſimulationes, dolos, perfidias, traditiones. Illi in divitiis, & nihil inveniunt præter anxietates, labores, timores, anguſtias: iſti in voluptatibus, & nihil inveniunt præter amaritudinem, egeſtatem, infirmitatem, hebetudinem. Alii in honoribus, & inveniunt inſtabilitates, pericula, dejectiones, caſus. Cæteri in vitiis, & nihil inveniunt niſi remorſus, vermes rodentes, vivum infernum, & damnationem. Nam ſicut equi molendini rotam continuò volvunt, ſic *impii in circuitu ambulant*; ſemper moventur, & nunquam quieſcunt. Quibus Pſal. 11.
dicendum eſt: *Non eſt requies ubi quæritis* D. Aug. l. 4. Conf. 12.
eam. Quæritis in terra quietem, quæ invenitur duntaxat in cœlo: quæritis requiem in temporibus, quæ nequit inve- D. Aug. Med.
niri niſi in Deo. *Quieſcat in te Deus meus, cor meum: cor enim meum eſt mare magnum, tumens fluctibus. Tu qui imperaſti ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna; veni, & gradere ſuper fluctus cordis mei, & tranquilla: & ſerena ſint omnia mea, quatenus te unicum bonum amplectar ſine tumultuantium cogitationum cæca caligine.* Sic loquuntur veri Chriſtiani, non in terra, ſed in cœlo: non à creaturis, ſed à Deo quietem expectantes. Et quia dum exiſtunt in ſæculo, nequeunt centro inſeparabiliter uniri, ad illud tendunt circulo amoris, qui à Deo incipit, & ad Deum finit; nihil amantes, niſi aut Deum, aut propter Deum, aut Rich Vict. de grad. cha. c. 12.
in ordine ad Deum: *quia Deus amor eſt, quem qui amat, amorem amat; amare autem amore, circulum facit, ut nullus ſit finis amoris.*

Criminoſi illi, nec-non, & innocui Chriſtiani perfectiſſimè denotantur per columbam, & corvum à Noè emiſſos ex arca, ut dignoſceret an aquæ diluvii eſſent diminutæ. Corvus enim ad Noè non eſt reverſus, ſed ſuper cadavera, quæ movebantur, (ad ea devoranda) requievit: columba verò diu quærens ubi requieſceret pes ejus, nec inveniens, ad Noè reverſa eſt. En verum peccatorum, & juſtorum ſpecimen: ambo ex arca divinæ bonitatis exeunt, utrique tamen ad eam non redeũt. Peccatores velut corvi ſceleribus denigrati terræ cadaveribus hærent: quia honores, voluptates, divitias inordinato amore diligunt: juſti autem velut columbę innocentia dealbatæ, ſuper turbidas ſæculi Tert. l. de Spect. 7.
aquas volant, ſed minimè requieſcũt; quia earum non turpantur amore. *Non tamen quòd in ſæculo ſumus à Deo excidimus: ſed ſi quid de ſæculi criminibus attigerimus.* Peccatores, Luciferi imitantur crimen, qui poſt accepta à Deo magna naturæ, & gratiæ dona, à Deo deſciit, & in pœnam tantę ingratitudinis in æternum à Deo ſeparabitur. Juſti, humanati Verbi ſequentur

exem-

gloria, *ubi Deo, & hominibus ſit una poſſeſſio!* Objectum beatificum, quod Deus poſſidet eſſentialiter, Sancti participativè poſſident, tum per viſionem, tum per amorem.

2. In via *nec poſſeſſio, ſed expectatio* Dei eſt. Fides aliquam Dei notitiam, ſed imperfectam præſtat. Spes ad Deum deſiderium noſtrum ſublevat: ſed neque fides, neque ſpes plenam Dei poſſeſſionem dat. Juſti charitate exornantur; ſed quia nondum eſt conſummata, perfectè Deum non poſſident: in cœlo verò, ubi ſunt perfectiſſima charitate accenſi, totis viribus Deum amant, & fervido illo amore Deum poſſident. Quapropter D. Auguſtinus ſic Sanctum alloquitur: *Videbis, & amabis, & totum habebis, & totum ille habebit, quia tu, & ille unum eritis.* Viſione Deum Beati poſſident: & quia amor eſt operatio eorum perfectior, in qua ratio beatitudinis formaliter ſita eſt, potiori jure Beati per amorem Deum poſſident. Amor amantem transformat in amatum; amor Beatos in Deum transformat, & ratione intimiſſimæ illius unionis; & transformationis Deus Beatos poſſidet, & Beati Deum poſſident. Et quia ex D. Auguſtino *nemo beatus eſt, qui eo quod amat, non fruitur.* Beati Deum fervidè amantes, Deum adhuc per fruitionem poſſident.

Tert. l. de Reſ. carn. 43.

in pſ. 36.

l. 8. Civ. 9.

3. Homo vel non habet quod amat, vel habet quod amat: ſed quod amat, noxium eſt; vel non amat quod habet, etiamſi ſit bonum, vel optimum amat, & habet; 1. *Neque ille dici poteſt beatus qui non habet quod amat*, quia egeſtate premitur, & deſiderio habendi agitatur. 2. *Neque qui amat quòd habet, ſi noxium ſit:* quia vera beatitudo nullum affert detrimentum, ſed potiùs omne bonum confert: 3. *Neque qui non amat quod habet, etiamſi optimum ſit:* quia inordinatum habet amorem, beatitudo omnem voluntatis deordinationem excludit. *Quartum reſtat ubi beata vita inveniri poteſt, ſcilicet cum id, quod eſt hominis optimum, & amatur, & habetur:* Hujuſmodi eſt Beatorum in cœlo felicitas, qui Deum ſummum, & infinitum bonum amant, & habent, & ita Beati Deum poſſident viſione, dilectione, fruitione. Multæ ſunt cognitiones, quæ rei cognitæ poſſeſſionem non tribuunt. Pulchritudo corporea non poſſidetur, etiamſi videatur. Multa ſunt quæ amantur, & non poſſidentur: amata pulchritudo non ſemper poſſidetur. Tandem multæ ſunt poſſeſſiones, quę nullam afferunt jucunditatem.

D. Aug. l. de Mor. Eccleſ. c. 3.

Quot viri venuſtas habent uxores, quæ eis non gaudium, ſed męrorem ingenerant? Cęleſtis beatitudo hos non patitur defectus: nam Sancti videndo Deum, Deum poſſident; amando Deum, Deum habent; & fruendo Deo, ſumma jucunditate gaudent.

Verùm fidei, ſpei, & charitatis actus ſunt prævia diſpoſitiones ad viſionem, amorem, & fruitionem. Ut quis in patria valeat uniri Deo per viſionem amorem, & fruitionem, debet illi uniri per fidem, ſpem, & charitatem. Quod denotatum vult D. Hieronymus per Liam, & Rachelem uxores Jacob, quæ figurant vitam juſtorum in terra, & vitam Beatorum in cęlo. 1. Jacob prius Liam quàm Rachelem in matrimonium duxit: & homines ſunt prius viatores, quàm comprehenſores, 2. Jacobo Lia tædio erat, Rachel verò in deliciis: faſtidium Chriſtiano mundus ingenerat, cęlum deſiderium accendit. 3. Lia erat lippiens, ſed fęcundiſſima; Rachel pulcherrima, ſed ſterilis. Fideles in via Deum obſcurè cognoſcunt, ſed ſunt in ſtatu meriti: Beati in patria Deum vident facie ad faciem, ſed ſunt in termino, neque ampliùs mereri poſſunt. 4. Lia idem ac laborioſa, quia viatores laborare, & bene operari debent, ut ſibi cęlum valeant comparare: Rachel dicitur *Viſio prophanationis, non quòd prophanè videat, ſed quia viſibilia ſenſibiliaque collocata cum immortali natura, inviſibili, & intelligibili, non religioſa, ſed prophana eſſe judicat.* Tale eſt profectò veri Chriſtiani judicium qui terrena bona cęleſti felicitati comparat, in qua *omnia ſancta ſunt*, velut prophana exiſtimat. Hujuſmodi erat mens Regii Vatis dicentis: *Quid mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram?* Quæ verba ſic elucidat D. Auguſtinus: *Cępit cogitare civitatem ipſam Jeruſalem, & arguere ſe quia pecus fuit, & terrena deſideravit;* unde pęnitentia ductus, quòd mundum, & quæ in eo ſunt, nimio fuiſſet proſecutus amore, Deum alloquitur: *Servas mihi tu in cęlo divitias immortales teipſum; & ego volui à te quod habent impii in terra, aurum, argentum. Hæc pro magno deſideravi ſuper terram, cùm ſerves te mihi in cœlo Deus.* Comparatione utitur Propheta, qua ad terræ contemptum, & cęli deſiderium ſufflammet. *Comparavit voluntati ſuæ præmium cœleſte, quod accepturus eſt; vidit quid ibi reſervaretur, & cogitans, & æſtuans in cognitione cujuſdam rei ineffabilis, non dixit: Illud, aut illud*

L. adv. Jovin.

Phil. jud. de Cògreſſu quærend. erudit.

D. Aug. in pſ. 49.

mi-

Digitized by Google

mihi eſt in cœlo ? ſed quid mihi eſt in cœlo ? quod eſt illud quod habeo in cœlo ? quantum eſt ? quale eſt ? Certum tantum, quantum eſt Deus quem Beati poſſident, quibus *non aliquid Deus daturus eſt quod fecit, ſed ſeipſum qui fecit omnia.* In cujus comparatione terrena cuncta nihilum, & prophana vero Chriſtiano videntur, qui illa deſpicit, ut à Deo valeat beari.

D. Aug. in pſ. 83.

CONCIO QVINTA.

Tert. l. de Spect. 30. *Cæterum qualia illo ſunt, quæ me oculus vidit, nec auris audivit: nec in cor hominis aſcenderunt?* Sanè cœli bona talia, & tanta ſunt, ut viatoribus incomprehenſibilia: & ineffabilia videantur. Verùm licèt pro hoc ſtatu ea non valeamus perfectè percipere, *tamen hæc quodammodo habemus per fidem, ſpiritu imaginante repræſentata.* (*Tertull.*) At inter Doctores fide illuſtratos nemo meliùs de beatitudine ratiocinatus eſt ac D. Auguſtinus. Magnus ille Doctor adeò altè de cœleſti gloria loquutus eſt, ut ſublimius nihil dici poſſit, & tam clara metodo beatitudinem propalavit, ut nihil adduci valeat patentius. Tribus namque verbis cuncta quæ de felici illo ſtatu fari poſſunt, complexus eſt: *In cœlo omnia ſumma ſunt, vera ſunt, æterna ſunt.* (*in pſ. 43.*) Poſt hæc, quod homines poſſunt enarrare de cœlo, ubi omnia ſunt, 1. ſumma in perfectione. 2. vera in æſtimatione: 3. æterna in duratione.

I. PARS. Tert. lib. 1 adv. Marc. Deus eſt *ſummum magnum:* Ex D. autem Auguſtino, *nemo beatus niſi ſummo bono.* (*L. 2 de lib. arb. 9.*) In terra ſumma reperitur beatitudo, quia *animo ſolo adhuc poſſumus cœleſtia attingere, qui non quæreremus; nec ſaperemus, ſi poſſideremus.* In cœlo duntaxat ſancti ſumma illa felicitate potiuntur, quia ſcilicet ſummo bono fruuntur: nam, ut addit D. Auguſtinus, *Beatus eſt qui ſummo bono perfruitur.* (*Tert. l. de Reſ. 3.*) Beati autem ſummo bono fruuntur tribus operationibus ſummi, viſione, 2. dilectione, 3. delectatione.

L. 3. adv. Marc. 24. 1. Aſſeverat Tertullianus Deum eſſe in cœlo *viſum quidem ſecundùm hominum capacitatem, non ſecundùm plenitudinem divinitatis.* Etſi Beati Deum non comprehendant (qui à ſe ſolo poteſt comprehendi, eò quod ſolus ipſe cognitione infinita polleat) illum tamen perſpicuè vident, *& ipſa viſio quæ eſt facie ad faciem, ſummum præmium promittitur juſtis,* habet ſiquidem omnia ad ſummum operationem requiſita eſt. (*D. Aug. l. 1. Trinit. 14. Chryſol. Ser. 45.*) Eſt namque *perfectiſſima operatio optimæ potentiæ, reſpectu optimi objecti.* (*D. Bern. ſerm. 31. in Cant.*) Eſt etenim 1. operatio intellectus, qui eſt prima animæ potentia, & ſola ad divinas irradiationes recipiendas apta. (*D. Bern. Serm. de Nat. Virg.*) Ea namque eſt operatio inter ſolem materialem, & ſpiritualem, quod ſol corpus illuſtrat mediis oculis, animam Deus illuminat medio intellectu. Sol per propriam lucem ſe oculo manifeſtat, Deus intellectui ſeſe oſtentat per lumen gloriæ, quod vocitat D. Bernardus *lumen plenum de lumine pleno.* Nullus intellectus creatus poteſt propriis viribus Deum intuitivè contemplari, ſed indiget lumine gloriæ, quo elevatus, ut ſol irradians ſplendeſcit. 2. Viſio beatifica ſummam à Deo, quem clarè intuetur mutatur nobilitatem: quapropter Doctor Angelicus eam quodammodo exiſtimat infinitam, (*1 p. q. 25. a. 4.*) & cum unione hypoſtatica & maternitate beatiſſimæ Virginis comparat. 3. Hujuſmodi viſio perfectiſſimo modo producitur, non in ænigmate, ut actus fidei, qui divina obſcurè attingunt myſteria: non abſtractivè, ut notiones naturales, quas format ratio mediis ſenſibus, ſed clarè, & intuitivè, quæ eſt nobilior cognitionis ſpecies.

2. Acutè animadvertit Tertullianus, quòd Dei dilectio *principaliter ad omnem ſalutem, & ad utramque vitam facit.* (*Lib. 4. adv. Marc. 35.*) Duplex eſt ſalus: inchoata una, conſummata altera. Illa in gratia conſiſtit, iſta in gloria ſita eſt. Salus inchoata, eſt vita juſtorum in terra; ſalus conſummata, eſt vita Beatorum in cœlo. Dei dilectio ad utramque ſalutem, & vitam principaliter facit: juſtorum vita tantò eſt nobilior, quò majori fuerit charitate prædita. *Quantò in quocumque major eſt charitas, tantò melior eſt in quo eſt.* (*D. Aug. in Enchir. 117.*) Beatorum adhuc vita ſuam mutuatur nobilitatem à dilectione quæ eſt operatio ſumma, cujus dignitas deſumenda eſt à principiis, quæ ad illius productionem concurrunt. 1. Viſio beatifica eſt dilectioni neceſſaria, à qua dimanat velut calor à lumine Solis. Ut autem docet D. Auguſtinus; *quantò major notitia, tantò major erit dilectio.* (*L. de Spiri. & Lit. c. 6.*) 2. Voluntas eſt principium, à quo amor efficienter producitur. Voluntatis nobilitatem prædicat Doctor ſubtilis, eamque aliis animæ potentiis præponit, quas voluntatis imperio ſubdit. 3. Charitatis habitus ſimul cum voluntate concurrit ad productionē amoris, & cùm actus ſint tantò digniores, quātò digniores ſunt habitus, à quibus eliciūtur, ex hac parte multum commendatur

tur

cur amor productus à charitate virtutum nobiliſſima, inter quas eundem obtinet dignitas gradum, ac ignis inter elementa, inter planetas ſol, intet animalia homo, & Seraphim inter Angelos. 4. Ipſemet Deus amori beatifico ſummam confert perfectionem: perfectio ſiquidem amoris ab ejus objecto commenſuratur; quare *ſummum bonum diligere, ſumma eſt beatitudo*.

D. Bern. ſer. 5. de Mod. ben. viv.

Tert. l. de Spect. 90.

3. *Quid jucundiùs quàm veritatis revelatio?* Gaudium eſt tertia operatio, quæ Beatorum conſummat felicitatem. Eſt autem ſummum, tanquam viſioni, & amori commenſuratum. Nam ſicut amor viſioni, ita gaudium adæquatur amori. Ad delectationem, quæ ex viſione, & amore percipitur, tria requirit Doctor Angelicus, nimirum 1. potenciam intellectualem. 2. objectum tali potentiæ conveniens. 3. unionem objecti cum potentia, & quò potentia eſt aptior ad cognoſcendum, objectum nobilius, intimior unio, eò major eſt dilectio. Tria hæc in cœlo perfectiſſimè reperiuntur, ſcilicet facultates delectationis capaces, jucundiſſimum objectum, & unio intimiſſima potentiarum cum objecto. 1. Deus eſt jucundiſſimum illud objectum, & cęleſtium voluptatum ſcaturigo. *Ipſa eſt vita beata gaudere ad te, de te, & propter te*. Intellectus, & voluntas ſunt potentię delectationis capaces. 3. Intimiſſima unio, in Deum namque transformantur Beati, & ita in infinitum illud deliciarum immerguntur pelagus, ut velut ſpongia undique repleantur gaudio: *O gaudium ſuper omne gaudium, extrà quod non eſt gaudium*.

1. p. q. 31. ar. 3.

D. Auguſ. l. 10. Conf. 23.

D. Auguſ. Sol. 35.

Hoc eſt autem diſcrimen inter terrena, & cęleſtia gaudia; quòd terrena intrant in cor hominis, & illud non replent; cor verò hominis in gaudia cęleſtia ingreditur, & omnimodam ab eis recipit plenitudinem. Mundana gaudia cùm ſint minora corde humano, illud replere non poſſunt: cor verò humanũ cùm ſit minùs cęleſtibus gaudiis, ab eis repletur, neque illa exhaurit. Unde D. Anſelm. *Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes, ſed toti gaudentes intrabunt in gaudium Domini: Tam magnum eſt de Deo gaudium cęleſtis patriæ, ut non poſſit concludi in homine: & ideò homo intrat in gaudium illud incomprehenſibile, & non intrat gaudium illud in hominem tanquam comprehenſum ab homine*.

Proſol. 26.

L. 3. de lib. Arb. 45.

Tantum D. Auguſtino videtur cęleſte illud gaudium, ut pro uno die tantæ delectationis deſerendos velit innumeros terrenæ jucunditatis annos. *Tanta eſt jucunditas lucis æternæ; ut etiamſi non liceret ampliùs in ea manere, quàm unius diei mora, propter hoc ſolum innumerabiles anni hujus vitæ pleni deliciis, & circumfluentia temporalium bonorum, rectè meritoque contemnerentur. Non enim falſo, & parvo affectu dictum: melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia*. Si ad hæc attenderent Chriſtiani, ſine dubio terrena deſpicerent, cęleſtibus inhiarent. *Si conſideremus quæ, & quanta ſunt, quæ nobis promittuntur in cęlis; vileſcunt animo ea, quæ habentur in terris*.

Pſ. 83.

D. Greg. Hom. 17. in Ev.

Hujuſmodi erat Ignatius Societatis Jeſu inſtitutor, qui dicere ſolitabat: *Quàm mihi ſordet terra, dum cœlum aſpicio!* Anaxagoras quoque gentilis philoſophus terram deſpitiens, à cęlo nunquam dimovebat mentis oculos, dicens apud Laertium: *Illa patria mea eſt, illam ego curo, non ea quæ ſunt ſuper terram, ſicut vos qui deorſum eſtis*. Nonne idololatres ille fucatos illos condemnat Chriſtianos, qui nunquam de cęlo cogitant, de cęleſtibus non curant, ſed totas mentis cogitationes, & cunctos cordis affectus verſus terram dirigunt? Anaxagoras ſe ad cęlum contemplandum, & quęrendum natum proclamat: *Tolle cœlum, & nullus ero*: & ipſi quaſi non ſint ad cęlum deſtinati, libenter cęlo renuntiarent, modò ſemper poſſent degere ſuper terram.

Chriſtianus *cęli diſcipulus*, civis cæleſtis Jeruſalem, ad cęleſtem illam patriam debet continuò reſpicere, nihil aliud niſi cęleſtia cogitare, & amare. Ut enim ait Gregor. Mag. *Nihil cum terra commune habetis, ſed tota mens veſtra ardeat amore cęleſtis patriæ*. Sunt equidem plures Chriſtiani ſuo nomine probè reſpondentes, qui *de hoc mundo non ſunt, quia ſupra mundum*: qui ut fatur D. Auguſt. *carne verſantur in mundo, ſed corde inhabitant cęlum*, ad inſtar Apoſtoli aſſeverantis: *Noſtra converſatio in cęlis eſt*, ut legit Tertull. *noſter municipatus in cęlis eſt*. Qui hoc imitantur exemplum, & animo cęlũ inhabitant, nullo terrenorum amore fervent, ſed omnia quę ſunt in cęlo, pro nihilo habent. *Cęleſtia recogita, & terrena deſpicies*. Miratur D. Cyprianus quomodo Chriſtiani, qui quotidie in oratione dominica poſtulant à Deo regnum cęleſte, poſſint terrenorum amore delectari: *Quid ergo oramus adveniat regnum tuum ſi captivitas terrena delectat?* Verum quantum-

Tertull. Apol. 47.

Hom. 15 in Evang.

D. Amb. in Pſ. 118.

Tract. 10. in Ioan.

Phil. 3.

l. de Cor. mil. 13.

Tertul. l. 1. ad ux. 5.

lib. 4. de mort.

tumuis contrà rationem, quæ demonſtrat terram conculcandam, poſt cœlum anhelandum; contrà fidem quæ docet Chriſtianos cœli cives, & diſcipulos, nihil ſapere debere niſi cœlum; contrà naturalem animæ appetitum, quæ cęlum deſiderat; contra exemplum Apoſtoli, aliorumque fidelium, qui cogitatione, & amore cęlum inhabitant: multò plures ſunt Chriſtiani nomine indigni, qui cęlum non recogitant, nec amant, ſed in terra tantùm mente, & corde verſantur. Hos *terræ filios*, nuncu-

Apol. 10. pat Tertullianus: quia cœleſti nativitati, quam acceperant in Baptiſmate, renuntiant. Eoſdem velut ſacrilegiis reos inſequitur Minutius Fęlix: *Sacrilegii, vel maximi inſtar eſt, humi quærere, quod in ſu-*

in Oct. *blimi debeas invenire*. In quos maledictiones vibrat dilectus Diſcipulus: *Væ ſuper omnes habitatores terræ*. Verum, ut benè

Apoc. 8. animadvertit D. Ambroſius, hæc maledictio *non omnes homines comprehendit: ſunt*

L. de Abr. 7. *enim & in terris poſiti, quorum converſatio in cęlis eſt; ſed eos quos terrenæ converſationis affectus, ac hujus ſæculi vicaris gratia*. Hos tandem velut duplici crimine reos, accuſat Chryſologus, *Cælo maculam, cęleſti generi iniuriam intuliſti*.

Serm. 7. Homines illos cęleſtes, & terrenos, Chriſtianos cęli cives, & habitatores terræ, denotatos vult Tertullianus, tum in promiſſione Abrahæ facta; tum in benedictione Jacobo, & Eſau ab Iſaac impertita: *Quid tibi videtur cum Abrahæ ſemen, poſt*

L. 3. adv. Marc. 23. *primam benedictionem, quæ in multitudine arenæ repromittitur, ad inſtar quoque ſtellarum deſtinatur? nonne terrenæ, & cæleſtis diſpoſitionis auſpicia ſunt; cum Iſaac benedicens Iacob filium ſuum, Det, ait tibi Deus de rore cęli, & de opimitate terræ? Nonne utriuſque indulgentiæ exempla ſunt? Denique animadvertenda eſt hic etiam ſtructura benedictionis ipſius. Nam circa Jacob prima promiſſio cæleſtis eſt roris: ſecunda terrenæ opimitatis. Cæterum ad Eſau promittit benedictionem terrenam, & ſubiicit cæleſtem, De opimitate terræ, dicens, erit inhabitatio tua, & à rore cęli*. O quàm diverſus eſt ordo hujuſmodi benedictionum: Benedictio Jacob à cęlo incipit: benedictio Eſau è converſo incipit à terra in Eſau Judæos, in Jacob Chriſtianos agnoſcit Tertullianus: *Judæi terrena ſolummodo ſperando, cæleſtia amittunt*; Chri-

lib. de Reſ. 26. ſtiani omnem ſuam ſpem habent in cœlo collocatam: *Nos enim primò ad cæleſtia invitamur, cùm à ſæculo avellimur*. Reprobi, Eſau filii, Judæos imitantur electi Jacobi nepotes, cęleſti benedictione ditantur.

Chriſtiane non poſt terrenam, ſed poſt cęleſtem anhela benedictionem: ad cęlum attende, cęlum concupiſce, ad cęlum mentem, & actionem erige. Adverte *Tert. l. 3. adv. Marc. 23.*

quod *omni penè in loco de contemnendo ſæculo Scripturis dominicis commonemur*: & *Tert. lib. de Pat. 7.*

ſi Chriſtianæ diſciplinæ documenta recuſas, præbe ſaltem Ethnico aſſenſum. *Fac oro quod unum te poteſt præſtare fęlicem, deſpice, & conculca iſta quæ extrinſecus apparent ad verum bonum expecta*. Nonne idololatres ille ſequitur Chriſtianè, & fucatos illos condemnat Chriſtianos, qui mundum exiſtimant, & amant ubi cuncta ſunt contemptibilia, & falſa; & cęlum deſpiciunt, & averſantur ubi omnia ſunt exiſtimanda, tum quia ſumma, tum quia vera. *Sen. Ep. 23 ad Lucil.*

Quia cõtraria juxta ſe poſita magis elu- *II. PARS*

ceſcunt, & *patet mendacio veritas*, cęleſtia bona terrenis ſunt opponenda, ut illorum veritas horum falſitate eniteat. Bona autem terrena in trino poſſunt ſtatu conſiderari: In ſeipſis, in exiſtimatione mundanorum, in ore dæmonis, qui ea offert hominibus ut decipiat incautos: 1. In ſeipſis vana ſunt: 2. In exiſtimatione mundanorum imaginaria ſunt: 3. In ore dęmonis falſa ſunt. Cęli bona poſſunt adhuc tripliciter conſiderari. In ſeipſis, in exiſtimatione ſapiẽtum, in ore Dei qui ea promittit: 1. In ſeipſis ſunt, non vana, ſed vera: 2. In exiſtimatione ſapientum ſunt, non imaginaria, ſed vera: 3. In ore Dei ſunt non falſa, ſed vera. *Tertull. l. 1. adv. Marc. 11.*

3. *Malim nullum bonum, quàm vanum*. Terrena bona in ſeipſis vana ſunt; ſiquidem nihil eſt in mundo, quod non ſit vanum, *cum tota eius ratio vana ſit*; imò, *Tert. lib. de Pudic. 2.*

ut vult Sapiens, nihil ſit aliud quam vanitas in abſtracto. Bona cęleſtia è converſo, non vana, & vacua ſunt, ſed vera, & realia. *Tert. l. de idol. 1.*

In cęlo namque eſt *bonum verum, & plenum*: quod hac ratiocinatione demonſtratur: Veritas eſt proprietas entis, & quo aliquod ens eſt perfectiùs, eò magis verum eſt. Vegetantia ſunt inanimatis digniora, quia vitam poſſident: animalia plantis, floribus & arboribus inſtant, quia ſenſu potiuntur: homines belluas pręcellunt, quia ratione prędit ſunt; juſti ſunt peccatoribus nobiliores, quia per gratiam ad ſtatum ſupernaturalem ſublimantur: Beati juſtos longè antecedunt, quia gloria perfruuntur, & cęleſtia bona poſſident, quæ ſunt non imaginaria, ſed vera. *Tert. l. 2. de Cult. fam. 13.*

2. *Omnia imaginaria in ſæculo, & nihil* *Tert. l. de Cor. mil. 13.*

veri;

Digitized by Google

veri; quia ab hominum imaginatione ſuum exceperunt valorem, & nonniſi in hominum phantaſia exiſtunt. Ea vult Philo Iudæus *ab inani, & incerta opinione ſuſtineri, non aliter quàm ſomniorum ludicra*. Seculi homines viſus debilitate laborant at *imperfectis oculis grandeſcunt forma*. Idcircò mundani, qui terrena bona augeſcũt; à Propheta Evangelico dicuntur *Viri deluſores*; quia & ipſi decipiuntur, & ſua imaginatione alios adhuc decipiunt. *Poſitivitas fallit obumbrans corruptelam conditionis; quæ ſubiecta eſt vanitati*: Sapientes autem bona cęleſtia vera exiſtimantes nec falluntur, nec fallunt. Non falluntur, quia eos edocuit qui nequit decipere Chriſtus, diſciplinæ Chriſtianæ *magiſter, & illuminator*. Non fallunt; quia non prædicant campos elyſios à Poetis fabulatos. Quod Scriptores canonici, quod Patres Eccleſiæ, quod Doctores Catholici, de cęlo aſſeverant, *nec fabulæ, ſed veritates*; quia ut benè ad propoſitum ait Menander apud Stobæum; *Veritas cœli ciuis eſt*. Quod confirmat D. Hieronymus ex verbis Prophetæ Galaaditis miſericordiam, & veritatem retribuentis: *Et nunc retribuet vobis quidem miſericordiam, & veritatem*. Ut expendit Hieronymus *miſericordiam in præſenti, veritatem in futuro, quia miſericordia quæ in præſenti ſæculo tribuitur, ad comparationem æternæ vitæ mendacium eſt*. Bona cęleſtia, & à veraci Deo promiſſa, non mendacia, ſed vera ſunt.

D. Chryſ. ser. 1.9. Eſa. 28. — *Tert. l. de Cor mil 7.* — *Tertull. Apol. 21.* — *Tert. lib. Spect.* — *19 Serm. 11.* — *l. 2. Reg. 2.*

3. *Diabolus à primordio mendax*, homines mendacio decipere nititur eis offerendo bona mendacia, & falſa: quod unum ad eorum contemptum ſufficere deberet, ſicut ad accendendum celeſtium amorem ſatis eſt Chriſtiano credere *Deum præſidem & magiſtrum veritatis*; qui cùm nec decipi, nec decipere queat, cultoribus ſuis bona non falſa, ſed vera pollicetur. Poſtquam Angelus Dei maieſtatem repræſentans plura de cęleſti regno Euangeliſtæ Ioanni propalauit, ſuos finivit ſermones, dicens: *Hæc verba fideliſſima ſunt, & vera*. Poſt depoſitionem Dei mentiri neſcientis, revelata ab ipſo credenda ſunt, velut religionis principia, chriſtianitatis fulcra, fidei oracula, in ſacris paginis contenta, ab Spiritu ſancto dictata, ſupremæ veritati innixa. *Veracem Deum credens ſcito illum non aliter quàm diſpoſuit pronunciaſſe; nec aliter diſpoſuiſſe quàm pronunciavit*. Quod Beati in cęlo Deum intuitiuè videant, ardenter amente, ſummè de eo lætentur, non minùs eſt certum, quam quod Deus ſit ſincerus in promiſſis, verax in ſermonibus, & infallibilis in ſuis revelationibus.

Tertull. l. de Cor. mil 7. — *Tert. l. 2. de Cult. fam. 1.* — *Apoc. 22.* — *Tert. lib. adv. Prax 11.*

Et cùm æquiſſimum ſit vt *teſtimonium veritatis ubique occupet principatum*; nonne depoſitio Dei veracis, de mendace dæmone triumphare debet? nonne ſapiens prudentum exiſtimatio eſt mundanorum imaginationi præferenda; nonne vera cęli bona pluris ſunt facienda quam vana terræ bona; nonne concludendum eſt cum D. Auguſtino: *Hæc ergo cum falſa ſit vita, apprehendenda eſt vera vita*; At proh dolor! plerique ratione conuicti, fide illuſtrati, contra rationis lumen, contra fidei illuſtrationem mundum cęlo præponunt, vacuum reali, imaginarium ſolido, mendax vero. Quod Magnus deplorat Gregorius: *Hæc vita ita ſubiecta eſt veritati, ut teneantur, incerta pro certis, reſpuantur vera pro falſis* Nec attendunt terreni illi homines, & ſceleroſi Chriſtiani, quod *miſceri non poſſunt ſumma imis, vera vanis, æterna caducis*. At ſi intolerabilis eſt error velle terram miſcere cęlo, quàm culpandi, & puniendi ſunt; qui cęlum, terræ, & æterna poſt ponunt temporalibus;

Tert. lib. Praeſc. Haret. 37. — *S. Bern. ſerm. de Aſcenſ.*

Duos homines diſcernit Tertullianus: Alios nuncupat *candidatos diaboli*, alios verò vocitat *candidatos æternitatis*. Illi à mendaci dæmone, iſti à Deo veraci edocti ſunt: illi à fallaci dæmone decepti, in mundanis, & temporalibus ſpem, & felicitatem ſuam collocant, ut ipſimet fatentur: *Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus*: Iſti à veraci Deo inſtructi animum ſuum ponunt *in ſpem vitæ æternæ quam repromiſit qui non mentitur Deus* Divina namque pollicitatione freti, exoptant, & expectant cęlum, ubi omnia æterna ſunt.

L. de Cor mil 7. l. de Reſ. 59. Eſa. 8. — *1. Tim. 1.*

Solita, & perfecta fœlicitas cenſetur æternitas: æternitas, Sanctorum conſummat felicitatem. Multum eſt quod in cęlo omnia ſumma ſint, vera ſint & adhuc ad beatitudinis complementum requiritur, quod æterna ſint. Dicitur autem *æternitas interminabilis vitæ tota ſimul, ac perfecta poſſeſſio*. Dicitur 1. perfecta vitæ poſſeſſio: quia eſt bonis omnibus cumulata. 2. Tota ſimul, quia invariabilis: 3. Interminabilis; quia limites non habet. Ideoq; æternitas trina exprimitur negatione; eſt que 1. perfecta ſine defectu, & imperfectione. 2. inuariabilis, ſine motu, & ſucceſſione; 3. interminabilis, ſine termino, & fine.

III. PARS. Tertul. — *Boet. l. de conſ.*

Digitized by Google

1. Anima beata *in æternitatis conſortio poſita participet cum Deo neceſſe eſt, & vires, & leges, & conditiones æternitatis*. Conditiones autem divinæ æternitatis ſunt, ut nullum admittat defectum, & omnimodam habeat perfectionem. O quantum diſtat cęleſtis Beatorum vita, à terrena viatorum vita! Vita miſera quam alterant honores, dolores debilitant, calores exſiccant, alimenta corrumpunt, quam fames deſtruit, paupertas deiicit, contemptus cruciat, abundantia inflat, adverſitas deprimit, fortuna excæcat: Vita infauſta in qua nihil omnimodè perfectum reperitur: nam ut *cœlum ipſum nulla ſerenitas tam colata purgat, ut non alicujus nubeculæ flocculo reſignetur*: Sic in ſæculo nulla eſt conditio hominum adeò fęlix ut non aliqua prematur infęlicitate. Nam Reges etiam potentiſſimi adverſitatibus ſubjacent; intellectus acutiſſimi inſcitiæ caliginibus obnubilantur; fęminæ venuſtiſſimæ aliqua deformitate devenuſtantur. Quot in mundo nobiles ignari? quot doctores egeni? quot divites ægroti, quot pulchræ mulieres ſceleroſæ?

Tertull. in adv. Her. 3.
Tertull. l. 1. ad Nat. 5.
Hug. Vict. de An. 15.

Hi aliique defectus exultant à cęlo, ubi eſt vita ſine morte, juventus ſine ſenectute, ſanitas ſine ægritudine, requies ſine labore, lætitia ſine męrore, voluptas ſine anxietate, opulentia ſine egeſtate, pulchritudo ſine deformitate, robur ſine debilitate, libertas ſine ſervitute, ſecuritas ſine timore, honor ſine dejectione, intellectus ſine errore, memoria ſine oblivione, cogitatio ſine pervagatione, charitas ſine offenſione, ſenſus ſine offenſione, & perfectio abſque ulla imperfectione: quia beatitudo eſt *ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus*.

Ad denotandam illam bonorum plenitudinem utitur Boetius nomine vitę, quę directè opponitur æternæ morti quam patiuntur in inferno reprobi omnibus malis cumulatam. Vel ut ſub hoc titulo exprimat bonorum omnium univerſalitatem, quomodo per vitam D. Joannes intelligit cuncta attributa divina, quæ ęternus Pater communicat Filio: *Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo; ſic dedit, & Filio habere vitam in ſemetipſo*. Vel quia cęlum eſt ſedes vitæ, & beatitudo complectitur vitam immortalem Dei, Angelorũ, animarum, immò corporum poſt reſurrectionem. Vel tandem quia cunctæ facultates animæ, & corporis, vita ſibi proportionata, & convenienti potiuntur. Nares odorum ſuavitate vivunt, aures harmonię dulcedine, oculi corporum pulchritudine, memoria præteritorum recordatione, intellectus divinitatis viſione, voluntas ſummi boni dilectione, & hujuſmodi operationes ſunt ęternę abſque ulla mutatione.

Boet. l. 3. de Conſ. Proſ. 2.

2. Veteres per Saturnum tempus intelligebant. Ex Tertulliano namque: *Sed eleganter quidam ſibi videntur phiſiologicè per allegoricam argumentationem de Saturno interpretari tempus eſſe, & ideò falcatum, quia tempore omnia dirimantur, & ideò voratorem ſuorum, quod omnia ex ſe edita in ſeipſum conſumat*. Cuncta naturæ, & artis miracula, quæ videntur ſuper terram, alterationibus, & mutationibus ſubjacent: quæ ideò temporalia dicuntur, quia ut fatur Tertullianus, devorantur *ipſorum temporum propria gula*. Ratio eſt evidentiſſima; quia quæ tempore menſurantur mutabilia ſunt: terrena autem tempore menſurantur, & ideò mutabilia ſunt. Ipſa etiam experientia comprobatur, quod deliciæ mutantur in dolores, divitiæ in egeſtates, amicitiæ in animadverſiones, honores in contumelias, proſperitates in adverſitates, *Deus in terra mutationem, in cœlo immortalitatem dedit*: nam ſicut terrena quæ tempore mutabili menſurantur, mutabilia ſunt; ita cœleſtia, quæ æternitate invariabili menſurantur, invariabilia ſunt: quia *æternum non capit ullam diminutionem*; & ita Beati divinæ æternitatis participes in ſua fęlicitate, abſque ulla varietate perſeverant. *Sola gloria Dei ſtat, ſolique ſtant & permanent, qui cum illo, & in illo gloriantur*. Ideoque Sanctorum gloria nuncupatur à Boetio ſtatus, quia immobiliter, & invariabiliter ſtat: *Omnis enim gloria in regno Dei indeſinenter permanet*: in illo regno beatitudinis *juventus nunquam ſeneſcit; decor nunquam palleſcit; amor nunquam tepeſcit; ſanitas nunquam marceſcit; gaudium nunquam decreſcit, vita terminum neſcit*, gloria mutationem neſcit. Hanc ſtatus conſtantiam Beati mutuantur ab æternitate, quæ temporis variationem, & mutabilitatem excludit. *Non habet tempus æternitas: omne enim tempus ipſa eſt*; nam abſque ulla ſui mutatione, partibus temporibus diviſibilibus, indiviſibiliter coexiſtit: *Non eſt in caberi, nec heſternum, ſed eſt idem hodiernum*, eſtque duratio, ſemper præſens, abſque nec præteritum, nec futurum agnoſcit: & ut ait D. Dionyſius, *ævum ævorum quod eodem modo ſemper ſe habet*; punctum immobile circa quod cuncta

Lib. 1. ad Nat. 12.
lib. de Reſ. 4.
Triſm. Pim. 12.
Tertull. l. adv. Her. 7.
Tert. l de Pæn. 11.
D. Max. Ep. 2. ad Theol. c. 11.
D. Auguſt. Sol. 35.
Tert. l. 1. adv. Mar. 18.

tem-

Digitized by Google

tempora, omnes generationes, & cuncta volvuntur ſæcula; ſphæra cujus centrum ſemper eſt, & circumferentia nunquam, quia eſt invariabilis ſine mutatione, & interminabilis ſine fine.

Tert. l. 1. adv. Mar. 1.

3. Scito *Deum eſſe ſummum magnum in æternitate conſtitutum*. Divina ęternitas eſt *ſine initio, ſine fine*: Beatorum autem fęlicitas, non eſt ſine initio; ſed eſt ſine fine: *nam ab illo æternitatis fonte percipiunt, ut æternaliter vivant*. Si modo mortales interrogem cum Tertulliano; *Æternitatem quanto conſtare vultis?* reſpondet D. Auguſtinus tantam eſſe ęternitatem, ut quidquid de illa dicamus minus dicimus. *Quidquid vis dicis de æternitate, quia quidquid dixeris, minus dicis*. Numera ſi potes arenulas quę ſunt in terra, guttulas aquę quæ ſunt in mari, folia quę ſunt in arboribus, atomos quę ſunt in aere, & ſtellas quę ſunt in Firmamento, & ęternitas plura complectitur ſecula, quam ſunt ſtellę in Firmamento, atomi in aere, folia in arboribus, guttæ aquę in oceano, & arenulæ ſuper terram. Voca in auxilium Dialecticę argumenta, Geometrię dimenſiones, Arithmeticę numeros, ut ęternitatem valeas menſurare: nullis Dialecticis argumentis, nullis Geometricis dimenſionibus, nullis Arithmeticis numeris menſurari, vel ulla ſui parte poteſt ęternitas. Nam ſi numero, aut menſura poſſet comprehendi, extra terminum non eſſet, atque adeò non eſſet æternitas. Cogita mille annos, cogita millies mille annos, cogita tot annorum millia quot ſunt momenta in tempore à mundo condito uſque ad ejus conſummationem: *Quid appendis cum infinito quantumcumque finitum? decem millia annorum, decies centena millia, ſi dicendum eſt, millia millium quæ finem habent, cum æternitate comparari non poſſunt*. Poſt decem annorum miriades, poſt centies millena millia miriadum, nedum finis, nedum medium, nihil dum de principio æternitatis diminutum, quia *æternitas nec tempus, nec temporis pars ulla eſt*. Tam longa, & tam diuturna eſt æternitas ut omne excludat tempus. *Quantitas enim temporis non pertinet ad eam rem quæ æterna creditur: quod enim æternum eſt, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur*. Omne namque tempus finitum eſt, æternitas autem finem non habet. *Si motus cœli ſemper duraret, tempus non menſuraret ipſum æternum, ſecundum totam ſuam durationem; cum infinitum non ſit menſurabile*: & ob hanc cauſam ait Magnus Gregorius: *cùm homo de æternitate diſſerit cæcus, de luce loquitur*. Comprehendi, cogitari, effari non poteſt: & ut fatur nonnemo, ſilet hic reſolutus Durandus, hæret ingenioſus Occamus, ſtupet profundiſſimus Baſſolius, hallucinatur irrefragabilis Alenſis, cæcutit illuminatus Mayronius, obmuteſcit Ariminenſis Gregorius, hebeſcit acies Doctoris ſubtilis, caligant oculi Angelici Thomæ. Nec mirum ſi tot, ac tanti Doctores æternitatem non valent attingere, quæ omnem mortalium, & Angelorum excedit capacitatem. Nec mirum cum ne Deus ipſe in ea terminum, aut ultimum diem (qui in æterno non eſt) intueatur. Et ita cum æternitas à nobis comprehendi, & effari non poſſit, id unum ſufficiat eſſe in cęlo *infinitam æternitatem*, quæ tandiu erit quandiu Deus erit æternus. *In æternum erit ipſum diu, & ideò verè diu*: quandiu cęlum exiſtet, quandiu Deus exiſtet, Sancti in cęlo potientur fęlicitate, quæ ipſamet Dei duratione menſurabitur.

Tert. l. adv. Her. 6.
Pet. Dam. Op. 50. c. 15.
Lib. 1. ad Nat. 7. in Pſ. 60.
D. Aug. in pſ. 36.
Greg Naz. or. 6.
Tert l. de An. 24.
T. 1. p. q. 10. ar. 4.
Lib. 17. Mor. 2.
Tertull. Apol. 48.
D. Aug. in Pſ. 1..

Chriſtiane, *cupio reſpondeas ſi tanti æternitas*, nonne ad illam mentis aciem, & voluntatis affectum debes dirigere? Agens qui finem aliquem ſibi proponit aſſequendum, illum ſemper intendit, & omnia in ordine ad ejuſmodi finem operatur. Beata æternitas eſt finis Chriſtianis propoſitus, quapropter *vigilanti cura per cuncta opera intentio nobis penſanda eſt, ut nihil temporale in his quæ agit, affectet: ſed totam ſe in ſoliditatem æternitatis figat*. Non abs re Apoſtoli in fine Symboli hunc poſuerunt articulum: *Credo vitam æternam*; ut diſcant Chriſtiani ſuas actiones eſſe in vitam æternam dirigendas. Princeps qui aliquod regnum ſuo imperio ſubdere ambit, ad regnum illud comparandum cogitationes, affectus, vires, & cuncta in univerſum adhibet; Non abſimiliter, Chriſtiani *æternitatis candidati* nihil non tentare debent ut eam ſibi valeant comparare; maximè quia in baptiſmo jus ad æternitatem compararunt. Idcircò Tertullianus de efficacia hujus Sacramenti ſic fatur; *Quanta vis aquæ quæ vitam æternam gubernat, & in cœleſti procurat?* Finis dirigit agentem, vita æterna quæ eſt finis ad quem ordinatur Chriſtianus, debet illum dirigere in ſuis operationibus. Agens qui ſibi propoſitum cupit attingere finem, eligit media, quibus ad illum valeat pervenire: bona opera in gratia & ſan-

Tertul. Apol. 8.
D. Greg l. 11. mor.
Tert. l. adv Iud. 2.
L. de Bap. 3.
adv. Mar. 16.

Tertull. Prad. To. II.

Digitized by Google

ſtitate facta vitam æternam procurant, ſuntque media quæ ducunt *ad immenſam æternitatis perpetuitatem*.

Tertull. Apol. 48.

CONCIO SEXTA.

Tertull. Apol. 45.

CHriſtianus nuncupatur *negotiator ſalutis*; quia totis viribus beatitudinem ſibi comparare nititur. Exiſtimatio beatitudinis accendit in eo beatitudinis deſiderium: deſiderium fęlicitatis urget eum ad quærenda media quibus valeat acquirere fęlicitatem. Cur tam pauci ſunt hac tempeſtate negotiatores ſalutis? quia cęleſtem non quærunt gloriam. Cur non quærunt? quia illam non deſiderant. Cur non deſiderant? quia non exiſtimant. Ex defectu æſtimationis, procedit defectus deſiderii: ex defectu deſiderii, defectus proſecutionis mediorum: & ita beatitudinem non adipiſcimur; quæ negotiari nequit niſi quæratur; quæri nequit niſi deſideretur; nequit deſiderari niſi æſtimetur. Ideòque à Chriſtiano negotiatore ſalutis Beatitudo eſt, 1. æſtimanda: 2. deſideranda, 3. comparanda.

I. PARS. Tert. l. 3. adv. Mar. 24.

Apoſtolus municipatum in cęlis eſſe prænuncians, alicui utique civitati cæleſti eum deputat, quam matrem noſtram ſurſum deſignat. Ut ſcilicet ad eam erigamus rationis, & fidei oculos, & magnam de ea concipiamus æſtimationem. Una res tripliciter æſtimari poteſt. 1. Per comparationem ad alias res. 2. Per pretium quo empta eſt, 3. Per propriam ipſius dignitatem. His tribus modis æſtimanda eſt cęleſtis Beatitudo. 1. Ex terrenorum comparatione; 2. Ex magno pretii quo empta eſt valore. 3. Ex ſumma ejus magnitudine.

Tert. l. 1. adv. Mar. 5.

1. *Univerſa negotiatio mundialis, perveniens ad humani generis utilitatem, ipſum denique cœlum ſub quo omnia, terra ſuper quam omnia: & quidquid illorum inter ſe ad commoda humana ſuſpirat.* Tot autem mundi bona communia ſunt fidelibus, & infidelibus, Chriſtianis, & Gentilibus, juſtis, & peccatoribus, Dei amicis, & hoſtibus, prædeſtinatis, & reprobis. *Hæc omnia miſerorum ſunt damnatorum, quæ ſolatia, non præmia beatorum.* Inde concludit D. Auguſt. *Quæ igitur æterna ſunt, ſi tot ac talia, ac tanta temporalia ſunt? Quid dabit eis quos prædeſtinavit ad vitam, qui hæc dedit eis quos prædeſtinavit ad mortem?* Si mundus iſte qui eſt vallis miſeriarum tam amœnus eſt, ſi iſte exilii locus eſt adeò jucundus, ſi tanta cum jucunditate poſſidentur, iſta temporalia, juſtis, & injuſtis, electis, & præſcitis communia, qualia quæſo Beatitudinis bona quæ præparavit Deus non infidelibus, ſed fidelibus, non ſcelerofis, ſed ſanctis; non inimicis, ſed filiis; non advenis, ſed civibus, non reprobis, ſed electis; non ad temporale ſolatium, ſed ad æternum præmium. *Alioquin ſatis vanum; ut ad obſequium Deus fructibus agri, & cibariis vitæ hujus invites, quæ etiam irreligioſis, & blaſphemis ſemel homini addicta conditione communicat: pluens ſuper bonos, & malos, & ſolem ſuum emittens ſuper juſtos, & iniuſtos. Fœlix nimirum fides ſi conſecutura ſunt, quibus hoſtes Dei, & Chriſti non modo utuntur, verum etiam abutuntur, ipſam conditionem colentes adverſus conditorem.*

D. Aug. l. 22. Civ. 14.

L. de Reſ. 26.

Sur.

Beatus Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus de ſua ſede vi Arianorum depulſus, Romam ſe contulit, tempore quo Theodoricus Rex erat triumphaturus, intuenſque ſuperbiſſimum triumphi apparatum, in hæc verba prorupit: *Quanta ſpecioſa debet eſſe Ieruſalem cæleſtis ſi ſic fulget Roma terreſtris, & ſi in hoc ſæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis gloria, & honor præſtabitur diligentibus veritatem?* Si Roma tanta magnificentia coruſcat, quali ſplendore ſuperna fulgebit Jeruſalem? *Si tanti vitrum: quanti margaritum?* Si terrenus triumphus mortales in admirationem rapit, & tanta lætitia afficit, quantus quæſo cæleſtium ſpirituum ſtupor, quanta Sanctorum in cęlo jucunditas? Si bona temporalia, falſa, ſimulata, caduca, tanta ſunt in æſtimatione apud homines? quanto magis æſtimanda ſunt ęterna bona quę in cęleſti regno poſſident Beati? *quæ illa exultatio Angelorum? quæ gloria Sanctorum? quale regnum exinde juſtorum? qualis civitas nova Jeruſalem?* Cum etenim res eo ſit magis ęſtimanda quo dignior; *ſi quis cęlum ſuſpexerit, & quæ ibi præclara ſunt contemplatus fuerit, nullius ſe pretii exiſtimabit.* Præſertim ſi attendat ad pretium quo Chriſtus cœleſtem emit beatitudinem.

Tert. lib. adv. Mar. 4.

Tert. l. de Spect. 30.

D. Chryſ. Hom. 68. in Ioan.

2. *Quia Jeſus Chriſtus ſecundum populum qui ſumus nos, nationes in ſæculi deſerto commorantes antea, introducturus eſſet in terram repromiſſionis, melle, & lacte manantem, id eſt, in æterna vitæ poſſeſſionem, quâ nihil dulciùs.* Deſertum in quo Iſraelitę quadraginta annis demorati ſunt, ſignificat hunc quem incolimus mundum: Terra promiſſionis melle, & la-

Tert. lib. adv Iud. 9.

Digitized by Google

ĉte fluens, cœleſtem demonſtrat patriam, omni dulcedine, & lætitia abundantem. Joſue qui Iſraeliticum populum duxit in terram promiſſionis, figurat Chriſtum, qui morte ſua cœlum aperuit, & ſuo ſanguine nobis beatitudinem emit: *Etenim Chriſtus ſanguine fuit dives pro homine*. Cenſus cujuslibet rei ex ejus pretio deſumendus eſt. *Empturus es aliquid, ipſum, aliquid nondum ſcis: vide quanti, & videbis quid*. Res parvi momenti carò non emitur; è converſo *pretioſa res, parvo emi non poteſt*. Vis noſſe quanta ſit Beatitudo cœleſtis? Vide pretium quod pro ea emenda largitus eſt Chriſtus. Nam, ut addit D. Auguſtinus: *Chriſtus pependit in ligno vitæ, vide quanto emit, & ſic videbis quid emit*. Suo ſanguine emit Beatitudinem Chriſtus, ſua morte immortalitatem adeptus eſt. *Tales arrhas accepimus, tenemus mortem Chriſti, tenemus ſanguinem Chriſti*. Sanguis Chriſti eſt infinitus in valore, mors Chriſti eſt infinita pretio, infinita ergo eſt Beatitudo, quæ infinito comparata eſt pretio. Inde concludit S. Proſper. *Quid futurus eſt homo, pro quo Deus factus eſt homo?* qualis erit homo in cœleſti patria, pro quo Filius Dei eſt corporatus, in ſtabulo natus, in paupertate, & miſeria converſatus, & infami ſupplicio mulctatus? quid largiturus eſt Beatis in cęlo, pro quibus æternus Pater largitus eſt filium? *quæ bona in ea vita facit eos ſumere, pro quibus in hac miſeria unigenitum Filium ſuum voluit uſque ad mortem mala tanta perferre? quæ bona in illo regno accepturi ſumus? quando quidem Chriſto moriente pro nobis tale jam pignus accepimus*? Ex Chriſti paſſione Sanctorum colligenda eſt gloria: ex malis quæ pertulit Chriſtus, cognoſcendæ ſunt bona, quę Beatis meruit Chriſtus: ex pretio crucis taxandus eſt valor æternæ felicitatis, quæ multum ex ſeipſa commendatur, & æſtimatur.

Tert. l. de Fug. in Perſ. 12. — *D. Aug. pſ. 41.* — *D. Greg. l. 1. in 1. Reg.* — *D. Aug. in pſ. 140.* — *D. Aug. l. 22 Civ. 20*

1. *Bonorum quorumdam intolerabilis eſt magnitudo*: cujuſmodi eſt Beatorum gloria, quæ à mortalibus nequit perfectè cognoſci. Deum pro hoc ſtatu triplici via cognoſcimus: ſcilicet via relationis, eminentiæ, & negationis. His viis aliqualem poſſumus habere de cęleſti beatitudine notitiam. 1. Via relationis; nam ſi terrena bona quæ videmus, tanta ſunt, quanta ſunt cęleſtia bona, quæ non perſpicimus? *Si tales imagines in viſione, quales veritates in repræſentatione?* 2. Via eminentiæ, quid non reſervat Chriſtus Sanctis in cęlo, qui pro impiis etiam ſuum ſanguinem fudit? *Qui donavit impiis mortem ſuam, quid ſervat juſtis niſi vitam ſuam?* 3. Via negationis; quomodo æterna felicitas neque concipi, neque effari ab hominibus poteſt: nam *quæ lingua dicere, aut quis intellectus capere ſufficit, illa ſupernæ civitatis quanta ſint gaudia?*

Tert. de Pat. 1. — *Tertull. de Cor. mil. 15.* — *D. Aug. pſ. 148. D. Aug. ſer. 81. de Temp.*

Eloquentia res magnas ex parvis facere ſolitat, quæ adhuc inter homines videntur magna, ipſo adaugentur ſermone. Verùm quantumvis magna de gloria cęleſti, eloquentia loquatur, illius nunquam æquabit magnitudinem: *ſermone explicari non poteſt*. Multa locutus eſt Paulus de Angelorum ordinibus, quàm multa de prædeſtinatione, quàm multa etiam de myſteriis Angelis haud cognitis: verùm, cùm de felicitate loquendum eſt, fatetur ſe *audiviſſe arcana verba, quæ non licet homini loqui*. Regius Vates multa fuit intelligentia, & eloquentia prędituſ: ei namque Deus revelavit occulta ſapientiæ ſuę; attamen *quanta ſint ſuperna civitatis gaudia ea enarrare non ſufficiens*, clamabat: *Quid mihi eſt in cœlo? quaſi diceret: Excedit vires meas, excedit facultatem eloquentiæ meæ, tranſcendit capacitatem intelligentiæ meæ illud decus, illa gloria, illa beatitudo*. Gloria cęleſtis eſt hominibus ineffabilis, quia eſt incomprehenſibilis. *Bona, quæ manent in regno Dei, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec ad cor hominis aſcenderunt*.

V. 8. d. in c. 1. Ioan. — *2. Cor. 12.* — *D. Aug. ſerm. de Sanct.* — *Tert. lib. de Reſ. 6.*

Oculi multa, eaque præclariſſima conſpiciunt, quidquid ſpectat ad mundi pulchritudinem, ſæculi pompam, objectum eſt oculorum. Verùm ſicut oculi definita locorum, & temporum habent ſpatia, ita, & objectorum: cùm homo nequeat eſſe præſens cunctis rebus quę ſunt in univerſo, eas non valet intueri: & cùm ejus vita ad cuncta ſæcula minimè ſe extendat, cunctorum ſęculorum nequit aſpicere pompam. Gloria verò cęleſtis cunctas res quæ ſunt in mundo, in pulchritudine ſuperat, & omnes ſæculi pompas in magnificentia pręcedit. Nobiliores cognitiones captantur per aures, quàm per oculos; per auditum namque fidei habentur myſteria: attamen auris non audivit quæ præparavit Deus diligentibus ſe. Quod corporeum non eſt, ſenſu corporeo concipi nequit: *Effugit omnem ſermonem, atque omnem ſenſum humanæ mentis illa gloria*. Magna ſanè eſt vis intellectus, qui totam orbis magnitudinem brevi percurrit tempore: *momento ubique eſt*; imò mundos innumeros ſua velocitate tranſvolat; *totum hominem animus circum-*

D. Cypr. de repar. Lapſ. — *Tertull. Apol. 11.*

Digitized by Google

cumfert, & *quò velit*, *transfert*: animus uti nec loco, nec tempore definitur; ita nullis finibus coarctatur: *Etſi corpus includitur*, *etſi caro detinetur*, *omnia ſpiritus patent*. Hoc ſuppoſito Chriſtiane, *vagare ſpiritu*, *ſpatiare ſpiritu*. Finge quemcumque numerum, illum intellectus multiplicare poteſt: finge quamcunque magnitudinem, illam intellectus poteſt augere: finge honores, voluptates, divitias, aliaque ejuſmodi poſſibilia, impoſſibilia, vera, ficta, cuncta illa intellectus tranſcendit. At *dum animo in cęlo eſt*, ultra non valet progredi, non comprehendere gloriam, quæ in cor hominis non aſcendit: *Merces Sanctorum tam magna eſt*, *quòd non poteſt menſurari*; *tam copioſa*, *quòd non poteſt finiri*; *tam pretioſa*, *quòd non poteſt æſtimari*. Totus quantus eſt intellectus, cęleſtem nequit perfectè attingere felicitatem. *Fide non capitur*, *ſpe non attingitur*, *charitate non comprehenditur*. Tanta videtur Angelico Doctori Sanctorum gloria, ut audeat dicere quod Deus eam non poſſit facere majorem, quia beatitudinis perfectio ab ejus objecto deſumenda eſt: Deus qui eſt ſummum magnum, qui eſt felicitas objectum; & ſicut non poteſt concipi aliquid majus ſummo magno, ita nec beatitudo major cęleſti felicitate. Deus eſt incomprehenſibilis, ineffabilis, & inæſtimabilis. *Ideò verus*, & *tantus eſt*, *hoc eſt quod Deum æſtimari facit*, *dum æſtimari non capit*: ideò vera, & tanta eſt beatitudo, quòd eam æſtimari facit, dum humanus intellectus eam ſatis æſtimare non valet, *acquiri poteſt*, *æſtimari non poteſt*.

(Tert. l. adv. Mar. 2. — Tert. — Tert. D. Bern. de Conſid. S. Aug. l. 22. Civ. 9. — 2. p. q. 25. a. 2. ad 4. — Tert. apol. 17.)

Nulli patet cœlum, *terra adhuc ſalva*. Quamdiu anima noſtra mortale informat corpus, & in terra degit, neque cęlum ingredi, neque cęleſti valemus felicitate potiri. Immortalem tamen poſſumus deſiderare beatitudinem: immò ad eam deſiderandam: 1. multiplex ratio nos ſtimulat. 2. deſiderata, & comparata felicitas nullum faſtidium ingenerat. 3. comparata, & poſſeſſa felicitas, cordis deſiderium perfectiſſimè ſatiat.

(D. Aug. II. PARS. Tert. l. de an. 55.)

1. *Quæ voluntas ſine concupiſcentiæ ſtimulo eſt?* Concupiſcentia, quę ex D. Hieronymo eſt vivaciùs deſiderium, aliquando eſt prava, & culpabilis, interdum recta, & laudabilis. Prava, & culpabilis, cùm ſceleroſa objecta ardenter deſiderat: etenim *ſicut pecuniæ*, *vel dignitatis*, *vel gulæ*, *vel libidinis*, *vel gloria*; *ita & voluptatis concupiſcentia eſt*; quomodo *concupiſcentiæ ſæculo damnantur*, quia ad malum deſiderandum, & concupiſcendum allicit, *non natura*, *non veritas*, *ſed vitioſa animi paſſio*, *concupiſcentia*. Eſt autem recta, & laudabilis concupiſcentia, cùm fertur in bonum, quomodo reperitur in Chriſto: *Chriſtus concupivit in hominis ſalutem*: quomodo concupiſcentiam agnoſcit Tertullianus in ipſomet Deo: *Concupiſcit Deus*, *quæ digna ſunt ipſo*; quomodo eam Chriſtianis concedit Apoſtolus: *Si quis Epiſcopatum concupiſcit*, *bonum opus concupiſcit*: & *bonum opus dicens*, *rationalem concupiſcentiam oſtendit*. Hac concupiſcentia homo rationaliter Deum, & cęleſtem beatitudinem concupiſcit. Cęleſtem ſponſum, Encomiaſtes ſponſa, deſiderabilitate commendat, quà velut arguta clauſula, quæ panegyrim definit; nam poſt multa ejus encomia concludit: *Totus deſiderabilis*, *talis eſt dilectus meus*, Hebræa lectio habet: *Totus deſideria*, ſeu, ut vult D. Hieronymus, *totus concupiſcentia*. Deſiderabilitate etiam commendatur æternæ felicitatis magnitudo, quæ cùm ſit tota deſiderabilis, Chriſtianus totus debet eſſe deſideria. Etenim ex D. Auguſtino, *tota vita Chriſtiani ſanctum deſiderium eſt*, quo beatam cæli gloriam anticipat. Tale enim *jus eſt deſideriorum*, cor velut è ſua detrahere ſede, illud ad concupitum, & expectatum tranſferre objectum, ut eo velut anticipata poſſeſſione potiatur. Hoc modo Chriſtus, qui ſemel crucifixus eſt, deſiderio multoties crucis pertulit ſupplicium. *Certi ſumus in Dominum rationaliter decurriſſe concupiſcentivum*, *quo paſcha cum diſcipulis ſuis edere concupivit*. Sic adhuc Chriſtiani ſperatam in cęlo beatitudinem deſiderant, & deſiderando, & ſperando quodammodo amplexantur, *Feſtinantes ad ſpei noſtræ complexum*.

(ib. l. adv. Mar. 25. ... Iov. — Tert. l. de ult. 14. — Tertull. — Tert. l. 4. de cult. fam. 8. — Tert. l. 1. adv. Mar. 3. l. de An. 16. — Tertul. — Cant. 5. — Tert. l. de or. 5. — Tert. l. de An. 16. — Tert. l. de or. 5.)

Plura ſunt quæ ad cœleſtem beatitudinem deſiderandam nos ſtimulant. 1. Cordis inclinatio, quæ ad cęlum naturaliter fertur. *Animam conveni cur ad cœlum conteſtatur*, & *ad terram deteſtatur*. Ad terram deteſtatur, quia in terra nequit uniri objecto quod deſiderat. Idcircò *nihil appetere*, *nihil jam deſiderare in ſæculo poteſt qui ſæculo major eſt*. Seu, ut vult D. Auguſt. negligenda eſt palea, *hordeum deſideretur*. Per paleam ſæculi bona intelligit, per hordeum verò cęli bona. Quapropter ad cęlum anima côteſtatur, quia Deum, qui eſt felicitatis objectũ, naturaliter exoptat: *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum*, *ita deſiderat anima mea ad te Deus*. 2. Ad deſiderandum cęlum ſtimulat nos Apo-

(Tert. l. de Teſt. an. 6. — D. Cyp. ep. ad Donat. Serm. 40. — de Sanctis Pſ. 41. Tert. l. de Ref. 23.)

Digitized by Google

Apoſtoli adhortatio: *Ea quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ deorſum*. Duo à nobis expoſtulat Paulus. Unum, ut à terrenis avellamus cordis deſideria, *praeoccupatus terrenis deſideriis animus ad æterna parum idoneus inveniatur*. Aliud, ut omne mentis ſtudium, & cordis affectum ad cæleſtia feramus, quæ animus naturaliter deſiderat, nam *neceſſe eſt mentem illo tendere, quòd deſiderio trahitur*. 3. Chriſtiana diſciplina, quæ cœlum deſiderare docet Chriſtianum, qui ob hanc cauſam *cœli diſcipulus* nuncupatur. Chriſtianus cęli non æſtuans deſiderio, ſed ad terram cor deprimens, *quo pretio ſit redemptus non meminit, qui ima quærit*. Chriſtiana ſpes ſanguini Salvatoris innititur, quem depretiat qui terrenis inhiat, quem honorat qui poſt cęlum anhelat; *qui enim optat, honorat*. 4. Facilis comparatio beatitudinis, ejus deſiderium ingenerat: impoſſibilia nemo niſi inſanus exoptat, poſſibilia, & facilia homo ſapiens deſiderat. At *Chriſtiano cęlum ante patet, quàm via quia nulla via in cęlum, niſi cui patet cęlum*. Chriſtiano (cui peccatum clauſerat cœlum, & qui naturæ viribus cœlum ſibi non poterat comparare) duo præſtitit Chriſtus. 1. Cœlum aperuit: *Scito introitum in cęlum reſeratum viribus Chriſti*. 2. Poſt cœlum ſua morte reſeratum ſubminiſtrat Chriſtiano Chriſtus gratiam qua illius introitum valeat comparare, *ut ad ea capienda ſola gratia divinæ inſpirationis operetur*. 3. Oratio dominica ad deſiderandum cęlum nos ſtimulat, in qua à Deo poſtulamus, ut adveniat regnum ſuum: *Imò quàm celeriter veniat Domine, regnum tuum. Votum Chriſtianorum*, qui cęlum concupiſcere Oratione dominica commoventur: *Concupiſcere docuit cęleſtia per hoc quod dictum eſt Adveniat regnum tuum*. Quid avidius, quid hiantius concupiſcentia? cęleſtis autem regni felicitas tam potenter ad ſe mortalium rapit animos, ut vel ejus mentio, & deſiderii adhortatio à Cypriano coucupiſcentia nuncupetur. 6. Beatitudinis magnitudo ad eam deſiderandam animum inflammat: nam *tantò major fit concupiſcentia, quantò magni fecit quod concupivit*. Tanta eſt autem cęli gloria, quòd comparata nullum faſtidium ingenerat.

D. Bern. Serm. 6. de Aſcenſ. Phil. Iud. l. de Fertuit. Tertull. Apo. 47. D. Greg. hom. 11. in Evang. Tert. l. de Pæn. 6. Tertull. Scorp. 10. Tert. Tert. l. de Pat. 1. Tert. l. de Orat. 3. D. Cypr. Tract. de Or. Dom. Tert. l. de cult. fæm. 8.

2. Pythagoræ amentiam quia non ſtupebit, *cui tanti fuit faſtidium cęli*. Stultus revera eſt, cui cęleſtia bona diſplicent. *Stultitia laborat faſtidio ſui*. Terrenorum diu deſiderata poſſeſſio tædium generat, vertitur in faſtidium eſtque pœnoliſſimum deſideriorum ſupplicium. Nam ut ait Sapiens: *Faſcinatio nugacitatis obſcurat bona, & inconſtantia concupiſcentiæ tranſvertit ſenſum*. Vehementia paſſionis judicium rationis pervertit, illuſio ſenſuum decipit deſideria, dum ad temporalium poſſeſſionem accendit. Etenim concupiſcentia *dum poſt rei deſideratæ obtentum majori ſe ſentit indigentia laborare, præoptata faſtidire, & denuò in alterius rei ſuccenditur appetitus*. Concupiſcentia, boni ſpecie terrena deſideria colorat, verùm nauſea, & faſtidium, quòd ex poſſeſſione naſcitur, punit, & caſtigat deſiderium. *Omnia flumina in mare feruntur, & omnis aquæ dulcis in amaram mutatur, quia oblectamentum in faſtidium vertitur, & omnis delectatio cordis in amaritudine terminatur*.

Tertull. l. An. 28. Sen. ep. 9. Sap. 4. Caſsio. tr. de Amic. Richard. Vict. tract. de ſtatu. 10.

Aliter differendum eſt de cęleſti beatitudine, quæ *jucunditate ſui excitat appetitum, ſed non facit de ſatietate faſtidium*. Beati namque, qui Deum poſſident, *ipſam cæleſtium bonorum ſitim bibunt*. Quod ipſemet aſſeverat Deus, *Qui bibunt me, adhuc ſitient*. Ad quod alludens Hugo Card. duo loca Scripturæ, quæ contraria videntur, conciliat: nam Mattheus aſſeverat, quòd *Angeli in cęlis ſemper vident faciem Patris*; Petrus verò aſſerit, quòd videre Deum Angeli concupiſcunt: *In quem deſiderant Angeli proſpicere*. Si vident, quomodo videre deſiderant; & ſi videre deſiderant, quomodo vident? *Cur cernere deſiderant, cujus faciem nunquam cernere ceſſant? niſi quia contemplatio divinæ præſentiæ ita Angelos beatificat, ut & ſemper vitæ gloria ſatientur, & ſemper ejus dulcedinem quaſi novam inſatiabiliter eſuriant?* Licet Angeli Deo continuo fruantur, & ſatientur aſpectu attamen cùm illa viſio ſemper ſit quaſi nova, ipſorum augeſcit deſiderium, deſiderantque magis ac magis Deum intueri, quaſi eum nunquam vidiſſent. Eodem ferè modo illam difficultatem enodat Gregorius Magnus. *Deum Angeli vident, & videre deſiderant, & ſitiunt intueri, & intuentur. Ne autem ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiantur, & ne ſit in ſatietate faſtidium, ſatiari deſiderant, & deſiderant ſine labore, quia deſideriorum ſatietas comitatur, & ſatiantur ſine faſtidio, quia ipſa ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur*. Poſſeſſa igitur cœleſtis beatitudo nullum ſui faſtidium ingenerat, ſed omne cordis deſiderium perfectiſſimè ſatiat.

Euſeb. Emiſſ. hom. de Epiph. Eccleſ. 24. Cap. 18. 1. Pet. 1. l. 8. Mor. 20.

3 Phi-

3. Philippus Macedo convocatis undique majoris notæ Philoſophis, ſciſcitatus eſt ab eis, quænam eſſet in mundo res major. Reſpondit primus, Olimpus mons, qui ultra mediam aeris regionem verticem attollit. Secundus, protulit mare, quod amplitudine ſua univerſam ferè ambit terram. Tertius, Solis magnitudinem propugnavit, qui ſuper terram, & mare lucis ſuæ effundit radios. Quartus, in gratiam cordis humani propoſitam ſolvit queſtionem: & hic verè ratiocinatus eſt. Siquidem cor humanum tantæ eſt capacitatis, ut cuncta mundi bona nequeant ejus ſatiare deſiderium. *Cor parvum eſt, & magna cupit, vix ad unius milui refectionem ſufficere poſſet; & totus mundus ei non ſufficit*. Nec ejus deſiderium niſi ſummo bono repleri poteſt, juxtu illud Regii Vatis; *Qui replet in bonis deſiderium tuum*: Quare homini ait ipſemet Deus. *Dilata os tuum, & implebo illud*. Ut autem expendit D. Auguſtinus, debet intelligi *non os corporis, ſed os cordis: os verò cordis non eſt aliud quàm deſiderium cordis*. Qualis quæſo cordis magnitudo, quæ nonniſi Deo infinito poteſt repleri? quanta Beatorum felicitas quorum deſideria perfectè ſatiantur in cęlo? quamvis eorum gloria non ſit æqualis: *Aut quomodo multæ manſiones apud Patrem, ſi non pro varietate meritorum? quomodo ſtella à ſtella diſtabit in gloria, niſi pro diverſitate radiorum?*

Hug. Vict. l. 1 de an. 2. pſ 102.

Pſ. 0.

Tertull. Scorp 6.

Verùm inde non parva exurgit difficultas, nam cum omnes homines ſint ejuſdem ſpeciei, eodemque naturali deſiderio ferantur in Deum, quomodo qui minori felicitate fruuntur, poſſunt ſatiari: cùm minus non habeant deſiderium, quàm illi qui majori potiuntur gloria? Huic dubio reſpondent communiter Doctores, beatitudinem commenſurari meritis, juxta quę largitur Deus lumen gloriæ, & habitum charitatis, quæ intellectum, & voluntatem elevant, ut Deum videre, & amare poſſint. Idcircò quilibet Beatus, *quantumcunque deſiderare poterit, tantum eſt accepturus*. Homo totam Dei majeſtatem comprehendere nequit, unde ſeſe in cœlo attemperat Deus Beatorum capacitati, & merito: *Attemperat ſe ad vires eorum, quos dignatur ſua benevolentia, & pro cujuſque portione moderatur ſuam gratiam*. Quod explicat Cæſarius Arelatenſis exemplo panis Angelici, quo Iſraelitas ſatiabat Deus in deſerto: *Juxta percipientis deſiderium eſcæ illius novitas, & dignitas naſcebatur*. Alia comparatione utitur D. Proſper: *Sicut enim corporalis ſaturitas omnes ſaturos æqualiter habet, quamvis ſinguli cibum non æqualiter; ſed pro poſſibilitate perceperint: ita omnes Sancti etſi fuerint aliqua graduum ſuorum diverſitate diſtincti, una beatitudine perfecti erunt; quia & una perfectione Beati ſaturi ſunt*. Ex D. Auguſtino Beati ſunt adinvicem tanta charitate conjuncti, quòd unuſquiſque eſt gradu ſuæ beatitudinis contentus, nec ſuperiorem deſiderat: eò modo, quo in corpore quodlibet membrum alterius membri non percepit dignitatem. *Nec in corpore vult oculus eſſe qui eſt digitus, cùm membrum utrumque contineat totius carnis peccata compage. Sic itaque habebit donum alius alio minus, ut quoque donum habeat, nec velit amplius*. At cur non volet ampliùs? quia ejus voluntas conformis erit voluntati divinæ: quapropter *nulli ſuperiori ullus inferior invidebit, ſicut nunc non invident Archangelis Angeli*. Unuſquiſque erit ſua fælicitate contentus: *facti omnes quod unuſquiſque*; imò unuſquiſque de aliorum fælicitate lætatur: *Ergo qui cum Deo erimus, ſimul erimus, dum omnes apud unum Deum: licet merces varia, licèt multæ manſiones apud Patrem eumdem*. Scholaſticorum prætereo arguitas, adhortans Chriſtianum cum D. Auguſt. *Deo ſolo beatus eris, hunc ſolum deſideres, & quæras*.

D. Bern. in Alleg. Nov. Teſtam.

Phil. Ind. l. de Opiſ. Mund.

Hom. 7. in Paſch

l. de vita contempl

L. 12. Civ. 30.

D. Aug.

Tertull. l. adv. Valent. 1.

Tert. l. de Mon. 10. in pſ. 32.

Et utique partem cœli non nominaſſet, ſi cœlum non aditur apud Creatorem: In vanum exiſtimandam nobis propoſuiſſet Deus æternæ fælicitatis magnitudinem, in vanum ingeneraſſet cordibus noſtris beatitudinis deſiderium, fruſtrà ſuo ſanguine Chriſtus cœli aperviſſet januam, niſi media, quibus adipiſcenda eſt beatitudo demonſtraſſet. Verùm quia Deus nihil facit in vanum, *conſuluit de æternæ vitæ conſuetudine*, & tria potiſſimum proponit media quibus poteſt conſequi beatitudo, quæ nuncupantur, 1. corona: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ*, 2. margarita, *Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, inventa autem una pretioſa margarita dedit omnia ſua, & comparavit eam*. 3. merces! *Voca operarios, & redde illis mercedem*, & ita conſequi volens beatitudinem debet agere perſonam, vel 1. militis, quia *non coronabitur niſi qui legitimè certaverit*; vel 2. negotiatoris: *Negotiamini dum venio*, ait Chriſtus; vel 3. operarii. *Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundum debitum*. 1. Fulgens

III. PARS

Tert l. 2. adv Marc 21.

Tert l. 4. adv Marc 2.

autem

Digitized by Google

autem illa corona eſt certaminibus, & victoriis comparanda. 2. Pretioſa illa margarita negotiationibus eſt acquirenda. 3. Merces illa opulenta eſt meritis, & operibus adipiſcenda.

Tert. l. de Cor. Mil. 14. 1. *Igitur, & homo ipſe à Deo coronandus,* modo ſtrenuè decertet, & de ſuis hoſtibus reportet victoriam: Nam *ea victoria habet, & gloriam placendi Deo, & prædam* *Tert apol. 46.* *vivendi in æternum.* Tria ſunt, quæ milites ad fortiter pugnandum inducuntur. Regia majeſtas, pro cujus honore totis viribus præliari debent. 2. Præſentia Regis, coram quo dimicant: 3. Magnitudo coronæ victoribus propoſitæ. Hæc tria Chriſtianos ad ſtrenuè dimicandum ſtimulant. 1. Honor Dei, cujus ſunt mili- *Tert. l. de exh. Caſt. 10.* tes: *Nos & milites ſumus, & quidem majoris diſciplinæ, quantò tanti Imperatoris,* pro cujus gloria decertare debemus: 2. Præſentia Dei, qui prælio præſidet, arma ſuppeditat, & victori coronam decer- *Tert. l. ad Mart. 3.* nit. *Proinde vos benedicti, bonum certamen ſubituri eſtis, in quo agnothetes Deus viſus eſt, opyſtates veſter Jeſus Chriſtus, xyſtarches Spiritus Sanctus:* & quia, ut ait Tertullianus, *majora certamina majo-* *l. ad Scap. 4.* *ra ſequuntur præmia.* 3. Corona victoriæ urget Chriſtianos ad egreglè pugnandum. Quænam quæſo eſt illa corona? *Corona æternitatis, gloria in ſæcula ſæculorum.* *Tert. l. ad Mart. 3.* Inde Timotheum, & cum eo quemlibet *1 Timot 6.* Chriſtianum hortatur Apoſtolus: *Certa bonum certamen, apprehende vitam æternam.* Græca verſio habet: *Agoniza pulchrum agonem,* & ſic pulchrè, & viriliter certando apprehendes vitam æternam.

Alludere videtur Paulus ad athletas, quos, & ante agonem, & in ipſo agone conſiderat Tertullianus ante agonem ſtrictiore victu, & pœnali labore ad certamen ſe præparant, ut evadant fortiores. *l. ad Mart. 3.* *Nempè enim, & athletæ ſegregantur ad ſtrictiorem diſciplinam, ut robori ædificando vacent, continentur à luxuria, à cibis lautioribus, à potu jucundiore, coguntur, cruciantur, fatigantur, quantò in exercitationibus laboraverint, tantò plùs de victoria ſperant.* Sic antè agonem per duriora quæque athletæ præparati, in ipſo agone fortiter dimicant, neque injurias aut vulne- *Tertull. Scorp. 6.* ra ullatenus formidant: *Pyctes ipſe non quæritur, dolere ſe non vult, corona premit vulnera, palma ſanguinem obſcurat: plùs victoria tumet, quàm injuria. Hunc tu læſum exiſtimabis, quem vides lætum?* Bellè dicitur quòd victor tametſi corpore lacer, & propè exanguis, dolere ſe non vult: nam corona glorioſè ſtringens tempora, medicè premit vulnera ad nobilem ſanitatem: palma muto prodigè effuſo ſanguine comparata, dum ſui umbra ſanguinem obſcurat, illum præclariſſimè clarat præclara nobilitate, quæ de fama æternitatem fœnerat: *Sed quantum livores il-* *Tertull.* *li, & cruores, ac vibites negotiantur, intendis, coronas ſcilicet, & gloriam, & dotem privilegia publica, ſtipendia civica, imagines, ſtatuas, & qualem præſtare poteſt ſeculum, de fama æternitatem, de memoria reſurrectionem.* Hoc exemplum proponit Chriſtianis Tertullianus, ut ante agonem *l. ad Mart 3.* ad præliandum per duriora ſe præparent, & in ipſo agone fortiter dimicent: Chriſtus Dominus *voluit nos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione ſeponere, ut vires corroborarentur in nobis.* Ut atem nos inducat ad ſtrenuè in ipſo agone pugnandum, argumentatur Tertullianus à minori ad majus: Si pro corona corruptibili adeò ſtrenuè athletæ dimicabant: qualis debet eſſe Chriſtianorum, qui pro corona immortali præliantur? *Et illi ut coronam corruptibilem conſe-* *Tert l. ad Mart. 3.* *quantur, nos æternam conſecuturi.* Si athletæ famæ cauſa tot, & tanta toleraverunt, ſi coronæ floribus compoſitæ acquirendæ gratia ſanguinem fuderunt, vulnera ſuſceperunt, & mortem ipſam libenter paſſi ſunt: quid non ſuſtinere debent Chriſtiani pro interminabili gloria, pro qua omnis labor, & dolor eſt alacriter tolerandus? *Reputo non dignas eſſe paſſio-* *Tert. l de Reſ. 39.* *nes hujus temporis ad futuram gloriam: quæ in nobis habet revelari, & hic minor oſtendit incommoda præmiis ſuis.* Omnes quas in ſæculo ſuſtinemus paſſiones, non ſolùm quatenus humanæ, & temporales ſunt, ſed etiam quatenus ex gratia: & charitate fiunt, non ſunt adhuc propriè, & adæquatè ad tantam gloriam condignæ. Licèt enim quandam cum illa habeant proportionem, non habent tamen æqualem dignitatem. Quænam enim poteſt eſſe condignitas, & æqualitas inter terrenam, & temporalem paſſionem, & cœleſtem, & æternam beatitudinem? *Preſſu-* *Tertull.* *ras enim, & læſuras, quibus corrumpitur homo exterior, ut leves & temporales idcircò contemnendas affirmat: præferens mercedum æternarum inviſibilium, & gloriæ pondus, in commodationem laborum, quos hic caro patiendo corrumpitur.* Beatitudinem opponit paſſionibus pro ea comparanda toleratis: nam 1. Paſſiones ſunt leves,

ves,

Digitized by Google

ves, *gloria æterna pondus habet, hoc eſt; magnitudinem excellenter excellentem*. 2. Paſſionem temporales, & momentaneæ ſunt: beatitudo eſt interminabilis, & æterna. *Suſcipe ingrata fragilitas ad ineffabiles miſericordias Domini tui: non valet parva ſervitus libertatem perpetuam, non valet brevis militia gloriam ſempiternam*. Æterna beatitudo nonniſi ſempiterna paſſione poſſet condignè comparari, & tamen Deus pro ſua bonitate immenſam molem, & æternam felicitatem largitur pro levi, & momentanea paſſione. *Temporale, & leve preſſura noſtræ per ſuperingreſſum in ſupergreſſum, æternum gloriæ pondus perficiet in nobis*.

Theophy. ib. Eus. Emiſ. hom. 3. ad Mon. — Tert.

Inæſtimabilem cœleſtis gloriæ dignitatem recogitantes Martyres pro ea acquirenda, cuncta ſuppliciorum genera conſtantiſſimè paſſi ſunt. *Ut intelligamus quanti valeat vita illa, quam per vulnera, & inſuperabiles paſſiones videntur acquiſiviſſe*: quos non imitantur delicati illi Christiani, qui pro ponderoſa illa felicitate, nec leve incommodum volunt tolerare, nec momentaneum pati dolorem pro interminabili, & æterna beatitudine. Ad hos confundendos Gentiles prodit Tertullianus, qui pro volatili, & terrena gloria atrociſſima ſupplicia fortiter ſubierunt: *Igitur ſi tantum terrenæ gloriæ licet de corporis, & animi vigore, ut gladium, ignem, crucem, beſtias, tormenta, contemnant, ſub præmio laudis humanæ, poſſum dicere: Modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionem, gloriæ cœleſtis, & æternæ mercedis*. Ejuſmodi exemplum ſimul inſtruit, & confundit: Erudit Chriſtianos, quid pro gloria cœleſti pati debeant; confundit torpentes, & deſidioſos, qui æterna acquirenda felicitate nihil tolerare volunt. *Hac benedicti, non ſine cauſa Dominus in ſæculum admiſit, ſed ad nos & tunc exhortandos, & in illo die confundendos, ſi reformidaverimus pati pro veritate in ſalutem, quæ illi affectaverunt pro vanitate in perditionem*. Verùm nolo ut ad exemplum Martyrum pro comparanda beatitudine amittas vitam, nolo ut athletas imitando pro corona illa immarceſſibili fundatis ſanguinem: ſaltem ut boni negotiatores laborate diligenter pro pretioſa illa margarita acquirenda.

Gregor. Mag. hom. 37. in Evang. — l. ad Mart. 4. — Tert. l. ad Mart. 5. — Tert. l. de ... 11.

2. *Negotiatio ſervo Dei apta eſt*: Tria ad negotiatorem ſunt neceſſaria, 1. ut ſit intelligens, & valorem rei, de qua eſt negotium, probè cognoſcat, 2. ut ſit diligens, & ſtrenuè in negotiando laboret, 3. ut ſit prudens, parva eroget, ut magna lucretur: Chriſtiani negotiatores cœli ad cœlum attollunt mentis oculos: *non intuentibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia; quæ non videntur æterna*. Ad cœleſtium contemplationem Chriſtianos ſtimulant: 1. diſpoſitio humani corporis; nam ut benè ait Lactantius; *eò dirigenda eſt mens hominis, quò vult erectus eſt*, 2. animæ nobilitas, quæ ſcit *ſe peregrinam in terris agere, cæterum genus, ſedem, ſpem, gratiam, dignitatem in cœlis habere*, 3. fides, quæ cœleſtia bona certò, & infallibiliter cognoſcit. Quapropter nihil aliud Epheſiis exoptabat Paulus, niſi ut attentè contemplarentur gloriæ magnitudinem: *Det vobis Spiritum ſapientiæ, & revelationis, illuminatos oculos cordis veſtri: ut ſciatis quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in Sanctis*. Cenſebat, & meritò Apoſtolus, quòd ſi Epheſii, cœleſtis felicitatis proſpicerent magnitudinem, eam multum exiſtimarent, ardenter amarent, & totis viribus concupiſcerent. Nam cognitio exiſtimationem parit, exiſtimatio deſiderium ingenerat, deſiderium amorem accendit, amor verò ad objectum amatum captandum media quærit. Sicut è contra qui cœlum non cogitant, cœlum non æſtimant, ut patet in Epicuro cui ſol pedalis tantum apparet. *Sed & Epicurus qui dixerat, Quæ ſupra nos nihil ad nos cùm, & ipſe cœlum conſpicere deſiderat, ſolis orbem pedalem deprehendit*. Cur autem Epicurus ad cœlum non reſpexit? quia curvatum ad terram habebat animum: *Semper terram intuetur qui curvus eſt*. Animalem, & terreum hunc Philoſophum ſic pungit D. Bernardus: *Non pudet te corpore cœlum ſuſcipere: & mente in terra vergere: caput ſurſum, & cor habere deorſum?* Quàm multi ſunt hac tempeſtate Epicuri ſectatores, quo *terræ filios jactitamus*: quia cœlum nullo modo recogitant, & cœleſtia non recogitantes ad inſtar Iſraëlitarum *pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem*.

Tertull. Scorp 12. L. 3. inſt. 10. — Tert. ad ... peleg. 1. — Epheſ. 1. — Tert. lib 2. ad Nat. 4. — Greg. Mag hom 31 in Evang. — Tert. lib 2. ad Nat. 12 — pſ. 105.

Redeuntes exploratores, ad indagandam terram promiſſionis miſſi, dixerunt filiis Iſrael: *Vidimus terram valdè opulentem, & uberem: nolite negligere*. Chriſtiani *cœleſtes homines*, & cœli negotiatores cœleſtem beatitudinem cognoſcentes, & æſtimantes, ut pretioſam illam margaritam acquirere valeant, diligenter laborare tenentur. Nam ait Euſebius Emiſſenus. *Ille tantorum numerum repromiſſor non vult in opere ſuo tepidum, deſpicit faſtidioſum, recuſat coactum, reſpuit indevotum*. Reiicit

Tertull. Scorp. 10. — Hom. 3. ad Mon.

Digitized by Google

cit otioſum illum operarium tanquam devario diurno indignum, *non vult Deus bona ſua nimia inveniendi facilitate vileſcere*

Euſeb.

ſed exoptat ut Chriſtianus in terra ſtrenuè laboret, antequam labores manuum ſuarum in cœlo valeat manducare. *Labores manuum tuarum quia manducabis*. Inidoneè loqui videtur Propheta: non enim manducamus labores fructuum, ſed fructus laborum: *debuit enim dicere fructum laborum tuorum manducabis. Multi enim manducant fructum laborum ſuorum: laborant in vinea, ipſum laborem non manducant, ſed quod de labore ipſorum naſcitur, manducant*. Hoc dubium ingenioſe proponit & acutiùs ſolvit D. Auguſtinus, *Modo labores fructuum, poſtea fructus laboris: labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & benè tibi erit: Beatus eſt de præſenti: bene tibi erit, de futuro eſt. Cum manducas labores fructuum tuorum, beatus es: cum perveneris ad fructum laborum tuorum, bene tibi erit: nam ſi bene tibi erit, utique beatus eris, & ſi beatus eris, bene utique tibi erit*. De cœleſti fælicitate expendit adhuc Prophetam Iſidorus: *Quod preinde eſt ac ſi diceret, Vos qui ſancta atque honeſtæ vitæ curam geritis, ipſius fructus comedetis, immortalibus ſcilicet coronis à Deo coronati*. Utinam eodem impetu quo ad vitia feruntur homines, quæ eos ducunt ad infernum, ſeſe ad virtutes quæ cælum acquirunt, præcipitarent. Ad malum ſiquidem proni ſunt, & ſine à nixu ad iniquitatem currunt: quare Job de homine nequam ſic fatur: *Levis eſt ſuper faciem aquæ*; quia ut D. Thomas elucidat, *videtur impio propter impetum concupiſcentiæ ſuper aquam, ſuper quamcumque difficultatem leviter tranſire poſſe, ut ad rei concupitæ fruitionem pervenias*. Adeò veloci curſu ad vitia evolat impius, ut nullo obice retardetur. Symmachus velocitatem adauget, legens *ſupernatans aquæ*, præ velocitate curſus haud pede tangens terram: *Quemadmodum incedunt quædam ſine pedibus, manante impetu, quod angues, & inſurgente conatu, quod vermes; & ſpumante repetatu, quod limaces*. Sic impii concupiſcentia adeò præceps ad vitia fertur, ut non modò lubricam piſcium velocitatem, levem ferarum celeritatem, ſed & vermium, & anguium, & ſerpentium impetum, & abſque pedibus curſum imitetur. Verum ſceleroſus Chriſtianus qui innato impetu ad vitia currit, torpet ad virtutem: & lento adeò gradu ad cœleſtem patriam properat, ut vix bravium curſitantibus propoſitum attingat. Jacob pro Rachel quatuordecim annis ſervivit Laban & videbantur dies pauci præ amoris magnitudine; Chriſtianus à fortiori cœlum deſiderans, & amans, toto vitæ tempore læto animo Deo ſervire debet, quia *ad magna præmia niſi per magnos labores perveniri non poteſt*. Ut enim ait Tertullianus: *Porrò ſi fides propterea congruebat ſublimitatis, & claritatis aliqua prælatio; tale quid eſſe oportuerat illud emolumenti, quod magno conſtaret labore*. D. Auginus velut mercatorem repræſentat Deum qui beatitudinem venalem præbet: *Venale eſt quod habeo, dixit tibi Deus, Eme illud. Quid habes venales? Requiem, inquit, venalem habeo. Quanto labore digna eſt requies, quæ non habet finem? Æterna requies æterno labore rectè emitur: digna eſt quidem emi labore perpetuo, ſed neceſſe eſt labore temporali ematur: non quia non valet tanti, ſed ut poſſideatur quod emitur*. At quantò tempore durabit hic labor? *Non dicit, decies centena millia annorum labora, non dicit, vel mille annis labora: ſed dum vivis, inquit, labora in paucis annis*, ſcilicet breviſſimo vitæ tuæ tempore: *Gratias agentes illi qui ita diſpenſavit utramque vitam, ut laborum tempora cito finiantur, præmiorum vero ſine fine durarent*. D. Hieronymus proſpiciens labores hominum ad terrena bona percipienda exclamat: *Quantis ſudoribus hæreditas caſſa expetitur, minori labore margaritum Chriſti emi poterat*.

Pſ. 127.

D. Aug.

Li. Ep. 414

Cap. 24.

Tert. l. de Anima.

Gen. 29.

D. Greg. Hom. 37. in Evang.

Scorp. 6.

in pſ. 93.

Caſ. Arel. hom. 1.

Ep. 15.

Negotiatio inter vendentes, & ementes nititur: Bonus negotiator ſolet *ipſa erogari quæ lucrifiant*: Verum quidquid poſſimus erogare Deo, pro gloria cœleſti; *pretium damus quodammodo unam fili quam ad recipiendos theſauros ſempiternos*. Quatuor autem potiſſimum modis hujuſmodi theſauri comparari poſſunt. 1. Per paſſiones, & cruciatus pro Deo, & Religione conſtanter toleratos: ad quod alludit Tertullianus alloquens Martyres; *Et ſi aliqua amiſiſtis vitæ gaudia, negotiatio eſt aliquid amittere, ut majora lucreris*. 2. Per repudium ſæculi: quomodo religioſi renuntiant honoribus, voluptatibus, & facultatibus, ut cœlum faciliùs conſequantur: *Omnia arbitratus ſum ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam*. 3. Per eleemoſynas quæ largiuntur egenis: *vile eſt enim quod datur, ubi tam grande eſt quod accipitur*. 4. Per labores nam *pretium illius labor eſt*. Addit autem S. Auguſtinus: *Omne opus le-*

Tertull. Scorp. 5.

D. Aug. in Pſ. 91.

l. ad Martyr.

Phil. 3.

Salv. lib. 4 ad Eccleſ.

D. Aug. in pſ. 93.

ve

Digitized by Google

ve fieri ſolet, cùm ejus pretium cogitatur: & ſpes premii ſolatium eſt laboris. Æterna autem merces juſtitiæ, & bonis operibus comparatur.

Ep. 147. ad Demet.

3. *Gaudete, & exultate, merces enim veſtra plurima eſt in cęlo*. Chriſtianis adultis propoſita beatitudo, merces nuncupatur, quia eſt virtutis præmium. Chriſtianos Deus ut ad benè operandum allicerет, beatitudinem eis ſub præmii titulo proponit. *Doctrinam ſuam non ſub ſpecie mandatorum atque exhortationis inducit; ſed ſub præmiis beatitudinum: ut ſcilicet ſermonem ipſum faceret gratiorem*: Neque enim bene meritus merum accipit beneficium, ſed juſtam retributionem, quia exolvitur illi debitum. Quod Theodoricus rex eleganter Caſſiodoro dixit: *Macte vir fælicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominantis animos impuliſti, ut bonorum tuorum potius fateremur eſſe quod dedimus*. Chriſtus etiam æternam juſtis largiturus beatitudinem, eorum recenſebit, & commendabit in ultimo judicio merita: quia *boni Judicis eſt, beneficia quidem hominum largitus prædicare, & ampliare*. Hoc modo jus ad beatitudinem firmatur, hoc titulo juſtis æterna debetur fęlicitas. Apud homines facilè ceſſat beneficium datum non mærenti: *Non firmis radicibus nititur amor indebitis, & citò ad examen reducitur quidquid gratia aura ſubripuit*. Quod verò meritis nititur, firmius ex hac parte ſolidatur, & diutius perſeverat. Idcircò Chriſtus propalat Sanctorum meritis æternam deberi beatitudinem: quaſi meritorum magnitudo ſit gloriæ ſecuritas, & beatitudinis æternitas. Beatitudo nunquam ceſſabit: verum ſi ex aliquo capite eſſet ceſſatura, id eveniret defectu meritorum, & ideò proponuntur, & exagerantur à Chriſto merita beandorum, ut æterna beatitudo illis danda etiam hoc titulo, æterna ſit, & diutiùs perſeveret.

Tert. l. de Pat. 11.

D. Chryſ. hom. 15. in Matth.

L. 9. Var. Ep. 3.

Orig. in Cat. D. Thom.

Ennod. l. 3. Ep. 11.

Ad opus autem æternæ fęlicitatis meritorium tria concurrunt: 1. Gratia ſanctificans, quæ eſt principium meriti: 2. Voluntas gratia audita, quæ eſt principium operis liberi, & vitalis: 3. Acceptatio divina, quam fidelis Deus *ſpe promiſſionum* declarat. His operibus meritoriis debetur; & quo quis majora habet merita, majori gaudet beatitudine: *Prò differentia enim mercedum, operum quoque diſtantia credenda eſt*. Qui meritis ſunt deſpoliati, non habent jus ad gloriam, quia Deus *non reliquit nobis honorem tantum ſine conditionibus*: conditiones autem adultis appoſitæ, ſunt merita, ſine quibus cœleſtis non datur merces. Homines quidem Deus *amavit qui vocaverat in ſalutem invitare: & ad gloriam*. Eoſdem adhuc vult beatos Chriſtus pro quibus mortuus eſt; quia tamen Deus ſub conditione meritorum, mercedem offert, & Chriſtus promittit: ut eam nobis largiatur, appoſitas conditiones expectat, *donec conſummatio rerum, reſurrectionem omnium plenitudo mercedis expugnat, tunc apparitura cæleſti promiſſione promulgata, ad quam aſcenſum ſuum Chriſtus ædificat in cęlis, utique ſuis, ubi eſt locus æternus, de quo Iſaias: Quis annuntiabit vobis locum æternum, niſi Chriſtus incedens in juſtitia, loquens viam rectam, odio habens injuſtitiam, & iniquitatem?* Juſti meritis ditati in via ſanctitatis incedentēs, cęlum merentur juxta iſtud Sapientis: *Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei*. Criminoſi verò à cœleſti excluduntur regno. Audiatur hac ſupra re Apoſtolus. *An neſcitis? quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt*. Soli juſti qui ratione gratię habent intra ſe regnum Dei, poſſunt eſſe cœleſtis regni participes. Ut enim ait D. Auguſtinus; *regnum cęleſte ò homo aliud non quęrit pretium quàm teipſum, tantum valet quantum es tu, te da, & habebis illud. Quid turbaris de pretio? Chriſtus ſemetipſum tradidit, ut acquireret te in regnum Deo Patri, ita & tu temetipſum da, ut ſis regnum ejus, ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, ſed ſpiritus in acquiſitione vitæ*. In his in quibus regnat peccatum Deus non regnat: illi verò in quibus non regnat Deus per gratiam regnare non poſſunt in cęlo per gloriam: illi verò in quibus regnat Deus per gratiam, regnant in cęlo per beatitudinem æternam.

Tertull. Scorp. 13.

Tert. lib. 4. adv. Marc. 24.

D. Chryſ.

Tert. l. de Bapt. 10.

Tert. lib. 4. adv. Marc. 34.

Cap. 10.

1. Cor. 16.

Ser. 17. de Sanct.

CARO

Digitized by Google

CARO.

SCHOLIVM.

In hoc Tractatu deſideranda ſunt Carnis 1. Sublimia: 2. Humilia: 3. Utilia: 4. Noxia 5. Merita. 6. Demerita.

CONCIO PRIMA.

Tert. l. de reſ. adv. Marc. D*Epretiantibus carnem*, Hæreticis ſcilicet, *ipſam etiam carnis indignitatem, quanta amaritudine poſſunt perorantibus*, reſpondendum eſt. Nec efficaciùs poſſunt retundi, quam carnis prædicando dignitatem: juxta Tertulliani monitum: *Lib. de reſ. car. 5.* *Vituperationem laudatione repellas*. Ut autem hominis nobilitas deſumenda eſt: 1. ab illuſtribus: 3. à ſublimibus dignitatibus, ita carnis dignitas mutanda eſt, 1. à magnitudine principii, à quo ſuam deſumpſit originem: 2. à gloria eorum, quibuſcum contraxit affinitatem: 3. à ſublimitate officiorum, quorum accepit dignitatem.

I. PARS. Tert. l. de Reſ. car. 4. Oſores carnis eam potiſſimum dedignantur, ob originem quam à limo ſeu terra deſumit. *An aliud priùs, vel magis auditas tam ab Hæretico quam ab Ethnico, & non protinus, & non ubique convitium carnis in originem:* *Ib. de reſ. car. 6.* Verùm, ut bene animadvertit Tertullianus: *Nunc etſi ſcandalum limus, jam res eſt, carnem jam teneo, non terram: Licet caro audiat, Terra es, & in terram ibis, origo recenſetur, non ſubſtantia revocatur; datum eſt eſſe aliquid origine generoſius, & demutatione fælicius. Nam & aurum terra, quia de terra; hactenus tamen terra, ex qua aurum; longè alia materia ſplendidior atque nobilior, de obſoletiore matrice. Ita & Deo licuit carnis aurum, de limi quibus putas ſordibus, excuſato cenſu eliquaſſe* Quantumvis ſit deſpicabilis limus ſeu terra, de qua ſuam caro ſumpſit originem: viliſſimum tamen illud lutum eſt Dei contactu nobilitatum, maximèque glorioſam apparet conſideranti, quod 1 à Deo producitur; 2. Dei ingenio, & cura producitur: 3. ut Chriſti venturi effigies, & pignus producitur.

1. A Deo artifice ſumpſit originem Caro. Inde taxandam ejus dignitatem meritò cenſet Tertullianus: *Incipiat jam tibi caro placere cujus artifex tantus*. *Tert. l. de Reſ. car. 5.* Certè ad limi gloriam, de quo hominis formata eſt caro, ſufficit dicere, quod ſit Dei opus: quæcumque namque materia fuiſſet à Deo aſſumpta, eſſet multùm profectò à tali opifice nobilitata. Siquidem magnam illi contuliſſet Deus dignitatem, & eam eligendo, & eam tractando. *Tertull.* *Cum etſi alia materia excudendo homini competiſſet, artificis faſtigium recogitari oporteret, qui illam, & eligendo dignam judicaſſet; & tractando feciſſet.* Artificis dignitas largitur operi dignitatem; Deus cujus eſt infinita dignitas, architectatus eſt limum, de quo formata eſt caro: ideoque attendenda non eſt orignis vilitas, ſed ſuprema tanti opificis dignitas. Quod exemplo explicat Tertullianus. *Tert. l. de Reſ. 6.* *Phidiæ manus. Jovem Olimpium ex ebore molita adorantur, nec jam beſtia, & quidem inſulſiſſimæ dens eſt, ſed ſummum ſæculi numen; non quia elephantus, ſed quia Phidias tantus* In ſtatua à Phidia formata, duo erant diſtinguenda, materia ſcilicet, & forma: Ratione materiæ vileſcebat, ratione formæ venerabatur ob artificis dignitatem. Inde à minori ad majus philoſophatur Tertullianus: Si Phidiæ opus quamvis ex materia viliſſima, magno habitum fuit in honore, propter opificis meritum, tantò magis Dei opus eſt nobilitandum, quantò ſupremus ille artifex, cunctos in univerſum artifices in dignate antecedit: *Tertull.* *Deus vivus, & Deus verus, quamcumque materiæ vilitatem non de ſua operatione purgaſſet, & ab omni infirmitate ſanaſſet, an hoc ſupereris, ut honeſtius homo Deum, quam hominem Deus finxerit?* Sanè plùs accepit honoris opus à Deo factum, præſertim cum in eo formando ingenii ſui adhibuerit curam.

2. Carnem bellè nuncupat Tertullianus, *Tert. l. de Reſ. 9.* *Manum Dei operam, ingenii ſui curam.* Quid illuſtriùs pro gloria carnis poteſt dici,

ſtitate facta vitam æternam procurant, ſuntque media quæ ducunt *ad immenſam æternitatis perpetuitatem*. Tertull. Apol. 48.

CONCIO SEXTA.

CHriſtianus nuncupatur *negotiator ſalutis*; quia totis viribus beatitudinem ſibi comparare nititur. Exiſtimatio beatitudinis accendit in eo beatitudinis deſiderium: deſiderium fęlicitatis urget eum ad quærenda media quibus valeat acquirere fęlicitatem. Cur tam pauci ſunt hac tempeſtate negotiatores ſalutis? quia cęleſtem non quærunt gloriam. Cur non quærunt? quia illam non deſiderant; Cur non deſiderant? quia non exiſtimant. Ex defectu æſtimationis, procedit defectus deſiderii: ex defectu deſiderii, defectus proſecutionis mediorum: & ita beatitudinem non adipiſcimur; quæ negotiari nequit niſi quæratur; quæri nequit niſi deſideretur; nequit deſiderari niſi æſtimetur. Ideòque à Chriſtiano negotiatore ſalutis Beatitudo eſt, 1. æſtimanda: 2. deſideranda, 3. comparanda. Tertull. adv. Iud. 45.

I PARS. Tert. l. 3. adv. Mar. 25. *Apoſtolus municipatum in cęlis eſſe prænuncians, alicui utique civitati cæleſti eum deputat, quam matrem noſtram ſurſum deſignat*. Ut ſcilicet ad eam erigamus rationis, & fidei oculos, & magnam de ea concipiamus æſtimationem. Una res tripliciter æſtimari poteſt. 1. Per comparationem ad alias res. 2. Per pretium quo empta eſt, 3. Per propriam ipſius dignitatem. His tribus modis æſtimanda eſt cęleſtis Beatitudo. 1. Ex terrenorum comparatione; 2. Ex magno pretii quo empta eſt valore. 3. Ex ſumma ejus magnitudine.

1. *Univerſa negotiatio mundialis, perveniens ad humani generis utilitatem, ipſum denique cœlum ſub quo omnia, terra ſuper quam omnia: & quidquid illorum inter ſe ad commoda humana ſuſpirat*. Tert. l. 2. ad Nat. 5. Tot autem mundi bona communia ſunt fidelibus, & infidelibus, Chriſtianis, & Gentilibus, juſtis, & peccatoribus, Dei amicis, & hoſtibus, prædeſtinatis, & reprobis. *Hæc omnia miſerorum ſunt damnatorum, quæ ſolatia, non præmia beatorum*. Inde concludit D. Auguſt. D. Aug. l. 22. Civ. 24. *Quæ igitur æterna ſunt, ſi tot ac talia, ac tanta temporalia ſunt? Quid dabit eis quos prædeſtinavit ad vitam, qui hæc dedit eis quos prædeſtinavit ad mortem?* Si mundus iſte qui eſt vallis miſeriarum tam amœnus eſt, ſi iſte exilii locus eſt adeò jucundus, ſi tanta cum jucunditate poſſidentur, iſta temporalia, juſtis, & injuſtis, electis, & præſcitis communia, qualia quæſo Beatitudinis bona quæ præparavit Deus non infidelibus, ſed fidelibus, non ſceleroſis, ſed ſanctis; non inimicis, ſed filiis; non advenis, ſed civibus, non reprobis, ſed electis; non ad temporale ſolatium, ſed ad æternum præmium. *Alioquin ſatis vanum; ut ad obſequium Deus fructibus agri, & cibariis vitæ hujus invitet, quæ etiam irreligioſis, & blaſphemis ſemel homini addicta conditione communicat: pluens ſuper bonos, & malos, & ſolem ſuum emittens ſuper juſtos, & iniuſtos. Fœlix nimirum fides ſi conſecutura ſunt, quibus hoſtes Dei, & Chriſti non modo utuntur, verum etiam abutuntur, ipſam conditionem colentes adverſus conditorem*. L. de Reſ. 26.

Beatus Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus de ſua ſede vi Arianorum depulſus, Romam ſe contulit, tempore quo Theodoricus Rex erat triumphaturus, intuenſque ſuperbiſſimum triumphi apparatum, in hæc verba prorupit: *Quanta ſpecioſa debet eſſe Ieruſalem cæleſtis ſi ſic fulget Roma terreſtris, & ſi in hoc ſæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis gloria, & honor præſtabitur diligentibus veritatem?* Si Roma tanta magnificentia coruſcat, quali ſplendore ſuperna fulgebit Jeruſalem: *Si tanti vitrum: quanti margaritum?* Si terrenus triumphus mortales in admirationem rapit, & tanta lætitia afficit, quantus quæſo cæleſtium ſpirituum ſtupor, quanta Sanctorum in cęlo jucunditas? Si bona temporalia, falſa, ſimulata, caduca, tanta ſunt in æſtimatione apud homines? quanto magis æſtimanda ſunt ęterna bona quę in cęleſti regno poſſident Beati? *quæ illa exultatio Angelorum? quæ gloria Sanctorum? quale regnum exinde juſtorum? qualis civitas nova Jeruſalem?* Cum etenim res eo ſit magis ęſtimanda quo dignior; *ſi quis cęlum ſuſpexerit, & quæ ibi præclara ſunt contemplatus fuerit, nullius ſe pretii æxiſtimabit*. Prȩſertim ſi attendat ad prętium quo Chriſtus cœleſtem emit beatitudinem. Sur. Tert. lib. adv. Mar. 4. Tert. l. de Spect. 30. D. Chryſ. Hom. 68. in Ioan.

2. *Quia Jeſus Chriſtus ſecundum populum qui ſumus nos, nationes in ſæculi deſerto commorantes antea, introducturus eſſet in terram repromiſſionis, melle, & lacte manantem, id eſt, in æterna vitæ poſſeſſionem, quâ nihil dulcius*. Tert. lib. adv Iud. 9. Deſertum in quo Iſraelitę quadraginta annis demorati ſunt, ſignificat hunc quem incolimus mundum: Terra promiſſionis melle, & la-

ęte

ſte fluens, cœleſtem demorat patriam, omni dulcedine, & lætitia abundantem. Joſue qui Iſraeliticum populum duxit in terram promiſſionis, figurat Chriſtum, qui morte ſua cœlum aperuit, & ſuo ſanguine nobis beatitudinem emit: *Etenim Chriſtus ſanguine fuit dives pro homine.* Cenſus cujuslibet rei ex ejus pretio deſumendus eſt. *Empturus es aliquid, ipſum, aliquid nondum ſcis: vide quanti, & videbis quid.* Res parvi momenti carò non emitur; è converſo *pretioſa res, parvo emi non poteſt.* Vis noſſe quanta ſit Beatitudo cœleſtis? Vide pretium quod pro ea emenda largitus eſt Chriſtus. Nam, ut addit D. Auguſtinus: *Chriſtus pependit in ligno vitæ, vide quanto emit, & ſic videbis quid emit.* Suo ſanguine emit Beatitudinem Chriſtus, ſua morte immortalitatem adeptus eſt. *Tales arrhas accepimus, tenemus mortem Chriſti, tenemus ſanguinem Chriſti.* Sanguis Chriſti eſt infinitus in valore, mors Chriſti eſt infinita pretio, infinita ergo eſt Beatitudo, quæ infinito comparata eſt pretio. Inde concludit S. Proſper. *Quid futurus eſt homo, pro quo Deus factus eſt homo?* qualis erit homo in cœleſti patria, pro quo Filius Dei eſt corporatus, in ſtabulo natus, in paupertate, & miſeria converſatus, & infami ſupplicio mulctatus? quid largiturus eſt Beatis in cœlo, pro quibus æternus Pater largitus eſt filium? *quæ bona in ea vita facit eos ſumere, pro quibus in hac miſeria unigenitum Filium ſuum voluit uſque ad mortem mala tanta perferre? quæ bona in illo regno accepturi ſumus? quando quidem Chriſto moriente pro nobis tale jam pignus accepimus?* Ex Chriſti paſſione Sanctorum colligenda eſt gloria: ex malis quæ pertulit Chriſtus, cognoſcendæ ſunt bona, quę Beatis meruit Chriſtus: ex pretio crucis taxandus eſt valor æternæ felicitatis, quæ multum ex ſeipſa commendatur, & æſtimatur.

Tert. l. de Fug. in Perſ. c. 12.
D. Aug. Pſ. 41.
D. Greg. l. 3. in 1. Reg.
D. Aug. in Pſ. 140.
D. Aug. l. 22. Civ. 20.

1. *Bonorum quorumdam intolerabilis eſt magnitudo:* cujuſmodi eſt Beatorum gloria, quæ à mortalibus nequit perfectè cognoſci. Deum pro hoc ſtatu triplici via cognoſcimus: ſcilicet via relationis, eminentiæ, & negationis. His viis aliqualem poſſumus habere de cœleſti beatitudine notitiam. 1. Via relationis; nam ſi terrena bona quæ videmus, tanta ſunt, quanta ſunt cœleſtia bona, quæ non perſpicimus? *Si tales imagines in viſione, quales veritates in repræſentatione?* 2. Via eminentiæ, quid non reſervat Chriſtus Sanctis in cœlo, qui pro impiis etiam ſuum ſanguinem fudit? *Qui donavit impiis mortem ſuam, quid ſervat juſtis niſi vitam ſuam?* 3. Via negationis; quomodo æterna felicitas neque concipi, neque effari ab hominibus poteſt: nam *quæ lingua dicere, aut quis intellectus capere ſufficit, illa ſupernæ civitatis quanta ſint gaudia?*

Tert. lib. de Par. c.
Tertull. de Cor. mil. 15.
D. Aug. Pſ. 48.
D. Aug. ſer. 81. de Temp.

Eloquentia res magnas ex parvis facere ſolitat, quæ adhuc inter homines videntur magna, ipſo adaugentur ſermone. Verùm quantumvis magna de gloria cœleſti eloquentia loquatur, illius nunquam æquabit magnitudinem: *ſermone explicari non poteſt.* Multa locutus eſt Paulus de Angelorum ordinibus, quàm multa de prædeſtinatione, quàm multa etiam de myſteriis Angelis haud cognitis: verùm, cùm de felicitate loquendum eſt, fatetur ſe *audiviſſe arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Regius Vates multa fuit intelligentia, & eloquentia præditus: ei namque Deus revelavit occulta ſapientiæ ſuę; attamen *quanta ſint ſupernæ civitatis gaudia ea enarrare non ſufficiens,* clamabat: *Quid mihi eſt in cœlo? quaſi diceret: Excedit vires meas, excedit facultatem eloquentiæ meæ, tranſcendit capacitatem intelligentiæ meæ illud decus, illa gloria, illa beatitudo.* Gloria cœleſtis eſt hominibus ineffabilis, quia eſt incomprehenſibilis. *Bona, quæ manent in regno Dei, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec ad cor hominis aſcenderunt.*

V. Bed. in c. 1. Ioan.
2. Cor. 12.
D. Aug. ſerm. de Sanct.
Tert. lib. de Reſ. c. 6.

Oculi multa, eaque præclariſſima conſpiciunt, quidquid ſpectat ad mundi pulchritudinem, ſæculi pompam, objectum eſt oculorum. Verùm ſicut oculi definita locorum, & temporum habent ſpatia, ita, & objectorum: cùm homo nequeat eſſe præſens cunctis rebus quę ſunt in univerſo, eas non valet intueri: & cùm ejus vita ad cuncta ſæcula minimè ſe extendat, cunctorum ſęculorum nequit aſpicere pompam. Gloria verò cœleſtis cunctas res quæ ſunt in mundo, in pulchritudine ſuperat, & omnes ſæculi pompas in magnificentia præcedit. Nobiliores cognitiones captantur per aures, quàm per oculos; per auditum namque fidei habentur myſteria: attamen auris non audivit quæ præparavit Deus diligentibus ſe. Quod corporeum non eſt, ſenſu corporeo concipi nequit: *Effugit omnem ſermonem, atque omnem ſenſum humanæ mentis illa gloria.* Magna ſanè eſt vis intellectus, qui totum orbis magnitudinem brevi percurrit tempore: *momento ubique eſt;* imò mundos innumeros ſua velocitate tranſvolat; *totum hominem animus cir-*

D. Cyr. de repar. Lapſ.
Tertull. Apol. c.

cumfert, & *quò velit*, *transfert*: animus uti nec loco, nec tempore definitur; ita nullis finibus coarctatur: *Etſi corpus includitur*, *etſi caro detinetur*, *omnia ſpiritui patent*. Hoc ſuppoſito Chriſtiane, *vagare ſpiritu*, *ſpatiare ſpiritu*. Finge quemcumque numerum, illum intellectus multiplicare poteſt: finge quamcunque magnitudinem, illam intellectus poteſt augere: finge honores, voluptates, divitias, aliaque ejuſmodi poſſibilia, impoſſibilia, vera, ficta, cuncta illa intellectus tranſcendit. At *dum animo in cęlo eſt*, ultra non valet progredi, non comprehendere gloriam, quæ in cor hominis non aſcendit: *Merces Sanctorum tam magna eſt*, *quòd non poteſt menſurari*; *tam copioſa*, *quòd non poteſt finiri*; *tam pretioſa*, *quòd non poteſt æſtimari*. Totus quantus eſt intellectus, cęleſtem nequit perfectè attingere felicitatem. *Fide non capitur*, *ſpe non attingitur*, *charitate non comprehenditur*. Tanta videtur Angelico Doctori Sanctorum gloria, ut audeat dicere quod Deus eam non poſſit facere majorem, quia beatitudinis perfectio ab ejus objecto deſumenda eſt: Deus qui eſt ſummum magnum, qui eſt felicitas objectum; & ſicut non poteſt concipi aliquid majus ſummo magno, ita nec beatitudo major cęleſti felicitate. Deus eſt incomprehenſibilis, ineffabilis, & inæſtimabilis. *Ideò verus*, & *tantus eſt*, *hoc eſt quod Deum æſtimari facit*, *dum æſtimari non capit*: ideò vera, & tanta eſt beatitudo, quòd eam æſtimari facit, dum humanus intellectus eam ſatis æſtimare non valet, *acquiri poteſt*, *æſtimari non poteſt*.

[*Tert. l. adv. Mar. 2.* — *Tert.* — *Tert. D. Bern. de Conſid. S. Aug. l. 22. Civ. 9.* — *1. p. q. 25. a. 2. ad 4.* — *Tert. apol. 17.* — *D. Aug. II. PARS* — *Tert. l. de an. 55.*]

Nulli patet cœlum, *terra adhuc ſalva*, Quamdiu anima noſtra mortale informat corpus, & in terra degit, neque cęlum ingredi, neque cęleſti valemus felicitate potiri. Immortalem tamen poſſumus deſiderare beatitudinem: immò ad eam deſiderandam: 1. multiplex ratio nos ſtimulat. 2. deſiderata, & comparata felicitas nullum faſtidium ingenerat. 3. comparata, & poſſeſſa felicitas, cordis deſiderium perfectiſſimè ſatiat.

1. *Quæ voluntas ſine concupiſcentiæ ſtimulo eſt*: Concupiſcentia, quę ex D. Hieronymo eſt vivaciùs deſiderium, aliquando eſt prava, & culpabilis, interdum recta, & laudabilis. Prava, & culpabilis, cùm ſceleroſa objecta ardenter deſiderat: etenim *ſicut pecuniæ*, *vel dignitatis*, *vel gulæ*, *vel libidinis*, *vel gloriæ*; *ita & voluptatis concupiſcentia eſt*; quomodo *concupiſcentiæ ſæculo damnantur*, quia ad malum deſiderandum, & concupiſcendum allicit, *non natura*, *non veritas*, *ſed vitioſa animi paſſio*, *concupiſcentia*. Eſt autem recta, & laudabilis concupiſcentia, cùm fertur in bonum, quomodo reperitur in Chriſto: *Chriſtus concupivit in hominis ſalutem*: quomodo concupiſcentiam agnoſcit Tertullianus in ipſomet Deo: *Concupiſcit Deus*, *quæ digna ſunt ipſo*; quomodo eam Chriſtianis concedit Apoſtolus: *Si quis Epiſcopatum concupiſcit*, *bonum opus concupiſcit*: & *bonum opus dicens*, *rationalem concupiſcentiam oſtendit*. Hac concupiſcentia homo rationaliter Deum, & cęleſtem beatitudinem concupiſcit. Cęleſtem ſponſum, Encomiaſtes ſponſa, deſiderabilitate commendat, qua velut arguta clauſula, ejus panegyrim definit; nam poſt multa ejus encomia concludit: *Totus deſiderabilis*, *talis eſt dilectus meus*, Hebræa lectio habet: *Totus deſideria*, ſeu, ut vult D. Hieronymus, *totus concupiſcentia*. Deſiderabilitate etiam commendatur æternæ felicitatis magnitudo, quæ cùm ſit tota deſiderabilis, Chriſtianus totus debet eſſe deſideria. Etenim ex D. Auguſtino, *tota vita Chriſtiani ſanctum deſiderium eſt*, quo beatam cæli gloriam anticipat. Tale enim *jus eſt deſideriorum*, cor velut è ſua detrahere ſede, illudq; ad concupitum, & expectatum transferre objectum, ut eo velut anticipata poſſeſſione potiatur. Hoc modo Chriſtus, qui ſemel crucifixus eſt, deſiderio multoties crucis pertulit ſupplicium. *Certi ſumus in Dominum rationaliter decurriſſe concupiſcentivum*, *quo paſcha cum diſcipulis ſuis edere concupivit*. Sic adhuc Chriſtiani ſperatam in cęlo beatitudinem deſiderant, & deſiderando, & ſperando quodammodo amplexantur, *Feſtinantes adſpei noſtræ complexum*.

[*Lib. 1. adv. Mar. 25. cont. Iov.* — *Tert. l. de ſtell. 14.* — *Tertull.* — *Tert. l. 4. de cult. fam. 8.* — *Tert. l. 1. adv. Mar.* — *l. de An. 16.* — *Tertul.* — *Cant. 5.* — *Tert. l. de or. 5.* — *Tert. l. de An. 16.* — *Tert. l. de or. 5.*]

Plura ſunt quæ ad cœleſtem beatitudinem deſiderandam nos ſtimulant. 1. Cordis inclinatio, quæ ad cęlum naturaliter fertur. *Animam conveni cur ad cœlum conteſtatur*, & *ad terram deteſtatur*. Ad terram deteſtatur, quia in terra nequit uniri objecto quod deſiderat. Idcircò *nihil appetere*, *nihil jam deſiderare in ſæculo poteſt qui ſæculo major eſt*. Seu, ut vult D. Auguſt. negligenda eſt palea, *hordeum deſideretur*. Per paleam ſæculi bona intelligit, per hordeum verò cęli bona. Quapropter ad cęlum anima cōteſtatur, quia Deum, qui eſt felicitatis objectū, naturaliter exoptat: *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum*, *ita deſiderat anima mea ad te Deus*. 2. Ad deſiderandum cęlum ſtimulat nos

[*Tert. l. de Teſt. an. 6.* — *D. Cyp. ep. ad Donat.* — *Serm. 40.* — *de Sanctis Pſ. 41.* — *Tert. l. de Reſ. 13.*]

Apo-

Digitized by Google

Apoſtoli adhortatio: *Ea quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ deorſum*. Duo à nobis expoſtulat Paulus. Unum, ut à terrenis avellamus cordis deſideria, *præoccupatus terrenis deſideriis animus ad æterna parum idoneus inveniatur*. Aliud, ut omne mentis ſtudium, & cordis affectum ad cęleſtia feramus, quæ animus naturaliter deſiderat, nam *neceſſe eſt mentem illo tendere, quòd deſiderio trahitur*. 3. Chriſtiana diſciplina, quæ cœlum deſiderare docet Chriſtianum, qui ob hanc cauſam *cæli diſcipulus* nuncupatur. Chriſtianus cęli non æſtuans deſiderio, ſed ad terram cor deprimens, *quo pretio ſit redemptus non meminit, qui ima quærit*. Chriſtiana ſpes ſanguini Salvatoris innititur, quem depretiat qui terrenis inhiat, quem honorat qui poſt cęlum anhelat: *qui enim optat, honorat*. 4. Facilis comparatio beatitudinis, ejus deſiderium ingenerat: impoſſibilia nemo niſi inſanus exoptat, poſſibilia, & facilia homo ſapiens deſiderat. At *Chriſtiano cęlum ante patet, quàm via quia nulla via in cęlum, niſi cui patet cęlum*. Chriſtiano (cui peccatum clauſerat cœlum, & qui naturæ viribus cœlum ſibi non poterat comparare) duo præſtitit Chriſtus. 1. Cœlum aperuit: *Scito introitum in cęlum reſeratum viribus Chriſti*. 2. Poſt cœlum ſua morte reſeratum ſubminiſtrat Chriſtiano Chriſtus gratiam qua illius introitum valeat comparare, *ut ad ea capienda ſola gratia divinæ inſpirationis operetur*. 3. Oratio dominica ad deſiderandum cęlum nos ſtimulat, in qua à Deo poſtulamus, ut adveniat regnum ſuum: *Imò quàm celeriter veniat Domine, regnum tuum*. *Votum Chriſtianorum*, qui cęlum concupiſcere Oratione dominica commoventur: *Concupiſcere docuit cęleſtia per hoc quod dictum eſt Adveniat regnum tuum*. Quid avidius, quid hiantius concupiſcentia? cęleſtis autem regni felicitas tam potenter ad ſe mortalium rapit animos, ut vel ejus mentio, & deſiderii adhortatio à Cypriano concupiſcentia nuncupetur. 6. Beatitudinis magnitudo ad eam deſiderandam animum inflammat: nam *tantò major fit concupiſcentia, quantò magni fecit quod concupivit*. Tanta eſt autem cęli gloria, quòd comparata nullum faſtidium ingenerat.

2. Pythagoræ amentiam quia non ſtupebit, *cui tanti fuit faſtidium cęli*. Stultus revera eſt, cui cęleſtia bona diſplicent. *Stultitia laborat faſtidio ſui*. Terrenorum diu deſiderata poſſeſſio tædium generat, vertitur in faſtidium eſtque pœnoſiſſimum

D. Bern. Serm. 6 de Aſcenſ. Phil. Iud. l. de Fortuit. Tertull. Apo. 47. D. Greg. hom. 11. in Evang. Tert. l. de Pæn. 6. Tertull. Scor. 10. Tert. Tert. l. de Pat. 1. Tert. l. de Orat. 5. D. Cypr. Tract. de Or. Dom. Tert. l. de cult. fam. 8. Tertull. l. An. 28. Sen. ep. 9. Sap. 4.

deſideriorum ſupplicium. Nam ut ait Sapiens: *Faſcinatio nugacitatis obſcurat bona, & inconſtantia concupiſcentiæ tranſvertit ſenſum*. Vehementia paſſionis judicium rationis pervertit, illuſio ſenſuum decipit deſideria, dum ad temporalium poſſeſſionem accendit. Etenim concupiſcentia *dum poſt rei deſideratæ obtentum majori ſe ſentit indigentia laborare, præoptatæ faſtidire, & denuò in alterius rei ſuccenditur appetitus*. Concupiſcentia, boni ſpecie terrena deſideria colorat, verùm nauſea, & faſtidium, quòd ex poſſeſſione naſcitur, punit, & caſtigat deſiderium. *Omnia flumina in mare feruntur, & omnis aqua dulcis in amaram mutatur, quia oblectamentum in faſtidium vertitur, & omnis delectatio carnis in amaritudine terminatur*.

Aliter differendum eſt de cęleſti beatitudine, quæ *jucunditate ſui excitat appetitum, ſed non facit de ſatietate faſtidium*. Beati namque, qui Deum poſſident, *ipſam cæleſtium bonorum ſitim bibunt*. Quod ipſemet aſſeverat Deus, *Qui bibunt me, adhuc ſitient*. Ad quod alludens Hugo Card. duo loca Scripturæ, quæ contraria videntur, conciliat: nam Mattheus aſſeverat, quòd *Angeli in cęlis ſemper vident faciem Patris*; Petrus verò aſſerit, quòd videre Deum Angeli concupiſcunt: *In quem deſiderant Angeli proſpicere*. Si vident, quomodo videre deſiderant; & ſi videre deſiderant, quomodo vident? *Cur cernere deſiderant, cujus faciem nunquam cernere ceſſant? niſi quia contemplatio divina præſentia ita Angelos beatificat, ut & ſemper vitæ gloria ſatientur, & ſemper ejus dulcedinem quaſi novam inſatiabiliter eſuriant?* Licet Angeli Deo, continuo fruantur, & ſatientur aſpectu attamen cùm illa viſio ſemper ſit quaſi nova, ipſorum augeſcit deſiderium, deſiderantque magis ac magis Deum intueri, quaſi cum nunquam vidiſſent. Eodem ferè modo illam difficultatem enodat Gregorius Magnus. *Deum Angeli vident, & videre deſiderant, & ſitiunt intueri, & intuentur. Ne autem ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiantur, & ne ſit in ſatietate faſtidium, ſatiari deſiderant, & deſiderant ſine labore, quia deſideriorum ſatietas comitatur, & ſatiantur ſine faſtidio, quia ipſa ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur*. Poſſeſſa igitur cœleſtis beatitudo nullum ſui faſtidium ingenerat, ſed omne cordis deſiderium perfectiſſimè ſatiat.

Caſſio. tr. de Ani. Richard. Vict. tract. de ſtatu. 10. Euſeb. Emiſſ. ho. de Epiph. Eccleſ. 24. Cap. 18. 1. Pet. 1. l. 8. Mor. 20.

3 Phi-

Digitized by Google

3. Philippus Macedo convocatis undique majoris notæ Philoſophis, ſciſcitatus eſt ab eis, quænam eſſet in mundo res major. Reſpondit primus, Olimpus mons, qui ultra mediam aeris regionem verticem attollit. Secundus, protulit mare, quod amplitudine ſua univerſam ferè ambit terram. Tertius, Solis magnitudinem propugnavit, qui ſuper terram, & mare lucis ſuæ effundit radios. Quartus, in gratiam cordis humani propoſitam ſolvit queſtionem: & hic verè ratiocinatus eſt. Siquidem cor humanum tantæ eſt capacitatis, ut cuncta mundi bona nequeant ejus ſatiare deſiderium. *Cor parvum eſt, & magna cupit, vix ad unius milui refectionem ſufficere poſſet; & totus mundus ei non ſufficit*. Nec ejus deſiderium niſi ſummo bono repleri poteſt, juxtu illud Regii Vatis; *Qui replet in bonis deſiderium tuum*: Quare homini ait ipſemet Deus. *Dilata os tuum, & implebo illud*. Ut autem expendit D. Auguſtinus, debet intelligi *non os corporis, ſed os cordis: os verò cordis non eſt aliud quàm deſiderium cordis*. Qualis quæſo cordis magnitudo, quæ nonniſi Deo infinito poteſt repleri? quanta Beatorum felicitas quorum deſideria perfectè ſatiantur in cęlo? quamvis eorum gloria non ſit æqualis: *Aut quomodo multæ manſiones apud Patrem, ſi non pro varietate meritorum? quomodo ſtella à ſtella diſtabit in gloria, niſi pro diverſitate radiorum?*

Hug. Vict. l. 1 de an. a. pſ 102.

Pſ. 0.

Tertull. Scorp. 6.

Verùm inde non parva exurgit difficultas, nam cum omnes homines ſint ejuſdem ſpeciei, eodemque naturali deſiderio ferantur in Deum, quomodo qui minori felicitate fruuntur, poſſunt ſatiari: cùm minus non habeant deſiderium, quàm illi qui majori potiuntur gloria? Huic dubio reſpondent communiter Doctores, beatitudinem commenſurari meritis, juxta quę largitur Deus lumen gloriæ, & habitum charitatis, quæ intellectum, & voluntatem elevant, ut Deum videre, & amare poſſint. Idcircò quilibet Beatus, *quantumcunque deſiderare poterit, tantum eſt acceptururus*. Homo totam Dei majeſtatem comprehendere nequit, unde ſeſe in cœlo attemperat Deus Beatorum capacitati, & merito: *Attemperat ſe ad vires eorum, quos dignatur ſua benevolentia, & pro cujuſque portione moderatur ſuam gratiam*. Quod explicat Cæſarius Arelatenſis exēplo panis Angelici, quo Iſraelitas ſatiabat Deus in deſerto: *Juxta percipientis deſiderium eſcæ illius novitas, & dignitas naſcebatur*. Alia comparatione utitur D. Proſper: *Sicut enim corporalis ſaturitas omnes ſaturos æqualiter habet, quamvis ſinguli cibum non æqualiter: ſed pro poſſibilitate perceperint: ita omnes Sancti etſi fuerint aliqua graduum ſuorum diverſitate diſtincti, una beatitudine perfecti erunt; quia & una perfectione Beati ſaturi ſunt*. Ex D. Auguſtino Beati ſunt adinvicem tanta charitate conjuncti, quòd unuſquiſque eſt gradu ſuæ beatitudinis contentus, nec ſuperiorem deſiderat: eò modo, quo in corpore quodlibet membrum alterius membri non percepit dignitatem. *Nec in corpore vult oculus eſſe qui eſt digitus, cùm membrum utrumque contineat totius carnis peccata compago. Sic itaque habebit donum alius alio minus, ut quoque donum habeat, nec velit amplius*. At cur non volet ampliùs? quia ejus voluntas conformis erit voluntati divinæ: quapropter *nulli ſuperiori ullus inferior invidebit, ſicut nunc non invident Archangelis Angeli*. Unuſquiſque erit ſua fælicitate contentus: *facti omnes quod unuſquiſque*; imò unuſquiſque de aliorum fælicitate lætatur: *Ergo qui cum Deo erimus, ſimul erimus, dum omnes apud unum Deum: licet merces varia, licèt multæ manſiones apud Patrem eumdem*. Scholaſticorum prætereo arguitas, adhortans Chriſtianum cum D. Auguſt. *Deo ſolo beatus eris, hunc ſolum deſideres, & quæras*.

D. Bern. in Alleg. Nov. Teſtam.

Phil. Iud. l. de Opif. Mund.

Hom. 7. in Paſch.

l. de vita contempl.

L. 22. Civ. 30.

D. Aug.

Tertull. l. adv. Valent. 1.

Tert. l. de Mon. 1. in pſ. 32.

III. PARS.

Es utique partam cœli non nominaſſet, ſi cœlum non aditur apud Creatorem: In vanum exiſtimandam nobis propoſuiſſet Deus æternæ fælicitatis magnitudinem, in vanum ingeneraſſet cordibus noſtris beatitudinis deſiderium, fruſtrà ſuo ſanguine Chriſtus cœli aperuiſſet januam, niſi media, quibus adipiſcenda eſt beatitudo demonſtraſſet. Verùm quia Deus nihil facit in vanum, *conſuluit de æternæ vitæ conſuetudine*, & tria potiſſimum proponit media quibus poteſt conſequi beatitudo, quæ nuncupantur, 1. corona: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ*, 2. margarita, *Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, inventa autem una pretioſa margarita dedit omnia ſua, & comparavit eam*. 3. merces! *Voca operarios, & redde illis mercedem*, & ita conſequi volens beatitudinem debet agere perſonam, vel 1. militis, quia *non coronabitur niſi qui legitimè certaverit*; vel 2. negotiatoris: *Negotiamini dum venio*, ait Chriſtus; vel 3. operarii. *Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum*. 1. Fulgens

Tert l. 1. adv Marc 23.

Tert l. 4. adv Marc 2.

autem

autem illa corona eſt certaminibus, & victoriis comparanda. 2. Pretioſa illa margarita negotiationibus eſt acquirenda. 3. Merces illa opulenta eſt meritis, & operibus adipiſcenda.

Tert. l. de Cor. Mil. 14. 1. *Igitur, & homo ipſe à Deo coronandus*, modo ſtrenuè decertet, & de ſuis hoſtibus reportet victoriam: Nam *ea victoria habet, & gloriam placendi Deo, & prædam vivendi in æternum*. *Tert apol. 46.* Tria ſunt, quæ milites ad fortiter pugnandum inducuntur. Regia majeſtas, pro cujus honore totis viribus præliari debent. 2. Præſentia Regis, coram quo dimicant: 3. Magnitudo coronæ victoribus propoſitæ. Hæc tria Chriſtianos ad ſtrenuè dimicandum ſtimulant. 1. Honor Dei, cujus ſunt milites: *Tert. l. de exh. Caſt. 10.* *Nos & milites ſumus, & quidem majoris diſciplinæ, quantò tanti Imperatoris*, pro cujus gloria decertare debemus: 2. Præſentia Dei, qui prælio præſidet, arma ſuppeditat, & victori coronam decernit. *Tert. l. ad Mart. 3.* *Proinde vos benedicti, bonum certamen ſubituri eſtis, in quo agnothetes Deus vivus eſt, opyſtates veſter Jeſus Chriſtus, xyſtarches Spiritus Sanctus*: & quia, ut ait Tertullianus, *majora certamina majora ſequuntur præmia*. *l ad Scap. 4.* 3. Corona victoriæ urget Chriſtianos ad egregiè pugnandum. Quænam quæſo eſt illa corona? *Corona æternitatis, gloria in ſæcula ſæculorum*. *Ter. l. ad Martyr. 3. 1 Tim. 6.* Inde Timotheum, & cum eo quemlibet Chriſtianum hortatur Apoſtolus: *Certa bonum certamen, apprehende vitam æternam*. Græca verſio habet: *Agoniza pulchrum agonem*, & ſic pulchrè, & viriliter certando apprehendes vitam æternam.

Alludere videtur Paulus ad athletas, quos, & ante agonem, & in ipſo agone conſiderat Tertullianus ante agonem ſtrictiore victu, & pœnali labore ad certamen ſe præparant, ut evadant fortiores. *l ad Mart. 3.* *Nempè enim, & athletæ ſegregantur ad ſtrictiorem diſciplinam, ut robori ædificando vacent, continentur à luxuria, à cibis lautioribus, à potu jucundiore, coguntur, cruciantur, fatigantur, quantò in exercitationibus laboraverint, tantò plùs de victoria ſperant*. Sic antè agonem per duriora quæque athletæ præparati, in ipſo agone fortiter dimicant, neque injurias aut vulnera allatenus formidant: *Tertull. Scorp. 6.* *Pyctes ipſe non quæritur, dolere ſe non vult, corona premit vulnera, palma ſanguinem obſcurat: plùs victoria tumet, quàm injuria. Hunc tu læſum exiſtimabis, quem vides lætum?* Bellè dicitur quòd victor tametſi corpore lacer, & propè exanguis, dolere ſe non vult: nam corona glorioſè ſtringens tempora, medicè premit vulnera ad nobilem ſanitatem: palma muto prodigè effuſo ſanguine comparata, dum ſui umbra ſanguinem obſcurat, illum præclariſſimè clarat præclara nobilitate, quæ de fama æternitatem fœnerat: *Tertull.* *Sed quantum livores illi, & cruores, ac vibices negotiantur, intendis, coronas ſcilicet, & gloriam, & dotem privilegia publica, ſtipendia civica, imagines, ſtatuas, & qualem præſtare poteſt ſeculum, de fama æternitatem, de memoria reſurrectionem*. Hoc exemplum proponit Chriſtianis Tertullianus, ut ante agonem ad præliandum per duriora ſe præparent, *l. ad Mart 3.* & in ipſo agone fortiter dimicent: Chriſtus Dominus *voluit nos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione ſeponere, ut vires corroborarentur in nobis*. Ut atem nos inducat ad ſtrenuè in ipſo agone pugnandum, argumentatur Tertullianus à minori ad majus: Si pro corona corruptibili adeò ſtrenuè athletæ dimicabant: qualis debet eſſe Chriſtianorum, qui pro corona immortali præliantur? *Tert l ad Mart. 3.* *Et illi ut coronam corruptibilem conſequantur, nos æternam conſecuturi*. Si athletæ famæ cauſa tot, & tanta toleraverunt, ſi coronæ floribus compoſitæ acquirendæ gratia ſanguinem fuderunt, vulnera ſuſceperunt, & mortem ipſam libenter paſſi ſunt: quid non ſuſtinere debent Chriſtiani pro interminabili gloria, pro qua omnis labor, & dolor eſt alacriter tolerandus? *Tert. l de Reſ. 39.* *Reputo non dignas eſſe paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam: quæ in nobis habet revelari, & hic minor oſtendit incommoda præmiis ſuis*. Omnes quas in ſæculo ſuſtinemus paſſiones, non ſolùm quatenus humanæ, & temporales ſunt, ſed etiam quatenus ex gratia: & charitate fiunt, non ſunt adhuc propriè, & adæquatè ad tantam gloriam condignæ. Licèt enim quandam cum illa habeant proportionem, non habent tamen æqualem dignitatem. Quænam enim poteſt eſſe condignitas, & æqualitas inter terrenam, & temporalem paſſionem, & cœleſtem, & æternam beatitudinem? *Tertull.* *Preſſuras enim, & læſuras, quibus corrumpitur homo exterior, ut leves & temporales idcircò contemnendas affirmat: præferens mercedum æternarum inviſibilium, & gloriæ pondus, in commodationem laborum, quos hic caro patiendo corrumpitur*. Beatitudinem opponit paſſionibus pro ea comparanda toleratis: nam 1. Paſſiones ſunt leves,

Digitized by Google

ves, *gloria æterna pondus habet , hoc eſt ; magnitudinem excellenter excellentem* . 2. Paſſionem temporales, & momentaneæ ſunt : beatitudo eſt interminabilis , & æterna . *Suſcipe ingrata fragilitas ad ineffabiles miſericordias Domini tui : non valet parva ſervitus libertatem perpetuam , non valet brevis militia gloriam ſempiternam* . Æterna beatitudo nonniſi ſempiterna paſſione poſſet condignè comparari, & tamen Deus pro ſua bonitate immenſam molem, & æternam felicitatem largitur pro levi, & momentanea paſſione . *Temporale, & leve preſſuræ noſtræ per ſuperingreſſum in ſupergreſſum, æternum gloriæ pondus perficiet in nobis* .

Theophyl. — *Euſ. Emiſ. Hom. 3. ad Mon.* — *Tert.*

Inæſtimabilem cœleſtis gloriæ dignitatem recogitantes Martyres pro ea acquirenda, cuncta ſuppliciorum genera conſtantiſſimè paſſi ſunt. *Ut intelligamus quanti valeat vita illa, quam per vulnera, & intolerabiles paſſiones videntur acquiſiviſſe:* quos non imitantur delicati illi Chriſtiani , qui pro ponderoſa illa felicitate, nec leve incommodum volunt tolerare , nec momentaneum pati dolorem pro interminabili, & æterna beatitudine. Ad hos confundendos Gentiles prodit Tertullianus, qui pro volatili , & terrena gloria atrociſſima ſupplicia fortiter ſubierunt : *Igitur ſi tantum terrenæ gloriæ licet de corporis , & animi vigore , ut gladium , ignem , crucem, beſtias , tormenta , contemnant , ſub præmio laudis humanæ , poſſum dicere : Modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionem , gloriæ cæleſtis , & æternæ mercedis* . Ejuſmodi exemplum ſimul inſtruit, & confundit: Erudit Chriſtianos, quid pro gloria cęleſti pati debeant; confundit torpentes, & deſidioſos, qui æterna acquirenda felicitate nihil tolerare volunt. *Hac benedicti , non ſine cauſa Dominus in ſæculum admiſit , ſed ad nos & tunc exhortandos , & in illo die confundendos , ſi reformidaverimus pati pro veritate in ſalutem , quæ illi affectaverunt pro vanitate in perditionem* . Verùm nolo ut ad exemplum Martyrum pro comparanda beatitudine amittas vitam, nolo ut athletas imitando pro corona illa immarceſſibili fundatis ſanguinem : ſaltem ut boni negotiatores laborate diligenter pro pretioſa illa margarita acquirenda.

Gregor. Mag hom 37. in Evang. — *Tert. l. ad Mart. 4.* — *Tert l. ad Mart 5.*

2. *Negotiatio ſervo Dei apta eſt :* Tria ad negotiatorem ſunt neceſſaria , 1. ut ſit intelligens , & valorem rei , de qua eſt negotium , probè cognoſcat , 2. ut ſit diligens, & ſtrenuè in negotiando laboret , 3. ut ſit prudens , parva eroget , ut magna lucretur : Chriſtiani negotiatores cœli ad cœlum attollunt mentis oculos : *non intuentibus quæ videntur , ſed quæ non videntur . Quæ enim videntur , temporalia ; quæ non videntur æterna* . Ad cœleſtium contemplationem Chriſtianos ſtimulant : 1. diſpoſitio humani corporis ; nam ut benè ait Lactantius ; *eò dirigenda eſt mens hominis , quò vult erectus eſt* , 2. animæ nobilitas , quæ ſcit *ſe peregrinam in terris agere , cæterum genus , ſedem , ſpem , gratiam, dignitatem in cælis habere* , 3. fides , quæ cœleſtia bona certò, & infallibiliter cognoſcit. Quapropter nihil aliud Epheſiis exoptabat Paulus , niſi ut attentè contemplarentur gloriæ magnitudinem : *Det vobis Spiritum ſapientiæ , & revelationis , illuminatos oculos cordis veſtri : ut ſciatis quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in Sanctis*. Cenſebat, & meritò Apoſtolus, quòd ſi Epheſii , cœleſtis felicitatis proſpicerent magnitudinem , eam multum exiſtimarent , ardenter amarent , & totis viribus concupiſcerent . Nam cognitio exiſtimationem parit , exiſtimatio deſiderium ingenerat , deſiderium amorem accendit , amor verò ad objectum amatum captandum media quærit . Sicut è contra qui cœlum non cogitant , cęlum non æſtimant , ut patet in Epicuro cui ſol pedalis tantum apparet . *Sed & Epicurus qui dixerat , Quæ ſupra nos nihil ad nos cùm , & ipſe cælum conſpicere deſiderat , ſolis orbem pedalem deprehendit* . Cur autem Epicurus ad cęlum non reſpexit ? quia curuatum ad terram habebat animum : *Semper terram intuetur qui curvus eſt* . Animalem , & terrenum hunc Philoſophum ſic pungit D. Bernardus : *Non pudet te corpore cælum ſuſcipere : & mente in terra vergere : caput ſurſum , & cor habere deorſum ?* Quàm multi ſunt hac tempeſtate Epicuri ſectatores , quo *terræ filios jactitamus :* quia cęlum nullo modo recogitant , & cęleſtia non recogitantes ad inſtar Iſraelitarum *pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem* .

Tert l. de Idol. 12. — *Tertull. Scorp 11. L. 3. inſt. 10.* — *Tert. Apolog. 1.* — *Epheſ 1.* — *Tert. l. 2 ad Nat. 4.* — *Greg. Mag hom 11 in Evang.* — *Tert. lib 1. ad Nat. 12* — *pſ. 105.*

Redeuntes exploratores , ad indagandam terram promiſſionis miſſi , dixerunt filiis Iſrael : *Vidimus terram valdè opulentem, & uberem : nolite negligere* . Chriſtiani *cæleſtes homines* , & cœli negotiatores cœleſtem beatitudinem cognoſcentes , & æſtimantes , ut pretioſam illam margaritam acquirere valeant, diligenter laborare tenentur . Nam ait Euſebius Emiſſenus . *Ille tantorum numerum repromiſſor non vult in opere ſuo tepidum , deſpicit faſtidioſum , recuſat coactum , reſpuit indevotum.* Reiicit

Tertull. Scorp. 10. — *Hom. 3. ad Mon.*

cit

Digitized by Google

cit otioſum illum operarium tanquam denario diurno indignum, *non vult Deus bona ſua nimia inveniendi facilitate vileſcere* Euſeb. ſed exoptat ut Chriſtianus in terra ſtrenuè laboret, antequam labores manuum Pſ. 127. ſuarum in cœlo valeat manducare. *Labores manuum tuarum quia manducabis*. Inidoneè loqui videtur Propheta: non enim manducamus labores fructuum, ſed fru- D. Aug. ctus laborum: *debuit enim dicere fructum laborum tuorum manducabis. Multi enim manducant fructum laborum ſuorum & laborant in vinea, ipſum laborem non manducant, ſed quod de labore ipſorum naſcitur, manducant*. Hoc dubium ingenioſe proponit & acutiùs ſolvit D. Auguſtinus, *Modo labores fructuum, poſtea fructus laboris: labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & benè tibi erit: Beatus eſt de præſenti: bene tibi erit, de futuro eſt. Cum manducas labores fructuum ſuorum, beatus es: cum perveneris ad fructum laborum tuorum, bene tibi erit: nam ſi bene tibi erit, utique beatus eris, & ſi beatus eris, bene utique tibi erit*. De cœleſti fælicitate expendit l. 1. Ep. 414 adhuc Prophetam Iſidorus: *Quod perinde eſt ac ſi diceret, Vos qui ſanctæ atque honeſtæ vitæ curam geritis, ipſius fructus comedetis, immortalibus ſcilicet coronis à Deo coronati*: Utinam eodem impetu quo ad vitia feruntur homines, quæ eos ducunt ad infernum, ſeſe ad virtutes quæ cœlum acquirunt, præcipitarent. Ad malum ſiquidem proni ſunt, & ſine à nixu ad iniquitatem currunt: quare Job de homine Cap. 24. nequam ſic fatur: *Levis eſt ſuper faciem aquæ*; quia ut D. Thomas elucidat, *videtur impio propter impetum concupiſcentiæ ſuper aquam, ſuper quamcumque difficultatem leviter tranſire poſſe, ut ad rei concupitæ fruitionem perveniat*. Adeò veloci curſu ad vitia evolat impius, ut nullo obice retardetur. Symmachus velocitatem adau- Tert. l. de An. 10. get, legens *ſupernatans aquæ*, præ velocitate curſus haud pede tangens terram: *Quemadmodum incedunt quædam ſine pedibus, manante impetu, quod angues, & inſurgente conatu, quod vermes; & ſpumante repatatu, quod limaces*. Sic impii concupiſcentia adeò præceps ad vitia fertur, ut non modo lubricam piſcium velocitatem, levem ferarum celeritatem, ſed & vermium, & anguium, & ſerpentium impetum, & abſque pedibus curſum imitetur. Verum ſceleroſus Chriſtianus qui innato impetu ad vitia currit, torpet ad virtutem: & lento adeò gradu ad cœleſtem patriam properat, ut vix bravium curſitantibus propoſitum attingat. Jacob pro Rachel quatuordecim annis ſervivit Laban & videbantur dies pauci præ amoris Gen. 29. magnitudine; Chriſtianus à fortiori cœlum deſiderans, & amans, toto vitæ tempore læto animo Deo ſervire debet, quia *ad magna præmia niſi per magnos labores perveniri non poteſt*. Ut enim ait Tertullianus: *Porrò ſi fides propterea congruebat ſublimitatis, & claritatis aliqua prælatio; tale quid eſſe oportuerat illud emolumenti, quod magno conſtaret labore*. D.Greg. Hom 37. in Evang. Scorp 6. D. Auginus velut mercatorem repræſentat Deum qui beatitudinem venalem præbet: *Venale eſt quod habeo, dixit tibi Deus, Eme illud. Quid habes venales? Requiem, inquit, venalem habeo. Quanto labore digna eſt requies, quæ non habet finem? Æterna requies æterno labore rectè emitur: digna eſt quidem emi labore perpetuo, ſed neceſſe eſt labore temporali ematur: non quia non vales tanti, ſed ut poſſideatur quod emitur*. in pſ. 93. At quantò tempore durabit hic labor? *Non dicit, decies centena millia annorum labora, non dicit, vel mille annis labora: ſed dum vivis, inquit, labora in paucis annis*, ſcilicet breviſſimo Caſ. Arel. hom. 1. vitæ tuæ tempore: *Gratias agentes illi qui ita diſpenſavis utramque vitam, ut laborum tempora cito finiantur, præmiorum vero ſine fine durarent*. D. Hieronymus proſpiciens labores hominum ad terrena bona percipienda exclamat: *Quantis ſudoribus hæreditas caſſa expetitur, minori labore margaritum Chriſti emi poterat*. Ep. 15.

Negotiatio inter vendentes, & ementes nititur: Bonus negotiator ſolet *ipſa erogari quæ lucrifiant*: Verum quidquid Tertull. Scorp. 5. D. Aug. in Pſ. 91. poſſimus erogare Deo, pro gloria cœleſti; *prætium damus quodammodo unam fili quam ad recipiendos theſauros ſempiternos*. Quatuor autem potiſſimum modis hujuſmodi theſauri comparari poſſunt. 1. Per paſſiones, & cruciatus pro Deo, & Religione conſtanter toleratos: ad quod alludit Tertullianus alloquens Martyres; *Et ſi aliqua amiſiſtis vitæ gaudia, negotiatio eſt aliquid amittere, ut majora lucreris*. l. ad Martyr. 2. Per repudium ſæculi: quomodo religioſi renuntiant honoribus, voluptatibus, & facultatibus, ut cœlum faciliùs conſequantur: *Omnia arbitratus ſum ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam*. Phil. 3. 3. Per eleemoſynas quæ largiuntur egenis: *vile eſt enim quod datur, ubi tam grande eſt quod accipitur*. Salv. lib. 4 ad Eccleſ. D. Aug. in pſ. 93. 4. Per labores nam *pretium illius labor eſt*. Addit autem S. Auguſtinus: *Omne opus lo-*

ve

CARO.

SCHOLIVM.

In hoc Tractatu deſideranda ſunt Carnis 1. Sublimia: 2. Humilia: 3. Utilia: 4. Noxia 5. Merita. 6. Demerita.

CONCIO PRIMA.

Tert. l. de reſ. adv. Marc.

DEpretiantibus carnem, Hæreticis ſcilicet, *ipſam etiam carnis indignitatem, quanta amaritudine poſſunt perorantibus*, reſpondendum eſt. Noc efficaciùs poſſunt retundi, quam carnis prædicando dignitatem: juxta Tertulliani monitum: *Vituperationem laudatione repellas.* Ut autem hominis nobilitas deſumenda eſt: 1. ab illuſtribus: 3. à ſublimibus dignitatibus, ita carnis dignitas mutanda eſt, 1. à magnitudine principii, à quo ſuam deſumpſit originem: 2. à gloria eorum, quibuſcum contraxit affinitatem: 3. à ſublimitate officiorum, quorum accepit dignitatem.

Lib de reſ. car. 5.

I. PART. Tert. l. de Reſ car. 4.

Oſores carnis eam potiſſimum dedignantur, ob originem quam à limo ſeu terra deſumit. *An aliud priùs, vel magis auditas tam ab Hæretico quam ab Ethnico, & non protinus, & non ubique convitium carnis in originem:* Verùm, ut bene animadvertit Tertullianus: *Nunc etſi ſcandalum limus, jam res eſt, carnem jam teneo, non terram: Licet caro audiat, Terra es, & in terram ibis, origo recenſetur, non ſubſtantia revocatur; datum eſt eſſe aliquid origine generoſius, & demutatione fælicius. Nam & aurum terra, quia de terra; hactenus tamen terra, ex qua aurum; longè alia materia ſplendidior atque nobilior, de obſoletiore matrice. Ita & Deo licuit carnis aurum, de limi quibus putas ſordibus, excuſato cenſu eliquaſſe* Quantumvis ſit deſpicabilis limus ſeu terra, de qua ſuam caro ſumpſit originem: viliſſimum tamen illud lutum eſt Dei contactu nobilitatum, maximèque glorioſam apparet conſideranti, quod 1 à Deo producitur: 2. Dei ingenio, & cura producitur: 3. ut Chriſti venturi effigies, & pignus producitur.

Ib. de reſ. car. 6.

1. A Deo artifice ſumpſit originem Caro. Inde taxandam ejus dignitatem meritò cenſet Tertullianus: *Incipiat jam ſibi caro placere cujus artifex tantus.* Certè ad limi gloriam, de quo hominis formata eſt caro, ſufficit dicere, quod ſit Dei opus: quæcumque namque materia fuiſſet à Deo aſſumpta, eſſet multùm profectò à tali opifice nobilitata. Siquidem magnam illi contuliſſet Deus dignitatem, & eam eligendo, & eam tractando. *Cum etſi alia materia excudendo homini competiſſet, artificis faſtigium recogitarè oporteret, qui illam, & eligendo dignam judicaſſet; & tractando feciſſet.* Artificis dignitas largitur operi dignitatem; Deus cujus eſt infinita dignitas, architectatus eſt limum, de quo formata eſt caro: ideoque attendenda non eſt orignis vilitas, ſed ſuprema tanti opificis dignitas. Quod exemplo explicat Tertullianus. *Phidiæ manus. Jovem Olimpium ex ebore molita adorantur, nec jam beſtia, & quidem inſulſiſſimæ dens eſt, ſed ſummum ſæculi numen; non quia elephantus, ſed quia Phidias tantus* In ſtatua à Phidia formata, duo erant diſtinguenda, materia ſcilicet, & forma: Ratione materiæ vileſcebat, ratione formæ venerabatur ob artificis dignitatem. Inde à minori ad majus philoſophatur Tertullianus: Si Phidiæ opus quamvis ex materia viliſſima, magno habitum fuit in honore, propter opificis meritum, tantò magis Dei opus eſt nobilitandum, quantò ſupremus ille artifex, cunctos in univerſum artifices in dignate antecedit: *Deus vivus, & Deus verus, quamcumque materiæ vilitatem non de ſua operatione purgaſſet, & ab omni infirmitate ſanaſſet, an hoc ſupereris, ut honeſtius homo Deum, quam hominem Deus finxerit?* Sanè plùs accepit honoris opus à Deo factum, præſertim cum in eo formando ingenii ſui adhibuerit curam.

Tert. l. de Reſ. car. 5.

Tertull.

Tert. l. de Reſ. 6.

Tertull.

Tert. l. de Reſ. 9.

2. Carnem bellè nuncupat Tertullianus, *Manum Dei operam, ingenii ſui curam.* Quid illuſtriùs pro gloria carnis poteſt dici,

Digitized by Google

ci, quàm quod ejus cura ſit negotium ingenii Dei? Ingenioſum opus caro eſt, in quo fingendo, & elaborando, ingenii ſui curam adhibuit Deus.

Tert. l. de Reſ. car. 6.

Perſequar itaque propoſitum, ſi tamen tantum poſſim indicare, quantum contulit ille qui eam fecit, jam tunc gloriantem quòd illa puſillitas limus in manus Dei quæcumque ſunt pervenit; ſatis beatus etſi ſolummodo contactu; quid enim ſi nullo ampliùs opere ſtatim figmentum de contactu Dei conſtitiſſet? adeò magna res agebatur, quia iſta materia extruebatur. Magnam de ſolo Dei contactu, limus ex ſemetipſo vilis, mutuatus eſt dignitatem: Deus tamen, ut illum adhuc glorioſum magis redderet, in eo fingendo fuit totus occupatus.

Tert. ib.

Itaque toties honoratur quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur. Recogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, providentia & ipſa imprimis affectione. At cur Deus qui ſolo verbo cætera produxit, tanto ſtudio, tantaque cura, carnem architectatus eſt? quia limus ille tanta ſollicitudine figulatus

Tert. ib.

lineamenta ducebat Chriſti, cujus erat effigies.

3. Nam, ut proſequitur Tertullianus, *quodcumque limus exprimebatur: Chriſtus cogitabatur homo futurus, quod, & limus, & caro ſermo, quod & terra nunc.* Deus hominis figulans carnem, attendebat ad Chriſtum hominum futurum: formando hominis caput, ad Chriſti reſpiciebat caput, in ſemetipſo dicens: Tale erit Chriſti caput fingens oculos, ad Chriſti oculos reſpiciebat, dicens, ejuſmodi erunt oculi Chriſti; & ſic ſingula humani corporis formans membra, ad ſingula Chriſti attendebat membra. *Ita limus ille jam tunc imaginem induens Chriſti futuri in carne, non tantùm Dei opus, ſed & pignus:* ſcilicet humanationis, & corporationis Filii Dei, qui verus homo futurus erat, veram aſſumpturus carnem, quàm cum hominibus converſaretur, humane operaretur, genuſque humanum redimeret media carne, quæ mirum in modum ex affinitate cum Verbo divino nobilitatur.

Viderit quem juvat de carne gloriari. Si

I PARS. T[illegible] lib. 2. de Cult. fæ[illegible] l. de vel Virg. 5 lib. de reſ. car. 5.

de ſuis affinitatibus homines gloriantur, nonnè caro de affinitatibus quas contrahit, poteſt gloriari? Dei unitatem, & ratio demonſtrat, & fides docet. Divinitatem tamen, tum animæ rationali, tum Angelo, tribuit Tertullianus, quovis autem modo tantus eis competat honoris titulus; caro mire nobilitatur ex affinitate cum trina divinitate: tum 1. divinitate animi; 2. divinitate Angeli: 3. divinitate Verbi.

Tert. l. de Reſ. 7.

3. *Habes, & limium de manu Dei glorioſum, & carnem de afflatu Dei glorioſiorem, quo pariter, & limi rudimenta depoſuit, & animæ ornamenta ſuſcepit.* Carnis gloria deſumitur, tum à Deo artifice, qui eam de limo formavit: tum ab anima, quæ eſt forma ſubſtantialis, quæ enim informat. Filium Dei nuncupat S. Zeno Veronenſis, *paterni corporis nobilem inquilinum*

Serm. 2 de Gener. Fil. l. de An. 38.

At ex Tertulliano, *Domus animæ, caro eſt: & inquilinus carnis, anima:* Filius in paterno ſinu reſidens, paternæ ſplendor eſt gloriæ. *Hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo continet.* Quòd multiplici

Tert. l de Reſ. 8.

exemplo elucidat Afer. *Non es diligentior Deo, uti tu quidem Scythicas, & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia; non plumbo, non ære, non ferro, ne argento quoque oblaquees, ſed electiſſimo, & inſuper operoſiſſimo deſcrobes auro: vinis item, & unguentis prætioſiſſimis quibuſque vaſculorum priùs congruentiam cures: proindè perfectæ ferruginis gladiis vaginarum adæques dignitatem: Deus verò animæ ſuæ umbram, Spiritus ſui auram, oris ſui operam, viliſſimo alicui commiſerit capulo, & indignè collocando utique damnaverit.* Quaſi dicat: Non minorem curam habebit Deus de animæ dignitate, quàm homines de pretioſis, vel vaſis, vel unguentis, vel unionibus. Prætioſis gladiis, pretioſas vaginas aptat homines; pretioſa unguenta non infundunt niſi in vaſa convenientia: uniones, non æri, vel ferro, vel argento, ſed auro duntaxat inſerunt. Non abſimiliter Deus animam rationalem niſi carni nobili, & dignæ concatenabit. *Collocavit autem an potius, & immiſcuit carnis: tanta quidem concretione, ut incertum haberi poſſit, utrumne caro animam, an carnem anima circumferat: utrumne animæ caro, an animæ appareat carni; ſed & magis animam invehi atque dominari credendum eſt, ut magis Deo proximam.* Anima & caro tam intima connectuntur unione, ut ſubſtantiale ex illis reſultet compoſitum. Anima quidem nobilior carne: tum quia Deo proximior; tum quia forma nobilior eſt corpore quod informat: anima tamen etſi digniſſima, ornamentum mutatur à carne. Quamobrem poſtquam Tertullianus docuit quod in baptiſmate, cum Spiritu ſancto, ſan-

ctum

Digitized by Google

ctum contrahit connubium, addit ſtatim: *Sequitur animam nubentem ſpiritui caro, ut dotale mancipium.* Venuſta ſanè metaphora, digna ut ab eodem repetatur: *Nam etſi animam quis contenderit ſponſam, vel dotis nomine, ſequetur animam caro. Non enim anima proſtituta, ut nuda ſuſcipiatur ab ſponſo: habet inſtrumentum: habet cultum ſuum carnem.* Cum itaque anima ſit ſponſa Spiritus ſancti, caro etiam ſequitur animam; vel dotis nomine: vel tanquam inſtrumentum quo agit, vel tanquam ſupellex; vel tanquam cultus & ornatus ejus. Sponſa à dote commendatur, à ſupellectile ditatur, ab ornatu venuſtatur. Dos, ſupellex, & cultus animæ, caro eſt; qua & opulentiùs dotatur & cultiùs ornatur, ut dignè Spiritui ſancto nubat. Sic nobilior anima de ipſa carne nobilitatur, & caro de animę affinitate gloriatur. Cujus adhuc gloria augeſcit ex affinitate quam habet cũ Angelo.

lib. de An. 41. — *l. de Reſ. Car. 63.*

2. Binam agnoſcit Tertullianus inter Angelos & carnem affinitatem. Unam ante Verbi divini humanationem, cum in humana forma manifeſtati ſunt: non quod Angelorum natura in humanam ſit converſa naturam; ſed quia apparuerunt in corpore humano ex aere compacto. Etenim *conſtat Angelos carnem non propriam geſtaſſe, utpotè naturæ ſubſtantiæ ſpiritualis.* Angeli, qui ex ſua natura ſunt puri ſpiritus, & intelligentiæ totales, (ad differentiam animæ rationalis, quæ licèt ſit ſpiritualis, eſt tamen pars eſſentialis hominis:) hominibus apparuerunt non in vera, ſed phantaſtica tantum carne. Ut enim ait Tertullianus; *quia & Angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo & bibendo & pedes lavacro porrigendo:* Alteram affinitatem adhùc agnoſcit Tertullianus inter Angelos & carnẽ, poſt reſurrectionem ſcilicet, cum Beatorum caro erit angelificata. Magna ſanè carnis dignitas, quod ejus ſuperficiem aſſumpſerint Angeli, & in ejus ſpecie apparuerint hominibus: Sed ſumptuoſiùs adhuc carnis elogium, quod homines carne induti, ſint aliquando in Angelos reformandi. Tantum honorem in memoriam revocat Tertullianus: *Ut nunc recordemur ejus eſſe promiſſum homines in Angelos reformandi quandoque, qui Angelos in homines formarit aliquando.* Nam licèt Beatorum corpora propriam non amittant naturã, habitum tamẽ ſuſcipient Angelicum. *Ab hinc enim definimus carnem quidem omni modo reſurrecturam, atque illa ex demutatione ſuperventura, habitum angelicum ſuſcepturam.* Ea eſt dignitas quam mutuatur caro ex affinitate cum angelo, quę incomparabiliter incrementatur ex affinitate quam habet cum Verbo divino.

Tertull. l. de Car. Chr. 6. — *l. de Reſ. 6.* — *l. 3. adv. Marc. 10.* — *Tert. l. de Reſ. 42.*

3. Marcionitæ ſunt *aſpernati carnem, ſicut & ipſum Dominum carnis*, veram Chriſto denegantes carnem. In illos hæreticos inſurgunt Doctores Catholici, *carneum, atque corporeum probantes Chriſtum.* Chriſtus eſt verus Deus, & verus homo; at *non diceretur homo Chriſtus ſine carne.* Conſtat namque *hominem carnis animaque texturam*, cùm ex utraque eſſentialiter componatur. Chriſtus conſiderari poteſt in nativitate, in vita, & in morte, & ubique carneus, & corporeus eſt. In nativitate: tenemur *credere in Deum natum, & quidem ex virgine, & quidem carneum.* In vita: carneus apparuit; *Sermo enim vitæ caro factus, & auditus, & viſus, & contrectatus, quia caro, qui ante carnem ſermo tantùm, in primordio apud Deum Patrem.* Niſi habuiſſet carnem, neque viſus, neque auditus, neque contrectatus fuiſſet. Tandem in paſſione & morte carneus: quare ſic Marcionem urget Tertullianus: *Sed iam hinc reſponde interfector veritatis, nonne verè crucifixus eſt? nonne verè mortuus, ut verè crucifixus? nonne verè ſuſcitatus, ut verè ſcilicet mortuus? Sed hæc quomodo in illo verà erunt, ſi ipſe non fuit verùs? ſi non verè habuit in ſe quod figeretur, quod moreretur, quod ſepeliretur, & reſuſcitaretur? Carnem ſcilicet ſanguine ſuffuſam, oſſibus ſtructam, nervis intextam, venis implexam, quæ naſci & mori novit?*

Tert. l. de Reſ. 2. — *Tert. ib.* — *Tert. l. de Carn. Chr. 5.* — *Tertull. l. de Reſ. 34.* — *Tertul. lib. de Car. Chr. 4.* — *Tert. l. adv. prax. 15.* — *Tert. l. de Car. Chr. 5.*

Suppoſita veritate carnis in Chriſto, prò carne glorioſiùs nihil excogitari poteſt. Nullus honor profectò comparandus eſt cum honore, quem à divino Verbo accepit caro. Quapropter dilectus diſcipulus in primo Evangelii capite, carnis conſummavit encomium, dicens: *Verbum caro factum eſt.* In laudem Beatiſſimæ Virginis decantat Joannes Damaſcenus: *Gloria luti noſtri, & humanæ naturæ venuſtas.* Multum quidem decoratur caro à Dei Matre, ſed multò magis ab ipſomet Deo honoratur, qui eam ſibi deſponſavit; *At enim Chriſtus amavit, & carnem ſicut Eccleſiam. Quantum honoris carni datur in Eccleſiæ nomine: Nonne non diliget imaginem quoque ſponſæ, imò & ſervabit illam, & honorabit, & coronabit.* Honorata, coronata, & deificata eſt caro à Verbo divino. Nam ſicut filia ignobilis deſponſata Regi, Re-

Tert. l. 5. adv. Mar. 18.

Tert? Tert. l. 2. ad Uxor. 13 Orat. 19.

gina conſtituitur,& in ſolio regio collocatur: ſic caro Verbo deſponſata *habet honoris conſortium*, ad ſolium ipſiuſmet Dei ſublimatur. *Sepoſita carnis injuria ad Dominum pertinentis*. Themyſtus Euphrata terræ ſuæ adulans principi, ait: *Locum barbarum, atque inſuavem unius viri probitas delubrum fecit*. Quod falſo Orator ille blanditur homini, verè adulandum eſt Deo, qui ex carne ſacravit *Dei templum*, qui carnis utilitatem, & ignominiam in honorem,& gloriam commutavit. *Luſerit ante Chriſtum caro, imò perierit antequam à Domino ſuo requiſita eſt, nondum erat apta officio ſanctitatis, at ubi ſermo Dei deſcendit in carnem, & Sermo caro factus eſt, exinde caro quæcunque in Chriſto reliquas ſordes priſtinas ſolvit, alta jam res eſt:* à Verbo namque ejus ſponſo ſanctificata fuit ad ſummum honorem ſublimata, & præcipuis dignitatibus decorata.

Tert. lib. Reſ. 44. Tert. lib. de Pud. 6.

III. PARS

Lib. 1. de Reſ. Car. 10.

Carnis *dignitates* prædicat Tert. multiplici namque ſplendet dignitate, ſed trina potiſſimùm coruſcat dignitate 1. Regum. 2. Sacerdotum. 3. Martyrum.

Tert. l. ad Scap. 2. Tert. l. de Reſ. Car 7

1. Magna dignitas Regis, qui eſt *omnibus major, ſolo vero Deo minor*. Carnem vocitat Deus *molitionis ſuæ reginam*, quæ animam, *& ipſius dominationis compotem præſtat*. Etenim ob carnem homo univerſi conſtitutus eſt Monarcha: Angelus nobilior eſt homine, eſtque adhuc Dei imagine inſignitus, non ſecus ac homo: Angelo tamen non demandavit Deus hujus mundi dominium, ſed homini, quia Angelus eſt merè ſpiritualis; homo verò ex anima ſpiritali,& corpore conſtat,& ratione corporis aſſimilatur rebus univerſi corporeis. Debet namque eſſe aliqua ſimilitudo, proportio, & convenientia inter Regem, & ſubditos. Idcircò carnem Deus *molitionis ſuæ reginam* nuncupat; quia per eam homo mundi habet imperium, & anima dominationis conſors efficitur; quia, ut proſequitur Tertullianus: *Porro ſi univerſa per carnem ſubjacent animæ, carni quoque ſubjacent: per quod utaris, cum eo utaris neceſſe eſt. Ita caro dum miniſtra, & famula animæ deputatur, conſors, & cohæres invenitur*.

Tertull. l de Pall. D. Chryſ. 5 de Verb. Eſa. Tert. lib. de Cor. mil.

2. Magna eſt equidem regia dignitas: ſed *ſuper omnes apices Sacerdos ſuggeſtus*, id eſt, ſacerdotalis ornatus. *Ne mihi narres purpuram, neque diadema: majus eſt, & mirabilius ipſo regno Sacerdotum principatus*. Eis namque dignitas regia non deeſt; quare eorum miniſterium, *regale ſacerdotium* vocatur ab Apoſtolorum principe:& ob eandem cauſam *Sacerdotes coronantur*, quoniam corona eſt inſigne Regum. Sacerdotes Reges ſunt, ſed nobiliori modo, quàm Principes terræ. Hi ſupra ſubditorum corpora dominantur, illi verò imperium exercent ſuper animas. Tale ac tantum eſt munus ſacerdotale, ut ei dignitatis culmen deſerat martyr Ignatius. *Sacerdotium eſt omnium bonorum, quæ ſunt in hominibus apex*. Sacerdotem ſuper omnem dignitatem mundanam ſublimat Innocentius Pontifex,& medium inter Deũ & hominem collocat; *Sacerdos inter Deum & hominem medius conſtitutus, circa Deum, ſed ultra hominem: minor Deo, ſed major homine*. Plus audet S. Dionyſius,& omnem humanam tranſcendens dignitatem, Sacerdotem velut quod divinum cõtemplatur: *Qui Sacerdotem dicit, auguſtiorem prorſuſque divinum inſinuat virum*. Divinus quippe Sacerdos ob duplex miniſterium, quod ſapit divinitatem. Unum eſt facere Deo, conferendo hominibus gratiam in pęnitentiæ Sacramento: *Sacerdos Deus eſt, deoſque efficit*. Alterum, conſecrare Corpus, & Sanguinem Chriſti in ſacroſancto Euchariſtię myſterio; *Mira poteſtas, felix exercitium, ubi tractat Sacerdos Dei filium*. Duplici hac poteſtate carent Angeli, quia carent carne: utraque potiuntur homines, quia carne conſtant. Cui attribuenda ſunt hæc Tertulliani verba: *Plus es illis, quàm Sacerdos; cùm per te habeant Sacerdotem*. Anima ſola Sacerdotali non fungitur munere, ſed homo carne conſtans. Quam *religionis Sacerdotem* appellat Tertullianus, quia per eam homo ſacerdotali fulget dignitate.

Epiſt. 10.

De Eccl. Hier. 2.

Greger Nazian. in c. 1. Apoc. D. Auguſ. Conc. 2. in Pſ. 36.

L. de idol. 6. l. de Reſ. Car 9.

Tert. l. de Reſ Car 9

3. Eam adhuc vocat Deus *teſtimonii ſui militem*, qui pro ea decertat, ejuſque veritatem, & cultum ſuo ſanguine, & ſua morte teſtatur, quæ eſt tertia dignitas, ad quam hominem evehit caro, quæque tanta videtur D. Auguſtino, ut ei ſuper cunctas Eccleſię dignitates deferat principatum: *Martyres in Eccleſiis primum locum tenent, atque apice ſanctæ dignitatis excellunt*. Eodem modo ratiocinatur Clemens Alexand. Martyrum *Conſummationem* appellans: quia à conſummata procedit dilectione, quæ *hominem Martyrem excudit*. Conſummatam hanc dilectionem demonſtrat homo media carne: *cùm pro nominis fide in medium extracta, & odio publico expoſita decertat; cum in carceribus maceratur teterrimo lucis exilio, penuria mundi, ſqualore, pædore, conſumelia*

In pſ. 67. Stro. 4. Tertul. Scorp. 6. Tertul. l. Reſ. 8.

victus,

victus, ne ſomno quidem libera: quippe ipſis etiam cubilibus vincta, ipſiſque ſtramentis lancinata: cùm jam, & in luce omni tormentorum machinatione laniatur: cùm denique ſuppliciis erogatur, eniſa reddere Chriſto vicem moriendo pro ipſo, & quidem per eandem crucem ſæpè, nedum per atrociora quæque ingenia pœnarum. Tam glorioſum eſt pro Deo pati, & mori, ut Angeli exoptarent habere corpora, quæ pro Dei honore ſupplicia tolerarent: & ſi beati illi ſpiritus eſſent livoris capaces, inviderent hominibus illam patiendi pro Deo felicitatem. Heraclitus aſſeverat apud Clementem Alexandrinum, quòd dii, & homines honorant eos, qui in juſto cadunt certamine. Sicut nullum adeò juſtum eſt certamen, ac illud in quo generoſi Martyres pro Dei honore præliantes occubuerunt; ita nulli milites tantoperè honorantur, ac Martyres; nam *honorata eſt apud Deum mors religioſorum ipſius, quæ in ipſo aditur ex teſtimonio religionis, & prælio confeſſionis pro juſtitia, & ſacramento*. Illorum animas in cœlo præmiat Deus interminabili beatitudine, corpora verò à fidelibus in terra magna cum pietate venerantur: *Ut hinc intelligatur, in quali honore ſecum habeat animas occiſorum; quando caro exanimis tanto affectu divinitatis coronatur*.

Strom. 6.

Tertull. Scorp. 8.

D. Auguſ. ſerm. 15. S. Vinc.

CONCIO SECUNDA.

CUm *ex hac duplicis ſubſtantiæ congregatione homo confectus ſit*, in ſemetipſo defert tum nobilitatem animæ, tum vilitatem carnis. Quod probè cognoſcens Gregorius Nazianz. in hæc admirationis verba prorumpit: *Illi iidem maximi ſumus, & abjectiſſimi; temporales, & æterni; terreſtres, & cæleſtes; lucis hæredes, & caliginis. Ad quamcunque partem vergimus, talis eſt conditio noſtra*. Admirabilis ſanè mixtura lucis, & caliginis, æternitatis, & temporis, gloriæ & dedecoris, ſublimitatis & humilitatis, cæli & terræ, quæ nobis competit ratione ſpiritus & carnis. *Ex interpretatione enim figurata carnis & ſpiritus, nos ſumus cælum & terra*: & ita ſimul & ſemel ſumus ſpirituales & carnales, immortales & mortales, cæleſtes & terreſtres, magni & parvi, honoratiſſimi & abjectiſſimi. Honoratiſſimi ratione animæ ſpiritalis, quæ Dei defert imaginem; abjectiſſimi ratione carnis, 1. vilis & terrenæ. 2. triſtis & ærumnoſæ. 3. humilis & demiſſæ.

Tert. l. de pœn. 1.

Adhor. de paup. ad Monach.

Tert. l. de Orat. 4.

I. PARS. Tertul. adv. Her. 29.

Etiam affinis terra caro noſtra. Neque tantùm terræ affinis humana caro, ſed etiam terrena, & terram redolens: in triplici namque ſtatu conſiderari poteſt. 1. In ſua origine, dum producitur. 2. In ſua exiſtentia, quandiu vita potitur. 3. In ſua defectione, dum corrumpitur: & ubique terram ſapit: 1. In origine, ſeu ortu. 2. In vita, ſeu occurſu. 3. In defectione, ſeu interitu.

Tert. l. 1. ad Ux. 4.

1. *Caro terrena materia eſt*: quia ſuam à terra accepit originem. Hæc veritas adeò eſt communis, ut & nota ſit Chriſtianis & etiam Gentilibus pateat: *Ipſum quoque corpus noſtrum, quod de limo figulatum, etiam ad fabulas nationum veritas tranſmiſit, utriuſque originem elementi confitetur, carne terram, ſanguine aquam*. Terrenus globus aquam ſimul cum terra complectitur; humana caro figulata fuit ex luto, terra, & aqua compacto. *Nam & ipſius quoque hominis figulandi opus ſociantibus aqua abſolutum eſt. De terra materia convenit, non tamen habilis niſi humecta & ſuccida, quam ſcilicet ante quartum diem ſegregatæ aquæ in ſtationem ſuam ſuperſtite humore limo temperarant*. Inter elementa infimum locum occupat terra, & univerſi adhuc ſordibus contaminatur. *Quo nunc facit ad inſuſcitandum originem carnis, nomen terræ ventilare ut ſordentis, ut patentis elementi?* Suas terra utilitates, & ſordes communicat carni. *Immunda à primordio ex facibus terræ, immundiori deinceps ex ſeminis ſui limo*. Immunditias, quæ humanę carnis conceptum, & ortum conſequuntur, refert Tertull. *Perora, age jam ſpurcitias genitalium in utero elementorum, humoris & ſanguinis fœda coagula carnis ex eodem cœno alendæ per novem menſes*. Ejuſmodi ſpurcitiæ terrenas ſordes redolent, & carnem terrenam demōſtrant, non ſolùm in ortu, cùm producitur, ſed etiam in occurſu, dum vita fungitur.

Tert. l. de Car. Chr. 9.

Tert. l. de Bapt. 3.

Tert. l. de Reſ. Car. 6.

Tert. lib. de Reſ. Car. 4.

L. de Car. Chr. 4.

2. *Omnis materia ſine teſtimonio originis ſuæ non eſt, etſi demutetur in novam proprietatem*. Nam elementa remanent in mixto, præſertim elementum prędominans; in humana carne prædominatur terra, & ob hanc cauſam in ſuo occurſu terram præſefert. *Quid caro, quàm terra converſa in figuras ſuas? Conſidera ſingulas qualitates, muſculos ut glebas, oſſa ut ſaxa, etiam circum papillas calculos quoſdam; aſpice nervorum tenaces connexus, ut traduces radicum, & venarum ramoſos diſcurſus, ut ambages rivorum; & lanugines ut muſcos, & comam ut ceſpitem*, &

Tert. l. de Carn. Chr. 9.

Tert. ib.

Digitized by Google

& ipſos medullarum in abdito theſauro ut metalla carnis . Hæc omnia terrenæ virginis ſigna, & in Chriſto fuerunt. Pungit Tertullianus Apellem Marcionis diſcipulum, qui Chriſto cœleſtem carnem tribuebat . Hunc hæreticum ſic inſequitur: *Quid dicis cœleſtem carnem ; quam unde cœleſtem intelligas non babes; quid terram negas , quam unde terrenam agnoſcas , babes ; Eſuriit ſub diabolo , ſitiit ſub Samaritide , lacrymatus eſt ſuper Lazarum , trepidavit ad mortem , ſanguinem fudit poſtremò . Hæc ſunt opinor , ſigna cœleſtia: ſed quomodo contemni , & pati poſſet , ſi quid in illa carne de cœleſti generoſitate radiaſſet ; Ex hoc ergo convincimur nihil in illa de cœlis fuiſse , propterea ut contemni , & pati poſset .* Ex paſſionibus , & contumeliis , quas paſſus eſt Chriſtus , rectè colligit Tertullianus ejus carnem eſſe non cœleſtem ſed terrenam : quod ita eſt certum , ut ratione utenti evidenter pateat . Nam *tacentibus apud nos quoque Prophetis , & ignobili aſpectu ejus , ipſæ paſſiones , ipſæque contumeliæ loquuntur . Paſſiones quidem humanam carnem , contumelia verò inhoneſtam .* Hęc omnia , quæ Chriſtum verum demonſtrant hominem , *terrena teſtimonia carnis ſunt , ut & noſtra* , quæ in occaſu in terram reſolvitur .

l. de Car. Chr. 9.

Tertul.

3. *Ubique convitium carnis , originem , in materiam in caſum , in omnem exitum ejus* . Carnis deſtitutionem fides docet , ratio demonſtrat , & experientia teſtatur. Illam fides docet ; fide etenim *carnis defectionem agnoſcimus* . Illam ratio demonſtrat ; nam quod generatur inter creaturas , obnoxium eſt morti . *Mutuum debitum eſt inter ſe , nativitati cum mortalitate* . Illam experientia teſtatur ; quia *regnum mortis nihil operatur quàm carnis diſſolutionem* . Huic regno ſubduntur omnes in univerſum homines , cujuslibet ſint conditionis . *Quia teſtacea eſt caro ſecundùm originem , in limo deſtruetur* . Mixta reſolvuntur in elementa ex quibus componuntur , ex terra formata eſt , hominis caro , in terram redeat oportet . *Habet & caro ſeceſsus ſuos in aquis , in ignibus , in alitibus , in beſtiis ; cùm in hæc diſsolvi videtur , velut in vaſa transfunditur : ſi etiam ipſa vaſa defecerint , cùm de illis quoque effluxerit , in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur* . Quod unum ſufficere debet ad expellendam ex hominum mentibus ſuperbiam , quod intendit Eccleſia ipſorum capitibus imponens cineres , ut memoriam retineant : *Carnis poſt totum ignobilitatis elogium , caduca in originem terram , & cadaveris nomen : & de iſto quoque nomine peritura , in nullum jam inde nomen , in omnem jam vocabuli mortem* .

Tert. l. de Reſ. 4
Tert. l. de Reſ. 3.
Tert. l. de Car. Chr. 6
Tert. l. de Reſ. 47
Tert. l. de Reſ. 43
Tert. l. de Reſ. 63
Tert. l. de Reſ. 4.

II. PARS
Tert. l. de Reſ. 4

Talis eſt exitus carnis vilis & terrenæ , triſtis , moleſtæ , & ut fatur Tertulianus , *frivolæ, infirmæ , moleſtæ* . Loquitur de carne vita potienti , quæ eſt 1. frivola , quia multis indiget . 2. moleſta, quia miſeriis ſubiacet . 3. infirma quia morbis & ægritudinibus ſubeſt .

lib. de pud. 16.

1. *Carnis neceſſitatem* agnoſcit Tertull. quia indiget cœli motibus ad temporis menſuram , ſiderum luminibus ad viſum , igne ad calefactionem , aere ad reſpirationem , aqua ad navigationem , terra ad ſuſtentationem , fructibus ad nutritionem , animantibus vel ad ſubiectionem ; vel manducationem , vel veſtem , hominibus ad auxilium , vel ſocietatem , vel converſationem ; Angelis ad protectionem : Deo ad conuerſationem , & ut uno verbo loquar *Caro in penuria mundi*; quia ita eſt inops & egena , ut omnibus indigeat ; ita moleſta , ut pluribus incommodis ſubiaceat .

Tertul. de pat. 13.

Tertul.

2. *Etenim qui ſumus in iſto tabernaculo corporis , ingemiſcimus quòd gravemur* . Tot miſeriis obnoxiùs eſt homo carne gravatus , ut ſæpè ſæpiùs fundat lacrymas . Ejuſmodi incommoda præſentit infans in ipſo nativitatis momento : *Mentior ſi non ſtatim infans , ut vitam vagitu ſalutavit , hoc ipſum ſe teſtatur ſenſiſse , atque intellexiſſe , quòd natus eſt* . Lacrymulæ illæ à naſcente infante emiſſæ ſunt augures , & ominantur miſerias , quibus homo toto vitæ decurſu mancipatus eſt . Plus eſt , *quod de proſpectu lacrymabilis vitæ , quidam augurem incommodorum vocem illam flebilem interpretantur ; quo etiam præſciens habenda ſic ab ingreſſu nativitatis , nedum intelligens*. Nullus quippè eſt homo , qui obnoxiùs non ſit fami , ſiti , caroli , frigori , laſſitudini , mœrori , dolori , totque , ac tantis miſeriis , ut ad eas exprimendas Solon hominem vocitet *meram calamitatem*, quas omnes patitur homo ratione carnis *moleſtæ* .

Tert. l. de An. 9.

Tertul.

Clem. Alex. Strom.

3. Ad , & *infirmæ* : quia ægritudinibus & morbis vexatur , quod cuidam Marcionitæ exprobrat Tertullianus : *At nunc & febricitas Marcionita , & cæteros tribulos & ſpinas dolor carnis tuæ tibi edit : nec fulminibus tantùm , aut beſtiis , aut peſtibus , aliiſque plagis Creatoris , ſede & ſcopiis eius obiectus , in quo te putas liberatum de regno eius , cuius te muſca ad buccalcane* .

l. 5. adv. Marc. 16.

cane

Digitized by Google

can. Tot ac tam diverſos homo patitur morbos, ut vix enumerari poſſint. Nonnullę ſpecies dignoſcendæ ſunt ex Chriſti curatione: *Chriſtus carnem ab omni vexatione reſtituit, leproſam emaculat, cæcam perluminat, paraliticam redintegrat, dæmoniacam captat, mortuam reſuſcitat*. Cunctas in univerſum ægritudine perſentit homo ratione carnis infirmæ. Cùm *nihil mali ſentire poſſit, ſine carnis paſſionalis facultate*, à carne paſſionali patitur, & adhuc à carne demiſſa deiicitur.

Tertull. l. de Carn. Chr. 4.

Tert. l. de Teſt. an. 4.

Homo defert *humilitatis ſuæ ſarcinam*, carnem ſcilicet humilem, & humiliantem, quæ 1. hominem belluis inferiorem reddit. 2. animam rationalem aggravat, & deprimit. 3. Chriſtum infra Angelos dejicit.

III PARS. Tertul. l. de Cor. mil. 14.

1. *Horres utique, & infantem cum ſuis impedimentis profuſum, utique, & oblitum*. Non horrore, ſed compaſſione dignus eſt naſcens infans, tot involutus incommodis, ut quaſi oblitus à natura videatur. Ideòque nonnemo de ea meritò conqueritur: quia cùm aliis animantibus providentiſſima fuerit mater, homini ſoli noverca extiterit. Nam pulli gallinæ, perdicis, vel coturnicis, mox ut ex ovo ſunt egreſſi, ſibi alimenta quærunt; infans verò ſibi ad victum neceſſaria nequit comparare. Agni hinnuli, vituli, equi, expediti naſcuntur: ſtatim namque, ac in lucem ſunt editi, curſitant, ſaltant; infans verò natu recens, immobilis exiſtens *pannis dirigitur*. Aves breviſſimo tempore venuſtantur plumis, catuli vellere, juba, crinibus teguntur; homo verò toto vitæ decurſu remanet nudus, & ab aliis animantibus mutuatur indumenta, quibus veſtiatur. Quinque ſenſibus utitur homo, cæterorum tamen animalium ſenſitivam non attingit perfectionem; nam eum ſuperat aquila in viſu, lupus in auditu, canis in olfactu, avis in guſtu, ſimia in tactu. Cætera animantia in ſemetipſis habent arma, quibus ſe tueantur, & ſuos adhuc aggrediantur hoſtes; nam munita ſunt vel roſtris, vel unguibus, vel dentibus, vel cornibus; homo ex ſe nulla habet arma, quibus ſe defendat. Tot incommodis, indigentiis, infirmitatibus, & miſeriis addictus eſt homo ratione carnis, *ſubſtantia frivola, ac ſordida*.

Tert. l. de Carn. Chr. 4.

Tert. ib.

2. *Oneroſa* adhuc, tum quia animam cœleſtem ad ima deprimit: *tam enim corpus homo, quam & anima*: anima autem deprimitur *ex corporis importuna ſocietate*; tum quia animam rationalem à ratiocinatione impedit. Anima à carne in ſuis operationibus dependet: neque enim velle poteſt abſque prævia cognitione; quia nihil volitum, quin præcognitum: neque valet intelligere abſque operatione ſenſuum; quia nihil eſt in intellectu, quod priùs non fuerit in ſenſu. *Sed interim animam conſepto ſuo obſtruit, & obſcurat, & concretione carnis infuscat; unde illi velut per corneum ſpecular obſoletior lux rerum eſt*. (Platonem in Chaſmide imitatur, qui corneum ſpecular vocavit carnem. Uterque alludit ad portas corneam, & eburneam ſomniorum apud Homerum.) Tum quia animam ſpiritalem intra ſemetipſam velut in carcere detinet; *Corpus iſtud Platonica ſententia carcer*. Tum maximè caro animæ gravis, & oneroſa videtur, quia eam à Domino cogit peregrinari. *Scientes quòd cùm immoramur in corpore, peregrinamur à Domino; per fidem enim incedimus, non per ſpeciem*. Quandiu intra corpus occluditur anima, Deum nequit intuitivè videre; ut eum valeat intueri, ſit ſeparata oportet. Et ita *manifeſtum eſt, hoc quoque pertinere ad confuſcationem carnis, quaſi ſeparantis nos à Domino*, & Chriſtum adhuc infra Angelos deiicientis.

Tertull. l. de Reſ. car. 8.

Tert. lib. de Reſ. 4.

Tert. l. de Reſ. 32.

Tert. l. de An. 58.

Tert. l. de An. 53.

Tert. l. de An. 53.

Tert. l. de Reſ. 4.

Tert. ibid.

3. Evangeliſta Joannes, *Verbum caro factum conſignavit*, denotans ſummam Chriſti humilitatem. *Scriptura ut Chriſti humilitatem magis oſtenderet, carnem pro homine poſuit*. Caro eſt vilior pars hominis, & unionis divinæ indignior: hanc tamen non dedignavit Dei Filius, ſed ſibi in Incarnatione hypoſtaticè univit, & ita *Chriſtus omni ſe humilitate dejecit*. Divinum Verbum potuit aſſumere carnem non à terra formatam: conſtat tamen *Chriſtum terreni cenſus induiſſe carnem*; & ſic Dei Filius ſupremus Angelorum Dominus *infra Angelos diminutus, dum homo fit: quia caro & anima, filius hominis*. Angeli ſunt ſpiritales, cęleſtes, & immortales, multò nobiliores homine cõpoſito ex carne terrena, materiali, & mortali; Dei Filius ut ſe infra Angelos dejiceret, elegit mortalem carnẽ. *Etiam paſſiones humanas, & ſitim, & eſuriem, & lacrymas, & ipſam nativitatem, ipſamque mortem erat ſubiturus: propter hoc minoratus à Patre modicum quid citra Angelos*. Hæc Chriſti demiſſio tanta videtur Tertulliano, ut pręſtupore exclamet: *Ergo Dei Filius in tantum humilitatis exhauſtus*. Quod ſi Verbi divini majeſtas ex unione cum carnẽ fuit velut exhauſta, nonne homo de ſe-

Tert. l. de Car. Chr. 20.

D. Aug. ep. 10. ad Honoratum

Tert. l. de Car. Chr.

Tert. l. de Car. Chr. 15.

Tert. l. de Car. Chr. 15.

Tert. l. adv. Prax. 16.

metipſo debet humiliter ſentire, deferens
in ſua natura humiliationis illicium: *Hu-
miliatio tua in medio tui*; caro ſcilicet vi-
Marc. 24. lis, & terrena, frivola, moleſta, infirma;
humilis, & demiſſa. Idcircò ne homo (in
quovis ſit dignitatis gradu conſtitutus) al
Tert. l. 1. tè ſapiat; ſed ut humiliter ſentiat, nun-
4. Marc. cupatur caro. *Quid eſt autem homo aliud,
quàm caro?*

CONCIO TERTIA.

Tert. l. de A*Deò autem non ſola anima tranſigit
Reſ. 15. vitam*. Cùm homo ſit ex anima, &
carne compoſitus, ejus vita tum ab anima,
tum à carne dependet: *Caro res eſt alte-
Tert. l. de rius ſubſtantiæ, & alterius conditionis,
An. 4. addicta tamen animæ in officia vitæ*. Ho-
mo trinam poteſt ducere vitam: huma-
nam & rationalem, politicam & civilem,
chriſtianam & fidelem. Trinæ huic vitæ
neceſſaria eſt caro. Neceſſaria eſt 1 vitæ
humanæ & rationali, 2. vitæ politicæ, &
civili, 3. vitæ chriſtianæ & fideli.

*Atque adeò totum vivere animæ, carnis
eſt*. Triplicem vitam homini largitur ani-
PARS Tert. l. de ma: vegetantem ſcilicet, ſentientem, &
Reſ. 7. rationalem. Ad triplicem illam vitam ne-
ceſſaria eſt caro. Neceſſaria ad vitam ve-
getantem; nam media carne homo vege-
tat & augeſcit: neceſſaria ad vitam ſen-
tientem; nam per carnem anima ſentit.
*Quid ni? per quam omni inſtrumento ſen-
Tert. ib. ſuum fulta eſt, viſu, guſtu, odoratu, con-
tactu*. Tandem neceſſaria ad vitam ratio-
nalem; nam homo ratiocinari nequit ſine
carne. *Sed etſi in cerebro, vel in medio ſu-
perciliorum diſcrimine, vel ubi Philoſo-
Tert. l. de phis placet, principaliter ſenſuum conſe-
Reſ. 15. crata, caro erit omne animæ cogitatorium*.
Vita tum vegetans, tum ſentiens, commu-
nis eſt homini, & cæteris animantibus: vi-
ta rationalis eſt illi propria, importatque
tria, quibus à belluis diſcriminatur: nem-
pè rationem, ſermonem, & operationem.
His tribus, quę vitam rationalem ſpectant,
neceſſaria eſt caro. Neceſſaria 1. ad ratioci-
nandum. 2. ad loquendum. 3. ad humanè
operandum.

Tert. l. de 1. *Conſiſte in media anima; hominem
An. 1. facit animal rationale*. Rationalitas eſt dif-
ferentia eſſentialis, qua homo in ſua natu-
ra conſtituitur, & à belluis irrationabili-
bus diſtinguitur. Rationalitatem habet
homo non à carne, ſed ab anima, quę cùm
ſit rationalis, ipſum efficit rationalem;
Tert. l. de *Puto autem magis hominem animal ſolum ra-
Carn. Chr. tionale, & animam eſſe ſortitum, quæ illum
1. facit animal rationale, quia imprimis ra-
tionalis*. Verùm quamvis anima ſine carne
hominem facit rationalem, in homine ta-
men abſque carne nequaquam valet ratio-
cinari. Ita enim in ratiocinando à carne,
& ſenſibus dependet, *ut nec cogitatus licèt* Tert. l. de
ſolos, licèt non ad effectum per carnem dedu- Reſ. 15.
*ctos, auferamus à collegio carnis: ſi quidem
in carne; & cùm carne, & per carnem, agi-
tur ab anima quod agitur in corde*. Nec mi-
rum ſi intellectus in ratiocinando depen-
det à carne: cùm cogitationes, quas intra
ſemetipſum concipit, in vultu appareant,
& extrinſecùs dignoſcantur per carnem.
Quare ad huc, an cogitatus quoque per car- Tert. ib.
*nem adminiſtrentur, quia per carnem digno-
ſcuntur extrinſecùs. Volutet aliquid anima,
vultus operatur indicium, facies intentio-
num omnium ſpeculum eſt*.

2. Neque ratiocinatione tantùm, ſed
etiam ſermone à bellua diſtinguitur ho-
mo: *Sed accepiſti, homo, os ad vorandum,* Tert. l. de
atque potandum; cur non potiùs ad elo- Reſ. 41.
quendum, ut à cæteris animantibus diſtes?
Os in homine duplici ſervit miniſterio: ad
comedendum ſcilicet, & bibendum, & ad-
huc ad loquendum: Illud cùm ſit animale,
eſt homini belluiſque commune: iſtud eſt
homini proprium, quia declarat cōceptus
mentis, qua belluæ carent, & quâ pollet
homo. Nam *ipſæ voces in ſermone noſtro,* D. Aug. l.
earum quæ cogitamus ſigna ſunt rerum. Et 15. de Tri-
ob hanc cauſam ſermo *frater mentis* nun- nit. 10.
cupatur à Philone Judæo. Quem adhuc
comparat Aaroni, qui Moyſis fratris ſui
erat interpres. Dei Filium *ſermonem* vo- Apol. 28.
citat Tertullianus, quia eſt *repræſentator
Patris*. Exprimit ſiquidem, & declarat
intellectus paterni notitiam. Non abſimi-
liter *animorum imagines reuera per ſer-*
mones exprimuntur. Duplex eſt ſermo: Tert. lib. adv. Prax.
interior unus, mente conceptus; exterior 24.
alter, ore prolatus: ille repræſentat prin-
cipium, à quo producitur; iſte aliis no-
tificat ſermonem internum mente conce-
ptum: etenim *ſermonis eſt ordinata com-* Baſ. Mag. Plato in
munio, ut præſto fiant mutuæ voluntatis Tima.
indicia. Magnum ſanè eſt diſcrimen inter
hominem, & Angelos. Angeli cùm ſint
purè ſpirituales, loquuntur ad invicem
per internam conceptus communicatio-
nem: homines, verò ſpiritu, & carne adu-
nati, externo indigent ſermone, ut ſuos
manifeſtent conceptus, & percipiant alie-
nos. Quare D. Auguſtinus docet, *Rationem
docuiſſe homines, ut quoniam animos ſuos ſen-* l. de Ordin.
tire non poterant ad eos ſibi copulandos, 12.
ſenſu quaſi interprete uterentur. Sermo
ex-

Digitized by Google

exterior, ſermonis interni interpres, ad corpus pertinet: nam *ſermo de organo carnis eſt*.

Tert. l. de Reſ. 7.

3. Quę adhuc ad humanam neceſſaria eſt operationem: Etenim *caro ab exordio uteri conſata, conformata, congenita animæ, etiam in omni operatione miſcetur illi*. Homo ratione, & libertate à bellua diſtinctus, nequit humanè operari niſi rationabiliter, & liberè agat. Veritas cujuslibet rei in conformitate cum ſuis principiis ſita eſt. Tunc homo humanè operatur, dum ſuas conformat actiones rationi, à qua in ſuo eſſe conſtituitur; legi naturali, à qua in agendo dirigitur; divinæ voluntati, cujus auctoritati ſubiicitur. Ad has humanas operationes, neceſſaria eſt caro, nam cùm anima ejus indigeat conſortio ad ratiocinandum: *Adeò & ſine opere, & ſine effectu cogitatus, carnis eſt actus*; indiget etiam illius ſocietate ad rationabiliter operandum. *Negent factorum ſocietatem, cui negare non poſſunt cogitatorum*; concludit Tertullianus. Certè, *numquam anima ſine carne eſt, quandiu in carne eſt, nihil non cum illa agit, ſine qua non eſt*. Quandiu anima carnem informat, cum illa eſt, cum illa agit, ſimulque concurrit ad vitam, tum rationalem & humanam, tum civilem & politicam.

Tert l de Reſ. 16.

Tert. l. de Reſ. 15.

III PARS

Inter animantia, ſolus homo eſt *animal civile*; quia ut vult D. Auguſtinus, *nihil eſt quam genus hominis, tam ſociale natura*. Cui aſſentit Moralis Philoſophus: *Natura nos ſociabiles fecit*. Tria autem potiſſimum ſunt, quæ ſociabiles efficiunt homines, eorumque vitam civilem, & politicam conſervant; nimirum ſcientię & artes; commercia & negotiationes; matrimonia & affinitates. Ad illa tria neceſſaria eſt caro. Neceſſaria 1. ad ſcientias & artes: 2. Neceſſaria ad commercia & negotiationes; 3. Neceſſaria ad matrimonia & affinitates.

Ariſt. l. 1. Pol 2. Lib 12. de civ 26 Sen ep 95.

1. Artibus, ſcientiis & officiis, vita politica & civilis ſolidatur: ſiquidem per artes quivis aliorum induſtria potitur. In ſcientiis unus aliis ſuos largitur conceptus, eoſque ab ignorantia vindicat, diſciplinis & bonis moribus imbuit. Tandem per officia quiſque in ſuo gradu permanet, accipitque vel mercedem, ſi benè agat; vel pęnam, ſi malè vivat. Verùm *artes per carnem, ſtudia, ingenia, officia, per carnem*;

Lib. 1. de cult fæm 8.

2. *Omnia jam pervia, omnia nota, omnia negotioſa*. Neque enim in ſolis artibus, ſcientiis, & officiis, vita civilis & politica conſiſtit, ſed etiam in commercio, & negotiatione ſita eſt, qua Regiones, bona ſibi propria mutuo communicant, ut abundantia unius alterius ſubveniat egeſtati. Ad hujuſmodi commercium ineundum, negotiatores peragrant terram, & mare ſulcant. *Nam ut quædam rerum, per ſingulas quaſque terras, & unamquamque regionem maris à Deo diſtributa ſunt, invicem ſibi peregrina, & ab exteras mutuo rara: ſed enim, & poſſeſſionum diſtributione, quam Deus ut voluit ordinavit, raritas, & peregrinitas apud extraneos ſemper gratiam inveniens, de ſimplici cauſa non habendi, quæ Deus alibi collocavit, concupiſcentiam concitat habendi*. Negotiatione autem homines ſibi comparãte longinquo res in ſuis regionibus raras & peregrinas; eas verò quæ apud illos communes ſunt, commodant extraneis, ad quod neceſſaria eſt caro. Nam *opera, negotia per carnem*. Mundum ex elementis compoſitum, hominum uſui, & utilitati deſtinavit Deus. *Grande opus, & dignum Deo mundus, etſi mundum homini, non ſibi fecit, conſiderando, & magnitudinem, & vim, & poteſtatem, & honorem, & decorem, opem, fidem, legem ſingulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, conficiendis, reficiendiſque conſpirant*. Tot bonis, quibus mundus abundat, tot commoditatibus, quas ſubminiſtrant elementa, utitur homo per carnem. *Quem enim naturæ modum, quem mundi fructum, quem elementorum ſaporem, non per carnem anima depaſcitur*; Per quam adhuc matrimonia & affinitates confœderantur.

Tertul de Reſ. Car 7. Tert. l 1. adv. Mar. 8.

3. *Prohiberi nuptias nuſquam omninò legimus, ut bonum ſcilicet*. Plura oriuntur ex matrimonio bona, hoc enim lites & jurgia dirimuntur, amicitię & concordię firmantur. A matrimonio habetur mutua in convictu ſocietas, in adverſitate ſolatium, in ęgritudine auxilium, & in quavis fortuna conſortium. Per matrimonium natura humana habet individua, ad ſpeciei cõſervationem; Reſpublica cives ad gubernationem; Eccleſia Chriſtianos ad Sacramentorum adminiſtrationem, vel ſuſceptionem, parentes liberos ad ſenectutis levamen, & conſolationem; Angeli fratres, ad ruinarum repletionem; Deus ſubditos, ad legũ obſervationem, & laudum decantationem; cęlum Sanctos ad interminabilis beatitudinis participationem. *Unde ſufficiamus ad enarrandam fœlicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignat benedictio, Angeli renunciant, Pater rato habet? Quale jugum*

Tertul l. 1. ad Vx. 8.

Tert. l 2. ad Vx 8.

tia: quæ ritè accedentibus ex opere operato conferunt ſanctitatem: & quia non pro Angelis, ſed pro hominibus inſtituta ſunt, ſint ſigna ſenſibilia, quæ inſenſibilem largiuntur gratiam. In quibus, duo conſideranda ſunt: ipſum Sacramentum, & res Sacramenti: Res ſeu effectus Sacramenti eſt inſenſibilis, quia ſpiritalis, gratia ſcilicet, & character. Sacramentum eſt ſignum ſenſibile in rebus ſenſibilibus conſiſtens, ut aqua in Baptiſmo, Chriſma in Confirmatione oleum in Extrema-unctione: ſpecies panis, & vini in Euchariſtia, verba humano ore prolata in Pœnitentia, voces vel nutus externi in Matrimonio. Unde de Chriſto Sacramentorum inſtitutore ſic fatur Tertullianus: *Sed ille quidem uſque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua ſuos abluit: nec oleum, quo ſuos unguit: nec mellis, & lactis ſocietatem, quo ſuos infantat.* Sicut Sacramentum duo importat, nempe ſignum ſenſibile, & corporeum, & gratiam inſenſibilem, & ſpiritalem; ita ſuſcipiens Sacramentum duobus conſtat, nimirum corpore ſenſibili, & anima ſpiritali. Deus in Sacramento largitur gratiam inſenſibilem, medio ſigno ſenſibili, quod eſt inſtrumentum morale à Deo inſtitutum ad cōferendam animæ ſanctitatem. Nam *per hæc exterioris hominis adminiſtrantia munerum divinorum, ab anima deducuntur ad ſenſus.* Suſcipiens dignè Sacramentum recipit in anima gratiam ſanctificantem, ſed media carne, cui applicatur Sacramentum quod eſt ſignum efficax gratiæ, & ſanctitatis. *Siquidem caro abluitur; ut anima emaculetur; caro ungitur, ut & anima conſecretur: caro ſignatur, ut & anima muniatur: caro manus impoſitione adumbratur, & ut anima ſpiritu illuminetur: caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur.*

Marc. 14. lib. 1. adv.

Tert. l. de Cor. mil. 5.

Tert. l. de reſ. 8.

CONCIO QUARTA.

AD *infuſcationem carnis* omnia monumenta concurrunt, nulla eſt gens, quæ in illam non oblatret, ad carnem dedecorandam omnes ferè homines confœderantur. Auditur *ubique convicium carnis immundæ, frivolæ, infirmæ, criminoſæ, moleſtæ, caducæ.* Tot ignobilitatis elogia modo non ſunt expendenda; ſed tria tantum producenda: oſtendendo 1. carnem infamem, & ignominioſam, 2. rebellem, & ſeditioſam: 3. peccatricem, & ſceleroſam.

Tert. l. de reſ. 4.

Tert. l. de reſ. 4.

Carnis honorem attendit Tertullianus, Multimode autem honoratur caro 1. Ex Dei contactu, qui eam de terræ limo figulavit, *itaque totiens honoratur quotiens manus Dei patitur.* Ex unione hypoſtatica cum Verbo divino, quod inhumanatione, tum animam aſſumpſit, tum carnem, *cujus Chriſtum conſortem* credere tenemur: 3. Ex unione cum anima rationali Deo proxima ejuſque imagine inſignita. *Hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo continet.* 4. Ex Baptiſmatis Sacramento, in quo media carne, anima ab originali peccato mundatur, & inſuper gratia ſanctificante, & ſacro charactere donatur: *Quod ſciam, & caro ſinguitur:* 5. Ex manifeſtatione Chriſti, cujus præ ſe fert in ſemetipſa vitam. *Vide carnem quantum, ut in illa vita Chriſti manifeſtetur.* 6. Ex martyrio quod pro religionis fide, & Dei cultu patitur. *Planè gloriabitur Chriſtianus etiam in carne, ſed cum propter Chriſtum lacerata duraverit, ut ſpiritus in ea coronetur.* 7. Ex reſurrectione in qua ad beatitudinem ſuſcitabitur. *Quia caro divini theſauri conditorium eſt, extolletur.* 8. Ex gloria, & conſecutione bonorum *quæ illam manent in regno Dei, reformatam, & angelificatam.* Caro tamen tot titulis glorioſa, à tanta gloria præ ſæpe degenerat: caro tantopere honorata ſemetipſum depretiat, & famæ ſuæ ornamenta deponens, 1. ſeſe devenuſtat, 2. animam dedecorat, 3. hominem infamat.

I. PARS. Tert. l. de reſ. 2.

Tert. l. de reſ. 1.

Tert. l. de reſ. 7.

Tert. l. de reſ. 44.

Tert ibid.

Tert lib 2. de Cult. fam 3.

Tert. l. de reſ. 43.

Tert. l. de reſ. 26.

1. *Non tamen ſuo nomine caro infamis.* A Deo namque producta, toto tempore quo homo innocentiæ ſervant ſtatum, tantum abeſt, ut de aliqua notetur infamia, quin immò magna de gloria commendatur, quare excluſa naturæ corruptione, ejuſque admiſſa integritate, prædicare *corporis gloriam licet*, à Deo figulatam agnoſcendo carnem. *Jam tunc gloriantem quod illa puſillitas, limus, in manus Dei pervenit: ſatis beatus, etſi ſolummodo contactus.* Ideòque ſi ejus attendatur productio, tempuſque naturæ inſtitutæ, & integræ obſervetur, carni *nemo jam infamiam incutiat*, deperdito tamen innocentiæ ſtatu, & graſſante naturæ corruptione, carnem, Doctores Catholici *manifeſtè damnant ignominia*, nemo negat crimen eſſe infamia dedecoratum, & ignominia puniendum, caro autem vel ad crimen allicit, vel illud exequitur Idcircò Judices, carnem ſuppliciis tradendam ſapienter decreverunt, ut reorum ſcelus *in de-*

Tert l de An 4.

Tert. l. 2. de cult. fam 3.

Tert l. de reſ. 6.

Tert.

Tert. l de Spect. 12.

coro

caro carnis ſequeſtraretur. De innocua Su-
Tert. lib. 1. adv. Marc. 11. lib. de Cor. Mil. 4. ſanna, quæ in hominum judicio crimino-
ſa apparebat, ſic fatur Tertullianus: *Rea, venerat, erubeſcens de infamia ſua*. Sica-
riorum, latronum: noxiorumque hujuſ-
modi non innocua, ſed ſceleroſa ad ſuppli-
Tert. lib. 2. ad Nat. 13. cium ducitur caro, ut de infamia ſua eru-
beſcat. Multum ſanè fuit criminoſus Ju-
piter, *cui nullam inſignem infamiam fabula*
Tertull. Apol. 21. *reliquit*. Hunc etiam prodit *ſquamatum aut cornutum, aut plumatum amatorem; aut in aurum converſum*: ad denotandam
omnimodam qua immerſus eſt luxuriç ob-
ſcœnitatem: Siquidem Jupiter tot fuit
formis immutatus, & tam inſigni infa-
mia dehoneſtatus, ob venereas immundi-
tias carnis, quæ eſt ſeminarium omnis
Tert. lib. 1. ad Nat. 14. Tert. l. de Pud. 1. ignominiæ, qua multi denigrantur ho-
mines. *Quid enim aliud genus? ſeminarium eſt infamiæ noſtræ*. Sicut pudicitia
eſt *honor corporum*, ita impudicitia eorum
eſt dedecus prætereundo autem, quæ de-
liteſcunt nefanda carnis, nec ullo modo
Tertull. Apol. 6. attendendo *ad illam occultorum facinorum infamiam*, manifeſta ſunt ex Apoſtolo ope-
ra carnis, quæ carnem infamant, & ani-
mam dedecorant.

Tert. l. de Pat. 5. 2. Eva venenoſo ſerpentis halitu affla-
ta: *non ſuſtinuit ſola conventa, ſed apud Adam impatiens tacendi eſt, ac traducem illum, ejus quod à malo hauſerat, facit*.
Primam, & ſolam Evam convenit dçmon,
quæ tacendi impatiens, in Adamum pra-
vam transfudit diaboli ſuggeſtionem: fe-
citque ſui criminis collegam, & admini-
ſtrum, in communem proſapiam origina-
lem traducendo culpam. Quapropter
l. 1. de cult. fem. 1. Evam ſic alloquitur Tertullianus: *Tu es diaboli janua, tu es arboris illius reſignatrix, tu es divinæ legis prima deſertrix, tu es quæ eum perſuaſiſti, quam diabolus aggredi non valuit*. Caro autem fuit velut medium de-
licti quod Eva commiſit: nam ad illud ope-
randum, tria corporis concurrerunt mem-
bra, ſcilicet auris, quæ diaboli ſermonibus
præbuit aſſenſum: oculus, qui pomi in-
tuitus eſt pulchritudinem, & lingua, quà
Adamus ad peccandum inductus eſt. Eo-
dem ferè modo quo Adæ delictum ſuam
ab Eva traxit originem, & ignominiam,
anima à carne, immunda, & infamis effi-
citur. Ex unione namque cum carne ex
maſſa Adami deſumpta, anima originalis
culpæ macula dehoneſtatur: Nam ut pro-
l. de An. 40. fundè ratiocinatur Tertullianus: *omnis anima eouſque in Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur. Peccatrix autem quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis*
ſocietate. Originale peccatum, eſt ignomi-
nia qua anima denigratur, quam mutua-
tur ipſo momento, quo ſceleroſæ unitur
carni. Tunc peccatrix efficitur, & in ſta-
tu peccati, & ignominiæ remanet, quoad
uſque in Chriſto, per baptiſmum recen-
ſeatur. Verum quantumvis animam Ba-
ptiſmus emaculet, reddat innocuam, &
ab originalis delicti ignominia liberet, non
eximet tamen à corruptione naturæ, &
carnis concupiſcentia, quç remanet adhuc
in renatis. Idcircò interior Eva noſtra, à
D. Auguſtino caro nuncupatur. Quia ſicut
Eva Adamum ad peccandum adduxit, ita
animam caro ad delinquendum allicit, &
Tert. l. de Mon. 1. hominem ad carnaliter vivendum accen-
dit. Nam *quid concupiſcet caro, quàm quæ magis carnis ſunt?* Carnalia ſcilicet ope-
ra, quæ dedecorant animam, & homi-
nem infamant.

l. 1. de Cult. fem. 1. 3. Tantum ac tam infamæ videtur
Tertulliano originale ſcælus, ut illud
ignominiam delicti vocitet. Hanc autem
ignominiam incurrit homo media carne,
divinæ auctoritati præferens gulam, Nam
Tert. l. de Jejun. 3. *faciliùs ventri, quam Deo ceſſit, pabulo potiuſquam præcepto annuit; ſalutem gula vendidit; manducavit denique, & periit*. Rei
qui ob inſigne aliquod facinus damnan-
tur, & puniuntur, infames habentur apud
omnes: & quo majores ſunt quas luunt
pœnæ, eò majori laborant infamia. Qua-
lis quæſo originalis culpæ ignominia, pro
qua primus parens damnatus eſt, & mul-
tiplici pœna mulctatus? Cuncti ſceleroſi
non idem patiuntur ſupplicium, nonnulli
denudantur bonis, ut Deo, juſtitiæ, &
parti ſatisfaciant: alii exilio mulctantur:
nonnulli triremibus, vel metallis dam-
nantur: tandem aliqui ultimo ſupplicio
puniuntur. Cunctas has pœnas ſceleroſus
l. de Pæn. 2. ſuſtinuit Adamus, quem *condemnatum cum ſæculi dote* contemplatur Tertullia-
nus; & ſicut Curialis regi familiaris, ab
eoque bonis, & honoribus cumulatus, be-
nevolo principi infidelis, & ingratus exi-
ſtens, denudatur officiis beneficiis, & bo-
nis ſibi à Rege collatis, ita inobſequens
Tert. lib. 2. adv. Marc. Adamus *non habendo fidem, etiam quod videbatur habere ademptum eſt illi, paradiſi gratia, & familiaritatis Dei*: cunctis fuit donis
Tert. ib. juſtitiæ originalis deſpoliatus, è paradiſo
ejectus in exilium miſſus: & *in ergaſtula terræ laborandæ relegatus*: Eo modo, quò
Tert. l. de Pall. 5. criminoſiores ad metalla damnantur: *Pellitus orbi, ut metallo datur*. Nec labori tan-
tum mancipatus fuit ingratus, & infidelis
Adamus verum etiam morti addictus.

Nam.

Digitized by Google

Nam *edit inlicitum*, *& tranſgreſſione ſaturatus, eruditavit in mortem*. *Tertull. Scorp. 5.* Et ſicut Nobilis læſæ regiæ majeſtatis reus ſuam deperdit nobilitatem; ruſticus declaratur, eamdemque pœnam transfundit in filios, qui ob paternum crimen à nobilitate degenerant, & ignobiles habentur: Sic *homo damnatur in mortem, ob unius arbuſculæ deliberationem & exinde proficiunt delicta cum pœnis, & pereunt jam omnes, qui paradiſi nullum cœſpitem norunt*. *Tert lib 1. adv Marc 22.* Exceptis ſcilicet Chriſto, & Deipara, qui nequaquam in Adamo peccarunt, cæteri omnes homines, ſicut ab illo accipiunt originem, & naturam, ita mutuantur peccatum, & pęnam. Nam in illo tranſgrediuntur; è paradiſo eiiciuntur; morti ſubiiciuntur; portantes imaginem ejus *per collegium tranſgreſſionis, per exilium paradiſi per conſortium mortis*. *Tert. ibid.* Et quamvis ſit *princeps, & generis, & delicti Adam*; *Tert lib. de Exh. caſt 2.* quia tamen Eva, mater viventium, Adamum ad delinquendum induxit, *ab illis incipit infamia*, *Tertull l. adv Iuda 13.* qua cuncti infamantur mortales, ob carnem infamem, & ignominioſam, rebellem, & ſeditioſam.

II PARS *Imperium animæ, obſequium carni diſtribuimus*; *Tert. l. de reſ. 16.* etſi caro obſequi animæ debeat. Agnoſcit meritò Tertullianus *inſatiabilem carnis cupiditatem*, *Tert. l de reſ. 16.* qua ſcilicet imperandi in animam æſtuat deſiderio. *Tert l. de Exh. Caſt. 11.* Qui dominandi ambiunt poteſtatem, tribus potiſſimum utuntur mediis, ut propoſitum aſſequantur finem. 1. Principis dedignantur imperium, & in eum ſeſe rebelles demonſtrant. 2. Cum Principe decertant, quem de throno deturbare totis viribus nituntur. 3. Ad ſuum auxilium vocant Principis hoſtes, quibuſcum fœderantur, & ſocietatem ineunt. His tribus viis caro principatum in animam uſurpare contendit. Nam 1. ejus deſpicit imperium, & obſequium præſtare recuſat: 2. cum ea continuo decertat: 3. diabolum infenſiſſimum animæ inimicũ ſibi ſociat.

Tert l de reſ. 7. 1. *Per carnem anima poteſtate reſperſa eſt*. Per carnem duplex accepit imperium anima: Unum in univerſum ex elementis compoſitum, quam ut addit Africanus, *Tert l. de reſ. 8.* *univerſa per carnem ſubjacent animæ*. Aliud in ipſam carnem: Etenim *caro miniſtra, & famula animæ deputatur*; quo nihil convenientius, & æquitati conformius: quia cum anima ſit cœleſtis, ſpiritualis, & immortalis, congruentiſſimum eſt, ut carni terrenæ, materiali, & mortali dominetur: *Tert l. de reſ 7.* *Sed & magis animam dominari credendum eſt, ut magis Deo proximam*. Hunc juſtitiæ ordinem evertit caro, obſequium animæ denegans, & imperium in illam uſurpans. Magna ſanè injuſtitia eſt, de qua fatur Sapiens. *Vidi ſervos in equis, & principes ambulantes ſuper terram, quaſi ſervos*. *Eccleſ. 10.* Hanc in homine deordinationem quotidiè conſpicimus, in quo princeps animus pedeſter ambulat; ſervus verò corpus equitat, ut dominus; ubi anima regna famulatur, caro famula dominatur, quamvis caro animæ ſubiicienda ſit: *Caro terrena materia eſt, ſpiritus verò cœleſtis: Cur cœleſtibus terrena non cadant?* *Tert. lib. 3. ad Vx. 4. Tert. l de Mon. 1.* Tantum abeſt, ut animæ ſubdatur caro, imo ut ejus imperium uſurpet, indeſinenter cum ea decertat.

2. *Caro conſpicit adverſus ſpiritum*. Inde procedit aſſidua illa pugna, quæ verſatur inter carnem, & animam, corpus, & ſpiritum. De qua ſic fatur D Bernardus: *Quam domeſticus hoſtis! quàm periculoſa pugna! quàm inteſtinum bellum! Hoſtem hunc crudeliſſimum nec fugere poſſum, nec fugare; circumferre illum neceſſe eſt, quoniam alligatus eſt nobis: nam quod periculoſius eſt hoſtem noſtrum ipſi cogimur ſuſtentare, perimere eum non licet*. Etſi carnem quantumvis animæ infenſam, occidere ſit inlicitum: *Nemo, inquit Apoſtolus carnem ſuam odio habet, ſed nutrit, & fovet eam ſicut Chriſtus Eccleſiam*: *Tert lib 5. adv. Marc 18.* licitum tamen eſt imò & neceſſarium carnales ejus perimere concupiſcentias, quæ militat adverſus ſpiritum. Hoc probi exequuntur Chriſtiani, *occidentes in ſe concupiſcentiam libidinis*. *Tert l. de Exh. Caſt. 11.* Quando duo hoſtes inter ſe decertant, ille victoriam ſine dubio reportat, qui ab aliquo tertio auxiliares recipit copias. In pugna carnis, & ſpiritus, victoria à nobiſmetipſis dependet. Tunc anima de carnę triumphat, quando pro ipſa contra carnem dimicamus: tunc verò caro dę anima triumphat, quando ejus partes tuemur. Suſpiciendæ ſunt partes animæ reginæ adverſus carnem famulam, & rebellem, & ut regina dominetur, & famula ejus imperio ſubiiciatur, debellanda, infirmanda, & debilitanda eſt caro.

Aliter debent ſe gerere Chriſtiani in prælio animæ, & carnis ac athletæ in certamine palaſtrico: *Sagineniur pugiles, & pythi olimpici, illis ambitio corporis competit, quibus & vires neceſſaria* ad pugnandum in agone, corporeis viribus indigent pugiles: *Tert. l. de ieiun. 17.* quia eorum pugna eſt merè corporea, certamen ſcilicet corporis adverſus corpus. *Sed noſtra alia robora, aliaque vires ſicut, & alia certamina*, *Tert. l. de Exh. Caſt. 10.* nempè ſpiritus adverſus carnem, & carnis adverſus ſpiritum, qui

quivictoriam reportare nequit, niſicaro debilitetur, Nam *parcimonia carnis, ſpiritualia acquires*. Ex D. ſiquidem Bernardo, *quanto magis corpus oneratur, tantò ampliùs animus exoneratur*. Eodem modo ratiocinatur Salvianus expendens iſtud Pauli: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, ut non quæ vultis ea faciatis. Inde hanc infert conſequentiam. *Ergo ſi repugnante corpore, quæ volumus facere non poſſumus, infirmandum carne eſt, ut optata faciamus*. Carnis robur, debilitas eſt animæ; carnis debilitas, eſt animæ vigor. Nam, ut proſequitur Salvianus, *Infirmitas carnis vigorem mentis exacuit, & malè affectis artubus: vires corporis in virtutes transferuntur animarum*. In cujus teſtem ſororem ægrotantem advocat. *Nunquam ut puto, habitatore Deo dignior extitiſti, quantò imbecillior corpore, tantò purior ſenſu; vincentibus carnem tuam morbis, nempè te viciſti.* Idem accidit multis, qui infirmitatis tempore virtuti ſtudent *Ut mihi genus quodam ſanitatis eſſe videatur, hominem interdum non eſſe ſanum*. Verum ſicut ægrotantes feruntur ad bonum, ita bona fruentes valetudine, in malum ſanitate abutuntur. Quare de criminoſo audacter pronuntiat D. Aug. *Innocentius ægrotaret ſceleroſè ſanus eſt;* quia dum caro debilitatur, augentur animæ vires; & è converſo minuitur animæ robur, dum carnis roborantur vires. Quamobrem bellè ad propoſitum Tertullianus: *Rideo cùm infirmitas carnis opponitur, quæ ſumma fortitudo dicenda eſt*.

[Galat. 5. Ep. ad Celantiam vires.] [Salv.] [in Pſal.] [Tert. l. de Mon. 16.]

Trina ratione infirma dicenda eſt caro, 1. Quia morbis debilitatur: hanc carnis infirmitatem cuncti experiuntur mortales. 2. Quia ad bonum operandum debilis videtur hanc carnis infirmitatem produnt torpentes Chriſtiani, ut ſe ab abſtinentia, jejunio, quadrageſima, & mortificatione diſpenſent, quorum excuſatio vana in die judicii reperietur. Ut enim fatur ironicè Tertullianus. *Habebunt planè Chriſto quod allegent, ſpecioſum privilegium, carnis uſquequaque imbecillitatem*. 3. Caro dicitur infirma, quia eſt ad malum prona, & ad peccandum facilis. Hac carnis infirmitate ſua ſcelera quotidiè tuentur libidinoſi, guloſi, blaſphemi, aliique execrandis criminibus addicti: in quos inſurgit meritò Tertullianus: *Quandiu excuſabimus carnem, quia dixit Dominus, caro infirma; ſed præmiſit, & ſpiritus promptus, ut vincat ſpiritus carnem, ut cedat quod infirmum eſt fortiori.*

[Tert. l. de Mon. 17.] [l. de Mon. 14.]

Trina illa carnis infirmitas eſt diverſimodè tractanda: 1. infirmitas, quæ ex ægritudine, & morbo procedit, patienter eſt toleranda. Nam *cùm Dominus de carne dicit infirmam pronuntians, quid ei firmandæ opus ſit, oſtendit: patientia ſcilicet*. Morbum patienter toleratum *patientia ſanitatem* vocat Tertullianus. Ejuſmodi patientia tum animæ, tum corporis comparatur ſalus: nam ut proſequitur Tertullianus, *ſi ſpiritus promptus, ſed caro ſine patientia infirma, ubi ſalus ſpiritus, & carnis ipſius;* 2. Infirmitas, quæ ab ignavia, & tepiditate oritur, generosè eſt ſuperanda: tum quia carnis robur ejus debilitate comparatur, quod athletarum exemplo probat Tertullianus: *Nempè enim, & athletæ ſegregantur ad ſtrictiorem diſciplinam, ut robori ædificando vacent*. Cuncti Chriſtiani in hoc mundo degentes ſunt velut athletæ in palæſtra præliaturi, quos ſic alloquitur Tertullianus: *Itaque epyſtates veſter Chriſtus Jeſus, qui vos ſpiritu unxit, & ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione ſeparare, ut vires corroborentur in vobis*. Tum quia virtus duritia comparatur, mollitia deperditur. Religio Chriſtiana virtutis ſtudioſa, carnis incommoda ſuis ſectatoribus, velut medium ad acquirendam virtutem aptiſſimum commendat. *Benè excitati incommodis omnibus producamur, quia virtus duritia extruitur, mollitie verò deſtruitur*. Tum quia caro ad faciendum malum fortiſſima, ad bonum operandum infirma, nequit abſque impudentia dici: *Quouſque infirmitas iſta impudentiſſima in exprobrando meliora perſeverabis?* 3. Infirmitas carnis quæ ad peccandum propendet, fortiter eſt debellanda. Hac infirmitate carnales homines ſua ſcelera excuſare nituntur: *Sed carnem legimus infirmam, & hinc nobis adulamur in quibuſdam*. Quibus reſpondendum eſt: *Legimus tamen, & ſpiritum firmum*, qui debet carni præſtare firmitatem: *Non enim nobis blandiamur, quia Dominus conſenſit carnem infirmam eſſe: propterea enim prædixit ſpiritum promptum eſſe, ut oſtenderet quid cui debeat eſſe ſubjectum ſcilicet ut caro ſerviat ſpiritui, infirmior fortiori, ut ab ea fortitudinem aſſumat*. Neque admittendæ ſunt excuſationes eorum, qui carnis non comprimunt petulantiam: *Cur ergo ad excuſationem prætendimus, quæ in nobis infirma ſunt opponimus, quæ verò fortia non tenemus? ſi ſpiritus carne fortior quia, & generoſior, noſtra cul-*

[Tert. l. de Pat. 13.] [l. de Pat.] [l. de Pat. 11.] [l. ad Mart. 3.] [Tert l. ad Mart. 3.] [Tert. l. de Mon. 14.] [Tert lib. 1. ad Uxor. 4.] [Tert. l. ad Mart. 4.] [L. 1. ad Ux. 4.]

pa

pa infirmiorum ſectamur, quæ in animæ perniciem diabolum in auxilium vocat; & ſimul cum eo adverſus ſpiritum pugnat.

Tert. Apolog. 36.

3 Bellum *de illicitis factionibus timori eſſe ſolet*. Illicita factio diaboli, & carnis inita eſt adverſus animam, timendum eſt carnis rebellis certamen, ſed extimeſcendus magis dæmonis conflictus: nam ſi diabolus debellavit Adamum in paradiſo terreſtri ſcientia præditum, ſanctitate ornatum, divina ſimilitudine decoratum, nulla concupiſcentiæ deordinatione turbatum. *Et hec non infirmitatem, ſicut nec per ignorantiam: nam etſi Angelus qui ſeduxit, ſed liber & ſuæ poteſtatis qui ſeductus eſt: ſed imago & ſimilitudo Dei fortior Angelo.* Quomodo diaboli valebimus ſuſtinere impetus nos ignari, nos infirmi, nos correptione naturæ depravati? Adamus nullum habebat domeſticum hoſtem, qui eum ad peccandum induceret: *Neque diabolus voluntatem ei impoſuit delinquendi, ſed materiam voluntati ſubminiſtravit*. Nos verò à carnis concupiſcentia aggredimur interius, & tentamur exterius à diabolo, qui ex nobis adverſus nos pugnat: nam *apparet communi natura hominum, & delicta, & concupiſcentias carnis deputare; & diabolo tamen captante naturam, quam & ipſa jam infecit delicti ſemine illato*.

Tert lib. 2 adv. Marc. 8.

Tert. l. de Exh. Caſt. 2.

Tert. l. 5. adv. Marc. 17.

Quomodo igitur poterimus, & carnis inſolentiam deiicere, & dæmonis impetus retundere? Modum præliandi, & vincendi ſuppeditat Tertullianus: *Adverſus ſpiritalia malitiæ non carne, & ſanguine, ſed fide, & ſpiritu robuſto oportet aſſiſtere*. Adamus fuit à dæmone ſuperatus, quia ſcuto fidei haud munitus ignitas ejus ſagittas repercutere non valuit, & ob hanc cauſam primordiale delictum, hæreſim nuncupat Tertullianus: *Aut quis dubitabit ipſum illud Adæ delictum hæreſin pronuntiare, quod per electionem ſuæ potiùs quàm divinæ ſententiæ admiſit?* Qui nolunt à dæmone vinci, debent eſſe *fide tutis*; ſic enim carnem à factione cum diabolo avocabunt, & ejus infirmitate adverſus dæmonem dimicabunt. *Colloquatur ſpiritus cum carne de communi ſalute, nec jam de incommodis, ſed de ipſo agone, & prælio cogitans*. Cùm carni & animæ tum merces, tum pœna ſit communis, adverſus communem hoſtem præliari ſimul debent, ne ſimul puniantur, ſed ſimul munerentur. Modus autem debellandi diabolum eſt carnis infirmitas, quod athletarum exemplo oſtentat Tertull. qui *continentur à luxuria, à cibis lautioribus; à potu jucundiore; coguntur, cruciantur, fatigantur, quantò plus in tentationibus laboraverint, tantò plus de victoria ſperant*. Perpendenda eſt magnitudo mercedis afflictioni carnis promiſſæ, quantumvis naturæ corruptæ opponantur diſciplinæ Chriſtianæ auſteritates, carniſque mortificationes: *Sed ſpiritus contraponat ſibi, & carni, acerba licèt iſta, à multis tamen æquò animo excepta, imò, & ultrò appetita famæ, & gloriæ cauſa, nec à viris tantùm, ſed etiam à fœminis. Igitur ſi tantùm terrenæ gloriæ licet de corporis, & animæ vigore, ut gladium, ignem, crucem, beſtias, tormenta contemnant ſub præmio laudis humanæ, poſſum dicere: modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionem gloriæ cæleſtis, & æternæ mercedis*. Quod ſi æternæ beatitudinis præmium non eſt adeò efficax ad infirmandam carnem, armandumque adverſus dæmonem, attendatur quæſo pœna victis deſtinata: nam Deus *omnibus delictis ſeu carne, ſeu ſpiritu, ſeu facto, ſeu voluntate commiſſis, pœnam per judicium deſtinavit*, peccatum ad pœnam conducit, & caro rebellis, & ſeditioſa ad peccatum allicit.

l. de iejun. 17.

L. 2 adv. Marc. 2. Tertull.

Tert. l. ad Mart. 4.

Tert l. ad Mart. 3.

Tert. l. de Pœn. 4.

II PARS l. de Car. Chr. 4.

Carnem *crimineſam* nuncupat Tertull. quod elogium trina potiſſimum ratione competit carni: quia 1. ad peccatũ allicit. 2. peccatum committit, 3. peccato ſervit.

1. Sapienter aſſeverat Tertullianus nõ fuiſſe *periculoſam Deo corporationem*. Tum quia cùm Deus ſit eſſentialis ſanctitas, nullo modo ad peccatum poteſt allici *Periculum enim ſtatus ſui Deo nullum eſt*. Tum quia caro à Verbo aſſumpta, & *cujus natura eſt in homine peccatrix*, nulla fuit labe peccati maculata. Etenim *in Chriſto ſine peccato habetur, quæ in homine ſine peccato non habebatur*. Tum quia Chriſti caro nulla deordinata concupiſcentia movebatur, neque in illa erat fomes ſeu lenocinium peccati: nam *ipſa non peccatrix caro Chriſti, ejus fuit par, cujus erat peccatum, genere, non vitio Adæ*. Sumens Chriſtus carnem ex Adamo, Adami vitium non contraxit: quia conceptus fuit ex Virgine Maria, operatione non hominis, ſed Spiritus ſancti. *In homine Deus natus eſt; carne antiqui ſeminis ſuſcepta non ſemine antiquo, ut illam novo ſemine id eſt, ſpiritaliter reformaret, excluſis antiquitatis ſordibus expiatam*. Aſſumpſit quidem Chriſtus carnem ex maſſa peccatoris, nullam tamen peccati accepit deformitatem. In quo à cæteris hominibus (ſola excepta Deipara) multum diſcrepat, qui ab Adamo peccatum ſimul cum natura mutuantur ab illo ve-

Tert. l. de Car. Chr. 16.

Tert. l. de Car. Chr. 17

ne-

nenoſo fonte, delicti hauriunt venenum: ab illa carne corrupta, & vitiata delumunt carnis corruptionem, quæ ad eos vitium allicit. Quapropter inter tentationes, quæ ad malum moveunt, illa *proximiſſima eſt quæ venit de concupiſcentia carnis*.

Tert lib. 1. ad Ux. 4. l. de Pæn. 7.

Adeò potens eſt carnis concupiſcentia, & ad peccandum impellens; ut voluntas carnis dicatur ab Apoſtolo: *In quibus, & nos converſati ſumus, facientes concupiſcentias, & voluntates carnis*. Ut autem expendit Anſelmus: *Plus voluit in deſideriis notare, quàm concupiſcentiam, id eſt, multiplicem & omnimodam vehementiam concupiſcentiæ*. Vehementior concupiſcentia: voluntas carnis vocatur, ò quàm flagitioſa eſt concupiſcentia! quàm ſollicitatrix criminum! quàm præceps ad delinquendum! voluptatis ſiquidem preſtigiis ſic mentem allicit, ſic voluntatem trahit, ut quod concupiſcentia cupit, voluntas amare dicatur. Quid periculoſiùs carne, cujus concupiſcentia voluntas nuncupatur?

Pſ. 34.

D. Ambroſius in iſtud Davidicum: *Humiliaſti nos in loco afflictionis*, ſic fatur: *Locus afflictionis eſt caro noſtra, in qua anima noſtra humiliatur, dum in iſtius carnis deſcendit ſocietatem*. Societas carnis terrenæ, animalis, & mortalis, humiliat animam cœleſtem, ſpiritalem, & immortalem. Verùm hunc locum melius ad propoſitum expendit Aquila: *Humiliaſti nos in loco Sirenum*.

Tert lib. 3. adv. Marc 5.

Nullus non poeta loquitur *de illis monſtruoſis fabuloſiſque cantatricibus*; quarum etiam meminit Scriptura: nam ut animadvertit D. Ambroſius: *Sirenes, quorum ſecundò, & tertiò mentionem facit Scriptura divina, quaſdam fuiſſe puellas Gentilium tradit hiſtoria, quæ vocis propriæ ſuavitate, canendi illecebris, audiendique ſtudio illectos navigantes, ad littus admovere provocabant: eoſque cùm gratiam votis ſequerentur ſcopuloſo in loco naufragium facere ſolitos, vetuſtas poſteris tradidit. Ita ergo ſæculi voluptas non quadam carnali delectatione delectat, ut decipiat*: Quot ſunt carnales delectationes, tot ſunt Sirenes, quæ nos ad corporeas alliciunt voluptates, ut nobis ruinam, & naufragium parent. Quapropter vocitat Tertullianus *cruenta Sirenarum ora*: quia quos

Apol. 7.

ſuo Sirenes demulcebant cantu, eoſdem trahebant ad mortem. Non abſimiliter caro ſuis blanditiis mortem irrogat: quare Apoſtolus ad Tertull. *ſenſum carnis mortem affirmavit eſſe*. Ulyſſes ab imminenti naufragii periculo fuit liberatus, quia non præbuit auditum Sirenum vocibus. Viſne

l. de Pud. 17.

Chriſtiane ſcopulos evadere carnis? *ne tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per ſuavitatem*: caro namque criminoſa periculoſa eſt, tum quia allicit ad peccatum, tum quia peccatum committit.

Tert. l. de Spect. 17.

2. *Ipſe homo omnium flagitiorum auctor: non tantùm opus Dei, verùm etiam imago; eſt & tamen corpore, & ſpiritu deſciit à ſuo inſtitutore*. Homo ratione ſpiritus eſt imago Dei: non enim corpus, ſed anima imaginis divinæ honore donatur: ratione verò carnis eſt Dei opus: *Æquè caro Dei res*: peccata tamen tum ſpiritu, tum carne committit homo. Idcircò *perſtringere non pigebit, delictorum quædam eſſe carnalia, id eſt, corporalia quædam verò ſpiritualia: nam cùm ex hac duplicis ſubſtantiæ congregatione confectus homo ſit, non aliundè delinquit quàm unde conſtat*. Explicat autem optimè Tertull. in quo peccatum ſive ſpirituale, ſive corporale conſiſtat. *Exinde ſpiritualia, & corporalia nominantur, quòd delictum omne aut agitur, aut cogitatur, & corporale ſit quod in facto eſt, quia factum, ut corpus, & videri, & contingi habet: ſpiritale verò quod in animo eſt; quia à ſpiritu neque videtur, neque tenetur*. Et quamvis anima ſit principalior pars hominis, ſolaque libera, cujus voluntati, ut plurimum peccata tribuuntur; *Neque enim caro de proprio ſapit aut ſentit, ad ſuadendam, vel imperandam peccatelam. Quidni, quæ miniſterium eſt?* Qui tamen in peccando miniſtrat, dicitur peccare: nam ut ratiocinatur Tertullianus, *ſpiritus dominatur, caro famulatur; tamen utrumque inter ſe communicat reatum: ſpiritus ob imperium caro ob miniſterium*.

Tert. l. de Spect. 2.

Tert. l. de reſ. 5.

Tert. l. de Pæn. 3.

Tert. l. de An. 40. l. de Bapt. 4.

In peccato duo conſideranda ſunt: culpa quæ maculat, & pœna peccato debita. Utrumque etiam ad carnem pertinet. Culpa quidem, & ob hanc cauſam dicitur *caro peccatrix, ſecundùm quam incedere prohibentur; cujus verò damnantur concupiſcentiæ adverſus ſpiritum, ob quam carnales notantur*. Verùm ut animadvertit Tertullianus: *ſed & ſi carni delicta reputantur, culpæ principatus animæ potiùs adſcribendus, cui caro miniſtri nomine occurrit*. Fateor animam libertate pollentem, & imperio dominantem, eſſe crimonoſiorem carne. Verùm quia caro eſt inſtrumentum mali operis, conſors criminis reputatur; *quando nec quà obſequitur, excuſatur*. Deinde ſæpè ſæpiùs animam caro allicit ad malum, quod nunquam ſine carne, & carnis lenocinio, &

Tert. l. de An. 40. l. 1. adv. Marc. 24.

Tert. l. de An. 40.

impulſu

impulſu perpetraret anima. Quapropter *caro increpatur in Scripturis, quia nihil anima ſine carne in operatione libidinis gulæ, vinolentiæ, ſævitiæ, idololatriæ, cæteriſque carnalibus effectibus.* Niſi culpabilis eſſet caro, in vanum increparetur: *Tert. l. de reſ. 16.* *Alioquin nec exprobratio competiſſet in alienam culpæ.* Pœnæ adhuc peccato debitæ ſubjacet caro: *Tert. lib. 5. adv. Marc. 12.* *Non enim poterit quod corpore admiſſum eſt, non corpore judicari, iniquus enim Deus ſi non per id punitur quis per quod operatus eſt.* Per carnem operatus eſt homo opera carnis, ergo caro punienda eſt. *Tert. l. de reſ. 15.* *Cùm humana cenſura eò perfectior habeatur, quò etiam miniſtros facti cujuſque depoſcit, nec parcens, nec invidens illis, quò minus cum auctoribus aut pœnæ, aut gratiæ communicent fructum.* Humana juſtitia punit non ſolùm imperantes malum, ſed etiam miniſtrantes, *Tert. l. de reſ. 16.* & adjuvantes: *etſi anima eſt quæ agit, & impellit in omnia, carnis obſequium eſt.*

Sunt nonnulli qui volunt *carnem ſic in officio animæ collocare, non quaſi miniſtram, ne ex hoc ſociam cogantur, agnoſcere.* Dicunt enim *miniſtros, & ſocios habere arbitrium miniſtrandi atque ſociandi, & poteſtatem voluntatis in utrumque, homines ſcilicet, & ipſos: idcircò tum auctoribus merita communicare, quibus operam ſponte accommodant, carnem autem nihil ſapientem, nihil ſentientem per ſemetipſam, non velle, non nolle de ſuo habentem, vice potiùs vaſculi apparere animæ, ut inſtrumentum, non ut miniſterium.* Huic objectioni acutè reſpondet Tertullianus oſtendendo carnem impropriè dici vas ſeu animæ inſtrumentum: *Omne enim vas vel inſtrumentum aliunde in uſus venit: extranea omnino materia à ſubſtantia hominis.* Caro autem non eſt extranea à ſubſtantia hominis, ſed eſt pars ejus intrinſeca, & eſſentialis, per quam non ſecus ac per animam homo phyſicè componitur: *Nam etſi vas vocatur apud Apoſtolum, quam jubet in honore tractari, eadem tamen ab eodem homo exterior appellatur vas utique capacitatis nomine dicta eſt, quæ animam capit: & continet; homo verò de communione naturæ, quæ eam non inſtrumentum in operationibus præſtat, ſed miniſterium. Ita & miniſterium tenebitur judicio, etſi de ſuo nihil ſapiat; quia portio eſt ejus quæ ſapit non ſupellex. Hoc & Apoſtolus ſciens, nihil carnem agere per ſemetipſam quod non animæ deputetur; nihilominus peccatricem judicat carnem, ne eo quod ab anima videtur impellit: judicio liberata credatur.* Caro ut hominis portio, ſimul cum anima operata malum, ob commiſſum crimen plectenda eſt: *Tert. l. de reſ. 17.* *Anima ad agendum minus de ſuo ſufficit; habet enim de ſuo ſolummodo cogitare, velle, cupere, diſponere, ad perficiendum autem operam carnis expectat. Sic itaque, & ad patiendum, ſocietatem carnis expoſtulat: ut tam plenè per eam pati poſſit, quàm ſine ea plenè agere non potuit.* Deinde ſi ob virtutem præmiatur caro, æquum eſt ut ob delictum puniatur. *Tert. l. de Pan. 3.* *An tu diſcernas carnis actus, & ſpiritus, quorum, & in vita, & in morte, & in reſurrectione tantum communionis atque conſortii eſt, ut pariter nunc aut in vitam, aut in judicium ſuſcitentur: quin ſcilicet pariter aut deliquerint, aut innocenter egerint.* Caro innocens, & virtutis ſtudioſa ſuſcitabitur ad vitam, criminoſa verò ad judicium ſuſcitabitur, quia peccata committit, & ulterius peccato ſervivit.

l. de reſ. 17. 3. Hortantur nos Apoſtolus apud Tertullianum, ne peccatum regnet in corpore noſtro: *Ne ergo regnaverit in corpore veſtro mortali delinquentia, ad obaudiendum illi, & ad exhibenda membra veſtra arma injuſtitiæ, delinquentiæ, ſed exhibete membra veſtra arma juſtitiæ.* Mutua eſt relatio inter Dominum, & ſervum. Dominus ille eſt, qui imperat: qui regit, qui aliorum utitur miniſterio: ille verò ſervus eſt, qui obſequitur, ſervit, & ad nutum alterius exhibet miniſterium. Trina hac ratione caro peccato ſervitutem præſtat; tum quia ei obtemperat, tum quia ei famulatur, tum quia membra ſua ad ſerviendum peccato exhibet, & per iniquum ſuum miniſterium, 1. ordinem divinæ providentiæ pervertit, 2. Apoſtoli monitum deſpicit. 3. paſſionem Chriſti vanam, & inutilem reddit, 4. injuſtitiam committit, 5. ſeſeque æternæ morti addicit. 1. Providentiæ ordinem ſubvertit. *Tert. l. de Spect. 2.* *Neque enim oculos ad concupiſcentiam ſumpſimus, & linguam ad maliloquium, & aures ad exceptaculum maliloquii, & gulam ad gulæ crimen, & ventrem ad gulæ ſocietatem, & genitalia ad exceſſus impudicitiæ, & manus ad vim, & greſſus ad vagam vitam.* 2. Apoſtoli monitum, reſpuit, *Tert. l. de Pud. 17.* *Inſtat autem Apoſtolus prohibens regnare delinquentiam in corpore veſtro mortali.* 3. Chriſti paſſionem inutilem reddit, per quam *Tert. l. de reſ. 47.* *liberi facti à delinquentiæ, famulati autem Deo:* Caro autem criminoſa debitum Deo famulatum denegat, indebitam peccato

ſer-

Digitized by Google

ſervitutem præſtat, 4. Injuſtitiam committit: juſtiſſimum enim eſt, ut *exhibuiſtis membra veſtra famula immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita & nunc exhibete membra veſtra famula juſtitiæ in ſanctificationem*. Scelerosa autem caro ſua membra exhibet famula, non juſtitiæ in ſanctificationem, ſed immunditiæ ad iniquitatem, ut ab enumeratione conſtare poſſet. Ad quid enim ſervit caput, niſi ad ſuperbiam, os niſi ad blaſphemiam: manus niſi ad injuſtitiam, totum denique corpus niſi ad impudicitiam? 5. Sibi mortem inducit, & vitam eripit: *Stipendia enim delinquentiæ mors: donatiuum autem Dei, vita æterna in Chriſto Jeſu Domino noſtro*.

CONCIO QVINTA.

l. de Ref. 10. CArnis oſores eam præſertim aſpernantur ob Scripturæ auctoritatem, quæ eam deprimit. Verùm ut benè animadvertit Tertullianus, non minus veneranda eſt Scripturæ auctoritas, quæ carnem extollit: *Teneo Scripturas, quibus caro infuſcatur, teneo etiam, quibus illuſtratur. Legis cùm caro deprimitur, adige oculos & cùm caro relevatur: Omnis caro fœnum, non hoc ſolum pronuntiavit Eſaias: ſed & Omnis caro videbit ſalutare Dei. Notatur in Geneſi dicens Deus: Non permanebit ſpiritus meus inhominibus iſtis quia caro ſunt: ſed & auditur per Joelem: Effundam de ſpiritu meo in omnem carnem. Apoſtolum quoque ne de uno ſtilo noris, quo carnem plerumque compungit: nam etſi negat habitare boni quidquam in carne ſua etſi affirmat eos, qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe, qua concupiſcat adverſus ſpiritum, & ſi quæ alia ita ponit, ut carnis non tamen ſubſtantia, ſed actus inhoneretur: verùm & in illis litteris Paulus eſt, cùm ſtigmata Chriſti in corpore ſuo portat, cùm carnem noſtram, ut Dei templum vitiari vetat, cùm corpora noſtra membra Chriſti facit, cùm monet tollere & magnificare Deum in corpore*. Tot Scripturæ teſtimonia probè carnis merita recenſent. Tædioſum foret cuncta ſigillatim expendere, tria tantùm ex Tertulliano deſumo, qui de carne

l. 5. adv. Marc. 11. loquens ſic fatur: *In qua pro fide ejus tanta tolerantur, in qua mors Chriſti circumfertur, in qua & eminentia virtutis conſecratur*. Homo ſiquidem per carnem 1. Deum honorat. 2. Chriſtum repræſentat. 3. Felicitatem ſibi compa-

In omni loco ſacrificia munda offerentur nomini meo. Per ejuſmodi ſacrificia munda, ultra ſacro-ſanctum Miſſæ ſacrificium, quod ubique terrarum Deo offerunt Sacerdotes intelligenda ſunt, vel martyria, in quibus vitam ſuam Deo immolant Martyres: vel jejunia, quæ offerunt pœnitentes: vel deprecationes, quas ſacrificant orantes. His ſacrificiis per carnem oblatis honoratur Deus. Nam 1. per jejunia, & carnis afflictiones Dei juſtitia honoratur, 2. per orationes Dei miſericordia honoratur: 3. per martyria Dei majeſtas honoratur. *I. PARS. Tert. lib. adv. Iud. 5*

1. *Cor contribulatum, & humiliatum hoſtia Deo eſt*, ſed hoſtia Deo gratiſſima. Nam *cor contribulatum acceptabile ſacrificium Deo demonſtratur*: corporis ſiquidem pœnitentia, & afflictione Dei placatur juſtitia: *Afflictio carnis hoſtia Domino placatoria per ſacrificium, cùm ſordes, cùm anguſtiam victus Domino libat, contenta ſimplici pabulo, puroque aqua potu, cùm jejunia conjungit, cùm cineri, & ſacco inoleſcit*. Idipſum aſſeverat aliorſum Tertullianus: *Nam & ſacrificia Deo grata, conflictiones dico animæ jejunia, & ſeras, & aridas eſcas, & appendices hujus officii ſordes, caro de proprio ſuo incommodo inſtaurat*. Incommodum quod patitur caro, Deoque offert in pœnitentiis, jejuniis, & macerationibus duplicem præſtat effectum: nam & Deum iratum lenit, & clementem adhuc reddit. Patientia, & carnis afflictatio *ſeveritatem diſpergit, clementiam elicit*, ut patet in Nabuchodonoſore, cujus exemplum prodit Tertullianus: *Sic ille Rex Babylonius offenſo Domino, cum ſqualor, & pædore ſeptenni ab humana forma exulaſſet, immolata patientia corporis ſui, & regnum recuperavit, & quod optabilius eſt homini, ſatis Deo fecit*. Pœnitentia, & afflictatio carnis ſatis Deo facit, quia eſt ſacrificium propitiatorium, quod Deum placat, ejuſque juſtitiam honorat: ſicut oratio eſt ſacrificium impetratorium, quod Dei bonitatem implorat, ejuſque miſericordiam honorat.

Tert. lib. adv. Iud. 5

Tert. l. de Pat. 13.

l de reſ. 8.

Tert. l. de Pat. 13.

2. Ad ejuſmodi ſacrificium Deo offerendum hortatur nos vates Regius apud Tertullianum: *Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua*. Orationem ſcilicet, quæ eſt labiorum fructus. Ut autem aſſeverat Tertullianus: *hæc patientia corporis precationes commendat, deprecationes affirmat, hæc aures Chriſti Dei aperit*: ore etenim Chriſtianus Dei boni- *l adv. Iud. 5.* *l. de Pat. 13.*

ta-

tem laudat, oratione ejus miſericordiam exorat, & martyrio majeſtatem honorat.

3. Holocauſtum divinæ litatur majeſtati, & in ejus honorem cedit, juxta illud Davidicum: *Afferte Deo claritatem, & honorem, afferte Deo ſacrificia nomini ejus: Tollite hoſtias, & introite in atria ejus.* Quænam verò eſt illa hoſtia divino mactanda honori, niſi caro? Siquidem *Caro in confeſſione nominis deſævitur.* Nam etſi anima patiendi pro religione concipiat deſiderium, martyrium tamen animo conceptum, & dilectione formatum perfici nequit ſine carne, quæ *in perſecutionibus præliatur. Si fuga urgeat, adverſus incommoda fugæ caro militat; ſi & carcer premat, caro in vinculis, caro in ligno, caro in ſolo, & in illa paupertate lucis, & in illa penuria mundi; cùm verò producitur ad experimentum felicitatis, ad occaſionem ſecundæ intinctionis, ad ipſum divinæ ſedis aſcenſum, nulla plus illic quàm patientia corporis.* Plura refert incommoda, quæ patitur pro religione caro; nempè exilium, ſolitudinem, carcerem, vincula, tenebras, omnimodam egeſtatem, patibula, martyrium, quod ſecundam intinctionem nuncupat, & generatim omnia ſuppliciorum genera patienter, & conſtanter tolerata. *Adverſus omnem ſubvertendæ fidei, vel puniendæ paraturam, ut verbera, ut ignem, ut crucem, ut gladium, quæ Prophetæ, quæ Apoſtoli ſuſtinendo vicerunt.* Extraordinaria, & inaudita erant ſupplicia, quibus utebantur tyranni, ut Chriſtianos avocarent à fide, quæ vocitat Tertullianus *atrociora ingenia pœnarum.* Tot namque tormenta à tyrannis crudeliter excogitata conſtantiſſimè tolerarunt Martyres pro Chriſti nomine, pro defenſanda fidei veritate, pro honoranda divina majeſtate: cui obtulerunt velut holocauſti hoſtiam, omnem pœnam, *quam in iſtius vitæ ſpatio ante mortem, & uſque ad mortem vexationibus, & preſſuris, tormentis atque ſuppliciis nominis cauſa perpeſſi ſunt.*

Tert. l. adv. Jud.
Tert lib 1. adv. Marc. 24.
Tert. l. de pat. 13.
L. de Reſ. 8.
Tert. l. de Reſ 40.

Apoſtolus *obſecrat exhibere hoſtiam vivam, ſanctam, placabilem Deo.* Quatuor requirit conditiones ut oblatio carnis Deo grata ſit. 1. Ut ſit hoſtia: ſacrificium namque hoſtiam, & victimam importat. 2. Ut ſit hoſtia viva, itaut caro ſit tabernaculum animæ viventis, non ſepulchrum, ſeu *animæ cadaver*, per peccatum emortuæ. 3. Ut ſit hoſtia ſancta, cultui divino ſacrata, non uſui prophano dicata. Nam *quomodo hoſtia ſancta, ſi prophana ſunt?* 4. Deo placens, non verò hominibus placere ſtudens: *certi omnem affectionem per carnem placendi Deo diſplicere;* Deo namque diſplicent tum mulieres, quę affectant placere hominibus per decorem; tum hypocritæ, qui jejunant, orant, macerantur, & *omnia opera ſua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Qui ſunt hujuſmodi, nec Deo placent, neque Chriſtum repræſentant, qui non ſuam, ſed paternam ſemper quæſivit gloriam.

Tert l. de Reſ. 7.
Tert l. de Reſ. 19.
Tert l. de Reſ. 47.
Tert. l. de cult fœm. 6.
Matth 23.

II PARS

Chriſtianos hortatur Apoſtolus, ut Chriſtum in ſemetipſis deferant, *uti & vita manifeſtetur.* Quid pro homine glorioſiùs, quàm manifeſtare in ſua carne, vitam Chriſti mortalem? *Aut cujus temporis vita Domini manifeſtabitur in corpore noſtro? Illa quidem quam vixit uſque ad paſſionem: quæ non modo apud Judæos in manifeſto fuit, verum etiam omnibus nunc gentibus prodita eſt.* Chriſtus Dominus carne indutus, & viſibiliter converſans cum hominibus, exemplarem duxit vitam, quam illis imitandam propoſuit. Hanc in Evangelio conſignarunt Apoſtoli, ut Chriſtiani vel legentes, vel audientes, eam ſua imitatione repræſentent, 1. per vitæ veritatem: 2. per diſciplinæ ſanctitatem: 3. per carnis mortificationem.

Tert l. de Reſ. 44.

1. *Docet quidem Apoſtolus Coloſſenſibus ſcribens, mortuos non fuiſſe aliquando, dehinc conſepultos Chriſto in baptiſmate, & conreſuſcitatos in eo, per fidem efficaciæ Dei qui illum ſuſcitavit à mortuis.* Omnes qui in Adamo peccaverunt mortui ſunt, & à morte reſurgunt per baptiſmatis ſacramẽtum, in quo gratia, quę eſt animę vita, per Chriſti merita comparata, confertur renatis. Nam ut benè animadvertit Tertullianus: *Sed cum ita nos mortuos faciat ſpiritualiter, utique & reſuſcitatos proinde ſpiritaliter deputans.* Hæc ſpiritualis reſurrectio Chriſtianos ad vitæ novitatem ſtimulat. *An ignoratis quod quicumque in Chriſtum Jeſu tincti ſumus, in mortem ipſius tincti ſumus? Conſepulti ergo illi ſumus per baptiſma in mortem, ut quemadmodum ſurrexit Chriſtus à mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* In baptiſmate exuimus veterem hominem, & induimus novum. Idcircò nõ veteris, ſed novi hominis indumentum deferre debemus. Quod intelligendum vult Apoſt. *non ſecundum alicujus ſubſtantiæ ſenſum (neque enim carnem præcipit deponamus) ſed ſecundum priſtinam converſationem;* id eſt non ſecundum veterem, ſed ſecundum novum hominem vivere debemus. Etenim

Tertull l. de Reſ. 23.
Tert. l. de Reſ. 47.
Tert. l. de Reſ. 45.

Digitized by Google

tam vetuſtatem hominis, quam novitatem, ad mortalem non ad ſubſtantialem differentiam pertinere defendimus.

In duplici illo homine veteri, & novo (Tert. l. de Pal. 2.) reperitur mors, & reperitur vita. In veteri homine reperitur mors, quia ejus anima (Tertul. l. de Reſ. 47.) mortua eſt Deo; & ita licèt corpore vivat, *mortem vivit*; quia in corpore vivo, mortuam defert animam. Reperitur etiam vita, *hæc eſt vita mundialis*; quia mundo, & vitio vivit. In novo homine reperitur (Tert. l. de R. ſ. 46.) tum mors, tum vita. Mors, quia mundiali (Tert. l. de Reſ. 33.) vitæ mortuus eſt, *qua veterem hominem dixit confixum eſſe Chriſto*. Vita etiam, qua Chriſto convivit, *ut hac ratione commortui Chriſto credamus, quod etiam convivamus illi*. Veri Chriſtiani, Chriſtum novum hominem induti, ſunt *velut viventes in mundo*. (Tert. l. de Reſ. 46.) Quod aſſeverat Paulus: *Si cum Chriſto mortui ab elementis mundi, quaſi viventes in mundo*: quia licèt vivant in mundo, tamen mundialiter non (Tertull. l. 4. adv. Marc. 26.) vivunt: *Non ad mortuos ſcribens, ſed ad eos qui deſinere deberent mundialiter vivere*. Vivere namque debet ſecundum ſpiritum quem acceperunt à Chriſto, *à quo nec mundialis ſpiritus præſtatur*. Chriſti igitur ſpiritu agatis. *Ut evacuetur* (Tert. l. de Reſ. 47.) *corpus delinquentiæ, viventes autem Deo in Chriſto Jeſu*, quem repræſentare debetis (Tertul. l. 5. adv. Marc. 10.) tum per vitæ novitatem; tum per diſciplinæ ſanctitatem.

(lib. de Reſ. 45.) 2. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus, & imaginem cœleſtis, non ad ſubſtantiam ullam referens, ſed ad præſentis temporis diſciplinam*. Dediſcenda eſt veteris hominis diſciplina, quam bellè Tertullianus *vitioſam diſciplinam* nuncu- (Tert. l. de Reſ. 43.) pat: ediſcenda verò Chriſti diſciplina, ut ejus doctrina in nobis eluceſcat. *Nunc haberi, manifeſtari vitam Jeſu in corpore noſtro, per diſciplinam ſanctitatis, & patientiæ, & ſapientiæ, & Juſtitiæ, quibus vita Domini ſtatuerit*. Vitioſa veteris hominis diſciplina peccatum docet; ſancta verò Chriſti diſciplina docet virtutem. Ab illa nos avocat Apoſtolus, ad iſtam nos inducere conatur. *Per totam hanc ſenſuum ſe-* (Tert. l. de Reſ. 47.) *riem, ab injuſtitia & delinquentia membra noſtra divellens & juſtitiæ, & ſanctimoniæ adjungens*. Sicut criminoſi in carne ſua demonſtrant vitioſam veteris hominis diſciplinam ita perfecti Chriſtiani ſanctam novi hominis diſciplinam manifeſtare tenentur. Illi vitioſam ſectantes diſciplinam, interitum & confuſionem acquiſierunt; quod eis exprobrat Apoſtolus: (Tertull.) *Quem ergo fructum habebatis ſuper his, de quibus nunc confundimini?* iſti innocuam Chriſti diſciplinam in carne ſua oſtentantes, æternam gloriam, & felicitalem ſibi compararunt. *Carni utique compenſationem ſalutis repromittis, cui nullam omnino competiſſet operari propriam ſanctimoniæ & juſtitiæ diſciplinam, ſi non ipſius eſſet, & præmium diſciplinæ*; quod meretur circumferendo Chriſti mortificationem.

3. Ad quod nos hortatur Apoſtolus: (Tert. l. de Reſ. 44.) *Semper mortificationem Chriſti Jeſu circumferentes in corpore noſtro*. In cunctis corporis membris deferenda eſt Chriſti mortificatio. Nulla fuit humanitatis Chriſti pars quæ aliquo non fuerit afflicta dolore; nullum ſit corporis noſtri membrum, quod aliquam dominicæ paſſionis partem non deferat. At *cur mortificationem Domini circumferimus in corpore? Ut & vita manifeſtetur in carne plane mortali ſecundum culpam, ſed & vitali ſecundum gratiam*. Mortalis caro per afflictionem adhuc mortificata, Chriſti manifeſtat tum vitam, tum mortem, quo gloria carnis maximè commendatur. *Qualis* (Tert. ibid.) *iſta res, quæ poſt Dei templum, jam & ſepulchrum poteſt dici?* Caro vitalis ſecundum gratiam, ſcilicet quæ eſt domicilium animæ per gratiam ſanctificatæ, eſt Dei templum. *Si enim corpus iſtud plitonica* (Tert. l. de An. 53.) *ſententia carcer, cæterum Apoſtolica Dei templum, cum in Chriſto eſt*. Sic Chriſti æmulatur dignitatem: *Chriſtus eſt verum Dei templum*; in quo plenitudo (Tertull. l. de Pal. 3) divinitatis habitat corporaliter: Caro ſancta eſt adhuc Dei templum; uti cum Apoſtolus, *habitare peccatum dixit in corpore noſtro*, ita idem vas electionis aſſeve- (Tertull. l. de Reſ. 46) rat corpus ſanctitatis vacans operibus eſſe templum, in quo habitat Spiritus ſanctus. (1. Cor. 6.) *An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt?* Neque Dei templum dumtaxat, ſed etiam Chriſti ſepulchrum caro mortificata nuncupatur; & ut ait Tertullianus *divini theſauri conditorium*: conditorium, id- (Lib. de Reſ. 44.) eſt ſepulchrum; in ſepulchris condebantur theſauri. Sepulchrum caro divinum theſaurum includit: Tum quia gratiam ſimul cum anima ſanctificata includit: Tum quia eſt ſepulchrum Chriſti morientis, cujus mors eſt divinus theſaurus, & ut fatur Tertullianus, *totum Chriſtiani nominis pondus, & fructus, mors Chriſti*. Grande mortificationis encomium, Chriſtum ſibi arcane tumulare. Mortuo Domino dignus locus nonniſi mortificatione præ-

præparandus erat. Quomodo intelligit Zeno Veronenſis verba Salvatoris defenſantis Magdalenam adverſus increpantes eam, quod in domo Simonis leproſi ſuper Dominum morti jam proximum, pretioſum fudiſſet unguentum: *Jeſus verò quieſcebat quid ſacramenti factum mulieris contineret: Nolite moleſti eſſe, ait, mulieri: opus enim bonum operata eſt in me. Quod eſſet opus bonum deſignat dicens: Quia ad ſepeliendum me fecit. Oſtenditur ergo per hoc quia unguere Chriſtum, ſepulturam ejus eſt præparare: ſepulturam verò præparat Jeſu, qui ſecundum Apoſtolum mortificat membra ſua quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, avaritiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & cætera: & qui jam non ſecundum carnem ambulat, qui actibus Spiritus ſancti carnis facta mortificat.* Jeſu Chriſto ſepulturam preparat, qui carnis facta mortificat: Præluſtris gloria, quæ ex mortificatione exurgit, *actibus Spiritus ſancti* perficienda erat: homo mortificationis ſedulus ſepulchrum dicitur, in eo velut in ſepulchro Salvator tumulatur.

Serm. de unin.

Tria ſunt in Chriſto conſideratione digniſſima. Ejus ſcilicet vita mortalis, mors, & gloria reſuſcitati corporis. Chriſtiani adhuc caro ſub triplici ratione conſiderari poteſt: 1. Ut mortalis, ſanctificata tamen per Spiritus ſancti præſentiam: 2. Ut mortificata actibus Spiritus ſancti in ea inhabitantis: 3. Ut glorioſa poſt reſurrectionem. Carò mortalis ſanctificata, eſt Dei templum, manifeſtans vitam Chriſti mortalem & ſanctam. *Vide carnem quantam, ut in illa vita Chriſti manifeſtetur.* Caro actibus Spiritus ſancti mortificata, eſt divini theſauri conditorium, & pretioſiſſimam Chriſti repræſentat mortem. Quod innuit Apoſtolus dicens: *Semper mortificationem Chriſti Jeſu in corpore veſtro circumferentes.* Tandem caro reſuſcitata, & glorificata erit glorioſum Chriſti ſuſcitati ſepulchrum. Non enim *in re aliena ſalutis, in ſubſtantia perpetuæ diſſolutionis manifeſtabitur vita Chriſti æterna, jugis, incorrupta.* Verùm ſicut Chriſtus fuit propter paſſionem gloria, & honore coronatus, ita ut poſſimus eſſe in cœlo glorioſum Chriſti ſuſcitati, in carne immortali ſepulchrum, debemus priùs eſſe in carne mortali Chriſti viventis templum, & in carne mortificata, mortis Chriſti conditorium. *Fidelis ſermo, ſi enim commortui ſumus Chriſto, & convivemus, ſi ſufferimus, & conregnabimus.*

Tert. l. de Reſ. 2.

Tertull. de p. 2.

Tertull. Scorp. 13.

Dominus regnavit, exultet terra, id eſt, caro Sanctorum ad quam pertinet regni divini fructus. Sanctorum caro poſt reſurrectionem cęlum ingreſſa fœlicitate fruetur ſibi commenſurata, quam compararunt Sancti: 1. per virtutes: 2. per bonas operationes; 3. per cruces.

III. PARS

Tertul. Reſ. 26.

1. *Cæterùm quid caro ſine anima? perinde in operatione probitatis, juſtitiæ, tolerantiæ, pudicitiæ.* Licèt caro ſine anima nequeat vacare virtuti: attamen *quod de virtute animi venit, in carne perficitur.* In homine rector animus, rectoris habitaculum corporis, in exercenda autem virtute tum rector, tum habitaculum concurrunt. *Siquidem rector animus facilè communicat cum habitaculo ſuo;* ſunt namque multæ virtutes, quæ ſpecialiter carnem requirunt, & à carne potiſſimùm dependent. Nam prætereundo jejunia, macerationes, orationes, martyria, aliaque hujuſmodi, *virginitas quoque & viduitas, & modeſta in occulto matrimonii diſſimulatio, de bonis carnis Deo adolentur.* Quod docet Apoſtolus aſſeverans nos habere theſaurum in vaſis fictilibus. Per theſaurum caſtitatem intelligit, per vaſa verò fictilia, corpora corruptioni obnoxia, quæ ad Deum pertinet, ejuſque gloriam oſtentant. Nam ut ait Tertullianus, *gloria Dei eſt, in fictilibus vaſis tantum theſauri haberi;* Tum quia puritatem angelicam fictilibus vaſis commiſit Deus, *ut eminentia ejus probaretur;* Tum quia *vaſa fictilia eminentiam virtutis Dei ſapiunt;* Tum quia ejuſmodi vaſa, in quibus apparet *& virtus ipſa*, ſibi cœlum comparant, ubi in æternum Dei decantabunt laudes *Jam in altiores, & feliciores gradus corporalis patientiæ digeramus, eadem ſanctitati quoque procurat continentiam carnis. Hæc, & viduam tenet, & virginem aſſignat, & voluntarium ſpadonem ad regna cæli levat.*

Tertul. lib. de An. 40.

Tert. l. de par. 13.

Tertul. l. de Reſ. 8.

l. 5 adv. Marc. 11.

Tertul. lib. de pat. 13.

2 Addit Tertullianus: *Carnis eſt & manus ad operandum, & largiendum;* Bonis operibus, prętertim miſericordiæ promiſit Deus regnum cęlorum; caro autem eleemoſynas largitur, bona opera præſtat, quapropter promiſſum à Deo obtinebit pręmium. Non ſolum anima vacat miſericordiæ, neque ſola caro, ſed utraque ſimul; Ergò *non poſſunt ſeparari in mercede quas opera coniungunt;* Bona opera etſi in tempore facta, æternam merentur mercedem; caro fuit conſors animæ in patrandis in tempore bonis operibus, inde concludit Tertullianus; *Caro conſors,*

Tertul. l. de Reſ. 45.

Tert. l. de Reſ. 8.

Tertul. l. de Reſ. 44.

Digitized by Google

& cohæres invenitur temporalium, cur non æternorum; Hoc argumentum fortiter adhuc & acutè urget Tertullianus: *Iam ſcindant adverſarii noſtri carnis, animæque contextum prius in vita adminiſtratione, ut audeant ſcindere illud etiam in vita remuneratione. Negent operarum ſocietatem, ut meritò poſſint etiam mercedem negare.* Sicut caro crimino ſa eſt ſupplicio mulctanda, ita innocua præmio muneranda: non enim eſt maior ratio cur caro malè operata puniatur, quam cur benè operata remuneretur: *Et illi quidem delinquentias carnis enumerant: Ergo peccatrix tenebitur ſupplicio: Nos verò etiam virtutes carnis opponimus: Ergo, & benè operata tenebitur præmio.* Illa mulctabitur, quia ſimul cum anima operata eſt malum; iſta è converſo præmiatur, quia ſimul cum anima operata eſt bonum: *Et ſi anima eſt, quæ agit aut impellit in omnia, carnis obſequium eſt.* Deinde ad iuſtitiam Dei ſpectat, & præmiare bonum, & punire malum: niſi utrumque præſtare Deus, de iniuſtitia, & imptentia poſſet argui: *Dum non licèt aut iniuſtum judicem credi, aut inertem: iniuſtum, ſi ſociam bonorum operum à præmiis arceat: inertem, ſi ſociam malorum à ſuppliciis ſecernat,* Deus qui in præmio ſicut in pœna iuſtitiam exhibet, largitur fœlicitatem carni innocuæ, quæ eam meruit tum per bonas operationes: tum per cruces, & paſſiones. — Tertull. de Ref. 15.

3. *Etenim ſecundùm quod communicatis paſſionibus Chriſti, gaudere, uti & in revelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes:* Omnes qui cœli fruuntur beatitudine participant fructui paſſionis Chriſti, qui ſua morte cœlum aperuit. *Scito, & introitum exinde reſeratum viribus Chriſti.* Hoc tamen eſt diſcrimen inter parvulum, qui poſt acceptum pabtiſmum ante uſum rationis moritur; & Chriſtianum adultum qui potitur uſu ratinois; quod ille & communicat Chriſti quidem paſſionibus, tum in baptiſmo per receptionem ſanctitatis, & gratiæ; tum in cœlo per poſſeſſionem gloriæ; nòn verò per paſſionem, & crucem quam ultrò ſuſcipiat & deferat in corpore. Iſte verò ultra hos duos modos participandi paſſionibus Chriſti, eis ad huc communicat, per proprias cruces, & paſſiones quas libenter ad imitationem Chriſti perpeſſus eſt. Ille non obtinuit beatitudinem velut mercedem, quæ merita ſupponit, & exercitium libertatis expoſtulat, ſed dumtaxat tamquam hæreditatem ſibi per Chriſti ſanguinem acquiſitam: quare parvulos *cœlum ante patet quam via.* Iſte verò accepit felicitatem, tum ut hæreditatem, ſibi à Chriſto obtentam, tum ut mercedem proprijs meritis, & paſſionibus comparatam. Quomodo cõmunicat Chriſti paſſionibus qui glorificatus eſt per paſſionem, quam nobis imitandam reliquit velut 1. medium noſtræ prædeſtinationis: 2. via regiam, quæ ducit ad celum; 3. conditionem ſine qua æterna nõ habetur hæreditas. — Tertul. Scorp. 15.

Exemplar prædeſtinationis noſtræ Chriſtus Dominus. Æternus namque Pater, *quos præſcivit, & prædiſtinavit conformes, fieri imaginis filij ſui.* Binam his verbis cum Chriſto conformitatem denotat Apoſtolus; unam in patria, alteram in via; illam poſſident in cœlo Beati, quorum animæ per viſionem Deo aſſimilantus, & corpora poſt reſurrectionem groriofas corporis Chriſti dotes imitabuntur. *Unde & ſalutificatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum, qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, conformale corpori gloriæ ſuæ.* Iſtam habere debent viatores imitando Chriſti paſſiones: hæc namque conformitas cum Chriſto crucifixo, eſt velut neceſſaria diſpoſitio, ad obtinendam in celo conformitatem cum Chriſto glorificato, Ut enim de Chriſtiano viatore fatur Paulus, *configuratus mortieius, ſi quomodo occurram ad reſurrectionem.* Hanc configurationem, & paſſionis. Chriſti imitationem nobis proponit Tertullianus, velut viam regiam quæ ducit ad celum, veſtigiis ipſiuſmet Salvatoris demonſtratam; *Si audiſti apud Amos. Qui aſcenſum ſuum ædificat in cælis, & profuſionem ſuam fundat in terras; ſcito & aſcenſum illum exinde complanatum veſtigiis Domini.* Chriſtus aſcenſum ſuum ædificat in cælis, ad quos propria virtute aſcendit, & ubi ſedet ad dexteram Patris; profuſionem verò ſuam fundat in terras; tum quia hominibus in terra degentibus ſuam largitur gratiam, qua celum mereantur; tum quia illis ſuam reliquit paſſionem velut facem quæ illos illuſtret, ad tenendam celi viam. *Hæc enim gratia eſt, in hoc & vocati eſtis quoniam, & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum ſemetipſum, ut ad ſequamini veſtigiam ejus.* Per cruces & paſſiones ambulauit Chriſtus toto vitæ decurſu. *Ipſæ ſunt regiæ ad cælum viæ.* Viæ dicuntur regiæ, quia publicæ ſunt; ad quas omnes ſemitæ reducuntur, & per quas reges ite agere ſolitant. Hanc uiam regiam inſecutus eſt Dominus dominãtium Chriſtus, *quia & favos* — Rom. 8. — Tert. l. de Ref. 47. — Phil. 3. — Scorp. 10. — Tert. Scorp 11. — Gre. Naz. or. de pla. ga grandi

poſt

Tert. l. de Cor. Mil. 14
poſt fella guſtavit: nec ante rex gloriæ à cæleſtibus ſalutatus eſt, quam rex Iudæorum proſcriptus cruci. Per illam viam regiam incedere debemus, ut valeamus ad cœlum pervenire. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* (Act. 14) Sunt namque conditiones ſine quibus cœleſtis non habetur hæreditas, quam nobis obtinendam proponit Salvator iiſdem conditionibus quibus illi propoſuit Pater: *Ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater:* (Luc. 22. in ca. 5. Rupert.) Vbi Rupertus ſic acutè ratiocinatur. *Hoc ius legale eſt apud cæleſtem regem; ut ſicut ipſi diſpoſuit Pater regnum, ita diſponat nobis præmium.* Chriſto propoſuit cœleſte regnum ſub hac conditione, ut illud per paſſionem, & crucem mereretur. Conditionem ſibi à Patre propoſitam adimplevit Dominus ſubiit mortem crucis; *quia nec ipſe Chriſtus glorificatus eſt ante paſſionem.* (Tert. l. de Reſ. 47. Tertull. Scorp. 13) Eamdem conditionem à Chriſto propoſitam ſervare debent Chriſtiani, ut cœleſtem ſibi valeant comparare fœlicitatem. *Quod ſibi filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes verò Chriſti: ſiquidem compatimur, uti & cum illo glorificemur:* His verbis denotat Apoſtolus eos dumtaxat eſſe Dei hæredes, & Chriſti cohæredes, qui Chriſti communicant paſſionibus, Nam ut commentatur D. Ambroſius; (in Ep. ad Rom.) *quomodo cohæredes fieri poſſumus, declarat dicens, Si tamen compatimur.* Chriſtus eſt præcipuus hæres; nos tantum ſumus Chriſti cohæredes qui ad hæredis exemplum pati debemus. Non majori potiuntur cohæredes iure ad cœleſtem hæreditatem quam hæres; eam hæres non obtinuit niſi per paſſionem, & crucem, nos Chriſti cohæredes eiſdem condicionibus eam acquirere debemus Sic etenim æterni Patris fruemur teſtamento, juxta ejus diſpoſitionem. Quomodo Origenes hunc Geneſeos intelligit locum: *Erit pactum meum in carne veſtra;* (Hom. 13 in Gen.) pro pacto ſiquidem vertit teſtamentum. *Quomodo erit teſtamentum Chriſti ſuper carnem meam, requiro. Si mortificavero membra mea quæ ſunt ſuper terram, teſtamentum habeo ſuper carnem meam.*

Qui hujus teſtamenti nolunt adimplere conditiones: 1. Teſtatorem dedignantur, cujus voluntatem exequi nolunt: 2. Hæredem aſpernantur, cujus exemplum imitari nolunt: Ut enim ait D. Chryſoſtomus: (Hom. 24 in Epi. ad Heb.) *Ipſe per tribulationem pervenit, tu autem per requiem vis ire, Quomodo ergo ſequeris non ſequens;* 3. Rerum ordinem evertere conantur, ſectando in via quod nequit inveniri niſi in patria; *Non quæras in via, quod tibi paratur in patria,* ait D. Auguſtinus (Serm. 6. de Temp.). 4. Delicias, in religione quæ cruces profitetur, ſectamur: *Delicatus es Chriſtiane, ſi & in ſæculo voluptatem concupiſcis.* (Tert. l. de Spect. 28. Lib. de Præſcr. Hær. 3) 5. Chriſtianos ſe eſſe mentiuntur: nam ut vult Tertullianus: (Tert. l. de Spect. 28.) *Ea nos oſtendunt Chriſtianos, quæ patimur ad exemplum ipſius Chriſti.* 6. Ethnicos imitantur, qui lætantur in hoc ſæculo, & mœrent in futuro. *Vicibus diſpoſita res eſt: nunc illi lætantur, nos conflictamur. Sæculum, inquit, gaudebit vos triſtes eritis.* Unum è duobus eligendum eſt, aut pati cum Chriſto, aut lætari cum ethnico. Qui patitur cum Chriſto, regnaturus eſt cum Chriſto: qui verò lætatur cum ethnico, non poteſt regnare cum Chriſto. (D. Hier. l. 2. Ep 6. D. Aug. in Pſ. 96) *Delicatus es frater, ſi hic & vis gaudere cum ſæculo, & poſtea regnare cum Chriſto.* Si cœleſte exoptas regnum, noli timere paſſiones queis illud acquiſivit Chriſtus. *Quare amas habere quod Chriſtus ſi, times pati quod Chriſtus?* & ſi Chriſtum volumus imitari, & Chriſtianorum non gentilium agere perſonas; (Tert. ibi.) *lugeamus dum ethnici gaudent ut cum lugere cœperint gaudeamus, ut pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus.*

CONCIO SEXTA.

ADmittendum neceſſario eſt diſcrimen inter carnem, & opera carnis. Non etenim caro, ſed ejus opera damnantur. Juſtus eſt Deus tum in remunerando, tum in puniendo; *carnalia opera, non carnem accuſans.* (Tert. l. de Reſ. 47.) Illi non pœnam merentur, ſed præmium, qui carne utuntur ad bonum, & lumini rectæ rationis, & divinæ legi *operà carnis ſubigunt:* (Tert. l. de An. 21.) qui verò beſtiarum more viventes, gulæ indulgent, libidinis volutantur cœno, aliaque nefanda operantur crimina, *ſecundum calentes carnis concupiſcentias,* (Tert. l. de Exh. Caſt. 10 Tert. l. de An. 21) pro tam horrendis ſceleribus puniendi ſunt; etiam *in carne carnaliter agenti:* Non parvam ſanè meretur pœnam homo animalis, qui concupiſcentiæ carnalis æſtuat calore: nam in carne carnaliter agens fit: 1. Deo odioſus; 2. Chriſto infenſus, 3. ſibi noxius.

Nos certi ſumus eos qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe. (I. PARS. Tert. l. de ieiun. 17) Verùm ſi quotquot ſunt in carne, Deo placere non poſſunt; exuenda ergo ac deponenda eſt caro, ut Deo placere poſſimus. Hoc dubium ſic movet D. Chryſoſtomus: *Quid? num corpus* no-

H m. 11. 1. Ep. ad Rom.

noſtrum diſcerpemus; num carne excedemus, ut Deo placeamus; Etenim nonniſi per mortem viduamur carne: & cum repugnet inveniri hominem qui in carne non ſit, & carne non conſtet, nullus unquam Deo placuit: Ergò non *placuerunt Deo ſancti Patriarchæ; ergo non placuerunt ſancti Prophetæ; ergò non placuerunt ſancti Apoſtoli; ergò non placuerunt ſancti Martyres, qui antequam corpus patiendo deponerent, Chriſtum confitendo, non ſolum voluptatem contemnebant, ſed dolores quoque patientiſsimè ferebant; Placuerunt, ſed in carne non fuerunt; portabant carnem, non portabantur à carne:* Regebant carnem eamque ſpiritui ſubiiciebant. Qui portatur à carne, eiuſque imperio ſubiiciunt animam, Deo non placent: qui verò carnem ſubdunt animæ imperio, Deo placent. Eodem ferè modo difficultatem enodat D. Chryſoſtomus animaduertens quod Apoſtolus appellat hic carnem, *non corpus; neque corporis ſubſtantiam; ſed vitam carnalem, voluptate defluentem, quæ hominem ipſum, carnem efficit*: & ita homo non qui rationabiliter, ſed qui carnaliter vivit, Deo nequit placere. Quomodo intelligendus ſit Paulus docet Tertullianus: *Talem ubique Apoſtolum recognoſcas, ita carnis opera damnantem, ut carnem damnare videatur. Sed ne ita quis exiſtimet, ex aliorum vel cohærentium ſenſuum ſuggeſtu procurantem. Nam & dicens, eos qui in carne ſunt Deo placere non poſſe, ſtatim de pravo intellectu ad integrum revocat, adiiciens: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: eos enim quos in carne eſſe conſtabat, negando in carne eſſe, in operibus carnis non eſſe monſtrabat: atque illos demum Deo placere non poſſe, non qui in carne eſſent, ſed qui carnaliter viverent: placere autem Deo illos, qui in carne poſiti, ſecundum ſpiritum incederent.* Eodem ferè modo aliorſum elucidat hunc locum Tertullianus: *Nos certi ſumus eos qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe; non utique in ſubſtantia carnis, ſed in cura, ſed in affectione, ſed in operatione, ſed in voluntate.* Hos etenim qui carnaliter operantur, & carnis voluntatem faciunt, Deus 1. odit: 2. damnat: 3. punit.

D. Auguſt. ſerm. 6. de Verb. Ap.

L. de Reſ. 46.

L. de Ieiun. 17.

1. Affirmat Apoſtolus *inimicitiam in Deum, & in eos qui ſunt in carne, id eſt, in ſenſu carnis.* Sapientia carnis inimica eſt Deo. Deus etiam eſt ſapientiæ carnis inimicus; & quia *inter contraria ſibi nulla amicitia eſt*; ſenſus carnis ſapiens malitiam, immunditiam, & iniquitatem, contrariatur Deo, qui eſt eſsentialiter ſanctus, purus & bonus. *Quoniam cum Deum grande quid boni conſtet eſse: utique bono nonniſi malum non diſpliceret.* Opera carnis adeò ſunt mala, & probroſa, quod ea *pudet pronuntiare*, Neque tantùm Deo diſplicent opera carnis, ſed ea inſuper Deus averſatur; quia *malitiam excogitatam Deus exactor innocentiæ odit*: Cuncta ſua opera diligit Deus, quia à bono oriuntur principio, quod eis tribuit bonitatem: Deus tamen *non placet, quod ipſe non produxit*, utpotè criminoſum: Deus etenim delicti, & criminis nequit eſſe author, quapropter ſceleroſa opera carnis quæ produxit, averſatur & damnat.

Tert. l. de pud. 17. Rom. 8. Tert. l. de pud. 3.

Tertul.

Tert. l. de An. 11. Tert. l. de Spect. 2. Tertul. l. 1. de cult. fam. 7.

2. *Deus nec malum admittit, nec bonum damnat.* Quia Deus eſt ipſamet ſanctitas, malum culpæ admittere nequit; quia eſt eſſentialis bonitas, bonum non poteſt damnare: & quia *juſtitia eſt plenitudo divinitatis, exhibens Deum perfectum*, delicta tenetur judicare, & damnare: In ultimo autem judicio judicabit, & damnabit Deus crimina quæ perpetravit homo per carnem. Tum quia Dei judicium plenum eſt, & perfectum, ad *plenitudinem perfectionemque judicii* requiritur ut cuncta in univerſum judicet, & damnet peccata quæ commiſit homo ſive in anima, ſive per carnem. Quia *vita eſt cauſa judicis, per tot ſubſtantias diſpungenda per quot, & functa eſt.* Homo niſi totus non vixit, totus autem non fuit, niſi ex concretione animæ, & corporis: *qualis ergo vixerit habent judicari.* Si carnaliter vixit: ob opera carnis judicandus, & damnandus eſt. Carnalem itaque hominem Deus *eiicit, & damnat eiiciendo.* Et licèt Deus cunctos ſceleroſos judicaturus, & damnaturus ſit: ex Apoſtolo tamen ſpecialiter *fornicatores, & adulteres judicabit Deus.* Animaduertit autem D. Thomas à Villa nova, quod quoties Paulus de vitio carnis loquitur, toties indignantis Dei iram & vindictam ſubjungit.

Tert. l. adu. Marc. 14.

l. 2. adu. Marc. 13.

Tert. l. de Reſ. 14.

Tertul.

Tert. l. 4. adu. Marc. 30.

Hebr. 13. Ser. 4. poſt Dom. 1. Quad.

3. Deus, *& bono juvando, & malo puniendo, juſtitiam exhibens utramque ſententiam bono præſtat: hinc vindicans iſtud, inde remunerans illud*: In ultimo judicio ſuam Deus erga carnem exhibebit juſtiſtitiam, præmians innocuam, & puniens ſceleroſam. Nam *benè operata tenebitur præmio, & peccatrix tenebitur ſupplicio.* Ad punienda carnis peccata aſſumpſit Deus aquam & ignem. Aquam, qua totum mundum diluvio delevit, quod nun-

Tert. l. de Reſ. 14.

Tert. l. de Reſ. 15.

cu-

Lib. de cult. fam. 3. cupat Tertullianus *caſum orbis rerum omnium abolitorem*. Ignem, quo Sodomam, & Gomorram incendit, & in cineres convertit. Deus Angelorum puniens ſuperbiam, tertiam partem dumtaxat cœleſtium ſpirituum ad tartara detruſit, cęteros ad empyreum beandos ſublimavit, at hominum puniens diluvio laſciviam *totum orbem cataclyſmus abolevit*. Ex tot *Tertull. Apol. 40.* hominum millionibus, qui tunc temporis ſupra terram degebant, ſola Noe familia octo animabus compoſita ſuperſtes remanſit. Similiter *cùm Sodomam, & Gomorrham igneus imber excuſſit*, ex cunctis ha- *Tertull.* bitatoribus Pentapolis ſolus Loth cum uxore, & filiabus ab incendio liberatus fuit, & ut denotetur quantum ſit odioſum Deo carnis vitium, *olet adhuc incendio terra*. Verùm quantumvis ſit grande duplex illud aquæ, & ignis ſupplicium, magis adhuc *extolletur Dominus in judicio in populum voluptuarium*, Deo odioſum, & Chriſto infenſum.

Tert. Cyrill. Alex.

II. PARS

Tert. lib. adv. Valent. 39. Carnales homines ſunt *alii à Chriſto*: cujus 1. diſciplinam dediſcunt. 2. ſpiritum reiiciunt, 3. perſonam lædunt.

Tertul. li. de Pud. 18. 1. *Hæc enim conſultata ſunt Chriſti Eccleſiam diligentis, qui ſe pro ea tradidit, ut eam ſanctificet, emundans lavacro aqua in verbo, ut ſiſtat ſibi Eccleſiam glorioſam, non habentem maculam aut rugam, utique poſt lavacrum; ſed ſit ſancta, & ſine opprobrio, exinde ſcilicet ſine ruga vetuſtatis ut virgo; ſine macula fornicationis, ut ſponſa; ſine probro vilitatis, ut emundata*. Multiplici ratione Eccleſiæ puritas & ſanctitas competit. Tum ne viteſcat gloria, quam accepit à Chriſto: tum ne degeneret à ſanctitate, quam mutuata eſt à lavacro; tum ne virginalis ejus puritas maculetur; tum ne ſponſo afferat ignominiam. Et quia Eccleſia ex Fidelium cętu conſtat, his etiam rationibus Chriſtus ab *Tert l. de pud. 16.* immunditia avocare nititur; & *ſtudet carnem, vel à ſordibus purgare*. Paulus doctrinæ Chriſti zelator ferventiſſimus immunditiam fugiendam, & munditiam ſectandam docet Chriſtianos; *Aſpice epiſto- Tert. l. de pud. 17. las ejus, omnes pro pudicitia, pro caſtitate, pro ſanctitate prætendunt, omnes in luxuria, & laſcivia, & libidinis negotia jaculantur*. Quare ad Theſſalonicenſes ſcri- *Tert.* bit: *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra: abſtinere vos à fornicatione, ſcire unumquemque vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in libidine concupiſcentiæ, ſicut nationes quæ Deum ignorant*. Hoc ponit diſcrimen inter Gentiles, & Chriſtianos, quod illi verum Deum neſcientes tradiderunt corpora ſua in operationem immunditię omnis; hi verò à Chriſto edocti didicerunt ſervare ſua corpora in ſanctificatione & honore. Quod in Romanis apparet, qui ante ſuam converſionem omnimodæ laſciviæ, & immunditiæ erant addicti, poſteà veritatis lumine illuſtrati. *Romani verò quid magis diſcunt*, *Tertul.* *quàm non derelinquere Dominum poſt fidem?* Qui autem corpora ſua tradunt in operationem immunditiæ, Chriſtum derelinquunt, doctrinam ejus deſpiciunt, Gentilium more viventes. *Apoſtolus proinde*, *Tert.* *& Epheſiis priſtina deputans, de futuro monet. In quibus & nos converſati ſumus, facientes concupiſcentias, & voluptates carnis: notans denique illos, qui ſe negaſſent, ſcilicet Chriſtianos, eò quòd ſe tradidiſſent in operationem immunditiæ omnis: Vos autem, inquit, non ſic didiciſtis Chriſtum*. Quot ſunt hac tempeſtate, qui Chriſti diſciplinam dediſcunt, qui ſe Chriſtianos negant, qui ſe Gentiles profitentur, qui magis quàm Ethnici omnis immunditiæ volutantur cęno, qui ſecundùm carnem ambulant, qui carnis ſenſum ſapiunt? *Tert.* *Quid autem intelligimus carnis ſenſum, & carnis vitam, niſi quodcumque pudet pronuntiare?* 1. Chriſti diſciplina turpem ab *Tertul.* ore amovet ſermonem: *Omnis ſermo turpis non procedat de ore veſtro*: & illi inhoneſta & laſciva indeſinenter proferunt verba. 2. Chriſti diſciplina luxuriam & impudicitiam prohibet, & illi venereas voluptates publicè captant, & *quæ in occulto* *Tert. l. de pud. 18.* *ab eis fiunt, turpe eſt dicere*. 3. Chriſti diſciplina docet ſervare carnem in honore, & ſanctificatione: & illi contaminant, & dedecorant; nam *quid turpiùs impudicitiis?* *Tertul.* 4. Chriſti diſciplina deſiderat, ut Chriſtiani ſecundùm Spiritum, & non ſecundùm carnem ambulent: Apoſtolus namque *in nos dirigit integritatem, & plenitudinem* *Tertul.* *diſciplinarum, qui non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum incedimus*: illi verò non ſecundùm ſpiritum, ſed ſecundùm carnem ambulant; *ut jam hinc animalis fides ſemen ſuum recognoſcat: exinde deducens carnalium appetitionem, & ſpiritualium recuſationem*. Et ita. *Tert. l. de Ieiun. 1.*

2. Qui ſecūdùm carnem ambulant, ſunt *alii à Chriſto, & Spiritu ſancto*, cujus gra- *Tertul. l. adv. Val. 39.* tiam extinguunt, cujus templum polluūt, quem à ſemetipſis eiiciunt. Chriſtianos hortatur Apoſtolus: *Spiritum nolite ex-* *1. Th. ſ 5.* *tinguere*, hoc eſt, Spiritus ſancti gratiam; ut enim animadvertit D. Chryſoſtomus: *Hom 11.*

Mos eſt ei vocare gratiam, Spiritum; eam autem extinguit vita immunda. Quomodo adhuc intelligit D. Ambroſius illud Geneſeos: Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt: *quia carnali immunditia gratia ſpiritualis avertitur*. Agen Moyſes de oleo, quo ungendi erant filii Aaron, ait: *Hoc oleum unctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras: caro hominis non ungetur ex eo*. Quorſum conficitur oleum, quo hominis caro ungi non poſſit, quod quomodo intelligendum ſit, quæri debet, cùm Aaron filiique ejus ex eo ungi præcipiantur? In promptu tamen eſt advertere cum Radulpho, eam quæ ad uſum carnalem pertinet, exhiberi unctionem, non eam quæ ad ſanctificationem Unde non dicitur: Homo non ungetur ex eo, *ut voluptatem potiùs carnis amputandam intelligat, quàm officium conſecrationis: Unctio iſta ſpiritus eſt, Unguento itaque iſto caro hominis ungi non poteſt; quia quicunque vivunt ſecundùm carnem, ſancti Spiritus neſciunt unctionem*. Nam quis conſenſus Spiritus Dei cum carne? aut quæ convenientia ſapientiæ ad illecebram? *Non immittet Deus pretioſiſſimum, puriſſimumque Spiritus ſui liquorem in vas inquinatum*. Gratia autem eſt pretioſiſſimus, & puriſſimus Spiritus ſancti liquor, quem non poſſunt recipere carnales homines. 2. Quilibet fidelis templum eſt Spiritus ſancti in baptiſmo dicatum, unde plus Deus diligit unum tale templum ſpiritale, quàm omnia templa temporalia mundi, cùm pro omnibus mundi templis reparandis incarnatus, & paſſus non fuerit Chriſtus. *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*. Quantumvis honorandum ſit ſanctum Dei templum, & quantumvis Apoſtolus *corpus noſtrum, ut Dei templum vitiari vetet*, attamen carnales homines, *ò Deus polluerunt templum ſanctum tuum*. Seu, ut adhuc loquitur Propheta, *incenderunt igni ſanctuarium tuum*. Quoniam verò igne incenderunt ſanctuarium Dei? igne ſcilicet libidinis, & impudicitiæ, quæ *inter cætera ſeptem vitia maximum ſcelus eſt, quia per carnis immunditiam templum Dei violat*. Quàm ſcelēroſi ſint homines libidinoſi, qui Dei templum violant, & quàm magno ſupplicio puniendi, ab inductione colligit D. Chryſoſtomus: *Si quis privatam domum ingreſſus eam probro, & iniuria affecerit, extremum luet ſupplicium. Qui Regis templum latronis fecerit receptaculum, cogita quot mala ſit paſſurus*. Hoc eſt facinus carnalis hominis, qui domum Dei contaminat, ſanctuarium maculat, Spiritus ſancti templum violat, à ſuo ſacrario divinum Spiritum fugat. Si quis illecebroſis turpitudinibus ſordidatur, in eum Spiritus Dei non intrat, quoniam amator eſt puritatis. Puritatis amator in pudicis libens habitat, non autem impudicis: *in quibus jam, & Spiritus ſanctus non immoratur, ut in præteritum in templo commorabatur*. Quandiu homo eſt ſanctitate decoratus, tota Trinitas in eo ut in templo inhabitat; quandiu lethali culpa maculatur, in eo diabolus reſidet. Quare Euſtochium ſic hortatur D. Hieronymus; *Cave obſecro ne poſt Trinitatis hoſpitium ibi dæmones ſaltent*. Cuivis Chriſtiano idem ferè monitum præbet D. Chryſoſt. *Reverere eum qui in te inhabitat, is eſt enim Paracletus; formida eum qui eſt tibi conglutinatus, eſt enim Chriſtus*. Homo carnalis nec Spiritui ſancto reverentiam præſtat, nec Chriſtum metuit. Nam ut ei exprobrat Venerabilis Beda: *Quem horum in te contemnis? Spiritum ſanctum cujus es templum? an Chriſtum cujus es membrum?* Utrumque contemnit, & Spiritum ſanctum, quem è ſuo templo eiicit, & Chriſtum quem de proximo lædit.

3. Paulus *corpora noſtra membra Chriſti facit*. Quadruplici autem potiſſimum ratione corpora noſtra membra ſunt Chriſti. 1. Ob Incarnationem, in qua Verbum divinum univit ſibi hypoſtaticè hominem corpore & anima conſtantem. Si ſolam animam aſſumpſiſſet & non corpus, corpora noſtra non eſſent membra Chriſti: ſed quia corpus ſimul cum anima aſſumpſit; *profectò illius membra ſunt, & corpora noſtra*. 2. Ob baptiſmi ſuſceptionem, in quo renatos ſibi deſponſavit Chriſtus. Quare Theodoretus: *Ne ſcitis quòd tanquam ſponſa ſponſo, Chriſto coniuncti ſumus?* 3. Ob Eccleſiæ formationem, cujus caput eſt Chriſtus, corpus verò ex cunctis conflatur fidelibus. Ex Venerabili autem Beda Apoſtolus *corpora noſtra membra eſſe Chriſti dixit, quoniam Chriſtus caput noſtrum eſt, corpus autem ejus Eccleſia eſt*. 4. Ob Euchariſtiæ ſuſceptionem: per hoc namque Sacramētum inter Corpus Chriſti, & corpora noſtra arctiſſima fit unio: *Corpus enim Chriſti manducare nihil eſt aliud, quàm corpus Chriſti effici*. Inde duas elicit Apoſtolus concluſiones. 1. *Monet tollere & magnificare Deum in corpore noſtro*. Ut autem alìorſum docet Tertul. *Magnificatur Deus in corpore per pudicitiam*, 2. Revocat In me-

L. de init. c. 3.
Exod. 30.
In alleg.
D. Tho. à Vill. Nov. Ser. de S. Doroth. Bern. Sen. 191. ser. 47. a. 3 c. 1.
1 Cor. 3.
Tert. l. de Reſ. 10
Pſal. 73.
Pſ. 78.
D. Bern. Ser. 23. de modo be. ne viv.
Hom. 18. in 1. Cor.
Thom. à Vill. Nov. Tert. l. adv. ind. 13.
Ep. 22.
Hom. 18. in 1. Cor.
Tert. l. de Reſ. 10.
V. Beda.
In 1. Cor. 6.
D. Bern. de Nat. & dign. div. Amo. c. 13.
Tert l. de Reſ. 10.

Digitized by Google

L. 2. de cul. fæ. 11. *1. Cor. 6.* memoriam quòd corpora noſtra membra ſunt Chriſti, ne per luxuriam illam faciamus membra meretricis: *Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Hæc Apoſtoli verba audienda, & attentè meditanda meritò cenſet D. Auguſtinus: *Audite Apoſtolum, & terreamini; non potuit enim gravius dicere, non potuit vehementius, non potuit enim acriùs deterrere Chriſtianos ab amore fornicationem, niſi ubi dicit: Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis?* Nihil validius, nihil efficacius ad horrorem libidinis ingenerandum cordibus, quàm ſeria conſideratio, quòd membra noſtra ſunt membra Chriſti. *Illicitum amorem cavete, membra Chriſti eſtis, & corpus Chriſti eſtis.* Hoc quivis in ſemetipſo cogitet: *Membra Chriſti in te, Chriſtiane, attende, noli in altero, in te attende membra Chriſti*, quæ honorare, & non dehoneſtare debes. Hæc eſt conſequentia, quam ex verbis Apoſtoli deducit Hugo Card. *Membra ſunt Chriſti ideò in maximo ſunt honore habenda*, in honore autem habentur per pudicitiam, quæ eſt *bonor corporum*.

Serm. de Temp.

D. Aug.

D. Aug.

Tert. l. de Pud. 1.

Tert lib. 4. adv. Marc 80. Sicut qui pudicitiam ſervant in carne ſua, Chriſtum honorant; ita qui laſcivia carnem ſuam dedecorant, Chriſtum graviter offendunt: *Lædentes igitur carnem iſtam eum lædimus de proximo.* Quanta ſit hujuſmodi offenſa Chriſto facta, colligi poteſt, quia in ea reperitur injuſtitia; & iniquitas, adulterium & infidelitas, contemptus, & vilitas, ſacrilegium, & impietas, 1. Injuſtitia, & iniquitas, auferendo à Chriſto quod ſuum eſt: *Quod ſciam non ſumus noſtri, ſed pretio empti, & quali pretio? Sanguine Dei.* Corpora noſtra tam caro empta non ſunt in noſtra poteſtate, ſed in poteſtate Chriſti qui ea emit. Nam ut concludit D. Chryſoſtomus: *Si alienum eſt corpus, non eſt in veſtra poteſtate probro illud afficere, maximè cum ſit dominicum.* De corpore tamen ſuo ſceleroſo diſponit immundus, quaſi ſit ſui juris, in quo injuſtitiam, & infidelitatem committit, 2. Conjuges ſibi mutuò fidelitatem præſtare tenentur, qui adulterium perpetrant infideles ſunt. Chriſtianum ſibi in Baptiſmate deſponſavit Chriſtus: *O felix connubium ſi non admiſeris adulterium.* Chriſto debitam non ſervat fidem immundus, & ſicut conjux ab adulterante conjuge dehoneſtatur, ita Chriſtus per immunditiam infidelis Chriſtiani vileſcit, & probro afficitur: 3. De Gentilium laſcivia ſic fatur Tertullianus: *Cætera laſcivia ingenia etiam voluptatibus veſtris per Deorum dedecus operantur.* Nam abſimiliter ob Chriſtianorum laſcivias dedecoratur Chriſtus. Quare Chriſtianum urget V. Beda, ne Chriſtum ſuis fœditatibus probro afficiat: *Si ergo unuſquiſque cupiens fornicari, vileſcit ſibi, & in ſeipſo contemnat ſeipſum ſaltem in ſe non contemnat Chriſtum.* Eundem obſecrat Chryſoſtomus ut in ſe parcat Chriſto: *Parce in te Chriſto, agnoſce in te Chriſtum.* 4. De impietate, & ſacrilegio Gentiles arguit Tertullianus: *Vos impii & ſacrilegi erga Deos veſtros deprehendimini.* Impius & ſacrilegus luxurioſus, qui Chriſti membra prophanat. Nam ut ratiocinatur Hugo Card. *Si prophanum eſſet reliquias Sanctorum inquinare multò magis membra Chriſti.* Hujuſmodi prophanationem *rem impium* nuncupat Dionyſius Carth. Hanc Doctor Angelicus *horrendum ſacrilegium* appellat. Quia membra divino cultui dicata ſubtrahit, & Veneris cultui mancipat. Imò duplex ibi reperitur ſacrilegium; nam quemadmodum conjugatus cum uxorata congrediens geminum perpetrat adulterium: ſic Chriſtianus laſciviens ſuum prophanat corpus, & corpus etiam meretricis cum qua unitur. Quid iniquius, quid ſceleroſius, quàm Chriſto contumelioſè ſua auferre membra? *Neque enim tollere membra ſua Chriſto debeo, & dare meretrici:* & tamen injuſtè, impiè, & ſacrilegè laſciviens tollit membra Chriſti, & meretrici dat: *Non poſſunt ſimul eſſe membra Chriſti, & membra meretricis, ſed deſinunt eſſe membra Chriſti, ubi adhærent meretrici.* Animadvertit Theophylactus, quòd Apoſtolus non dixit: Tollens membra Chriſti copulabo ſcorto; verùm, quod eſt multò horribilius: faciam membra ſcorti. Quis enim non exterreatur, quis non horreat, ſi audiat membra Chriſti avelli, fierique ſcorti membra. Nam ſicut una fit caro in permixtione licita viri, & uxoris, ſic una fit caro in permixtione illicita meretricis, & amatoris Fornicatio enim ambos unum facit, ut quomodo in natura ſic in macula unum ſint; dum per illam nequiſſimæ voluntatis adheſionem duo unum corpus efficiuntur, id eſt, in eodem ſcelere uniuntur. *Hoc qui non horret, Deo horret.* Tam execrandum ſcelus non horret homo carnalis, Deo odioſus, Chriſto infenſus, & ſibi noxius.

Tertull.

Hom. 18. in 1. Cor.

Tertull.

Apol. 15.

Apol. 14.

D. Anſel.

D. Anſel.

D. Aug.

D. Anſel.

D. Aug. Quò ſibi noxius ſit carnalis homo, inde conſtat, quòd carnaliter vivẽs 1. à paradiſo

exu-

exulat. 2. ſeſe beatitudine privat. 3. æternæ morti mancipat.

Tert. l. de Exh. Caſt. 11.

1. *Unde præſumendum eſt, hos qui intra paradiſum recipi volent tandem ceſſare ab ea re, à qua paradiſus ſine tactus eſt*. Toto tempore, quo primi parentes fuerunt in paradiſo terreſtri, à carnali opere ſe abſtinuerunt: *Adam adhuc integer*; ſiquidem corporis integritatem ſervavit Adamus. Eva *etiam adhuc felix, adhuc digna paradiſo, adhuc virgo*. Quòd ſi corporis puritas conveniens fuit paradiſo terreſtri, quantò magis decet paradiſum cœleſtem, ubi Beati *ſimiles erunt Angelis, quia non nupturi, non morituri, ſed quia tranſituri in ſtatum Angelicum per indumentum illud incorruptibilitatis, per ſubſtantia reſuſcitata tamen demutationem*. D. Bernardinus Senenſis trinam affert rationem, cur carnalis homo à paradiſo cœleſti reiicitur. 1. Quia regnum Dei eſt mundiſſimum, carnalis autem immundus. 2. Quia regnum Dei eſt incorruptibile, carnalis autem corruptibilis, quia amans corruptionem corruptibilis eſt, ſed corruptio non poſſidet incorruptionem. 3. Quia illud eſt ordinatiſſimum, carnalis autem eſt inordinatiſſimus. *Nomine carnis, opera, non ſubſtantiam exponere operibus: ergo carnis, non ſubſtantiæ carnis, in nomine carnis denegatur Dei regnum*. Carnalis itaque homo carnaliter operans à cœlo exulat, & felicitate ſe fruſtrat.

Tert. l. de vel. Virg. 8. l. de vel. Virg. 5.

Tert. l. 3. de reſ. 36. To. 3. Ser. de regn. Eccl. c. 3.

Tert. lib. 5. adv. Marc. 10.

2. Angelos ex depravato fœminarum amore corruiſſe, cenſet Tertullianus: de quibus ſic fatur: *Enimverò qui utique interdum cogitabant unde cecidiſſent, & poſt libidinum vaporata momenta cælum ſuſpirabant*. Hinc tria ſunt notatu digniſſima. 1. Libidinum vaporata momenta, quia venereæ voluptates ad inſtar vaporis in momento evaneſcunt. Nemo poteſt cœlo potiri, *niſi devictis voluptatum ſpumis*. Videbis nonnunquam in aquarum gurgite candidas, & tumidas aquæ ſpumas, ſed citò diſparent: laſcivientes *poſt momentaneas ſuavitates ad ſempiternas amaritudines* deferuntur. 2. Pravi Angeli cogitabant unde cecidiſſent. Lyſimachus cùm inter Getas ſiti conſtrictus ſeſe pariter ac exercitum hoſti dedidiſſet, ac deinde frigidam bibiſſet aquam, exclamavit: *Quàm brevis voluptatis cauſa magnam depoſui felicitatem!* Eodem modo libidinoſi poſt mortem aperient animæ oculos, & præ dolore dicent: *O quàm parva eſt concubitus hora, qua perdidi vitam æternam*. 3. Deſertores Angeli amiſſum ſua pravitate cælum ſuſpirabant. Non abſimiliter luxurioſi dolore tabeſcent, *cùm videbunt juſtos introeuntes in regnum Dei, ſe verò detineri foris in pœnam*. Nam in pœnam ſuæ libidinis à cœlo excludentur, & in infernum æternaliter mortui detrudentur.

l. 1. de cul. fœ. 2.

D. Chryſ. Ser. 8.

D. Bern. in Sent.

Plur. l. de tuend. Valet.

D. Aug. tract. 19 in Joan.

Tert. lib. 4 adv. Marc 30.

3. Nam quid Galatæ legunt? *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ prædico vobis ſicut prædixi, quod qui talia agunt regnum Dei non ſunt conſecuturi æternitate*. Neque æterna duntaxat beatitudine privantur carnales homines, ſed ulterius morte ſempiterna puniuntur. Nam ut addit ex Apoſtolo Tertullianus: *Si ſecundum carnem vivitis, futurum eſt ut moriamini*. Duplici pœna mulctabitur in inferno libidinoſus. Pœna damni: nam Dei viſione privabitur. Nam ſicut caſti cor mundum habentes Deum videbunt, ſic immundi à facie Dei eiicientur, *Cùm ſurrexerit commiuere terram, & clauſerit oſtium utique excludendis iniquis: Recedite à me omnes operarii iniquitatis*. Deinde pœnam ſenſus ſuſtinebit: *Ergo erit pœna à quo fit excluſio in pœnam*; Deus namque miniſterio ignis eum cruciabit: *In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter ſartagines flammeas miſerabilia corpora cremabuntur*. Ignis ad ignem conducit: *Libidinoſum hujus vitæ incendium ad fornacem illam tendit*. Et ut ait Zeno Veronenſis: *Sator iſte carnalis deſiderii, furorque libidinis temporalis æternum gehennæ ignem, & ultricium flammarum promulgavit incendia*. Vis Chriſtiane, libidini extinguere ignem? ad ignem inferni mentis oculos dirige: *gehennæ ignem flammis libidinis oppone, ut ignis igne extinguatur*. Idem conſilium ſubminiſtrat D. Bernardus: *Ardor gehennæ extinguat in te ardorem luxuriæ, major ardor minorem ardorem ſuperet, ſtridor flammarum horribilis amorem depellat libidinis*.

Tert. l. de Pud. 17.

Tert. lib. 4. adv. Marc 30.

Tert.

D. Cypr. de Aſcenſ. Iſid. Pel. l. 4 ep. 433.

Serm. 10.

D. Chryſ. de Repar. lapſ.

Serm. 25. de modo bene Viv.

CASTI-

Digitized by Google

CASTITAS.

SCHOLIUM.

In hoc Tractatu conſideranda eſt Caſtitas 1. *Generalis* : 2. *Matrimonialis* : 3. *Vidualis* : 4. *Virginalis* : 5. *Sacerdotalis* , 6. *Regularis*.

CONCIO PRIMA.

L. de Pud. 1. PUdicitiam nuncupat Tertullianus *principalem Chriſtiani nominis diſciplinam.* Tanta in æſtimatione apud primævos Chriſtianos erat Caſtitas, ut eam omni ſuppliciorum generi, morti etiam præponerent. Pudicitiæ labes maximum omnium Chriſtianis mulieribus videbatur ſupplicium, nullaque erat quæ non potiùs ad leonem, quàm ad leonem duci maluiſſet: & Gentiles ſummam in eas oſtentabant crudelitatem, corpora pudicitiæ dicata exponendo non leonum feritati, ſed lenonum fœditati.

Apol. 48. Quod illis exprobrat Tertullianus: *Ad lenonem damnando Chriſtianum potiùs, quam ad leonem, confeſſi eſtis labem pudicitiæ, apud nos atrociorem omni pœna, & omni morte reputari.* Neſcio an hac tempeſtate fideles pudicitiam ſuppliciis, & morti præferrent & mallent potiùs ad leonem duci, quàm ad lenonem. Hac,

Tert. l. 1. de Pud. 1. inquam, ætate *quamquam rara pudicitia, nec facilè perfecta vixque perpetua.* 1. Rara: perpauci namque ſunt qui ſervent caſtitatem. 2. Nec facilè perfecta: quia ex eis qui pudicitiam amare ſe dicunt, perpauci ſunt perfectè pudici: 3. Vixque perpetua, quia caſtitas ita eſt lapſui facilis, ut phœnix videatur, qui eam toto vitæ decurſu tueatur: Idcircò ad amorem pudicitiæ, perfectæ pudicitiæ, & perpetuæ pudicitiæ accendere contendo, quoniam caſtitas eſt à Chriſtianis 1. ſectanda, 2. integranda, 3. propugnanda.

I. PARS: Tert. Apol. 48. Ad accendendum in Chriſtianorum cordibus amorem pudicitiæ, multum eſt efficax *præconium caſtitatis*. Inter illos autem, qui caſtitatem encomiis commendarunt, præcipuus encomiaſtes Tertullianus qui librum de Pudicitia ſic incipit: *Pudicitia, flos morum, honor corporum, decor ſexuum, integritas ſanguinis, fides generis, fundamentum ſanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis.* Poſt hæc quid ampliùs de pudicitia poteſt dici? Tædioſum foret tot elogia ſigillatim elucidare. Tria prima tantùm ſunt expendenda, oſtendendo pudicitiam eſſe ſectandam, quia eſt 1. flos morum, 2. honor corporum, 3. decor ſexuum.

3. Multiplici de cauſa Caſtitas *flos morum nuncupatur*. 1. Flos delicatiſſimus *Tert. l. de vel virg. 7. l. 1. adv. Iovin.*
eſt, unius dieculæ æſtu marceſcens, levi attactu, affrictu, halitu decidens. Tener etiam delicatus eſt pudicitiæ flos, qui facilè defloratur, præcipuè virginum. 1. *Quarum flos etiam humanam libidinem excuſat.* 2. Quia caſtitas inter cæteras virtutes illuſtriori quadam prærogativa floret, & ut ait Hieronymus: *In pudicitia muliebrium virtutum principatus eſt.* Sic ſolemus dicere, hominem florere, vel in nobilitate, vel in eloquentia, vel in ſcientia qui in his rebus primatum ſibi vindicat. 3. Sicut nihil eſt flore pul- *l. de Pud.*
chrius, ſic caſtitas venuſtior apparet virtus. Idcircò vocitatur à D. Cypriano, *ornamentum morum*; & ut ait Hieronymus, *mulierum deformem redimit, exornat pulchram.* 4. Nihil flore flagrantius, caſtitas ſuaviſſimum efflat odorem: quapropter Baſilius Seleucus pudicum appellat *Templum Deo dignum caſtitatis aroma-* *Orat. 37.*
tibus benè odoratum. 5. Potiſſimum caſtitas, flos morum vocitatur à Tertulliano, quia in ea tanquam in flore omnium virtutum fructus ſpe vernant ad maturitatis gratiam. Flos eſt decor, & adhuc ſpes futuri fructus: *Grati flores, ſed uſque-* *Chryſol. Serm. 62.*
dum perveniant ad poma, flores conſumantur à pomis. Flos non tantùm eſt ſignum futura poma prænuntians, ſed in flore conflantur, & è flore materiantur poma. Verùm ſicut flores ſunt præcoces fructus, qui præmaturè inſunt in flore: ſic in caſtitate præcedunt, condiuntur, & inſunt virtutes ut in flore, & è caſtitate materiantur & effluunt. Una arbor omnium arborum non producit fructus,

ſed

ſed tantùm ſui generis parturit poma. Caſtitas è contra cunctarum flos virtutum, omnium etiam virtutum producit fructus. Quomodo D. Auguſtinus iſtud Ioannis 15. intelligit: *Et omnem qui fert fructum, purgabit eum: Mundat itaque mundos, id eſt, fructuoſos, ut tantò ſint fructuoſiores quantò ſunt mundiores*. Inde conjugatis caſtitatem ſervantibus trigeſimus tribuitur fructus, viduis ſexageſimus, virginibus centeſimus. Adeò eſt feraciſſima caſtitas, ut cunctarum ſit virtutum, vel parens, vel ſocia, vel ſuſtentaculum, vel propugnaculum. Eſt 1. virtutum parens: *Sunt namque terra pinguis, & ferax anima honeſta*. 2. Socia virtutum, quo ſenſu ait D. Ambroſius; *Sanctis una competis virtus*: quia ſcilicet cæteræ virtutes aſſeclæ ſunt caſtitatis, illamque felici ſodalitio comitantur, Ubi enim eſt caſtitas, ibi reperiuntur modeſtia, pudor, temperantia, tranquillitas, pietas. Quapropter D. Anſelmus caſtitatem vocat *conſtantiam bonorum operum*. Strabus Fuldenſis, *perfectionem virtutum*. Liranus, *quamlibet virtutem moralem*. Quaſi ſit inſtar omnium, & illa adnectuntur omnes: 3. Virtutum ſuſtentaculum: nam ut ait D. Hieronymus, *Omnes virtutes ſpiritus quaſi ſolidiſſimum fundamentum, & ſublime culmen continentia ſuſtentat, & protegit*. 4. Tandem eſt virtutum propugnaculum, quia ut refert D. Hieronymus, *doctiſſimi viri vox eſt, pudicitiam imprimis eſſe retinendam, qua amiſſa omnis virtus corruit*. Sollicitè igitur retinenda eſt pudicitia, flos morum.

Tract. 18. in Io. n.

D. Cyrill. in Cat. in 46. Luc.

2. *Honor corporum*. Ante Verbi humanationem humana caro non ita addicta erat caſtitati: qui *non corpus Chriſti, non membra Chriſti, non templum Dei vocabatur*. At ubi caro unita eſt verbo divino nexu perſonali, caro caſtitatis nitere debet puritate. Quod ſic profundè quamvis longiuſculè, ediſſerit Tertull. *Luſerit ante Chriſtum caro, imo perierit antequam à Domino ſuo requiſita eſt, nondum erat digna ſalutis, nondum apta officio ſanctitatis. Adhuc in Adam deputabatur cum ſuo vitio, facilè quod ſpecioſum viderat concupiſcens, & ad inferiora reſpiciens, & de ficulneis foliis pruriginem retinens. Inhærebat uſquequaque libidinis virus, quod nec ipſa aqua adhuc lavarant. At ubi Sermo Dei deſcendit in carnem, ne nuptiis quidem reſignatam, quæ ad lignum non incontinentiæ, ſed tolerantiæ accederet: quæ non dulce aliquid, ſed amarum aliquid inde guſtaret; quæ non ad inferos, ſed ad cœlum pertineret; quæ non laſciviæ frondibus, ſed ſanctimoniæ floribus præcingeretur; ſuam munditias ſuas aquis traderet: exindè caro quacunque in Chriſto reliquas ſordes priſtinas ſolvit, alia jam res eſt, nova emergit jam, non ex ſeminis limo, non ex concupiſcentiæ fimo, ſed ex aqua pura, & Spiritu ſancto*. Carnem in duplici ſtatu conſiderat, & dum in Adamo cenſetur, & dum recenſetur in Chriſto. Ante Incarnationem cenſetur in Adamo, & tunc terrena reſpicit, ſpecioſa quæque concupiſcit, libidinis æſtuat ardore, ludit contra Spiritum laſciviæ volutata cœno, venia digna eſt, quia nondum fuerat unita Verbo: nondum Agni immaculati ſanguine redempta nondum aquis baptiſmi mundata, nondum eo Spiritu Sancto renata, nondum Dei templum effecta. *Habuerint priſtina tempora omnis impudicitiæ etiam poteſtatem*: At poſt incarnationem, poſt unionem cum virginea carne, poſt ſuſceptionem Baptiſmi in quo mundata eſt; poſt Chriſti paſſionem, *quo magno redempta eſt, ſanguine ſcilicet Domini, & Agni*, non ampliùs terram, ſed cœlum reſpicere debet; non immunditiam, ſed munditiem oſtentare tenetur; non voluntari in laſciviæ cœno, ſed pudicitiæ decorari nitore? *Exinde ſtatum vertit, & in Chriſtum tincta, induit Chriſtum*. Non enim ampliùs deputatur cum antiquo Adæ vitio; cujus induerat virus; jam, & Adæ vitium, & virus ejus exuit; ſtatum vertit, alia res effecta eſt, Chriſtum, ſimulque cum Chriſto munditiam, & caſtitatem induit.

Tert. l. de Pud. 6.

Tria ſunt Religionis myſteria, à quibus maximè honoratur caro, Incarnatio ſcilicet, in qua cognationem, & affinitatem cum divino Verbo contraxit; Baptiſmus in quo fuit mundata, & ſancti Spiritus templum conſtituta, Euchariſtia in qua Chriſto unitur, ejuſque membrum efficitur. 1. in Incarnatione affinitatem contraxit humana caro cum Verbo divino, quàm idcircò nuncupat Tertullianus *Chriſti ſororem*; quia eſt ejuſdem naturæ, & ſpeciei cum carne, quam hypoſtaticè ſibi univit Verbum, Sicut omnes parentes filiæ terreno regni deſponſatæ, ſunt participes honoris ad quem attollitur Regis conjux: ſic ex affinitate quam inivit Verbū cum carne in myſterio incarnationis, quævis humana caro, ut carnis Chriſti ſoror, *habet honoris conſortium*. 2. In Baptiſmo

l. de reſ. E.

Tert. lib. 5. adv. Marc. 16.

Spi-

Spiritus ſancti templum efficitur caro, quia cum immediatè reſideat in anima per gratiam ſanctificata, mediatè etiam reſidet in carne animæ eſſentialiter unita. Quare renatos ſic alloquitur Apoſtolus apud Tertullianum: *Non ſcitis vos templum Dei eſſe, & in vobis Dominum habitare?* Caro autem ex præſentia Spiritus ſancti ſanctificata maximè honoratur. *Templum enim Dei ſanctum eſt quod eſtis vos*. 3. In Euchariſtia unitur caro, & Chriſti mēbrum efficitur. *Scitis corpora veſtra membra Chriſti?* Non ſolum quia ſunt membra corporis Eccleſiæ, cujus myſticum caput eſt Chriſtus; neque etiam quia Chriſto mediante unita ſunt, mediis animabus gratia & ſanctitate decoratis; neque adhuc unione morali ratione Incarnationis; ſed quia immediatè corpora noſtra corpori Chriſti unita ſunt: & ut ait D. Chryſoſtomus: *non fide tantum, ſed reipſa nos ſuum efficit corpus*: quo nihil pro carne glorioſius dici poteſt.

Lib. de Pud. 16. Tert.

Tertul.

Hom. 60. ad Pop.

Honor quem mutuata eſt caro à tantis myſteriis, Chriſtianum ſtimulat ut ejuſmodi myſteria per pudicitiam honoret. Nam ut ait ad propoſitum S. Zeno Veronenſis *magna gloria eſt ornare per quam orneris*. Pudicitia debetur Incarnationi, per quam caro noſtra ut carnis Chriſti ſoror honorata eſt. *Diligamus caſtitatem, quia ut hanc ſibi placere Deus indicaret, pudicitiam uteri virginalis eligit*, pudicitia debetur Baptiſmati, in quo corpora noſtra templum Spiritus ſancti conſtituta ſunt, *Honorate in vobis Deum, cujus templa facti eſtis*. Pudicitia debetur Euchariſtiæ, per quam corpora noſtra, membra Chriſti effecta ſunt. Ad quod Chriſtianum ſtimulat S. Leo: *Agnoſce Chriſtiane, dignitatem tuam: memento cujus capitis & cujus corporis ſis membrum*. Pudicitia debetur paſſioni Chriſti, per quam corpora noſtra, ſuo ſanguine redemit Salvator. Ad quod nos hortatur Apoſtolus *appones? empti enim eſtis pretio, ſanguine ſcilicet Domini, glorificate & tollite Deum in corpore veſtro*.

D. Aug. Serm. 7 de Nat. Dom.

D. Aug.

Serm. 1 de Nat. Dom.

Tert. l. de Pud. 16.

Cuncta illa myſteria per quæ noſtra honorata eſt caro, ſunt viciſſim per caſtitatem honoranda: non per impudicitiam dedecoranda, illa tamen non honorant ſed dehoneſtant libidinoſi: Nam 1. Chriſti carnem devenuſtant. *Tantum decoris negitantes, quantum honoris deburrunt*: 2. Munditiem baptiſmatis maculant: *& templum Dei, Spiritus ſancti domicilium* prophanant, haud formidantes vindictam ejus: *qui & templo ſanciendo purificandoque æditualem legem ſcripſit, Si quis templum Dei vitiaverit, vitiabit illum Deus*. 3. A Chriſto corporis membra ſeparant, & ſcorto adglutinant, *Auferens membra Chriſti, faciam membra fornicariæ? Non ſcitis quod qui adglutinatur Domino unus eſt ſpiritus*. 4. Corporis ad Chriſtum pertinentis diſpoſitionem uſurpant: *Omne delictum quod admiſerit homo, extra corpus eſt; qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Ac ne hoc dictum, ut in rem tuam non Domini delecturus, aufert te, tibi & Chriſto, adiicit: Et non eſtis noſtri*. Quot criminum reus eſt libidinoſus! Reus 1. ingratitudinis erga Incarnationem, de decorando carnem, à qua tantopere honoratus fuit: 2. prophanationis erga baptiſmum, turpando aquas gratiæ, à quibus mundatus fuit 3. impietatis erga Spiritum ſanctum, polluendo templum peculiariter ſibi dicatum 4. crudelitatis erga Euchariſtiam, dividendo à corpore Chriſti membrum illi arctiſſimè conjunctum, 5. injuſtitiæ & iniquitatis erga Paſſionem, diſponendo de re ad Chriſtum pertinente pretioſo ejus ſanguine empta: 6. contumeliæ & dedecoris erga pudicitiam, quæ eſt honor corporum.

Tert. l. de vel. Virg. 14.

D. Aug. de Virg. 6.

Tert. l. de Pud. 16.

Tert.

Tert.

3. *Decor ſexuum*. Caſtitatis porro pulchritudo talis ac tanta eſt, ut eam exclamando indicare voluerit Sapiens: *O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate!* Quaſi nihil ſit præclarius ad elegantiam decoris, quam impenſius pudicitiæ ſtudium Etenim ſi naturales, vel ab arte excogitatæ *diſciplinæ ornatiorem animam efficiunt*, quantò majorem illi virtutes conferunt pulchritudinem? *Quid eſt aliud virtus, qua rectè ſapienterque vivitur, quam interioris hominis pulchritudo?* Qualis erat ſponſæ pulchritudo, cui ut Paraphraſtes Chaldæus legit, ſic loquitur ſacer Sponſus: *Oſtende mihi aſpectum tuum & opera tua: aſpectus tuus pulcher in operibus bonis*. Solum hunc animi decorem exiſtimabat & ornabat Gorgonia Gregorii Nazianzeni ſoror, quæ *cum externos multos, & varios mulierum ornatus cognitos, haberet, nullum tamen moribus ſuis, atque intus condito ſplendore præſtantiorem agnoſcebat*. Illum præſertim motum decorem in Chriſtianis expoſtulat Deus: *Deus magis morum quam corporum quærit pulchritudinem*.

Sap. 3.

Tert. l. de Ab. 6.

D. Aug. Ep. 22. de Con. ſent.

Cant. 2.

Greg. Naz. Orat. 11.

D. Aug. 1. 2 cont. Adverſ. leg. 24.

At cur Deus potius animi quàm corporis quærit decorem? Hujus plures ſubminiſtrat D. Auguſtinus rationes: 1. Quia *ſecundum hanc pulchritudinem magis quam corporis facti ſumus ad imaginem Dei*.

F. 1. 2. Conf.

Quod

Digitized by Google

Quod probè noſcens Nona, de illa ſola gloriabatur, & illam ſolam decorabat. De
Orat. 19. qua ſic fatur Gregorius Nazianzenus: *Illa eſt quæ cum aliæ mulieres, ob formæ elegantiam tam nativam quàm fictam & adſcititiam gloriari atque animo efferri ſoleant: ipſa contra hanc unam, quæ in anima, divinaque imagine, ſive tuenda, ſive pro viribus repurganda poſita eſt, pulchritudinem agnoſcebat.* 2. Quia pro reſtituenda, & reformanda præ filiis hominum Chriſtus:
Tract. 19. in Ioan. qui *non habebat ſpeciem neque decorem, ut tibi dares ſpeciem atque decorem. Quam ſpeciem, quem decorem? dilectionem charitatis.* 3. Quia licèt corporea pulchritudo ſit naturæ bonum, & ut loquitur Ter-
Lib. 1. de Cult fœ. 2. tullianus, *fœlicitas corporis divinæ plaſticæ acceſſio, animæ aliqua veſtis bona:* at-
D. Aug. l. 30. Civ. 22. tamen hujuſmodi bonum *minimum eſt, non bonis proprium, ſed bonis maliſque commune.* Pulchritudo autem quam largitur virtus, eſt maximum bonum, juſtis dun-
D. Aug. Tract. 9. in Ioan. taxat proprium: nam *ubique juſtus, ubique decorus.* 4 Quia pulchritudo corporis ſine animi decore eſt vera deformitas. Nam *quis decor cum injuria?* Animi autem decor etiam in corpore deformi reſ-
Tert. lib. 2. de Cult. Fœm. 36. plendet: *Eſt quædam pulchritudo animi juſtitia, qua pulchri ſunt homines plerique, etiam qui corpore, diſtorti atque deformes*
D. Aug. l. de Tri. 88. *ſunt.* 5. Homines pulchritudine corporis pollentes, fœdo amore turpantur. *Quæ cum immunditiis pulchritudo?* ait
D. Aug. Tract. 9. in Ioan. Tertullianus. At è converſo *anima noſtra fœda per iniquitatem, amando Deum*
Prov. 31. *pulchra efficitur. Qualis amor qui reddit pulchram amantem.* 6. Corporis decor vanus, & eſt. *Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo.* Sirus legit, *Mentitur decor, infructuoſa eſt pulchritudo.* Hebræa lectio habet: *Mendacium gratia, & vanitas pulchritudo.* Anima autem decor
D. Aug. in Pſal. 44. verus, & virtutis feraciſſimus eſt. *Summa & vera pulchritudo juſtitia eſt.* 7. Cor-
Phil. Iud. l. de Prov. poris pulchritudo *brevi adeò extinguitur tempore, ut antequam floreſcat, defloruiſſe videatur:* Animi autem pulchritudo tandiu perſeverat, quandiu amatur Deus: *Deus autem ſemper pulcher eſt, num-*
D. Aug. Tract. .. in Ioan. *quam deformis.* 8. Corporis pulchritudo *obiicit oculis irritabiles formas;* & ut
I act. l. 6. c. 28. loquitur Tertullianus *præſtigia formæ.* Quare hominem hortatur Sapiens: *Ne attendas fallaciæ mulieris.* Per fallaciam intelligit pulchritudinem, ornatum veſtium, faciei fucum, fictiones, artes, fraudes, blanditias, quibus pulchra fœmina amaſios allicere, ineſcare, & venuſtatis blandimento pervertere nititur.
D. Chryſoſtomus legit: *Ne diſcas pulchritudinem alienam.* Quaſi hæc pertinent ad oculos corporis, & ex inde oculos mentis; nam ex aſpectu faciei pulchræ, mens illam diſcit, ad eam attendit, & formæ præſtigiis faſcinatur. At animi pulchritudo non allicit oculos neque faſcinat intellectum. *Illi verus decor, qui non alienos oculos capit, nec mentes fragiles vulnerat.* 9. Pulchritudo corporis periculoſa eſt, nam & poſſidentibus gloriam ingenerat, & aſpicientibus concupiſcentiam importat. Inde ſic mulieres Chriſtianas monet Tertullianus: *Cum igitur & noſtra, & aliorum cauſa verſetur in ſtudio periculoſiſſimi decoris, jam non tantum confictæ, & elaboratæ pulchritudinis ſuggeſtum recuſandum à vobis ſciatis, ſed etiam naturalis ſpecioſitatis obiit terandum diſſimulatione & incuria, ut perinde oculorum incurſibus moleſtum.* Animi pulchritudo quantumvis nota ſit, nullum affert periculum, abſque ullo ſui, & aliorum damno, Deo, Angelis, & hominibus placet, quibus juſtitiæ characteres oſtentat. Nam *ſe tranſmittit ad artificem, & ad id quod eſt verò pulchrum, ſanctum ſignum, lucidum juſtitiæ characterem oſtendens Angelis.* 10. Corporea pulchritudo ornatur, ut plurimum veſtium cultu, & colorum fuco. Quare Tertullianus illam vocitat *confictam; & elaboratam libidinem.* Animæ verò pulchritudo *ornatur auro fidei, argento ſapientiæ, virtutum gemmis, ſanctitatis velis, verecundiæ roſis, liliis caſtitatis pudoris liliis,* 11. Sexum non decorat ſed dedecorat. *Ars pictorum ac fucus, pulchritudoque vilis quam infernus fecit artifex, qui Dei figmentum fraudulentis abſcondit coloribus, & honoris gratiam dedecorat.* Animæ pulchritudo ſexum venuſtat, & verecundia quæ foris oſtenditur, tum homines, tum fœminas multum decorat: *Rubor ipſe genarum quem fortè invexerit pudor, quantum gratiæ, & decoris afferre voluit ſolet.*

Hac interna, & externa pulchritudine decorata erat ſancta Sponſa. Quòd ut ſacer innuat Sponſus eam ſemel, & iterum pulchram vocitat: *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es.* Ut autem animadvertit Philo Carpathius *duplici laude celebrat, ut non modo extrinſecus eam formoſam eſſe oſtendat, verum, & intrinſecus decoratam.* Hac duplici pulchritudine decoratus erat: ſanctus Maximi-

Marginal notes (right column): l. 1. de cult. fœm. 8. Prov. 5. — Homil. 14. ad Pop. Ant. — D. Aug. Serm. 81. de Temp. lib. 2. de cult fœ. 2. — Clem. Alex. Strom. 4. — lib. 2. de cult fœ. 2. — Chryſ. Serm. 21. Greg. Naz. Orat. 11. — D. Bern. Serm. 86. in Cant.

ximinus, de quo Euſebius Emiſſenus:

Hom. de S. Max. Hom. de S. Steph.

Eminebat in ſpecie exterior expreſſa imago ſanctitatis. D. etiam Stephanus vultu præferens formam angelicam animæ pulchritudinem denotabat. Nam ut idem refert Euſebius: *Abundantia cordis tranſit in decus corporis: in exteriori gloria, candor interioris exundat: & abſcondita pectoris ornamenta, ſpeculum frontis irradiant: habens in ſe Spiritum ſanctum os præ ſe geſtat angelicum: nimirum tali eum vultu internus habitator induerat*. Et ut mundi referam incunabula, Cæſarius Arelatenſis, vult Sethum Adami filium, fuiſſe nuncupatum Deum, eò quod ſplendidæ formæ prærogativa innocentis quondam protoparentis reſculptam præ ſe ferret pulchritudinem.

Dialog. 1.

Adamus genuit filium ad ſimilitudinem ſuam, ſecundum imaginem ſuam, hoc eſt, qualem habuit ab initio quando factus eſt à Deo: imaginem, & ſplendorem in facie: & vocavit nomen ejus Sethus, hoc eſt reſuſcitatio, quoniam, videbat in illo priſtinam, & admirabilem illam formam, & gratiam renovatam, & ſplendorem ſacroſancti Spiritus, quem videntes illius temporis homines, Deum appellaverunt.

Cl. Alex. Serm. 2.

Ejuſmodi *ſancta pulchritudo*, quæ eſt *decor ſexuum*, fulgere debet in cunctis Chriſtianis, præcipuè in magnatibus, & mulieribus. In magnatibus: quare Plinius junior Trajani Imperatoris Encomiaſtes, in Panegyris exordio, tanti principis continentiam laudat *Quid enim præſtabilius aut pulcherius munus Dei, quam caſtus, & ſanctus & Deo ſimillimus Princeps?* Etſi Trajanus fuerit, magnanimis, fortiſſimis, juſtiſſimus, triumphis glorioſiſſimus, præcipuè illum de ſanctitate, & caſtitate commendat Plinius, quia Deo magis caſtitate quam cæteris bonis aſſimilatur Imperator. Non deerat in poſteritate vel cognatione Moyſis, qui præeſſe poſſet populo Dei: attamen Moyſes gentis Hebreæ princeps, Joſue potiùs ſui principatus reliquit hæredem, quam aliquem è propriis filiis, aut cognatis coutribulibus. Hujus cauſam affert Philo Judæus, quia

l. de Caſt.

fuerat *in dictis factiſque hujus beneſtatem expertus*. Quaſi parum profuiſſet politica & bellica pretia, & reliquæ dotes, quæ Principem ſumptuoſius adornant, ſi defuiſſet honeſtas. Uxorem ad pudicitiam, & pudorem hortatur Tertullianus: *Stude igitur ad virtutem continentiæ, quæ pudori procurat:* quia nihil ita mulieres exornat ac pudicitia & pudor. *Pudor eſt in mulieribus amabiliis flos, & rubor delectabilis* &

l. 1. ad ux. 8.

quia, ut docet D. Auguſtinus, *omnis corporis pulchritudo, eſt partium congruentia; cum quadam coloris ſuavitate*. Tertullianus deſcribit caſtitatis pulchritudinem, & Chriſtianis fœminis aptat virtutum, & colorum (ad eas decorandas) congruitatem.

Greg. Naz. Car. 63. l. 22. Civ. 19.

l. 2. de cul. fœm. 13.

Prodite vos medicamentis, & ornamentis exſtructæ, Prophetarum, & Apoſtolorum ſumentes de ſimplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depingite oculos verecundia, & os taciturnitate, inſerentes in aures ſermones Dei, adnectentes cervicibus jugum Chriſti; caput maritis ſubiicite, & ſatis ornata eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & pluſquam in auro placebitis.

Sicut pudicitia eſt decor ſexuum, ita impudicitia eſt ſexuum dedecus: nullum eſt enim vitium quod ita hominem devenuſtet ac luxuria, quia nullum eſt vitium quod ſit adeò probroſum, & adeò rationi, legi divinæ, diſciplinæ Chriſtianæ, & Chriſto adverſum ac luxuria.

D. Aug. l. 14. Civ. 25.

Verùm, quantumvis adverſetur Chriſto, rationem obnubilet, & hominem infamet impudicitia: *ad hoc delapſa eſt humana perverſitas: ut vir habeatur victus à libidine, & vir habeatur victor libidinis:*

D. Aug. l. de decem Chordis 9.

Et ut deplorat Salvianus Maſſilienſis Antiſtes, libido quæ apud Gentiles crimen, & humanæ naturæ dedecus habetur, apud Chriſtianos honor habetur, & decus. *Puritatem nos fugimus, illi amant: fornicatio apud illos crimen atque diſcrimen eſt apud nos decus*.

lib. 7. de Gubir.

Tamen abeſt, ut fœmina quæ turpatur à magnatibus, dedecoretur, quin immò maximè honoratur: ut conſtat ex Judith hiſtoria, quàm Vagao ad pellicium urgens ſic alloquitur: *Non vereatur bona puella introire ad Dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus*.

Judith, 12.

Laſcivia in regio Holophernis palatio titulo honoris nominatur, & Juditha dum vocatur ad concubitum, qui famam infamat, honorem dedecorat, conſcientiam turpat, ad honorem vocari dicitur. *Uſque adeò ſic eſt turpitudine vitioſa humana natura, ut totum amittat ſenſum honeſtatis*.

D. Aug. l. 2. Civ. 20.

Nam vir libidinoſus qui ad omnes laſcivias ſe diffluit, fœlix proclamatur. *Luxurioſus immundus atque laſcivus fœlix dicitur abundare voluptatibus, frui deliciis:*

D. Aug. Serm. 4. de Verb. Ap.

mulier etiam publicè ſcortans, & impudenter laſciviens, & libidinibus divitias, & honores captans, prædicatur, *fœlix luxuriæ ſuffragio*. Ex quo fœmina majori fuerit præſtita pulchritudine, eò impenſius ſollicitatur,

Ennod.

tur, & impudentius ſcortatur? Nam ut ait Baſilius Seleucus, *forma voluptates nundinatur*.

Or. 28.

Scio quamplurimas decoras mulieres caſtitatem ſectantes, quarum ſpecies *figura eſt probitatis*: ſed multo plures ſunt adhuc quæ *decoris meſſem requirunt*. Non omnes tamen eamdem meſſem decoris quærunt. 1. Quædam enim ſuperbia tumentes de pulchritudine gloriam captant, & laudes humanas expetunt: unde ſic fantur: *Quid ergo non & excluſa luxuria, & admiſſa caſtitate, laudes corporis gloriam licet?* Quibus reſpondet Tertullianus, gloriam alienam eſſe à Chriſtianis, qui ex diſciplina profitentur humilitatem. *Denique ſi omnis gloria vana, & ſluporata, quanto magis, quæ in carne?* 2. Nonnullæ non aliam meſſem pulchritudinis volunt, quam amorem eorum quibus placere ſtudent. *Verum non de integra conſcientia venit ſtudium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis ſcimus*. 3. Aliæ & harum magnus eſt numerus, ex pulchritudine metuunt luxuriam. *Quia proprie uſus, & fructus pulchritudinis luxuria, niſi ſi quis aliam meſſem decoris corporis arbitratur*. Et harum conditionem miſerrimam exiſtimat D. Auguſtinus, pro momentaneo venereæ voluptatis gaudio, interminabile, & æternum in inferno ſibi comparare tormentum. *Verè plangenda nimis, & miſeranda conditio, ubi citò præterit quod delectat, & permanet ſine fine quod cruciat. Sub momento libidinis impetus tranſit, & remanet ſine termino infelicis animæ opprobrium*. 4. Tandem quædam pulchritudinem venalem habent, quam pro modico lucro dedecorant, nec conſiderant quid, quale, & quantum pro terrenis facultatibus amittunt. Nam amittunt 1. famam vitæ præferendam, & infamiam ſibi comparant. *Si mercedes pro libidine, nullius rei turpis merces decora eſt*. Perdunt animi puritatem, & carnis caſtitatem, quæ eſt theſaurus cunctis terræ divitiis præferendus: *Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ*. 3. Perdunt conſcientiam, & animam quam Chriſtus ſuo ſanguine emit, pro re nullius momenti diabolo vendunt. *O quanta iniquitas, & quam lugenda perverſitas, ut animam quam Chriſtus ſuo ſanguine redemit, luxurioſus propter modicum lucrum diabolo vendat*. 4. Perdunt gratiam, cujus pretium eſt ineſtimabile, item jus ad gloriam: *Jactura ejus non recipit æſtimationem*. Hæ ſunt meſſes, quas ex proſtituto corpore colligunt ſceleroſæ mulieres pulchritudine florentes.

D. Ambr. Tert. lib. 2. ad ux. 4.
Tert. lib. 2. de Cult. Fam. 3.
Tert. lib. 2. de Cor. 3.
Ser. 210 de Temp.
Tert. lib. 2. de cult. fa. Eccliſ. 26.
D. Aug.
Petr. Bleſ. Ep. 81.

Quæ vero vitute ſimul, & decore coruſcant, meſſes etiam requirunt. Non 1. ſuperbiam, tumorem, & gloriam, ſed humilitatem, & abjectionem: *Nam ubi pudicitia, ibi vacua pulchritudo*. Non 2. inverecundiam, & impudentiam, ſed honeſtatem, pudorem, modeſtiam, honeſtatem; Addixerunt enim *adverſus congreſſus, & ſuſpiciones impudicas providendum omni modo eſſe*. Non 3. hominum amorem, quos præſtigiis formæ ad ſe allicere ſtudeant: *Quoniam perfecta, id eſt Chriſtiana pudicitiæ, appetitionem ſui non tantum non appetendam, ſed etiam execrandam ſibi ſciunt*. Non 4. præſumptionem, & ſecuritatem qua ſe tentationibus exponant, ſed timorem, & ſui diffidentiam, qua pericula & cadendi occaſiones fugiant. Eſt etenim *timenda dignitas formæ, ut poſſidentibus gravis, appetentibus exitioſa, conjunctis perículoſa, expoſita tentationibus circumdata ſcandalis*. Non 5. faciei cultum, veſtium luxum aut alias Veneris artes, quæ ſpirant amores; totum earum ſtudium eſt, ut nativus decor nec ſibi nec aliis noceat; Etenim *curanda eſt amputatio, & decuſſio redundantioris nitoris*. Non 6. honores, divitias, voluptates, quæ ex luxuriæ negotio captantur, ſed animi decorem, corporis integritatem, famæ nitorem, gratiæ ſanctitatem, jus ad æternam hæreditatem. Nam *finis modeſtiæ timor Domini, divitiæ, & gloria, & vita*. Hæc ſunt bona quæ conſequuntur veram, & perfectam pudicitiam, quàm pulchræ mulieres virtutis ſtudioſæ, ſectantur, & integrè præſtant.

Tert. l. de cult. fæ.
Tert. l. 2. de cul fa. 2.
Tert. l. 2. de cult. fa. 2.
Tert.
Prov. 22.

II. PARS

Multi ſunt hac ætate *à quibus abeſt conſcientia veræ pudicitiæ* Non ſolum aſſertores libidinis atque luxuriæ, qui his diebus tumulatus Nicolaitarum fœditates ad vitam revocare nituntur; ſed etiam qui ex Chriſtiana diſciplina caſtitatem profitentur, *eouſque jam excelevit, ut non ejuratio, ſed moderatio libidinum pudicitiæ credatur; iſque ſatis caſtus habeatur, qui minus caſtus fuerit*. Seu, ut legit Rigaltius, qui minus inceſtus fuerit: Sunt namque nonnulli qui animam fœdis cogitationibus contaminant quaſi cordis mundities, & exterior modeſtia ad caſtitatem non requirantur. *Aut ignorantes ſimpliciter, aut diſſimulantes audaciter, ita ingrediuntur quaſi pudicitia in ſola carnis integritate*,

Tert. l. de Pud. 1.
Tert. lib. 1. adv. Marc. 29.
Tert. l. de Pud. 1.
Tert.

tatt, *& ſtupri averſatione conſiſtat*. Alii è contra nihil obſtrepere pudicitiæ exiſtimant nec laſciviofum exteriorem ornatum, nec libidinoſam corruptionem corporis, modò ſervent *ſpiritum integrum ab immunditiarum contagione*. Iſti cordis munditiem, & corporis puritatem ſectantes, pudicitiam cum fuco, & cultu confœderant, nec animadvertunt, *quoniam lenocinia formæ, nunquam non proſtituto corporis coniuncta, & debita etiam Scriptura ſuggerunt*. Quantum tria hujuſmodi figmenta ſint probroſa, *quantum à noſtris diſciplinis, & proceſſionibus aliena ſint*, nemo compos rationis, & fide illuſtratus, non videt. Chriſtianus debet *ſapere ad pudicitiam*, ait D. Hieronymus: ſapere autem ad pudicitiam, eſt veram pudicitiam docere, & præſtare: pudicitia verò nequit eſſe vera, niſi ſit perfecta: neque perfecta, niſi ſit integra: neque integra, niſi ad ejus integritatem concurrant, 1. munditia cordis, 2. puritas corporis, 3. gravitas exterioris.

Tert. l. de pud. 13. — *Lib. 5. de cult. fam.* — *Tert. de cult fam. 7.* — *l. 1. cont. Iovian.*

1. Ad veram, & perfectam pudicitiam requiritur *caſtæ mentis integritas*, quam docet Chriſtiana diſciplina. Idcircò Chriſtianos per Prophetam Regium hortatur Deus, *Apprehendite diſciplinam*. Hebræa lectio habet: *Adorate pure*. Genebrardus legit: *Oſculamini puritatem*. Rabbi Salomon: *Adoramini*, ſive, *inſtruite vos puritate cordis*. Qui puritatem cordis non habent perfectam, non habent caſtitatem: Quare impuro cordi ſic fatur Tertullianus, (*ſpirituali affectione, carnalem concupiſcentiam humanis*:) Neque Chriſtianam obſervant diſciplinam agentes contra præceptum ipſiuſmet Dei, qui libidinoſam prohibet cordis concupiſcentiam. *Qui viderit ad concupiſcentiam, jam mœchatus eſt in corde ſuo*. *Lex ſuperſtructa eſt; origines quoque delictorum, id eſt concupiſcentias, & voluntates, non minus quàm facta condemnans*. Deipara *erat virgo mente, & corpore, unum enim ſine altero minimè placet Deo*. Haud placet Deo virginalis integritas corporis, *cum ſpiritu ipſo violatur in virgine*. Violatur autem ſpiritus in virgine, cùm per impurum amorem cordis puritatem contaminat. Nam licèt corporis ſervet integritatem, cordis integritatem amittit. Non eſt integrè virgo quæ mente maculatur, corde, & deſiderio ſcortans *negat ſe virginem, ſpiritu nuptam* demonſtrat: hujuſmodi *virgo genus eſt monſtruoſum*, quia eſt virgo, & non virgo integra, & corrupta: corrupta mente, integra corpore. Ut verè ſit virgo, bina indiget integritate, ſcilicet cordis, & corporis.

Tert. l. de cult. fam. 12. — *Pſ. 2.* — *Lib. 1. ad Vx. 4.* — *Lib. de pud. 6.* — *S. Bern. ...* — *Tert. l. de vel. virg.* — *Tertull. l. de vel. virg. 11.* — *Tert. l. de vel. virg. 7.*

2. *Poſt ſpiritualem caſtitatem corporalis ſequebatur integritas*. Mulieres, quæ ultro corporalem amittunt caſtitatem, pudicæ non ſunt. Nam ut ait Tertullianus: *Cæterum etſi adulterium, & ſtuprum dixeris, unum erit contaminatæ carnis elogium*. Nam antequam ſcortentur corpore, mente & affectu ſcortatæ ſunt. Quæ verò per vim & contra ſuam voluntatem, corporis perdunt integritatem, etiam in violato, & corrupto corpore, integritatem animi, & pudicitiam ſervant. Nam, ut ait D. Auguſtinus, *violentia non violatur pudicitia, ſi mente ſervatur: quoniam nec in carne violatur quando voluntas patientis ſua turpiter carne non utitur, ſed ſine conſenſione tolerat quod alius operatur*. Immunditia committi nequit ſine peccato, quapropter ubi non eſt peccatum, ibi non eſt impudicitia: quando autem mulieris violatur caro renitente ejus voluntate, nullum committit violata mulier peccatum, quia peccatum non eſt niſi ſit voluntarium. Quod ſic aſſeverat D. Auguſtinus: *Si animus nulla conſenſionis turpitudine maculatur, etiam carnem ſuam defendet à crimine; & quidquid in ea nec permiſit, nec commiſit libido patientis, ſolius erat culpa facientis, omniſque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, ſed pro paſſionis vulnere deputabitur*. *Tantum enim valet in mente integritas caſtitatis, ut illa inviolata nec in corpore poſſit pudicitia violari, cujus membra potuerunt ſuperari*. Tantum abeſt ut illata vis ſit probroſa, & criminoſa, quinimmò eſt innocua, & laude digna. Quare ei, qui beatam Agnetem duci ad lupanar mandaverat, dixit virgo: Si invitam juſſeris violari caſtitas mihi duplicabitur ad coronam: *Timendus eſt decor propter iniuriam, & violentiā ſectatorum*; & integranda eſt caſtitas per exteriorem modeſtiā, & gravitatē.

Tertul. l. de pud. 1. — *Ep. 180. ad Honor.* — *Ep. 122. ad Victor.* — *Tert. l. 2. de cul. 2.*

3. *Ubi pudicitia, ibi gravitas adiutrix, & ſocia ejus. Quo ergo pacto pudicitiam ſine inſtrumento ſuo, id eſt ſine gravitate tractabimus? quomodo autem gravitatem adminiſtrandæ pudicitiæ adhibebimus, niſi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione ſeveritas circumferatur?* Pudicitia in totius hominis contemplatione circūfertur, cùm oculis nō ſolùm Dei, non Angelorum dumtaxat, ſed etiam hominum obiicitur, quod tunc ſic, quando interiùs, & exteriùs apparet. Deus quidem

Tert. l. 2. de cult. fam. 8.

& Angeli interiùs intuentur, homo verò interiùs nequit conſpicere, ſed dexteriùs duntaxat conſpicit. Verùm quia *facies occultorum ea quæ parent*, ex æterna pudicitia internam colligit pudica mulier. *Sponſa Chriſti, arca eſt teſtamenti, intrinſecùs, & extrinſecùs deaurata*; ornata intrinſecùs per cordis puritatem, & carnis integritatem: extrinſecùs decorata per honeſtatem, quæ in ſermonibus operibus, & veſtibus emicat. *Pudicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe, verùm & videri: tanta enim debet eſſe plenitudo ejus, ut emanet ab anima ad habitum, & eructet à conſcientia in ſuperficiem, ut & foris inſpiciat ſupellectilem ſuam, quæ conveniat fidei continendæ in perpetuum*. Caſtitatis integritas interiùs, & exteriùs complectitur; non cenſetur vera, & perfecta pudicitia, quæ ſui non eructat ſpeciem, & puritatis non emittit radios in ea, quæ foris apparent humanis oculis. Plena, & Chriſtiana non putatur munditia cordis, quæ in facie, in ore, in geſtu, in habitu non ſemper tranſparet.

Tert. l. de An. 15. D. Hier. ep. 17. ad Euſtoch.

Tert. l. 2. de cult. fœm. 13.

Cunctà encomia, quibus ſponſus ſponſam commendat, mirâ ejus denotant puritatem. Nam ad innuendam vultus pudorem, genas ejus velut fragmen mali punici contemplatur: *Sicut fragmen mali punici genæ tuæ*; ad denotandam verborum munditiem, labia ejus dulcia, & purpurata prædicat: *Sicut vitta coccinea labia tua, eloquium tuum dulce*. Ut aſpectus demonſtret caſtitatem, tribuit ei oculos columbarum: *Oculi tui, oculi columbarum*, quia puritas attribuitur Spiritui ſancto, quia ut ait Tertullianus: *Columbæ figura delapſus in Dominum, ut natura Spiritus ſancti declararetur per animal ſimplicitatis, & innocentiæ*. Et quia albedo ſignificat munditiem, addit ſponſus: *Oculi tui columbarum quæ lacte lota ſunt*. Animadvertit autem Gregorius Nyſſenus, quòd lac nullas emittit rerum umbras vel ſpecies; aqua, oleum, vinum etiam ſunt velut ſpecula quæ repræſentant objecta ſibi oppoſita: lac verò nullum objectum repræſentat. Oculi ſponſæ lacte loti ſunt, quia non recipiunt, nec immittunt ſpecies rerum turpium, quæ contaminant animam. Oculus enim impudicè injectus commovet, & turpat animam: *cùm ſpiritui appareant aures, & oculi, nec poſſit mundus præſtari cujus apparitores inquinantur*. Tandem ſponſus veſtimentorum ſponſæ laudat fragrantiam: *Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris*. Hæc ſunt

Cant. 4.

Tert. l. de Bapt. 8.

Cant. 5.

Hom. 13. in Cant.

L. 1. de Spect. 17.

Cant. 4. Tert. l. de Bapt. 17.

externa pudicitiæ Chriſtianæ ſigna, quæ ex vultu, oculo, ſermone, & habitu maniſeſtantur. Pudica mulier, cui *magis diſciplina verecundiæ, & modeſtiæ incumbit*, debet 1. faciei verecundia, & pudore caſtitatem demonſtrare; verecundia autem caſtitatem denotans apparet in vultu. Quia, ut ait Hildebertus, *vultus interpres animi eſt*. Idem docet Tertullianus aſſeverans *mentes ſtatum in fronte conſiſtere, prioremque eſſe pudoris quàm corporis plagam*. 2. Oculis pudicitiam denotat pudica mulier. Ut enim ait Alexandrinus Clemens, *teſſeram virtutis ferunt oculi*. Impudicitia per oculos dignoſcitur, mulier quæ impudicos emittit, & recipit aſpectus, integram non habet pudicitiam: *Tales enim oculi volent virginem viſam, quales habet virgo quæ videri volet; invicem ſe eadem oculorum genera deſiderant: ejuſdem libidinis eſt videri, & videre*. Sicut impudici aſpectus impudicitiam oſtentant, ſic oculi modeſti, & verecundi non injicientes, nec captantes laſcivos aſpectus, ſapiunt pudicitiam. Ut enim addit Tertullianus: *Tam ſancti viri eſt ſuffundi ſi virginem viderit, quàm ſanctæ virginis ſi à viro viſa ſit*. Qui ſunt hujuſmodi, oculos habent columbarum: *Anima liberata à carnali affectione, habet ſpeciem columbæ in oculis, hoc eſt, characterem vitæ ſpiritualis. Sic quoniam purus factus eſt animæ oculus, capax eſt characteris columbæ, & Spiritus ſancti*. Character autem Spiritus ſancti eſt divinus amor, bonitas, innocentia, ſanctitas, munditia, puritas. 4. Sermones fœminæ pudicitiam oſtentant. Caſta mulier non ſolùm nulla profert verba inhoneſta: *loquacitas nulla turpis*; ſed ut plurimum ſignat *os taciturnitate*, & ſi aliquando loquitur, caſtè ſemper loquitur. Idcircò ſic uxorem hortatur Tertullianus. *Convictus atque colloquia Deo digna ſectare, memor illius verſiculi ſanctificati per Apoſtolum; Bonos corrumpunt mores congreſſus mali*. Et quia, ut bellè ait ad propoſitum Tertullianus *Si nobis omnis impudicitia execranda eſt, cur liceat audire quæ loqui non licèt?* Quod probè ſciens pudica mulier, à verbis impuris dimovet aures: *Illa quæ vera eſt, quæ pudica, quæ ſancta, carebit etiam aurium maculis*. Quæ 4. tandem veſtium modeſtia, & ſimplicitate caſtitatem manifeſtat, & ob hanc cauſam pudicas mulieres, quę non hominibus, ſed Deo ſoli placere ſtudent, ſic monet Tertullianus; *Veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpura pudicitiæ*. Taliter pigmenta-

Ep. 57.

Serm. 9.

Tert. l. de vel. virg. 2.

Gregor. Nyſſ.

Tert l. de pal. 5

Tert. l. de cult. fœm. 2.

l. 2. ad Ux. 8.

lib. de Spect. 17. Tert l. de pud. 1.

L. 2. de cult. fœm. 13.

Digitized by Google

rabit Deum habebitis amatorem. Mulieres, quæ impudicitiam in fronte deferunt, laſcivos aſpectus iniiciunt, ſermones venereos blandè, & cum complacentia audiũt, fucatæ, expictæ & ornatæ incedunt; *Meram, & veram integritatem carnis obtruncant imputantes non ſummam ſuperficiem, ſed intimam effigiem pudoris*. Illas comparat Tertull. mulieribus ethnicis, quarum pudicitiam imperfectam, & inconditam vocitat: *Nam ſi qua in Gentilibus pudicitia credi poteſt, uſque adeò imperfectam, & inconditam conſtat, ut licet in animo aliquatenus tenax ſui agat, in habitus tamen licentias ſe diſſolvit pro perverſitate Gentilium appetendo, cujus rei devitas effectum*. Quòd ſi gentiles fœminæ non ſatis pudicæ habentur ob veſtium ornatum qui laſciviam redolet; à fortiori imperfecta eſt Chriſtianarum mulierum caſtitas, quæ luxu libidinem negotiari videntur. Quas ideò ſic alloquitur Tertullianus: *Quantum autem à veſtris diſciplinis, & proceſſionibus aliena ſunt, quàm indigna nomine Chriſtiano, adulterium in ſpecie exercere, quibus ſtudium pudicitiæ ſit*, quæ veræ, & perfectę pudicitię ſunt ſtudioſæ, frontis tollunt inverecundiam, oculorum laſciviam, aurium maculam, veſtium pompam: nam *cogito Deo, adempta placendi voluntate per luxuriæ occaſionem omnia illa ut otioſa, aut hoſtia recuſantur*; & horum repudium pudicitiam integrat, & propugnat.

Tert. l. de Pud. 1.
L. 2. de cult. fœm. 1.
Lib. 3. de cult. fœ. 5.
Tert. l. 2. de cul. fœ. 5.

3. Caſtitas ex Tertulliano diſciplina eſt *meracior*: vel ut expendit, non minoris notæ commentator, *murator*. Porrò meracior caſtitas muratior eſt: nam velut firmo interiecto muro concupiſcentiæ rejicit illecebras, formidabiles procorum contemnit minas, eorumque machinis fortiter reſiſtit, *Quoniam non poteſt quiſpiam ad Dei puritatem accedere, niſi talis ipſe priùs factus ſit. Illi certè neceſſarium eſt, ut ſe magno aliquo firmoque interiecto muro à voluptatibus removeat, ut nullo quidem pacto hac appropinquatione cordis inquinetur immunditiis. Murus verò firmiſſimus eſt quadam ab affectuum imperio ab alienatio*. Alludit Nyſſenus ad verba Sponſi, qui de caſtitate Sponſæ ſic fatur: *Si murus eſt, ædificemus ei propugnacula argentea*, quibus ſuam valeat adverſus hoſtium impugnationes propugnare caſtitatem. Caſtitas, maximè fœminea, à tribus potiſſimum hoſtibus impugnatur; ſcilicet à carne titillante, à dæmone tentante, & ab homine ſollicitante. Adverſus tres illos

1. de vel. virg. 16.
Greg. Nyſſ. l. de Virg. 21.
Cant. 8.

inimicos propugnanda eſt caſtitas: adverſus 1. carnem titillantem. 2. dæmonem tentantem. 3. hominem ſollicitantem.

Tert. l. 1. ad Vx. 4.

1. *Potentiſſima ſpecies humanæ imbecillitatis, quæ venit de concupiſcentia carnis*. Inter inimicos caſtitatis nullus ſanè magis eſt extimeſcendus, quàm propria caro, quæ eſt hoſtis domeſticus, qui pudicitiam indeſinenter aggreditur. Ut enim ait D. Auguſtinus: *Gravem caſtitas fortita eſt inimicum, cui ſemper reſiſtitur, & ſemper timetur*. Formidandum illum hoſtem habet in ſemetipſo Chriſtianus, qui ſemetipſum expaveſcere debet, cum ſemetipſo pugnare, & ſemetipſum vincere. Et quia nunquam ex toto domeſticum illum vincit hoſtem, etiam victor victum hoſtem ſemper timere, & continuò cum illo præliari tenetur. Et ea eſt cauſa, cur *inter Chriſtianorum pia certamina, ſola dura ſunt prælia caſtitatis, ubi quotidiana pugna, & rara victoria*. Quibus propugnaculis ab impugnationibus adeò formidoloſi inimici tutabitur caſtitas? quibus armis potentiſſimum illum hoſtem debellabit Chriſtianus pudicus, mulier caſta? Modum prȩliandi, & vincendi Chriſtiano ſubminiſtrat Tertull. qui glorioſam reportabit victoriam, *titillatam, deprimens carnem*, eam ſpiritui per jejunia, & macerationes ſubjiciens. *Jejunium ſcimus Dei aream, Chriſti caſtra, murum ſpiritus, caſtitatis ſignum*. Hæc arma Sabinæ nobili matronæ viduæ præbet D. Hieronymus, quibus caſtitatem valeat propugnare: *Meliùs eſt ſtomachum te dolere, quàm mentem: imperare corpori, quàm ſervire; greſſu vacillare, quàm pudicitia*. Caſtitatem à *caſtigando* nuncupatam exiſtimat Doctor Angelicus, quia ſalva, & illibata nequit permanere caſtitas, niſi corporis adhibeatur caſtigatio; caſtigata autem carne *quicunque malus cogitatus ipſa ſeveritate frangetur*. Verum, ut benè animadvertit Magnus Gregorius, in caſtigatione carnis, & ſeveritate, quam quiſque erga ſuum corpus exercet, *neceſſe eſt ut arcem quiſque continentiæ teneat, quatenus non carnem, ſed vitia carnis occidat*. Gula occidit caſtitatem, & luxuriæ vitam dat nam *monſtrum hæberetur libido ſine gula*; occiſa autem caſtitate moriuntur virtutes, quę in illa velut fructus in floribus continentur; *Quando moriuntur virtutes, vivunt vitia, honeſtas perit, diſciplina proſternitur*. Idcircò ne proſternatur diſciplina, pereat honeſtas, moriantur virtutes, occidatur caſtitas; vitia carnis per abſtinentiam, macera-

L. de bo. perſ. mulie. 2.
D. Aug.
Tert. l. de pud. 22.
D. Chryſ. ſer. 12.
2. 2. qu. 151. a. 1.
Tertull. l. de vel. virg. 11.
L. 30. mor. 14.
Tert. de jejun. 1.
Chryſol. ſer. 22.

Digitized by Google

tionem, & ſeveritatem occidenda ſunt. *Ecce nulli noſtrum hoc tempore dicit Deus; Pro me morere; ſed tantummodo; In te deſideria occide*. Quomodo autem Chriſtianus vitia, & deſideria carnalia poteſt occidere? ſcilicet, *dum ſibi ſubtrahit adminicula concupiſcentiæ, mortua membra ſua cognoſcitur bajulare*. Corpus eſt tanquam jumentum, quod non debet fame enecari, ut poſſit Domino ſervire; ſed flagris contundi quando contra Dominum calcitrat: quomodo erga ſuum corpus ſe gerebat S. Hilarion, cui ſic inſultabat quoties aliquam corporis ſentiebat pugnam; (Ego, aſelle, faciam ut non calcitres, nec te hordeo nutriam, ſed paleis; fame te conficiam, & ſiti, gravi onerabo pondere, ut cibum potiùs, quàm laſciviam cogites.) D. Benedictus libidinis æſtuans ardore ſeſe in urticas, & ſpinas nudum injecit: ſicque, ait Magnus Gregorius, *voluptatem traxit in dolorem, & vicit peccatum quia mutavit incendium*. D. Bernardus cùm leviùs conſpexiſſet fœminam in ſtagnum inſiliit aquæ gelidæ, ibique collo tenus diu manſit immerſus. Seraphicus Franciſcus ut ſimilem frigeſceret calorem, nudum corpus in nivis volutavit cumulo. Et D. Paulus caſtigatione rebellem carnem in ſervitutem redigebat; *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo*.

Greg. Ma. ho. 21. in Ev.

D. Cyp. de ſing. Cle.

Tertullianus bellè deſcribit ordinem, quo caſtitatem caro aggreditur: *Si qua oculi divagatio, carnis vacillatio, animi avocatio de tenore decuſſerit*? Oculus namque divina conſpiciens objecta, ab illis venereas ſpecies, captat, quæ carnis accendunt illecebras; illis autem fœdis imaginibus, & carnis ardoris movetur animus. Verùm modum ſtatim præbet Tertullianus, quo fræne ntur oculorum aſpectus, extinguantur carnis æſtus, & inordinati impediantur animi motus: *Animam fide moderans, carnem ſpiritu librans, oculum metu temperans*. Fidei animam moderat, ab eaque fœdas imagines fugat, dum ei cœleſtium ſpecies, quæ promiſit Deus animabus caſtis, repræſentat. *Hæc jam quodammodo habemus per fidem ſpiritu imaginante repræſentata*. Hæc cœleſtis beatitudinis repræſentatio per fidem multum eſt efficax, tum ut anima de inordinatis concupiſcentiæ motibus triumphet. Cùm te in lectulo compoſitum *dulcis libidinum pompa concuſſerit, arripe ſcutum fidei*, hoc pugnabis, hoc vinces, hoc de Venere, & Cupidine triumphabis: tum ut anima cœleſtium bonorum deſiderio, & amore caſtitatis æſtuet. Nam ut ait Chryſologus; *Cœleſtium meditatione animæ, & corporis exerendæ ſunt vires*. Neque dumtaxat meditatio æternæ felicitatis efficaciſſima eſt ad caſtitatem propugnandam, & libidinem expugnandam, ſed etiam ad hoc mirum in modum eſt efficax recordatio inferni, & conſideratio ignis æterni, qui impudicorum animas, & corpora cremabit. Hac enim meditatione *incendium ignibus extinguitur*, ait Tertullianus. Sic ergo Chriſtiana caſtitas de impudicitia triumphat, *carnem ſpiritu librans*. In libra ſpiritus ponderandæ ſunt, & naturæ animæ & carnis, & paſſiones carnis pro tuenda libidine, & rationes animæ pro propugnanda caſtitate. Anima multò nobilior corpore, nam *caro terrena materia eſt, ſpiritus verò cœleſtis*; anima domina eſt carnis, caro mancipium eſt animæ: *Sed & magis animam invehi, atque dominari credendum eſt, ut magis Deo proximam*. Hæc ſpiritus librans duas elicit concluſiones; nam ſi anima eſt cœleſtis, caro terrena, *cur cœleſtibus terrena non cadunt?* Si anima ut Deo proxima, eſt domina carnis, caro verò animæ mancipium; tunc in homine omnia confuſa ſunt, quando caro animæ uſurpat principatum, è contra tunc rectè ſunt ordinata, quando anima imperat, obſequitur caro; & ut ait D. Auguſtinus, *in quo ita ſunt ordinata omnia, ut quod eſt in homine præcipuum, & excellens, hoc imperet cæteris; non reluctantibus quæ ſunt nobis beſtiiſque communia*. Deinde librans ſpiritus paſſionem brutalem, qua caro fertur ad venereas voluptates, & rationes quibus anima ſectatur caſtitatem: *Quidquid illud quod inflammare corpus poteſt, quod fomentum ſuggerit voluptatis, caſtitatis amore fugiendum* judicat, & poſt moderatam fide animam, poſt libratam ſpiritu carnem, oculum adhuc metu temperat. Homo vaſtus, pudica mulier, licèt multa ſint illi timenda, ſuper omnia *timebit virgo ſanctior Dei cenſorium lumen*. Hunc Dei timorem, ex ejus præſentia mutuatum cuilibet Chriſtiano proponit D. Auguſt. ut eum ab impudicitia arceat: *Tu ſolum Deum timeas, ſed tu quem times, major eſt omnibus, ipſe timendus eſt in publico, ipſe in ſecreto. Procedis, videris, intras, videris; lucerna ardet, videt te, extinguitur, videt te; in corde verſaris, videt te, Ipſum time, cui cura eſt ut videat te, vel in timendo caſtus eſto; aut ſi peccare vis, quære ubi te non videat, & fac quod vis*.

Tert. l. de pud. 10.

Tertul. Scorp. 10.

D. Hier. ep. 22.

Serm. 1.

L. 1. de Pud.

Tert. l. 1. ad Ux. 4. Tertul lib. de Reſ. 7. Tertull. lib. 1. ad Ux. 4.

de ſerm. Dom in mont.

D. Cyp. ep. ad Dem.

Tert. l. de vel. virg. 13.

Ser. 46. de Verbi Do.

2. Dæmon eſt acerrimus caſtitatis inimicus.

Digitized by Google

cus. Luxuria ignis eſt, quare pudicitiæ amans *ignea jacula diaboli* pertimeſcit. Ex D. Auguſt. voluptas,& timor ſunt duo arma quibus pugnat, & homines expugnat diabolus: *Alios enim voluptate capit, alios timore frangit*. Verùm multò plures voluptate, quàm timore aggreditur. Carnis illecebris *diabolus hominis ſemper inimicus, laqueos tendit, lapſus parat, foveas fodit, aptat ruinas, ſtimulat corpora, pungit animas, cogitationes ſuggerit, humana tentat*. Quare Chriſtianas mulieres hortatur Tertul. ne anſam præbeant tentationibus: *Viam tentationibus aperire non debemus, quæ nonnunquam inſtando perficiunt*. Nullus ſiquidem adeò imbellis eſt ac laſcivioſus: nullus adeò fortis ut caſtus. Luxurioſi imbelles ſunt, ut patet in quatuor Regibus Sodomæ, & Gomorrhę, qui cum copioſo exercitu à Rege Elamitarum victi ſunt, quia ſcilicet erant multum luxuriæ dediti. Abraham verò victorem Elamitarum Regem cum vernaculis trecentis,& octodecim ſuperavit, quia parvus ille domeſticorum numerus erat caſtitate munitus. Nam, ut animadvertit Rabanus Maurus, *expeditos duxit juvenes ad bellum promptos, qui non fuerant uxorati*. Idem accidit in bello, quod contra hominem gerit dæmon: *Nam, & ſuggeſſimus nullum penè hominem carere dæmonio*. Imò quamplures concurrunt ut hominem ad impudicitiam inducant: *Verùm, & ſeptenarii ſpiritus ut in Magdalena; & legionarii, ut in Geraſeno*: & quamvis immundi illi ſpiritus ſint aſtutiſſimi, maximaque polleant poteſtate, hominem ſuperare nequeunt niſi volentem: *Ita diaboli opus unum eſt tentare quod in te eſt, an velis; at ubi voluiſti, ſequitur ut & ſibi ſubjungat, non operatus in te voluntatem, ſed nactus occaſionem voluntatis*. Chriſtiani pudicitia ornati impugnantem diabolum expugnant tentationibus ejus generosè reſiſtunt, & glorioſam de illo reportant victoriam, de qua ipſimet gloriantur: *Dæmones non tantùm reſpuimus verùm, & revincimus*. Qui verò impudicitiæ ſunt dediti, facillimè à diabolo ſuperantur. Experientia namque comprobatur: *maculata jam corpora humana libidinis reliquias deſideraſſe*. E cloaca impuri elevantur vapore. Luxuria eſt cloaca è qua teter voluptatum anhelitus ſpirat. Chriſtiani pudici, qui fętidum illum volunt declinare vaporem, non ſiſtunt, non ſedem figunt; ſed nares illicò obturant, tranſeunt, quàm celerrimè fugiunt: impudici verò afflant *libidi-*

Tert. l. de Fug. in perſ. ! 3. & lib. 2. de Simb. 1.

Chryſol. ſerm. 11. l. 2. de cult. fœm. 2.

Tert. l. de An. 17. Tertull. lib. de An. 25.

Tert. l. de exh. caſt. 2

Tertull. l. ad Sc. ap. 2. Tert. l. de vel. virg. 7

num vaporata momenta, peſtilenti illo odore inficiuntur,& intra ſe recipiunt dęmones, qui *paſcuntur cadaveribus, putredine ſaginantur delicianter fœtore*. Ita fœtore delectatur dæmon, ut cùm eum à ſepulchris fętidis expulerit Salvator, *de monumentis mitti ſe precatur in porcos malitia, quia fœtores amittere neſcit, ſed mutare*. Quid putridiùs ſepulchris, quid immundiùs porcis: & tamen à tumulorum putredine ad porcorum immunditiam pervenire nititur dæmon. *Vide ubi Satanas ſedem deſiderat collocare, de ſepulchris in porcos. Semel infeſtus putredine habitacula fętida, & immunda requirit, ſordibus delectatur, & cæno, qui utique ſemper fœtore criminum, & ſqualore paſcitur vitiorum*.

Tert. l. 2. de cult. fœ. 2 Chryſ. ſer. 10. Chryſol.

Chryſol. Serm. 17

At cur dæmones monumenta perquirunt, *ſe ſepulchris mandant? Ut homines redigant inſepulchra*. In monumentis tumulantur mortui, dæmonum *tota voluntas eſt homines interire*, ait Chryſologus. At cur *ambiunt volutabra porcorum?* Hujus nobis D. Auguſtinus ſuppeditat rationem: *Petierunt dæmones à Deo, ut ſi eos excluderet ab homine, permitteret ire in porcos; quod miſerii gratia, & certa diſpenſatione dimiſit; ut oſtenderet eos in iis dominari qui vitam porcorum gerunt*. Quinam quæſo magis porcorum gerunt vitam, quàm libidinoſi, qui luxuriæ volutantur cœno? quare Chriſtianas mulieres hortatur Tertullianus; *Nolite margaritas veſtras porcis jactare, ne conculcent eas, & vos quoque evertant; margaritæ veſtræ ſunt etiam quotidianæ converſationis inſignia*.

Chryſol. ſerm. 16.

Tract. 6. in Ioan.

T. 1. ad Vx. 3.

Chriſtiani pudicitia decorati, non dæmonis ſepulchrum, ſed Dei ſunt habitaculum; non inferni redolent fętorem, ſed cęli fragrant odorem. Nam *odor paradiſi quid tibi cum fœtore?* non dęmonis ſubduntur tyrannidi, ſed glorioſè de diabolo triumphant. Scientes enim quod *à Deo confertur continentia virtus*, vires à Deo in ſuis orationibus expoſtulant, ad inſtar Sapientis qui à Deo petendam continentiam & cognovit, & docuit: *Vt ſcivi quoniam aliter non poſſunt eſſe continens, niſi Deus det; adii Dominum, & deprecatus ſum illum*. Qui continentiam habere deſiderat, Deum adeat neceſſe eſt, illā à Deo deprecetur, illam enim à ſe nequaquam habere poteſt. *Cum carne pulchrum faciat Deus hominem, animo caſtum ab homine fieri*, ſtultæ & vecordis mentis eſt credere. Donum illud non eſt humanę virtutis, ſed divi-

Chryſol. ſerm. 16. Tert. l. de vel. virg. 13.

Sap. 8.

D. Aug. ep. 130.

divinæ miſerationis: *Nos caſtitatem , & eos quibus hoc à Deo datum eſt , beatos dicimus*. Vide caſtitatem à Deo datam. D. etiam Auguſtinus probè ſciens, quòd nullus præter Deum poſſit illam dare, ad illam à Deo obtinendam orationis adhibuit præſidium. *Continentiam jubes , da quod jubes*. Adhibenda igitur eſt oratio, quę eſt *pudicitiæ præſidium , ac tutamen*, imploranda eſt divina miſeratio ad inſtar Apoſtoli, qui ut Angelo ſatanæ reſiſteret, ſtimulum carnis reprimeret, ter Dominum rogavit, cui Deus: *Sufficit tibi gratia mea*. Gratia dico, non natura. Advocanda eſt Mariæ interceſſio: *Si carnis illecebra naviculam concuſſerit mentis, reſpice ſtellam, voca Mariam*. Ex D. Auguſtino ut diabolo reſiſtatur, poſcendum eſt Dei adjutorium, quod ex Deiparæ merito potiùs, quàm ex noſtra indignitate obtinebimus.

Cle. Alex. Strom. 3. — L. 10. conf. 19. — Orat. 1. de Orat. — 2. Cor. 12. — D. Bern. ſer 2. ſup. Miſs. — L. de Nat. & Grat. 58

Quando aliquem potentiſſimi aggrediuntur inimici, quibus vix valet reſiſtere, auxiliares vocat copias, ut eorum impetus retundere poſſit. Chriſtianos pudicos oppugnant *ſathanæ cohortes , diaboli legiones*, à quibus facilè expugnarentur niſi haberent *adjutorem Deum, qui dat poſſe quod jubet , & quæ præcepit , facit ipſe*. Caſtitatem præcipit, dat etiam vires ad eam propugnandam iis, qui etiam expoſtulant in oratione, & ſimul cum Deo adverſus diabolum pugnant: *Si cum Deo ſimus , diabolum vincimus*. Qui propriis fretus viribus, ſine Dei auxilio, temerè init cum diabolo certamen, à valido illo bellatore, facilè ſuperatur. Ut enim addit D. Auguſtinus: *Si tu ſolus cum diabolo pugnaveris , vinceris, exercitatus hoſtis eſt. Quid ergo faciendum eſt , quia ille exercitatus? Invocetur Omnipotens adverſus, cum habitet in te qui non poteſt vinci , & ſecurus eſto, quia vincit eum, qui vincere ſoles*. Neque tantùm tentantem dæmonem ſuperabis, ſed etiam impugnantem vinces hominem.

Chryſol. ſerm. 12. — Chryſol. ſer. 11. — D. Aug. Tract. 4 in Ioan. — D. Aug.

3. *Dei ancilla de diverſis inſtitutis cenſearis humanitatis, & caſtitatis*: Chriſtianam mulierem alloquitur Tertullianus, quæ de humanitate cenſetur, tum quando paſſiones ratione frænat, tum quando erga miſeros miſericordiam demonſtrat, tum quando in conſortio ſeſe civilem, urbanam & benè compoſitam oſtentat. De caſtitate cenſetur dum eam ſollicitè propugnat, non ſolùm adverſus carnem titillantem, dæmonem tentantem, ſed etiam adverſus hominem ſollicitantem. Ad quod multa, ſed tria potiſſimum deſerviunt. 1. Timor, & diffidentia ſui, nam *aliquando fit victus , & victoria per timorem*. Qui timet, præcavet ne cadat, qui verò præſumit, non præcavet, & non præcavens, corruit: *Securitas, ac delicti etiam libido eſt ejus*. Diffidentia ſui ex humilitate naſcitur, præſumptio, autem oritur ex ſuperbia. Quàm *infelix & periculoſa ſit præſumptio , multi dum ſe putabant vincere , victi ſunt*, ut Davidis, Salomonis, Sampſonis, multorumque aliorum lapſu conſtat; Inde concludit D. Auguſt. *Nemo ergo ſe falſa ſecuritate decipiat , nec de ſuis viribus periculosè præſumat*. Præferendus eſt præſumptioni timor: nam, ut ait D. Cyprianus, *in hac parte plus expedit bene timere , quàm malè fidere : utiliùs eſt infirmum ſe quis cognoſcat , quàm fortem ; fortis eſt videri velit, infirmus emergat*. Ne ergo periclitetur, & infirmus emergat, de ſemetipſo diffidat, & in Deo fiduciam ponat. Salubre hoc monitum præbet D. Auguſtinus cuidā de ſe diffidenti, & caſum pertimeſcenti: *Quid in te ſtas , & non ſtas? proiicite in eum, non ſe ſubtrahet ut cadas*. Noli timere, ait D. Cyprianus: *Securitatem nobis, & protectionem pollicetur*. Aqua, & ignis maxima denotant pericula; Deus autem nobis ſecuritatem, & protectionem promittit adverſus inundantes aquas, & devaſtantes ignes: *Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te; cùm ambulaveris in igne , non combureris*. Si tranſieris per aquas, & inſurgentes tentationum undas, noli timere, non operient te: quia tecum ero. Si ambulaveris in igne à carnis concupiſcentia, à dæmonis malitia ſufflammato, noli metuere, tecum ſum: gratiæ meę imbribus illos extinguam ignes: *Quis enim ei de ſæculo metus, cui in ſæculo Deus tutor eſt?* 2. Occaſionum fuga, & *ſollicitudo quæ præcavet*, eſt optimum caſtitatis propugnaculum. Ad quod nos hortatur Apoſtolus; *Fugite fornicationem*. Quomodo autem fugiatur fornicatio, oſtēdit Tertullianus; nimirum fugiendo *luxuriæ occaſionem*. In hac occaſionis fuga totam ſpem victoriç Patres uno ore collocant. Hoc namque D. aſſeverat Ambroſius: *Cum aliis vitiis poteſt expectari conflictus, fornicationem fugite ne approximetis, quia non poteſt aliter meliùs vinci*. Poſt D. Ambroſium adducendus eſt D. Auguſtinus dicens: *Contra libidinis impetum apprehende fugam ſi vis obtinere victoriam: nec tibi verecundum ſit fugere, ſi caſtitatis palmam deſideras obtinere*. Ambroſio & Auguſtino aſſentit D. Hieronymus, qui

Tert. l. de cult. fam. 1. — D. Cyp. de ſing. Cle. — L. 1. de Pud. 7 — D. Aug. l. de honeſta mul. — l. de ſing. Cler. — lib. 1. de conf — De Exh. Math. 10. — Eſa. 41. — D. Cyp. de or. Dom. — Tert. l. de pud. 1. — 1. Cor. 6. — lib. 1. de cult. fam. 8. — Apol. 2. — David. 3. — Serm. de Temp.

Vi-

Vigilantio imbecillitatem exprobranti reſpondet : *Fateor imbecillitatem meam, nolo ſpe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam : Tu qui pugnas, ſuperari potes, & vincere. Ego cùm fugero, non vincar in eo quod fugere ; & ideò fugio ne vincar*. 3. Modeſta, & pudorata fœminarum cum viris converſatio; quapropter caſtam mulierem ſic hortatur Tertullianus; *Indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum ſexui tuo ſtrue*, quo te adverſus hominum ſollicitationem defendas.

Cont. Vigilant.

L. de vel. virg. 15.

Homines tribus modis, maximè fœminarum, inſequuntur pudicitiam. 1. Blanditiis, & voluptatibus, 2. divitiis, & muneribus, 3. violentiis, & coactionibus. Has omnes impugnationes fortiter reiiciunt mulieres pudicæ : nam 1. licentias omnes denegant, ad exemplum Rebeccæ, quæ *non ſuſtinuit dexteræ colluctationem, nec oſculi congreſſionem, nec ſalutationis communicationem*. Neque hos, neque alios favores, qui ſunt voluptatum fomenta, concedunt mulieres caſtę, quas his verbis alloquitur Tertullianus; *Quare, benedictę, meditemur duriora, & non ſentiemus : relinquamus latiora, & non deſiderabimus : proiiciamus ornamenta terrena, ſi cœleſtia optamus*. 2. Neque ornamenta, neque munera, neque ulla terrena bona acceptant ab hominibus pudicæ mulieres, probe ſcientes quod *prima caſtitatis victoria eſt facultatum cupiditates vincere, quia lucri ſtudium tentamentum eſt pudoris*. Chriſtianæ fœminæ caſtitatem amantes glorioſè triumphant tum de blanditiis, & voluptatibus, tum de divitiis, & muneribus. Nam ut ait S. Zeno Veronenſis : *peſtiferas odiunt blanditias, & quidquid ingeſſerit mundus voluptatis aut muneris, totum reſpuunt, præſumentes ſe totum habere ſi puræ ſint*. 3. Poſtremò puritatem tantoperè diligunt ut eam vitæ anteponant. Quod ſcientes gentiles tyranni Chriſtianas fœminas, pudicitiam vitæ præferre ſolitas, inquinamentis potiùs quam tormētis cruciabant. *Nam ipſum quoque ſeculum uſque adeo teſtatur, ut ſi quando eam in fœminis noſtris, inquinamentis potiùs carnis quam tormentis punire contendat, id volens eripere quod vitæ anteponant*. Pudicitia illis carior erat quam vita, magiſque jacturam caſtitatis quam mortem pertimeſcebant: ideoque mutuò ſeſe hortabantur. *Stemus expeditæ ad omnem vim*, ne earum puritas violentia, & coactione macularetur. Neque Chriſtianæ dumtaxat fœminæ, caſtitatem morti præferendam judicaverunt, ſed multæ aliæ quarum exempla præter eo, Suſannam ſolam in medium adducens, quæ pudicitiam vitę prętulit potiùs eligens accuſationem, carcerem, infamiam, mortem ipſam, quam impudicorum aſſentiri voluntati.

Tert. l. de vel. virg. 1.

lib. 2. de cult. fam. 13.

D. Amb. Ep. 31.

Serm. de Pud. 1.

Tert. l. de Pud.

Lib. 2. de cul. fam. 4.

Quam paucæ ſunt hac ætate mulieres Chriſtianæ, quæ hujuſmodi caſtitatis imitentur exemplum, quæ non capiantur blāditiis, non corrumpantur muneribus, vi libenter non cedant, quæ ſuis armis munitæ cum viris converſentur? Quas ideò pungit Tertullianus : *Cur non veſtris armis indutæ proceditis?* nam arma pudicitiæ deponentes homines alliciunt ſuavitate ſermonum inverecundia oculorum, immodeſtia actionum, lenocinio veſtium. Quæ omnia non caſtam, ſed potiùs laſcivientem denotant mulierem. *Liceat videri pudicam, certè impudicam ſcilicet*. Alloquitur Chriſtianam fœminam Tertullianus, quæ pudica quidem erat, verum cultu inceſſuque licentiori prodibat, ita ut occaſionem præberet procacibus, adſectandi compellandique velut impudicam : quam mulier pudica, & quæ pudica videtur ſic redarguit : *Quid enim caſtę mentis integritas alterius ſuſpicione maculatur? quid ſperatur in me quod averſor? quid non mores meos habitus pronunciat, ne ſpiritus per aures ab impudentia vulneretur?* Utinam Suſannam imitarentur mulieres Chriſtianæ. Erat Suſanna pulcherrima, ſed *abſcondens decorem, vel quia timens jam placere*. Suſanna ingenti pollebat ingenio, venuſtate etiam ſermonis ; & tamē licèt iniuſtè accuſata, *Suſanna tacuit, & vicit : tacente lingua pro ea caſtitas loquitur*. Suſanna ab impudicis in pomario ſola inventa ſion acquievit eorum ſermonibus, blanditiis, pollicitationibus, minis, ſed ut eorum vim evaderet, *exclamavit voce magna*, ſuos ad auxilium vocans, ne per violentiam contaminaretur. Urgetur ad facinus Suſanna, malitia, & calumnia Judicum qui ei eligendam proponunt aut occultam impudicitiam, aut publicam infamiam, & mortem: Ad hæc *ingemit Suſanna, & ait : Anguſtię ſunt mihi undique ; ſi enim hoc egero, mors mihi eſt : ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras ; ſed meliùs eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quam peccare in conſpectu Domini*. Quale ſpecimen caſtitatis præbuit Suſanna, quę ut incontaminatam ſervaret impudicitiam, contempſit famam, & vitam in ipſo juventu-

Tert. de cult. fam. 11.

Tert. l. de cult. fam. 11.

Tert. l. 2. de Cor. mu. 4.

D. Auguſ. ſer. 118.

tis flore, & tanto pulchritudinis ſplendore, & tamen non audierat Ioannem qui ab Andrea Cretenſi *caſtitatis legislator* nuncupatur, neque exiſtebat tempore legis gratiæ, quam Methodius vocitat *regnum caſtitatis*, quod ſtabilivit ipſemet Chriſtus qui eſt *Dei ſapientia*, *Dei ſanctitas*, *Dei caſtitas*. An non Suſanna condemnat Chriſtianas illas mulieres quæ commorantes in regno caſtitatis, habentes legem caſtitatis, agnoſcentes Chriſtum *Deum caſtitatis*, tamen immemores honeſtatis, famæ, conſcientiæ, ſalutis, legis, ipſiuſque Dei, ad primam ſollicitationem cadunt; Vnde procedit quod Suſanna adeo fortiter ſe geſſit, illæ verò ita ſegniter; Quia Suſanna diligebat honorem, diligebat ſalutem, diligebat Deum, illæ verò nihil horum amant. Amemus Deum, & amabimus caſtitatem, caſtitatem amando, illam etiam cum jactura vitæ propugnabimus, & propugnando vitam merebimur immortalem.

Homil. de Deip.

D. Amb. l. 1. de Virg.

Cyr. Hiero. Catech. 12.

CONCIO SECUNDA.

Coniugium exertè defendentes cum inimico accuſatur ſpurcitiæ nomine in deſtructionem Creatoris, qui proinde coniugium pro rei honeſtate benedixit, incrementum generis humani, quemadmodum & univerſum conditionis in integros, & bonos uſus Marcionē ejusque aſſeclas redarguit Tertullianus, qui ex abuſu nuptiarum occaſionem captant debacchandi in nuptias, uelut diaboli inſtitutum, impudicitiæ negotium: nec attendunt quod res exſemetipſa bona culpanda non eſt, etiam ſi nonnulli malè ea utantur. *Non ideo autem, & cibi damnabuntur; quia operoſius exquiſiti, in gulam comittunt; ut nec veſtitus ideo accuſabuntur, quia pretioſius comparati in ambitionē tumeſcunt. Sic nec matrimonii res ideò deſpuentur, quia intemperantius diffuſæ in luxuriam inardeſcunt. Multum differt inter cauſam, & culpam, inter ſtatum & exceſſum. Ita huiuſmodi non inſtitutio, ſed exorbitatio reprobanda eſt, ſecundum cenſuram inſtitutoris ipſius; cuius eſt tam; Creſcite, & multiplicamini, quàm &, Non adulterabis; & Vxorem proximi tui non concupiſces*. Aliud eſt matrimonium, aliud eſt abuſus matrimonii; Matrimonium eſt à Deo inſtitutum; abuſus matrimonii eſt prohibitus à Deo; Matrimonium à Deo inſtitutum bonum eſt; Deus namque nequit eſſe auctor mali; Abuſus matrimonii à Deo prohibitus malus eſt, quia quod Deus prohibet, malum eſt. Matrimonium bonum eſt, tùm quia à Deo inſtitutum, tum quia eſt Sacramentum novæ legis quod ex ſemetipſo virtutem habet conferendi gratiam: Abuſus ſacramenti malus eſt, tum quia à Deo prohibitus; tum quia luxuria caſtitati matrimoniali directè opponitur, quam uxorati debent, 1. Deo, 2. ſibi, 3. coniugi.

Tertul. l. 1. adv. Marc. c. 29.

Ibid.

Quid agis lex Creatoris inter alienos ſpadones, & urigas tuos? Tantumdem quæreris de domeſtico obſequio, quantum de faſtidio extraneo: proinde, & te lædunt qui abutuntur, quemadmodim qui non utuntur. Verum neque continentia eiuſmodi laudanda; quia hæretica eſt, neque licentia defendenda, quia pſychica eſt. Illa blaſphemat, iſta luxuriat, illa deſtruit nuptiarum Deum, iſta confundit. Legem Evangelicam de duobus inimicis querulam prodit Tertullianus; nimirum de Hæreticis, & de libidinoſis Chriſtianis. Utrique eam offendunt; illi matrimonio non utendo; iſti matrimonio abutendo. Illi non utuntur matrimonio, quia nuptias ut malas, & diabolicas condemnant, iſti matrimonio abutuntur. 1. quia nuptias maculant, & ſuis libidinibus thorum immaculatum contaminant. Utrique ſunt criminoſi: Illi, quia Deum matrimonii authorem culpant; iſti quia divinam legem violant. Perfecti Chriſtiani etſi virginitatem nuptiis præponant, hæreticam tamen continentiam non approbant, & quamvis matrimonium ponum, & licitum credant, impudicitias matrimonii non defenſant, ſed inter hos duos ſcopulos medium iter tenentes, & legem à Deo datam obſervantes, Matrimonium non erubeſcendum profitentur; libidinem fœdam turpem prædicant, matrimonium ex ſe non impudicum, ſed ſanctum propugnant; libidinem quæ matrimonii ſanctitatem turpat, condemnant, *Natura veneranda eſt, non erupecenda: concubitum libido; non conditio fedavit: exceſſus non ſtatus, eſt impudicus; ſi quidem benedictus ſtatus apud Deum; Creſcit, & in multitudinem proficité: exceſſus verò maledictus, adulteria & ſtupra, & lupanaria* Qui ſunt matrimonio coniuncti, ſi nolunt à Deo maledici, ſed benedici deſiderant, debent laſciviam fugere, pudicitiam matrimonialem inviolatam ſervare, quam præſtare tenentur Deo 1. imperanti, 2. præmianti, 3. vindicanti.

I. PARS

Tert. l. de mon.

Tert. l. de An. 27.

1. Præcepta divina pudicitiam mundātia à conjugibus etiam exigunt caſtitatem: *Pudicitiæ indenda, & exigenda ſufficiunt*

Tert. l. de cult. fœm.

ita

Digitized by Google

inſtantia ubique divina præcepta. Multi ſunt uxorati errore decepti, qui ſibi permiſſam omnem laſciviam volunt: pudicitiam vero non uxoratis duntaxat mandatam exiſtimant: vel ſi uxoratis, ſolis mulieribus non autem viris. Verum ut eis oſtendas quantum aberrent à vero *provoca* [*Tert. l. de Pud. 1.*] *ad Apoſtolicam aciem, aſpice epiſtolas ejus; omnes pro pudicitia, pro caſtitate, pro ſanctitate prætendunt: omnes in luxuriæ, & laſciviæ, & libidinis negotia jaculantur*. Divina [*Tert. l. de Pud. 6.*] lex quæ eſt *lex tota ſanctitatis, caſtitatis, & pudicitiæ*, pro omnibus promulgata, cunctos generatim obligat. Ut autem conjugati ſervent caſtitatem ſuo ſtatui conformem, non debent cum extranea neque opere, neque voluntate commiſceri, in uſu etiam matrimonii modum [*D. Aug. Ser. 48 de temp.*] tenere tenentur. *Debet unuſquiſque continens abſtinere ab omnibus illicitis: his autem quæ licita ſunt, debet cum modeſtia, & ſobrietate uti*. 1. Illicita eſt cum extranea uxore commixtio, (quod de viro dicitur [*Tert. lib. 1 ad ux. 3.*] idipſum aſſeritur de fœmina: nam *extranei hominis admiſſio non minus templum Dei violat: non minus membra Chriſti, cum membris adulteræ commiſcet*. 2. Illicita eſt [*Tertull. Apol. 46.*] alienæ uxoris concupiſcentia. *Chriſtianus ſalvis oculis fœminas non videt*, ſcilicet ad concupiſcentiam, *animo adverſus libidinem cæcus*: quia lex divina vetat non tantùm adulterium opere conſummatum, ſed etiam adulterium mente, & voluntate conceptum, quamvis non ſit ad opus, & effectum redactum.

[*Tert. l. de Mon. 1.*] Conjugatus modeſtè adhuc debet uti matrimonio: *Magis honorem refert lex nuptiarum, ubi habet, & pudorem*. Uxorati ſibi mutuo honore conjugii debitum red- [*Tert. lib. 2 ad ux. 3.*] dant, *ut penes ſanctos officia ſexus, cum honore ipſius neceſſitatis, tanquam ſub oculis Dei modeſtè, & moderatè tranſigantur*. Ad modeſtiam, & temperantiam in concubitu ſervandam multum deſervit tum præſentia Dei, tum conſideratio paſſionis, qua Chriſtus membra, tum viri tum mulieris magno pretio emit: *Sit caſtus cum conjuge thorus, non ſit effrenata* [*D. Aug. in Pſ. 146.*] *luxuries libidinum, defer in lecto tuo conjugi honorem, quia membra Chriſti eſtis ambo ſanguine ipſius reparati*. At proh dolor! quam pauci ſunt hæc tempeſtate qui thorum ſervent immaculatum; qui in conjugio demonſtrent pudorem, honorem, mo- [*D. Aug. l. de Doct. Chr. 9.*] deſtiam, & temperantiam! Quam multi *qui effrænata libidine, vel per multa ſtupra defluentes, evagantur!* Quam multi qui alienas conſpiciunt uxores quibuſcum in corde mœchantur! *Si quis exiſtimet adulterium in oſculis, & amplexibus, & in ipſa* [*Tert. l. de idol. 2.*] *carnis congreſſione cenſendum, etenim Dominus quam extenſius iſta diſponat certi ſumus, cum adulterium etiam in concupiſcentia deſignat; ſi oculum quis impegerit libidinosè, & animum commoverit impudicè*. Quot ſunt qui matrimonio abutuntur. Horum quemlibet redarguit Tertullia- [*l. de Exh. Chr. 9.*] nus. *Abuteris continentia cum ſine modeſtia uteris: modeſtia à modo intelligitur:* Nonnè abutuntur illi *qui in ipſa conjuge intemperantiæ ſordes, omni licentia accumulant?* Nonnè abutuntur qui, ut ocu- [*D. Aug. l. 2. de fidel. conjug. 11.*] lorum ſatient concupiſcentiam, fœdiora quæque inverecundo intuentur aſpe- [*Tert. lib. 2 ad ux. 3.*] ctu, quibus complacens uxor, *exhibebit formam, exſtructionem, munditias ſæculares, blanditias turpiores, ipſa etiam matrimonii ſecreta maculoſa?* Nonnè abutitur qui cum uxore congrediens, extraneæ fœminæ æſtuat amore, & cum ea voluntate congreditur? Nam *in hoc ſolemni ſexuum officio, quod marem ac fœminam miſcet*, [*Tert. l. de Anim. 27.*] *in concubitu dico communi, ſcimus, & animam, & carnem ſimul fungi, animam concupiſcentia, carnem opera*. Nonnè abutitur mulier, quæ impedit filiorum generationem, vel ut ſervet decorem, vel quia *timet forſitan redundantiam, ſobolis, ne laboret plures liberando?* Vir etiam qui [*Tert. lib. 1. adv. Marc. 29.*] vel his vel aliis de cauſis ſemen effundit? [*D. Aug. ibid.*] *Illicitè namque & turpiter etiam cum legitima uxore concubitur ubi prolis conceptio devitatur*. Nonnè abutitur, qui contra naturam cum propria ſe commiſcet uxore? *Chriſtianos ad ſexum nec fœmina mutat*: fœmina unica, & uxore propria utitur, & adhuc ad ſexum fœmineum, & naturalem. Vir qui *extraordinariis, & non naturalibus, & portentoſis* fœdatur [*Tert. lib. 5 adv. Marc. 14.*] voluptatibus, Deum graviter offendit: Tum quia matrimonii honorem dehoneſtat: ſiquidem *ſanctitas luxuriæ, & tur-* [*Tert.*] *pitudinis quoque contraria, quæ non matrimonium excludat, ſed libidinem; quæ vas noſtrum in honore matrimonii tractet*. Tum quia Dei legem contemnit & violat. Ad recipiendam Legem voluit Deus populum Iſraeliticum continentia præparari. *Eſtote parati in diem tertium, & ne appro-* [*Exod. 19.*] *pinquetis uxoribus veſtris*. Dei mandato obſequens Hebræus populus *adſtabat purus à mulieribus, & ab omnibus voluptatibus abſtinens*. Ad excipiendas leges munditiam à populo expoſtulat Deus ne ſi forte impurus, divinas præceptiones [*Philo. ib. l. de Dec.*] refractarius refutet. Laſcivia namque,

ex

Digitized by Google

ex legem hominem aut invenit, aut facit, quia *agreſti dominante luxuria ſilveſcit*. Libidini eſt agnatum obſequium dedignari, legis confringere jugum, præceptorum rumpere vincula, quod ſolemnis iſta Dei querela demonſtrat. *A ſæculo confregiſti jugum meum, rupiſti vincula mea, & dixiſti: Non ſerviam*: Statim autem ſubdit unde ejuſmodi inobedientiæ procedat: *In omni enim colle ſublimi, & in omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix*. Hujuſmodi querela non ſolum impudicos reſpicit Iſraelitas, ſed Chriſtianos etiam laſcivientes, qui caſtitatem præſtare debent Deo imperanti, & præmianti.

Chryſ. ſerm. 132.

2. Acutè animadvertit Tertullianus, quòd ut plurimum homo decimo conceptionis menſe naſcitur; ut vel hoc numero ad obſervationem Decalogi inducatur. *Legitima nativitas ferme decimi menſis ingreſſus eſt: quia numeros ratiocinatur, & decurialem numerum, ut exinde reliquorum parentem colant, denique perfectorem nativitatis humanæ: Ego ad Deum potiùs argumentabor hunc medium temporis, ut decem menſes Decalogo magis inaugurent hominem, ut tanto temporis numero naſcamur, quanto diſciplinæ numero renaſcimur*. Cum Chriſtianus renaſcitur Chriſtianam ſuſcipiens diſciplinam, ad divinæ legis obſervationem ſe obligat, quam ut exactius obſervet, obtemperantibus ſalutem æternam pollicetur Deus. *Habes legem; & ſalutem de obſervatione legis*: Hac lege prohibet Deus impudicitiam, & caſtitatem præcipit. Quapropter *ſalus nec fœminarum modo, ſed etiam virorum, in exhibitione præcipuè pudicitiæ eſt*: Elias duplici prærogativa fulget, nam in Taboris monte apparet dum Chriſtus transfiguratur, & curru etiam ſublimatur in cœlum. Ex D. Ambroſio bino illo gaudet privilegio ratione caſtitatis *Elias nullius corporei coitus fuiſſe permixtus cupiditatibus invenitur. Ideò ergo curru raptus in cœlum, ideo cum Domino apparet in gloria*. Splendor Chriſti transfigurati cœleſtem gloriam denotat, Elias qui tanto potius eſt ſplendore, innuit fœlicitatem qua Deus in cœleſti patria præmiat caſtitatis obſervatores, quorum animæ Deum intuitivè conſpiciunt. *Sanctitas de proximo viſura eſt faciem Dei*, ait Tertullianus: corpora vero poſt reſurrectionem ſunt habitum angelicum ſuſceptura. *Ab hinc enim definimus carnem quem omnimode reſurrecturam, atque ex illa demutatione ſuperventura, habitum angelicum ſuſcepturam*. Hoc argumento utitur Tertullianus ut mulieres Chriſtianas ad caſtitatis accendat amorem: *Nam & nobis tunc ſubſtantia angelica repromiſſa*, ſcilicet poſt reſurrectionem corporum; *Chriſtianis translatis in angelicam qualitatem, & ſanctitatem*. Verum ſicut caſtos legis obſervatores abundè præmiat Deus; ita de impudicis legis contemptoribus, vindictam ſumit.

l. de An. 37.

Tert. l. de Praeſ. hær. 43.

Tert. lib. 2 de Cult. fœm. c. 1. ... de vir.

l. ad ux.

Tert. l. de reſ. 42.

l. 1. de cul. fœm. 2.

Tert. l. 2. ad ux. 4.

3. Deo competere juſtitiam, iram & vindictam, multiplici ratione adverſus Marcionem demonſtrat Tertullianus: Nam 1. ſi Deus offenſam ſibi factam non punit, ſtupidiſſimus eſt: & *utique non aliud probibet admitti: quam quod non amat fieri ſtupidiſſimus ergo qui non offenditur facto quod non amat fieri, quando offenſo comes ſit fruſtratæ voluntatis: aut ſi offenditur, debet iraſci, nam & ultio, fructus eſt iræ, & ira, debitum offenſæ, & offenſa comes fruſtrata voluntatis*. 2. Deus nequit eſſe auctor legis, niſi violatores puniat: *Si enim neque æmulatur, neque iraſcitur, neque damnat, neque vexat, utpote qui nec judicem præſtat, non invenio quomodo illi diſciplinarum ratio conſiſtat, & quidem plenior. Quale eſt enim, ut præcepta conſtituat non executurus? ut delicta probibeat non vindicaturus? quia non judicaturus extraneus ſcilicet ab omnibus ſenſibus ſeveritatis, & animadverſionis?* 3. Si Deus non ulciſcitur, neque timetur: ſublato autem timore ad omnes immunditias laxantur fræna: *Age itaque qui Deum non times quaſi bonum, quid non in omnem libidinem ebullis? Summum quod ſciam, fructum vitæ omnibus qui Deum non timent*. 4. Si violatas leges non vindicat Deus, *hoc erit bonitas imaginaria: diſciplina phantaſtica: & ipſa transfuctoria præcepta ſecura delicta*. 5. Si Deus peccata non punit, præſtat ſceleroſis licentiam, & auctoritatem peccandi: *Audite nunc peccatores, quique nondum hoc eſtis, ut eſſe poſſitis: Deus melior inventus eſt, qui nec offenditur, nec iraſcitur, nec ulciſcitur, cui nullus ignis coquitur in gehenna, cui nullus dentium frendor horret in exterioribus tenebris, bonus tantum eſt*. Chriſtianus impudicus eodem modo luxuriat, quaſi Deus impudicitiam non prohibeat, neque vindicet, neque puniat: Ita divinas leges tranſgreditur ac ſi eſſent phantaſticæ. *Cupiditas leges obliterat, jus omne perſequitur divinas abradit ſanctiones*. Tandem adeò ſecurè in omnem ebullit impudi-

lib. 1. adv. Marc. 26.

Cap. 27.

Hildeb. Epiſt. 24.

Digitized by Google

dicitiam, ac ſi non eſſet infernus, neque ignis divinæ juſtitiæ miniſter: & ut deplorat Tertullianus, *Chriſtianæ pudicitiæ ratio concutitur, quæ omnia de cœlo trahit; & naturam per lavacrum regenerationis; & diſciplinam per inſtrumentum prædicationis: & cenſuram per judicia ex utroque Teſtamento.* Naſcitur pudicitia per lavacrum generationis. Scilicet Chriſtiani in baptiſmo ſunt *renati ex aqua, & pudicitia*, ait D. Cyprianus, & obligati ad pudicitiam: tum ratione cœleſtis nativitatis tum ratione cœleſtis diſciplinæ, cujus auctor, & prædicator eſt Chriſtus: *Malo in gloriam Chriſti, à Chriſto deducere diſciplinam.* Tandem pœna quam luent impudici, ad libidinis fugam, & pudicitiæ obſervantiam ſtimulat: quæ ſanè, *aliquatenus in ſæculo moraretur, ſi natura præſtruxerit, ſi diſciplina perſuaſerit, ſi cenſura compreſſerit. Siquidem omne animi: bonum aut naſcitur, aut eruditur, aut cogitur.* Trina ratione, eaque validiſſima, ad ſtudium caſtitatis urget Tertullianus, 1. deſumitur ex natura: 2. ex diſciplina: 3. ex pœna: Chriſtiano in baptiſmate ex pudicitia renatus, cœleſti huic nativitati reſpondere debet: diſciplina Chriſti eruditus; doctrinamque didicit tenetur caſtitate profiteri. Cœli gloriam, & inferni credens pœnam libidinem fugiat, pudicitiam ſectetur oportet, ſi tanta glòria potiri, & ab interminabili illa pœna liberari deſiderat; *Sed bona jam nec naſci licet, ita corrupta ſunt ſemina: nec erudiri, ita deſerta ſunt ſtudia, nec cogi, ita exarmata ſunt jura.* Multi namque perverſi Chriſtiani nativitati baptiſmatis non reſpondent, ſed eam ſuis impudicitiis dedecorant: Chriſti diſciplinam dediſcunt, & ſuis turpitudinibus evertunt: metu gehennæ ab impuris voluptatibus non terrahuntur, ſed in luxuriæ perſeverant cœno, non ſecus ac ſignis inferni eſſet fictitius. Veri Chriſtiani è contra, caſtitate decorantur. *Coacta conſtantius ex metu, & voto æterni ignis, & regni*, quam Deo imperanti, præmianti & vindicanti præſtant: & ſibi debitum exiſtimant.

Lib. de Pud. 1. — Lib. de Pud. 1. — Tert. l. de Pud. 6. — Tert. l. de Pud. 1. — Tert. ib.

Chriſtianos vult Apoſtolus *abſtinere ab ſtupro, non à matrimonio. Scire unumquemque ſuum vas in honore tractare, non in libidine quã gentes.* Chriſtianorum vita multum à Gentilium vita debet differre. Illi matrimonium libidinibus devenuſtant, illi è contra matrimonium caſtitate decorant, & honorant: Etenim *pudicitia eſt ſanctitas ſexuum, vinculum pudoris, pax domus.* Uxorati pudicitiam ſibi debent, trina potiſſimum ratione: ſcilicet ut conſervent 1. gratiam & ſanctitatem: 2. famam & honorem, 3. concordiam & pacem.

II PARS. Tert. lib. ... Marc 14. — D. Cypr. de bon. Pud.

1. Pudicitia eſt *fundamentum ſanctitatis*: non ſolùm quia eſt baſis qua ſolidatur ſanctitas, & ſine qua nequit ſubſiſtere; ſed etiam quia ſanctitas matrimonialem decet caſtitatem, & conjuges tenentur ſactam ducere vitam ut ſanctitati matrimonii poſſint reſpondere. Quare redarguendi ſunt conjuges qui prætexunt matrimonium quaſi impedimentum ad perfectionem, & ſanctitatem. Nam ut ſe excuſent à ſacra menſa, à Miſſæ ſacrificio, à prædicatione verbi Dei, aliiſque pietatis operibus, dicunt, *Uxorem duxi, non poſſum venire.* Hos inſequitur D. Chryſoſtomus, *Quoties dicimus. Cur non rectè vivis, qui poſſum, alligatus uxori; liberis negotiis? id religioſorum eſt*, quaſi connubium ſtudio perfectionis repugnet, & ob oratione, pietate & virtute animam avocet. Animadvertit autem D. Auguſtinus quod dum Apoſtolus ait. Quæ innupta eſt cogitat ea quæ ſunt Domini, ut ſit ſancti corpore, & ſpiritu, *non ſic accipiendum eſt, ut putemus non eſſe ſanctam corpore, Chriſtianam conjugem caſtam: Omnibus quippè fidelibus dictum eſt: Neſcitis quia corpora veſtra templum ſunt Spiritus ſancti; Sancta ergo ſunt corpora conjugatorum fidem ſibi, & Domini ſervantium proinde illud dictum eſt ſecundum ampliorem ſanctitatem innuptarum quam nuptarum.* Comparat Apoſtolus ſtatum virginum cum ſtatu conjugatorum. Licèt ſtatus virginum ſtatum conjugalem in caſtitate & ſanctitate ſuperet, non tamen à conjugatis pudicitiam, & ſanctitatem expellit. Enoch fuit uxoratus, & tamen cum Deo ambulavit, quod oſtentat quantum aberrent à verò, qui matrimonium tanquam virtutis obicem cauſantur: *Audiant viri, & mulieres, & diſcant juſti virtutem: nec putent nuptias in cauſa eſſe, quo minus quis Deo placeat. Nam idcircò divina Scriptura ſemel, & iterum id ſignificavit dicens: Genuit Mathuſalem, & tunc placuit, & idem ingeminat acceperit dicens, & placuit poſtquam genuit, ne quis arbitraretur obſtaculum virtutis eſſe conjugium.* Iſaias Propheta uxoratus fuit ſapientia illuſtratus, tanto virtutum merito præditus, tanta ſanctitatum omnium prærogativa decoratus, ut velut cœli iniquilinus linceis oculis anguſtum Dei ſolium ploauſu penetra-

Tert. l. de Pud. 21 — Luc. 14. Hom. 21. ad Pop. — l. de bon. conjug. 10. 1. Cor. 7. — D. Chryſ.

netraverit, & Seraphim ſtantes ante thronum conſpexerit. De quo ſic fatur D. Chyſoſtomus: *Iſaias ille ſpectator cæleſtium Seraphim, qui in conjugio commercium habuit, nec tamen extinxit gratiam.* Nemo ambigit ſtatum virginitatis antiſtare connubio, & Baptiſtam quam Salvator Angelum appellavit, candore puriſſimæ virginitatis floruiſſe: Ideò ab Andrea Cretenſi *virginitatis ornator* vocitatur. Attamen D. Hieronymus eximius virginitatis laudator, matrimonium Abrahæ cum virginitate Joannis Baptiſtæ confert. Baptiſta namque Meſſię fuit Præcurſor, at conjugio Abrahæ originem Chriſtus accepit, & uxoratus Patriarcha Jeſuannæ familiæ cenſetur princeps. Joannes Evangeliſta mirè commendatur ex commendatione Deiparæ quam ei Chriſtus ob virginitatem commendavit; *Puro pura commiſſa eſt:* cum continentia tamen dilecti diſcipuli Abrahæ connubium confert D. Auguſtinus. *Sicut non eſt impar meritum patientiæ in Petro qui paſſus eſt, & in Joanne qui paſſus non eſt: ſic non eſt impar meritum continentiæ in Joanne, qui nullas nuptias expertus eſt, & in Abraham qui filios generavit. Illius enim cælibatus, & iſtius connubium, pro temporum diſtributione Chriſto militaverunt*, immò fieri poteſt, ut conjux cujus ſtatus minus eſt ſanctus, ſit ſanctior virgine, cujus ſtatus majorem importat ſanctitatem. Nam ut ratiocinatur D. Auguſtinus, *fieri poteſt ut habeat aliquid in vita, & moribus quiſpiam, quo ſuperet alium: idque ſit longè præſtabilius, quam eſt illud unde ab alio ſuperatur. Ac per hoc ſano veroque judicio, cum continentia præferatur conjugio, melior eſt tamen homo fidelis conjugatus, quam continens infidelis. Conſtituamus autem ambos bonos, etiam ſic profectò melior eſt conjugatus fideliſſimus, & obedientiſſimus Deo, quam continens minoris fidei, minoriſque obedientiæ; ſi vero paria ſunt cætera, continentem conjugato præferre quis ambigat?* Idem adhuc fusè proſequitur argumentum D. Auguſtinus. (Fieri poteſt ut animus non habeat aliquid quod alius habet, ſed alius habeat quod pluris æſtimandum eſt. Majus eſt enim bonum obedientiæ, quam continentiæ. Nam connubium nuſquam noſtrarum auctoritate Scripturarum damnatur: inobedientia verò nuſquam abſolvitur. Si ergo proponatur virgo permanſura, ſed tamen inobediens: & maritata quæ virgo permanere non poteſt, ſed tamen obediens: quam meliorem dicemus? minus laudabilem quàm ſi virgo eſſet, an damnabilem ſicut cut eſt virgo? Ita ſi conferas ebrioſam virginem ſobriæ conjugatæ: quis dubitat hanc ferrè ſententiam? Nuptiæ quidem, & virginitas duo bona ſunt, quorum alterum majus: ſobrietas autem, & ebrietas, ſicut obedientia, & inobedientia: Illa bona ſunt, hæc mala. Melius autem eſt habere omnia bona, vel minora, quam magnum bonum cum magno malo, quia & in corporalibus bonis melius eſt habere Zacchæi ſtaturam cum ſanitate, quam Goliæ cum febre. Quapropter non ſolum obediens inobedienti, ſed obedientior conjugata, minus obedienti virgini præponenda eſt: quia omnium virtutum quodammodo mater eſt obedientia.) Eodem modo philoſophatur de humilitate, ac obedientia. *Aliter perit ſanctitas caſti, ſi adulter fuerit, aliter perit ſi ſuperbus fiat, & audeo dicere: conjugalem agentes vitam ſi tenent humilitatem, ſuperbis caſtis meliores ſunt.* Hæc cùm ita ſint, nemo conjugium advocet ad ſceleroſæ vitæ excuſationem: perſonem vitium eſt quod tribuitur nuptiis: matrimonium eſt concupiſcentiæ remedium, non virtutis impedimentum: in ſuo ſtatu conjuges ſæpè ſæpius majori quàm continentes fulgent ſanctitate, ad cujus ſuſtentaculum neceſſaria eſt caſtitas conjugalis; nam *caſtitas baſis quædam eſt ſolida, & initium ſanctitatis*, hanc etenim ſuſtentat, & adhuc propugnat: *Sola caſtitas eſt munimen invictum ſanctimoniæ.* Sanctitas & caſtitas mutuum ſibi præſtant auxilium, ſanctitas pudicitiæ patrocinatur; nam animum, & corpus à venereis voluptatibus liberat: *Anima ab his integra jam non aliunde quam ex ſumma ſanctitate, & ex omni innocentia elata:* & viciſſim ſanctimonia ſanctitatem propugnat: *Iſta ſunt, quæ ſanctitatis cauſa ſervanda ſunt: pudicitia corporis, ſanctitas animæ.* Conjux igitur ſibi debet caſtitatem: tum ut conſervet gratiam, & ſanctitatem, ut conſervet famam, & honorem.

2. *Omnibus ferè ingenita eſt fama poſt mortem cupido.* Famæ deſiderio palatia mortales ædificant, ſtudiis vacant, virtutibus etiam operam dant. *Quis non hodie memoriæ poſt mortem frequentandæ ita ſtudet velut litteraturæ operibus, vel ſimplici laude morum, vel ipſorum ſepulchrorum ambitione nomen ſuum ſervet?* Quapropter Gentiles præmium decernebant iis, qui vel in litteratura, vel in cantus, vel in

Hom. 4. in Iſai.
Hom. de Deip.
Theophilact.
l. de bon. Coniug. 21.
l. 16. Civ. 36.
l. de bon. coniug. 23.
Ser. 53. de Verb. Dom.
Phi. Ab. in Cant. 16.
D. Cypr. l. de Sing. Cler.
Tert. l. de Pud. 13.
D. Aug. l. de Mendac. 19.
Tert. l. de teſt. An. 4.
Tert.

in artibus, vel in ludis, vel in agone exiſtebant victores, probè ſcientes quantum gloriæ & famæ cupido roboret animum ad ſtrenuè certandum: *Ita ab ævo digniſſimum creditum eſt ſtudiorum experimentum, committere artes corporum, & vocum præſtantiam exprimere, præmio indice, ſpectaculo judice, ſententia voluptate: qua nulla ſunt prælia, nonnulla vulnera:* Ejuſmodi agones etiam in alta pace celebrabantur, & licèt nullus eſſet hoſtis, erant tamen vulnera, de quibus athletæ fortiter decertantes gloriabantur: quia quo magis vulnerabantur, eò majorem ſibi comparabant famam: *Pugni quaſſant, calces arietant ceſtus dilaniant flagella dilacerant, nemo tamen agonis præſidem ſuggillaverit, quod homines violentia objectat: injuriarum actiones extra ſtadium, ſed quantum livores illi, & cruores & vibices negotiantur, intendet: coronas ſcilicet, & gloriam & dotem, privilegia publica ſtipendia civica, imagines ſtatuas, & quales poteſt præſtare ſeculum de fama æternitatem, de memoria reſurrectionem.* Neque ſolùm athletæ famæ cauſa vulnerabantur, & cum diſcrimine etiam vitæ pugnabant, ſed multi alii ultrò ſeſe morti addicebant, ut apud homines eorum memoria fieret immortalis. *Mutius dexteram ſuam in ara cremavit, ut hoc factum ejus famam haberet.* Conſtantia namque qua Mutius ignis ſuſtinuit ardorem, famoſum eum reddidit, & apud Romanos, & apud Etrurios. *Longum eſſe retexere Curtios, & Regulos, vel Græcos viros, quorum innumera elogia ſunt contempta mortis, propter poſthumam famam.* Tot exempla lubens prætereo, ut unam afferam Lucretiam, *quæ vim ſtupri paſſa, cultrum ſibi adegit in conſpectu propinquorum, ut gloriam caſtitatis ſuæ pareret.* Chriſtianæ mulieres caſtitatem ſervantes ſibi comparant gloriam non vanam, ſed veram; non temporaneam, ſed æternam: fiuntque famoſæ non tantùm coram hominibus, ſed & coram Angelis, coram ipſomet Deo. *O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate!* Duplex eſt claritas: phyſica una, mortalis altera. Illa ſub oculos cadit, eſtque cœleſtis lucis velut æmula: iſta in æſtimatione poſita eſt, bonæque menti virtutis lucem, & candorem affert. Ejuſmodi pudicitiæ claritas ab hominibus exiſtimata, ab Angelis probata, multum ab ipſo Deo taxata: *Immortalis eſt enim memoria illius, quoniam apud Deum nota eſt, & apud homines.* Illam homines celebrant, & Deus ipſe commendat, ejus memoria perenniter vivit in Eccleſia tum militante, tum triumphante. Hinc Siracides admonet. *Curam habe de bono nomine hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille theſauri pretioſi, & magni, Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in ævum.* Quaſi dicat: Numerus dierum bonæ vitæ caducus eſt, deficit, & finitur: at bonum nomen, & virtutis fama perennat in ævum.

Tert. ll. Scorp. 6. — *Tert. l. ad Mart. 4.* — *Tert. l. de Teſt. An. 4* — *Tert. l. ad Mart. 4.* — *Sap. 4.* — *Eccleſ. 41.*

Bona fama multum eſt proficua: nam præter immortalitatem, quam ſibi comparat, 1. ad virtutem ſtimulat, 2. præcavet ne ab honore decidat, 3. à mala ſuſpicione liberat: 4. ad bonum ſufflammat, 5. extraneis etiam exemplum dat, 6. malis acceſſum denegat, 1. Amor bonæ famæ ad virtutem ſtimulat, Præclara hominum opinio, quam meritò meruit bona fama, matrix eſt meritorum, virtutum fomes, calcar probitatum, ſanctitatum parens, honorem ſuſtinens, quem hominem exiſtimatio præſtat: *Magnam tibi perſonam hominum conſenſus impoſuit, hæc tibi tenenda eſt.* 2. Amor famæ impedit hominem, ne ab honoris culmine cadat. Bona exiſtimatio præſidium eſt probitatis, cuſtodia legum, tu tamen virtutis: timet cadere qui eſt in ſublimi, & hujuſmodi timor denegat voluptates, frænat paſſiones, ne ad vitia præcipitent: *Donec deficiam non recedam ab innocentia mea.* Bonam famam, & conſpicuum nomen, innocentiam ſuam vocat Propheta: nam innocentia, & ſanctitas ſæpè à bono nomine eſt, bono nomine alitur, & bonæ opinionis fulcris ſuſtentatur, quibus deficientibus, & ipſa nutat, & perſæpè corruit. 3. A mala ſuſpicione liberat, ut patet in Iſaaco, qui interrogatus à rege Abimelech de Rebecca uxore ſua reſpondit: Soror mea eſt. *Cùmque pertranſiſſent dies plurimi, & ibidem morarentur, proſpiciens Abimelech rex Palæſtinorum per feneſtram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore ſua; & accerſito eo ait: Perſpicuum eſt quòd uxor tua ſit.* At cur Abimelech non acquievit ſermonibus Iſaac, qui negarat Rebeccam eſſe uxorem ſuam, ſed aſſeverat ſolummodò ſororem ſeu cognatam? cur intuens illos ſimul jocantes credidit licitum, & matrimonialem complexum, & non ſcortationem ſeu inceſtum? Reſpondit Lippomanus: *Integra fama illorum, & honeſta maturitas, non ſinebat turpiora in ſuſpicionem aſſumere.* Bona fama malam ſuſpicionem frænat, & 4. ad bonum ſufflammat; Nam tamet-

Sen. l. de Conſ. ad Polyb. 25. — *Iob 27.* — *Gen. 26.* — *In Cap.*

tametſi nemo aliis naſcitur moriturus ſibi, tamen qui Deo vivit, omnibus vivere ſatagit, & bona fama eos ad bonum allicere contendit. Quod ſit demonſtra- *l. de bon. Viduit. 22.* D. Auguſtinus: *Proindè quiſquis à criminibus flagitiorum atque facinorum vitam ſuam cuſtodit, ſibi tantùm benefacit; quiſquis autem etiam famam, & in alios miſericors eſt. Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra, aliis fama noſtra, & utique etiam quod aliis miniſtramus miſericorditer ad ſalutem, ad noſtram quoque redundat utilitatem; unde non fruſtra Apoſtolus:* *Phil. 4.* De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque juſta, quæcunque caſta, quæcunque clariſſima quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus, hæc cogitate, & quæ didiciſtis, & accepiſtis, & vidiſtis, *D. Aug.* & audiſtis in me. *Cernis quemadmodum inter multa, quæ exhortando commonuit, non neglexerit ponere quæcunque bona famæ, duobuſque cuncta verbis concluſerit, ubi ait: Si qua virtus ſi qua laus? ad virtutem namque pertinent quæ antè commemoravit; bona fama verò ad laudem ſed illorum duorum, id eſt, bonæ vitæ, & bonæ famæ, vel quod brevius dicitur, virtutis, & laudis: unum propter ſeipſum ſapientiſſimè retinebat, alterum propter alios miſericordiſſimè providebat*, quos ad virtutem alliciebat per exemplum. Quòd 5. bona fama bonis, & malis præſtat. Nec audienda eſt *lib. 2. de cult. fem. 13.* illa mulier, quæ ſic fatur apud Tertullianum: *Non eſt mihi neceſſarium hominibus probari; nec enim teſtimonium hominum requiro: Deus conſpector eſt cordis. Quid eſt, luceant opera veſtra? quid autem nos Dominus lucem mundi vocat? quid civitati ſupra montem conſtitutæ comparavit, ſi non relucemus in tenebris, & extamus inter demerſos? Si lucernam tuam ſub modio abſtruſeris, in tenebris derelicta, à multis incurſeris neceſſe eſt. Hæc ſunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona ſcilicet noſtra: bonum autem duntaxat verum, & plenum non amat tenebras, gaudet videri, & in ipſas denotationes exultat:* Eodem ferè modo philoſophatur D. Auguſtinus. (Non audiendi ſunt ſive viri, ſive fœminæ, quando reprehenſi in aliqua ſua negligentia, per quam fit ut in malam veniant ſuſpicionem unde ſuam vitam longè abeſſe ſciunt, dicunt ſibi coram Deo ſufficere conſcientiam: exiſtimationem hominum non imprudenter ſolùm, verùm etiam crudeliter contemnentes, cùm occidunt animas aliorum, ſive blaſphemantium viam Dei, quibus ſecundùm ſuam ſuſpicionem, quaſi turpis quæ capta eſt, diſciplicet vita Sanctorum; ſive etiam cum excuſatione imitantium, non quod vident, ſed quod putant.) Chriſtiani etiam extraneis bonum tenentur præbere exemplum, tum ne malè de eis ſuſpicentur, tum ne malum quod credunt, imitentur; tum ne tanquam malos adoriantur, quod impedit bona fama. Quæ *Tert.* 6. acceſſum malis denegat: *Scimus omnes, dum tamen quid per Apoſtolum dixerit, recordemur: probrum veſtrum coram hominibus appareat. Adquid niſi ut malitia acceſſum ad vos omninò non habeat, vel ut malis exemplo, & teſtimonio ſitis?*

At inter Chriſtianas virtutes nulla profectò magis relucere debet, ac pudicitia: *Pudicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe, verùm, & videri.* Sicut nullum vitium ita *Tert.* hominem infamat ac luxuria, ſic nulla virtus, mulierem præſertim, adeò honeſtat ac pudicitia, ut conſtat ex Bethſabee, & Suſanna: nam Bethſabee adulterii infamata ab Evangeliſta non nominatur: *David autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Uriæ.* *Matth. 1.* Non latebat Matthæum Salomonis matrem Bethſabeam appellari, ſed quia nec cum etiam latuit turpe adulterii ſcelus, & cruentum mariti parricidium, binum illud infame delictum, & nominatione Uriæ, & ſilentio Bethſabee, commemorat, illamque denotat, non ex regio Davidis connubio, nec ex regiæ ſobolis gloria, ſed ex turpitudinis crimine, & infamia delicti: *Bethſabee quoque adulterio fuſcata, ſimul, & viri homicidio cruentata, meritò videtur prætermiſſa*, *Paſch.* tanquam indigna quæ in Evangelio nominetur. Ut autem addit Strabus Fuldenſis: Evangeliſta *tacet nomen Bethſabee, ut nominando Uriam reducat ad memoriam illud maximum ſcelus, quod in eum fecit*, quod ejus famam denigrat, & nomine indignam declarat: E contra Suſannæ caſtitas commendatur, & ex omni circumſtantia decoratur. Nam non ſolùm Suſannæ nomen, ſed etiam viri, & parentum nomen deſcribitur, ut ex eorum no- *Dan. 13.* bilitate Suſannæ gloria magis nobilitetur. *Tert. l. de An. 17.* *Mittite ad Suſannam filiam Helchiæ, uxorem Joachim.* *Greg Naz. Orat. pro Gorg.*

Sunt quidem multi Chriſtiani pudici, qui *infamia liberantur*: quàm plures etiam mulieres caſtæ, *quarum ingens ob pudicitiam fama eſt*: Verùm ſunt multò plures utriuſque ſexus homines, *famæ ſuæ ornamenta* deponentes. Ex D. Cypriano, ſeu potiùs Origene caſtitas eſt

de

dedecoris præcipitium ; claritatis faſtigium per impudicitiam autem hujuſmodi decus dedecoratur, claritas obſcuratur: fama infamatur, maximè hac tempeſtate: *Sed jam hac gloria extinguitur;* nam neque viri, neque fęminæ ullam boni nominis gerunt curam, ſed abſque ullo amittendæ famæ timore in omnem libidinem ebulliunt: *Caſtitas eſt abolitio ſcandalorum, exercitium continentiæ, & vaſtatio tota luxuriæ :* & ipſi pudicitiam devaſtant, ſcandala ſuſcitant, impudicitiæ vacant, & de ejus infamia gloriantur: *tanquam honeſta erubeſcenda ſint, & inhoneſta glorianda.* Nonnè videmus hac ætate, quod olim metuebat D. Auguſtinus: *Tanta eſt perverſitas generis humani, ut aliquando metuendum ſit ne caſtus erubeſcat inter impudicos.* (Nam ſi quis faciat homicidium, quod avertat Deus, pellete illum vultis de patria, & continuò ſi fieri poteſt, excludere; ſi quis faciat furtum, odiſtis illum, nec videre illum vultis: ſi quis dicat falſum teſtimonium, abominamini, nec vobis homo videtur: ſi quis concupiſcat res alienas, ut raptor, & injuſtus condemnatur; ſi quis exiſtit qui dicat ſe caſtum, & nolit facere adulterium, notumque ſit quòd non facit, erubeſcit accedere ad illos non ſui ſimiles, ne inſultent, ne irrideant; ne dicant eum eſſe virum.) *Sed ſi quis volutatur cum ancillis ſuis, amatur, blandi accipetur, convertantur vulnera in joca :* tanta eſt hodie perverſitas, ut honor in dedecus, & *contumelia tranſivit in gloriam.*

Tert. l. de Sing. Cler. l. de Pud. 1 Orig.

D. Aug. 2 Civ. 16. l. de decem Chord. 9

D. Leo ſer. de Aſcẽſ.

Ter. l. 1. de cult. fæ. 2. l. 2. ad ux. 4.

Tert. l. de Pau. 5.

Neque viri duntaxat, ſed etiam mulieres dedecus vertunt in honorem. *Ut hæc quoque ignominia fœminæ accedat,* quæ famæ ornamenta deponens, *gaudet de contumelia ſua.* Nec advertit mulier quòd ſua impudicitia 1. *Dei dono contumeliam facit,* nimirum famæ, pulchritudini, caſtitati, quæ ſunt Dei dona, 2. conjugem ſuum *de contumelia dolore* graviter offendit, 3. neque duntaxat *in virum, ſed in ſemetipſam delinquit,* 4. per malam famam amaſios ad ſui concupiſcentiam, & acceſſum allicit: nam *conficere bellum ſolet fama.* In fœmina caſta bonæ famæ zelote requirit Tacitus animi puritatem; nam *animo per libidinem corrupto nihil honeſtum ineſt.* Baſilius Seleucus deſiderat *morum ſpeciem;* quòd bonam ſui opinionem ingenerer: D. Cyprianus exoptat veſtium modeſtiam, *ne bonum corporis cultus infamet.* Si unum ex his tribus deſideretur, periclitatur fama: nam anima per luxuriam contaminata, de infamia non erubeſcit: ubi boni deſunt mores, honoris etiam deeſt ſtudium; & quamvis corporis ſervetur caſtitas, cultus veſtium non bonæ famæ præſtat indicium, & ſua infamia, 5. religionem calumniæ, & contemptui exponit. Quòd ſic declarat Origenes; *Sed conſentio non eſſe caſtitatis hujus pudicitiam violatam : ſuſpicionis tamen malam porrigit famam, & pudicitiæ bonum fruſtra intrinſecus laborioſo agone cuſtodit, qui illud forinſecus efficis infamari. Prius eſt quàm mœchari, continentiam ducere criminoſam, & infamem ferre ſanctimoniam; blaſphemiam ingerit religioni, quam prætulit, qui quod profitetur, non ante omnes impleverit, ne Chriſtianitas credatur eſſe fallacia, & mœchatio videatur ſanctitatis velamento veſtita.* 6. Tandem mulier de impudicitia ſuſpicata à ſua conſcientia tranquillitatem & à domo pacem expellit.

Tert. lib. 1 ad uxor. 1.

Tert. l. de Mon. 1. Seneca ep. 11 à actus, l. 11 An. Orat. 7. l. de hab. & diſcip. Virg. 13.

l. ad Mar. 1.

3 Conjuges ſic alloquitur Tertullianus: *Pacem in vobis habere, & fovere, & cuſtodire debetis.* Plura ſunt, quæ uxoratos ad pacem ſectandam, & cuſtodiendam obligant. 1. Quia tota chriſtiana diſciplina *ad unitatem conficiendam, & ſeparationes coercendas ſapit.* 2. Quia lex gratiæ à ſuis ſectatoribus pacem, & concordiam expoſtulat: *Nova legis obſervantia in pacis obſequia eluxit.* 3. Quia pacifici beati, & filii Dei prædicantur: *Pacificos titulo felicitatis notat, & filios Dei nuncupat.* 4. Qui habenda eſt trina pax in via, ſcilicet cum Deo per juſtitiam, cum ſemetipſo per pacatam conſcientiam, cum proximo per concordiam: *ut ad illam pacem pleniſſimam quandoque veniatur,* quæ in cœleſti duntaxat reperitur Jeruſalem, ubi *ipſe Deus erit in pacem præmium.* Hæ rationes cunctos generat in Chriſtianos ad pacem urgent. Sed adhuc ſint aliæ rationes, quæ ſpecialiter conjugatos ſpectant, & ab illis pacem, & concordiam efflagitunt. 5. Quia *de ſocietate Sacramenti confœderantur.* Alia Sacramenta pro diverſitate ſuſcipientium multiplicantur numero: neque enim idem numero Sacramentum pluribus ſuſcipientibus commune eſt; hoc eſt peculiare ſacramento Matrimonii, quod à duobus ſimul ſuſcipitur, eò quòd conjuges fiant una caro: nam *Matrimonium eſt cum Deus jungit duos in unam carnem,* Hæc autem carnis conjunctio, ſpiritus, & carnis conjunctio, unionem importat. *At quin verè duo in carne una ubi caro una, unus & ſpiritus.* 6. Ut conjuges Angelorum imitentur concordiam. Adamus immediatè

Tert. l. de Præſ. hær. 5.

Tert. l. adv. Iud.

Tert. l. de Pat. 2. D. Aug. l. 1. Retract. 19

D. Aug. l. 17 Civ.

Tert. l. 4. adv. Marc 4.

Tert. l. de Mon. 19.

Tert lib. ad ux.

ante

Digitized by Google

ante nuptias, & dum ei ſponſa paratur, interfuit cœleſti, curiæ, & ſummam ſupernorum ſpirituum admiratus eſt pacem; nam ut animadvertit Hugo Card. *Immiſit Dominus Deus ſoporem, non ſomnum, ſed extaſim, in qua creditur interfuiſſe cœleſti Curiæ*, 7. Fœminam ex homine formavit Deus, ut ſe ardentius diligerent: Eſt autem *pax, dilectionis mater, concordiæ vinculum*. In aliis animantium generibus, eodem momento, eademque voce, utrumque ſexum condidit Deus; at Adamum produxit antè Evam, & ex Adamo formavit Evam, non ſolùm ut ambo ſint una, & eadem caro, ſed *ut una mens conſtruatur*, ne anima aut mens diſſipet, quos eadem caro conjunxit. 8. Ut à conjugio rixas, diſſenſiones, jurgia arceret, conſulvit Deus pacis principem, & dum fœminam formavit, & dum eam matrimonio jungit: *Dixit quoque Deus; Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi*. At quem conſulvit Deus, ut uxorem Adamo provideret? cui hoc dixit? ait D. Chryſoſtomus: *Non creatæ alicui potentiæ ſed ei qui ex ſe natus eſt, conſiliario admirabili, potenti, principi pacis, unigenito filio ſuo*. Cùm agitur de condenda fœmina, quę viro in uxorem deſtinatur; eique mox per conjugium conjungitur, unigenitus Dei Filius, admirabilis conſilarius, princeps pacis adhibetur, quaſi ad principem pacis ſpeciatim ſpectet, & fœminæ efformatio, & conſultior nuptiarum celebratio. Principe pacis conſulto, & pronubo producitur Adami uxor, ut à connubiis rixas, ſimultates, diſcordias arceret Deus. 9. Debet eſſe analogia, & proportio inter figuram, & rem figuratam. Conjugium unionem Chriſti cum Eccleſia figurat. Chriſtus non odit Eccleſiam, ſed eam diligit. Eodem modo vir conjugem ſuam (& è converſo uxor virum ſuum) non averſari, ſed amare tenetur. Ad quod hortatur Apoſtolus cum dicit: *Carnem ſuam diligit, qui uxorem ſuam diligit, ſicut & Chriſtus Eccleſia: Nemo carnem ſuam odio habet, ſed nutrit & fovet eã, ſicut & Chriſtus Eccleſiam*. 10. Imitatio prototypi ad unionem conjuges provocat. In divinis reperitur unitas cum numero perſonarum. Quare bellè animadvertit Tertullianus, quòd Filius eſt unum cum Patre, non unus, quia unum naturam, unus verò perſonam denotat. Et ita licèt Pater & Filius unam, & eandem habeant eſſentiam, non tamen eandem perſonam, ſed cum diverſitate perſonę ſtat identitas naturæ, & perfecta voluntatis concordia: *Quoniam Trinitas unus eſt Deus: & eſſe creditur, non minus propter concordiam, quàm ſubſtantiæ identitatem*: In conjugio autem viri, & uxoris præclara Trinitatis ſimilitudinem agnoſcit Tertullianus: *unum matrimonium novimus ſicut unum Deum*. In Deo eſt in multiplicitate perſonarum identitas naturæ: in conjugio eſt in multiplicitate perſonarum unitas carnis. Nam *quos Deus conjunxit, natura ſociat, & facit Deus ut ſit homo unus, & duo: duo unus alteri ipſo homo; ne ſit aut ſingularitas deſtituta, aut confuſa conjunctio*. In Deo nulla eſt perſonarum diſſenſio. *Contentioſus Deus non eſt*. In conjugibus nullum debet eſſe jurgium, nulla diſcerdia: *Non eſt domus compoſita, ubi inter virum, & uxorem pars nulla eſt*, ſed omnia incompoſita, & turbata. Nam *ſanitatem pacis tenere animus non poteſt, qui diſcordiis, & certaminibus paſcitur: qualis enim cibus ſumitur talis valetudo conſequitur*. 11. Ut autem conjuges in pace vivant ante matrimonium *lactis, & mellis concordiam prægustant, Eucharistiæ Sacramentum*. 12. Quia conjugium, ubi pax dominatur imago eſt paradiſi, nam *viſionem pacis paradiſum dicimus*. Ex D. autem Aug. *pax quid eſt? ubi nullum bellum eſt. Quid eſt ubi nullum bellum eſt? ubi nulla contradictio ubi nihil reſiſtit nihil adverſum eſt*. Talis eſt ſuperna civitas, cujus imago eſt domus, ubi conjuges ad invicem non pugnant, & ſicut beati in cœlo perfecta fruuntur pace; Sic *qui poſſidet mulierem bonam, incheat poſſeſſionem adjutorium ſecundum illum eſt, & columna ut requies*. Verſio Tigurina habet: *Baſis quietis*, quaſi bona uxor ſit viro *baſis quietis*. Hinc antiquitus in ſepulchrorum inſcriptionibus legabantur iſtæ affectuum voces viri erga probam conjugem: *de qua nihil dolitus eſt, de qua nullum dolorem acceperat; cum qua vixit ſine ulla lite, ſine jurgio, ſine ulla animi læſura ſine bile*, & cætera hujuſmodi. Neſcio an adulatoriè, an verè illa exarata ſint. Refert D. Hieronymus inventum fuiſſe olim monumentum, in quo maritus & uxor conditi erant, cum inſcriptione, *Hoſpes, miraculum. Hic vir, & uxor non litigant*. Tot ſunt hac ætate inter conjuges jurgia, inter miracula adnumeretur pacata viri, & uxoris conſenſio.

Hujuſmodi autem diſſidia ut plurimum ex impudicitia, vel ex mala ſuſpicione naſcuntur. Nam eædem rationes quæ pacem firmant, caſtitatem propugnant.

Margin notes: Gen. 2. — D. Aug. Tract. 169. de Temp. — Baſil. Sel. Orat. 1. — Gen 2. — Tert lib. 1 adv. Marc. 18. — l. de Trinit. 22. — Greg. Nazianz. Orat. 1. de Pac. — l. de Mon. 1. — Chryſoſt. Serm 99. — Tert. l. ad Scap. 2. — D. Aug in Pſ. 11. — D. Aug. l. de Catech. Rud. 16. — Tert l. de Capr. mil. 3. — D. Aug. l. 4. Hypogn in Pſ. 84. — Eccl. 36. — Rig in l 2. ad uxor. — l. 1 adv. Jovin.

Ut enim bellè ait Tertullianus; *Salvo honere, ſalva pax eſt*: at è converſo ſublato honore per impudicitiam, vel malam conjugis ſuſpicionem, evertitur pax. Conſervata pace, conſervatur omne bonum, quod nomine pacis deſignatur: profligata pace omne malum incurrit. Unde oriuntur zelotypiæ, dolores, timores, odia, jurgia, convitia, lites, divortia, vulnera, homicidia, *Æmulationi concurrant neceſſe eſt officiales ſuæ in ea, qua æmulatur: ira, diſcordia, odium, dedignatio, indignatio, bilis, nolentia, offenſa*.

l. de Bapt. 17.

Tertull. l. adv. Mar. 25.

Quis dicere valeat quotidianas conjugum zelotypias, quæ ſępè oriuntur ex levi occaſiuncula? Nam ſermo blandus, urbanus adnutus, incautus aſpectus, zelotypiam coniugum excitat, & laſciviæ reus, & adulterii ſuſpectus judicatur. De adulteris ſic ſatur Sapiens: *Qui annuis oculo, dabit dolorem*, Benignos aſpectus adeò gravatè ferunt coniuges, ut eos præ zelotypiæ dolore ſcortationis ſuſpectos habeant. Nam ut præfatum locum expendit Clemens Alexand. *Verſatilibus, & tanquam conniventibus oculis intueri, quid eſt aliud quàm oculis mœchari, cùm per oculos ineant prima pugnæ præludia? Annuens enim oculo cum dolo, viri congregat mœrorem*. Quot anguſtias patitur maritus zelotes? ſi enim infidelem habeat coniugem, cujus adulterium ſit publicum, qualem quæſo perſentit in animo dolorem, qualem in vultu præ ſe fert ruborem, *erubeſcens de infamia ſua?* Nam cùm honor unius ad alterum pertineat, etiam unius dedecus alterum dehoneſtat. Quot ęrumnas patitur pudica mulier à viro adultero? Anguſtias, quas à muliere laſciva ſuſtinet maritus, declarat Eccleſiaſticus: *Cor humilis, & facies triſtis, & plaga cordis, mulier nequam*. Quòd ſi coniux ſit fidelis, ſi tamen zelotypia, de infidelitate ſuſpicatur quot timores ingenerat hujuſmodi ſuſpicio? *Scio maritum anxium retro de uxoris ſuæ moribus, qui ne mures quidem in cubiculum inrepentes ſine gemitu ſuſpicionis ſuſtinebat*. Coniuges ſic ſuſpicaces obſervant, vigilant, ſolicite curant, omnique cautela laborant, ut omnem ſcortandi tollant occaſionem: *Omnis maritus caſtitatis exactor eſt*. Quod non facit vectigalium exactor, ut à plebeis tributa extorqueat? Maritus uxorię caſtitatis exactor nihil non tentat, ut ſibi debitam exigat caſtitatem. Vectigalium exactores averſantur ruſticos, & viciſſim odiuntur à plebeis. Non abſimiliter coniuges zelotypia laborantes ſeſe mutuò averſantur: *Ita, & apud illos amor otioſus, & odium iniuſtum*. Mutuum coniugum odium erumpit *in maledicta, convitia*, ſibi defectus & laſcivias, & infamias contumelioſè exprobrant, in ſemetipſos maledictiones vibrant, & *adverſus liberos, & coniuges, & omne pignus ſuum dejerant*. De verbis procedunt ad alapas, ictus, vulnera, venenum, pugionem, homicidium; *Ex eo itaque itur in furias, & animos, & diſcordias, & quidquid non licet ſacerdotibus pacis*.

Prov. 10.

lib. 3. de Pædag.

Tert. l. de Cor. mil. 4.

Cap. 25.

Tertu. l. 1. ad Nat. 4.

Tertull. l. 2. de cult. fam. 4.

Tertull. lib. de Spect. 15.

Tertull.

Tert. l. 2. ad Nat. 9.

Tert. l. 1. de Spect. 16.

L. de Cor. Mil 4.

Coniugium variè nuncupatur à Patribus; Dicitur namque à Tertulliano *ſtadium*; à D. Chryſoſtomo appellatur *paleſtra domi*; à Baſilio Magno vocitatur *nuptiarum tragedia*. Tandem à S. Maximo *paradiſus* nuncupatur. Stadium locus erat ubi athletæ curru, & lucta exercebantur; vel gladiatores cruentè decertabant. Refert Tertullianus *quæ in ſtadio geruntur, pugnos, & calces, & colaphos, & omnem petulantiam manus, & quamcumque humanioris, id eſt, divinæ imaginis depugnationem*. Nonne hæc geruntur in coniugio, ubi vel adulterantur coniuges, vel de adulterii ſuſpicione culpantur; ubi gladiatoris inſtar continua exercetur pugna, quaſi rixetur cum effera, & immani bellua, moleſto & periculoſo certamine? Uxoratos ad pacem, & concordiam hortatur Tertullianus, ut diabolum debellent: *Inveniat vos diabolus munitos, & concordia armatos; quia pax veſtra bellum eſt illi*. Tantum abeſt ut coniuges adulterantes, & inter ſe rixantes contra dęmonem decertent; quinimò cum eo confœderantur, & ab eo palæſtricam ediſcunt; *Palæſtrica diaboli negotium eſt*. Coniuges non benè conſentientes à diabolo edocti, palæſtricam exercent; & in palæſtra domi ſingulari decertant certamine. Quod cum ſtupore deplorat Tertullianus: *Et prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniat*. Coniugibus non convenit litigare, ob diſciplinę ſanctitatem, legis auctoritatem, filiorum Dei dignitatem, beatitudinis felicitatem, Chriſti cum Eccleſia charitatem, Trinitatis divinæ unitatem. At, proh dolor! divinam unitatem haud æmulantes, Chriſti charitatem non imitantes, felicitatem contemnentes, divinam filiationem dedignantes, evangelicam legem tranſgredientes, chriſtianam diſciplinam dediſcentes, ad invicem litigant, continuò inter ſe decertāt, coniugium in ſtadium, & paleſtram immutant, ac de nuptiarum tragœdia exercitium captant: *Ut tragœdia*

Hom. de Pulch.

Op de ver. Virg.

Hom. 2. de accuſ. Do. apud Pilat.

l. de Spect. 18.

l. ad Mar. 1.

Tert l. de Spect. 10.

l. de Cor. Mil. 11.

Tert l. de pud. 5.

Digitized by Google

omittam , ſciunt hodie venenarii , ſciunt magi , quot pellicatus ulciſcar , quot rivalitates defendam , quot cuſtodes , quot delatores , quot conſcios auferam . Tragedia cum gaudio incipit, cum triſtitia finit; ab initio jucundum aliquid repræſentat, in termino quidam infauſtum, & lugubre propalat. Tragœdia eſt coniugium, in quo non caſtitatem ſervant coniuges; quare ſententioſè Hypocrates dixit: *Bini ſunt cum uxore jucundiſſimi dies : alter quo ducitur , alter quo mortua effertur* . Quod intelligendum eſt de uxore libidinoſa, rixoſa; non de uxore pacifica, pudica, virtutis ſtudioſa; cum qua maritus non in ſtadio, non in palæſtra luctatur; ſed velut in paradiſo lætatur. Ut enim ait Sapiens; *qui invenit mulierem bonam , invenit bonum , & hauriet jucunditatem à Domino*. *Prov. 28.* Mulier bona ex muliere ejuſque bonitate coaleſcit. Idcircò qui bonam invenit mulierem, invenit bonum ſingulare, rarum, eximium, utile, jucundum, honeſtum. Theodotion legit, *Invenit gratiam*: Septuaginta Interpretes legunt: *Invenit Charitas*, id eſt Gratias; gratiarum copiam. Quod innuere videtur Homerus, qui Morali Philoſopho teſte, *Charitatem unam coniugio copulavit , quaſi coniugio præſidentem , eamque vocavit Paſithean ; id eſt omnem deam , quod omnium deorum & dearum dona confluat in matrimonium , ubi vir bonus , & uxor bona in unum conſpirant* . *L. de Benef. 3.* Exinde ſubjungit Sapiens: Qui invenit mulierem bonam, *hauriet jucunditatem à Domino*. Hebræa lectio habet: *Hauſit beneplacitum* . Quaſi dicat: Qui invenit mulierem bonam, per eam hauſit in præterito, haurit in præſenti, & hauriet in futuro, omne bonum deſiderabile, omnem gratiam, omnem jucunditatem, omnemque fœlicitatem. Idipſum aſſerendum eſt de muliere, quæ à viro bono bonum haurit; illa namque jucunditas communis eſt ambobus uxoratis caſtitatem ſervantibus, quam ſibi, & adhuc coniugibus debent.

III. PARS *Tertull. l de Mon. 9.* *Utrique autem ſexui loquimur , etſi ad alterum ſermo eſt ; quia una diſciplina præeſt* : Ambo coniuges mutuò ſibi caſtitatem debent: non minus viri quam mulieres ad coniugalem pudicitiam tenentur. *D Aug l. 50. Hom. Hom. 49.* *Non dico viris , ut in hac cauſa zelent uxores ſuas , Scio quia faciunt . Quis ferat uxorem adulteram?* Sed dico quod vir qui adulterantem non vult uxorem, *prior debet eſſe à fornicatione purgatus : Quod ſimiliter etiam de fœmina dicendum eſt*. Mulier quæ fornicarium non exoptat virum, aliena ſit à fornicatione. Ambo ad invicem ſibi debitam ſervent caſtitatem: &, ut ait D. Auguſtinus, *D Aug. l. 1. de ſerm. Dom. in mont. 2. l de ſanct. Virg. 12.* *habeant coniuges bonum ſuum : quia thori fidem invicem ſervant ; quia filios honeſtè , licitè , pudice , ſocialiter procreant : quia ſacramentum connubii non violant*. His verbis tres rationes prodit D. Auguſtinus, quibus conjuges ſibi mutuò debent caſtitatem: nimirum 1. ob promiſſam fidelitatem: 2. ob prolis unitatem; 3. ob juſtitiæ æquitatem.

1. Debent eſſe conjuges *religioſi ex fide*, *Tertull. Apol. 36.* ſibi promiſſam fidem religioſè ſervantes. Promiſſa fides apud omnes gẽtes fuit ſemper maximè venerata. Datam fidem vita chariorem habuit Regulus, qui ne illam fregiſſe diceretur, periturus ad hoſtes rediit, & obſiſtentibus amicis, ne ſe inimicæ feritati concrederet, ad hoſtilia caſtra perrexit, malens cruentam ſuſtinere mortem, quam de violata fide culpari. De quo ſic fatur Tertullianus: *Regulus dux Romanorum captus à Carthaginenſibus , cum ſe unum pro multis captivis Carthaginenſibus compenſari noluiſſet , maluit hoſtibus reddi , & in arcæ genus , ſtipatus undique extrinſecus clavis transfixus , tot cruces ſenſit*. *l ad Mart. 4.* Regulus lumine fidei deſtitutus, ſolius virtutis moralis ſtudioſus, ne infidelis ab hoſtibus haberetur, cruentam glorioſè paſſus eſt mortem. Hujus exemplum ſufficit ut aſſentiat Ennodio aſſeverantia: *Nulli dubium eſt inter prudentes ſacræ fidem promiſſionis impleri* . *l. 2. Ep. 4.* Neque ſolum inter ſapientes, & probos viros fuit ſemper ſacrata fides: ſed etiam ut benè animadvertit Salvianus, *latrones quoque ipſi , & ſanguinari , fidem ſibi invicem non negant ; & quæ promiſerunt , mutuò ſervaturos eſſe confidunt* . *l 2. ad Eccleſ.* Quod ſi promiſſa fides tanto habetur in honore apud Gentiles, & ſceleroſos quoſque, quanto magis apud Chriſtianos, qui ſpeciatim de fidelitate gloriantur? *Si de fide comparem, Chriſtianus , & extra fidelis* ; *Tertull. apol. 46.* quia fidelitatem extraneis, & infidelibus ſervat. Tanto in pretio fides eſt hac ætate, ut de ejus obſervatione famam captent homines probè ſcientes: quod *ſuſcepta fide , utque ſignata omnibus modis cavillandum eſt , ne quid adverſus Deum committatur* . *Tert. l de Cor. mil. 12.* Qui fidelis cenſetor de honeſtate commẽdatur qui infidelis creditur, infamis habetur, & pejus ſortitur nomen quam ſi ſit ebrietate contaminatus, latrocinio denigratus, & homicidio cruentatus. Ubi ceteræ virtutes corruunt, fides ſuam ſervat dignitatem, &

inter

Digitized by Google

inter atrociora crimina invenit cultores Nobiles patiēter ſuſtinent dam de ſuperbia, gula, ira avaritia, detractione, de pretiantur: at ægre omnino ferunt dum de infidelitate culpantur. Si quis eis exprobret defectum fidei, tunc ſeſe infamari exiſtimant, & ut de tanto dedecore ſeſe demoſtrent immunes, ad ſingulare certamen infamantem provocant, nihil de fortuna, uxore, liberis, vita, conſcientia, & fœlicitate, curantes.

Pudicitia nuncupatur à Tertulliano, *Fides generis*, vel quia per illam gens Chriſtiana denotatur, & ab infidelibus diſcriminatur: vel quia ad omne genus tum maſculinum, tum fœmininum ſpectat: vel quia, ut ait D. Auguſtinus: conjugalis *pudicitiæ vinculum, fides eſt*; Immò, ut animadvertit ſanctus Antiſtes, *bonum nuptiarum per omnes gentes, atque homines, eſt in fide caſtitatis*: præſertim penes Chriſtianos conjuges, qui in matrimonio ſuſceperunt *Sacramentum fidei*: quia in illo fidem promiſerunt. Quod ſi Regulus cruētam ſuſtinuit mortem, ne datam violaret fidem, quia *fides quando promittitur hoſti, ſervanda eſt, contra quem bellum agitur*. Si ſocietatem, & pacem inviolabiliter ſervant Politici, ne de Infidelitate arguantur: quia *maior eſt contractus fidei quam pecuniæ*; quantò magis conjuges promiſſam in matrimonio inviolabilem tenentur ſervare fidem; *Cuinam fidei teſtimonium ſignant, niſi qua credi oportet?* Quia de pace, aut alia re terrena tractant, de re tantum civili agunt; at in matrimonio conjuges tractant de re ſacra, nempè de ſacramento. Illi ineunt pacem in campo, vel palatio, iſti in templo Deo dicato; illi coram mortalibus, iſti coram Angelis, & in præſentia ipſiuſmet Dei. Illi pacem convivio firmant, iſti ferculo Euchariſtico ſuam promiſſionem obſignant. Illi teſtes adhibent homines ne quid adverſus confœderationis conditiones agatur, iſti habēt *eoſdem arbitros fidei quos & ſponſores ſalutis*, ſcillicet tres perſonas auguſtiſſimæ Trinitatis. Verum quantumvis ſit ſacrata, promiſſa, & jurata in facie Eccleſiæ, coram Angelis, & Deo fides conjugalis, *jam ne ipſam fidei ſacramentum video conſiſtere* inter multos conjuges Chriſtianos, qui tot cæremoniis ſolidatam frangunt fidem. *In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale, cum altero, vel altera concumbatur*. Illi cum adultero, vel adultera ſe com miſcentes Sacramentum prophanant, teſtes promiſſionis ad vindictam provocant, pollicitationem violant, caſtitatem denegant quàm conjugibus debent, tùm ob promiſſionis fidelitatem, tùm ob prolis unitatem.

Tert. l. de pud. 1.

lib. 1. de nupt. & concup. 14.

li. de bon. conjug. 4. Tertul. de pud. 10.

D. Aug. ep. 205 ad E niſ. Tertull. l. de Reſ. 58.

Tertul. de Bapt. 6.

Tertul l. 2. adv. Mar. 18.

D. Au. l. 9 de Gen ad lit. 7.

2. Ex Apoſtolo coniuges, *erunt duo in unam carnem*. Verum quomodo una caro, ſi duo corpora ſubſiſtunt? annon duæ animæ unam, & eamdem valent vivificare carnem? Id tenuit Philoſophia, ſed quod natura non patitur, hoc coniugis virtus operatur. *Duo in unam carnem efficiuntur, per matrimonii nexum*. Animus ardens coniugemque deperiens, eſt in eo quem amat, ſicut in eo quem animat. In eo quem animat per informationem, in eo quem amat per dilectionem. Quomodo Apoſtolum expendit Hugo Victorinus apud Lippomanum; *Tanta erit dilectio inter virum, & mulierem, quod utriuſque ſpiritus nullam habebit differentiam inter carnem à ſe vivificatam, & carnem alterius dilectam; & ſi poſſent, in una & eadem carne libenter habitarent, & quia in re non poſſunt facere hanc unitatem, quod poſſunt, faciunt unionem à dilectione*.

Tert. l. 5. adv Mar 18.

Tert. l. de vel virg. 5.

in c. 2. Oe.

Ultra hanc unionem quam producit dilectio, reperitur adhuc inter coniuges unitas carnis quod adeò certum eſt, ut arguta Philoſophia Apoſtolo aſſentiri cogatur, quomodo præfatus Author Paulum intelligit: Erunt duo in carne una, *ſcilicet in generatione unius carnis, ideſt prolis, cooperabuntur*. Coniuges ad generationem prolis concurrunt: neque enim pater ſolus, vel mater ſola generat filium: (hoc eſt privilegium beatiſſimæ Virginis concepiſſe de Spiritu ſancto, & abſque ullo hominis concubitu generaſſe Chriſtum.) Sunt namque coniuges duæ cauſæ partiales, quæ unicè conflant principium totale quod cum cooperatione ſupremi artificis, unam, & eamdem prolis generat carnem. Quomodo veriſſimè ſubſiſtat Apoſtoli effatum; Erunt duo in carne una, & ob hanc cauſam coniugalis pudicitia bellè nuncupatur à Tertulliano, *integritas ſanguinis*: vel quia utriuſque coniugis ſanguis unitur ad prolis generationem; vel quia proles integratur ex utriuſque parentis ſanguine: vel quia parentum bona integrantur in prole quæ eſt horum hæres. Ideòque mulier caſta, *benè meretur de majoribus, quorum ſanguinem futura ſoboles non vitiat*; quia thorum ſervans immaculatum, majorum ſanguinem tranſmittit in filios: & ut ait Petrus Damianus, *legitimorum hæredum digna progenies propagatur*. Verum ſicut pudica mulier, mariti, anteceſſo-

Lib. de pud. 2.

D. Hier. l. 2. adv Iov.

Serm. 1. in Ded. Ec l.

N 2 rum-

rumque ejus integrat ſanguinem: ita uxor adultera viri ſanguinem non integrat, ſed vitiat: tum quia non maritus, ſed adulter concurrit cum illa ad prolis generationem: tum quia proles ex adulterio generata, verè non pertinet ad maritum, quantumvis eam vocitet filium, & viciſſim ab ea pater appelletur, *ſecundum fidem filius es, non ſecundum carnem:* tum quia filius adulterinus non eſt mariti legitimus hæres. Quapropter Tertullianus illum nuncupat *impium de matrimonio hæredem;* quia ſibi non debitam poſſidet hæreditatem, in verorum filiorum, & legitimorum hæredum detrimentum.

Tert. l. de mon. 6. & de Pud. 15.

Quot crimina in adulterio cōglomerantur! In illo enim reperitur: 1. ſacrilegium, quia ſacramentum prophanat, 2. immunditia, quia thorum immaculatum turpat, 3. infamia, quia honorem dedecorat, 4. diviſio, qui unitatem ſeparat, 5. furtum, quia hæreditatem ſpoliat, 6. mendacium, quia nothus non ſuum parentem, patrem nominat, 7. infidelitas, quia promiſſam fidem violat, 8. iniuſtitia, quia uxor caſtitatem non ſervat, quam debet coniugi ob æquitatem.

Juſtitiæ lex duo importat; Unum ut aliis faciamus quod nobis fieri volumus ſi Aliud, ut non faciamus aliis quod nobis fieri nolumus; *Debeo aliis præſtare quod ab alio mihi velim præſtitum; amorem, obſequium, ſolatium, præſidium, & ejuſmodi bona; proinde nec aliis facere quod ab alio mihi fieri nolim: vim, iniuriam, contumeliam, fraudem, ejuſmodi mala.* Hac duplici æquitatis regula coniuges tenentur & impudicitiam vitare, & caſtitatem ſervare. Vir non vult uxorem adulteram, neque ipſe ſit adulter: vir uxorem caſtam deſiderat, & ipſe ſit caſtus. Hæc mutua caſtitas relucet in ſponſo, & ſponſa, ut conſtat ex iſtis Sponſæ verbis, *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Symmachus legit in genitivo: *Et ego ejus.* Nam jure deſponſationis ille mihi totus eſt, & ego viciſſim tota ſum illi. Imperfectus perfectè animadvertit quod in protoparentum productione Deus maſculum, & fœminam creavit eos: *Non maſculum, & multas fœminas, neque maſculos, & fœminam, ut una fœmina nullum maſculum putet factum eſſe in mundo præter unum: & unus maſculus nullam putet fœminam eſſe factam in mundo niſi unam.* Sic debet eſſe tota converſio viri ad uxorem, ac ſi in mundo nulla alia eſſet uxor; & viciſſim tota converſio uxoris ad virum, ac ſi in univerſo nullus alius eſſet vir: *Chriſtianus ſoli uxori ſuæ maſculus naſcitur:* quaſi aſpectu ad alias fœminas deſit illi virilis ſexus: & è converſo Chriſtiana mulier ſoli marito fœmina naſcitur, quem ſolum debet aſpicere, diligere, & cunctis aliis præponere. Nam, ut belle fatur dubius Chryſoſtomus. *Uxore neminem debet ſapientiorem, fortiorem, formoſiorem reputare quam virum ſuum; etſi ſit alter ſapientior, fortior, formoſior, tamen coram oculis ejus talis apparere non debet.* Cujus egregiam ſuppeditat rationem; Quia *profectus amor iudicium verum non agnoſcit.* Vehementer amans nihil non magnum, non magnificum videt in dilecto. Amoris magnitudo in amante, menſura eſt magnitudinis in amato: Mulier à ſuo viro ardenter amata, quantumvis fœda, pulcherrima illi apparet: *Uxor nulla deformis eſt marito. Satis placuit cum electa eſt, ſeu moribus, ſeu forma commendata.* Et viciſſim uxori diligenti vir deformis venuſtus videtur, amore deformitatem in decorem transformare. Hujus illuſtre exemplum refert Xenophon uxoris Tygranis Armeniæ regis, quę cum ex aula Cyri Perſarum Regis da maritum reverti ſſet, ab eo interogata, quid de Cyro, & Cyri pulchritudine ſentiret, reſpondit: *Abs te, ò marite, Deum teſtor, nuſquam oculos deflexi itaque qualis ſit forma Cyri prorſus ignoro.* Neque minori laude digna Penelope, *quæ inter tot viliſſimos amatores diverſata obſeſſam caſtitatem tenere protexit.* Hujuſmodi exempla gentilium fœminarum plures condemnant Chriſtianas mulieres, quæ libidinosè in viros iniiciunt oculos, eiſque & forma, & cultu, & fuco placere ſtudent: *Qualis gentilibus dicam gentili, & communi omnium præcepto alloquens vos, ſolis maritis veſtris placere debetis. In tantum autem placebitis, eis, in quantum aliis placere non curaveritis.* Quod de muliere dicitur, idipſum de marito aſſerendum eſt. Uxori ſoli placere debet, in tantum autem placebit in quantum alteri placere non curaverit. Quem ideò alloquitur D. Auguſtinus, *Ama & inte, & in aliis caſtitatem.* Vir ab uxore exigens caſtitatem tanquā juſtitię debitū, eam ex jure uxori prçſtare tenetur. (Propter fidem pudicitię uxor non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: ſimiliter, & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier.) In multis vir mulieri antiſtat; *ſed quod ad membra corporis attinet quibus ſexus ipſe diſtinguitur, ſit v-*

Tert. l. 4. adv. Mar. 16.

Cant. 2.

Hom. 12. in Matth.

Tertul. Apol. 42.

Imperf. li. 32. in Mat.

Tert. l. 2. de Cult. Fem. 2.

Tert l. 2. ad Nat. 6.

l. 1. ad Ux. 8.

Tert. l. 2. de Cult. fam. 4.

Serm. 12. de Temp.

D. Aug. l. 2. de Adult. & pec. Orig. 4.

Et non in ſe habent poteſtatem, vir in uxorem, & uxor in virum. Non enim majorem poteſtatem habet vir (quam mulier) in corpus ſuum, neque minus agit contra juſtitiam, quam mulier, adulterando. Hanc juſtitiæ regulam ſervandam viris proponit D. Auguſtinus. *Qui conjugati eſtis, fidem thori ſervate uxoribus veſtris: reddite quod exigitis.* Ordo poſtulat, ut qui dignitate prior eſt, non ſit fide poſterior. Vir eſt muliere fortior, muliere dignior. Vir eſt muliere fortior: *Si vir es, probemus in fortitudine tua, quia vires. Vires, vince libidinem:* ab imbecilliori ſexu exigis fortitudinem, *qui fortior eſt, prior vincat:* eſt muliere dignior, quia caput mulieris. *Si caput es, ducas, uxor ſequatur: ſed vide quo eas, noli ire quo non vis ut ſequatur, noli ire quo timer pediſſequam ſequi, ne in foveam ſequatur adulterii, ſimulque ruatis, ne cum tu facis, doceas quod facis.* Ut mulieris eſt exemplar: *Vir à fœmina caſtitatem exigis, præbe illi exemplum, non verbum.* Fiat vir dux pudicitiæ, quam exigit ab uxore. Vir lex eſt uxoris. Quapropter nuptis licet juvenibus tollitur tutor tanquam non neceſſarius, quia tunc mariti mores pro lege habent, ſuoque exemplo diriguntur, ut convenienter agant. Ut caſta ſit uxor, oportet ut ſit caſta lex cujus imperio regitur, & exemplo ducitur. Inordinatè maritus ab uxore caſtitatem exigit, cui ipſe caſtitatem non reddit. *Et tamen quod dolendum eſt multi viri vincuntur à fœminis. Servant fœminæ caſtitatem, quam viri ſervare nolunt:* vir fortior fœmina, vir fœminæ caput, vir fœminæ lex. Fœmina pugnat & vincit, & vir hoſti ſuccumbit: ſtat corpus, & jacet caput, caſta remanet imago, & contaminatur exemplar. *Nolite autem pudiciſſimæ fœminæ imitari impudicos viros veſtros. Abſit à vobis. Aut vobiſcum vivant, aut ſoli pereant. Impudico marito non debet mulier pudicitiam, ſed Deo illam debet; non propter illum faciat qui non meretur; ſed propter Chriſtum*, qui pudicitiam ſectantes ſui viſione remunerat.

D. Aug. l. 22. cont. Fauſt. 34.
Serm. 46. de Verb. Dom.
D. Aug. l. 50 Homil. Hom. 49.
D. Auguſ. ſer. 46. de Verb.
D. Aug. Hom. 49.
D. Auguſ. ſer. 46. de Verb. Do.
D. Auguſ ſer 46 de Verb Do.
D. Aug. l. 50. Homil. Hom. 49.

CONCIO TERTIA.

NOn quidem abnuimus conjunctionem viri, & fœminæ, benedictam à Deo ut ſeminarium generis humani, & replendo orbi, & inſtruendo ſæculo excogitatam. Redarguit Marcionem ejuſque aſſeclas, qui nuptias damnabant tanquam impudicitiæ negotiũ ab ipſo diabolo excogitatum. Hunc errorem pluribus in locis refutat Tertullianus, oſtentans nuptias bonas, tanquam ab ipſomet Deo ob bonum finem inſtitutas, & benedictas. Et quamvis aliorſum pro Monogamia acriter pugnet; & poſt acceptam Chriſtianam fidem, in ſecundas oblatret nuptias, tamen in libris ad Uxorem ſecundas concedit nuptias, modo vidua Chriſtiana non ineat cum gentili, & idololatra matrimonium. Triplici autem potiſſimum ratione ſecundas patitur nuptias Tertullianus modo non ſint cum infideli. 1. ob auctoritatem Apoſtoli: nam *Apoſtolus continentiam mavult, ſed ſalvo jure nubendi.* Quare ſic virum matrimonio alligatum alloquitur Paulus: *Vinctus es uxori? ne quæſieris ſolutionem. Solutus es ab uxore? ne quæſieris uxorem. Si autem acceperis uxorem, non deliquiſti.* Eadem verba habet ad maritatam uxorem Apoſtolus. *Mulier vinctum eſt in quantum temporis vivit vir ejus, ſi autem mortuus fuerit, libera eſt, cui vult nubat.* Catholici Doctores *ex hoc capitulo defendunt licentiam ſecundi matrimonij, imò & plurimi; quod enim ſemel eſſe deſiit, omni obnoxium eſt numero.* 2. Secundas nuptias concedit Tertullianus ob infirmitatem carnis, & difficultatē quam habet vidua in ſervanda continentia. Quare cum in primo libro ad Uxorē uſus eſſet imperio, ut ei viduatem caſtitatem præciperet: *Præcipio tibi quanta continentia potes, renuntiés nuptiis;* in ſecundo libro (ad eamdem Uxorem) ab illa recedit ſeveritate, & ob difficultatē continendi, venia digna exiſtimat viduas denuò nubentes. *Quod verò difficile eſt, & non ſine neceſſitatibus hoc maximum propoſitum vitæ ſub ſedi. Nam quanto grandis eſt continentia carnis quæ viduitati miniſtrat, tanto ſi non ſuſtineatur ignoſcibile videri poteſt; difficilium enim facilis eſt venia.* Et ob hanc cauſam Apoſtolus, *Timotheo ſcribens, vult juvenculas viduas nubere, filios ſuſcipere, matres familias agere.* Catholici Doctores Apoſtoli Doctrinam ſectantes, infirmitati carnis, *remedium præſtiterunt multinubentiæ iure.* 3. Secundas patitur nuptias Tertullianus, quia viduitatem Apoſtolus ſuadet tantùm, & non præcipit. Eſt autem magnum diſcrimen inter ſuaſum, & juſſum: *quia ſuaſum impunè quis negligat; juſſo verò niſi obſequatur, periclitatur; quod illud conſilio veniat, & voluntati proponatur: hoc autem de poteſtate deſcendat, & neceſſitati obligetur; Illic liber-*

Tertull. l. 1. ad Vx. 2.
Tertul. l. de Mon. 3.
Tert. l. de Mon. 11.
l. 1. ad Vx. 8.
Lib. 2. ad Vx. 1.
Tert. l. de Mon. 13.
Tert. l de pud. 1.
Tert. l. 2. ad Vx.

Tert. l. 1. adu. Marc. 26.

tas, hic contumacia delinquere videatur. Pro tuendis ſecũdis nuptiis has retulimus ex Apoſtolo rationes, *non quaſi deſtructuri fœlicitatem ſanctitatis: ſed qui ſanctitatem ſine nuptiarum damnatione noverimus, & ſectemur, & præferamus; non ut malo bonum, ſed ut bono melius. Non enim proiicimus, ſed deponimus nuptias; nec præſcribimus, ſed ſuademus ſanctitatem; ſervantes bonum, & melius pro viribus cujusque ſectando*: Apoſtolum imitantes, qui præcipuè nititur, & ſua doctrina, & ſuo exemplo *inſinuare conſilium viduitatis*. Hoc autem conſilium accipient ſoluti à matrimonio, ſi ſeriò attendatur vidualis 1. caſtitas: 2. libertas: 3. charitas.

Tertul. 1. ad Vx. 1.

I. PARS.
Tert. l. de mon. 14.

Matrimonium non iterari honeſtum eſt. Talis & tanta eſt viduarum honeſtas, quæ uno contentæ matrimonio poſt viri exceſſum vivunt in caſtitate, ut eam admiratione dignam iudicet Clemens Alexandrinus: *Monogamiam, & quæ conſiſtit in uno ſolum matrimonio, honeſtatem admiramur.* Nam quamvis licitas demonſtret Apoſtolus ſecundas nuptias, *licentiam permittens denuò nubere propter infirmitatem carnis*; attamen vidualem *continentiam præfert.* Vidualis continentia inter ſtatum virgineum, & ſtatum coniugalem velut medium tenens, virginitati quidem poſtponenda, ſed matrimonio præponenda; *Probiberi nuptias nuſquam omnino legimus, ut bonum ſcilicet: quid tamen bono iſto melius ſit, accipimus ab Apoſtolo, permittente quidem nubere, ſed abſtinentiam præferente*, Inde anſam ſumit Tertullianus urgendi ſolutos à matrimonio ut in viduitate remaneant: *Prælatior enim ſuperior, diſſuaſio eſt infirmorum.* Status vidualis eſt prælatior; ſtatus matrimonialis eſt inferior. *Quod ſi Apoſtolo auſcultamus, obliti poſteriorum, & extendamur in priora, & meliorem donativorum ſectatores ſimus*, Loquimur in perſona eorum qui fuerunt matrimonio coniuncti, & per coniugis necem à matrimonio ſoluti; ſtatum poſteriorem obliviſcitur, nempè matrimonialem, ad ſtatum priorem, vidualem ſcilicet, ſeſe extendunt: & ut huius melioris ſtatus ſectatores ſint, in eoque perſeverent, tribus præſertim ſtimulãtur rationibus: 1. defuncti coniugis recordatione: 2. gentilium, qui viduitatem ſervarunt æmulatione. 3. immunditiarum tempore coniugii commiſſarum reparatione.

l. de Mon. 14.
Tertul. l. de Mon. 3.
Tert l. 1. ad Vx. 3.

1. Christus Dominus *ad ſimplicitatem columbæ provocat, avis non tantum innocua, verum & pudica, quam unam unus maſculus novit.* Mulier conjugem probè amans, defuncto viro velut turtur gemebunda ſupereſt, & mariti amore viduitatem ſectatur: *ut cujus maritus de rebus abiit, exinde requiem ſexui ſuo nubendi abſtinentia iniungat.* Sexus autem requie potitur cum in ſtatu viduitatis perſeverat, neque carnis vacat operibus: ſed pro refrigerio mariti Deum deprecatur, eleemoſynas largitur, fundit lacrymas, alit ſacerdotes, ut tremendum Miſſæ offerant ſacrificium. *Enimvero, & pro anima eius orat; & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus*, Neque contenta die obitus impendere hujuſmodi charitatis officia, ſingulis annis, & toto vitæ decurſu, & ſuis ſuffragiis, & ſua continentia, quantum fuerit ei charus maritus demonſtrat. Nec mirum ſi Chriſtianæ fœminæ, maritorum memoriæ, & dilectioni conſecrant continentiam, *quam pleræque gentilium fœminarum, memoriæ chariſſimorum maritorum parentant.* Imò nonnullæ ſunt inventæ tanto erga fato functos maritos ardore ſufflamatæ, ut mortem potiùs quam ſecundas nuptias elegerint. *Fuerunt, & quæ pro viris mori mallent, quàm poſt viros nubere:* Exemplum prodit Tertullianus Didonis Reginæ, quæ maluit in rogo comburi quam ſecundi mariti amore ſuccendi. *Regina Carthaginis, quæ profuga, & in alieno ſolo, & tantæ civitatis cum maximè formatrix, cum Regis nuptias ultrò optaſſe debuiſſet ne tamen ſecundas eas experiretur, maluit è contrario uri quàm nubere.* Propoſito Didonis exemplo ad Chriſtianas ſe convertit Tertullianus, quarum caſtitatem, & continentiam obviam prædicat. *Plura exempla curioſiùs de noſtris invenias, & quidem tantò potiora, quantò faciliùs eſt vivere in caſtitate quàm pro ea mori.* Verum quamvis faciliùs ſit ſervare continentiam quam pro ea mori, plures ſunt tamen Viduæ Chriſtianæ, quæ neque pro continentia mori, neque in continentia vivere volunt: ſed *de continentia otio, reſurgere in opera carnis*, per matrimonium exoptant. Nonnullas videbis, quæ ægrè ferunt maritorum mortes, lachrymantur, gemunt, ſuſpirant, ululant, complodunt manus, ſe contorquent, deliquium pati videntur, & tamen tam inconſolabilis luctus, tantus lachrymarum torrens eſt non veri amoris pro defuncto marito monumentum, ſed gloriæ negotium, & novi amo-

Tert. l. de A.on. 2.
Tet. l. 2. ad ux. 5.
Tert. l. de Mon. 10.
Tert. l. 1. ad ux. 5.
Tert. l. de Mon. 17.
Tert. l. de Exh. Caſt. 11.
Tert. l. de Mon. 16.

Digitized by Google

amoris, novique coniugii lenocinium. [*Baſil. Sel. Or. 40.*] *Quod multæ quæque per lamentationes, & plangores incenſos, maritalis amoris gloriam ſibi comparando, amatores prolectent:* Lachrymis, & plangoribus bonæ coniugis nomen, & ingentis amoris gloriam ſibi comparare volunt, quò faciliùs novos alliciant conjuges. Viduæ quæ verè defunctos diligunt maritos, ſuum erga illos amorem oſtentant, non ſolum die obitus per lachrymas, & plangores, ſed toto vitæ tempore, per continentiam, quam ſervant, tum ob coniugum recordationem, tum ob gentilium fęminarum, quæ in viduitate vixerunt, æmulationem.

3. *Idolis certè, & monogamia, & viduitas apparent*, ut latè demonſtrat Tertull. [*Tert. l. de Mon. 17. Tert. l. de ad ux. 6.*] Nam *ſacerdotium viduitatis, & cælibatium eſt apud nationes: pro diabolo ſcilicet æmulatione*, qua propter *Regem ſæculi Pontificem Maximum rurſus nubere nefas eſt*. Per Pontificem Maximum intelligit Flaminem dialem, qui dicebatur non ſolum Pontifex Maximus, ſed etiam Rex, quia erat rerum divinarum, & humanarum arbiter. *Cereris ſacerdotes, viventibus etiam viris, & conſentientibus, amica ſeparatione viduantur*. Per Cereris ſacerdotes, intelligit dicatas *fœminas Cereri Africanæ*, [*Tert. l. de Mon. l. 7. & de exh. caſt. 11.*] *cui etiam ſpontè abdicato matrimonio adſeneſcunt, averſantes exinde contactum maſculorum, uſque ad oſcula filiorum*, & quantumvis ſit durum à benemeritis disiungi maritis à cariſſimis ſeparari filiis. *Cæterum viduas Africanæ Cereri aſſiſtere ſcimus, duriſſima quidem oblivione à matrimonio allectas: nam manentibus in vi*[*Tert lib. 1. ad ux. 6.*]*ta viris non modo decedunt, ſed & alias eis utique ridentibus loco ſuo inſinuant, adempto omni contactu uſque ad oſculum filiorum; & tamen durante uſu perſeverant in tali viduitatis diſciplina, quæ pietatis etiam ſancta ſolatia excludit*. Quæ hujuſmodi viduitatem profitebantur, renuntiabant maternę teneritudini, neque enim licitum eis erat proprios deoſculari filios; renuntiabant licitis connubii voluptatibus, aliaſque fœminas thorum conjugalem occupantes intuebantur, neſcio an ſine zelotypia, & livore. *Hæc diabolus ſuis præcipit, & auditur, provocat nimirum Dei ſervos continentia ſuorum, quaſi ex æquo; nam invenit quomodo homines etiam in bonis ſectationibus perderet, & nihil apud eum refert alios luxuria, alios continentia occidere*. Honor etiam viduis delatus non parum ſerviebat, ad ingenerandum cordibus gentilium fœminarum viduitatibus affectum: nam *Fortuna muliebri coronam non imponit niſi univira, ſicut nec matri Matutæ*. [*Tertull. lib. de Mon. 17. Faſt. 6.*] Matuta variis inſignitur nominibus; nam apud Ovidium eſt *Leucbotea*, & apud alios *Ino* nuncupatur, & inter Deas marinas adſcribitur. Deinde viduitas *apud Ethnicos ita in ſummo honore eſt, ut & virginibus legitimè nubentibus univira pronuba adhibeatur, & ſi auſpicii cauſa, utique boni auſpicii eſt*. [*Tert. l. de Exh. Caſt. 11.*] Pronuſia dicebatur, quia nuptiis præeundis, & comitandis præerat; auſpex verò, quòd auſpicia ſint dicta, quaſi aviſpicia pro nuptiis ex volatu avium captare ſoleret. *Item, ut in quibuſdam ſolemnibus, & officiis prior eſt univiræ locus*. Supradicta munera Sacerdotalia viduitati addicta, & honorem viduis delatos adinvenit diabolus, ut Gentiles tum laſcivia, tum continentia damnationi manciparet: [*Tert. l. 1. ad ux. 7.*] *Invenit ſcilicet diabolus poſt luxuriam etiam caſtitatem perditricem, quo magis reus ſit Chriſtianus, qui caſtitatem recuſaverit conſervatricem*. Gentiles ut diabolo pareant, viduitatem ſectantur, quantò magis Chriſtiani ut Deo placeant? Quantum autem vidualis continentia Deo placeat, ipſa dęmonis affectatio oſtentat. *Quantum Deo ſanctitas placet, cùm illam etiam inimicus affectat? Non utique ut alicujus boni affinis, ſed ut Dei Domini placita cum contumelia affectans:* Gentilium continentia à dæmone eſt inventa, Chriſtianorum verò continentia à Deo auctorata. Illa ſceleroſa, hæc innocua; illa ex diaboli æmulatione oriunda, hæc ex Dei conſilio amplexanda: [*Tert. l. de Mon. 11.*] *Cum autem Dei ſacramenta ſatanas affectat, provocatio eſt noſtra, imò ſuffuſio ſi pigri ſumus ad continentiam Deo exhibendam; quam diabolo quidem præſtant tunc virginitate, nunc viduitate perpetua*. Æmulatio Gentilium, quę diabolo caſtitatem præſtant perditricem, ſtimulat Chriſtianos, & Chriſtianas, ut Deo exhibeant caſtitatem ſervatricem. *Accedunt ſæcularia exempla, quæ ſæpè nobis etiam in teſtimonio poſita ſunt, cum quid boni, & Deo placitum ab extraneis quoque agnoſcitur, & teſtimonio oneratur*. Exempla Gentilium continentiam ſervantium, viduitatem Deo placitam oſtentant, obſervatuque facilem demonſtrant. *Durum planè, & arduum ſatis continentia ſancta fœmina poſt viri exceſſum, Dei cauſa, cùm gentiles ſatanæ ſuo, & virginitatis, & viduitatis ſacerdotia perferant*. [*Tert. l. 1. ad ux. 9.*] Numquid Chriſtiana fœmina minus Deo exhibebit, quàm ethnica diabolo? Numquid impoſſi-

bilis videbitur viduitas fideli, quam facilè ſervat infidelis? Quòd ſi à Cereris ſacerdotibus, *ſalvo matrimonio abſtinentia toleratur, quantò magis ademto? Credo etiam difficiliùs ſalvum derelinqui, quàm amiſſum deſiderari*. Maximè cùm ejuſmodi abſtinentia ſervetur ex Dei dilectione, ex defuncti mariti recordatione, ex gentilium æmulatione, & ex immunditiarum tempore matrimonii commiſſarum expiatione, & reparatione.

Tert. l. 1. ad Ux. 4.

3. *Disjunctis à matrimonio, duæ ſpecies humanæ imbecilitatis neceſſarias nuptias faciunt. Prima quidem potentiſſima, quæ venit de concupiſcentia carnis*. Bellè concupiſcentiam carnis vocat potentiſſimam ſpeciem humanæ imbecillitatis, quæ nuptias requirit tanquam remedium ad ejus ardores temperandos aptiſſimum. Hinc *facilè dignoſcitur neceſſitate nobis conceſſum eſſe nubendi poteſtatem*. Hujuſmodi autem neceſſitas duplex eſt: una, ſpeciei conſervatio per filiorum generationem; alia carnis imbecillitas. Ex D. autem Auguſtino *utriuſque ſexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honeſtate nuptiarum, ut quod ſanis poſſit eſſe officium, ſit ægrotis remedium*. In ſtatu naturæ integræ fuiſſent neceſſariæ nuptiæ ob ſpeciei propagationem, non ob remedium concupiſcentiæ, quia nulla fuiſſet carnis infirmitas, neque ullus deordinatus concupiſcentiæ motus: in ſtatu autem naturæ corruptæ, *matrimonium libidini venia eſt*. Nam carnalis copulatio, quæ extra connubium eſt criminoſa, culpabilis, & damnanda, per honeſtum matrimonii uſum ut licita, & innocua permittitur: *Non dicimus turpia eſſe coniugia, quandoquidem ne incontinentiæ damnabile cadat vitium, fulcienda eſt honeſtate nuptiarum*. Connubium eſt venia luxuriæ, remedium libidinis, munditie ſordium, concupiſcentiæ refrigerium, honeſtas thori. Quare qui nullo continentiæ adſtricti ſunt voto, nubere poſſunt, *ne mœchiæ, & fornicationi ſuccidere cogantur; quoniam meliùs eſt nubere, quam uri*. Honeſtæ ſunt nuptiæ, quas Deus ſanxit, quas ſua Christus præſentia honeſtavit, quas primo miraculo commendavit. Bonum eſt matrimonium ad extinguendum luxuriæ ignem inordinatum: *Meliùs eſt nubere, quàm uri*. Ut autem animadvertit Tertullianus: *quarè hoc bonum eſt, oro te, quod mali comparatio commendat? ut ideò meliùs ſit nubere, quia deteriùs eſt uri*. Quàm tenue, quàm exile, quàm parvum eſt illud bonum quod mali comparatio commendat! tanquam ſi à ſui contrarii malitia bonitatem quodammodo mutuetur. *At enim quantò meliùs neque nubere, neque uri*, ut patet in illis, qui extra matrimonium inordinatos concupiſcentiæ cohibent motus, & corporis & animæ ſervant caſtitatem? Quapropter Tertullianus aſpiciendum Apoſtolum exoptat, *à matrimonii pomo animas jejunare cupientem*. A matrimonio abſtinere deſiderat Paulus, quod pomum nuncupat per analogiam ad pomum, quod in paradiſo comederunt protoparentes: nam ſicut à manducato vetito pomo, omnes quas patitur humana natura, ortæ ſunt miſeriæ, ſic à permiſſo matrimonii pomo oriuntur tot ærumnę, quas ſuſtinent in connubio coniuges. Deinde ſicut ardor concupiſcentiæ, qua ęſtuat homo, ab originali procedit culpa; originale autem delictum eſt pœna eius pomi vetiti: ſic quodammodo à matrimonii pomo accenditur in quibuſdam ſalaciſſimis conjugibus libidinis flamma, & homo expertus permiſſas voluptates concupiſcit, & captat vetitas. Quod tamen, ut benè animadvertit D. Auguſtinus, *vitium eſt hominum, non culpa nuptiarum*. Licita nuptiarum voluptas fit laſcivia luxuriandi, non ex matrimonii malo, ſed ex coniugum vitio, qui ita voluptatum ſunt cupidi ut explotio licitæ libidinis ſit appetentia, & pruritus illicitæ luxuriæ. Quomodo Apoſtolum intelligit Tertullianus: *Meliùs eſt nubere quàm uri: nimirum propter incontinentiam continentia neceſſaria eſt, incendium ignibus extinguetur*. Flammea libido igne matrimonialis voluptatis enutritur, in voluptuoſis namque, & libidinoſis coniugibus, luxurię voluptates, non extinguunt, ſed ſæpè accendunt concupiſcentiæ fomitem, ut experientia in multis adulteris comprobatur, qui pulcherrimas deſpiciunt mulieres, & deformes pellices ardenter diligunt; & adhuc in feminis, quæ coniugali thoro haud ſatiatę, impudenter ſcortantur. Quod evenit, tum quia aſſueta faſtidium ingenerant: etiã *vina uſu depretiantur*; tum ex corruptione naturæ, quæ poſt vetita anhelat: tum ex ardore concupiſcentię, quę eò magis inflammatur, quò majores captat voluptates. Quapropter de cęlo illuſtratus Apoſtolus: *Et ſi non delinquas recubendo, carnis tamen preſſuram ſubſequi dicit*. Hæc autem tribulatio, & preſſura carnis, quam ſubeunt, coniuges, non eſt alia quàm ignis ardentioris concupiſcentia, quę uſu accenditur;

Tert. l. 1. ad Ux. 3. l. 9. de Gen. ad lit. 7.

Greg. Naz. in Exh. ad Virg.

D. Aug. l. 4. cont. Iul. 10.

Tert. l. de Mon. 1.

Tertull. lib. 1. ad Ux. 3.

Lib. de pud. 16.

l. de Mon. 6.

l. de pud. 16.

Tert. lib. de An. 17.

Tert. l. 2. ad Ux. 3.

tur, nam experta libido vividè prurit, & accendit Veneris faculas. Quomodo Paulum expendit Anſelmus: *Nubentibus, & in carne tribulatio eſt, in qua ſola videbantur habere delicias. Nam & majores tribulationes hi frequenter ex carne ſuſcipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur*. Conjugia à libidinis ardore immunia non ſunt: conjuges in matrimonio patiuntur carnis ſtimulos, & concupiſcentiæ igniculos, quibus ſuſſlammantur Veneris incendia.

Quantumvis æſtuet in hominibus ardor libidinis, vult tamen Tertullianus conjuges *matrimonio omnem concupiſcentiam ejuſmodi expiaſſe*. O utinam matrimonium omnibus foret expiatio laſciviæ, & conjuges eſſent ex leges libidinis! At, proh dolor! plures ſunt, quorum incontinentia fomitem libidinis ex remedio conflat. *Nuptiæ ſunt ſcortationis remedium, non laſciviæ occaſio*; & ipſi ex nuptiis laſciviendi captant occaſionem. *Nobis continentia ad inſtrumentum æternitatis demonſtrata eſt à Domino ſalutis, ad teſtimonium fidei, ad commendationem carnis iſtius exhibendæ ſuperventuro indumento incorruptibilitatis*. Laſcivientes conjuges Dei mandatum caſtitatem præcipiens, & adulterium prohibens non ſervant; ſibi adinvicem debitam fidem violant, carnem libidinibus fœdant. Conjugalis continentia duo deſiderat, unum, ne uxorati ſcortentur; etenim *adulterium eſt extranei hominis admiſſio*: aliud, ne conjugio abutantur; ſed *ut penes Sanctos officia ſexus, cum honore ipſius neceſſitatis tanquam ſub oculis Dei modeſtè, & moderatè tranſigantur*. Attamen plerique thorum conjugis incontaminatum ſuis adulteriis maculant, & quod lugendum eſt magis, adulterantes mulieres ſub ſigno ſacro matrimonii ſuas turpitudines tegunt, & obnubilant. Alii ab adulterio quidem abſtinent, verùm in uſu matrimonii ſeſe variis immunditiis contaminant. *Aliud eſt nuptias tollere, aliud moderare; aliud eſt legem non nubendi ponere, aliud modum nubendi ſtatuere*. Hæretici nuptias de medio tollunt, Catholici uſum nuptiarum moderant: illi conjugium damnant, iſti in uſu conjugii modum exoptant, juxta Apoſtoli monitum, qui *uxores quoque ipſas ſic habendas demonſtrat tanquam non habeantur*? Attendant quæſo conjuges quomodo agant in matrimonio. Videat vir quomodo ſua utatur uxore, recogitet, & uxor *qualiter viro officio pendat*: an pudicè, an impudenter: an moderatè, vel cum exceſſu. *Bonum conjugii non eſt fervor concupiſcentiæ, ſed quidam licitus & honeſtus illo fervore utendi modus*. Qui debitum non ſervant modum, nuptiis abutuntur: nam *iſto bono malè utitur qui beſtialiter utitur, ut ſit ejus intentio in voluptate libidinis*. Qui ſunt hujuſmodi, ob matrimonii abuſum de adulterio ab Aug. culpantur; *Audeo dicere, aut illa eſt quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter uxoris*.

Lib. 1. ad ux. 5. — *D. Baſ. ep. 11. ad D.* — *Tert. l. 1. ad ux. 7.* — *Tert. l. 2. ad ux. 2.* — *T. l. 2. ad ux. 3.* — *Tert. l. de Mon. 15.* — *Tert. l. 1. de cult. fœ. 9.* — *Tert. l. 2. ad ux. 3.* — *D. Aug. l. 2. de Pecc. mer. 29.* — *D. Aug. l. de Nupt. & Concup. 4. Cap. 15.*

Ne hoc crimen incurrant conjuges, *ſupereſt, ut qui matrimonia habent, tanquam non habentes agant. Quod ſi habentes obliterare debent quod habent, quantò magis non habentes prohibentur repetere quod non habent?* De mulieribus viduis loquitur, quas ab impudicitiis vult abſtinere, & in viduali continentia permanere, ut per caſtitatem expient immunditias, quas vel in adulterio, vel in abuſu matrimonii commiſerunt. *Amplectenda occaſio eſt, quæ adimit quod neceſſitas imperabat*. Concupiſcentiæ æſtus neceſſarias præſtiterat nuptias, continentia vidualis concupiſcentiam reprimens ab hac neceſſitate liberat: *Quare facultatem continentiæ quantum poſſumus, diligamus; quamprimum obvenerit, nihilominus*: ſic enim 1. immunditias tempore matrimonii commiſſas expiabimus, 2. amiſſam in matrimonio integritatem reparabimus, 3. meritum virginalis pudicitiæ æmulabimur. 1. Vidualis continentia ſervanda eſt, ut per eam expientur immunditiæ in abuſu conjugii perpetratæ: *ut quod in matrimonio non valuimus, in viduitate ſectemur*; ſic enim loquuntur viduæ apud Tertull. Thamar in exemplum profert D. Ambroſius, quæ meretrico habitu occultata, cum ſocero congrediens ad ſucceſſionis gratiam, ab experta libidine caſtitatem dedidicit, & non tam geminæ prolis fœtum, quàm pudicitiæ propoſitum concepit: *Nunquam poſtea virum experta eſt, amictum viduitatis ſumpſit à coitu*; pudore pudicitiam emit, ab inceſtu mutuata eſt caſtitatem, & vidualis continentia fuit deteſtatæ laſciviæ ſtipendium. *Quanti & quantæ de continentia cenſentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis ſuæ honorem reſtituerunt!* Viduam hortatur Tert. ut poſt mariti obitum *exinde quietem ſexui ſuo, nubendi, abſtinentia injungat*. Vidualis caſtitas eſt quies ſexus, voluptatis torpor, laſciviæ cadaver, hiems venereæ flammæ, ros æſtum concupiſcentiæ temperans, cœleſtis imber luxuriæ extinguens ignem, ſtipendium ſenectutis, à fœdis cupiditatibus liberans, *cupidi-*

Tert. lib. 1. ad ux. 5. — *Tert. l. 1. ad ux. 7.* — *Lib. 3. in Luc.* — *Tert. l. de Exh. Caſt. 11.*

ditatibus ſenes immunes ſunt. Vidualis caſtitas etiam in juventute præmaturè ſenex ſenectutis habet ſtipendium: *Non quòd ſenectus ſola viduam faciat, ſed quòd viduitatis merita ſtipendia ſenectutis ſint*. (Junius ap. Strob. Ser. 116.) Senectus ab ardore libidinis immunis pacatam, & moderatam ducit vitam. Quàm laudanda vidua juventute, & pulchritudine pollens, *quæ calorem adoleſcentiæ, & juniores ferveſcentem edomat ætatis ardorem!* (D. Ambr. l. de Vid. & Ambr.) & amiſſam in matrimonio quaſi reparat integritatem! 2. Continentiam virginem nuncupat Tertullianus. nam poſtquam demonſtravit Gentiles ſæpè ſæpiùs inceſtuoſos, à tali crimine Chriſtianos innocuos oſtentat: *Nos ab iſto eventu diligentiſſima, & fideliſſima caſtitas ſepſit; quantumcunque de ſtupris, & ab omni poſt matrimonium exceſſu, tantum, & ab inceſti caſu tuti ſumus. Quidam multò ſecuriores, totam vim hujus erroris virgine continentia depellunt*. (Apol. 9.) Nota hæc ultima verba, *virgine continentia*: quaſi vidualis continentia reſculpat virginitatis integritatem, & *eam quæ mulier fuerat, reſtituat in virginitatem priſtinam*. (Phil. in 1. l. 2. Cher.) Itaut quod impoſſibile videtur naturæ, perficiatur gratiæ privilegio. Davidi canæ ſenectutis nivibus frigeſcenti quæſierunt ſervi ſui adoleſcentulam virginem, quæ eum ſinu ſuo foveret: inventaque Abiſag Sunamitidem adduxerunt eam ad Regem: erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum Rege, & miniſtrabat ei; Rex verò ei virginitatem non ademit, ſed conſervavit. (3. Reg. 1.) In quo quaſi redivivæ virginitatis myſterium agnoſcit Bacchiarius: *Ipſe David cùm in adoleſcentia ſua cum adultera deprehenſus ſit, in ſenectute cum virgine invenitur, ut intelligamus quòd poſt peccatum longa caſtitas imitatrix eſt virginitatis*. (Tract. de recipiend. Lapſ.) Virginitas irreparabilis eſt; verùm longa caſtitas etiam poſt integritatis ruinam, virginitatem velut redintegrat, & pudicitiæ lapſum quodammodo reparat. Parum foret quòd David Sunamitidi virginitatem non ademerit, ſed conſervaverit, niſi etiam ipſe æmulam virginitatis exhibuerit caſtitatem: *Qui enim concupivit, & ſeipſum continuit ut vidua, quæ eſt rurſus virgo per temperantiam*, (Clem. Alex. l. 7. Strom.) quia deperditam integritatem velut reparat, & virginitatis meritum æmulatur. *Non enim & continentia virginitati antiſtat, ſive viduorum, ſive qui ex conſenſu contumeliam communem jam recuſaverunt*. (Tert. l. de vel. vir. 10.) Virginitas viduitati dignitate præeminet; viduas tamen virginibus quodammodo præponit Tertullianus tum quia *virginitas gratia conſtat, continentia verò virtute*. Virginitas eſt integritas naturæ, vidualis verò continentia, caſtitatis virtus: tum quia eò glorioſior eſt victoria, quò glorioſius eſt certamen: certamen eſt tantò glorioſius, quò fortiores ſunt hoſtes quibuſcum præliatur, & quò acriùs pugnant, & vivacius reſiſtunt: viduæ autem majus ineunt certamen quàm virgines; nam cum concupiſcentia venereis voluptatibus aſſueta pugnant. *Non concupiſcendi, cui concupiſcendo inoleveris, grande certamen eſt: cujus autem concupiſcendi ignoraveris fructum, facilè non concupiſces, adverſarium non habens, concupiſcentiam fructus*. In virginibus non eſt adeò ardens concupiſcentia: quia carnis delicias non ſunt expertæ: viduæ verò in matrimonio carnis delicias expertæ ſunt, concupiſcentia his voluptatibus aſſueta, & inoleta, eas ardenter expetit, & continentiam continuò aggreditur: quare viduitas adverſus pugnaciſſimam concupiſcentiam grande, & longum habet certamen, de qua nonniſi magno cum labore triumphat. Ut enim aliorſum ait Tertullianus. *Non tantùm virginibus datum opinor, licet in illis integritas ſolida, & tota ſanctitas de proximo viſura ſit faciem Dei; tamen vidua habet aliquid operoſius: quia facile eſt non appetere quod neſcias, & averſari quod deſideraveris numquam, glorioſior continentia quæ jus ſuum ſentit, quæ quid viderit, novit*. (L. 1. ad ux. 8.) Vidua quæ nupturit, jus ſuum ſentit, illudque ob voluptatis experimentum expetere videtur: quare expertam voluptatem laborioſè debellat. Adeò laboroſior eſt vidualis continentia, & de operoſitatis elogio, & de experto dudum generoſo repudio ita commendatur, quòd apud Clementem Alex. *jam nonnulli præferunt viduam virgini, quod attinet ad continentiam, ut quæ experta eſt voluptatem, & magno excelſo animo contempſerit*. (l. 3. Strom. 9.) Porrò admiratione digna, & omni laude digniſſima eſt vidua, quæ eximia pollens pulchritudine, in ipſo juventutis flore à diu expertis abſtinet voluptatibus, nec adhuc æſtuat Veneris igniculo. *Caro, & mulier duplex infirmitas, & conſortium, vix diſcens diſcedere voluptatem: apud neutram tuta eſt elegio, donec maturior ætas utriuſque reſtinguat incendium*. (Hildeb. ep. 41.) Hinc elucet vidualis continentiæ gloria, quæ eò eſt illuſtrior: quò majora de triumphavit pericula; eò anguſtior, quò plures, & ſæviores vicit hoſtes. Inferior quidem virginitate,

Digitized by Google

giritate, ſed multò difficilior nam difficilius eſt carere inexperta voluptate, quàm aſſuetam voluptati cohibere naturam: quapropter *poterit virgo felicior haberi, at vidua laboroſior: illa, quod bonum ſuum habuit: iſta, quod bonum ſibi invenit. In illa gratia, in iſta virtus coronatur.* in virgine naturæ integritas, & gratiæ felicitas: in vidua verò ſtrenuus labor, & victrix virtus coronatur. Hæc autem viduarum operoſior, & victrix continentia datur in virginitatis magiſterium, & virginibus ad virginitatis conditionem proponitur:

Tert. lib. 1. ad ux. 8.

D. Ambr. l. de Vid.

Quodammodo enim magiſterium virginitatis viduarum vileſcit exemplis. Quæ cum viro caſtum cubile cuſtodiunt, documento virginibus ſunt, integritatem Deo eſſe ſervandum. A continente vidua virgo integritatem ediſcit, & quantumvis viduitati antiſtet virginitas, & integritas honore, & angelicæ felicitatis æmulatione; viduitas tamen honoratur, & operiſioris laboris ſtudio, & majoris certaminis, & victoriæ triumpho & nobili adhuc magiſterii prærogativa.

Hildeb.

Martyrum dignitas ſine dubio eſt maxima. Vidualis continentia rectè martyrio comparatur ob exantlatos labores, ob vitata pericula, ob innita ad ſervandam caſtitatem certamina. *Quid ſomnias teneros artus, & anquiſitis educatos deliciis longum poſſe ferre martyrium?* Martyrum duo ſunt genera. Unos nuncupat Gregorius Naz. *Mortuos Martyres*, alios verò *vivos Martyres* appellat. Mortui Martyres ſunt, qui pro Dei honore, fidei defenſione glorioſè occubuerunt, quorum martyrium vocitat Tertullianus *Compendium mortis*, quia breviſſimo durat tempore, & in momento una cum morte dolorum, & cruciatuum moritur ſenſus. Vivi Martyres è contra vivendo diutius moriuntur, tantòque acerbiorem ſuſtinent pœnam, quantò diuturniorem. Vidua eſt vivens Martyr, nam vivendo ſæpè moritur, & acerbum, & perenne tolerat martyrium totque patitur tortores, quot deordinatos carnis ſuſtinet, & debellat motus. Imò hoc martyrii genus tantò eſt glorioſius,

Orat. de Laud. Baſ.

L. 1. adv. Marc. 22.

Tert. l. de Exh. Caſt. 11.

quanto majus eſt vivere in caſtitate, quàm pro ea mori, hoc eſt, anima id bonum miſceri, quàm non vivendo ſeparari. Conſtantiam, quam demonſtrabant Chriſtiani in ferendo martyrio, obſtinationem appellabant Gentiles. *Sunt qui exiſtimant Chriſtianos, expeditum morti genus: ad hanc obſtinationem abdicatione voluptatum erudiri, quò facilius vitam contemnant, amputatis quaſi retinaculis ejus, nec deſiderent quam jam ſupervacuam ſibi fecerunt.*

Tert. l. de Spect. 21.

Obſtinatio eſt inexpugnabilis conſtantia, quæ extat flecti neſcia in propoſito, non blanditiis, & pollicitationibus, nec minis & terroribus, nec tormentis, & doloribus cedit, ſed firma, & inconcuſſa ſtat. Hujuſmodi erat Chriſtianorum obſtinatio, qui erant ad mortem parati, & expediti, ſeſeque ad martyrium abdicatione voluptatum diſponebant. Sic expeditas volebat Tertullianus viduas, graſſante Gentilium perſecutione; nam abdicatis per continentiam voluptatibus carnis, *quamcunque preſſuram perſecutionemque liberè perferrent nulla in utero, nulla in uberibus æſtuante ſarcina nuptiarum.*

Lib. 1. ad ux. 5.

Hac autem ætate, in qua religio non patitur tyrannorum perſecutionem, obſtinatio chriſtianis viduis non eſt neceſſaria, ut ſint per breve martyrium morientes martyres, ſed ut ſint per longum martyrium viventes martyres, ſcilicet ut carnis abdicent voluptates, & in propoſito ſervandæ pudicitiæ conſtanter perſeverent. Ad quod erudiuntur gentilium etiam fœminarum obſtinatione, & conſtantia: *Erunt nobis in teſtimonium, & fœminæ quædam ſæculares, ob univiratus obſtinationem famam conſecutæ.*

Tert. l. de Exh. Caſt. 13.

At cur Gentilium quærimus exempla, cum ſint quamplures viduæ chriſtianæ, quæ ob viduitatis conſtantiam pudicitiæ famam ſunt conſecutæ? Cujuſmodi erat nobilis illa, ad quam D. Paulinus ſcribit: *Neque te divitiæ de matrimonio familiæ conſularis ad geſtæ, neque poſt conjugium peccandi licentia, & cælebs juventa ab anguſto ſalutis introitu, & arduo itinere virtutis, in mollem illam, & ſpatioſam multorum viam revocare potuerunt.*

Ep. 1.

Verùm multò plures ſunt, quæ ex viduitate peccandi captant licentiam, quæ loco unius mariti multos hubent amatores, & viventes in deliciis non longum ſuſtinent martyrium ob conſtantem caſtitatem, ſed ob impudicitiam, moriuntur juxta illud Apoſtoli: *Vidua, quæ in deliciis eſt vivens, mortua eſt.*

1. ad Tim. 5.

Mortua pudicitiæ, mortua honori, & famæ, mortua ſanctitati, & gratiæ: *Et hanc quippe oppoſuit tanquam è contrario veræ viduæ tanquam talis non ſit vera vidua.*

D. Aug. ep. 121 ad Probam.

Vera non eſt vidua quæ vivens mortua eſt, *viduitates in deliciis habita.* Tria viduarum genera agnoſcit dubius Auguſtinus. Unum perfectiſſimum: & cœleſti præmio deſtinatum, jejuniis, & orationibus diu noctuque vacans. Aliud, filiorum & domus curam habens, non tanto præmio dignum per-

Tert. l. de Mon. 13
l. de Virg Chriſt. 13.

Digitized by Google

peccatis tamen non obnoxium. Tertium genus eſt in epulis & deliciis, quod æternæ morti ſervatur, & pœnæ. Et hujus maximus eſt numerus, quas his inſignibus denotat Tertullianus: *Loquaces, otioſæ, vinoſæ, curioſæ, contubernales, vel maximè propoſito viduitatis officiunt. Per loquacitatem interpunt verba pudoris inimica: per otium à ſeveritate deducunt, per vinolentiam quidvis mali inſinuant, per curioſitatem æmulationem libidinis convehunt.* Quæ verè vidua eſt hæc omnia velut caſtitatis ſcopulos fugit, & cuncta quæ puditiciam defenſant ſolicitè quærit. Quam ſic hortatur Tertullianus: *Stude igitur ad virtutem continentiæ, quæ pudori procurat; ſedulitati, quæ nugas non facit; frugalitati, quæ ſpeculum. Convictus, atque colloquia Deo digna ſectare,* ut incontaminatam oſtentes caſtitatem, & vidualem valeas conſervare libertatem.

l. 1. ad ux. 8.

II. PARS

Tert. lib. 1 ad ux. 7.

Obligatus es matrimonio? ne quæſieris ſolutionem. Solutus es matrimonio? ne quæſieris obligationem. Aliorſum Tertullianus legit. *Vinctus es uxoris?* quaſi uxoratus ſit vinctus ſervus, ſeu captivus: cœlebs è contra dicitur liber, tanquam qui nuptiarum jugum refutans, quæſierit ſolutionem; & invenerit libertatem. Ideò bellè ad propoſitum D. Adhelmus: *Virginitas pax, conjugium captivitas, cœlibatus redemptio.* Litigia, querelæ, jurgia ſunt nuptiarum appendices, & connubiis individuè cognata. Quod ſententioſè aſſeverat clariſſimus Orator apud D. Hieronymum: *Qui non litigat cœlebs eſt.* Verùm ſi in continentia eſt pax, captivitas ſeu ſervitus reperitur in conjugio; nam *mulier vincta eſt quandiu vivit vir ejus:* & trina ſervitute laborat. Nam tenetur conjugi placere, prolis curam gerere, domui neceſſaria providere. Continentia ſeu cœlibatus eſt redemptio, quia à nuptiarum captivitate redimit, & à conjugii ſervitute liberat. Quapropter viduam hortatur Tertullianus in viduitate remanere, ne acquiſitam per mariti exceſſum, libertatem perdat; *Quid libertatem oblatam tibi iterata matrimonii ſervitute faſtidis?* Noli denuò nubere; nam in viduitate perſeverans, eris libera, & à trina ſervitute liberata: ſcilicet 1. à ſtudio placendi: 2. à cura educandæ prolis, 3. à ſollicitudine providendi domui neceſſaria.

l. de Laud. Virg. 9.

lib. 5. adv. Jovin.

Tert. l. de ? en. 1.

1. Viduæ juvenes nubere cupientes produnt *carnis, & ſexus neceſſitatem:* carnis autem, & ſexus neceſſitas multis fulcitur rationibus. Nam *carnis neceſſitas ætatis officia defendit, decoris meſſem requirit, dicit virum neceſſarium ſexui, ut auctoritatis, & ſolatii cauſam, vel ut à malis rumoribus tuta ſit.* Huic carnis pro ætate & pulchritudine patrocinationi opponit Tertullianus exempla viduarum juvenum & decore pollentium, quæ juventutem & pulchritudinem contemnentes in viduitatis propoſito, toto vitæ decurſu perſeverarunt: *Et tu adverſus conſilia hæc ejus, adhibe ſororum noſtrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quæ nullam formæ, vel ætatis occaſionem, præmiſſis maritis, ſanctitati anteponunt: Malunt enim Deo nubere: Deo ſpecioſæ, Deo ſunt puellæ.* His exemplis addit Tertullianus cœleſtium bonorum recordationem, ut eas ab inordinato ætatis, & pulchritudinis avocet affectu: *Talium exemplis fœminarum ad æmulationem te continentiæ exercens, temporalia, & volatica deſideria formæ vel ætatis, immortalium bonorum compenſatione delendo.* Adde quod pulchræ, & juvenes illæ viduæ non ſemper ſibi propoſitum aſſequntur finem: nam perſæpè à maritis deſpiciuntur, & meſſem ætatis, & decoris myrrha, & amaritudine mixtam colligunt, & ſub auctoritate mariti ut captivæ gemunt. Ante matrimonium pollebant libertate, erantque ingenuæ, ſui arbitrii dominæ: ex quo autem nupſerunt, non ſunt amplius ſui juris, cùm *extraneis junctæ libertatem ſuam amittant;* conjugium imperio ſubjectantur, ab eorum nutu, & voluntate dependent, ſuntque *per omnia viris ſubditæ.* Nihil eſt fœminis hac ſubjectione moleſtius. Verum ut tam dira ſervitus firmior exiſtat, & nulla tergiverſatione excuti poſſit, in pœnam originalis delicti imponitur, & Evæ ab ipſomet Deo intimatur: *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* In ſtatu innocentiæ obſequuta viro fuiſſet mulier: *Neque enim, & ante peccatum aliter factutam fuiſſe licet credere mulierem; niſi ut vir ei dominaretur; & ad eum ipſa ſerviendo converteretur.* Verùm ejuſmodi ſubjectio non fuiſſet in pœnam peccati, ſed ut animadvertit D. Hier. *libera ſervitus, & dilectione plena.* At ſervitus quam modo viro mulier debet, eſt admiſſi ſceleris ſupplicium. Nam ut addit D. Auguſtinus: *ſed rectè accipi poteſt hanc ſervitutem ſignificatam, quæ cujuſdam conditionis potius quam dilectionis, ut etiam ipſa talis ſervitus de pœna peccati reperiatur exorta.* Gravem hanc,

Tert. lib. 1. ad ux. 4.

Tert. l. 2. ad ux. 8.

Tert. l. de vel Vir. 10

Gen. 3.

D. Aug. lib. 11. de Geneſ. ad lit. 17.

In c. 3. Ep. ad Tit.

& in-

& intolerabilem ſubjectionem mulieri impoſuit Deus, ut ſuam erga auctorem primævi delicti juſtitiam oſtentaret, & inobſequentis fœminæ ſuperbiam acriùs puniret: Quare bellè ad propoſitum Tertullianus: *Igitur uſque ad delictum hominis,* l.b 4. adv. Marc. c. 1. *Deus à primordio tantum bonus, exinde judex, & ſeverus. Statim mulier viro ſervire damnavit: ſed qua in adjutorium maſculo, non in ſervientium fuerat deſtinata.* Tam acerba eſt fœminis hæc pœna, & adeò ægrè illam ferunt, ut nihil non tentet, quo ab illa ſervitute ſe liberent.

Neque ſolum mulieres cruciantur ob ſervitutem quàm maritis debent, & tyrannidem quam perſæpè viri in illas exercent, ſed ipſimet viri innumeros à mulierum malitia patiuntur animi dolores. Mulieris malitiam bellè exaggerat S. Maximus. Serm. 39. *Mulier eſt viri naufragium, quietis impedimentum, vita captivitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, ſumptuoſum bellum, bellva conviva, ſollicitudo confidens, lęena complectens, exornata ſcilla, animal malitioſum, malum neceſſarium:* Tot non bona mulieris elogia ejus malitiam non ſatis denotant. Eam magis adhuc commendat Eccleſiaſtici author. Cap. 25 *Non eſt caput nequius ſuper caput ſerpentis: & non eſt ira ſuper iram mulieris.* Serpens venenum gerit in capite quod in hominem virulenter evomens, eum lædit & aliquando interimit: & mulier ore gerit venenatam iram, quam per convitia, maledicta ſpirat, quę viri patientiam exaſperant. Per colubrum nonnulli intelligunt ſerpentem qui Evam, & per eam Adamum decepit, amboſque venenato ſibilo è paradiſo ejecit. Serpentem & mulierem ad primævi peccati ſuadelam junxit Eccleſiaſticus. Non eſt hic ommittenda D. Epiphanii reflexio pulchrè animadvertentis, quod *Eva ſi tenui ſpiritu pronuntietur, fœminam ſignificat: ſin aſpiretur, Hebræi hoc* In brev. Cathol. fid. Expoſ. nu. 12 *vocabulo Heva, ſerpentem intelligunt.* Hinc Bacchantes in orgiis ſacro furore initiatę, & ſerpentibus coronatæ, Evam Evam conclamabant, hoc clamore denotantes furentem mulieris iram, ejuſque cum venenoſo ſerpente ſocietatem. Qualis quęſo calamitas viri, qui cum venenoſo ſerpente in eadem domo habitat? Quale tormentum fœminæ, quæ mariti ſævi, & inimicantis tyrannidi ſubſtratur, quid quæſo moleſtius, quam ſemper tyranno ſubiici, ſemper ejus dominationem parti? Quod viduis proponit Tertullianus dehorrans ne ſecundas ineant nuptias. *Rape occaſionem, etſi non exoptatiſſimam, attamen opportunam, nam habere cui debitum ſolveres,* l. de Exh. Caſt. 10. *& à quo exolveret, Deſiſti eſſe debito: ò te felicem! dimiſiſti debitum, ſuſtine damnum. Quid ſi, quod diximus damnum, lucrum ſentias?* Tali namque damno te à captivitate redimes, & lucraberis libertatem, qua liberatur mulier à tyrannide de mariti, & ulterius à moleſtia generandæ, & educandæ prolis.

2. *Adiiciunt quidem ſibi homines cauſas* Tert. l. 1. ad ux. 5. *nuptiarum ſollicitudine poſteritatis, & liberorum amariſſima voluptate.* Bellè nuncupat voluptatem quam ex filiis captant parentes, amariſſimam, nam ut experientia comprobatur, filii plus amaritudinis quam dulcedinis afferunt parentibus quibus non obtemperant: quos ſuis ſceleribus & ſæpe ſuppliciis inhoneſtant, quorum ſubſtantiam diſſipant, & ad extremam redigunt egeſtatem. Ad quid quæſo, filios parentes deſiderant? An ut poſteritati provideant? an ut filiorum viſu, & ſocietate gaudeant? an ut bonorum ſuorum hæredes habeant? an ut ſolatium & famulatum à filiis recipiant? an ut majori zelo ſalutem ſuam curent? an ut expeditiores ſint in tolerandis paſſionibus, & ſuſtinendo pro religione martyrio? Nihil horum ad quærendos filios poteſt inducere Chriſtianos. Non 1. poſteritatis ſoliicitudo: *Sed poſteritatem recogiſa..s Chriſtiani, huibus craſtinum non.* Tert. l. de Exh. Caſt. 11. Non 2. filiorum præſentia & ſocietes: *Nam quid geſtamus liberos gerere,* Tert. l. 1. ad ux. 5. *quos cum habemus præmittere optamus, reſpectu ſcilicet imminentium anguſtiarum, cupidi & ipſi iniquiſſimo iſte ſeculo eximi, & recipi ad Dominum, quod etiam Apoſtolo votum fuit?* Non 3. ut bonorum ſuorum hæredes habeant: *Hæredes ſcilicet Chriſtianus quæret; ſæculi totius exhæres? Habet fratres, habet Eccleſiam matrem,* Tert. l de Mon. 16. quibus facultates ſuas largitur. Non 4. ut à filiis auxilium, & ſolatium recipiant; nam tantum abeſt ut parentibus filii præſtent auxilium, quin immò eos depauperant debitumque eis auxilium denegant. *Sufficiat ad conſilium viduitatis vel iſta, præcipuè apud nos, importunitas liberorum.* Non 5. ut majorem de ſalute ſua curam habeant: *Satis enim de ſalute noſtra ſecuri ſumus. quærenda nobis* Tert l. de Exh. Caſt. 11. *onera ſunt, plurimum importuna, quantum fidei periculoſa.* Tert. l. 2. ad ux. 5. Non 6. ut expeditores ſint in operibus miſericordiæ, & paſſionibus pro fide tolerandis. Chriſtianus filiorum carere, exoneratus, eſt *expeditiſſimus in perſecutionibus, conſtantiſſimus in martyriis* Tert. l. de Exh. Caſt. 11.

prom-

promptiſſimus in communicationibus, temperantiſſimus in acquiſitionibus: ut quotidiè apparet. Econtra parens filiorum temporalem formam firmare deſiderans, nihil erogat pauperibus, & bona per fas, & nefas congregat. Quapropter non eſt *neceſſaria ſoboles ſervo Dei:* neque ad vitam privatam, neque ad vitam politicam, neque ad vitam Chriſtianam, qui è converſo trinæ huic vitæ importuni, & oneroſi ſunt filii.

Tert. lib. 2 ad ux. 5.

Memorata incommoda ſunt patri, & matri communia. At ſunt adhuc alia quæ ſpeciatim ad matrem pertinent. *Vivit ſententia Dei ſuper ſexum iſtum in hoc ſæculo, vivat, & reatus neceſſe eſt.* Nam 1. mulier non concipit prolem, niſi cum detrimento ſuæ virginitatis. (Non loquor de beatiſſima Virgine, quæ in hac parte eſt de ſingularitate famoſa.) *Ex nuptiis nulla ſperatur impune fœlicitas, quam primo neceſſe eſt quadam carnis contumelia comparari: Infœliciter ei ſuccedit, quæ ſucceſſum virginitatis mercatur impendio.* 2. Paulò poſt initum matrimonium concipit deflorata virgo: *de nuptiis enim uteri, & ubera, & infantes.* Imprægnata mulier antequam pariat, multa ſuſtinet incommoda: mox à conceptu ſubeunt: faſtidia, inſomnia, vertigines, melancholiæ, præcordiorum anguſtiæ, abſurdi appetitus, cordis deliquia, multaque alia quæ gravi ſtylo enumerat Tertullianus: Perora, *deſcribe uterum de die in diem inſoleſcentem grave, anxium, nexium, totum incertum libidinibus faſtidiis, & gulæ.* 3. Dolores acerrimus in partu patitur mulier. *In doloribus, & anxietatibus paries mulier, & Evam te eſſe neſcis.* 4. Partum comitatur pericula, & perſæpè ſequitur mors matris, quæ non edit prolem in lucem niſi cum detrimento vitæ. *Magni ſoboles emitur, cujus conceptus infeſtatio eſt pudicitiæ, partus vitæ.* 5. Edita proles continuò eſt mundanda, lactanda, faſcianda, cunis aptanda: unde de mulieribus poſtquam parturierunt loquitur Tertullianus: *Satis opportunos fructus iteratis matrimoniis colligant, ubera fluitantia, & uteros nauſeantes, & infantes pipiantes.* 6. Proles grandior effecta, majores adauget parentum ſollicitudines, ut eam vel in ſcientia, vel mercatura, vel militari diſciplina educent, de officio provideant, cum uxore ditata matrimonio conjungant. Ab omnibus his curis, & anguſtiis exempti ſunt continentes, & Viduæ, quæ adhuc ſunt liberatæ à captivitate, & ſervitute ſæculi.

Tert. l. 1. de cult. fœ. 1.
Hildeb. ep. 30.
Tert. l. de Exh. caſt. 9
Tert. l. de Car. Chr. 4.
Tert. l. 2. de cult. fœ.
Hildeb.
L. de Mon. 5.

3. *Cæterùm hæc ſæcularis concupiſcentia cauſas habet, gloriam, cupiditatem, ambitionem, inſufficientiam; per quas neceſſitatem nubendi ſubornat. Videlicet cæleſtia ecpromittens: dominari in aliena familia, in alienis opibus incubare, cultum de alieno extorquet, ſumptum, quem non ſentias edere.* Sæcularem vocat concupiſcentiam quæ procul debet eſſe à Chriſtianis. *Hæc procul à fidelibus, quibus nulla cura tolerandæ vitæ.* Nec viris deſunt rationes quibus ſibi neceſſarias aſſeverent uxores: *Scio quibus cauſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatem. Prætendimus neceſſitates adminiculorum, domum adminiſtrandam, familiam regendam, loculos, claves cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, victum procurandum, curas communicandas.* Verùm ſæpè accidit ut nihil aliud mutuentur fœminæ à viris, & viri à mulieribus, præter anguſtias, miſerias, & infœlicitatem: Sperabat mulier honorem, abundantiam & delicias ſe habituram à marito; & invenit infamiam, egeſtatem, & ærumnas. Exiſtimabat vir iniſſe conjugium cum muliere modeſta, laborioſa, & domeſtici negotii ſollicita, & accepit in conjugem, otioſam, ſumptuoſam, arrogantem, luxui & ludo aſſuetam, & nullam familiæ curam agentem. Epiſcopi & Presbyteri matrimonii Sacramentum poſtulantibus, *ſic dabunt viros, & uxores quomodo buccellas.* Per bucellas Rhenanus, & Pamellius intelligunt Euchariſtiam, quam olim ab Epiſcopis, Presbyteris ſeu Diaconis accipiebant Chriſtiani & domum referebant. Sicut igitur Judas proditor indigne accedens ad altaris Sacramentum fuit dæmonis habitaculum; *Et poſt buccellam introivit in eum ſatanas:* ſic male ſuſcipientes Matrimonii Sacramentum diabolo parant hoſpitium: eorumque domus, ut infernus rixis, jurgiis, diſcordiis, animadverſionibus, maledictionibus, convitiis, & blaſphemiis continuè vexatur. *Et illi planè ſic dabunt viros, & uxores quomodo buccellas.* Euchariſtia eſt memoriale paſſionis Chriſti, & omnium quos in cruce pertulit cruciatuum ſignum rememoratiuum; Nuptiæ Chriſti paſſionem, & crucem æmulantur: nam quæ acerbior crux, quam vir nebulo, & perditus, cui cogitur uxor adhærere? quæ intolerabilior crux, quam mala uxor cui maritus toto vitæ tempore crucifigitur? Quod innuit Petrus Damianus duodecim ſacramenta enumerans, (large vocem ſacramenti accipiens) Poſtquam autem recenſuit arctioris vitæ

ſtatus

Tert. l. 1. ad ux. 4.
Tertull. Tert. l. de Exh. Caſt. 1.
Tert. l. de Mon. 11.
Ser. 1. de Ded. Eccl.

ſtatus qui hæc ſacramenta conſtituunt, addit: *Duodecimum eſt ſacramentum Nuptiarum:* Hæc autem duodecim ſacramenta denotata vult per duodecim cruces Eccleſiæ appoſitas: *Hæc ſunt duodecim ſacramenta, quæ (niſi fallor) illæ duodecim cruces ſignificant quas in circuitu Eccleſiæ videmus impreſſas.* Sententiosè crux Chriſti ponitur tanquam idoneus nuptiarum typus, quod non ignorans maritus ille qui cum audiſſet iſtud Evangelicum: *Qui vult venire poſt me tollat crucem ſuam* ſupra humeros uxorem ſuam detulit: Sola mors liberavit Chriſtum à paſſionibus, & crucis tormentis: ſola mors uxoratos à cruce liberat, quare uxori per mariti necem à

Tert. lib. 1. ad ux. 3. cruce exemptæ: *Nihil viduitati apud Deum ſubſignatæ neceſſarium eſt, quàm perſeverare*, in acquiſita ſcilicet libertate, quæ illam à trina ſervitute eximit, & ad opera pietatis expeditam reddit.

III. PARS. *Quid utilitatis ſit, oſtendit Apoſtolus,*

Tert. lib. 1. ad ux. 3. *dicens: Nupta ſollicita eſt, quomodo con-*

L. de Bon. Vid. 19. *jugi ſuo placeat: innuptæ verò de dominicis cogitat:* Adverte ex D. Auguſtino quod non ait Apoſtolus: Nupta *ſollicita eſt ea quæ ſunt mundi, ut ſancta non ſit;* ſed his verbis denotat tantum ſanctitatem conjugalem (ratione majoris ſollicitudinis) minorem eſſe viduali ſanctitate. *Certè minor eſt ea conjugalis ſanctitas, ex ea parte curarum, qua mundana cogitatur voluptas.* Innupta autem muliere, duplex eſt viro placendi ſollicitudo. Una bona, & laudabilis: alia mala, & culpabilis. Tunc laudabiliter viro placere ſtudet, dum ſeſe ei gratam per bonos mores, & virtutes exhibet: tunc verò culpabiliter ei placere nititur, cum fucum, luxum, blanditias carnis, & Veneris tantum irritamenta curat. Sunt namque plures mariti, qui *quod in*

imperf. hom. 1. in Matth. *meretricibus ſolet quæri, hoc in conjugibus*

Tert. l. de Exh. caſt. 9 *optant*. Non primam, ſed ſecundam ſollicitudinem damnat Apoſtolus, cum *de forma, & cultu placere, carnalis concupiſcentiæ ingenium non ſit*. De hac placendi viro ſollicitudine innupta liberata, cogitat quæ Domini ſunt. Per innuptam, etiam

D. Ambr. l. de Vid. viduam intelligit Apoſtolus, quam ex ſocietate cum virgine honorare curavit. *Neque enim inhonoras debuimus præterire viduas quas Apoſtolica ſententia cum virginibus copulavit: juxta quod ſcriptum eſt: Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta, & corpore, & ſpiritu.*

1. Timoth. 5. Quomodo autem vidua placere debeat Deo, declarat Paulus. *Quæ verò vidua eſt, & deſolata, ſperet in Deum, & inſtet obſecrationibus, & orationibus nocte ac die.* Hæc ſunt officia pietatis veræ viduæ, quæ, 1. bonis operibus vacat. 2. Deum laudibus prædicat, 3. orationibus inſtat, & ſuis deprecationibus Deum exorat.

1. *Per continentiam negaberis magnam* *Tert. l. de Exh. Caſt. 10.*
ſubſtantiam ſanctitatis. Gratiæ ſanctificantis augmentum eſt ſubſtantia ſanctitatis quæ bonis negotiatur operibus. Hac negotiatione difficilè ditatur nupta: tum quia matrimonio juncta cum viro ſceleroſo, tali conſortio ſæpè depravatur: nam ſi *bonos corrumpunt mores confabulationes* *Tert. lib. 2. ad ux. 3.*
malæ: quantò magis, & convictus, & individuus uſus? Tum quia licet quam ab educatione parentum didicit virtutem, in domo mariti conſervet, maritus tamen, vel criminoſus, vel maximè hæreticus non ſinit illam pietatis vacare operibus. Qua conſideratione utebatur Tertullianus, ut Chriſtianas fœminas à conjugio cum infidelibus avocaret. *Domino certè* *Lib. 2. ad ux. 4.*
non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſervum, procuratorem domini ſui ad impedienda fidelium ſtudia, & officia ut ſi ſtatio facienda eſt maritus de die condicat ad balneas: ſi jejunia obſervanda ſunt, maritus eadem diem convivium exerceat: ſi procedendum erit, numquam magis familiæ occupatio obveniat. Quis autem ſinat conjugem ſuam viſitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire: Quis nocturnis convocationibus ſi ita oportuerit, à latere ſuo adimi libenter ferat? quis denique ſolemnibus Paſchæ obnoctantem ſecurus ſuſtinebit? quis ad convivium illud dominicum, quod infamant, ſine ſua ſuſpicione dimittet? quis in carcerem ad oſculanda vincula martyris reptare patiatur? Jam verò alicui fratrum ad oſculum convenire, aquam ſanctorum pedibus offerre, de cibo, de poculo invadere, deſiderare, in mente habere? Si peregre frater adveniat, quod in aliena domo hoſpitium? ſi cui largiendum erit horreum, proma præcluſa ſunt. Fusè enumerat Tertullianus officia pietatis, quibus ſua tempeſtate incumbebant fœminæ Chriſtianæ, & à quibus impediebantur mulieres viris infidelibus uxoratæ. Eadem hodie patiuntur virtutis obſtacula fœminæ cum hæreticis conjunctæ. Hæc pietatis impedimenta non ſuſtinent veræ viduæ, quæ per continentiam magnam ſubſtantiam ſanctitatis negotiantur, tum quia earum virtus ab alieno viro non periclitatur; tum quia ſunt ſui juris, & expeditæ ut

bonis

Digitized by Google

Tert. lib. 2. ad ux. 8. bonis operibus vacent. Nam *liberè agere viſitatur, indigens ſuſtentatur, eleemoſyna ſine tormento, ſacrificia ſine ſcrupolo, quotidiana diligentia ſine impedimento*. Diligentiam nuncupat quam in Apologetico dixit, *diligentiſſimam religioſitatem;* hoc eſt, ſedulam, & ſollicitam diſciplinæ ſeu religionis obſervantiam. Addit; *Non furtiva ſignatio, non trepida gratulatio, non muta benedictio:* Vidua ſiquidem palam,& ptenter corpus ſuum ſignat;abſque ullo metu per noctem exurgit oratum, altaque voce Deum benedicit,& laudibus prædicat.

Tert. l. de Orat. 5. 2. *Planè benedici Deum omni loco ac tempore condecet ad debitam ſemper memoriam beneficiorum ejus ab omni homine*. Ab hoc pietatis officio impeditur adhuc mulier infideli hæretico, vel nebuloni nupta. Tert. lib. 2 ad ux. 6. Nam *quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat ſanè audiat aliquid de ſcena, de taberna, de ganea: quæ Dei mentio? quæ Chriſti invocatio? ubi fomenta fidei de Scripturarum interjectione: ubi Spiritus, ubi refrigerium? ubi divina benedictio?* In domibus ſcilicet viduarum, ubi Deus benedicitur, Deus laudatur, de Deo habentur ſermones. Sanctæ etenim illæ viduæ ab inverecundis, & impiis virorum ſermonibus ſolutę *cum Deo vivunt, cum illo ſermocinantur: illum diebus, & noctibus tractant*. Unius exemplum prodit Tertullianus Annæ viduæ, quæ Propheti ſſæ honore donata fuit, Meſſiam prędixit, Chriſtum infantem agnovit, quia *templo dedita*, divinis laudibus, & orationibus indeſinenter vacabat: quàm ideò beatam prædicat D. Auguſtinus, *Ideò Anna univiro viduata beatior fuit, quia & Propheti ſſa Chriſti eſſe meruit*. Non ſine myſterio Elias à Deo ad jejunam viduam mittitur, cujus miſſionem cum miſſione Gabrielis ad Virginem comparat D. Ambroſius. *Quid verò illud, quod temporibus eis quibus fames omne genus urgebat humanum: Elias ad viduam deſtinatus eſt? Et vide quemadmodum propria ſingulis gratia reſervetur. Angelus ad Virginem, Propheta ad Viduam. Adde quod Gabriel ille, hic Elias, ut ex Angelorum, & Prophetarum numero præſtantiſſimi principes, videantur electi:* Benè quod Angelus mittitur ad Virginem, ob puritatis ſimilitudinem, & quod princeps Angelus mittitur ad Mariam, ad Deiparæ gloriam ſublimandam. At cur Propheta ad viduam mittitur? Quia ſcilicet *propria ſingulis gratia reſervatur:* & ſicut virginitas Angelis cognata eſt, quia virgines ſunt Angeli terreſtres, ſit Prophetis eſt cognata viduitas. At cur ſpeciatim Elias ad viduam mittitur? Hujus ratio in ſimilitudine fundatur. Nam 1. Elias auſteritate vitæ commendatur, & vidua carnis concupiſcentias mortificatione, & pœnitentia debellat; ideò funeſtatur; & veſte lugubri induitur: ut ſe ſæculo, & deliciis mortuam demonſtret: 2. Elias erat divinæ gloriæ zelator acerrimus: vidua in captanda Dei gloria eiuſque laudibus decantandis tota incumbit. 3. Elias ſuis precibus depopulante calore, & ſiccitate, cœleſtes imbres obtinuit; vidua quoque ſuis deprecationibus Dei miſericordiam exorat.

Tert. l. 1. ad ux. 4. l. de Mon. 8. l. de Ben. Vid. 7.

L. 3. Reg. 17.

l. de Vid.

3. De viduis ſic fatur Tertullianus: *Orationes ſuas velut dotes Domino aſſignant; ab eodem dignationem velut munera dotalia quotieſcumque deſiderant, conſequuntur*. Quare D. Auguſtinus viduam, ut orationi inſtet, hortatur: *Concerta in oratione vincere hoc ſæculum; ora in ſpe, ora fideliter, & amanter, ora iſtanter, atque patienter, ora ſicut vidua Chriſti*. Quamvis enim cuncti Chriſtiani teneantur invigilare orationi, in Scripturis tamen diligentior cura orationis viduis invenitur injuncta: De Anna namque vidua, quæ Sanctum Sanctorum adhuc agnovit Infantem, ait Evangeliſta: *Non diſcedebat de templo jejuniis, & obſecrationibus ſerviens nocte, & die*. Idem aſſeverat Apoſtolus de vera vidua, cujus verba ſuperius ſunt allata. Dominus etiam cum ſemper ad orandum nos hortaretur, viduam commemoravit. Hinc ſatis intelligi poteſt quantum præ cæteris viduæ vacare debeant orationi, quod omnibus ad ſuſcipiendum orandi ſtudium, de viduis propoſitum eſt exhortationis ſtudium. Quas ideò ſic alloquitur D. Auguſtinus: *Quæ vidua eſtis cuſtodite viduitatem, & in oratione, & cum ſilentio expectate Dominum, qui pupillum & viduam ſuſcipit*. Hunc loquendi modum mutuatus eſt à Regio Vate, aſſeverante quod Deus *pupillum, & viduam ſuſcipiet:* Hoc eſt ut Hebræo expendit D. Hieronymus, *exaltans, erigens, confortans, fulciens, ſuſtentans, adjuvans:* Vidua Hebraicè idem eſt ac *colligata obmuteſcens:* quia viro emortuo velut colligata, & vincta domi ſilet, & obmuteſcit, nec valeŧ ſe defendere, & jus ſuum tueri. Græcè autem vidua idem eſt ac *deſolata:* quare Juditha, ut legit Anſelmus Laudunenſis, ſic Deum deprecatur: *Subveni, quæſo, Dominus Deus meus, viduæ* de-

lib. 1. ad ux. 4.

Ep. 121 ad Probam. 16.

Luc. 2.

Serm. 7 de l emp.

Pſ. 45.

Iudit. h. 9.

Digitized by Google

deſolata. Plura poterat allegare Judith, ut à Deo exaudiretur, ſolius tamen viduæ nomen proponit, quaſi nihil eſſet ad obtinendam gratiam validius: Titulus viduæ deſolatæ, & populi derelicti, multum eſt efficax ad miſerationem divinam implo- *Tert. l. 1. ad Vx. 5.* randam. *Duo iſta nomina in quantum deſtituta auxilio humano, in tantum divinæ miſericordiæ expoſita, ſuſcipit tueri Pater omnium*. Probè ſciens Joab quàm ſit potens viduæ, & viduæ deſolatæ deprecatio, non quæſivit aulicos, ac amicos Regis, ut ipſum ſuper Abſalon demulceret, ſed accerſivit mulierem Thecuitem, cui dixit, *Lugere te ſimula, & induere veſte lu-* *1. Reg. 14* *gubri*; quam miſit ad David ut pro Abſalon deprecaretur, quæ veniens ad Regem *Quæſt. 10.* dixit ei: *Heu mulier vidua ego ſum*. Vocat ſe viduam, inquit Abulenſis, ut ſignificet ſe eſſe perſonam miſerabilem; & moveatur faciliùs Rex ad miſerandum: ſiquidem nihil adeò valet cor ad miſericordiam, & benignitatem flectere, quam viduæ lachrymæ ante oculos poſitæ. Ut enim ait D. *Hom. 69. in Ioan.* Chryſoſtomus, *non parva vis lachrymarum viduæ eſt, ſed ipſum cœlum poſſunt aperire*. Ob hanc cauſam Job non tantum lachrymas, aut ſupplicationes viduarum, ſed etiam nutus earum exaudiebat, quaſi ad pietatem, & religionem pertineat eas *Cap. 3.* confeſtum exaudire: *Si oculos viduæ expectare feci*. Hebræa lectio habet, *Oculum viduæ non conſumpſi*, ſcilicet differendo, quod poſtulabat: Septuaginta legunt, *Viduæ oculum non tabefeci*. Qui viduæ orationes exaudit, ejuſque cauſam vindicat, & protegit, Dei miſericordiam, & benignitatem æmulatur. Deus dicitur judex, vindex, aſſertor & protector viduarum: iiſdem ferè gaudet titulis, qui viduis benefacit, earum cauſas defendit, & deprecationes exaudit. *Nam de viduitate honoribus* *Tert. l. 1. ad Vx. 8* *apud Deum uno dicto ejus per Prophetam expeditum eſt: Juſtè facite viduæ & pupillo, & venite diſputemus, dicit Dominus. Vide quam ex æquo habetur, qui viduæ benefecerit. Quanti eſt vidua ipſa, cujus aſſertor cum Domino diſputabit?* Aſſertor idem eſt ac protector, patronus, vindex, qui in libertatem vindicat.

CONCIO QUARTA.

Lib. de vel. Virg. 14. Quærit acutè Tertullianus: An *virgines Eccleſiam, an Eccleſia virgines ornat, ſive commendant*. Utrumque veriſſimum eſt, Virgines Eccleſiam ornant; nam ſi Eccleſia eſt pratum pulchris floribus decoratum, *virgo ex pulcherrimo hoc Eccleſiæ prato; velut auguſtior quidam flos videtur electa*. Si Eccleſia eſt ovile, *virginitas eſt illuſtrior, portio gregis Chriſti*. Si Eccleſia eſt pretioſus theſaurus, *virginitas eſt opulentia indeficiens, margarita ſpecioſa*. Si Eccleſia eſt corpus myſticum ex variis Sanctorum ordinibus conflatum, virginitas eſt *Sanctorum corona*. Si Eccleſia eſt regina virtutibus ornata, virginitas eſt *virtutum princeps*, quaſi in reliquas virtutes gerat principatum. Tandem ſi Eccleſia eſt cœlum ſideribus fulgens. S. Iſidorus Peluſiota Soli comparat virgines, Lunæ continentes, & ſtellis coniuges honorabile connubium ſervantes. Cœlum Sole; Luna & ſtellis illuſtratur; Eccleſia coniugibus, viduis & virginibus fulget; Alia eſt lux Solis, alia Lunæ, alia ſtellarum: alia eſt caſtitas coniugum, alia continentium, alia virginum. *Id bonum, ſanctificationem dico, in ſpecies diſtribuo complures. Prima ſpecies, eſt virginitas à nativitate. Secunda, virginitas à ſecunda nativitate; id eſt à lavacro, quæ aut in matrimonio purificat ex compacto, aut in viduitate perſeverat ex arbitrio. Tertius gradus ſupereſt, monogamia, cum poſt matrimonium unum interceptum exinde ſexui renunciamus. Prima virginitas fœlicitatis eſt, non noſſe in totum à quo poſtea optabis liberari, ſecunda, virtutis eſt, contemnere cujus vim optime noris. Reliqua ſpecies hactenus nubendi poſt matrimonium morte diſiunctum, præter virtutis, etiam modeſtiæ laus eſt. Modeſtia eſt enim ablatum non deſiderare, & ablatum à Domino Deo, ſine cuius voluntate nec folium de arbore delabitur, nec paſſer aſſis unius ad terram cadit*. Commēdatur continentia tum coniugalis, tum vidualis, *ſalva plenioris ſanctitatis prælatione*. Nam, ut benè animadvertit Hildebertus; *minor ſibi providet quiſquis gratia virginitatis aliud anteponit*. Quantumvis coniugium modeſtia glorietur, quantumvis viduitas virtutes conſtet, virginitas adhuc magis ſplendet. Eccleſia ornatur quidem coniugum modeſtia, & caſtitate, continentia viduarum, ſed abſque ulla comparatione, majus accipit decus *de ſummo illa immaculatæ virginitatis gradu*.

D. Hier. epiſt. ad Demet.
D. Cyp. l. de habit. Virg.
D. Athan. Hi deb. Tur. Ep. 35.
L. 3. ep. 358
Tert. l. de Exh. Caſt. 1.
Tertul. l. 5. adv. Mar. 15.

Utrùm, ſi virgines ornāt Eccleſiam, Eccleſia quoque virgines commendat: In *Tert. l. de Ex. caſt. 9. h* Eccleſia quæ eſt vel triumphans in cœlo, vel militans in terra, ſunt Angeli & homines, quorum Chriſtus eſt caput; virgines autem, 1. ab hominibus, 2. ab Angelis,

3. à Chriſto commendantur. Inter homines qui Eccleſiæ illuſtrant corpus, non miuorem occupant locum Patres, qui uno ore virginitatem commendant. Apud Tertullianum habetur [L. b. de Exh. caſt. 9.] *virginis principalis ſanctitas*. D. Cyprianus qui ſe Tertulliani diſcipulum profitebatur, virginitatem nuncupat *decus, atque ornamentum gratiæ ſpiritualis*. D. Athanaſius plura de virginitate elogia conglomerat: *O virginitas corona immarceſcibilis, templum Dei domicilium Spiritus ſancti, gaudium Prophetarum, gloriatio Apoſtolorum, Angelorum vita*. D. Auguſtinus virginum gloriam præclari nominis famæ, & dignitati præponit. [Ep. 179 ad Irebam.] *Si magnum, atque præclarum eſt; volumina temporum, nominis dignitate ſervare: quanto eſt majus, atque præclarius, cordis & corporis integritate tranſcendere?* D. Hieronymus vult divinationem, ſeu Prophetiam fuiſſe à Deo Sibyllis conceſſam tanquam virginitatis ſtipendium. *Quid referam Sibyllas Erithræam, atque Cumanam, & octo reliquas, quarum inſigne virginitas eſt, & virginitatis præmium divinatio?* [lib. 1. cont. … Iſ. c. 40.] Et licèt clamitat Iſajas, (Quis audivit ſpiritum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?) ex D. tamen Hieron. *rectè conſilium Dei ſola ſcribitur noſſe virginitas*. Nec mirum ſi Doctores Catholici, & Patres Eccleſię tot encomiis prædicent virgines, quæ apud Gentiles etiam fuerunt honoratæ: *Novimus virgines veſtæ, & Junonis apud Achaiæ oppidum, Apollinis apud Epheſios, & Minervæ quibuſdam in locis*. [Tert. l. de Exh. Caſt. 13.] Virginibus dumtaxat demandata erat cura ignis inextinguibilis, quæ ideò multis privilegiis gaudebant, & magno habebantur in honore apud Romanos. *Roma quidem, quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auſpicia pœnæ ſuæ cum ipſo dracone curantes, de virginitate cenſentur*. [Tert l. 1. ad Vx. 6.]

Quanta ſit virginitatis gloria, demonſtrarunt multoties Angeli protegentes virgines ad lupanar ductas, ne ab Ethnicis in illo publico lupanari contaminarentur, ut conſtat ex Agnete, Agatha, aliiſque pluribus, quas alloquitur D. Ambroſius; *Neque mirum ſi pro vobis Angeli militant, quæ Angelorum moribus militatis: Meretur eorum præſidium virginitas, quorum vitam imitatur*. [lib. 1. de Virg.] Angelus etiam D. Adhelmo varios caſtitatis gradus elucidat, non ut ex diſcrimine quod inter illos intervenit, coniugium devenuſtet, ſed ut virginitatem ex hac comparatione magis commendet: *Virginitas aurum, caſtitas argentum, jugalitas æramentum, Virgiaitas ſol, caſtitas lucerna, iugalitas tenebræ. Virginitas regina, caſtitas domina, iugalitas ancilla*. [lib. 1. de Virg.] Vide ex relatione Angeli quantum interſit inter virginitatem, continentiam vidualem, & coniugium. Tantum, ſcilicet quantum inter aurum, & alia metalla, quantum inter ſolem, & lucernam; quantum inter reginam, & ſubditas. Nimirum virginitas aurum eſt quod cunctis metallis antiſtat, ſol eſt qui luce cunctas precedit ſtellas, regina eſt, quæ omnes ſibi ſubditas fœminas multum dignitate antecedit: *O quanta virginitatis dignitas, gravitatis corona!* [Baſil. Sel. Or. 8.] Virginitati competit corona: per coronam autem regia denotatur dignitas. Hanc dignitatem agnoſcit in Proculo Tertullianus, qui virginitatem uſque ad finem ſervavit: *Proculus noſter virginis ſenectæ dignitas*. [lib. adv. Valent. 5.]

Virgineæ adhuc dignitatis encomiaſtes fuit ipſemet Chriſtus, *quam omnibus modis inſinuarat, imprimis ſuo exemplo, tum de cæteris argumentis*, [Tert l. de Mon. 8 Tert l. de Mon. 5.] Suo exemplo virginitatem commendavit: *Perfectior Adam, id eſt, Chriſtus, eo quoque nomine perfectior, quia integrior, volenti tibi ſpado occurrit in carne*. Quantum ſibi ſit grata virginitas oſtendit adhuc Chriſtus, *cùm puerorum dicit eſſe regnum cælorum; cùm in revelatione gloriæ ſuæ de tot Sanctis, & Prophetis Heliam ſpadonem ſecum mavult. Non enim aliud fuit Helias, quàm Joannes, qui in virtute, & ſpiritu venit Heliæ*, [Tert. l. de Mon. 8.] cùm à Joanne baptizari voluit. *Quis enim corpus Domini dignius initiaret, quàm eiuſmodi caro, qualis & concepit illud & peperit?* [Tertul.] cùm humanari noluit niſi in utero Virginis: *Et Chriſtum quidem Virgo enixa eſt*. [Tertul.] Tot elogia præmiſi ad virginum laudem, quarum gloria his tribus adhuc conſummatur: nam 1. Angelis adæquantur; 2. Chriſto deſponſantur. 3. Trinitati aſſimilantur.

Magna ſanè Angelorum dignitas, qui in ordine naturæ ſupra cunctas creaturas obtinet principatum, & ad divinam propiùs accedunt majeſtatem; *Angelos poſt Deum novimus*. [Tert. l. de Reſ. 5.] Nam licèt Deo ſunt inferiores, alias tamen à Deo exiſtunt ſuperiores. At tanta eſt virginum gloria, ut de nobilitate cum Angelis decertent: nam 1. Angelis aſſociantur. 2. Angelis adæquantur. 3. Angelis etiam majores demonſtrantur.

[I. PARS. Tert. l. de Reſ. 8.] 1. *Virginitas de bonis carnis Deo adoletur*. Tres ſunt creaturarum ordines: aliæ purè ſpirituales, ut Angeli, aliæ purè materiales, ut bellue: alię mixtæ, partim mate-

Digitized by Google

teriales, partim ſpirituales, ut homines; qui ſunt ſpirituales ratione animæ, per quam conveniunt cum Angelis; & materiales ratione corporis, per quod conveniunt cum beſtiis. Ideoque, ut benè animadvertit Clemens Alexandrinus, homo quandiu in ſæculo vivit, *eſt in confinio naturæ mortalis, & immortalis*. Siquidem beſtialem, vel angelicam poteſt ducere vitam. Tunc beſtialem ducit vitam, quando beſtiales corporis ſequitur motus: *Omnis caro quando flagitioſis illecebris hujus mundi, ac tenebris feralibus agitur, profectò pecunia eſt.* Tunc autem angelicam ducit vitam, cum corporis paſſiones domat, carnis renunciat illecebris, & pia æmulatione immortalem Angelorum imitatur vitam. At inter omnes virtutes virginitas præſertim angelicam puritatem æmulatur Quare nuncupatur à Climaco: *corporis mortalis, atque corruptibilis, mirabilis ad incorpoream, ſpiritualemque ſubſtantiam contentio*. Virginalis caſtitas carnis corruptionem, ac mortalitatem ſenſim deſueſcens, pia contentione incorpoream ſpiritualemque ſubſtantiam æmulatur; tanta in mortali corpore nitet puritate, ut etiā ex hac vita futuram ambiat immortalitatem; Chriſtianis ſcilicet *translatis in angelicam qualitatem, & ſubſtantiam*. Quare Baſilius Magnus docet virginitatem eſſe ſemen futuræ incorruptionis; imò virgines futuram illam in cœlo cum Angelis ſimilitudinem hic prævenire, & inchoare, ejuſque perfectionem in cœlis donandam, in terra degentes ſua puritate promereri. Quod probè ſciens S. Ephrem Sirus caſtitatis encomium ſic prædicat: *O caſtitas, quæ paſſiones minuit, & animam à perturbationibus liberas! O, caſtitas angelica vitæ ratio*! Puritas, incorruptio, & immortalitas eſt angelicæ vitæ ratio, angelicam vitam æmulatur virgo, carnis paſſiones minuens, animum à perturbationibus eximens, in corpore corruptibili incorruptionem ambiens. Et fortaſſe ob hanc cauſam à Tertulliano dicitur *Virgo tertium genus monſtruoſum aliquod*. Virgo non eſt Angelus: Angelus namque merè eſt ſpiritualis, & immortalis, virgo autem conſtat corpore, eſtque mortalis. Virgo non eſt homo, quia homo paſſionibus agitur, & carnis patitur illecebras: at *virginitas eſt pax carnis, naturæ oblivio*; & ut ait D. Cyprianus apud Euſebium: *funus humanæ ſubſtantiæ*. Dicitur virginitas *pax carnis*, quaſi virginem efficiat carnis ex legem, & ab inordinatis

l. 2 Strō. 7.
S. Zeno l. de Reſ.
Grad. 4.
Tert. l. 1. ad Ux. 1.
l. de Virg. 76.
Opuſc. de Caſt.
l. de vel. Virg. 7.
Hild. Tur. ep. 35
Ho. 22.

concupiſcentiæ liberet motibus. *Naturæ oblivio*, quia virgo eſt quaſi exul humanæ naturæ, & carnis infirmitatem velut deſerit. *Funus humanæ ſubſtantiæ*: ac ſi virginitas ſit mors concupiſcentiæ, viuas hominis peragat exequias, & in ſtatum futuræ immortalitatis transferat: *Virginitas enim vitam noſtram de corruptione ad ſanctitatis gloriam colligit*. Miram illam virginitatis vim conſiderans D. Cyrillus Alexandrinus, præ admiratione exclamat: *O virtus magnetica virginitatis, ad ſe trahens naturam*! Grandis virginitatis virtus, qua velut evertitur natura. Homines naturaliter ad delicias propendent, concupiſcentia eos ad Veneris attrahit voluptates: at arcana virginitatis vis, angelicam æmulans puritatem; ut magnes attrahit ferrum, ſic naturam à concupiſcentiæ illiciis, & blandimentis avocat, & ad puritatis ſtudium potentiſſimè trahit.

D. Baſil. de Virg.
l. 4. Apol. Mor. 6.

Magnum eſt quòd Beati poſt reſurrectionem habeant *carnem in regno Dei reformatam, & angelificatam*. At ſine comparatione majus, & portento perſimile, quòd in hoc mundo caro innata infirmitate languens, agnato fomite inſtigante, naturalibus igniculis ſemiuſtula, ſic fiat carnis expers, & à corporis paſſionibus immunis, ut in carne carnis contagia non ſentiat; ſed caſta æmulatione angelicam puritatem ampiat, & pecuniam carnem arcana metamorphoſi in carnem angelificatam reformet. Non eſt mirum homines in cœlo angelicam reverberare puritatem: *nam, & nobis eadem tunc ſubſtantia angelica repromiſſa*. At omni admiratione eſt digniſſimum, quòd homines carne corruptibili conſtantes æmulentur in terra puritatem Angelorum verſantiū in cœlo. Hominis anima quamuis ſpiritualis, & angelicæ conſors naturæ quia tamen eſt carni immerſa, carnem redolet, carnis ſapit affectus. *Adeò autem non ſola anima tranſigit vitam, ut nec cogitatus licèt ſolos auferamus à collegio carnis: Siquidem in carne, & cum carne, & per carnem agitur ab anima, quod agitur in corde*. Carnis vitio adeò eſt agnata anima, ſic appetitui carnis obnoxia ut nec ſpirituales cogitatus auferre liceat à collegio carnis. Tanta tamen eſt virginitatis vis, ut animam à corporis contagio reddat immunem, ipſamque carnem agnatam belluis, & bellvinos redolentem mutus, ſupra ſeipſam euehat, cognatam Angelis efficiat quia *non ſecundùm carnem viuere* an-

Tert. l. de Reſ. 16.
Tert. l. 1. de Cult. fam. 2.
Tertul. de Reſ. 15.
Greg. Naz. de Virg.

Digitized by Google

angelicum eſt, & ſuperius natura. In corpore velut ſine corpore vivere ultra humanum videtur faſtigium, ſingulare tamen virginitatis privilegium, quæ Angelorum æmulans puritatem Angelis virgines adæquat.

Tert. l. de Reſ. 36. 2. *Similes enim erunt Angelis*. Hoc ad cunctos Beatos pertinet poſt reſurrectionem corporum, ſed ſpeciatim ad virgines *Chryſ. ſer. 143* ſpectat; *quia ſemper Angelis cognata virginitas*. Siquidem virgines potiſſimum Angelis aſſimilabuntur. 1. Angeli in cœlo *Tertull. l. 1. ad Vx. 8.* vident divinitatem; & *in uirginibus integritas ſolida, & tota ſanctitas de proximo uiſura eſt faciem Dei*. *Tert. lib. de Mon. 10* 2. Angeli in cęlo neque nubent, neque nubentur, & *in illo æuo neque nubent, neque nubentur, ſed erunt æquales Angelis*. 3. In Angelis non eſt ſexus diverſitas, & in cœlo licèt virgines conſervent ſexum, in illis tamen, nullum erit ſexus officium: *Vbi etſi deſpolior ſexu meo, deputor Angelis; non Angelus, ſed Angela*. *Tertull. l. adv. Val. 12.* Somniarunt aliqui Novatores Adamum fuiſſe creatum maſculo-fœminam, hoc eſt, hermaphroditum, tam fęminam, quàm maſculum. Plato etiam cenſuit primos homines fuiſſe an- *in Simpl.* drogynos. Sic enormiter homines libidinoſi venereas delicias ampliare fatagunt, & hominem maſculo-fœminam fingùnt ad obſcœnæ promiſcuam concupiſcentiæ voluptatem: Chriſtiana verò Evangelii diſciplina continentiæ perfectiores pręſcribens leges, adeò circumſcribit concupi- *l. de pud. 32.* ſcentiam, ut dixerit Divus Cyprianus: *Virginitas neutrius eſt ſexus*. Incredibile putabitur monſtrum à luxuriæ alumnis, qui ex Veneris ſacrario promiſcuam depromunt, & adorant pruriginem; verum cęleſte à fidelibus cenſebitur virginalis pudicitiæ privilegium. Nam, ut ait bellè ad propoſitum D. Hieronymus: *Sexus devoratur à virgine; iam poſſidet quod* *Ep. 150.* *futura eſt*. Virginalis puritas ſic cum ſexu naturam evacuat, & ethicè devorat, ut hominem non neutrius ſexus inveniat, ſed faciat, & fauſto auſpicio jam pręlibare, aut poſſidere incipiat, quod æternum futura eſt. 4. In cęlo Angeli nullum corporale ſumunt alimentum, & virginibus *Tert. lib. de Reſ. 62.* *eſui, & potui locus non erit*. 5. Angeli *Tert. l. de Reſ. 3.* ſunt incorruptibiles, & virgines tranſituræ ſunt *in ſtatum angelicum per indumen-* *Tert. l. 4. Reſ. 6.* *tum illud incorruptibilitatis*. 6. Angeli ſunt immortales, virgines etiam *erunt tanquam Angeli, ſi non nubendo, quia nec moriendo, utique nec ulli ſimili neceſſitati ſuccidendo corporalis conditionis*.

Animadvertit autem Tertullianus, quòd Chriſtus Dominus non dixit; *Erunt Angeli, ne homines negaret; ſed tanquam Angeli, ut homines conſervaret: Non abſtulit ſubſtantiam, cui ſimilitudinem attribuit*. Matthæus, & Lucas non eodem modo referunt verba Salvatoris de virginibus differentis. Apud Matthæum Chriſtus vult *Cap. 22.* virgines ſimiles Angelis pro futuro, in cęlo ſcilicet, quando poſt reſurrectionem perfecta, & adæquata corporis, & animæ potientur felicitate: & apud Lucam Do- *Cap. 20.* minus tribuit virginibus, ęqualitatem cum Angelis etiam de pręſenti: *Æquales enim Angelis ſunt*, non dixit *erunt*, ſed *ſunt*. Nunc virgines in terra degentes ſunt ſicut Angeli Dei in cęlo, quo nihil illuſtrius ad virginum gloriam dici poteſt. *Sic æternum ſibi bonum, donum Domini occupaverunt, ac jam in terris non nubendo de familia* *Tert. lib. 1. ad Vx. 4.* *angelica deputantur*. Sunt namque Angeli terreſtres, ſicut Angeli ſunt virgines cęleſtes. Ex D. Hieronymo ſtatim, ac Filius Dei humanatus eſt, & de Virgine natus, angelicam inſtituit familiam virginum: *ut qui ab Angelis adorabatur in* *Ep. 22.* *cœlis haberet Angelos in terris*. Hieronymo aſſentitur Auguſtinus, virgines ſic alloquens: *Mementote in quocumque ſexu ſitis, ſive mares, ſive fœminæ, Angelorum vitam ducere vos in terra: Angeli enim non nubunt, neque uxores ducunt; hoc eri-* *Ser. 46. de Verb. Do.* *mus cùm reſurrexerimus. Quantò vos meliores, quid quod erunt homines poſt reſurrectionem, hoc vos incipitis eſſe ante mortem?* Virgines de familia angelica deputantur, cęleſtem Angelorum ſtatum in terris poſſident, & velut evacuato mortis ſenſu reſurrectionis glorias felici auſpicio prælibant. Quod illis eloquenti ſtylo D. *l. 2. de Diſcip. & Hab. Virg.* declarat Cyprianus: *Quod futuri ſumus, jam vos eſſe cępiſtis: vos reſurrectionis gloriam in iſto ſaeculo jam tenetis, per ſaeculum ſine ſaeculi contagione tranſitis, cùm caſtæ perſeveratis, & virgines, Angelis Dei eſtis æquales*. Nam virginitatem colentes, & in corpore corporis integritatem ſervantes, ante mortem quaſi glorioſo reſurrectionis fruuntur ſtipendio, cęleſtem vitam in terræ exilio feliciter auſpicantur, & velut humanam dediſcunt naturam, & tranſeunt in angelicam. Virginitas ſiquidem *Angelos facit, & qui eam ſervat Angelus eſt*. Quare nuncupatur à D. Cyrillo Hieroſolymitano, *D. Amb. l. de Virg.* *Angelica corona*, & quaſi parum ſit virgines æmulari Angelos, Angelis adæquari, *Catech. 12.* ſuperiores adhuc Angelis demonſtrantur.

5 Quæ-

Tertull. l. 1. ad Vx. 8. 3. *Quædam enim ſunt divinæ liberalitatis, quædam noſtræ operationis. Quæ à Domino indulgentur, ſua gratia gubernantur, quæ ab homine captantur, ſtudio perpetrantur* Hoc diſcrimen apparet in Angelis, & virginibus, Angelis ſiquidem Deus ſimul cum natura contulit puritatem: cùm enim ſint expertes carnis, puritas eſt illis connaturalis, ut ſint incapaces libidinis: virgines verò carnem geſtantes concupiſcentię ęſtu ſufflammatam, ad Veneris voluptates pronę ſunt, neque puritatem ſervare poſſunt niſi dediſcendo naturam.

Grad. 4. Quare virginitas nuncupatur à Joanne Climaco, *exceſſiva naturæ abdicatio*. Eodem modo ratiocinandum eſt de puritate virginum, & Angelorum, ac de continentia viduarum, & virginum:

Tert. l. 1. ad Vx. 8. *Poterit virgo felicior haberi, ac vidua laborioſior. In illa gratia, in iſta virtus coronatur*. Quo argumēto utitur Chryſologus, ut demonſtret puritatem virgineam angelicæ puritati antiſtare. Poſtquàm enim hoc ſtabilivit fundamentum:

Serm. 143. *In carne præter carnem vivere, non terrena vita eſt, ſed cœleſtis*; hoc poſito fundamento duplici ratione probat Chryſologus virginalem puritatem eſſe angelica digniorem, illique præferendam. Quia 1. *angelicam gloriam acquirere majus eſt, quàm habere*. Angeli autem habent ex ſua natura puritatem, virgines verò non habent ex ſua natura puritatem, ſed illam cum ſtudio, & labore acquirunt, quod majus eſt, atque excellentiùs. Magnum eſt diſcrimen inter opus naturæ, & gratiæ. Quod Angeli habeant puritatem, opus eſt naturæ; quòd virgines polleant puritate, eſt opus gratiæ, & virtutis. 2. *Eſſe Angelum, felicitatis eſt; virginem eſſe, virtutis*: virtus autem felicitati longè præferenda; illa enim ſine meritis: hæc verò nonniſi meritis obtinetur:

Tert. l. 1. ad Vx. 8. *Glorioſior continentia quæ jus ſuum ſentit*. Adde 3. quòd pro acquirenda, & conſervanda puritate præliatus non eſt Angelus, virgo verò indeſinenter pugnat.

D. Cypr. l. de con. pud. Serm. 120. Quare *virginitas æquat ſe Angelis, imò excedit in carne luctata*. Hanc luctam, quæ virgines Angelis ſuperiores oſtentat, eloquenter refert Chryſologus: *Homo è terrena vilitate concretus, dum terrenæ labem vincit, dum ſanguinis ſtimulos frangit, dum carnis exuperat paſſiones, meritis ſupergreditur Angelos*. Nec mirum, cum 4. pro puritate nihil patiantur Angeli, virgines verò pro ſervanda caſtitate continuum ſuſtineant tormentum:

D. Amb. l. 3. de Virg. *Non ideò laudabilis virginitas, quia in Martyribus reperitur; ſed quia ipſa Martyres facit*. Virgo ſecum perenne patitur martyrium, in quo natura eſt tyrannus, concupiſcentia carnifex, voluptas tormentum. Quod ſi ſervata virginitas longum eſt martyrium, & ſi virgo vivus eſt martyr, nonne angelicæ puritati antiſtat virginis puritas, quæ 5. ſemetipſam velut holocauſtum mactat divinæ majeſtati; Ad ſacrificium tria neceſſaria ſunt. 1. hoſtia mactanda. 2. altare, ſupra quod immolanda eſt victima. 3. Sacerdos, qui hoſtiam Deo offerat. Hęc omnia in virgine reperiuntur. 1. Victima, quam ideò D. Ambroſius vocitat *pudoris hoſtiam, victimam caſtitatis*.

Lib. de Virg. 1. In lege Moſaica ſacrificium immortali Deo oblaturi quærebant vel fruges, vel boves, vel agnos, vel turtures, vel columbas: at virgo offert ſemetipſam pudoris hoſtiam, neque adire debet templum, ut inveniat altare. 2. Nam 2. ipſamet eſt *altare Dei*.

D. Ign. Epiſt. L... de cult. fæ. 2. Neque 3. alieno ſacerdote quam ſeipſa indiget, quare virgines à Tertulliano *Sacerdotes pudicitiæ* nuncupantur. Hoc ſacrificium caſtitatis divino honori offert virgo; non manè, non veſperè, ſed jugiter, nocte, die, omni hora; in quo Angelo longè antiſtat, qui nec victimæ, nec altaris, neque ſacerdotis fungitur munere, cùm careat carne. Nam, ut ait Bernardus:

Epiſt. 11. *Angelus habet virginitatem, non carnem; ſanè felicior, quam fortior. In hac parte optimus, & optabilis ornatus iſte, qui & Angelis poſſit eſſe invidioſus*. Verùm quantumvis glorioſa appareat virginum puritas ob eminentia, qua pollet ſupra angelicam puritatem, earum tamen gloria multum incrementatur ex deſponſatione cum Chriſto.

II PARS

Tertul. l. 4. adu. Mar. 11. *Teneo meum Chriſtum etiam in nomine Sponſi*. Multiplici ratione nomen Sponſi competit Chriſto: quia 1. in Incarnatione naturam deſponſavit humanam, uniens ſibi hypoſtaticè animam, & corpus:

Tert. *Utrumque in ſemetipſo fœderavit: ſponſam Sponſo, & Sponſum ſponſæ comparavit*.

D. Aug. in Pſ. 18. Hujuſmodi divinitatis; & humanitatis affinitas in beatiſſimæ Virginis utero inita eſt;

Tertul. *In Virginali utero Deus naturæ humanæ tanquam Sponſus ſponſæ copulatus eſt*. 2. Repudiata ingrata, & infideli Judæorum Synagoga,

Tertul. *Eccleſiam ſponſam Chriſtus ex vocatione Gentium acceſſit; de idololatria enim ſibi deſponſavit Eccleſiam*, quam ſuo mundavit ſanguine, ut eam tan-

tò dignam efficeret honore. 3. Animam in baptiſmo ſibi ſponſat Chriſtus, cui largitur fidem, & gratiam: *velut ornamentum ſponſæ*. Quare Chriſtus cujuslibet animæ Chriſtianę ſanctificatę eſt etiam *pater*, *& genitor ſuæ ſponſæ*; quia illam in baptiſmate genuit per gratiam. Verùm 4. virgines ſpeciatim *ad illas nuptias pertinent*, *in quibus Chriſtus eſt ſponſus*. Quot ſunt qui cordis, & corporis puritatem Déo, vel per votum conſecrant, vel abſque voto ex devotione toto vitæ decurſu inviolabiliter ſervant, ſunt *tot virgines Chriſto maritatæ*, & per ſanctum illud, & divinum connubium, 1. multum honoratæ, 2. opulenter dotatæ, 3. pulchrè ornatæ.

D. Aug.

Tert. l. de R. ſ. 02.

2. Mulier habet cum marito *honoris conſortium*, & quò vir eſt in majori dignitate conſtitutus, eò uxor ejus magis honoratur. Magnus profectò puellæ ruſticanæ honor, quando cum nobili deſponſatur; major dum Principi ſtirpis regiæ nubit; maximus quando cum Rege init matrimonium. Inde colligenda eſt virginum gloria, quæ *magno ſcilicet nupſerunt* Regi regum Chriſto, qui, ut fatur Tertullianus, eſt *ſummum magnum*. Uxor particeps eſt honoris ad maritum pertinentis, ob unitatem quæ inter illos intervenit: nam vir caput eſt mulieris, & *mulier viri portio eſt*: ex D. autem Cypriano, *caput Chriſtus eſt*, *& viſce maſculi*, tanquam virginis maritus. Hanc velut identitatem coniugalem inter Chriſtum Sponſum, & ſponſas virgines modulatè pungit Gregorius Nazianzenus: *Salve virginitas divino tradita dono*, *bona maxima fundens*, *Chriſti pars*. Grande virginum elogium, quòd ab ipſa copulatione virginalis conjugii, *Chriſti pars* nominentur. Capitis autem, & partis eadem ferè videtur ſors. Quare Sponſo illi cœleſti ejuſque ſponſis ſic fatur Cyprianus: *Sors vobis*, *& conditio communis eſt*; opes communes, deliciæ communes honores communes, *Coronant*, *& nuptiæ ſponſes*. Chriſtus qui eſt Rex diademate coronatus, coronat virgines, & ut una ex illis fatetur apud Tertullianum: *Circumpoſuit mitram ſicut ſponſæ*. Quòd ſi Sponſus *diligit imaginem quoque ſponſæ*, *& ſervat illam*, *& honorat*, *& coronat*: quanto à fortiori ipſæmet ſponſæ Chriſti virgines à cœleſti illo Sponſo honorabuntur, & coronabuntur? *Gloria viri eſt mulier*, *virgo gloria ſibi eſt*: quia ſeparata à carnali viro nullam ab illo mutuatur gloriam. Verùm cùm ſit maritata Chriſto, à divino illo Sponſo gloriam

Tertull. l. 5. adv. Marc. 18.

Tert. l. 1. de cult. fœ.

Tert. l. 1. adv. Marc. 3.

D. Cyp. l. de Diſcip. & Hab. Virg.

Carm. de Virg.

Tert. l. de Cor. Mil. 11.

Tert. l. 4. adv. Mar.

Tert. l. 1. adv. Mar. 18.

Tertull. l. de vel. Virg. 7.

captat, à quo maximè eſt honorata, & opulenter dotata.

2. Virgines Chriſto deſponſatæ *à Deo dignationem velut munera dotalia conſequuntur*. Uxores olim ditatas non quęrebant viri, non opulenter locupletatas, ſed *paupertate dotatas* volebant, ſcilicet ut earum arrogantiam deprimerent? *Nam quantò dives aliqua eſt matronæ nomine inflata*, tantò magis ſuperbit, & imperare marito exambit: quod ut impedirent viri, recuſabant emolumentum dotis, quo coniuges pauperiores, & conſequenter humiliores remanerent; imò numeroſa pecunia emebant uxores *dote venales*: quaſi uxorum inopia eſſet opulentia maritorum. Chriſtus ſponſam ſibi emit; ſed longè diverſa ratione, ac homo ſæculo addictus. Vir etenim 1. emit uxorem ut eam deiiciat: Chriſtus verò ut eam ſublimet, & ad ſolium regium evehat, *ut ſpiritus in ea coronetur*. 2. Ille ut uxorem indotatam, & pauperem habeat; Chriſtus ut eam opulenter dotet: nam *majori dote dotabitur de bonis ejus qui in Deo dives eſt*. 3. Ille ex uxore lenocinatur, quam ad laſciviendum *poteſtatibus ſubiicit*: Chriſtus ut virginitatem ei conſervet, & ad ſtatum angelicum attollat. Siquidem *virginalis integritas*, *angelica portio eſt*. 4. Ille ut uxori honorem eripiat, & infamia eam dedecoret: Chriſtus ut eam honeſtet, nam virginitas eſt, ut ait D. Cyrillus Alexandrinus, *ſapphirus admirabilis omnem fugans*, *& deſtruens famam venenoſam*: ne ſiniſter ſit de impudicitia remuſculus. 5. Ille ut uxorem ſuæ ſubdat tyrannidi: Chriſtus ut eam perfecta donet libertate, & Dei filiam efficiat; etenim *dedit nobis filios Dei fieri poteſtatem*. Ille uxorem retinet in dejectione, in ærumna, & in paupertate: Chriſtus verò bonum ei honeſtum, jucundum, & utile confert. Honorabile, nam virginitas eſt *læta indoles laudis*, *& honoris*. Jucundum, cùm adeò felix uxor *gaudeat de jam pretioſo dono Chriſti*. Pretioſum, etenim *ejus dote nihil utiliùs*, *in qua ſufficientiam comitatur æternitas*. Quod ita certum apparet Tertulliano, ut de eo dubitari nullatenus velit: *Dubitandum & inquirendum*, *& identidem deliberandum eſt*, *an ſit invectis dotalibus cui Deus cenſum ſuum tradidit*. Per hujuſmodi cenſum intelligunt nõnulli corpus Chriſti anima beata informatum, divino Verbo perſonaliter unitum, in Eucharistiæ Sacramento ſub ſpecie panis ſpõſę traditum, quomodo Tertullianus inter-

pre-

Ter. l. 1. ad Ux. 4.

Tert. l. de Exh. Caſt. 11.

Tertull. lib. 1. ad Ux. 8.

Tert. l. de pat. 14.

Ter. l. 1. de cult. fœ. 2.

Tert. l. 2. ad ux. 8.

Tert. l. de pat. 14.

D. Aug. l. de virg. 13.

l. 4. Apol. Mor. 6.

D. Aug. l. de vel. Virg. 55.

D. Cyp. l. de Hab. Virg.

D. Aug. ſer. 7. de Temp. Hildeb. ep. 35.

Digitized by Google

pretantur: *Corpus ejus in pane conſetur*, *Lib. de orat. 6.* Alii censũ illum, quem ſacer Sponſus ſpõſæ dedit, non alium volunt quàm ſanguinem; ſi quidem *Chriſtus moriens dedit ſanguinem ſuum pro ea*, *D Auguſ.* vt opulenter dotet ſponſam. In quo ab aliis coniugibus multum diſcriminatur, *D. Auguſ. ſerm. 3. in Ioan.* nam *quis offert tanta ſponſæ ſuæ, quanta Chriſtus? offerant homines qualibet ornamenta terrarum, aurum, argentum, lapides pretioſos, equos, mancipia, fundos, prædia: nunquid aliqui offerunt ſanguinem ſuum? ſi enim ſanguinem ſuum ſponſæ dederit, non erit qui ducat uxorem.* *T. de bono con. ng. 6.*

Verùm ad quid Chriſtus ſponſam tam caro emit? ad quid pro ea ſanguinem fudit? Ut ex magnitudine pretii, quantus ſit ejus amor, dignoſceretur. *Hæc enim conſultata ſunt Chriſti ſponſam diligentis*. *Tert. l de pud. 18.* 2. Ut eam à vilitate, quam à ſuis parentibus acceperat, eximere, ut ſit *exinde ſine probro vilitatis ut ſponſa*. *Tertull.* D. Auguſtinus ut ſponſa Chriſti duplicem dotem conſiderat: & dotem quam Sponſo attulit, & dotem quam à Sponſo accepit. Attulit Sponſo dotem, quam à ſuis parentibus acceperat, nempè vilitatem, ſordes, opprobrium. *Serm 6. de Verb Do.* Ab immunda illa, & vili dote exemit ſponſam Dominus: *Quid enim ſponſo tuo contuliſti? quid in dotem à priore patre accepiſti? nonne pannos peccatorum? Abjecit pannos tuos miſertus eſt ut ornaret, ornavit ut amaret*. Dotem quam ſponſæ *Tertull. lib. de Reſ. 63.* dedit Chriſtus, eſt gratia, ſanctitas, quæ *vel dotis nomine ſequetur animam* mundatam. Etenim 3. ut ſponſam mundaret, & ſanctificaret Criſtus, *ſe pro ea tradidit, ut ſit ſancta, & ſine opprobrio*. 4. Ut ve- *Tertull l. de pud. 18.* nuſtè eam ornaret, *ut ſiſtat ſibi ſponſam glorioſam*. Tertulliano aſſentitur D. Auguſtinus adjiciens; *Vt pulchram faceret, fędam amavit; pro fœda ſanguinem fudit, ac pulchram reddidit*. Habes igitur virginem Chriſto deſponſatam, multum honoratam, opulenter dotatam, & venuſtè ornatam.

Tert l de Reſ. 63. 3. Etenim ſponſa *non erit deſtituta ut nuda ſuſcipiatur à ſponſo: habet ornamentum, habet cultum ſuum*; quem ſcilicet *Tert. l. 4. adv. Mar. 11.* ab amore, & liberalitate ſponſi accepit. De quo ipſamet gloriatur: *Induit me indumentum ſalutaris, & tunicam jucunditatis ſicut ſponſo*. Quàm ſit pretioſum, & quàm jucundum ſponſæ indumentum, ex eo patet, quòd ſit *centenariis roſis, utriuſque liliis, etiam gemmis* contextum. Tria *Tert. l. de Humil 14.* ſunt quibus ornatur, & decoratur ſponſa Chriſti. 1. *Centenariis roſis*; à centenis foliis ſic dictus. Roſa eſt florum pyropus, hortorum purpura, odorum ſapphirus, Aprilis oculus, veris phęnix, naturæ pompa; roſa eſt ſignum virginitatis, quæ eſt inter caſtitatis gradus, quod roſa eſt inter flores: roſa ſpectaculi, & ſpiraculi res, quia oculus colore, & nares odore delectat. Sponſa Chriſti cœleſtis puritatis fragrat odorem. Quare Sponſus eam ſibi de Lybano quæſivit. Lybanus autem denotat altitudinem, candorem, & odorem: *Veni ſponſa de Lybano; eleganter Lybani utiquementis mentione iniecta, qui thuris vocabulum eſt apud Græcos:* *Tert l 4. adv Mar. 11.* & rubeo pudoris colore intuentium oculos delectat. Nam *virgineus roſeo cernitur ore pudor*. Fingunt veteres roſam ſanguine Daphnes fuiſſe purpuratam: Pudor roſeus ornans genas ſponſæ, purpuratus fuit à ſanguine Chriſti; *Sanguis ejus ornavit genas meas*. Sic loquitur B. Agnes. Sponſa Chriſti ornatur 2. liliis. Ut enim ait D. Auguſtinus; *Poteſt lilii nomine unaquaque virgo ſignificari. Iſte namque flos altiùs aqua, ortus ex tellure ſuſtollitur, & reportandus ad æthera totus aperitur; à foris quoque nimis candidus, intùs verò rutilo flammeſcit aſpectu, habens prætereà quaſi permanentem in medio floſculum. Sic nimirum virginitas tota à viſu ab infimis aſcendens, ad ea quæ ſuperna ſunt, ambit; candeſcit exteriùs munditia virgineæ carnis, flammeſcit interiùs amore geminæ charitatis, fragrat paſſim odore bonæ opinionis, & tollitur ad ſublimia intentione continua cordis.* *Serm 1. de Aſſumpt.* Nec mirum ſi D. Auguſtinus aptat virgini proprietates lilii, cùm Dominus ipſe ad denotandum pretioſum ſponſæ ornamentum, lilia maximis encomiis prædicet, adeòque ſublimet, ut eorum comparatione omnis Salomonis vileſcat apparatus. *Paſch l. 1. in pſ. 44.* (Virginitas quæ Angelis comparatur per lilia tam ſæpè in Scripturis ſacris præfiguratur; ut ideò dixerit Dominus, quod nec Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut unum ex iſtis.) *Propter quod velim, nos conſiderare, virginitas quam præclara ſit, quæ tantis, ac talibus attollitur præconiis*. Lilia in tantum faſtigium gloriæ creſcunt, ut ſapientiſſimi Regis apparatus magnificus, illis cenſeatur inferior. Ratio præexcelſæ liliorum eminentiæ eſt; quia in liliis virginitatis denotatur candor, cujus ſplẽdor ita fulget, ut omnis aliorum ornatus, minor appareat, quia ipſius etiam Chriſti virginitatem adumbrant, & puritatem ſponſę, & magnam quam habet cum Sponſo ſimilitudinem, ſignifi-

cant: *Ego lilium convallium. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.*

Cant. 2.

Tandem 3. ſponſæ ornatus gemmis ſplendeſcit: Nam, ut ait Cyrillus Alexandrinus; *Virginitas eſt puritas clariſſima gemma:* at inter omnes gemmas, puritas virginalis præſertim cum margarita componitur. Margaritæ *dos omnis eſt in candore:* At inde ille candor? Ab influxu purioris roris. *Si purus ros influxerit, candor conſpicitur*, ex Richardo à ſancto Laurentio *ros cęli virginitas*. Hujus cœleſtis margaritæ dos omnis eſt in candore. Hic autem candor à puriori gratiæ cœleſtis rore dimanat. *Nonne ros dulciſſimus cœli, virginitate vernante, in margaritam gemmaſcit?* Hæc ſunt Cyrilli Alexandrini verba, qui poſt multa virginitatis encomia, concludit: *Ut roſa igitur fragrans, & lilium rutilans, & margarita geminaſcens, ſancta virginitas*. In roſa denotatur veſtium ſponſæ fragrantia, in lilio candor, & pulchritudo; in margarita valor, & pretium. Hæc tria ſimul complexus eſt Oſee Propheta, qui ſponſam ſic loquentem prodit: *Ero quaſi ros, Iſrael germinabit ſicut lilium*. Lectio Siriaca habet: *Ero quaſi ros Iſraeli*. Arabico autem pro lilio roſam ponit: *Germinabit autem ut roſa*; ſponſa eſt ros: ibi cauſa ſumitur pro effectu; ſcilicet ros pro pretioſa margarita, quæ ex rore formatur. Eſt lilium pulchritudine florens; roſa ſuaviſſimum odorem ſpargens: Verum quantumvis ex liliis, roſis, & gemmis ſit contextus ſponſæ ornatus; Chriſtus eſt *tota gloria* ſponſæ, à tanto ſponſo gloriæ mutuatur conſummationem. Facies eſt venuſtior pars corporis: *Feminæ facies Chriſtus Jeſus*, & virginis ſibi ſponſatæ major pulchritudo, & pretioſiùs ornamentum. Si Phocionis uxor maritum vocitabat *ſuas opes, ſuum mundum, ſuum theſaurum*, quanto à fortiori virgo Chriſto maritata, divinum illum ſponſum debet nuncupare ſuas divitias, ſuam pulchritudinem, ſuam gloriam?

L. 4. Apol. Mor. 8.

Piin. l. 9 c. 15.

Cyril. Alex.

Cap. 14.

C'ē.A'e. Tertull. l. de Cor mil. 14. Plutar.

Tandem: *Unde ſufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii?* 1. Ex D. enim Auguſtino, *nuptiarum bona ſunt fides, proles & ſacramentum*; hujuſmodi autem bona non deſunt matrimonio inter Chriſtum, & virgines inito *Sub hoc Sponſo fœcunditatem non impedit integritas. Beata cujus pudor dum concipit non deperditur; dum generat non laborat; ejus prole nihil vivacius, cum qua nulla propagatur mortalitas*. 2. In conjugibus eſt carnis affinitas, cordis unitas, bonorum ſocietas: quos ideò D. Paulinus alloquitur; *Quod alteri veſtrum datur, utriuſque veſtrum eſt, quia in utroque veſtrum una ratio manet, & ſexum evacuat fides*. Illa autem carnis affinitas, cordis unitas, & bonorum ſocietas inter Chriſtum ejuſque ſponſas reperitur. Nam *quibus fit cum Chriſto quoddam virginitatis participium quoddam eſt in præmio conſortium*. 3. Gloria, & corona viri mulier: Virgines quoque Chriſto ſponſatæ, *candore pudicitiæ Sponſo ſerta componunt, & coronam ſpineam mutant in gloriam triumphantis*; In illis namque Sponſus triumphat de dæmonis aſtutiis, mundi blanditiis, carnis ſtimulis, & concupiſcentiæ illecebris. 4. *Sanctificatur infidelis uxor à fideli marito*, & hoc ut expendit S. Anſelmus, *quaſi ſanctitatis aſpergine*; Virgines autem à Chriſto ſanctitatis auctore, & puritatis fonte, magnum gratię, & perfectionis mutuantur incrementum. *Beatiſſimus Sponſus, cui niſi cohæreat nulla virgo eſt; nulla caſta, niſi eum diligat: nulla libera niſi ei ſerviat*. 5. Uxor nullum affectum proprium debet habere, ſed ejus voluntas velut echo fideliſſima mariti voluntati, & nutui reſpondeat oportet. Non ut ait D. Paulinus, marito de uxore loquens: *Ad te habens converſionem ſuam, de tuo nutu pendet, & de tuo ſtatu ſiſtit; in veſtigiis tuis ambulat, in anima tua animatur; pro vita tua deficit, & in vita tua reficitur*. Ad illam voluntatis conformitatem virgines Chriſti ſponſas hortatur Tertullianus: *Nuſſiſti Chriſto, illi tradidiſti carnem tuam, illi ſponſaſti maturitatem tuam incede ſecundum ſponſi voluntatem*. 6. Mulier ſponſum probè diligens, in illum per amorem transformatur, & velut ejus vita vivit, ad inſtar Apoſtoli in quo vivebat Chriſtus: *Vivo ego, jam non ego: vivit verò in me Chriſtus. Mihi vita Chriſtus eſt* Hiſce verbis tantum non clamat Apoſtolus, nullam in ſe affectionem humanam vivere, non faſtum, non voluptatem, non delicias carnis, non ſęculi pompam: *ſ-d his omnibus abraſi, ſolus, inquit, ille mihi ſupereſt, qui eſt ipſa ſanctificatio, & puritas, & immortalitas, qui paſcitur inter lilia*. Lilia denotant virgines, in quibus vivit Chriſtus qui eſt ipſamet puritas: 7. Mulier ſtudioſi viri tenetur ambire ſimilitudinem: nam *ut ſpeculum auro, gemmiſque ornatum, utilitatem nullam affert; niſi ſimilem ſpeciem referat; ſic opulentæ uxoris nullus fructus eſt, in vitam moreſque præſtet, cum vita, & moribus viri congruentes, & conſentaneos*. Ad hanc Chriſti

Tertull. l. 1 ad ux. 8.

L. de Bon. conjug.

Hildeb. Ep. 33.

Epiſt. 11.

Hildeb.

D. Hier. Ep. 19.

Tert. l. 2. ad ux. 2. in 1. Cor. 7.

Hildeb.

Ep 29.

lib. de vel. Virg. c. 16.

Gal. 2.

Greg. Nyſ. hom 15. in Cant.

Plutarch in præcl. connub.

Digitized by Google

ad imitationem, & æmulationem virgines allicit Apoſtolus: *Æmulor vos Dei æmulatione*. 8. Mulier *nupta ſollicita eſt quomodo conjugi ſuo placeat*. Hoc exemplum ſtimulat virgines ſponſas Chriſti, ut omni cura placere illi ſtudeant: præſertim autem Chriſto placebunt puritate, charitate, & humilitate: 1. Puritate. *Caro docetur ſanctitatem, quæ & in Chriſto ſit ſancta*. 2. Charitate. *Ad hoc utique arrham dat Sponſus, ut in arrha ſua ipſe ametur*. 3. Humilitate. Nam *decet, ut quanto caſtior virgo, tanto ſit humilior: ſit magiſtra humilitatis, in qua eſt profeſſio caſtitatis*: Quapropter Chriſtus ſeſe filium convallium nominat: id eſt ut expendit Juſtus Orgelitanus: *Ego decus mundi ex virginitate humilium*: In lilio tria ſunt, quæ puritatem, charitatem, & humilitatem virginum denotant. Nimirum, candeſcens color, grana velut aurea, & flores qui verſus terram propendent: 1. Candor ſignificat puritatem: 2. grana aurea charitatem: 3. ungula florum qui verſus terram inclinantur, humilitatem. Verum ut ſapienter animadvertit Rupertus; *Altioris autem honoris, & gratiæ eſt ſacra virginitas, quam pia commendat humilitatis venuſtas*. Siquidem & Angelis adæquantur virgines, & Chriſto ſponſantur, & divinæ Trinitati aſſimilantur.

2. Cor. 11. Tert. l. de Mon. 3. — Tertull. — D. Aug. Tract. 2. in Ep. Ioan. — D. Ambr. l. 2. in Luc. — l. 2. in Ioa.

III PARS.

Voluntas Dei eſt ſanctificatio noſtra. *Vult enim imaginem ſuam nos etiam ſimilitudinem fieri, ut ſimus ſancti, ſicut ipſe ſanctus eſt*. Sumit ibi ſanctitatem Tertull. pro caſtitate, quam in tres ſpecies diſtinguit. De prima autem ſpecie ſic fatur: *Prima virginitas felicitas eſt*; quem locum corrumpunt Neoterici falſo referentes. *Prima virginitas, prima felicitas*: ut inde virginitatem in divinitate conſtituant: verùm licet hoc non dicat Tertull. agnoſcit tamen *felicitatem caſtitatis*; quia ſcilicet virginitas *homines divinos efficit*. Ideò nuncupatur à S. Zenone *divina virginitas*: quia divinitatem quæ prima eſt virginitas imitatur. Imò Trinitati aſſimilatur, quæ, ut canit Gregorius Nazianzenus, virginitate floret *Prima trias virgo eſt*. In divinitate tres ſunt perſonæ: Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Patri attribuitur incorrupta fœcunditas: Filio nativa puritas: Spiritui ſancto incontaminata ſanctitas. Virgines autem aſſimilantur Trinitati divinæ: 1. Patri, in incorrupta fœcunditate: 2. Filio, in nativa puritate. 3. Spiritui ſancto, incontaminata ſanctitate.

l. de Exh. Caſt. — l. ad. Marc. 9. — S. Ephr. Op. de Caſt. — S. Zeno. — Carm. de Virg.

1. Deus in ſacris paginis incorruptus nominatur immò ipſamet incorruptio, ut ſumma ejus puritas denotetur. Æternus pater incorruptus eſt, & prima divinæ Trinitatis virgo. Puram, & incorruptam æterni Patris fœcunditatem imitantur virgines. Nec dicas: *Sed & virginem parere natura non patitur*; nam quod operatur in æterno Patre natura, hoc idem præſtat in virginibus gratia, ut ex Deipara, Eccleſiæ religionis fundatricibus, & virginibus conſtat. 1. Mariæ fœcunditatem cum æterni Patris fœcunditate confert Tertullianus: *Sicut nondum natus ex Virgine, Patrem Deum habere potuit ſine homine matre: æquè cùm de Virgine naſceretur, potuit matrem habere hominem ſine homine patre*. Æternus Pater virgo eſt, quia Filium ab æterno generat ſine matre; Maria eſt mater, & virgo, quia Filium in tempore genuit ſine homine patre. *Si eſſet aliquid virginitate melius, Dei filius hoc magis potuerat Matri ſuæ præſtare, cui præſtiterat ut divinæ virginitatis polleret honore*: Mariana puritas divina virginitas nuncupatur, ob ſimilitudinem, divino autem nihil melius poteſt præſtari. 2. Eccleſia eſt virgo, & mater, & quidem *ſine ruga vetuſtatis ut virgo*, Adde ex D. Ambroſio, quod Eccleſia *virgo eſt caſtitate, mater eſt prole*. Ad matrem autem pertinet ubera præbere proli, unde filiis ſuis, nempe Chriſtianis *mater Eccleſia de uberibus ſuis ſubminiſtrat*. 3. Virgo Religionis fundatrix, eſt mater, & virgo: *Non parit virgines ſacras niſi virgo ſacra: ex illa tota virgine corpore & ſpiritu naſcuntur ſanctæ virgines, & corpore, & ſpiritu*, De qualibet Religionis fundatrice idipſum dici poteſt, quod de Apoſtolo Tertullianus. Erat Paulus *parturiens illos, donec formaretur Chriſtus in ipſis, & calefaciens tanquam nutrix parvulos ſuos*; Eodem modo ſtatus religioſi Fundatrices, generatas filias lactant, & nutriunt; *atque in illis iugiter flores Eccleſiæ matris glorioſa fœcunditas*. Arca in qua Noe cum ſua familia ab aquis diluvii liberatus fuit, vocitatur à Petro Damiano navis, *novi mundi ſecundi ſemina ferens*. Sancta Scholaſtica, Clara, Catharina, Urſula, Thereſia, aliæque quæ peculiares fundarunt Ordines, ſunt naves novi mundi ſemina ferentes. Harum quælibet tanta eſt fœcundata prole, ut in illa benedictio Abrahæ facta fulgeat. *Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli*. 4. Tandem cunctæ virgines Chriſto ſponſatæ fœcundæ ſunt, quia ideò ſic alloquitur Divus Auguſtinus: *Nec propterea*

Tert. adv. Iud. 9. — Tert. l. de Car. Chr. 17. — S. Zenon. ſerm. 2. de Contin. — Tert. l. de Pud. 18. — Tert. l. ad Uxor. — D. Aug. l. de Vir. 22. — l. de Mon. 24. — D. Cyp. de Habit. vir. — Gen. 22.

Digitized by Google

Ser. 60 de Diverſ. c. 1 Ser. 146.

pterea vos ſteriles deputetis, quia virgines permanetis: nam & ipſa pia integritas carnis ad fœcunditatem pertinet mentis. Adeò eſt fœcunda virginitas, ut à Chryſologo virtutum copula nominetur: *Integritas cæleſte conſortium: virginitas juncta Chriſto, copula eſt virtutum*.

Æternus Pater trina fœcunditate pollet; mentis, ſcilicet, cordis & vocis. 1. Fœcunditate mentis, ſe ſolo, Filium dictione generat; 2. Fœcunditate cordis, ſimul cum Filio Spiritum ſanctum ſpirat: 3. Fœcunditate vocis; cum Filio, & Spiritu ad extra creata cuncta produxit, *omnia ſermone Dei facta ſunt*. In trina illa fœcunditate æterno Patri aſſimilantur virgines: 1. In fœcunditate mentis, dum de Deo cogitant: *Agite quod ait Apoſtolus: quoniam non cogitatis ea quæ ſunt mundi, quomodo placeatis maritis veſtris: cogitate quæ Dei ſunt, quomodo illi in omnibus placeatis, ut non uterum fœtibus, ſed animum fœcundum poſſitis habere virtutibus*. 2. In fœcunditate cordis, tum quia à timore Domini concipiunt, & parturiunt ſpiritum ſalutis: tum quia Deum credunt, in Deum ſperant, & Deum ardenter amant. Ex D. autem Auguſtino, *virginitas mentis eſt integra fides, ſolida ſpes, ſincera charitas*. 3. In fœcunditate vocis: nam *parvus virginis fœtus labiorum*. Trinam hanc virginum fœcunditatem ſimul complectitur, & extollit D. Auguſtinus: *Hæc eſt uberior fœcundiorque felicitas, non ventre graveſcere, ſed mente grandeſcere: non lacteſcere pectore, ſed corde candeſcere: non viſceribus terram, ſed cælum orationibus parturire*, ipſum Deum in mente generare quem in carne Deipara generavit. Inde exclamat D. Auguſtinus: *Beata virginitas, quæ illum intra ſe geſtat in mente, quem Maria portavit in ventre*. Sic enim incorruptæ æterni Patris fœcunditati aſſimilatur, & nativam Filii puritatem imitatur.

Tert. l. de Reſ. 5.

D. Aug. Ser. 60. de Diverſ.

Tert. l. 13. in Ioan. D. Ambr. l. de Virg. epiſt. 179. ad prob.

Serm. 24. de Nat.

Tertull. Apol. 21.

2. *Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcircò Filium Dei, & lumen de lumine accenſum*. In Dei Filio tria conſideranda ſunt: 1. Generatio: 2. puritas: 3. Splendor: 1. Generatio per quam diſtinguitur ab Spiritu ſancto qui non eſt generatus, ſed ſpiratus 2. Puritas: idcircò nuncupatur à ſancto Leone *virginitatis filius*; & à D. Maximo dicitur *virginalis puer*. 3. Splendor, quare ab Apoſtolo vocitatur *ſplendor gloriæ*; & à Sapiente nuncupatur *candor lucis æternæ*. Bellè virginitas appellatur à D. Cypriano *opus integrum, & incorruptum*: quia per eam virgines nativitati, puritati & ſplendori Verbi divini aſſimilantur. 2. Verbum divinum eſt Filius Dei, qui generatur à Patre Virgines etiam renatæ *ex aqua, & pudicitia* divina filiatione gaudent. Tantum honoris titulum conſiderandum virgini proponit S. Hieron. ut illam ad virginitatis cuſtodiam ſtimulet: *In originem tuam reſpice, genus intuere, gloriam nobilitatis adverte, ac non hominis tantùm eſſe, ſed Dei filiam, & divinæ nativitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te cæleſtis nativitas appareat, & tua divina ingenuitas clareſcat*. 2. Dei Filius eſt virginalis puer. Filias etiam ætate grandævas vult *repueraſcere* Tertull. ſcilicet per virginitatem; quomodo homines qui uſque ad ſenectam virginitatem ſervarunt, ab Afro dicuntur *ſenes pueri*. Bina eſt Verbi divini nativitas, una æterna in ſinu Patris, alia temporanea in ſinu matris. *Cujus ventris futurus eſt fructus caro Chriſti quæ ex utero floruit*. Ubique eſt virginitatis filius. Ut autem ait S. Ambr. *Virginitas à cœlo accerſivit, quod imitaretur in terris: Hæc nubes, aera, ſidera, Angeloſque tranſcendens, Verbum Dei in ipſo ſinu Patris invenit*. Bellè invenit virginitas, & è cœlo quodammodo accerſitum in terras deduxit, ut Verbum quod in ſinu Patris erat virgo, eſſet & virgo in ſinu matris, & ab illo virgines ad inſtar divini Verbi, eſſent in terris velut Deus, non natura, ſed imitatione puritatis. Quas ideò ad puritatis amorem accendit S. Leo: *Diligite caſtimoniæ puritatem, quia Chriſtus virginitatis eſt filius*. 3. Dei Filius dicitur ſplendor gloriæ, quia in eo paterna gloria rutilat; candor lucis, ut æternæ generationis puritas per lucem denotetur; lux etenim dimanat à Sole planeta puriſſimo, & dimanat adhuc modo mundiſſimo, & ab omni immunditia, & corruptionis & umbra defæcato. Dei autem Filius à Patre, ut *radius à Sole porrigitur*. Verbi ſplendorem reverberat virgo. *Cæleſte hic aliquid in corpore humano refulget*. Quare lucis claritatem cum virginitate Sapiens conjungit: *O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate!* Virginitas eſt ſplendor hominis caſti. *Virginitas ſplendor*. Hoc ſplendore virgo refulget, in qua, ut ſuprà retuli ex Tertulliano, *gratia coronatur*: quaſi virginitas ſit gratiæ corona. Gratia eſt præclarum animæ decus, ornamentum illuſtre; virginitas autem juſtitiæ ſplendor, ſanctitatis nitor, gratior etenim eſt in

Serm. 2. Epiph. Hom. 5. 1. de Hab. Virg.

Ep. 14.

lib. adv. Val. 2.

Apol. 10. l. 1. de vir.

Tert. apo. 21.

S. Hier. ep. 4. Sap. 4.

Greg. Naz. orat. ... ad ux. 4.

virgine

Digitized by Google

virgine gratia, ſanctitas ſanctior. Nec mirum cum ſanctitas ſit propria Spiritui ſancto cui reſpondet virginitas.

Tert. l. de mon. 1. S. Ambr. Apol. c. 1.

3. *Spiritus ſancto agnoſcitur: ſanctitas propria natura eſt ejus*. Sanctitas, & charitas, & humilitas ſpeciatim ad Spiritum S. reſpiciunt. 1. Sanctitas, tum quia ut aliorſum dictum fuit, eſt *Genitoris Genitoque Sanctitas Spirituſque*, tum quia juſtis largitur ſanctitatem. 2. Charitas quia eſt Amor perſonalis, & terminus voluntatis fœcundæ Patris, & Filii. 3. Humilitas, non quòd in ſe ſit capax humilitatis cùm ſit Deus infinitus, & independens; ſed quia per humiles requieſcit. Virginibus competunt ſanctitas, charitas, & humilitas. 1. Sanctitas: idcircò ex S. Cypriano virgo eſt *Dei imago reſpondens ad ſanctimoniam Dei*. Sanctitas eſt participatio divinæ naturæ. Hanc participaaionem virginitati tribuit S. Hieronymus: *Grandia nobis, & pretioſa virginitatis promiſſa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ conſortes naturæ*. 2. Charitas competit virginibus: Ideò virginitas appellatur *mater charitatis*, & adhuc dicitur *adminiculum, & ſubſidium charitatis*; per charitatem virgines Chriſto ſponſo reddunt amoris vicem. *Si nuptias contempſiſtis filiorum hominum, toto corde amate ſpecioſum forma præ filiis hominum: in ſpecie pulchritudinem amatoris veſtri, cogitate æqualem Patri*. 3. Tandem humilitas neceſſaria eſt virgini, tum ut ſit templum Spiritus S. tum ut Chriſti ſponſa eſſe mereatur. *Ut integritate permaneat dicata Deo virginitas, ſicut cuſtoditur integritas corporis; ita multò magis cuſtodienda eſt humilitas cordis*. Cujùs hanc ſubminiſtrat rationem. Quia quæ virgo eſt, *virgo eſt Chriſti, quæ non poteſt Chriſto niſi humilitate conjugi*. Debet namque aliqua eſſe ſimilitudo inter ſponſam, & ſponſum. Sponſus eſt humilis, ut ſponſa ſit humilis eſt neceſſe. Adeò eſt virgini conſentanea humilitas, & contraria ſuperbia, & vanitas, ut verè dixerit S. Aug. *Melius eſt humile conjugium, quàm ſuperba virginitas*. Cæteris paribus virginitas antiſtat matrimonio. *Melior eſt virgo humilis, quàm maritata humilis: ſed melior maritata humilis, quàm virgo ſuperba*. Ut ergo virgo ſit Spiritus S. habitaculum, & Sponſo Chriſto placeat, humiliet ſe ad inſtar Deiparæ, de qua S. Bern. *Ut placeret virginitas, humilitas procul dubio fecit*.

l. de hab. virg. l. 1. contr. Jovin.

S. Ephr. Sir. Anſel. de Virg. 8.

S. Aug. l. de bon. conj. 14. S. Fulg. ep. 3.

In pſ. 99. S. Aug. in pſ. 73.

Homil. 1. ſup miſſ.

CONCIO QVINTA.

Tert. l. 1. ad ux. 7.

S*Acerdotium cælibatium eſt: apud nationes*, ut liberiùs ſub miniſterio vacent Sacerdotes, cœlibes ſunt: Nam conjuges domeſticis curis implicati, non ſunt ſatis ad divinum cultum expediti, & quia Deus puriſſimus eſt, etiam in ſuis miniſtris deſiderat puritatem. *Omnibus caſtitas pernecesſaria eſt, ſed maximè miniſtris Chriſti altaris; talis enim decet Dominum habere miniſtros, qui nulla contagione corrumpantur*. Miniſtri Dei vivi majori pollere debent caſtitate, quàm ſacerdotes diaboli: *Novimus & continentes viros, & quidem tauri illius Ægyptii antiſtites*. Si Sacerdotes diabolo mancipati continentiam ſervarunt, quantò magis Sacerdotes vero Deo dicati tenentur cuſtodire pudicitiam quam debent ſacerdotio, Spiritui S. & Chriſto. 1. Sacerdotio, ob ſummum quo pollent miniſterium. 2. Spiritui S. cujus debent ſervare, & ornare templum. 3. Chriſto ob venerandum Euchariſtiæ Sacramentum.

S. Aug. ſerm. 2. 6. de temp.

Tert. l. de Exh. Caſt. 11.

I. PARS. l. de Exh. Caſt. 11. Exod. 25.

Sacerdotem de virginitate ſancitum cenſet meritò Tertullianus. Cur etenim debeat quędam eſſe convenientia, & proportio inter ſupremum Numen, & miniſtrum illi ſacratum, Deum mundiſſimum decet impollutus miniſter. Quod innuit ipſemet Deus Sacerdotes alloquens: *Vos eſtis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta*. Gens ſancta id eſt, ut explicat Oleaſter, *ſeparata à pollutionibus*. Nam apud Hebræos idem eſt ſanctum, àc ab immunditiis ſeparatum. Deus autem ſuos Sacerdotes ab omni immunditia ſeparatos, & mundiſſimos exoptat. Quapropter *Chriſtus authenticus Pontifex Dei Patris* prædicatur ab Apoſtolo *impollutus, & ſegregatus à peccatoribus*. Luca etiam Evangeliſta, ut acutè animadvertit S. Ambroſ. inter Chriſti prædeceſſores non recenſet Bethſabeam adulterio turpatam, ne ab illius dedecore Salvatoris ſacerdotium quodammodo contaminaretur: Matthæus inclitam Chriſti texens genealogiam, non prætermiſit Thamarem inceſtu infamem, Ruth meretricatu notam, Bethſabeam adulteriò propudioſam. Lucas verò alium ſucceſſionum ordinem, neque enim Thamarem, neque Ruth, neque Bethſabeam nominandas putavit, *ut immaculatam ſacerdotalis generis ſeriem declararet*. Ratio hujus diverſitatis eſt, quia Matthæus humanam Chriſti recenſet genealogiam, quam

Tert. l. 4. cont. Marc. 35. S. Ambr. l. 3. in Luc.

quam dedecorare non exiſtimavit nomine Thamar, Ruth, & Berſabee; Lucas verò Chriſti retulit ſacerdotium, quod eſt puriſſimum, à peccatoribus omninò ſeparatum, ideò ſceleroſas illas non retulit mulieres, ne ejus immaculata puritas etiam à vitæ maculatę memoria quodammodo contaminaretur. Alii etiam Sacerdotes, divino cultui deſtinati, debent eſſe immaculati; ut ſua puritate, 1. Deum glorificent 2. ſuum miniſterium honorificent, 3. proximum ædificent.

Tert. l. 2. cult. fæ. 1.

1. Chriſtianos hortatur Apoſtolus, ut in corpore ſuo Deum magnificent. *Magnificetur Deus in corpore veſtro*. Modum autem, quo in ſuo corpore Deum magnificant Chriſtiani, ſtatim declarat Tertullianus. *Magnificetur autem in corpore pudicitiam.* Quod ſi cuncti generatim fideles tenentur honorare, & magnificare Deum per pudicitiam: quantò à fortiori Sacerdotes, qui ſpecialiter divino cultui ſacrati ſunt? Idcircò bellè nuncupantur à Tertulliano: *Sacerdotes pudicitiæ*. Sacerdos duplicem importat reſpectum. Unum ad Deum, cui dicatus eſt: alium ad ſacrificium, quod ſoli Deo offerre poteſt, & ſed duplici ratione eſt pudicitiæ Sacerdos. 1. Ut purè Deo puriſſimo ſerviat; nam *incorruptio facit proximum eſſe Deo*. 2. Ut dignè ſacrificium mundum offerat. A Deo ſiquidem *munditiæ ſacrificiorum* deſiderantur. Munditia, vel immunditia ſacrificiorum ex duplici parte deſumi poteſt. Et ex parte victimæ quæ offertur, & ex parte Sacerdotis qui victimam offert. Sacrificia à Sacerdotibus ethnicis oblata, ex duplici hoc capite immunda erant: quod Romanis exprobrat Tertullianum. *Ut mirer cur hoſtiæ probantur penes vos à vitioſiſſimis Sacerdotibus: cor præcordia potius victimarum, quàm ipſorum, ſacrificantium examinantur*. Sacrificium verò quod offerunt in lege gratiæ Sacerdotes, mundiſſimum ſemper eſt ex parte hoſtiæ oblatæ, quæ eſt ipſemet Chriſtus in quantum homo puriſſimus: interdum verò eſt mundum, aliquando immundum ex parte Sacerdotis: Tunc eſt mundum, quando Sacerdos animo, & corpore purus eſt; ſanctitate, & continentia pollet, quæ eſt *ſoror Angelorum, victòria libidinem, ſchola virtutum*. Tunc verò ſacrificium immundum eſt ex parte Sacerdotis, quando Sacerdos eſt criminoſos, libidine vel anima, vel corpore pollutus. Probroſum ejus crimen vocitatur à Tertulliano *ſacrilegium pudicitiæ*. Tum quia corpus ſuum pudicitiæ in Baptiſmo dicatum commaculat, tum quia pudicitiæ votum in ſuſcipiendo ſacerdotali ordine factum violat, tum quia ſua fœditate ſacroſanctum myſterium prophanat, tum quia Deum debito ſibi honore fruſtrat. Prophetaverat Vates Regius, *fratres Chriſti, filius ſcilicet Dei, gloriam Patri Deo relaturos*, & Sacerdos impudicus nomine fratris Chriſti, & titulo filii Dei indignus, tantum abeſt, ut Deum ſua pudicitia glorificet, quia imò ſuis impudicitiis *dedecoravit Deum, & ejecit eum de corpore ſuo*. Gloriæ ſuæ cauſa Deus molitus eſt orbem, & Religionem Chriſtianam, in qua nomini ſuo *offertur ſacrificium mundum gloriæ*, quia ſcilicet in eo glorificatur Deus. Illud autem mundum gloriæ ſacrificium eſt Euchariſtia. quæ vocitatur à S. Ignatio martyre *Dei gloria*, & à S. Cypriano *honor Eccleſiæ* nominatur. Perſæpe hujuſmodi Eccleſię honor dehoneſtatur, Dei gloria probro afficitur per immundos miniſtros. Nam ut obplorat Tertullianus *Mundiores erunt Regum, & Principum comites, quàm ſummi Dei*. Laſciviolus Sacerdos criminoſus eſt erga Deum, erga Chriſtum, erga Eccleſiam. Erga Deum, cui gloriam ſuam eripit: erga Chriſtum, cujus corpus, & ſanguinem polluit, erga Eccleſiam, quam dedecore afficit. *Puto me majeſtati divinæ, nec evangelicæ diſciplinæ congruere, ut pudor, & honor Eccleſiæ tam turpis, & infami contagione fœdetur*. Sunt tamen hac tempeſtate perpauci laſcivientes Sacerdotes, in quos hæc tela vibrat Tertullianus: *Cæterùm, ſi adiiciam, quæ non minus conſcientiæ omnium recognoſcent; in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipſis plerumque Æditurum, & Sacerdotum tabernaculis, ſub iiſdem vitiis, & apicibus, & purpuris, thure flagrante, libidinem expungi*. Longè plures ſunt Sacerdotes caſtitate fulgentes, qui Deum glorificant, Chriſtum honorant, Eccleſiam decorant. Eſt enim *caſtitas pronuba ſanctitatis, munimen invictum ſanctimoniæ, acquiſitio meritorum ubertas gloriarum*. Benè dicitur ubertas gloriarum, quia Sacerdotes pudici per caſtitatem Deum glorificant, & miniſterium ſuum honorant.

2. Tædioſum foret recenſere cuncta *ſacerdotalia inſignia, officia, & privilegia*. Tres tantùm afferam honoris titulos, quibus ornantur Sacerdotes. In ſacris ſiquidem Paginis dicuntur Angelis, & Chriſti, & Dii. 1 Angeli, quomodo

Margin notes: Tert. de cult. fæ. 2. — Sup. 6. — Tert. lib. 3. adv. 22. — Apol. 30. — Lact. Inſt. 1 de cont. 2. de pud. 10. — Tert. lib. 3. adv. Marc. 22. — Tert. l. de pud. 13. — Tert. l. 3. ad Marc. 22. — Ep. 63. — l. 1. ad Na. 7. — S. Cypr. — Apol. 50. — S. Cyp. l. de ſing. cler. — Tert. l. de idol. 18.

Digitized by Google

do Apoſtolum intelligit Doct. Angelicus volentem mulieres templa ingredi velatas. *Propter Angelos id eſt, propter Sacerdotes*, qui aliorſum Angeli nominantur à Paulo dicente: (1. Cor. 11. Gal. 1.) *Si Angelus de cælo evangelizaverit vobis*. Et benè de cœlo ad diſtinctionem Sacerdotum, qui ſunt Angeli in terra degentes. Quod acutè adnotavit S. Chryſoſt. *Non temerè dixit Angelos de cœlo, quoniam Sacerdotes quoque dicti ſunt Angeli: ne quis exiſtimaret de his Angelis nunc verba fieri, addita particula de cœlo, ſupernas virtutes indicavit*. 2. Sacerdotes appellantur Chriſti, à Regio Vate, vel potiùs ab ipſomet Deo per Prophetam loquente: *Nolite tangere Chriſtos meos*. 1. Cuncti Chriſtiani quodammodo vocari poſſunt Chriſti, quia *nomen Chriſtianorum* (Tert. lib. 4. ad Marc. 14. Apol. 3.) *à Chriſto deductum*. Siquidem Chriſtus idem ſonat ac unctus: *Chriſtianus verò, quantum interpretatio eſt, de unctione deducitur*. 2. Per Chriſtos, de quibus per Prophetam loquitur Deus, intelligendi ſunt Reges, qui præ cæteris ſacra unctione inaugurantur. Inde contra Judæos argumentatur Tertull. qui Chriſtum fruſtra venturum ſperant. (l. adv. Iud. 11.) *Si enim adhuc non venit, cùm venire cæperit; unde ungetur? Lex enim præcepit, in captivitate non licere unctionem chriſmatis regalis confici. Si autem jam nec unctio eſt illis ut Daniel prophetavit: dixit enim, Exterminabitur unctio; ergo jam non eſt illis unctio, quia nec templum ubi erat cornu de quo Regi, ungebantur. Si ergo non eſt unctio unde ungetur dux qui naſcatur ex Bethlehem?* Et melius ad propoſitum præfatum Prophetæ locum de Sacerdotibus intelligit Cardinalis Petrus Damianus. (Opuſc. 6. c. 10.) *Chriſti reperiuntur Sacerdotes, propter accepti miniſterii ſacramentum*. Quod ſcilicet quomodo Sacerdotes Chriſti dicantur, profundè elucidat Tertullianus in ſacerdotum perſona loquens: (l. de Bapt. 7.) *Perunguimur benedicta unctione de priſtina diſciplina, quia ungui oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant, ex quo Aaron à Moyſe unctus eſt, unde Chriſtus dicitur à chriſmate, quod eſt unctio; quæ Domino nomen accommodavit, facta ſpiritualis, quia Spiritu unctus eſt ab eo Patre ſicut in Actis: Collecti ſunt enim verè in iſta civitate adverſus ſanctum Filium tuum, quem unxiſti: Sic & in nobis carnaliter currit unctio, ſed ſpiritaliter proficit*. Licèt enim ab Epiſcopis in corpore unguantur qui fiunt ſacerdotes, in anima tamen ſpiritaliter unguntur: tum quia gratiæ augmento ſunt delibuti, ni ponant obicem: tum quia indelebilem recipiunt characterem, quo ſpecialiter Deo conſecrantur. Tandem 3. Sacerdotes Dii nominantur, nam licèt ſit tantum unus Deus per eſſentiam, qui in tribus perſonis ſubſiſtit; licèt tot ſint dii per gratiam, quot ſunt juſti ſanctitate donati: tamen per deos de quibus loquitur Propheta: *Ego dixi Dii eſtis*, Innocentius Papa Sacerdotes intelligit, *qui per excellentiam Ordinis, & officii dignitatem, duorum nomine* nuncupantur.

Quantò dignius eſt ſacerdotale miniſterium, tantò perfectiorem in Sacerdote requirit; converſationem: *Agnoſcat unuſquiſque ſuæ vocationis honorem, habet* (Petr. Bleſ. in c. a. ...) *enim primatum Abel, patriarcharum Abrahæ, gubernationem Noe, Ordinem Melchiſedech, dignitatem Aaron, authoritatem Moyſis: virtutem Samuelis, poteſtatem Petri, unctionem Chriſti*. Non ſufficit ſacerdoti tot inſigniri honoris titulis, ſed illis debet bonis moribus reſpondere. *Quod* (D. Ambr. de Dig. Sac. c. 5.) *ſumus profeſſione, actione potius quàm nomine demonſtremus: ut nomen congruat actioni, actio reſpondeat nomini, ne ſit nomen inane, & crimen immane: ne ſit honor ſublimis, & vita deformis: ne ſit deifica profeſſio, & illicita actio*. Sacerdotalis dignitas honoranda eſt, & à ſæcularibus, & ab ipſis ſacerdotibus. Quantum ſine ab aliis honorandi Sacerdotes. Mauritio Imperatori declarat Gregorius Magnus: *Quid ergo mirum, ſi illos veſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio* (Lib. ep. 31.) *honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos, ipſe etiam appellat Deus?* Neque dumtaxat ab aliis, ſed etiam ob ipſis ſacerdotibus honoranda eſt ſacerdotalis dignitas; Ut enim ait Tertullianus Sacerdotem alloquens: *Si habes jus ſacerdotis in temetipſo ubi neceſſe eſt, habeas etiam diſciplinam ſacerdotis ubi neceſſe ſit habere jus ſacerdotis*. (L. de Exh. Caſt. 7. Luc. 9.) Non multo tempore ante paſſionem ſuam Chriſtus aſſumpſit Petrum, & Jacobum, & Joannem, & aſcendit in montem. Cur corporis ſui gloriam oſtentat Dominus, mox crucis ignominiam paſſurus? Cur non omnes ſecum ducit diſcipulos; ne abſentes, aut mœrore repulſæ, aut invidiæ livore tabeſcant. Cur Petrum, Joannem, & Jacobum præ cæteris eligit? His quæſtionibus reſpondet D. Ambroſ. *Petrus aſcendit, qui claves regni cælorum accepit, Joannes, cui committitur Mater, Jacobus, qui primus ſolium ſacerdotale conſcendit*: Scilicet ut à Thaboris gloria diſcat Petrus,

qua-

qualiter regere debeat Eccleſiam: Joannes qua reverentia teneatur inſervire Deiparæ: & Jacobus quanto honore obeundum eſſet ſacerdotale munus. Ad quod exemplo Apoſtoli cuncti urgentur Sacerdotes. Sic de ſemetipſo fatur Paulus;

Rom. 1.

Miniſterium meum honorifico. Ubi D. Bernardus.

Ep. 42.

In omnibus exemplo Apoſtoli, honorificabitis miniſterium veſtrum. Quod tunc fit quando vita miniſterio reſpondet, & morum ſanctitas.

L. 2 ad Eccl. 4.

Cunctos qui ſacri altaris ſuggeſta tantum excellere oportet merito quantum gradu: Adæquet virtus gradus ſublimitatem, & quanto major eſt eminentia honoris, tanto major ſit ſublimitas perfectionis. *Sacerdotalis officii ſortem ſibi vindicant* Sacerdotes.

Tert. l. de vel. Vir. 9.

Fauſta eſt ſors quando ſacerdotes dignè ſuum obeunt munus. Nam & ab hominibus honorantur, & à Deo coronantur. Sors verò eſt infœlix quando per vitam ſceleroſam, ſacerdotale miniſterium dohoneſtant. *Grandis dignitas Sacerdotum, ſed grandis ruina eorum, ſi peccant*, ait D. Hieronymus.

in cap. 45. Ezech.

Tantò magis ſceleroſi ſunt Sacerdotes pravi, quanto munus eorum majorem requirit bonitatem.

Caſsiod. l. 8. var. ep. 2

Magnum ſcelus eſt crimen admittere, quos nec converſationem decet habere ſæcularem. At proh dolor! quamplures ſunt Sacerdotes ſceleroſi, quia ab aliis honorari deſiderant, & ſemetipſos dedecorant: qui totum in gradu non in vita coſtituunt honorem: qui ut animadvertit Bernardus, ſolam dignitatem zelant, non ſanctitatem?

L. de conſid.

Vides omnem eccleſiaſticum zelum fervere ſola pro dignitate tuenda? Honori totum datur, ſanctitati nihil aut parum. Nec attendunt quod ſanctitas dignitatem venuſtat, & ſacerdotes ſuper omnia commendat: niſi enim ſanctitate fulgeant, à Deo condemnantur, & ab hominibus inhonorantur, Sanè

Pet. Bleſ. in c. 2 Iob.

quanto dignitate, ordine, & officio aliis ſumus altiores, tanto in conſpectu Dei ſumus deſpectiores, ſi dignitati indigna converſatio contradicit, ſi Ordini inordinata vita obloquitur, ſi officii noſtri munditiam vitæ incontinentia impugnat. Cuncta vitia contemptui exponunt Sacerdotes; ſed maximè impudicitia contemptibiles eos reddit, *Libido, ac laſcivia ſacerdotibus dignitatem abrogat*. Sacerdotes ob miniſterii ſanctitatem, & ſublimitatem, cunctis debent coruſcare virtutibus; ſed præſertim caſtitate. Idcircò bigamos à ſacris arcet Eccleſiaſtica diſciplina Sacerdos debet pollere, vel virginitate, vel ſaltem continentia, ſi fuit matrimonio conjunctus: &, ut ait Gregorius Niſſenus: *Memoriam pudoris habes pro pædagogo, ad vitam ducendam*.

Hom. 3. in Eccl.

Agnoſcit Tertullianus *cenſum nominis*, quia ſcilicet qui illuſtri aliquo donatur nomine rem per nomen ſignificatam habet, & in ſuis operibus demonſtrat.

Apol. 2.

Boni Sacerdotes *cenſus ſuos deferunt*, quia ſuis moribus cenſum nominis oſtentant.

Tert. l. de praſc. Hær. 32.

Sacerdotes nominantur Angeli, Chriſti & Dei. Tres illi honoris tituli, ab eis expoſtulant caſtitatem, ut cenſum nominis habere dicantur. Nequeunt enim 1. Angeli verè nuncupari, niſi ſint caſtitate ornati, quam vocitat Cyrillus Hieroſolymitanus *Angelorum converſationem, & incorporeæ naturæ puritatem*.

Catech. 18.

Neque 2. Chriſti titulo inſigniri debent, niſi caſtitas in illis fulgeat. Vicarii nomen Chriſto, Spiritui ſancto, & Sacerdoti, tribuit Tertullianus Chriſto, nam *Chriſtus Dominus, qui ab initio vicarius Patris, in Dei nomine, & auditus ſit, & viſus*. Spiritui ſancto, *ſed Chriſtus vicarium præfecit Spiritum ſanctum*. Sacerdoti, nam *ſacerdos, Dei vicarius, & miniſter eſt*.

l. 1. adv. Marc 6. l adv Valent. 16 Oleaſter in c. 14. Luc.

Hæc vicarii ratio diverſimodè competit Chriſto, Spiritui ſancto, & Sacerdotibus. Chriſtus etenim ita eſt vicarius Patris, & Spiritus ſanctus vicarius Filii, ut inter illas divinas perſonas nulla ſit dependentia, nec dignitatis, & naturæ inæqualitas, & diverſitas. Chriſtum verò *diſtare à vicariis fas eſt*.

Tert. lib. 4. adv Marc 3.

Sacerdotes namque & à Chriſto dependent, & ſunt alterius ab illo naturæ, & ab ejus perfectione infinite diſtant. Chriſtus Patris vicarius, ad procurandam Patris gloriam totus addictus eſt: Spiritus ſanctus *Chriſti vicarius* docuit Apoſtolos, & perfecit quod Chriſtus inchoarat. Chriſti verò vicariis *Sacerdotes ab hac mortalitate ſejuncti, ipſum duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione & animo in cælo degentes, quaſi quidam cælites, pro univerſo hominum genere ſunt ſacrati*.

Tert l de Præſ hær. 28 Caſ Arelat. 1 de Mô. Evang 7.

Chriſtus Patris vicarius ſuis ſermonibus, & operibus Patris majeſtatem manifeſtavit. *Secundum hæc enim vicarium ſe Patris oſtenderat, per quem Pater, & videretur in factis, & audiretur in verbis, & cognoſceretur in Filio, facta & verba Patris adminiſtrantes*.

Tert. l Prax 24. l de Mon.

Sacerdotes Chriſti vicarii, Chriſti virtutes tenentur repræſentare, quia, ut ait Tertullianus, ſacerdotio functus *cenſus noſter transfertur in Chriſtum*. Chriſti cenſus eſt ex puritate exiſtimatus, & à pudicitia ſacerdotium ſuum accipit valorem: tunc ſacerdotes ſunt verè Chriſti vicarii, immò &

Chriſti

Digitized by Google

Chriſti quando ſunt pudici. Pudicitiæ adhuc Dii demonſtrantur: *Dii erimus ſi meruerimus illi eſſe de quibus prædicavit: Ego dixi: Vos Dii eſtis*. Per caſtitatem verò merentur Sacerdotes divino nomine donari: ſiquidem *caſtitas homines divinos efficit*. Deus qui eſt ubique ratione immenſitatis, ſpecialiter reſidet in cœlo. Sacerdotium *profeſſio vitæ cæleſtis eſt*; quia converſatione cœlum inhabitat. Deus eſt purus incontaminatus, quia eſt à rebus corruptibilibus ſeparatus; & *cùm ſacerdos ſit Deo dicatus, oportet ab omnibus cognationis ſuæ affectibus abdicari, poſtulat enim in eo viro perfectionem homine majorem, quippè qui Deo ſit familiaris præ cæteris, ſicut in quodam divinæ humanæque naturæ, ſi verum fateri licet, confinio*. Angelus major eſt homine, quia eſt pure ſpiritalis: Chriſtus eſt major homine, quia eſt Homo Deus: Deus eſt major homine, quia eſt hominis auctor, & dominus, & Sacerdos caſtitati vacans eſt homine major, quia eſt Angelus, Chriſtus & Deus. *Continentia totum prædicans Sacerdotem*, cum his titulis ſe dignum demonſtrat, & ſuo exemplo proximum ædificat.

Tert. l. ad Uxor. 5.
S. Ephr. ſer. ep. de Caſt.
Iſidor. ib.
Phil. ad. de Mon.
Tert. l. de Mon. 8.

3. *Nam & lucere in mundo Chriſtianos oportebat ut filios lucis, lumen mundi, Deum & Dominum colentes, & nominantes.* Multiplici autem de cauſa voluit Deus ſacerdotes pudicitia lucere, 1. Ut ſua puritate Deum glorificarent: 2. Ut miniſterium ſuum honorarent: 3. Ut *& differentia conſtitueretur inter cultores unius, & plurimæ divinitatis*. Gentilium dii, & deorum cultores probroſi, & immundi ſunt, Chriſtianorum Deus puriſſimus eſt; ſacerdotes ejus decet pudicitia: 4. Ut ſua puritate laſciviorum condemnarent fœditates: *Vel ut malis teſtimonio ſitis*: 5. Ut ſuo exemplo alios ad caſtitatem allicerent. *Sancti Sacerdotes magiſteria doceant ſanctitatis, & plurima virginalis integritatis exempla quodam ſupernæ lucis fulgore reſplendeant*. 6. Ne pravo exemplo aliis præberent licentiam delinquendi: *Si enim ſacerdotium integrum fuerit, tota Eccleſia floret: ſi autem corruptum fuerit, tota fides marcida eſt*. Pravus Sacerdos libidinis æſtuans ardore, 1. extraneos ſcandalizat; *nec ab extraneis bonam famam ſectant*: 2. Eccleſiam devenuſtat; *Apoſtoli cenſus Eccleſia*, ab obſceno Sacerdote dehoneſtatur: 3. Alios ad malum provocat. *Qualis rector civitatis, tales & inhabitationes in ea*. Vitium hominis privati ipſi ſoli eſt damnoſum, vitium à Sacerdote patratum toti plebi damnum affert. *Cauſa ſunt ruinæ populi, Sacerdotes mali*: quia cùm ſint totius populi forma & exemplar, ſua pravitate alios ad iniquitatem pertrahunt: nam ut obplorat Divus Bernardus: *Factus eſt Sacerdos ſicut populus, ut licentius populus ſicut Sacerdos fiat: Mutuis ad vitia ſeſe aut informant, aut fovent exemplis, paſtores populi*. Et tamen hac tempeſtate ſunt plures *turpis converſationis ſpiritum peſtilentem* exhalantes, *Sordent talibus Eccleſiæ*, qui veneno ſuo halitu toxicant animas. *Miſera eorum converſatio, plebis miſerabilis ſubverſio fit*. Utinam attenderent ad ſalutare Eccleſiaſtici conſilium: elucidat Divus Cyprianus, Cum urbanitas aut neceſſitas exigit, *guſtanda eſt non continuanda cum mulieribus præſentia; ſed quaſi tranſeuntes feminis exhibenda eſt acceſſio quodammodo fugitiva*. Abſurdè videtur dictum acceſſio fugitiva, nam dum quia appropinquando accedi poteſt fugiendo recedere. Verum bellè dictum acceſſio fugitiva, ut cum quis accedit, jam recedat: cùm accedit fugit: ſic accedat, & tanta cunctatione rem tractet, ut acceſſus receſſum æmuletur, & approximatio fugæ proxima ſit, & recedendi inchoatio. Sit fugax acceſſus, neceſſitas acceſſum aliquando expetit, ſed periculum fugam expoſcit, neque exulat pietas, quam accuſat periculum. Pietatis officium ſæpè mentitur cauſam, ut videantur, & revideantur fœminæ, & ſæpè ſæpiùs crebris his fœminarum viſitationibus, colloquiis, familiaritatibus, muneribus *gratiam Dei transferunt in luxuriam*. Caveat Sacerdos ne ſub ſpecie pietatis, vel afflet, vel hauriat luxuriæ venenum; Famæ ſuæ conſulat, miniſterium ſuum conſideret, Eccleſiæ honori provideat, cadendi occaſionem fugiat: Sacerdos, ſi tibi *nunc, & conſors onerum domeſticorum neceſſaria eſt, aſſume de viduis, fide pulchram, paupertate dotatam, ætate figuratam*: cum qua pudicitiam ſollicitè ſerves, quam debes ob ſanctitatis miniſterium, & Spiritui ſancto cujus eſt templum.

Tert. ad v. Prax. 13.
Tert. ibid.
Tert. l. 2. de cul. fæ.
Euther. imperf. h. 30.
Tert. l. de Mon. 12.
Tert. lib. 1 adv. Mar. 12
Eccleſ. 10.
D. Greg. l. 4. ep. 64.
ſer. 13. in Cant.
D. Bern.
Tert. lib. 2. ad ux. 8
D. Bern. ſer. Conv.
D. Paul. cap. 42.
l. de Sing. Cler.
Ep. de ind.
Tert. l. de Exh. Caſt. 12.

Omnes templum Dei ſumus, illato in nos, & conſecrata Spiritu ſancto: Ejus templi æditua, & antiſtita pudicitia eſt. Sacerdotes qui in ſua inauguratione ſanctum ſuſceperunt Spiritum, ſunt peculiari quodammodo Dei templum quod ab ipſomet Spiritu ſancto conſecratum eſt, tum per ejus gratiam, tum per ejus præſentia.

Tert. l. 2 de cult. fæ. 1.

Neque

Digitized by Google

Ita de vir. Tr de vir.

Neque ſolum pudicus Sacerdotis animus eſt templum, in quo Spiritus ſanctus inhabitat, ſed etiam caſtum ejus corpus eſt templum illi dicatum. *Corpus virginis Dei templum eſt*, Divus Ambroſius. Cui accinit Divus Athanaſius in gloriam virginitatis clamitans: *O virginitas, corona immarceſſibilis, templum Dei, domicilium Spiritus ſancti*: Magnum ſanè caſtitatis privilegium, quod tum animam, tum corpus templum Spiritus ſancti efficiat. Quare ſanctus Nilus Sacerdotem hortatur, ut caſtitatem, & in animo, & in corpore ſervet: *Exerce puritatem in corde, & caſtitatem in corpore; ea enim utraque, templum Dei te efficiunt*. Si verè Dei templum eſſe deſideras, caſtimoniam ama, liba puritati, atque pudori: nam hujus templi Spiritui ſancto ſacrati, *aedituus & antiſtita pudicitia eſt*. Æditua autem templi trinum competit officium: 1. ut templum ab omni impuritate mundet: 2. ut templum in puritate ſervet: 3. ut mundatum, & purificatum templum venuſtè, & decore ornet. Hæc tria officia Sacerdotibus, ut templi Spiritus ſancti æditui, neceſſario incumbunt. Debent namque templum, 1. ab omni impuritate mundare: 2. in munditia, & puritate ſervare: 3. pulchrè, & decenter ornare.

Tert. l. de Mon. 8.

1. *Ecce ſtatim quaſi in limine, duæ nobis antiſtites Chriſtianæ ſanctitatis occurrunt: Monogamia & Continentia: alia pudica in Zacharia ſacerdote: alia integra in Joanne Anteceſſore: alia placans Deum, alia prædicans Chriſtum*. Continentia, & virginitas ſunt duæ antiſtites pudicitiæ, quæ templo Spiritui ſancto dicato, miniſtrat: 1. Virginitas in Joanne Baptiſta Chriſti prædeceſſore potiſſimum eluxit, & etiam in *ſacerdotibus templi ſpiritualis* fulgere debet: 2. Joannes fuit Chriſti Præcurſor, & ex D. Ephrem *Virginitas eſt præcurſor, atque cohabitator Spiritus Sancti*. 3. Joannes paravit viam Domino, & virginitas domicilium Spiritui ſancto præparat. 4. Joannes pœnitentiam prædicat, qua mundum Chriſto venturo paretur hoſpitium; Caſtitas templum Spiritus ſancti ab omni inquinamento mundat. (Antiochus Epiphanes tempore Machabæorum templum Domini violenter ingreſſus, idolum Olympici Jovis in eo juxta Arcam teſtamenti poſuit. Machabæi poſtea prævalentes, invenerunt locum pollutum, & poſt ejectas ſpurcitias à multis purgationibus locum mundaverunt.) Si Machabæi tanta cura Hieroſolym. templum ab inquinamentis mundarunt, quanto magis Sacerdotes *ſacrariis* mundare ſemetipſos tenentur, templa Spiritus ſancti, Hieroſolymitano templo *longè venerabiliora*? Ita emundatio templo Spiritus ſancti competit: ut apud nonnullos Scripturæ ſacræ interpretes, templum ſub emundationis nomine denotetur: *Nonnulli emundatione interpretantur, templum: vel quod mundior eo locus non eſſet: vel quod in eo mundatio ſacrificiis, & oblationibus perficeretur*. Sacerdos, tu es templum Dei vivi, ejus emundationi incumbe; *de ipſo omnem elimina ſordem, cunctaſque maculas abſterge, utraque conveniunt, ambæ ſibi invicem famulantur, puritas, & charitas*. Spiritus ſanctus eſt charitas, & puritas, neque niſi in templo emundato dignatur habitare: à quo ſunt abigendæ non ſolum carnis fœditates; ſed etiam turpes mentis cogitationes. *Templum Domini cor ipſius hominis eſt. Hujus templi habitatores, cogitationes mentis, & cordis affectiones*. Quando cogitationes mentis, & cordis affectiones puræ ſunt, cum talibus habitatoribus in corde cohabitat Spiritus ſanctus: quando verò immundæ ſunt, ab impuro illo loco abſcedit Spiritus ſanctus; quare emundandum eſt cor, ut in illo loco reſideat perſonalis Amor. In lege Moyſis præceperat Deus, ne arbores lucique plantarentur in templo i.e. Judæi ethnicorum imitarentur ſpurcitias. Gentiles deorum ſuorum templa denſis arboribus offuſcabant, ut ſuas occultarent turpitudines, & liberius inter arborum umbra nefaria crimina committerent. Ab his turpitudinibus alienos volens Deus Judæos, prohibuit ne arbores lucoſque plantarent: *quoniam verum Dei templum non amœnitates poſtulat, ſed ſeveram caſtimoniam*. Gentilium imitantur obſcœnitates, qui venereas ſectantur voluptates, & mentem fœdis cogitationibus contaminant. In his dæmon tyrannidis duæ ſedem poſuit; à quibus debet ejici, ut Spiritus ſanctus recipiatur: quod tunc fit cum emundatur templum per pœnitentiam: *Quid enim mirum ſi eadem operatione Spiritus iniquus educitur quo ſanctus inducitur?* Educto autem dæmone, & in templo emundato ſuſcepto ſancto Spiritu, æditua pudicitia templi puritatem magna cura conſervat.

Tert. lib. 3. adv. Mar. 7. — *Pet. Bleſ. ſer. 38.* — *Greg. Naz. orat. pro Baſ.* — *D. Chryſoſt. orat. 3. ad Iud.* — *Agell. in Pſ. 28.* — *Laur. Iuſt. de triumph. Ag. Chr. c.* — *Rich. Vict. in Pſ. 28.* — *Deuter. 18.* — *Phil. iud. l. de Seraphim.* — *Tert. l. de ieiun. 8.*

Ter l. 2. de cult. fæ. 1.

2. *Quæ nihil immundum aut prophanum inferri ſinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam ſedem offenſus dereli-*

Digitized by Google

linquat. Quamdiu mundum eſt templum, tandiu in illo manet Spiritus ſanctus; quapropter pudicitia æditua omni ſtudio debet templi cuſtodire munditiem, ne tanti habitatoris præſentia fruſtretur. Quam ſic alloquitur Origenes: *Segregate, & ſecerne te, tanquam phiala ſancta, & ſancta thuribula, ſolius templi Dei uſibus, & Dei miniſterio vacans*. Vaſa ſacris altaribus deſtinata non licèt ad prophanos adhibere uſus. Nemo ignorat pœnam quam etiam in hac vita luit impius Balthaſar, ob prophanata vaſa templi. *Nos ſumus, & templa Dei, & altaria, & luminaria, & vaſa*. Sic loquuntur Sacerdotes apud Tertullianum, qui ne prophanationis, & impietatis crimen incurrant, puritatem animæ, & corporis ſervare tenentur: & ut ait ſanctus Nilus, Dei donus ſeipſos efficere, & revereri. *Per agere debemus in ipſa Eccleſia ſacrificia*. Bonum & gratum illud eſt ſacrificium, quo Sacerdos ſeipſum Deo offert, ſeipſum mactat. Equidem in uno Sacerdote multa ſacrificia, aras multas, victimas quamplurimas enumerat S. Paulus. (In pectore noſtro caſtum altare ponentes, illa per legem juſſa ſacrificiis animalia mactemus in vitiis: immolantes hircum cum peremptione peccati; in quo odor mortis eſt; cædentes taurum, ſi deponamus ſuperbiam, ſacrificantes ovem, ſi mollitudinem & ignaviam, in charitate non tepidi, & ſpiritu ferventes eiiciamus: offerentes in nobis & agnum, ſi immaculati vivamus: & vitulum, ſi afficiamur malitia parvuli, ut unius purem pudicitia, alterius ſtudium ſimplicitate referamus. Quale te ſacrificium Deo exhibere video in templo tui corporis, in ſacrario tui cordis, in immolatione tuæ carnis, in oblatione tuæ animæ. Immolas taurum cum pia humilitate depoſitus, cervicem altam percuſſiſti timore divino. Immolas hœdum cum omnia ſiniſtræ partis opera juſtitiæ ſectator interficis. Ovem jugulas, cùm diligẽs operarius, ſtudioſuſque meditator divinæ voluntatis & legis, inertiam vitas, & ignaviam quaſi pecus molle proſternis. Non eſt ut in victimarum inquiſitione aliquis laboret, habet in ſeipſo quod offerat, mactandas hoſtias in ſeipſo habet, quin & ipſe hoſtia eſſe poteſt,) ſi in caſtitate vivit. Nam ut ait Iſidorus Peluſiota *pulcherrima victima eſt, piam mentem, & caſtam habere*. Hanc hoſtiam Spiritui S. offert Sacerdos pudicus, templi æditus, cujus puritatem ſollicitè conſervat, & adhuc pulchrè & venuſtè ornat.

Hom. 11. in Lev.
Tertul. de Cor. Mil. 10.
S. Nil. in Paræn.
Epiſt. 5.
L. 3. Ep. 71.

3. *Diſciplina Apoſtolorum propriè quidem inſtruit, ac determinat principaliter ſanctitatis omnis erga templi Dei antiſtitem*. Etenim cùm Spiritus ſanctus ſit ſanctus, æquiſſimum eſt, ut Sacerdotes ad ejus cultum ſacrati, ſanctitate floreant, & templum illius ſanctitate exornent. Idcircò ſanctuarium nuncupatur; quia ſanctitudo illud decet: & adhuc porta juſtitiæ dicitur, quia ut animadvertit Iſidorus Clarus, Sacerdotes illi inſervientes, debent eſſe juſti. In laudem Heliodori prædicat D. Hieronymus, *quòd baſilicas Eccleſiæ, & Martyrum conciliabula, diverſis floribus, & arborum comis adumbrarit*. Hujuſcemodi Eccleſiæ ornatus viget adhuc multis in locis. Quomodo templum Spiritus ſancti ornare, & decorare debeat ſacerdos, optimè declarat Laurentius Juſtinian. (Quoniam in medio habitare deſideras, ſpirituale eidem cõſtitue templum, nõ de ſectis marmoribus, nec de quadratis lapidibus, neque de parietibus pictis, ſed de vivis, & fulgentibus gemmis, aureiſque laminis, quas rubigo non tangat, nec denigret pulvis, ſed charitatis purget ignis, morum diſciplina detergat, & virtutum decoret varietas.) Pulchrè Spiritus ſancti templum ornat; qui morum ſanctimonia, vitæ innocentia, & pudicitiæ nitore illud decorat ſiquidem *pudicitia eſt flos morum, decor ſexuum, honor corporum, fundamentum ſanctitatis*; Tali autem ſanctitate ſanctificatur, honore honeſtatur, decore venuſtatur, flore decoratur. His ornamentis deliciatur Deus, & templo adeò pulchrè decorato libenter aſſiſtit, & vos ſacerdotes, vere vos Spiritus S. antiſtites monſtratis, *cùm pudicitiam in qua Deus habitat, non dicam diligitis, ſed luculentis moribus adornatis*; quam adhuc debitis Chriſto, ob Euchariſtiæ ſacramentum.

Tert. l. de pud. 16.
Ep. 3. ad Heliod.
Serm. de Euch.
Tert. l. de Pud. 1.
S. Zeno.

De *cœna pura* loquitur Tertullianus. Quid autem per cœnam puram intelligat, in dubium revocatur. Nonnulli cœnam puram volunt, in qua admittebantur aridæ eſcæ: non verò dapes ex cæde animalium cruentatæ. *Menſa pura eſt à cruentis dapibus pro cibo panis apponitur, ſed pro obſonio, pro condimento hyſſopus*. Alii per cænam puram illam intelligunt, non quæ abſtinent ab eſu animalium, ſed ab ingluvie, & ebrietate in qua neceſſitati conſulitur, voracitati verò non indulgetur. Ad hanc reſpicit Tertullianus aiens *Paſtum, & potum pura noſſe, non ventris, ſcilicet ſed animæ cauſa*. Verum cœna pura dicenda eſt Euchariſtia: tum quia puriſſimum, Chriſti

III PARS L. 1. ad Nat. 8.
Phil. Jud. l. de Vit. Contemp.
l. de jeju.

corpus, & ſanguinem continet; tum quia puritatem requirit in Sacerdote, qui eam 1. conſecrat: 2. adminiſtrat: 3. manducat.

1. *Veſte ſacerdotali exornatus*. Euchariſtiam conſecrat Sacerdos, ut ab indumentis quibus ornatur, diſcat pudicitiam. Hanc autem potiſſimum ediſcet, 1. à tunica linea qua dealbatur: 2. à Zona qua præcingitur: 3. à Manipulo, qui in brachio defertur. 1. *Tunicas habent Sacerdotes lineas, cùm totus corpus candori caſtitatis dedicant*, in tunica qua dealbatur Sacerdos, duo conſideranda ſunt: & color & materia de qua conficitur, & in utroque Sacerdotalis caſtitas denotatur. Tunica eſt alba, albedo autem puritatem indicat. Eſt linea, linum etiam caſtitatem ſignificat. Et hæc eſt ratio, ut benè animadvertit D. Auguſtinus, cur de lino, & non de lana conficitur. *Lana de commixtione animalium naſcitur: linum verò ſine carnis voluptate de terra procreatur: ideò caſtitatis imaginem præferre videtur*. 2. Accinctis renibus jubebantur Hebræi agnum comedere, quo ritu omnis libido coercebatur. Sacerdos etiam ſacra operaturus myſteria, cingulo præcingitur, ut externæ præcinctioni, puritas animæ & corporis reſpondeat: *Per zonam ac temperantiam reſtinguatur pars illa, quæ libidine æſtuat; ac veluti binnitum edit*. Neque tantum debet eſſe purus altaris miniſter ab omni fœditate, ſed adhuc caſtitate nitere. Ad ſanctum illud aſſumptus eſt miniſterium, ut *non laſcivia frondibus, ſed ſanctimoniæ floribus præcingeretur*. Renes præcingat Sacerdos accedens ad altare, & ſerio recogitet, ſe eſſe in conſpectu ſupremi judicis, qui ſcrutatur renes & corda, & nullo modo falli poteſt. Facile homines decipiuntur, qui cùm exteriùs tantùm, & non interiùs videant, ſæpè numero ſacerdotem caſtum judicant, qui verè caſtus non eſt. At Deus qui renes videt, & ſcrutatur corda, qui interiùs, & exteriùs perſpicuè conſpicit, nullo modo fallitur. Quare ad altare deferēda eſt caſtitas, non quę vera cenſeatur ab hominibus, ſed quę talis, Deo teſte, comprobetur: *Probet ſe unuſquiſque, & uti præcipitur, ſic agat. Renes veſtros inquit, accingetis, quia ſunt hæc vitæ ſemina, quibus virgines generantur. Propterea primum hoc loco, & lex caſtitatis in renibus, quorum ſcrutator eſt Deus, per ſeipſum adſigitur*. 3. In brachio Manipulum defert Sacerdos, qui ad ejus memoriam revocat fidem Deo debitā, cui deſponſatus eſt. Idcircò nonnulli Manipulum conferunt cum annulo, quam contrahentes matrimonium ſibi mutuò porrigunt, in ſignum fidei inviolabiliter ſervandæ: His caſtimoniæ indicis indutus Sacerdos, *ſic devotionis affectu ſe componat, virtutum ſe ornet gemmis, ſicque dominicæ memor paſſionis ad ſanctum accedat altare, divina ſuſcepturus myſteria*. Sacerdos qui non ornatur pudicitiæ floribus, ſed laſciviæ frondibus præcinctus, ad ſacra accedit, imitatur impietatem Imperatoris illius, qui Adonidem in Bethleem poſuit, & erexit Veneris ſtatuam ſupra Calvariam, ubi Salvatoris crucem fideles venerabantur. *Quicunque enim ad altare Domini accedit inquinatus luxuria, juxta filium Virginis idolum ponit Veneris: qui ſacra illius verba ſacramenti ore immundo profert, in faciem Salvatoris ſpuit: & cum in os immundum ſanctiſſimam carnem imponit, eam quaſi in lutum platearum projicit: Ad ſuum judicium ad hoc Sacramentum accedit, qui adhuc aliena cuticula tactu hilareſcit, qui aſtibus vitiorum exardeſcit*. Multimoda ratione probat Petrus Bleſenſis, quàm criminoſus ſit Sacerdos, qui ore polluto Euchariſtiam conſecrat, & tantùm myſterium impura manu tangit, & adminiſtrat.

2. Angelica puritate fulgere debet Sacerdos, *cui Deus ſenſum ſuum tradidit*: Euchariſtiam ſcilicet, in qua totus Chriſti continetur cenſus. Si alias Judæi obſervabant *cœnas puras*, nonne Euchariſtiam debet obſervare Sacerdos, ut eam nonniſi puris manibus tractet? *Euchariſtiæ Sacramentum, nec de aliorum manu, quàm præſidentium ſumimus*. Mundus ſit igitur, qui auctorem munditiæ adminiſtrat. Ad puritatem, ſacramenti miniſtrum vulgari comparatione ſtimulat Anaſtaſ. Sinaita: *Dic age, ſi cœnum manibus geſtares, auderes ne veſtes regias attingere? quid igitur eum, quem vilibus veſtimentis habes honorem non itidem impedis Deo?* Alia ratione utitur Petrus Bleſenſis, ut Sacerdotes ad mūditiem alliciat; Adducit enim verba Evangelici Prophetæ, qui à ſacerdotibus vaſa Domini deferentibus exigit puritatem. Inde à majori ad minus concludit munditiam Sacerdotum, qui ipſum in ſuis manibus deferunt humanatum Verbum. *Verbum Prophetæ eſt: Mundamini qui fertis vaſa Domini: quantò mundiores eſſe oportet, qui in manibus, & in corpore portant Chriſtum?* Plus audet Petrus Damianus, & manum ſacer

cer

Tertull. l. adv. Iud. 22.

Bed. l. 13 de Tabor. 8.

Ser. 217. de Temp.

Ore Naz. Or. 4.

Tert. l. de pud. 6.

Paſch. l. de Corp. & Sang. Do. 22.

Tertul. 8. Tert. lib. de Mon. 14.

Laur. Iuſt. l. de ſac. Conc. 24. D. Hier.

Pet. Bleſ. ſer. 38.

Tertul. l. 2. ad Va. 8.

Tert. l. 4. adv. Mar. 4.

Ter. l. de 1 Cor. mil.

Orat. de S. Syn.

Ep. 123.

Digitized by Google

cerdotis Chriſtum contingentem, Mariæ Chriſtum concipienti quodammodò adæquare videtur, ut eum ad Marianæ puritatis imitationem alliciat: *Planè ſicut concipienti deificæ Virginis non virili ſemen influxit, ſed virtus ſancti Spiritus obumbravit; ita nunc in altari poſitum Sacramentum, eadem ſancti Spiritus virtus eſt quæ vivificat; & neceſſe eſt, ut hoc pudica manus, & impolluta contingat*. Pudica ſit mens, caſtum ſit cor, mundum ſit corpus, impolluta ſit manus, quæ eum tractat in Sacramento, quem beatiſſima Virgo caſtis concepit viſceribus. Dei Filius homo futurus, nonniſi ex puriſſima, & ex omni parte illibata Virgine prodire voluit. Hanc voluit habere matrem, quę virgineę puritatis candore fulgeret; Puritatem virgineam imitetur ſacerdos, in ſuis manibus portans eumdem Chriſtum, quem in ſuo utero Maria portavit. Quod cum admiratione percipit, & declarat S. Auguſt. *O venetanda Sacerdotum dignitas, in quorum manibus velut in utero Virginis, Filius Dei incarnatur! O ſacrum, & cœleſte myſterium, quod per vos Pater, Filius, & Spiritus ſanctus operatur! Uno eodemque momento temporis idem Deus qui præſidet in cœlis, in manibus veſtris eſt in Sacramento altaris. O verè nobilis ſanctitudo manuum!* Qualis quæſo impuri ſacerdotis temeritas, qui pollutis manibus tantum audet contingere myſterium? Prohibentur ſacerdotes ferre vaſa Domini, niſi prius lotis manibus, & Dominum cęli, & terræ impuris manibus tractare præſumit impurus Sacerdos, & manus, quibus proſtroſum ſcortum tetigit, audet *eas manus admovere corpori Chriſti;* & poſt contaminatum ſacratiſſimum à laſciviosis miniſtris, miniſterium, *ipſi tradunt aliis quod contaminaverunt?* Tam execrandum facinus Judæorum crimine atrociùs exiſtimat Tertull. & meritò. *Proh ſcelus! ſemel Judæi Chriſto manus intulerunt, iſti quotidie corpus ejus laceſſunt. O manus præcidendæ! viderint jam, an per ſimilitudinem dictum ſit: Si manus tua ſcandalizat te, amputa eam. Quæ magis amputanda, quàm in quibus corpus Domini ſcandalizatur?* Quantò atrociùs eſt execrandum illud crimen, tantò eſt majori pęna puniendum. Ut enim ait Paſchaſius, *Conſtat, quia nulli periculoſius divina myſteria contingunt, quàm luxurioſi* ſacerdotes, qui puritate debent nitere dum Euchariſtiam conſecrant, adminiſtrant, & manducant.

Op. 18. diſtinct. 1. c. 1.

Conc. 2. in pſ 16.

Tert. l. de idol. 7.

l. de Corp. & ſang. Dom. 22.

3. Sacerdos poſt conſecratum Euchariſtiæ myſterium, illud ore manducat, & in ſuo ſumit pectore: non finitur enim Miſſa, niſi facta à ſacerdote communione, & ait Tertull. *ſtatio ſolvenda ſit, accepto corpore Domini*. Suſceptio autem tanti myſterii magnam requirit puritatem in ſuſcipiente. *Ad cœnam quales vocari jubet*, quales Euchariſtiæ exigit puritas. Ex puritate, & nitore vaſorum, quæ ad ſacram adhibentur menſam, munditiem ſuſcipientium infert S. Chryſoſt. *An non vides vaſa abluta, adeò nitida, & ſplendida? His longè mundiores oportet nos eſſe, his ſanctiores, & ſplendidiores. Quare? quoniam propter nos fiunt talia.* Eamdem colligit adhuc os aureum ex ritu, qui olim in Eccleſia ſervabatur. Diaconus namque alta voce clamabat, ſolos ſanctos, ad ſanctum myſterium acceſſuros. *Cùm dicit; Sancta ſanctis; hoc dicit: Si quis non eſt ſanctus, non accedat: non ſimpliciter dicit à peccatis purus, ſed Non peccatorum tantùm liberatio, verùm & Spiritus præſentia ſanctum facit. Nolo vos tantùm, inquit, à cœno eſſe liberatos, verùm & candidos, ac ſplendidos*. Venerabilis Beda verſans iſtud Lucæ, ubi Dominus corporis ſui ſacramentum inſtituturus dixit diſcipulis, quòd introeuntibus civitatem: occurret eis homo amphoram aquæ portans, ex occurſu aquæ cum Euchariſtię inſtitutione, deſiderat in conviva ſacramenti puritatem, puritatis Baptiſmatis æmulam: & ob hanc cauſam, ut acutè animadvertit Tertul. Salvator aquā, & ſanguinem *de vulnere proſeſſi lateris emiſit; quatenus qui in ſanguinem ejus crederent, aqua lavarentur, qui aqua laviſſent, etiam ſanguinem potarent*. S. Auguſt. puritatem angelicam exoptat in ſuſcipiēte Euchariſtiam, quæ ideò dicitur Panis angelicus; nam ſi manna, quod erat tantùm figura ſacramenti, panis Angelorum nuncupatur, quātò magis hic titulus Euchariſtiæ debetur? *Iſdrael in deſerto Angelorum panibus manna cibatus*. Tandem Tertull. puritatem Beatorum requirit in manducante Euchariſtiam, quæ cœli felicitatem præfigurat. *Cœna paratura vitæ ęternę ſaturitatem figurat*. Qui abſque ulla prævia diſpoſitione accedunt ad altare, & impurè ſuſcipiunt ſacramentum. *Convivium dominicum infamant*: 1. Quia ſuo ſacrilegio illud prophanant; 2. Judæ crimini participant; (Tales ſunt ſocii Judæ proditoris, de quo in Joanne legitur; Poſt buccellam introivit in eum ſatanas, nam & antè in eum introivit; ſed quia corpus

L. de orat. 14.

Tert. l. 4. adv. Mar. 30.

Hom. 3. in ep. ad Eph.

Ho. 61. ad pop.

Luc. 22.

l. de Bapt. 16.

l. qq. vet. teſt. q. 2.

Tertul. l. adv. Iud. 3.

L. 4. adv. Marc. 31.

Tertul. l. 2. ad Vx. 4. Dion. Carth.

Digitized by Google

Chriſti indignè accepit, magis poſsedit cum diabolus.) 3. Peccata, & ſupplicia accumulant; nam ut ait Algerius, (Agnum Dei ſine macula, qui Virginis eſt Filius, luxurioſi ſumunt periculoſiùs, quia cùm in ſacramento Chriſto uniri debeamus conformitate paſſionis, & munditiæ; nihil ſic adverſatur paſſioni crucis, ut voluptas; nihil ſic munditiæ, ut fœditas; nihil ſic ejus unitati ut fornicariæ ſocietatis unitas.) Ne ergo tot criminibus ſceleroſiſſimus, *portemus, & nos Deum in caſto corpore, quem Virginis caſta membra portarunt.*

Alger. l. 1. de Sacr. Altar. 22.

S. Auguſ. ſr. de Nat. Do.

CONCIO SEXTA.

Tertul. l. exh. caſt. 41.

S*Ufficiant ad conſilium continentiæ, vel iſta præcipuè apud nos; Importunitas liberorum, ad quos ſuſcipiendos legibus compelluntur homines; quia ſapiens quiſque nunquam libens filios deſideraſſet.* Fatur de Romanis Tertull. qui antequam fuiſsent Evangelii luce irradiati ſibi ſubditos ad matrimonium compellebant; & in cęlibes pęnales leges decernebant, quarum meminit, oſtentans Chriſtianos his legibus non eſse obnoxios. *Aliud eſt, ſi & apud Chriſtum legibus Juliis agi credunt, & exiſtimant cęlibes & orbes ex teſtamento Dei ſolidum non poſſe capere.* Alludit ad leges Julias, quę cęlibatus, & orbitatis pęnas continebant. Hę autem leges dicebantur Caducarię, quia cęlibes nihil capiebant ex teſtamentis, legata eis facta fiebant caduca, ibantque in fiſcum niſi intra dies centum parerent. Solidum autem capere, de quo hic agitur, idem eſt, ac fieri hæredem. Hæreditate autem, & legatis, cœlibes ultra viginti annos fruſtrabantur, & ita, ut ait Plutarchus (plerique Romanorum uxores ducunt, liberoſque ſuſcipiunt, non ut hæredes habeat, ſed ut hæredes fieri ipſi poſſint.) Julius Cæſar hujuſmodi tulit leges, quæ adauctæ ſunt ab Auguſto politiæ cauſa, utroque ad temporale Reipublicæ bonum reſpiciente. *Nunquid ergo hujuſmodi, & reipublicæ proſpectu aguntur, ne civitates deficiant, ſi ſoboles non exerceantur, ne leges, ne jura, ne commercia delabantur; ne templa derelinquantur? Hæc audire deſiderant, qui filios quærunt.* Apud Judæos etiam maledicta erat continentia, & virginitas: & *neceſſario ſuccedendum erat in matrimonium fratris ſine liberis defuncti: Primum, quia adhuc vetus illa benedictio decurrere habebat, Creſcite & redundate,*

l. de mon. 16.

Sozom. l. 1. hiſt. Eccl.

Dio. l. 33. Tertul. l. de exh. ca. 6.

Dehinc quoniam Patrum delicta etiam de filiis exigebantur. Tertiò, quoniam ſpadones, & ſteriles ignominioſi habebantur. Cùm enim quivis ex ſua progenie naſciturum Meſſiam ſpe aret, cœlibes, & orbi à Deo maledicti exiſtimabantur. *Itaque ne proinde maledicti judicarentur, qui non naturæ reatu, aut mortis præventu orbi deceſſiſſent, ideò illis ex ſuo genere, vicaria, & quaſi poſthuma ſoboles ſupparabatur.* Abrogata autem fuit lex Julia; nam Conſtantinus Magnus cœlibatus pœnas ſuſtulit. Evacuata eſt etiam lex Moſaica, qua frater defuncti fratris uxorem ducere, eique prolem ſuſcitare tenebatur. Tantùm abeſt ut cęlibatus, & virginitas, pęna, ignominja, & maledictione mulctentur in lege Evangelica: quin imò honore, gloria, & præmio coronantur. Idcircò Apoſtolus *nunquam nuptias ita permittit, ut non potiùs ad ſuum exemplum non eniti malit. Felicem illum, qui Pauli ſimilis extiterit!* Perpetuam ſervavit Apoſtolus virginitatem, alios ſuo exemplo ad ſervandam virginitatem ſtimulat. Felices, & millies felices Regulares florentes virginitate, 1. auctorata, 2. conſecrata, 3. obſervata.

Tertul. l. de mon.

Tertul. l. 1. ad Vx. 3

Ipſo Domino ſpadonibus aperiente regna cœlorum, ut & ipſo ſpadone: ad quem ſpectans & Apoſtolus, propterea, & ipſe caſtratus, continentiam mavult. Triplici ratione ad virginitatem allicere nititur Apoſtolus, quàm nuptiis merito præponit, 1. Semetipſum virginem prodit. 2. Chriſti virginis exemplum proponit. 3. Cęlum, quod eſt pręmium virginibus propoſitum, ante oculos obiicit. Non obſtantibus tamen illis rationibus, hæretici hujuſce ętatis nuptias continentiæ præponunt, pudicitiam averſantur, & quanta poſſunt amaritudine in caſtitatis votum tanquàm diaboli negotium debacchantur. Verùm prætermiſſis Novatorum cachinnis, quantum ſit laudabilis Deo dicata virginitas, inde conſtat, quia auctoratur, 1. Patrum teſtimonio, 2. Chriſti exemplo, 3. Deiparæ propoſito.

Tert. l. de mon. 3.

1. Lutherani, & Calviniſtæ virginitatem depretiantes, propriis ſe telis confodiunt; nam in ſua Confeſſione fatentur Eccleſiam in puritate perſeveraſſe uſque ad finem quarti ſæculi: Patres autem, qui 4. primis ſæculis vixerunt, uno ore virginitatis encomia prædicant. S. Ambroſius in virginibus angelicam agnoſcit dignitatem: *Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines.*

L. de virg. cp. 2.

An-

Digitized by Google

Angelis aſſimilantur. S. Hieron. virgines, Eccleſię militantis Angelos nuncupat, aſſeverans, quòd Dei Filius ſtatim ac humanatus, & de Virgine natus eſt, in terris familiam angelicam inſtituit: *ut qui ab Angelis adorabatur in cœlis, haberet Angelos in terris* Tertull. in fine 2. ſæculi converſans cum mortalibus audacter pronuntiat, quòd continentes, & virgines *de familia angelica deputantur*, & quaſi parum ſit virgines aſſimilari Angelis, & de angelica familia deputari, plus audent ſancti Cyprianus, & Baſilius Magnus. Ex D. namque Cypriano virginitas *reſplendet ad ſanctimoniam Dei*. Ex Magno etiam Baſilio, *magnum eſt virginitas, incorruptibili Deo (ut ſummatim dicam) hominem Deo ſimilem faciens* Nec mirum, ſi Patres tot encomiis virginitatem prædicant, quæ Chriſti exemplo commendatur.

Tert l. 1. ad Vx. 4. l. de vel. Virg.

2. *Noviſſimus Adam, id eſt Chriſtus, innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante exilium.* Idcircò nuncupatur à Germano Conſtantinopolitano, *Virginitatis theſaurus:* à Gregorio Nyſſeno, *Virginitatis germen*, à Ruperto, *Virginitatis filius*, à S. Maximo, *Virginalis puer*; à D. Hieronymo, *Sponſus virginalis:* à S. Auguſtino *Caſtitatis author, magiſter caſtitatis*, à S. Ioanne Damaſceno Virginitatis decus, & ornamentum. *Chriſtus virginitatis decus eſt, & ornamentum, ut non modò ex Patre citra congreſsum genitus, ſed etiam quod carnem ex Virgine ſine virili congreſsu aſſumpſerit, ipſeque omnibus numeris abſolutam virginitatem in ſeipſo oſtenderit.* Chriſtus ab æterno ex Patre virgine generatus, & in tempore ex matre Virgine natus, in ſe ipſo omnibus numeris abſolutam virginitatem demonſtravit, quapropter merito virginitatis decus, & ornamentum dicitur. Ut autem ait ſanctus Hieronymus: *Chriſtus Dominus in ſe, & in Matre dedicavit virginitatem.* In ſe, quia eam habuit, oſtendit, & æſtimavit: in Matre, quæ eam voto auctoravit.

Tertul. admon. 5.
Orat. de Nat.
Hom. 13. in Cant.
in Ioel.
Serm. de Nat. Dom.
l. 4 de fid. c. 5.
Ep. 22. ad Euſtoch.

3. Maria concipi poteſt, antequàm pariat, dum peperit, & poſtquàm peperit Chriſtum: & ubique eſt Virgo. 1. Virgo ante partum, quia *nullus omnino hominum nativitatis Chriſti fuit conſcius in conceptu, cùm Virgo Maria Verbi Dei prægnans invenitur.* 2. Virgo poſt partu, *Ex Virgine natus eſt Chriſtus, licèt deſponſata, tamen integra* 3. Virgo poſt partum, *ut uterque titulus ſanctitatis, & Chriſti cenſu diſpungeretur, per Matrem, & Virginem, & Univiram.* Maria eſt univira, quia Ioſepho ſoli fuit deſponſata: Virgo, quia virginitatem perpetuò ſervavit: Quare ſic loquitur apud S. Auguſtin. *Regnum teneo virginitatis, & Regem genui caſtitatis. Ingredientem, & egredientem habui in palatio ventris filium Imperatoris, & de manibus meis non amiſi clavem regni pudoris.* Tanta eſt Mariana puritas, ut à Patribus præcipuis commendetur elogiis; Nam à S. Epiph. propalatur *indubitata virgo*: à D. Hildephonſo prædicatur *Virginitatis princeps:* à Cyrillo Alex. *corona virginitatis* nuncupatur: à Chryſologo, *virginitatis inſigne, pudicitiæ decus* appellatur: à Proclo Conſtantinop. Antiſtite *Virginum gloriatio* vocitatur, & ab Hugone Cardin. nuncupatur, *Virginitatis primicera*, quia Deo virginitatem ſacravit, & prima de ſervanda puritate mentis, & corporis, votum emiſit. Fuerunt quidem Virgines ante Deiparam, ſed nulla ante Mariam, Deo virginitatem ſuam obtulit: Maria virginitatis primicera, prima inter mulieres ſacratæ virginitatis vexillum extulit: *Egregia igitur Maria, quæ ſignum ſacræ virginitatis extulit, & intemeratæ integritatis pium Chriſto vexillum levavit.* & ob hanc cauſam, ut animadverit Richard. à S. Laurentio, Maria virgo virginum dicitur, quia prima inter cæteras virginitatem vovit. Ideò *virginitatis ſignifera eſt & exemplar* quia ſcilicet prima ſignum virginitatis extulit, & aliis virginitatis exemplum præbuit. Neque ſolùm virgo virginum, ſed adhuc mater eſt virginum, nam ut optimè ad propoſitum ratiocinatur Albertus Magn. (B. Virgo eſt Mater omnium in virginitate, quæ prima ſine præcepto, conſilio, vel exemplo, virginitatis munus Deo obtulit: per quod omnes virgines, per imitationem virginitatis genuit) Nam ut bellè fatur ad propoſitum Tertull. *Terra dedit benedictiones ſuas; utique illa terra virgo, nondum pluviis rigata, nec imbribus fœcundata: ex qua homo tunc plurimum plaſmatus eſt: ex qua tunc Chriſtus ſecundùm carnem, ex Virgine natus* Confert nativitatem temporalem Chriſti cum productione Adami; & ſicut primus homo ex terra virgine plaſmatus eſt, ita Chriſtus Dominus ex Maria Virgine natus eſt.

Tert. l. adv. Iud. 13.
l. de vel. Virg. 6.
Tert. l. de mon. 8.
Serm. 25 de temp.
Hær. 7
L. de Lic. 9. 1.
Hom. 6. cont. Neſt.
Serm. 145.
Orat. 6. in laud. virg.
in c. 1. Luc.
S. Ambr. l. de inſt. Virg. 5.
l. 4. de lau. Virg.
Sup. Miſſ. c. 81.
l. adv. Iud. 13.

Invenitur etiam in Iure civili Græca quædam quinionem enixa filiorum omnium mater; unici fœtus parens multiplex; unici uteri puerpera numeroſa. Potiori jure Maria prædicatur *Puerpera numeroſa*, quia (ultra Chriſtum, quem in Bethleem

Tert. l. de an. 6.

Digitized by Google

ſine dolore parturivit) eſt etiam *omnium mater*, fidelium ſcilicet, quos juxta crucem Salvatoris, peperit cum doloribus, & cunctarum adhuc virginum, quæ virginitatem ſuam Deo vovent. Quot ſunt virgines conſecratæ, tot ſunt Marianę maternitatis fœtus: Neque in Bethleem tantùm tempore Imperatoris Auguſti, aut juxta aram crucis, tempore Dominicę paſſionis, fœcunda eſt Maria, ſed in toto orbe, & in cunctis ſæculi fęcundiſſima eſt ejus virginitas: *Caterùm quàm multos hodie parit ſanctiſſima illa fęcundiſſimaque virginitas! quam felix ejuſmodi generatio, fœcunda, & incorrupta poſteritas!* Fœcundam Marię puritatem denotatam vult Hieron. his verbis Sponſi Cant. 4. (Hortus concluſus, fons ſignatus. Emiſſiones tuæ paradiſus.) Per hortum concluſum, Mariana ſignificatur integritas: per emiſſiones verò multimoda ejus innuitur fęcunditas. *Quod clauſum eſt, atque ſignatum ſimilitudinem habet Matris Domini, Matris & Virginis; & tamen perpetua eſt mater virginum. Sequitur enim: Emiſſiones tuæ paradiſus.* Emiſſiones ſignificant germina, quæ ex arbore pullulant. Maria arbor plantata ſecùs decurſus aquarum, & gratiarum imbribus irrigata, & fœcundata, germinat flores, & fructus pudicitiæ. Quare Joannes Damaſc. Mariam nuncupat plantam feraciſſimam, quæ longè, & latè pudicitiæ diffundit ramos, & abundè fert caſtimoniæ fructus: *Tu virginitatis feraciſſima planta: per te enim virginitatis pulchritudo latiſſimè ſe diffundit:* quia non tantùm in ſe, ſed etiam in aliis, uberes caſtitatis flores, & fructus feraciſſimo proventu fundit. Hujuſmodi autem flores, & fructus pudicitiæ, quos beatiſſima Virgo germinat, ſunt flores, & fructus paradiſi. Inter paradiſi laudes eximia illa eſt, quod uberes fundebat caſtitatis proventus. Quandiu protoparentes verſati ſunt in paradiſo, tamdiu fuerunt virgines. *Adam adhuc integer*. Idem de Eva aſſeverat Tertullianus. *Adhuc felix, adhuc virgo, adhuc digna paradiſo*. Paradiſiaca Adami integritas, Evęque virginitas, puritatem tum animi, tum corporis complectebatur. Emiſſiones Mariæ paradiſi integritatem æmulantes, germinant *totam, & ſolidam virginitatem*. Tota virginitas ex puritate tum animi, tum corporis integratur. Utramque Beata Virgo obtulit cœleſti Sponſo, qui ideo paſcitur inter lilia in plurali, quia binam illam puritatem exoptat. (Paſcitur inter lilia, & ideò vovit virginitatem: quaſi hoc ipſo diceret: Lilia deſiderabat, lilia ei affero, id eſt duplicem virginitatem, mentis ſcilicet, & corporis: quod notatur per hoc quod dicitur, inter lilia.) Duplicem hanc carnis, & cordis munditiem, in virgine Chriſto deſponſata, deſiderat adhuc Apoſtolus: (Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.) Nam ut venuſtè animadvertit Richardus à ſancto Laurentio: (cùm dixiſset virginem, noluit ſubſiſtere, ſed ſubjungit caſtam, ut ſic innueret, ipſum requirere duplicem caſtitatem, nec unam ſine altera ei complacere.) Siquidem alię virgines ſunt caſtæ, aliæ non caſtæ: virgines non caſtæ habent integritatem corporis, non verò puritatem cordis, quæ, ut bellè Tertullianus *ſine ſponſalibus virginibus deſinunt eſſe*; nam animo mechantes, caſtitatem cordis amittunt, licèt conſervent integritatem carnis; cujuſmodi erant gentilium virgines, corpus habentes integrum, & mentem fędis cogitationibus, & affectionibus pollutam. De quibus ſic fatur S. Ambroſ. *At certè ipſis gentilibus inter aras, & focos, venerabilis ſolet eſſe virginitas: & in quibus nulla meritorum eſt pietas, nulla mentis integritas; in iis tamen carnis virginitas prædicatur*. Virgines caſtæ ſunt, quæ ſimul cum integritate corporis, illibatam cuſtodiunt puritatem cordis, & utramque Deo vovent, ad inſtar Mariæ, quæ eas ſuo exemplo docuit, prӕſtititque formam quam ediſcerent, quas ideò hortatur S Hildephonſus: *Habetis egregii magiſterii formam, habetis exemplar in ea perfectæ virginitatis*. Ambulate in ſemitis ejus; à Maria diſcite caſtitatem, Marię ſequimini caſtitatem. Maria prima caſtitatis emiſit votum. *Adducentur Regi virgines poſt eam*. Rectè poſt eam, non ante, quia ante virginem nulla voto virginitatem ſuam Deo obtulit, *Primatum ſola vindicat ſibi*: poſt Mariam tamen plures virgines virginitatem vovent, & puritatem mentis, & corporis Deo conſecrant.

Unde ſic fantur apud Tertull. *Cùm tantam oblationem Deo aſſerimus, ipſius corporis, & ſpiritus noſtri; cùm illam etiam naturam conſecramus*. Multimoda ratione caſtitatis votum magna oblatio dicitur. 1. Quia totam naturam ex anima, & corpore adunatam conſecrat. 2. Quia ejuſmodi conſecratio Deo offertur, quia eſt *ſummum magnum*. 3. Quia talis oblatio fit per votum, quod eſt actus latriæ, quæ inter

Calf. apud Tritelm. in Alleg.

L. 1. adv. Iov.

Orat. 1. de Dep.

Tertul. l. de vel. vir. 8.

Lib de vel. Virg 5. Tertul. l. mon. 3.

Rich. à S. Laur. l. 7. de laud. Virg.

2. Cor. 11.

L. de vel. virg. 11.

L. 3. de Virg.

Ser. 1. de Aſſumpt.

Pſ. 44.

S. Ber. ſer. 9. de B V.

II PARS

L. de vel. virg. 11. Tertul l. 1 adv Mar. 3.

D Tho 2. 2 q 88 ar 6

ter

ter virtutes morales tenet principatum. 4. Quia voventes ad magnum ſublimat honorem: *Neque enim & virginitas, quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur: quæ licèt in carne ſervetur, ſpiritu tamen, religione, ac devotione ſervatur*. 5. Quia per oblationem virginitatis, virgo fit *ſacrarium ſancti Spiritus*. 6. Potiſſimum, quia hujuſmodi conſecratio, cujus Spiritus S. eſt *conſecrator*, proceſſionem Spiritus S. imitatur. Proceſſio qua perſonalis producitur Amor, eſt 1. ſapiens & illuſtrata, 2. voluntaria, & libera, 3. ardens, & ſufflammata.

S. Aug. l. de B. V. 8.

S. Ildeph. de B. V. M. 10.

Dub Ter. l. de Trin. Lib. adv. prax. 13.

1. Tertullianus Spiritum S. nuncupans *tertium gradum majeſtatis*, docet tres eſſe in Deitate perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum S. qui à Patre Filioque producitur: cujus productio eſt non cæca, ſed occulta: tum quia voluntas, quæ eſt ejus principium quo, ſupponit intellectum, qui eſt lucidus, & irradians: tum quia generatio Filii, quæ eſt in ſplendoribus, eſt origine prior ſpiratione: tum quia Spiritus S. procedit à Verbo, cui lux & ſapientia appropriantur. Quod D. Martialis mirè elucidat: *Spiritus ſanctus glorioſus procedit ineffabiliter, & ab eo qui genuit, & ab eo qui genitus eſt*. Inde concludit; *Itaque Spiritus Domini procedens eſt à Patre, & à Verbo*. Si per impoſſibile Spiritus ſanctus à ſolo Patre, & nō à Filio procederet, ejus ſpiratio plenè, & perfectè non eſſet glorioſa, & Græci contumeliam faciunt tum Verbo, tum Spiritui ſancto, utriuſque gloriæ derogant, negantes Spiritum ſanctum à Filio procedere: quia Filius proprio charactere eſt Verbum, & Sapientia, Spiritus ſanctus proprio etiam charactere eſt Amor: Ad gloriam ſapientię ſpectat producere amorem, ad gloriam amoris pertinet à ſapientia produci. Porrò imperfecta ſapientia illa eſt, quę non producit amorem; amor ille degenerat, qui non procedit à ſapientia. Nihil deeſt nec ad gloriam Filii, nec ad gloriam Spiritus ſancti. Uterque eſt perfectiſſimè glorioſus: Filius quidem, quia glorioſè ſpirat amorem: Spiritus ſanctus quoque, quia glorioſè ſpiratur à Filio, qui nuncupatur à Tertulliano *Sophia*, cum qua Pater producit Spiritum ſanctum ad intra, & cum qua adhuc, & Spiritu ſancto ad extra cuncta creata producit. *Via intelligentiæ, & ſcientia ipſa eſt: ex hac fecit, faciendo per illam, & faciendo cum illa*. Virginis conſecratio æmulans proceſſionem Spiritus ſancti eſt ſapiens, & illuſtrata. *Quidquid obtuleris ſacrificii, ſale condies*: ex S. Hieronymo ſal eſt ſymbolum ſapientiæ, quæ lucere debet in ſacrificio pudicitiæ, quod offert Virgo. Verùm unde ſapientia illa ad votum neceſſaria mutuabitur? A Filio Dei, qui eſt *hujus gratiæ diſciplinaque arbiter, & magiſter, illuminator, atque deductor*. Clemēs Alexandrinus agnoſcit maximè providentiam Dei erga homines, quòd illis doctorem, & illuminatorem dederit ſuum Filium. *Deus curam gerit hominis, & de eo eſt ſollicitus; Id autem re ipſa oſtendit, cum Verbo eum erudiat*; Verbum eſt ab æterno ſapientia genita; ſapientia ab æterno genita humanata in tempore eſt. Ad quid? ut homines doceret. Ab illo ſapiente Doctore diſcant Virgines, an Deo ſeſe vovere debeant. Quòd ſi in rebus terrenis, ubi agitur de hæreditate temporali, ſi in litibus nullius momenti, nihil agunt homines, niſi priùs Advocato conſultato, & conſilio habito; quantò à fortiori habenda eſt deliberatio, facienda eſt conſultatio, antequàm regularis ſuſcipiatur ſtatus, & Deo per votum ſolemne conſecretur virginalis integritas? Et ſi Sophia in condiendo mundo fuit ab æterno Patre conſultata; nam ut ait Tertull. *hac illi conſiliarius fuit*; nonne in ſuſcipiendo ſtatu regulari admittenda eſt conſiliatrix divina Sophia, ut nihil agatur niſi de *luminis conſilio*: ſcilicet de conſilio Filii Dei, qui procedit de Patre, ut lumen de lumine, & cum Patre producit Spiritum ſanctum ſpiratione activa, ſapiente, & lucida, voluntaria & libera?

Ep. ad Burdig.

H. adv. Her. 18. Dec. 2.

Tertul. Apol. 21.

L. 1 pæd. 8.

Cyril. Alex.

Lib. adv. Her. 18.

Tertul l. de Pall. 2.

2. *Libertas, non neceſſitas Deo competit*, Loquitur de Deo agente ad extra, non neceſſariò, ſed liberè. Trina poteſt conſiderari in Deo operatio. Una neceſſaria, & non libera; alia libera, & non neceſſaria; alia libera, & neceſſaria. Operatio, neceſſaria, & non libera, eſt illa, qua Pater æternus naturaliter, & neceſſariò generat Verbum: operatio libera & non neceſſaria eſt, qua tres perſonæ divinæ per eandem potentiam agunt ad extra, & producunt, vel conſervant creaturas; Operatio neceſſaria, & libera, eſt illa, qu[illegible] Pater, & Filius neceſſariò, & liberè pr[illegible]ducunt Spiritum ſanctum ſiquidem in [illegible]divinis ad intra duplex eſt tantùm produ[illegible]cendi modus, uterque neceſſarius. Unus [illegible] per modum naturæ, alter per modum l[illegible]ibertatis. Intellectus in Patre per mod[illegible]um naturæ generat Verbum: Voluntas [illegible] a Patre, & Filio per modum libertatis ſpi[illegible]rat Spiritum ſanctum. Libertas ut ſic, [illegible] prout abſtrahit à liber-

L. adv. Her. 16.

libertate Dei, Angelorum, & hominum, non opponitur neceſſitati, neque in indifferentia ad utrumlibet ſita eſt. Nam ut docet Doctor Angelicus. *Neceſſitas ſecundum quam voluntas aliquod ex neceſſitate velle dicitur, libertati voluntatis non repugnat.* Eadem eſt mens S. Anſelmi, qui interrogatus à quodam diſcipulo: *cur non ſit liberior illa voluntas, quæ ad utrumque ſe habet, non video,* reſpondet: *Annon vides quoniam qui ſic habet quod decet, & expedit, ut hoc amittere nequeat; liberior eſt, quam ille qui ſic habet hoc ipſum, ut poſſit perdere?* Et paulò poſt addit: *Liberior itaque voluntas eſt, quæ à rectitudine non peccandi declinare nequit, quàm quæ illam poteſt deſerere.* Taceo Scotum, qui veſtigiis D. Auguſtini inhærens, libertatem in communi, cum neceſſitate componit. Ex D. namque Auguſtino humana voluntas etiam pro ſtatu viæ neceſſariò, & liberè beatitudinem appetit. *Beati eſſe ſic volumus, ut eſſe miſeri non ſolum nolimus, ſed nequaquam prorſus velle poſſimus.* Et ab ſtatu viæ erigens ſuam cogitationem ad ſtatum patriæ, componit in Beatis neceſſitatem cum libertate, & neceſſariam hujuſmodi libertatem libertate indifferentiæ multo nobiliorem prædicat. *Sic oportebat prius hominem fieri, ut & benè velle poſſet, & malè: poſtea verò ſic erit ut malè velle non poſſit; nec ideò libero carebit arbitrio. Multò quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit ſervire peccato.* Inde D. Thomas angelicè concludit: *Libere ergo Spiritus ſanctus procedit, non tamen poſſibiliter, ſed ex neceſſitate.* Proceſſio Spiritus ſancti eſt libera: (non quidem libertate indifferentiæ orta à voluntate quæ poteſt velle, & non velle, velle etiam bonum, & nolle malum) quia Spiritus ſanctus cùm ſit Deus, eſt ens per eſſentiam, & ens abſolutè neceſſarium, & cum eſſe illud divinum, eſſentiale & neceſſarium, habeat à Patre & Filio, virtute ſpirationis activæ, [illegible] hujuſmodi ſpiratio neceſſaria eſt, & [illegible] voluntas divina quæ eſt hujuſce operatio[illegible]nis principium, agit liberè & neceſſariò [illegible] liberè, quia libertas eſt eſſentialis voluntati: neceſſariò, quia ſpiratio activa terminatur ad perſonam divinam Spiritus ſancti, quæ eſt ens non contingens, ſed neceſſarium. Tres poſſunt conſiderari libertatis gradus. Unus, iſque minus perfectus, [illegible] eſt viatorum: Alter perfectior primo, eſt [illegible] beatorum, Tertius perfectiſſimus, [illegible] in div[illegible] [illegible] duntaxat voluntate

reperitur. 2. Viatores habent libertatem indifferentiæ ad velle & nolle, ad bonum, & malum, & hujuſmodi indifferentia procedit, vel ex ignorantia intellectus, vel ex mutabilitate, & pravitate voluntatis: vel ex contingentia objecti, quod mutatur, & deſinit eſſe: vel ex indeterminatione ipſius voluntatis, quæ à cauſa ſuperiori non determinatur: vel quia ſtatus viæ, eſt ſtatus meriti, & demeriti. 2. Beati in cœlo, liberè, non tamen contingenter, ſed neceſſariò diligunt Deum; & hujuſmodi amor neceſſarius procedit, tum ex lumine intellectus, qui clarè intuetur Deum: tum ex rectitudine voluntatis, quæ immobiliter Deo adhæret, neque poteſt velle malum: tum ex neceſſitate eſſentiali objecti beatifici. 3. Divina voluntas neceſſariò producit Spiritum ſanctum: ob perfectiſſimam cognitionem intellectus divini, rectitudinem voluntatis divinæ, neceſſitatem eſſendi divinæ naturæ; ſed longè nobiliori modo, quàm Beati: Beati non habent à ſemetipſis (ſed à Deo) neque lumen gloriæ, neque habitum charitatis, quibuſcum producunt viſionem & amorem Dei: Pater & Filius habent ex ſemetipſis, & non ab aliqua cauſa ſuperiori & ſplendorem intellectus & voluntatis rectitudinem. Beati non ſunt eſſentialiter & neceſſariò beati, ſed quaſi per accidens, ex gratiæ auxilio, ex concurſu luminis gloriæ & habitus charitatis ex determinatione divinæ voluntatis, quæ poſt liberè acceptata eorum merita, voluntariè adhuc, & liberè divinam eſſentiam eis exhibet videndam, & diligendam: Pater & Filius ex ſemetipſis neceſſariò determinantur ad producendum Spiritum ſanctum per voluntatem eſſentialiter liberam, & ad intra neceſſariò operantem.

Ut autem conſecratio caſtitatis offerenda à virgine, ſit conformis proceſſioni Spiritus ſancti, debet eſſe libera, cum hoc tamen diſcrimine, quòd proceſſio Spiritus ſancti eſt libera, & neceſſaria; oblatio autem facienda à virgine importat libertatem, ſed non neceſſitatem; quia voluntas debet eſſe indifferens ad vovendum, & non vovendum; & hujuſmodi libertas indifferentię eſt conditio ad votum neceſſariò requiſita. Unde Tertullianus, *Multi ſe ſpadonatui obſignant propter regnum Dei, tam fortem & permiſſam voluptatem ſponte ponentes.* Tria, eaque notatu digniſſima, dicit Tertullianus: 1. *Multi de ſpadonatui obſignant;* id eſt, continentiæ, vel virginitati con-

Margin notes: Q. 10. de poteſt. 2. ad 5. — in Enchir. c. 10. — L. 2. de cult. fæm. 9.

conſecrant : quia votum nequit eſſe de aliquo malo, ſed tantùm de bono : Votum etenim debet eſſe Deo acceptum. Bonum verò eſt Deo acceptum, non autem malum ſeu peccatum quod Deo diſplicet. 2. *Permiſſum voluptatem ponentes* ; ſcilicet licitam matrimonii voluptatem, cui renuntiant, *prælatione continentiæ* : ſiquidem votum eſt de meliori bono, continentiæ autem bonum, melius eſt bono conjugii 3. *Sponte ponentes* ; quia promiſſio Deo facienda per votum debet eſſe voluntaria, & libera. Ut autem ſit libera, ſupponit in voluntate deliberationem, & propoſitum, & in intellectu conſultationem, & rationis uſum. Utrumque neceſſarium eſt ut quis *animam ſuam Deo voveat*. Qui carent uſu rationis, & exercitio libertatis, votum nequeunt emittere quod eſt electio de meliori bono, quod abſque ſalutis damno poteſt omitti : Deus qui licitum, & permiſſum inſtituit matrimonium, continentiam adhuc regularem, liberam & voluntariam deſiderat : in electione liberi arbitrii poſuit ſtatum aut conjugalem, aut regularem. *Arbitrio permiſſa res eſt, ut quæcumque voluit aut tegi, aut nubere ; quod & ipſum neque cogitur, neque prohibetur*. Ut autem caſtitas, vel conjugalis, vel regularis eligatur, conſulendum eſt cœlum, ſeriò & diu deliberandum eſt, ne temere, & abſque deliberatione facta electio pœnitentia mulctetur. *Elige, poſtea dilige*, ait bellè ad propoſitum Philoſophus Moralis. Nec minus lepidè fatur D. Ambroſius; *Ars grandis probare quod diligas, & diligere quod elegeris*. Si negotiatores merces non emunt niſi priùs eas examinaverint, quanto à fortiori cogitandum, conſulendum, examinandum eſt *ipſum continentiæ votum* ; in quo vovens toto vitæ decurſu carnis voluptatibus renuntiat, & ſe perpetuæ caſtitati conſecrat?

D. Th. 2.2. q. 88. a. 2. — Tert. l. de Mon. 3. — Ter. Apol. 24. — Tert. l. de vel. vir. 3. — Sen. ep. 3. — L. 1. Off. 7. — Tert. l. de vel. vir. 11.

Plures ſunt tamen parentes qui natis liberam hanc ſtatus electionem tollere nituntur. Nonnulli eos à vocatione ſua avocare moliuntur, impediendo ne ſe Deo in religione voveant : quos irreligioſos exiſtimat Tertull. *Videte ne & hoc ad irreligioſitatis elogium concurrat adimere libertatem religionis*. Filii ad ſtatum regularem à Deo vocati, non debent obſequi parentum imperio, nec annuere eorum deſiderio, dum eos à Religione arcent. In hac parte à paterna auctoritate liberantur : & quamvis pro ſua libertate, diſponere nequeant de rebus temporalibus, abſque parentum voluntate, & concurſu, abſque eorum tamen permiſſione, imò contra eorum voluntatem, ſe Deo conſecrare poſſunt ; cui potius quàm parentibus carnalibus obtemperare, & ſervire tenentur. *Ejerare patrem & matrem, & omnem proximum, quos & lex honorari, & poſt Deum diligi præcipit ; quos & Evangelium ſolo Chriſto pluris non faciens, ſic honoravit*.

Apol. 24. — Tert. l. de cor. mil. 2.

Alii, & multo plures parentes, puellas potiſſimum, per vim religioni mancipant, in quarum arbitrio non relinquunt aut nubere aut velamine tegi ; & quamvis nequeant eas cogere ad ſtatum Religionis, ſi vocatæ non ſint ; quia *Virgines non coguntur velari* ; injuſti tamen & impii parentes eis denegant ſtatum conjugalem, quem exoptant, & compellunt ad ſtatum regularem, quem per coactionem amplexantes *funem longum delictorum ſibi attrahunt* : nam habitum regularem ſine religionis affectu deferentes, criminoſam vitam ducunt ; ſceleraque atrociſſima committunt. *Hæc admittit flagitia coacta, & invita virginitas* ; quæ non æmulantur proceſſionem Spiritus ſancti, voluntariam & liberam, & adhuc ardentem, & ſufflammatam.

Tert. l. de vel. virg 6 — Tert. l. de vel. virg 4 — Tert.

3. Dei Filius à Patre procedit, *ut lumen de lumine accenſum*. Pater generando Filium, communicat illi voluntatem fecundam & ardentem, in potentia proxima ad producendum Spiritum ſanctum : nam, ut docet Doctor Angelicus, *Pater generat Verbum, non qualecumque ſed ſpirans amorem*. Sicut Pater generat Verbum in ſplendoribus Sanctorum : ita Pater & Filius producunt Spiritum ſanctum in ardoribus ; quia illum ſpirant de amore omnium divinarum perfectionum, quæ ſunt infinitè amabiles. Ut cognoſcatur quantum ſpiratio illa ſit accenſa, & inflammata, attendenda eſt amabilitas eſſentiæ divinæ, & voluntatis divinæ dignitas. Eſſentia divina eſt infinitè amabilis ; voluntas divina eſt infinitè amans : Tantus eſt amor in voluntate, quanta eſt perfectio in Divinitate ; quia voluntas Divinitatem amat quantùm eſt amabilis ſecundùm totam perfectionem ſuæ amabilitatis. Ut oblatio virginis reſpondeat ardori ſpirationis activæ, debet eſſe igne charitatis ſufflammata. Quidquid obtuleris ſacrificii, ſale condies. Procopius legit : *Quidquid obtuleris ſacrificii, amore condies*. Amore conditur votum quo virgo ſeſe Deo conſecrat. In proceſſione Spiritus ſancti tria conſideranda ſunt :

Ter. Apol. 21.

Digitized by Google

ſunt: Principium ſpirans, terminus ſpiratus, & ſpiratio activa qua ſpirans terminum ſpirat. 1 Principium ſpirans, eſt voluntas Patris, & Filii infinito ardens amore, 2. Terminus ſpiratus, eſt Spiritus ſanctus *Genitoris Genitique amor*. 3. Spiratio eſt infinitè ardens, nam ex amore omnium divinarum perfectionum Spiritum ſanctum ſpirat. In virgine caſtitatem Deo vovente tria etiam conſideranda ſunt: 1. Principium hujus conſecrationis. 2. Terminus hujus conſecrationis. 3. Ipſamet conſecratio. 1. Principium hujus oblationis eſt cor charitate Spiritus ſancti ſufflammatum. 2. Terminus hujus oblationis eſt votum Deo factum propter amorem ipſiuſmet Dei; Oblatio fit ex puro amore Dei. In ſpiratione Spiritus ſancti eſt circulus amoris infiniti. Nam 1. procedit à voluntate Patris, & Filii infinitè amante. 2. Terminatur ad Spiritum ſanctum infinitè amatum. 3. Spiratio ipſa ex infinito Divinitatis amore procedit. In oblatione etiam virginitatis eſt circulus divini amoris, qui 1. procedit ab habitu charitatis ſuper omnia Deum amante, 2. terminatur ad Deum propter ſemetipſum toto corde amatum. 3. Fit ex puro ipſiuſmet Dei amore. Vota ſolemniter emiſſa, vocitantur à Tertulliano *ſolemnia charitatis*; quia vovens non ſolùm tenetur ex præcepto Deum diligere, uti cæteri Chriſtiani, ſed etiam ex conſilio renuntiat cunctis obſtaculis, quæ divinum impediunt amorem. *Lampades ejus lampades ignis atque flammarum*: conſumunt omnes ignes, igni divini amoris contrarios: Trinus eſt ignis igni divini amoris contrarius: *Unus ex parte diaboli*; ait D. Auguſtinus: alter de parte mundi; tertius de parte carnis. Ignis à diabolo accenſus, eſt ſuperbia; ignis à mundo ſufflammatus, eſt avaritia; ignis à concupiſcentia carnis ardens, eſt luxuria. Virgo caſtitatem offerens, Seraphinorum inſtar ardens; *Ardent Seraphim, ſed igne Dei, vel potius igne Deo*; tres illos extinguit ignes, & ſolo igne divini amoris ignitur; nam per votum obedientiæ extinguit diabolicum ſuperbiæ ignem: per votum paupertatis extinguit mundanum avaritiæ ignem: per votum caſtitatis æſtuantem libidinis extinguit ignem. Quia verò ignis concupiſcentiæ carnalis eſt ignis devorans, qui *conſumit animam*: Deum enixè deprecatur, ut ſua gratia ab ejus liberetur ardore. *Totum enim meum ignis tuus conſumat, nihil mei remaneat mihi, & totum ſit tibi*,

D. Ambr. in Symb. Apoſt. c. 2.

Ep. de Cib. Jud. 1.

Serm. 4. de Baſil.

D. Bern. l. 5. de Conſ. 5.

D. Aug. in pſ. 57.

D. Aug. in pſ. 63.

Sacro hoc igne ardent virgines quæ *volante Spiritu ſancto* ad Monaſterium properant; quæ verò ex aſtutia parentum abſque ullo Religionis amore religioni mancipantur, prophano ut plurimum æſtuant igne.

Tertul. de pud. 12.

Sunt etenim nonnulli parentes qui filias non aperta vi ad Religionem cogunt; ſed aſtute alliciunt; quas à nativitate clauſtro devovent; à prima ætate Moniales vocitant, ſalutationibus Monialium alliciunt, ad Monaſterium ducunt, ibique cum Religioſis religioſe educari ſatagunt, & abſque ulla ſæculi cogitatione velamine contegunt: & ita *æmulatio illas, non religio producit*. Æmulatio parentum, familiæ & domus fortunæ temporali conſulentium; æmulatio puellarum quæ cæcutientes, & non probe ſcientes quòd faciunt, parentum & religioſarum ſuadela, & perſuaſu, deſumentium habitum regularem imitantur exempla. Puella ab ineunte ætate non eſt religioni addicenda: *ſed ex quo ſe intelligere cœperit, & conſuet naturæ ſuæ intrare, & de virgine exire, & pati novum illud quod alterius ætatis eſt*. Quapropter Eccleſiaſtica diſciplina filias ad continentiæ votum non admittit niſi poſt completum ſextum decimum ætatis annum: *Et ideo penes Iſrael illicitum eſt ad virum tradere, niſi poſt conteſtatam ſanguine maturitatem: ita ante hunc indicem acerba res eſt*. Fructus non manducatur niſi ſit maturus, filia nec ſtatui conjugali nec regulari addicatur niſi matura. *Cùm matura cognoſcitur, legi applicatur ficus, & nuptiis*. Ut autem habeat maturitatem neceſſariam, & ad ineundas nuptias, & amplexandam Religionem, debet utriuſque bonum cognoſcere, & liberè quod voluerit eligere. Qui filiam religionis ignaram, & religionem averſantem, ea renitente ad Monaſterium compellunt, de injuſtitia, crudelitate, & impietate culpantur. Nec minus ſceleroſi qui filiam ad ſtatum regularem à Deo vocatam, à religionis ingreſſu impediunt, vel receptam in Monaſterio, è Monaſterio exire cogunt. In quos invehit merito Tertullianus. *O ſacrilegæ manus quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt! quid pejus aliquis perſecutor feciſſet, ſi hoc à virgine electum cognoverit?* Liberè eligendus eſt ſtatus, vel conjugalis, vel regularis; & quamvis regularis ſit multo nobilior, nullus ad illum niſi ex conſilio tenetur. Duo conſilia prodit Apoſtolus, unum quod ad nuptias allicit, aliud quod continentiam

Tert. l. de vel. Virg. 14.

Tert. l. de vel. Virg. 12.

Tert.

Tert.

Tert. l. de vel. Virg. 3.

con-

Digitized by Google

conſulit. *Videmus duo conſilia, quo nubendi veniam facit, & quo poſtmodum continentiam nubendi inducit.* (Tert. l. de Exh. Caſt. 4.) Conſilium ad nuptias alliciens eſt humanum conſilium, continentiam ſuadens eſt divinum: *Cùm veniam facit, hominis prudentis conſilium allegat: cùm continentiam inducit, Spiritus ſancti conſilium affirmat.* In poteſtate eſt filiæ à matrimonio, & Monaſterio ſolutæ, annuere cui ex his duobus conſiliis voluerit. Verum *cui aſſentabimur?* an permiſſioni Pauli, qui nubendi concedit veniam? an Spiritus ſancti conſilio, qui ſuadet continentiam? (Tert.) *Sequere admonitionem cui divinitas patrocinatur:* & cum ſtatum regularem ſpontè elegeris, & caſtitatem Deo conſecraveris; factam promiſſionem digniſſima cura obſerva.

III. PARS

Et factum eſt jam non conſilium divini Spiritus, ſed pro ejus majeſtate præceptum: (Tert. l. de Exh. Caſt. 4.) Nullus ex præcepto ad continentiam vovendam tenetur, ſed ex conſilio duntaxat caſtitatem Deo vovet. (Hildeb.) *Numquid non intelligis ſabbathum conſilii, non præcepti? Sabbathum quo feriatur ab opere carnem caro, quod ſapit quidem ſuper carnem caro.* Emiſſo autem liberè, & ſpontè caſtitatis voto, vovens caſtitatem ſervare neceſſario tenetur, nec ampliùs eſt in ejus voluntate non ſervare. In ſolemni religionis voto tria ſunt notanda. 1. Virgo vovens. 2. Deus per ſuum miniſtrum votum acceptans. 3 Oblatio qua ex fidelitate tenetur vovens, promiſſum Deo ſervare votum. Vovens ad vovendum conſilio adducitur, ſpontè, & voluntariè vovet; ac voto Deo facto, & à Deo acceptato ad voti obſervantiam adſtringitur. Audiatur hac ſupra re Tertullianus, qui novatores vota damnantes pungit, & doctiſſimè expendit quomodo emiſſum, & acceptatum votum, habeat vim præcepti, & ad ſui obſervationem obliget. (L. de ieiu. 11) *Dum oſtendimus quo ſemper in ordine fuerint religionis, eos revincamus qui hac ut nova accuſant; nec novum enim quod ſemper, nec vacuum quod utile: Sed & illud in medio eſt, quadam ex his officiis à Deo homini imperata, legem conſtituiſſe: quadam ab homine Deo oblata, votum exponxiſſe: tamen & votum cùm à Deo acceptatum eſt, legem in poſterum facit, per auctoritatem acceptatoris.* His verbis plura ſcitu digniſſima elucidat Tertullianus: 1. Aſſeverat vota non eſſe nova; nam ab initio mundi Abel Deo vota obtulit, quod adhuc præſtiterunt Patriarchæ in lege naturæ, Judæi quoque in lege Moſaica. Beatiſſima virgo virginitatem vovit ante lege Evangelicam; D. Joannes Evangeliſta in initio naſcentis Eccleſiæ, quare nuncupatur à ſancto Joanne Chryſoſtomo; *Exordium virginitatis.* (Hom 7 in Marc.) Nam ſicut ad Deiparæ exemplum plures fœminæ caſtitatem Deo voverunt; ita multi viri D. Joannem imitantes continentiam Deo conſecraverunt. (Tert. lib. 1 ad ux. 5.) *Quot enim ſunt qui carnem ſuam obſignant, voluntarii ſpadones pro cupiditate regni cœleſtis?* 2. Votum utiliſſimum declarat Tertullianus: Tum quia votum baptiſmi effectum præſtat, innocentiam baptiſmalem voventibus reſtituit: Et autem *baptiſmus candidatus remiſſionis, & ſanctificationis in Chriſto.* (Tert. l. de bapt 10. 2. 2. q. 88. a. 6.) Tum quia magna merita acquirit: nam ut ratiocinatur Doctor Angelicus; (qui magis ſe Deo ſubiicit, magis Deo placet, magis meretur. Vovens autem caſtitatem, magis ſe Deo ſubiicit, quàm ſervans, & non vovens caſtitatem; iſte enim tantum ſe ſubiicit Deo, quantum ad actum, non quantum ad poteſtatem: ille verò quantum ad actum, & quantùm ad poteſtatem ſimul: ideoque plus Deo dat, ſicut plus daret homini qui daret ei arborem cum fructibus, quàm qui tantum daret ei fructus.) Tum quia magnam adipiſcitur mercedem. Virgini namque caſtitatem voventi confert Deus gloriam eſſentialem, & accidentalem. Beatitudo eſſentialis ex mente Divi Thomæ in viſione Dei ſita eſt. At *integritas ſolida, & tota ſanctitas, de proximo viſura eſt faciem Dei.* (Tert lib. 1 ad ux. 6.) Beatitudine adhuc accidentali potientur in cœlo virgines, nam in veſtibus dealbatis ſequentur Agnum, quocumque ierit. *Hi ſunt qui veſtimenta ſua non coinquinaverunt cum mulieribus, virgines ſcilicet ſignificans, & qui ſemetipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum: itaque in albis erunt veſtibus, id eſt, in claritate innuba carnis.* (Tert l. de Reſ. 27.) 3. Oſtendit Tertullianus quòd homo qui obtulit Deo votum non ex præcepto ut obſequeretur legi, ſed ex pietate; emiſſo tamen voto tenetur ex præcepto ad ſervandum votum, ob fidelitatem promittentis, & auctoritatem acceptantis. His enodatis conſecrata Deo caſtitas ſervanda eſt, quia eſt, 1. caſtum connubium cum Chriſto initum, 2. mundum ſacrificium Deo oblatum: ſanctum ſacramentum velamine obnubilatum.

1. *Quamquam non mentiris nuptam, nupſiſti cum Chriſto.* (Tert l. de vel Virg. 15.) Tria in matrimonio attendenda ſunt. Unum quod præcedit ma-

matrimonium: aliud quo contrahitur matrimonium: tertium quod matrimonium conſequitur. 1. Quod præcedit matrimonium, ſunt ſponſalia, in quibus non contrahitur de facto matrimonium, ſed promittitur ab ſponſis contrahendum per verba de futuro; *per quæ primum reſignaverunt pudorem ſpiritus, per commune conſcientiæ pignus*. 2. Illud quo contrahitur matrimonium eſt mutua traditio, & acceptatio contrahentium, quæ denotatur per verba de præſenti, Sumo te in uxorem; Sumo te in maritum, & virtute mutuæ hujus traditionis, & acceptationis, (Mulier corporis ſui poteſtatem non habet, ſed vir; neque vir corporis ſui poteſtatem habet, ſed mulier.) 3. Illud quod conſequitur matrimonium, eſt indiſſolubilitas conjugii: & ſi per impoſſibile conjuges viverent in æternum, numquam poſſent à conjugio disjungi, & toto illo tempore ſibi fidem ſervare tenerentur. *Quos Deus conjunxit homo non ſeparabit, ne contra Dominum faciat*. In conjugio virginis cum Chriſto ſunt etiam tria memoratis ſimilia. Eſt enim aliquid quod præcedit, aliquid quod conjugium efficit: aliquid quod conſequitur initum conjugium. 1. Novitiatus præcedit, & annum integrum quo durat *ad exercitationem virtutum animi, & corporis deputatæ*: Toto hoc tempore præparare debet ſe virgo, ut divino illi Sponſo dignè nubat. 2. Conjugium initur die profeſſionis, in quo virgo ſolemne emittens votum, ſumit ſibi Chriſtum in conjugem, cui ſui corporis tradit poteſtatem. *Chriſto tradiſti carnem tuam, illi ſponſaſti maturitatem tuam*. 3. Illud quod conſequitur eſt indiſſolubilitas hujus conjugii, quod toto vitæ tempore durat, quare virgo Chriſto deſponſata tenetur ſemper conſervare puritatem mentis, & corporis: Quam ſic hortatur Tertullianus: *Serva Deo rem ſuam incontaminatam*.

Tert. l. de vel. vir. 11. — 1. Cor. 7. — Tert. l. de Mon. 9. — Tert. l. ad Mart. 3. — Tert. l. de vel. vir. 15.

Deſponſatæ ſuis conjugibus tria debent: 1. Cohabitationem; quare de paterna exeunt domo, & in domo mariti cum illo cohabitant: *Propterea relinquet homo patrem, & matrem, & conglutinabitur mulieri ſuæ: & erunt duo in carne una*. 2. Subjectionem, *caput maritis ſubiicite*, ait Tertullianus, qui bellè animadvertit quod velamen quod ſupra caput deferunt mulieres denotat obſequium quod maritis præſtare tenentur. *Ipſe enim ſunt quas ſubjectas eſſe oportet, propter quas poteſtas ſupra caput haberi debet: velamen jugum illarum eſt*. 3. Complacentiam. Ut enim ait Apoſtolus: *Virgo cogitat ea quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu: nupta autem cogitat quomodo placeat viro*. Virgo Chriſti ſponſa cœleſti Sponſo cohabitationem, ſubjectionem, & complacentiam præſtat. 1. Cohabitationem. *Non ſcitis quod qui adglutinatur Domino unus eſt ſpiritus?* Virgo Chriſto unita, *obliviſcere populum tuum, & domum patris tui*: & in domo remane ſponſi. Martyribus pro Dei amore ad carcerem deductis ſic loquitur Tertullianus. *Cætera æquè animi impedimenta, uſque ad limen carceris deduxerint vos, quouſque & parentes veſtri. Exinde ſegregati eſtis à mundo*. Virgo monaſterium ingreſſa ſegregata eſt à mundo, à ſuis ſeparata parentibus, ut cum Chriſto in domo ſua cohabitet: Cui dicendum eſt idipſum, quod Martyribus Afer. *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum qui vobiſcum introivit in carcere ſi enim non vobiſcum nunc introiſſet, nec vos illic hodie fuiſſetis: & ideò date operam ut illic vobiſcum perſeveret*. Virgo à Spiritu ſancto in domum Domini deducta debet dare operam, ut cœleſtis ille habitator ſemper cum illa in Monaſterio remaneat. 2. Subjectionem Chriſto præſtat virgo, cujus jugum libenter portat: *Adnectentes cervicibus jugum Chriſti*, & per velamen capitis ſuum denotat obſequium. *Chriſtus eſt qui, & alienas ſponſas, & maritatas velari jubet, utique multo magis ſuas*. 3. Complacentiam Chriſto debet virgo ejus ſponſa *Incede ſecundum Sponſi tui voluntatem*. Quomodo autem incedat ſecundùm Sponſi voluntatem declarat Ambroſ. *Sponſe quid poteſt placere, niſi pax animi, puritas cordis claritas mentis?*

Tert. l. de vel. virg. 4. — L. 2. de cul. fæm. 13. — L. de vel. virg. 6 — Tert. l. de vel. virg. 4. — Tert. l. de Pud. 16. — Pſ. 44. — Lib. ad Mart. 4. — Lib. ad Mart. 1. — Tert. l. 2. de cult fæ. 13. — Tert. l. de vel. virg. 15. — Tert. l. 5 in Luc.

Deſponſatæ mulieres in domo mariti degentes tribus maximè nitere debent. 1. Solitudine. *Pedes domi figite*. 2. Operatione. *Manus lanis occupate*. 3. Verecundia, & pudore, maximè cum illis converſandi incumbit negotium: *Indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum ſexui tuo ſtrue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos*. Eiſdem dotibus in Monaſterio fulgere debent virgines. 1. Solitudine, *& utique ea diſciplina diligenda, quæ virgines includit ſoli Deo notas*. Quantum ſolitudo afferat utilitatis, duobus verbis declarant Baſilius Magnus, & Gregorius Nazianzenus. Gregorius Nazianzenus ſolitudinem appellat *arcem & azylum*. Portio in tuto eſt

Tert. l. 2. de cul fæ. 13. — Tert. l. de vel. virg. 15. — Tert. l. de vel. virg. 2. — Orat. 2.

eſt quiſquis in arce eſt. Azylum etiam eſt vitæ ſecuritas. Baſilius verò eam adhuc vocitat *vitiorum mortem*. Qui cum multitudine converſatur, [*De Laud. Vir. Sol. Sen. ep. 7.*] occulto quodam fomite agitur ad vitium. (Facilè tranſitur ad plures; nemo non aliquo vitium, aut commendat, aut imprimit, aut neſcientibus allinit: Malignus comes quamvis candido, & ſimplici rubiginem ſuam affricuit. Numquam mores quos extuli, refero: aliquid ex eo quod compoſui, turbatur, [*Cap. 2.*] aliquid ex his, quæ fugavi, reddit.) Religioſa in ſolitudine eſt velut in arce, & aſilo, tuta à vitiorum contagio quæ converſatio ſpirat, cui aptanda ſunt verba quæ Tertullianus habet ad Martyrem in carceratum. *Non vides alienos deos, non imaginibus eorum incurris non ſolemnes nationum dies ipſa commixtione participas non nidoribus ſpurcis verberaris, non clamoribus ſpectaculorum atrocitates, vel furores, vel impudicitias celebrantium caderis: non in loca lividi.tum publicarum oculi tui impingunt. Vacas à ſcandalis, à tentationibus, à recordationibus malis*. Neque ſolum à tot periculis, à tot vitiorum fomitibus liberat ſolitudo: verum, ut addit Baſilius, eſt adhuc *vita virtutum*. Nam [*D. Baſ.*] ut proſequitur Tertullianus, *hoc præſtat carcer Chriſtiano quod eremus Prophetis*. Eremus gymnaſium Dei eſt, ubi cœleſtia [*Tert. Ioh. 3.*] docet myſteria: *Solitudo namque cæleſtis doctrina ſchola eſt, & divinarum artium diſciplina*. In ſolitudine virgines Chriſti ſponſæ, divinis irradiantur illuſtrationibus. [*Greg. Naz. Orat. de Pac.*] Nec mirum: nam *ipſe Dominus in ſeceſſu frequenter agebat, ut liberius oraret, ut ſæculo cederet: gloriam denique ſuam diſcipulis in ſolitudine demonſtravit*. Virgines ad inſtar Sponſi *ædificant ſibi ſolitudines*; & ſi aliquando exeunt è cella ad colloquendum cum ſæcularibus, [*Ter. Apol. 31. 2. Tim. 2.*] *in media luce verſantes ſolitariæ vitæ rationem ſervant*. In ſolitudine autem operibus virtutis incumbunt. Pertractant ſæculares *ampla negotia*: A ſæcularibus negotiis alienæ ſunt virgines Deo ſacratæ, quia *nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus*, ſed in negotiis pietatis terunt tempus. Interdum manualiter occupantur, & rebus Monaſterii vacant. Interdum ad lecturam [*Ter. Apol. 39.*] librorum devotionis, & *litterarum divinarum commemorationem* congregantur: Interdum orationibus, & meditationibus dant operam. *Coimus ad Deum, quaſi manu facta precationibus ambiamus*. Interdum tempore recreationis de pietate loquuntur. *Certe fidem ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, diſciplinam præceptorum inculcationibus denſamus*. Interdum prædicationi verbi Dei aſſiſtunt, corpus macerant, in quod auſteritates vitæ regularis exercent: *Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura divina*. Interdum cum Deo loquuntur, ejus implorant auxilium, & laudes prædicant: [*Tert. l. 2. ad uxor. 4.*] *Cum Deo vivunt, cum illo ſermocinatur illum diebus, & noctibus tractant, orationes ſuas velut dotes, Domino aſſignant: ab eodem dignationem velut munera dotalia, conſequuntur*. Interdum ſacramenta frequentant, & poſt acceptum in pœnitentia Spiritum S. in ſacra menſa corpus, & ſanguinem Domini ſumunt de manu ſacerdotis, [*Tert. l. de praſ. hær. 36.*] *fidem aqua ſignat; ſancto Spiritu veſtit, Euchariſtia paſcit*. Et ſi interdum cum extraneis habenda eſt converſatio: [*Tert. l. de vel. virg. 11.*] *pudor ubique veſtitur*, & nonniſi pudicitia, & pudore armatæ, ad converſationis locum accedunt: Armata debet eſſe virginitas; cùm enim ubique hoſtium pateat inſidiis, ubique ſuis armis munita videatur. Quare gentiles Dianam, & Minervam Deas virgines armatas exhibeant: & quidem ſagittis, [*Tert. l. de cor. mil. 12. Paſch. in Pſ. 44.*] *Minervam armorum æquè deam galea, & gladio*. (Ut ſciatis autem ſemper virginitatem debere eſſe armatam, ac ſi in acie; quòd gentilitas variis deluſa erroribus, ſibi finxerit, recolendum cenſeo, quia virgines ſuas armatas, multis expoſuere figmentis.) Verùm prætermiſſis gentilium fabulis: deſiderat Chriſtus, ut ejus ſponſæ ſtrenuè pugnent, habentes renes cinctos [*Chryſol. ſer. 32.*] *caſtitatis baltheo, quod eſt inſigne militiæ Chriſtianæ*, & adhuc deferentes velamen velut galeam, quo caput à vulneribus conſervent immune: [*Ter. l. 1. de vel. vir. 15*] *Sed enim vera, & tota, & pura virginitas, confugit ad velamen capitis quaſi ad galeam, quaſi ad clypeum qui bonum ſuum protegat adverſus ictus tentationum, adverſus jacula ſcandalorum, adverſus ſuſpiciones, & ſuſurros, & æmulationem, ipſumque livorem*. Denique adverſus omne quod decet puritatem connubii initi cum Chriſto: [*S. Paulin. ep. 4.*] *Cui nupſiſſe virginitas eſt*, & quod adverſetur munditiei templi Deo dicati.

2. [*Tert. l. de praſ. 40.*] *Sacerdotalia officia, ſi ſacrificalia miniſteria, & inſtrumenta, & vaſa ipſorum ſacrificiorum, ac piaculorum, & votorum curioſitas conſideremus*; in ſacrificio quinque cenſebimus diſtinguenda. 1. Deum, cui offertur ſacrificium, 2. templum in quo offertur, 3. altare ſupra quod offertur, 4. hoſtiam, quæ offer-

offertur, 5. Sacerdotem victimam offerentem.

Tert. l. adv. Iud. 5.

In ſacrificio autem caſtitatis quod Deo offerunt ſanctimoniales, hæc quinque reperiuntur, & pudicitiam ſapiunt. 1. Deus ipſe, qui eſt ipſiſſima puritas, & incorruptio, *ſacrificia munda* exoptat. 2. Sanctimoniales ſunt templum Deo dicatum: *hujus templi æditua, & antiſtita pudicitia eſt*. Virgines Deo dicatæ ſunt etiam altare caſtitatis, quia *aram Deo mundam proponi oportet*. 4 Virginalis puritas eſt hoſtia Deo oblata, ut ait S. Ambroſ: *pudoris hoſtiæ, victima caſtitatis*. 5. Virgines ſeſe Deo conſecrantes ſunt, *Sacerdotes pudicitiæ*.

Tert. lib. 2. de cult. fæ. Tert lib. 2. ad ux. 5. Tert lib. 1. de Virg. Tert lib. 2. de cult fæ. 1.

In hoſtia, quæ in ſacrificio offertur Deo tria ſunt attendenda. 1. Oblatio, 2. Conſecratio, 3. Conſumptio. Hæc tria reperiuntur in ſacrificio caſtitatis quod Deo offerunt ſanctimoniales. 1. Oblatio; nam *virginitas de bono carnis Deo adoletur*. Hæc autem oblatio fit per ingreſſum religionis; & toto tempore novitiatus perſeverat. 2. Conſecratio fit dum emittit vota: *Per virginitatis profeſſionem, Deo conſecrata eſt*. 3. Immolatio incipit à die profeſſionis, durat toto vitæ tempore. *Propter te mortificamur tota die: facti ſumus ſicut oves occiſionis*: quarum occiſa, & immolata eſt vita. In homine trina eſt vita, vita ſcilicet ſpiritus, vita corporis, & vita moralis. Vita ſpiritus conſiſtit in libertatis uſu, & Dei independentiam imitatur. Vita corporis conſiſtit in voluptatibus corporeis, quibus licitè fruuntur conjugati. Vita civilis conſiſtit in poſſeſſione bonorum temporalium. Tres has vitas Deo immolat ſanctimonialis: Vitam ſpiritus, per votum obedientiæ, quo voluntati ſuperioris ſubſtratur. Vitam civilem, per votum paupertatis, quo bonis temporalibus denudatur: Vitam corporis, per votum caſtitatis, quo voluptatibus matrimonii renuntiat. Itaque in illa eſt *vita ſine vita*. Vita, quia vivit Deo, vivit gratiæ, vivit cœlo: Sine vita, quia mortua eſt mundo, mortua carni, mortua libertati. Trina hæc mors denotatur per induitionem *tenebroſæ veſtis*; qua à die profeſſionis induitur, & velut ſacramentum puritatis tegitur.

Tert. l. de Reſ. 8. S. Aug ep. 203. ad Dem. Rom. 8. Tert. l. de an. 55. Tert. l. de. Pal. 4. Tert. l. de præſ. hær. 40.

3. *Diabolus ipſas quoque res Sacramentorum divinorum idolorum myſteriis æmulatur. Habet & virgines, habet & continentes*. Inter ſacramenta divina, quæ dæmon æmulatur, virgines collocat Tertullianus. Hunc fortaſſe loquendi modum mutuatus eſt à S. Ignatio, apud quem *Virgines ſunt Chriſti ſacramenta*. Conſtat autem ſacramenti nomen apud hos authores *allegoriæ habere ſacramentum*: vel quia regularis habitus à Prælato benedictus *ſacramentum benedictionis* inter ſacramentalia computatur; vel quia virgines Deo dicatæ abuſu prophano ſæculi avocantur, & totæ cultui divino devoventur, *quaſi ſtatum conſecratione mutantes*: vel quia ſicut ſacramenta, 1. gratiam ſignificant, 2. gratiam dant, 3. jus ad gloriam præſtant; ita ſtatus regularis virginis: 1. gratiam ſignificat; quapropter virgo quæ illum ſanctitatis ſtatum profitetur nuncupatur à Tertulliano. *Virgo ſanctior*, quæ 2. (ni ponat obicem) gratia accipit incrementum, & tum induitionis, tum profeſſionis *prærogativa ſacramentorum ſanctificationis conſequitur*: 3. Cum gratiæ augmento jus ad gloriam ſuſcipit: etenim *in illa gratia coronatur*. Vel potius virgines ſacramenti nomine donantur *ſignificatione alicujus tecti ſacramenti*. Gratia inviſibilis ſacramenti ſigno viſibili tegitur, & virginis ſanctitas velamine occultatur. *Si qua virgo eſt, & carnem ſuam ſanctificare propoſuit; idcircò velaminis venia ſit illi, ut in Eccleſiam notabilis, & inſignis introeat, ut honorem ſanctitatis in libertate capitis oſtendat*. Chriſtus Dominus in Euchariſtiæ Sacramento ſub ſpeciebus panis, & vini latitat, nec videtur. In hoc myſterio trina potiſſimum ratione abſconditur: 1. Ut Judæis, & gentilibus ſcandalizandi tolleret prætextum: *Ne nos judicent crudeles, & inhumanos, utpote humani corporis comeſtores, & ſanguinis bibitores*. 2. Ne ab infidelibus videretur Chriſti corpus in Sacramento exiſtens: *Ut arcana ſecretorum celerentur infidelibus*. 3. Ut profundæ humilitatis daret exemplum. Ut enim ait S. Auguſt. *Commendavit corpus, & ſanguinem ſuum de humilitate*. Eiſdem rationibus velamine tegi, & occultari debet ſanctimonialis, ut meritò Sacramenti nomine donetur: 1. Ne ſæculares *quærantur ſcandalo ſibi eſſe petulantiam, impudentiam oſtentatio virginitatis*, quæ ſæpiſſimè ipſa publicatione deperditur. Nam ut addit Tertull. *cùm ſpiritus ipſe violatur in virgine, ſublato velamine didicit amittere quod turbatur*. 2. Ne videatur ab hominibus, eiſque præbeat tentationis materiam: tunc enim verè erit virgo ſapiens, *ſi tentationibus gradum obſtruxerit, quis audebit oculis ſuis premere faciem clauſam?* 3. Ut Spon-

Tert. lib 5. adv. Mar. 4. Tert. l. de Pud. 14. Ter. Apol. 12. l. de vel. virg. 5. Tert. l. de Bapt. 4. Tert. lib. 1 ad ux. 8. Tert l. de præſ hær. 2 Tert. l. de vel. virg 9. Alger. l. 2. de corp. & ſang. Dom. 3. Paſch l. de præſ. hær. 2 corp. & ſang. Dom. 11. In pſ. 33. Tert. l. de vel. virg. 3 Tert. l. de vel. virg. 15. Tert. l. de vel. virg. 2.

ſi humilitatem imitetur: *Etiam ipſum bonum ſuum erubeſcendum eſt*: tùm quia regularis diſciplina in monaſterio *Virgines includit ſoli Deo notas*, tùm quia velatæ virgines omnem mundi æſtimationem abdicarunt: *quibus à Deo, non ab hominibus captanda gloria eſt.*

CHRISTIANUS.

SCHOLIUM.

Chriſtianus 1. *ſuæ dignitatis contemplator*. 2. *Criminis condemnator*: 3. *Sanctitatis demonſtrator*: 4. *Boni operator*, 5. *Temporis æſtimator*. 6. *Exempli ædificator*.

CONCIO PRIMA.

Tert. l. de cat. chr. 12

NOtitia ſui eſt homini abſolutè neceſſaria. Nemo poteſt *ſcire, quid interdum ſit ſibi neceſſarium, ſi non ſcit ſuum qualitatem*. In homine poteſt trinum Eſſe conſiderari; naturæ ſcilicet, fortunæ, & gratiæ. In natura, eſt animal rationale ex corpore, & anima compoſitum: In fortuna, eſt vel fauſtus, & temporalibus bonis ditatus, vel infelix, & terrenis bonis denudatus: In gratia ſeu diſciplina, eſt Chriſtianus. In Eſſe naturæ omnes homines conveniunt: Eſſe fortunæ, variè poſſidetur, & perſæpè improbi majori potiuntur fortuna, quàm probi: Eſſe Chriſtianum competit illis duntaxat, qui Chriſti profitentur religionem: (Attendat unuſquiſque veſtrum, Fratres, quid habeat Chriſtianus: quòd homo, eſt commune cum multis; quòd Chriſtianus eſt, ſecernitur à multis, & plus ad illum pertinet quòd Chriſtianus, quàm quòd homo: nam quòd Chriſtianus, reformatur ad imaginem Dei, à quo homo factus eſt ad imaginem Dei. Quòd autem homo poſſet, & malus, poſſet & paganus, poſſet, & idololatria.) Quantò majus eſt Eſſe quod habet Chriſtianus à profeſſione ſeu diſciplina, quàm quod habet, vel à natura, vel à fortuna: tanto magis ad illius noticiam ſtudere habet. Præſertim cùm Verbum humanatum ſit, ut ſe Chriſtianum cognoſceret: *Propterea Filius Dei deſcendit, & animam ſubiit; non ut ipſa anima ſe cognoſceret in Chriſto, ſed ut Chriſtum in ſemetipſa*. Tunc autem homo Chriſtum cognoſcit in ſemetipſo, quando ſe cognoſcit Chriſtianum: à Chriſto namque accepit nomen Chriſtianum; quod eſt titulus maximæ 1. dignitatis, 2. ſanctitatis, 3. pietatis.

S. Aug. tract. 5. in Prap. Ioan.

Tert. ib.

Nemo major niſi Chriſtianus. Uſque adeò tumeſcit humana ſuperbia, ut anguſtiora, & numeroſiora nomina uſurpet. Homines ſuperbia inflati inflant nomina, ut non tantùm homo, ſed nomen etiam turgeat. Apud Romanos quidam vocati ſunt Africani, nonnulli Aſiatici, alii Germanici, à nationibus quas debellarant: *Reges triumphorum ſuorum titulis nuncupantur, & ſubjectarum gentium nominibus coaquirunt numeroſiſſima cognomenta*: Adulatio adhuc populorum, principes nuncupavit Magnos, Auguſtos, Fideles, Divinos: hos alioſque adinvenit titulos, queis Imperatoribus blandiretur. *Cætera enim cognomina honoris data ſunt, Magnos, & Fideles, & Auguſtos diximus, & ambitioſæ majeſtati, quidquid potuimus titulorum congeſſimus*. Verùm quantumvis ſuperbos titulos affectet ambitio, quantumvis grandia cognomina tribuat adulatio; *Nemo major niſi Chriſtianus*, qui eſt titulus dignitatis, 1. Regiæ, 2. angelicæ, 3. Dominicæ.

Tert. l. de præſ. har. 3

Chryſolo

Sen. l. de Clem. c. 4.

1 Meritò Chriſtus dicitur *Rex regnantium, & Dominus dominantium*, non ſolùm quia reges terræ per illum regnant, ab illo dependent, ejuſque ſubditi ſunt imperio: neque 2. quia eſt Rex beatorum qui ſunt reges in cœlo regnantes, ut ipſimet fatentur in gratitudinis monumentum; *Nam & reges nos Deo, & Patri ſuo fecit Chriſtus Jeſus*; ſed 3. potiſſimum Chriſtus eſt Rex regum, quia eſt rex Chriſtianorum, quos in Baptiſmate ſacravit reges, quos hortatur Origenes, ut regiæ ſtirpis recogitent dignitatem. *Exulta populo Dei audiens tua nobilitatis ip-*

1. PARS Tert. l. de Reſ. 23.

Tert. l. de cor. mil. 15

Hom.6. in lib. iud. Ter l.adv. iud.10. *inſignia: ſibi datum eſt regale genus, populus acquiſitionis, ideò, quia reges vos eſtis, meritò Rex noſter Dominus Rex regum dicitur.* Chriſtus Dominus per crucem regnavit, *ut ſecundùm Prophetiam etiam Dominus regnaret à ligno.* Et quia Baptiſmo virtutem & merita paſſionis communicat Salvator: *Omnes in Chriſto*
S. Leo ſer. 4. de aſſumpt. Rupert.l.1 in Apoc. *regeneratos, crucis eſt ſignum efficit reges.* Purpura eſt inſigne regum, in Baptiſmate Chriſtiani Chriſti ſanguine purpurantur, quapropter *omnes qui in Chriſti ſanguine ſacrati ſunt, ſplendidi reges ſunt.*

Acutè legit Tertullianus. *Rex regnantium*, quia potiſſimum eorum eſt rex qui ſupra ſe regnant, qui paſſiones regunt concupiſcentiam frænat, cunctoſque inordinatos animi motus, rationis & gratiæ ſubiiciunt dominio.
Sen.ep.113 *Ingens regnum imperare ſibi, maximumque imperium:* nullum eſt hoc imperio præſtantius. Tanti illud regnum faciebat Rex Ageſilaus, ut Spartarum præponeret regno. *Quod ſibi imperaret pulchrius eſſe judicabat, quàm quòd regnum obtineret in alios.* Hoc regnum in ſemetipſum exercent probi Chriſtiani, ut regio nomine digni appa-
Greg. Mag. lib. 16. mor. 21. reant. *Benè ſancti viri Scripturæ ſacræ teſtimonio, reges vocantur, quia prælati cunctis motibus carnis, luxuriæ appetitum frænant.* Qui ſemetipſos regunt, verè ſunt reges. In illos Chriſtus dominatur, & *Rex regnantium nuncupatur.* Quia verò animam corpori, rationem paſſioni, voluntatem concupiſcentiæ ſubiiciunt, *fal-*
Baſil. Sel orat. 27. Tert lib.4. adv Mar. 14. *lacia appellationis* reges nuncupantur. A captivo regis *nomen recuſatur.* Antequam mater, & uxor Darii regis captivatæ eſſent ab Alexandro Macedone, verò nomine reginæ vocabantur: in captivitate tamen, qui eas reginas nuncupant,
Quint. Curt. lib. 3. alieno appellabant nomine: *Reginas dominaſque veris quondam, nunc alienis nominibus vocitantes.* Quandiu Chriſtiani libertatem, & gratiam cuſtodiunt, tandiu acceptam in Baptiſmo regiam dignitatem conſervant, & meritò nuncupantur reges. Verùm ſtatim ac per peccatum gratiam, & libertatem amittunt, & dæmonis tyrannidi ſubduntur; non ſunt ampliùs reges, ſed diaboli ſervi, regio nomine indigni.

Lege ſancitum fuit apud Athenien-
Aul. Gel. l.9.c.2. ſes, ne ullus ſervus Harmodius, & Ariſtegito, nuncuparetur, *quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ devota ſervili contagione pollui.* Fortiſſimi iſti duo athletæ Hippiam tyrannum occiderant, patriæ libertatem reddiderant, quapropter Athenienſes decreverunt, ne eorum nomina imponeretur ſervis: ſapienter judicantes hos libertatis titulos non poſſe abſque dedecore viliſſimis imponi ſervis. Chriſtus Dominus diabolum debellavit, hominem ab ejus tyrannide liberavit, ſua cruce Regis nomen obtinuit: ideò *honoratum nomen* nequit abſ- Tert. lib. 4. adv. Mar. 14.
que contumelia tribui peccatoribus diaboli mancipiis, qui Chriſto, & ſibi injurioſi ſunt: Chriſto quia ei titulum Regis regnantium adimere moliuntur. Sibi, quia ſe demonſtrant indignos nomine Chriſtiano, quod ſapit dignitatem regiam. Demades orator proſpiciens Philippum Macedonem ebrioſum, cum ſervorum turba viliter ſtulteque ludentem, dixit ei: *Cum, ò Rex, fortuna tibi Agamemnonis perſonam impoſuerit, non pudet te ſactis agere Therſitem?* Non pudet te, Chriſtiane; vilem, & criminoſam ducere vitam, cùm tibi contulerit Chriſtus dignitatem regiam, & angelicam.

2. Grandis ſanè regia dignitas. *Impe-* I ap. Scap. 2.
ratorem, & hominem à Deo ſecundum, & ſolo Deo minorem conſiderat Tertullianus. Attamen licèt Imperator ſit *omnibus major, dum ſolo Deo minor eſt;* illum Angelus antecedit, quò profectò minor eſt rex, etſi ſit cæteris hominibus major. Tanta eſt Angelorum nobilitas, quòd inter creaturas divinæ majeſtati proprius accedunt. *Angelos poſt Deum novimus:* Tert. l de Reſ. 5.
angelica nihilominus dignitatem pollent Chriſtiani, *propterea Chriſtus eſt homo, ut poſſes eſſe Chriſtianus, Angelus.* Neque S. Aug in pſ 13.
ſolùm Chriſtianis poteſtatem contulit Chriſtus, attingendi angelicam dignitatem, ſed eam de facto contulit; quapropter quoties gentiles Chriſtianum aliquem conſpiciebant, præ ſtupore dicere ſolebant: *Verè magnus Chriſtianorum* S. Chryſ. hom. 9. ad pop Pſ. 97.
Deus, quales conſtituit homines? quales è qualibus fecit! Angelos ex hominibus ipſos reddidit. Quod denotatum vult S. Auguſt. à Vate Regio decantante: *Panem Angelorum manducavit homo.* Quaſi diceret, Panem Chriſtianorum manducarunt Hebræi, nempe Euchariſtiam per manna figuratam. (Panis quem Angelo- S. Aug. q. 9 ex vet. teſt.
rum appellat, manna eſt: ut quod tunc factum eſt, ejus rei, quæ nunc in Eccleſia offertur, figura fuiſſe exiſtimetur: ut Chriſtiani populi, quos in Angelis ſignificavit Scriptura, panem manducarent homines, id eſt Judæi, quos ho-

Digitized by Google

hominès dixit.) Vides Hebræos per homines denotatos, Chriſtianos verò per Angelos, qui ob magnam, qua pollent dignitatem, non homines, ſed Angeli nuncupantur.

Tert. l. de or. 3. S. Cypr.

Proinde igitur, & nos Angelorum, ſi meminerimus candidati. Angeli de puritate commendantur; idcircò apparent in veſte candida, quæ denotat puritatem. Chriſtiani ſunt in Baptiſmo *ex pudicitia renati*; eisque confertur *amictus candidus*, ratione pudicitiæ qua nitent. *Jam in terris non nubendo de familia angelica deputantur*. 2. Angeli luce coruſcant: quapropter per lucem, quam produxit Deus, S. Auguſtinus Angelos intelligit, quos ut lumina contemplatur Tertull. *Contemplatio ipſorum Angelicorum luminum*, quia inferiores illuminant Angelos. In Baptiſmo etiam deſuper illuſtrantur Chriſtiani *qui de uno utero ignorantiæ ejuſdem ad lucem expaverint veritatis*. Hanc lucem eis contulit Chriſtus ut alios illuminent; *Nam & lucere in mundo Chriſtianos oportebat, ut filios lucis, lumen mundi, Deum unum, & Dominum colentes, & nominantes*. 3. Angeli in decantandis divinis laudibus addicti ſunt: *Illa Angelorum circumſtantia non ceſſant dicere, Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Chriſtiani Angelorum æmuli, Deum ſuis laudibus prædicant. *Jam hinc cæleſtem illam in Deum vocem, & Officium futuræ claritatis ediſcimus*. 4. Angeli ſunt cœli cives, & ſuperna potiuntur felicitate. Chriſtiani ſuum in cœlo habent municipatum, *Suſcitans, & quidem de terra in cœlum ubi, noſtrum municipatum, Philippenſes quoque ab Apoſtolo diſcunt*. Deinde non propter terrenam, ſed propter cœleſtem hæreditatem facti ſunt Chriſtiani (Audite, & diſcite, & tenete, quæ ſit ſpes Chriſtianorum. Quare ſumus Chriſtiani? non enim ad hoc ſumus Chriſtiani, ut terrenam nobis felicitatem petamus, quam plerumque habent, & latrones, & ſcelerati, ad aliam felicitatem ſumus Chriſtiani.) Chriſtiani angelica dignitate nobilitati, angelicam debent ducere vitam, caſtitate candeſcere, virtutis exemplo ſplendeſcere, divinas laudes prædicare, ad cœlum cordis attollere affectus; hoc enim modo angelica, imo & dominica dignitate fulgebunt.

Tert. lib. de Pat. 15. Tertul. l. 1. ad Ux. 4. L. 11. civ. 7. l. adu. Val. 3. Ter. Apol. 39. Tertul. lib. adu. Prax. 11. Tert. l. de orat. 3. Tertul. Tert. l. de Ref. 47. Aug. in Pſ. 62.

3. Chriſtiani à Chriſto ſuam accipiunt denominationem. *Quid novi ſi aliqua diſciplina de magiſtro, cognomentum ſectatoribus ſuis inducit; Nonne philoſophi de authoribus ſuis nuncupantur Platonici, Epicurei, Pithagorici?* Sicut ergo Pythagoras, Epicurus, & Plato nomina ſua tradiderunt diſcipulis, ita Chriſtus Chriſtianis, qui licèt honoribus ſublimati, facultatibus ditati, nobilitate decorati, Chriſtianum nomen non mutuantur, neque à nobilitate generis, neque à dignitatibus, neque à divitiis, neque ab aliis naturæ, vel fortunæ titulis, ſed duntaxat à Chriſto: *Eſtis vocati Jeſu Chriſti*.

Ter. Apol. 3

Animaduertit acutè Abulenſis verſans initium Evangelii ſecundùm Matthæum: *Liber generationis Jeſu Chriſti*, quod ibi ponuntur duo nomina ejusdem perſonę. Primum eſt Jeſus, & eſt perſonale, id eſt Salvator, quia ipſe ſalvum faciet populum à peccatis ipſorum. Secundum eſt Chriſtus, qui interpretatur unctus, & non eſt nomen perſonę, ſed dignitatis, quia ſignificat tùm Regem, tum Sacerdotem. Primum nomen laboris, & miſerię aſſumpſit, & retinuit Salvator, non enim Jeſuitę à Jeſu vocamur: Etſi nõnulli per *audaciam nominis* id affectarint. Secundùm verò nomen, quòd honorem, dignitatem ſonat, nobis reliquit, & donavit Dominus. *Ipſe erat unctus ut ab unctio unctus, & à Chriſto diceret Chriſtianus*. Ut autem Chriſti nomen non eſt vacuum, ſed plenum, continens unctionem quam ſignificat, ita nomen Chriſtiani debet eſſe plenum ſanctitatis unctione, quam poſtulamus, quoties Deum deprecamur, ut in nobis ſanctificetur nomen illius: *Tu ipſius nomines oras, & expoſtulas ſanctitatem, quia à Chriſto vocatus es Chriſtianus, & ideò ſupplicas, ut prærogativa tanti nominis, meritis in te ſubſequentibus roboretur*.

Rom. 9. Tertul. L. de Paſſ. 3. S. Agu. de ſpir. & an. 1. Chryſol. ſer. 63.

In Chriſto duo ſunt; Nomen, & unctio. 1. *Chriſti nomen non ex natura veniens*, ſed ab unctione; nam *Chriſtus unctus ſignificatur, quomodo Chriſma ab unctionis Sacramento*. 2. Unctio, [illegible] unctus eſt Chriſtus, eſt gratia ſum[illegible] illi collata, de qua fatur Tertullianus. *Unde Chriſtus dicitur à chriſmate, quod eſt unctio, quæ Domino nomen accommodavit; facta ſpiritalis*; ratione ſcilicet ſanctitatis, & gratię, qua ejus anima delibuta fuit. Hęc duo à Chriſto participant Chriſtiani. 1. Nomen: *Nomen Chriſtianorum utique à Chriſto deductum*. 2. Unctionem; *Chriſtianus quantum interpretatio eſt, de unctione deducitur*. Hanc unctionem ſimul cum nomine accipiunt in Baptiſmo. Ut enim ait Tertull.

Tert. l. 3. adu. Mar. 15. Tertul. l. adu. Prax. 27. L. de Bap. Tertul. l. 4. adu. Mar. 14.

Exinde egreſſi de lavacro perunguimur benedicta unctione. Duplicem unctionem accipiunt in Baptiſmate Chriſtiani. Unam in corpore, aliam in anima: Illam à Sacerdote ſacramenti miniſterio, iſtam ab Spiritu ſancto ſanctitatis auctore: in illa, corpus chriſmate ungitur, in iſta anima gratia ſanctificatur. *Sic, nobis carnaliter currit unctio, ſed ſpiritaliter proficit*.

Tertull. apol. 3. L. de Bapt. 7.

Tanta eſt dignitas, quam ab illa unctione mutuantur renati, ut audeat dicere nonnemo: *Quivis Chriſtianus quidam Chriſtus eſt*. Quod docet etiam antiquus auctor Origenes. *Fiunt per unum Chriſtum, multi Chriſti*. Hujus rationem reddit S. Auguſtinus quia caput, & membra unum, & idem conſtituunt corpus, Chriſtus hujus corporis eſt caput, Chriſtiani verò membra. *Inde apparet Chriſti corpus nos eſſe, quia omnes ungimur; omnes in illo, & Chriſti, & Chriſtus ſumus*. Trina ratione Chriſtiani poſſunt vocitari Chriſti: per participationem, per unionem, & per imitationem. 1. Per participationem unctionis, & gratię, debet etenim *etiam qualitatis inter illos eſſe conſortium, ut jure conſiſtat collegium nominis*. 2. Per unionem membrorum cum capite, *quia quodammodo totus Chriſtus, caput, & corpus eſt*. 3. Per imitationem, quomodo Chriſti dicuntur *Chriſti imitatores, trasformati ad illius ſimilitudinem, qui eſt imago Dei*. Quod probè ſciens Apoſtolus: *Formam animi ſui in prototypon ipſum, exemplarque tranſtulit*; quo ſenſu ait Ambroſ. *Inter multas Chriſti imagines ambulamus*, nimirùm inter multos Chriſtianos, qui in ſua vita, & moribus Chriſtum præferunt, ejuſque imaginem repræſentant.

Tert. l. de Sept. 7. Paul. à Pal. in c. 1. Matt. ap Iob. in Pſ. 26. Tert. l. 2. ad Nat. 4. S. Aug. in pſ. 26. Orig. in Io. Gregor. Nyſſ. de for. per. Chr. in pſ. 118.

Qui ſunt hujuſmodi, ſunt veri Chriſtiani, & tanti nominis dignitatem merentur: *Nam perpetua fruitur laude, cui eſt honor in nomine*. Commendatur Probus, quòd *adoleſcens eſſet, ac vir ſui nominis*, quia in adoleſcentia, & virilitate magnam oſtentavit probitatem. Chriſtianus gratiæ unctione delibutus, Chriſtique imitator, eſt vir ſui nominis; criminoſus verò, & è perverſo imitans Chriſtum habet *nominis adulterium*; tantum abeſt ut Chriſtus vocari poſſit, quin immò ut ait Divus Auguſtinus, eſt *Antichriſtus, ideſt, contrarius Chriſto*. Nam Chriſtus eſt humilis, ille ſuperbus, Chriſtus patiens eſt, ille iracundus: Chriſtus liberalis, ille avarus. *Certè fœdiſſimæ contrarietatis vitium eſt, ſtudere furtis, & habere vocabulum largitatis*. Scceleroſa illa contrarietas, Chriſtianum nomen, & Chriſtum etiam infamat. *Sicut virtus nominis tantum reſpondet ad gloriam, ita malè converſantis infamia, ad ejuſdem nominis redundat injuriam; dicente Apoſtolo, Nomen Dei per vos blaſphematur in gentibus, & revera gentilis, nomini derogat Chriſtiano, quando alter, quàm profitetur, & dicitur, vivere viderit Chriſtianum*. Indignum profectò tali nomine, quod eſt titulus dignitatis, & ſanctitatis.

Caſsiod. l. 10. epiſt. 7. Ruperc. Aug. l. 1. in Ioan. Tract. 1 in ep. Ioan. Caſsiod. l. 4. ep. 20. Chryſol. ſer. 62.

Nominis cenſus habetur apud Tertull. Cenſus apud Romanos, facultates omnes, & honores ſignificabat, quę à Cenſore per luſtra notabantur. Quare cenſus innuit omnes rès per nomen ſignificatas in illo inveniri; & quia Chriſtianus idem eſt, ac Sanctus; tunc Chriſtianus habet cenſum nominis, quando eſt omnimodè ſanctus: Sanctus autem ſumitur tripliciter. Pro ſanctificato. 2. pro ſeparato. 3. pro cultui divino deputato, Chriſtianus autem habet cenſum nominis, quia trina hac ratione eſt ſanctus eſt; Nam eſt 1. gratia ſanctificatus, 2. à terra ſeparatus: 3. divino cultui deputatus.

II. PARS. Apol. 24.

1. Chriſtiani in baptiſmo *biberunt Spiritum ſanctitatis*; quia gratia ſanctificati ſunt, & reſtituti ad illum innocentiæ, & ſanctitatis ſtatum quem in Adamo gulone perdiderant. Ex D. Irenæo, homo innocuus tribus conſtabat: corpore, anima, & Spiritu ſancto. Ratione corporis erat animal, ratione animæ erat Angelus; ratione Spiritus ſancti erat Deus: peccando tamen nobiliſſimum ſuum eſſe perdidit. Nam licèt cōſervarit eſse animale corporis, quod habeat commune cum belluis: eſſe etiam ſpiritale animæ, quod eſt illi commune cum Angelis: eſſe amiſit divinum quod mutuabatur ab Spiritu ſancto. *O fœlix Sacramentum aquæ noſtræ*, in quo homo amiſſum per peccatum eſse divinum recuperat! *Recipit enim illum Dei ſpiritum, quem tunc de afflatu ejus acceperat, ſed poſt amiſerat per delictum*. Ideoque Chriſtianus ex aqua, & Spiritu ſancto regeneratus, tribus adhuc conſtat: corpore, anima, & Spiritu ſancto, qui ei largitur gratiam, ſanctumque efficit; in quo ratio Chriſtiani ſita eſt: Res non conſtituuntur in ſua eſsentia per nomen, ſed per propriam naturam, quæ per nomen declaratur: Chriſtianus non eſt nomen duntaxat appellativum, ſed ſubſtantivum,

Tertull. Apol. 39. Tert. l. de Bapt. 1. Tert. l. de Bapt. 3.

quod

Digitized by Google

quod ſanctitatem, quæ eſt eſſentia Chriſtiani, ſupponit. Sicut homo non conſtituitur in ſuo eſſe per hanc vocem, homo, ſed per rationalitatem, quæ eſt ejus differentia eſſentialis, conſtitutiva, & diſtinctiva: ita Chriſtiani eſſentia non conſiſtit in nuda, & ſimplici voce, ſed in ſanctitate, quæ per vocem notificatur; & ob hanc cauſam Paulus in ſuis epiſtolis Chriſtianos ſemper vocitat Sanctos: *Omnibus ſanctis qui ſunt Epheſi*; quia per gratiam ſanctificati ſunt. Et alíorſum habet, *Vocatis ſanctis*, ideſt, vocatis ad ſanctitatem. Hic denotat naturam Chriſtiani, quæ eſt ſanctitas: ibi verò operationem Chriſtiani, qui ſanctificatus eſt ut ſanctè vivat, & per ſanctas operationes ſanctitatem demonſtret. Quos adhuc Apoſtolorum princeps hortatur ad ſanctam converſationem, ut reſpondeant ſanctitati Chriſti, qui eos ſuo nomine inſignivit, & inſuper ſanctitati Chriſtiani, quam acceperunt in baptiſmate, *Secundùm eum qui vocavit vos ſanctum, & ipſi in omni converſatione ſancti ſitis*.

Eph. 1.
Rom. 1.
1. Ep. 1.

Operatio ſequitur eſſe, quod per operationem dignoſcitur. Omnes operationes hominis à tribus principiis oriri poſſunt: ſcilicet à paſſione, à ratione, & ſanctitate. Quando homo paſſione agit, eſt homo animalis: Quando agit ratione, eſt homo rationalis: quando verò ſanctitate agit, eſt homo Chriſtianus. Ex D. ſiquidem Hilario, trinus eſt homo: animalis, rationalis, & ſpiritualis; animalis ex parte corporis, rationalis ex parte animæ, ſpiritalis ex parte ſanctitatis. Si modò ex operationibus volumus cognoſcere quales ſunt Chriſtiani, plures reperiemus homines animales, qui paſſione agunt, & beſtiales demonſtrant mores. *Quidam homines beſtiis adæquantur, pro qualitatibus morum, & ingeniorum, & affectuum*. Plures adhùc inveniemus homines rationales, qui pollent ingenio in negotiis mundi, *ſæcularibus ſatis agentes*: ſed per paucos inveniemus homines ſpiritales gratia ſanctificatos, & ſanctè operantes: *Illa canicula Diogenes hominem invenire cupiebat, lucernam meridie circumferens*, innuens lepidè per paucos eſſe veros homines. Non diſſimiliter inter illos qui Chriſtiani nuncupantur perpauci ſunt Chriſtiani gratia ſanctificati, & à terra ſeparati.

in Pſ. 10.
Tertull. l. de An. 32.
Tert. l. 1. ad Ux. 1.
Tert. l. 1. adv. Mar. 1.

2. Sunt *terræ, & cæli filii*: ſeu, ut ait Philo Judæus, *homines cœleſtes, & terreſtres*. Cœleſtes homines neglecta terra, cogitationes mentis, & cordis affectus in cœlo collocant: homines terreſtres è contra deſpecto cœlo, toti terræ addicti ſunt. Conſtat Chriſtianum, *Cœlitem dici*: quia eſt ſanctus, ſanctus enim, Græcè agios, idem eſt, ac abſque terra. Chriſtianus agios, id eſt, ſanctus, *terram neſciat, amorem carnis ignoret, partem pulveris non requirat, nihil in ſe vitiis licere permittat, qui Deum patrem cœleſtem reperit ad naturam: ne iterum ad terrena deſcens, ad ipſam tanti genitoris tendat iniuriam*. Quare ne ad terram vertat mentis oculos & voluntatis affectus, ſed tum mentem, tum voluntatem, ad cœlum erigat, monetur ſe habere patrem cœleſtem, & debere in cœlis converſatione demorari. *Non quòd non ſis in terris, ſed te qui cœleſtem Patrem jam vocas ad cœleſtem vult tendere, & repetere jam naturam, ut generi tanto vita noſtra reſpondeat, ne terreni mores degenerent, quos cœleſtis donavit, & contulit jam natura*. Quando autem dicimus patrem noſtrum eſſe in cœlis, hoc eſt ita intelligendum: *non quòd ille non ſit in terra, ſed ut tu per hoc germen eſſe noveris te cœleſtem*. Qui cœleſtem agnoſcunt Patrem, planè cœleſtes ſunt *Cujus genus ſumus; ejus cenſemur, & nomine*.

Tert. l. 1. ad Nat. 1.
Tert.
Chryſol. ſer. 61.
Chryſol. Serm. 61.
Chryſol. ſer. 7.
Chryſol. ſer. 67.
Tertull. Apol. 47.
Chryſol. ſer. 71.

Neque ſatis eſt Chriſtiano, qui eſt *Cœli diſcipulus*, Patris cœleſtis filius, eſſe cœleſtẽ nomine, niſi ſe cœleſtem vita, & operatione demonſtret. Tunc autem ſe cœli diſcipulum, & Patris filium profitetur, quando ſeparatus à terra municipatum ſuum habet in cœlo. *Homo quid commune cum terris tibi, qui confiteris tibi genus eſſe de cœlis? Ergo cœleſtem vitam monſtra in habitatione terrena: qui ſi quid in te geſſerit terrena cogitatio, cœlo maculam, cœleſti generi iniuriam contuliſti*. Quot ſunt hac tempeſtate Chriſtiano nomine indigni, qui cœlo maculã, & cœleſti generi iniuriam conferunt? Tot ſcilicet, quot ſunt, qui cor ſuũ in terra habent affixum: quos non cœli, ſed *terræ filios iactitamus*. Veri Chriſtiani Dei filii, virtute fulgentes, ſunt *cœleſtes homines* gratia ſanctificati, à terra mente, & voluntate ſeparati, & divino cultui conſecrati.

L. 2. ad Nat. 2.
Tertull. Scorp. 10.

3. In baptiſmate *caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur ut anima conſecretur*. Bonum refert effectum baptiſmi; ſanctificationem ſcilicet, & conſecrationem. Sanctificatio fit per infuſionem gratiæ, conſecratio verò per impreſſionem characteris: S. Vincẽtius Ferrerius exiſtimat quod Ioãnes Baptiſta, & Virgo ſuſceperunt baptiſma, non receperunt tamen pri-

Tertul. l. de Re. 8.
ſer. 6 p. Dom.

Q 2

Digitized by Google

primum effectum baptiſmi, quia Deipara fuit concepta in gratia, & Præcurſor Salvatoris ſanctificatus in utero matris, ſed ſecundum, nempè characterem; *Mithra ſignat in frontibus milites ſuos*, æmulatione unctionis Chriſtianæ: & Chriſtus in anima ſuorum, ſacrum imprimit characterem. Deus in veteri Teſtamento eligens peculiariter populum Judaicum, dedit illi circuncisionem qua ab aliis gentibus ſepararetur: & in novo Teſtamento ſibi ſpecialiter devovens Chriſtianos ſignat eos charactere indelebili: Res Deo dicatæ, ſunt *cultu conſecrationis* ſanctificatæ, ut patet ex Templis, altaribus, vaſis ſacris: quare Chriſtianis in baptiſmate initiatis aptari poſſunt hæc verba: *En Deus elegit te hodie, ut ſis populus ſanctus Domini Dei tui*. Res conſecratæ ad Dei cultum deputantur, quia, ut docet Doctor Angelicus, *ſanctificatio eſt deputatio ad cultum Dei*. Quod Judæis declarat ipſemet Deus, *Eritis mihi ſancti, quia ſanctus ſum ego Dominus, & ſeparavi vos à cæteris populis, ut eſſetis mei*; & Chriſtiani poſt ſuſceptum Baptiſma Dei ſervi *municipali conſecratione cenſentur*. Res Deo ſacratæ uſui prophano nequeunt deſervire *quaſi ſtatum conſecratione mutantes*; & Chriſtianus ſacro charactere ſignatus, & Deo dicatus, non mundo, ſed divino cultui eſt addictus. At proh dolor! de multis Chriſtianis poteſt fieri eadem quærela, quam faciebat alias Propheta de templo: *Diſperſi ſunt omnes lapides ſanctuarii in medio platearum*.

Tert. l. de Præſ. Hær. 40. — Tert. lib. de Cor. mil. 10. Deut. 26. — 2. 2. q. 81. ar. 8. Deut. 20. Tertull. Apol. 24. Tertull. Apol. 22. — Thren. 4.

Qui polluit vaſa ſacra, prophanator eſt. Sacerdos pravus ſacrilegus eſt, qui characterem ordinis contaminat. Religioſus in profeſſionem ſuam delinquens apoſtata eſt, & ſceleroſus Chriſtianus, eſt prophanator, ſacrilegus, & apoſtata; & monſtrum in religione. *Omne quod contra naturam eſt, monſtri meretur nomen penes omnes: penes nos verò etiam elogium ſacrilegii in Deum naturæ Dominum, & auctorem*. Prophanatores, & ſacrilegi maximo puniuntur ſupplicio: & criminoſi Chriſtiani graviſſima in inferno luent ſupplicia: nam ultra penam damni, & ſenſus, habebunt ſemper ante oculos characterem baptiſmi velut partem, quæ eos accuſabit, judicem qui condemnabit, & tortorem qui eos cruciabit, eò quòd ſceleroſam, & impiam duxerint vitam, deferentes nomen ſanctitatis, & pietatis.

Tertull. l. de Cor. mil. 3.

III. PARS

Deus ita eſt credendus, & colendus, ut diſciplina diſpoſita eſt Chriſtianorum. Sola Chriſtianorum diſciplina Deum verè cognoſcit, & colit. Quod à Prophetis vaticinatum refert Tertul. Chriſtiani namque vatum teſtimonio erant, *Deum agnituri, & omni officio religionis proſecuturi*. Religio, & pietas ita eſt propria Chriſtianorum, ut dixerit D. Auguſt. *Chriſtianus pietatis nomen eſt*; quia omnimoda pietate Deum colunt Chriſtiani, de quo ipſimet gloriantur: *Nos integrum, & totum Deum colimus*. Licèt enim Deus ſit ſimpliciſſimus nec partiri poſſit, ſunt tamen in illo variæ perfectiones, quas diverſis pietatis officiis proſequuntur Chriſtiani. In præſenti autem illum conſidero ut dominum, ut Patrem, ut Deum. In baptiſmate autem Chriſtiani facti ſunt ſervi ſupremi illius Domini: Filii hujus cæleſtis Patris, & Sacerdotes magni illius Dei. Ex pietate autem 1. ſervi Domino obtemperant. 2. filii reverentiam patri præſtant: 3. Sacerdotes Deo hoſtias ſacrificant.

Tertull. Apol. 2. — Tert. l. 3. adv. Marc. 26. — L. de Vita Chr. 6. — Tertull. Apol. 16.

1. Chriſtiane, *ſervus es Chriſti*, qui te ſigillo ſignavit. Domini olim in corpore ſervorum, ſuæ dominationis imprimebant inſignia: Chriſtianus defert non in corpore, ſed in anima, inſigne dominii Chriſti; non ſolum, *per imaginem animæ impreſſam*, quam in ſua productione ſuſcepit, ſed etiam per ſuſceptionem characteris quo in baptiſmo ſignatus eſt, quem Guillelmus Pariſienſis *ſignaculum*, & *ſtigma inſeparabile* nuncupat Chriſtianus divino ſignaculo notatus, tria ſupremo Domino præſtare tenetur, 1. Timorem: *Dominum ſimul cognoveris, timeas*. In hoc timore inchoatam pietatem agnoſcit D. Auguſt. *Pietas timore inchoatur*. 2. Debet reverentiam; nam ut addit Tertullianus; *Dominum ſimul inſpexeris, revereris*. Hæc autem reverentia pietate naſcitur, & pietatem importat. *Pietas vera eſt verax Dei cultus*. 3. Chriſtianus Domino debet obſequium, quod oſtentat Tertul. *Igitur ſi probos quoſque ſervos, & bonæ mentis pro ingenio dominico converſari videmus (ſiquidem artificium promerendi obſequium eſt: obſequii verò diſciplina morigera ſubjectio eſt;) quantò magis nos ſecundùm Dominum moratos inveniri oportet, ſervos ſcilicet Dei vivi?* Lactantius autem Firmianus in hoc obſequio ad dominica præcepta, pietatem, & Dei cultum conſtituit. *Quiſquis omnibus præceptis cæleſtibus obtemperat, hic eſt verè Dei cultor*.

Tert. l. de Cor. mil. 13. — Baſ. Mag. hom. 10. — L. de Leg. c. 3. — Tert. l. de Pæn. 6. — L. de ver. Relig. 17. — D. Aug. l. 4. Civ. 23. — L. de pat. 4. — L. de inſt. 24.

Dixit aliàs D. Auguſtinus: *Sicut magna pietas paucorum eſt, ita & magna impietas paucorum eſt*. Salva tamen tanti Doctores venia, plures ſunt hac ætate

Ser. 2 de Verb. Do.

te Chriſtiani magna pietate coruſcantes, ſed adhuc multò plures magnæ impietatis indicia præbentes, qui Dominum non timent, nec reverentur, nec mandatis ejus obtemperant. 1. Dominum non metuunt, & hic defectus timoris ex impietate procedit: *Impii minus metuunt*. 2. Dominum non reverentur, ſed ejus majeſtatem deſpiciunt, & irrident religionem: *Quoniam impleverunt impietates ſuas, & ecce ipſi quaſi ſubſannantes*. 3. Dominicis mandatis non obtemperant, ſed ejus dominium dedignantes, *impatientes Dei vivunt*. Horum impietas magna eſt profecto, *eripiens Deo hominem, Domino famulum, patri filium*.

Ter. Apol. 7.
Tertull. l. adv. Iud. 11.
Tert. l. de pat. 15.
Tert. l. 1. adv. Mar. 23.

2. Nihil non tentavit Deus, ut ab hominibus officia pietatis reciperet: *Sed, & gratius nomen eſt pietatis, quam poteſtatis, etiam familiæ magis Patres, quam Domini vocantur*: Ut hoc pietatis nomine ad ſuum cultum homines alliceret Deus, ſumpſit Patris nomen; *dicendo autem Patrem, Deum quoque cognominamus, appellatio iſta & pietatis, & poteſtatis eſt*. Deus qui nuncupari poteſt pater cunctarum creaturarum, quarum eſt auctor, ſpecialiter eſt pater Chriſtiani, quem in baptiſmate generavit; de quo fatur Tertull. tanquam *de ſanctiſſimo lavacro novi natalis*. In illo ſiquidem homo *renaſcitur ad ſalutem*, & ſanctitatem recipit qua Deo aſſimilatur, ejuſque filius efficitur.

Ter. Apol. 34.
Tert lib. de Or. 3.
L. de Bap. 20.

Multi pii nomen affectarunt. Ludovicus, Francorum Rex, & Caroli Magni filius, Pius eſt cognominatus, Antoninus Imperator eſt etiam vocitatus Pius. Inter ſummos Pontifices quinque fuerunt hoc nomine inſigniti, & Pius Quintus eſt Sanctorum catalogo adſcriptus. Verùm *tam pater nemo, quam nemo* ac Deus, qui Chriſtiano in baptiſmate plura largitus eſt pietatis dona, ut ab illo pietatis accipiat monumenta. Utinam *quam pius pater, tam pius filius*.

D. Auguſ. Tract 12. in Ioan.
Tertul. l. 2. ad Nat. 13.
Tert. l. de pæn. 8.

Quod ſi inquiras domo Chriſtianus Dei Filius erga patrem demonſtrabit pietatem, & quomodo Deum colet, reſpondet D. Auguſtinus: Deum eſſe *Fide, Spe, & Charitate colendum*. 1. Fide colitur Deus à Chriſtiano: *Non enim omnium credere eſt, quod Chriſtianorum eſt*. 2. Spe colitur Deus, ideò Chriſtianis in baptiſmate infundit ſpei ſupernaturalis habitum, *Ut in illam ſpem æternæ ſalutis erigeret illos, & averteret à reſpectu præſentium rerum*. 3. Colitur Deus charitate, quæ eſt *Chriſtiani nominis theſaurus*. Ut enim ratiocinatur D. Auguſtinus, *quid eſt pietas niſi Dei cultus, & unde colitur, niſi charitate*;

Tertul l. 2 ad Nat. 13
in Enchir. c. 2.
Tert. l. de An. 6.
Tertull. l. de Reſ. 31.

Videat Chriſtianus ſi Deum colat, ſi ſit Dei filius pietate commendatus, ſi habeat fidem, ſpem, & charitatẽ: *& tunc dicat, Natus ſum ex Deo*: Si verò Deo non credit, in Deum non ſperat, Deum non amat. Deum pietate non colit, nec ejus eſt filius, Deus illi hoc ipſum exprobat, quod impio Iudæo: *Pater tuus Amorrhæus, mater tua Cethea, ob conſimilem impietatem*, Eodem modo reiicitur à Deo ſceleroſus Chriſtianus, nec filius agnoſcitur, *ſub pio impius*, qui cœleſtem Patrem non colit fide, ſpe, & charitate, nec ullo religionis officio veneratur.

Tertul. l. de pat. 12.
Ep. 19. ad Hier.
D Aug. Tr. 5. in Ep. Ioan.
L. 3. adv. Marc. 19.
Tert. l. de Mon. 7.

3. *Ieſus ſummus Sacerdos, & verus Pater, de ſuo veſtiens Sacerdotes (quia qui in Chriſto tinguntur, Chriſtum induerunt) Sacerdotes Deo patri ſuo fecit*. Quamvis non omnes Chriſtiani ſit clerici, & ſacramento Ordinis initiati; ſunt tamen ad Sacerdotale munus aſſumpti, hoc illis officium demandatum eſt in baptiſmate, in quo de Chriſto ſummo Pontifice inſulis Sacerdotalibus veſtiti ſunt. *Nonne, & laici Sacerdotes ſumus*, & hujuſmodi *regale ſacerdotium*, competit cunctis Chriſtianis cujuſvis ſuis ſexus conditionis? Hoſtiæ autem quas Deo poſſunt offerre, aliæ ſunt corporeæ, aliæ ſpirituales, aliç mixtæ, partim corporeæ, partim ſpirituales. Hoſtiæ corporeæ ſũt jejunia, carnis macerationes: *Afflictatio carnis hoſtia Domino placatoria*. 2. Hoſtiæ ſpirituales ſunt motus animi, internç virtutes, anima gratia, & ſanctitate decorata, quam nuncupat Tertull. *ſaginatiorem, auratiorem, & maiorem hoſtiam*. De hoc ſacrificio à Chriſtiano Deo oblato loquitur Lactantius Firmianus: (Cujus ſacrificia ſunt manſuetudo animi, & vita innocens, & actus boni: quæ omnia qui exhibet, toties ſacrificat, quoties bonum, & pium aliquid fecerit.) Hæc ſunt ſacrificia pietatis, quç offerunt Chriſtiani, ad quos virtute baptiſmi pertinet *offerre ſpiritales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum*: 3. Hoſtiæ mixtæ tum animam, tum corpus important, ut eleemoſynæ, que ab animi compaſſione oriuntur, & per manus erogantur: ſuntque, ut ait Tertullianus, *depoſita pietatis*. Orationes etiam quç elevationem mentis, & oris voces complectuntur; ut enim fatur D. Chryſoſtomus, *Communis totius orbis victima, preces ſunt*: hç ſunt hoſtiæ pietatis quas Chriſtiani ſacerdotes in baptiſmate initiati, Deo offerunt, quas de-

Tert. 1. Pet. 2.
Tert. l. de Pat. 7.
L. de idol. 6.
L. 6 de inſt. 24.
1 Ep. Pet.
Apol. 19.
Hom. 41. in 1. Cor.

Tert. l. de Spect. 1. Tert. l. 1. ad Nat. 3. Tert. l. 1. adv. Mar. 19. Tert. l. 5. adv. Mar. 15. Tert. l. 1. adv. Mar. 23. Tert. l. 1. ad Nat. 1.

denegant ſceleroſi Chriſtiani, quibus *minus impii ethnici*, *minus peccatores*, *minus hoſtes Chriſti*. Loquitur de Judeis Tertullianus. Verùm hæc verba probè hęreticos feriunt, ut conſtat, ex Lutheranis, & Calviniſtis, *tam horrendis*, *& omnem impietatem ſupergreſſis*. Nec mirum ſit tot nefanda, & ſacrilega patrarunt poſt apoſtaſiam à Religione, ab Eccleſia, à Deo. *Quid enim illis poſt blaſphemiam illicitum eſt*: Hęreticorum *æquavit impietates* perverſus Chriſtianus, nomine tenus catholicus, *Deo impius*, *patri irreligioſus Domino nequam*, à quo maximè diſtat verus Chriſtianus, qui *pudori impia habet*, & pietatis officia reddit, quæ debet ſervus Domino, filius Patri, & ſacerdos Deo.

CONCIO SECUNDA.

Tertull. Apol. 2.

C*Hriſtianus nullius criminis nomen eſt*. Chriſtiani ita olim erant immunes à criminibus, ut criminoſi Chriſtiano nomine indigni cenſerentur. Et, ut ait Tertullianus, *deſinunt Chriſtiani haberi penes nos*. Nam licèt cum crimine non deperderent fidem, (quę non amittitur niſi per infidelitatem aut hæreſim) attamen fideles hujus ætatis cupiebant tanta innocentia pollere, ut de nullo ſcelere poſſent culpari: & ſi aliquando incarcerabantur & luebant pęnas ab iniquis judicibus, & crudelibus tyrannis, pro tuenda virtute, & defenſanda religionis veritate duntaxat patiebantur. Quod Scapulæ Carthaginis pręfecto, & Chriſtianorum inhumano perſecutori exprobrant Martyres: *Pro tanta innocentia*, *pro tanta probitate*, *pro tanta iuſtitia*, *pro pudicitia*, *pro fide*, *pro veritate*, *pro Deo vivo cremantur*. Chriſtiani, & Gentiles in eiſdem carceribus detinebantur, eadem ſuſtinebant ſuppliciorum genera, ſed diverſa ratione, Gentiles propter vitia, Chriſtiani propter virtutes: Gentiles ob crimina, Chriſtiani ob innocentiam: Gentiles pro impietate, Chriſtiani pro religione. Adeò enim integri erant moribus: & vita innocui, ut ſolùm pro cauſa fidei, à tyrannis impiis, & ſceleroſis, in cuſtodias detruderentur; & tormentis manciparentur. In cujus fidem teſtes advocant Romanos Iudices. *Veſtros enim tam conteſtamur actus, qui quotidie iudicandis cuſtodiis præſidetis, qui ſententiis elogia diſpungitis. Tot à vobis nocentes variis criminum elogiis recenſentur; quis ex Chriſtianis etiam talis, quales tot nocentes? De veſtris ſemper æſtuat carcer, de veſtris metalla ſuſpirant: de veſtris ſemper beſtiæ ſaginantur: de veſtris ſemper munerarii noxiorum greges paſcunt. Nemo illic Chriſtianus, niſi hoc tantum, aut ſi aliud, iam non Chriſtianus*. Varias recenſet ſpecies pęnarum, quas meritò tolerabant Gentiles criminoſi ob facinora ab ipſis patrata, & quas injuſtè patiebantur pro religione innocentes Chriſtiani. Nam ſi quis innocentiæ Chriſtianæ immemor ob commiſſa ab ipſo ſcelera in ergaſtulis detinebatur, & ad ſupplicium condemnabatur; habebatur à fidelibus: 1. Chriſtiani nominis uſurpator: 2. Chriſti negator: 3. Religionis perſecutor.

Tertull. Apol. 44. · *Tertull.* · *Apol. 46.*

I. PARS. Tert. l. 1. de Nat. 5.

Cum aliquos de noſtris malos probatis, iam hoc ipſo Chriſtianos non probatis. Chriſtianæ diſciplinæ probitas immunis eſt ab omni gentilium improbitate: & quanquam Ethnici cunctis ſint criminibus dedecorati: *In nobis ſolis pudet aut piget, ipſis nominibus ſcelerum pronunciare*. Quod ſi ab ipſis ſcelerum nominibus abſtinemus, ne ipſa pronuntiatio nos quodammodo contaminet: *Viderint qui ſectam mentiuntur, quos, & ipſi recuſamus*: qui ſuis criminibus diſciplinæ puritatem commaculant à nobis recuſantur, tanquam indigni nomine Chriſtiano quot portant, 1. vanè: 2. criminosè: 3. damnabiliter.

Tertull. Apol. 2. Tertull. l. ad Scap.

Tert. l. 1. adv. Marc. 15.

1. Sunt quamplures hac ætate qui *nominis phantaſma affectant*. Nonnulli Equites vocantur qui nunquam in ordine Equitum recepti ſunt; alii Barones, vel Marchiones nuncupantur, qui inter nobiliores nequeunt numerari, alii Abbates appellantur, qui nullo Eccleſiaſtico beneficio gaudent. (Quam multi vocantur Medici qui curare non norunt; quam multi vocantur vigiles, qui tota nocte dormiunt! ſic multi vocantur Chriſtiani, & in rebus Chriſtianis non inveniuntur: quia hoc vocantur quod non ſunt, ideſt in vita, in moribus, in fide, in ſpe, in charitate.) Nec attendunt quod vanè Chriſtiani nomen ferunt: Nam *quid prodeſt nomen ubi res non eſt?* Illud autem eſt vanum quod nihil prodeſt: qui ſunt hujuſmodi, ſunt *planè, & ipſi imaginarii Chriſtiani*: quia r. nullum Chriſtiani indicium oſtentant: (Nam tu illum Chriſtianum putas, in quo nullus chriſtianitatis eſt actus?) 2. Illud eſt imaginarium quod rei caret veritate, & ſolam externam figuram præ ſe fert. Ut autem bellè ait Tertullianus, in illis imaginariis Chriſtianis, non eſt vera Chriſtiani ratio, ſed tantum *hominis Chriſtiani*

D. Aug. Tract. 1. in Ioan. · *D. Amb.* · *Tert. lib. adv. Val. 7.* · *D. Aug. l. de Vit. Chr. 10.*

ex-

extrinſecùs ſuperficies 3. Sunt veluti monſtrum ab imaginatione productum,& prſertim Tertullianus imaginarios vocitavit Chriſtianos; *ut ipſam fidem monſtruoſiſſimam oſtenderet*, Monſtrum eſt imaginationis figmentum, phantaſia ſiquidem diverſas ſimul adunat naturas, ex quibus monſtrum componit: Caput habens leonis,corpus equi,alas aquilæ, caudam draconis: & ejuſmodi moſtrum à phantaſia formatum nullum habet eſſe reale, ſed in imaginatione tantum exiſtit. Talis eſt imaginarins Chriſtianus; habet enim fidem Chriſtiani; mores Ethnici; credit ut fidelis, vivit ut idoſolatra; ideoque velut monſtrum eſt.(In parte enim eſt Chriſtianus, & in patre Saracenus: ex parte corporis unum videtur habere membrum Chriſtianum,ſcilicet linguam, què Chriſtum Dominum vocat; quantùm verò ad cætera membra, quaſi Saracenus eſt. Ex parte verò animę, quantum ad oculum fidei, Chriſtianus eſſe videtur, cætera verò Saraceni ſunt. Quomodo ergo Chriſtianus dicetur, cùm ſecundum plura Saracenus eſſe videatur,& ſecundum pauciora Chriſtianus?) Sanè *ex diverſis contrariis que naturis monſtrum diceres eſſe compaſtum*.

Lib de Preſc. Hær. 4. Tert. l. 1. adu. Mar. 4.

Gull Par. 1. p ſer. 7.

D Hier. T. 2. ep. 13.

4. Sunt imaginarii Chriſtiani, quia religionis myſteria ab illis habentur ut fabulæ ab imaginatione confictæ; *Ecquis ille Chriſtus cum ſue fabula?* Fabula habetur auguſtiſſimum Trinitatis myſterium: fabula,æterna Verbi generatio: fabula, quod Dei Filius ſit in tempore humanatus,& de Virgine natus. Alexandrinus Clemens probitatem vitæ Chriſtianorum vocitat Philoſophiam Chriſtianam, & religionem nuncupat Oeconomiam Chriſti; ſublata autem morum probitate *fabula videtur Salvatoris œconomia*. Fabula videtur interminabilis Beatorum gloria; fabula, æterna damnatorum pœna; fabula,diſcuſſio ultimi judicii, fabulæ, aliæ religionis veritates,quæ à vitiis avocant,& ad virtutes ſtimulant,quæque fictitiæ,& fabuloſæ habentur ab imaginariis Chriſtianis, qui ſanctum hoc nomen vanè, & criminoſè portant.

Ter. Apol. 21.

L. 1. Stro.

Ter. Apol. 3.

2. *Chriſtianus ſolius nominis crimen eſt*. Non è ſemetipſo, nam ab innocuo Chriſto ſuam mutuatur appellationem, & inſuper gratia unctum, & ſanctum ſignificat: ſed à ſceleroſis Chriſtianis, qui ſancti hujus nominis ſunt uſurpatores, deluſores, & prophanatores. 1. Uſurpatores, quia vocantur quod non ſunt, & nomen uſurpant alienum *Quanti nequam ſerui regum nominibus inſultant Alexandri, & Darii, & Holophernis; etiam & ipſa idola gentium Dei vulgo; ſed Deus nemo ea re qua Deus dicitur*. Sicut igitur ſervi illi verè non ſunt Alexander, Darins,Holophernes: quamvis horum principum uſurpent nomina: & ſicut idola quę dii à vulgo nuncupantur, verè non ſunt dii: ſic criminoſi Chriſtiani, ſunt hujus nominis uſurpatores. Nam *cum omnis appellatio ad declarandas res videatur compoſita, nimis abſurdum eſt, portare nomen alienum, & aliud dici, quàm poſſit in moribus inveniri*. Neque uſurpatores ſunt tantùm, ſed adhuc 2. deluſores,quia alios decipiunt, dum videntur eſſe quod non ſunt. Nam,ut ratiocinatur Tertullianus: *omnes nomen de profeſſionibus geſtant. Seducunt nomen profeſſionis præſtantia, qui ſuperficie vocabuli infamant veritatem. Non ſtatim ſunt qui dicuntur: ſed quia non ſunt, fruſtra dicuntur. Et fallunt eos, qui rem nomini addicunt: cum de re ſtatus nomini competat*. In fruſtraneos illos,& deceptores, qui fallaci nomine alios decipiunt, invehit D. Auguſtinus: (Qui velut fidem profitentur, & infideles vivunt: fingunt enim ſe eſſe quod non ſunt: vocanturque non veraci effigie, ſed fallaci nomine Chriſtiani.) Tandem ſunt 3. nominis prophanatores, & ut ait Tertullianus, *proſtitutores Chriſtiani ſacramenti*. Quodnam eſt illud ſacramentum, quod proſtituunt, niſi *nominis ſacramentum?* Sacramentum ſanctitatem ſignificat: & nomen Chriſtianum ſanctitatem denotat: Sacramentum eſt res ſacra divino cultui dicata], & Chriſtianus in baptiſmate ſacro charactere fuit inſignitus, ut hoc ſigno ſpecialiter Deo manciparetur? Qui indignè ſacramentum ſuſcipit eſt prophanator; qui criminoſè Chriſtianum nomen portat; eſt adhuc prophanator, quia ſuis ſceleribus nomen ſanctum,& Deo ſacratum contaminat. Quem ideò pungit Baſilius Seleucus: *Cur igitur appellationi cujus virtute cares, contumeliam irrogas? quid geſtas cognomen, quod perſonæ probro ſit? factis appellationem impugnas, & calumnia nomen tuum afficis*. Eumdem inſequitur Salvianus, tamqnam qui nominis Chriſtiani valorem depretiet, dignitatem dejiciat; & ſanctitatem prophanet (Quo fit ut etiam nos, qui nos Chriſtianos eſſe dicimus, perdamus vim tanti nominis vitio pravitatis. Omninò enim nihil prodeſt nomen ſanctum habere ſine moribus: quia vita à profeſſione diſcor-

Tertul l. 1 adv. Mar.

Caſſiod. l. 1. Ep. 10.

Lib. 1. ad Nat. 5.

lib. 2. Civ. 10.

L. 2. de Pud. 10. Tert l 1. adv. Mar. 16.

Orat. 7.

L. 1. de Provid.

dans,abrogat illuſtris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem.) Inde quã-tum ſint criminoſi perverſi Chriſtiani, rectè colligit Salvianus: *Quid eſt quod nobis de Chriſtiano nomine blandimus, cum utique hoc ipſo magis per nomen ſacratiſſimum rei ſumus, qui à ſancto nomine diſcrepamus*, quòd criminosè, & damnabiliter ferimus?

Tert. lib. adu. Val. 30. Tertul. Apol. 2.

3. *Sed nobis quidem væ, ſi excesſerimus in aliquo diſciplinæ jugum*. Quantis maledictionibus plectedus eſt ſceleroſus Chriſtianus, qui ſuis criminibus omne diſciplinę Chriſtianæ jugum dejicit; Gentiles alias *Chriſtianum hominem omnium ſcelerum reum, Deorum, imperatorum, legum, morum* exiſtimabant. Sceleroſus Chriſtianus eſt omnium reus: nam peccat in Deum, in Chriſtum, in religionem, in fideles, in infideles, in ſeipſum. 1. Peccat in Deum, quem filii hominum, ob illius pravitatem, blaſphemant. Quod eleganter his verbis declarat Salvianus.

L. 4. de provid.

(Cujus ergo criminis rei ſunt Chriſtiani; Ex hoc uno intelligi poteſt, quod Dei nomen infamant. Cum ipſe Servator noſter ad nos quotidie clamet. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant filii hominum opera veſtra bona, & magnificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt; nos ita vivimus è contrario, ut

Tert. l. de Idol. 14.

filii hominum videant opera noſtra mala, & plaſphement Patrem noſtrum qui in cœlis eſt.) Chriſtiani autem nullam gentilibus Deum blaſpemandi debent prębere anſam. *Porro blaſphemia, quæ nobis omnino devitanda eſt, hæc opinor eſt ſi quis noſtrum ad juſtam blaſphemiam ethnicam deducat*. Peccat in Chriſtũ, quem ſui ſceleris magiſtrum proclamat: nam cum nomen &

Tertul. Apol. 3. L. de provid.

diſciplinam à Chriſto deſumat, ſuis criminibus probat *malam ſectam, malum auctorem, & nomen malum dignum odio de reatu ſectæ, & auctoris*. Nam ut bellè ait ad propoſitum Salvianus;

Salu.

Æſtimari itaque de cultoribus ſuis poteſt, ille qui colitur; & ſicut ex bonis Chriſtianis, Chriſti ſanctitas, & Chriſtianæ diſciplinæ veritas colligitur: ita à pravis Chriſtianis, inferunt infideles Chriſtum eſſe ſceleroſum, & doctrinam ejus falſam, & mendacem *Sancta à Chriſtianis fierent, ſi Chriſtus ſancta docuiſſet*

Tert. l. de praſc. hæ. 3.

3. Peccat, in Religionem, quam dedecorat, & ut ſceleroſam demoſtrat. Nam *de genere converſationis qualitas fidei æſtimari poteſt; doctrina index diſciplinæ eſt*. Quales ſunt mores eorum qui aliquã profitentur religionem, talis æſtimatur, & ipſa religio: Si probi ſunt mores, bona cenſetur religio: ſi improbi mores, mala etiam habetur religio. Quare ſceleroſi Chriſtiani, ſceleroſam Chriſtianam diſciplinam oſtentant. De quo ipſamet quæritur apud Prophetam.

Iob 16

Rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me. Ut autem expendit Gregorius Magnus, *rugæ ſanctæ Eccleſiæ ſunt, qui fidem vocibus clamant, Operibus negant*, in illis enim, ut fatur Salvianus, *patitur lex Chriſtiana maledictum*: quia ab extraneis ut vitii, & impietatis diſciplina exiſtimatur qui hanc inferunt conſequentiam: *Talis profecto ſecta eſt, quales & ſectatores*, Religiones Chriſtianæ ſectatores criminoſi ſunt: Ergo religio Chriſtiana criminoſa eſt. Infamia quam in Religionem ingerunt, reddit eos & magis ſceleroſos, & magis damnabiles. In quo inſurgit ipſa lex quam diffamant, ut de contumelia, & injuria illata puniantur. *Imo hoc magis culpabiles ſumus, ſi legem bonam colimus, & mali cultores ſumus. Ac per hoc accuſatrix eſt noſtri, lex ipſa quam colimus*.

L. 13. mor. 3.

Sal l. 4. de Gub. Tert. l. de cult. fam. 31. D. Aug. ſer. 5. de Sab. ſanct.

4. Peccat in fratres, quos ſuis criminibus ſcandalizat. *Hæc ſunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona ſcilicet noſtra*. Sceleroſi Chriſtiani non lucent virtutis exemplo; ſed ſua pravitate bonos ſcandalizant, & ad malum ſtimulant; (in quibus ſacramenta Chriſti patiuntur injuriam, qui ſibi vivunt ut in Chriſto pereant, & alios perdant; Pereunt quippe malè vivendo, perdunt verò, aliis malè vivendi exempla præbendo.) 5. Peccat in extraneos, quos à religione arcet. Tenentur Chriſtiani probè vivere; *ut malis exemplo, & teſtimonio ſint*; ſcilicet ut probis ſuis moribus ſanctitatem, & veritatem religionis teſtentur, & virtutis exemplo, ad eam amplexandam infideles alliciant, à qua tamen arcentur *reprehenſibilem Chriſtianorum vitam videntes*,

Tertul.

D. Chryſ. h. 1. in 2. Tim. Tert. l. de Teſt. An. 6.

6. Tandem ſceleroſus Chriſtianus peccat in ſeipſum: nam ſeſe æternis mancipat ſuppliciis: *Stabit ante aulas Dei die judicii, nihil habens dicere. Deum prædicabas, & non requirebas: judicium Dei appellabas, nec eſſe credebas; inferna ſupplicia præſumebas, & non præcavebas: Chriſtianum nomen ſapiebas, & Chriſtum perſequebaris*. Quapropter meritò graviſſimis addicetur ſuppliciis, quantò magis reus, tantò majori pęna mulctandus. *Magis damnabilis eſt malitia, quam titulus bonitatis accuſat. Reatus impii, eſt pium nomen*. Cur autem ſceleroſi Chriſtiani duriſſima in inferno ſuſtineant tormenta, rationem præbat Tertul. quia cum *recognoſcerent Deum innocentiæ magiſtrum, &* in-

Salu. l. 4. de Gub.

Apol. 46.

nocentiæ judicem, ſequebatur ut recognitum obſervarent, & obſervatum proprium illum magis experirentur quam iratum. Illi verò cognitum Deum non obſervarunt, ſed ſuis ſceleribus ad iracundiam provocarunt: à quo juſtè damnantur, & pœna ſuis criminibus commenſurata puniuntur: Ut enim ipſemet aſſeverat Deus: *Et reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum*. Quem locum ſic elucidat Origenes: (Gentium peccata, qui voluntatem Domini neſciunt, dicuntur ſimplices iniquitates: duplicia autem illorum peccata, qui ſcientes eam, executioni non mandant.) Duplo graviores ſunt iniquitates Chriſtiani divinam legem agnoſcentis, quam Ethnici illam ignorantis: & ita duplo punietur: & hanc pœnam merito luet, ut Chriſtiani nominis uſurpator, & Chriſti Domini negator.

Ier. 16. ho. 18.

II. PARS *Tertull. Scorp. 9*

Manifeſta definitio, & ratio eſt, tam confeſſionis quam negationis. Etenim qui ſe confitetur Chriſtianum, Chriſtum etiam confitetur, qui autem ſe Chriſtianum negat, Chriſtum quoque negat. Quanta peccatoris cœcitas, qui ſuis ſceleribus efficitur, 1. fidei ſuæ interfector, 2. Chriſti negator, 3. Religionis deſertor.

Ter. lib. 5. adv. Mar. 3.

1. *Accepimus benedictionem ſpiritualem per fidem, ex qua vivet juſtus* Vita fidei ex qua vivit juſtus, tria importat, 1 Formam ipſius, 2. effectus, 3. motus. 1. Forma fidei eſt charitas, nam ſicut anima vivificat corpus, ita charitas vivificat animam: Ab anima perficitur animatum corpus: Eodem modo ratiocinatur ad propoſitum Apoſtolus *propter fidei prælationem, illius fidei quam dicendo per dilectionem perfici*, 2. Effectus fidei ſunt bona opera: quare nuncupatur à Tertulliano. *Fides obſervatrix*: Ut enim flores & fructus denotant vitam, & virtutem arboris à qua dimanant, ita bona opera ſunt *argumenta fidei*: quæ ejus veritatem demonſtrant. 3. Motus fidei eſt praxis, & regula fidei, ſecundum quam Chriſtiani vita dirigitur. Ut enim ait Tertullianus *à fide etiam ipſa noſtra cenſetur*, Animadvertit autem D. Auguſtinus, quod (fides appellata eſt ab eo quod fit, quod dicitur Duæ ſyllabe ſonant cum dicitur fides; prima ſyllaba eſt à facto, ſecunda à dicto. Fac quod dicis, & fides eſt.) Inde concludit D. Auguſt. *Difficile eſt ut male vivat, qui bene credet*. Sicut autem vita innocua arguit veritatem fidei; ita vita ſceleroſa fidei defectum denotat. Nam *quid eſt aliud, quam prævaricatio fidei?* In criminoſo namque peccatore mortua eſt fides: nam neque informatur à charitate: ex D. etenim Bernardo; *Mors fidei eſt ſeparatio charitatis*. Neque 2. bona producit opera, quæ ejus denotent vitam: nam ut addit D. Bernardus; *quid eſt fides quæ non operatur niſi cadaver exanime?* Neque 3. habet motum quo ad praxim, & exercitium redigatur. Quapropter ſceleroſi male vivunt & *per infirmitatem fidei ſuæ offendunt*. Quot autem peccata committunt, tot ſunt *vulnera fidei*; quibus ad vitam fidei attentant. Quare ſceleroſus dicitur à Bernardo *fidei interfector*: quia 1. eam interficit in corde ſeparando à charitate, 2. eam interficit in aliorum æſtimatione, ante quos *debemus ſanctè & tota fidei ſubſtantia incedere*; id eſt ore & opere oſtentare fidem, 3. eam interficit in intellectu; nam crimina ad hæreſim conducunt: & *ita fidem meam deſerens, negator invenior*.

Lib. 5. adv. Marc. 5.
L. de Cor. Mil. 4.
D. Ber. ſer. de Reſur.
l. ad Mon. 11. ſer. 181. de Temp.
Tert. l. de Idol. 16.
ſer. 224. in Cant.
Tert. l. de Fug. in Perſ. 9.
Tert. lib. 2. ad ux. 2.
Tert. l. 2. de cult. fœ. 2.

2. *Nefas eſt ulli de ſua Religione mentiri. Eo enim quod aliud à ſe coli dicit quam colit, negat quod colit, & culturam in alterum transfert: & transferendo jam non colit, quod negavit*. Quoties peccat ſceleroſus Chriſtianus, toties de ſua Religione mentitur; cui ſuis pravis moribus contradicit: & ulterius Chriſtum negat, quia quot habet ſuorum criminum objecta, tot ſunt divinitates quas colit, & in illas cultum Chriſto debitum transfert, & transferendo negat Chriſtum. *Eſt fides, & corde ſervanda, & ore promenda*, & ulterius opere demonſtranda. Criminoſus autem Chriſtianus non confitetur Chriſtum, neque opere, neque voce, ſed eum tum manu, tum ore negat. Manu, nam verbis (confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.) Quod hac ratiocinatione demonſtrat Tertullianus: *Qui ſe Chriſtianum confitetur, Chriſti eſſe teſtatur: qui Chriſti eſt, in Chriſto ſit neceſſe eſt: ſi in Chriſto eſt, in Chriſto utique confitetur, cum ſe Chriſtianum confitetur: Hoc enim non poteſt eſſe niſi ſit in Chriſto. Porro in Chriſto confitendo Chriſtum quoque confitetur qui ſit Chriſto, dum & ipſe in illo eſt, utpote Chriſtianus*. Obſcura ſanè ratiocinatio, quæ illuſtratur advertendo duo: Unum, Chriſtianum non eſſe Chriſtianum, niſi per Chriſtum; aliud, verum Chriſtianum debere eſſe Chriſto unitum per gratiam, & charitatem, quo ſuppoſito rectè infertur, quod Chriſtianus ſeſe Chriſtianũ per bona opera demonſtrans confitetur Chriſtum: tum quia ſe Chriſto unitum oſtendit; tum quia teſtatur accepiſſe à Chriſto ſanctitatem

Tert. l. de Præſ hær. 11.
Tertull. Apol. 21.
D. Aug. ſer. 181. de Temp.
ad Tim. 1.
Scorp. 9.

quæ

quæ eſt eſſentia Chriſtiani, à qua bona opera dimanant. Quod hoc exemplo elucidat Tertullianus: *Si diem dixeris, lucis rem oſtendis, quæ diem præſtat, licet non dixeris lucem. Ita qui ſe confitetur Chriſtianum, etiam id per quod eſt, ideſt Chriſtum, confitetur*. Et quia contrariorum eadem eſt ratio: *Proinde qui ſe negavit Chriſtianum, in Chriſto negavit, negando, dum ſe in Chriſto negat, Chriſtum quoque negabit*. Prava opera negant Chriſtianum, & conſequenter negant Chriſtum, à cujus ſanctitate non procedunt, & cum quo per gratiam non eſt unitus peccator.

Matth. 26. D. Aug. Tract. 113. in Ioan.

2. Ore negat Chriſtum ad inſtar Petri qui ſe negavit Dominum, ut ipſemet aſſeverat Salvator; *Ter me negabis*: Quæ verba difficultate non carent; nam *ab eis negatur Chriſtus qui dicunt eum non eſſe Chriſtum*: At Petrus qui olim de cœlo edoctus dixit (Tu es Chriſtus filius Dei vivi,) numquam negavit Jeſum eſſe Chriſtum, & Dei filium, ſed tantum negavit hominem illum noviſſe; cum eo in horto fuiſſe; ſe ex diſcipulis ejus eſſe. Aliud eſt autem negare ſe eſſe Chriſti diſcipulum aliud negare Magiſtrum ſuum non eſſe Chriſtum, nec Dei filium. Hoc dubium non latuit ingenium D. Auguſtini, qui ſic per acutè reſpondet (Dominus non ait Petro, Diſcipulum meum te negabis, ſed me negabis. Negavit ergo ipſum, cum ſe negavit eſſe diſcipulum.) Negat Chriſtum eſſe Deum, qui ſe ejus eſſe diſcipulum timet aut erubeſcit. Quod ſi Petrus ex puſillanitate, & voce tantùm, negando ſe eſſe diſcipulum Chriſti, ejus negavit divinitatem, quantò magis ſceleroſi hriſtiani Chriſtum negant, qui cum non ex formidine, ſed ex crimine: non verbis tantum, ſed factis negant? Ut tamen animadvertit Guillelmus Pariſienſis: (magis contumelioſa videtur negatio Chriſtiani, quàm Judæi, quàm Saraceni) tum quia Judæus aut Saracenus non credit Chriſtum eſſe Deum, Chriſtianus verò Chriſti divinitatem confitetur: tum quia Judæus aut Saracenus non eſt addictus ſervitio Chriſti; Chriſtianus vero Chriſti cultui mancipatus, ejus eſt negator, & Religionis Chriſtianæ deſertor.

Ter. lib. 1. ad Nat. 14.

Tert. lib. 1. ad Nat. 8.

3. Fuit alias *perditiſſimus etiam ſuæ religioni deſertor*. Quot ſunt hac ætate deſertores religionis? tot ſcilicet, *quot ſunt deſertores bonæ vitæ*. Quot autem ſunt peccatores; tot ſunt deſertores bonæ vitæ, & conſequenter deſertores religionis. Nam ſi inquiramus cum Tertulliano, *ubi eſt religio*? Eam non invenimus apud calviniſtas, qui ſunt homines religionis prætenſæ duntaxat. Nec adhuc reperienda eſt apud ſuperbos, libidinoſos, avaros, alioſque ſceleroſos, *qui arcentur à religionis proprietate*. Imò ut bellè philoſophatur Guillelmus Pariſienſis hujuſmodi criminoſus Chriſtianus (nullius legis eſſe videtur: Legis enim Chriſtianæ non videtur eſſe; cum ipſe ſit ejus tranſgreſſor: Legis etiam Judæorum non videtur eſſe, cùm eam non obſervet: Nec legis Saracenorum, cum legis Mahometi neſcius ſit. Judæi verò, & Saraceni legis alicujus ſunt, licet in ea non ſalventur.) Ille verò *tunc frater tunc apoſtata*; in quo deterior eſt quàm Judæus vel Turca. (Sicut deterioris conditionis eſt, qui aliquando fuit alicujus Ordinis, & apoſtatavit, quam ſi nunquam fuiſſet alicujus Ordinis, ſic deterioris conditionis videtur eſſe malus Chriſtianus qui ab ordine Chriſtianæ religionis apoſtatavit, quantum ad hoc, quàm Judæus, & Saracenus, quo numquam in illo Ordine fuit.) *Perſecutio & martyres facit, hæreſis apoſtatas tantùm*. Tale crimen ſimul efficit, & martyres diaboli & religionis apoſtatas. Hos adhuc Antichriſtos vocitat Tertullianus: *Qui Antichriſti interim, & ſemper, niſi Chriſti rebelles?* Illi autem ſunt Chriſti rebelles, vel qui ſunt *rebelles luminis* ſive fidei, ſive gratiæ, vel qui authoritati ejus nolunt ſe ſubiicere; & ut fatur Tertullianus *impatientes Dei vivunt*. Vel quia pravis ſuis dogmatibus, & operationibus diſciplinam Chriſti evertere moliuntur. Vel tandem quorum vita ex diverſo penitus oppoſita eſt Criſto. Ut enim ait Divus Auguſtinus: *Latinè Antichriſtus dicitur contrarius Chriſto*. Antichriſtus dupliciter ſumitur: 1. pro filio peccati, qui antè ſecundum adventum Chriſti veniet, ad Chriſtianam religionem oppugnandam: de quo ſic fatur Tertullianus: (Quis eſt homo delicti, filius perditionis quem revelari prius oportet ante Domini adventum, extollens ſe ſuper omne quod Deus dicitur, & omnem religionem, conſeſſurus in Templo Dei, & Deum ſe jactaturus? Secundum nos quidem Antichriſtus, ut docent veteres, & novæ prophetiæ.) 2. Pro homine Chriſti vel doctrinę, vel ſanctitati contrario. *Antichriſtus, ideſt contrarius Chriſto*. Antichriſtus primo modo ſumptus, unicus erit venturus in noviſſimis diebus: Antichriſtus ſecundo modo ſūptus multiplex. Nā *Ioannes Apoſtolus jam Antichriſtos*

Apol. 6.

Tertull. Apol. 24.

Tert. lib. 1. adv. Marc. 2.

Guillel.

Tert. l. de præſ. hær. 4.

Iob. 24.

L. de Pat. 5.

Tract. 5 in Ep. Ioan.

Lib. 5. adv. Marc. 16.

dicit:

Tertull. Hom. in id Pſ. 3 patientia pauperum.

dicit proceſſiſſe in mundum. Ex D. etiam Chryſoſtomo, *Antichriſti dicuntur ſibi Chriſtiani, heretici, pagani, qui aut ſub laude vituperant, aut inimicitiam apertè exercent.* Antichriſti pagani, qui Chriſtianam religionem omni atrocitate perſecuti ſunt. Antichriſti, qui hæretici fidei veritates depravant: *Antichriſti nomine vocantur heretici penes Joannem;* Antichriſti ſunt ſceleroſi, Chriſtiani Chriſto contrarii: *Vnde interrogare debet unuſquiſque conſcientiam ſuam, quia Antichriſti multi ſunt:* Tot ſcilicet quot criminoſi qui ſuis ſceleribus Chriſtus negant, nam ut ait D. Auguſtinus, *quiſquis factis negat Chriſtum Antichriſtus eſt.* Antichriſtus ſuperbus ſua vanitate Chriſti negans humilitatem. Antichriſtus luxurioſus ſuo impudicitia Chriſti negans puritatem. Antichriſtus avarus cupiditate ſua negans Chriſti paupertantem, Antichriſtus inimicitias habens, ſuis animadverſionibus Chriſti negans dilectionem; & in univerſum quilibet Chriſtianus peccator, eſt Antichriſtus, fidei interfector, Chriſti negator, & Eccleſiæ perſecutor.

D. Aug.

III. PARS. Tert. l. de Fug. in Perſ. 1.

Quis eſt enim exitus perſecutionis? quis effectus ejus, niſi probatio, & reprobatio fidei, qua ſuos utique Dominus examinavit? Multiplicem paſſa eſt religio perſecutionem ad probationem fidei, & virtutis fidelium. D. Auguſtinus trinam enumerat: Gentilium ſcilicet, hæreticorum, & Antichriſti. Perſecutio Gentilium fuit cruenta; perſecutio hæreticorum eſt fraudulenta, perſecutio Antichriſti ſimul erit cruenta, & fraudulenta. (Prima perſecutio Eccleſiæ violenta fuit, cum proſcriptionibus, tormentis, cædibus, Chriſtiani ad ſacrificandum cogerentur; altera perſecutio fraudulenta eſt, quæ nunc per hæreticos, & falſos fratres agitur: tertia ſupereſt per Antichriſtum ventura, qua nihil eſt periculoſius, quoniam & violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit ex imperio, & dolum ex miraculis:) Verum omiſſa Antichriſti ventura ſęvitia, & aſtutia, trina conſideranda eſt Chriſtianæ religionis perſecutio; 1. Perſecutio Gentilium, 2. Perſecutio Hæreticorum: Perſecutio pravorum Chriſtianorum.

in Pſ. 7.

Tert. l. ad Scap. 4.

Tertull. Scorp. 1.

1. Agentibus perſecutionem paſſa eſt Chriſtiana religio. Nam *quod aliud negotium patitur Chriſtianus niſi ſuæ ſectæ?* Hęc autem perſecutio ſæviſſima fuit. Nam *alios ignis, alios gladius, alios beſtia, Chriſtianos probaverunt.* Verum perſecutores ſua pravitate Chriſtianam probitatem probaverunt. Unde ſic fantur Chriſtiani apud Tertull. *Tales ſemper nobis inſecutores, injuſti, impii, turpes. Conſulite commentarios veſtros, illic reperietis primum Neronem in hanc ſectam cum maximè orientem Cæſariano gladio ferociſſe. Sed tali dedicatore damnationis noſtrę etiam gloriamur: qui enim ſcit illum, intelligere poteſt nonniſi grande aliquod bonum à Nerone damnatum.* Tyrannorum vitia Chriſtianorum illuſtrant virtutes: nam juſtitia ab injuſtitia magis eluceſcit; caſtitas ab impudicitia; innocentia à crimine; patientia à crudelitate: de qua glorioſè Martyres triumpharunt, atrociſſima quæque tormentorum genera conſtantiſſime tolerantes. Idcircò ſævos illos ſic alloquuntur Tyrannos. *Cruciate, torquete, damnate atterite nos, probatio eſt enim innocentiæ noſtræ, crudelitas veſtra.*

Apol. 5.

Tertull. Apol. 5.

2. Secunda perſecutio eſt Hæreticorum, quam cum Antichriſti ſævitia, & furore comparat Tertullianus: *Nunc ſunt hereſes non minus doctrinarum perverſitate Eccleſiam laceſſentes, quam tunc Antichriſtus perſecutionum atrocitate perſequatur.* Veteribus hæreſibus prætermiſſis, quam crudelis fuerit noſtris temporibus, Lutheranorum, & Calviniſtarum perſecutio nemo non videt. Sacerdotes occiſi, Regulares mactati, Moniales violate, templa diruta, altaria everſa, Sanctorum imagines, & reliquiæ flammis ſuccenſæ, bella univerſam Europam depopulantia, ſunt monumenta quæ apparent crudelitatis Lutheranorum, & Calviniſtarum, quorum hæreſim paſſa eſt divina providentia, ad corrigendos iniquos: probandos juſtos, & coronandos Martyres. *Ad hoc enim ſunt hereſes, ut fides habendo tentationem, haberet etiam probationem.* Verum fides quæ de aliis Novatoribus triumphavit, eſt adhuc de Lutheranis triumphatura. Et *experimenta fidei victricis* de antiquatis jam hæreſibus, ſunt certa argumenta victoriæ de nova hac hæreſi habendæ.

L. de Præſ. her. 4.

Ter l adv. de Præſ. har. 1.

Tert lib 3. Marc. 4.

3. Tertia eſt perſecutio pravorum, Chriſtianorum. Bellè ad propoſitum Tertullianus: *Cum odio ſui cępit veritas ſimul atque apparuit inimica eſſe, tot hoſtes ejus quot extranei, & quidem propriè ex æmulatione Judæis ex concuſſione milites, & ex natura ipſi etiam domeſtici noſtri.* Scilicet ex pravitate naturæ perverſi Chriſtiani perſequuntur religionem. De hac perſecutione loquiter Divus Bernardus. (Videbatur jam ceſſaſſe perſecutionis tempus,

Apol. 7.

Serm 1. de conv. D. Paul.

Digitized by Google

pus, ſed numquam deeſt perſecutio Chriſtianis, ſed neque Chriſto, & nunc quod gravius eſt, ipſi Criſtum perſequuntur, qui ab eo utique Chriſtiani dicuntur.) De qua alioſum ſic fatur: *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima*, Amara prius in nece Martyrum; amarior poſt in conflictu hæreticorum: amariſſima nunc in moribus domeſticorum.) Crudelis fuit quidem Gentilium perſecutio, decernentium in Chriſtianos atroces leges; *quas adverſus nos exequuntur impii, injuſti, turpes truces, vani, dementes;* Crudelior adhuc hæreticorum perſecutio, nam (pejor eſt deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator ejus effectus, quam ille qui non deſervit quam numquam tenuit.) Verum crudeliſſima pravorum Chriſtianorum perſecutio. Hanc graviorem exiſtimat D. Bernardus ea qua Judæi Chriſtum Dominum ſunt inſecuti. (Horrendum penitus ſacrilegium, quod & ipſorum videtur excedere facinus, qui Domino majeſtatis manus injecerunt.) Cujus hanc reddit rationem Nam (ſi proprium ſanguinem dedit in redemptionem animarum, non tibi videtur ab eo majorem ſuſtinere perſecutionem, qui ſuggeſtione maligna, exemplo pernicioſo, ſcandali occaſione, avertit ab eo animas quas redemit, quam à Judæo, qui ſanguinem illum fudit?) Tyranni Martyrum afflixerunt carnem, Hæretici Fidelium obſcurant intellectum, pravi Chriſtiani, bonorum depravant voluntatem, quæ eſt nobilior animæ facultas. Tyranni à Chriſtianis avellere ſpem nitebantur, Hæretici fidem à Catholicis; pravi Chriſtiani, & à juſtis charitatem, quæ eſt præcipua virtutum. Tyranni inferebant mortem corpori, non autem animæ: Hæretici fidem occidere conantur: *Nunc & hæreſes ad languorem, & interitum fidei productas;* Pravi Criſtiani occidunt animas quas gratia, & ſanctitate denudant; & poſſeſſione gloriæ fruſtrant.

Ser. 33. in Cant. — Tertull. Apol. 6. — D. Aug. l. 21. civ. 25. — Serm. 1 de Conv. S. Paul. — Tert. l. de Praſ. 2.

CONCIO TERTIA.

IN ſanctitate, & gratia formatus fuerat Adamus, ut ipſemet fatetur apud Tertullianum. *Factus filius fui ſtatim cum me manibus enixus eſt, cum de ſuo halitu movit.* Verum ſtatim ac peccato præbuit conſenſenſum, gratiam & animæ vitam perdidit, mortem incurrit, & omnes ab illo deſcendentes morti mancipavit, (exceptis Criſto Domino & Deipara.) Exoptavit ardenter Caligula Imperator ut cuncti Romani unicum duntaxat haberent caput, ut eo amputato omnes ſimul poſſet detruncare. Deſiderium ſævi illius tyranni executus eſt dæmon. Omnes homines erant in Adamo velut in capite comprehenſi, quo peccante peccaverunt multaque damna paſſi ſunt. Nam incurrerunt 1. peccatum, 2. mortem, 3 damnationem. Multa etiam perdiderunt bona nimirum 1. gratiam, 2. ſanctitatem, 3. Spiritum ſanctum inhabitantem; 4. Dei adoptionem & filiationem, 5. jus ad Immortalem. Verum quia *baptiſmus æque Dei curſus*, per hunc & mala reſcinduntur & bona recuperantur. Nam 1. mors tollitur. *Nonne mirandum, & lavacro dilvi mortem?* Quare nuncupatur à Baſilio Seleuco mortis effugium. *Hominibus baptiſma dandum erat, quo mortis promittebatur effugium, & reſurrectionis confugium.* 2. Peccatum deletur; baptiſmo namque ſumus *abluti delictis priſtina cæcitatis*. Idcirco Gregorius Nazianz. baptiſmum appellat *peccati diluvium:* & Optatus Milevitanus, *criminum mortem, peccatorum naufragium*. Eodem modo ratiocinatur ſanctus Maximus ajens: *Baptiſmus nobis eſt ſepultura, in quo peccatis morimur, criminibus ſepelimur*. 3. Damnationem, & infernum reſcindit: nam ut ait Euſebius Emiſſenus, *de æternis debitis breviſſimo lavacri compendio, cum indulgentiſſimo creditore tranſactum eſt:* Nam ut ipſe alioſum philoſophatur: (homo fonte tingitur, & momentaneo lavacro ab inveterato malo primi parentis abluitur, & ſub aquis relinquitur quidquid flammis debebatur.) Nec ſolum mala tollit baptiſmus, ſed etiam deperdita bona reſtituit. Nam 4. confert gratiam, ſanctitatem: *De ſancto ſanctificata natura aquarum, & ab ipſo ſanctificare concepit*. Renatus egreditur *ab immaculato fontis utero*, &, ut ait Gregorius Nyſſenus (verus homo in aqua ſepultus eſt, novus generatus, gratia florunt.) Quaſi gratia florida detur in Baptiſmo, quæ toto vitæ decurſu ſanctitatis pariat fructus. Virtute autem ſacri hujus fontis, *veteris hominis conſcientia reſoluta, in alteram nativitatem recidiva infantia reparatur*. Etenim efficacia baptiſmi homo ex vitiorum ſenio ſibi reſculpit infantiæ innocentiam: & ut fatur Tertullianus, *repueraſcit*, quia ita in novum hominem recreatur ac ſi numquam deliquiſſet. Chriſtus Dominus uti animadvertit Euſebius Emiſſenus, *tam puros nos eſſe concedit ex fonte, quales*

Lib 1. adv. Mart. 17. — Tert. l. de Bapt. 17. — Tert. l. de Bapt. 2. — Orat. 13. — Tert. l. de Bapt. 1. — Orat. 40. l. 5. Hom de ind. præd. — Hom. 7 de Paſch. Hom. 2. de Symb. — Tert. l. de Bapt 4. Greg Ma. 3u l de Sacra Pæn. S. Max.

liſ ipſe ad nos venit ex Virgine. Tanta eſt gratia quam confert baptiſmus, qui vocitatur adhuc à D. Dionyſio *illuminatorium* quia fidei habitum infundit, quia peccati diſſipat tenebras, & mentem gratiæ luminibus irradiat. Et à Gregorio Nazianz. nominatur *ſplendor animorum, conſcientiæ interrogatio*; illuſtrat enim vitam Chriſtiani, & Chriſtianum inſuper interrogat quomodo vivat, in quo ſtatu ſit ejus anima, an peccatis, & ſceleribus mortua, an gratia & virtutibus florida. 4. Per baptiſmum Spiritus ſanctus in corde baptizati inhabitat. *Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus, ſuper emundata & benedicta corpora libens à Patre deſcendit: ſuper aquas baptiſmi tanquam priſtinam ſedem recognoſcens conquieſcit*. 5. Dei ſimilitudinem confert Baptiſmus. *Reſtituitur homo Deo, ad ſimilitudinem ejus, qui retrò ad imaginem Dei fuerat: recipit enim Dei Spiritum quem tunc de afflatu ejus acceperat, ſed poſt amiſerat per delictum*. 6. Largitur baptiſmus Dei adoptionem & filiationem. Nam ut ratiocinatur Tertull. *ſcitum Deum ex Deo naſci, quemadmodum ex non Deo non Deum*. In baptiſmo autem ex Deo naſcimur. *Nos piſciculi ſecundum noſtrum Jeſum Chriſtum in aqua naſcimur*. Tandem per Baptiſmum 7. *in vitam æternam liberamur* quia ſcilicet confert jus ad vitam æternam. Quare nuncupatur à Baſilio Magno *fons æternus*, & à Greg. Nazianz. *vehiculum ad Deum* Tot effectus baptiſmi Chriſtianum ad ſanctitatem ſtimulant, ſed præcipuè tres: quia 1. ſimilitudinem Dei ſancti accepit, 2. quia religionem ſanctam profeſſus eſt, 3. quia acquiſivit jus ad beatitudinem ſanctam, quæ non confertur niſi Sanctis.

Hom. 2. c. Simb. lib. de Cel. Hier. 2. Orat. in ſanct. Bap. — Tert. l. de Bapt. 8. — Tert. l. de bapt. 6. — Lib. 2. ad Nat. 3. — Tert. l. de Bapt. 1. — lib. 3. cont. Eunom. Orat. 9.

I. PARS. In oratione Dominica, *ut ſanctificetur Deus poſtulamus*: Non quaſi ſanctitate indigeat, vel noſtris orationibus novus aliquis gradus ſanctitatis illi adveniat, quia eſt ipſamet ſanctitas eſſentialis, quæ cum ſit infinita, neque minui, neque incrementari poteſt: ſed optamus ut divina ſanctitas à cunctis prædicetur hominibus, juxta illud Davidicum: *Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur*. Non ſatis fuit Prophetæ ut homines Dei ſanctitatem loquantur, ſed vult adhuc ut gloriam ſanctitatis prędicent. Et quaſi parum ſit gloriam divinæ ſanctitatis laudere, deſiderat, ut extollant magnificentiam gloriæ ſanctitatis, quia humana laus numquam eſt Deo glorioſior quam cùm magnificentiam ſanctitatis ſuæ commendat. *Deus per excellentem ſuncta excellentiam Sanctus Sanctorum prædicatur*. Quare ut benè animadvertit D. Ambroſius: *Nihil pretioſius invenimus quo Deum prædicare poſſimus, niſi ut Sanctum appellemus*. Quod attendens D. Dionyſius, hortatur nos ut *Deo ſanctitatis nomen omnium nominum, pretioſiſſimum devoveamus, & conſecramus*. Eſt autem religioſe colenda, & encomiis prædicanda Dei ſanctitas, 1. eſſentialis, 2. moralis, 3. perſonalis.

Tert. l. de Orat. 3. — Pſ. 144. — D. Dio. de Di. No. 12. — l. 3. de Spiritu ſancto 18.

1. Sanctitas eſſentialis *propria natura eſt ejus*, quæ in eminentia magnitudinis ſita eſt, & Deum infinite ſublimat ſupra perfectiſſimas quaſque creaturas, eumque ab earum defectibus, & maculis immunem præſtat. Nam ut docet Dionyſius Areopagita; *Sanctitas eſt puritas quædam ab omnis ſcelere libera, itemque perfecta proiſuſque incontaminata munditia*. Et quia in Deo perfectiſſimo modo reperitur eum etiam ſupra Seraphinos evehit, qui in præſentia Dei velut maculati apparent: ob hanc cauſam Sacerdos tremendum Miſſæ offerens myſterium, Deum ſolum ſanctum proclamat, innuens hoc loquendi modo, quod quemadmodum ſtellarum lux coram ſole non conſpicitur, ita Angelorum, & hominum ſanctitas coram ſanctitate Dei diſparet. In quo diverſa longè ratione ac in illis exiſtit. In Deo etenim eſt 1. perfectio eſſentialis, in hominibus participata qualitas: 2. In Deo eſt ſubſtantia ipſiuſmet Dei, in hominibus eſt accidens ſubſtantiæ eorum ſuperadditum. 3. In Deo eſt infinita, & independens, in hominibus eſt dependens & limitata. 4. In Deo eſt ſimpliciſſima & in ſua unitate cũctos perfectionis continet gradus; in hominibus tot perfectiones diverſas patitur quot habent gratiæ gradus, & virtutes quæ eos ſpecialiter ornant. 5. Deus eſt *ſeipſo perfectus ſemper perfectus, omni ex parte perfectus*: homines non ſunt ex ſeipſis ſancti, ſed ex Dei dono; nec ſemper ſancti, quia in peccatis & criminibus concepti ſunt, neque omni ex parte ſancti, quia aliorum ſanctitatem non habent. 6. Tandem, ut eſſentia ſapientia, bonitas, potentia hominum, & Angelorum collata cum Dei eſſentia, ſapientia, bonitate, & potentia, ſunt duntaxat tamquam umbræ eſſentiæ, ſapientiæ, bonitatis, & potentię Dei, ita illorum ſanctitas eſt quaſi nihil, nec ſanctitatis meretur nomen ſi cum Dei comparetur ſanctitate.

Tert. l. de Mon. 5. — De Di. No. 12. — D. Dion. de D. No. 3

2. *Bonus natura Deus ſolus*. Sicut enim à ſemetipſo habet ſanctitatem eſſentialē; ita & moralem, quę non eſt minus perfe-

Tert. l. de adv. Mar.

cta

ctа eſſentiali. In unione voluntatis cum natura divina ſita eſt, ſeu potius in identitate divinæ voluntatis infinitè diligentis, cum divinis perfectionibus infinitè dilectis. Ex hoc infinito, & mutuo amore Patris, & Filii producitur Spiritus ſanctus, quem D. Bernardus nuncupat *Serm. 8. in Cant.* *oſculum Patris ad Filium*. Et quia in divinis ille amor eſt ardentiſſimus, unio voluntatis intimiſſima, identitas perfectiſſima, in Deo eſt infinita ſanctitas moralis à qua omnis morum creata ſanctitas infinitè diſtat. *Non eſt ſanctus ſicut Deus noſter qui eſt ſanctus ſanctificans.* *D. Aug. l. 17.* Quod innuit ipſemet Deus dum ſibi ſanctitatem propriam arrogat, & dum exprobat hominibus quod eum aſſimilarint falſis, & probroſis numinibus; *Eſa. 40. Tert. Apol. 11.* *Cui aſſimilaſtis & adæquaſtis me? dicit ſanctus*; quales gentilium dii, criminibus duntaxat commendati, & famoſi: *Impii parentes, & in ſorores inceſti, & maritarum adulteri, & virginum raptores, & puerorum contaminatores, & qui ſæviunt, & qui occidunt, & qui furantur, & qui decipiunt.* Hæc ſunt crimina quæ falſos deos fœdant: verus autem Deus nullo ex his criminibus contaminatur; quia ab illis ſanctitate diſcriminatur de qua nullus ethnicorum Deus gloriatur. Iupiter dedecoratur quidem parricidio, Juno ſuperbia, Bacchus ebrietate, Mars crudelitate, Venus impudicitia, Mercurius latrocinio, cæteri aliis criminibus. *Lib. 1 Reg. 15.* At verus Deus de ſanctitate ſolus commendatur. *Quis ſimilis tui in Diis Domine? Magnificus in ſanctitate.* Licet omnes divinæ perfectiones ſint æquales, quia infinitæ, Scriptura tamen quamdam ſanctitatis eminentiam tribuere videtur dum Deum in ſanctitate magnificum declarat (Magnificaſti ſuper omne) ſeu ſuper omnia (nomen ſanctum tuum.) Quanta ſit divina ſanctitas, denotant Seraphini Angelorum primates, *Pſ. 137.* dum ſilentio prætereunt cæteras divinas perfectiones, de ſola ſanctitate ſolliciti, & Deum ter ſanctum indeſinenter decantant. Trina Sancti repetitio ſanctitatis eminentiam demonſtrat. Uti homines, ut Mercurium magis honorent, vocitant eum Triſmegiſtum, nempè ter maximum: ita Seraphini, ut magis commendent Dei ſanctitatem, Deum ter ſanctum nominant.

Tert. l. de Or. 3. 3. *Illa Angelorum circumſtantia non ceſſant dicere: Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Fortaſſe hoc ſacro triſagio denotare intendunt ſanctitatem Dei perſonalem: Pater eſt ſanctus, cui perfectiſſimè competunt hæc D. Auguſtini verba. *Ille ſanctus eſt, qui per ſe, & in ſe, & in Sanctis ſuis, ſanctus eſt.* *Pſ. 109.* Pater æternus eſt per ſe ſanctus, quia cùm ſit prima Trinitatis perſona, non procedit, nec habet ſanctitatem ab alia perſona. Filius autem non eſt ſanctus per ſe, ſed à Patre, à quo in ſua generatione accepit ſanctitatem. Spiritus ſanctus eſt ſanctus, non à ſe; alias eſſet improductus: ſed à Patre & Filio, à quibus procedit. Deinde Pater æternus eſt ſanctus in ſe, quia ſanctitas eſt ipſius ſubſtantia, non accidens ei ſuperadditum; & hoc eſt ei cum aliis perſonis commune. Nam ut ait bellè ad propoſitum Origenes: *Sola Trinitas ſubſtantia eſt, quæ non extrinſecùs acceptatione, ſed ſua natura fit ſancta.* *Hom. 1. in lib. Iudic.* Tandem æternus Pater eſt ſanctus in Sanctis ſuis: quia per circuminſeſſionem inexiſtit in Filio & Spiritu ſancto, qui ſancti ſunt. 2. Filius eſt ſanctus; *Solus enim Deus ſine peccato:* *Tert. l. de An. 41.* Filius autem eſt idem cum Patre, qui Filii declarat ſanctitatem, aſſeverans quod generavit eum in ſplendoribus ſanctorum: ſeu *ſplendoribus ſanctitatem*, *Pſ. 109.* ut habet Hebræa lectio: quia eum genuit de cognitione eſſentiæ, ſapientiæ, potentiæ, miſericordiæ, & aliarum divinarum perfectionum quæ ſancta [illegible] *Spiritus ultrò ſanctus agnoſcitur* [illegible] terminus ſpirationis activæ Patris, & Filii, & ut pulchrè ait D. Ambroſius. *Genitoris Genitique ſanctitas, & Spiritus* ad denotandam *Tert. l. de Mon. 3. in ſymb. Apoſt. 6.* divinarum perſonarum ſanctitatem. Ter ſanctum Deum prædicant Seraphini, & ſuo exemplo ad eam decantandam invitant. *Proinde igitur, & nos Angelorum, ſi meminerimus, candidati, jam hinc cæleſtem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediſcimus.* Ac quod nos etiam hortatur D. Cyrillus Hieroſolymitanus. *Tert. l. de Orat. 3. Catech. 5.* *Propterea traditam nobis hanc ſeraphicam Theologiam Sanctus, Sanctus, Sanctus, recitamus, ut in illa cæleſti hymnodia, cum ſupra mundana militia communicemus, per hujuſmodi hymnos nos ſanctificantes*, & ad imitationem divinæ ſanctitatis ſtimulantes.

Quod præcipuè à nobis Deus exoptat, quem hic ad nos loquentem inducit Didimus: *in cap. 20. Lev.* (Sicut ergo fons ſanctitatis ſum per ſubſtantiam ſanctus, ita & vos ſtudete participare ſanctitatem quam diligo.) In diſciplina aliarum virtutum ad irrationales nos mittit Deus creaturas: vult enim ut diſcamus à columbis ſim-

pli-

Digitized by Google

plicitatem, à ſerpentibus prudentiam, à formicis providentiam; verum deſiderat ut à ſe ſolo diſcamus ſanctitatem: *Levit. 19. & 1. Petr.* *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum*. Dixit alias nonnemo; *Magni nati ſunt in exemplar*, ut ſibi ſubditos ad ſtrenuè agendum ſuo exemplo accendant: Deus qui eſt ſummum magnum, & infinita ſanctitas, ut nobis ſanctitatis ſtudium ingeneret, ſemetipſum proponit ſanctitatis exemplar. In Deo quædam perfectiones ſunt adorandæ, & non imitandæ; aliæ adorandæ & imitandæ ſimul. Ut enim ait Greg. Niſſ. *L. de Perf. chr. forma.* *Ex iis autem nominibus illa quæ capere poſſumus, exhibimus: quæ verò in naturam noſtram non cadunt, ea veneramur & colimus*. Admiranda non imitanda eſt ſapientia divina, quæ ſcrutatur renes & corda: omnipotentia divina, quæ cuncta de nihilo produxit: auctoritas qua pollet Deus ferre judicia: divina majeſtas, ad cujus honorem omnia ſunt referenda. Deus nobis non proponit has perfectiones imitandas, ſed adorandas. Intolerabilis ſanè eſt temeritas, uſurpare gloriam ſoli Deo debitam, arrogare ſibi auctoritatem judicandi Dei ſervos, velle cognoſcere occulta cordis, aliaque quæ ad Deum ſolum pertinent: Divinæ perfectiones à nobis imitandæ ſunt, *Serm. 1. de jejun. 10. Menſ.* juſtitia, miſericordia, ſanctitas: Nam ut ait S. Leo (Invenimus hominem ideò ad imaginem Dei conditum, ut imitator ſui eſſet authoris, & hanc eſſe noſtri nominis naturalem dignitatem, ſi in nobis quaſi in quodam ſpeculo divinæ *D. Hieron. in c. 18. Ezech. hom. 19.* bonitatis forma reſplendeat.) Et quia, ut ait D. Hieronymus, imago Dei factus eſt in ſua productione: *ſimilitudo in baptiſmata completur*: Poſt acceptam Dei baptiſmate ſimilitudinem, *Chriſtianus effectus utique ſimilior Deo*, divinam ſanctitatem debet referre at cur Chriſtianos in Baptiſmate ſimilior eſt effectus? Quia Dei filius effectus eſt. Imago debet eſſe conformis ſuo exemplari: filius tenetur paternos repræſentare mores, Chriſtianus, Dei imago, Dei ſimilitudo: Dei Filius, ſtudere debet virtuti, & divinam imitari ſi- *Baſil. l. de hab. cap. 1.* militudinem. Ut tantum ſuſtineat honorem, divinæ ſe demonſtret filiationis dignum, & cœleſti placeat Patri. *Vult enim imaginem ſuam nos*, *Cap. 8.* *etiam ſimilitudinem fieri, ut ſancti ſimus ſicut ipſe ſanctus eſt*. Tobias ut filium ſuum ad ſanctitatem alliceret, nihil aliud ore promebat, niſi *Filii ſanctorum ſumus*; ſapienter judicans ſufficere ad ingenerandum in corde filii ſanctitatis amorem; proponere anteceſſorum ſanctitatem, quam imitari debeat, ne degener, & adulterinus filius videretur. Eodem Argument[illegible] utitur Petrus Chryſologus. Ut Chr[illegible]os ſanctitatis efficiat ſtudioſos; obi[illegible]alis eorum Patris cœleſtis ſancti[illegible] ut in terra cœleſti huic reſpondeat [illegible]anctimoniæ *Serm. 60.* *intellige tibi genus è cælo, cujus pater habetur in cælo: & age, & vivendo ſancte, ſancto reſpondeas Patri*.

Imitanda eſt Dei ſanctitas eſſentialis, moralis, & perſonalis. 1. Habitualis gratia eſt quædam ſimilitudo Dei participata in homine, & imitatur ſanctitatem Dei eſſentialem. 2. Charitas qua Deo unimur: *D. Tho. 3. p. q. 2. ad 1. 1. Joan. 4.* nam (qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo,) imitatur ſanctitatem Dei moralem. 3. Bona opera imitantur ſanctitatem Dei perſonalem. 1. Sanctitas Dei eſſentialis, ſummè ſublimat Deum ſupra perfectiores quaſque creaturas, eumque ſeparat ab omni macula, & fœditate: & gratia habitualis evehit juſtum ad eſſe ſupernaturale, & ſeparata *Lir. in 2. Pet. 1.* maculis, & inquinamentis peccati. (Dona gratiæ in eſſe ſupernaturali, ſunt quædam divinæ naturæ participationes,) 2. *Chryſol. Serm 8. de Pentec.* Sanctitas Dei moralis identificat voluntatem ſuam cum ſuis perfectionibus, & producit Spiritum ſanctum qui eſt nexus Patris & Filii: & charitas unit juſtum cum Deo, & *Spiritus ſanctus eſt copula unionis: noſtræ in Chriſto*. 3. Sanctitas perſonalis conſiſtit in operationibus internis divinarum perſonarum, quæ ſanctæ ſunt; Nam generatio activa, & ſpiratio activa quæ ſunt operationes internæ, ſunt ſan- *Pſal.* ctitate decoratæ. Actiones etiam externæ tribus perſonis communes, (quia opera Trinitatis ad extra ſunt indiviſa:) etiam *Chryſol. Ser. 77. Cle. Alex. l. 2. Strom.* ſanctitate ſplendent. Etenim (ſanctus Dominus in omnibus operibus ſuis.) Sanctitas juſti perſonalis in bonis operibus ſita eſt, nam *Dei filium ille ſe probat, qui vitiis non obſcuratur humanis, qui divinis virtutibus eluceſcit*. 1. Gratia habitualis in qua ſita eſt ſanctitas eſſentialis juſti, perficit ejus animam, eſtque *Dei aſſimilatio & affectatio*: 2. Charitas in qua ſita eſt *D. Chryſ. Hom. 21. in Gen.* ſanctitas moralis juſti, perficit ejus voluntatem, & cum Deo init amicitiam: nam *Charitas eſt benevolentia*. 3. Bona opera in gratia facta, in quibus conſiſtit ſanctitas perſonalis juſti, perficiunt ejus perſonam, & virtutum parturiunt habitus. *Greg. Naz. iamb. 15.* *Quid eſt ſanctitas, quam Deo conſueſcere?* Qui ſunt gratia ſanctificante ornati, charitate Deo uniti, virtutibus fulgidi, di-

vi-

Digitized by Google

vinis ſunt coloribus decorati, ſigillo muniti, ſimilitudine inſigniti: qui verò habent animas lethali peccato maculatas corda prophano amore ſufflammata, manus iniquitate plenas, ſunt coloribus inferni denigrati; dæmonis ſigillo ſubſtrati; divina ſimilitudine deſudati. Illi referunt Luciferum ante lapſum omni lapide pretioſo indutum, ſapientia, pulchritudine, gratia & ſimilitudine Dei illuſtratum: Iſti referunt eundem Luciferum rebellem, apoſtatam, criminoſum, tam pretioſis indumentis deſpoliatum; cui Deus apud Tertullianum: *Tu es reſignaculum ſimilitudinis, qui ſcilicet integritatem imaginis & ſimilitudinis reſignaveris* quomodo unuſquiſq; conſcientiam ſuam conſpiciat juxta D. Bernardi monitum; (Attendite diligenter quam ſis ſimilis Deo, vel quam diſſimilis: quàm ſis propè vel quàm ſis longè: qualis ſis in moribus & qualis in affectibus; & dum te dæmon ad ſuas partes trahere tentabit, dic illi cum Gregorio Nazianzeno: *Chriſtum indui, in Deo transformatus ſum*: volo in ſanctitate vivere, quam debeo, & ſimilitudini Dei ſancti, quam accepi in baptiſmo, & religioni ſanctæ, quam profiteor.

L. 2. adv. Marc. 10.

Lib. Med. c. 9.

Orat. in ſanct. bap.

II PARS

Tert. l. de Reſ. 47.

Chriſtiana religio eſt *ſanctimoniæ diſciplina*. Tria præſertim ad ejus ſanctitatem concurrunt. 1. Sacramentum. 2. Mandatum. 3. Prototypum. 1. Sacramentum largitur ſanctitatem. 2. Lex ſeu mandatum docet ſanctitatem. 3. Prototypum allicit ad ſanctitatem.

Apol. 8.

1. Refert Tertullianus *defuſum brachiis ſanguinem, nationes quaſdam fœderi comparaſſe*. Ut cum homine iniret amicitiam Chriſtus Dominus, non tantùm ex brachiis, ſed de toto corpore ſanguinem fudit, quem in ſacramentis velut in vaſis aureis depoſuit, ut qui ad ea accederent, maculis peccati mundarentur, & gratiæ nitore venuſtarentur. Quare baptiſmus nuncupatur à Tertulliano, *candidatus remiſſionis, & ſanctificationis in Chriſto*; quia virtutis ſanguinis Chriſti peccata diluit, & confert ſanctitatem. D. Iſidorus ſanctum à ſanguine nominatū exiſtimat. Sanctum quaſi ſanguine tinctum eſt nuncupatum. Nihil enim ſanctum apud veteres dicebatur, niſi quod hoſtiæ ſanguine eſſet conſecratum. Apud Judæos etiam purificationes fiebant per ſanguinem hoſtiæ immolatæ: verum licet ex Dei decreto animalium ſanguis Judæos mundaret à maculis legalibus, non tamen delebat peccata, & conferebat gratiam. Hoc eſt proprium

L. de bapt. 1.

L. 10. Ethim. 4.

Sanguinis Chriſti qui in ſacramentis utrūque præſtat effectum. Ut enim ait D. Ambroſius *illic corporis reſtam hoc eſt Dominici corporis ſanguinem*: cujus meritum ritè accedentibus ad ſacramenta applicatur. In Sacramentis legis Evangelicæ duo ſunt conſideranda, & ſigna corporea, & ſenſibilia, ut aqua in Baptiſmo ſpecies panis, & vini in Euchariſtia, & Chriſti merita: in his ſignis ſenſibilibus moraliter contenta, virtute pacti à Chriſto cum Patre inîti, dum hujuſmodi inſtituit ſacramenta. Nimirum quod quoties Chriſtiani ritè accederent ad ſacramenta, ſigna illa ſenſibilia, velut inſtrumenta gratiæ, illam conferrent ex opere operato ut loquuntur Theologi; quomodo nonnulli illud intelligunt: *Purpura regis vincta canalibus*. Sanguis Chriſti regis regum eſt velut alligatus ſacramentis per quæ largitur ſanctitatem, quæ eſt fructus ſanguinis Dominici in cruce effuſi; nam *totum Chriſtiani nominis & pondus, & fructus mors Chriſti*.

In Pſ. 118.

Cant 7.

Tert. lib. 1. adv. Mar. 8.

2. Verum ſi Sacramenta ex pacto Chriſti, & virtute ſanguinis, & meritorum ejus, largiuntur gratiam, lex non parum conducit ad ſanctitatem: quare nuncupatur à Tertulliano. *Lex tota ſanctitatis*: quia nihil eſt in illa quod ſanctitatem non redoleat, cuncta ſiquidem præcepta quę continet, ſancta ſunt. *Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum*; quia 1. ſanctitatem docet, 2. ad ſanctitatem dirigit, 3. ſanctitatem præcipit, 1. Sanctitatem docet, in quo divinam bonitatem agnoſcit Tertullianus, quam legem dedit homini, ut ab ea diſceret ſanctitatem: *Legem Dei bonitas erogavit, conſulens homini, quo Deo adhæret*. 2. Lex ad ſanctitatem dirigit, tunc etenim rectè vivunt Chriſtiani, quando eorum vita juxta legem regulatur. Ut perfectio naturalis creaturarum ab ideis divinis menſuratur, ita perfectio moralis deſumitur à conformitate cum divinis legibus, quas Origenes appellat *ſanctitatis effectrices*: quia dirigūt Chriſtianos ut ſanctè vivant, 3. Lex ſanctitatem præcipit, & ob hanc cauſa *arca ſanctificationis* nuncupatur à Vate Regio, quia ut animadvertit Origenes, tabulam legis continebat, quæ eſt ſanctificans, tanquam præcipiens ſanctitatem. Ex D. namque Auguſtino (Sanctitas in juſtitiæ operibus, juſtitia vero duobus adimpletur, ut quæ prohibita ſunt à Deo non faciamus, & quæ juſſa ſunt à Deo faciamus:) Nihil ampliùs requiritur ad hoc ut quis ſit ſanctus,

L. de Pud. 6.

Rom. 7.

L. 2. adv. Marc. 4.

Pſ. 131.

l. de ſal. Doc. 7.

ctus,

Digitized by Google

ctus, niſi ut præcepta Dei, tum affirmativa, tum negativa obſervet, ut fugiat malum quod præcepta negativa prohibent, & faciat bonum, quod præcepta affirmativa præcipiunt. Chriſtiane, ſi ſanctam exoptas ducere vitam, *fac tibi præceptum Domini contubernale, anima tua curam ſuſcipiens*, & inſuper imitare Chriſtum, qui eſt prototypus tibi propoſitus.

Baſi Max. hom. de Pat.

3. *Sine dubio quæ faciebat Dominus, ea erant voluntas Patris, ad quæ nunc nos velut ad exemplaria provocamur.* Suam Deus per legem declaravit voluntatem, Chriſtus voluntatis paternæ perfectus obſervator, legem implevit, & ſuo exemplo, ad faciendam divinam voluntatem, ejus que legem ſervandam nos provocat. D. Chryſoſtomus expendens iſtud Davidicum, ubi beatus prędicatur ille cujus in lege Domini voluntas, per hujuſmodi legem intelligit Chriſtum viſibiliter in ſua humanitate voluntatem divinā adimplentem, & legem obſervantē, ut ſuo exemplo ad legis obſervationem alliceret Chriſtianos: *Et quæ lex iſtiuſmodi niſi Chriſtus? Lex quidem paterna decreta deferens in ſemetipſo.* Tot virtutes quot operatus eſt Chriſtus, tot ſunt mandata divina, quę auribus noſtris reſonant: tot leges exemplares, quas oculis noſtris obiicit: tot decreta viſibilia quæ noſtris intimat cordibus. Tria ſunt nobis cognitu neceſſaria, ut voluntas noſtra ſanctitatis amore inardeſcat, Cognoſcere 1. ſanctitatem: 2. obligationem ad ſanctitatem: 3. modum exercendæ ſanctitatis. Primum habemus à doctrina; ſecundum à lege; tertium ab exemplo. *Vide an Chriſtus ſervaverit genus, in quo juſtitia virem mandat;* nam à nobis ſanctitatem poſtulans, 1. dedit doctrinam à qua ediſceremus ſanctitatem: 2 legem qua obligamur ad ſanctitatem: 3. exemplum quod præbet modum ſanctitatis exercendę, (Chriſtus, ait nonnemo, egit velut Mathematicæ præceptor, qui poſt multa data diſcipulis Matheſeos documenta, de cathedra deſcendit, ſupra arenam exarat figuras, eiſque præbet modum ſimiles efficiendi figuras:) Non abſimiliter Dei Filius de cœlo deſcendit, humanatus eſt, docuit, & ut *doctrinam ſuam impleret*, ſanctitatis exempla præbuit. Et ob hanc cauſam, ut acutè adnotat Chryſologus, non permiſit Chriſtus Herodi ut eum adhùc infantem, incunabulis interficeret, ne homines ſuis fruſtrarentur exemplis. (Fratres, quod fugit Chriſtus, fuit myſterii, non timoris; fuit liberatio, non periculum creatoris: divinæ

Tert. l. de de Orat. 4. — *in Cat.* — *Tertul. Scorp. 10.* — *Tert. l. de Pat. in Perſ. 8.* — *Ser. 142.*

virtutis fuit non fuit fragilitatis humanę: non fugit propter authorem mortis, ſed propter ſæculi vitam. Nam qui mori venerat, quare fugeret mortem?) *Chriſtus totam cauſam noſtræ ſalutis occiderat, ſi ſe parvulum permiſiſſet occidi. Chriſtus venerat, ut quos præceptis docuerat, firmaret exemplis, & ipſe faceret, quæ facienda mandaverat, & viſu probaret poſſibilia, quæ impoſſibilia videbatur auditu.* Erat neceſſaria connexio inter officium doctoris, exemplaris, & redemptoris. Antequam pro hominibus moreretur Chriſtus, conveniens erat, ut eos doceret, & virtutis pręberet exempla. Ad trinum illud munus obeundum, corpus aſſumpſit: 1. Redemptori corpus neceſſarium fuit, ut pati poſſet, quare ut animadvertit Tertullianus, Dei Filius venit *in humana forma; & paſſibili*: 2. Doctori corpus neceſſariū fuit, ut humane poſſet loqui, & ab hominibus audiri, idcirco D. Auguſt. ſic hunc elucidat locum, *Veritas de terra orta eſt, Chriſtus de fœmina proceſſit, Filius Dei de carne proceſſit*. 3. Exemplari corpus neceſſariū fuit, ut ab hominibus corpore indutis videri, & ſequi poſſet, Nam ut ratiocinatur D. Auguſtinus, *Homo ſequēdus non erat, qui videri poterat; Deus ſequendus erat, qui videri non poterat; Ut ergo exhiberetur homini, & qui ab homine videretur, & quem homo ſequeretur, Deus factus eſt homo;* Homo erat videndus, quia corporeus: ſed ſequendus non erat quia criminoſus. Deus è converſo ſequendus erat, utpotè ſanctus; ſed videndus non erat à mortalibus, ut merè ſpiritualis: ideòque Deus factus eſt homo, ut in humana carne Dei ſāctitas viſibilis appareret. Quomodo D. Ambroſius Apoſtolum intelligit; Tum dum ait: (Inviſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur) id eſt *inviſibilia nobis ejus per ea quæ ſunt viſibilia demonſtrantur*. Tum quando proclamat: (Magnum pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne.) *Dominicæ quippe carnis actus, Divinitatis exemplum eſt*. Viſibile ſe præbuit exemplar Chriſtus in carne, 1. Ut doctrinam ſuam auctoraret: *Solet etiam id implere Chriſtus, quod alios docet*. Etenim doctrinæ veritatem nihil efficaciùs perſuadet, quam Doctoris exemplum. *Sermo vivus, & efficax exemplum operis eſt; plurimum faciet ſuaſibile quod ſuadet*. 2 Ut legem adimpleret, & ob eam cauſam à Joanne baptizari voluit: (Ut quemadmodum ſecundùm carnem de Judæis Salvator eſt genitus; ita, & ſecun-

Lib. adv. Jud. 14. in Pſ. 84. — *Ser. 51. de Diverſ.* — *in c. 4. Luc.* — *Tert. l. de Car. Chr. D. B. de bon. d.* — *Ambr. Ser. 4.*

dum ſpiritum Evangelium de lege naſceretur: ut unde ſucceſſionem ducebat originis, exinde, & traditionem conſecrationis acciperet. Juſtum enim erat, ut mandata legis, quæ ipſe condiderat, ipſe compleret.) Chriſtus obſervans legem quam condiderat, mirum in modum Evangelium auctorabat: obſervatio legis ab ipſo facta, erat quædam conſecratio, quæ legem magis exhibebat venerandam. 3. Ut ſuo exemplo Chriſtianos ad legis obſervationem alliceret. *Hoc faciendum docuit Chriſtus, hoc nobis reliquit exemplum*, ut faciente Domino, facere indignum non putet ſervus.

Chryſol. ſer. 141.

At proh dolor in ſanctimoniæ diſciplina non ſanctam vitam ducunt Chriſtiani, & Vatis plangor ſuam ſortitur veritatem his temporibus: *Salvum me fac Deus, quoniam defecit Sanctus.* Defecit apud milites, defecit apud mercatores, defecit apud Senatores, defecit apud magnates, defecit etiam apud Eccleſiaſticos, non ex defectu diſciplinæ, cujus ſacramenta ſunt ſancta, leges ſanctæ, exemplar ſanctum: ſed ex defectu Chriſtianorum, qui vel rarò accedunt ad Sacramenta, & dum accedunt indignè accedunt: vel quia non obſervant legē, ſed faciunt mala quę prohibet, & non faciunt bona quæ præcipit: vel quia non imitantur exemplar propoſitum: nam Chriſtus cunctis ſplendet virtutibus, & ipſi è contra omnibus ſordent vitiis: nec formidant minitantem Deum, & hanc ſententiam adverſus iniquum pronuntiantem: *In terra Sanctorum iniqua geſſit, non videbit gratiam Dei:* Superbus ambitione tumidus, luxurioſus, impudicitia turpatus, avarus habendi ardore accenſus, & quivis criminoſus cujuſvis generis, conditionis, & ſtatus ſit, non potietur fœlicitate: At cur? Quia in terra Sanctorum iniqua geſſit; in religione ſancta ſceleroſè vixit. *Chriſtianiſmi profeſſio eſt reductio ad æternam fœlicitatem, participatio Chriſti, & imitatio divinæ naturæ.* 1. Chriſtianiſmus eſt imitatio divinæ naturæ, nam qui illum profitentur, divina fuerunt in baptiſmo ſimilitudine ornati, ut divinam imitarentur ſanctitatem. 2. Participatio Chriſti, quia ab illo Chriſtiani habent nomen ſanctum, & religionem ſanctam, quę eos ad ſanctitatem obligat; 3. Reductio ad æternam fœlicitatem, quia ſi Deum imitantur, & perfectè religionis ſanctimoniæ reſpondeant, ſibi comparant ęternam felicitatem, quam nequeunt conſequi ſine imitatione Dei, & participatione Chriſti, qui eſt *via in exemplo, veritas in promiſſo, vita in præmio*. Via in exemplo, quia eſt exemplar propoſitum Chriſtianis, qui ſunt in via in ſtatu meriti: 2. Veritas in promiſſo, quia fidelis eſt, nec fallit ſanctos Chriſtianos quibus promittit fœlicitatem: 3. Vita in præmio, quia in cœlo beat electos, & dat illis poſſeſſionem beatitudinis ſanctę, quę non datur niſi Sanctis.

Pſ. 11.

Eſ. 26.

Gregor. Nyſſ. Tr. de Profeſ. Chriſt.

D. Bern. ſer. 2. de Aſc.

Tertullianus ordinatè deducit tres mirabiles effectus, quo Baptiſmus confert renatis: *Ab injuſtitia, & delinquentia divellens, juſtitiæ, & ſanctimoniæ adiungens, & transferens ab ſtipendio mortis ad donativum vitæ æternæ.* Nam 1. delet maculam peccati: 2. largitur gratiam, & ſanctitatem: 3. confert jus ad vitam æternam. Beatitudo conſiderari poteſt, vel 1. ut finis ad quem conſequendum Deus nos creavit ad imaginem ſuam, & in baptiſmate ſimilitudinem ſuam nobis contulit: Vel 2. ut hæreditas quam nobis Chriſtus ſuo acquiſivit ſanguine: Vel 3. ut corona vincentibus propoſita. Verum ſanctitas neceſſaria eſt, 1. ad reportandam illam coronam: 2. ad obtinendam illam hereditatem: 3. ad acquirendum illum finem.

III. PARS

L. de Reſ. 47.

1. Chriſtianos ad ſuam militiam vocavit Deus, & ſtrenuè militantibus, & victoriam reportantibus proponit ęternitatis coronam. Quod profundè declarat Tert. *Bonum agonem ſubituri eſtis, in quo agonothetes Deus vivus eſt; xyſtarches Spiritus ſanctus: corona æternitatis.* Agonothetes præeſt agoni, & vincentibus præbet coronam, xyſtarches ſubminiſtrat arma ad certandum neceſſaria. Chriſtianus ab Spiritu armatus, & ejus gratia munitus, ſtrenuè decertans, mundum, carnem, & dęmonem debellans, à Deo agonothete, æternitatis corona donatur: quę cum ſit *expreſſa ſigno ſanctitatis*, nonniſi à Sanctis poteſt comparari. Qua propter Chriſtianus pulchrę, & pretioſę hujus coronè cupidus *ſumet ſcutum inexpugnabile æquitatem*: ſeu ut habet Hebræa lectio, *ſanctitatem:* quia ſanctis duntaxat confertur, qui in prę mium ſanctitatis in cęlo *exultant coronati*, & hæreditatem ſanctam poſſident, quam acquiſivit Chriſtus ſanguine ſuo.

l. adv. Marc. 3.

Sap. 5. Tertul. Scorp. 6.

2. Cœleſtis hereditas, *tota candida de ſanctitate deſcribitur*. Tum quia candor puritatem incontaminatam denotat: tum quia dealbata eſt ſanguine Chriſti: tum quia qui illam *hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam* deſiderant, debent habere togam candidam, *à toga candida*

Tertull. ad Ux. 7. Tertul. l. de idol. 12.

can-

candidati. Alludit ad illos Tertullianus, qui apud Romanos ambiebant magiſtratus, qui erant veſte candida induti. Eodem modo qui ſunt candore ſanctitatis veſtiti, ſunt *æternitatis candidati*. Chriſtus eſt ſimul & ſemel candidus,& rubicũdus hos deferunt colores Chriſti hęredes. Sunt purpurati, & candidati: purpurati ſanguine Chriſti; nam *purpurati à purpura*; candidati ab eodem ſanguine, qui virtutem habet dealbandi. Nam ſi *maculæ martirio candidantur*: ſi ſanguis Martyrum Martyres candidat, quantò magis ſanguis Chriſti, ut conſtat ex Cœlicolis qui Chriſti hæreditate potiuntur, quia *candidaverunt veſtimentum ſuum in ſanguine Agni?* Cohæredes Chriſti, debent iiſdem fulgere coloribus,ac ipſemet Chriſtus: Chriſtus ſanctitate ſplendeſcit,& ipſi debent veſtiri *byſſino ſanctitatis*. Conveniens eſt, ut ſit aliqua proportio inter filium adoptivum, & filium naturalem: Chriſtus Filius Dei naturalis ſanctus: *ſi Sancti filius cupis eſſe, ſanctitas te in filium adoptat*. Cœleſtis Hieruſalem eſt Civitas ſancta, cœlum quod eſt Dei curia, eſt domus ſanctitatis: Civitas ſancta, cęlum quod eſt Dei curia, eſt domus ſanctitatis: Civitas ſancta non recipit niſi cives ſanctos; & nullus niſi Sanctus, de Dei familia deputatur. Nam,ut addit Baſilius Magnus, *per ſanctificationem, in Sancti familiam aſciſcimur; & Sancti familiaritate perfruimur*, adepti finem qui ſanctitate duntaxat comparatur.

Tert. l. de Reſ. 58. Tert. l. de idol. 18. Tert. Scorp. 12. Tert. Tert. l. 1. ad Vx. 8. D. Baſil. in Pſ. 28.

3. *Nunc verò liberi à delinquentia; famulati autem Deo, habetis fructum veſtrum in ſacrificium, finem autem vitam æternam*. Locum Apoſtoli refert Tertullianus, quem tantiſper variat;nam loco ſacrificii Paulus habet ſanctificationem: *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam*. Uterque meminit & finis, & medii ad finem Finis eſt vita ęterna,medium verò,ſanctificatio: nam in cęlo *gratia coronatur*: quia ſicut gratia eſt gloria inchoata, ita gloria eſt gratia conſummata. Conſummatur autem quando coronatur per aſſecutionem finis: aſſequi autem nequit finis ab adulto niſi per opera in gratia ſancta; quia in regno beatitudinis ſola ſanctitas, & *virtus coronatur*. Et quia Deus vult non omnes beatos in patria, & adhùc ſanctos in via deſiderat; *Voluntas Dei eſt ſanctificatio noſtra*; per nos ſolos obſtabit, ſi beati non ſumus ſiquidem Deus ad ſuam nos formavit imaginem, & in baptiſmate ſuam adhuc largitus eſt ſimilitudinem, ut ſanctum illum aſſequamur finem. Chriſtus nobis offert hęreditatem illam ſanctam, & ſuum ſanguinem, quo ejus deferamus colores; Spiritus ſanctus: qui nos ad militiam ſpiritualem vocavit,ſubminiſtrat arma, & vires quibus ſtrenuè certemus,& pretioſam illam valeamus obtinere coronam. Sola ſanctitas neceſſaria eſt ad finem illum acquirendum, hęreditatem conſequendam, & victoriam reportandam.

Tert. l. de Reſ. 47. Rom. 6. Tert. l. 2. ad Vx. 8. Tert.

Si dominatio, ſeu imperium neceſſariũ eſſet ad ingreſſum cęli, ſoli principes, & reges admitterentur,ſubditi,& ſervi exularent. Si ſcientia neceſſaria eſſet ad videndum Deũ ſoli ſapientes illum intuerẽtur,idiotę,& ignari eſſent in tenebris,nec clarè,& intuitivè valerent Deum conſpicere. Si pulchritudo neceſſaria eſſet ad cohabitandum cum Angelis,ſoli decori cum beatis illis ſpiritibus convìverent, deformes corpore ab illa ſocietate reiicerentur. Si nobilitas neceſſaria eſſet ad cęleſtem hęreditatem conſequendam,ſoli magnates ea fruerentur,à qua excluderẽtur ruſtici. Si opes neceſſariæ eſſent ad obtinendum regnum ęternum, ſoli divites cęleſtes haberent gazas, iis pauperes fruſtrarentur. Nemo ſe ſeducat, opulentia,pulchritudo, ſcientia, dominium, aliaque bona ſive fortunæ,ſive naturę, ſive animæ, ſive corporis, neceſſaria non ſunt ad cœlum adipiſcendum: imò ſæpè ſæpiùs ſunt obſtacula beatitudinis. Neque è converſo morbus, paupertas, corporis deformitas, inſcitia, ſervitus, impediunt fęlicitatem,imò perſæpè ſunt media ad illam obtinendam. Deus promiſcuè offert gratiam, & gloriã, ſervis, & regibus, ignaris, & ſapientibus, pulchris,& deformibus,mendicis, & divitibus; infirmis, & benè valentibus; modò ſancti ſint, Soli Sancti exiſtimantur in cęlo, *ubi dignitas, ſanctitas*. Criminoſis non prodeſt dominium, nobilitas,opulentia, ſanitas, & alia hujuſmodi: nam ſicut moneta non ponitur in ærario niſi fuerit cuſa regio numiſmate; ſic nemo recipitur in cęlo, niſi ſit ſanctitate decoratus, & divina ſimilitudine inſignitus. Et è converſo juſtis non obeſt ſervitus, inopia, ęgritudo, aliaque fortunæ damna. Ab illis nihil præter virtutem deſiderat Deus. *Æſtimationem pretii regnum Dei non habet; ſed tantùm valet, quantùm habet*.

D. Aug. l. 2. Civ. 19. D. Math. hom. 30. D. Greg. hom. 5. in Evang.

Avari, quid vobis proderunt terrenę facultates,ſi vobis deſunt cęleſtes theſauri? Superbi, quid vobis proderunt dignitates, ...li, ſi eſtis in profundum abyſſi de-

truſi? Epulones, quid vobis proderunt lauta convivia, ſi æterna fame, & ſiti cruciamini? Impudici, quid vobis proderunt venereæ voluptates, ſi ignem patimini intolerabilem? Fęminæ, quid vobis proderit pulchritudo, ſi corpora veſtra ad dolores duntaxat, & cruciatus reſurgunt? Heroes, quid vobis proderit robur, & fortitudo, ſi dęmonem habetis tyrannum? peccatores, quid vobis proderit illud quod veſtris criminibus tanto proſecuti eſtis ardore, ſi eſtis de numero pręſcitorum? Bellè
in pſ. 117. D. Auguſt. *Sæculi homines infeliciter fælices ſunt: martyres autem Domini feliciter infælices ſunt: dum vitam amittunt, vitam cuſtodiunt*. Illi infœliciter fęlices ſunt: nam exiſtimantur ab hominibus, contemnuntur à Deo; habent corpus venuſtum, & ſanum, animam ægrotantem, & fędam; bona fortunæ poſſident, ſed gratiæ bonis ſunt denudati; ducunt in gaudio dies ſuos, ſed in puncto ad infernum deſcendũt. Martyres è converſo, vel qui adverſitatibus premuntur in mundo, ſunt fęliciter infęlices: terræ depauperantur bonis, ſed pretioſis gratiæ ditantur divitiis: humiliantur, & eiiciuntur ab hominibus, ſed à Deo ſublimantur in cęlum: morbos, & dolores patiuntur, ſed immortalitate coronantur; vitam ducunt męrore, & triſtitia repletam, ſed cum lętitia, & animi voluptate moriuntur: *Tria ſunt quæ mortem Sanctorum faciunt pretioſam: Quies à labore; gaudium de novitate; ſecuritas de æternitate*.
D. Bern. ſer. 25. inter parv. unt.

CONCIO QUARTA.

Tert. l. de An. 4. A*Nimam ediximus negotioſam, & exercitam ſemper ex perpetuitate mutationis, quod divinitatis, & immortalitatis eſt ratio*. Motus, & exercitatio ita convenit animę, ut non ſolum ſit principium omnium motuum, & operationum quas naturaliter operatur corpus: verùm etiam *cùm quies corporibus evenit, quorum ſolatium proprium eſt, vacans illa à ſolatio alieno, non quieſcit*. Quies neceſſaria eſt corpori, ut vires ejus labore debilitatæ, ſomno reficiantur, dormiente autem, & quieſcente corpore, anima *interim ſomniat, nec quieſcit, nec ignaveſcit omninò, nec naturam*
Tert. l. de An. 43. *immortalitatis ſervam ſopori addicit. Probat ſe mobilem ſemper; terra, mari peregrinatur, negotiatur, agitatur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita, atque illicita proſequitur*. Varias refert Tertullianus animæ cogitationes in ſomniis, quando corpus quieſcit, corpore ſomno ſopito ipſa agitur. Idem proſequitur argumentum, & omnia quæ exercet anima, prodit; *Concipe gladiatorem ſine armis, vel aurigam ſine curriculis*, & alia ejuſmodi, quæ demonſtrant animam eſſe maximè mobilem, ho- *L. de An. 45.*
minemque ex ea compoſitum eſſe ad actionem, & operationem conditum. Ut autem ad benè operandum ſtimuletur, illum in præſenti conſidero ut hominem, ut Chriſtianum, ut prædeſtinatum; & his tribus titulis urgetur ad benè operandum: 1. ut homo, quia defert imaginem Dei qui benè operatur: 2. ut Chriſtianus, quia in bonis operibus in Chriſto creatur; 3. ut prędeſtinatus, quia bonis operibus electus à reprobo diſcriminatur.

Epicurei aſſeverant Deum otioſum, & inexercitum, (& ut ita dixerim) neminem humanis rebus. Verum quàm erronea, & falſa ſit inertis illius philoſophiæ ſententia, conſtat ex teſtimonio increatæ ſapientiæ, quę Patrem operantem inducit; *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor*. Loquitur de æternis operationibus; nam ab æterno Pater generat Verbum, & Pater, & Filius producunt Spiritum ſanctum; & non ſolum ad intra, ſed etiam ad extra operatur Deus. Quod inculcare nititur Moyſes mundi deſcribens exordium: *Sic, & benedicebat, quæ benè faciebat, ut tibi totus commendaretur bonus, & dicere, & facere*. In operationibus autem Dei ad extra reperitur quaſi circulus bonitatis; nam principium eſt bonum, terminus bonus, finis bonus: Principium bonum, nempè Dei voluntas: Terminus bonus, nimirum creaturę, à divina voluntate productæ. Finis bonus, ſcilicet ipſemet Deus; nam propter ſemetipſum omnes produxit creaturas. Homo ad Dei imaginem formatus in ſuis operationibus divinum illud tenetur imitari prototypum: quod efficiet ſi ejus opera, 1. ſint à voluntate bona: 2. ſi terminentur ad bonum; 3. ſi fiant propter Deum ſummum bonum.
I PARS *Tertul. Apol. 47.* *Ioan. 5.* *Tertul. lib. 2. adv. Marc. 4.*

1. *Operatione Dei univerſa conſiſtunt*. Hujus externæ operationis principium eſt Dei voluntas. Illa autem operatrix Dei voluntas, eſt 1. luminoſa: 2. libera: 3. bona. 1. Luminoſa, non cęcutiens, ſed prævia cognitione agens. *Jam ediximus Deum univerſitatem hanc mundi, verbo, & ratione molitum*. 2. Libera, quia non neceſſariò, ſed liberè circa res contingentes operatur Deus; creaturas ſiquidem produxit prout voluit, quãdo voluit, & quomodo voluit. Divina libertas eſt exem-
Tert. l. 4. adv. Herm. 45. *Tertul. Apol. 48.*

Digitized by Google

exemplar humanæ libertatis, in qua potiſſimum ſitam Dei imaginem in homine, exiſtimat Tertullianus: *Liberum, & ſui arbitrii, & ſuæ poteſtatis invenio hominem à Deo inſtitutum: nullam magis imaginem, & ſimilitudinem Dei quàm ejuſmodi ſtatus formam.* 3. Bona, qualis eſt namque Deus, talis eſt ejus voluntas; Deus autem eſt infinitè bonus, & conſequenter ejus voluntas bona eſt. Ut enim ratiocinatur Tertullianus. *Deus interim ſufficie dici, ut neceſſe ſit bonum credi. Malum enim Deum, qui præſumpſerit, conſtare in utroque non poterit. Aut Deum negare debebit, quem malum exiſtimarit: aut bonum dicere, quem Deum pronunciarit. Bona igitur erit, & voluntas eius, qui niſi bonus, non erit Deus.*

Tert. l. 5. adv. Mar. 5.

Scorp. 1.

Juſtos nuncupat Tertullianus, *bonę frugis operarios*, quia opera illorum procedunt à voluntate: 1. Illuſtrata: 2. libera; 3. bona. 1. Illuſtrata, *Chriſtianus jam in Dei luce eſt*. Homo in triplici ſtatu conſiderari poteſt: naturæ ſcilicet, gratiæ, & gloriæ; habetque lucem cuilibet ſtatus convenientem. In ſtatu gloriæ, illuſtratur lumine gloriæ, abſque quo non poteſt elicere Dei viſionem; hæc enim viſio prævia eſt ad amorem beatificum, in quo formalis ratio fœlicitatis ſita eſt. In ſtatu naturæ; lumine rationis irradiatur, & illud rationis lumen prærequiritur ut quis humanam valeat facere actionem. *Nec bonitas ſine ratione bonitas.* In ſtatu gratię lumine fidei illuminatur, quæ dicitur *fides operum;* quia bonam voluntatem illuminat, eamque velut fax præcedit ut benè operetur. Ut enim ait D. Ambroſius *Fides bonæ voluntatis, & iuſtæ actionis eſt genitrix*, Benè dicitur fides juſtæ actionis genitrix; eſt namque boni operis velut origo, & principium; quia ut ratiocinatur Divus Auguſtinus: non ſe quiſque arbitretur ideò percepiſſe gratiam, quia benè operatus eſt; ſed benè operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa monitione motus ad fidem.

Tertull. lib. 4 adv. Marc. 1. Tert. lib. de Pud. 7.

Tertull. l. 2. adv. Marc. 6. Tertull. l. 2. ad Nat. 5. de Vocat. Gent. 6. l. 1. Quaſ. ad Simpl.

Q. 2.

Illuſtrata per fidem, & gratiam Chriſtiani voluntas, 2. libertate adhuc commendatur. *Neque enim homo facie, & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad uniformem Deum expreſſus eſt; ſed in ea ſubſtantia, quam ab ipſo Deo traxit, ideſt animæ ad formam Dei reſpondentis, & arbitrii ſui libertate, & poteſtate ſignatus eſt.* Trina in præſenti conſideranda eſt libertas: Una à mortalitate; alia ab iniquitate, tertia à neceſſitate: Prima reperitur apud Beatos, qui liberati ſunt tum à morte animæ, tum à morte corporis, de qua loquitur D. Auguſt. *Nulla libertas vera eſt niſi Beatorum, & legi æternæ adhærentium.* Secunda libertas reperitur in juſtis, quos liberavit Chriſtus, *non à barbaris, ſed à Diabolo; non à corporis captivitate, ſed ab animæ iniquitate.* Tertia libertas in cunctis reperitur hominibus, in quorum arbitrio poſuit Deus conſentire aut bono, aut malo. *Tota ergo libertas arbitrii in utramque partem conceſſa eſt homini, ut ſui dominus conſtanter occurreret, & de bono ſponte ſervando, & de malo ſponte vitando.* Niſi enim homo propria voluntate agat, neque de bono laudandus, neque erit de malo culpandus; neutrum ei poterit imputari; quia nec peccatum, nec rectè factum imputari cuiquam rectè poteſt, qui nihil fecerit propria voluntate. Eſt igitur & peccatum, & rectè factum in libero voluntatis arbitrio. Deinde ſi homo non eſt indifferens ad bonum, & malum, neque mercedis, neque ſupplicii capax eſt. *Cæterum nec boni, nec mali merces jure penſaretur ei qui aut bonus, aut malus neceſſitate fuiſſet inventus, non voluntate.* In quo homo à bellua diſcriminatur, quæ non agit ſtudioſè, nec criminoſè; laudabiliter nec culpabiliter: non meretur, nec demeretur, neque eſt capax mercedis, aut ſupplicii, quia nequit operari moraliter, cum careat ratione, libertate, ſitque incapax gratię. Nam ut bellè ad propoſitum ratiocinatur D. Bernar. Deus eſt author ſalutis; liberum arbitriũ tantùm eſt capax ſalutis: nec dare illam niſi Deus, nec capere valet niſi liberum arbitrium. Tolle liberum arbitrium, non eſt quod ſalvetur; tolle gratiam, non erit unde ſalvetur.) Quare in oratione dominica *petimus ſubſtantiam & facultatem voluntatis ſuæ ſubminiſtret nobis, ut ſalvi ſimus?* ſcilicet divinam poſtulamus gratiam, ut ſicut divina voluntas eſt eſſentialiter, & ſubſtantialiter bona, habetque à ſemetipſa facultatem benè operandi: ita voluntas noſtra per gratiam efficiatur bona, habeatque facultatem benè operandi.

Tertull. l. adv. Marc. 5.

L. 1. delib. Arb 15. S. Aug. ſer. 8. de Verb. Do. Tert. l. 2. adv. Mar. 6.

S. Aug. l. 8 Quaſt. q. 24.

Tertull.

De lib. Arb.

Tert. l. de or. 4.

Ut autem voluntas ſit bona valeatque benè operari, trina gratia indiget: 1. Gratia antecedente, qua præveniatur: 2. gratia ſanctificante, qua juſtificetur: 3. gratia concomitante, qua ad agendum excitetur, & in operando adiuvetur. 1. Gratia præveniens eſt illi neceſſaria ad bona opera; *ut ad capienda, & præſtanda ea, ſola* gra-

Tert. l. de Pæn. 2.

gratia divina inſpirationis operetur ; nam quod maximè bonum , id maximè penes Deum , nec alius quiſquam qui poſſidet diſpenſat , ut cuique dignatur. Diverſimodè ſe habet humana voluntas ad bonum , & ad malum: ſe ſola fertur ad malum, nec ad hoc Dei indiget auxilio ; ad bonum verò ferri nequit abſque gratiæ divinę beneficio. *Quid facit homo male, ipſius eſt hominis ; quod facit bene , de beneficio Dei eſt*. Ideò male facit, qui pravam habet voluntatem : ideò benè facit, quia bonam habet voluntatem: Hanc autem voluntatis bonitatem habet à gratia : (Semper ineſt nobis voluntas libera , ſed non ſemper eſt bona. Aut enim à juſtitia libera eſt , quando ſervit juſtitiæ , & tunc eſt bona. Gratia verò Dei ſemper bona eſt : & per hanc fit ut homo bonæ voluntatis , qui priùs fuit voluntatis malæ.) Neque tantùm gratia prąveniente indiget voluntas , ſed etiam gratia adhuc ſanctificans eſt ei neceſſaria ut ſit bona, & benè agat. Etenim *Spiritus, & virtus extrinſecus conferuntur Dei gratia*. Gratia ſanctificans eſt principium meriti, principium autem meriti non cadit ſub meritum, ſed à Deo datur gratis, & ab illa humana voluntas bona efficitur, & vires ad benè operandum mutuatur. Quod bellè elucidat D. Auguſtinus. (Primò eſt gratia , conſequenter ſunt bona opera : non quæ gratiam pariant, ſed quæ gratia pariantur. Non enim ut ferveat calefacit ignis, ſed quia fervet. Nec ideò benè currit rota ut rotunda ſit, ſed quia rotunda eſt. Sic nemo propterea benè operatur , ut accipiat gratiam, ſed quia accepit. Quomodo enim poteſt juſtè vivere, qui non fuerit juſtificatus ? quomodo ſanctè vivere qui non fuerit ſanctificatus ; vel omnino vivere, qui non fuerit vivificatus ? Juſtificat autem gratia, ut juſtificatus poſſit juſtè vivere. Primò igitur eſt gratia, ſecundò ſunt opera bona.) 3. *Quæ ut implere poſſimus , opus eſt Dei voluntate* , id eſt gratia concomitante , quæ bonam adjuvet hominis voluntatem. *Diſtinguenda eſt lex & gratia . Lex jubere novit , gratia juvare . Nec lex juberet niſi eſſet voluntas ; nec gratia juvaret , ſi ſat eſſet voluntas*. Ita nihilominùs gratia adjuvat voluntatem , ut nullo modo ejus vulneret libertatem : *Liberum arbitrium ideò non tollitur, quia juvatur ; ſed ideò juvatur , quia non tollitur*. Neque ſolum tollitur, ſed ſimul cum gratia liberè bonum operatur.

D. Aug. in Pſ. 91.

D. Aug. l. de Grat. & lib. Arb.

Tert. l. de An. 35.

L. 1. Quæſ. ad Simplician q. 2.

Tert. l. de Or. 4.

D. Aug. Ep. 95. ad Innoc.

D. Aug. Ep. 89. ad Hilar. q. 1.

Gratia Dei tria in nobis operatur : ſcilicet bonam cogitationem , bonam voluntatem , & bonum opus . Bonam cogitationem operatur in nobis ſine nobis , quia gratia ſuis illuſtrationibus mentem prævenit, & irradiat . bonam voluntatem non operatur in nobis ſine nobis , nam illuſtrata , & excitata per gratiam prævenientem voluntas , liberè ad ſuſcipiendā gratiam ſanctificantem ſe diſponit . Tandem bonum opus non operatur in nobis ſine nobis ; nam gratia, & voluntas ſunt boni operis duo principia partialia , quæ non agunt ſeorſim , nec ſucceſſivè unum poſt aliud , ſed ſimul , conjunctim , eodemque temporis momento ; quia ex his duobus principiis partialibus conflatur principium totale à quo bonum opus producitur. Et ſicut in generatione prolis pater unam partem non generat , nec mater alteram , neque medietas patri, & medietas matri tribuitur , ſed pater ſimul cum uxore, una & eadem actione totam generat prolem , & è converſo , utrique etiam tota tribuitur proles. Eodem modo, ait D. Bernardus ; *non partim gratiam , partim liberum arbitrium ; ſed totum ſingula , opere individuo peragunt . Totum quidem hoc , & totum illa ; ſed ut totum in illo , ita totum ex illa*. Inde præ ſtupore exclamat D. Bernardus . *Ò eximiam dignitatem , ut coadjutores Dei, cooperatores Spiritus-ſancti , imo & promeritores regni nos eſſe præſumamus ?* Quod meremur per opera , quæ à bona procedunt voluntate , & terminantur ad bonum.

De Lib. Arb.

2. Divina voluntas ad extra operans produxit bonum . Duplex eſt objectum divinæ voluntatis . Motivum unum, terminativum aliud . Motivum eſt eſſentialis Dei bonitas ; terminativum ſunt creaturæ ad quas terminatur operatio ejus externa . Utrumque eſt bonum, motivum eſſentialiter, & infinitè ; terminativum finitè , & participatione ſecundum gradum bonitatis quem largita eſt liberè divina voluntas . Illam operum divinarum bonitatem Marcioni objicit Tertullianus: *Aſpice ad ſummam qualia ſermo fructificaverit . Et dixit Deus ; Fiat , & factum eſt ; & vidit Deus quia bonum ; non quaſi neſciens bonum , niſi videret ; ſed quia bonum id videns , honorans , & conſignans , & diſpungens bonitatem operum dignatione conſpectus*. Deum imitari debet homo, ut commendetur *de opere bonitas* : oportet ut ſit aliqua proportio inter imaginem, & ſuum prototypum: Conveniens quippe eſt , ut talia ſint (cæteris paribus) humana opera, *qualia decet opera*.

L. 1. adv. Marc. 4.

Tert. l. 1. adv. Marc 23

Tert. l. de Bapt. 2.

Digitized by Google

opera divina; quod tunc erunt ſi bonitate ſplendeant.

Verùm perpauci ſunt bonitatem operantes hoc tempore: Tertul. Apol. 10. *quo juſtitia rareſcit, & iniquitas increbreſcit, bonarum omnium diſciplinarum cura torpeſcit*. Quod experientia ſatis apparet, nec alia indiget probatione: 1. Plerique ſiquidem homines praua agunt voluntate: bona voluntas gratia ſanctificatur, voluntatem quæ divinam in agendo imitatur: Tert. lib. 5. Marc 15. *Quam autem ſanctitatem noſtram, voluntatem Dei dicat, ex contrariis quæ prohibet, agnoſceres*. 2. Deus eis abundè ſubminiſtrat cuncta ad bene operandum neceſſaria: nam fide eos illuminat, gratia ſollicitat, auxilium præſtat, legum diſciplinam ſuppeditat, Tert. l. de pud. 7 *habentes gubernacula diſciplinæ, & timoris inſtrumenta Legem, & Prophetas*: & tamen fidei lumen obnubilant, gratiæ motionem reſpuunt, diſciplinam contemnunt legem tranſgrediuntur, Deum minitantem non metuunt, mercedem virtuti propoſitam vilipendunt, & *de vitiis* Tertul. l. adu Val. 16. *peſſima* committunt: 3. Dei externum *opus mundiſſimum eſt*: Tert. l. de Paſſ. 5. tum quia à ſancta procedit voluntate; tum quia ad bonum terminatur: ipſorum verò opus eſt contaminatam: tum quia oritur à voluntate ſceleroſa, criminibus maculata: tum quia in probroſis quibuſque vitis occupantur. Quibus poſſet idem exprobrari quod gentilibus Romanis Tertulianus, *Vos quidem balneis, & cauponis, & lupanaribus* Apol. 40. *operantibus*.

Operarii ſunt in triplici differentia: 1. Nonnulli operarii iniquitatis: 2. alii operarii vanitatis: 3. tertii, bonitatis: 1. Operarii iniquitatis ſunt peccatores, qui faciunt opera ex ſuo genere mala. Omne namque opus eſt ex ſua natura, vel bonum, ut eleemoſynam dare: vel indifferens, ut deambulare: vel malum, ut furtum, vel homicidium patrare: illorum Tert. l de cult. fam. 7. autem opera non ſunt indifferentia, neque bona. *Non ergo natura optima ſunt illa, quæ à Deo non ſunt auctore naturæ*: quia Tert. l 2. adu. Mar. 9. Deus non eſt auctor peccati: *Nec idem habendus eſt delicti auctor, qui invenitur interdictor, imò, & condemnator*. 2. Operarii vanitatis illi ſunt, qui opus ex natura ſua bonum faciunt; ut inde gloriam captent, qui pauperibus munera largiuntur, Eccleſiæ jejunia obſervant, ut bonum nomen acquirant apud homines: cujuſmodi erant Phariſæi in lege Moſaica: hujuſmodi ſunt hypocritæ in lege Evangelica: qui Matth. 6. contra Domini mandatum: *Cavete autem facere juſtitiam veſtram, coram hominibus, ut videamini ab eis*, nihil agunt niſi videantur. Hi habent quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem ejus abnegant, *Non erat quod videbatur, & quod erat mentiebatur*; Tert. l 1. adu. Mar. 8. ſunt ſepulchra de albata, plena oſſibus mortuorum; extrinſecus ovium deferunt habitum, intrinſecus ſunt lupi rapaces: *Putativus habitus, putativus actus: imaginarius operator, imaginaria opera*. Tertul. Operarii bonitatis illi ſunt, qui bonum benè faciunt, quorum opera commendantur; tum ex parte principii quod bonum eſt, nempè voluntas bona gratia ſanctificata; tum ex parte finis ad quem ordinantur. *Tunc recta ſunt opera, cùm in illum finem diriguntur, qui eſt Chriſtus*. D. Aug. Pſal. 29. Præbendum quidem eſt aliis virtutis exemplum, ut ædificentur, & Deus glorificetur; quomodo iſtud Davidicum intelligit D. Auguſtinus. (Jubilate Deo omnis terra, pſallite autem nomini ejus.) Pſ 65. *Si jubilatis quod Deus audiat, pſallite etiam quod homines videant, & audiant, ſed non propter nomen veſtrum*. Non ſufficit facere bonum, ſed bonum benè faciendum eſt, cum puritate cordis, & rectitudine intentionis: quia, ut docet ex Dionyſio Theologia Moralis (Bonum ex integra cauſa, malum ex quocumque defectu:) Tert. l de Sp. ft. 6. D. Aug in pſ 65. Ut autem bonum opus *ex cõſcientia integra* facere valeas, (finem attende, in finem canta quo fine facias vide. Si ideò facis ut tu glorificeris, hoc prohibuit: ſi autem ideò ut Deus glorificetur, hoc juſſit, Pſallite ergo non nomini veſtro, ſed nomini Dei veſtri. Vos pſallite, ille laudetur; vos benè vivite, ille glorificetur.

3. *Gloriæ ſuæ cauſa Deus molitus eſt mundum*; neque ſi propter ſemetipſum Tertul. l. adu Herm. 10. valuit producere mundum: quia agens ſi ordinatè agat, non ſolum ſibi proponit aliquem finem, ſed adhuc finem ipſius agentis dignum. Deus qui eſt agens infinitum, & eſſentialis ratio, cujus ordinata ſunt opera, omnia ad ſemetipſum ut ad finem ultimum ordinavit; ſi etenim ad alium ordinaſſet finem, Deus non eſſet finis ultimus; quod repugnat: quia ſicut nequit ab aliqua cauſa efficiente dependere, quia eſt prima cauſa efficiens à qua cuncta creata dependent; ita nequit ad aliquem referri finem, alias eſſet finis ultimus, & non eſſet ultimus; quia ſicut implicat quod prima cauſa efficiens ſit dependens, & independens *Et quia Deus omnium conditor,* Tert l. de Pœn. 1 *nihil non ratione providit, diſpoſuit, ordinavit, nihil non ratione tractari voluit*;

Digitized by Google

tūc autem homo rationaliter tractat, agit, diſponit, ſuaque opera ordinat, dum Deus imitatur, & cuncta quæ operatur, ad ejus gloriam refert. Qui ad illum finem ſua dirigunt opera, 1. Deum honorant, 2. à Deo honorantur, 3. multum ſibi proficiunt. 1. Mamertinus ſic Imperatori adulatur: Veſtra hæc, Imperator, veſtra laus

Paneg.2

eſt, à vobis proficiſcitur id quod per alios operatur. Quanto à fortiori laus boni operis Deo tribuenda eſt, cujus gratia tale opus factum eſt? Quod probè recognoſcit Chryſologus expendens iſtud Matthæi; Nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro

Matth.13 ſer 97. Tert. l. de Fug. 1.

tuo? *Seminaſti non ſeminavimus nos quod facimus, tibi ſemper noſtro aſſignamus auctori*. Æquiſſimum ſanè eſt, ut ad Deum referatur opus *quod ad Dei gloriam pertinet*; quia nonniſi ejus beneficio factum. Debitus Deo honor ita juſtitiæ conformis videtur Tertulliano, ut in procuranda di-

L. de idol. 21. S. Nil or. 7.

vina gloria, Chriſtianæ diſciplinæ obſervantiam potiſſimùm conſtituat. *Deum prædices, & adimpleas diſciplinam*: Nihil hoc munere gratiùs poteſt offerri Deo. Virtus hominis glorioſi, eſt victima mutila, quæ Deo non placet, & aſſimilatur donis à Caino oblatis, quæ rejicit Deus: At

Tert. l. de Vel. Virg. 1. Tertul. lib. 2. adu. Marc. 11.

virtus quam offert homo humilis, habens *faſtidium gloriæ, ſoli Deo captans placere*, maximè Deo placet; hanc acceptat, & odoratur Deus, ut patet in oblationibus ab Abel, & victimis à Noe immolatis: *Nam ad oblationes Abel advertit, & holocauſta Noe odoratus eſt libenter*. Licèt enim Deus his hoſtiis non indigeat, quia *Deus æternus non eſuriat, nec ſitiat*, nec ex his oblationibus voluptatem capiat: nam *quæ iucunditas ſive viſcerum vervecinorum, ſive nidoris ardentium victimarum*? Attamen

Tertul.

animus ſimplex, & Deum metuens offerentium ea, quæ à Deo habebant, & pabuli & ſuavis olentiæ gratiæ apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, ſed illud propter quod fiebant, ob honorem ſcilicet *Dei*. Tria præſertim munera Abel, & ſacrificia Noe præſtiterunt Deo grata, & acceptabilia; 1. animus ſanctus, & purus offerentium: 2. res oblatę, quas à Deo acceperant, ipſique offerebant in gratitudinis monumentum, 3. finis propter quem offerebant Deo res ſuas, nimirum ejus honor, & gloria.

Bona opera quæ facit Chriſtianus ſunt bona ipſiuſmet Dei; *Quando cæperit homo habere merita bona, non ſibi debet tribuere, ſed Deo*. Deo igitur tribuat bona ſua, ſed corde ſimplici propter ſolum Dei

D. Aug. l. de Grat. & lib Arb. 9.

honorem, à quo honorabitur. 2. *Quicunque glorificabit me, glorificabo eum*. Septuaginta legunt; *honorantes me honorando*, ut patet in Noe, quia à Deo fuit honoratus. Tranſacto diluvio in ſignum quod

L. 1. de Reg. 2.

non eſſet in generationibus hominum ſimile futurum, poſuit Deus arcum in nubibus, dixitque ad Noe: Hoc eſt ſignum fœderis. Nonne Dei promiſſio ſufficiens erat? ad quid ultra ſignum datur in Nubibus? Noe, quantum ex ſacris conſtat litteris, primùs in Dei honorem ædificavit altare, eique celeberrimum de cunctis pecoribus obtulit holocauſtum; Quia igitur Noe primus in Dei gloriam poſuit ſuper terram ſignum externum, nempè altare permanens: Deus quoque ad majorem Noe ſplendorem: & honorem, poſuit ſignum in nubibus cœli. *Vide quanto honore juſtum dignatur, ita cum eo paciſcitur, quaſi homo homini loquens*. Neque honorem tantum profert redditus Deo honor. 3. Sed adhuc multùm proficit. *Quod homini proficit, Deo ſervit*, dixit aliàs Tertullianus; verùm quod divino ſervit honori, grandem affert homini utilitatem. Nam debetur merces bonis operibus ſi fiant, ſed gratia quæ non debetur, pręcedit ut fiant.

Gen 9.

Chryſol. ho 26. in Gen. Tertull. l de Pœn. 1. D. Aug. l. de Ver. in 167. Tert. lib. 2. adu. Marc.

Sed, & in ipſis commerciis vitæ, & converſationis humanæ, quando duo negotiatores ineunt ſocietatem, unuſquiſque largitur partem pecuniæ neceſſariæ ad negotiandum, & colligit etiam partem utilitatis, quę ex negotiatione provenit. In bonis exequendis operibus non ſibi ſocios aſcivit Deus; *Nos operis tui facis pro tua dignatione conſortes*. Plura abſque comparatione præbet Deus quàm nos: nam Deus concurrit ad initium, progreſſum, & conſummationem operis boni, nos tantùm ſubminiſtramus liberam noſtræ voluntatis cooperationem. In illo opere in quo cum Deo habemus ſocietatem, duo ſunt; honor, & meritum. Deus ſolo honore contentus, nobis meritum relinquit, & mercedem, quam largitur in cœlis hominibus, qui eum imitantur in operando, & Chriſtianis quos in Baptiſmate creavit in operibus bonis.

Chryſol. ſer. 97.

Iſte igitur Dei radius, ut retrò ſemper prædicabatur, delapſus in Virginem quandam, & in utero ejus caro figuratus, naſcitur homo Deo miſtus, caro ſpiritu inſtructa nutritur, adoleſcit, affatur, docet, operatur, & Chriſtus eſt. Quamvis ab ipſo inſtanti incarnationis, quo Verbum unitum fuit humanitati, verè Chriſtus extiterit, tamen eſt perfectè cognitus ut Chri-

II PARS Tertul. Apol. 41.

Digitized by Google

Chriſtus, neque naſcens, neque adoleſcẽs, neque docens, ſed duntaxat operans. *Operatur*, & *Chriſtus eſt*. Chriſtianus à Chriſto nuncupatus fuit in Baptiſmate, 1. à Deo adoptatus: 2. Divinitate donatus; 3. ad cœleſtem hæreditatem deſtinatus. Verùm bonis debet vacare operibus, 1. ut tanti genitoris majeſtati reſpondeat. 2. ut gloriam acceptæ divinitatis ſuſtineat; 3. ut celeſtem hereditatem acquirat.

Tert. l. de Bapt. 1. *Nos piſciculi ſecundum noſtrum Jeſum Chriſtum, in aqua naſcimur*: In baptiſmate Deus Chriſtianos ſibi adoptat in filios, & ut de divina dignatione nequeant dubitare, Chriſtus orationem inſtituit dominicam, ut quoties dicerent Pater noſter, qui es in cœlis, meminerint ſe patris illius cœleſtis eſse filios. Chryſol. Ser. 69. *Ecce homo, tua te voce, Chriſtus hodie Dei Patris adoptat in Filium, dum ait, Pater noſter*: Chryſol. Ser. 70. & ut ſe ad tantam dignitatem ſublimatos certò cognoſcant, Dei Filius factus eſt filius hominis. *Et quid mirum ſi homines Dei conſecravit in filios, quando ſe homini dedit & aptavit in filium?* Difficile profectò creditu, & explicatu, quod homo divina filiatione donetur, ſed multò difficilius quod Dei Filius, hominis effectus ſit filius, ideoque fas non eſt de minori dubitare, cum majus adimpletum ſit in utero Virginis. Nam ut philoſophatur dubius Chryſoſtomus: Heb. 2. de Matth. Si de rebus tuis dubitas, ex illis rebus etiam credenda iſta perſuade tibi: etenim multò difficilius eſt, Deum hominem fieri, quàm hominem filium Dei. Cum igitur audieris Filium eſſe Davidis, & Abraham, cave dubites quin, & tu filius Adami, filius Dei ſis futurus. Non enim temerè, & fruſtra tantopere ſeipſum abjeciſset, niſi nos ad altum vellet ducere.

Duplex eſt Dei filius, naturalis unus, adoptatus alter, Chriſtus eſt Filius Dei naturalis, Chriſtianus (modo ſit juſtus) eſt filius Dei adoptatus: *Ipſe eſt Dei Patris adoptatus in filium*. At inter filium adoptatum & naturalem debet Chryſol. Ser. 63. *etiam qualitatis inter illos eſſe conſortium, ut iure conſiſtat collegium nominis, communione ſubſtantiæ*. In tribus autem potiſſimùm hujuſcemodi nominis, & qualitatis communio elucet: Tert. lib. 2. ad Nat. 4. 1. Filius Dei naturalis eſt à patre generatus, Chriſtianus in baptiſmate generatur à Deo. Quare Tertullianus fatur de Baptiſmo tanquam *de ſanctiſſimo lavacro novi natalis*; quia in illo Chriſtianus divinam accepit nativitatem. L. de bapt. 10. *Divinus in nobis flatus efficitur. Hic flatus divina nativitas eſt*, quoniam homines baptizati *ſunt Sancti, non tantùm Sancti, ſed iuſti: non ſolùm iuſti, ſed & filii*. D. Dion. de Cal. Hier. 2. 1. Filius Dei naturalis accipit in ſua generatione quod majus omnibus eſt, nempè divinitatem: D. Aug. l. 2. cont. Iulian. 2. Chriſtianus in baptiſmo generatus, accipit gratiam, qua nihil eſt majus in creatis. 1. 2. Q. 113. A. 4. ad 2. Nam ut docet Doctor angelicus: Bonum gratiæ unius, majus eſt quam bonum naturæ totius mundi. Quid quęſo glorioſius pro homine poteſt concipi, quàm eſse Dei filium? Ser. de Nat. Dom. Ser. 6. de Pat. Dom. *Quanta dignatio Dei, patrem hominum eſſe? quanta hominum gloria, Dei filios eſſe?* Talis & tanta illa Dei dignatio, eſt hominis gloria; ut verè fateatur ſanctus Leo: *Omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet Patrem*. Filii nobilitas ex patris ſumitur dignitate: Quare Theodoricus Rex ſcribit regi Herulorum, quem adoptat in filium: Caſsiod. l. 4. Var. *Adoptat te talis, de cujus gente tu potius formideris*. Et quidam orator Alexandri Macedonis encomium perfeciſse credidit, dicendo: *Tu es Philippi filius*. Verùm quid ſunt cuncti reges terrę in conſpectu Dei, qui Chriſtianum adoptavit in filium? Talem dignitatem omni admiratione majorem merito exiſtimat Chryſologus: Serm. 72. Omnia quæ divinitus dicta factaque referuntur, ſunt miraculo, ſunt ſtupori, ſunt pavenda mortalibus, ipſis etiam celeſtibus ſunt tremenda; ſed nihil tam ſtupet cęlum, pavet terra, expaveſcit univerſa natura, quàm quod vos eſtis hodie nobis dicentibus audituri. Servus Dominum Patrem vocare audet, judicem ſuum reus nuncupat genitorem, conditio terrena ſua ſe voce Dei adoptat in filium.) 3. Filius Dei naturalis eſt perfecta ejus imago & ſimilitudo: Chriſtianus etiam Dei adoptatus in filium, eſt ejus ſimilitudo: *Vult enim imaginem ſuam, nos etiam ſimilitudinem fieri*. Tert. l. de exh. Caſt. In creatione imaginem ſuam nobis contulit Deus; at in generatione ſuam nobis largitur ſimilitudinem. Nam per Baptiſmum *reſtituitur homo Deo adſimilitudinem eius, qui retro ad imaginem Dei fuerat*. Tert. l. de bapt. 6.

Chriſtus Dei Filius naturalis nuncupatur *repræſentator Patris*. Tert. ad. Prax. Dupliciter autem repræſentavit Patrem: inviſibiliter & viſibiliter. Inviſibiliter per Divinitatem qua erat imago Dei inviſibilis: & viſibiliter per opera humanitatis. Tert. *Per opera ergo virtutum & verba doctrinæ, manens in Filio Pater per ea videtur per quæ manet, & pereum in quo manet*. Pater in ſemetipſo inviſibilis apparebat, in operibus quę in ejus

nomine faciebat Chriſtus. Verba quæ loquebatur Dominus, & miracula quæ patrabat, Patrem repræſentabant, quem Tert. conſtat *viſibilem in Filio fieri ex virtutibus non ex perſona repræſentatione* Chriſtianus Dei filius adoptatus, æternum debet repræſentare Patrem, & indiviſibiliter, & viſibiliter. Inviſibiliter per gratiam in ejus anima inhærentem. Chriſtianus Deo debet imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Tert. l. de Idol. 15. Imaginem ut creatori: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Imaginem Cæſaris Cæſari, quæ in nummo eſt; imaginem Dei Deo quæ in homine, ut Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum*. Similitudinem adhuc Deo debet ut Patri: *Aut quomodo reddam quæ ſunt Dei* Tert. l. de Fug. in Perſ. 12. *Deo? utique proinde imaginem, & monetam ipſius, inſcriptam nomine ejus, ideſt hominem Chriſtianum*, cui impreſſa eſt ſimilitudo Dei per gratiam ſanctificantem. 3. p. q. 10. memb. 3. ad 2. Nam ut docet Doctor irrefragabilis (Gratia reducit ipſam imaginem in plenam conformitatem Dei: quia gratia eſt ipſa Dei formitas,) ſiquidem gratia confert D. Chryſ. in Pſ. 100. D. Amb. l. de bon. Mort. animæ ſanctitatem, quæ eſt *divina ſimilitudinis expreſſio*. Viſibiliter autem Chriſtianus Deum repræſentat per operationes virtutum. *Virtutibus imago Dei acquiritur, ideo qui nos pinxit quaſi auctor, pinxit virtutum coloribus*. In baptiſmate pinxit nos Deus virtutum coloribus, quia ſimul cum gratia ſanctificante dedit habitus ſpiritualium virtutum, quibus depicta fuit interius Dei ſimilitudo. Etenim Greg. Niſſ. orat. 6. de beat. *divina effigies imprimitur vitæ cum virtute conjuncta*. Actus autem virtutum quæ exterius apparent, divinum Patrem viſibiliter demonſtrant: nam D. Aug. in Pſ. 21. Serm. 5. Quad. *Virtutes ſunt characteres quibus divini vultus ſimilitudo exprimitur*. Ut autem fatur ſanctus Leo; *nihil eſt dignius quam ut homo ſit ſui auctoris imitator, & ſecundum modum propriæ facultatis divini ſit operis executor*. Hoc modo Chriſtianus, æmulabitur Chriſtum, qui indeſinenter opera Patris exequebatur, quibus Patrem repræſentabat, ſeſeque ejus Filium demonſtrabat.

Ioan. 17. Summopere exoptat Chriſtus Dei filius cenſeri apud homines: quapropter ſic Patrem deprecatur: *Clarifica me Pater claritate quam habui antequam mundus fieret*. Non poſtulat ibi 1. gloriam Divinitatis, quam non amiſit humanam ſumendo naturam; nec 2. gloriam animæ quam non habuit ab æterno, & quo fruebatur à primo inſtanti humanationis, nec 3 gloriam corporis quam non habuit ante mundi conſtitutionem, non habiturus erat, niſi poſt reſurrectionem ſuam. 4. Sed claritas quam expoſtulat Salvator eſt gloria famæ, ſcilicet ut ab hominibus verus Filius Dei habeatur. Unde ſic fatur apud D. Ambroſium: *Opinionem de te hominibus hujus mundi infunde, ut cognoſcante te Deum verum, & tu hanc de me illis confirma opinionem, ut credant me tuum Filium, & verum Deum*. Hanc autem opinionem confirmabat per opera, quæ etiam ex dæmonum confeſſione teſtabantur, & ſuadebant hominibus, verè eſſe Filium Dei. Chriſtianus à Deo adoptatus, ſtudere debet virtuti, *qui ſe* Chryſol. ſer. 65. L. 3. Civ. *Dei filium credit, dictu, vita, moribus, honeſtate, tanto reſpondeat Genitori*. Varro apud D. Auguſtinum ultro patitur quod ſeſe Heroes ex divina proſapia natos, licèt falſo, exiſtiment, quia hac cognitione ſublimia concipiunt, & maxima exequuntur facinora, ne tanti generis degeneres videantur. Chriſtianus à Deo adoptatus, ſuis moribus ſe Dei filium debet demonſtrare, paternam redolere indolem. D. Cypr. de Or. Do. *Meminiſſe & ſcire debemus ut quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, ſic ſibi placede & ipſe de nobis* Qui divinos ſapiunt mores cœleſti Patri placent: Boleslaus paternam imaginem collo ferebat appenſam, ut recogitaret ſuam vitam paternis virtutibus debere eſſe conformem, ne tanti genitoris filius adulterinus videretur. Chriſtianus Dei filius, D. Dion. de Eccleſ. Hier. S. Leo Ser. 2. de jejun. decem. menſ. Chryſ. l. Ser. 70. ut tantæ reſpondeat dignitati debet *quantum fieri poteſt conſequi ſanctam cum Deo ſimilitudinem*, virtutis operibus ſtudendo, quia *non aliter in nobis erit dignitas divinæ majeſtatis, niſi imitatio fuerit voluntatis*. Menedemus Antigoni avus rogatus à nepote, quomodo ſe gereret in convivio ad quod erat invitatus: nihil aliud reſpondit, niſi *Filius regis es*; docens illum nihil agere regia ſtirpe indignum. Chriſtiane, *ſi te Dei filium eſſe fateris, vive quaſi Dei filius, ut actu, vita, virtutibus, tanto poſſis reſpondere Genitori*, & ſuſtinere participationem divinitatis, quam in baptiſmo aſſecutus es.

2. *Tentabis ad hæc de nomine Dei, ut* Tert. l. 1. adv. Mar. 7. *paſſivo, & in alios quoque permiſſo*. Quamvis non ſit niſi unus Deus per eſſentiam: *ſolitudinem quandam de ſingularitate præ-* Tert. l. 1. adv. Mar. 4. *ſtantia ſua poſſidens*: tamen quot ſunt probi Chriſtiani, tot ſunt Dii per participationem, quibus de tali dignitate ſic blanditur Iſidorus Clarus. *Tempus eſt*

ut

ut vos ita alloqui incipiam, non ut homines
Orat. 33 in Luc. *tantum; ſed poſtquam Chriſtianam philoſo-*
D. Iuſt. Orat. 8. in Græc. *phiam profiteri cœpiſtis, ut Deos:* quia gra-
tiam acceperunt in baptiſmate, quæ cum
ſit divinæ participatio naturæ, *Deos ex*
mortalibus facit. Gratiam autem largitur
Spiritus ſanctus Chriſtianis, quos in ba-
ptiſmo ſanctificat, & ad ſtatum ſublimat
divinum; & ob hanc cauſam apud Va-
tem Regium Deus Deorum loqui perhi-
betur: quia, ut elucidat Magnus Baſi-
L. 5. adv. Eunom. lius, *per Spiritum ſanctum etiam quilibet*
Sanctorum Deus eſt: nam Deus Deorum,
id eſt Sanctorum, loquutus eſt. Talis &
tanta eſt hæc Dei dignatio, & juſti di-
gnitas, ut ad eam cognoſcendam neceſ-
ſe ſit, ut idem Spiritus qui eam donavit,
1. Cor. 2. nos ſuo illuſtret lumine: *Nos autem non*
ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spi-
ritum, qui ex Deo eſt; ut ſciamus quæ à
Deo donata ſunt nobis. Scilicet ut ex-
pendit S. Iſidorus, *ad cognoſcendam Chriſtia-*
D. Hil. Can. 1. in Matth. *ni divinitatem, divino opus eſt ſpiritu*. Dæ-
mon protoparentes *divini nominis ambi-*
D. Dion. Ep. 1. ad Caium. *tione corruperat*, & Deus ſua bonitate
Chriſtianis largitur gratiam qua Dei no-
minantur, & ſunt. *Per Deitatem intel-*
lige munificam Dei gratiam nos bonos, &
Deos conſtituentem: hoc enim donum origo
eſt & cauſa, qua Dii efficimur, pariterque
boni.

Quanto major eſt divina illa nobilitas,
tanto majorem, & ſanctiorem expoſtulat
in Chriſtiano vitam. Qui in ſæculo nobi-
D. Bern. Ser. 32. in Cant. litate pollent, vel dignitate præeminent,
magna autem quoniam magni ſunt. Quanta
à fortiori tentare debet Chriſtianus, cujus
nobilitas eſt non terrena, ſed cœleſtis non
humana ſed divina? Moralis Philoſophus
lumine fidei deſtitutus aſſeverat quod
idem eſt bene vivere, & vivere ſecundùm na-
L. de beat. 8. *turam*. At licet hoc verum ſit de vita hu-
mana, quæ naturæ vires non ſuperat, &
conformis eſt rationi; non tamen de vita
Chriſtiana, quæ eſt ſupernaturalis, &
debet eſſe conformis gratiæ: Ut enim
Hom. 16. in Matth. bellè ait propoſitum Origenes. Deus *vult*
ſuos meliores omni natura. Chriſtianus di-
Coloſ. 1. vinitate donatus, tenetur vivere *dignè*
Deo. Dignè Deo Patre qui eum adopta-
vit in filium: dignè Chriſto Deo qui fecit
illum divinitatis participem: dignè Spiri-
ritu ſancto Deo qui dedit illi gratiam &
ſanctitatem; dignè ſemetipſo Deo, ut
Tert. lib. 2. adv. Marc. vita *Deo digna* ſublimem ſuam ſuſtineat
dignitatem, & non fallaci, ſed veraci no-
Chryſol. Ser. 70. mine vocitetur Deus: *Nomen Dei quod*
per ſe ſanctum eſt, aut ſanctificatur in nobis
noſtro actu, aut noſtro actu blaſphematur in
gentibus. Qui criminoſam ducunt vitam
ſuis moribus Dei nomen dehoneſtant, in
eis nomen Dei eſt paſſivum; ut ſupra di-
xit Tertullianus, quia per illos injuriam,
& infamiam patitur; tanto magis culpa-
biles quanto ſanctiſſimum illud nomen
majori eſt veneratione honorandum. Qui
verò ſanctè vivunt, & dignè Deo, ma-
gnum merentur elogium: Chriſtianus
Dei nomine inſignitus divinè vivens, ſuo
nomini probè reſpondens eſt encomiis
commendandus. Nam honoratur in terra
quia à Deo adoptatur; honoratur in cœlo,
nam ſanctis, & divinis operibus æternam
acquirit fœlicitatem.

3. Tertullianus expendens iſtud Davi- Lib. 5. adv. Marc. 9.
dicum: *Deus judicium tuum regi da, & ju-*
ſtitiam tuam filio regis; per regem intelli-
git Chriſtum; per Filium verò regis
intelligit Chriſtianum: *filii enim Chriſti*
ſunt qui in illo renaſcuntur. Deus autem
dat judicium regi, quia Chriſtus accepit à
Patre judicandi poteſtatem: *Pater non ju-* Ioan.
dicat quemquam, ſed omne judicium dedit
Filio. Juſtitiam verò filio regis; quia erga
Chriſtianum juſtitiam exercet, bona ejus
remunerando opera; & ut ait Vates Re-
gius: *Juſtitia ejus ſuper filios filiorum*. Ubi Pſ. 102.
D. Auguſtinus; *ſed filios noſtros dicit opera*
noſtra; filios filiorum mercedem operum no-
ſtrorum. Deus ergà Chriſtianos quos beat, Pſ. 102.
oſtentat 1. miſericordiam & bonitatem:
2. magnificentiam, & liberalitatem, 3. ju-
ſtitiam, & æquitatem. Idcircò beati- Rom. 6.
tudo triplici nomine exprimitur. Nam
1. dicitur corona miſericordiæ. *Qui co-*
ronat te in miſericordia, & miſerationibus.
2. Gratia nuncupatur: *Gratia Dei vita*
æterna, 3. Corona juſtitiæ vocitatur:
In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.
Nominatur autem 1. corona miſericor- 2. Tim. 4.
diæ, quia Deus miſericordiam, & bo-
nitatem ſuam oſtentat: 2. Gratia, quia
Deus magnificentiam, & liberalitatem
ſuam demonſtrat: corona juſtitiæ, quia
Deus juſtitiam, & æquitatem ſuam ma-
nifeſtat.

Coronat Deus in miſericordia, & mi- D. Aug. l. de Grat. & l. Arb. 9.
ſerationibus: *quia ejus miſeratione bona*
operamur, quibus corona redditur. In viri-
bus autem potiſſimum divina elucet mi-
ſericordia: 1. quia jacentem erexit, ægro-
to medicinam præbuit, vulneratum ſa-
navit, peccatorem à peccati ſervitute li-
beravit. (Idoneus eſt homo ad vulneran-
dum ſe, nunquid idoneus eſt ad ſanan-
dum ſe? Quando vult ægrotat non quan-
do

Digitized by Google

do vult ſurgit. Ut jaceret ægrotus, intemperantiam ſuam habuit neceſſariam: ut ſurgat autem, neceſſariam habuit artificis medicinam. (Neque tantùm miſericors Deus jacentem erexit, ægroto medicinam paravit: ſed 2. ad benè operandum indebitum præbuit auxilium. Omnino non recipit homo ex malo in bonum commutari, niſi hoc in illo agat indebita, & gratuita miſericordia Dei.) Diverſimodè ſe habet homo erga bonum & malum. Ad faciendum malum ſe ſolo ſufficit, ad faciendum bonum ſe ſolo, ſine gratiæ auxilio non ſufficit, & ob hanc cauſam reddet omnino Deus, & mala pro malis, quoniam juſtus eſt; & bona pro bonis, quoniam bonus, & juſtus. In remunerando bono bonitatem ſimul, & juſtitiam exhibet, quia 3. dum præmiat noſtra merita, coronat ſua dona, quæ nobis miſericorditer dedit. Ut enim ait D. Auguſtinus: Cui autem redderet coronam juſtus judex, ſi non donaſſet gratiam miſericors pater? Et quomodo eſſet ipſa corona juſtitiæ? niſi præceſſiſſet gratia, quæ juſtificat impium? quomodo iſta debita redderentur, niſi prius illa gratuita donarentur?

D. Aug. in Pſ. 98.

D. Aug. l. 2. cont. duar. Ep. Pelag. 20.

D. Aug. l. de Grat. & lib. Ar. 23.

l. de Grat. & libero Arb. 6.

Deus erga Chriſtianos eſt adhuc 2. liberalis, & magnificus: & hæc divina liberalitas, & magnificentia manifeſtatur maximè in tribus. 1. Quia prima gratia ſive actualis ſive habitualis, eſt gratia à Deo data: Bona autem opera, quibus comparatur beatitudo, ſunt fœtus gratiæ illius æquè ac humanæ voluntatis, & ita gloria eſt præmium gratiæ liberaliter à Deo datæ. Quod profundè declarat D. Auguſtinus. Formamur & creamur à Deo in operibus bonis, quæ non præparavimus nos, ſed præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Itaque, Fratres chariſſimi, ſi vita noſtra nihil eſt aliud quàm Dei gratia: ſine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa cui datur: ſed illa cui datur tantummodo gratia eſt, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium ejus eſt, gratia eſt pro gratia, tanquam merces pro juſtitia, ut verum ſit quod reddit unicuiq; Deus ſecundum opera ſua. Ex mente D. Auguſtini gloria datur gratis, quia correſpondet primæ gratiæ quæ data eſt gratis; deinde datur, ut præmium gratiæ, quia per gratiam comparata eſt: datur etiam ut merces voluntatis humanæ, quæ formata à gratia produxit opera gloriæ meritoria: in quo 2. maximè Dei ſplendet liberalitas, & magnificentia, qui opera parvi momenti inæſtimabili fœlicitate compenſat. Nam opera quæ ex Dei gratia, & cum Dei gratia facimus, ſunt levia, beatitudo autem eſt pro ſua magnitudine intolerabilis. *Bonorum quorumdam intolerabilis eſt magnitudo*: Opera noſtra fiunt in momento temporis; his tamen debetur *gloria in ſæcula ſæculorum, corona æternitatis*; quam 2. magnificè largitur præmiando ultra meritum. Illa autem corona æternitatis, 3. nuncupatur corona juſtitiæ: quia Deus erga Chriſtianos juſtitiam, & æquitatem oſtentat.

Lib. de Grat. & Lib. Arb. 8.

Tert. l. de Pat. 1.

Tert. l. ad Mart. 3.

In tribus adhuc elucet divina juſtitia, 1. In pacto quod ultro fecit Deus. *Non leviter nobiſcum pactus eſt Spiritus ſanctus: etiam ultrò pactus, quo magis honorandus*. Juſtitia non reperitur inter Deum, & creaturam, quæ neceſſariò ab illo dependet, neque inter patrem, & filium pupillum, qui non eſt ſui juris, ſed voluntate paterna gubernatur: Deus tamen juſtitiam ſtabilire volens inter ſe & hominem, Chriſtianum emancipavit, ut eſſet ſui juris, & liberè gratiæ cooperans, valeret efficere opera propria æternæ fœlicitatis digna. Quod ſic declarat Tertullianus: *Ut ergo bonum jam ſuum haberet homo emancipatum ſibi à Deo, & fieret proprietas jam boni in homine, de inſtitutione adſcripta eſt illi, (quaſi libripens emancipati à Deo boni.) libertas, & poteſtas arbitrii, quæ efficeret bonum ut propriam, jam ſpontè præſtari ab homine*. Emancipato filio pater facultates largitur queis valeat negotiari: ingenuo ſuæ poteſtatis, & libertatis emancipato Chriſtiano, præſtat cœleſtis Pater bona gratiæ, quibus ſibi æternam valeat comparare fœlicitatem. *Compenſatione res acta eſt, lucrati ſumus plura, ut aliqua præſtemus*. Deus adultis cœleſtem non largitur gratis fœlicitatem: gloriam eis offert, modo adimpleant initum pactum, bonaque faciant opera. *Nihil aliud vim, & facultatem baptiſmi exiſtimare debemus, quàm ſecundæ vitæ, & purioris rationis pactum*, pactum initum obligat paciſcentes. 2. Deus juſtitiam ſuam commendat, benè merentibus præſtans beatitudinem. Fidelis eſt, & quod promiſit fideliter ſervat, quare ut juſtus gloriam conſequatur, ſufficit ut bona opera exhibeat. *Dico ego opera mea regi*: quia ut ait Apoſtolus Juſtus alloquens: *Non eſt injuſtus Deus, ut obliviſcatur operis veſtri*. Deus nequit de injuſtitia culpari. *Uſque adcò juſtitia etiam* ple-

Tert. l. de Pud. 12.

L. 2. adv. Marc. 6.

Tertull.

Greg. Naz. Or. ſanct. Bapt.

Pſ. 44.

Hebr. 6.

Tert. lib. 2. adv. Marc. 13.

Digitized by Google

Tert. l. de Pud. 12.

plenitudo eſt divinitatis ipſius exhibens Deum perfectum. Si Deus pro plenitudine juſtitiæ ſuæ pollicitam ex pacto offert Chriſtianis fœlicitatem modo appoſitam ſervent conditionem: qui conditionem non adimplent, ſunt ingrati erga Deum: *Sponſionem ejus nemo diſſolvit, niſi ingratus*: Hos Deus pro ſua juſtitia, 3. tanquam filios ſpurios, & cœleſtis hæreditatis indignos rejicit.

D. Aug. Orat. adv. 5. Hær.

Tert. lib. 2 adv. Mar. 2.

Tert. l. de Pud. 19.

Nemo de jure hæreditate potiri poteſt, niſi teſtatoris adimpleat voluntatem, & appoſitas in teſtamento ſervet conditiones. Chriſtianis velut legitimis conditionaliter tantum cœleſtem dedit Deus hæreditatem: ſcilicet ut efficerent *opera Deo digna*. Sceleroſi Chriſtiani non vacant bonis operibus; imò criminoſam ducunt vitam, & gravia quæque committunt ſcelera, quæ nos hæreditate, & adoptione divina indignos demonſtrant: quia *hæc non admittet omnino, qui natus ex Deo fuerit, non futurus Dei filius ſi admiſerit*. Deus non agnoſcit velut ſuum filium, peccatorem ſanctitate, & gratia deſpoliatum, nec ſuam largitur hæreditatem extraneo, qui non facit opera quibus prædeſtinatus à præſcito diſcriminatur.

III. PARS.

Tert. lib. 2 adv. Mar. 12.

l. de An. 49.

Tert lib. 2 adv. Mar. 12.

A primordio Creator tam bonus, quam juſtus: pariter & utrumque proceſſit: bonitas ejus operata eſt mundum, juſtitia modulata eſt. In mundi productione ſuam Deus bonitatem, & juſtitiam demonſtravit: Bonitatem, res creatas producendo, quibus bonitatis ſuæ veſtigia largitus eſt: Juſtitiam ſeparando creaturas ab invicem. Nam *Juſtitia opus eſt, quod inter lucem & tenebras ſeparatio pronunciata eſt, inter diem, & noctem, inter cœlum & terram*. In negotio ſalutis eodem modo ſe habet Deus: ſuam etenim bonitatem, & juſtitiam oſtentat. Bonitatem, qua vult omnes homines ſalvos fieri, quibus media ad ſalutem conſequendam ſufficienter ſubminiſtrat: *Nulla gens jam Dei extranea eſt, in omnem terram, & in terminos orbis, Evangelio coruſcante*. Juſtitiam, qua electos à reprobis ſeparat. Decretum prædeſtinationis bona juſtorum opera complectitur, tanquam rationes ob quas adultis largitur gloriam, vel ſaltem tanquam conditiones ſine quibus fœlicitatem non conſequuntur: quia *omnia ut bonitas concepit, ita juſtitia diſtinxit*. Hæc juſtitia ad bona reſpiciens opera, ſeparat lucem à tenebris, diem à nocte, cœlum à terra. Lux Chriſtianos denotat, tenebræ ethnicos; dies Catholicos ſignificat, nox hæreticos; cœlum electos figurat, terra reprobos. Bona igitur opera, in divina prædeſtinatione (modo jam enodato) incluſa, ſeparant 1 Chriſtianum ab ethnico, 2. Catholicum ab hæretico, 3. electum à reprobo.

Apol. 46.

Tertull.

Tertull.

Tert. l. de Car. Chr. 4.

Tert. l. de Bapt. 8.

Tert. l. de Mon. 8.

in Octav. Tertull. Apol 45.

1. Plura refert Tertullianus quibus Chriſtianus ab ethnico diſcriminiatur: *Neque ſcientia, neque de diſciplina æquamur*. In præſentiarum tria tantum proponam, quæ mihi præcipua videntur: nempè doctrinæ veritatem, vitæ ſanctitatem, morum probitatem. Fides præſtat doctrinæ veritatem; gratia vitæ ſanctitatem; virtutis opus morum probitatem. His tribus ſplendet Chriſtianus, quibus ab ethnico diſcriminatur, qui non habet 1. doctrinæ veritatem, 2. vitæ ſanctitatem, 3. morum probitatem. Non 1. doctrinæ veritatem; nam *Philoſophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant: Chriſtiani & neceſſariò appetunt, & integrè præſtant, ut qui ſaluti ſuæ curant*. Ethnicus 1. quæ naturam tantum ſpectant, contemplatur, veritates ſupernaturales non cognoſcit: Chriſtianus ſublimia quæque attingit myſteria, quorum *veritatem ex fide præſtat*. Ethnicus 2. non habet vitæ ſanctitatem, qui Chriſtiani in baptiſmo ſanctificati propria videtur: *Evangelium Joannis prædicans Spiritum columbæ corpore delapſum deſediſſe ſuper Dominum*, ejus denotat ſanctitatem. Sanctitas appropiatur Spiritui ſancto, qui ſupra Chriſtum ſedens ejus ſanctitatem demonſtrat. *Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus columbæ figura delapſus ad Dominum, ut natura Spiritus ſancti declararetur per animal ſimplicitatis, & innocentiæ*. Idem Spiritus ſanctus ſuper aquas intinctorum adhuc requieſcit, ut ab eo ſanctificatæ habeant vim ſanctificandi eos, qui ſanctum ſuſcipiunt baptiſma. Hanc ſanctitatem & vitæ innocentiam à Chriſtianis adultis expoſtulat Salvator, *cum ad ſimplicitatem columbæ provocat avis innocuæ*; quos hoc nota ab ethnicis voluit diſcriminari. Cæcilius paganus Chriſtianis exprobrat apud Minutium, quod *occultis ſe notis & inſignibus noſcunt*. Cui reſpondet Octavius: *Sic nos non notaculo corporis, ut putatis, ſed innocentiæ ſigno facilè dignoſcimus*, de qua audacter gloriantur, quaſi ipſis ſolis conveniat. *Nos ergo ſoli innocentes, quid mirum? ut à perfectò magiſtro revelatam, & fideliter cuſtodimus, ut ab incontemptibili diſpectore mandatam. Vobis autem humana æſtimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperavit. Inde nec plena nec adeò timenda eſtis, diſciplinæ ad innocentiæ veritatem, Quanta eſt prudentia hominis*

ad demonſtrandum quid verè bonum? quanta auctoritas ad exigendum? Tam illa falli facilis, quam iſta contemni. Tria ad Chriſtianorum ſanctitatem concurrunt: 1. principium formale ſanctitatis, nempè gratia quam largitur eis Spiritus ſanctus, 2. directorium, nempè fidei doctrina, quæ eos dirigit ad vitæ ſanctitatem, 3. motivum quod eos excitat ad ſanctè vivendum; nempè Dei auctoritas, qui Sanctis æternam præparavit mercedem, & iniquis interminabile ſupplicium: His innocentiæ, & ſanctitatis fulcris erant deſtituti gentiles. Nam 1. erant non gratia ſanctificati, ſed atrocibus criminibus contaminati: & licèt in cordibus eorum lex naturalis fuerit ſcripta, erat tamen paſſionibus, & vitiis obnubilata. 2. Erant eruditi à Philoſophis erroribus obnoxiis: qui quamvis *de Prophetarum rivis ſitim ingenii ſui rigaverint, ſed homines gloriæ, & eloquentiæ ſolius libidinoſi, ſi quid in ſanctis offenderunt digeſtis, exinde regeſtum pro inſtituto curioſitatis ad propria verterunt; neque ſatis credentes divina eſſe, quo minus interpolarent, nec ſatis intelligentes ut adhuc tum ſubnubila; etiam ipſis Judæis obumbrata, quorum propria videbantur*. Verùm quavis ex parte edocti ſint gentiles Philoſophi, vel Poetarum fabulis; vel Sophiſtarum argutiis; vel dæmonum ingeniis, vel Prophetarum latrociniis: *Vota quæque & conſonantia propheticis aut aliunde commendant, aut alior ſum ſubornant, cum maxima injuria veritatis, quam efficiunt aut adjuvari falſis, aut patrocinari*. 3. Gentiles ab hominibus mortalibus vitæ rationem acceperant; quorum præceptum eis contemptibile videbatur: ad quod obſervandum non movebantur, nec timore pœnæ, nec ſpe mercedis æternæ. *Quod ſi de probitate deſendam*, bonis operibus tanquam notis apertis, Chriſtiani ab Ethnicis diſcriminantur; quamquam ſe jactitent paganam religionem eſſe Chriſtiana meliorem: quia tempore idololatriæ campi abundarunt frumento, arbores fuerunt onuſtæ fructibus, concordia viguit in civitatibus, provinciæ in obſequio permanſerunt, pax ubique regnavit, floruit imperium, generatim cuncta ſunt proſpera: at ſtatim ac orta eſt Chriſtiana Religio, concordia fugata eſt à civitatibus provinciæ factionibus fuerunt agitatæ; bellum ubique graſſatum eſt, imperium defloruit campi fuerunt ſteriles, & adverſitas cuncta devaſtavit. Huic rationi reſpondent ſanctus Juſtinus Martyr: bonitatem religionis non eſſe captandam ex adverſa, vel proſpera fortuna, nam perſæpè probi adverſitate premuntur, & improbi proſperitate florent: ſed *ex bonis operibus tanquam quibuſdam notis Chriſtianorum ſanctitatem dignoſcere oportet*. Bonis autem operibus non dedecorantur gentiles, ſed potius pravitate dedecorantur; ut fusè demonſtrant Tertullianus. Quod ſi nonnulli eorum de bonis moribus commendantur, non de vera probitate, ſed de fallaci, & mentita virtuto laudantur. Eſto autem quod aliquorum vera fuerit virtus, eorum tamen opera fuerunt duntaxat moralia, non autem cœleſtis felicitatis meritoria. Nam ut ait D. Auguſt. (Opera tua præterita antequam crederes, vel nulla erant: vel ſi bona videbantur, inania erant: Si enim nulla erant; ſic eras quaſi homo ſine pedibus, aut vexatis pedibus ambulare non valens. Si autem bona videbantur antequam crederes, currebas quidem, ſed præter viam currendo errabas potiùs quam perveniebas.) Cujus hanc rationem reddit: *Sunt opera quæ videntur bona ſide Chriſti, & non ſunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo ſunt bona*. Carent namque principio, & fine bonitatis. Principio, quia non ſunt à gratia: Fine, quia non referuntur ad Deum.

Tertull. Apol. 47. — *Tertull. de Ido. 2.* — *Tertull. Apol. 46.* — *Q. 162. Apol. 46.* — *Tract. 10. in Ep. Ioa.* — *Tract. 15. in Ioan.*

Chriſtianus eſt *veritatis cuſtos*. Plures tamen ſunt hac ætate fucati Chriſtiani qui non ſunt cuſtodes veritatis, vel ſi cuſtodiunt eam, in injuſtitia detinent, Chriſtianos comparat D. Auguſtinus hominibus in luce exiſtentibus, quia luce fidei illuſtrantur: Gentiles verò hominibus denſiſſimis in tenebris verſantibus. Homo in luce exiſtens ſi claudat oculos nihil videt, non ſecus ac ille qui in tenebris aperit oculos. Ethnicus cæcutiens eſt ad bonum, qui quantumvis aperiat oculos, eſt in tenebris, fide deſtitutus: *Ut bona opera ſequantur, præcedit fides, nec ulla ſunt bona opera, niſi quæ ſequuntur præcedentem fidem*. Pravus verò Chriſtianus in luce exiſtens, claudit oculos, nec eos aperit, ut benè operetur: *Chriſtianum certè profeſſio facit, & vita*: Ille verò vitam ducit ſuæ profeſſioni contrariam, & depravatis ſuis moribus ſe non habere Chriſtianam fidem demonſtrat. Quo argumento falſos Chriſtianos inſequuntur gentiles apud ſanctum Juſtinum. Aut enim, ajunt, Chriſtiani credunt quod prædicant, de judicio ultimo, de inferno, de paradiſo, & aliis profeſſionis ſuæ documentis, aut non credunt

Tertull. Apol. 4. in Pſ. 25. — *D. Aug in Pſ 67.* — *D. Aug l. q. Vet. & Nov. Teſt. c. 102.*

dunt, ſi credunt ſtulteſcunt ducere vitam ſuæ fidei contrariam. Si non credunt, ſunt deluſores docendo tanquam vera, quæ vera non credunt. Eadem ratiocinatione Saladinus Ægypti Sultanus pungebat S. Ludovici fratres, alioſque nobiles Francos captivitatem ſuam ægrè ferentes. Aut enim creditis Chriſtum verum Deum, & hominem paſſum, & crucifixum, ut vobis patiendi præberet exemplum: aut non creditis. Si non creditis, immeritò & imprudenter tot maria ſulcaſtis, tot peragraſtis regiones, ut pro ejus religione mecum decertaretis. Quod ſi creditis, non debetis ægrè ferre pati aliquid ad exemplum Domini veſtri qui prior paſſus eſt, & ideò paſſus, ut vos ſuo ad patiendum accenderet exemplo. Eodem telo jaculat Divus Bernardus quemvis Chriſtianum. *Credis in Chriſtum? fac Chriſti opera: ut vivat fides tua*. Quod ſi Chriſtum non imitaris nec facis Chriſtiani opera, ſignum eſt te non habere fidem. Nec mirum ſi ſceleroſus Chriſtianus amiſſa conſcientia, & animæ ſanctitate, amittat fidem & doctrinæ veritatem.

Joinv. in Vit S. Ludov.

Ser. 24. in Cant.

Chriſtianus nuncupatur à Tertulliano, *integrator veritatis*: quia veram profitens fidem, eam debet vitæ ſanctimonia integrare. Chriſtiani ſanctitatem duplici via venatur D. Auguſtinus via ſcilicet affirmationis, & negationis: Via negationis removet vitia, & crimina à Chriſtiano. *Ille verè Chriſtianus eſt, qui furtum non facit, qui falſum teſtimonium non dicit, qui non mentitur, nec perjurat, qui adulterium non committit*: Vis affirmationis virtutes cum Chriſtiano componit: *Chriſtianus juſtitiæ bonitatis, integritatis, patientiæ, innocentiæ, caſtitatis, prudentiæ, humilitatis, nomen eſt*. Si ſecundum regulas Divus Auguſtinus examinetur vita Chriſtianorum hujuſce ætatis, perpauci ſunt in quibus non reperiantur vitia, quæ ſeparant à Chriſtiano, & reperiantur virtutes queis notificatur Chriſtianus. Probroſum & fallacem Chriſtianum interrogat D. Chryſoſtomus: Unde potero te deprehendere Chriſtianum? A verbo? ab habitu? à victu? à loco? à converſatione? ab opere? Non à verbo, nam Chriſtianus profert verba pietatis: tu vero non habes niſi ſermones laſciviæ, detractionis, blaſphemiæ, & impietatis. Non ab habitu, nam Chriſtianus eſt modeſtè indutus; tu verò in luxu veſtium calendarium expendis. Non à victu, quia Chriſtiani victus eſt ſobrius, & moderatus; tu verò gulæ, & ebrietati indulges. Non à loco, Chriſtianus Eccleſias ad prandum, pauperum domos ad eorum miſeriam ſublevandam, frequentat; tu verò theatrum, tabernas, & lupanaria. Non ab opere, nam Chriſtianus bonis vacat operibus; tu verò totus es ſceleribus, & vitiis addictus.

Apol. 46.

Serm 216. de Temp.

L. de vit. Chr. 6.

In cap. 1. Matth.

Chriſtiani veræ religionis homines. Veritas cujuslibet rei in conformitate cum ſuis principiis ſita eſt. Veritas hominis in conformitate actionum ejus cum ratione conſiſtit: veritas Chriſtiani in conformitate cum ſua diſciplina. Tunc eſt homo veræ religionis, cum ejus opera ſunt *religioſa, & fidelia etiam ſancta in religione*. Quod ſi noſtra opera ſunt criminoſa, *arcemur à religionis proprietate*, ſumuſque ethnicis deteriores. Ex Philoſopho homo qui vitam ſuam non componit juxta regulam rationis, 1. delinquit, quia agit contra propriam naturam, quæ rationalis eſt, 2. ab homine degenerat, & ad bellvæ vilitatem ſe deiicit, quia agit per paſſionem, quæ eſt principium quo movetur bellva, 3. eſt ſupplicio mulctandus, quia ſtabilitum à Deo ordinem pervertit. Chriſtianus qui ſuæ non reſpondet religioni, nec componit ſuam vitam juxta principia diſciplinæ quam profitetur, 1. male agit, quia veritati fidei contradicit, 2. à Chriſtiano degenerat, quia ethnicè vivit, 3. eſt infideli deterior, quia quo majori illuſtratur lumine, eo magis eſt reus, & graviori pœna puniendus. Chriſtiani probè viventes duplici de cauſa ſunt ethnicis præponendi. Tum quia eorum religio eſt abſque ulla comparatione dignior; tum quia eorum vita eſt melior. At Chriſtiani ſceleroſi ſunt gentilibus præferendi, & poſtponendi. Præferendi, ratione diſciplinæ poſtponendi, ratione vitæ. *Igitur qui meliores nos multo cunctis, quæ ſunt in mundo, gentibus judicamus; in plurimis eſſe deteriores dico; in quibuſdam meliores. Victu enim & peccatis ſumus deteriores; lege autem catholica ſine comparatione meliores. Injuſti ſunt Barbari, & nos hoc ſumus infideles ſunt Barbari, & nos hoc ſumus: cupidi ſunt Barbari, & nos hoc ſumus, impudici ſunt Barbari, & nos hoc ſumus: omnium denique improbitatum atque impuritatum pleni ſunt Barbari, & nos hoc ſumus*: & conſequenter falsò de religione gloriamur: injuſtè Chriſtianum deferimus nomen: nam Chriſtianus innocuam tenetur ducere vitam, bonis vacare operibus, quibus diſcriminatur, tum ab ethnico, tũ ab hæretico.

Tertull. Apol. 24.

Tert. lib. 1. adv. Mar. 20.

Tertull. Apol. 24.

Salvi. l. 4. Gubern. Dei.

Tert. l. de bapt. 8

2. Fi-

Digitized by Google

gratia divina inſpirationis operetur ; nam quod maximè bonum , id maximè penes Deum , nec alius quiſquam qui poſſidet diſpenſat , ut cuique dignatùr . Diverſimodè ſe habet humana voluntas ad bonum , & ad malum: ſe ſola fertur ad malum, nec ad hoc Dei indiget auxilio ; ad bonum verò ferri nequit abſque gratiæ divinę beneficio . *Quid facit homo male, ipſius eſt hominis ; quod facit bene , de beneficio Dei eſt .*

D. Aug. in Pſ. 91.

Ideò male facit , qui pravam habet voluntatem : ideò benè facit , quia bonam habet

D. Aug. l. de Grat. & lib. Arb.

voluntatem: Hanc autem voluntatis bonitatem habet à gratia : (Semper ineſt nobis voluntas libera , ſed non ſemper eſt bona . Aut enim à juſtitia libera eſt , quando ſervit juſtitiæ , & tunc eſt bona . Gratia verò Dei ſemper bona eſt : & per hanc fit ut homo bonæ voluntatis , qui priùs fuit voluntatis malæ.) Neque tantùm gratia pręveniente indiget voluntas , ſed etiam gratia adhuc ſanctificans eſt ei neceſſaria ut

Tert. l. de An. 35.

ſit bona, & benè agat . Etenim *Spiritus, & virtus extrinſecus conferuntur Dei gratia .* Gratia ſanctificans eſt principium meriti , principium autem meriti non cadit ſub meritum , ſed à Deo datur gratis , & ab illa humana voluntas bona efficitur, & vi-

L. 1. Quaſ. ad Simpliſcian q. 2.

res ad benè operandum mutuatur . Quod bellè elucidat D. Auguſtinus . (Primò eſt gratia , conſequenter ſunt bona opera : non quæ gratiam pariant , ſed quæ gratia pariantur . Non enim ut ferveat calefacit ignis, ſed quia fervet . Nec ideò benè currit rota ut rotunda ſit , ſed quia rotunda eſt . Sic nemo propterea benè operatur , ut accipiat gratiam, ſed quia accepit. Quomodo enim poteſt juſtè vivere , qui non fuerit juſtificatus ? quomodo ſanctè vivere qui non fuerit ſanctificatus ; vel omnino vivere, qui non fuerit vivificatus ? Juſtificat autem gratia, ut juſtificatus poſſit juſtè vivere. Primò igitur eſt gratia, ſecundò ſunt opera bona .) 3. *Quæ ut imple-*

Tert. l. de Or. 4.
D. Aug. Ep. 95. ad Innoc.

re poſſimus , opus eſt Dei voluntate , ideſt gratia concomitante , quæ bonam adiuvet hominis voluntatem . *Diſtinguenda eſt lex & gratia . Lex jubere novit , gratia iuvare . Nec lex juberet niſi eſſet voluntas ; nec gratia juvare , ſi ſat eſſet voluntas .* Ita nihilominùs gratia adjuvat voluntatem , ut nullo modo ejus vulneret libertatem : *Liberum arbitrium ideò non tollitur , quia juvatur ; ſed ideò iuvatur , quia non tollitur* . Neque ſolum tollitur, ſed ſimul cum

D. Aug. Ep. 89. ad Hilar. q. 1.

gratia liberè bonum operatur .

Gratia Dei tria in nobis operatur : ſcilicet bonam cogitationem , bonam voluntatem , & bonum opus . Bonam cogitationem operatur in nobis ſine nobis , quia gratia ſuis illuſtrationibus mentem prævenit, & irradiat . bonam voluntatem non operatur in nobis ſine nobis , nam illuſtrata , & excitata per gratiam prævenientem voluntas , liberè ad ſuſcipiendā gratiam ſanctificantem ſe diſponit . Tandem bonum opus non operatur in nobis ſine nobis ; nam gratia, & voluntas ſunt boni operis duo principia partialia , quæ non agunt ſeorſim , nec ſucceſſivè unum poſt aliud , ſed ſimul , coniunctim , codemque temporis momento ; quia ex his duobus principiis partialibus conflatur principium totale à quo bonum opus producitur. Et ſicut in generatione prolis pater unam partem non generat , nec mater alteram , neque medietas patri, & medietas matri tribuitur , ſed pater ſimul cum uxore, una & eadem actione totam generat prolem , & è converſo , utrique etiam tota tribuitur proles. Eodem modo , ait D. Bernardus ; *non partim gratiam , partim liberum arbitrium ; ſed totum ſingula , opere individuo peragunt . Totum quidem hoc , & totum illa ; ſed ut totum in illo , ita totum ex illa .* Inde præ ſtupore exclamat D. Bernardus . *O eximiam dignitatem , ut coadiutores Dei, cooperatores Spiritus-ſancti , imo & promeritores regni nos eſſe præſumamus ?* Quod meremur per opera , quæ à bona procedunt voluntate , & terminantur ad bonum .

De Lib. Arb.

2. Divina voluntas ad extra operans produxit bonum . Duplex eſt objectum divinæ voluntatis . Motivum unum, terminativum aliud . Motivum eſt eſſentialis Dei bonitas ; terminativum ſunt creaturæ ad quas terminatur operatio ejus externa . Utrumque eſt bonum, motivum eſſentialiter, & infinitè ; terminativum finitè , & participatione ſecundum gradum bonitatis quem largita eſt liberè divina voluntas . Illam operum divinarum bonitatem Marcioni obiicit Tertullianus: *Aſpice ad ſummam qualia ſermo fructificaverit . Et dixit Deus ; Fiat , & factum eſt ; & vidit Deus quia bonum ; non quaſi neſciens bonum , niſi videret ; ſed quia bonum ideò videns , honorans , & conſignans , & diſpungens bonitatem operum dignatione conſpectus .*

L. 1. adv. Marc. 4.

Deum imitari debet homo , ut commendetur *de opere bonitas* : oportet ut ſit aliqua proportio inter imaginem, & ſuum prototypum: Conveniens quippe eſt , ut talia ſint (cæteris paribus) humana opera , *qualia decet opera.*

Tert. l. 1. adv. Marc. 23
Tert. l. de Bapt. 2.

Digitized by Google

opera divina; quod tunc erunt ſi bonitate ſplendeant.

Verùm perpauci ſunt bonitatem operantes hoc tempore: *quo juſtitia rareſcit, & iniquitas increbreſcit, bonarum omnium diſciplinarum cura torpeſcit*. Quod experientia ſatis apparet, nec alia indiget probatione: 1. Plerique ſiquidem homines praua agunt voluntate: bona voluntas gratia ſanctificatur, voluntatem quę divinam in agendo imitatur: *Quam autem ſanctitatem noſtram, voluntatem Dei dicat, ex contrariis quæ prohibet, agnoſceris*. 2. Deus eis abundè ſubminiſtrat cuncta ad benè operandum neceſſaria: nam fide eos illuminat, gratia ſollicitat, auxilium præſtat, legum diſciplinam ſuppeditat, *habentes gubernacula diſciplinæ, & timoris inſtrumenta Legem, & Prophetas*: & tamen fidei lumen obnubilant, gratiæ motionem reſpuunt, diſciplinam contemnunt legem tranſgrediuntur, Deum minitantem non metuunt, mercedem virtuti propoſitam vilipendunt, & *de vitiis peſſima* committunt: 3. Dei externum *opus mundiſſimum eſt*: tum quia à ſancta procedit voluntate; tum quia ad bonum terminatur: ipſorum verò opus eſt contaminatam: tum quia oritur à voluntate ſceleroſa, criminibus maculata: tum quia in probroſis quibuſque vitis occupantur. Quibus poſſet idem exprobrari quod gentilibus Romanis Tertulianus, *Vos quidem balneis, & cauponis, & lupanaribus operantibus*.

Tertul. Apol. 10. — Tert. lib. 5. Marc 15. — Tert. l. de pud 7 — Tertul. l. adu Val. 16. — Tert. l. de Paſſ. 5. — Apol. 40.

Operarii ſunt in triplici differentia: 1. Nonnulli operarii iniquitatis: 2. alii operarii vanitatis: 3. tertii, bonitatis: 1. Operarii iniquitatis ſunt peccatores, qui faciunt opera ex ſuo genere mala. Omne namque opus eſt ex ſua natura, vel bonum, ut eleemoſynam dare: vel indifferens, ut deambulare: vel malum, ut furtum, vel homicidium patrare: illorum autem opera non ſunt indifferentia, neque bona. *Non ergo natura optima ſunt illa, quę à Deo non ſunt auctore naturæ*: quia Deus non eſt auctor peccati: *Nec idem habendus eſt delicti auctor, qui invenitur interdictor, imò, & condemnator*. 2. Operarii vanitatis illi ſunt, qui opus ex natura ſua bonum faciunt; ut inde gloriam captent, qui pauperibus munera largiuntur, Eccleſiæ jejunia obſervant, ut bonum nomen acquirant apud homines: cujuſmodi erant Phariſæi in lege Moſaica: hujuſmodi ſunt hypocritæ in lege Evangelica: qui contra Domini mandatum: *Cavete autem facere juſtitiam veſtram, coram hominibus, ut videamini ab eis*, nihil agunt niſi videantur. Hi habent quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem ejus abnegant, *Non erat quod videbatur, & quod erat mentiebatur*; ſunt ſepulchra de albata, plena oſſibus mortuorum; extrinſecus ovium deferunt habitum, intrinſecus ſunt lupi rapaces: *Putativus habitus, putativus actus: imaginarius operator, imaginaria opera*. Operarii bonitatis illi ſunt, qui bonum benè faciunt, quorum opera commendantur; tum ex parte principii quod bonum eſt, nempè voluntas bona gratia ſanctificata; tum ex parte finis ad quem ordinantur. *Tunc recta ſunt opera, cùm in illum finem diriguntur, qui eſt Chriſtus*. Præbendum quidem eſt aliis virtutis exemplum, ut ædificentur, & Deus glorificetur; quomodo iſtud Davidicum intelligit D. Auguſtinus. (Jubilate Deo omnis terra, pſallite autem nomini ejus.) *Si jubilatis quod Deus audiat, pſallite etiam quod homines videant, & audiant, ſed non propter nomen veſtrum*, Non ſufficit facere bonum, ſed bonum benè faciendum eſt, cum puritate cordis, & rectitudine intentionis: quia, ut docet ex Dionyſio Theologia Moralis (Bonum ex integra cauſa, malum ex quocumque defectu:) Ut autem bonum opus *ex cõſcientia integra* facere valeas, (finem attende, in finem canta quo fine facias vide. Si ideò facis ut tu glorificeris, hoc prohibuit: ſi autem ideò ut Deus glorificetur, hoc juſſit, Pſallite ergo non nomini veſtro, ſed nomini Dei veſtri. Vos pſallite, ille laudetur; vos benè vivite, ille glorificetur.

Tert. l de chiſt. ſam 7. — Tert. l 2. adu Mar. 9. — Matth. 6. — Tert. l 1. adu. Mar. 8. — Tertul. — D. Aug. Pſal. 69. — Pſ 61. — Tert. l de Sp. ſt. 6. D. Aug in pſ 65.

3. *Gloriæ ſuæ cauſa Deus molitus eſt mundum*; neque ſi propter ſemetipſum valuit producere mundum: quia agens ſi ordinatè agat, non ſolum ſibi proponit aliquem finem, ſed adhuc finem ipſius agentis dignum. Deus qui eſt agens infinitum, & eſſentialis ratio, cujus ordinata ſunt opera, omnia ad ſemetipſum ut ad finem ultimum ordinavit; ſi etenim ad alium ordinaſſet finem, Deus non eſſet finis ultimus; quod repugnat: quia ſicut nequit ab aliqua cauſa efficiente dependere, quia eſt prima cauſa efficiens à qua cuncta creata dependent; ita nequit ad aliquem referri finem, alias eſſet finis ultimus, & non eſſet ultimus; quia ſicut implicat quod prima cauſa efficiens ſit dependens, & independens *Et quia Deus omnium conditor nihil non ratione providit, diſpoſuit, ordinavit, nihil non ratione tractari voluit*;

Tertul. l. adu Herm. 10. — Tert l. de Pan. 1

tũc autem homo rationaliter tractat, agit, diſponit, ſuaque opera ordinat, dum Deus imitatur, & cuncta quæ operatur, ad ejus gloriam refert. Qui ad illum finem ſua dirigunt opera, 1. Deum honorant, 2. à Deo honorantur, 3. multum ſibi proficiunt. 1. Mamertinus ſic Imperatori adulatur: Veſtra hæc, Imperator, veſtra laus [*Paneg. 2*] eſt, à vobis proficiſcitur id quod per alios operatur. Quanto à fortiori laus boni operis Deo tribuenda eſt, cujus gratia tale opus factum eſt? Quod probè recognoſcit Chryſologus expendens iſtud Matthæi; Nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro [*Matth. 13. ſer. 97.*] tuo? *Seminaſti non ſeminavimus nos quod facimus, tibi ſemper noſtro aſſignamus au*- [*Tert. l. de Fug. 1.*] *ctori*. Æquiſſimum ſanè eſt, ut ad Deum referatur opus *quod ad Dei gloriam pertinet*; quia nonniſi ejus beneficio factum. Debitus Deo honor ita juſtitiæ conformis videtur Tertulliano, ut in procuranda di- [*L. de idol. 21.*] vina gloria, Chriſtianæ diſciplinæ obſer- [*S. Nil or. 7.*] vantiam potiſſimùm conſtituat. *Deum prædices, & adimpleas diſciplinam*: Nihil hoc munere gratiùs poteſt offerri Deo. Virtus hominis glorioſi, eſt victima mutila, quæ Deo non placet, & aſſimilatur donis à Caino oblatis, quæ reiicit Deus: At [*Tert. l. de Vel. Virg. 3.*] virtus quam offert homo humilis, habens *faſtidium gloriæ, ſoli Deo captans placere*, [*Tertul. lib. 2. adu. Marc. 11.*] maximè Deo placet; hanc acceptat, & odoratur Deus, ut patet in oblationibus ab Abel, & victimis à Noe immolatis: *Nam ad oblationes Abel advertit, & holocauſta Noe odoratus eſt libenter*. Licèt enim Deus his hoſtiis non indigeat, quia *Deus æternus non eſuriat, nec ſitiat*, nec ex his oblationibus voluptatem capiat: nam *quæ jucundi*- [*Tertul.*] *tas ſive viſcerum vervecinorum, ſive nidoris ardentium victimarum*? Attamen *animus ſimplex, & Deum metuens offerentium ea, quæ à Deo habebant, & pabuli & ſuavis olentiæ gratiæ apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, ſed illud propter quod fiebant, ob honorem ſcilicet Dei*. Tria præſertim munera Abel, & ſacrificia Noe præſtiterunt Deo grata, & acceptabilia; 1. animus ſanctus, & purus offerentium: 2. res oblatę, quas à Deo acceperant, ipſique offerebant in gratitudinis monumentum, 3. finis propter quem offerebant Deo res ſuas, nimirum ejus honor, & gloria.

Bona opera quæ facit Chriſtianus ſunt bona ipſiuſmet Dei; *Quando cœperis ho*- [*D. Aug. l. de Grat. l. b. Arb. 9.*] *mo habere merita bona, non ſibi debet tribuere, ſed Deo*. Deo igitur tribuat bona ſua, ſed corde ſimplici propter ſolum Dei honorem, à quo honorabitur. 2. *Quicunque glorificabit me, glorificabo eum*. Septuaginta legunt; *honorantes me honoran*- [*l. 1. de Reg. 2.*] *do*, ut patet in Noe, quia à Deo fuit honoratus. Tranſacto diluvio in ſignum quod non eſſet in generationibus hominum ſimile futurum, poſuit Deus arcum in nubibus, dixitque ad Noe: Hoc eſt ſignum fęderis. Nonne Dei promiſſio ſufficiens erat? ad quid ultra ſignum datur in Nubi- [*Gen 9.*] bus? Noe, quantum ex ſacris conſtat litteris, primùs in Dei honorem ædificavit altare, eique celeberrimum de cunctis pecoribus obtulit holocauſtum; Quia igitur Noe primus in Dei gloriam poſuit ſuper terram ſignum externum, nempè altare permanens: Deus quoque ad majorem Noe ſplendorem: & honorem, poſuit ſignum in nubibus cœli. *Vide quanto honore juſtum* [*Chryſoſt. ho 26. in Gen.*] *dignatur, ita cum eo paciſcitur, quaſi homo homini loquens*. Neque honorem tan- [*Tertull. l de Pœn.*] tum profert redditus Deo honor. 3. Sed adhuc multùm proficit. *Quod homini pro*- [*D. Aug. l. de Ver. in 167.*] *fecit, Deo ſervit*, dixit aliàs Tertullianus; verùm quod divino ſervit honori, gran- [*Tert. lib. 2. adu. Mar.*] dem affert homini utilitatem. Nam debetur merces bonis operibus ſi fiant, ſed gratia quæ non debetur, pręcedit ut fiant.

Sed, & in ipſis commerciis vitæ, & converſationis humanæ, quando duo negotiatores ineunt ſocietatem, unuſquiſque largitur partem pecuniæ neceſſariæ ad negotiandum, & colligit etiam partem utilitatis, quę ex negotiatione provenit. In bonis exequendis operibus non ſibi ſocios aſcivit Deus; *Nos operis ſui facis pro tua dignatione conſortes*. Plura abſque comparatione præbet Deus quàm nos: nam [*Chryſol. ſer. 97.*] Deus concurrit ad initium, progreſſum, & conſummationem operis boni, nos tantùm ſubminiſtramus liberam noſtræ voluntatis cooperationem. In illo opere in quo cum Deo habemus ſocietatem, duo ſunt; honor, & meritum. Deus ſolo honore contentus, nobis meritum relinquit, & mercedem, quam largitur in cœlis hominibus, qui eum imitantur in operando, & Chriſtianis quos in Baptiſmate creavit in operibus bonis.

Iſte igitur Dei radius, ut retrò ſem- [*II PARS*] *per prædicabatur, delapſus in Virginem* [*Tertul.*] *quandam, & in utero ejus caro figuratus*, [*Apol. 41.*] *naſcitur homo Deo miſtus, caro ſpiritu inſtructa nutritur, adoleſcit, affatur, docet, operatur, & Chriſtus eſt*. Quamvis ab ipſo inſtanti incarnationis, quo Verbum unitum fuit humanitati, verè Chriſtus extiterit, tamen eſt perfectè cognitus ut Chri-

Digitized by Google

Chriſtus,neque naſcens, neque adoleſcés, neque docens,ſed duntaxat operans. *Operatur*, & *Chriſtus eſt*. Chriſtianus à Chriſto nuncupatus fuit in Baptiſmate, 1. à Deo adoptatus: 2. Divinitate donatus; 3. ad cœleſtem hæreditatem deſtinatus. Verùm bonis debet vacare operibus,1.ut tanti genitoris majeſtati reſpondeat: 2.ut gloriam acceptæ divinitatis ſubſtineat; 3. ut cœleſtem hæreditatem acquirat.

Tert. l. de Bapt.

1. *Nos piſciculi ſecundum noſtrum Jeſum Chriſtum, in aqua naſcimur*: In baptiſmate Deus Chriſtianos ſibi adoptat in filios, & ut de divina dignatione nequeant dubitare, Chriſtus orationem inſtituit dominicam,ut quoties dicerent Pater noſter qui es in cœlis, meminerint ſe patris illius cœleſtis eſse filios. *Ecce homo, tua te voce, Chriſtus hodie Dei Patris adoptat in Filium, dum ait, Pater noſter*: & ut ſe ad tantam dignitatem ſublimatos certò cognoſcant, Dei Filius factus eſt filius hominis. *Et quid mirum ſi homines Dei conſecravit in filios, quando ſe homini dedit & apeavit in filium?* Difficile profectò creditu, & explicatu, quod homo divina filiatione donetur, ſed multò difficilius quod Dei Filius, hominis effectus ſit filius, ideoque fas non eſt de minori dubitare, cum majus adimpletum ſit in utero Virginis. Nam ut philoſophatur dubius Chryſoſtomus: Si de rebus tuis dubitas, ex illis rebus etiam credenda iſta perſuade tibi: etenim multò difficilius eſt, Deum hominem fieri, quàm hominem filium Dei. Cum igitur audieris Filium eſſe Davidis, & Abraham, cave dubites quin, & tu filius Adami,filius Dei ſis futurus. Non enim temerè, & fruſtra tantopere ſeipſum abjeciſset, niſi nos ad altum vellet ducere.

Chryſol. Ser. 69.
Chryſol. Ser. 70.
Heb 2. de Matth.

Duplex eſt Dei filius, naturalis unus, adoptatus alter, Chriſtus eſt Filius Dei naturalis;Chriſtianus (modo ſit juſtus) eſt filius Dei adoptatus: *Ipſe eſt Dei Patris adoptatus in filium*. At inter filium adoptatum & naturalem debet *etiam qualitatis inter illos eſſe conſortium, ut iure conſiſtat collegium nominis, communione ſubſtantiæ*. In tribus autem potiſſimùm hujuſcemodi nominis, & qualitatis communio elucet: 1. Filius Dei naturalis eſt à patre generatus, Chriſtianus in baptiſmate generatur à Deo. Quare Tertullianus fatur de Baptiſmo tanquam *de ſanctiſſimo lavacro novi natalis*; quia in illo Chriſtianus divinam accepit nativitatem. *Divinus in nobis ſtatus efficitur. Hic ſtatus divina nativitas eſt*, quoniam homines baptizati *ſunt Sancti, non tantùm Sancti, ſed iuſti: non ſolùm iuſti, ſed & filii*. 1. Filius Dei naturalis accipit in ſua generatione quod majus omnibus eſt, nempè divinitatem: Chriſtianus in baptiſmo generatus, accipit gratiam, qua nihil eſt majus in creatis. Nam ut docet Doctor angelicus: Bonum gratiæ unius, majus eſt quam bonum naturæ totius mundi. Quid queſo glorioſius pro homine poteſt concipi, quàm eſse Dei filium? *Quanta dignatio Dei, patrem hominum eſſe? quanta hominum gloria, Dei filios eſſe?* Talis & tanta illa Dei dignatio,eſt hominis gloria; ut verè fateatur ſanctus Leo: *Omnia dona excedit, hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet Patrem*. Filii nobilitas ex patris ſumitur dignitate: Quare Theodoricus Rex ſcribit regi Herulorum,quem adoptat in filium: *Adoptat te talis, de cujus gente tu potius formideris*. Et quidam orator Alexandri Macedonis encomium perfeciſse credidit, dicendo: *Tu es Philippi filius*. Verùm quid ſunt cuncti reges terræ in conſpectu Dei,qui Chriſtianum adoptavit in filium? Talem dignitatem omni admiratione majorem merito exiſtimat Chryſologus. Omnia quæ divinitus dicta factaque referuntur,ſunt miraculo, ſunt ſtupori, ſunt pavenda mortalibus,ipſis etiam cœleſtibus ſunt tremenda: ſed nihil tam ſtupet cœlum, pavet terra,expaveſcit univerſa natura,quàm quod vos eſtis hodie nobis dicentibus audituri. Servus Dominum Patrem vocare audet, judicem ſuum reus nuncupat genitorem, conditio terrena ſua ſe voce Dei adoptat in filium.)3.Filius Dei naturalis eſt perfecta ejus imago & ſimilitudo: Chriſtianus etiam Dei adoptatus in filium, eſt ejus ſimilitudo: *Vult enim imaginem ſuam, nos etiam ſimilitudinem fieri*. In creatione imaginem ſuam nobis contulit Deus; at in generatione ſuam nobis largitur ſimilitudinem. Nam per Baptiſmum *reſtituitur homo Deo adſimilitudinem eius, qui retro ad imaginem Dei fuerat*.

Chryſol. Ser. 63.
Tert. lib. 2. ad Nat. 4.
L. de bapt. 20.

D. Dion. de Cœl. Hier. 2.
D. Aug. l. 2. con. Iulian. 2.
1. 2. Q. 113. A. 4. ad 2.
Ser. de Nat. Dom. Ser. 6. de Pat. Dom.
Caſſiod. l. 4 Var.
Serm. 72.
Tert. l. de exh. Caſt.
Tert. l. de bapt. 6.

Chriſtus Dei Filius naturalis nuncupatur *repræſentator Patris*. Dupliciter autem repræſentavit Patrem: inviſibiliter & viſibiliter. Inviſibiliter per Divinitatem qua erat imago Dei inviſibilis: & viſibiliter per opera humanitatis. *Per opera ergo virtutum & verba doctrinæ, manens in Filio Pater per ea videtur per quæ manet, & per eum in quo manet*. Pater in ſemetipſo inviſibilis apparebat, in operibus quę in ejus

Tert. l. adv. Prax.
Tert.

no-

nomine faciebat Chriſtus. Verba quæ loquebatur Dominus, & miracula quæ patrabat, Patrem repræſentabant, quem Tert. conſtat *viſibilem in Filio fieri ex virtutibus non ex perſonæ repræſentatione* Chriſtianus Dei filius adoptatus, æternum debet repræſentare Patrem, & indiviſibiliter, & viſibiliter. Inviſibiliter per gratiam in ejus anima inhærentem. Chriſtianus Deo debet imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Tert. l. de Idol. 15. Imaginem ut creatori: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Imaginem Cæſaris Cæſari, quæ in nummo eſt; imaginem Dei Deo quæ in homine, ut Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum*. Similitudinem adhuc Deo debet ut Patri: *Aut quomodo reddam quæ ſunt Dei Deo? utique proinde imaginem, & monetam ipſius, inſcriptam nomine ejus, idest hominem Chriſtianum*, cui impreſſa eſt ſimilitudo Dei per gratiam ſanctificantem. Tert. l. de Fug. in Perſ. 12. Nam ut docet Doctor irrefragabilis, (Gratia reducit ipſam imaginem in plenam conformitatem Dei: quia gratia eſt ipſa Dei formitas,) ſiquidem gratia confert animæ ſanctitatem, quæ eſt *divinæ ſimilitudinis expreſſio*. 3. p. q. 10. memb. 3. ad 2. Viſibiliter autem Chriſtianus Deum repræſentat per operationes virtutum. D. Chryſ. in Pſ. 100. D. Amb. l. de bon. Mort. *Virtutibus imago Dei acquiritur, ideo qui nos pinxit quaſi auctor, pinxit virtutum coloribus*. In baptiſmate pinxit nos Deus virtutum coloribus, quia ſimul cum gratia ſanctificante dedit habitus ſpiritualium virtutum, quibus depicta fuit interius Dei ſimilitudo. Etenim Greg. Niſſ. orat. 6. de beat. *divina effigies imprimitur vitæ cum virtute conjuncta*. Actus autem virtutum quæ exterius apparent, divinum Patrem viſibiliter demonſtrant: nam D. Aug. in Pſ. 11. Serm. 5. Quad. *Virtutes ſunt characteres quibus divini vultus ſimilitudo exprimitur*. Ut autem fatur ſanctus Leo; *nihil eſt dignius quam ut homo ſit ſui auctoris imitator, & ſecundum modum propriæ facultatis divini ſit operis executor*. Hoc modo Chriſtianus, æmulabitur Chriſtum, qui indeſinenter opera Patris exequebatur, quibus Patrem repræſentabat, ſeſeque ejus Filium demonſtrabat.

Ioan. 7. Summopere exoptat Chriſtus Dei filius cenſeri apud homines: quapropter ſic Patrem deprecatur: *Clarifica me Pater claritate quam habui antequam mundus fieret*. Non poſtulat ibi 1. gloriam Divinitatis, quam non amiſit humanam ſumendo naturam; nec 2. gloriam animæ quam non habuit ab æterno, & quo fruebatur à primo inſtanti humanationis, nec 3 gloriam corporis quam non habuit ante mundi conſtitutionem, non habiturus erat, niſi poſt reſurrectionem ſuam. 4. Sed claritas quam expoſtulat Salvator eſt gloria famæ, ſcilicet ut ab hominibus verus Filius Dei habeatur. Unde ſic fatur apud D. Ambroſium: *Opinionem de te hominibus hujus mundi infunde, ut cognoſcante te Deum verum, & tu hanc de me illis confirma opinionem, ut credant me tuum Filium, & verum Deum*. Hanc autem opinionem confirmabat per opera, quæ etiam ex dæmonum confeſſione teſtabantur, & ſuadebant hominibus, verè eſſe Filium Dei. Chriſtianus à Deo adoptatus, ſtudere debet virtuti, *qui ſe Dei filium credit, dictu, vita, moribus, honeſtate, tanto reſpondeat Genitori*. Chryſol. ſer. 65. L. 3. Civ. Varro apud D. Auguſtinum ultro patitur quod ſeſe Heroes ex divina proſapia natos, licèt falſo, exiſtiment, quia hac cognitione ſublimia concipiunt, & maxima exequuntur facinora, ne tanti generis degeneres videantur. Chriſtianus à Deo adoptatus, ſuis moribus ſe Dei filium debet demonſtrare, paternam redolere indolem. D. Cypr. de Or. Do. *Meminiſſe & ſcire debemus ut quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, ſic ſibi placeds & ipſe de nobis* Qui divinos ſapiunt mores cœleſti Patri placent. Boleſlaus paternam imaginem collo ferebat appenſam, ut recogitaret ſuam vitam paternis virtutibus debere eſſe conformem, ne tanti genitoris filius adulterinus videretur. Chriſtianus Dei filius, ut tantæ reſpondeat dignitati debet *quantum fieri poteſt conſequi ſanctam cum Deo ſimilitudinem*, virtutis operibus ſtudendo, quia *non aliter in nobis erit dignitas divinæ majeſtatis, niſi imitatio fuerit voluntatis*. D. Dion. de Eccleſ. Hier. S. Leo Ser. 2. de ieiun. decem. menſ. Chryſ l. Ser. 70. Menedemus Antigoni avus rogatus à nepote, quomodo ſe gereret in convivio ad quod erat invitatus: nihil aliud reſpondit, niſi *Filius regis es*; docens illum nihil agere regia ſtirpe indignum. Chriſtiane, *ſi te Dei filium eſſe fateris, vive quaſi Dei filius, ut actu, vita, virtutibus, tanto poſſis reſpondere Genitori*, & ſuſtinere participationem divinitatis, quam in baptiſmo aſſecutus es.

2. *Tentabis ad hæc de nomine Dei, ut paſſivo, & in alios quoque permiſſo*. Tert. l. 1. adv. Mar. 7. Quamvis non ſit niſi unus Deus per eſſentiam: *ſolitudinem quandam de ſingularitatè præſtantia ſua poſſidens*: tamen quot ſunt Tert. l. 1. adv. Mar. 4. probi Chriſtiani, tot ſunt Dii per participationem, quibus de tali dignitate ſic blanditur Iſidorus Clarus. *Tempus eſt*

ut

Orat. 33 in Luc. *ut vos ita alloqui incipiam, non ut homines tantum; ſed poſtquam Chriſtianam philoſophiam profiteri cœpiſtis, ut Deos:* quia gra-
D. Iuſt. Orat. 8. in Grac. tiam acceperunt in baptiſmate, quæ cum ſit divinæ participatio naturæ, *Deos ex mortalibus facit.* Gratiam autem largitur Spiritus ſanctus Chriſtianis, quos in baptiſmo ſanctificat, & ad ſtatum ſublimat divinum; & ob hanc cauſam apud Vatem Regium Deus Deorum loqui perhibetur: quia, ut elucidat Magnus Baſi-
L. 5 adv. Eunom. lius, *per Spiritum ſanctum etiam quilibet Sanctorum Deus eſt: nam Deus Deorum, id eſt Sanctorum, loquutus eſt.* Talis & tanta eſt hæc Dei dignatio, & juſti dignitas, ut ad eam cognoſcendam neceſſe ſit, ut idem Spiritus qui eam donavit,
1. Cor. 2. nos ſuo illuſtret lumine: *Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo eſt; ut ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis.* Scilicet ut expendit S. Iſidorus, *ad cognoſcendam Chriſtia-*
D. Hil. Can. 3. in Matth. *ni divinitatem, divino opus eſt ſpiritu.* Dæmon protoparentes *divini nominis ambi-*
D. Dion. Ep. ad Caius. *tione corruperat*, & Deus ſua bonitate Chriſtianis largitur gratiam qua Dei nominantur, & ſunt. *Per Deitatem intellige munificam Dei gratiam nos bonos, & Deos conſtituentem: hoc enim donum origo eſt & cauſa, qua Dii efficimur, pariterque boni.*

Quanto major eſt divina illa nobilitas, tanto majorem, & ſanctiorem expoſtulat in Chriſtiano vitam. Qui in ſæculo nobi-
D. Bern. Ser. 32. in Cant. litate pollent, vel dignitate præeminent, *magna autem quoniam magni ſunt.* Quanta à fortiori tentare debet Chriſtianus, cujus nobilitas eſt non terrena, ſed cœleſtis non humana ſed divina? Moralis Philoſophus lumine fidei deſtitutus aſſeverat quod *idem eſt bene vivere, & vivere ſecundùm na-*
L. de beat. *turam.* At licet hoc verum ſit de vita humana, quæ naturæ vires non ſuperat, & conformis eſt rationi; non tamen de vita Chriſtiana, quæ eſt ſupernaturalis, & debet eſſe conformis gratiæ. Ut enim
Hom. 16. in Matth. bellè ait propoſitum Origenes. *Deus vult*
Coloſ. 1. *ſuos meliores omni natura.* Chriſtianus divinitate donatus, tenetur vivere *dignè Deo.* Dignè Deo Patre qui eum adoptavit in filium: dignè Chriſto Deo qui fecit illum divinitatis participem: dignè Spiritu ſancto Deo qui dedit illi gratiam & ſanctitatem; dignè ſemetipſo Deo, ut
Tert. lib. 4. adv. Marc. vita *Deo digna* ſublimem ſuam ſuſtineat dignitatem, & non fallaci, ſed veraci no-
Chryſol. Ser. 70. mine vocitetur Deus: *Nomen Dei quod per ſe ſanctum eſt, aut ſanctificatur in nobis noſtro actu, aut noſtro actu blaſphematur in gentibus.* Qui criminoſam ducunt vitam ſuis moribus Dei nomen devenuſtant, in eis nomen Dei eſt paſſivum; ut ſupra dixit Tertullianus, quia per illos injuriam, & infamiam patitur; tanto magis culpabiles quanto ſanctiſſimum illud nomen majori eſt veneratione honorandum. Qui verò ſanctè vivunt, & dignè Deo, magnum merentur elogium: Chriſtianus Dei nomine inſignitus divinè vivens, ſuo nomini probè reſpondens eſt encomiis commendandus. Nam honoratur in terra quia à Deo adoptatur; honoratur in cœlo, nam ſanctis, & divinis operibus æternam acquirit fœlicitatem.

3. Tertullianus expendens iſtud Davi- Lib. 5. adv. Marc 9.
dicum: *Deus judicium tuum regi da, & juſtitiam tuam filio regis;* per regem intelligit Chriſtum; per Filium verò regis intelligit Chriſtianum: *filii enim Chriſti ſunt qui in illo renaſcuntur.* Deus autem dat judicium regi, quia Chriſtus accepit à
Patre judicandi poteſtatem: *Pater non ju-* Ioan.
dicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio. Juſtitiam verò filio regis; quia erga Chriſtianum juſtitiam exercet, bona ejus remunerando opera; & ut ait Vates Re-
gius: *Juſtitia ejus ſuper filios filiorum.* Ubi Ps. 102.
D. Auguſtinus; *ſed filios noſtros dicit opera noſtra; filios filiorum mercedem operum no-*
ſtrorum. Deus ergà Chriſtianos quos beat, Ps. 102.
oſtentat 1. miſericordiam & bonitatem: 2. magnificentiam, & libertatem, 3. ju-
ſtitiam, & æquitatem. Idcircò beati- Rom. 6.
tudo triplici nomine exprimitur. Nam 1. dicitur corona miſericordiæ: *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.* 2. Gratia nuncupatur: *Gratia Dei vita æterna*, 3. Corona juſtitiæ vocitatur: *In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.*
Nominatur autem 1. corona miſericor- 2. Tim. 4.
diæ, quia Deus miſericordiam, & bonitatem ſuam oſtentat: 2. Gratia, quia Deus magnificentiam, & liberalitatem ſuam demonſtrat: corona juſtitiæ, quia Deus juſtitiam, & æquitatem ſuam manifeſtat.

Coronat Deus in miſericordia, & mi- D. Aug. l. de Grat. & l. Arb. 9.
ſerationibus: *quia ejus miſeratione benè operamur, quibus corona redditur.* In viribus autem potiſſimum divina elucet miſericordia: 1. quia jacentem erexit, ægroto medicinam præbuit, vulneratum ſanavit, peccatorem à peccati ſervitute liberavit. (Idoneus eſt homo ad vulnerandum ſe, nunquid idoneus eſt ad ſanandum ſe? Quando vult ægrotat non quan-

Digitized by Google

do vult ſurgit. Ut jaceret ægrotus, in-
D. Aug. in Pſ. 98. temperantiam ſuam habuit neceſſariam;
ut ſurgat autem, neceſſariam habuit arti-
ficis medicinam. (Neque tantùm miſe-
ricors Deus jacentem erexit, ægroto me-
dicinam paravit: ſed 2. ad benè operan-
D. Aug. li. 2. cont. duar. Ep. Pelag. 20. dum indebitum præbuit auxilium. Om-
nino non recipit homo ex malo in bonum
commutari, niſi hoc in illo agat indebita,
& gratuita miſericordia Dei.) Diverſi-
modè ſe habet homo erga bonum & ma-
lum. Ad faciendum malum ſe ſolo ſufficit,
ad faciendum bonum ſe ſolo, ſine gratiæ
auxilio non ſufficit, & ob hanc cauſam
D. Aug. l. de Grat. & lib. Ar. reddet omnino Deus, & mala pro malis,
quoniam juſtus eſt; & bona pro bonis, quo-
niam bonus, & juſtus. In remunerando
bono bonitatem ſimul, & juſtitiam exhi-
bet, quia 3. dum præmiat noſtra merita,
coronat ſua dona, quæ nobis miſericordi-
l. de Grat. & libero Arb. 6. ter dedit. Ut enim ait D. Auguſtinus:
Cui autem redderet coronam juſtus ju-
dex, ſi non donaſſet gratiam miſericors
pater? Et quomodo eſſet ipſa corona ju-
ſtitiæ? niſi præceſſiſſet gratia, quæ ju-
ſtificat impium? quomodo iſta debita red-
derentur, niſi prius illa gratuita donaren-
tur?

Deus erga Chriſtianos eſt adhuc 2. libe-
ralis, & magnificus: & hæc divina libera-
litas, & magnificentia manifeſtatur maxi-
mè in tribus. 1. Quia prima gratia ſive
actualis ſive habitualis, eſt gratia à Deo
data: Bona autem opera, quibus compara-
tur beatitudo, ſunt fœtus gratiæ illius
æquè ac humanæ voluntatis, & ita gloria
eſt præmium gratiæ liberaliter à Deo da-
Lib. de Grat. & Lib. Arb. 2. tæ. Quod profundè declarat D. Auguſti-
nus. Formamur & creamur à Deo in ope-
ribus bonis, quæ non præparavimus nos,
ſed præparavit Deus, ut in illis ambule-
mus. Itaque, Fratres chariſſimi, ſi vita no-
ſtra nihil eſt aliud quàm Dei gratia: ſine
dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ red-
ditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis
datur, quia gratis data eſt illa cui datur;
ſed illa cui datur tantummodo gratia eſt,
hæc autem quæ illi datur, quoniam præ-
mium ejus eſt, gratia eſt pro gratia, tan-
quam merces pro juſtitia, ut verum ſit
quod reddit unicuiq; Deus ſecundum ope-
ra ſua. Ex mente D. Auguſtini gloria da-
tur gratis, quia correſpondet primæ gra-
tiæ quæ data eſt gratis; deinde datur, ut
præmium gratiæ, quia per gratiam com-
parata eſt: datur etiam ut merces volun-
tatis humanæ, quæ formata à gratia pro-
duxit opera gloriæ meritoria: in quo 2.
maximè Dei ſplendet liberalitas, & ma-
gnificentia, qui opera parvi momenti
inæſtimabili fœlicitate compenſat. Nam
opera quæ ex Dei gratia, & cum Dei gra-
tia facimus, ſunt levia, beatitudo au-
tem eſt pro ſua magnitudine intolerabi-
lis. *Bonorum quorumdam intolerabilis eſt* Tert. l. de Pat. 1.
magnitudo: Opera noſtra ſiunt in momen-
to temporis; his tamen debetur *gloria in*
ſæcula ſæculorum, corona æternitatis; quam Tert. l. ad Mart. 3.
2. magnificè largitur præmiando ultra me-
ritum. Illa autem corona æternitatis,
3. nuncupatur corona juſtitiæ: quia Deus
erga Chriſtianos juſtitiam, & æquitatem
oſtentat.

In tribus adhuc elucet divina juſtitia, Tert. l. de Pud. 12.
1. In pacto quod ultro fecit Deus. *Non le-*
viter nobiſcum pactus eſt Spiritus ſanctus:
etiam ultrò pactus, quo magis honorandus.
Juſtitia non reperitur inter Deum, &
creaturam, quæ neceſſariò ab illo depen-
det, neque inter patrem, & filium pupil-
lum, qui non eſt ſui juris, ſed voluntate
paterna gubernatur: Deus tamen juſti-
tiam ſtabilire volens inter ſe & homi-
nem, Chriſtianum emancipavit, ut eſſet
ſui juris, & liberè gratiæ cooperans, vale-
ret efficere opera propria æternæ fœlici-
tatis digna. Quod ſic declarat Tertullia-
nus. *Ut ergo bonum jam ſuum haberet homo* L. 2. adv. Marc. 6.
emancipatum ſibi à Deo, & fieret proprietas
jam boni in homine, de inſtitutione adſcripta
eſt illi, (quaſi libripens emancipati à Deo
boni) libertas, & poteſtas arbitrii, quæ effi-
ceret bonum ut propriam, jam ſpontè præſtari
ab homine. Emancipato filio pater faculta-
tes largitur queis valeat negotiari: inge-
nuo ſuæ poteſtatis, & libertatis emanci-
pato Chriſtiano, præſtat cœleſtis Pater
bona gratiæ, quibus ſibi æternam valeat
comparare fœlicitatem. *Compenſatione res* Tertull.
acta eſt, lucrati ſumus plura, ut aliqua præ-
ſtemus. Deus aduiſis cœleſtem non largi-
tur gratis fœlicitatem: gloriam eis offert,
modo adimpleant initum pactum, bona-
que faciant opera. *Nihil aliud vim, & fa-* Greg. Naz. Or. ſanct. Bapt.
cultatem baptiſmi exiſtimare debemus, quàm
ſecundæ vitæ, & purioris rationis pactum,
pactum initum obligat paciſcentes. 2.
Deus juſtitiam ſuam commendat, benè
merentibus præſtans beatitudinem. Fi-
delis eſt, & quod promiſit fideliter ſer-
vat, quare ut juſtus gloriam conſequatur,
ſufficit ut bona opera exhibeat. *Dico ego* Pſ. 44. Hebr. 6.
opera mea regi: quia ut ait Apoſtolus Ju-
ſtus alloquens; *Non eſt injuſtus Deus, ut* Tert. lib. 2. adv. Mar. 13.
obliviſcatur operis veſtri. Deus nequit de
injuſtitia culpari. *Uſque adcò juſtitia etiam*

ple-

Tert. l. de Pud. 12. *plenitudo eſt divinitatis ipſius exhibens Deum perfectum*. Si Deus pro plenitudine juſtitiæ ſuæ pollicitam ex pacto offert Chriſtianis fœlicitatem modo appoſitam ſervent conditionem: qui conditionem non adimplent, ſunt ingrati erga Deum: *Sponſionem ejus nemo diſſolvit, niſi ingratus:* Hos Deus pro ſua juſtitia, 3. tanquam filios ſpurios, & cęleſtis hęreditatis indignos reiiciti

Nemo de jure hæreditate potiri poteſt, niſi teſtatoris adimpleat voluntatem, & appoſitas in teſtamento ſervet conditiones. Chriſtianis velut legitimis conditionaliter tantum cœleſtem dedit Deus hæ- *D. Aug. Orat. adv. 5. Hær.* reditatem: ſcilicet ut efficerent *opera Deo digna*. Sceleroſi Chriſtiani non vacant bonis operibus; imò criminoſam ducunt vitam, & gravia quæque committunt ſcelera, quæ nos hæreditate, & adoptione *Tert. lib. 2 adv. Marc. 6.* divina indignos demonſtrant: quia *hac non admittet omnino, qui natus ex Deo fuerit, non futurus Dei filius ſi admiſerit*. Deus non agnoſcit velut ſuum filium, peccatorem ſanctitate, & gratia deſpoliatum, nec ſuam largitur hæreditatem extraneo, qui *Tert. l. de Pud. 19.* non facit opera quibus prædeſtinatus à præſcito diſcriminatur.

III. PARS. *Tert. lib. 2 adv. Marc. 12.* *A primodio Creator tam bonus, quam juſtus: pariter & utrumque proceſſit: bonitas ejus operata eſt mundum, juſtitia modulata eſt*. In mundi productione ſuam Deus bonitatem, & juſtitiam demonſtravit: Bonitatem, res creatas producendo, quibus bonitatis ſuæ veſtigia largitus eſt: Juſtitiam ſeparando creaturas ab invicem. Nam *Juſtitia opus eſt, quod inter lucem & tenebras ſeparatio pronunciata eſt, inter diem, & noctem, inter cœlum & terram*. In negotio ſalutis eodem modo ſe habet Deus: ſuam etenim bonitatem, & juſtitiam oſtentat. Bonitatem, qua vult omnes homines ſalvos fieri, quibus media ad ſalutem conſequendam ſufficienter ſubmini- *L. de An. 49.* ſtrat: *Nulla gens jam Dei extranea eſt, in omnem terram, & in terminos orbis, Evangelio coruſcante*. Juſtitiam, qua electos à reprobis ſeparat. Decretum prædeſtinationis bona juſtorum opera complectitur, tanquam rationes ob quas adultis largitur gloriam, vel ſaltem tanquam conditiones ſine quibus fœlicitatem non conſequun- *Tert lib. 2 adv. Marc. 12.* tur; quia *omnia ut bonitas concepit, ita juſtitia diſtinxit*. Hæc juſtitia ad bona reſpiciens opera, ſeparat lucem à tenebris, diem à nocte, cęlum à terra. Lux Chriſtianos denotat, tenebræ ethnicos; dies Catholicos ſignificat, nox hæreticos; cœlum electos figurat, terra reprobos. Bona igitur opera, in divina prædeſtinatione (modo jam enodato) incluſa, ſeparant 1 Chriſtianum ab ethnico, 2. Catholicum ab hæretico, 3. electum à reprobo.

1. Plura refert Tertullianus quibus Chriſtianus ab ethnico diſcriminatur: *Apol. 46.* *Neque ſcientia, neque de diſciplina æquamur*. In præſentiarum tria tantum proponam, quæ mihi præcipua videntur: nempè doctrinæ veritatem, vitæ ſanctitatem, morum probitatem. Fides præſtat doctrinæ veritatem; gratia vitæ ſanctitatem; virtutis opus morum probitatem. His tribus ſplendet Chriſtianus, quibus ab ethnico diſcriminatur, qui non habet 1. doctrinæ veritatem, 2. vitæ ſanctitatem, 3. morum probitatem. Non 1. doctrinæ veritatem; nam *Philoſophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant: Chriſtiani & neceſſariò appetunt, & integrè præſtant, ut qui ſaluti ſuæ curant*. *Tertull.* Ethnicus 1. quæ naturam tantum ſpectant, contemplatur, veritates ſupernaturales non cognoſcit: Chriſtianus ſublimia quæque attingit myſteria, quorum *veritatem ex fide præſtat*. *Tertull.* Ethnicus 2. non habet vitæ ſanctitatem, qui Chriſtiani in baptiſmo ſanctificati propria videtur: *Evangelium Joannis prædicans Spiritum columba corpore delapſum deſediſſe ſuper Dominum*, ejus denotat ſanctitatem. *Tert. l. de Car. Chr. 4.* Sanctitas appropiatur Spiritui ſancto, qui ſupra Chriſtum ſedens ejus ſanctitatem demonſtrat. *Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus columbæ figura delapſus ad Dominum, ut natura Spiritus ſancti declararetur per animal ſimplicitatis, & innocentiæ*. *Tert. l. de Bapt. 8.* Idem Spiritus ſanctus ſuper aquas intinctorum adhuc requieſcit, ut ab eo ſanctificatæ habeant vim ſanctificandi eos, qui ſanctum ſuſcipiunt baptiſma. Hanc ſanctitatem & vitæ innocentiam à Chriſtianis adultis expoſtulat Salvator, *cum ad ſimplicitatem columbæ provocat avis innocuæ*; *Tert. l. de Mon. 8.* quos hoc nota ab ethnicis voluit diſcriminari. Cæcilius paganus Chriſtianis exprobrat apud Minutium, quod *occultis ſe notis & inſignibus noſcunt*. Cui reſpondet Octavius: *Sic nos non notaculo corporis, ut putatis, ſed innocentiæ ſigno faciiè dignoſcimus*, *in Octav. Tertull. Apol. 45.* de qua audacter gloriantur, quaſi ipſis ſolis conveniat. *Nos ergo ſoli innocentes, quid mirum? ut à perfecto magiſtro revelatam, & fideliter cuſtodimus, ut ab incontemptibili diſpectore mandatam. Vobis autem humana æſtimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperavit. Inde nec plenæ nec adeò timendæ eſtis, diſciplinæ ad innocentiæ veritatem. Quanta eſt prudentia hominis*

dunt, ſi credunt ſtulteſcunt ducere vitam ſuæ fidei contrariam. Si non credunt, ſunt deluſores docendo tanquam vera, quæ vera non credunt. Eadem ratiocinatione Saladinus Ægypti Sultanus pungebat S. Ludovici fratres, alioſque nobiles Francos captivitatem ſuam ægrè ferentes. Aut enim creditis Chriſtum verum Deum, & hominem paſſum, & crucifixum, ut vobis patiendi præberet exemplum: aut non creditis. Si non creditis, immeritò & imprudenter tot maria ſulcaſtis, tot peragraſtis regiones, ut pro ejus religione mecum decertaretis. Quod ſi creditis, non debetis ægrè ferre pati aliquid ad exemplum Domini veſtri qui prior paſſus eſt, & ideò paſſus, ut vos ſuo ad patiendum accenderet exemplo. Eodem telo jaculat Divus Bernardus quemvis Chriſtianum. *Credis in Chriſtum? fac Chriſti opera: ut vivat fides tua.* Quod ſi Chriſtum non imitaris nec facis Chriſtiani opera, ſignum eſt te non habere fidem. Nec mirum ſi ſceleroſus Chriſtianus amiſſa conſcientia, & animæ ſanctitate, amittat fidem & doctrinæ veritatem.

Ioinv. in Vit S. Ludov.

Ser. 24. in Cant.

Chriſtianus nuncupatur à Tertulliano, *integrator veritatis*: quia verum profitens fidem, eam debet vitæ ſanctimonia integrare. Chriſtiani ſanctitatem duplici via venatur D. Auguſtinus via ſcilicet affirmationis, & negationis: Via negationis removet vitia, & crimina à Chriſtiano. *Ille verè Chriſtianus eſt, qui furtum non facit, qui falſum teſtimonium non dicit, qui non mentitur, nec perjurat; qui adulterium non committit*: Vis affirmationis virtutes cum Chriſtiano componit: *Chriſtianus juſtitiæ bonitatis, integritatis, patientiæ, innocentiæ, caſtitatis, prudentiæ, humilitatis, nomen eſt.* Si ſecundum regulas Divus Auguſtinus examinetur vita Chriſtianorum hujuſce ætatis, perpauci ſunt in quibus non reperiantur vitia, quæ ſeparant à Chriſtiano, & reperiantur virtutes queis notificatur Chriſtianus. Probroſum & fallacem Chriſtianum interrogat D. Chryſoſtomus: Unde potero te deprehendere Chriſtianum? A verbo? ab habitu? à victu? à loco? à converſatione? ab opere? Non à verbo, nam Chriſtianus profert verba pietatis: tu vero non habes niſi ſermones laſciviæ, detractionis, blaſphemiæ, & impietatis. Non ab habitu, nam Chriſtianus eſt modeſtè indutus; tu verò in luxu veſtium calendarium expendis. Non à victu, quia Chriſtiani victus eſt ſobrius, & moderatus; tu verò gulæ, & ebrietati indulges. Non à loco, Chriſtianus Eccleſias ad orandum, pauperum domos ad eorum miſeriam ſublevandam, frequentat; tu verò theatrum, tabernas, & lupanaria. Non ab opere, nam Chriſtianus bonis vacat operibus; tu verò totus es ſceleribus, & vitiis addictus.

Apol. 46.

Serm. 116. de Tema. L. de vit. Chr. 6.

In cap. 1. Matth.

Chriſtiani veræ religionis homines. Veritas cujuslibet rei in conformitate cum ſuis principiis ſita eſt. Veritas hominis in conformitate actionum ejus cum ratione conſiſtit: veritas Chriſtiani in conformitate cum ſua diſciplina. Tunc eſt homo veræ religionis, cum ejus opera ſunt *religioſa, & fidelia etiam ſancta in religione.* Quod ſi noſtra opera ſunt criminoſa, *arcemur à religionis proprietate*, ſumuſque ethnicis deteriores. Ex Philoſopho homo qui vitam ſuam non componit juxta regulam rationis, 1. delinquit, quia agit contra propriam naturam, quæ rationalis eſt, 2. ab homine degenerat, & ad bellvæ vilitatem ſe deiicit, quia agit per paſſionem, quæ eſt principium quo movetur bellva, 3. eſt ſupplicio mulctandus, quia ſtabilitum à Deo ordinem pervertit. Chriſtianus qui ſuæ non reſpondet religioni, nec componit ſuam vitam juxta principia diſciplinæ quam profitetur, 1. male agit, quia veritati fidei contradicit, 2. à Chriſtiano degenerat, quia ethnicè vivit, 3. eſt infideli deterior, quia quo majori illuſtratur lumine, eo magis eſt reus, & graviori pœna puniendus. Chriſtiani probè viventes duplici de cauſa ſunt ethnicis præponendi. Tum quia eorum religio eſt abſque ulla comparatione dignior; tum quia eorum vita eſt melior. At Chriſtiani ſceleroſi ſunt gentilibus præferendi, & poſtponendi. Præferendi, ratione diſciplinæ poſtponendi, ratione vitæ. *Igitur qui meliores nos multo cunctis, quæ ſunt in mundo, gentibus judicamus; in plurimis eſſe deteriores dico; in quibuſdam meliores. Victu enim & peccatis ſumus deteriores; lege autem catholica ſine comparatione meliores. Injuſti ſunt Barbari, & nos hoc ſumus infideles ſunt Barbari, & nos hoc ſumus: cupidi ſunt Barbari, & nos hoc ſumus, impudici ſunt Barbari, & nos hoc ſumus: omnium denique improbitatum atque impuritatum pleni ſunt Barbari, & nos hoc ſumus:* & conſequenter falsò de religione gloriamur: injuſtè Chriſtianum deferimus nomen: nam Chriſtianus innocuam tenetur ducere vitam, bonis vacare operibus, quibus diſcriminatur, tum ab ethnico, tũ ab hæretico.

Tertull. Apol. 24.

Tert. lib. 1. adv. Mar. 20.

Tertull. Apol. 24.

Salvi. 4. Guberu. Dei.

Tert. l. de bapt. 8

2. Fi-

2. *Fides integra ſecura eſt de ſua ſalute.*

D. Aug. in Pſal. 67.

Fides integra de ſua ſalute ſecura, tria importat, fidem, Charitatem, & bonam operationem: 1. Fidem, quæ neceſſario antecedit Charitatem, quia *nullus operatur per dilectionem niſi habeat fidem*. 2.

D. Aug. Tract. 6 in Ioan. Serm. 12. de Verb. Apoſt.

Charitatem qua juſtus ab iniuſto ſecernitur: *Magna eſt fides, ſed nihil prodeſt ſi non habeat charitatem*. 3. Bonam operationem: quapropter Divus Auguſtinus Chriſtianos hortatur; *Nolite eſſe tanquam de fide ſecuri: adiungite fidei rectæ vitam rectam*. Recta autem vita fidei coniuncta,

D. Aug. de Fid. & Op. 23.

benè operatur; *Inſeparabilis quippe eſt à bona vita, fides quæ per dilectionem operatur*. Apoſtolus hæc tria neceſſaria ad ſalutem oſtendit, Fratribus deſiderans fidem, charitatem, & pacem. Fides eſt initium ſalutis, Charitas operans eſt medium ſalutis: Pax conſummatio ſalutis. Quod

L. 50. hom. hom. 17. Lib. 3. adv. duas Ep. Pela.

compendioſè dicit D. Auguſtinus: *Crede, ama, regna*. Crede, quia *Catholica Fides iuſtos ab iniuſtis, ipſius fidei lege diſcernit*. Ama (ſi enim credis, & non amas, adhuc non diſcreviſti fidem tuam ab eis qui tremebant, & dicebant: Scimus

D. Aug. l. 50. Hom. ho. 17. D. Aug. in Pſ. 67.

quia ſis Filii Dei vivi.) Credens autem & amans, benè operatur: *Ea quippè bona opera ſunt, quæ fiunt per Dilectionem Dei*. Chriſtianus Catholicus fide integra ab hęretico diſcriminatur, qui neque 1. credit: neque 2. Deum diligit: neque 3. benè vivit. 1. Non credit, quia fidem non habet, quę compati nequit cum hæreſi illi ex adverſo oppoſita: 2. Deum non diligit quia charitatem non habet, quæ ſupponit fidem tanquam paries tectum, & fundamentum: 3. non benè vivit, quia nequit benè operari ſine fide, & charitate: *Non*

D. Aug. l. de ver. innoc. 224.

ſunt bona opera quæ per fidem, & dilectionem non fiunt: quia alterum ſine altero, nullius virtutis fructum parit. Quam cæci, & criminoſi hujus tempeſtatis hęretici,

Tert. lib. 4. adv. Val. 30.

qui in bona opera oblatrant! *nec operationes neceſſarias ſibi exiſtimant, nec ulla diſciplinæ munia obſervant*: Nam, ut ſeſe ab obſervatione mandatorum Dei diſpenſent, ea impoſſibilia clamitant, & ut criminoſam ducant vitam, ſed ad malum pronos, & ad bonum inutiles prædicant, cunctaque quæ faciunt opera, probroſa & maçulata fatentur: Verum quam falſo & temerariè bona damnent opera tanquam inutilia, conſtat: Si enim nullius eſſent momenti, malè *Chriſtus dignos mercede*

Ter. lib. 4. adv. Mar.

iudicat operarios: & Deus eſset de iniuſtitia, & infidelitate culpandus, ſi poſt promiſſum benè operantibus cęlum, eos debita retributione fruſtraret: in Deum autem cadere nequit infidelitas, neque iniuſtitia, quare cum dignos mercede operarios pronuntiaverit, eos ex juſtitia præmiabit.

Tert.

Dignus eſt autem operarius mercede ſua, quis magis pronuntiarit, quam Deus iudex? quia & hoc ipſum iudicare eſt, dignum facere mercede operarium: nulla retributio non ex iudicatione conſiſtit. Sicut autem Deus juſtis bonis operibus plenis promiſſam largitur fęlicitatem, ita iniquis bonis operibus vacuis juſtè beatitudinem denegat.

L. 4. de Gubern. Dei. Tert. l. de Pud. 6.

Bellè ad propoſitum Salvianus: *Sine operibus bonis nihil ſibi per fidei ſupercilium uſurpare debet*. Nonnè propriis coloribus Calviniſtam pingit, qui falſo de ſua fide gloriatur, & bonis operibus deſtitutus, per faſtuoſum fidei fictitię ſupercilium catholicis arroganter inſultat, & ſolis operibus debita præmia, temerario auſu uſurpare præſumit? *Hoc eſt pretium non exhibere, ad mercedem manu emittere*. Bona opera cum fide, obſequij vices reciprocant. Fides bonorum operum eſt illex, fomes, radix, fundamentum: bona opera ſunt fidei complementum, ejuſque certum & indubitatum indicium. Quare Salvianus ea vocitat *teſtes fidei, quia Chriſtianus niſi opera fecerit, fidem ſuam penitus probare non poſſit*. Certiſſimum eſt hæreticos fide eſse deſtitutos: verum ſi per impoſſibile, fides compati poſset cum hæreſi, eo ipſo quod malè vivunt, divinaque indeſinenter tranſgrediuntur mandata; hoc unum ſufficeret ad oſtentandum eos fide digna

D. Aug. Ser. 31. de Verb. Apoſt. 1. Ioan. 2.

ſalutis viduatos: quia fidelis ille qui Chriſtum confitetur, *& verbis opera dicendo, & factis benè vivendo*. Ille verò *qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt*. Hæretici fidem ſuam jactantes, duplici de cauſa mendaces ſunt: Tum quia non habentes fidem, de fide, gloriantur: Tum quia per opera nequeunt demonſtrare ſe habere fidem: Catholici criminoſi ſemel mendaces ſunt: nam licet

Gen.

habeant fidem, infideliter vivunt: quibus probè congruunt verba Iſaac. 1. *Vox quidem vox Jacob eſt, manus autem ſunt Eſau*. Nam benè credentes, & malè viventes, fidem operibus negant. Ut enim ait Magnus Gregorius, *fidei noſtræ veritatem, in*

Hom. 29. in Evang.

vitæ noſtræ conſideratione debemus agnoſcere. Tunc enim veraciter fideles ſumus, ſi quod verbis promittimus, operibus compleamus.

Tert. l. de Pæn. 6.

Chriſtianus bonis operibus vacans eſt fidelis & verax. 1. Fidelis quidem, quia fidem habet; fidelis adhuc verax, quia

re-

religionis ſuæ veritatem demonſtrat, opere exequens ea, quę fides docet. Fides docet cęlum eſſe terminum vię, *ſed ut eo pervenire contingat, elaborandum eſt*. Beatitudo non in ſtatu viæ, ſed in ſtatu patrię dumtaxat reperitur: ſedulò virtuti ſtudendum eſt. *Vt ſaltem quam de privilegio ſtatus non poſſidemus de ſuffragio actus elaboramus*. Benè de ſuffragio actus, quia bonum opus meretur beatitudinem, & prædeſtinatum à præſcito diſcriminat.

Tertull. l. adv. Val. 30.

3. Platonici volebant hominem eſſe arborem inverſam imò ipſemet Chriſtus per arborem bonam, & malam, electum, & reprobum denotat: quia illa bonos fert fructus, iſta verò malos. Ex hac Salvatoris ſimilitudine, anſam deſumpſit Marcion, diſtinguendi duos Deos, veterem unum, novum alterum: Unum authoris arboris malę, nempè delicti; alterum authorem arboris bonę, boni ſcilicet operis. Calviniſtæ, eorumque aſſeclæ Novatores, volunt præſcitos per malam arborem ſignificatos, à Deo, abſque ulla prævisione demeriti, eſſe poſitivè reprobatos fructu ſanguinis Chriſti fruſtratos, gratia ſufficienti orbatos, libertate indifferentiæ denudatos, quorum omnia inſuper opera, mala & criminoſa declarant. Tot conglobati errores, ſunt alio in loco confutandi: in præſenti Divi Auguſtini, & Tertulliani ſufficiat authoritas. *Non enim niſi Deus facere arbores poteſt; ſed habet unuſquiſque in voluntate, aut eligere, quæ bona ſunt, & eſſe arbor bona; aut eligere quæ mala ſunt, & eſſe arbor mala.* Hæc D. Auguſtini verba oſtentant in volūtate cujuſque eſſe, aut conſentire bono, aut diſſentire malo; eſse bonam arborem, & de numero electorum, aut malam arborem, & de numero reproborum. Nec minùs fortiter loquitur Tertullianus contra Hęreticos, qui *convertibilem negant naturam; quia arbor bona malos non ferat fructus, nec mala bonos. Sed nunquam diſcordabunt ſententiæ ſanctæ, non dabit enim arbor mala bonos fructus, ſi non inſeratur; & bona malos dabit, ſi non colatur*. Homo in peccato naſcens, eſt arbor mala, quę nequit bonos ferre fructus, ſi ei bonum non inſeratur germen. Arbor bona eſt homo germine gratiæ inſitus, qui debet coli ut bonos ferat fructus. Quare Regius Vates hominum juſtum confert cum procera, & comata arbore, foliis virentibus vernante, floribus pulchrè nitente, maturis fructibus ubertim abundante: *Quales enim apud Deum merces homini? Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt iuxta exitus*

D. Aug. l. 2. cont. Fel. Manic. 4.

Tert. l. de An. 21.

Pſ. 1.

Tert. l. 1 adv. Mar. 19.

aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet proſperabuntur illi. Ex D. autem Chryſoſtomo, (hujus ligni radix eſt baptiſma, rami ſunt Apoſtoli, folia ſermones, fructus ij qui ſalvantur.) Ex Theodoreto autem, (Fructus ligni eſt recta fides, & folia ſunt mandatorum obſervatio.) Folia adornant fructus, eos à ſolis ęſtu protegunt, & à temporum iniuriis defenſant. Exactior mandatorum obſervatio, fidei pręſtat auxilium, exhibet obſequium & offert tutamentum. Animadvertit autem Gennadius, hoc eſse diſcrimen inter arborem materialem inanimatam, & arborem animatam, & rationalem, de qua loquitur Propheta: quod illa fert, ſed non dat fructum: Unde (non eſt dictum quod fructum ſuum ferat in tempore ſuo. Verùm, ut poſſit fructum ferre, & dare in tempore ſuo, tria ei neceſsaria ſunt: unum, ut ei bonum germen inſeratur: aliud, ut cęli luminibus, & pluviis irrigetur: tertium, ut tempore viæ operetur.

in Cat. Græc. Apud Corder.

Arbuſtum ſilveſtre nequit bonum ferre fructum, niſi ei inſeratur ramuſculus arboris bonę, qui ei arboris à quo deſumptus eſt, communicat bonitatem. Homines ex Adami maſsa generati, ſunt velut arbuſtę ſilveſtres, quę bonum nequeunt dare opus, niſi bonum inſeratur germen, quod ſuſcipiunt in baptiſmate, in quo in Deo renaſcuntur. Quod ſic declarat Tertullianus; *Hæc eſt nativitas nova, dum homo naſcitur in Deo*, ad inſtar Chriſti, qui *non ex ſanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt; quaſi credentes in nomine ejus deſignet, ut oſtendat eſse ſemen illud arcanum electorum, quod ſibi imbuunt*. Inſita bono germine arbor, ut valeat ferre fructus, indiget adhùc cęli luminibus, & nubium imbribus. Homo divino illo ſemine fęcundatus, & bono inſitus germine, indiget ſuperno lumine, quo illuſtratur media fide. Nam *fides eſt in anima, ut radix bona, quæ pluviam in fructu ducit*. Deinde eget *Chariſmatum roribus*, quibus irrigatur, rores autem hujuſcemodi ſunt gratię actuales; has autem *cæleſtes pipiat imbres*, quoties ejus mens à Deo irradiatur, & voluntas movetur. Tandem arbor fert fructum in tempore ſuo, non hyeme, ſed æſtate. Quod ſic declarat Tertullianus: *Tempus omni rei. Aſpice omnem creaturam paulatim ad fructum promoveri. Granum eſt primo, ex grano frutex oritur, & de frutice arbuſcula enititur; deinde rami, & frondes invaleſcunt,*

l. de Carn. Chr. 17.

D. Aug. in Pſ. 139. Tertul. l. 1 adv. Marc. 23.

Tertull. l. adv. Val. 15

& totum arboris nomen expanditur; inde germinis tumor, & flos de germine ſolvitur, & de flore fructus aperitur; is quoque rudis aliquandiù, & informis, paulatim ætatem ſuam dirigens; eruditur in manſuetudinem ſaporis. (L. de vel. Virg. 1.) Bellè deſcribit Tertullianus modum quo arbor producitur, & ſuum fert fructum, qui habet manſuetudinem ſaporis quando colligitur in tempore ſuo. Chriſtianus, arbor bona ſemine cœleſti fęcundata, cœleſtibus fluviis irrigata, debet ferre fructum in tempore ſuo. Siquidem Deus *cenſura graviſſima, & providentiſſima, merita temporis cujuſque diſpenſat.* (Tert. l. 2. adv. Mar. 21.) Tempus deſtinatum ad benè operandum, eſt tempus vitę: poſt mortem nullus poteſt mereri. (Ioan. 9.) *Veniet nox in qua nemo poterit operari.* Reprobi qui in tenebris inferni deliteſcunt, ſunt arbores malæ æternis incendiis mancipatæ: nam *arbor mala, quæ non facit fructus bonos, excidetur, & in ignem mittetur.* (Matth. 7.) Horrendum illud debent metuere ſupplicium tot criminoſi Chriſtiani. *Arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ.* (Ep. D. Iud. Apoſ. D. Pau. in. Ep. 27.) Si de numero preſcitorum nolumus eſſe, *non areſcamus viventes ſucco ſalutis æternæ:* ſimus arbores bonæ, & harum *arborum fructuoſæ*, ferantur in tempore ſuo: tempore ſcilicet vitę quod ad merendum à Deo ordinatum eſt. (Tert lib 2 adv. Mar. 11.) Ad quod nos hortatur Apoſtolus: *Dum tempus habemus operemur bonum.* (Gal. 6.) Tempus hujuſce vitæ eſt tempus meriti, & demeriti, boni vel mali fructus, damnationis, vel ſalutis. Quapropter *ſatagite ut per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis.* (2. Pet. 1.)

CONCIO QUINTA.

(Tert. l. 2. ad Nat. 5.) *Sunt in omnibus rebus tres tituli iſti; à quo eſt, quod eſt, propter quod eſt.* Tres illę queſtiones de tempore agitari poſſunt: à quo ſit, quis ejus ſit author: 2. quid ſit, quænam ſit ejus natura: 3. propter quid ſit, quinam ſcilicet ſit finis ob quem conſtitutum eſt. Prima queſtio non eſt multum difficilis, conſtat etenim Deum *in æternitate conſtitutum*, ut fatur Tertullianus, eſſe temporis authorem. *Nec tempus habuit ante tempus, qui fecit tempus; ſicut nec initium ante initium, qui conſtituit initium.* (L. 1. adv. Marc. 1. Tert lib. 1 adv Mar. 3.) Nam ut alioſum ratiocinatur Tertullianus: *Cujus ſæcula niſi Creatoris? Si enim, & ſæcula temporibus ſtructa ſunt, tempora autem diebus & menſibus, & annis componuntur, dies porro & menſes, & anni, ſolibus, & lunis, & ſideribus Creatoris ſignantur, in hoc ab eo poſitis.* (L. 1. adv. Marc. 6.) Secunda queſtio eſt multò difficior. D. Auguſt. non approbat eos qui tempus in motu ſiderum conſtituunt. *Audivi à quodam homine docto, quod Solis, & Lunæ, ac ſiderum motus, ipſi ſunt tempora, & non annui.* (Lib. 11. Conf. 23.) Suſpicor per illum hominem doctum, D. Auguſtinum intelligere Tertullianum, quem ſuppreſſo nomine confutat. Verùm non agit Tertullian. de natura temporis: ſed tantùm Scripturæ authoritatem munitus aſſeverat, quòd à divina bonitate *temporibus diſtinguendis, & notandis ſidera, & luminaria cœleſtia diſpoſita ſunt; Erunt enim, inquit, in tempora, & menſes, & annos.* (l. 1. adv. Marc. 3.) Quod ſi quæramus ab ipſo D. Auguſtino quid ſit tempus, reſpondet; ſcire quidem, ſed non valere explicare. *Quid eſt ergo tempus, ſi nemo ex me quærat, ſcio; ſi quærenti explicare velim, neſcio.* (l. 11. Conf. 14.) Relinquatur Philoſophis diſcutienda temporis natura. Tertia queſtio propoſita occurrit: ad quid Deus ordinavit *concatenationes temporum*; præteritum ſcilicet, præſens, & futurum, quę ſunt tres annuli quibus temporis catena componitur. (Tertull. Apol. 19.) Præteritum ampliùs non eſt; futurum nondum eſt: præſens inſtans tantùm importans, tendit ad non eſſe. Reſpondeo: Ultra finem ultimum temporis qui eſt ipſemet Deus, duo ſunt adhùc fines ſubalterni: unus generalis, ut cunctarum rerum corruptibilium menſuret durationem: ſpecialis alter, nimirum ut homo, & præſertim Chriſtianus eo utatur in procuranda fœlici æternitate. Ut enim ait D. Auguſtinus (in toto ſeculo generis primum tempus eſt ante legem: ſecundum ſub lege: tertium ſub gratia: quartum adhùc reſtat, quo ad pleniſſimam pacem Hieruſalem cęleſtem, venturi ſimus, quo tendit quicunque rectè credit in Chriſtum.) (L. 83. Quæſt. Quæſt. 61.) Perfectus Chriſtianus quartum illud tempus ſibi aſſequendum proponit, & *in ultimum tempus educitur.* Verum pauci tempore benè utuntur, multò plures eo abutuntur, & ferè nulli abuſum temporis reparant: (Tert l de Reſ 23.) idcircò hujus Concionis materia erit, temporis 1. occupatio, 2. depravatio, 3. reparatio.

(I. PARS. Tert. l. 1. adv. Mar. 3.) *A divina bonitate, etiam ratio temporum nata eſt.* Divina eſt origo temporis, producens oculos, ut eorum motu, rerum ſublunarium duratio menſuretur; At homo delinquendo ſeſe indignum tempore præſtiterat, & divinæ juſtitię rigoribus ſubdiderat: Verum divina bonitas, quę homini dederat tempus, humanata eſt, ut ingrato, & ſceleroſo homini deperditum reſtitueret;

tem-

Digitized by Google

tempus. Hoc miſericordiæ tempus Regius expoſtulabat Vates: *Tempus faciendi, Domine, diſſipaverunt legem tuam.* Quaſi diceret: Tempus eſt nō ut juſtitia tua, Deus, puniat criminoſi protoparentis filios, qui paterno ſceleri perſonalia addentes crimina, maieſtatem tuam ſint aggreſſi, & legem tranſgreſſi: ſed ut erga illos miſericordia tua ſplendeat. Quomodo Prophetam expendit D. Auguſtinus: *Quod ergo tempus; vel quid faciendi voluit intelligi; Illud quidem de quo paulò ante dixerat: Fac cum ſervo tuo ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hoc faciendi tempus*, quod tunc perfectè adimpletum, eſt quando Verbum incorporatum eſt, & Chriſtus crucis mortem ſubiit, ut deperditum redimeret tempus. *Tempus miſerendi ejus, quia venit tempus*: quod tempus concepit *Deus in multitudine miſericordiæ ſuæ*. Verè magna, & multimoda Dei miſericordia. Magna miſericordia. 1. in longanimitate ſuſtinens peccatorem; nec puniens juxta ſcelus ſuum: 2. in præliatione, denegans tempus Angelo rebelli, & præſtans homini inobſequenti: 3. in modo redemptionis, ſcilicet pretio ſui ſanguinis: 4. in affectu, & teneritudine: Idcircò Salvator de Paſſione interdum loquitur tanquam de hora ſua: quia ardenter eam exoptabat: interdum tanquam de die deſponſationis, coronationis, & lætitiæ cordis ſui: interdum tanquam de feſto, & ſolemnitate ſibi propria: *Salvatoris enim fuit dies feſtus, quo paſſione ſua redemit mundum*: Verùm ad quid tanta miſericordia, tanto affectu, & tanto pretio redemit tempus? *Ille quidem pretioſum ſibi hominem pretii ipſius dignitate perducit*. Deinde, ut homo Chriſtianus temporis attendens pretium, *ipſum video tranſfixum in pretium meum*, 1. ſedulò operaretur: 2. benè operaretur: 3. pro acquirenda æternitate operaretur.

Pſ. 118. — Pſ. 101. — Pſ. 118. — D. Aug. l. Qu. Vet. & Nov. Teſt. q. 78. — D. Aug. tr. 10. in Ioan. — Eu. Emiſ. Hom. 6. de paſch.

Otium ſui natura non novit; hinc conſetur fragat. Duplex eſt natura; alia naturans, altera naturata. Illa eſt Deus naturę author: hæc creatura à Deo producta: utraque de actione commendatur. *Sed Marcion principalem ſuæ fidei terminum, de Epicuri ſchola agnoſcat, Dominum inferens hebetem.* Tantum abeſt, ut hebetudo Deo contingat; quin immò ſemper operatur ad intra Pater nunquam deſiſtit à generatione Filii, nec Pater, & Filius à productione Spiritus S. Ad extra ſępe operatur Deus nam pręter quod creaturas quas producit in tempore continuò conſervat, concurrit adhuc cū cauſis ſecūdis in ordine naturæ; cum juſtis in ordine gratiæ, & cum beatis in ordine glorię. Natura naturata, vita ſive vegetante, ſive ſenſitiva, ſive rationali prędita, in actione *ſi ita dirigis, ut ſi ceſſaveris, non ſit*. Arbores ſi non vegetant, & producunt fructus, moriuntur: animalia, quę nequeunt ſe movere ab intrinſeco, vita ſunt deſtituta. Homo duplicem importat reſpectum. Unum ad Deum, cujus eſt imago: alterum ad creaturas materiales, cujus eſt dominus, & ſub hoc duplici reſpectu urgetur ad operandum. Poſtquam Deus Adamum ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam produxit; poſuit illum in paradiſo *ut operaretur*. Verbum in divinis dicitur Filius, non Spiritus S. quia eſt imago, & ſimilitudo Patris. Hanc autem imaginem, & ſimilitudinem Richardus in fœcunditate conſtituit. Nam ſimul cū Patre ſpirat tertiam in Trinitate perſonam, quę ad intra ſterilis eſt. Homo ut dignè Dei ferat imaginem, & dominiū in creaturas ſuſtineat, debet operari. *Quod eſt frænum equo, id eſt opus, actioque naturæ noſtræ.* Quod ipſi gentiles non ignorarunt; quare Alexāder nomine, & re Magnus dicere ſolebat, *regium eſſe laborare, ſervire, otio, & luxui vacare.* Alphōſus etiam Aragonię Rex, quidquam operis manibus exercens, cuidam illud demiranti, & minùs regiū ſuggillanti, lepide reſpondit: *Numquid Deus, & natura regibus fruſtra manus contulere?* Sidonius Apollinaris inducit Imperatorem Maximum deplorantem dignitatem Principis, cum ſenatoria coniunctam: quia *proſpexit pariter ire non poſſe negotium Principis, & otium Senatoris*. Inter monita, & documenta virtutis, quę Ruſtico dedit D. Hieron. iſtud mihi pręcipuum videtur: *Facito aliquid operis, ut te ſemper diabolus inveniat occupatum*. Non facilè dæmonis tentationibus præbet aſſenſum operi, & negotio intentus: *Nihil eſt tam certum, quam otii vitia negotio diſcuti*. Abrahami familiam de negotio, & opere commendat Origenes. *Senex currit, Sara accelerat, puer feſtinat, nullus piger invenitur in domo*. Sapiens mulierem fortem, ſeu virtutis, magno ſtudio quęrens, invētam de operatione laudat, & hac nota cognoſcendam prędicat: *Quæſivit lanam, & linum, & operata eſt.* Carolus Magnus teſte Eginhardo, filios ſuos etſi regni principes, mechanicam addiſcere voluit, filias quoque lanificium, aut linificium tractare. Iſabella etiam Hiſpaniarum regina, nere, ſuere, acu pingere quatuor filias ſuas edoceri juſſit. Beatiſſima Virgo *parca erat ad loquendum, ſtudioſa*

Tertul. l. 1. adu. Marc. 2. — Tert. l. 1. adu. Marc. 16. — D. Aug. — Tertull. adv. Marc. 12. — Gen. 2. — D. Chryſ. h. 1. de diverſ. — Panorm. l. 1. de Geſt. Alphonſ. — Lib. 4. Ep. 11. ad Serran. — Ep. ad Ruſt. — Sen. Ep. 65. — Hom. in c. 18. Gen. — Prov. 31. — D. Ambr. l. 2. de Virg.

ad legendum, *intenta ad operandum* D. Hieronym. ad Demetriadem ſcribens, ſic eam hortatur; *Habeto lanam ſemper in manibus, vel ſtaminis pollice fila ducito, vel ad torquenda ſubtegmina in alveolis fuſi verſentur*. Nobiles fœminæ, filiæ regiæ ſtirpis, operari non erubeſcunt, ſed ſtrenuè laborant, non inopiæ, aut paupertatis neceſſitate, addit D. Hieronymus: *ſed propter animæ ſalutem, ne vagetur periculoſis cogitationibus mens*. Hanc operationem à cunctis generatim hominibus adultis exquiret Chriſtus in diē judicii. Ut enim ait Magnus Baſilius: *Deus qui nobis vires idoneas ad laborandum ſuppeditavit, in die judicii parem quoque in laborando induſtriam repoſcet*, ut remuneret eos qui tempore ad laborem dato, benè operati ſunt.

Tertull. l. de An. 43. 2. Chriſtianus *porrigens manus fidei*, benè operatur, quia ut animadvertit D. Auguſtinus, *boni operis ſignum eſt manus*: quomodo intelligit Regium Prophetā de ſemetipſo aſſeverantem: (Deum exquiſivi manibus meis:) *Quomodo Deus incorporabilis, & impalpabilis exquiritur niſi operibus exquiratur?* Veri Chriſtiani manibus ſuis Deum exquirunt: qui manum porrigunt fidei, fidem ſuam per bona opera integrantes. Chriſtiana religio non eſt merè ſpeculativa, ſed partim ſpeculativa, partim practica: fide, veritates à Deo revelatas contemplatur: opere verò, fide ſpeculatas veritates redigit ad praxim; *Anima benè erudita gradatim ſe ad mores vitamque optimam, non ſola fide, ſed certa ratione perducit*. (D. Aug. l. 2. de Ord. 19.) Hoc eſt diſcrimen inter Metaphyſicum, & Mathematicum; quod ille ſola ſpeculatione contentus, experimentum non requirit: iſte verò ſuam ſcientiam experientiis demonſtrat. Sanè *hic ſyllogiſmus certiſſimus, qui per opera efficitur*. (D. Chryſ. hom. 38. in 1. Cor.) Idem agnoſcit Tertullianus diſcrimen inter Philoſophum Gentilem, & verum Chriſtianum: ille verborum, iſte verò eſt *factorum operator*. In quo Chriſtum imitatur, qui priùs fecit quam docuit; plus fecit, quam docuit: nam docuit tantum per tres annos, & triginta tribus annis operatus eſt. (Apol. 46.) Beatiſſima item Virgo toto vitæ tempore (quod pluſquam ſexaginta complectitur annos) benè operata eſt: & tamen *in omni textu quatuor Evangeliorum ſi benè meminimus, nonniſi quater Maria loquens auditur*: (D. Bern. ſer. ſup. ſign. mag.) 1. Dum Angelo præbuit aſſenſum, dicens: *Fiat*: 2. Dum ſimul cum Elizabet divinas decantavit laudes: *Magnificat*. 3. Dum de Filio perdito ſollicita, & dolens, ait: *Fili, quid feciſti nobis ſic?* 4. Dum de nuptiis charitate fragrans pro conviviis filium rogavit; *Vinum non habent*. (Tertull. lib. ad ux. Marc. 7.) Hæc paucis dicta, ſed *ſufficiunt facta pro dictis*. Nam quot actus virtutū operata eſt Deipara per longum illud ſpatium? Hæc Chriſti, & Mariæ exempla nos ad benè agendum ſtimulant. (Orig. tr. 10 in Mat. Ep. ad Tit. 2.) Nos inquam, *qui in baptiſmo ad operandum conducti ſumus*. Nam Dominus deperditum per peccatum reſtituit tempus; & pretio ſui ſanguinis *redemit nos ab omni iniquitate, ut faceret ſibi populum acceptabilem*; *ſectatorem bonorum operum*. Chriſtianus populus factus eſt Chriſto acceptabilis per gratiam ſanctificantem quam ſuſcepit in baptiſmate, ut eſſet ſectator bonorum operum. Sectator nuncupatur à ſecta; at *ſectam de auctoris appellatione notari, utique probum uſitatumque jus eſt*. (Tertul. l. 1. ad Na. 4.) Sic Academica ſecta Platonem agnoſcit auctorem, Peripatetica Ariſtotelem, Chriſtiana Chriſtum. Platonis ſectatores dicuntur Academici, Ariſtotelis ſectatores nuncupantur Peripatetici, Chriſti ſectatores vocitantur Chriſtiani. Platonis, & Ariſtotelis ſectatores auctorum ſuorum diſciplinam profitentur: eodem modo Chriſtiani habent *ſecta, & nominis cenſum*, cum ſunt ſectatores bonorum operum, & ob hanc cauſam Tertullianus de Chriſtianorum diſciplina: Nonniſi *de fide operum* loquitur, (Tertul. apol. 21.) quia edocti ſunt à fide ut bonis vacent operibus. Qui benè credit, & benè operatur, eſt Chriſtianus integer, ſeu ut ait Tertullianus *integrator veritatis*. (L. 1 ad Nat. 5. Apol. 46.) Qui verò benè credit, & malè operatur, eſt dimidiatus duntaxat Chriſtianus. Strenuus ille miles, qui coronam de floribus contextam recuſat, ſic commendatur à Tertulliano. *Inter tot fratres commilitones ſolus Chriſtianus*; (L. de Cor. Mil. 1.) quaſi ceteri tantum eſſent ſemi-Chriſtiani. Inter multos ſemi Chriſtianos veritatis integrator, factorum operator ſolus Chriſtianus, quia pro acquirenda fœlici æternitate benè operatur.

3. Providentia Dei *annum ita deſtinato ac diſtincta conditione conſervit, ut prima hæc pars ab exordio rerum quam incolimus, temporali ætate ad finem defluat; ſequens verò quam expectamus, in infinitam æternitatem propagetur*. (Tert. Apol. 48.) Tempus cum mundo ſumpſit exordium, cum mundo etiā finem accipiet. Finito mundo tempus non erit ampliùs, ſed tunc regnabit æternitas. Ut enim dilecto Diſcipulo Angelus dixit; *Et tempus non erit ampliùs*. (Apoc. 10.) Homines qui fuerunt producti in tempore, qui in tempo-

po.

pore vixerunt, qui etiam in tempore mortui ſunt; venient ad æternitatem. *Venturi ſumus ad æternitatem in qua non erit tempus*, ait D. Auguſtinus. Tempus hominibus conceſſum, in die judicii peribit cum ſæculo, ab æternitate nunquam peritura abſorbebitur. Ibi homines tempore deſpoliati pro ſuis meritis, vel demeritis, bonam, vel malam ſuſcepturi ſunt æternitatem. *Cum ergo finis qui interbiat, adfuerit, tunc reſtituetur omne humanum genus, ad expungendum quod in iſto ævo boni, ſeu mali meruit, & exinde pendendum in immenſam æternitatis perpetuitatem.* In ſua productione factus eſt homo ad imaginem Dei, ut eſset capax beatę æternitatis. *Deus per otium delectabile produxit hominem, qui æternitati pingebat.* In baptiſmate ſuſcipit ſimul cum ſacro charactere, & nomine Chriſtiano, gratiam ſanctificantem, quę eſt fructus paſſionis Chriſti, efficiturque *æternitatis candidatus:* & ut æternitatem, (cujus eſt capax ut homo, & ad quã jus habet ut Chriſtianus) conſequi valeat, debet illam mereri; mereri autem non poteſt niſi per bona opera, & ut benè poſſit operari, datum eſt illi tempus. *Cum enim tempora totius ſpei fixa ſunt ſacroſancto ſtylo*, tempus hujus vitæ eſt tempus ſpei, & ſalutis, quia eſt à Deo ordinatum ad benè operandum. Quandiu homo eſt in via, tamdiu eſt in ſtatu meriti, & demeriti; eſt autem in via quãdiu vivit; poſt mortem non eſt ampliùs in via, ſed in termino in quo nec mereri, nec demereri poteſt: Animę exiſtentes ſive in inferno, ſive in purgatorio, ſive in cęlo, non ſunt ampliùs capaces meriti, vel demeriti; quę ſunt in termino. Soli homines in ſæculo viventes, ſunt viatores, habentque tempus ad benè agendum deſtinatum: quapropter debent uti tempore ad ſalutem opportuno, & vacare bonis operibus; *donec ipſa vita transferatur à temporalitate in æternitatem.* Bona, vel mala hominis opera ſunt itinera æternitatis, & quando benè, vel malè agit, poteſt dicere; *Pingo æternitati.* Bona opera ſunt beatæ æternitatis fecunda, quia procedunt à gratia, quæ eſt ſemen glorię. Quo ſenſu dixit Philo Judæus: *Virtutes carent tempore;* non quidem in ſua natura, ſed in fructu; non in ſua duratione, ſed in remuneratione: nam licèt ſine finitæ, & in tempore fiant, mercedem tamen ęternam, & nunquam finiendam merentur. Mala item opera ſunt infauſtæ æternitatis gravida, quia cum offendant infinitam Dei majeſtatem, ſunt infinitæ malitiæ, & interminabili ſupplicio punienda. Quod ſic ediſserit D. Bernardus: (Quę priora tranſierunt, & non tranſierunt: tranſierunt à manu, ſed non à morte: quod factum eſt, factum non eſse non poteſt: proinde etſi facere in tempore fuit; ſed feciſse in ęternum manet: nõ tranſibit in tempore, quod tempora tranſit.) Qualia ſunt ſemina tales ſunt fructus, qui ex illis proveniunt. Qui ſeminat triticum colligit triticum, qui ſeminat zizaniã, zizaniã metit. Virtus ſeminata beatam germinat æternitatem; ſeminatum vitium, infauſtam producit æternitatem. *Quæ ſeminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu; de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim ſuo metemus, non deficientes.* Nunc eſt tempus ad ſeminandum aptum; tranſacto autem tempore non erit ampliùs ſeminandi, neque metendi locus. *Sees temporum ita volutat.* Inde concludit ſapienter Apoſtolus: *Ergo dum tempus habemus, operemur bonum.* Sors temporis in manu noſtra eſt, & a momento temporis ſors æternitatis dependet. Tales erimus per totam æternitatem, quales moriemur in tempore: ſi anima noſtra ſeparatur à corpore criminoſa, in æternum cruciabitur: ſi verè gratia, & virtutibus ornata, in æternum præmiabitur. *Erimus iidem qui nunc, nec alii poſt; Dei quidem cultores apud Deum ſemper, ſuperinduti ſubſtantia propria æternitatis: prophani verò, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æque jugis ignis.* Duplici ęternitate velut obſidemur: unam habemus ſupra caput, alteram verò ſub pedibus: unam in cęlo, alteram in inferno: unam ſalutis, & beatitudinis, alteram damnationis, & infelicitatis: utraque à tempore benè, vel malè tranſacto dependet. Chriſtiane, *temporis labentia ſpatia dinumera, metas conſummationis expecta*: tempus vitæ tuæ breviſſimum eſt: *punctum eſt quod vivimus.* Æternitas ad quam terminatur tempus, longiſſima eſt, quia nullo unquam finietur tempore: *quod enim æternum eſt, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur.* Hæc tamen interminabilis æternitas, à momento dependet: Virtus, quæ breviſſimo durat tempore, ęternam acquirit fœlicitatem: ſcelus quod in momẽto patratur, interminabilem parturit miſeriam. Utinam iſta ſeriò recogitarent homines! (Durum, quod cruciat ęternum, fęlix quę beat æternitas, à morte pẽ-

Tract. 30. in Ioan. — *Tertull.* — *D Hil c 5 in Matth.* — *Tertull. lib. adv. Iud. 2.* — *Tertull. l. de Reſ. 22.* — *Tert. l. de Reſ. 60.* — *Lib. 5. de Sacrif. Abel* — *L. 5. de Conſid. 12.* — *Gal. 6.* — *Ter. l. 2. ad Nat. 17.* — *Gal. 6.* — *Tertull. Apol. 4.* — *Tertull. l. de Spect. 19* — *Sen. Ep. 49* — *Tert. l. de An. 24*

Digitized by Google

dent; mors à vita; hæc à momento: elige, vixiſſe ſemel, periiſſe ſemel ęternum eſt.) Sors æternitatis erit conformis qualitati mortis: ſi mors fuerit bona, bona erit æternitas. Talis ut plurimum eſt mors, qualis fuerat vita; vitam innocuam bona ſequitur mors, vitam ſceleroſam mala mors finit. Vita dependet à momento, quia temporis unicum habemus inſtans. In noſtra igitur libertate eſt benè, ut malè uti hoc momento; ſtudioſam, vel criminoſam ducere vitam, eligere aut fęlicem, aut infauſtam æternitatem. Eligamus non infauſtam, ſed fauſtam æternitatem, benè utendo tempore nobis ad bonum opus conceſſo.

Objectabant olim Chriſtianis gentiles

II. PARS Tertull. apol. 43.

quod eſsent ſteriles; quibus reſpondent, eſsę quidem ſe ſteriles erga criminoſos, atque de hac ſterilitate gloriari; *Planè confitebor, quinam, ſi fortè verè de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſſunt? Primi erunt lenones, productores, aquarioli, tum ſicarii, mercenarii, magi: his infructuoſos eſſe magnus eſt fructus.* Ad malum ſteriles erant primates Chriſtiani, ad bonum verò fęcundi; in bonis namque operibus terebant tempus? Quantum ab illis diſtant plures hujuſce ætatis Chriſtiani, è converſo ad malum fęcundi, & ad bonum ſteriles: qui nihil exiſtimant

Sen. l. de brev. vit. c. 1.

tempus? *Nemo æſtimat tempus, imò imò penè nullum pretium ejus eſt*; & ut meritò conqueritur Philoſophus moralis, *de re omnium pretioſiſſima luditur*. Pretioſis illis momentis, eis à divina bonitate conceſſis ad æternitatem comparandam, non benè utuntur. *Quibus uſus perfecti temporis non eſt*; nam ut ſcribit Seneca ad Lucilium;

Ep. 1.

ſi volueris attendere, magna pars vitæ elabitur malè agentibus: maxima nihil agentibus; tota aliud agentibus. Depravati eorum mores, ad depravationem temporis ſeſe extendunt, totumque vitæ ſpatium tranſigunt in 1. iniquitate; 2. otioſitate, 3. mundana occupatione.

Tert. l. de Reſ. 24. Tert. l. 4. adv. Mar. 2.

1. Chriſtianus ſuæ ſalutis zelator *in agnitione ſacramenti fruticat, & in Domini repræſentatione floreſcit, atque frugeſcit*. Illud autem ſacramentum ex cujus agnitione fructum affert, eſt *religionis Chriſtianæ ſacramentum*, quæ virtutem profitetur, & tempus in bonis operibus inſumendum docet. Deinde ex Domini repręſentatione floreſcit, atque frugeſcit;

Luc. 19. Tert. l. de Praeſc. Ha. 48.

tum quia ſibi repræſentat Dominum dicentem, *Negotiamini dum venio*, tum quia repræſentat *Chriſtum ſanè præ cæteri*... *ſtitiæ cultu, vitæ integritate meliorem*, & ſuo exemplo Chriſtianos ad benè vivendũ allicientem; tum quia ſibi repræſentat Dominum in die judicii benè operantes abundè præmiantem, & malè operãtes ad inferos detrudentem. *Hæc iam quodammodo habemus per fidem, ſpiritu imaginante repræſentata*. Verùm quantumvis Chri-

Tertul. l. de Spect. 30.

ſtiana religio ſuos ſectatores ad virtutem formare condendat: quantumvis Chriſtus verbo tempus ad benè operandum aptum afferat, ſuo exemplo vitæ integritatem doceat, & in judicio ſtudioſos remuneret, & operarius iniquitatis puniat: attamen *per omnia vitæ, ac diſciplinæ corruptam, imò deletam*, in pluribus Chriſtianis religionem, & integritatem recognoſco. Chriſtiana diſciplina eſt *hæreditaria religio*, quã à prędeceſſoribus ſuis mutuati ſunt Chriſtiani; at malè viventibus obiici poteſt;

Tertull. l. 1. ad Na. 10.

Ubi religio? ubi veneratio maioribus debita à vobis? Habitu, victu, inſtructu, cenſu, ipſo, denique ſermone, proavis renuntiaſtis: Venerandam religionem vult Tertullianus, & adhùc obſervandum exoptat *honorem temporis*; Honorandum eſt tempus ab

Tertul. l. de teſtim. 13. Tertull. Apol. 6.

auctoris dignitate; *Et utique ſi omnia per Deum facta ſunt, & tempora per ipſum facta ſunt*: Circa tempus autem ſuam Deus oſtendit potentiam, ſapientiam, & bonitatem. Potentiam, producendo tempus:

L. de pall. 1. D. Aug. in Pſ. 91.

Tempus ex Deo; ex ipſo enim, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Sapientiam, diſponendo tempus, ipſe enim *temporum vices ordinavit*. Bonitatem, concedendo homini tempus. Propter nos cęli moventur, Sol & Luna, dies, menſes, & annos metiuntur.

D. Aug. l. de Gen. ad litt. 5. Tert. l. 2. ad Nat. 7

Tempus autem utile, imò neceſſarium eſt homini ad trinam vitam; naturalem ſcilicet, & rationalem, politicam, & civilem, Chriſtianam, & fidelem. 2. Honorandum eſt tempus, quia in Chriſto unitum eſt æternitate. In Chriſto trina prçſertim admiranda eſt unio: Divinitatis cum humanitate, magnitudinis cum parvitate, temporis cum ęternitate. 3. Honorandum eſt tempus, quia ſanctificatũ eſt ab humanato Verbo, quod natũ eſt in tempore, vixit in tempore, mortuum eſt in tempore; & pretio ſui ſanguinis peccatoribus deperditum redemit tempus. 4. Honorandum eſt tempus, quod eſt conſecratum à Deo, ut Chriſtianus Deũ revereatur; religionis munere fungatur; & cęlum adipiſcatur. At proh dolor! ſceleroſus Chriſtianus honoratum tempus dehoneſtat; pretioſum tempus depretiat, utile exitioſum prçſtat; ſitque ſuis criminibus temporis furator, prophanator,

&

& depravator. Furator, quia furatur tempus ad Dei cultum deſtinatum : Prophanator, quia prophanat tempus ad religionis officia conſecratum : Depravator, quia tempus ad benè operandum conceſſum, ad malè agendum inſumit.

Reviviſcunt hac ætate probroſa hominum peccata, quæ diebus Noè diluvium
Gen. 6. adduxerunt ſuper terram : Tunc namque multa hominum erat malitia, & *cuncta cogitatio intenta in malum, omni tempore*. Quadruplex eſt tempus, in quo hominis cogitatio eſt mali capax. Adoleſcentia, Juventus, Virilitas, & Senectus. His quatuor ætatis temporibus humana cogitatio intenta erat in malum diebus Noè, eodem modo humana malitia viget hac tempeſtate, *Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tem-*
Pſ. 9. *pore*, nimirum in adoleſcentia, in juventute, in virilitate, & in ſenectute. Tres aſſignantur temporis partes, preteritum, preſens, & futurum : Ex D. tamen Auguſtino, *nec propriè dicitur, tempora ſunt præſens,*
Lib. 11. Conf. 20. *præteritum, & futurum*; quia preteritum ampliùs non eſt, tranſiit, revocari nequit : futurum nondum eſt, incertum eſt an ve-
D. Aug. tract. 18. in Ioan. niat uſque ad nos, nec ne : (preſens nihil ſtat. Quod dixi, iam non eſt : quod dicturus ſum, adhuc non eſt, quod feci, iam non eſt, quod facturus ſum, nondum eſt : quod vixi iam non eſt, quod victurus ſum, nondum eſt : quod vixi iam non eſt : quod vi-
Lib 11. Conf. 20. cturus ſum nondum eſt.) Oſtentat autem D. Auguſtinus modum quo poteſt dici quod tria ſunt tempora. (Sed fortaſſe propriè diceretur, tempora ſunt tria, preſens de præteritis : præſens de præſentibus : præſens de futuris. Sunt enim hec in anima tria quedam, preſens de præteritis memoria, præſens de præſentibus contuitus, præſens de futuris expectatio.) Peccatoris cogitatio intenta eſt in malum tempore præterito, preſenti, & futuro. Preterito quidem; tum quia pœnitet non captaſſe occaſiones mali, quas habuit : tum quia præteritam exoptat ætatem in qua deliquit, ut poſſet iterùm in illa peccare :
Ter 2. l. de Cu. ſ fam. 6. *Adoleſcentia in qua deliquimus, ſuſpiratur* : tum quia commiſſa delicta in memo-
Tert. l. de Mon. 10. riam revocat, & de eorum recordatione
Tert. l de pæn. 3. lætatur, *habens ſecum animi licentiam, quia omnia homini, quæ non habet, imaginatio fructu repræſentat* : tum quia opere alia conſummata peccata, deſiderio, affectu committit, *& temerè per voluntatem expungit effectu*. Deinde humana cogita-
Sap. 2. tio intenta eſt in malum tempore præſenti : quapropter impii ſic ſtultè loquuntur apud Sapientem (Venite ergo, fruamur bonis quæ ſunt, & utamur creatura tanquam in juventute celeriter : coronemus non roſis antequā marceſcant, & nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra ; ubique relinquamus ſigna letitie : opprimamus pauperem juſtum, & non parcamus viduæ, nec veterano : ſit autem fortitudo noſtra lex juſtitiæ, & non prætereat nos flos temporis) Per florem temporis nonnuli intelligunt juventutem, que flos etatis poteſt dici : quod enim precipuum eſt in quacumque re, id flos hujus rei nuncupatur. Unde dicitur flos urbis, nobilitatis, militie, eloquentie, ſapientie : juventus autē eſt flos ætatis : *Familiare periculi tempus*
æſtas : auſtro & aphrico ſævitiæ velificat; ado- Tert. Scorp. 1.
leſcentes, & juvenes potiſſimùm adoritur demon, in eoſque tentationum jacula vibrat. Alii per florem temporis intelligunt propriam cujuſque temporis voluptatem; in hyeme ignes, in vere flores, in æſtate viridaria, in autumno fructus : ita ut flos temporis dicatur quidquid jucundum, ac voluptuoſum ſingula ferunt tempora. Et
quia *tempora cum ætate reſpondent*, impii vo- Tert. l. 1. ad Nat. 16.
luptates captant cuivis ætati congruas, flores temporis colligunt in adoleſcentia, in juventute, in virilitate, & adhùc in ſene-
ctute : *Nihil ſine ætate, & omnia tempus ex-* Tertul. de vel. Virg. 1.
pectant. Impii tamen peccant pro futuro, & priuſquam futurum ſit, preſens cogitatio eorum ad malum intenta eſt. Cogitant namque mala, que facturi ſunt diebus ſequentibus, quomodo corrumpent mulieris pudicitiam, quomodo poterunt alienum rapere, de inimicis vindictam ſumere, & alia hujuſcemodi. Miratur D. Hieronymus cur Chriſtus Dominus in die judicii dicet
reprobis : *Diſcedite à me qui operamini ini-* Matth. 7.
quitatem : tunc enim non operabuntur iniquitatem, eis ſiquidem deerit delinquendi materia, & tamen non dicet Salvator (qui operati eſtis iniquitatem, ſed qui operamini, id eſt, qui uſque in preſentem horam, cum judicii tempus advenit, licèt non habeatis facultatem peccandi, tamen habetis affectum :) hic autem peccandi affectus ſeſe extendit ad tempus futurum : Hoc eſt diſcrimen inter eos qui ex infirmitate, & eos qui ex malitia delinquunt ; quod illi *certo tempore ſubornantur, nec*
alio quam ardoris, quando ſcilicet graviſſi- Tertul. Scorp. 1.
ma eſt tentatio, & concupiſcentia maximè eſtuat : iſti verò peccant omni tempore, quia voluntatem habent peccandi in omni tempore, quod depravatur à malè agentibus, & deperditur à nihil agentibus.

2. Chriſtianus nihil virtutis operans *hoc nomine ceſſationis, & defectionis operum malignitatis affinis eſt*. Qui deſidioſè negligit opera virtutis, & religionis, quæ præcipit Deus, particeps eſt malignitatis ejus qui facit mala, quæ prohibet Deus; quia ut ait D. Chryſoſtomus, *nihil boni facere, nihil aliud eſt quam facere aliquid mali*. Quod triplici exemplo declarat:(Si ſervum habeas non rapacem, non ebrioſum, non contumacem; ſed ſobrium, moderatum, vitii omnis expertem: idem tamen totos dies, ſi domi ſedeat otioſus, omittatque ea) quę ad munus ſuum attineant, nonne graviter vapulabit; atqui nihil maleficii commiſit, ſed ſatis maleficii eſt, munus, officiumque ſuum neglexiſſe:) Deinde prodit exemplum agricolę. Quid agricola, qui cęteris quidem in rebus vacet culpa, ſed domi deſideat, non ſerat, non aret, non vites colat, nonne hic quoque vapulabit; At nihil injuriæ intulit, nihil damni: verum ceſſationem ipſam, iniuriam damnumque ducimus. (Tandem adducit exemplum manus inertis.) Atque etiam in ipſo noſtro corpore, ſi manus ita affecta ſit, ut non linguam quidem illa præſcindat, non oculos eruat, nihil denique detrimenti afferat, ſed deſidioſa ceſſet, reliquo corpori nullo modo inſerviat; quis non iſtiuſmodi manum inutilem, & ut paralyticam, pręſcindendam potiùs quam retinendam putet;) Eodem modo Chriſtianus nihil agens, ſed bona mandata omittens, quaſi malè agat reus perhibetur. Quod recognoſcens Tertullianus exclamat: *Væ nobis ſi obtorpuerimus in operibus ſanctitatis, atque juſtitiæ!* Multa damna affert otium. Nam 1. ad vitium allicit: 2. dæmonum tentationibus exponit: 3. tempus ad ſalutem conceſſum perdit. 1. Otium vitiorum negotium eſt, ſchola malitiæ: *Omnem enim malitiam docuit etiam*. Quare nuncupatur à Baſilio Magno, *præceptor vitiorum*; & ab Hieronymo, malorum omnium origo. *Teneatis firmiſſimè, quod ominis concupiſcentiæ; & immunditiæ, atque peccati mater eſt otioſitas*. Qua propter inter præcipua Sodomæ ſcelera, quæ divinæ juſtitię accenderunt ignem, Ezechiel Propheta annumerat otium. Quòd autem otiũ ſit origo, ſchola, & cauſa vitiorum, hac comparatione declarat D. Chryſoſtomus. (Sicut terra non occupata ſemẽte, aut conſitione, quamlibet herbam producet; ſic & anima quoties non habet, quod agat rerum neceſſariarum, cum omninò cupiat aliquid agere, pravis actionibus ſemet tradit.) Laurentius Juſtinianus ad idem denotandum, aquæ utitur ſimilitudine. Sicut aqua quæ caret decurſu, ac jacet in foveis, putreſcit, ac humano uſui aliena efficitur, repleturque animalibus venenatis, & noxiis: ita, & corpus otii tabe confectum, concupiſcentiarum carnalium parit inſaniam. Hę autem concupiſcentię ab igne inferni ſuſflammantur. Nam. 2. otium diaboli tentationibus deſidioſum exponit. Ideò bellè D. Thomas vocitat otium, *hamum diaboli*, quo dęmon homines piſcatur, & ob hanc cauſam nuncupatur à D. Bernardo, *omnium tentationum, & cogitationum malarum colluvies, malorum omnium ſentina*. Quod exemplo navis elucidat. Sicut per rimam ſentinę aqua latenter intrat, & excreſcit, donec navis per nautarum incuriam demergatur: ita ex otio, atque ignavia, cogitationes pravæ, & concupiſcentię multiplicantur, donec navis cordis eis ſuccumbens, in peccato periclitetur. Nullus eſt homo qui dæmonis non ſit expoſitus inſidiis: & ob hanc cauſam quotidie poſtulamus in Oratione dominica; (Et ne nos inducas in tentationem) ideſt, *ne nos patiaris induci ab eo utique, qui tentat*. At ut benè animadvertit Philo Judæus? *Otium inſidioſum eſt*; & nullus ita tentatur, ac deſidioſus, *qui non laborat ab uno dæmone, ſed otioſus ab innumeris infeſtatur*. Quod videtur innuere Salvator, dicens. (Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quęrens requiem, & non invenit. Tunc dicit: Revertar in domum meam; & veniens invenit eam vacantem; tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi.) Homo vacans, & otians eſt dæmonis requies; tum quia diabolus in eo habitat, tum quia in tali habitaculo dęmon voluptuosè deliciatur: tum maximè quia dæmon parum, aut nihil laborat in tentando otioſo, otioſitas enim pro dæmone tentatore eſt: tum quia otioſa deſidia eſt ipſo dæmone nequior, æquivalens in malitia ſeptem aliis ſpiritibus nequioribus, inſtigans otioſum ad omnes nequitias. Ut enim ait Sapiens: *Multam malitiam docuit otioſitas*. Sirus legit: *Multa mala fecit otium*. Quod malum non docet, imo facit otioſitas; quæ ut ait Cyrillus Alexand. (gignit carnis deſidiam, parit ſuperbiam, accendit luxuriam, ſolvit linguam, nutrit indigentiam, & introducit rapinam?) Adeò pernitioſum eſt otium, quod 1. dæmonum tentationibus deſidioſum exponit: 2. ad omne

ma-

Marginal notes: *Tert. l. 5. adv. Mar. 32.* — *Hom. 18. Ep. ad Ephes.* — *l. adv. Val. 30.* — *D. Chryſ. hom. 14. in Gen.* — *Hom. 8. in Hexam.* — *Cap. 16.* — *Hom. 7. in 1 Cor.* — *De Grad. Perfect. c. 9.* — *Ser. de S. And.* — *Tertul. l. de Or. & Caſſian. Col l. 10.* — *Eccl. 33.*

Digitized by Google

malum inducit, 3. pretioſiſſimum tempus turpiſſimè perdit. *Turpiſſima temporis jactura eſt, quæ per negligentiam fit.* Sen. Ep. 1. ad Lucil. Sucher. Conceſſum nobis eſt tempus tamquam medium æternitatis conſequendæ. *Parere poſſunt æternitatem vita dies pauci.* Otium autem jacturam facit temporis ad comparandam ætetnitatem deſtinati; quapropter ab otioſitate avocare nos nititur Baſil. Magnus, ne ſpem beatæ æternitatis amittamus. Ho de leg. Lib. Gent *Non itaque nobis dormiendum, neque ob brevem deſidiam ſpes magna amittenda.* Apoſtolus etiam hortatur nos, ne (in vacuum gratiam Dei recipiamus.) id eſt ne per deſidiam faciamus, ut in nobis gratia Dei ſit otioſa, & inutilis. Regius quoque 2. Cor. 6. ✝ D. Anſel. Pſ. 23. Propheta beatum illum prædicat, *qui non accepit in vano animam ſuam:* ſeu, ut habet Hebræa lectio, *qui non accepit otiosè animam ſuam:* ſcilicet ad perdendum; nam deſidioſus ſimul cum tempore perdit animam ſuam. Deſidioſos hujuſmodi increpat Salvator: Matth. 20. *Quid hic ſtatis tota die otioſi.* Quaſi diceret, ut explicat Hugo Cardinalis: Quid hic ſtatis mandatorum Dei obliti, carnis illecebris confracti? Tota die, ideſt tota vita otioſi, vobis nihil proficientes; pœnitentiam non agentes, in L. b de mod. ben. Vivend. 51 poſterum non providentes.) Quia, ut bellè ad propoſitum ait Divus Bernardus, *Regnum Dei non dabitur otioſis, ſed in ſervitio Dei ſtudioſis: regnum Dei non dabitur vagantibus, ſed pro ſervitio Dei laborantibus.* Qui tamen, ut animadvertit Climacus; deſidia eſt *mundanorum beatificatrix*, homines ſæculo addicti inſumunt tempus aliud agendo.

Tert. l. de Pall. 5. Tert. l. Apol. 34. 3. Epicurei ſibi contradicere videntur: Nam *quietem ſummæ atque unicæ voluptatis nomine conſecravere:* at alioſum voluptatem, in qua beatitudinem ſitam volunt, tractandis amplis negotiis conſtituunt. *Sed licuit Epicureis aliquam decernere voluptatis veritatem, ampla negotia.* Verùm à ſe non diſſentiunt Epicurei; quia inutilis occupatio apparet otium: Quo ſenſu dixit Attilius apud Plinium L. 9. Ep 6. Conſulem; *Satius eſt otioſum eſſe, quam nihil agere:* qui alienum agit nihil agit, ſed opetoſe oriatur, & negotioſe vacat, Plin. teritque tempus *in otioſiſſimis occupationibus.* Hæc ſunt ampla negotia, in quibus mundani totum vitæ inſumunt tempus: quibus idem poteſt exprobrari quod Cap. 3. Nahum Propheta Ninives populo: *Plures feciſti negotiationes tuas, quam ſtella ſint.* Has occupationes otioſas nuncupavit Plinius, & nunc eaſdem vocitat frigidas ſuo Minutio ſic ſcribens. (*Si quem interroges*, Hodie quid egiſti? & reſpondeat. Sponſalia, aut nuptias frequentavi: ille L. 1. Ep. me ad ſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit: tunc enim ſubit recordatio:) *Quot dies quam frigidis rebus aſſumpſi!* Hujuſmodi frigidæ occupationes in quibus inſumitur tempus, ſunt in triplici differentiæ. Nonnullæ reſpiciunt fortunæ bona; aliæ Reipublicæ negotia, tertiæ animi oblectamenta: omnes, ut plurimum inutiles. Primæ eripiunt hominem ſaluti: ſecundæ hominem ſibi, tertiæ hominem Deo. 1. Fortunæ curam, ineptias appellat Philoſophus moralis: *Nunc vaca ad* Ep. 49. *iſtas ineptias; ingens negotium in manibus eſt.* Ingens negotium eſt ſalus quam impedit nimia fortunæ ſollicitudo. Nam, ut ait D. Paulin. *res hujus ſeculi, in cujus aut* Ep. 12. *malè cura, aut benè anima conditur, mens compeditur.* Fortunæ bona inquietant animam, hominem minus ad ſalutem aptum præſtant, tempuſque ad ſalutem conſequendam conceſſum inutile efficiūt. Nam ut obplorat gentilis Philoſophus, mundani majorem ejus partem in ſuper- Ep. 49. vacaneis erogant. (Eo magis utique indignor aliquos ex hoc tempore, quod ſufficere nec ad neceſſaria quidem poteſt, etiāſi cuſtoditum diligentiſſimè fuerit, in ſupervacua majorem partem erogare. Domitianus Imperator in captandis muſcis, majorem temporis inſumebat partem. Mundani quoque *telas aranearum texuerunt; opera* Iſa. 59. *eorum opera inutilia.* Areanea in texenda tela continuo laborat, ſeſeque eviſcerat; ad quid? ad capiendas muſcas. Non abſimiliter homines poſt fortunæ bona inhiantes, *in medio dierum inanium, texuere operi-* D. Paulin. Ep. 20. *bus vanis araneæ telam.* Juriſconſulti vacua prędia vocitant quę nihil fructus pro- Tert. l. de Pal. 5. ferunt, ſuntque prorſus inutilia. Mundanorum *irrita opera & infructuoſa.* Illud enim irritum eſt, & infructuoſum, quod non conducit ad ſalutem, ſed potiùs avertit à ſalute; Hujuſmodi ſunt occupationes mortalium in acquirendis fortunæ bonis, quę ſæpè ſępiùs eripiunt ſalutem homini, ſicut occupationes quę publicum, & rēpublicam reſpiciunt multoties eripiunt hominem ſibi. 2. *Nemo aliis naſcitur, moriturus* Tert. l. de Pall. 5. *ſibi* Nullus prudenter totū ſe erogat aliis, nihil ſui relinquens ſibi. Agat aliquando ſuam cauſam qui ſemper alienas agit. Tract. 9. in Ioan. Nam ut ait Divus Auguſtinus, *nihil minus tuum quam tu, ſi alicujus eſt quod es.* Quod Lib. 2. de Conſid. Eugenio Summo Pontifici qui ſe totum ad Eug.

ad

Digitized by Google

ad Eccleſiæ regimen impendebat, obiicit D. Bernardus. *En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ. Si tamen pergis ut cœpiſti, ita dare te totum illis, nihil tibi relinquens.* Idipſum multis aliis poſſet exprobari, qui nihil ſui ſibi relinquentes, totam in negotiis publicis pertranſeunt vitam: *Nemo ſe ſibi vindicat, alius in alium conſumitur.* (*Sen. l. de brev Vit.*) Quotidiè artifices, mercatores, cauſidici, politici, impatienter queruntur ſe obrui occupationum mole: verum impatientiùs adhuc ferunt, vel una hora ſibi vacare. (Secreta ſtudia pati non poteſt animus ad civilia erectus, agendique cupidus, & natura inquietus; parum ſcilicet in ſe ſolatiorum habens. Ideoque detractis oblationibus, quas ipſæ occupationes diſcurrentibus præbent: domum ſolitudinem, parietes non fert, invitus aſpicit ſe ſibi relictum.) (*Sen. l. 2. de Tranquil. c. 2.*) Homo occupatiſſimus aliis vivens ſibi non vivit, ineptuſque redditur ad obeunda hominis ſapientis, & pii munia. (Inter omnes convenit, nullam rem benè exerceri poſſe ab homine occupato. Nihil minus eſt hominis occupati, quam vivere:) (*Sen. lib de brev. Vit. 6*) occupatio namque illum ſibi & Deo eripit. 3. *Omnia impedimenta dimitte, & vaca bonæ menti, nemo ad illam pervenit occupatus.* (*Sen. Ep. 1. ad Lucil.*) Quod ſi Chriſtianos ſæculi negotii mancipatos, ab illis occupationibus tantiſper volumus dimovere, ut Deo ſerviant, Sacramenta ſuſcipiant, Concionem audiant, Miſſæ aſſiſtant, reſpondent eſſe *opere occupatiores*, nec ad illa religionis officia habere tempus (*Tert lib. 1. ad Nat. 9.*) quibus idem dicendum eſt quod cuidam Zovio vectigalium exactori dixit alias D. Paulinus: *Vacat tibi ut Philoſophus ſis, non vacat ut Chriſtianus ſis.*

Omnes ferè homines ſunt divitiarum parciſſimi, at proh dolor! *ſimul ad jacturam temporis ventum eſt, profuſiſſimi in eo, cujus unius honeſta avaritia eſt.* (*Sen lib. de brev vit.*) Prodigos iſtiuſmodi ſic loquentes producit D. Bernardus: (*Ser. 3 de de cuſtod. Man Ling & Cord.*) (Licèt confabulari, ajunt, donec prætereat hora. O donec prætereat hora, quam tibi ad agendam pœnitentiam ab obtinendam veniam: ad acquirendam gratiam; ad promerendam gloriam miſericordia Conditoris indulget! Donec tranſeat tempus, quo tibi divinam debueras propitiare pietatem, properare ad angelicam ſocietatem, ſuſpirare ad amiſſam hæreditatem, excitare remiſſam voluntatem, flere commiſſam iniquitatem!) In his negotiis majorem temporis partem inſumere debet Chriſtianus, & tamen totum in vanis occupationibus deperdit tempus. Quem exemplo Titi pungit D. Hieronymus. (*in cap. 6. Ep ad gal.*) (Titus Veſpaſiani filius cum quadam nocte, ſero recordaretur in cœna, ſe nihil boni eo die feciſſe, dixit amicis. Hodie diem perdidi.) Inde concludit D. Hieronymus. *Si Titus hoc, ſine Lege, ſine Evangelio, ſine Salvatoris, & Apoſtolorum doctrina, naturaliter, & dixit & fecit*; quam culpandus Chriſtianus, qui Evangelii luce illuſtratus, legi divinæ ſubſtratus, à doctrina Apoſtolorum, & Chriſti regulatus, perdit non diem, ſed hebdomadam: non hebdomadam, ſed menſem: non menſem, ſed annum: non annum, ſed totam vitam? *Horæ ſunt quas perdimus: puta dies eſſe, puta annos.* (*Senec. l. 6 quaſt nat.*) Unuſquiſque in memoriam revocet varias vitæ ſuæ ætates, adoleſcentiam, juventutem, virilitatem, ſenectutem: *Ad computationem ætatem tuam voca:* & certò recogitet in quo inſumpſerit tempus. Nam prætermiſſo ſomni tempore quod numerari non debet; quia *homo dormiens nullius eſt pretii, non magis quam qui non vivit*, (*Senec l de brev. vit. Clem. Alex. l. 2. Pædag. 9.*) quantum amiſit temporis in otio, quantum in ludo, quantum in oblectamento; quantum in captando fortunæ bono, quantum in familiæ, ſeu reipublicæ negotio, quantum in committendo peccato, & ſi verum fateri velit, dicet. *Ego habui menſes vacuos*, (*Iob. 6.*) quia ex tota ſua vita Deo non dedit annum; ex tot annis neque unum menſem: ex tot menſibus neque unam hebdomadam: ex tot hebdomadis neque unum diem, ex tot diebus neque unam horam, neque ſemi horam neque fortè quadrantem. *Impendio vitæ vitam inſtituunt, maxima portio vitæ jactura eſt.* (*Senec. l de brev. vit.*)

Quæ ampliùs recuperari nequit: quod inſipientes non animadvertunt Chriſtiani. *Nemo noſtrum parvi æſtimet tempus, quod in verbis inſumitur otio, volat verbum irrevocabile, volat tempus irremediabile; nec advertit inſipiens quid amittat*, (*D. Bern de cuſt. Man. Ling & Cord.*) dum tempus irremediabile perdit. Variis de rerum ſuarum jactura apud ſummum Pontificem Clemens Octavum conquerentibus, reſpondiſſe fertur: (eam jacturam rei graviſſimam eſſe, quæ ſemel amiſſa recuperari non poteſt:) Veſtis ſciſſa reparari poteſt, domus incenſa reædificari; exercitus cæſus novis copiis inſtaurari; civitas perdita, recuperari: at tempus recuperari non poteſt. (Aurum & argentum ſi perdiderit homo, poterit tantumdem invenire, & reponere; ſi verò tempus amiſerit, nequaquam illud unquam invenire, vel acquirere poterit, neque aliud (*S. Doroth. Ser. 12.*)

pro-

pro eo aliquando reficere aut reſarcire. Sanè futurum eſt omninò, ut horum hujuſce temporis quæramus, deſideremuſque nec eam habere, vel ullis precibus impetrare poſſimus.) Hanc conſiderationem expoſtulat D. Bernardus à Chriſtiano qui pretioſiſſimum vilipendit pretium: (Cogita quam multi quibus ſi hæc hora ad agendam pœnitentiam concederetur, quæ tibi conceſſa eſt, quomodo per altaria, & quam feſtinantes currerent: & ibi flexis genibus, vel certè toto corpore in terram proſtrato, ſuſpirarent, plorarent & orarent, donec pleniſſimam peccatorum veniam à Deo conſequerentur! Tu verò comedendo, bibendo, jocando, & ridendo tempus otioſe perdis, quod tibi indulſerat Deus ad acquirendam gratiam, & ad promerendam gloriam. Cogita etiam quod animæ in inferno nunc cruciantur, ſine ſpe veniæ, ac miſericordiæ.)

D. Inter. Do. 63.

Quàm pretioſum ſit tempus, inquirendum eſt, 1. à Beatis qui regnant in cœlo, 2. à Juſtis, qui patiuntur in purgatorio, 3 à damnatis, qui torquentur in inferno. 1. Beati in cœlo ſunt in termino, nec ampliùs poſſunt mereri. Verùm ſi per impoſſibile liceret eis ad viatorum ſtatum redire, quomodo impenderent tempus, quibuſnam virtutibus vacarent, quas macerationes ultrò non ſuſtinerent, quibus majorem valerent conſequi beatitudinis gradum? 2. Juſti qui puniuntur in purgatorio, & luunt peccatorum pœnas: *caro mihi valent ſtilla temporum;* temporis jacturam, quo poſſent Deo ſatisfacere, redimerent totius mundi diſpendio, vitæ damno, & cruentiſſimæ cujuſque mortis ſupplicio. 3 Damnati, qui torquentur in inferno, quid non darent, quid non facerent, quid non ſuſtinerent pro emendo tempore, pro momento temporis, quo poſſent pœnitentiam agere? Darent mille mundos, millenas ultrò ſuſtinerent mortes, & atrociſſima quæquè ſupplicia per milliones annorum læto animo paterentur. (Quis mente aſſequatur, ut pretioſum eſt tempus? aut quis lingua charitatem ejus explicet? Norunt qui amiſerunt. Hi enim grato animo erogarent opes, honores, delicias, ac quidquid eſt voluptatis pro una horula: nam exiguo illo tempore poſſent iram, & furorem divinæ juſtitiæ ſedare, Angelos exhilarare, flammis æternis ſe eripere, & cœleſte regnum adipiſci.) Verùm irrecuperabile tempus, nunquam dabitur neque beatis ad merendum, neque juſtis ad ſatisfaciendum, neque damnatis ad tormentum finiendum ſeu levandum, ſed infœlices reprobi per totam retrò æternitatem inferni ſuſtinebunt tormenta, & deperditi temporis memoria cruciabuntur. Tempus quòd adeò velociter tranſit, non pertranſibit in damnatorum memoria, & hæc recordatio plus eorum corda, quam corpora ignis torquebit. Modò æternitas ſub tempore eſt occultata *Mundi ipſius ſpecies æquè temporalis, diſpoſitionis æternitatis aulæi vice oppanſa eſt*. In inferno autem infœlix, & miſera æternitas, quam parturivit tempus, perpetuo præſens erit intellectui praſcitorum, qui ad memoriam revocantes perditum tempus, & indeſinenter contemplantes infauſtam æternitatem, dolore, rabie, deſperatione tabeſcent. *In æternum neceſſe eſt ut cruciet, quod perperam te egiſſe in æternum memineris*. Chriſtiane viator, ſi damnatorum non exoptas pati ſupplicia, depravatum, & deperditum repara tempus.

D. Aug. l. 3 Conf. 21.

Laur. Iuſt. de vit. ſo lit. 10.

Tertull. Apol. 8.

D. Bern. l. de Conſid. 12.

III. PARS. Tert. l. de Pall. 1. Sen. Ep. 1. ad Lucil.

Anni recurantur. Si alicujus rei hominibus incumbit cura, maximè temporis, plerique tamen pretioſiſſimum tempus ſua pravitate depravant, de eoque nullam curam gerunt: *Quem mihi dabis, qui aliquod pretium temporis ponat; qui diem æſtimet?* Neglectum tamen tempus poteſt recuperari, deperditum quoque reparari. Philoſophia irrevocabile præteritum exiſtimat: verùm quod philoſophiæ ſuperat ſapientiam, Chriſtianæ diſciplinæ non ſuperat induſtriam, quæ præteritum, & perditum ſcit revocare, & reparare tempus. Ad quod Chriſtianos ſtimulat Apoſtolus: *Videte quomodo caute ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes, redimentes tempus*. Tribus modis perditur tempus, tribus etiam modis reparatur tempus. 1. Perditur malè agendo, reparatur, pœnitendo. 2. Perditur nihil agendo, reparatur ſtrenuè virtuti incumbendo. 3. Perditur aliud agendo, reparatur cœli, & ſalutis negotia tractando.

Ephеſ. 5.

1. *Arida & ardentis natura ſacramenta* agnoſcit Tertullianus. Perſpicuum non eſt quid intelligat Afer per aridæ, & ardentis naturæ ſacramenta: Verùm intelligere poſſumus tormenta quibus conſecrati ſunt reprobi tanquam arbores infructuoſæ, & aridæ, quæ fructum ſuum non dederunt in tempore ſuo. Alludere namque videtur ad ficulneam infructuoſam, quam in vinea ſua plantaverat Dominus: *Ecce anni tres ſunt, ex quo venio, quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio ſuccide ergo illam, ut quod etiam terram occupat?*

Lib. 1 adv. Marc. 13.

Luc. 13.

En

Digitized by Google

En verùm reproborum ſpecimen: quibus Deus dedit tempus hujus vitæ, ut ferrent fructus, qui ob ſterilitatem ſucciſi ſunt, & in ignem æternum conjecti, ubi nunquam fructus afferent. *Jam non amplius in æternum ex te fructum quiſquam manducet.* Hęc *Marc. 11.* eſt maledictio quam in ficulneam infructuoſam vibrat Salvator, quæ ferit damnatos, quod ipſi queruli, & dolentes fatentur. *Tranſit meſſis, finita eſt æſtas,* *Ierem. 8.* *& nos ſalvati non ſumus.* Nullus poteſt in æſtate metere, niſi qui ſeminaverit hyberno tempore. Reprobi neque ſeminare neque metere poſſunt, quia tranſit tùm *Tert. l. de vel. vir. 1.* ſeminandi, tum metendi tempus. *Tempus omni rei:* nunc tempus eſt ſeminandi, & ut probè ſeminare, & meſſem valeamus colligere: de malè actis pœnitendum eſt. De pœnitentia aſſeri poteſt idipſum *Serm. 6 in Vig. Nat.* quod de fide dixit D. Bernardus. *Hæc eſt quæ velut quoddam æternitatis exemplar, præterita ſimul, & præſentia ac futura ſinu quodam vaſtiſſimo comprehendit.* Pœnitentia ſe extendit ad præteritum, ad præſens, & ad futurum. 1. Ad præteritum, quia mortificata opera ad vitam revocat: *Tertull. Apol. 48.* Verum pęnitens *pati exoptat ut Dei totam gratiam redimat.* Omnia bona opera à juſto facta ſunt fructus tum gratiæ, tum ſuæ voluntatis; per peccatum tamen lethale mortificantur, per pœnitentiam verò reviviſcunt, quæ virtutem habet reparan- *D Greg. l. 25. Marc. 28.* di, & redimendi præteritum. *Tempus quippè redimimus, quando ante actam vitam, quam laſciviendo perdidimus flendo reparamus.* Pœnitentia præſens complectitur, nam peccati maculam diluit: Qua- *L. de Pæn. 2.* propter, ut benè animadvertit Tertullianus, Chriſtus Dominus *pœnitentiam deſtinabat, purgandis mentibus præfectam.* Quandiu homo eſt criminoſus, tandiu tempus in captivitate detinetur, quod vendidit ſceleroſus peccator. Servitute adeò gravatur tempus, ut fleret, ait Divus Hieronymus, ſi capax eſſet ſenſus, & *In cap. 5. Epheſ.* rationis. *In manibus enim malorum tempus coactè, & ut venditum, & ut reſentum permanet, itaut ſi ſenſus in ipſo eſſet, ploraret.* Pœnitentia autem redimit tempus, à ſervitute liberat, in libertatem reſtituit, dum criminoſum à peccati captivi- *Tert. l. de Pæn 2.* tate eximit. *Verrens, & radens & foras abiiciens, quidquid error vetus inquinaſſet, quidquid in corde hominis ignorantia contaminaſſet.* Tandem 3. pœnitentia futurum complectitur, & ad ipſam æternitatem ſe extendit. Homo lethaliter peccans incurrit reatum pœnæ æternæ, qui per pœnitentiam tollitur. *Hoc enim pretio Dominus veniam addicere inſtituit: hac pœnitentiæ compenſatione redimendam proponit impuritatem.* *Tert. l. de Pæn. 6.*

Lege civili, imò divina ſancitum eſt, ut conſtat ex Levitico: *Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam* *Cap. 25.* *redimendi, donec unus impleatur annus: ſi non redemerit, & anni circulus fuerit revolutus, emptor poſſidebit eam, & poſteri ejus in perpetuum.* *Or. 15. in Lev.* Hoc eſt myſterium, ait Origenes, denotans quòd anima gratia ſanctificante donata, eſt domus Dei; homo verò lethaliter peccans domum illam diabolo vendit, venditor habet annum integrum, ut eam ab emptore redimat. Hic annus eſt vitæ tempus quòd à propheta *Cap. 6.* Evangelico vocitatur *annus placabilis Domino*, & à Luca Evangeliſta nuncupatur *annus Domini acceptus* ſi hoc anno non redimit domum, *emptor poſſidebit eam in perpetuum.* *Cap. 4.* Quanta Dei bonitas qui peccatori largitur gratiam, & tempus, ut animam à dœmonis tyrannide liberet? Quanta peccatoris cœcitas, qui ſervitutem diligit, nec à diaboli captivitate exire contendit! *Dedit illi tempus ut pœnitentiam* *Apoc. 2.* *ageret, & non vult pœnitere à fornicatione ſua.* Chriſtiane, audi Sapientem hortantem: *Ne des alienis honorem tuum, &* *Prov. 7.* *annos tuos crudeli, & gemas in noviſſimis:* Tempus malè agendo perditum redime *Sen. Ep. 1. ad Lucil.* per pœnitentiam; *tu tamen bono tempore uti incipias*, & tempus nihil agendo perditum repara ſtrenue virtutibus vacando.

2. *Tota ratio judicii, perverſa adminiſtratio conditionis*, *Tert.* præſertim temporis quòd perversè adminiſtravit peccator, cujus in judicio ultimò rationem expo- *Apoc.* ſcet Deus. Quapropter *adducet adver-* *Baſ Mag. lib. 1. de Bapt. 3.* *ſus nos tempus*, quòd inſumpſimus tum malè agendo, tum nihil agendo *Qui inutiliter, tantum ac tale bonum irritum facit, judicium habet ſegnitiei.* Non ſolum reddent rationem peccatores de malo commiſſo, ſed etiam de bono omiſſo. *Tert l. de ieiun. 12.* Quid ergo faciendum eſt? *Ad præmuniendum per nos metipſos noviſſimorum temporum conditionem*, deperditum in otio tempus reparandum eſt, 1. per liciti vacationem, 2. per boni operationem, 3. per virtutis fervorem. 1. Perſæpè medicina ſimilia ſimilibus curat, *Sed medicum* *Tert. Scorp. 5.* *quidem miraberis etiam in illo, quod fermè pares adhibet querelas medelarum: cum quaſi de perverſo auxiliatur, per ea ſubveniens per quæ laboratur. Nam & ca-*

lo-

lores caloribus ampliùs onerando compeſcit & ardores, ſiti potiùs macerando reſtinguit: & fellis exceſſus, amaris quibuſque potiunculis colligit; & ſanguinis fluxus, deſuſa inſuper venula revocat. Eodem modò otium otio curandum eſt; deperditum vacando tempus, vacando etiam reparandum eſt: non ſolùm otiando ab illicitis quæ prohibet Deus, ſed etiam à licitis quæ permittit. Perdidiſti horas, dies, omittendo quæ tibi mandantur bona, abſtine à ludo, convivio, oblectamento aliiſque quæ per- *Tert. lib. 1. ad ux. 8.* miſſa ſunt gaudiis. *Tempus in collecto eſt, ſupereſt, ut qui matrimonia habent, tanquam non habentes agant.* Reparato per pœnitentiam, & abſtinentiam, deper- *Tert. adv. Val. 17 Eccleſ. 14.* dito in malo, & otio tempore, 2. anima *expedita de malis omnibus, ecce jam proficit:* & in bono tempus impendit. Nullus eſt dies in quo Chriſtianus non debeat bonum facere opus. *Ne fraudèris à die bono, & particula diei boni non te pertranſeat.* Diebus feſtis & dominicis, quibus *L. de An.* à ſervili opere vacat, operibus virtutis ſedulo laboret. Idcircò otium ſabbati nuncupat Caſſiodorus, *Otium negotioſum,* quia otiante corpore, anima bonum debet negotiari. Quare pertimeſcit D. Ber- *L. 2. de Conſid. Num. 7.* nardus otium otioſum: *Cavendum & in otio otioſum eſſe.* Otium activum deſiderat Bernardus, ne homo ceſſet in quiete & otietur in otio, ſed dum otiatur & quieſcit, negotietur, & agat. Quòd à Chriſtiano expoſcit ipſemet Deus. (Quis autem veſtrum habens ſervum arantem, aut paſcentem qui regreſſo de agro dicat illi ſtatim, Recumbe?) Hunc locum expen- *in cap 17. Luc.* dens Divus Ambroſius ait: (Sicut ergo non ſolum non dicis ſervo tuo, Recumbe, ſed exigis ab eo aliud miniſterium, & gratias ei non agis; ita neque in te patitur Dominus unius eſſe uſum operis aut laboris: quia dum vivimus ſemper operari debemus. Ergò agnoſce te eſſe ſervum plurimis obſequiis defœneratum.) Huiuſmodi autem pietatis obſequia potiſſimum à Chriſtianis expoſtulat Deus diebus *Phil. iud. l. de Opiſ. Mund.* dominicis: *Non ideò ceſſandum eſt, ſed ſtudio pietatis, vel ultra vires audiendum.* Sic deperditum in otio tempus reparatur, 3. à Chriſtiano, qui fervore accenſus *in opera* *Tert. l. adv. Val 17.* *majora frugeſcit.* Sicut viator qui lentè inceſſit, vel aliquo in loco demoratus eſt, progreſſum geminat, ut tempus quòd cunctatione perdidit, pedum velocitate recuperet: Sic Chriſtianus amiſſum in toto tempus per ſtrenuam virtutis operationem reparat. *Mihi videtur perfectio virtutis, ſi quis ſemper feſtinet, ut in bono plùs habeat.* *Cæſar. Dialog. 3.* Virtutis perfectio non ſolùm diuturnitate temporis, ſed ardore charitatis menſuratur. Qui fervide bonum operatur, *retinet virtute quod amiſit in tempore.* Deus quoque non tepidum, ſed fervidum *D. Bern. in Alleg. Euſeb. Emiſſ. ho. 1. ad Monac.* operarium acceptat. *Ille tantorum numerum repromiſſor, non vult in opere ſuo tepidum, deſpicit faſtidioſum, reſpuit indevotum.* Devotum actuoſum, & fervidum operarium expoſtulat, qui deperditum in ſæculi negotio reparet tempus, vivendo Deo, & cœlo.

3. Homines mundo addicti, *averſi ab ipſo Deo & cœlo,* *Tert. Apol. 40.* in tractandis mundi negotiis tempus amittunt, quòd probè reparari nequit, niſi 1. vivamus Deo, 2. iiſdem redimamus tempus, quibus illud vendidimus, 3. tantùm faciamus pro cœlo; quantum pro ſæculo 1. Æquiſſimum ſanè eſt, ut qui ſæculo multùm vixerunt, Deo paululum vivant. *Dedimus corporis annum demus animæ diem: impendimus nobis tempora, tempus deputemus authori, vivamus Deo paululum, qui ſæculo viximus totum* *Chryſol. Ser. 12* tempuſque redimamus, 2. iiſdem rebus, quibus illud vendidimus. *Mercatum vitam exiſtima.* *Greg. Naz. in Sent.* Ubi res venduntur, & emuntur juxta earum valorem res magni momenti magno emuntur pretio, è converſo res parvi momenti carò non conſtant. Tempus pretioſiſſimum eſt, quia procedit ab æternitate, tendit ad æternitatem, eſtque gravidum æternitatis. Illud vili pretio vendiderunt *Tert. ad Mart. 2.* mundani: *Negotiatio eſt aliquid amittere, ut majora lucretur:* Illi verò tãquam imperiti mercatores, vili pretio pretioſiſſimum vendiderunt tempus. Ut autem quis valeat redimere tempus, idem debet impendere pro quo venditum eſt, nimirum ſæculi ſtudium, mundi negotia, ut tantum inſumat in negotiando celo, quantum perdidit in tractando ſæculi negotio. Etenim ex D. *L. 50. ho. 1.* Auguſtino, *redimere tempus, eſt etiam detrimenta temporalium commodorum, ad æterna quærenda, & capeſſenda ſpatia temporis comparare,* quòd hac comparatione explicat: (Redimere tẽpus, hoc eſt perdere aliquid ut Deo vacet, ex eo quòd perdis, pretium eſt temporis Certè quando pro tuis neceſſitatibus procedis ad locum publicum, das nummos & emis tibi panem, & vinũ, aut oleum, aut lignum, aut veſtem, aut ſuppellectilem, aut quodcumque tibi opus eſt: das, & accipis; & aliquid amittis, & aliquid accipis, hoc eſt emere. Quòd habes emptũ, eſt; quòd amittis, pretium eſt: Quomodò perdis nummos, ut emas tibi panes, ſic per-

Digitized by Google

perde nummos, ut emas tibi quietem.) Quando homo vendidit tempus, aliquid dedit, & aliquid accepit. Multum dedit, nempè Dei cultum, animæ curam, ſalutis negotium, cœli ſtudium: parum accepit, ſcilicet mundi affectum, terræ negotium. Ut autem redimat tempus, & Dei cultum ſalutis curam, & cœli acquiſitionem accipiat, debet dare ſæculi ſtudium, & terræ negotium. Ut enim ait D. Hieronymus; (quando tempus in bono conſumimus, emimus illud & proprium facimus, quòd malitia hominum venditum fuerat, ſicque dies malas in bonas vertimus, & facimus illas non præſentis ſæculi, ſed futuri.) *In cap. 5. Epheſ.*

in Pſ. 80. Acutè diſtinguit D. Auguſtinus dies cœli à diebus terræ. (Alii ſunt dies cœli, alii ſunt dies terræ. 1. Dies terræ ſuccedentibus urgentur, præcedentibus excluduntur: dies cœli ſemper præſentes ſunt, nemo ibi expectat futurum, nemo perdit præteritum.) 2. Dies cœli ſunt boni & felices, quia nullam patiuntur miſeriam: dies terræ infœlices ſunt, & mali, quia multis ſunt incommodis obnoxii. 3. Dies cœli non habent finem, quia æterni ſunt; dies terræ citò finiuntur, quia tempore menſurantur. Inde concludit Divus Auguſtinus. (Si tanta cura ineſt hominibus, ut tardius moriantur, quanta cura agendum eſt, ut nunquam moriantur? Quotidie in iſto ſæculo quæruntur dies boni, & non inveniuntur, & nemo vult ſic vivere, ut illuc perveniat ubi inveniuntur,) quia non in ſæculo, ſed in cœlo dies boni inveniuntur. (Contemnamus iſtam vitam vanam, & feſtinemus ad ſanctam vitam, & beatam: in illam animo, & mente tendamus omni vanitate diſcuſſa.) Et ut bellè ait Divus Paulinus: *Sicque ambiamus Dei regnum ſicut ambivimus ſæculi dignitates.* Quid autem agant, & patiantur, qui ambiunt ſæculi dignitates, optimè declarat Tertullianus. *Sed enim illos qui ambitus obeunt capeſſendi magiſtratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ, & corporis, nec incommodis tantum, verum & contumeliis omnibus eniti in cauſa votorum ſuorum: Quas non ignobilitates veſtium affectant? quæ non atria nocturnis, & crudis ſalutationibus occupant, ad omnem occurſum majoris cujuſque perſonæ decreſcentes? Nullis conviviis celebres, nullis compeſſationibus congreges, ſed exulas à libertatis, & lætitiæ felicitate idque totum propter unius anni volaticum gaudium.* Si ambientes terrenam, & temporalem dignitatem talia agunt, & ſuſtinent, quid non operari, quid non pati debent Chriſtiani, pro conſecutione cœleſtis, & æternæ fœlicitatis? profectò *nullus labor durus, nullum tempus longum debet videri, quo gloria æternitatis acquiritur.*

Serm. 19. de Temp. — *Orig. Ho. 1. in pſ. 38.* — *Ep. 17.* — *Lib. de Pan. 11.* — *D. Hier.*

CONCIO SEXTA.

Quid ſimile Philoſophus, & Chriſtianus; interpolator erroris, & integrator veritatis; verborum, & factorum operator; rerum ædificator, & deſtructor? His verbis trinum oſtentat Tertullianus diſcrimen inter Philoſophum gentilem & Chriſtianum. Nam 1. Philoſophus errorem diſſeminat, Chriſtianus veritatem præſtat. 2. Philoſophus verba tantum habet: quapropter Athenas ubi maximè vigebat Philoſophia, nuncupat *Civitatem linguatam*; Philoſophos quoque *cicadas Athenienſium* vocitat: quia eis nihil inerat præter ſermonem, & vocis cantilenam: Chriſtianus verò eſt factorum operator, quia operatur ea, quæ fides docet. 3. Philoſophus eſt rerum deſtructor, quia depravatis ſuis moribus doctrinam ſuam deſtruit. Chriſtianus è contra eſt rerum ædificator; quia diſciplinam quam profitetur bono auctore exemplo. Cui probè hæc competunt Divi Bernardi verba: *Beatus ille cui pulchra ſermone vita pulchrior.* Triplici autem potiſſimum ratione Chriſtianus nititur bonum præbere exemplum: propter 1. Deum, 2. ſemetipſum, 3. proximum.

Tert. Apol. 46. — *L. de An. 3. l. de vel. virg. 10.* — *Epheſ. 53.*

Non eadem voce exempla depoſco. Multimoda eſt vox quæ exempla depoſcit. Prima quæ occurrit eſt vox Dei, quæ à Chriſtiano bonum expoſtulat exemplum, ut ejus 1. mandato obtemperet, 2. majeſtatem magnificet, 3. virtuti ſe conformet. *Tert. lib. 1. ad Nat. 8.*

1. *Nam & lucere in mundo Chriſtianos oportebat, ut filios lucis; lucem mundi, unum, & Deum & Dominum colentes & nominantes.* Plura ſunt quæ Chriſtianos ſtimulant ſuis exempla præbere. 1. Quia Deum, qui eſt lumen mundi, agnoſcunt & venerantur: 2. Quia in baptiſmo facti ſunt filii lucis, & in manibus candelam accenſam acceperunt, ut toto vitæ decurſu virtutis operibus luceant. 3. Domini mandatum, qui prohibet lucernam ſub modio. *Si lucernam tuam ſub modio abſtruſeris,* Dei voluntati adverſaris, qui præcipit: *Luceant opera veſtra bona.* 4. Quia ideò vocat nos Deus lumen.

Ter. l. adv. Prax. 13. — *Tert. l. 2. de cult. fæ. 13.*

Digitized by Google

men mundi, ut bonis luceamus exemplis. *Quid autem nos Dominus lucem mundi vocat? quid civitati ſuper montem conſtitutæ comparavit, ſi non relucemus in tenebris?* Relucemus autem per bona opera: nam ut fatur Tertullianus, *hæc ſunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona ſcilicet noſtra*.

Fucati Chriſtiani, ne præbeant exempla virtutis, obſtrepunt ad veram pietatem exteriùs non requiri, ſed interiùs ſufficere, nec eſſe neceſſe, ut bona quæ faciunt opera, videantur ab hominibus. *Non eſt mihi neceſſarium hominibus probari: nec enim teſtimonium hominum requiro.* (Tert.) Multi etiam fuerunt aliàs, & nunc ſunt probi Chriſtiani; magna pietate commendati, qui *caco bono ſuo incedunt*: (Tert. l. de vel. vir. 13) Verùm aliud eſt facere bona coram hominibus ut gloria acquiratur vana, aliud eſt bona præbere virtutis exempla, ut & glorificetur Deus, & homines ad benè agendum alliciantur. Illa intentio hypocriſmi ſapit, hæc pietatem redolet. *Bonum, verùm, & plenum, non amat tenebras;* (Tert. l. de Cult. fæ. 13) Bonum autem verùm, & plenum eſt, in quo omnia conglomerantur ad ejus bonitatem neceſſaria; nimirum gratia, quæ eſt principium à quo procedit; objectum quòd reſpicit; quòd ex ſua natura bonum eſt, finis propter quem fit, nempè Dei honor, & gloria: circumſtantiæ quibuſcum fit, quæ omnia ad ejus integritatem concurrunt. Bonum hujuſmodi *gaudet videri, & in ipſas denotationes exultat*, non ut vanam hominum captet gloriam, ſed ut Deum magnificet.

(Tert. Tert. l. de reſur. 10.) 2. *Et in illis litteris Paulus eſt, cum monet tollere, & magnificare Deum in corpore noſtro*. Magnificatur autem in corpore per bona opera, quæ exteriùs videntur, & ad quorum productionem concurrit corpus: Deus conſiderari poteſt intra nos, ſupra nos, & circa nos. 1. Intra nos, nam cor noſtrum gratia ſanctificatum eſt templum in quo reſidet Deus, imò corpora noſtra ſunt ſacrarium Spiritus ſancti. 2. Supra nos, tamquàm prima cauſa efficiens quæ nos producit, & à qua eſſentialiter dependemus, & tanquam ultimus finis propter quem facti ſumus. 3. Circa nos, quia homines qui nos circumdant, Dei deferunt imaginem. Deus qui ſcrutator eſt cordium, bonorum operum externa requirit exempla. 1. Velut fructus gratiæ, quàm nobis liberaliter infundit. 2. Velut tributa honoris majeſtati ſuæ debita. 3. Tanquam ſigna externa internæ ſanctitatis, quæ homines ædificent & ad eum magnificandum excitent: Quò ſenſu Baſilius Magnus humanum corpus, *pſalterium* vocitat, quaſi ipſa corporis ſtructura inſtrumentum ſit ad concinendos Deo hymnos. (in Pſ. 9) Ipſæ etiam corporis actiones, in quibus nihil inconcinnum apparet hymni ſunt ad Dei gloriam decantati; præſertim ſi in gratia procedant: at inter omnia opera ea quæ fecit Chriſtus Dominus Deum maximè magnificant, cujus gloriam ſemper quæſivit tum vocibus, tum actionibus. *Detrahe voces Chriſti mei, res loquuntur*, (Tert. lib. 4. adv. Mar. 7.) quibus urgetur Chriſtianus, ut ſeſe ejus exemplo conformet.

3. *Sermonem, atque rationem conſtet artificem videri univerſitatis*. (Tert. Apol. 21.) Divinum Verbum ad quod in producendis creaturis reſpexit Deus humanatur, & Chriſtianis imitandum proponitur, & ob hanc cauſam non Pater, neque Spiritus ſanctus, ſed Filius duntaxat incarnatus eſt, ut qui fuerat exemplar productionis creaturarum, eſſet exemplar ad quòd in agendo aſpicerent homines. *Infirmitas hominis, cui ſine exemplo laborioſum eſt, & difficile quod imperat Deus, imitatione boni miniſtri ad bonam vitam faciliùs erigitur*. (D. Aug. l. de Conſ. ...) Et ut haberent homines exemplar quòd imitarentur, corpus humanum aſſumpſit Deus, ſe viſibilem demonſtravit. Chriſtus eſt hominum doctor, & exemplar; ad utrumque miniſterium requiritur corpus, ut eos valeat docere, eiſque virtutis exempla præbere. Officium doctoris non ſufficiebat addendam erat exemplaris munus. *Parum eſt verbis agere, ſed exemplis agendum eſt*. (D. Aug. in pſ. 1 y) Utrumque adhibuit Chriſtus, ut homines faciliùs ad obſervantiam mandatorum adduceret. *Solet etiam adimplere Chriſtus quod alios docet:* (Tert. l. de Carn. Chr. 7.) quod conveniens fuiſſe ad conſumandam juſtitiam ipſemet declarat Salvator: (Sine modo: ſic enim decet implere omnem juſtitiam.) (Matth. 3.) Quem locum ſic elucidat D. Ambroſius, *Quæ eſt juſtitia, niſi quòd alterum facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exemplo?* (l. 2. in Luc.) Sic conſummavit juſtitiam Dominus, prior faciens, quòd aliis faciendum præcipiebat, *donec doctrinam ſuam impleret, qua conſummata* ſanguinem fudit. (Serm. de Eug. in Per. ſ. b.)

Binam invenio in Chriſto conſummationem. Unam ſalutis humanæ, alteram Chriſtianę doctrinæ; unam paſſionis, actionis alteram. In cruce moriens humanam ſalutem ſua paſſione conſummavit Salvator, Chriſtianam doctrinam conſummavit Chriſtus, converſus cum hominibus; eiſq;

præ-

præbens benè agendi exempla: Nam, ut fatur Divus Hilarius: *Exempli ſui auctoritate humana ſalutis ſacramenta conſummat*. Tria notatu digniſſima dicit Hilarius. 1. Auctoritatem exempli Domini proponit. Quodvis exemplum quandam habet auctoritatem imperandi ſui imitationem. *Major eſt ejuſmodi opera quæ non effigiem profert, ſed auctoritatem*: & quo dignior eſt ille qui operatur, eo ejus exemplum majori auctoritate pollet. *Ingens eſt ad virtutem ſtimulatio, clarorum virorum imaginibus uti*. Verùm inter homines cujuſvis ſint dignitatis atque virtutis, & Chriſtum, *non admittitur exemplorum per æquatio*. Tanta eſt exemplorum quanta perſonarum inæqualitas, & ſicut nullus hominum ad Chriſti dignitatem accedit, ita *nullum exemplum majus eſt eo*, quòd præſtitit Dominus, quo humanæ ſalutis ſacramenta auctorat.

Can. 2. in Matt. — *Tert. l. de Idol. 7.* — *Pl. l. 3. c. 1.* — *Tert. l. de Pud. 7.* — *Tert. l. de Reſ. 38.*

Propoſita à Chriſto exempla, ſacramenta vocitat Hilarius, alludens ad quædam legis gratiæ ſacramenta, quæ characterem indelebilem imprimunt in ſuſcipientium anima. Nam ut bellè ad propoſitum ratiocinatur ſanctus Ephrem Sirus. *Opus eſt imago virtutis; ſermò autem imaginis adumbratio eſt: in adumbratione verò nullus character, ſed ſolum eſt characteris ac figuræ commentum*. Sermo infecta virtutis delineatio eſt: opus verò velut arguto penicilio perfectam pingit, & oculis exprimit faciendæ virtutis imaginem: Delineatio & adumbratio virtutis per ſermonem facta, eſt virtutis duntaxat commentum, nullum operandæ virtutis imprimens characterem, opus verò ſpectatorum oculis exhibitum, imprimit eis velut characterem adſimilis virtutis, *quemdam juſtitiæ characterem delineans*, ait Baſilius Seleucus. Character indelebilis in æuum perdurat, virtus quoque à bono parta exemplo, diuturnior eſt, operis impreſſa characteribus. Quòd ſi opus rectè factum virtutis imprimit charactères, quantò magis exemplum ipſius Chriſti, Dei ſimul & hominis, qui ſe hominibus imitandum proponit? Nam *fecit quod monuit, oſtendit quod juſſit, appoſita eſt nobis forma cui imprimamur*. Chriſti exempla ſunt velut typus, quo ad ſimilia virtutis characteres in nobis imprimendi ſunt. Candacis reginæ Eunuchus fuit *Scripturæ divinæ impreſſus*. Magna ſanè Eunuchi illius laus; quòd ejus facta, & præclara opera ſint Scripturæ ſacræ impreſſa: ſed longè major Chriſtiani gloria, quòd ipſi imprimatur Chriſto. Papyrus vel chartatypo impreſſa, exprimit typi characteres: Chriſtianus Chriſto impreſſus in ſemetipſo exprimit mores Chriſti, quo nihil glorioſiùs poteſt dici. *Idcircò filius Moyſis ducis futuri inſtigat circumcidi Deus, ut non aſpernaretur populus, videns exemplum iſtud inducis filio jam celebratum*. Dei Filius venit in mundum, ſeſeque cunctarum præbuit exemplar virtutum. *Non dedignetur quod fecit Chriſtus, facere Chriſtianus*: Maximè cum ad Chriſtianam vocatus ſit diſciplinam, ut ſe Chriſti formæ imprimat, ejuſque vitam exprimat: *Ex forma Dominica agat*, ut fatur Tertullianus: (Servator in omnibus, quicunque pietatem colere vellent, virtutis exemplar, expreſſam effigiem quamdam in ſe propoſuit; unde cunctis lineamentis illius in ſpectis, ſimile pro ſe quiſque in vitam ſuam, exemplum transferret.) Quòd ut ad praxim redigamus, mores noſtri, actiones omnes, nutus, geſtus, ad illos quos exercuit Salvator, ſunt conformandi. (Luceat imago ejus in confeſſione noſtra, luceat in lectione, luceat in operibus & factis, & ſi fieri poteſt, tota ejus ſpecies exprimatur in nobis: ipſe enim ſignaculum noſtrum.) Eodem modo quemlibet Chriſtianum ad Chriſti imitationem urget D. Bonavent. (Deſcribe tibi in corde ſuo mores, & actus ſuos, quam humiliter ſe habuit inter homines, quàm benignus inter diſcipulos: quam modeſtus in edendo, & bibendo: quàm miſericors ſuper pauperes, quibus ſe ſimilem fecerat per omnia. Quomodo nullum ſprevit, vel horruit, etiamſi erat leproſus: quomodo divitibus non adulabatur: quam liber fuit à curis mundi, nec anxius pro corporis neceſſitatibus: quàm verecundus in viſu. Item quàm compoſitus in omnibus geſtis ſuis: quomodò ſeipſum præbuit exemplum omni boni: ut in omnibus factis, & verbis tuis ſemper ad hunc, quaſi exemplar reſpicias, incedens, ſtans, ſedens, & comedens, tacens, & loquens, ſolus, & cum alio; hæc ſit ſapientia tua, & meditatio, ſtudium, ſemper aliquid de ipſo cogitare, quo provoceris ad imitandum eum, donec formetur in te Chriſtus.)

De perfect. Monac. — *Orat. 14.* — *D. Greg. hom. 14. in Evang.* — *Tert. l. de Bapt. 8.* — *Tert. l. adv. Iud. 3.* — *D. Aug. Tract. 58. in Ioan.* — *L. de idol. 18 D. Baſ. de Conſtit. Monach. 5.* — *D. Ambr. c. 8 Cant.* — *in formul. Novit. p. 2. c. 32.*

Salvator *religioſiſſimum mundi cultum* conſummare voluit. 1. Per verba nos inſtruens hujus obligationis. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. 2. Per ſanctorum exempla qui *tanta probitate vixerunt, ut pars* fa-

Lact. Ioa. 11. — *S. Zeno ſer. de I. b.*

Digitized by Google

felicitatis ſit, *noſſe quid fecerint*. In re virtutis nihil præſtabilius, quam bona bonorum exempla, quæ probitatem ſpirant, & ſanctitatem imprimunt. In laudem Abrahami prædicat ſanctus Zeno: *Cujus converſatio lex fuit*. Eodem modò de aliis Sanctis philoſophatur Clemens Alexandrinus: *Quorum actiones ſunt nobiles pro legibus*; quia non tam ſuadent, quam jubent virtutem. Leges ſunt equidem, exempla Sanctorum, ſed *leges exemplares*, *animatæ*, *rationales*. Sanctiones ſcriptæ; emortuæ leges ſunt, nec tam videntur leges quam legum cadavera, cum nihil vividè operentur: at bona exempla ſunt, leges exemplares, rationales, animatæ, quæ vigorem ſpirant ad opus, quod exemplari juſſione certiſſimè obtinent imitationem. Chriſtus non fuit omni tempore, nec ubique vixit, neque omnes hominum conditiones & ſtatus profeſſus eſt: quapropter loco ſui ſubſtituit exempla Sanctorum, qui fuerunt omni tempore, omni loco extiterunt, & in quovis ſtatu ſanctè vixerunt, Chriſtumque imitati ſunt, & eundem nobis imitandum repræſentant. (In Eccleſia iſta iſte ordo: alii præcedunt, alii ſequuntur: & qui præcedunt exemplum ſe præbent ſequentibus, & qui ſequuntur imitantur præcedentes. Sed, & illi qui ſe exemplum præbent ſequentibus, ſequuntur ipſum jam Chriſtum.) Ultra Sanctorum exempli, 3. Semetipſum adhuc Chriſtus in Evangelio repræſentat: *Sed vacet hoc exemplum ut humanum, aliud de auctoritate Scripturæ ipſius arripiam*. Licèt enim Chriſtus à multis annis virtutis præbuerit exempla, hæc tamen ut præſentia oculis noſtris objicit Evangelium. *Semper ante te habes quem ſequaris*, *Dominus exemplum in terram poſuit cum Evangelium ibi reliquit*, *in Evangelio tecum eſt*: & ita ſive videndo Sanctorum exempla, ſive legendo Evangelia, ſimus *aſpicientes in conſummatorem Ieſum*. Sancti Chriſti interpretes (*Paulus eſt interpres Chriſti*) ſuo exemplo nos ad Chriſti ſequelam alliciunt. Nam *fecit Chriſtus quod docuit*, *fecerunt Apoſtoli*, *quod ab illo didicerunt*, & *nobis faciendum prædicaverunt*. Evangelium Chriſti continens vitam, ad ſimilia opera nos ſtimulat. Quare S. Lucas ſuam auſpicatur hiſtoriam, ſermonem faciens de omnibus *quæ cœpit Jeſus facere*, & *docere*. Benè ait Evangeliſta, quæ cœpit facere: quia ut acutè animadvertit Divus Anſelmus, *quæ fecit inchoatio quædam fuit*, eadem deinceps Apoſtolis, eorum-

Serm. 1. 1. Sermo
Phil. l. de Abrahā.
D. Aug. in pſ. 39.
Tertull. l. adv. Herm. 31.
D. Aug. l. 50. Hom. hom. 34.
Heb. 12.
D. Ambr. l. de Sacr.
D. Aug. in pſ. 56.
Act. 1.

que ſequacibus facienda relinquens. Chriſti opera fuerunt in ſeipſis perfecta, & conſummata, tamen inceptio quædam ſunt, quia ea Chriſtianis imitanda reliquit. Chriſtiane non benè operans, *excidiſti ab exemplo*, quod imitari debes, ſi attendas & ad Deum, & ad temetipſum.

Conſideranda eſt *ſpectaculi latitudo*, de qua loqui videtur Apoſtolus ajens: *Spectaculum facti ſumus mundo*, & *Angelis*, & *hominibus*. Tribus oculorum generibus expoſiti ſunt Chriſtiani, ſcilicet Angelorum, dæmonum, & hominum. Tunc autem *ſpecula Chriſtianorum ſancta* ſunt, cum præbent exempla virtutis, quæ 1. Angelis afferat lætitiam: 2. dæmonibus auferunt tentandi materiam: 3. Hominibus præſtant prophetiæ efficaciam.

1. *Omnis autem hominis paraturam aliqua utique poteſtas divinæ voluntatis miniſtra modulatur*. Cuivis homini dedit Deus cuſtodem Angelum, qui ſalutis ejus curam gereret. Quando autem Chriſtianus cujus gerit cuſtodiam, virtutis præbet exempla, maximè lætatur Angelus: Tum quia pædagogus gaudet de bonis diſcipuli moribus; Angelus autem cuſtos, eſt hominis pædagogus. Tum quia per bona opera homo ad Angelorum aſſurgit ruinas; lętantur autem Angeli dum eorum ruinæ replentur. Tum quia Angeli nihil magis zelant, quam Dei cultum: virtutis autem exemplum, ut ſupra dixi ex Lactantio, eſt religioſus Dei cultus. Tum quia lætatur Angelus dum homo ſibi commiſſus dæmonis non ſuccumbit tentationi; bonum autem præbens exemplum, non præſtat diabolo tentandi materiam.

2. *Spiritus nequam ab ipſa etiam janua nativitatis animas aucupabundus*. Adeò gravatè fert diabolus, quod homines ſint per baptiſmum ab ejus ſervitute liberati, ut omnem captet occaſionem, qua adultos iterum ſuę ſubdat tyrannidi. Verùm ſicut ſumit anſam tentandi eos, qui malè agunt, ita qui bona faciunt opera, tollunt tentandi materiam: *Nihil enim adverſus regulam exempli licebit intelligi*. Interiùs hominis non cognoſcit dæmon; vel quia, ut vult Angelicus Doctor ſecreta cordis effugiunt aciem intellectus angelici: vel, ut docet Doctor Subtilis, quia prima cauſa ſuum eis concurſum denegat: ex exteriori autem interiùs venatur dæmon, ex malis operibus con-

Tert. l. de Reſ. 52.
II PARS
Tert. l. de Spect. 30.
Tert. l. de ſpect. 29.
Tert. l. de An. 17.
Tert. l. de An. 13.
Tert. l. de Reſ. 52.

Digitized by Google

ſcientiam criminoſam arguit; & ex bonis operibus animi innocentiam colligit. Quare Chriſtianus oculis diaboli expoſitus, *timebit adverſarium*, *illius lividum ingenium*; virtutis præbebit exempla, quibus dæmoni ſua notitiam eripiat, *ut malitia ad cum acceſſum non habeat*, & ſic ab ejus tentatione liberabitur.

Tertul. l. de vel. Virg. 16. Tert. l. 2. de cult. fæ. 11. Tert. l. de Spect. 30. in pſ. 11.

3. *At enim ſuperſunt alia ſpectacula*: nam Chriſtianus oculis hominum virtutem oſtentare tenetur. Chriſtiani eandem profitentes religionem ſeſe mutuo ad bonum debente iuvare. In quo Chriſtianæ diſciplinæ utilitatem agnoſcit D. Chryſoſtomus. *Non parva res eſt fratrum ſocietas, & adhortatio*. Fideles non ſolum ſibi, ſed etiam aliis debeut proficere; non ſolum verbis eos adhortando, ſed adhùc exemplis ad virtutem ſtimulando. *Vitam piorum non ſolum ſibi, ſed etiam aliis vſſe utilem decet; ut quod apud eos agi non poteſt verbis, obtineatur exemplis*. In uno, & eodem homine eſt Chriſtianus interior, & exterior: interior ſoli Deo patet, quia *Deus conſpector eſt cordis*: exterior autem oculis hominum obiicitur: Ille in gratia, & ſanctitate conſiſtit, iſte bonis exemplis denotatur, ex quibus Chriſtianum interiorem homines coniectant: *Faciens occultorum ea, quæ apparent*. Idcircò D. Chryſoſtomus aſſeverat externos corporis motus eſſe *quoſdam intimi animi præcones, & formas, quaſdam, atque expreſſas interioris mentis imagines, quæ omnium oculis ſubiicerentur*. Ex corporis, ſtatu, motuque interiorem animi motum infert adhuc Tertullianus, quia *rector animus facilè communicat ſpiritus invecta, cum habitaculo ſuo*. Habitaculum vocat corpus, cum quo animus communicat invecta ſpiritus, hoc eſt ea, quę à ſpiritu in animam importantur, & quę per geſtum, & actiones invenit foras, & in hominum lucem immittit. Ipſe autem geſtus, motuſque corporis, totus ex modeſtiæ legibus compoſitus, eſt tacita quędam admonitio, & potens ad virtutem incitamentum; habens, ut fatur Tertullianus, velut prophetiæ efficacia. *Propriè enim Apoſtoli Spiritum ſanctum habent, qui planè habent in operibus prophetiæ efficaciam*: Prophetiæ efficacia certiſſimum rei vaticinatæ eventum præſtat. Eſt in bonis operibus prophetiæ efficacia ob velut certitudinem operis, ad quod bonum inducit exemplum. Nam ſicut prophetia divinam omnipotentiam obligat ad exequendum, quod prædixit Propheta: ſic bonum exemplum divinam miſericordiam quaſi adſtringit, ad exequendum bonum ad quod inducit, & quod Chriſtianus proximo præbet.

D. Aug. ſerm. 7. de Epiph. Tert. l. 2. de Cult. Fæ. 13.

Tert. l. de An. 18. in c. 3. Iſ.

L. de Pat. 13.

Lib. de Exh. Caſt. 4.

Lucernas ardentes habere debemus, id eſt mentes à fide accenſas, & operibus veritatis relucentes. Proximi quos bono exemplo debemus illuſtrare, & accendere, ſunt in triplici differentia. Alii extranei, ideſt non Chriſtiani, ſive Idololatrę, ſive Turcæ, ſive Judęi, ſive Heretici: Alii domeſtici, ſed improbi, ut Chriſtiani criminoſi: Tertii domeſtici, ſed probi, ut Chriſtiani probi. His omnibus lucere virtutis exemplo debet Chriſtianus: ut 1. extraneos erudiat: 2. pravos Chriſtianos confundat: 3. bonos Chriſtianos in bono fulciat.

I II. P. ARS. Tertull. 4. adu. Marc. 29.

1. *Verùm etſi eloquium quieſcat, aut infantia ſubductum, aut verecundia retentum, nam, elinguis philoſophia vita contenta eſt, ipſe habitus ſonat. Sic denique auditur Philoſophus, dum videtur*. Tot Tertulliani ſententias explanandas prętereo, aſſeverans proborum exempla majorem habere vim ad perſuadendum, quam concinnati quicunque ſermones. *Efficaciùs vita, quam lingua teſtimonium eſt; habent opera linguam ſuam, habent facundiam ſuam, etiam tacente lingua*. Quantumvis doctus ſit qui verbo docet diſciplinas, *meliùs docemus facto quam voce*. Cujus optimam ſubminiſtrat Divus Ambroſius rationem. (Benè facere prima doctrina eſt, ceſſantibus enim verbis, hoc ipſum docet hominem opus optimum, dum videtur; quod etſi voce aures non excitet, virtute tamen corda compungit. Quis enim bonum ſatum videns non gaudeat, non miretur, non imitetur, ac velut tacito magiſtro utens, ejus exemplo non doceatur.) D. Chryſoſtomus bonum virtutis exemplum componit cum tuba, quæ ingenti clangore non ſolùm aures, ſed etiam animos pulſat: & cum luce, quæ tum corporis, tum mentis perſtringit oculos. *Omni turba documenta ſunt operum clariora; vitaque munda ipſa eſt luce fulgentior*. Quod nęc ipſum Varronem Gentilem lavit, cujus ſolemne eſt illud effatum, *Evidentiſſimum docendi genus eſt ſubjectio exemplorum*. Nihil ad convincendum validiùs. Nam ut bellè ait Divus Chryſoſtomus, *hæc eſt ratiocinatio, cui contradici non poteſt, quæ fit per facta*. Ratiocinationi, quę fit per verba poteſt contradici, & ſi non omines, multi tamen, imò plurimi, de ejus virtute dcbitant: at

Tert. l. de Pall. 5.

D. Cypr. l. de Purg. Mart. D. Amb. Ser. 76.

in c. 5. Matth.

Hom. 3. in 1. Cor.

ra-

Digitized by Google

ratiocinationi, quæ fit per facta, nemo poteſt contradicere, nec de ejus veritate dubitare: Inde concludit D. Ambroſius: *Dictis igitur facta præcedant; quia ſine factis dicta nihil pro ſunt*.

in Cap. 5. Matth.

Tria ſunt doctrinæ Chriſtianę teſtimonia, quæ ejus veritatem certò demonſtrant. 1. Miracula quę vires naturę creatæ ſuperant, ſuntque ſigilla quędam divinæ omnipotentiæ; quæ cum nequeat fallere, nec falli, non poteſt eſſe teſtis falſitatis. 2. Martyrium, nemo enim compos rationis vitam ponit, mortemque ſubit niſi pro defenſanda veritate. 3. Bona virtutis exempla, quę religionis tum veritatem, tum bonitatem teſtantur. Tribus illis teſtimoniis veritas Chriſtianæ diſciplinæ fulcitur. Apoſtoli eam 1. miraculis comprobarunt. Conſtat enim *illos maximæ doctrinæ ſuæ fidem confirmaſſe, mortuos ſuſcitaſſe, debiles reformaſſe, futura ſignificaſſe, ut merito Apoſtoli crederentur*. Eam 2. Martyres ſuo ſanguine, & diſpendio vitæ propugnarunt. *Sancti Martyres etſi voce taceant, factorum exemplo nos edocent; etſi lingua ſileant Martyres, paſſione perſuadent*. Tandem 3. Virtutis exemplo veritatem Chriſtianam docent probi Chriſtiani, *quos vidiſſe erudiri eſt*. Horum vitam innocuam ad fidem perſuadendam miraculis etiam validiorem exiſtimat Divus Chryſoſtomus: nam bonis ſuis moribus, & convincunt extraneos, & malos confundunt Chriſtianos.

Tert. l. de Praſ. Har. 44.
D. Ambr. ſer. 79. Bened. pag. 445.
Hom. 7. in Ioan.
Tert. l. de pall. 5.

2. *Quis non æmulum ſuum cum videt patitur? quis oculis in eum poteſt, in quem mentibus non poteſt?* Mali Chriſtiani bonorum exempla, nec mentibus, nec oculis, pati poſſunt. Non mentibus, quia ab illis convincuntur. Non oculis, quia adhuc ab eis confunduntur. Quod ſi ex ſententia cujuſdam gentilis imagines emortuæ magnatum, & heroum, non imitantes eorum fortitudinem, de puſillanimitate arguunt: *exprobrantibus quotidie ſpectatores imbelles*; quanto magis bonorum Chriſtianorum exempla, *tanquam ſimulacra quædam animata propoſita vitæ*, improbos arguunt Chriſtianos? Dux exercitus, ut ſuos milites ad ſtrenuè decertandum ſtimulet, proponit eis tum propriam, tum commilitonũ magnanimitatem, ut eos confundat, ſi ducis, & commilitonum non imitantur virtutem: Eodem modo Chriſtus dux noſter ſemetipſum proponit exẽplar, ut ſceleroſos ſuo modo Chriſtus dux noſter ſemetipſum proponit exemplar, ut ſceleroſos ſuos confundat exemplo. *De occurſu meo vitia ſuffunde*. Deinde oculis eorum obiici bonorum probitatem, ut rubore eos afficiat. *Grande pallii beneficium eſt, ſub cujus recogitatu improbi mores, vel erubeſcunt*. Quod Pallio tribuit Tertullianus, hoc conferamus virtuti; *ſub cujus recogitatu improbi mores, vel erubeſcunt*. Quot virtutes ad praxim redigunt probi Chriſtiani, tot ſunt partes, quæ improbos accuſant, tot teſtes, quæ adverſus eos in iudicio ferent teſtimonium. Nam ut ait D. Auguſt. *tot judicibus inops eſt abo, quot me præceſſerunt in opere bono; tot convincor teſtibus, quot mihi præbuerunt benè vivendi exempla*. Quapropter boni Chriſtiani debent virtutis præbere exempla, non ſolum *ut malis exemplo, & teſtimonio ſint*; ſed etiam ut bonos ad virtutis incrementum accendant.

Plin. l. 5. ep. 2.
S. Baſil. Ep. 1.
Tert. l. de pall. 5.
Tert. l. 1. de cult. fam. 11.

3. Ad quod eos hortatur ipſemet Salvator, lucem mundi nuncupans. *Quid autem nos Dominus lucem mundi vocat, ſi non relucemus in tenebris, & extamus inter demerſos?* De Chriſtiana diſciplina tanquam *de religione Solis* fatur Tertullianus: tum quia Chriſtum juſtitię ſolem auctorem recognoſcit, qui ideò nuncupatur *hujus gratiæ, diſciplinæque illuminator*: tum quia Chriſtiani velut ſoles, virtutis exemplo lucere debent. *Poſt Solis receptum* lucis debent radiis ſplendeſcere, eademq; pręſtare munia in religione, quę pręſtat ſol materialis in univerſo. Sol autem tria animantibus ſubminiſtrat. 1. Eos illuminat; quare *diem ſolis* vocitat Tertullianus: 2. accendit, & inflammat; *ſiquidem Sol ignis*: 3. eos velut fax ducit, quia *diei de ſuo cumulat*. Chriſtiani bonis operibus hæc tria aliis Chriſtianis ſuppeditant: 1. eos illuminant ſuo exemplo; quod *ipſius ſolis radio putem ſcriptum, ita claret*. 2. Eos ad virtutem accendunt, & inflammant; quomodo iſtud Davidicum intelligit Iſidorus Peluſ. *Carbones ſuccenſi ſunt ab eo; hoc eſt ſancti viri à Deo*. Ut autem carbo ignitus, & accenſus carbones extinctos accendit, ita ſancti Dei amore incenſi ſuo exemplo alios ignis charitate inflammant. Quod in ſemetipſo expertus eſt D. Auguſt. *Exempla ſervorum tuorum congeſta in ſinum cogitationis noſtræ, urebant, & abſumebant gravem torporem*. Tandem 3. eis ad benè vivendum facem præſtant. *Probum veſtrum coram hominibus appareat*, ut eis vię, & vitę ſitis ductores. Quare Theophylactus eos confert ſpeculæ ſupra montes, rupes, vel turres poſitæ ad demonſtrandum iter navigantibus.

Tert. ib.
Apol. 16.
Tertull. Apol. 21.
Tert. l. de Orat. 10.
Apol. 16.
Tert. l. de An. 8.
Tert. li. 2. ad Nat. 5.
Tert. l. de Reſ. 47.
Lib. 1. Ep. 2.
Tert. l. 1. de Cult. fam. 13. in Ep. ad Philip.
L. de vel. Virg. 3.

Digitized by Google

Verùm ſi bonum exemplum extraneos erudit, pravos confundit, & bonos ad perfectionem accendit, malum è contra exēplum, ad vitium inducit. *Scandalum non bonæ rei, ſed malæ exemplum eſt, ædificans ad delictum*. Plures ſunt tamen hac ętate, qui pravo ſuo exemplo *Spiritum ſcandalo permovent*, & depravatis ſuis moribus, 1. dæmonum malitiæ patrocinātur. Etenim *dæmones quærunt organa, per quæ ſcandala operentur*. 2. Contra dilectionem quam debent proximo, eum ſcandalizant. *Adverſum filium matris tuæ ponebas ſcandalum*, & ſuo pravo exemplo ad peccandum alliciunt, *& peribit infirmus in tua ſcientia*; quātumvis utrumq; prohibeat Apoſtolus, *ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum*. 3. Seſe divinę maledictioni ſubjiciunt. *Væ mundo à ſcandalis*, beatitudine privant & damnationi exponunt. (Nemo ſibi vivit, & nemo ſibi moritur; & ideò omnis homo, quantiſcumq; exemplum ſanctę cōverſationis præbuerit, cum tantis, & pro tantis ad præmia æterna perveniet, & è contrariò quod exemplum malæ vitæ, & perverſæ actionis oſtenderit, quantiſcumque ſuis malis moribus ad iniqua opera provocaverit, cum tantis, & pro tantis æterna ſupplicia ſuſtinebit.) Chriſtiani noli dare ſcandalum, ſi æternam vis vitare damnationem, bona præbe exempla ſi æternam vis acquirere beatitudinem.

Tert. l. 2. de cult. fæm. 2. — *Orig. in pſ. 49.* — *1. Cor. 8. Rom. 14. Matth. 18. Comm. Ser. Ser. 33.*

CHRISTVS.

SCHOLIUM.

Chriſtus 1. Naſcitur: 2. Circumciditur: 3. Rex agnoſcitur: 4. Crucifigitur; De ſepulchro egreditur: 6. In cęlum aſſumitur.

CONCIO PRIMA.

ISte Dei radius, ut retro ſemper prædicabatur, delapſus in virginem quandam, & in utero ejus caro figuratus, naſcitur: Admiranda proſus divina corporatio ob multa miracula in illa contenta, quæ mentis humanæ ſuperant aciem. Nam 1. Verbum æternum humanatum eſt in tempore, abſque vera, & intrinſeca Deitatis mutatione: Mutatio etenim nequit fieri niſi per deperditionem, vel per acquiſitionem perfectionis. Omne quod mutatur *deſinit eſſe quod fuerat, & incipit eſſe quod non erat. Deus autem nequit deſinere eſſe, neque aliud poteſt eſſe*. In incarnatione autem Verbum aſſumpſit humanitatem, *permanente tamen Verbo in ſua natura incommutabiliter*. 2. Tres divinę perſonæ una & eadem potentia, & actione produxerunt Incarnationis myſterium, & quāvis unam, & eamdem habeant eſſentiam, & ſint inſeparabiles ad invicem, *inſeparatos ab alterutro Patrem, & Filium, & Spiritum teſtor*; attamen ſolus Filius humanam aſſumpſit naturam. Quod docet Tertullianus adverſus Praxeam, alioſque hęreticos Patripaſſianos nuncupatos, aſſeverantes *ipſum Patrem deſcendiſſe in Virginem, ipſum ex ea natum, ipſum paſſum, denique ipſum Jeſum Chriſtum*. Quomodo autem ſolus Filius potuerit incarnari ſine Patre, & Spiritu ſancto, familiari comparatione declarat D. Auguſt. (Citharam reſpice, ut muſicum melos ſonis dulcibus reddat tria pariter adeſſe videntur, ars, manus, & chorda: & tamen unus ſonus auditur, ars dictat, manus tangit, reſonat chorda. Tria pariter operantur, ſed ſola chorda perſonat, quod auditur: nec manus, nec ars ſonum reddūt, ſed cum chorda pariter operantur. Sonum ſola chorda excutit, carnem ſolus Chriſtus accepit. Operatio in tribus conſtat: ſed quomodo pertinet ad ſolam chordam ſoni redditio, ſic pertinet ad ſolum Chriſtum carnis humanę ſuſceptio. 3. Duę naturę infinitę ad invicem diſtantes eadem hypoſtaſi ſubſiſtunt, & uniuntur in perſona Verbi, atque ex hac unione cōſtituitur Chriſtus *homo Deo mixtus*. 4. Unio hypoſtatica eſt inſeparabilis: & quamvis triduo mortis Chriſti anima ejus extiterit ſeparata à corpore, tamen Verbū divinum tum animę, tum corpori remanſit unitum; juxta iſtud effatum receptum à Theologis, & mutuatū à D. Damaſceno, (quod ſemel aſſumpſit, nunquā di-

Tertull. Apol. 21. — *Tert. lib. adv. Prax. 7.* — *D. Aug. Ep. 102. ad Evod. Tert. lib. adv. Prax. 9.* — *Tert. lib. adv. Prax. 1. Serm. 1. de Temp.* — *Tertull. Apol. 2.*

Digitized by Google

dimiſit.) 5. Duæ naturæ, divina ſcilicet, & humana in perſona Verbi uniuntur, abſq; ulla confuſione: Nam ut ait Tertullianus, hæreticos, qui in Chriſto duas confundebant naturas, feriens: *Videmus duplicem ſtatum non confuſum, ſed coniunctum; in una perſona Deum, & hominem Jeſum*. 6. Utraque natura in Chriſto perſonaliter unita, conſervat perfectiones, & qualitates ſibi proprias. *Ita utriuſque ſubſtantiæ cenſus, hominem, & Deum exhibuit; hinc natum, inde non natum; hinc carneum, inde ſpiritalem; hinc infirmum, inde præfortem; hinc viventem, inde morientem: Quæ proprietas conditionum, divinæ, & humanæ, æque utique naturæ utriuſque veritate diſpuncta eſt*. 7. Ratione unionis hypoſtaticæ eſt inter naturam divinam, & humanam, communicatio idiomatum, in Chriſto: ſiquidem quæ Deo ſunt propria, homini tribuūtur, & è converſo, quæ ad hominem pertinent, tribuuntur Deo. *Miſcente in ſemetipſo hominem, & Deum; in virtutibus Deum, in puſillitatibus hominem: ut tantum homini conferat, quantum detrahit Deo*. Quantum verò detrahat Deo, ex Chriſti nativitate evidentiſſime conſtat, in qua 1. Deus magnus deiicitur. 2. Deus dives pauper efficitur, 3. Deus impaſſibilis doloribus, & paſſionibus ſubiicitur.

Lib. adv. prax. 271.

Tert. l. de Car. Chr. 5.

Tert. l. 2. adv. Mar. 27.

Aſſeverat merito Tertullianus, *Deum nec ignorari potuiſſe ratione magnitudinis*. Deus nequit ignorari, quia ejus exiſtentiam ratio cunctis hominibus evidenter demonſtrat, & fides Chriſtianos infallibiliter docet: Utraque ejus adhuc magnitudinem teſtatur. Quare Vates Regius Dei conſummat elogium, prędicans illum magnum: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis*; & ideo multum laudabilis, quia magnus. Alexander Macedo, & Pompejus Romanus, vocitati ſunt Magni: Utrùm immeritò: nam *Pompejus Magnus ſolo ſuo theatro minor*; & quantumvis prophana gentilitas laudet *de ſublimitate Alexandrum*, Tertullianus ſapienter exiſtimat illum *Magnum Regem gloria minorem*, & ita nec Pompejus, nec Alexander verè poſſunt magni prędicari, cum ille theatro ſuo, iſte ſua gloria minor ſit. Deus ſolus de magnitudine eſt commendandus: quia eſt ipſamet infinita magnitudo in abſtracto, quam ſecundum totam perfectionis latitudinem continet. *Magnitudo Deus dicitur*, quæ cum ſit toti Trinitati communis, Filius etiam eſt magnus. *Videns parvulum, cogita magnum*: Et ſi parvitas ei competat ratione humanitatis, magnitudo illi competit ratione divinitatis; at res omni admiratione digna: Deus ille magnus dejicitur, 1. infra Deum: 2. infra Angelum: 3. infra hominem.

I PARS

Lib. 1 adv. Marc. 17.

Pſ. 47.

Tert. l. de Spect. 10. Tertull. Apol. 11. L. de pall. 4.

Ter. lib. 2. adv. Mar. 2.

S. Bern. ſer. 3. de Adv.

1. *Filius in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimavit eſſe ſe æqualem Deo*. Qui celſitudinē occupat ſibi indebitam, hujus eſt raptor: qui verò magnitudinem ſibi propriam poſſidet, hujus non eſt furator, nec uſurpator. Chriſtus in forma Dei conſtitutus, non rapinam arbitratus eſt pariari Patri æterno, quia habet eandem cum Patre divinitatem: in Incarnatione tamen *exhauſit ſemetipſum, formam ſervi accipiens*. 1. Ante Incarnationem erat æqualis Patri, poſt Incarnationem eſt minor Patre, *ſicut ipſe profitetur, quia Pater major me eſt*. 2. Ante Incarnationem erat independens à Patre, quia ab illo procedebat, non tanquā effectus à cauſa, quod dependentiam importat, ſed ut Verbum genitum à principio generante, quod nullam ſonat dependentiam: at poſt Incarnationem, in qua *naſci ſe Deus in utero patitur Virginis*, ab illo eſſentialiter dependet, ſeque ejus ſervum humiliter profitetur: *Ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ*. 3. Ante incarnationem erat *ſplendor gloriæ*: at poſt Incarnationem ingloriosus apparet: *Si inglorius, ſi ignobilis, ſi inhonorabilis, meus eſt Chriſtus, talis enim habitu, & aſpectu annūtiabatur*. 4. Ante Incarnationē major erat Angelis; at poſt Incarnationē *minoratus canitur in Pſalmo modicū quid citra Angelos*: humanam etenim aſſumēs naturam infra Angelos dejicitur.

Ter. l. adv. prax. 7.

Tert. l. 5. adv. Mar. 20.

Tertull. l. adv prax. 9.

Tert l. de pat. 3.

Pſ. 115.

Tertull. l. 3. adv. Marc. 17.

Tert. lib. adv. prax. 9.

2. *Deum prædicantes, ſub quo univerſa*. Angeli quoque inter creaturas primates Deo ſubjiciuntur: credentes autem Chriſtum *in humilitate conditionis humanæ conſtitutum*, ipſum quoque Angelis inferiorem confiteri debemus, qui eſt *minoratus à Patre modicum quid citra Angelos*. Aliorſum fusè demonſtratum eſt, in quibus homo Chriſtus ſit inferior Angelis: Nunc ſufficiat dicere, quod *Angeli ſtupent videntes infra ſe, quem ſuper ſe ſemper adorant*. Quod ſi Chriſtus *minoratus modicum citra Angelos*, ſupernos ſpiritus in admirationem rapit, quanto magis ſtupent, conſiderantes eum infra homines dejectum?

Tert. l. de Teſt. An. 2.

Tertull. l. adv Iud. 9.

Tert. l. de Cor. Mil. 14.

Tom. 1. tr. de Angel. Conc. 4.

3. Chriſtus nuncupatur *rex regum ob ſublimitatem magnitudinis, & ſubiectionem cæterorum graduum*. Verum dignitatem regiam ſub ſervili occultavit conditione; nam *venit in mundum, non depoſita, ſed ſepoſita maieſtate*: Tantum abeſt ut imperiū

D. Ber. ſer. 4. Adv.

Ter. l. adv. Iud.

D. B. b. 2.

Tertull. l. de Car. Chr. 1.
Tert. l. de pat. 3.

in alios exerceret, quia aliis ſemper obſequutus eſt. Habuit etenim *moleſtos ſemper Cæſaris cenſus*, & in ſtabulo Bethleemitico naſcitur, ut Auguſti obtemperaret imperio, *Natus adoleſcere ſuſtinet, & adultus non geſtit agnoſci*: incognitus inter homines converſatur quaſi *nulliſitamen populi*: dum cognoſcitur, ſibi debitos reiicit honores, & infra Joannem ſe dejicit à quo baptizatur; *Et à ſervo ſuo tingitur*: infra diſcipulos quibus lavat pedes: *Aquam ipſe lavandis diſcipulorum pedibus miniſtravit*; tandem infra cunctos homines, in quorum conſpectu *omni ſe humilitate dejecit*. Cæteri homines propriam habent perſonalitatem, hac caret Chriſtus *deficiens circa filios hominum*, & fortaſse ob hanc cauſam *vermem ſe pronunciat, & non hominem; ignominiam hominis & abjectionem populi*.

Tertull. l. 1. adv. Marc. 17.
Tertull.
Tert. l. de Car. Chr. 4.
Tertull. l. adv. Iud. 14.
Tertull.

Tert. l. de idol. 18.
D. Aug. ser. 11. de Nat. Dom.

Multiplici autèm de cauſâ *ille Dominus in humilitate & ignobilitate inceſſit*: Nam 1. non eſt inventus illi locus in diverſorio, ut nos illi paremus hoſpitium. *Ad hoc enim Deus hominem ſuſcepit in ſe, ut nos Deum ſuſciperemus in nobis* Dei Filius in ſinu Patris ab æterno reſidet, in ſinu Matris habitat in tempore, & adhuc in ſinu noſtro ſuſcipi deſiderat: 2. Humiliter pro nobis voluit naſci, ut in illo glorioſè renaſcamur: *Ad illum pertinet propter nos naſci, ad nos pertinet in illo renaſci*: in Chriſto autem renaſcimur per baptiſma in quo cœleſtem habemus nativitatem. *Novè naſci debent novæ nativitatis dedicator*: 3. Ut ſua dejectione jacentem hominem ſublevaret, *Exaltavit ſe homo, & cecidit: humiliavit ſe Deus, & erexit*. 4. Ut ſua humilitate, humilem ſublimaret hominem. *Deus puſillus inventus eſt, ut homo maximus fieret*. Nam, & Chriſti humanitas ad unionem hypoſtaticam elevata eſt, & Maria divinæ maternitatis honore donata eſt cæteri etiam cum verbo humanato habent affinitatem. *Excelſus humiliatus? quo fructu? ut eius humilitate ſublevemur, ejus minoritate magnificemur*. 5. Ut nos divinitatis ſuæ faceret participes, *Deus homo factus eſt, ut homo fieret Deus*: quod in incarnatione adimpletum eſt, ubi homo factus eſt Deus per unionem humanitatis cum divinitate in perſona Verbi. Sed adhuc, ut ait D. Auguſtinus, *ille æqualis Patri in forma Dei, in forma ſervi factus eſt nobis ſimilis; reformavit nos ad ſimilitudinem Dei; unicus Filius Dei multos filios hominum fecit filios Dei*. Verùm maximè deiicitur Dei Filius; ut 1. dæmonis ſuperbiam detriumphet: 2. hominis ſuperbiam ſanet: 3. ſanati hominis ſuperbiam condemnet.

D. Aug. ſer. 16. de Nat. Dom.
Tertull. l. de Carn. Chr. 17.
D. Aug. ſer. 2. de ſymb. 1.
Tert. l. 2. adv. Marc. 17.
D. Aug. ſer. ... Cant.
D. Auguſt. ... adiv. ... 31.
D. Auguſt. ſer. 10 de Nat. Dom.

Superbia eſt perverſæ celſitudinis appetitus. Hoc appetitu æſtuans Lucifer perversè celſitudinem concupivit, & quia, ut ait D. Auguſtinus, *ſuperbiam ſequitur invidia tanquam filia pediſſequa*; Dæmon invidens homini, eum ad ſuperbiam ſufflammavit, & ſuperbia inflatum detriumphavit. *Magna miſeria homo ſuperbus; ſed major miſericordia humilis Deus*; qui humanatur ſeſeque deiicit. *Deus tanquam ſuæ contumeliæ propulſator, velut adverſus ſuperbiam ſuſcepit ſingulare certamen; ſi tanquam dicat, Meus iſte adverſarius eſt, qui me laceſſit; mihi debetur iſta congreſſio*. Semel, & iterum divino Verbo contumeliam irrogavit ſuperbus dæmon, in cœlo dum ei adorationem debitam recuſavit; in terra, dum hominem ad ſui imaginem, & ſimilitudinem formatum, aſtutia, & malitia proſtravit. Ut contumelioſum dæmonem debellaret Dei Filius, *contumelioſus fiberit*, & ſua humilitate tumentem de ſua victoria diabolum detriumphavit: *Superbia captivatoris, redemptoris humilitate deſtruuntur*, & adhùc 2. humana ſuperbia ſanatur: *Totum Dei penes nos dedecus, ſacramentum eſt humanæ ſalutis*. Contraria contrariis curantur. Chriſti humilitas *ſummum medicamentum, quo ſuperbiæ noſtræ ſanatur tumor*, Animadvertit Hugo Victorinus, quod (cum Roma victrix ſuper regna omnia ſuperbo faſtu caput extuliſſet tunc ergo dominante ſuperbia humilis venit, ut de ſua humilitate celſitudinem mundi deſtrueret) Et ut ait D. Auguſtinus: *Superbiam ſic odit Deus, ut contra hanc unam ſe humiliaverit Altiſſimus*, & ſua humilitate tumidam hominum damnavit ſuperbiam. Chriſtiane *vel hoc te commonefaciat, omnes huius ſæculi poteſtates, & dignitates, non ſolum alienas, ſed & inimicas Dei eſſe*: idcircò tanquam inimicas à Chriſtiano alienas, & diaboli proprias, ſua condemnavit humilitate. Nam ut rationatur ibidem Tertull. *Si poteſtatis ius quoque nullum ne in ſuos quidem exercuit, quibus ſordido miniſterio functus eſt, ſi regem denique fieri, conſcius ſui regni, refugit; pleniſſimè dedit formam ſuis dirigendo omni faſtigio, & ſuggeſtu tam dignitatis, quam poteſtatis. In poteſtate autem, dignitate, gloria, & maieſtate veniſſet in mundum Chriſtus Dominus, niſi gloriam ſæculi alienam, & ſibi, & ſuis, iudicaſſet. Igitur quam noluit reiicit,*

D. Aug. l. 14. de civ. 3.
L. de S. Virg. c. 31.
D. Aug. l. de Catec. Rud. 4.
D. Amb. in pſ. 118.
Tert. l. de Pat. 3.
D. Aug. l. 1. de peccat. orig. ...
Tert. l. 2. adv. Marc. 27.
D. Aug. l. 8. de Trin. 5.
L. 4. de vit. Mund. 4.
Lib. de S. Virg. init.
Tert. l. de idol. 18.
Tert. l. de idol. 18.

quam.

quam rejecit damnavit, quam damnavit in pompa diaboli deputavit. Non enim damnaſſet niſi non ſua; alterius autem eſſe non poſſent, niſi diaboli, quæ Dei non ſunt.

Tertul. l. de ido. 8. Tert. l. 2. de cult. fœ. 1. D. Auguſ. in pſ. 128.

Chriſtianus à ſuperbia debet eſſe alienus: tum quia ſuperbia eſt diabolica; diabolo autem in baptiſmate renuntiavit; *Diaboli pompam ejeraſti*; tum quia eſt aliena à Chriſtiano; *Nobis autem nullum gloriæ ſtudium eſt; quia gloria elationis ingenium eſt; porro exultatio non congruit profeſſoribus humilitatis ex præſcriptis Dei*; tum quia à Chriſto damnata; *Deus humilis eſt, deſinat homo eſſe ſuperbus*. Verùm quantumvis ſuperbia ſit diabolica, quantumvis à Chriſtiano aliena, quantumvis Chriſti humilitate damnata, attamen proh dolor! *per ſuperbiam factum eſt, & fit, ut Chriſti humilitas vileſcat iis, qui hujus ſæculi diligunt excellentiam.*

D. Aug in pſ. 71.

Nonnulli humilitatem erubeſcunt; alii eam velut indignam aſpernantur: tertii velut ſibi contrariam averſantur. Verùm immeritò: nam 1. Chriſtiano non eſt erubeſcenda humilitas, quam naſcens, vivens, & moriens Chriſtus non erubuit. *Salvus ſum, ſi non confundar de Domino meo: Qui mei, inquit, confuſus fuerit, confundar, & ego ejus. Alias non invenio materiam confuſionis; quæ me per contemptum ruboris probent benè impudentem, & feliciter ſtultum.* Natus eſt Dei Filius in præſepio, dejecit ſe infra homines. Tandem *crucifixus eſt Dei Filius, non pudet; quia pudendum eſt*. Licèt enim tot humilitatis acta erubeſcenda videantur hominibus ſæculo addictis, non tamen Chriſtianis, qui Dominum imitari nō cenſent erubeſcendum. (Quid ſuperbis homo; Deus humilis propter te factus eſt; puderet te fortaſſe imitari humilem hominem; ſaltem imitare humilem Deum.) Nec 2. indignum exiſtimes quo Deus ſe indignum non judicavit. Humilitatem Deo indignam clamitent impii *quodcumque Deo indignum, mihi expedit* (Cujus humilitas, nulli aſpernanda divitū, nulli erubeſcenda nobilium, nec enim in tantum provehi poteſt quilibet felicitatis humanæ faſtigium; ut exiſtimet ſibi pudendum, quod manens Deus in forma Dei, Deo non eſt arbitratus indignum.) Tandem 3. qui in Chriſto etiam humilitatem averſantur, ſimiles ſunt Marcioni, quem ſic inſequitur Tertull. *Quid enim indignius Deo? quid magis erubeſcendum, naſci, an mori, carnem geſtare, an crucem; circumcidi, an ſuffigi; educari, an ſepeliri; in præſepe deponi, an in monumento recondi? Sapientior eris, ſi nec iſta credideris, ſed non eris ſapiens, niſi ſtultus in ſæculo fueris, Dei ſtulta credendo.* Hæc tela in Marcionem vibrata feriunt illum Chriſtianum, qui ne ſuperbiam deponat, humilem Chriſti nativitatem, vitam, & mortem aſſervatur. Nam expoſtulo à te, an Chriſti credas nativitatem necne? Si non credis, *non es Chriſtianus, non credendo, quod creditum Chriſtianos facit*. Si credis, *parce unicæ ſpei totius orbis*, *Quid deſtruis neceſſarium dedecus fidei?* Quid averſaris humilem Chriſti nativitatem, quæ eſt ſalutis tuæ fundamentum? quid impudentiſſimè de te præſumis, credens Deum pro tanta dejectione inclinatum? (Quid enim magis indignum; quid deteſtandum ampliùs; quid graviùs puniendum, quam ut videns Deum cœli parvulum factum, ultra apponat magnificare ſe homo ſuper terram? Intolerabilis impudentia eſt, ut ubi ſeſe exinanivit majeſtas, vermiculus infletur, & tumeſcat.)

Tertul. Tert. l. de Car. Chr. 5. D. Aug. tract. 25. in Ioan. Tert. l. de Car. 5. D. Leo. ſer. 2. de Reſ. L. de Car. Chr. 5. Tert. l. de Car. Chr. 5. Tert. l. de Car. Chr. 5. D. Ber. ſer. 1. de Nat.

D. Bern. h. 3 ſup. miſſ. eſt.

Chriſtus ut ſuos deiiceret diſcipulos, ſtatuit parvulum in medio eorum; & ut tumentem Chriſtianorum deponat ſuperbiā, ſemetipſum parvulum ſtatuit in medio eorum: *Ecce parvulus in medio ſtatuitur, id eſt, Chriſtus, ſtudeamus effici ſicut parvulus iſte, diſcamus ab ipſo quia humilis eſt*. Chriſtiane ut diſcas humilitatem, non te ad publicanos, & peccatores mitto, ſed ad Regem cœli te mitto; ſed ad eum, qui dominatur Angelis immortalibus, ſed ad eū qui cuncta de nihilo produxit; ſed ad eum qui in forma Dei eſt æqualis Patri; ſed ad eum *quem certè humilem charitas, non humilitas fecit*; ſed ad eum qui exinanitus eſt, ut te ad humilitatem ſuo provocaret exemplo. *Credimus pro nobis Deum hominem factum, ad humilitatis exemplum*. Sibi conſentiens D. Auguſtinus concionantem inducit Chriſtum. (Video te bone Jeſu, oculis fidei tanquam in concione generis humani clamantem, & dicentem, Venite ad me, & diſcite à me.) Quid ut diſcamus? non mundū fabricare, non cuncta viſibilia, & inviſibilia creare, non in ipſo mundo miracula facere, & mortuos ſuſcitare; ſed quia humilis ſum corde: *Huc ergo redacti ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, abſconditi in te, ut hoc pro magno diſceremus quoniam humilis es?*

D. Aug. l. de S. Virg. 17. D. Aug. l. 8. ſer. 5. L. de virg. 35. D. Aug. ſer. 10. de ver. Dom.

D. Auguſ. ſer. 18. de Nat.

Cœleſtis ille Concionator, & Doctor, toto vitæ decurſu docuit, & prædicavit humilitatem, ſed potiſſimùm naſcens Chriſtianos ad humilitatem erudit, *Omnis hu-*

ius nativitatis ſchola, *humilitatis eſt officina*. Omnes naſcentis Dei circumſtantię humilitatem ejus annuntiant,& homines ad deponendam arrogantiam ſtimulant. *Si*
Tert. l. 2. adv. Mar. 27. *enim Deus*, *& quidem ſublimior tanta humilitate faſtigium maieſtati ſua ſtravit;* nonne tumentem hominem deiicit, & condemnat? Quem ſic increpat D. Bernardus.
Ser. 1. ſup. Miſſus eſt (Erubeſce ſuperbire cinis,Deus ſe humiliat & tu exaltas?Deus ſe hominibus ſubdit, & tu dominare geſtiens hominibus tuo te pręponis auctori? quoties hominibus pręeſſe deſideras,toties Deum praeire contendis. Si hominis,ò homo, dedignaris imitari exemplum,non erit tibi indignum ſequi auctorem tuum,)qui eſt magnus, & dejicitur, ut tuam condemnet ſuperbiam, eſt dives,& pauper efficitur,ut tuam confundat curioſitatem, & opulentiam.

Deus in omnia ſufficit; quia eſt plenus,
II PARS Tertull. l. de Pa. 2. Tert. lib. de Reſ. 6. dives, abundans,& omnimodam ex ſemetipſo poſſidet opulentiam.Homines cujuſvis ſint conditionis,ſunt in *penuria mundi*, indigentque elementis, mixtis, ſideribus,arboribus,animantibus,hominibus,ſupernis ſpiritibus. Reges quoque qui inter homines ſupremum dignitatis obtinent gradum,indigent conſiliariis, ad regni gubernationem;ſubditorum vectigalibus, ad regiæ majeſtatis ſuſtentationem; militibus,ad vitæ conſervationem; exercitibus ad imperii propugnationem. Deus ſolus nullius indiget auxilio. *Indignum ut magnus ille Deus alicujus opera indigeret*; Id-
Tertull. Apol. 11. Pſ. 15. eoque Regius Vates ex illa non indigentia Divinitatis agnoſcit veritatem: *Dixi Domino; Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. Noſtra non indiget ſapientia,quia eſt ſumme ſapiens: non indiget noſtra potentia, quia eſt omnipotens: non indiget noſtris divitiis, quia infinitè dives eſt: nec indiget noſtro ſervitio, quia antequam Angeli,homines,cęlum,& terra,aliæque creaturæ eſſent, ſibi ſufficiens
Tert. lib. adv. Prax. 5. erat. *Ante omnia enim Deus erat ſolus ipſe ſibi*, *& mundus*, *& locus*, *& omnia*. Verùm ſi ad præſepe fidei iniiciamus oculos, videbimus Deum illum divitem,abundantem, ſibi ſufficientem *in illa penuria mun-*
Tert. l. de Pat. 13. Ser. 13. de Temp. *di*. Tale myſterium nonniſi cum ſtupore contemplatur D. Auguſtinus. (O mira, & inexquiſita compago! nova,& inaudita cōmiſtio! Incorporeus carne veſtitur, nume-
Act. 19. de Lib. adv. contra ... 13. ratur in ſæculo qui eſt ante ſecula, qui immenſus eſt loco benè capitur; divites conſtituens,pauper efficitur;) & Chriſtus extrema egeſtate premitur, Dixit alias Paulus; *Deus non eſt indigens aliquo*, quia ut elucidat Tertullianus, *non decebat Deum alicujus eguiſſe*. Verùm pace ſancti Apo- Ser. 3. de Annunc.
ſtoli,& tanti Doctoris venia,Deus nullius indigens humanatus eſt, ut omnibus egeret.Quare D. Bernardus Deiparam ſic alloquitur: *In te ſolus Deus*, *& Dei Filius incarnatus eſt*, *rex dives*, *& prædives exinanitus*, *ſed quo fructu?* Ut 1. ſuo exemplo paupertatē commendaret: 2. ſua paupertate homines ditaret; 3. ſua egeſtate, vanam mundi opulentiam condemnaret.

1. Alia eſt *fraudatoria mendicitas*; alia eſt *altiſſima paupertas*. Fraudatoria Tert. lib. 2. ad Nat. 14.
mendicitas ſpecie tenus talis eſt: incautos defraudat, & poſt terrena bona ſemper anhelat: Altiſſima paupertas è contra eſt vera, virtute fulcitur, boni pręḃet exemplum, & conducit ad cœlum: Non fraudatoria, ſed vera fuit Chriſti paupertas, quam oſtentavit 1. in incarnatione, D. Aug. Ser. 11. de Temp.
in qua *Sermo careſcit*: & humana, quam aſſumpſit natura, propria perſonalitate privatur: 2. In Nativitate, in qua cæteris hominibus conformatus, naſcitur nudus, & cunctis deſpoliatus fortunę bonis;Conſtat etenim *Deum in figura*, *& reliquo ordine humanæ conditionis diverſatum*, *& conformaſſe ſemetipſum humanitati*. 3. In Tert. l. 2. adv. Mar. 27. Tert. lib. adv. Iud. 14.
Circumciſione, ubi *ignobilitatis argumenta* demonſtrat, & apparet in ſimilitudinem carnis peccati: peccatum autem eſt egeſtas maxima 4. In Pręſentatione, duas offerens columbas, quo pretio redimebantur pauperes. 5. Toto vitæ decurſu: nam mendicus fuit, nec habuit ubi reclinaret caput, ſed *peregrinabundus advenit,è virgineo emicans thalamo*. 6. In morte, nam in Baſil. Sel. Or. 39.
Calvario etiā tunica denudatus crucifigitur. 7. Poſt mortem:nam in alieno ſepelitur ſepulchro. 8. In Euchariſtiæ ſacramento, ubi corpus ejus loco non circumſcribitur.Tanta, tamque multiplex Chriſti inopia, divitiarum contemptum, & paupertatis amorem ingenerat. *Nec maior ad pecuniæ contemptum exhortatio ſubiacet*, Tertul. l. de Pat.
quam quod ipſe Dominus in nullis divitiis invenitur.

Beatus qui intelligit ſuper egenum,& pauperem. Beatus qui Chriſti in præſepio na- Pſ. 40.
ſcentis ſerio recogitat paupertatem, quæ eſt ſignum ab Angelis demonſtratum ad illum cognoſcendum:(Hoc vobis ſignum, invenietis infantem pannis involutum.) Filii principum, purpura, biſſo, auro, argento induti, & ornati dignoſcuntur, Dei verò Filius, *cujus eſt orbis qui regnatur*, *& homo ipſe qui regnat*, cognoſci voluit, non purpurę, & auri pre- Luc. 2.
tioſita-

ſitate,ſed vilis panniculi paupertate.(Sta-
Tert. Apol. 33. tim ut uterus maternus Chriſtum effudit,
D. Max. hom. 2. de Nat. viliſſimis circundatur pannis:pannis ſiqui-
dem induitur ille pro nobis, qui cum crea-
ret omnia, terras luce perfudit, cœlum
ſideribus adornavit,& ignea ſolem clarita-
te veſtivit. Chriſtus Dominus terram flo-
ribus exornavit, cœlum ſideribus illuſtra-
Apoc. 12. vit; & ut paupertatem commendaret ſe
viliſſimis induit pannis:(Signum magnum
apparvit in cœlo,mulier amicta ſole:)Ma-
gnum ſanè miraculum mulier de terra ad
cœlum ſublimata, & pretioſiſſima Solis
chlamide contecta, ſed longè majus mira-
culum,Deus qui terram veſtit floribus,ar-
bores frondibus, pecora velleribus, aves
pennis,orbes fulgoribus,de cęlo ad terram
provolutus, & viliſſimis pannis indutus.
V. Bed. (Notandum ſolertius quod ſignum nati
Salvatoris datur infans, non tyrio exce-
ptus oſtro, ſed pannis ſquallentibus invo-
lutus,non in ornatis auro ſtratoriis, ſed in
præſepibus inveniendus.) Hoc enim ſigno
cognoſcitur, & ab aliis hominibus diſcri-
minatur.

Chriſtus Dominus voluit naſci in ſta-
bulo, & pannis involvi viliſſimis, ut pau-
Sim. Caſſ. 2 cap. 6. pertatem doceret exemplo. (Cœpit ab ea
hora,qua mundo apparere voluit, prius fa-
cere quam docere altiſſimam pauperta-
tem, rerum omnium abdicationem, ut ei
non eſſent panni niſi viles, non ſuæ, ſed
alienæ ædes, amicorum, non conſangui-
neorum, non conducti ſtabuli determinati
hoſpitis, ſed loci vagi, atque communis;
ut non crederetur natus alicui prius, ſed
communis omnibus factus, ſive divitibus,
ſive pauperibus.Nam ut ait Theodoretus,
Hom. de Nat. *Dei filius cum paupertate veniens, & in præ-
ſepio jacens ad ſemetipſum trahit, & divites
& pauperes*. Divites ne ſperent in incer-
to divitiarum ſuarum, pauperes, ne de
Tert. l. de Idol. 12. paupertate ſua querantur: divites, ne
pauperes deſpiciant: nam *felices egenos
Dominus appellat*; pauperes, ne in ſua
Ter. lib 5. adv. Mar. 3. paupertate deficiant,ſed expoſtulent cum
fiducia auxilium Dei *pauperes, & egenos
foventis*: divites, & pauperes ſimul, ut
eos ſua paupertate ditet.

2. *Scitis enim gratiam Domini noſtri Je-
ſu Chriſti, quoniam propter nos egenus factus
eſt, cum eſſet dives, ut illius inopia vos di-
2. Cor 8. *vites eſſetis*. Deus in ſua divinitate ditiſ-
ſimus, in noſtra carne fit pauperrimus:
Chryſol. Ser. 156. *Cum eſſet in deitate ſua dives, noſtra fit pau-
per in carne* Sed ad quid aſſumpſit carnem?
Ut nos ditaret. Magnam invenio propor-
tionem,& convenientiam inter ignem &
Chriſtum. Ignis eſt nobilior ceteris ele-
mentis, pauperior etiam; terra etenim
diteſcit metallis, mare margaritis, aer
avibus, ſolus ignis in ſua ſphæra nihil ha-
bet. Verùm quantumvis ignis ſit pauper,
attamen virtutem habet ditandi, tranſ-
mutando metalla Chriſtus electus eſt *de
camino paupertatis*, quia inter homines Iſai 48.
pauperior, ſua tamen paupertate nos di- Greg. Naz. Orat. . de Paſch.
tat. *Pauper factus eſt Chriſtus, ut nos illius
paupertate diteſcamus*.

An non Apoſtolus congruentiùs dixiſſet
ut illius divitiis vos divites eſſetis? Nemo
dat quòd non habet: qui caret divitiis,
quomodo conferre poteſt divitias? Verùm
quòd non capit terrena ſapientia, divina
perfectiſſimè operatur. Dei filius ut no-
bis cœleſtes conferret divitias, terrenam
aſſumpſit paupertatem; Nam ut ait Divus
Ambroſium: *Meum ergo paupertas illius pa-* L. 2. in Luc
trimonium eſt. Patrimonium eſt, vel hæ-
reditas, vel ſaltem legatum à parentibus
datum. Chriſti paupertas noſtrum patri-
monium eſt. *Maluit ſibi egere, ut omnibus* D. Ambr.
abundaret. Nam ut ratiocinatur D. Au-
guſtinus. (Si ille paupertatem vitaret,nos
paupertate non careremus: pauper autem
ille factus eſt cùm dives eſſet, ut illius
paupertate ditaremur.) Inde concludit
D. Auguſtinus: *Divitiæ illius quid nos fa-* Ser. 15 de Ver. Apoſt.
*ctura ſunt, ſi ejus paupertas nos divites fa-
cit?* Chriſtus in cœlo dives, in terra pau-
per, in cœlo ſua opulentia ditat compre-
henſores, in terra ſua paupertate ditat
viatores. Divitiæ aliæ ſunt cęleſtes, aliæ
terreſtres: illæ dona gratiæ complectun-
tur; iſtæ in fortunæ bonis conſiſtunt: illæ
ſunt veræ, quibus ditantur juſti, quan-
tumvis fortunæ bonis ſint depauperati: V. Bed.
Omnes boni fideles ſunt divites. Iſtæ ſunt
fallaces, quibus mundani locupletantur,
qui ſunt verè pauperes, etiamſi divites ap-
pareant. Veris divitiis ditat nos Chriſtus
ſua paupertate: ut nos ſua opulentia ditet
in cęlo. Nam ut addit D. Ambroſius, *Ille
in terris ut tu ſis in cœlis; ille locum in diver-
ſorio non habebat, ut plures haberes in cœleſti-
bus manſiones*. Fallaces divitias contem-
nendas ſuo exemplo nos docet Salvator: Tert. l. de Pat. 7.
quas *nobis appetere minimè opus eſt, quia nec
Dominus appetivit*. Homines ſæculo dediti
cœleſtes deſpiciunt divitias, & poſt terre- D. Hil in Pſ. 158.
nas inhiantes, inopia laborant. Veri Chri- 2. Cor.
ſtiani terræ divitias contemnunt, & divi- Ser. 26 de
tiis abundant: *cum Domino, opum contem-* Ver. Apoſt
ptus opulentia eſt: ſuntque,ut poſt Apoſto-
lum ait D.Aug. (tanquam nihil habentes,
& omnia poſſidentes Quid hac paupertate
di-

ditius? Aurum, & argentum non habeo: qui aurum non habet quid habet? Fidem habet, virtutem habet: Videamus quid ampliùs coruſcet virtus an aurum.) Virtus ſanè longè auro nobilior, & ditior, auro eſt præponenda; (Plus ergo gaudeat dives hujus ſæculi, quia Chriſtianus eſt, quàm quia dives eſt.) Inter divites alii ſunt divites hujus ſæculi, alii divites non hujus mundi. Illi terrenas habent divitias, & ſpiritualibus carent: iſti terrenis orbantur divitiis & ſpiritualibus ditantur: (Unde intelligere debemus ex alia paupertate pauperem, & ex aliis divitiis divitem: altiùs enim divites in corde, divites pleni fortitudine, optimi pietate, abundantes charitate, ſecurè ſunt divites. Sunt autē qui ſe divites clamant cum ſint pauperes. Quid ergò quæritis divitias, quæ oculis humanis, & carnis blandiuntur? Lucèt aurum, ſed plùs lucèt fides; intus eſto plenus ubi divitias tuas vides omnes, quas non tollit inimicus. Deindè pauperem fortunę bonis alloquitur D. Auguſtinus: (Quiſquis de paupertate conquereris, quare ſolam attendis paupertatem tuam, & deſpicis interiorem ſubſtantiam? Ibi enim te oportet ſpiritualibus divitiis abundare: ſi pauperes inopia terrenæ facultatis, eſtò dives abundantia charitatis. Non poſſides villam, poſſide ſapientiam: non tibi eſt nummus in ſacculo, ſit Deus in animo. Eſto nitidus paupertate mentis; quia multò meliùs eſt, quam ſi pretioſis ſplendeas indumentis. Non habes delicioſos cibos quibus corpus paſcitur, ſint tibi boni mores quibus anima ſaginatur. Noli ergo pro magno quærere divitias quæ hic remanebunt. Spirituales divitias ſi habueris, pauper numquam eris: imò ſi talis fueris, ut corporeas divitias reſpuas, & ſpirituales inquiras, in eò vere dives eris, quia pauper laudabilis eris) Tandem poſtquam D. Auguſtinus divitem, & pauperem hujus ſæculi ſeorſim eſt alloquutus, ad eoſdem ſimul ſermonem dirigit: *Audite me, ò pauperes, quid non habetis ſi Deum habetis? audite me divites, quid habetis ſi Deum non habetis;* Neſcitis quod Chriſtus in Evangelio *ſemper pauperes juſtificat divites prædamnat*, quorum curioſitatem, & opulentiam nativitatis ſuæ paupertate condemnat.

D. Auguſ. Ser. 4. de Nat.

D. Aug.

Ser. de Dedic. Eccleſ.

ſerm. 3. de ... 2. Cypr. Tert. l. de Pa 7.

3. *Nobis appetere minimè opus eſt, quia nec Dominus appetivit;* gloriam ſcilicet, opulentiam, & abundantiam. Alii infantes non eligunt quando naſcantur, nec ubi naſcantur, abſque prævia eorum cognitione enaſcuntur hyberno, vel æſtivo tempore: in opulentia aut egeſtate juxta diſpoſitionem, & conditionem parentum à quibus generantur; qui natos filios purpura, & byſſo induunt ſi ſunt divites, vel pannis involvunt ſi ſunt pauperes: Chriſtus verò *ſuo judicio naſcitur*, elegit namque, & tempus ſuæ nativitatis, & locum in quo natus eſt, & ſtatum & conditionem ſecundùm quàm natus eſt, habuit enim in ſua libertate eligere aut nativitatem glorioſam, divitem, & abundantem, aut deſpectam, humilem, & inopem. Si dignitatem, nobilitatem, poteſtatem ſuam conſideraſſet, glorioſè, pompaticè, opulenter natus fuiſſet: *Quis enim magis iis uſus fuiſſet quam Dei filius; Quales, & quanti eum faſces producerent? Qualis purpura de humeris ejus floreret? quale aurum de capite radiaret;* Attamen has non elegit magnitudinis, & dignitatis pompas: ſed paupertatis, & humilitatis argumenta elegit. Siquidem pro throno regali habuit præſepium, & pro culcitris fœnum, pro igne, bovis, & aſini halitum; pro periſtromatis aranearum tela, pro odoramentis pecorum excrementa, pro purpura viles panniculos, pro equitatu bovem, & aſinum, pro palatio ſtabuli anguſtum, pro procerum turba Joſephum & Mariam. (Intrat Virgo regia pauperis hoſpitij incompoſitas anguſtias, intrat domicilium paleis & animalium ſtercore ſordidatum, domunculamque vento & frigori perviam gratanter inhabitat. Non ibi ſella, non lectus, non menſa, non ignis, non denique alia ſuppellex, præter humile præſepium, paſcendis animalibus aptum.) Tante Chriſti naſcentis paupertas in admirationem trahit D. Cyprianum, qui his verbis ſuum declarat ſtuporem (Nō miror ſtabilitatem terræ, non volubile firmamentum; nō miror Lunæ defectum, & incrementum: nō Solem ſemper integrum, & laborem ejus perpetuum: non miror temporum viciſſitudines, in quibus quæ mortua videbantur, reviviſcunt: Miror Deum hominem, miror Deum in utero Virginis, miror omnipotentem in cunabulis. In cęteris quędam rationes ſatisfaciunt, hic ſolus me complectitur ſtupor.) Hæc ſunt ſtupenda, quę Chriſti nativitatem conſequuntur. Etenim *hodie Deus pendet ab uberibus ponitur in præſepe, ligatur incunis, pannis involuitur, & laxatis faſciolis felices manus, & ſancta brachia per cunarum parvitatem expandit.*

Tert ibid.

S. Zeno

Tert. l. de Idol. c. 8.

S Tho à Vill. Nat. Conc. 2. de Nat.

ſer. de nat

Petr Da. ſer. 6. de Nat.

At cur Deus qui ſua immēſitate replet

coe-

Digitized by Google

cœlum, & terram, naſcitur in ſtabulo?

S. Max. hom. 2. de Nat.

Cur Deus qui eſt omnium rerum Dominus in alieno ponitur preſepio? Cur Deus qui lucem habitat inaceſſibilem, viliſſimis

S Ber. ſer. 3 de Nat.

induitur pannis? *Quid ergo ſtabulum elegit? Planè ut reprobet gloriam mundi, & damnet ſæculi vanitatem.* Chriſtus Dominus naſcitur in præſepio, ut mundanam confundat vanitatem; contemptibilis, & pauper apparet, ut ſuperfluam ſæculi condemnet gloriam in domibus, ſuppellectilibus, & veſtibus. (Erubeſcat igitur terre-

Pet. Dam. ubi

na ſuperbia, & arrogantia redempti ho-

D. Bern. ſer. 3. de Nat.

minis, ubi coruſcat humilitas Redemptoris.) Erubeſcant tot viri, & mulieres, *ſplendidas veſtes habentes, ſuperbas domos ædificantes*, raras ſuppellectiles querentes. *In his omnibus mundi judicium arguitur, ſubvertitur, confunditur.* Nam 1. Chriſtus naſcitur *domicilio incertus, nam filius inquit,

Tert l. de Idol. 18. D. Aug.

hominis non habet ubi cupit collocet:* (Filius hominis non habet ubi caput reclinet, & tu ampla palatia, & ingentes porticus metiris?) & homo nullius mo-

Tert. l. 1. de cult. fœ. 1.

menti ſemper eſt ſollicitus *de ipſa domus ſuæ gloria.* Nec minori vanitate laborat faſtuoſa mulier: *Nam quanto dives aliqua eſt matrona nomine inflata: tanto capacio-

Ter. l. 2. de cult. fœ. 8.

rem domum oneribus ſuis requirit, ut campum in quo ambitio decurrat.* 2. Chriſtus Dominus *faſtidium opulentiæ præminiſtravit per abjectionem divitiarum;* præſertim in ſuppellectilibus. Nam in nativitate

Tert. l de Pat. 17.

ſordido miniſterio functus eſt. Etenim (ve-

Tert. l. de Idol. 18.

niens Dei filius non in ſpatioſis domibus,

S. Max hom. 2. de Nat.

auratis laquearibus:) Homuncio verò tumidus ſuppellectilem pretioſam requirit, ſtromata byſſino, & auro intexta, vaſa lutea, vitrea, argentea, aurea, uniones,

Ter l. 1. de cult. fœ. 5.

margaritas, aliaque hujuſcemodi tantò cariora quantò rariora: *Hæc omnia de caritate, & peregrinitate ſola, gratiam poſſident.* 3. Chriſtus in Ægyptum fugiens aſino defertur, & aſello adhuc ſedens trium-

Tert l de Cor. mil. 12

phat: *Dominus tuus ubi ſecundùm ſcripturam Jeruſalem ingredi voluit, nec aſinum habuit privatum. Iſti in curribus, & iſti in equis.* Neque equis tantùm incedunt aut curribus trahuntur, ſed adhuc ſellis, & lecticis ab hominibns delatis deferuntur, & filiæ genere illuſtres non nubunt, *niſi

Ter. l. 2. ad ux. 8.

maritum petant idoneum exhibendæ ſellæ, & mulabus, & cinerariis peregrinæ proceritatis.* 4. Chriſtus Dominus naſcitur *veſtitu

Tert. l. de Idol. 18.

incultus; neque enim dixiſſet, Ecce qui teneris veſtiuntur in domibus Regum ſunt:* & hac tempeſtate non ſolum qui in domibus Regum ſunt, ornate veſtiuntur; ſed etiam quævis fœmina etſi nullius digni-

D Chryſo. ho. 8.

tatis, ſplendidiſſimè ornatur (ornamenta aurea circumfert; & flavos crines auro compoſitos) habet. Cui probè compe-

Ter l. 1. de cult. fœ. 1.

tunt verba Tertulliani: *propter tuum meritum, ideſt, mortem, etiam filius Dei mori habuit: & adornari tibi in mente eſt

Tert. l de Idol. 18.

ſupeꝛpelliceas tuas tunicas.* 5. Chriſtus Do-

Ter l 2. de cult. fœ. 5.

minus apparet *vultu, & aſpectu inglorius*, & mulieres tumidæ fuco ſe expingunt: Attamen *in Deum delinquunt, quæ cutem medicaminibus urgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt.* Omnem illam ſuperfluam, opulentam, & curioſam vanitatem, ſua paupertate, ſua vilitate,

D. Bern. ſerm 1. de Nat.

ſuis pannis damnat naſcens Salvator: *Nondum loquitur lingua, & quæcunque de eo ſunt, clamant, prædicant, evangelizant.* Anguſtum ſtabulum clamat adverſus ampla, & ſpatioſa palatia; araneæ tela prædicant adverſus raram, curioſam, & variam ſuppellectilem, viles panni evangelizant adverſus cultum, ornatum, & fu-

D. Bern. ſerm. 3. de Nat.

cum. *Ipſa quoque infantilia membra non ſilent:* ſed clamant adverſus vanas mundi delicias: Siquidem Deus impaſſibilis doloribus ſubiicitur, ut condemnet hominum voluptatem.

III PARS. Tert l de Car. Chr. 15.

Chriſtiani Chriſtum profitentes *agnoſcunt hominem Deo miſtum*, utriuſque naturæ divinæ, & humanæ proprietates habentem. *Hinc infirmum, inde præfertem; hinc morientem, inde viventem.* Ille autem Deus fortis, in ſtabulo infirmus habetur: Deus ille impaſſibilis, in præſepio patitur: Nam *etiam paſſiones humanas, & la-

Tert l. de Car. Chr. 5 Ter. l adv. Prax. 16.

chrymas* aſſumpſit: ut ſuis paſſionibus, & doloribus, 1. delicatulam mortalium argueret mollitiem; 2. humanam oblectamenti confunderet ſollicitudinem, 3. veneream carnis damnaret voluptatem.

Ter. l. adv. Marc. 1.

1. *Virtus duritia extruitur, mollitia verò deſtruitur.* Ita contraria eſt mollitia virtuti, ut omnes generatim Chriſtianas deſtruat virtutes. Nam ſublata fide quę cunctarum baſis eſt virtutum, omnes virtutes corruunt, mollitia autem fidei virtus effę-

Ter l. 2 de cult fœ. 13.

minatur. Quapropter *diſcutiendæ ſunt deliciæ, quarum mollitia & fluxu, fidei virtus effęminari poteſt.* Nobis autem ſubminiſtrat Tertull. modum quo diſcutiendæ, ſunt delitiæ, quæ virtutem effœminant: *Meditemur duriora, & non ſentiemus:* ſcilicet duriora quæ tolerat Chriſtus in præſepio. Plinius ſui Trajani virtutem, & fortitudinem cunctis ſpectandam proponit: (Veniet tempus quo poſteri viſere, viſendum tradere minoribus ſuis geſtient, qui ſudores.

Digitized by Google

dores tuo hauſerit campus, quæ ſomnum ſaxa prætexerint, quòd denique tectum magnus hoſpes compleveris.) Quāto à fortiori conſiderandus eſt Chriſtus, qui in ſua

Tert. l. de Car. Chr. 2. nativitate ſuſtinet *diverſoria anguſta, & ſordidos pannos, & dura præſepia?* Qui Chriſti naſcentis dolores, & incommoda ſerio recogitant, duritia virtutem ædificant. Evangeliſta teſte, Maria conſervabat omnia verba quæ proferebat Salvator *conferens in corde ſuo* Beatiſſima Virgo divinum Verbum ſemel utero concepit, divina ejus verba, & facta multoties corde concepit, conferens præſepium, paleas, crucem, mortem, ignominiam, opprobria, cum Dei magnitudine, beatitudine, gloria, majeſtate: Deiparam imitemur, conſervemus verba Chriſti naſcentis, *qui nondum verbo loqui-*

D. Ber ser. 3. de Nat. *tur, & quæcunque de eo ſunt clamant.* Stabulum in quo naſcitur magna ex parte diſcoopertum, durum præſepium in quo jacet, frigus quòd hiberno, & nocturno tempore tolerat; nihil habens præter faſcias quo operiatur. (Præter faſcias nulla præterea re opertus eſt, cum alii etiam non admodū

Md. Clar. Or 9 in Luc. divites, habeant aliqua alia, quibus infantes operiunt.) Fœtor quem ex excrementis pecorum odoratur, multaque alia quæ patitur, clamant: conſervemus hujuſmodi voces, & mente conferamus ignitum Dei amorem cum gelu noſtro, ardentiſſimam ejus charitatem cum tepiditate noſtra: humilitatem cum ſuperbia; honoris contemptum cum ambitione: paupertatem cum opulentia, & cupiditate; incommoda cum mollitie; dolores cum deliciis noſtris. Conferamus, & erubeſcamus, dicentes: Deus obediens hominibus, & ego inobſequens Deo: Deus infra homines dejectus, & ego ſuprà homines ſuperbè exaltatus; Deus inopia & egeſtate oppreſſus, & ego divitiis, & facultatibus abundans: Deus vilibus panniculis indutus, & ego purpura, byſſo, argento, & auro ſplendidè ornatus; Deus in præſepio ſupra paleas proſtratus, & ego in molli pluma, in culcitribus, & ſericis recumbens: Deus frigore in antro tremebundus, & ego in cella propè ignem ſedens, ab omni temporis injuria illæſus; Deus præ dolore, & triſtitia gemens, & ego præ gaudio ridens.

Tert. l. de Mar. 3. Tertullianus ut Chriſtianos à mollitie avocet, & ad duriora quæque toleranda ſtimulet, proponit eis incommoda quæ tum in bello, tum in pace ſuſtinent milites. *Nemo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; ſed de papilionibus expeditis, & ſubſtrictis, ubi omnis duritia, & imbonitas, & inſuavitas conſiſtit. Etiam in pace, labore, & incommodis bellum peti jam ediſcunt: in armis deambalando, campum decurrendo, foſſam moliendo, teſtitudinem denſando. Sudore omnia conſtant, ne corpora, atque animi expaveſcant: de umbra ad Solem, de ſole ad cælum, de tunica ad loricam, de ſilentio ad clamorem, de quiete ad tumultum.* Propoſitis autem incommodis, & laboribus quibus obnoxii ſunt milites qui pro mortalibus militant, Chriſtianos Dei vivi milites ad laborem, & duritiam urget. *Vocati ſumus ad militiam Dei vivi, jam tunc cum in ſacramenti verba reſpondimus. Proinde vos benedicti, quodcumque hoc durum eſt, ad exercitationem animæ & corporis deputate.* Utinam adeò ſtrenuè laborarent milites Dei vivi, ac milites hominis mortalis: Milites pro homine militantes in pace, & in bello, innumera incommoda ſuſtinent, neque injurias temporum timent; plures tamen Chriſtiani, militiæ Dei vivi addicti, æſtatis ardores, frigoris rigores expaveſcunt; & ne aut imbres, aut nivem, aut Solis æſtum patiantur, Concionem non audiunt, Miſſæ non aſſiſtunt, Eccleſiam non frequentant, à cunctis pietatis operibus, & religionis officiis ſe diſpenſant, nec ducis Chriſti incommoda conſiderant; qui jacens in præſepio cunctis elementorum injuriis expoſitus, eorum arguit mollitiem.

Ex Petro Damiano *Chriſtus in præſepio reclinatus, legem martyrii præfigebat:* Humanatus Deus frigori expoſitus, ſuper durum *Ser. 12.* lignum recumbens, inter bruta animalia lachrymas fundens, jam ferre incipiebat martyrii paſſiones, atque dolores. In cruce martyrium conſummavit Salvator; quòd in ſtabulo inchoaverat. *Orans cum ſudore* *D. Aug. l. de Ver. innoc. 68.* *ſanguineo Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſignificabat de toto corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, emanaturas Martyum paſſiones.:* & in præſepio quoque gemens, ejulans, variaq; incommoda tolerans, Chriſtianis legem martyrii præfigit, eoſq; ad martyrium accendit. Duplex eſt martyrium: unum ſanguine purpuratū, morteque conſummatū aliud incruentum, ſed doloribus, & incommodis plenum. Illud honorat martyrium quòd Chriſtus conſummavit in Calvario: iſtud honorat martyrium, quòd inchoavit Chriſtus in præſepio: De utroque fatur D. Auguſtinus. De martyrio cruento ſic ait; (Purpurata eſt univerſa terra ſanguine Martyrū, floret cęlum coronis Martyrum, ornatæ ſunt Eccleſię memoriis Mar-

Digitized by Google

Ser. 30. in Pſ. 118.

tyrum, inſignita ſunt tempora natalitiis Martyrum, crebeſcunt ſanitates meritis Martyrum.) De martyrio adhuc incruento loqnitur ajens: *Tota vita Chriſtiani hominis, ſi ſecundum Evangelium vivat, crux eſt, atque martyrium.* In quo autem martyrium illud incruentum conſiſtat, optimè declarat: (Nam iracundiam mitigare, libidinem fugere, juſtitiam cuſtodire, cupiditatem contemnere, ſuperbiam humiliare, magna pars eſt martyrii) Chriſtiani olim duobus modis ſeſe ad martyrium cruentum præparabant. Primò repudio voluptatum ſæculi: *ſunt qui exiſtimant Chriſtianos, expeditum mortis genus, ad hanc obſtinationem, abdicatione voluptatum erudiri.* Secundò, duritia, labore, dolore, vitæ incommodis: quòd fidelibus in carceribus pro religione detentis repręſentat Tertullianus. *Itaque epiſtates veſter Chriſtus Jeſus, qui vos ſpiritu unxit, & ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem retractationem, à liberiore conditione ſeponere, ut vires corroborarentur in vobis.* Inde colligit delicioſos Chriſtianos eſſe parum ad martyrium idoneos. *Cæterum neſcio an manus ſpatalio circumdari ſolita, in duritiam catenæ ſtupeſcere ſuſtineat. Neſcio an crus periſcelio lætatum in nervum ſe patiatur arctari. Timeo cervicem ne margaritarum, & ſmaragdorum laqueis occupata, locum ſpathæ non det.* Spathalium eſt muliebre ornamentum, quòd deliciari ſignificat periſcelio autem crura, & tibiæ exòrnantur. Chriſtiani his deliciis, & ornatibus aſſueti non erant ad martyrium cruentum idonei; ad quòd abdicatio mollitiei, & duritiæ exercitatio conducebat. Eodem modò martyrium incruentum quòd Chriſtianiſmum redolet, ſuſtinent, non delicias ſectantes, ſed religionis onera fortiter portantes. Ut enim ratiocinatur Divus Auguſtinus; (non martyrium ſola effuſio ſanguinis conſummat, nec ſola dat palmam exuſtio illa flammarum. Pervenitur non ſolùm occaſu, ſed etiam contemptu carnis ad coronam. Abſque injuria Sanctorum defunctorum in perſecutionibus dicere liceat, carnem afflixiſſe, libidinem ſuperaſſe, de mundo triumphaſſe, pars magna martyrii eſt.) Imitatur namque martyrium Chriſti incruentum, qui incommodis, quæ in pręſepio patitur, humanam mollitiem arguit, & anxam oblectamenti ſollicitudinem confundit.

D. Aug. ſer. 32 de Sanct. ſer. 30. de Temp.

Tert. l. de ſpect. 1.

L. ad Mart. 3.

Tert. lib. 2. de cult. fœ. 13.

Ser. 46. de Sanct.

Tert. l. de ſpect. 8.

2. *Philoſophi quidam in voluptate gaudent, in ea avocantur, in ea etiam glorian-tur.* Pungit Epicureos qui vitæ felicitatem in voluptate conſtituebant, nec aliud ſummum bonum exiſtimabant. Chriſtiani à cœlo edocti, ſæculi voluptatem non deſiderant Tum ut ab ethnicis diſcriminentur, qui in hac vita lætantur, & poſt mortem triſtantur: Chriſtiani è contra lugent in ſæculo, & lætantur in cœlo. *Vicibus diſpoſita res eſt: nunc illi lætantur, nos conflictamur. Sæculum, inquit, gaudebit, vos triſtes eritis. Lugeamus ergo dum ethnici gaudent, ut cum lugere cœperint gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus.* Tum maximè ut Chriſtum naſcentem imitemur, qui non ſolum in pręſepio, ſed etiam in vita ſua ſæpiſſimè lachrymas fudit. *Chriſtum perſæpè fleviſſe legimus, riſiſſe numquam.* At cur in ſtabulo vagit Salvator? 1. ut peccatorum noſtrorũ maculas ſuis lachrymis lavet: *Me illius infantiæ vagientis abluunt fletus, mea lachrymæ illæ delicta laverunt.* Ut Chriſtianos à vanis mundi voluptatibus avocet, quapropter Chriſti nativitas bellè nuncupatur à D. Cypriano, *Iugulatrix voluptatum*, 3. vt deliciatum confundat Chriſtianum, qui poſt ſæculi inhiat voluptates. *Delicatus es, Chriſtiane, ſi in ſæculo voluptatem cócupiſcis*,

Salv lib. 6 de Provid.

D. Ambr. l. 2. in Luc.

ſer de ſtel. & Mag.

Tert. l. de Spect. 28.

Tert. l. de Mag.

Verùm quantumvis ſuis lachrymis Salvator mundans confundat lætitias, multi tamen Chriſtiani poſt vanas illas voluptates anhelant. *Tu mihi metas, & ſcenas, & pulverem & arenam ſuſpiras*, totum namque tempus inſumunt in ludis, teſſeris, chartis luſoriis, theatris, choreis, conviviis, aliiſque corporalibus oblectamentis. *Poſtquam à veris in paradiſo deliciis excidimus ſpurias delicias nobis ipſis excogitamus.* Filiæ diſſolutæ nomine hos redarguit Jeremias Propheta: *Uſquequo deliciis diſſolveris filia vaga?* Quaſi dicat, ut expendit Hugo Cardinalis. *Ideò jam non debes ſolvi deliciis, ex quo Chriſtum vides incarnatum*, & in ſtabulo, ejulantem, vagientem, & lachrymantem. Verus Chriſtianus triſtè illud attentè ſpectaculum conſiderans, omne mundi deſpicit oblectamentum, nam *quæ major voluptas, quam faſtidium ipſius voluptatis?* indignum judicans captare delicias, dum Chriſtus vagit, & lachrymas fundit, ſectari voluptates, dum Deus humanatus dolores patitur. (Arca Dei, & Iſrael, & Juda habitant in papilionibus, & Dominus meus Joab, & ſervi Domini mei, ſuper faciem terræ manent, & ego ingrediar domum meam, ut comedam, & bibam, & dormiam cum uxore mea? Per ſalutem tuam, & per ſa-

Tert. ibid.

D. Baſil. hom 1. in Hexa

Tert. l de ſpect. 29.

l. 2. Reg. 11

lu-

Digitized by Google

lutem animæ tuæ, non faciam rem hanc. Exemplum Uriç condemnat tot delicatos Chriſtianos, qui falſo putant *delectamentis exigere ſpatium hoc*. Urias ex conſideratione arcæ, & commilitum, & ducis exercitus licitas recuſat delicias, & ipſi proſpiciunt beatiſſimam Virginem, veram Dei arcam in antro ſupra fœnum jacentem, Verbum humanatum in præſepio repoſitum præ dolore vagines, nec ab illicitis, & venereis abſtinent voluptatibus, quas ſuis Chriſtus lachrymis condemnat.

Tert. l. de Spect 29.

3. *Ubi ſermo Dei deſcendit in carnem, & Sermo caro factus eſt, exinde caro quæcunque in Chriſto reliquas ſordes priſtinas ſolvit, alia jam res eſt.* Poſt incarnationis myſterium Chriſtianus ſedulò vacare pudicitiæ tenetur: Caro quæ cum Deo inivit affinitatem, puritatis divinæ debet eſſe particeps. Nam ut ait Divus Auguſtinus: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis: Reddite vicem, efficiamini ſpiritus, & habitate in illo, qui caro factus eſt, & habitavit in nobis.* Per caſtitatem autem homo fit ſpiritualis, & ad dignitatem Angelorum aſſurgit. De Chriſto in præſepio jacente, ait Sponſa ſacra: *Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.* Lilia puritatem denotant, myrrha amaritudinem ſignificat: Infantis illius labia ſunt lilia, quia de Matre Virgine natus, & ipſe virgineo pudore decoratus, caſtitatem à Chriſtianis expoſtulat. Hujuſmodi autem lilia myrrham diſtillant: nam quia virginea pueruli hujus puritas, præ frigore lachrymatur. Tum quia ſua triſtitia, dolore & ſanguine venereas delet hominum maculas, & ut eorum tollat fœditates, apparet ſqualidus: *Species ejus inhonorata:* Et ut ait D. Bernardus, *pro filiis hominum turpatur;* Tum quia nos vult amaritudinis, & myrrhæ ſuæ conſortes, ut carnis poſſimus debellare petulantiam, (bona myrrha, quæ carnalem petulantiam reprimit, & fluxos motus laſcivire non ſinit, & carnem non eſſe carnalem compellere nititur.) Mira myrrhæ virtus, caro mortificationis efficacia dediſcit carnalitatem, & in carnem ſpiritualem, & angelificatam quaſi refingitur: Tum maximè vagines Chriſtus lilia cum myrrha miſcet, quia ſuis lachrymis deflet tot hominum fœditatem; *Haud facilè has purulentias civitatis quis eliciet, & exſuperabit, niſi Sermo palliatus.* Sermo divinus eſt habitu inventus, ut homo, & carne indutus, ut à mundo humanas ex ſuppuraret ſpurcitias.

Tert. l. de Pud. 6.

Ep. 120. ad Honorat.

Cant. 5.

Ter l. adv. Jud. 14.

Ser. 28. in Cant.

Gilbert. Ser. 15. in Cant.

Tert. l. de Pal. 5.

Quia tamen multi adhuc Chriſtiani *impudicum negotium* habent, quod ſuis vagitibus, & lachrymis obplorat Salvator; Chriſtum nuncupat Tertullianus, *verum diſceptatorem, & eliminatorem humanarum macularum.* Has maculas ſuis fletibus cœpit lavare in præſepio & ſuo ſanguine mandavit in cruce: & impudici Chriſtiani Chriſtum, & lachrymarum, & effuſi ſanguinis fructu defraudant; (Suntque rei mortis Chriſti, non ſicut auctores, vel factores, vel miniſtri mortis contemptores, qui ſacramentum diſpenſationis in ſe evacuant; conſilium Altiſſimi irritantes, qui cœleſti benedictione, & ineffabili gloria indignos ſe faciunt, qui in deliciis agentes myſterium crucis irrident, qui Filium Dei conculcant & ſanguinem teſtamenti pollutum ducunt, in quo ſanctificati ſunt; & ſpiritui gratiæ contumeliam faciunt.) Quot crimina impudici condenſant, quantam crudelitatem exercent erga Chriſtum? Crudeles in Chriſtum morientem, cujus ſanguinem conculcant, & inutilem reddunt: crudeles in Chriſtum naſcentem, cujus lachrymas contemnunt: ſimiles Ariano illi imperatori, qui ut refert D. Hieronymus ſupra ſtabulum, in quo natus eſt Chriſtus, erexit Adoniadis ſtatuam: *Ut in ſpecu ubi Chriſtus parvulus vagiſſet, Veneris amaſius plangeretur.* Ea eſt impudicorum temeritas, qui Venerem venerantur ipſo die nativitatis Chriſti: Quibus idem dici poteſt, quòd Divus Hieronymus cuidam Diacono, qui in Bethleem patrarat adulterium; *O infeliciſſime mortalium! tu non times, ne de præſepio vagitat infans?* Tantùm abeſt ut probroſi Chriſtiani vagientem pertimeſcant Infantem, quin imò Herodis ſævitiam imitantes, natum Dominum interficere moliuntur; imò de facto, & in ſeipſis, & in ſcortis interimunt, ipſis Turcis & Ottomanis crudeliores. Solimanus tyrannidis ſuæ firmare imperium deſiderans, timens ne frater eum aliquando de ſolio deturbaret, Pruſam miſit Eunuchum ſuum, ut Bajazethem occideret, ſimulque cum eo parvulum ejus filium trucidaret, qui cum eſſet tenerioris animi, Janitzario commiſit facinus perimendi infantili; Janizatarius ad cunas pueruli accedens ejuſque collo laqueum aptans, infantulus ſuaviſſimè arridens, barbarum ita emollivit, ut à cæde abſtinuerit. Impudico Janitzario, & Turca inhumanior, à cæde non abſtinet, ſed ſuis venereis voluptatibus, eju-

Ter. lib. 4. adv. Marc. 14.

L. 4. adv. Marc. 35.

Balduin. apud Tilman. in c. 3. Philip.

Ep. ad Paulin.

Busbeq. Quint.

ejulantem Chriſtum in cunis interimit.

(Gen. 37.) Ruben, ut germanos à Ioſephi nece dimoveret, dicebat illis: *Nolite peccare in puerum, frater enim & caro noſtra eſt*. Superbe, noli peccare in puerum qui ſemetipſum exinanivit, ut tuam ſuperbiam ſanaret, & ſæculi vanitatem damnaret. Avare, noli peccare in puerum, qui depauratus eſt, ut mundanam damnaret opulentiam. Impudice, noli peccare in puerum, qui fundit lachrymas, ut veneream carnis condemnet voluptatem: Criminoſe Chriſtiane, noli peccare in puerum, qui tui amore humanatur, in præſepio naſcitur, faſciis ligatur, & dolores patitur. (Gen. Ep. 34.) *Relinque divitias, aut periculum poſſidentium aut onus, relinque ſæculi voluptates, molliunt & enervant: relinquo ambitum, tumida res eſt, vana, ventoſa, nullum habet terminum*. Intuere Dei magnitudinem humilitatem dejectam, & erubeſce tuam arrogantiam: proſpice Dei opulentiam pannis viliſſimis depauperatam, & erubeſce tuam pompam: ſpecta Deum impaſſibilem præ dolore vagientem, & erubeſce tuam mollitiem, vide Deum humanatum tibi naſcentem, in cunis repoſitum: (D. Bern. Ser. 2. de Nat.) *Filium qui tibi natus eſt ſuſcipe fide, ſpe magna venerare, amplexare charitate*.

CONCIO SECUNDA.

(Tert. l. de Reſ. 4. Tert. l. de Mon. 3. Tert. Apol. 24.) Dominatio, ſanctitas, & immortalitas Deo competant. Dominatio, omnium creaturarum auctor. *Meritò Dominus, quia auctor: meritò auctor, quia Deus*, Sanctitas, *quæ propria ejus natura eſt*. Tandem immortalitas quæ ad illum eſſentialiter pertinet. *Imperium ſummæ dominationis*, quòd habet Deus ſuper omnia, quæ de nihilo produxit, obſequium ab ejus majeſtate removet. Sanctitas quæ ei competit eſſentialiter, eum à peccato infinite arcet; & immortalitas quam ſibi peculiariter, eum à paſſione & morte immunem præbet. At in circumciſione, 1. Supremus ille Dominus obſequitur. 2. Deus ille ſanctus, tanquam criminoſus conſpicitur. 3. Deus ille immortalis, & impaſſibilis, & paſſioni, & dolori exponitur.

(III. PARS. Ter. l. adv. Prax. 11.) *Adeò ſemper filius erat in Dei & Regis, & Domini nomine*. Chriſto etiam in præſepio vagienti hujuſmodi nomina conveniunt. Quare Salvatore in ſtabulo nato *Auguſto imperii formator nè Dominum quidem dici ſe volebat; & hoc enim Dei eſt cognomen*. At in circumciſione ſupremus ille Dominus obſequitur, obedientia 1. libertate, 2. charitate, 3. humilitate commendata. (Tert. Apol. 31.)

(Ter. l. adv. Iud. 2.) 1. In lege Moyſis ordinata maſculis fuerat Circumciſio. *Tum quaſi in ſalutis medelam*; in remedium ſcilicet peccati originalis: nam ut ait Divus Auguſtinus; (L. de an. 11.) *Circumciſio fuit illius temporis ſacramentum, quod ſignificabat noſtri temporis baptiſmum:* quapropter ut animadvertit Hipponenſis Antiſtes, (D. Aug. Tract. 30. in Ioan.) (non ſine cauſa data eſt, & in eo membro juſſa fieri, per quòd procreatur natura mortalium: Tum in ſignum quò Dei populus ab infidelibus deſtingueretur. (Ter. l. adv. Iud. 2. Ter. l. adv. Iud. 3. Ter. l. adv. Iud. 2.) *Circumciſionem in ſignum populo Iſrael* aſſeverant doctores, & ita circumciſio parvulis neceſſaria erat neceſſitate præcepti, & neceſſitate medii. Neceſſitate præcepti: nam *Abraham acceperat circumciſionem, quæ eſſet in ſignum temporis illius*. Neceſſitate medii, quia *Circumciſio purgat hominem:* Chriſtus autem non erat legi Circumciſionis obnoxius. Tum quia Circumciſio inſtituta duntaxat fuerat pro parvulis, qui via communi ab hominibus generantur: Chriſtus autem non de viro, ſed de Spiritu ſancto conceptus eſt: (Tert. l. de Car. Chr. 17. Ter. lib. 4. adv. Mar. 19. Tert. l. de praſ. har.) *Vacabat enim viri ſemen, apud habentem Dei ſemen;* & ſicut ab æterno à ſolo Patre generatur, ita in tempore *ex Matre Virgine, quia non ex patre homine:* Tum quia Circumciſio inſtituta fuerat in remedium peccati originalis; Chriſtus nullius peccati labe erat maculatus: *Soli enim Dei filio ſervabatur ſine delicto permanere*. Tum quia Chriſtus non egebat circumciſionis ſtigmate, ut ab aliis diſcriminaretur, quia erat unctione divinitatis conſecratus, & ſacro Verbi charactere ſigillatus. Ideoque Circumciſio illi neceſſaria non erat; nec neceſſitate medii, nec neceſſitate præcepti: ſed in ejus erat libertate recipere, aut non recipere Circumciſionem. Hoc eſt diſcrimen inter ſuaſum, & juſſum: (Ter. l. 2. ad ux. 2.) *quod ſuaſum de conſilio veniat, & voluntati proponatur: juſſum autem de poteſtate deſcendat, & neceſſitati obligetur: illic libertas, hic contumacia delinquere videatur*. Circumciſio autem neque juſſa, neque ſuaſa erat Chriſto, ſed ab illo voluntariè, liberè acceptata ut legi obſequeretur: in quo ejus obedientia mirum in modum ſplendet. Quamvis Chriſtus liberè ſit mortuus, *oblatus eſt quia ipſe voluit*; tamen acceperat à patre præceptum moriendi, & Theologia multum laborat in componenda libera Chriſti voluntate cum ne-

Digitized by Google

Tert. l. de Car. Chr. 2.

tim libro de carne Chriſti: *Plane nativitas à Gabriele annuntiatur: quid illi cum Angelo Creatoris? & in Virginis uterum conceptus inducitur; quid illi cum Eſaja Propheta creatoris? Odit moras, qui ſubito Chriſtum de cælis deferebat. Aufer hinc,* inquit, *moleſtos ſemper Cæſaris cenſus, & diverſoria anguſta, & ſordidos pannos, & dura præſepia. Videret Angelica multitudo Dominum ſuum noctibus honorans. Servent potius pecora paſtores: & Magi ne fatigentur de longinquo, donet illis aurum ſuum Melior ſit, & Herodes, ne Hieremias glorietur; Sed ne circumcidatur infans, ne doleat, nec ad templum deferatur, ne parentes ſuos oneret ſumptu oblationis: nec in manus tradatur Simeoni, ne ſenex moriturus exinde contriſtetur. Taceat & anus illa, ne faſcinet puerum. His opinor conſiliis, tot originalia inſtrumenta Chriſti delere Marcion auſus eſt, ne caro ejus probaretur.*

D. Epiph. ib.

Circumcidi voluit Chriſtus ut demonſtraret corpus ſuum non eſſe materiæ cœleſtis, ut falſo docuit Valentinus, Etenim ſi fuiſſet cœleſte, neque circumcidi, neque fundere ſanguinem, neque potuiſſet pati. Adverſus hunc hæreticum ſic ratiocinatur Tertullianus: *Quid dicis cæleſtem carnem, quam unde cæleſtem intelligas, non habes? quid terrenam negas, quam unde terrenam agnoſcas, habes? Eſuriit ſub diabolo, ſitit ſub Samaritide, lacrymatus eſt ſuper Lazarum, trepidavit ad mortem, ſanguinem fudit poſtremo. Hæc ſunt opinor ſigna cæleſtia. Sed quomodo contemni, & pati poſſet, ſi quid in alia carne de cæleſti generoſitate radiaret?* 3. Circumcidi voluit Chriſtus ut hoc carnis ſignaculo ſe Abrahæ, & Davidis filium comprobaret. 4. Ut ſuam nativitatem occultaret diabolo. 5. Ut Judæis ſcandalizandi tolleret occaſionem. 6. Ut (merito ſuæ circumciſionis fideles ſuos à duritia præcepti illius exoneraret, & ipſam circumciſionem in baptiſmum dulciter commutaret.) 7. Medicinam in ſe noſter ſuſcepit princeps, ut in nos redundaret ſalus; & ut ait Origenes: *Caput pro membris accepit curationem.* 8. Ut Circumciſioni finem imponeret; *Voluit legem cum honore ſepelire.* 9. Ut oſtenderet patrum circumciſionem utilem à Deo datam, & inſtitutam fuiſſe. 10. Ut nos doceret circumcidendas eſſe tum corporis, tum animæ facultates: *Nos ſumus circumciſio omnium ſpiritalis, & carnalis; nam & in ſpiritu, & in carne ſæculo circumcidimur.* Circumcidenda eſt memoria ab imaginibus vitiorum, circumcidendus intellectus à cogitationibus vanis, voluntas à pravis affectionibus; oculus à laſcivis aſpectibus, lingua à detractionis, & impietatis ſermonibus; Chriſtus enim *præfert circumciſionem cordis præputiationi,* 1. ut legem honoraret; *Magis ſtruens quam deſtruens ſubſtantiam Legis, & Prophetarum.*

Tertull. l. de Car. Chr. 9.
D. Aug. l. qu. Vet. & Nov. Teſt. qu. 22.
S. Leo ſer. 2. de Nat.
D. Hier.
Dio Carth. ho. 4. in Luc.
D. Amb.
Tert. l. 2. d. cul. Fæ. 10.
Tert. l. 5. adv. Mar. 13.
Ser. de circ.
Tert. l. 4. adv. Mar. 7.

Chriſti obedientia Chriſtianos ad obſequendum ſtimulat: & quia *obſequii ratio in ſimilitudine animorum conſtituta eſt?* modum quo obſequutus eſt Chriſtus debent imitari: Chriſtus perfectè fuit ſubditus. Quis? Quibus? Quis? *Deus cui Angeli ſubditi ſunt, cui Principatus, & Poteſtates obediunt.* At quibus obſequutus eſt? Quibus? Æterno Patri: *Sic enim ipſe pronuntiavit non ſuam, ſed Patris facere ſe voluntatem.* Quibus? Joſepho, & Mariæ. Inde Chriſtianum alloquitur Bernardus: (Mirare ergo utrūlibet, & elige quid ampliùs mireris: ſive Filii benigniſſimam dignationem, ſive Matris excellentiſſimam dignitatem. Utrimque ſtupor, utrimque miraculum.) Quibus? Auguſto Romanæ Reipublicæ tyranno, & imperii uſurpatori, & pagano. *Edicto Cæſaris, & pagani, Dominus obtemperaturus advenit.* D. Vincentius Ferrarienſis naſcentis Chriſti admirans obſequium, obedientiam *parvulorum infantiam* vocitat: & meritò, quia *obſequii diſciplina morigera ſubjectio eſt.* 2. Chriſtus liberè, & ſpontaneè obſequutus eſt, quia *oblatio obſequii in voluntate.* Apoſtoli, Magiſtri, & Domini exemplum imitantes, (ſubmiſſa mentis, judiciique cervice, obedientiæ jugum ſubiere, alacrique animo in pericula, in judicia, in contumelias proceſſere.) Chriſtus obſequium charitate formavit, & charitatem obediendi deſiderio, & impatientia demonſtravit: *Nemo ſubiicere ſeſe poteſt ſine prima patientia ſubiectionis eius.* Obedientiæ promptitudinem oſtentant Angeli, quibus *unum ſolumque officium eſt, ſervire nutibus Dei.* Eamdem refert D. Hieronymus de Monachis in Ægypto demorantibus. (Subditi antea conabantur juſſa implere, quam forent emiſſa, & quibuſdam quodammodo indiciis nitebantur prophetare de voluntate mandantis.) 4. Chriſtus obedientia ſua humilitatem conſummavit, etenim obedientia eſt *via quædam compendioſa ad conſummatam perfectionem:* Humilis autem obedientia ad perfectionem ducit, quia ad Deum ducit. (Conſidera quod humiliari, ac obedire opus eſt ejus, quia à Deo egreſſus, & ad

Tert. l. de pæn. 4.
D. Ber. s. hl. 2. ſup. miſ.
Tert. l. de Orat. 4.
Chryſol. ſer. 175.
Tert. l. ad Pat. 4.
Tert. l. de Orat. 9.
Tert. l. de Pat. 11.
Lact. l. 2. Inſt. 27.
in Reg. Monachi 10.
Caſſian. l. 5. Inſt. 8.
Theoph. in c. 5. Ioan.

ad Deum vadit: Superbire autem, & inobedientem eſſe, opus eſt ejus qui à dæmone venit, & ad dæmones vadit. 7 Chriſtus in ſua obedientia Legem voluit honorare, & Patriarcharum, & Prophetarum imitari exempla, qui fuerunt circumciſi. Ex D. Irenæo, hæc legis, & majorum veneratio, nota eſt Chriſtianorum: *Revereri præſtantiores, at que maiores, chriſtianum eſt.* Quo indicio Chriſtianos à Romanis Gentilibus diſcriminat Tertullianus, quibus exprobrat venerationis defectum erga leges, & majores. *Nunc religioſiſſimi legum cultores reſpondeant velim de ſua fide, & honore, & obſequio erga maiorum conſulta.* 6. Chriſtus obedientiam ſuam conſummavit, obſequens legi, cui non erat obnoxius, ut opera ſupererogationis ſuo auctoraret exemplo, & conſilia adhuc Evangelica commendaret; quæ quis ſequitur non ex præcepto, ſed ex libero voluntatis arbitrio. *Conſilium enim dat non præceptum, qui non dicit; Eſto perfectus; ſed, Si vis eſſe perfectus: quia libertas voluntatis, quæ cum bona eſt, ſupra legem eſt, non cogitur; ſed ſuadetur, & ipſa ſibi lex eſt.*

D. Paulin. ep. 2.

D. Bern. ſerm. 2. in Converſ. S. Pauli.

Verùm *quam pauci inveniuntur in hac perfectæ obedientiæ forma!* Chriſtus Dominus ſuis etiam obſequitur ſubditis, & nos nolumus obſequi Deo, nec agnoſcere *principem mundi, perfectæ potentiæ, & maieſtatis*. Chriſtus puræ legi Circumciſionis ſe ſubjicit, & nos leviſſimum legis Chriſti jugum ferre nolumus, Chriſtus ſpontè, promptè, alacri animo, ſuſcepit Circumciſionem, & nos tepidè, lentè, & quaſi coactè divina obſervamus præcepta. Chriſtus à Circumciſione exemptus, Circumciſionis legi obſequutus eſt, & nos obtemperare nolumus divinis mandatis, ad quorum obſervantiam obligamur, *& niſi obſervamus periclitamur*. Nam ſicut Deus remunerat obſequentes, ita punit inobedientes. *Sola obedientia tenet palmam: ſola inobedientia invenit pœnam*: quam meritò luent qui dedignantur imitari Chriſtum, qui obſequendo legi Circumciſionis ſanctitatem ſuam ſub umbra peccati obnubilat, & quantumvis ſit ſanctus, ut ſceleroſus conſpicitur.

Tertull. Apol. 2.

Tert. l. 2. adv. x. 2. D. Aug. in Pſ. 71.

II. PARS. Tert. l. de Car. 41.

Solus enim Deus ſine peccato: & ſolus homo ſine peccato Chriſtus, quia, & Deus Chriſtus; Deus eſt abſolutè impeccabilis, utpotè eſſentialiter ſanctus: Sanctitas, & peccatum magis ad invicem opponuntur quam lux, & tenebræ, quam calor, & frigus in ſummo, quam forma ejuſque privatio: Forma compati nequit cum ſua privatione: duo contraria in ſummo nequeunt reperiri in eodem ſubiecto; lux non poteſt ſociari cum tenebris, neque Dei ſanctitas cum malitia peccati. *Quoniam cum Deum grande quid boni conſtet eſt, utique bono nonniſi malum diſpliceret; quod inter contraria ſibi nulla amicitia eſt.* Tantoperè repugnat Deo peccatum, ut quamvis Verbum in incarnatione aſſumpſerit humilitatem, paupertatem, dolorem, ignominiam; ipſam denique mortem, peccatum tamen non aſſumpſit. Verùm quantumvis ſanctus ſit Chriſtus, in Circumciſione: 1. eius ſanctitas ſub ſpecie peccati occultatur: 2. Chriſtus peccatoris ſignaculo notatur; 3. velut peccator exiſtimatur.

Tert. l. de pat. 5.

1. *Quis verè ſanctus, quam Dei Filius*, qui nunquam fuit peccato maculatus? Et dum aſſeverat Apoſtolus *in ſimilitudine carnis peccati fuiſſe Chriſtum*, acutè animadvertit Tertullianus, quod Pauli ſententia duplicem poteſt habere ſenſum: 1. quod Chriſtus *ſimilitudinem carnis, acceperit, quaſi imaginem corporis, & non veritatem*; & hic ſenſus eſt hæreticus, & ſapit errorem Marcionis, & aliorum hæreticorum, qui carnem Chriſti non veram, ſed apparentem tantum, & phantaſticam volunt. 2. Apoſtolus *ſimilitudinem peccatricis carnis vult intelligi: quod ipſa non peccatrix caro Chriſti, ejus fuit par, cujus erat peccatum, genere non vitio Adæ*. Et hic ſenſus eſt catholicus; quia licèt Chriſtus ſumpſerit carnem de Adamo, non tamen Adami culpam. *Nam ſecundum Apoſtoli auctoritatem, evacuavit peccatum in carne.* Et ne ex hac auctoritate ſumant anſam hæretici negandi veritatem carnis in Chriſto: *Defendimus autem, non carnem peccati evacuatam eſſe in Chriſto, ſed peccatum carnis; non materiam, ſed naturam, nec ſubſtantiam, ſed culpam.* Verùm etſi Chriſtus verè non aſſumpſerit peccatum, etſi à carne quam ſibi univit hypoſtaticè, Adæ peccatum, & culpam evacuaverit: etſi ſit perfectè ſanctus, ejus tamen ſanctitas in circumciſione ſub ſpecie peccati occultatur: *Qui non ſolum formam hominis, ſed formam habet peccatoris.*

Tert. l. de Car. Chr. 5.

Tert. l. de Car. Chr. 16.

Tertull.

D. Bern. de Circ. Tert. l. 5. adv. Mar.

Trina conſiderari poteſt in Chriſto forma: Prima eſt forma Dei: *in effigie enim Dei conſtitutus, non rapinam æſtimavit pariari Deo*; Secunda forma hominis, quia divinum Verbum *exhauſit ſemetipſum accepta effigie ſervi*. Tertia, forma peccatoris, quam ut dixi ex D. Bernardo præ ſe fert

Tertull.

fert in Circumciſione, Chriſtus verè ha-
bet Dei formam, quia Verbum de ſubſtan-
tia Patris generatum, & per quod omnia
creata ſunt, nequit *carere ſubſtantia, quod*
Tertull. l. adv. prax. 7. *de tanta ſubſtantia proceſſit, & tantas*
ſubſtantias fecit. Verè etiam habet for-
Tert. l. de Carn. Chr. 5. mam hominis, quia *Chriſtus homo, &*
filius hominis; quis est Homo Chriſtus, &
Tert. l. de Car. Chr. 16. *filius hominis, ſi nihil hominis, & nihil*
de homine? Formam autem peccatoris non
verè, ſed tantum apparenter, & ſpecie
tenus habet: *Noſtram enim induens car-*
nem, ſuam facit: ſuam faciens, non pecca-
tricem eam facit. Chriſtus in forma Dei
eſt eſsentialiter ſanctus, quia unam, &
camdem cum Patre, & Spiritu ſancto ha-
Tert. l. de Car. Mil. bet ſanctitatem eſsentialem: Chriſtus in
Tertull. l. de Car. Chr. 15. forma hominis eſt etiam ſanctus, *ſuper*
quem tota divini Spiritus gratia requievit.
Tertull. ibid. In Circumciſione tamen Chriſtus *nec for-*
mam habuit, nec ſpeciem: quia non oſten-
tavit ſanctitatem, quam habet in forma
Dei & in forma hominis: *ſed forma eius*
ignobilis, quia ſub forma peccatoris ſan-
ctitatis occultatur forma; & adhuc Chri-
ſtus peccatoris ſtigmate notatur.

2. Dei Filius potuit aſsumere humanam
carnem ex Adami maſsa non oriundam:
Lib. de Car. Chr. 16. Verum, ut ratiocinatur Tertullianus:
Neque ad propoſitum Chriſti faceret eva-
cuantis peccatum carnis, non in ea carne
evacuare illud, in quo erat natura pecca-
ti, neque ad gloriam: quid enim magnum,
ſi in carne meliore, & alterius, id eſt non
peccatricis naturæ, nævum peccati rede-
mit? Chriſti igitur innocens caro fuit ex
Adami maſsa, licèt non ex ejus fuerit cor-
ruptione, & quamvis non contraxerit
Tertull. l. de Cult. Fæm. 1. *ignominiam primi delicti:* in Circumciſione
tamen *contumelioſus ſibi eſt;* quia ſuſcepit
Tert. l. de Pat. 1. ſignum quo denotantur, qui originale con-
traxerunt delictum. Siquidem (Circum-
D. Aug. l. de Ver. innoc. 298. ciſio carnis lege præcepta eſt, quia non
poſset meliùs ſignificari; tolli originale
peccatum.) Circumciſio ad tollendum ori-
ginale peccatum inſtituta, ſupponebat
peccatum originale, & denotabat eos qui
accipiebant ſignaculum, originalem con-
traxiſse culpam. Hoc notaculo ſignatus
fuit Innocuus Chriſtus, & ut ait Bernar-
dus: *inſigitur enim quodam cauterio la-*
tronis; & ſicut latro cui in fronte, vel ſu-
pra humeros regium inuritur ſtigma, to-
to vitæ decurſu defert criminis inſigne,
& ignominiæ notam, ſic Chriſtus per to-
tam ęternitatem habebit in corpore nota-
culum, quo primævæ culpę ſignificabatur
purgatio. Virgo quædam à piratis ca-
pta væniit, empta à lenone, & proſti-
tuta venientes ad ſe deprecabatur ne ei
caſtitatem eriperent, pro cujus conſerva-
tione facultates eis abundè largiebatur.
Accedit miles, quem cum exorare non
poſset, cum eo pugnavit, & interfecit:
accuſata, abſoluta, & remiſsa ad ſuos eſt.
Petit ſacerdotium: petitioni non annuens
Porcius Cato adverſus puellam ſic fatur:
(Sacerdos noſtra adhùc in lupanari vive- Sen. lib. 1. cont. 2
ret, niſi hominem occidiſset: inter bar-
baros quid paſsa ſit neſcio; quid pati po-
tuerit ſcio. Deducta es in lupanar, acce-
piſti locum, pretium conſtitutum eſt, ti-
tulus inſcriptus eſt, hactenus in te inquiri
poteſt. Nemo, inquit, mihi virginitatem
eripuit; ſed omnes quaſi erepturi vene-
runt, ſed omnes quaſi eripuiſsent, receſ-
ſerunt.) Chriſtus quantumvis ſanctus,
acceſſit ad Circumciſionem quaſi crimino-
ſus, receſſit ab ea quaſi originali delicto
purgatus: manet adhuc ſtigma, quo nota-
tur tanquam peccator, & ab hominibus,
ut criminoſus exiſtimatur.

3. Si unquam Chriſtus fuit *vultu, &* Tert. l. de idol. 18.
aſpectu inglorius; maximè in circumciſio-
ne: nam ut criminoſus exiſtimabatur ab Tert. l. de Pæn. 3.
hominibus. *Mediocritas humana facti ſo-*
lum judicat, quia voluntatis latebris par
non eſt: Idcircò Judæi credentes ex una
parte quod circumciſio inſtituta fuerat à
Deo in remedium peccati originalis, &
ſcientes aliundè, quod Chriſtus fuerat cir-
cumciſus, rectè colligebant eum fuiſse
originali delicto obnoxium: nam reme-
dium non datur niſi propter morbum.
Chriſtus accepit originalis culpæ reme-
dium, & ut ait Divus Bernardus, *alliga-*
turam non refugit vulneris: quapropter Tert. l. de Pat. 1.
ut ægrotans à Judæis exiſtimabatur, qui-
bus præbuerat materiam ſuſpicandi eſſe
morbidum: adeò *contumelioſus ſibi fuit*.
Chriſtus, ſuſcipiens circumciſionem in
detrimentum honoris, & famæ. Verùm
quodcumque Deo indignum, mihi expedit: Tert. l. de Car. Chr. 5
nam in opinione hominum gratia, & ſan-
ctitate evacuatur Chriſtus, ut nos gratia,
& ſanctitate repleat.

In iſto opere duo ſunt, modus & fructus; D. Bern. ſer. 2. in Cant.
modus quidem Dei exinanitio; fructus ve-
rò, noſtri de illo repletio. In Chriſto ſunt
velut tres exinanitionis gradus: Primus,
quo ſe exinanivit uſque ad nihilum, ſci-
licet uſquę ad creaturam quę eſt nihilum,
quia de nihilo producta, ſuam redolet ori-
ginem: Secundus, qui ſe exinanivit uſque
ad hominem, qui ratione animæ tenet ul-
timum gradum inter creaturas ſpirituales,

Digitized by Google

&c ratione corporis, eſt cunctis animantibus miſerabilior: Tertius, quo circumciſionis ſuſcepit ſignaculum, formamque habẽs peccatoris, *ne aſpectu quidem honeſtus* conſpicitur, & ſi Pater æternus poſſet ignorare ſuum filium, ſub illa ſpecie crimino ſa eum non agnoſceret, ait D. Bernardus. Sed ad quid ſeſe ita exinanivit? Reſpondet D. Ambroſius: *Nos Adæ ruina omnino vacuavit, ſeſe ille exinanivit ut nos impleret.*

Tert. lib. de Iud. 4.

in pſ. 109.

Natura horret vacuum, & ne illud patiatur, elementa contra propriam naturam moventur; ignis deſcendit deorſum, terra aſcendit rurſum, & cunctę generatim creaturę impetu non ſibi proprio, & naturali feruntur. Crimino ſus Adam per peccatum fuerat gratia, & ſanctitate evacuatus, cunctæ creaturæ tale vacuum replere non poterant: & quia *Chriſtus eſt tota plenitudine divinitatis infuſus*, ſolus Chriſtus crimino ſi hominis vacuum potuit implere: & ob hanc cauſam dilectus diſcipulus in primo Evangelii capitulo prędicat Chriſtum plenum gratiæ.

Chryſol. ſer. 75.

Chriſtus poteſt conſiderari, vel ut homo Deus, vel ut Dei Filius, vel ut caput Eccleſię, ſive militantis in terra, ſive triumphantis in cœlo; vel ut Redemptor hominum. Sub primo reſpectu reſpicit unionem hypoſtaticam ex qua reſultat compoſitum illud ineffabile naturæ divinæ, & humanæ in eadem Perſona Verbi. Sub ſecundo reſpectu reſpicit Patrem ęternum, cujus eſt Filius naturalis, non ſolum ut Deus, ſed etiam ut homo: Sub tertio reſpectu reſpicit cunctos homines, & Angelos qui ſunt membra corporis Eccleſię: Sub quarto reſpectu cunctos reſpicit peccatores, pro quibus in Circumciſione ſeſe exinanivit, & in ſpecie peccatoris apparuit: Sub quovis autem reſpectu eſt plenus gratia. Ut Homo-Deus eſt plenus gratia ſubſtantiali unionis, quæ cum ſit in Chriſto principiũ meriti, eam non meruit, ſed à divina liberalitate gratis accepit; Ut Dei Filius eſt plenus gratia ſumma, quæ dicitur gratia ſingularitatis, quia abſque ulla menſura eam accepit, eſtque tanta ut major nequeat dari. Ut caput Eccleſiæ eſt plenus gratia univerſali, de qua omnes homines, & Angeli ſuam acceperunt ſanctitatem, & gloriam. Ut redemptor hominum eſt plenus gratia medicinali, qua replet vacuum, quod in eorum Anima Adami præſtiterat culpa.

In homine ſceleroſo eſt plenitudo, & vacuitas. Plenitudo peccati, vacuitas gratię. Plenitudo peccati: nam intellectus vanitate plenus eſt, *Inſania plenas vigilias habentes*: voluntas plena *omni iniquitate*; cor diſſimulatione plenum; *interiora ejus plena ſunt dolo*; oculi *pleni adulterii & inceſſabilis delicti*; os *maledictione plenum eſt*; lingua *plena veneno mortifero*; manus *plenæ ſanguine*, non ſolum cęde, ſed etiam rapina, & furto. Vitioſa ejuſmodi plenitudo evacuanda eſt; nam ideò Chriſtus plenus gratia in Circumciſione *ex hauſit ſemetipſum* apparens in ſpecie, & forma peccatoris: ut cor, & corpus peccatoris *à peccatis fit vacuum*. Anima noſtra aſſimilatur tabellis, in quibus delendũ eſt priuſquam de novo aliquid ſcribatur. Primus homo peccando & ſe, & ſuos poſteros vendiderat: *Vendiſti eſtis, iniquitatibus veſtris*; venditionem ab Adamo factam propriis ſceleribus firmavimus. *Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus poſterioribus peccatis*. Venditionis illius initus eſt contractus, & ſcriptus in anima cujuſlibet peccatoris. *Adverſus nos chirographa peccatorum ſcripta ſunt: quia ut Propheta dicit, peccatis noſtris venundati ſumus; pretium namque animæ ſuæ unuſquiſque conſequitur, cum concupiſcentiæ ſatisfecerit*. Chriſtus ut venditos redimeret homines peccatores, peccatoris aſſumpſit formam, quod innuit Apoſtolus ajens: *Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*: initum reſcindit contractum, *delens quod adverſum nos Chirographum decrevit, quod erat contrarium nobis ipſum tulit de medio*, ſolvens omne debitum ad quod adſtricti eramus, & protoparentis, & privato chirographo, in quo ardentem amorem, & magnam demonſtravit liberalitatem. *Quid homini negare potuit, qui totum quod erat hominis, etiam peccatum, ſuſcepit; & mortem?* Nam, & formam habet peccatoris in Circumciſione, & ſanguinem fundit, ut vacuas hominum animas repleat gratia, eiſque largiatur vitam, & immortalitatem.

Tert. l. 5. adv. Mar. 20.

D. Baſil. Ep. de vit. ſol. 2. Eſa. 50. D. Chryſ. hom. 1 ad Neoph. D Cypr. in Symb Ap. 2. Cor. 5. Coloſs. 2.

Chryſol. ſer 70.

Apoſtolus *de Patre ſupra dixerat*: *Regi ſæculorum immortali, ſoli Deo; ut & contrariam ipſi Filio adſcriberemus mortalitatẽ*. Chriſtus eſt Deus, & homo. Ut Deus eſt eſſentialiter immortalis, & immortalitas eſt illi cum Patre, & Spiritu ſancto communis: Angeli, animæque rationales ſunt immortales etiam ab intrinſeco, quia ſunt ſpirituales, & carent materia prima, quæ eſt principium corruptionis: Verùm neque Angeli, neque animæ rationales ſunt immortales per eſſentiam; ſicut enim habent à Deo ſuam naturam

III. PARS, Tert. lib. adv Prax, 15.

ram ſpiritualem, ita & immortalem illi propriam, & licèt nequeant deſtrui à creaturis, à Deo tamen potentia abſoluta poſſunt annihilari. *Solus Deus de incorruptibilitatis proprietate felix*; quia eſt primus causa, ens à ſe, & per eſſentiam: ille tamen Deus immortalis *indutus eſt carnis paſſibilis, & imortalis indignitate*: ſtatim, ac natus eſt in ſtabulo, incepit pati, & quaſi parum foret ſuſtinuiſſe frigus, nuditatem, præſepii incommoda, cunctaſque hyemis iniurias, quæ præ dolore ab ejus oculis traxerunt lachrymas, voluit adhuc circumcidi; ut fundendo ſanguinem, majorem adhuc dolorem preſentiret: & ob hanc cauſam non ex Gentilibus, ſed ex Judæis quos ingratos, & ſibi infenſiſſimos præſciebat, naſci voluit, ut ſuſcipere poſſet Circumciſionem, cui non Gentiles, ſed Judæi lege divina obnoxii erant. *Ideò Chriſtus naſcitur in Judæa, & non in Gentibus; quia gentilitas carebat Circumciſione, & ideò in Iudæa oſtentat gloriam, in primordio nativitatis ſuæ, in effuſione ſanguinis*. Circumcidi autem voluit Salvator, non ſolum ut ſuam oſtentaret obedientiam, obſequendo legi, cui non erat obnoxius, neque adhuc ut ſuam conſummaret humilitatem, occultando ſanctitatem ſub ſpecie peccatoris; ſed ſuam adhuc demonſtravit charitatem ſubveniendo ſceleroſo homini: ideoque *etiam paſſiones humanas, & ſitim, & eſuriem, & lachrymas, & ipſam nativitatem, ipſamque mortem erat ſubiturus*. Et licèt ſua paſſione hominum conſummaverit redemptionem, illam tamen in Circumciſione inchoavit, fundendo ſanguinem; ut 1. hominis ſceleroſi maculas mundaret: 2. hominem mortuum ad vitam revocaret: 3. hominem mortalem, immortalitate donaret.

Tert. l. 4. adv. Mar. 16.

Tert. lib. adv. Iud. 14.

D. Iren. l. 3. c. 7.

Tert. lib. adv. Prax. 16.

1. *Ut hominem geſtaret Chriſtus, ſalus hominis fuit cauſa; ſcilicet ad reſtituendum, quod perierat: homo perierat, hominem reſtitui oportebat*. Homo peccando, & Deum offenderat, & magnum ſibi damnum attu[illegible], neque injuriæ Deo factæ ſatisfacer[illegible] que damnum ſibi illatum reparare po[illegible]at. Tanta eſt iniuria per peccatum Deo facta; ut nulla actio puri hominis, nec etiam mors, poſſit eam dignè compenſare: quia malum infinitum, nonniſi bono infinito poteſt ad æqualitatem compenſari: Omne autem bonum puri hominis eſt finitum, peccatum verò eſt infinitum objectivè, ſubiectivè, propagativè; Objectivè, ex parte Dei qui offenditur: Subjectiv[illegible], ex parte peccantis, quem privat infinito bono, nempè poſſeſſione Dei: Propagativè, quia natura per peccatum originale corrupta hominibus ſincategorematicè infinitis communicatur (ſola Deipara excepta) quia in illis eſt *caro peccatrix de peccatoris cenſu*. Naſcentes filii iræ nec Deo ſatisfacere, nec ſibi poſſunt ſubvenire (Frater non redimit, redimet homo.) Addit D. Baſilius: *Non homo ſolus, ſed homo Deus*, cujus actiones, & paſſiones theandricæ, ſunt infiniti valoris, Deo ex rigore ſatisfaciunt, & homini abſſdè ſubveniunt. Et ut hæc duo præſtaret Dei Filius, eſt humanatus, circumciſus, & in cruce mortuus. 1. Humanatus: *In homine Deus natus eſt, carne antiqui ſeminis ſuſcepta, ſine ſemine antiquo, ut illam novo ſemine, ideſt ſpiritualiter reformares, excluſis antiquitatis ſordibus expiatam*. Tertulliano arridet Divus Auguſtinus. *Peccavit homo, & factus eſt reus; natus eſt homo Deus, ut liberaretur*. Qui eſt a pro ſceleroſo homine circumciſus. Chriſtus *legem, & Prophetiam adimplens*, Circumciſionem accepit, in qua in corpore inſtitutum ad delendum peccatum originale ſignaculum ſuſcipiens; *Adeò nec humanæ honeſtatis corpus fuit*; ſaltem coram hominibus, in quorum judicio fama hujus periclitata eſt. Ab omni peccato fuit immunis Salvator: *propterea quippe totum hominem ſine peccato ſuſcepit, ut totum quo conſtat homo, à peccatorum peſte ſanares*. Et quamvis Circumciſio nec ad eſſentiam, neque ad hominis integritatem pertineat, quia tamen ex gente Judæa erat oriundus, & converſabatur inter Judæos, voluit circumcidi, tũ (propter communitatis, & uniformitatis commendationem;) tum quia *in Chriſto fit delicti carnalis expoliatio, quam ſignificat Circumciſio*. Tandem 3. *Chriſtus mori miſſus*, ut hominem criminoſum à peccato redimeret. Nam, ut ratiocinatur Divus Auguſtinus, (principalis cauſa ob quam Dei Filius factus eſt filius hominis, hæc eſt, ut ſecundum hominem omnia patiendo pro nobis, à peccatorum nos vinculis liberaret.) Dei Filius fuerat innocens occaſio lapſus tum Angeli, tum hominis, uterque divinam ambierat ſimilitudinem, quæ ad Filium ſpecialiter pertinet, eo quod ex vi ſuæ proceſſionis, ſit ſimilis principio à quo generatur. Pater iniuriam Filio factam vindicavit, criminoſos damnans Angelos; & ne cunctos perderet homines qui in ſceleroſo protoparente eũ offenderant, voluit eos redimere Filius,

Tert. lib. de Car. Chr. 13.

Tert. l. de Car. Chr. 1.

Tertull. l. de Car. Chr. 17.

Ser. 9. de Nat.

Tert. lib. de Car. Chr. 7.

Tertull. l. de Car. Chr. 9.

D. Auguſt. l. 10. Civ. 27.

Dion. Carth.

D. Auguſt. ep. 6. ad Hi. ar.

Tertull. l. de Car. Chr. 6

Ser. 4. de Nat.

ut qui fuerat inſons occaſio originalis culpæ, eſſet vera cauſa reparationis humanæ. Quare D. Bernardus Filium ſic loquentẽ inducit: (Propter me perdidit multos Angelos; propter me perdidit homines univerſos, propter me tempeſtas orta eſt; tollite me, & mittite me in mare, per me recipiat Pater, quos quodammodo propter me amiſiſſe videtur.) Quam admiranda eſt Patris ſapientia qui voluit ut Filius qui homines creverat, eoſdem recrearet. *Nam ideò Deus noſter, Filium ſuum miſit ad hominem liberandum, ut ipſe liberator eſſet, qui fuerat creator*. Quam admirabilis Filii bonitas, qui ad liberandum hominem humanatus eſt! *Cum Chriſtus non alia ex cauſa deſcenderit, quam peccatorum liberandorum*. Dei Filius fuerat offenſus ab homine, & humanari voluit, ut qui fuerat offenſus, eſſet etiam ſatisfactor, & lueret in ſemetipſo pœnam, quam homo offenſor merebatur. Dei Filius ab homine offenſus, erat hominis judex; at in incarnatione *de iudice convertitur in reum*, pronuntians adverſus ſemetipſum ſententiam, quam ſuſtinere debebat homo reus: *& ne peccatores perderet, in ſe ſententiam ſuam index retorſit, ut amaſſeſe peccatores proderet magis ſolvendum debitum, quam donando*. Incepit ſolvere hujuſmodi debitum per Circumciſionem, quam vocitat D. Auguſtinus *ſummum ſacramentum, quo peccati vinculum ſolvitur*, quia in illa ſanguinem fudit, quo æterno Patri pro homine criminoſo ſatisfaceret, & hominis rei debitum ſolveret.

Serm. 1. de Adv. — D. Aug. ſer. 11. de Nat. — Tertull. l. de idol. 5 — Chryſ. ſer. 29. — Lib. 3. de Trin. 5.

Chriſtus in cruce myſterium redemptionis humanæ conſumavit, pleniſſimè pro nobis Deo ſatisfecit, & totale debitum ſolvit. Verum licet in paſſione totum pretium perſolverit in Circumciſionem tamen redemptionis noſtræ arrham dedit, & ſantiſſimum nomen Ieſu accepit: quia erat Saluator hominum, quorum ſalutem conſummaturus erat in cruce. Evangeliſta Chriſti paſſionem referens ſibi contradicere videtur. Nam poſtquam prodivit Pilatum dicentem: *Non invenio in eo cauſam*; ſtatim addit; *Poſuerunt ſuper caput ejus cauſam ipſius ſcriptam*. Quænam autem eſt illa cauſa mortis Chriſti? *Ieſus Nazaranus Rex Judæorum*; quia erat Jeſus, & Salvator, debebat mori, ut ſacroſanctum illud impleret nomen, quod ei impoſitum fuit in Circumciſione, ubi Salvatoris inchoavit officium fundens primas ſanguinis guttulas. Deus in veteri lege frugum primitias exoptabat, hominum, & animantium primogenitos. Chriſtus ut Patri pro hominibus ſatisfaciat, offert illi primitias ſui ſanguinis. O quam acceptabilis fuit ſacratiſſimus ille ſanguis, quem de corde ſuo lachrymatus eſt Salvator. Chriſtus Dominus fudit ſanguinem, tum in ara crucis, tum in præſepio Bethleemitico; in cruce per manus impias ſicariorum, in præſepio per ſanctiſſimas Deiparæ manus: in cruce Deus ſummè Chriſti paſſione glorificatus eſt; ſed ſumme etiam offenſus Judęorũ iniuſtitia, & crudelitate: in præſepio Deus nullo modo offenditur, ſed perfectiſſimè honoratur per Circumciſionem Jeſu, qui miniſterio Deiparę primas ſanguinis fundit guttulas, & offert æterno Patri pro hominum ſalute. Nam ut bellè ait Gregorius Nazianzenus, *Chriſtus propter Adamum Bethleem propter Edem, præſepe propter paradiſum*. Siquidem conſummandam in cruce redemptionem in præſepio inchoat, & ſuſcipiendo Circumciſionem, nobis ſanguinis ſui fructum applicat. Nam ut ait Divus Auguſtinus: *Non ob aliud credendum eſt antiquis patribus hoc divinitùs fuiſſe præceptum, ut octavo die circumciderent parvulum, niſi ad ſignificandam generationem, quæ fit in Chriſto*, per meritum ſanguinis Salvatoris in Circumciſione effuſi, qui virtutem habet, & dimittendi peccata, & conferendi gratiam. Quapropter baptiſmus nuncupatur à Tertulliano: *Candidatus remiſſionis, & ſanctificationis in Chriſto Ieſu*: quia in illo nobis applicatur ſanguis Chriſti: qui candidat animas; tum quia illas mundat à peccati maculis; tum quia illas gratia dealbat; tum quia illas innocentiæ puritate candidat. Hoc pretioſo ſanguine candidati Martyres, qui proprio fuerunt ſanguine purpurati: *Hi ſunt qui veniunt ex illa preſſura, & laverunt veſtimentum ſuum, & candidaverunt ipſum in ſanguine agni*. Effuſus aliorum ſanguis non dealbat, ſed cruentat; at Chriſti ſanguis candidat quos ſanctificat: *Qualis rubor cui dealbandi certus effectus!* Et quia vita eſt in ſanguine Chriſtus ſanguinem qui eſt vitæ principium fundit in Circumciſione, ut hominem per peccatum mortuum, ad vitam revocet.

Matth. 27 — Orat. 2. — D. Aug. l. 6 cont. Iul. 3. — L. de Bapt. 10. — Tertull. Scorp. 12. — Gilbert.

2. *Noviſſimus Adam de carne, in Spiritum vivificantem à Deo prolatus eſt*. Sæpè repetita placebunt, Chriſtus non erat circumciſioni obnoxius, quæ ad tollendum originale peccatũ fuerat inſtituta: Chriſtus autem originalem non contra-

Tert. l. de Carn. Chr. 17.

tra-

Digitized by Google

Serm. de Circ. traxit culpam; *Talis non eſt de ſemine, ſed de virginitate conceptus; quando in tali germine cæleſtis partus eſt, non humanus*. Ideò D. Bernardus Chriſto de ſua à peccato immunitate congratulatur: (Quod non feceris peccatum, ætas ipſa manifeſtat; quod non contraxeris, mihi fortiter probat Patris divinitas, & Matris integritas. Eſt tibi Pater ab æterno, ſed Deus: eſt tibi Mater in tempore, ſed Virgo: nec parere potuit incorruptio corruptelam.) *Serm. 1. de Nat.* Quia tamen, ut addit Bernardus, *duo ſunt hoſtes, peccatum, & mors, utrumque debellaturus advenit*; utrumque debellavit in Circumciſione. Debellavit peccatum, deferendo formam peccatoris: debellavit mortem fundendo primum ſuum ſanguinem, & graviſſimum ſuſtinendo dolorem: Tormentum quod in tenerrima illa ætate patiebantur parvuli tantum erat, ut multi in ſuſcipienda Circumciſione morerentur, & Chriſtus cujus complexio erat delicatiſſima abſque dubio fuiſſet mortuus, niſi miraculosè ei vita fuiſſet conſervata, ut poſſet ſuo nomini reſpondere moriendo in cruce, ut mortuum peccato hominem ad vitam revocaret. *Tertull. Scorp. 1.* *Homo ſibimetipſi periculum mortis attraxit: acceperat à Domino ſuo ſatis utilem diſciplinam ſecundum legem vivendi; ut omnia quidem ederet, ab una ſolummodo arbuſcula temperaret. Audiit ille quem maluit, edit inclitum, & tranſgreſſione ſaturatus in mortem cruditavit*; & ſuos poſteros quibus communicavit peccatum, morti etiam mancipavit. Quare mortuam per Adami peccatum ejus poſteritatem, volens ad vitam revocare Chriſtus, fuit *Tertull l. adv. Iud. 14.* *homo in plaga* per ſuſceptionem Circumciſionis: & inivit pactum moriendi tum ut nos à morte liberaret: *D. Aug. l. de Nat. & Grat. 17. ſer. 156.* *hoc eſt pretium noſtrum, quo nos à morte redimeret*: tum ut vitam nobis conferret. Utrumque eloquenter declarat Chryſologus: (Cum naſcitur Jeſus, oritur origo rerum, generatur largitor generis, naſcitur auctor naturæ, ut repararet naturam, genus redderet, originem revocaret. Adam primus homo, origo generationis, naturæ bonum, libertatem generis, & germinis vitam ſic perdidit cum deliquit, ut malum naturæ, ſervitutem generis, germen mortis ſucceſſio lamentanda portaret! Hinc eſt, quod Chriſtus naſcendo naturam reddidit, tulit moriendo mortem, vitam revocat dum reſurgit.) Primus homo factus fuerat filius Dei, & creatus in animam vivam: peccando autem factus eſt diaboli ſervus, & animæ vitam ſimul cum gratia perdidit. *D. Aug. ſer. 17. de Diverſ.* Filius Dei ſuſcipit formam ſervi ut captivum hominem à diaboli tyrannide liberet, atque amiſſam reddat libertatem. *D. Aug. ſer. 11. de Nat.* (Humiliavit ſemetipſum formam ſervi accipiens: in hac forma deſcendit, in hac *D. Aug. l. 12. Civ. 28* forma fortiter dimicavit,) adverſus diabolum qui captivum detinebat hominem, quem liberavit à ſervitute, & ad vitam revocavit: *Sed ideò ille venit naſci, ut nos iterum viveremus*.

Eodem modo voluit Deus reparare parvum mundum quo creaverat univerſum. *Tert. l. de Pall. 2.* Creans mundum Deus illum ex contrariis compoſuit; *quippe mundus ex diverſis ſubſtantiis, officiiſque conſtat*. Via adhùc contrariorum, mundum conſervare voluit, *qui, & diverſitatibus corporatus, & vicibus temperatus*, aquam oppoſuit igni ut incendia imbribus extingueret; ſiccitatem humiditate, frigus calore temperavit, noctis tenebras diei luce fugavit, venenis antidota ſubminiſtravit, & animantium mortem, aliorum nativitate reparandam reſtituit: *Diverſa in unum; ex demutatione diverſa ſunt. Denique diverſitatis diſcordiam fœderant*. *Tertull. ibid.* Eumdem ferè ordinem in reparatione microcoſmi ſervavit Deus. Delectationem ſancti Angeli oppoſuit tentationi dœmonis; humilem Mariæ aſſenſum arroganti, & temerario Evæ deſiderio; obſequium Chriſti, inobedientiæ Adami; hortum Getſemani, ubi Dominus fuit triſtis uſque ad mortem, paradiſo voluptatis, in quo deliciabatur Adam; lignum crucis arbori ſcientiæ boni, & mali; coronam ſpineam ambitioſo protoparentis capiti; velamen quo teguntur oculi Salvatoris, inordinatis Adami aſpectibus; fellis, & aceti amaritudinem pomi vetiti ſuavitati; manus Chriſti affixas cruci, Adami manibus ad pomum colligendum expanſis: totum denique innocuum Redemptorem toti ſceleroſo homini; *Deus imaginem, & ſimilitudinem ſuam à diabolo captam æmula operatione recuperavit. In virginem adhuc Evam irrepſerat verbum ædificatorium mortis: in Virginem æque introducendum erat Verbum ædificatorium vitæ: ut quod per hujuſmodi ſexum abjerat in perditionem, per eundem ſexum redigeretur in ſalutem. Inde prodeundum fuit Chriſto ad ſalutem hominis, quo homo iam damnatus intraverat*. *Tert. l. de Car. Chr. 17.*

Tot ſuppliciorum generat ſuſtinuit Salvator *ut deſtruatur corpus peccati*. *Tertull. l. de Car. Chr. 17.* Corpus peccati eſt tota peccatorũ maſſa, quæ

eſt quaſi unum corpus veteris hominis cujus membra ſunt, ſuperbia, avaritia, ira, invidia, luxuria, deſidia, gula, aliaque crimina, quæ monſtrum illud abominabile componunt. Ut totaliter deſtrui poſſet ſceleroſum illud corpas malitia dęmonis conflatum; fuit corpus totum innocuum miniſterio ſancti Spiritus formatum. Hoc autem innocens corpus eſt corpus Chriſti, quod ingrediens mundum offert æterno Patri, ad deſtruendum probroſum illud peccati corpus. *Corpus autem aptaſti mihi*. In criminoſo illo corpore nulla eſt pars, quæ non ſit corrupta; in innocuo iſto corpore nulla eſt pars, quæ non ſit munda: oportet ut omnes partes corporis innocui deſtruant partes corporis criminoſi, ut ſuperbia humilitate deſtruatur, avaritia, liberalitate, ira mititate, odium charitate, luxuria caſtitate, gula ſobrietate; vitium virtute, peccatum ſanctitate, mors immortalitate.

Tert. l. de Car. Chr. 1

3. *Veni; inquit, animam ſalvam facere;* & ut aliorſum ait, *ut vitam habeant, & abundantius habeant*. Homo peccando trinam incurrerat mortem: 1. animæ, quæ ſeparata fuerat à gratia, quæ eſt principium vitæ ſpiritualis: 2. mortem corporis, quod condemnatum fuit redire in terram, de qua fuerat productum: 3. mortem æternam tum animæ, tum corporis, quæ eſt pœna lethali peccato debita. Chriſtus autem mortale ſuſcepit corpus, ut nobis conferret immortalitatem; *trahens de homine mortalitatem, non iniquitatem*. Potuit quidem aſsumere corpus immortale, ſed mortale ſuſcepit. 1. Ut mortuum peccato hominem ſuſcitaret ad vitam: *Mortalis venit, ut mortuum quæreret moriendo*. 2. Ut homines gratia vivificati Chriſto vivant, quia ſua morte contulit eis animæ vitam: (Debet vita humana in ſe deficere, in Chriſto proficere, ut qui vivunt jam non ſibi vivant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt.) 3. Ut nobis vitam immortalem conferat. *Suſcepit mala noſtra ut nobis conferret bona ſua*. Quænam ſunt mala noſtra? dolor, infirmitas, mortalitas. Hæc omnia in incarnatione ſuſcepit Dei Filius, & in Circumciſione ſuſtinet, ut nobis tum animæ, tum corporis mereatur ſuo ſanguine immortalitatem. *Natalis eſt hodie Salvatoris, in quo immortalitas, quæ per peccatum perierat, mortalibus ſed dita eſt*. Dei filius venit in mundum, ut mercatoris fungeretur officio? Mercatores ſuas merces commutant cum alienis, eas tamen non commutant, niſi excommutatione captent utilitatem. Chriſtus è contra mercando non ſibi proficit; nam viles à nobis accipit merces, & largitur nobis pretioſiſſimas. *Mercatus eſt à nobis, quod hic abundant, naſci, & mori, reſurgere, & in æternum vivere non hic erat; invenit hic viles merces terrenas, & terreſtribus attulit peregrinas, & cæleſtes*. Pro terra dedit nobis cęlum, pro miſeria beatitudinem, pro mortalitate, immortalitatem, pro paſſione impaſſibilitatem, & pro morte vitam ſempiternam. (Quid hæc omnia diligenter conſideranda faciant, niſi ut conſiderantis animum ab omni opere pravo vindicatum, ad ſe trahant?) Chriſtianus ſeriò recogitans dolorem quem pro ſua ſalute patitur Salvator, ſanguinem quem fundit, ut peccatorum ſuorum maculas lavet peccati horrorem concipit, quo ſanctiſſimus Dei Filius in ſpecie apparuit peccatoris, & tenerrimus puerulus Jeſus tanta paſſus eſt tormenta. *Quando peccatum quodcunque delectat, aut ſubrepit, ſit nobis in memoria, quod jam deleta ſunt peccata noſtra; non perdamus pretium ſanguinis Chriſti, nec maculemus ſtolam animæ per iniquitatem*; neque Chriſtum fruſtremus fructu Nativitatis; Circumciſionis; Paſſionis, & mortis; *Adjuvantes exhortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Maxima omnium gratiarum eſt effuſio ſanguinis Chriſti. Illi in vanum tantam recipiunt gratiam, qui adhuc peccato ſerviunt, & ſuis ſceleribus inutilem reddunt Chriſti nativitatem, vitam, & mortem. De quo ipſemet conqueritur Salvator: *In vacuum laboravi, vanè, & ſine cauſa conſumpſi fortitudinem meam*. In vanum magnitudinem meam dejeci, ut tumentem deiicerem hominum ſuperbiam, cū adhuc ſuperbia, & vanitate tumeſcant; In vanum pauperiem aſſumpſi, ut confunderem vanam mundi opulentiam, cum adhuc poſt curioſitatem, & pompam anhelent; In vanum ſuſtinui tot incommoda, & fudi lachrymas, ut earum damnarem laſciviam, cum adhuc immerſo jaceant in cœno impudicitiæ. In vanum Circumciſionis legem obſervavi, ut mea obedientia eos ad obſequendum Dęo allicerem, cum divina mandata non ſervent: In vanum ſtigma ſervi ſuſcepi, ut eos à diaboli libertatem ſervitute, cum ſint adhuc dęmonis mancipia: In vanum ſub ſpecie peccatoris apparui, ut eorum mundarem maculas, cum ſint adhuc contaminati; In vanum fudi ſan-

D. Aug. tract. 30. in Joan.

D. Auguſ. ſer. 10. de

D. Aug. ſer. 19. de Nat.

Bruſb. homil. h. 6 de Paſch.

D. Aug. ſer. 22. de Diverſ.

D. Auguſ. ſer. 9. de Nat.

D. B. 22.

D. Auguſ. ſer. 4. de Nat.

2. Cor. 6.

Iſ. 49.

ſanguinem, ut eis conferrem gratiam, vitam, & immortalitatem, cum nullum fructum reportent de doloribus, & paſſionibus meis.

Hæ ſunt querelæ Chriſti naſcentis, lachrymantis, vagientis & ſanguinem fundentis: qui aliquando adverſus peccatores rugiet ut leo, & apparebit, tanquam judex ut condemnet criminoſos Chriſtianos, qui de ejus paſſione nihil profecerunt: Tunc *damnabit veros reos, qui factus eſt falſus reus*. Sanguis ipſe qui de illius corpuſculo manavit, feret teſtimonium contra ſceleroſos. *Chriſti ſanguis quaſi tuba exaltat vocem ſuam, & ſi vocem ejus tu non audis audit ille de cujus latere manavit; quomodo namque proprium non audit, qui Abel ſanguinem audiebat?* Chriſti ſanguis duplicem profert vocem: patrocinantis, & accuſantis. Accuſantis adverſus peccatores; patrocinantis in gratiam juſtorum: (Cauſa præcipua cur poſtes agni ſanguine rubricarentur, erat ex parte Chriſti, quia ſignificabatur, quòd per ſanguinem Chriſti, qui erat Agnus immaculatus, liberaremur à morte, & à diabolo, qui eſt verè Angelus exterminator.) Sit anima noſtra purpurata ſanguine Chriſti, ſit corpus noſtrum rubricatum ſanguine Chriſti, & ipſe ſanguis erit noſter non accuſator, ſed patronus: erit Chriſtus non judex ſed Salvator, qui nobis vitam largietur immortalem.

D. Aug. Ser. 14. de Ver. Dom. D. Bern. Ep 7.

Abul. qu. 17. in cap. 16. Matth.

CONCIO TERTIA.

A*D noſtram ſuſpenſionem pertinet regni Dominici repræſentatio*. Scilicet ad ſolos ſpectat Chriſtianos Chriſti diſtinguere, & ſeparare regnum, *ſuſpenſa enuntiatione;* quòd tunc fit quando aſſeveratur veritas, falſitate ſeparata. Nonnulli Chriſtum præcisè, ut hominem conſtituunt regem Judæorum ratione generationis maternæ, cui de jure ſolium David competebat. Verùm *ſi poteſtatis jus quoque nullum, ne in ſuis quidem exercuit;* cùm incertum ſit an Maria Virgo deſcenderit recta linea de David per Salomonem, jure hæreditario Judæorum regnum neque Mariæ neque Chriſto præcisè, ut homini competebat: Alii volunt adveniente Chriſto cunctos reges terræ ſuo, & etiam dominio regni fuiſſe privatos: ſed falsò; quapropter D. Auguſtinus acutè animadvertit Chriſtum pronuntiantem: *Meum regnum non eſt de hoc mundo, tacitè dixiſſe ad omnes reges terræ: Nolite timere, non impedio dominationem veſtram*. Struenda eſt quidem regia Chriſti dignitas, ſed non eſt deſtruenda regum temporalium dominatio. *Chriſtianus Imperatorem ſciens à Deo ſuo conſtitui, neceſſe eſt ut eum diligat, & revereatur, & honoret, & ſalvum velit;* excluſo autem errore Chriſtus *homo Deo miſtus* credendus eſt rex. 1. Verrus. 2. Magnus. 3. Beneficus. At proh dolor. 1. Rex ille verus non agnoſcitur. 2. Rex ille magnus deſpicitur. 3. Rex ille beneficus perſequitur.

Tert. l. de Orat. 5. Tert. l. de Orat. 4. Armachā. l. 4. de qu. Armen. c. 1 Tert. l. de idol. 18.

Tract. 115. in Ioan.

Tert. l. ad Scapul. 2. Tert. Apol 21.

De Chriſto eſt Matheſis hodie; quæ ſtellam Chriſti obſervat, & prædicat: nam ut antè dixerat Tertullianus; *ſed Magi & Aſtrologi ab Oriente venerunt: primi ſtellarum interpretes natum Chriſtum annuntiaverunt*. Hos autem reges aſſeverat Scriptura. Inde exclamat Divus Auguſtinus; *Currant reges poſt regem, agnoſcant reges, regem.* Et meritò reges illi Chriſtum regem prædicant; cui de jure regia competebat dignitas. Inter reges nonnulli regnum à parentibus hæreditarunt; ut Rex noſter, qui à Ludovico decimo-tertio Frãciæ hæreditavit imperium; quidam per electionem obtinuerunt, quomodò hoc anno Joannes SobiesKi electus eſt Rex Poloniæ: aliis bello ſibi compararunt; ſic Alexander Macedo, Dario debellato in Perſarum ſolium aſcendit. His autem tribus modis Chriſtus eſt verus Rex, regnumque poſſidet, jure 1. generationes, 2. electionis, 3. acquiſitionis.

I. PARS. Tert. l. de idol. 9 in pſ. 47.

1 Chriſtum credimus regem *jure paternæ hæreditatis hæredem*. Bina eſt Chriſti hæreditas: una materna, paterna altera: A Matre dependentiam, & ſervitutem hæreditario jure mutuatur: à Patre verò dominationem, & imperium accepit. Idcircò *& ſervus vocatur & Dominus: propter nos ſervus, ſed in veritate divinæ ſubſtantiæ, Deus de Deo, Princeps ex Principe, æqualis ex æquali: neque enim degenerem genuit, in quo ſeipſe complacere memoravit*. Chriſtus verus eſt rex; quia eſt à Patre rege, qui nequit eum generare quin ei regiam contulerit dignitatem. Cæteri princeps reges minimè naſcuntur, ſed naſcendo fiunt regni capaces. Saporis mater adhuc gravida, voluit ſuum ſupra ventrem coronam apponi, ut intelligerent ſubditi ſe in utero deferre regem; verum immeritò. Quomodò enim filius in utero reginæ coanguſtatus poterat eſſe rex, qui certo non erat naſciturus? Solus Chriſtus eſt rex natus non naſcitur ut fiat rex, quia eſt rex non ſo-

Tert. l. adv. Valent. 19.

D. Ambr. in pſ. 23.

ſolum ab æterno generatus à Patre, ſed etiam in primo inſtanti maternæ conceptionis, in quo eſt Filius Dei naturalis, & imperii paterni hæres. *Statim tibi promiſſio Patris accurrit in Pſalmis: Filius meus es tu, ego hodie genui te: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Quòd probe ſcientes Magi divinitus illuſtrati, non dicunt; Ubi eſt rex? quaſi poſt nativitatem dumtaxat fuerit factus rex, more aliorum qui reges non naſcuntur, ſed naſcendo habent tantùm *caput diademati deſtinatum*: ſed abſolutè dicunt: Ubi eſt qui natus eſt rex? ut innuant Chriſtum, & jam antè temporalem nativitatem eſſe regum: naſcique nòn ut accipiat diadema; ſed cùm diademate, quòd defert in capite jure hæreditariæ generationis, & jure divinæ electionis.

Ter. l. adv. Iud. 12.

Tert. l. de cor. Mil. 15

2. Chriſtus Dominus *Regem fieri, conſcius ſui regni refugit*: Virtute miraculorum moti Judæi Chriſtum regem facere volverunt; verùm ipſe *conſcius regni ſui refugit*. Reges terræ electione populorum facti ſunt reges, & quamvis multi hæreditario jure à ſuis progenitoribus regnum accipiant, ipſi tamen prædeceſſores nonniſi aliorum ſuffragio reges effecti ſunt. Dum populus Chriſtum regem eligere nititur, fugit & latet Salvator: quia *erat quidem rex non talis qualis fit ab hominibus, ſed talis ut homines faceret reges*, & dum Domino ingrediente Jeruſalem ingens populi multitudo alta voce cum regem Iſrael prædicat, ipſe regni ſui conſcius, nulla profert verba acceptationis, vel gratitudinis. Sed quid fuit Domino regem eſſe Iſrael? quid magnum fuit regi ſæculorum regem fieri hominum? Non enim Rex Iſrael Chriſtus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hoſtes viſibiliter debellandos: ſed rex Iſrael, quòd mentes regat: quòd in æternum conſulat, quòd in regnum cœlorum, credentes, ſperantes, amanteſque traducat.) *Dei ergo Filius æqualis Patri; Verbum per quod facta ſunt omnia; quòd rex Iſrael eſſe voluit, dignatio eſt, non promotio: miſerationis indicium, non poteſtatis argumentum.* Regia dignitas, & poteſtas fuerat illi collata à tribus perſonis divinis, eadem voluntate ad extra agentibus, ut ex ipſius declaratione conſtat. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.*

Tert. l. de Idol. 18.

D. Aug. Tract. 14. in Ioan.

D. Aug. Tract 51. in Ioan.

Matth. ult.

Electiones hominum ſæpè ſæpiùs ignorantia, paſſione, & contentione devenuſtantur. 1. Ignorantia, quia fiunt ab electoribus ignaris qui non norunt vitia nec virtutes ejus quem eligunt; ſed *cæcitate in ſuffragium impingunt*. 2. Paſſione nam amor, vel odium ut plurium, non juſtitia, & virtus in hujuſmodi electionibus præſidet, in quibus dignioribus contemptis indigni præferuntur. *Prælatio alterius ſine alterius contumelia non poteſt procedere, quia nec electio ſine reprobatione:* Tandem 3. talis electio non fit ut plurimum niſi cum *regni contentione*: nam ubi ſunt plures candidati, vel conſanguinitate, vel amicitia, vel donis, vel promiſſis, ad ſe multos alliciunt, & interdum vi uſurpant regnum, quòd nunquam ex electorum obtinuiſſent ſuffragio. Nullus ex his defectibus reperitur in electione qua Chriſtus conſtitutus eſt rex. Non ignorantia, quæ in Deum cadere nequit: non paſſio, cujus Deus eſt incapax: non contentio, quia abſque ullo competitore conſtitutus eſt rex ab eo qui *Regna diſpenſat*.

Tert. Apol. 3.

Tert. ibid.

Tert. l de Spect. 3.

Divinam hanc electionem mirũ in modum declarant *Orientales illi Magi infantiam Chriſti recentem auro, & thure munerantes*. Non didicerant Magi Chriſtum ex regia Herodis ſtirpe oriundum: neque à populo Judaico in regem aſſumptum: nihil inveniunt quod regiam ſapiat dignitatem: & tamen ubi eſt natus Rex poſtulant; inventum Chriſtum in ſtabulo, jacentem velut regem agnoſcunt, & munerant, & in urbe Hieroſolymitana Romanis ſubdita regem prædicant, eodem tempore quo promulgatum fuerat decretum ne quis Deus aut rex diceretur abſque Senatus auctoritate. Et ob hanc cauſam turbatus eſt Herodes, & timuit. (Non ſolum propter ſe timuit Herodes, ſed propter iram Romanorum. Decreverant enim Romani, ne quis rex, vel Deus, ſine eorum conſilio diceretur.) Attamen non obſtante inhibitione Senatus, non obſtante Herodis contributione, non obſtante ſtabuli, & pannorum vilitate, deſuper illuſtrati, Chriſtumque non ab hominibus ſed à Deo electum ſcientes, regem audacter prædicant eique offerunt myrrham, velut auſpicium paſſionis & mortis qua ſibi regnum erat acquiſiturus.

Ter. lib. 2. ad Nat. 17. Ter. l. adv. Iud 9.

Gloſſ in c. 2. Matth.

3. *Omne regnum vel imperium, bellis quæritur, & bellis ampliatur*, ut patet ex Aſſyriorum, Medorum, Græcorum, Romanorum, Turcarum, immò ipſiuſmet Chriſti imperio, de quo vaticinatus fuerat Eſaias Propheta, *Quoniam priuſquam cognoſcat infans vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damaſo & ſpolia Samaria*

Ter lib. 2. ad Nat. 17.

Digitized by Google

Tert. l. adv. Iud. 9. *ria adverſus regem Aſſyriorum*. Ut autem animadvertit Tertullianus, hoc Eſaiæ vaticinium figuratè, & allegoricè eſt intelligendum. *Antè eſt enim inſpicias ætatis demonſtrationem, an virum jam Chriſtum exhibere iſta ætas poſſit: Scilicet vagitu ad arma eſſet convocaturus infans, & ſignum belli non tuba, ſed crepitacillo daturus; nec ex equo, vel de muro, ſed de nutricis, & gerulæ ſuæ dorſo ſive collo, hoſtem deſtinaturus, atque ita Damaſcum, & Samariam, pro mammis ſubacturus. Enimverò ſi nuſquam hoc natura concedit, ante militare quam virum facere, ſequitur, ut figuratè pronuntiatum videatur.* Hujus autem figuræ veritas adimpleta eſt, dum Magi ſunt Chriſti imperio ſubſtrati. *Tert lib. 3. adv. Mar. 13.* *Servate modum ætatis, & quærite ſenſum prædicationis, & tam intelligitur prophetia, quam renuntietur expuncta*, ut ex explanatione verborum prophetæ demonſtratur. *Maneant enim Orientales illi Magi, in infantia Chriſtum recentem auro, & thure munerantes: & acceperit infans virtutem Damaſci ſine prælio, & armis: Nam omnibus notum eſt, orientis virtutum, id eſt vim & vires, auro & odoribus pollere ſolitam. De illo autem tunc auri munere etiam David: Et dabitur illi ex auro Arabiæ. Et rurſus; Reges Arabum, & Saba munera afferent illi. Nam & Magos reges ferre habuit oriens, & Damaſcus Arabiæ retro deputabatur antequam tranſcripta eſſet in Sirophœnicem, ex diſtinctione Siriarum; cujus tunc virtutem accepit, accipiendo inſignia ejus, aurum ſcilicet, & odores. Spolia autem Samariæ ipſos Magos qui cum illum cognoviſſent, & muneribus honoraſſent, & genu poſito adoraſſent quaſi Deum & regem, ſub teſtimonio indicis, & ducis ſtellæ ſpolia ſunt facti Samariæ, ideſt idololatriæ, credentes videlicet in Chriſtum. Idololatriam enim Samariæ nomine notavit, ut ignominioſæ ob idololatriam, quâ deſciverat tunc à Deo ſub rege Hieroboam. Adverſus autem regem Aſſyriorum, adverſus Herodem intellige, cui utique adverſati ſunt Magi tunc, non renuntiando de Chriſto quem intercipere quærebat.* Vides Prophetæ vaticinium bellè explanatum, & plenè adimpletum in adoratione Magorum, quorum ſpolia tulit Chriſtus, dum eos ab idololatria avocavit, à diaboli tyrannide liberavit, & ſuo imperio ſubdidit: Magos autem Samaritanos appellat, ut eorum denotet *Ter. l. adv. Iud. 9.* idololatriam: *Nec hoc novum Scripturis divinis, figurate uti translatione nominum, ex comparatione criminum. Sic & Ægyptus nonnunquam totus orbis intelligitur ſuperſtitionis & maledictionis elogio; ſic & Babylon apud Joannem noſtrum, Romanæ urbis figura eſt, proinde & magnæ, & regno ſuperbæ, & Sanctorum debellatricis. Hoc itaque modo Magos quoque Samaritanorum appellatione titulavit, & deſpoliatos quod habuerant, ut diximus, idololatriam.* Hanc victoriam reportavit Chriſtus *adverſus regem Aſſyriorum, adverſus diabolum, qui ad hoc ſe regnare putat ſi Sanctos à religione Dei deturbat.*

Hercules adhuc in pannis, ſuffocavit ſerpentem: & Chriſtus in cunabulis dæmonem debellavit, & hæc victoria eſt tanto glorioſior, quanto fortior adverſarius ejus, quantò ditiores ſunt prædæ quas de manu ejus tulit, quantò nobiliores ſunt Magi quos dæmoni eripuit, & ditionis ſuæ fecit, quantò pretioſiora ſunt munera quæ Chriſto obtulerunt Reges. *Tert. ibid.* *Nam & thus illud, & myrrham & aurum ideò infanti tunc Domino obtulerunt, quaſi clauſulam ſacrificationis, & gloriæ ſæcularis, quam Chriſtus erat adempturus.* Diabolus orbem mendacio divinitatis repleverat, ſibi templa, ſacrificia, & munera arrogaverat; *Idol 9.* Magi idololatriæ dediti, & dæmonibus munera offerre aſſueti, à tenebris ad lucem veritatis vocati, munera dæmoni denegantes, Chriſto offerentes, clauſulam idololatriæ denotant, & religionis Chriſtianæ initium fœlici auſpicio præſagiunt.

Animadvertit autem Chryſologus, quòd Magi dicendo: Ubi eſt qui natus eſt rex Judæorum? *non interrogant, ſed inſultant, quando ſcientes interrogant, neſcientes non ignorant, ſed negligentes arguunt, increpant deſides, malos produnt, contumaces verberant, ſervum Domino non occurriſſe cauſantur.* *Ser. 158.* Judæos interrogant Magi, & ſciſcitantur ab eis, Ubi eſt qui natus eſt rex Judæorum, non ut ab hominibus ediſcant, quòd fuerant edocti divinitus. *Nam quid ab hominibus quærant, qui per Deum noverant quod quærebant? ut quid illis ad hoc humanæ demonſtrationis officium, quibus ad hoc cœli ſidera ſerviebant? quo illis lucerna templi, quibus cœli ſidus mirabile perlucebat?* Quærunt Magi ubi natus eſt rex Judæorum, non ut inſtruantur à Judæis ſed ut Judæos arguant, increpent, confundant. Ubi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? *hoc eſt dicere. Cur rex Judæorum in præſepio, jacet,*

Digitized by Google

cet, & non decumbis in templo? cur non fulget in purpura, ſed ſqualles in pannis? cur lates in ſpecu, & manifeſtus in ſanctuario non habetur? Acceperunt jumenta in præſepio, quam in domo ſua recipere vos ſpreviſtis. Hæc Judæis ſua interrogatione exprobrant Magi; & meritò. Nam videntes adimpleta omnia quæ de Meſſia vaticinati ſunt Prophetæ, natum Meſſiam noluerunt agnoſcere; *& ſui eum non receperunt*.

Ioan.

Verùm quem Judæi non agnoverunt Magi adoraverunt, & ſua pietate Judæorum condemnarunt impietatem:

Chryſol. ibid.

Plus cæleſte de Magis, quam ſtella ſignum eſt: quod Judæi regem, quod legis authorem Magus ſcit, neſcit Judæus; Chaldea defert, non defert Judæa. Hieroſolyma averſatur, & refugit, Syria ſequitur & adorat. Neque vero ſolos Judæos arguunt Magi, ſed plures etiam ſceleroſos Chriſtianos, qui Chriſtum regem non agnoſcunt; eum recipere recuſant.

Luc. 19.

Non eſt inventus ei locus in diverſorio, ejuſdem reſpuunt imperium, dicentes cum Judæis: *Nolumus hunc regnare ſuper nos*. Non vult ſuperbus ſupra ſe regnare Chriſtum, neque avarus, neque libidinoſus, neque alius peccator, & quòd eſt deflendum magis, non agnoſcentes verum regem Chriſtum, dæmonis tyrannidi ſeſe ſubiiciunt.

Plut. in Alex.

Fuere aliàs reges qui ultro juri hæreditario quòd habebant ad regnum renuntiarunt, ut illud ex ſubditorum ſuffragio obtinerent: prætulerunt populorum electionem hæreditati quam à progenitoribus acceperant, malentes tenere diadema de ſuſflammata plebis electione quam de naturæ beneficio, & nobilitate ſanguinis. Chriſtus eſt verus rex: tum quia filius naturalis regis, & legitimus imperii paterni hæres: tum quia electus à tribus divinæ Trinitatis perſonis: tum quia propria virtute, & meritò ſolium regium aſſequutus: & quaſi tot tituli quibus ei regia competit dignitas, non ſufficiant, vel adhuc eligi à ſuis ſubditis, & de manu eorum mutuari ſceptrum.

D. Aug. l. 3. hom. 16.

In tuo arbitrio Deus poſuit cui pares locum, Chriſto an diabolo; cum paraveris, qui poſſidebit ipſe imperabit. Sceleroſus tamen Chriſtianus rejecto Chriſto, diabolum in regem agnoſcit, Judæo longè ſceleroſior; tum quia majori luce illuſtratus: tum quia plurimis & maximis beneficiis obligatus: tum quia Judæus Chriſto denegavit obſequium, ut Cæſari obſequeretur:

D. Aug. in Pſ. 55.
D. Aug.

Apertè Judæi regem Chriſtum recuſaverunt, & regem Cæſarem delegerunt. Sceleroſus verò Chriſtianus ut diabolo obtemperet: *Non ergo illi qui dixerunt ſe habere regem Cæſarem peccaverunt, ſed quia Regem Chriſtum habere noluerunt*. Criminoſus verò Chriſtianus peccat, & dum Chriſtum non vult habere Regem, & dum diabolum in regem eligit. Quam horrendum ſit geminatum illud crimen, oſtentat Magus, qui *depoſito errore, ſequitur, curris, pervenis, invenis, gaudes, procidis, adoras* Chriſtum natum, qui ut verus Rex eſt agnoſcendus, & ut Rex magnus honorandus.

Chryſol. Ser. 156.

II PARS. Tert. l. ad Scapul. 2.

Colimus Imperatorem, ut hominem à Deo ſecundum, & quidquid eſt, à Deo conſequutum, & ſolo Deo minorem. Sic enim omnibus major eſt, dum ſolo vero Deo minor eſt. Quid ampliùs dici poteſt in honorem hominis ad regiam dignitatem ſublimati? Verùm ſi terrenus rex tali fulget honore, qualis quæſo gloria Chriſti cœleſtis regis, cujus imperio cuncti reges terreni ſubſtrantur?

D. Aug. in pſ. 55.

Et quidem & Cæſar rex homo hominibus ad humana ſed alius eſt rex ad divina. Alius rex ad vitam temporalem: alius ad æternam: Alius rex terrenus, alius rex cæleſtis: rex terrenus ſub lege cæleſti, rex cæleſtis ſuper omnia. Magnitudo regis ex trino capite deſumenda eſt, 1. ex magnitudine imperii cui præeſt, 2. ex magnitudine ſubditorum ejus, 3. ex magnitudine perfectionum, & virtutum quibus ſplendet. His tribus modis captanda eſt magnitudo regis Chriſti, 1. ex imperii magnitudine, 2. ex ſubditorum magnitudine, 3. ex perfectionum ejus magnitudine.

Tert. lib. 1. adv. Mar. 4.

1. *Si reges minutalibus, ut ita dixerim, regnis conferantur in examinationem qua conſtet quis eorum præcedat in ſubſtantiis, & viribus regni*. Bellè terrena regna minutalia nuncupat; ſive attendatur eorum amplitudo quæ locis arctatur, ſive attendatur duratio regum qui illa poſſident, quorum imperium incipit cum eorum vita, & cum morte finit. Chriſti verò imperium nec loco arctatur, nec tempore terminatur. Non arctatur loco; nam *dominabitur à mari ad mare, & à flumine uſque ad terminos terræ. Hoc ſoli datum eſt Chriſto*. Non limatur tempore, quia ad ſolum Chriſtum pertinet *novum regnum quod non corrumpatur*; quòd ex magnitudine ſubditorum ejus multum adhuc commendatur.

Tert. lib. 3. adv. Mar. 2.
Ter. l. adv. Iud. 6.

2. *Alterius formæ reges*: Chriſtus eſt alterius formæ à terrenis regibus. Hi

Tert. lib. 1. adv. Mar. 4.

cnim

enim 1. ſuper corpora, non ſuper ſubditorum animas imperium exercent: Chriſtus verò etiam ſubditorum animabus dominatur, 2. hi non dominantur Angelis; Chriſto verò omnes cœleſtes ſpiritus ſubjectantur, 3. reges aliis non dominantur regibus: Nullus eſt autem rex qui Chriſti non ſubdatur imperio. *Adorabunt illum omnes reges; quem omnes, niſi Chriſtum?* Quapropter Divus Auguſtinus ſic eos alloquitur. (Conſtituto rege Chriſto, nolite triſtes eſſe reges terræ, quaſi bonum veſtrum vobis ablatum ſit; ſed intelligite potius, & erudimini. Id enim vobis expedit, ut ſub illo ſitis à quo intellectus, & erudito vobis datur: & hoc vobis expedit, ut non temerè dominemini, ſed Domino omnium cum timore ſerviatis, & exultetis in beatitudine certiſſima, & ſinceriſſima, cauti & circumſpecti, ne ab ea per ſuperbiam dedicatis.) Omnes homines Chriſti imperio ſubditi ſunt, & ſupremo illi Regi ſervire tenentur. Verùm, ut benè animadvertit Divus Auguſtinus aliter obligantur ut homines, aliter ut reges. *Aliter enim ſervit quia homo eſt: aliter etiam quia rex eſt. Quia homo eſt, ſervit vivendo fideliter; quia vero etiam rex eſt, ſervit leges juſta præcipientes, & contraria prohibentes convenienti vigore ſanciendo*, Chriſtus eſt *Princeps Regum terræ*, habetque ſcriptum in femore ſuo; ſcilicet in humanitate ſua: *Rex regum, & Dominus dominantium*: Chriſtus eſt princeps regum terræ, qui dominantur in terra ſubditis terrenis: vel qui regunt terram, nimirum carnem quam ſpiritus ſubiiciunt imperio. Quo ſenſu quemvis Chriſtianum alloquitur D. Auguſtinus. *Eſt terra quam portas; rege eam, & eris rex terræ.* Chriſtus eſt adhuc rex regum, vel qui ſuas frænant concupiſcentias: Nam ut animadvertit D. Auguſtinus (dicuntur reges à regendo; & quid magis quam carnis concupiſcentias, ne regnet peccatum in eorum mortali corpore, ad obediendum deſideriis ejus?) Vel rex regum puniens reges terrenos qui probè non regunt populos ſibi ſubditos. *Rex à regendo dicitur, non autem regit qui non corrigit: adhoc enim eſt rex noſter rectorum rex.* Vel tandem Chriſtus nuncupatur rex regum, quia cunctos alios reges in magnitudine longè ſuperat: & ut loquar cum Tertulliano, *Rex regum ob ſummitatem magnitudinis*, quam ſibi vendicat: tum ob magnitudinem imperii quod poſſidet: tum ob magnitudinem perfectionum, quibus ſplendet.

Ter lib. 5. adv. Mar. 9. in pſ. 2.

Ep. 50 ad Boniſac. Comit.

Apoc. 19. Apoc 9. Gloſſ.

in Pſ. 75.

in Pſ. 75.

D. Aug. in Pſ. 44.

L. 1. adv. Marc. 4.

3. Si rex terrenus *per Deum tantum eſt*, quantus à fortiori eſt Chriſtus, qui eſt rex tanti regis, & magis adhuc commendatur perfectionibus? Ut rex ſit verè magnus, tribus præſertim virtutibus fulgere debet, 1. ratiocinatione & ſapientia, 2. bonitate & clementia, 3. æquitate, & juſtitia, 1. Ratiocinatione & ſapientia, idcircò corona quæ eſt inſigne regum ponitur ſupra caput, quod eſt ſedes rationis, & ſapientiæ. 2. Bonitate & clementia, & ob hanc cauſam rex pater populi nuncupatur: etenim *appellatio iſta, & pietatis, & poteſtatis eſt*. 3. Æquitate, & juſtitia, quia eſt *legum tutor*; debetque invigilare ut in ſuo regno divinæ leges ſerventur. (In hoc enim reges, ſicut eis divinitus præcipitur Deo ſerviunt, in quantum reges ſunt, ſi in regno ſua bona jubeant, mala prohibeant, non ſolum quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verum etiam quæ ad divinam religionem.) Inter reges Francos tres fuere his virtutibus coruſcantes: Carolus Quintus ſapientia; idcircò Sapiens nuncupatus: Ludovicus Duodecimus bonitate, & clementia: quare pater populi eſt vocitatus, & Ludovicus Decimo-Tertius, juſtitia; & ob hanc cauſam Juſtus eſt cognominatus. Et meritò, quia à ſua curia impudiciciam, iniquitatem, & impietatem fugavit. Ut autem ait D. Auguſtinus *pertinet ad religioſos reges terræ, non ſolum adulteria, vel homicidia, vel hujuſmodi alia flagitia, ſeu facinora, verum etiam ſacrilegia, ſeveritate congrua, cohibere*. Hæc autem & alia ſcelera & ſuo exemplo, & *etiam juſtitiæ ipſius auctoritate* condemnavit Ludovicus Decimus-Tertius, divinis *legibus in ſuo regno dominantibus*. Tres hæ virtutes in Chriſto regum rege, mirum in modum coruſcant. 1. In illo namque ſunt abſconditi ſcientiæ, & ſapientiæ theſauri; & ratio à primo conceptionis ſuæ inſtanti lucis ſuæ ſpargit radios. Alii reges quandiu ſunt in cunabulis, nequeunt per ſe gerere alios, quia ſunt incapaces uſus, & exercitii rationis. At Chriſtus cui ratio & ſapientia competunt, utriuſque miniſterio etiam in pannis perfectiſſimè fungitur. Quod vaticinatus fuerat propheta: *Regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet judicium & juſtitiam in terra.* 2. Juſtitia ſeu æquitas eſt ſecunda virtus, qua commendatur rex noſter. *Dominus rex noſter, Dominus legifer noſter*. Leges autem ejus ſunt leges juſtitiæ: ſapienti autem illi regi, & legiſlatori virgam juſtitiæ tribuit Regius Vates, qua ut expendit D. Hilarius, veiut

Pa-

Tert. Apol. 36.

Tert. l. de Orat. 2
Tert. Apol. 33. cont. creſcon. c. 52.

Ep. 61. ad Dulcit.

Tert. Apol. 1d Tert. Apol. 1.

Ierem.

Eſa. 11.

ſolatriam, impietatem, vel iniquitatem inducere nos vult imperator tunc ei obſequendum non eſt. Deus enim eſt regi præferendus, cui potiùs quàm imperatori eſt obediendum. Oſtendunt autem Paulus, & Petrus quomodò regibus ſit obtemperandum. *Dehinc & exequitur quomodo velit te ſubiici poteſtatibus, reddere jubens, cui tributum tributum; cui vectigal vectigal; ideſt quæ ſunt Cæſaris Cæſari; & quæ Dei Deo; ſoliùs autem Dei homo.* Allata auctoritate D. Pauli imò, & Chriſti, D. Petri ſententiam prodit. *Condixerat ſcilicet Petrus, regem quidem honorandum; ut tamen tunc rex honoretur, cùm ſuis rebus inſiſtit, cùm à divinis honoribus longè eſt:* cum autem ſibi honores arrogat divinos, honor Deo debitus etiam cum diſcrimine vitæ eſt propugnandus. Quòd exemplo trium puerorum, & Danielis oſtentat. Tertullianus. *Propterea enim, & illud exemplum trium fratrum præcucurrit, qui alias obſequentes erga regem Nabuchodonoſor, honorem imaginis ejus conſtantiſſimè reſpuerunt probantes idololatriam eſſe quidquid humani honoris modum, ad inſtar divinæ ſublimitatis extollit. Sic & Daniel cætera Dario ſubnixus, tandiu fuit in officio, quandiu à periculo diſciplina va aret. Nam id ne ſubiret, non magis leones, regios timuit, quam illi regios ignes.*

Tert. Scorp. 13.

L. de Idol. 15.

Secluſa autem idololatria, impietate & iniquitate, quas imperare Chriſtianis nequit imperator, cum omni honore, & officio proſequuntur. Unde ſic fantur. *Quem neceſſe eſt ſuſpiciamus, ut eum quem Dominus noſter elegit. Et merito dixerim, noſter eſt magis Cæſar à noſtro Deo conſtitutus.* Pro quo antè Deum preces fundimus. *Sed etiam nominatim atque manifeſtè. Orate, inquit, pro regibus, & pro principibus, & poteſtatibus, ut omnia tranquilla ſint vobis Cum enim concutitur imperium, concuſſis etiam cæteris membris ejus; utique & nos, licet extranei à turbis, in aliquo loco caſus invenimur.* Salutem autem imperatorum poſtulabant, non ab idolis quæ eam præſtare non poterant, ſed à Deo vivo in cujus erat poteſtate. *Nos enim pro ſalute imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipſi imperatores proprium ſibi præter cæteros malunt. Sciunt quis illis dederit imperium. Sciunt quà homines quis & animam, ſentiunt eum eſſe Deum ſolum, in cujus ſolius poteſtate ſunt, à quo ſunt ſecundi poſt quem primi, cum ſuper homines, qui utique vivunt. Recogitant quouſque vires imperii ſui valeant, & ita Deum intelligunt: adverſus quem valere non poſſunt, per eum valere ſe cognoſcunt.* Quid autem pro Imperatore expoſtulent à Deo ſic enumerat: *Oramus pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis, & Cæſari vota ſunt:* cui ſe habere honorem, amorem, timorem, obſequium, palam profitentur. Rationes autem refert ex Apoſtolo Tertull. quæ Chriſtianos obligant, ut regibus obſequantur, eoſque honorent, & metuant. *Planè monet Romanos, omnibus poteſtatibus ſubiici, quia non eſt poteſtas niſi à Deo quia non ſine cauſa gladium geſtet, & quia miniſterium ſit Dei: ſed & ultrix, inquit, in iram ei qui male fecerit: Nam & præmiſerat: Principes enim non ſunt timori bono operi, ſed malo. Vis autem non timere poteſtatem? fac bonum, & laudem ab eo referes. Dei ergo tibi miniſtra eſt in bonum, ſi vero malum facias, time.* Vides Chriſtiane, principibus, & regibus debitum ex mente Apoſtoli obſequium. *Ita jubet te ſubiici poteſtatibus, ſed in provocatione bene vivendi, etiam ſub illarum reſpectu, quaſi adjutricum juſtitiæ, quaſi miniſtratium divini judicii, hic & jam de nocentibus prædicantis.*

Tert. Apol. 33.

Tert. Apol. 31.

Tert. Apol. 30.

Scorp. 13.

Tert. Scorp. 13.

Quantum ab illo obſequio alieni fuerint hæretici hujuſce ætatis, conſtat ex aperta eorum rebellione, captis munitiſſimis regni arcibus, congregatis exercitibus, prœliis adverſus regios duces initis, quibus probè conveniunt ea quæ Romanis exprobrat Tertull. *Velim fidem veſtram demonſtrare, ne fortè; & iſtic deteriores Chriſtianis deprehendantur, qui nos nolunt Romanos haberi, ſed hoſtes Principum Romanorum. Ipſos Quirites, ipſam vernaculam ſeptem collium plebem convenio; an alicui Cæſari ſuo parcat illa lingua Romana. Teſtis eſt liberis, & ſchola beſtiarum. Jam ſi pectoribus ad translucendam quamdam ſpecularem materiam natura obduxiſſet, cujus non præcordia inſculpta apparerent novi ac novi Cæſaris cœnam congiario dividundo præſidentis? etiam illa hora qua acclamant: De noſtris annis tibi Jupiter augeat annos. Planè cæteri ordines pro auctoritate religioſi, ex fide. Nihil hoſticum de ipſo ſenatu, de equite, de caſtris, de palatiis ſpirat. Unde Caſſii, & Nigri, & Albini? unde qui inter duas*

Apol. 35.

laurus

Digitized by Google

laurus obſident Cæſarem? unde qui faucibus ejus exprimendis paleſtricam exercent? unde qui armati palatium irrumpunt omnibus ſigeriis atque parthenii audaciores? Hęc omnia Calviniſtis, & Lutheranis abſque ulla veritatis jactura poſſunt aptari, à veris Chriſtianis longè diſtantibus, qui imperatoribus etiam paganis obſequebantur. Nam ut refert D. Auguſtin. (aliquando poteſtates bonæ ſunt, & timent Deum, aliquando non timent Deum: Julianus extitit infidelis Imperator, nonnè extitit apoſtata, iniquus, idololatra? Milites Chriſtiani ſervierunt imperatori infideli. Ubi veniebatur ad cauſam Chriſti, non agnoſcebant niſi illum qui in cœlo erat: quando volebat ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum: quando autem dicebat; Producite aciem, ite contra illam gentem, ſtatim obtemperabant. Diſtinguebant Dominum æternum à Domino temporali, & tamen ſubditi erant propter Dominum æternum, etiam Domino temporali.) Primiceri Chriſtiani obſequebantur propter Dominum etiam imperatori infideli, & Calviniſtæ regibus fidelibus, & Chriſtianis denegarunt obſequium, ipſum Deum in ſuis imaginibus inhonorantes. Qua ratione David Saulem, poſtquam Deus ab eo receſſit, Chriſtum Domini vocat, & honorem defert ei? (Non neſcius David Divinam eſſe traditionem in officio ordinis regalis, idcircò Saul in eadem adhuc traditione poſitum honorificat, ne Deo injuriam facere videretur, qui his ordinibus honorem decrevit: Dei enim imaginem habet rex: quandiu ergo in ea traditione eſt, honorandus eſt, ſi non propter ſe, vel propter ordinem.) Franciſcus Secundus, Carolus Nonus, Henricus Tertius, Ludovicus Decimo-Tertius honorandi erant propter proprium meritum, tanquam reges Chriſtiani, Catholici, & pietate præditi; propter ordinem regalem ad quem fuerant ſublimati, propter Dei quam deferebant imaginem: Calviniſtæ nihil horum attendentes, Dei inhonorarunt imaginem, regalem contempſerunt ordinem, regibus legitimis fuerunt inobſequentes, & adverſus pios, & benemeritos principes acerrimè pugnaverunt.

in Pſ. 24.

D. Aug. l. 1. Quæſt. Vet. & Nov. Teſt. Quæſt. 35.

Verùm prætermiſſis hæreticis terrenis regibus ſemper infenſis, Chriſtianos recogitemus, qui Chriſto regi neque honorem, neque amorem, neque timorem præſtant. Non honorem, quia per prævaricationem legis eum inhonorant. Deberent *enim illi obſequium ſubſignare; ut honorem Deo habuiſſe viderentur.* Non amorem: etenim ſi eum diligerent, honorarent, & metuerent. *At quomodo diliges, niſi timeas non diligere?* Non timorem, ſimiles Marcioni qui Deum nullo modo timendum prædicat. Hunc Hæreſiarcham meritò confutat Tertullianus: *Stulte, quem Dominum appellas, negas timendum, cum hoc nomen poteſtatis ſit, etiam timendæ!* Nonnè eadem laborant ſtultitia inſolentes illi Chriſtiani, qui Chriſtum credentes regem regum, plùs terrenum regem quam ipſum honorant? Quòd exprobrat aliàs Romanis Tertullianus: *Siquidem majori formidine, & callidiore timiditate, Cæſarem obſervatis, quam ipſum de olimpo Jovem. Ideo & in iſto irreligioſi erga deos veſtros deprehendimini, cum plus timoris humano dominio dicatis cujus denique apud vos per omnes deos quam per unicum genium Cæſaris pejeratur.* Si gentiles Romani irreligioſitatis arguuntur, magis honorantes, & timentes Cæſarum quam Deorum dominationem; quantò magis irreligioſi Chriſtiani qui non auderent regem contemnere, & Chriſtum deſpiciunt, qui non auderent de rege male loqui, & Chriſtum blaſphemant qui regis obſequuntur legibus, & Chriſti tranſgrediuntur mandata, qui regiam timent poteſtatem, & Chriſti Domini juſtitiam non metuunt? (Et maximè reges, & nobiles, quibus non facilè dicitur: Quid feciſti? potentes autem mundi, reges, nobiles, niſi Deum timeant, quid timebunt?) nam *fortitudines regum diſrumpam.*

Ter. lib. 2. adv. Mar. 27.

Tert.

Tert.

Apol. 27.

D. Aug. in Pſ. 5.

Ter. l. adv. Jud. 9.

Chriſto multimoda ratione honorem debent homines. 1. Ut Deo cui latriæ debetur cultus. 2. Ut benefico Redemptori, qui homines edocuit, & pretioſiſſimi ſanguinis effuſione redemit. 3. Ut vero, & magno regi, qui legitimam in illos habet dominationem. 3. Ut ſupremo omnium judici. *Neque enim Pater judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem.* Quaſi tot tituli ſupra numerati ſummam reverentiam inſufficienter impetrent ab hominibus, æternus Pater Chriſtum omnium conſtituit judicem, ut vel ſic homines illum ſicut dignum eſt honorarent. Idcircò ſapientiſſimo Magiſtro, Redemptori munifico Chriſto Domino, Dei Filio, additur judicis titulus, ut omnes illum honorificent: quaſi ratio judicis plus

Joan. 5.

plus homines ad honorem exhibendum exhibeat, quàm cæteri tituli. (Quia be-
Theoph. nefaciendo non placuit eis, nec attraxerat, ut ſe honorarent ſicut dignum erat, dicit quod Pater omne judicium dedit Filio, ut vel timor judicii illis perſuadeat, quo ipſum honore proſequantur.

Ultra judicium particulare, in quo judicatur anima ſtatim, ac ſeparata eſt à corpore, dabitur univerſale judicium; at inter plures rationes, quæ illud expoſtulant, præcipua mihi videtur, ut Chriſtus ab hominibus inhonoratus, debitum ſibi acci-
Rom. 14. piat honorem: Quod Apoſtolus innuere videtur: *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti; ſcriptum eſt enim, Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu.* Cuncti Angeli, qui ſunt in cœlo; dæmones univerſi, qui torquentur in inferno, & omnes generatim homines, qui fuerunt, ſunt, & futuri ſunt, ad univerſale congregabuntur judicium, ut Chriſto omne genuflectatur, eique debitum præſtet honorem. Tunc potentes terræ, qui eum contempſerunt, ante majeſtatem illius
Tert. lib. adv. Mar. 39. cervicem depriment, eritque *omnis gloria ſerviens illi.* Tunc cognoſcetur Dominus judicia faciens, & regiam oſtentabit majeſtatem, ut ii, qui eum neque agnoſcere, neque honorare voluerunt, arguantur, confundantur, & cogantur illi exhibere obſequium, & reverentiam tanquam verò re-
Tertull. gi, & ſupremo omnium Domino. *Hic erit dies magnus Domini, & illuſtris venientis de cælis Filii hominis.* Sceleroſi, & impii, qui regnum ejus fictitium exiſtimarunt, cognoſcent, ſed tardè, quod *data eſt illi regia*
Tertull. *poteſtas: poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus, quod non corrumpetur.* Pii verò, & probi Chriſtiani ſcientes, quod Chriſtus eſt in ultimo judicio triumphaturus, quotidie in oratione dominica expoſtulant, ut quàm celeriter dies ille adveniat illuſtris, in quo Dominus appa-
Tert. l. de or. 5. rebit cum gloria, & majeſtate regia: *Immò quàm celeriter veniat Domine regnum tuum, votum Chriſtianorum, confuſio nationum, exultatio Angelorum.* Non erit æqua ſors electorum, & præſcitorum. Qui Chriſto regi denegarunt obſequium, & reverentiam, confundentur: qui verò ei honorem, & amorem præſtiterunt, exultabunt, recipientque præmium æternum de manu magni illius Regis, qui erga illos maxime ſeſe beneficum demonſtrabit.

III. PARS Tertull. Apol. 2. Regis Chriſti *civilis, non tyrannica dominatio eſt.* Magnum eſt diſcrimen inter tyrannum, & verum regem. Tyrannus etenim ſibi ſubditos, 1. à ſuo convictu, & familiaritate excludit: 2. averſatur, & odit: 3. depauperat, & opprimit: Rex verus è contra, erga ſubditos demonſtrat familiaritatem, charitatem, & magnanimitatem. Chriſtus rex verus, magnus, & beneficus, commendatur, 1. familiaritate: 2. charitate: 3. magnanimitate.

1. Boni Principes ſeſe ſubditis familia- *Tertul. l. de Paſi. 3.* res demonſtrant. Alexander Magnus *vicerat Medicam veſtem, victus eſt medica veſte:* nam ut Perſis quos ſuo ſubdiderat imperio, ſuam oſtentaret benevolentiam, Perſarum more indui voluit: Chriſtus rex regum, & bonorum principum exemplar, eſt habitu inventus ut homo: non diademate coronatus, non purpura indutus, non auro fulgidus, non magno comitatu ſtipatus, ſed *ſordido miniſterio functus*, quo familia- *Tert. l. de Idol. 18.* rior hominibus appareret, & ut eos majori proſequeretur charitate, munus pontificium cum dignitate regia coniunxit.

2. *Regibus quidem etiam Sacerdotia adſcripta ſunt, ſacrique apparatus.* Utrumque munus ſacerdotale, & regale, in *Tert. l. 1. ad Nat. 10* Melchiſedech adunatum certò ſcimus. *Tertull. l. adv. Iud. 6.* Rex Salem fuit figura Chriſti Domini, qui eſt *ſacrificiorum æternorum antiſtes, regni æterni æternus dominator.* Titus tanto amore diligebat Romanos, & viciſſim armabatatur à Romanis, ut deliciæ populi fuerit nuncupatus. Benignus ille princeps, ut ſibi eriperet auctoritatem damnandi ad mortem, etiam ſceleroſos, in ſummum pontificem eligi voluit, cui fas non erat ferendi leges mortis: Chriſtus ſacrificiorum æternorum antiſtes, longè majori charitate pollens, criminoſis largitur veniam, eoſque bonis, favoribus, & gratiis cumulat.

3. *Dilectio magnanimis eſt, benefica eſt,* *Tert. l. de Pat. 12.* *nec ſua requirit, omnia ſuſtinet, omnia tolerat, ipſam etiam mortem, dum alteri proſit:* Admirabilis prorſus Codri Athenienſium regis magnanimitas, qui ultrò ſe devovit morti, ut ſua morte ſubditis victoriam compararet: Nec minùs ſtupenda Chriſti Domini magnanimis dilectio, qui crudelem, & ignominioſam elegit mortem, ut ſuis ſubditis compararet regnum. *Age nunc ſi legiſti penes David, Dominus regnavit à ligno, expecto quid intelligas, niſi forte lignarium aliquem regem ſignificari Iudæorum, & non Chriſtum, qui exinde à paſſio-* *Tert. l. adv. Mar. 19.* *ne ligni, ſuperata morte regnavit.* Chriſtus fuit Rex à primo inſtanti ſuæ conceptionis, ſed non regnavit toto vitæ decurſu;

curſu; per paſſionem autem regnavit: Tũ
quia mortis deſtruxit imperium : *Etſi enim*
Tert. *mors ab Adam regnavit uſque ad Chriſtum ,*
cur Chriſtus non regnaſse dicatur à ligno , ex
quo in crucis ligno mortuus , regnum mortis
excluſit ? Tum quia ſua paſſione Chriſtus
regni ſui obtinuit manifeſtationem , meruitque,
ut ejus regia dignitas ab hominibus ,
dæmonibus , & ſupernis ſpiritibus
agnoſceretur,& veneraretur. *Quis omnino*
Tert. *regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert ,*
& non aut capite diadema , aut manu ſceptrum,
aut aliquam propriæ veſtis notam ? ſed
ſolus novus rex novorum ævorum Chriſtus Ieſus,
novæ gloriæ, & poteſtatem,& ſublimitatem
ſuam humero extulit , crucem ſcilicet , ut
ſecundum ſuperiorem prophetiam, exinde Dominus
regnaret à ligno . Tum quia natus,&
paſſus eſt Chriſtus Dominus, ut ſ nos ſubditos
ditet, ſublimet, beatificet . *Proinde ,*
Tert. *& Eſaias: Quoniam, inquit, puer natus eſt nobis,*
& datus eſt nobis filius ; Quid novi ſi non
de filio Dei dicit? cujus imperium factum eſt
Tert l. de Car Chr. 2 *ſuper humerum ipſius?*

Reges terrę ut plurimum ſuos ſubditos
depauperant, infamant, & infęlicitant . 1.
Depauperant : *Aufer hinc moleſtos ſemper*
Cæſaris cenſus . Moleſtum à mole dicitur;
etenim tributa ſarcinę ſunt moleſtiſſimę ,
quæ ſuo pondere aggravant populos. 2. Infamant :
ſed enim agri tributo onuſti viliores :
Tert. Apol. 13. *hominum capita ſtipendio cenſa ignobiliora ;*
nam hæ ſunt notæ captivitatis
tributa , & conſumunt ſubditorum ſubſtantiam ,
corrumpunt honores , gloriam
devenuſtant, imminuunt libertatem, quam
infamant ſervitutis ſtigmate . 3. Infœlicitant:
nam eis quidem adimunt terrenas facultates,
nequeunt cœleſtes largiri gazas :
Tert. Apol. 30. *Cælum debellet imperator ; cœlum captivum*
triumpho ſuo invehat : cœlo mittat excubias ;
cęlo vectigalia imponat , non poteſt;
ideò magnus eſt , quia cęlo minor eſt , illius
enim eſt ipſe , cuius & cęlum eſt , & omnis
creatura .

Tert. l. de cor mil. 15. Chriſtus Rex beneficus 1. ſubditos non
onerat, ſed ſublevat; non eſt ſubjecti populi
onus , ſed oneris levamen ; ideò regum
inſigne humero pręfert : quia ſuper humeros
populorum onera portat tanquam ſubditorum
bajulus , quos 2. nota captivitatis
non infamat , ſed regia dignitate honorat .
Nam , & nos reges Deo , & Patri ſuo
fecit Jeſus Chriſtus : & quia gratia, quę juſtis
regiam confert dignitatem , confert
Tertul. l. adv. Iud 11. eis etiam jus ad gloriam . Chriſtus 3.
in cœlo ſubditos ſui viſione beatificat ;
Regem cum claritate videbitis .

Quantumvis beneficentia,& magnificẽtia
ſit commendatus Chriſtus , regem tamen
illum magnũ, & beneficum perſecutus
eſt Herodes, qui Chriſtum in cunabulis
perimere deſiderans , tot innocentes crudeliter
occidit, perſecuti ſunt reges ethnici ,
qui eum gratis, & ſine cauſa perſecuti
ſunt: quia ut fusè oſtendit D. Auguſtinus,
tributa ſolvere juſſit, regum pręcepit obedientiam,
& pro eis orare mandavit : *Ceſſaverunt*
reges mali, & facti ſunt Chriſtiani . Ser. 31. in pſ. 118.
Non ceſſavit Chriſti perſecutio, quem ſceleroſi D. Aug. in pſ. 31.
Chriſtiani Herode crudeliores in ſe- Luc. 17.
metipſis interimunt . *Regnum Dei intra*
vos eſt: quandiu homo gratia decoratur, eſt
Dei regnum,& Deus in illo reſidet, in illo
regnat: quando autem peccat mortaliter ,
ſuum Deo eripit regnũ, eum de ſuo ſolio
deturbat . Studeamus comparare gratiam,
vel comparatam conſervare , ut in nobis
regnet Deus : nam *regnum Dei eſt juſtitia* Rom. 4.
in Spiritu ſancto . Chriſtus regnat in cœlo ,
& in terra; in cœlo ſuper Beatos , in terra
ſuper juſtos : Ut poſſimus in cęlo cum
Chriſto regnare, neceſſe eſt ut in nobis regnet
Chriſtus dum ſumus in terra . Agno- Gen. 23.
ſcamus igitur ejus imperium , dicentes :
Princeps Dei es apud nos: tantum regem veneremur ,
ejuſque obtemperemus manda- Iud. 8.;
tis: *Dominare noſtri, quia liberaſti nos* : ſimus L. 1. p. 12.
grati erga beneficum regem, & in gratitudinis
monumentum orare promanus , *Tui*
ſumus , ò David . Tandem deprecemur regem
ut cęleſtis regni nos faciat participes, Tert. l. de Or. 5.
Cum regnum Dei , quod ut adveniat oramus ,
optamus maturius regnare .

CONCIO QUARTA.

E*T utique Sacramentum paſſionis ipſius* Tertul. l. adv. Iud. 10.
figurari in prædicationibus oportuerat ,
quantoque incredibile , tanto magis ſcandalum
futurum ſi nudè prædicaretur : quantoque
magnificum , tanto magis obumbrandum ,
ut difficultas intellectus gratiam Dei
quæreret . Verùm , licèt cuncta quæ paſſus
eſt Chriſtus, vaticinati ſint Prophetæ ; licèt
ejus paſſio multis fuerit obumbrata figuris ,
quæ in Chriſto adimpletæ conſpiciuntur ;
Judæi tamen adventum Meſſiæ
negant, & venturum adhuc ſperant . Sed
immeritò , *quoniam Chriſtus eſt ſignacu-* L. adv. Iud. 11
lum omnium Prophetarum , adimplens om- Tert. l. 4. adv. Mar. 8.
nia , quæ retro erant de eo nuntiata ; Marcion
autem Chriſti confitens adventum ,
veram ei denegavit carnem, & phantaſma
prædicavit . *Deſinat nunc hæreticus à Iudæo ,*
aſpis (quod aiunt) à vipera mutuari

Digitized by Google

venenum: evomat iam proprii ingenii virus, phantaſma vindicans Chriſtum, ejus quoque paſſionem negans: Nam, ut profundè ratiocinatur Tertull. *ſi mendacium deprehenditur Chriſti caro: ſequitur ut & omnia, quæ per carnem Chriſti geſta ſunt, mendacio geſta ſint. Sic nec paſſiones Chriſti, ejus fidem merebuntur. Nihil enim paſſus eſt, qui non verè eſt paſſus: verè autem pati phantaſma non potuit. Everſum eſt igitur totum Dei opus, totum Chriſtiani nominis & pondus, & fructus, mors Chriſti negatur: quam tam impreſſè Apoſtolus demandat, utique veram, ſummum eam fundamentum Evangelii conſtituens, & ſalutis noſtræ, & prædicationis ſuæ*. Sacratiſſimum illud Chriſtiani nominis pondus ferre non valent impii, fructum paſſionis Chriſti dedignantur; Evangelii, humanæ ſalutis, & Apoſtolicæ prædicationis fundamentum evertere moliuntur. Heraclitus quidam apud Clementem Alexandrinum, conſpiciens Ægyptios adorantes Oſirim, mortemque ejus amare flentes, dixit eis: Si creditis Deum, nolite flere tanquã mortalem; ſi flere vultis ut mortalem; Deum nolite credere: Eodem modò ratiocinantur impii hujuſce ætatis: ſi Chriſtus verè eſſet Deus, non potuiſſet mori, & ſi de facto mortuus eſt, Deus non debet exiſtimari. *Obmuteſcat, obmuteſcat iſta blaſphemia; ſufficiat Chriſtum filium Dei mortuum dici, & hoc, quia ita ſcriptum eſt.* Chriſti paſſio negari nequit, niſi Scripturæ ſacræ negetur auctoritas: Scripturæ autem nequit à ſapientibus negari auctoritas; cujus veritas certis credibilitatis innititur fundamentis: *Nam, & Apoſtolus non ſine onere pronunTians Chriſtum mortuum adiecit, ſecundùm Scripturas; ut duritiam pronunciationis Scripturarum auctoritate molliret, & ſcandalum auditoris everteret*. Fulcita autem Chriſti morte Scripturæ auctoritate, optimè declarat Tertullianus, quomodo Chriſtus potuit mori. *Quamquam enim duæ ſubſtantiæ cenſeantur in Chriſto Ieſu, divina, & humana; conſtet autem immortalem eſſe divinam ſicut mortalem, quæ humana ſit, apparet, quatenus eum mortuum dicat: id eſt, quà carnem, & hominem, & filium hominis, non quà ſpiritum, & ſermonem, & Dei filium*. Chriſtus eſt Deus, & homo: *Itaque idem Deus, & idem homo: in natura Dei æqualis Patri; in natura hominis factus mortalis in nobis, de nobis, & pro nobis*. Si Chriſtus fuiſſet duntaxat Deus, & non homo, neque mori, neque pati potuiſſet: quia immortalitas, & impaſſibilitas Deo eſſentialiter competunt: At quia ſimul eſt Deus, & homo, paſſus eſt tormenta in natura hominis, quæ in natura Dei tolerare non poterat. *In ſua natura pati nihil poterat, quia Deus erat Verbum: ut autem pati pro nobis poſſet, Verbum caro factum eſt*: quare impii qui de morte Chriſti dubitant, veteri, & novo Teſtamento contradicunt; præcipuum chriſtianæ religionis fundamentum evertunt; Deique bonitatem, & amorem graviſſimè offendunt. *Quid repudias dignationem Domini? Dignationis eſt, quod ſuſcepis corpus; dignationis eſt, quod ſuſcepis infirmitates meas; quas utique natura Dei ſentire non poterat*. Aliàs fusè demonſtrata eſt conſummatio divinæ charitatis, quæ eminet in paſſione Chriſti. Ne actum agamus, in præſenti trina, eaque ſceleroſa oſtentanda eſt conſummatio: 1. perfidiæ, & ingratitudinis: 2. malitiæ, & iniquitatis: 3. ſævitiæ, & crudelitatis.

[Margin: *Adhort. ad Gent.* — *Tertul. l. adv. prax. 28.* — *Tertul l. adv. prax. 30.* — *D. Aug. l. 1. cont. Manich. 10.* — *D. Auguſ. ibid.* — *D. Amb l. 6. in c. 4. Luc.* — *Ter prad. Tom. 1. Tract. de Amor. Dei in homines. Conc. 6.*]

Meritò conqueritur Salvator: *Retribuebant mihi mala pro bonis*. Beneficiis cunctos Judæos cumulaverat Chriſtus, ſed præſertim Judam Iſcariotem, quem in ſuum diſcipulum elegerat; Malchum cui amputatam auriculam reddiderat, & populum Judaicum, quem docuerat, in deſerto miraculosè nutrierat, & à languoribus, & morbis ſanaverat: at in his omnibus reperitur ingratitudinis conſummatio. 1. in Juda, qui ſuum tradit Magiſtrum: 2. in Malcho qui ſuum vapulat medicum, 3. in populo qui ignominia, & dolore afficit benefactorem ſuum.

[Margin: *I. PARS* — *Tert. l. de Ind. 19.*]

1. *Cum & diabolus adverſabatur ei auctor Iudæ proditoris*. Non quidem auctor naturæ, ſed inſtigator culpæ. Ad quadruplex crimen Judam induxit diabolus. Ad avaritiam, ingratitudinem, perfidiam, & crudelitatem. Ad avaritiam: nam *triginta argenteis appretiatus eſt à traditore*. Judas avaritia æſtuans paciſcitur cum Scribis, & Phariſæis, à quibus pro traditione triginta argenteos accepit. Imprudens, & imperitus mercator, vendens tam vili pretio pretioſiſſimum Chriſti ſanguinem, in quo conſummatã oſtẽtat ingratitudinem. Fuerat enim à Salvatore Apoſtolorum numero adſcriptus, ſacerdotali charactere inſignitus, dominico corpore cibatus, poteſtate patrandi miracula donatus. Verùm tot beneficiorum immemor, ſuum tradit Magiſtrũ: Si ab extraneo venundatus fuiſſet Dominus, non adeò ſceleroſa fuiſſet ingratitudo; ſed à domeſtico, ſed à diſcipulo,

[Margin: *Tertull. l. adv. Ind. 14.* — *Tert. l. de Ref. 20.*]

cum quo converſabatur, & convivebat! Tanta eſt hujuſmodi ingratitudo ut de ea conqueratur ipſemet Chriſtus: *Qui mecum panem edit levabit in me plantam:* Tanto criminoſior quod ſub ſymbolo pacis, fidelitatis, & honoris, ſuam occultat perfidiam, *O ſignum ſacrilegum! ò placidum fugiendum, ubi ab oſculo incipitur bellum, & per pacis indicium, pacis rumpitur ſacramentum!* Chriſti traditio, & venditio, per Joſephum à fratribus venundatum fuerat figurata. *Ioſeph, & ipſe Chriſtum figuravit, vel hoc ſolo quod perſecutionem à fratribus paſſus eſt, & venundatus eſt in Ægyptum ob Dei gratiam: ſicut, & Chriſtus à Judæis carnalibus fratribus, venundatus à Iuda cum traditur.* Quantò major eſt Chriſtus Joſepho, tantò major eſt Judæ perfidia. Deinde Joſephi fratres non ſunt ejus ſanguine cruentati, at Judas de proditione, & crudelitate culpatur; nam per ſicariorum manus Domini ſanguinem fudit: quem ideò ſic pungit D. Auguſt. *Officio ſanguinem fundis; pro pignore amoris vulnus infligis, pacis argumentò mortem immittis; ſervus dominum tradis; diſcipulus magiſtrum prodis.* Chriſtus Judæ præviderat avaritiam, traditionem, perfidiam, ſævitiam, ipſi manifeſtarat, aliis occultarat, & infenſiſſimum illum inimicum, ſecum patiebatur. *Ingratos curavit, inſidiatoribus ceſſit, parum hoc, ſi non etiam proditorem ſuum ſecum habuit, nec conſtanter denotavit.* Quot ſunt qui Judæ proditionem imitantur? quot ſimoniaci, quot uſurarii, quot iniuſti judices, quot falſi teſtes, quot ſceleroſi Chriſtiani, qui pro modico lucello Chriſtum venditant? *Multi hodie ſcelus Iudæ exhorrent, nec tamen cavent.*

Tertul. l. 4. adv. Marc. 40. D. Aug. ſer. 127. de Temp. Tertul. l. adv. Iud. 12. Tertul. l. de Pat. 2. V. Beda

2. *Ille cui legiones Angelorum, ſi voluiſſet, uno dicto de cœlis aſtitiſſent, ne unius quidem diſcentis gladium ultorem probavit.* Petrus ægre ferens, quod ſatellites qui cum Juda proditore venerunt, iniicerent manus in Jeſum, evaginans gladium, unius aurem amputavit; tantum abeſt, ut Chriſtus Petri approbarit audaciam, quin immò, ut fatur Tertullianus, *patientia Domini in Malcho vulnerata eſt*, qui volens demonſtrare ſe eſſe non vindictæ, & animadverſionis, ſed charitatis, & miſericordiæ Magiſtrum, *ſanitatis reſtitutione ei quem non ipſe vexaverat, ſatisfecit per patientiam miſericordiæ matrem.* Popilius quidam plebis tribunus de ſcelere accuſatus, à Cicerone defenſatus, & tanti oratoris eloquentia à judicibus abſolutus, erga ſuum patronum adeò extitit ingratus, ut vitæ ſuæ defenſorem, & conſervatorem occiderit, volens placere Marco Antonio, eloquentiæ Romanæ principi hoſti infenſiſſimo. Poſtquam milites in horto Gethſemani comprehenderunt, & ligaverunt Jeſum, duxerunt illum ad Annam Pontificem, qui Chriſtum ſtatim interrogat de doctrina, & diſcipulis ejus. Huic interrogationi modeſtè, & humiliter reſpondet Salvator. Malchus Annæ ſervus videns ſuum dominum ex Chriſti reſponſione confuſum, immemor beneficii à Chriſto accepti, pro inſolentia, & ingratitudine diabolica, coram omnibus dedit ei alapam. *Exhorreſcat cœlum, contremiſcat terra de Chriſti patientia, & ſervorum impudentia.* Dubium non eſt quin æternus Pater tantam vindicaſſet temeritatem, niſi Agnus ille innocens ſuam mitigaſſet iram, eique ſuum obtuliſſet ſanguinem, quo faciliùs tanti facinoris veniam impetraret. *Grande miraculum fratres, ſtuporis pleniſſimum, cernere Chriſti Regis, ac Domini noſtri manſuetudinem!* Angeli qui percuſſerunt alias Ægyptiorum primogenitos, ut de eorum erga Iſraelitas ſævitia vindictam ſumerēt: qui Heliodorum uſque ad ſanguinem verberaverunt, eò quòd Hieroſolymitanum prophanaſſet templum: qui tot millia militum exercitus regis Aſſyriorum enecarunt, ut ducis punirent blaſphemias, Malchi caſtigaſſent inſolentiam, niſi Dei impediſſet primogenitus, & ſtupor immobiles eos reddidiſſet. *Expaverunt Angeli omnes, cùm daret miniſter iniquitatis alapam Domino majeſtatis.*

Tert. l. de Pat. 3. Tert. l. de Pat. 3. Val. Max. l. 3. c. 3. D. Chryſ. h. 22. S. Ephrem ſerm. 1. de Paſſ. S. Ephrem

Quo plus conculcatur, & conteritur crocus, eò ſuaviorem exhalat odorem, majoremque præ ſe fert decorem, & virtutem. Inter herbas mirificas horti Sponſæ reperitur crocus; per crocum Divus Anſelmus æternam intelligit Sapientiam; Philo verò Carpathius virum patientem denotari exiſtimat. Utrumque Chriſto competit, qui eſt Sapientia genita, & admirandam prorſus demonſtravit in horto Gethſemani patientiam, dum Judas proditor oſculatus eſt eum; in domo Annæ, ubi ſervus inſolens dedit ei alapam; in domo Caiphæ, ubi impius ille Pontifex, tanquam blaſphematorem reum mortis pronuntiavit, ubi adhuc furorem tumultuantis plebis expertus eſt.

Plin. l. 21. c. 6. Cant. 4.

2. De Meſſia fuerant vaticinati Prophetæ; *Tunc infirmi curabuntur, & oculi cæcorum videbunt, & aures ſurdorum audient, & claudus ſaliet velut cervus, &* mu-

Tertull. l. adv. Iud. 9.

mutorum lingua ſolventur, *& cætera quæ* Tertull. Apol. 21. *operatum Chriſtum nec vos diſſitemini*. Nam experientia comprobatur, & inimicorum ſuorum teſtimonio conſtet; *Cum verbo dæmonia de hominibus excuteret; cæcos reluminaret; leproſos purgaret, mortuos denique verbo redderet vitæ*; tot miracula in favorem Judæorum patrata, ei plebis æſtimationem, reverentiam, & amorem conciliarant Quę ferre non valentes Scribæ, & Phariſæi, conſilium inierunt apud Tert. lib. 3 adv. Jud. 9 Caipham ſummum Pontificem, & *divices pro morte eius*. Sicut Judam triginta argenteis corruperant, ut proderet Dominum, ita falſos remunerant teſtes, ut adverſus eum teſtimonium ferrent. Verùm cum inter ſe diſsentirent, Caiphas interrogat Chriſtum an ſit Dei filius: non prius verum ab ejus ore audivit reſponſum, quin ſurgens de ſolio exclamavit voce magna, blaſphemavit, non ampliùs egemus teſtibus, reus eſt mortis, & ut multitudinem concitaret adverſus Chriſtum, tanquam blaſphematorem, ſcidit veſtimenta ſua. Eccl. 16. *A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit; delaturam civitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem, ſuper mortem omnia graviora*. Quatuor timenda declamat Eccleſiaſticus, & tria tantùm denumerat, quartum verò quod ſilentio pręterit, eſt abſque dubio malitia pretextu zeli velata; qualis fuit Caiphæ perverſitas. Hæc quatuor adverſus Chriſtum coadunantur, collegium Scribarum, & Phariſęorum, falſa teſtium depoſitio, palliata Dei zelo Caiphę perver- Tert. l. de Reſ. 20. ſitas, furens populi commotio: *Nam tumultuatæ ſunt gentes* ad vocem iniqui Pontificis, & beneficiorum Chriſti memoriam oblitterantes: *Ut ipſe nihil lenitatis prætermiſit, ſic illi nihil contumeliæ, nihil impietatis, ſed tam verbis, quam factis explere furorem ſuum donati ſunt*. D. Chryſ. hom 86. in Matth.

Sex tormentorum genera apud Caipham à tumultuante plebe, paſsus eſt Clem. Alex. l. 1. Pædag. 3. Chriſtus. 1. Vellitur ei barba: *Nefas eſt barbam vellere, quæ eſt hominis pulchritudo ingenita, & ingenua*. 2. In faciem ejus expuitur: *Quid enim his contumeliis po-* D. Chryſ. hom 86 in Matth. *teſt exæquari? In faciem illam, quam Sol in crucem videns radios occultavit, ſpuere?* 3. Sputis alapas adiiciunt: *In palmis verò, atque ſputis ad conſummandam hominis humilitatem, univerſa in eum contumeliarum genera exercebantur*. 4. Ejus velant D. Hilar. V. Beda. oculos, ſplendorem eorum ferre non valentes. 5. Pugnis humeros, & caput percutiunt: *Colaphis iuber eſt totum caput*. 6. Percutientes dicunt: Prophetiza quis Clem. Alex. eſt qui te percuſſit; *Quaſi quemdam, &* D. Chryſ. ibid. *nullius rei hominem deludentes*. Tot op- D. Aug. l. 3. de Coſ. Evang. 6. probria, contumelias, & percuſſiones *intelligitur paſsus Dominus, uſque mane*, Tert. l. de Pat. 3. cum admiranda prorſus, & ineffabili patientia. *Taceo, quod figitur, in hoc enim venerat: Nunquid tamen ſubeundæ morti, etiam contumeliis opus fuerat? ſed ſaginari voluptate patientia diſceſsum volebat*. Adeò atroces injurias, & tantam patientiam *mirabantur Angeli, videntes* Laur. Iuſt. lib. de triumph. Ago. Chr. c. 14. *undique Dei Filium attritum, deſpectum, agitatum, illuſum*. Ut autem D. conſulit Chryſoſtomus: *hæc in cordibus noſtris ſcribamus*: horreamus Judæorum ingratitudinem, admiremur Chriſti patientiam, meditemur improperium, quod pro nobis tulit Salvator; hæc tamen non recogitant ſceleroſi Chriſtiani, Chriſtum triſtitia afficientes, quia de ejus paſſione nullum fructum percipiunt, Judęorum ęmulantes ingratitudinem, & iniquitatem, quę in atrio Pilati conſummatur.

Quia revincebantur magiſtri primoreſque Judæorum, ira exaſperabantur, maximè, quod ad eum ingens multitudo deflecteret, ut poſtremò oblatum Pontio Pilato Siriam tunc ex parte Romana procuranti, violentia ſuffragiorum, in crucem dedi ſibi extorſerint. II. PARS Tertull. Apol. 21. Inchoata in horto Gethſemani, in domibus Annæ, & Caiphæ, Judæorũ malitia, & iniquitas, in curia Herodis, & prętorio Pilati, ſuã accepit conſummationem. Nam obtenta, aſtutia, minis, & violentia ab iniquo judice, ſententia mortis adverſus Chriſtum, antequã eum crucifigerent, plurimis ſunt eum tormentis perſecuti: *Aſtiterunt reges terræ, Herodes, & Archontes congregati ſunt in unum, An-* Tert. l. de Reſ. 20. *na, & Caiphas, adverſus Chriſtum, qui tanquam ovis ad jugulationem deductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem, ſcilicet Herodem, ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* Tædioſum foret ſingula, quę pertulit Salvator ſigillatim referre: Taceo Phariſæorum, Sacerdotum, & Pontificum malitiam, qui *offerebant Ieſum duriſſimis* S. Leo ſer. 8. de Paſſ. *nexibus vinctum, & clamoribus, prædam natum, ut inter tot præiudicia, quem omnes vellent perire, non auderet Pilatus abſolvere*. Pretereo Herodis perverſitatem, qui Chriſtum inſanum cenſuit, ut ſtultum cãdida veſte induit, exercitus riſui expoſuit, nam ut ait Theophylactus, *Herodes congerit diriſiones, & opprobria in Chriſtum*: Sileo iniquitatem Pilati, qui timens in Judęi eum ut Cęſaris inimicũ deferrent, cõ-

ſatet: in quo ſacro ante aram nobiles quique adoleſcentes flagellis affliguntur aſtantibus parentibus, & propinquis, & uti perſeverent adhortantibus, maiorem quidem titulo, ſi anima potius ceſſerit plagis, quam corpus. Ab hac flagellatione multum diſtat Chriſti flagellatio. 1. Apud Lacedæmones ex flagellatione dignoſcebatur nobilitas, & flagellatur Chriſtus ut vilis, & *nullificamen populi* appareat: 2. Apud Lacedęmones flagellabantur nobiles ut inde gloriam, & honorem compararent: Chriſtus verò flagellatur ut *ignominia hominis* habeatur. 3. Nobiles Lacedęmones flagellabantur in conſpectu parentum, qui eos ad tale fortitudinis experimentum, ſuis ſermonibus ſtimulabant: Chriſtus flagellatur coram infenſiſſimis ſuis hoſtibus, qui *ab impietatem eum deſpexerunt*. 4. Lacedæmones toto corpore non erant nudati, Chriſtus verò *vermis, & non homo* toto nudatur corpore, ut majori afficiatur pudore: *Sicut natus eſt ſic ſtabat, & patiebatur erubeſcentiam nuditatis ſuæ*. 5. Lacedæmones non erant ligati, Chriſtus verò manibus circa dorſum ligatur, & D. Hieronymus teſtatur ſe vidiſſe columnam ſanguine Domini cruentatam: *ad quam dicitur vinctus, & cruentatus.* 6. Lacedęmones flagris tantum verberabantur, Chriſtus verò, ut meditatur D. Vincentius Ferrerius, flagellatus fuit tũ ſpinis, & vepribus acutiſſimis; tum chordis cum ſtimulis ferreis; cum catenis ferreis, cum uncis ferreis: 7. Lacedęmones flagellabantur à ſuis amicis, qui in eos non ſæviebant; Chriſtus à ſatellibus inimicis, qui à Judæis munerabantur, ut crudelius eum percuterent; quare D. Bernardus *opprobria Chriſti, & flagella, in fornace avaritia conflata* exiſtimat. 8. Lacedęmones ab uno dumtaxat, eoque mitiſſimo flagellabantur, Chriſtus verò ut in extaſi beata Magdalena de Pazzi didicit, à ſexaginta ferocientibus militibus, & ſatellitibus flagellatus eſt: Quod innuere videtur ipſemet Salvator per os Regii Vatis: *Congregata ſunt ſuper me multa flagella peccatoris*: D. Hieronymus vertit: *Collecti ſunt adverſum me multi percutientes*: Alii legunt, *Multi flagellatores*: Altera verò lectio habet, *Multi dolore affligentes*. 9. Lacedæmones certò flagellorum numero verberabantur: at Chriſtus abſque numero flagellatur. (Congregata ſunt ſuper me flagella,) ſeu ut expendit Ruffinus, *Multiplicata, & adunata ſunt ſuper me flagella*. Vulnera vulneribus, plagæ plagis, flagella flagellis, ira multiplicabantur, ut omnem modum, & numerum excederent; *Per hoc quod ponit, Congregata ſunt flagella, diverſitatem, & multitudinem flagellorum innuit: multimoda namque multitudine* flagellatus eſt. Vincentius Ferrerius quinque mille ictus dinumerat: D. Bonaventura quinque mille ſexcentos ſexaginta ſex: D. Bernardus, ſex mille, & ſex: Landulphus, quindecim mille quadringẽtos, & ſex: de quo nihil aſſeri poteſt: Quantus verò fuerit numerus, colli poteſt tum ex verbi Chriſti aſſeverantis: *Fui flagellatus tota die*; non ratione temporis, ſed conſiderato verberum numero, qui tantus eſt ut potuerit integrum implere diem: tum maximè ex numero peccatorum pro quibus flagellatus eſt. *Pro menſura delicti erit, & plagarum modus*. Hominum peccata ſunt fere infinita numero; infinitæ ferè numero fuerunt Salvatoris plagæ. 10. Lacedæmones ſupra humeros tantum verberabantur; Chriſtus verò *dorſum ſuum ponens ad flagella, & maxillas ad palmas, & faciem non avertens à ſputaminum iaculis*; toto adhuc corpore eſt laceratus: Etenim *illud ſacratiſſimum corpus, pectuſque flagella ſecuerunt*; & ut ipſemet conqueritur Salvator, *ſupra dorſum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem ſuam*. Alia verſio habet, *araverunt aratores, & produxerunt ſulcum ſuum*. Et ſicut dum aratur terra quæ latebat detegitur: ſic de Chriſto vaticinatus fuerat Propheta: *Tabeſcet caro eius, & oſſa quæ tecta fuerant nudabuntur*. Nec mirum; nam arantes illi ſuper Chriſti corpus ſatellites, *vulnera vulneribus, plagas plagis recentibus addunt, hinc livor tumens, hinc ſanguis erumpens*. Tot plagis vulneratus eſt, ut in corpore nihil appareret præter vulnus; ut aſſeverat ipſemet patiens Salvator: *Concidit me vulnere ſuper vulnus*; ſeu ut alia habet lectio, *ita me vulneravit, ut continuum vulnus ſit*. Vulneratum, contuſum, cruentatum Dominum cum ſtupore, & dolore contemplatur D. Bernardus; *Videte nunc opera Domini, qui poſuit prodigia ſuper terram; Flagellis cæſus eſt, hinc gutta ſanguinis decurrentis ſuper terram*. Neque guttulæ tantum ſanguinis, ſed rivuli etiam decurrũt. Quod ſi quæramus à Chriſto: *Quare rubra veſtimenta tua; & indumenta ſicut de foro torculari plene conculcato?* reſpondet per os Prophetæ, quia à flagellantibus dilacerata eſt ſua caro, *Spiritus etiam propheticus velut jam contemplabundus Dominum*

Margin notes: *Tert. l. 4. adv. Mar. 21. Tertull.* — *Tertul. l. adv. Iud. 13.* — *Tertul. l. 4. adv. Mar. 21.* — *S. Birgit. l. 1. Revel. 10.* — *in Epitaphio S. Paula c. 4.* — *Ser. 10. in Cant.* — *in eius vita p. 6.* — *Pſ. 34.* — *D. Bruno.* — *Pſ. 72.* — *Deut. 25.* — *Tert. l. de Reſ. 20. D. Hier. in c. 27. Matth.* — *Pſ. 128.* — *Iob 33.* — *Laur. Iuſ. de triump. Ago. Chr. c. 14. Iob. 16.* — *Ser. l. de Paſſ.* — *Tert. l. 4. adv. Mar. 40.*

num ad paſſionem venientem, carne ſcilicet veſtitum, ut in ea paſſum, cruentum habitum carnis in veſtimentorum rubore deſignat conculcata, & expreſſa vi paſſionis D. Aug. in Pſ. 61. *tanquam de foro torcularis, quia exinde quaſi cruentati homines de vini rubore deſcendant*. Pilatus Jeſum flagellandum tradiderat Judæis non quaſi ſceleroſum, ſed ut eorum furori aliquatenus ſatisfaceret, & Chriſtum innocuum, & flagellatum à morte liberaret.(Hoc Pilatus non ad aliud feciſſe credendus eſt, niſi ut ejus iniuriis Judæi ſatiati ſufficere ſibi exiſtimarent,& uſque ad mortem ſævire deſiſterent.) Verum Judicis propoſitum feſellit Judæorum crudelitas, qui Chriſti ſanguine haud Tert. l. ad Pat. 3. ſatiati, nova adinveniunt tormenta: Nam *deſpuitur, verberatur, deridetur, ſœdis veſtitur, ſœdioribus coronatur*.

Tert. lib. adv. Iud. 9. Chriſtus *à Prophetis prædicabatur omnem humilitatem, & patientiam, & tranquillitatem exhibiturus*. In prætorio autem Pilati *omnem iuſtitiam, & humilitatem exhibuit:* nam dolorem, ignominiam, & deriſum ſuſtinuit. Hæc omnia præfatus fuerat Eſajas: *Vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum,* Tertull. l. adv. Iud. 10. *deſpectum, & noviſſimum virorum*. Quæ verba cum ſummam quam paſſus eſt Dominus in flagellatione denotent ignominiam expendenda ſunt, *Vidimus eum, &* Lib. adv. Iud. 14. *non erat aſpectus:* Symmachus legit: *Non erat ei forma, non dignitas:* Tertullianus verò habet: *& vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem*. Addit Propheta: *Deſpectum, & noviſſimum viro-* L. 18. Civ. 29. *rum;* Arabicus habet; *Viliſſimum ex hominibus;* Tertullianus legit: *Species eius inhonorata, deficiens citra filios hominum;* ſeu, ut vult D. Auguſtinus, *deficiens præ omnibus hominibus:* Radix verò Hebraica continet, *Contemptum, ſeu contemptibilem, ceſſationem, ſeu ultimum termi-* Lib. adv. Iud. 14. *num virorum*. Tanta eſt humilitate dejectus in flagellatione Chriſtus, tanta ignominia affectus;& ut ait Tertullianns, *omni inhoneſtate proſtratus*, ut ei non ſit ſpecies, forma decor, dignitas, ſed abjectio, deſitio, ceſſatio virorum, ideſt ſuper cunctos homines noviſſimus, abjectiſſimus, viliſſimus; etenim ad ultimum abjectionis, humilitatibus, vilitatis, ac ignominiæ punctum, terminum, ac finem pervenit; ultra quem nullus poteſt Ab. Magn. attingere. Hunc virorum noviſſimum, virum dolorum, quaſi leproſum prę vulnerum multitudine exuentes milites, chlamide coccinea circumdederunt, congregaverunt ad eum univerſam cohortem (ſpectaculum univerſale fecerunt de Filio Dei, ut ab omnibus derideretur;) & Hom. 88. in Matt. c. 20. ut ait Divus Chryſoſtomus, *Voluptatem ex contumeliis capiebant:* tanquam diem feſtum cum gaudio, & exultatione agentes. Sic adimpletum eſt Jeremiæ vaticinium: *Factus ſum in deriſum tota die, omnes ſubſanaverunt me;* quod in perſona Chriſti ante fuerat vaticinatus Regius Propheta, *Omnes videntes me, deriſerunt me;* Divus Auguſtinus legit; *Omnes qui conſpuebant me;* nam & Chriſtum ſubſa- Pſ. 21. naverunt, & in faciem ejus conſpuerunt, & irriſoriè regem Judæorum ſalutaverunt, veſte purpurea induerunt, & ut ſuam conſummarent malitiam, & iniquitatem capiti ejus coronam ſpineam impoſuerunt. *Quare, oro te, Chriſtus Jeſus ſertum pro utroque ſexu ſubiit? ex ſpinis* Tert. l. de Cor. mil. 14. *opinor, & tribulis in figuram delictorum, quam nobis protulit terra carnis, abſtulit autem virtus crucis, omnem aculeum mortis in dominicis capitis tolerantia obtundens; Certè præter figuram, contumelia in promptu eſt, & turpitudo, & dedecoratio, & his implexa ſævitia, quæ tunc Domini tempora, & fœdaverunt, & lancinaverunt*.

3. Chriſtus *corona ſpinea in capite eius circundata*,arundinem habens in dextera, Tert. l. adv. Iud. 13. univerſę multitudinis ludibrio,& riſui exponitur. Animadvertit autem Tertullianus, quòd ſpinea Chriſti corona *Romanorum militum commentum fuit*. Hoc nam- L. de Cor. Mil. 10. que ſupplicii genus ad invenientes,abſque ullo mandato, & ordine Pilati, ſed ut ait D.Chryſoſt. *pecunia à Iudæis allecti omnia audebant*. Quare Chriſtum ſpinis coronaverunt *ad Iudæorum gratiam*, addit Divus Hom. 83. in Ioa. Chryſ. quos hujus tormenti auctores exi- L. adv. Iud. 13. ſtimat Tertul. *Domui Iſrael fecerat ſpinas, ex quibus Chriſtum coronaverat;* quia pecunia ſibi milites addixerant, qui divitiis Judęorum allecti, ut eis placerēt,& ſe dignos mercede demōſtrarent, humanitatis obliti,omnia crudelitatis genera excogitabant,ut majori Dominum dolore,& cōtumelia afficerent. Utrumq; in coronatione paſſus eſt tormentum: tam graves etenim fuerunt quos ex ſpinea corona perſenſit dolores,quod ut meditatur Laurentius Ju- L. de triumph. Agon. Chr. 14. ſtinianus,(debuit mori tanto dolore transfixus, ſe tamen ſervavit ad vitam, ut his etiã graviora perferret.) Adeò adhuc Chri- L. de Cor. mil. 10. ſto ignominioſa fuit ſpinea corona,ut eam Ter. l. adv. Iud. 10. Tertull. *impietatis contumelioſæ coronam* vocitet: hæc tormentorum, dolorum, &

Digitized by Google

& ignominiarum genera; *quæ quidem omnia ipſe perpeſſus, non pro aliquo ſuo actu malo paſſus eſt.*

Quod probè ſciens Pilatus, flagellatum cruentatum, coronatum Judæis oſtendit: clamans alta voce: *Ecce homo*. 1. Vocat
Ter. l. adv. Iud. 14. eum hominem, quia ut homo pre tormentis, ſputamentis, & plagis non erat agnoſcendus. *Homo eſt & quis agnoſcet eum?* 2. Ecce homo, *& homo in plaga poſitus*, & tot vulneribus attritus, quod veſtram explere debuerunt inhumanitatem. 3. Ec-
Ter. l. adv. Iud. 9. ce homo innocens, *quia ſcelus non fecit, nec dolus in ore ejus inventus eſt*. Ad innocentiam ejus attendite: 4. Ecce homo qui admiranda prorſus patientia tot ſuppli-
Ter. l. adv. Iud. 10. *Ter. l. adv. Pat. 3.* ciorum pertulit genera: *Cum traditur, cum adducitur, ut pecus ad victimam, ſic enim non magis aperit os, quam agnus ſub tundentis poteſtate*. In tanta patientia vir-
Ter. l. adv. Iud 10. tutem ejus recognoſcite. 5. Ecce homo, quem veſtra malitia, veſtra iniqnitate perſequimini: *Et facinoribus, inquit, populi mei perductus eſt in mortem.* Nolite ampliùs
Ter. l. adv. Spect. 10. in tanta perſeverare perverſitate. 6. Ecce homo, *quem à Juda redemiſtis*. Horrete nefandum veſtrum commercium. 7. Ecce homo, qui eſt verus Dei filius, qui aliquando de veſtris ſceleribus ſumet vindi-
Tert. l. de Idol. 4. ctam: *Jure vobis, peccatores, quod in diem ſanguinis, perditionis juſtitia parata eſt*. 8.
Ter l. adv. Marc. 21. Ecce homo, qui voluit contumeliis affici, verberibus laniari, ſpinis coronari, *ut livore ejus ſanaremur, ut dedecore ejus ſalus noſtra conſtaret*. 9. Ecce homo, qui eſt rex veſter, ſed tumulo potius quam ſolio indi-
Euthym. get, cum in eo mors cum vita pugnet (Homo dixit præ compaſſione, ut & ipſi compaſſione moverentur.) Pilatus Judæis oſtendit Chriſtum vulneribus repletum, multis injuriis affectum, ludibrioſa veſte indutum, contumelioſa corona redimitum, ut ſi ejus nollent conſiderare divinitatem, dignitatem, ſanctitatem, virtutem, innocentiam, humanitatem, ſaltem ex miſerando ejus aſpectu, ad compaſſionem, pietatem, & miſericordiam flecterentur.
D. Aug. Tract. 1. 8. in Ioan. *Egreditur ad eos Jeſus portans ſpineam coronam, & purpureum veſtimentum, non clarus imperio, ſed plenus opprobrio. Si regi, invidetis, jam parcite, quia dejectum videtis. Flagellatus eſt, ſpinis coronatus: ludibrioſa veſte amictus eſt, amaris convitiis illuſus eſt, fervet ignominia, frigeſcit invidia, ſed non frigeſcit, inardeſcit potius, & increſcit nequitia*. Pilatus Chriſtum tam inhumanè verberatum, tam crudelibus plagis percuſſum exhibuit, ut miſerando ejus intuitu

Judæorum mitigaret furorem, *ut ſatiata iniquitas de innocentis injuriis ulterius non* *S. Leo ſer. 10. de p. D.*
ſæviret: ſed pertinax malitia propriis creſcebat augmentis. Nam plebs revocans ad memoriam Chriſti doctrinam, miracula virtutem, exempla, beneficia, compaſſione movebatur: quod intuentes Scribæ, Phariſæi, Sacerdotes, Pontifices fecerunt; *non juſtitiam, ſed clamorem quo ad crucem eum* *Ter. l. adv. Iud. 11.*
extorſerunt, & ſua vociferatione, ad poſtulandam Chriſti mortem, populum induxerunt. Quòd probè animadvertit Cyrillus Alexandrinus: (Viderunt ipſum *L. 12. in Ioan. 37.*
Pontifices, & Miniſtri; clamaverunt, crucifige, crucifige eum: nam cum multitudo aliquomodo his factis ſuberubeſceret, recordati forſan miraculorum illius, ipſi primum clamant, & vulgus incendunt;) & ſuo clamore ut Jeſum condemnet, Judicem compellunt. Quòd figuratum vult Tertullianus in hirco maledictionis, qui
circumdatus coccine, maledictus, & conſpu- *Lib. adv. Iud. 14.*
tatus, & convulſus, & compunctus, à populo extra civitatem eiiciebatur in perditionem, manifeſtis notatus inſignibus Chriſti paſſionis, qui coccinea circumdatus veſte, & conſputatus, & omnibus contumeliis affectus, extra civitatem crucifixus eſt, conſummatione ſevitiæ & crudelitatis.

III. PARS.

Iſaac cum à patre hoſtia duceretur, & lignum ipſe ſibi portaret, Chriſti exitum jam *Ter. l. adv. Iud. 11.*
tunc denotabat, in victimam conceſſi à pa- *Ter l adv. Iud. 13.*
tre lignum paſſionis ſuæ bajulantes, cum hoc tamen diſcrimine, quod *Iſaac cum ligno reſervatus eſt, ariete oblatio in vepre cornibus hærente: & Chriſtus ſuis temperibus lignum humeris ſuis portavit, inhærens cornibus crucis*. Ut autem animadvertit Ter- *L. adv.*
tull. *non pro meritis ſuis in id genus mortis* *Iud. 10.*
expoſitus eſt; ſed à malitia, & iniquitate Judæorum, qui conſummatione ſævitiæ, & crudelitatis innocentiſſimum Dominum, ſuumque amantiſſimum benefactorem mulctarunt ſupplicio, 1. infami & ignominioſo, 2. ſævo & violento, 3. univerſali & generico.

1. Quam ignominioſum fuerit Chriſti *Tert. l. de Car. Chr.*
ſupplicium, *ipſæ paſſiones, ipſæque contu-* *Cap. 2.*
meliæ loquuntur. Multa ad ejus ignominiam concurrebant. 1. Crucis mors quæ turpiſſima à Sapiente nuncupatur: *Morte* *Ter. lib. adv. Mar.*
turpiſſima condemnemus. Et meritò dicitur turpiſſima, quia erat mancipiorum, & ſervorum pœna, quorum conditio eſt viliſſima, deinde qui tam infami mulctabantur *Ter. lib. adv. Mar. 41.*
ſupplicio, maledicti à Deo habebantur. *Sim. Caſſ. l. 43.*
Maledictus qui pendet in ligno. Chriſtus autem *maledictum in ſe creatoris admiſit*

ligno

Digitized by Google

ligno ſuſpenſus. 2. Suſpenditur inter duos latrones, ut ex eorum conſortio dedecoraretur, tanquam latronum dux, & anteſignanus, *ſed & duo ſceleſti circumfiguntur illi, ut inter iniquos ſcilicet deputaretur*. [*Ter. l. adv. Iud. 13.*] 3. Suis exuitur veſtibus, *ut nuditas eſſet ad opprobrium*: Ad Chriſti nuditatem expavit cœlum: *Expavit cœlum ſuper iſto; & quomodo & quando expavit? indubitate quando paſſus eſt Chriſtus*. 4. Locus ubi paſſus eſt Dominus, ejus augeſcit ignominiam: Nam *ignobili aſpectu* ſuſpenditur in Calvario, [*Tert. l. de Car. Chr. 9*] ubi criminoſiſſimi quique ſuorum ſcelerum luebant pœnas. 5. Tempus paſſionis Chriſti ad ejus conducit ignominiam. Nam *à populo tam inſigniter crucifixus eſt*; [*Ter. l. adv. Iud. 12.*] tempore quo celebrabatur Paſcha, & quo undique Judæi Jeroſolymam conveniebant, ut ejus paſſio pluri mis innoteſceret, qui eum deridebant. *Omnes qui ſpectabant me, naſo irridebant me locuti ſunt labiis, & capita moverunt*. [*Tert. lib. 4. adv. Mar. 42.*] 6. Patitur coram infenſiſſimis ſuis hoſtibus: *expoſitus contumeliis, & Judæorum ludibriis*, qui eum adhuc laceſſunt injuriis & improperiis. *Hic eſt ille fabri, aut quaſtuariæ filius, Sabbathi deſtructor, Samarites, & dæmonium habens*. [*D. Cypr. Tert. l. de Spect. 30.*] Quantus verò fuerit eorum numerus, qui eum irridebantur, calumniabantur, blaſphemabant, declarat ipſemet Salvator. *Circumdederunt me canes, ſynagoga maleficorum circumvallavit me*: [*Tert. lib. 4. adv. Mar. 42.*] Sic loquitur Chriſtus apud Regium Vatem, *Conſilium malignantium obſedit me*: [*Pſal. 21.*] D. Hieronymus legit, *Conſilium peſſimorum*. Ab illa malignantium, & peſſimorum ſynagoga ita illuſus, & injuriis affectus Dominus, ut paſſionem ejus *illuſionis pompam* vocitet D. Hieronymus. D. verò Auguſtinus nuncupet *grande ludibrium*. [*Tract. 117. in Ioan.*] Tale ac tantum eſt Chriſti opprobrium, ut ab hominibus nequeat concipi, & à ſolo Deo perfectè cognoſcatur. Quare ſic æternum alloquitur Patrem, *Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam*. [*Pſal. 68.*] Quaſi dicat, ait Incognitus, (Tu ſcis quantum ex parte mea, quantum ex parte Judæorum.) Quantum ex parte mea, nam *tota die verecundia mea contra me eſt: confuſio faciei meæ cooperuit me*. Quantùm ex parte Judæorum, qui poſt injurias, irriſiones, blaſphemias *in Dominum deſævierunt*, quem ſupplicio crudeli, & violento mulctarunt. [*Tert. l. de Spect. 30.*]

2. *Si adhuc quæres dominicæ crucis prædicationem: ſatis jam tibi poterit facere, 21. Pſalmus totam Chriſti continens paſſionem: Foderunt, inquit, manus meas, & pedes, quæ propria eſt atrocitas crucis*. [*Ter. l. adv. Iud. 9.*] Adeò crudelis, & violenta eſt crucis paſſio, ut eam atrocitatem in abſtracto vocitet Tertullianus ad denotandum ultimum doloris gradum. Quantumvis omnia ſuppliciorum genera afferant dolorem, non tamen æqualem infligunt: quædam ſunt ſupplicia diuturna, parum doloris afferentia, ut venenum lentum, quod inſenſibiliter, & pedetentim conſumit vitam, & adducit mortem. Quædam è contra magnum dolorem afferunt, ſed citò finiuntur, ut ignes, quorum pœnam ſummam appellat Tertullianus, *ſummam ignium pœnam*. [*l. ad Mar. 4.*] Sed alia ſunt, ſimul diuturna, & violenta; ut crux, quæ *non ſubdita dolorum concuſſione* adimit vitam, ſeu diu cruciat, & adhuc violenter, & crudeliter cruciat: [*Ter. lib. 4. adv. Mar. 21.*] ideoque à cruciatu dicitur; quia *illa morte pejus nihil fuit inter omnia genera mortium*. Cuncti ſanè qui crucifigebantur, multis affligebantur doloribus: Chriſtus tamen præ aliis majores ſuſtinuit dolores; [*D. Aug. Tract. 36. in Ioan.*] Tum quia corporis complexio, in qua tactus magis viget, erat in Chriſto melior, & delicatior: tum quia interior animi apprehenſio, ex qua vis doloribus maximè pendet, erat in Chriſto major: tum quia plura jam eaque graviſſima ſuſtinuerat tormenta: fuerat enim *arundine, & colaphis diverberatus, ſputamentis dedecoratus*, [*Tert. l. de Spect. 30.*] flagellis dilaniatus, ſpinis coronatus, ab inimicis circumdatus paſſuſque *capitum irridentium nutus*: tum quia expertus eſt *omne carnificis ingenium in tormentis*; [*Tert. l. de Reſ. 20.*] à Judæis *deputatus inter iniquos, perfoſſus, & manus; & pedes*: [*Tert. l. ad Mart. 4.* *Tert. l. de Reſ. 20.*] Læſio autem manuum, & pedum non fit niſi maximo cum dolore, propter concurſum nervorum, muſculorum, venarum, arteriarum. Vates Regius in perſona Chriſti ait: *Foderunt manus meas, & pede meos*. [*Ter. lib. 4. adv. Mar. 40.*] Verſio Chaldaica in Bibliis regiis habet: *Mordentes manus meas, & pedes meos*. Nebienſis addit: *Velut leones*. Tanta crudelitate ac furore ſæviebant in Chriſtum, ut non ſolum flagellis, catenis ferreis, ſpinis, clavis uterentur, ſed etiam velut ſævi leones præ rabie dentes in eum impingebant mordentes, & dilaniantes, *Foderunt manus meas & pedes meos*: hoc eſt, fodendo fecerunt foſſas: quod vulnerum indicat violentiam & magnitudinem. Et quamvis ex transfixione, & extenſione manuum, & pedum, Chriſti oſſa non ſint confracta, ruptæ ſunt tamen venæ arteriæ, ſecati nervi, & muſ-

culi,

Digitized by Google

culi, & oſſa inter ſe ita avulſa, & diviſa ut potuerint dinumerari. Ter. l. adv. Jud. 13. *Exterminaverunt manus meas, & pedes, dinumeraverunt omnia oſſa mea. Manus autem & pedes, non exterminantur niſi ejus, qui à ligno ſuſpenditur:* Ut tamen expendit Incognitus, ex hac violentia corporis dominici extenſione aperiebantur oſſium juncturæ, quia Chriſtus fuit crucifixus nudus, & ſic ad litteram poterant ejus oſſa dinumerari. In transfixione pedum, & manuum Salvatoris Judæorum ſęvitiam agnoſcit Tertullianus. L. adv. Jud. 11. *Nervos ejus ſuffigendo clavis deſævierunt.* Qui Chriſti adhuc contemplatur *Crucem excelſam:* L. adv. Mart. 4. nam licèt fuerit crucifixus cruce humi jacente cum autem elevata crux, concuſſa ſunt omnia ejus oſſa, ſummiſque ei illatus eſt dolor: neque Chriſti pedes fuerunt innixi ſupra tabulam, quia ſuſpenſus remanſit in cruce; nullum aliud præter clavos habens ſuſtentaculum. Dixit alias Salvator, Matth. 8. *Filius hominis non habet ubi reclinet caput ſuum:* at in cruce non habet ubi minimam corporis reclinet partem, Etenim ſi vult reclinare caput, ſpinæ crudeliter pungunt ſi manus, non ſinunt clavi ſævè vulnerantes; ſi ſcapulas, lignum crucis rigidum & aſperum eos dilaniat; ſi pedes, clavi transfixi eos dilacerant. Et quaſi tot inhumanitatis indicia non ſufficerent ad explendam eorum rabiem, Chriſtus Dominus eſt *felle, & aceto potatus.* Tert. l. de Spect. 30. Morientibus dabatur bonum vinum, velut ultimum vitæ oblectamentum: hoc ſolatium Cyrill. Alex. l. 12. in Isai. 15. denegant Salvatori, nam (pro juvante, & jucundo potu nocentem, & acerbum obtulerunt, & humanitatem qua moveri videbantur, in impietatem convertunt.) De quo conqueritur ſitiens, & felle potatus Dominus. Ter lib. 4. adv. Marc. 42. *Ipſi autem contemplati ſunt, & viderunt me, & in ſiti mea potaverunt me aceto.* Poſthæc nonnè meritò ait Chriſtus: *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus.* Seu, ut expendit D. Bonavent. *Dolor meus ſuper dolorem,* tuum ob ſupplicii acerbitatem, tum ob pœnarum generalitatem.

3. *Atque exinde omne ſcriptum ſuæ paſſionis implevit.* Certum eſt Chriſtum non ſuſtinuiſſe omnia tormentorum genera: quia nec fuit decollatus, nec ignè crematus, ſed ideò dicitur paſſus ſupplicium univerſale, & genericum, 1. quia ferè paſſus eſt à cunctis hominum ordinibus, nobilibus, ſacerdotibus, judicibus, doctoribus, militibus populis. *Aſtiterunt reges terræ, & archontes congregati ſunt in vanum, adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus:* Tert. ibid. *Nationes, Romani qui cum Pilato fuerunt; populi, tribus Iſrael: reges in Herode: archontes in ſummis Pontificibus.* 2. Quia ad Chriſtum cruciandum plura ſævitię inſtrumenta coadunata ſunt: nimirum proditiones, perfidiæ, oſcula, funes, alapæ, ſputamenta, velamina, flagella, ſpinæ, clavi, crux, acetum, lancea: nam *cum vulneratur, aqua de latere prorumpit, ſcis lancea militis,* Tert. l. de Bapt. 10. 3. Quia patitur in cunctis, nempè, in veſtibus, nam *veſtitum planè ejus militibus diviſum partim ſorte conceſſum.* Ter. lib 4. adv. Mar. 42. In honore & fama, nam omnimoda infamia, & ignominia dedecoratus. In diſcipulis, ex quibus Judas eum tradidit, Petrus negavit, & cæteri fugerunt: In Matre, cujus animam doloris gladius pertranſivit. In moribus, nam exiſtimatus eſt peccator, & ſceleroſus. In pietate & religione, quia habitus eſt ut Samarites, & blaſphemator. In perſona, nam ut Dei filius non eſt agnitus. 4. Quia in cunctis corporis ſenſibus, & partibus paſſus eſt. In viſu, conſpiciens tot inhumanos ſatellites; in auditu audiens tot irriſiones contumelias, injurias, blaſphemias; in odoratu, exhiliens fœtores qui erant in Calvario: in guſtu, guſtans fel & acetum; in tactu, nam cunctæ corporis partes fuerunt acerrimo dolore cruciatæ. Caput fuit ſpinis coronatum, facie ſputamentis dehoneſtata, & alapis cæſa: manus & pedes clavis tranſfixi: cor lancea apertum, & totum corpus flagellis dilaceratum; verùm tanta cum violentia, ut à planta pedis, uſque ad verticem non ſit in eo ſanitas. Tantam Judæorum inhumanitatem Cęlum Tert. l. de Jud. 13. *horruit plurimum nimis, & ſol media nocte tenebricavit; & quando horruit nimis niſi in paſſione Chriſti, cum terra quoque contremuit, & velum templi ſciſſum eſt, & monumenta dirupta ſunt?* Verùm ad quid horruit cęlum, contenebratus eſt ſol, contremuit terra, diſrupta ſunt monumenta? Ut Judæorum arguant ingratitudinem, confundant iniquitatem, damnent crudelitatem, & Chriſtianos alliciant ad gratiarum actionem, dilectionem & compaſſionem. Gratiarum actio Chriſti debetur beneficiis, dilectio dominicæ charitatis monumentis, compaſſio tantis quæ paſſus eſt tormentis.

Tert. l. de Pud. 22. *Quis alienam mortem ſua ſolvit, niſi ſolus Dei Filius? adhoc enim venerat, ut ipſe à delicto purus, & per omnia ſanctus pro pec-*

Digitized by Google

peccatoribus obiret. Chriſtus innocuus nullo erat ſupplicio mulctandus; homo ſcelerofus è contra æterna erat pœna puniendus. Ut peccatorem libraret Chriſtus innocens mortem ſubiit, & ut ait Doctor Angelicus; (Chriſtus per paſſionem ſuam non ſolùm hominem à peccato liberavit, ſed etiam gratiam juſtificantem, & gloriam ei promervit.) Quantò majus eſt hoc Chriſti beneficium, tantò major debet eſſe hominis gratitudo: ſuam autem gratitudinem nequit demonſtrare niſi odiendo, & fugiendo peccatum, pro quo tot & tam acerba Chriſtus paſſus eſt tormenta: Quia, ut addit D. Thomas, (per hoc eſt homini inducta major neceſſitas ſe immunem à peccato conſervandi, qui ſe ſanguine Chriſti redemptum cogitat à peccato) Marcus Antonius, ut populi Romani concitaret iram adverſus Julii Cæſaris peremptores, oſtendit eis veſtem illius viginti quinque pugionum ictibus transfixam, & tanti imperatoris ſanguine cruentatam: & Apoſtolus Chriſtianorum oculis obiicit non Chriſti veſtem, ſed ipſum Chriſtum non viginti dumtaxat plagis, ſed innumeris ferè vulneribus dilaniatum, & tot contumeliis, & opprobriis dedecoratum. *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus adverſum ſemetipſum contradictionem:* Inſpecta, & conſiderata paſſione Chriſti, Chriſtianus peccatum averſari, & deteſtari tenetur, *ne tali pretio videatur indignus*. Chriſtus Dominus mortuus eſt pro cunctis hominum peccatis, præteritis, præſentibus, & futuris, Apoſtolus tamen aſſeverat Dei filium datum à Patre in propitiationem ac remiſſionem propter præterita delicta: *Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem juſtitiæ propter remiſſionem præcedentium delictorum*. Apoſtolus de præcedentibus tantum delictis mentionem facit, præſentia & futura omittit; quia inſpecta Chriſti morte, recogitatio pretioſiſſimo pro delictis exhibito pretio, attentè meditata tanta ſanguinis effuſione, acerbiſſima Chriſti paſſione, non eſt ampliùs peccandum. Hoc argumento utitur Tertullianus ut Chriſtianam mulierem à fuco, & luxu veſtium dimoveat. *Propter tuum meritum ideſt mortem, etiam Filius Dei morte habuit: & adornavi tibi in mente eſt ſuperpelliceas tuas tunicas?* Superbe, propter tuam vanitatem mortuus eſt Dei Filius, & tu adhuc ſuperbia tumes? Impudice, propter tuam luxuriam mortuus eſt Dei filius, & tu adhuc libidinis vacas? Avare, propter inſatiabilem tuam cupiditatem mortuus eſt Dei filius, & tu adhuc avaritia æſtuas? Præcpit olim Deus Ezechieli Prophetæ ut transgreſſoribus legis oſtenderet templum, ejuſque partes, ut ad aſpectum ſancti hujus loci confunderentur, & pudore afficerentur: *Chriſtus eſt verum Dei templum:* utinam ad ſacratiſſimum illud templum aſpicerent Chriſtiani, in Chriſti corpore ſuorum viderent condemnationem criminum. In corona ſpinea qua pungitur caput, condemnationem ſuperbiæ, & vanitatis: In probroſo velamine quod tegit oculos, condemnationem impudicorum aſpectuum inſputamentis, quibus devenuſtatur facies, condemnationem fuci rubri, & fuliginis: in aceto ſeu felle, quo potatur, condemnationem gulæ, & ebrietatis: in funibus quibus ligantur brachia, & clavis quibus transfiguntur manus condemnationem injuſtitiæ, concuſſionis uſurpationis, & latrocinii, in plagis quibus dilaniatur caro, condemnationem impudicitiæ, & venereæ, voluptatis, in lancea qua vulneratur cor, condemnationem amoris inordinati, & criminoſi. De Iſrael fatur Tertullianus. *Et erit vita tua pendens ante oculos tuos, & non credes vitæ tuæ*. Hujuſmodi eſt ſceleroſus Chriſtianus adeò habet *oculos deficientes; ut non videat* Chriſtum pro ſuis peccatis patibulatum. Singulis annis Eccleſia Domini repræſentat paſſionem, ut Chriſtiani oculis fidei tale intuentes ſpectaculum, peccati concipiant horrorem. Qui poſt hanc repræſentationem adhuc peccat, *neſcio an ex fide credat Deum crucifixum*. Qui credit, peccatum odit, & odiendo ſuam Chriſto gratitudinem, & dilectionem oſtendit.

Certè Chriſtus dilexit hominem, propter eum deſcendit, propter eum prædicavit: propter eum omni ſe humilitate dejecit uſque ad mortem, & mortem crucis. Suſtinendo mortem crucis ſuum conſummavit amorem Chriſtus: quòd andacter prædicat Apoſtolus. *Commendat autem Deus charitatem ſuam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt*. Si Chriſtus pro juſtis & benè merentibus mortuus fuiſſet, magnam ſanè oſtentaſſet charitatem, ſed longè majorem demonſtrat moriendo pro peccatoribus, & indignis. Tantam charitatem admiratur meritò D. Aug. *Quo Nate Dei, tua flagravit charitas? quo tua proceſſit pietas? quo excrevit benignitas? quo tuus attin-*

[Margin notes: 3. p. q. 46. a. 1. — Hebr. 12. — D. Amb. l. 3. de vir. — Rom. 3. — Lib. 1. de cult. fem. 1. — Cap. 25. — Ter. l. adv. Iud. 13. — L. adv. Iud. 11. — Ter. lib. 2. adv. Mar. 17. — Tert. l. de Car. Chri. — Rom. 5. — lib. de Med. c. 7.]

D. Bern. Ser. 2. poſt Epiph.

tingit amor? Chriſtianæ poſt talem ac tantum Chriſti amorem: *Vide jam quid de Domino tuo ſentias, vide quibus brachiis vicaria charitatis redamandus, & amplexandus ſit.* Plura ſunt, ait D. Auguſtinus quæ me urgent ad Chriſtum amandum: tum ejus amabilitas, quæ infinito digna eſt amore; tum ardens ejus charitas quæ multis beneficiis me allicit; tum ejus auctoritas quæ amorem ſui ſub ſpe mercedis, & metu pœnæ præcipit. Ultra hæc motiva amoris, creaturarum me ſtimulat clamor, quæ *undique mihi dicunt ut te amem nec ceſſant dicere omnibus.* In præſenti clamorem audio non creaturarum ſed plagarum ipſiuſmet Chriſti: *Singula plaga vel percuſſiones grandem habuerunt vocem.* Cuncta Salvatoris vulnera vehementer clamant, & corda noſtra ad eum diligendum concitant: *Clamant ſputa, clavi, lancea, irriſiones, & verbera, ut ipſe toto corde totiſque viribus diligatur, qui pro dilectione noſtra talia ac tanta pati dignatus eſt.* Quòd ſi ex D. Auguſtino qui creaturarum voces non audiunt Dei amorem prædicantium, ſunt inexcuſabiles, quantò à fortiori inexcuſabiles ſunt, qui vulnerum Chriſti clamorem non audiunt? *Lazarus jacebat ad januam divitis, ulceribus plenus*, quòd ampliſſima Dei providentia factum Chryſologo videtur: *ut in admonendo divite tot eſſent pauperis ora, quot vulnera:* Si quot erant in paupere Lazaro vulnera, tota erant ora quæ vociferabantur, & à divite pietatem erga mendicum expoſtulabant: nonnè quot ſunt in Domino plagæ, tot ſunt ora, quæ amorem in Chriſtianis efflagitant? Plagas ſuſtinebat Lazarus, non ex divitis cauſa, ſed ex complexione naturæ, vel ex morbo, qui caſu acciderat. Vulnera non ex complexione naturæ, nec ex morbo habet Chriſtus, ſed ex amore noſtri libenter carne aſſumpſit, ut noſtram operaretur ſalutem, & ita abſque ulla comparatione magis urgent corda noſtra ad amorem, quam vulnera Lazari ſollicitent divitem ad commiſerationem. *Clamat clavus, clamat vulnus, quod in Chriſto ſit Deus mundum reconcilians ſibi.* Culpatur dives quod non audierit plagarum Lazari vocem, quanto à fortiori magis culpabiles ſunt ingrati & ſceleroſi Chriſtiani, qui vulnerum Chriſti non audiunt clamorem, neque amorem ſuſlammantur, neque compaſſione moventur ipſis elementis inſenſibiliores, quæ ut ait S. Leo, plagarum Chriſti vocem audierunt; *crucis clavos omnia ſimul elementa ſenſerunt*, & præ compaſſione commota ſunt.

Lib. 10. Conf. 6.

Rupert. l. 13. in Ioa.

Laur. Iuſt. Serm. de Paſſ. Dom.

Luc. 6.

Ser. 121.

S. Ber. ſer. de Paſſ.

Serm. 6. de Paſſ.

Contenebratus orbis defuncto Domino lugubre fecit officium: Nam Sol contenebratus eſt, terra contremuit, petræ diſruptæ ſunt: *Ut poſſint ipſa quoque lapidea ſcindere corda, & pectus omne licet ferreum emollire ſufficiant.* Compaſſio hominem decet, qui mentitur hominis mores, niſi humanitatem erga miſeros demonſtret; *Siquidem fletum natura ipſa ſuppeditat, ut compatiamur.* Qui nulla moventur compaſſione, bellvinam, non humanam ſapiunt naturam: Nam ut addit Theophylactus, *abſque compaſſione, & lachrymis eſſe beſtiarum eſt.* Verùm ſi ullum fuit unquam compaſſionis ſpectaculum, maximè Chriſtus in cruce patibulatus, cujus paſſionem legens Eunuchus Æthiops amariſſimè flevit. (Eunuchus ille qui venerat adorare in Hieruſalem, & revertebatur legens Iſaiam Prophetam Actor. 8. foris ſtabat; locus enim Scripturæ, quem legebat, ſic erat. Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet, profectò plorans ad monumentum ſtabat, quia paſſioni ejus, quem neſciebat, legendo condolebat.) Ethnicus Chriſto morienti compatitur, quantò magis compati debet Chriſtianus? Ethnicus neſciens, & ignorans condolet, quantò magis tenetur condolere Chriſtianus, qui ſcit, & certò cognoſcit Chriſtum pro ſua redemptione paſſum, & mortuus? Eunuchus ex ſola lectione fundit lachrymas, quanto à fortiori flere debet Chriſtianus, qui oculis fidei videt Chriſtum cruci affixum? *Aſpiciens ad me quem confixerunt ſuſpendentes in ligno, & plangent quaſi ſuper unigenitum, & dolebunt ut doleri ſolet in morte primogeniti.* Magnum ſentit dolorem frater in morte fratris; major dolor ſponſæ in morte ſponſi: maximus dolor matris in morte primogeniti. Chriſtus eſt frater noſter, compatimur, eſt ſponſus noſter, doleamus: eſt noſter primogenitus, lugeamus. Divus Bernardus majori adhuc ſubminiſtrat incentiva doloris. *Cogita ut conſecuratorem, cogita ut benefactorem, cogita, ut redemptorem, & per omnia dole:* cogita ut creatiorem, cogita ut Dei filium qui pro humana ſalute humanari, & crucifigi voluit, & in corde tuo ſenti dolores quos ipſe paſſus eſt in corpore, *fiat in cordibus quod geſtum eſt in corpore.* Amici Job videntes in ſterquilinio ſedentem, diſruptis veſtibus, pulvere ſparſo, *exclamantes*

Tert. l. de Ieiun. 10. D. Ber.

Theophylact. Rupert. l. 14. in Ioa.

Zachar. 12.

Tract. de Paſſ.

S. Leo ſer. 13. de Paſſ. Iob. 2.

tes ploraverunt, ſciſſiſque veſtibus, ſparſerunt pulverem ſuper caput ſuum, & ſederunt cum eo. Veri amici bonæ, vel malæ amicorum fortunæ ſunt participes, cum illis gaudent, cum illis triſtantur, illiſque in omnibus conformantur. Amici Job ſe veros demonſtrarunt amicos, eadem quæ faciebat, & ipſi facientes, unde ſic fantur
Lib. 3. apud Origenem: *Quæ feciſti ô Job, facimus, & quæ geſſiſti gerimus, veſtimenta noſtra ſcindimus, terram ſuper capita noſtra ſpargimus, & utinam cæteros dolores tuos tecum dividere poſſimus*. Perfecti Chriſtiani, veri Chriſti amici ſuam dividunt cum eo paſſionem, ſentientes in ſemetipſis per compaſſionem cruciatus, quæ pertulit Dominus. Ad quòd eos hortatur Apoſto-
Philip. 2. lus: *Hoc ſentite in vobis quod, & in Chriſto Jeſu, qui factus eſt obediens uſque ad mortem crucis*. Sic Chriſti paſſionem præſenſit beatiſſima Virgo; nam ut aſſeverat
Ex de lum. cond. En. Amor. c. 4. Laurentius Juſtin. *Totus Chriſtus crucifixus eſt in intimis viſceribus ſuis*. Utinam in cordibus veſtris crucifixus ſit Dominus, eique vere poſſitis dicere idipſum, quod Hildebertus amico, qui hiberno tempore fuerat Romam profectus: *Tecum fui Ro-*
Ep. 2. *mæ, tecum ſum nivium perpeſſus injurias, tecum montes vel lubricos glacie, vel ſcopulis exaſperatos aſcendi, univerſa tecum pertuli; quæ dolui cum perferres*. Domine Jeſu tecum fuimus in cunctis locis in quibus paſſus es dolores vel injurias, tecum triſtitia afflicti in horto Gethſemani: tecum alapa cæſi in domo Annæ, tecum apud Caipham contumeliis afflicti, tecum in curia Herodis illuſi, tecum in prætorio Pilati catenis ferreis flagellati, & ſpinis coronati; tecum in Calvario crucifixi, & felle potati, ibique tecum mortui, mortui peccatis, mortui nobiſmetipſis, ut tibi vivamus in tempore, & in æternitate.

CONCIO QVINTA.

Tert. l. de Car. Chr. 5. in Enchir. cap. 51. CHriſtus reſurrexit in exemplum: In nativitate, in vita, in morte, & in reſurrectione Chriſtus eſt exemplar nobis propoſitum. Ut enim ait D. Auguſtinus (quidquid geſtum eſt in cruce Chriſti, in ſepultura, in reſurrectione, ita geſtum eſt, ut iis rebus non tantum myſticè dictis, ſed etiam geſtis configuraretur vita Chriſtianorum, quæ hic geritur. Nam propter ejus crucem dictum eſt; Qui Jeſu Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis: propter ſepulturam; Conſepulti ſumus cum Chriſto per baptiſmum in mortem; propter reſurrectionem, Ut quemadmodum Chriſtus reſurrexit à mortuis, per gloriam Patris, ita & nos per novitatem vitæ ambulemus. In Chriſti autem reſurrectione tria nobis conſideranda, & imitanda occurrunt; nam Chriſtus eſt 1. verè à morte ſuſcitatus, 2. reſurgendo in melius immutatus, 3. poſt reſurrectionem numquam ampliùs morti mancipatus.

1. *Apoſtolus ſummam Evangelii, & fi-* *L. de Reſ. 48.*
dei in dominica mortis, & reſurrectionis demandationes concluſit, ut & ſpei noſtra regulam inde deduceret, unde conſtaret. Plura ſunt quæ Chriſti reſurrectionem demonſtrant: æterni Patris pollicitatio, qui ſe ſuſcitaturum Filium promiſerat: adimpleta prophetarum vaticinatio: aperta Evangelii declaratio: unanimis plurium teſtium quibus apparuit Chriſtus, depoſitio: Apoſtolorum, per univerſum orbem miraculis confirmata prædicatio: Angelorum, qui aſſeverant Chriſtum reſurre-
xiſſe, apparitio. *Reſurrectione autem Chri-* *Ter. lib. 3. adv. Mar. 8.*
ſti non conſiſtente aufertur, & mortuorum reſurrectio: atque ita inanis eſt fides noſtra; inanis & prædicatio Apoſtolorum; inveniuntur etiam falſi teſtes Dei, quod teſtimonium dixerunt, quaſi reſuſcitaverit Chriſtum, quem non reſuſcitaverit, & ſumus adhuc in delictis. Eſt autem de fide certum, Chriſtum ſua paſſione abundanter nobis meruiſſe delictorum remiſſionem: verax eſſe teſtimonium eorum qui Chriſtum ſe vidiſſe viventem teſtati ſunt, Apoſtolorum prædicationem non eſſe vanam, neque Angelorum apparitionem deluſoriam, neque fidem inanem, & conſequenter ne tot ſequantur abſurda, Chriſtum verè eſſe reſuſcitatum, cujus reſurrectio probatur adhuc ex 1. terræ concuſſione, 2. lapidis monumenti revolutione, 3. militum cuſtodientium ſepulchrum diſiectione:

1. *Sed ecce die tertia concuſſa repentè ter-* *Tert. Apol. 21.*
ra. Concuſſa eſt terra in paſſione, & in *Matth. 27.*
reſurrectione Chriſti, ſed diverſa ratione: *Theophylact. Euthym. D. Damaſc.*
In paſſione Domini *terra mota eſt*; vel ut ſuo motu Chriſti teſtetur divinitatem: *D. Hilar. l. 2. de Trinit.*
vel tanquam de creatoris ſui nece dolens, & contremiſcens: vel ut divinam erga Ju- *Matth. 28.*
dæos iram demonſtret: vel quia dominico reſperſa cruore, idololatriæ ſordes excutit, & à ſe abiicit; vel quia ſe ad ſuſcipiendum corpus dominicum, indignam fatetur. In reſurrectione etiam Domini *terra motus factus eſt magnus*, & adeò

ma-

[Pſ 67. D. Chryſ. in Pſ. 2. Cap. 33. in Matt. 3.] magnus, ut cuncta concuteret, & terræ everſionem funditus minaretur. Factus eſt autem terræ motus, vel ad denotandam dominationem Chriſti, qui ſua potentia totum concutit orbem: vel quia de Chriſti reſurrectione gaudens, & lætans velut ſubſiliit, ſicut in ejus morte præ horrore, & dolore contremuit; *Dominus regnavit exultet terra*: vel ut ſuam erga Chriſti corpus demonſtret reverentiam; [Tert. Apol. 21. Matth. 28.] *Depoſitum cum tremore reddit*, quòd cùm honore ſuſceperat: vel ut vult D. Hilarius, dolens tam citò pretioſo illo privari corpore.

2. Probatur adhuc Chriſti reſurrectio; [Chryſol. ſer 74.] *mole revoluta quæ obſtruxerat ſepulchrum*. Acutè poſt Evangeliſtam ponit Tertullianus mole revoluta, (Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens revolvit lapidem, & ſedebat ſuper eum.) *Non dicit volvit, ſed revolvit lapidem, quia advolutus probavit mortem, & revolutus exiſtit reſurrectionis aſſertor*. Revolvit lapidem Angelus, non ut Chriſtus tunc reſurgens exiret de ſepulchro, jam antea ſepulchro clauſo ſurrexerat, ſicut clauſo virginis utero natus eſt, ſed ut mulieribus ad ſepulchrum [D. Hier. Ep ad Hebib. q. 75.] pateret aditus. (Non putemus Angelum idcircò veniſſe, ut aperiret ſepulchrum Chriſto Domino reſurgenti, ſed poſtquam Dominus reſurrexit, indicaſſe quod factum eſt, & ſepulchrum vacuum revolutione lapidum oſtendiſſe.) Quod eloquen- [Ser. 75.] ter declarat Chryſologus, *Revolvit lapidem, non ut egredienti Domino praberet aditum: ſed ut Dominum mundi jam reſurrexiſſe monſtraret, conſervis ad credendum daret fidem, non ad reſurgendum Domino præſtaret auxilium*. Sedebat autem Angelus [Chryſol.] ſupra lapidem monumenti. *Sedebat ad docendam reſurrectionem, non ad laſſitudinem ſublevandam. Cœleſtis natura ignorat laſſitudinem, neſcit laborem: ſed factus eſt lapis vas Angelicæ ſeſsionis, doctrinæ cœleſtis cathedra, ſchola vitæ: quia à Judæis ad mortis januam, ad cineris ſervitium, ad triſte ſilentium fuerat conſtitutus*. Idipſum breviter jam dixerat Chry- [Ser. 74.] ſologus: *Sedebat cui nulla inerat laſſitudo, ut fidei doctor, ut reſurrectionis magiſter*, quam evolvendo lapidem, homines docuerat: Inde lapidem illum præ- [Ser. 74.] dicant Chryſologus. *Beatus lapis qui Chriſtum, & revelare meruit, & velare; Beatus qui non minus corda aperit quam ſepulchrum: beatus qui dat reſurrectionis fidem; fideique reſurrectionem qui divinam carnem reſurrexiſſe teſtatur*.

3. Ipſi quoque milites cuſtodes ſepulchri, reſurrectionis dominicæ veritatem [Tert. Apol. 21.] prædicant. *Cuſtodia pavore disjecta; nullis apparentibus diſcipulis, nihil in ſepulchro repertum eſt, præterquam exuviæ ſepulchri*. [Euthym.] Milites ad ſepulchri cuſtodiam deputati, (timore terræ motus erecti, & horrore ejus, qui lapidem revolverat, conſternati, fugerunt, & hæc Judæis nuntiarunt, ac teſtes ipſi facti ſunt veritatis.) In quo divinam providentiam miratur meritò D. Maximus: *Nam hoc procuravit divina providentia, ut reſurrectionis dominicæ, non ſolum Angeli, non ſolum diſcipuli, ſed quod amplius eſt, teſtimonium perhiberent inimici*. [Hom. 3 de Paſch.] Ad obſignandum, & cuſtodiendum ſepulchrum, tanta prudentia uſi ſunt Judæi, quod nulla humana ſapientia potuerit eos decipere, neque creata potentia Chriſti corpus de ſepulchro eripere. Nam 1. ſi latum adhibent dicentes. *Recordati ſumus, quod ſeductor ille adhuc vivens dixerit; Poſt tres dies reſurgam*: [Matth. 2.] Quibus noluit 2. Romanos milites dare Pilatus, ſed ſuis uti conceſſit: *Habetis cuſtodiam, ite, cuſtodite, ſicut ſcitis*. Obtenta autem cuſtodiendi licentia, 3. *illi abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus*. Supra tumulum, grandem, gravem, nec facilè mobilem poſuerunt lapidem, quem urbis ſignaculo ſigillarunt. Addit Nicephorus [L. 1. c. 30.] quod duo hujus lapidis perforarunt extrema, & annullis ferreis cum aliis alligarunt lapidibus, & quaſi hæc minimè ſufficerent; cohortem militum deſtinarunt, ut ſic opertum, ſigillatum, & annulatum ſedulò cuſtodirent ſepulchrum. Verùm *quo diligentius cuſtodierunt tumulum, eo conſtat illum manifeſtiùs ſurrexiſſe: quo plures appoſuere cuſtodes, eo plures teſtes reliquere*. [S. Max. ibi. Tert. Apol. 21.] Nec valet Judæorum calumnia; nam *primores quorum intererat, & ſcelus divulgare, & populum vectigalem, & famularem ſibi à fide revocare, ſubreptum à diſcipulis jactitaverunt*. Quòd autem calumniantur Judæi dormientibus cuſtodibus Chriſti diſcipulos magiſtri corpus fuiſſe furatos, pulchre confutat D. Auguſtinus. [D. Aug. ſer. de Paſſion. D. Chryſo. hom 9. in Matth.] *Si dormiebant, unde ſcire potuerunt quis illum tulerit de ſepulchro? ſi vigilabant, cur auferri permiſerunt?*

Verùm omiſſa Judæorum malitia qui [Tert. l. de reſ. 40 l. Actan. 7.] vel *inviti operam navarunt veritati*, Apoſtolus *ſub exemplo dominicæ reſurrectionis* vult animarum reſurrectionem conformari. Et ut ait Tertullianus, *idonee occurrere in auſpicia reſurrectionis*. Quod

mors

Digitized by Google

mors & reſurrectio ſunt corpori, hoc idem animæ præſtant peccatum, & vera pœnitentia: Peccatum eſt mors animæ, quia eam gratia quæ eſt principium vitæ ſupernaturalis, privat, anima ſceleroſa eſt mortua, & *in corpore tanquam in aliquo ſepulchro jacet*, Pœnitentia eſt animæ reſurrectio, quia eam à peccati morte ſuſcitat, & ad gratiam, & ſanctitatem revocat: *Quid tu anima? mortua eras, amiſeras vitam. Adi Patrem per Filium, ſurge, recipe vitam quam non habes in te. Vivificat te Pater & Filius, & agitur prima reſurrectio, quando reſurges ad participandam vitam*. Ut autem datur aurum verum, & ementitum, uniones bonæ, & deluſoriæ, ita datur pœnitentia vera, & pœnitentia falſa. Pœnitentia vera illa eſt in qua terra tremuit, cor eſt dolore peccati concuſſum; in qua lapis revolutus eſt, & ſepulchrum apertum: in qua fugantur milites cuſtodes ſepulchri, ideſt tolluntur pravi habitus, vitantur peccati occaſiones. Tunc autem pœnitentia falſa eſt, vel in qua cor non eſt dolore concuſſum, vel lapis obſtinationis non eſt revolutus, vel non relinquuntur pravi habitus; vel non vitantur peccandi occaſiones: *Illuſor & non pœnitens cenſendus eſt qui id facit, aut facere cogitat, cujus dolorem præ ſe fert*. Unuſquiſque ſerio conſcientiam ſuam examinet, & videat ſi dum acceſſit ad tribunal pœnitentiæ, tremuit terra, ſi tumulus apertus eſt, & ſuſcitatus eſt mortuus, ſi pravos reliquit habitus. Si terra non tremuit, ſi cor non eſt dolore concuſſum, ſi lapis obſtinationis eſt advolutus, ſi jacet in ſepulchro, reſurrectio eſt apparens dumtaxat, & non vera, ſimili reſurrectioni Samuelis cujus corpus erat phantaſticum tantùm, ex aere ſcilicet compactum.

Theodor. — *D. Aug. Tract. 15. in Joan.* — *D. Iſid.*

Sole oriente planetæ Saturni, Jovis, Martis, Veneris, & Mercurii diſparent; occidente verò Sole apparent. Quando Sol juſtitiæ oritur in anima pœnitentis, hujuſmodi planetæ diſparent; inveteratæ animadverſiones per Saturnum denotatæ, ſuperbiæ, & ambitiones per Jovem ſignificatæ: appetitus vindictæ, per Martem figurati: impuræ voluptates per Venerem repræſentatæ: rapinæ, concuſſiones, latrocinia per Mercurium obumbrata. Quòd ſi adhuc hujuſcemodi planetæ apparent, ſi cor animadverſione ſufflammatur, caput tumeſcit ſuperbia, voluntas ultionem exoptat, manus injuſtitia & furto plenæ ſunt, concupiſcentia venereas quærit voluptates, evidentiſſimum ſignum eſt quod Sol juſtitiæ non eſt ortus in illo peccatore. Nam *ubi emendatio nulla, pœnitentia neceſſariò vana, quia caret fructu ſuo*. Eſt vana, quia caret veritate; etenim eſt fucata tantum: Vana adhuc, quia caret fructu ſuo. Fructus veræ pœnitentiæ eſt peccati remiſſio, & collatio gratiæ ſanctificantis; pœnitentia fallax, apparens, & vana, neutrum præſtat, quia nec remittit peccatum, nec largitur gratiam. Qui Paſchatis præſertim tempore, ſpecie tenus coram hominibus, & non coram Deo pœnitent, Judæ aſſimilantur, cujus nomen ſignificat confeſſionem: *Judas enim vocatur confeſſio*. Proditor ille 1. de peccato doluit *pœnitentia ductus*: 2. peccatum confeſſus eſt, *Peccavi tradens ſanguinem juſtum*. 3. Proditionis ſuæ reſtituit pretium: *Retulit triginta argenteos*, & tamen damnatus eſt, & pœnitentia ejus vana fuit, quia nec doluit ex amore Dei, neque in ejus miſericordia ſperavit: Quanto à fortiori vana eſt pœnitentia eorum, qui accedunt ad tribunal perfunctorie abſque ullo dolore peccati, & propoſito non peccandi: qui peccata ſua reticent, vel ex defectu examinis, vel ex timore aut pudore: quia ablata vel injuſtè retenta aliena bona non reſtituunt; qui occaſiones peccandi non fugiunt: qui pravos habitus non derelinquunt, nec ullum emendationis ſignum oſtendunt? etenim pœnitentia eſt *argumentum emendationis*. Hoc argumento pœnitentiæ veritas demonſtratur.

Tert. l. de pæn. 2. — *Cyril. Hieroſol. Catec. 2.* — *Tert. l. de pænit. 2.*

Utinam verè dici poſſet de ſingulis Chriſtianis qui paſchale receperunt ſacramentum, idipſum quod in laudem Joſiæ regis prædicat Scriptura: *Nec enim factum eſt phaſe tale in diebus Iudicum qui judicaverunt Iſrael, & regum Iuda, ſicut in decimo octavo anno regis Ioſiæ*. Verùm quid magni fecit Ioſias, quod tale ac tantum ab Spiritu ſancto meruerit encomium? *Sed & pithones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ erant in terra Iuda, & Ieruſalem, abſtulit Ioſias, ut ſtatueret verba legis*: Idem agere deberent Chriſtiani, *ut Paſchale ſacramentum ipſa in ſe habeat vita credentium, quod feſto honoratur, moribus comprobetur*. Scilicet ad inſtar Ioſiæ tollere idola quæ in cordibus venerantur, delere tot vitiorum figuras quæ fœdant animam, mundare conſcientiam ab immunditiis, & abominationibus de-

L. 2. reg. 2. — *D. Leo ſer. 1 de reſur.*

liɼorum, reſtituere verba legis, deperditam recuperare innocentiam, divina obſervare mandata, bonis vacare operibus, docere vitam fidei, & religioni conformē: *Sed intereſt cui quis, aut moriatur, aut vivat; quia eſt mors, quæ cauſa eſt vivendi, & eſt vita, quæ cauſa eſt moriendi.* Quod patet tum in peccatore, tum in juſto. Uterque eſt vivens, & mortuus; peccator eſt vivens mundo, vivens carni, vivens paſſionibus, vivens peccatis, ſed mortuus eſt Deo, mortuus cœlo, mo tu gratiæ, mortuus virtuti, cui probè competunt hæc verba: *Nomen habes, quod vivas, & mortuus es.* Juſtus è contra eſt mortuus, & vivens. Mortuus ſibi, mundo, carni, peccato; vivens vero Deo, gratiæ, virtuti Inde concludit ſanctus Leo: *Moriendum ergo eſt diabolo, & vivendum Deo, deficiendum iniquitati, ut in iuſtitia reſurgatur:* Sic enim animæ reſurrectio imitabitur Chriſti reſurrectionem, qui verè reſuſcitatus eſt, & reſurgendo in meliùs immutatus.

S. Leo. Apoc. 3.

II PARS. Tert. l. adv. Iud. 10.

Chriſtus duplici habitu delineatur. Primo ſordidis indutus eſt, idest carnis paſſibilis, & mortalis indignitate; dehinc ſpoliatus priſtinas ſordes, exornatus podere & mitra, & citari munda, quoniam gloriam, & honorem adeptus demonſtratur. His verbis optimè declarat Tertullianus, qualis fuerat forma Chriſti ante reſurrectionem, & qualis ſit poſt reſurrectionem. Ante reſurrectionem forma ejus erat 1. demiſſa, & humilis, 2. ignominioſa, & infamis, 3. paſſibilis, & mortalis. Poſt reſurrectionem verò forma ejus eſt 1. magnifica, & ſublimis, 2. glorioſa, & honorabilis, 3. impaſſibilis, & immortalis; Chriſtus reſurgendo in meliùs immutatus eſt; nam tranſiit, 1. ab humili, & demiſſa ſervi forma ad Dei ſublimitatem, 2. ab infami, & ignominioſa forma tranſiit ad gloriam, & honorem, 3. à paſſibili, & mortali forma tranſiit ad impaſſibilitatem, & immortalitatem.

Tert. l. adv. Iud. 10.

1. Chriſtus Dominus *omnem humilitatem exhibuit*. Hanc Domini humilitatem variè denotant Patres. D. Hieronym. humilem prędicat Chriſtum, eò quòd divinitatis occultavit majeſtatem, *divinitatis maieſtas latebat:* D. Ambroſius, Chriſti humilitatem in otio divinæ potentiæ recognoſcit: *Exinanivit ſemetipſum, hoc eſt poteſtatem ſuam ab omni opere retraxit, ut humiliatus otioſa virtute, infirmari videretur.* D. Chryſoſtomus Dei exinanitionem in forma ſervi ... exiſtimat: *Totius Dominus naturæ ſervi formam intravit, ut totius ſervitutis iniurias ſuſtineret.*

Isa. 53. Matth. Phil. 2. Hom. 6. de Paſsion.

Tanta eſt Chriſti humilitas, ut à Deo exiſſe Bernardo videatur: *talem ſe hominibus probavit, quod poſſet ligari, colaphizari, flagellari, conſpui, & ad ultimum occidi: hoc eſt, quod dicit Joan. 14. à Deo exivit.* Exivit à Deo, quia exivit à ſeipſo, exivit à magnificentia, exivit à magnitudine, exivit à Deitate: In reſurrectione autem Chriſti humilitas tranſit in ſublimitatem; nam 1. majeſtas, quæ latebat, manifeſtatur, 2. potentia, quæ otiabatur, operatur, & 3. ſervi forma in Dei formam commutatur. Majeſtas manifeſtatur; nam ut animadvertit D. Bernardus, Chriſtus beatiſſimę Virgini apparuit *in forma glorioſa*. Hanc Chriſti ſuſcitati majeſtatem pulchrè declarat Abbas Joachim; (Quia tanta præeminet claritate, tanta majeſtatis gloria præfulget, ut ſicut in eo aliquando divinitatis ſuæ gloriam occultabat humanitas; ita nunc humanitatis ejus obiectio exinanita à majeſtatis gloria, & ab ſplendore ſummæ lucis abſorpta eſſe videatur:) Quod ſi cum tanta claritate, & majeſtate non ſe manifeſtavit diſcipulis: hoc factum eſt, ait D. Auguſtinus ne eis mortem, aut cœcitatem afferret; *Clarificata carne ſurrexit Chriſtus, ſed noluit in ea clarificatione apparere diſcipulis, quia non poſſent oculis talem claritatem perſpicere.* 2. Divina potentia, quæ otiari videbatur, in reſurrectione mirum in modum operatur: *Potentius eſt reſurrexiſſe mortuum, quam non fuiſſe mortuum: magnitudo potentiæ Domini ſecundum quod homo factus eſt, in virtute reſurrectionis apparet.* Reſurrectio creaturæ, ſuperat vires, & niſi virtute divina patrari poteſt: *In reſurrectione Domini totum divinum ſentias, non humanum.* Binum refert Chryſologus divinę poteſtatis inſigne, & dum Chriſtus de illibata Virgine naſcitur, & dum de clauſo ſepulchro egreditur. *Divinitatis inſigne eſt clauſam reliquiſſe virginem poſt partum, de ſepulchro clauſo exiſſe cum corpore, eſt divinitatis inſigne.* In utroque Dei omnipotentia operatur; in utroq; miraculū ſed majus in reſurrectione Domini, quam in ejus nativitate: *Si divinum eſt quod ex Virgine naſcitur Chriſtus, quantum divinius eſt, Chriſtus à mortuis, quod reſurgat?* Tandem 3. ſervitutis forma tranſit in Deitatis formā. Stupendum ſanè, *carnis, & Dei repente tantum poſſe provenire commercium, ut Deus in hominem, homo verteretur in Deum.* In incarnatione Deus converſus eſt in hominem, quia exinanivit ſemetipſum formā ſervi accipiens; in reſurrectione homo con-

Ser. 2. in Can. Dom. Ser. de reſur. in Apo. L. 65. Qu. Quæſt. 14. D. Aug. in Pſ. 65. Chryſol. Ser. 75. Ser. 75. Chryſol. Chryſol. Ser. 72.

Digitized by Google

convertitur in Deum, nam divina, quæ ignorabatur majeſtas, in reſurrectione manifeſtatur, & Chriſtus qui *quæſtuariæ, aut fabri filius* dicebatur, Filius Dei declaratur. *Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ex reſurrectione mortuorum*: Græca verſio legit: *Qui declaratus eſt Filius Dei in reſurrectione*, ipſe filium Dei ſe declaravit, propria virtute reſurgendo; nam reſuſcitare ſeipſum eſt argumentum proprium divinitatis: Quare Pater æternus Chriſtum propria virtute reſurgentem in ſuum agnoſcit filium; *Reſuſcitans Ieſum Chriſtum ſicut in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt; Ego hodie genui te*. Quaſi dicat, ut acutè animadvertit D. Ambroſ. Quando natus es in ſtabulo, quando converſatus es in paupertate, quando mortuus es in tormentis, te hominis demonſtraſti filium; ac reſurgens divina virtute te meum filium demonſtras; *Ego hodie genui te, nunc enim meum probaſti te eſſe filium*. Et ob hanc cauſam, ut bene animadvertit D. Anſelmus, Chriſtus in Scriptura ſacra *ante paſſionem ferè vocatur filius hominis, poſt reſurrectionem verò filius Dei vocatur*. Divinam ejus filiationem æternus etiam Pater declarat, *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ter hujuſmodi verba protulit Pater in teſtimonium filii ſui, 1. ab æterno dum eum de ſua ſubſtantia generat; 2. in incarnatione, dum genitus ab æterno filius in medio temporum humanatur; 3. in reſurrectione, dum Chriſtum ad vitam revocat; *Ego genui te, ego te in vitam revocavi*. Trina eſt Filii Dei nativitas; una ex utero Patris; alia ex utero matris; Tertia ex utero ſepulchri: In prima nativitate æternus Pater denotat memoriæ fœcunditatem; in ſecunda amoris bonitatem: in tertia potentiæ virtutem; In trina hac nativitate magnificatur Dei filius. In æterna generatione, quia divinam accepit naturam, & naſcitur ut paternæ ſplendor gloriæ; In humanatione etiam, quia Angeli magnalia Dei prædicant; *Magnificatus eſt rex pacificus*; at in reſurrectione, non ſolum magnificatus, ſed *glorioſè magnificatus eſt*. Quod probè adnotat Origenes; (Quaſi non ſufficeret dicere, Magnificatus eſt, addit, Glorioſè magnificatus eſt; Etenim aliud eſt magnificari, aliud glorioſè magnificari: nam cum Dominus meus Jeſus Chriſtus carnem ex Virgine Maria pro noſtra ſalute ſuſcepit, magnificatus eſt quidem, quia venit quærere, quod perierat; non tam glorioſè magnificatus eſt: at quando reſurrexit; tum glorioſè magnificatus eſt; quia tunc, & fœminæ exultant, & viri ad lætitiam invitantur, & totus orbis tripudiare jubetur.) Multò glorioſior eſt Chriſti reſurrectio, quàm nativitas: Tum quia in nativitate humana apparet infirmitas, in reſurrectione verò divina manifeſtatur poteſtas: Tum quia in nativitate Chriſtus habetur filius hominis, in reſurrectione verò Dei filius declaratur: Tum quia in nativitate mortale Chriſtus accepit corpus, in reſurrectione verò immortale: *Glorioſior iſta quam illa, illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale*. Tum quia Chriſtus naſcitur ut opprobria ſuſtineat; reſurgendo verò de ignominia tranſit ad gloriam, & honorem.

2. Chriſtus fuit *omni inboneſtate proſtratus*. Nam 1. ejus caro fuit verberibus dilacerata, 2. pulchritudo devenuſtata; 3. fama denigrata, 4. gloria ignominia obſcurata. 1. Caro dilacerata, idcircò dicitur *homo in plaga poſitus*, 2. Pulchritudo devenuſtata, & ut ait Tertullianus, *ſpecies eius inhonorata*, 3. Fama denigrata, etenim *ſamarites, & dæmonium habens* vocitatur; 4. ignominia gloria obſcurata; quare *vermem ſe pronuntiat, & non hominem, ignominiam hominis, & abiectionem populi*. Verum in reſurrectione immutatus eſt Chriſtus, & *iniuriam paſſionis totam tranſiiſſe ſentit reſurrectionis ad gloriam*. Nam quidquid ei humana, & diabolica malitia ſublatum eſt, totum reſtitutū eſt, *omniſque facultas eius reſtituta eſt ei*. Patientiam Job abundè præmiavit Deus, *& addidit Dominus omnia, quæ tulerat Iob duplicia*. Æternus Pater filium ſuum pro hominū amore omni inhoneſtate proſtratum, gloria, & honore cumulavit. Nam 1. carnem verberibus dilaniatam renovavit. *Poſt cuſtodias ſævas, & vincula dura, poſt illuſiones, & verbera, poſt aceti, & fellis pocula mixta, poſt ſupplicia carnis, & vulnera, poſtremò poſt ipſam mortem ſurrexit de ſuo funere, caro nova, & redimita phœnix*. Caro illa, quæ fuerat plagis vulnerata, & doloribus attrita, fuit perfectiſſimè ſanata, omni conſolatione repleta, & perfecto gaudio conſolata. Quod per Prophetam denotatum vult D. Hieron. *Ambulavit mærens in via cordis ſui, vias eius vidi, & ſanavi eum, & reduxi eum, & reddidi conſolationes ipſi*. 2. Pulchritudinem ſputamentis, plagis, & cruore dedecoratam recuperavit in reſurrectione Chriſtus. *Tempeſtivus decore ſuper filios hominum*: nam amiſſa in paſſione pulchritudo, ei reſti-

Tert. l. de Spect. 30.
Rom. 1.
Act. 13.
Lib. 7. de Sacrd. 1.
Iſ. 13.
Exod. 12. Hom. 6.
D. Aug. ſer. 17. de Temp.
Ter. l. adv. Iud. 14.
Tertull. l. adv. Iud. 10
L. adv. Iud. 14
Tert. l. de Spect. 10.
Tertul. l. adv. Iud. 12.
Chryſol. Ser. 77.
Iob. 1.
Iob. 12.
D. Aug. ſer. 2. de Reſ.
Iſa. 57.
Tertull. l. adv. Iud. 5.

ſti-

ſtituta eſt per reſurrectionem, *Dominus regnavit, decorem induit*. Quia, ut expendit D. Auguſtinus, (ille quiſtetit ante judicem, ille qui alapas accepit, ille qui flagellatus eſt, ille, qui conſputus eſt, ille, qui ſpinis coronatus eſt, ille, qui colaphis cæſus eſt, ille qui in ligno ſuſpenſus eſt, ille, cui pendenti in ligno inſultatum eſt, ille qui in cruce mortuus eſt, ille qui lancea percuſsus eſt, ille qui ſepultus eſt, ille reſurrexit,) & *ſpecioſus de tempeſtate decoris*, prædicatur. 3. Fama denigrata Chriſto per reſurrectionem reſtituta eſt. Ille qui habebatur peccator, de ſanctitate commendatur. *Quomodo reſurrexiſſet, ſi peccator fuiſſet?* ait D. Chryſoſt. Ille quem ut blaſphematorem calumniabantur Judei, Dei agnitus eſt filius & ut vult D. Bernardus, (abſorpta videtur in deitatem humanitas, nō quod mutata ſit ſubſtāntia, ſed affectio deificata.) Tandem 4. gloria reſtituta eſt ei; *dedecorati peccato fuimus, quam notam, iniuſtum Chriſti detorſit dedecus*. Chriſtus autem noſtrum ſuſcipiens in paſſione opprobrium, ſuam nobis in reſurrectione largitur gloriam. *Reſurgentes per Chriſtum, Chriſti mutantur in gloriam*. Ipſe etiam ab omni ignominia liberatur, & gloria donatur. Nec mirum, nam *operuit cælos gloria ejus, & laudis eius plena eſt terra*. Ante reſurrectionem erat Chriſtus *non clarus imperio, ſed plenus opprobrio*: nam mulctatus eſt ſupplicio crucis, quod rei infamia, & ignominia notabantur. At Dominus regnavit à ligno, & factus eſt principatus ejus ſuper humerum ejus. *Quis omnino regum inſigne poteſtatis ſuæ humero prefert, & non aut capite diadema, aut in manu ſceptrum, aut aliquam propria veſtis notam? Sed ſolus novus Rex ſæculorum Chriſtus Jeſus, novæ gloriæ, & poteſtatem, & ſublimitatem ſuam in humero extulit: crucem ſcilicet, ut ſecundum ſuperiorem prophetiam, exinde Dominus regnaret à ligno*. Crux quæ ignominiam ſapiebat, Chriſti Domini gloriam commendat. *Gloriatio gloriationum eſt crux* Cruce ſuum dilatavit imperium Dominus, & ſuos debellavit hoſtes: *Expolians principatus, & poteſtates traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo*. Hoc loco metaphora triumphi utitur Apoſtolus, indicare volens, crucem eſse currum triumphalem, in cujus ſumma parte ſedet Chriſtus triumphans: in ima parte trahitur diabolus alligatus, & oſtentatur quaſi in pompa. *In cruce Chriſtus tropheum ſtatuens dæmones triumphavit*. Quod præfiguratum vult Tertullianus

Pſ. 92.
Tertull. l. adv. Iud. 9
D. Chryſ. Hom. l. 1. in Joan.
Chryſol. ſer. 74.
Abac. 3.
D. Aug. tr. 16. in Joa.
Tertull. l. adv. Iud. 11.
D. Cyril. Hier. Catech. 13.
Coloſ. 9.
Theoph.

victoriam, quam Joſue tulit de Amalec. *Jam verò Moyſes quid utique tunc tantum, cum Jeſus adverſus Amalec præliabatur expanſis manibus orabat reſidens; niſi quia illic ubi nomen Ieſu dimicabat, dimicaturi quandoque adverſus diabolum, crucis habitus quoque erat neceſſarius, per quam Ieſus victoriam eſſet relaturus*. Tanta eſt gloria, quam mutuatus eſt à cruce Chriſtus, quod *reges ſignum crucis Chriſti in fronte jam portant, pretioſius ſignum qualibet gemma diadematis*. Quare, ut benè animadvertit Divus Auguſtinus, *Crux jam de pœna generis humani ſublata eſt, honorata eſt, finita eſt pœna, manet in gloria: à locis ſuppliciorum fecit tranſitum ad frontes imperatorum*; ſicut mortalitas carnis Chriſti tranſit ad immortalitatem.

3. *Oportet enim corruptivum hoc (tenens utique carnem ſuam dicebat Apoſtolus) induere incorruptelam, & mortale hoc immortalitatem, hæc erit demutatio carnis reſuſcitatæ, aliud facta per demutationem*. Caro ante, & poſt reſurrectionem eadem eſt, & diverſa. Eadem quoad eſſentiam, quæ invariabilis eſt: diverſa, quoad qualitates, quæ mutantur: *Reſurrectio enim Domini, non finis carnis, ſed commutatio fuit: nec virtutis argumento conſumpta ſubſtantia eſt, qualitas tranſiit, non natura defecit; & factum eſt corpus impaſſibile, quod potuit crucifigi; factum eſt immortale, quod potuit occidi, factum eſt incorruptibile, quod potuit vulnerari*. Caro igitur Chriſti, ita per reſurrectionem immutata eſt, *ut & ipſa ſit per eſſentiam, & non ipſa per gloriam*. Hujus rationem à priori affert Tertullianus, quia *omne quod transfiguratur in aliud, deſinit eſſe, quod fuerat*. Chriſti caro in reſurrectione transfiguratur: quapropter nihil in ea remanſit paſſibile, nihil infirmum, nihil mortale: ſed immortalitatem, impaſſibilitatem, & gloriam adepta eſt: & ut ait Divus Bernardus *caro ſeminata in morte, refloruit in reſurrectione*.

Tranſitus ille Chriſti à forma paſſibili, & mortali, ad formam impaſſibilem, & immortalem, nos ad vitæ immutationem invitat. *Nunc autem, quia tranſit in novitatem vitæ, nos quoque invitat ad tranſitum* ad quod nos adhùc ſtimulat dies feſtus Paſchæ, *ut ritè Paſcha celebretis, tranſite de vitiis ad virtutes debetis*. Deferenda ſunt vitia, acquirendæ virtutes: quia ut profundè philoſophatur Tertull. *natura convertibilium ea lege eſt, ne permaneant in eo*, quod

Lib. adv. Iud. 10.
D. Auguſt. in pſ. 54. in pſ. 36.
Tert. l. 5. adv. Mar. 10.
S. Leo Serm. 1 de Reſ.
S. Leo Lib. adv. Prax. 27.
Tract. de dilig. Deo.
D. Bern.
D. Amb.

Digitized by Google

quod convertitur in eis, & ita non permanendo pereant, dum perdunt convertendo, quod fuerant. Superbus converti nequit niſi deperdatur ſuperbia, nec avarus niſi deperdatur avaritia, nec libidinoſus niſi deperdatur luxuria: omnis mutatio eſt inter duos terminos quorum unus deperditur, dum alter acquiritur: Quapropter peccator convertitur *amittens quod erat, dum fit quod non erat: converti enim in aliud, finis eſt priſtini.* Charitatis adeptio eſt odii deperditio, acquiſitio ſanctitatis finis eſt peccati. *Unicuique enim homini qui ex alio in aliud aliqua converſione mutatur, finis eſt non eſſe, quod fuit; & ortus, eſſe quod non fuit.* Fuiſti blaſphemator, & non fuiſti divinæ laudis propalator, deſinat in te blaſphemia, & incipiat Dei laus, & benedictio. In converſione peccatoris *motus inter malum, & bonum agebatur;* intereat malum, oriatur bonum. In reſurrectione Chriſti caro reformata eſt, quia humiles relinquens formas accepit glorioſas. Peccatoris anima, *ſi in bonum reformata eſt, utique de malo reformata eſt.* Chriſti ſuſcitata caro erat ipſa per eſſentiam, & non erat ipſa per gloriam. Peccator à malo in bonum per pœnitentiam immutatus, *ipſe quidem eſt per naturam, ſed non eſt ipſe per malitiam.* Quod ex Marię exemplo, quę citiùs etiam Apoſtolis venit ad monumentum, probat Chryſologus: *Venit Maria, & altera Maria, non dixit, Venerunt, ſed venit: ſub uno nomine venerunt duo, myſterio non caſu, venit ipſa, ſed altera, altera, ſed ipſa; ut mulier mutaretur vita, non nomine: virtute, non ſexu.* Qui Paſchale ſacramentum mutatione vitæ celebrant, Chriſti imitantur reſurrectionem, qui reſurgendo immutatus eſt, & nunquam ampliùs fuit morti mancipatus.

Lib. de Car. Chr. 3
Tert.
S. Leo ſerm. 1. de Reſ.
Tertull. l. adv. Her. 41.
Tert. lib. adv. Her. 41.
D. Greg. h. 31. in Ev.
Ser. 74.

Sepultura ejus ſublata eſt è medio, nec ſepultus enim eſt niſi mortuus; nec ſepultura ejus ſublata eſt è medio niſi per reſurrectionem ejus. Certiſſimum eſt de fide, Chriſtum verè mortuum, verè ſepultum, & verè reſuſcitatum. Quomodo Marcionem urget Tertullianus, qui corpus Chriſti non verum, ſed imaginarium tantùm exiſtimabat; *Sed jam hinc reſponde, interfector veritatis: Nonne verè crucifixus eſt Deus? nonne verè mortuus, ut verè crucifixus? nonne verè reſuſcitatus, ut verè ſcilicet mortuus?* Trinam in Evangelio reperio corporum reſurrectionem, primam Samuelis, quæ non fuit vera, ſed apparens: ſecundam Lazari, quæ fuit quidem vera, ſed non diu permanſit, quia ſuſcitatus Lazarus iterùm eſt mortuus: tertiam Chriſti Domini, qui verè eſt reſuſcitatus, & nunquam ampliùs fuit morti mancipatus: *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Inamiſſibili autem immortalitate fruitur reſuſcitata Chriſti caro, ob 1. Verbi divinitatem: 2. animæ felicitatem, 3. paſſionis dominicæ efficacitatem.

III. PARS. Tertull. l. adv. Iud. 9.
Lib. de Car. Chr. 5
Rom. 6.

1. Carni Chriſti erat hypoſtaticè unitum *Dei Verbum extructorium vitæ*, quo circa ei ex tali unione debebatur immortalitas: attamen *caro factum permiſit carni, ut ſua pateretur:* quomodo permiſit? *ſequeſtrata delectatione divinitatis æternæ;* quod fieri non potuit niſi per miraculum, impediendo ſupernaturaliter influxum vitæ, quem Verbum cõmunicaturum erat carni ſibi perſonaliter unitæ. Quod innuere videtur Regius Vates ęternum alloquẽs patrem, *Tu verò repuliſti, & reſpexiſti Chriſtum tuum*, D. Hieron. legit, *tu verò retrocedere feceſti ſplendorem tuum*, impediendo, ne ejus humanitati largiatur immortalitatem; at in reſurrectione divinum Verbum fuit *de morte triumphatorium*, per ceſſationẽ miraculi; quo impediebatur, ne vitam carni dominicę cõmunicaret. Quapropter Chriſtus *de ſepulchro ſe reddidit vivum, nunquam deinde moriturus*, quia immortalitas ei competit, tum ob Verbi divinitatem; tum ob animæ fælicitatem.

Tert. l. de Car. Chr. 1
Clem. Alex. l. 4. in Ioan.
D. Amb. l. 10. in Luc.
Tertul l. 5 adv. Marc. 11.
D. Aug. tr. 91. in Ioan.

2. *Non erat anima proſtituta, ut nuda ſuſcipiatur à ſponſo, habet inſtrumentum, habet cultum, habet mancipium ſuum carnem: ut collactanea comitabitur.* Anima beata poſt reſurrectionem generalẽ, carni quam informavit, denuò unietur, in eamque fęlicitatis ſuę effundet redundantiã: Anima Chriſti fuit beata à primo creationis ſuæ inſtanti, & in carnem ſibi unitam diffundere habebat felicitatis ſuæ redundantiam, niſi divinitus, & miraculosè fuiſſet impedita: & dum in Trãsfiguratione Chriſtus reſplenduit ut Sol, hoc factum eſt per ceſſationem miraculi, permittendo animæ, ut in carnem aliquales lucis ſuę ſpargeret radios. Paſſibilitatem igitur, & mortalitatem carnis *Dominus Ieſus non conditionis neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit*, ſcilicet ut patiendo, & moriendo humanam operaretur ſalutem. Nam, ut ait Tertullianus, *Ieſus Chriſtus ſummus ſacerdos Patris, humana forma, & paſſibili venit in humilitate, uſque ad paſſionem; ipſe etiam effectus hoſtia per omnia pro omnibus nobis, qui poſt reſurrectionem*

Tertull. l. de Reſ. 41.
D. Aug. in Pſ. 87.
L. adv. Iud. 14.

ſuam

ſuum indutus podere ſacerdos in æternum Dei Patris nuncupatus eſt . Chriſtus carnem aſſumpſit ut ſemetipſum poſſet offerre tanquam victimam Deo dignam, ad ſatisfaciendum pro hominibus juſtitiæ divinæ; & quia ceſſante fine ceſſant media ad finem; facta hominum redemptione caro reſurgit impaſſibilis, & anima non ampliùs impeditur, quin in illam per totam retrò æternitatem, fęlicitatis ſuæ largiatur redundantiam. Quapropter Chriſtus *tertia die reſurrexit in carne noſtra, ſed nequaquam ulteriùs moritura*; ſiquidem ne ampliùs moriatur meruit per paſſionis ſuę efficacitatem.

D. Auguſ. libell. de Symb.

3. *Propterea ipſe multos in hęreditatem habebit, pro eo quod tradita eſt in mortem anima eius: oſtenſa enim cauſa gratiæ eius, pro iniuria ſcilicet mortis repenſanda, pariter oſtenſum eſt, & hac illum propter mortem conſequuturum, poſt mortem utique reſurrectionem conſequuturum*, Chriſtus ſua paſſione, & ſibi, & nobis meruit. Sibi carnis reſurrectionem, & corporis gloriam, nobis gratiám, & gloriam, reſurrectionem animi, & adhuc reſurrectionem corporis. Chriſti caro à morte ſuſcitata eſt nunquā ampliùs moritura: quod ipſemet declarat Salvator: *Ego ſum vivus, & fui mortuus, & ecce ſum vivus in ſæcula ſæculorum*. Id ipſum aſſerit adhùc apud Regium Vatem: *Conſcidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lętitia*: ubi D. Athanaſius, *Conſcidiſti ſaccum meum, ideſt, corpus meum in paſſione, & circundediſti me ſtola immortalitatis cum ſumma lætitia*. Hunc autem ſaccum, ſeu habitum non dicit exutum, ſed conſciſſum: Habitum quem nocturno tempore dormiturus exuis, matutino iterùm vigilaturus aſſumis: at verò quem non modò exuis, ſed etiam ſcindis, rumpis, & in fruſta diſcerpis, numquam ampliùs recipis induendum. Sic peccatum in reſurrectione animę non eſt ita exuendum, ut iterùm induatur, ſed ita diſſipandum ut numquam ampliùs in animum revocetur. Non ſine myſterio hæ Antiphonę, Alma redemptoris, Salve regina, ſingulis diebus Dominicis dicuntur à fidelibus erecto corpore, aliis verò temporibus genibus flexis. Hanc quęſtionem proponit ſanctus Juſtinus: *Vnde talis in Eccleſia conſuetudo*. Cui ſtatim reſpondet: Profunda in terram genuflexio *lapſum noſtrum in peccatum repræſentat*; erectio verò ſingulis diebus dominicis (& toto etiam tempore Paſchali,) denotat per merita paſſionis Chriſti nos eſſe à lapſu peccati erectos, & à morte peccati ad gratiæ vitam reſuſcitatos! *Genua non flectere ſancto die Dominico, ſignificat lapſuum noſtrorum erectionem factam per triduanam Chriſti reſurrectionem*. Quare cunctis Chriſtianis qui per pęnitentiæ ſacramentum à peccati lapſu ſunt erecti, & à morte animæ ad vitam revocati, aptari poſſunt hæc Apoſtoli verba: *Sic ſtate in Domino chariſſimi*, ſitis ſemper erecti, & numquam ampliùs cadatis in peccatum: poſt ſuſcitatam à morte animam, ſollicitè ejus ſervate vitam, *& ultra non ſerviamus peccato*. Ad quod nos hortari videtur Regius Vates apud Tertullianum: *Extende, proſpera, & regna*, ideſt progredere in ſtatu perfectionis, ne retrogradiaris in peccata per pœnitentiam dimiſſa; *non retroducendo ut cancer*, ut illa iterùm reaſſumas: regna, ſtando in ſtatu gratiæ: peccator etenim non eſt rex, ſed ſervus, & mancipium. *Cæterum aliud reſurrectio, aliud regnum. Primo enim reſurrectio, dehinc regnum*: anima eſt primo reſuſcitanda, ut in ea ſit Dei regnum, & debet per gratiam regnare in via, ut valeat in cęlo regnare per gloriam.

Tertul. l. adv. Iud. 9.

Apoc. 1.

Pſ. 29.

I. Quæſt. Quæſ. 115. & Germ. Conſtant. To. 8. Bib. Pat.

Philip. 4.

Rom. 6.

Pſal. 44.

Lib. adv. Iud. 9.

Hug. Car.

Tertul. l. 5. adv. Mar. 10.

Qui retrocedunt, & in pręterita peccata revertuntur, 1. ſacrum Paſchæ tempus prophanant, 2. Chriſtum inhonorant: 3. fructu paſſionis dominicæ ſe privant, & 4. in ſepulchro mortuorum ſe tumulant. 1. Sanctum Paſchę tempus prophanant, quod eſt quidem peccatorum tranſitus, ſed non reditus. (Ipſum quod celebramus Paſcha, tranſitus, non reditus interpretatur. Sacram reſurrectionē Paſchę privamus nomine ſuo, quia eſt nobis in reditum magis, quam in tranſitum: ſiquidem reprobat nos die iſta, tanquam manifeſtè alienos à Chriſto, vel tanquam ſocios Judæ, in quem intravit Satanas,) Chriſti non imitamur reſurrectionem, ſed noſtris ſceleribus: 2. Inhonoramus: Salvator etenim (non recidit, ſed reſurrexit: non rediit, ſed tranſiit; tranſmigravit non remeavit: ſi enim poſt conſummationem crucis in noſtram hanc mortalitatem, & vitæ præſentis ęrumnas revixiſset, nō tranſiiſse dicerem, ſed rediiſse, non tranſmigraſse in ſubſimius aliquid, ſed ad ſtatum remeaſse priorem.) Chriſtus reſurgendo tranſiit, non rediit: tranſmigravit, non remeavit; nos è contra redimus, & remeamus. (Proh dolor! reſurrectio Salvatoris facta eſt peccandi tempus, terminus recedendi; ex hoc comeſsationes, & ebrietates redeunt, cubilia, & impudicitiæ repetuntur, laxantur concupiſcentiis fræna, quaſi ad

D. Bern. Ser. 1. de Reſ.

D. Bern.

Digitized by Google

hoc reſurrexerit Chriſtus,& non magis ad reſurrectionem noſtram.Sic honoratis miſeri Chriſtum,quem ſuſcepiſtis; venienti paraſtis hoſpitium; confitentes cum gemitu; caſtigantes corpora, eleemoſynas impendentes,& ecce ſuſceptum proditis inimicis: imò exire compellitis, priores nequitias admittendo,) & Chriſtum veſtris inhonorantes peccatis, voſmetipſos privatis fructu paſſionis, & reſurrectionis ſuæ, (Luximus his diebus compunctioni, orationi, gravitati, & abſtinentiæ dediti: communicavimus Chriſti paſſionibus per compaſſionem: lavimus peccatricis animæ ſordes, per baptiſmum lachrymarum, pœnitentiæ,& confeſſionis: ecquid inveniemur nunc iterum curioſi,ut ante, verboſi ut ante, pigri, & negligentes ut ante, vani,ſuſpicioſi,detractores, iracundi, cæteriſque impliciti vitiis, quæ tam anxiè deploravimus his diebus? (Si poſt ſacramentorum ſuſceptionem, & peccatorum remiſſionem, adhuc in anteacta redimus vitia,denuò morimur, & in ſepulchro tumulamur. [B. ſl. Sel.] *Fit in corporis ſepulchro vivo funus animæ jam ſepultæ*. Ex D. Maximo *pœnitentiæ fructus eſt impaſſibilitas animæ:* & è converſo peccati fructus eſt mors,& paſſibilitas animę: Quapropter 4. recuperata per pœnitentiam animæ vita, comparato per paſſionem Chriſti jure ad æternam, tum animæ, tum corporis impaſſibilitatem; [Greg. Naz. orat. in ſanct. Bap.] *cave ne rurſus emoriaris, iiſque qui in ſepulchris habitant aggregeris, ac peccatorum tuorum funibus conſtringaris; incertum enim eſt, an rurſus ex ſepulchro excitaberis*. Licèt enim denuò multi excitentur, multò tamen plures jacēt,& in inferno emortui,& ſepulti æternaliter jacebunt. Timeamus, fratres, ſecundam illam mortem, *& ſi negligentias* [D. Bern.] *planximus, quid cauſæ eſt cur recedamus iterum in eaſdem? Mortui ſumus peccato, quomodo vivemus adhuc in illo?* ſuſcitati ſumus ad vitam, quomodo iterùm moriemur? *Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* [Cant. 5. Serm. 3. in Cant.] Ubi D. Bernardus: (Si dixerit mihi Jeſus: Dimittuntur tibi peccata tua, niſi ego peccare deſiero,quid proderit?Exui tunicam meam, ſi reinduero eam, quantum profeci? erit ſine dubio recidenti, quam jacenti deteriùs.) Sponſę parum videtur vitioſum habitum exuiſſe ſi rurſus induat, pedes laviſſe ſi iterum coinquinet: quia *inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat: & nihil proſunt lamenta, ſi replicantur peccata*. Non inanis, ſed utilis amplexanda eſt pœnitentia, *ut evacuetur corpus delinquentiæ, per emendationem vitæ*. [D. Auguſt. diſt. 3. de Pæn.] Chriſtiani poſt initam tempore Paſchę pœnitentiam, [Tert. l. de Reſ. 47.] *reputate vos mortuos delinquentiæ, viventes cum Deo in Chriſto Ieſu:* [Tit.] viventes nunc per gratiam, ut ſitis poſtea viventes per gloriam.

CONCIO SEXTA.

INdignum *ut Romulus quidem aſcenſus ſui in cęlum habuerit Proculum affirmatorem;* [Tert. l. 4. adv. Mar. 7.] & Chriſtus non habeat aſſumptionis ſuæ in cœlum teſtificatorem. Quirites ut occultarent Romuli cædem, diſcerpta tyranni membra ſub ſenatoriis veſtibus ſecum ferunt, & quendam Proculum nomine corrumpunt, ut populo aſſeveraret Romulum ſe vidiſſe aſcendentem in cęlum,& divorum jam numero adſcriptum. Verùm ut benè animadvertit Tertullianus, [Tertul. Apol. 21.] Romulus nonniſi *ſcalis mendacii* ad cœlum aſcendit: *At Chriſtus confuſa nube in cęlum eſt erectus: multò meliùs quam apud vos aſſeverare de Romulis Proculi ſolent*. Aſcendit namque Dominus non ſcalis mendacii, ſed vera divinitatis ſuæ virtute. Aſſumptionem dominicam aſſeverant, non Proculi mendaces, ſed veraces Apoſtoli, præſentes Diſcipuli, & etiam ſpiritus Angelici. *Ut etiam voce cęleſti confirmaretur*, aſcendit Salvator non tanquam fictitius Deus, [Tert. l. 4. adv. Mar. 14.] ſed *ut homo Deo miſſus*, ut divinæ œconomiæ pulchritudinem illuſtret. [Tertull. Apol. 34.] *Hodierna feſtivitas divinæ œconomiæ pulchritudinem mirificè illuſtrat*, [D. Epiph.] neque ſolum illuſtrat, ſed etiam conſummat: Quare nuncupatur à Divo Bernardo; *felix clauſula totius itinerarii filii Dei:* in illa ſiquidem eſt Chriſti 1. majeſtas manifeſtata, 2. humilitas exaltata, 3. dilectio conſummata.

[I. PARS. L. de Car. Chr. 27.] Humilitatem Filii Dei in humanatione nōniſi cum ſtupore conſiderat Tertullianus *Ergo Dei filius in tantum humilitatis exhauſtus;* parum fuit dicere humiliatus, dejectus, demiſſus, exhauſtus ultimum denotat humilitatis gradum, quo *ſepoſito maieſtatis ſuæ honore*, [Greg. Naz. Or. 49.] ſub vili, & demiſſa ſervi apparuit forma. At humiliatus ille,dejectus, & exhauſtus in corporatione Dei Filius,in Aſcēſione honoratur, & glorificatur. [Tertul. l. adv. prax. 23.] *Nunc glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorificatus eſt in illo: Quis Deus? Utique ſermo Patris, qui erat in filio hominis, id eſt in carne, in qua*

eſt

Digitized by Google

eſt glorificatus jam; quia ejus majeſtas manifeſtata eſt, 1. hominibus, 2. ſupernis ſpiritibus, 3. manifeſtanda adhuc in judicio, tum Angelis, tum hominibus.

1. *Pater glorificavit Filium ſuum etſi porrectum ad terram, mox per reſurrectionem glorificavit, morte devicta.* (Tert. ib. Gen. 35.) Jacob de Meſopotamia revertens cum familia, & ſupellectile ſua; in forma humana apparuit illi Deus, familiariter cum eo locutus; Jacobi nomen in Iſrael commutavit, pollicitationes Iſaaco, & Abrahamo factas confirmavit, de numeroſa familia, de poſſeſſione terræ Chanaan certiorem fecit, & poſt tale colloquium *receſſit ab eo*: Jehovath Hebræa lectio habet: *Aſcendit deſuper ipſum Eloim*, Chaldaica verſio legit, *aſcendit ab eo gloria Domini*. Quam diſſimilis à ſeipſo eſt Deus dum venit ad Jacobum, & dum recedit à Jacobo: dum approximat, & dum ſe elongat! Ad Jacobum accedit in forma humana, recedit à Jacobo cum forma divina. Accedit cum amici ſuavitate, recedit cum judicis ſeveritate, Accedit abſque gloria, & majeſtate Dei, recedit tanta cum majeſtate, ut ad eam denotandam dicat ſacer Textus: *Aſcendit ab eo gloria Domini*. Hoc perfectiſſimè ſignificat formam, quam habuit Chriſtus quandiu converſatus eſt ſuper terram cũ hominibus, & formam, quam habet die aſcenſionis in cęlum. Quamdiu vixit ſuper terram, forma ejus fuit humilis, demiſſa, & humanæ converſationi conformis. (Tert. l. 1. adv. Mar. 27.) *Ex æquo agebat Deus cum homine, ut homo ex æquo agere cum Deo poſſet*. At poſt conſummatum ſalutis noſtræ opus, aſcendit hodie in cęlum, & manifeſtat hominibus gloriam, quam occultàrat, quam paſſione meruit, & in reſurrectione accepit. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt*: verum de quo indutus eſt? *Gloria, ſplendore, celſitudine, magnificentia, pompa, majeſtate*. (Pſ. 92. D. Aug.) Indumentum conforme fuit exumento: & cunctis rebus indutus fuit, quibus exutus fuerat. Exutus fuit pulchritudine, indutus eſt pulchritudine: exutus fuit gloria, gloria indutus eſt: exutus fuit ſplendore, indutus eſt ſplendore; exutus fuit fortitudine, indutus eſt fortitudine: exutus fuit majeſtate, indutus eſt majeſtate; exutus eſt forma Dei, indutus eſt forma Dei, quam manifeſtavit tum terrenis hominibus, tũ ſupernis ſpiritibus.

2. *Quæ illa exultatio Angelorum, dum regem ſuum propria virtute in cœlum aſcendentem comitantur?* (Tert. l. de ſpect. 30.) Poteſtates aliquas cęli janitrices fabulati ſunt gentiles. *Quas mihi poteſtates janitrices affirmas, juxta romanam ſuperſtitionem Janum quemdam, & Ferculum, & Lamentinum? quas à cancellis ordinas poteſtates?* (Tertull. Scorp. 10.) Non fabula, ſed veritas eſt, quod aſcendente Chriſto angelici ſpiritus ei obviam veniunt, neque ſolum aperiunt cęli portas, ſed etiam tollunt, ut rex gloriæ majori cum pompa ingrediatur. *Si umquam legiſti apud David. Auferte portas principes veſtras, & ſubleventur portæ æternales, & intrabit Rex gloriæ.* (Tert. ibid.) (Tertull. Apol. 21.) Quam autem glorioſus ſit Chriſti triumphus, poteſt aliquo modo concipi ex pompa qua fiebat Romanus triumphus: 1. Imperator Romæ *triumphans ſublimiſſimo curru* deferebatur; Chriſtus triumphans ſuper nubem luciſſimam aſcendit in cęlum. 2. Romani cives quos à captivitate liberaverat Imperator, honoris cauſa ejus ſequebantur currum; animæ quæ in ſinu Abraham detinebantur captivę, Chriſtum ſequuntur. *Captivam duxit captivitatem*. (Tert. l. 4. adv. Mar. 10.) Imò plura corpora ſuſcitata tanquam dominicæ *reſurrectionis appendices*. 3. Hoſtes ſuperati, & devicti vinculis onuſti præcedebant imperatorem triumphantem, Chriſtus cum *ultimo hoſte morte prœliatus, per trophæum crucis triumphavit*; (Tert. l. 1. adv. Mar. 10.) quapropter *ante faciem eius ibit mors*. 4. Hoſtibus debellatis, & in captivitate ductis inſultabat victor exercitus. Suſcitati autem Patriarchę agent Deo gratias, quod illis victoriam cõſecutus fuerit de morte, & habentes in ore *verbum inſultatorum* dicent de victoria lætantes: *Ubi eſt mors victoria tua, vel contentio tua?* 5. In imperatoris triumpho evertebantur muri civitatis, quaſi portæ ad ejus non ſufficerent ingreſsum. Angeli etiam tollunt cęli portas ut ingrediente Domino latiùs pateat ſpatium: Et ut ait D. Ambroſ. *triumphatoris æterni manubias intuentes, quaſi eum quem emiſerant, cæli portæ capere non poſſent, licèt ejus nunquam capiant majeſtatem, majorem viam quærebant aliquam revertenti*. 6. Imperator triumphans, & magnificentiam ſuam oſtentans, munera civibus largiebatur: Chriſtus Dominus cœleſtem ingrediens Hieruſalem, Cęlicolas bonis, & delitiis cumulavit: *Gloriam reſurrectionis, & immortalitatis Chriſtus ſecum tulit, quo illius patria cives lætificaret, & ditaret*. (D. Hier. in c. 7. Pro.) 7. Imperatore triumphante, innumerabilis undiq; veniebat hominum multitudo, ad ejus decantandas laudes: Chriſtus *aſcendit cum jubilatione*, & Angeli, (pſal. 46.) qui ejus honorãt triumphum, ſunt in tan-

to numero, quod eos Vates Regius per multiplicata millia denotat. *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium.* Pſal. 67. Vatablus legit: *Mille millia Angelorum*: Cajetanus, *duæ miriades millium Angelorum*: D. Auguſt. *decies mille multiplex*. D. Hieronym. *multitudo innumerabilis Angelorum*, qui in varios choros diſpoſiti, Chriſti decantabant laudes in cęlum aſcendentis ad eorum implendas ruinas. 9. Imperator Romę triumphans urbem illam privilegiis, & ornamentis decorabat: at *Chriſtus aquas conſecrat dum baptizatur; terram ſanctificat dum ſepelitur; mortem ſuſcitat, dum reſurgit; cęleſtia glorificat, dum aſcendit ad cęlum*. D. Aug. in pſ. 37. Tertull. Apol. 35. 10. Triumphans Imperator *hominem ſe eſſe admonetur. Suggeritur enim ei à tergo: Reſpice poſt te, hominem te memento*. Apoc. 5. Triumphatori Chriſto de divinitate blandiuntur Angeli: *Dignus eſt Agnus qui occiſus eſt, accipere divinitatem*. Non quod non fuerit Deus ab inſtanti quo humanitas unita eſt Verbo, ſed ut Deus non erat cognitus: Accepit autem divinitatē, tum in Reſurrectione, tum in Aſcenſione. In Reſurrectione quidem, nam ut ait Divus Ambroſius, *ceſurrexit homo, quoniam homo mortuus, & reſuſcitatus homo, ſed reſuſcitans Deus: tunc ſecundum carnem homo, nunc per omnia Deus*. In Aſcenſio ne etiam: nam ut fatur D. Auguſt. *unde hodierna feſtivitas, nobis hominis, & Dei ſacramenta manifeſtavit in una, eademque perſona in eo qui elevat divinam potentiam: in eo qui elevatur, humanam agnoſce ſententiam*. Ser. 175. de Temp. 11. Imperator ab hominibus honoratur: triumphans Chriſtus ab Angelis adoratur; quos dilectus repręſentat Diſcipulus ſub idea viginti quatuor Regum mittentium coronas ſuas ante Chriſtum. *Dignus es Domine Deus noſter, accipere gloriam, & honorem*. Apoc. 4. Adverte, quod Angeli tria præſtant Chriſto: 1. Seſe ante majeſtatem illius humiliter proſternunt, 2. ſupremum latrię cultum illi deſerunt, 3. verum confitentur Deum, non occultatum, ſed manifeſtatum: Triumphum autem agente Chriſto fit *monela de cælo*. Nam deſcenderunt de cęlo Angeli monentes homines. (Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cęlum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cęlum.) Tert. l. 4. adv. Mar. 34. *In quo jam definitur futuri imago, & cand da quadam utriuſque judicii, pœna, & ſalutis æternæ, proſpicitur*. Act. 1. Tert. l. 4. adv. Mar. 4. In ultimo autem judicio, Chriſti majeſtas manifeſtanda eſt tum Angelis, tum hominibus.

3. *Quale ſpectaculum adventus Domini jam indubitati, tam ſuperbi, jam triumphantis*; & ut D. Chryſoſtomus venientis ad judicium *cum gloria digna Deo*? Tert. l. de Spect. 30. ii catim. In Chriſti aſcenſu, & ultimo deſcenſu, omnimoda reperitur parilitas. 1. In aſcenſu videtur ab hominibus, & Angelis, & in deſcenſu ab hominibus ſive electis, ſive præſcitis; ab Angelis tum bonis, tum malis conſpicitur. Tertul. l. adv prax. 30. 2. In aſcenſu defertur ſupra nubem lucidam, quæ eſt velut currus triumphi: in deſcenſu ſedebit ſupra nubem fulgidam, quæ erit velut ſolium ſuę majeſtatis: *Hic venturus eſt rurſus ſuper nubes cæli, talis, qualis, & aſcendit*. 3. In aſcenſu defertur in cęlum elevatis manibus, ut Cęlicolis gloriæ incrementum, & terrigenis gratiæ largiatur beneficium: in ultimo judicio levabit manus, ad bonos præmiandos, & malos puniendos: 4. In aſcenſu ſtipatur, & pluribus hominibus ſanctis, & innumerabilibus Angelis: in deſcenſu ſtipabitur, & animabus ſanctis, & beatis ſpiritibus, voluntatis ſuæ miniſtris. 5. In aſcenſu manifeſtavit centum viginti diſcipulis majeſtatis ſuæ gloriam: in judicio ejus majeſtas videbitur à cunctis hominibus, dæmonibus, & Angelis. Omnibus apparebit, ſed diverſimodè, *aliis ferus, ut iudex, aliis manſuetus, ut Salvator*: Lib. adv. Iud. 11. Electos conſolatione, lætitia, & fęlicitate præmiabit. *Quæ illa exultatio Angelorum? quæ gloria reſurgentium Sanctorum? quale regnum exinde juſtorum? qualis civitas nova Hieruſalem?* Tert. l. ad Spect. 30. Præſcitos verò timore, triſtitia, & pęna afficiet. *Quid admirer, tot ſpectans reges, qui in cælum recepti nunciabantur cum ipſo Jove, & ipſi ſuis teſtibus in imis tenebris congemiſcentes? Item præſides, perſecutores dominici nominis ſævioribus, quam ipſi contra Chriſtianos ſævierunt, flammis inſultantibus liqueſcentes? Præterea ſapientes illos Philoſophos coram Diſcipulis ſuis, una conflagrantibus erubeſcentes, quibus ad Deum nihil pertinere ſuadebant, quibus animas nullas affirmabant; etiam poetas, non ad Rhadamanti, nec ad Minois, ſed ad inopinati Chriſti tribunal palpitantes? Tunc magis tragœdi audiendi, magis ſcilicet vocales in ſua propria calamitate tunc hiſtriones cognoſcendi ſolutiores multò per ignem; tunc ſpectandus auriga, in flammea rota totus ruber: tunc Xyſtici contemplandi; non in gymnaſiis, ſed in igne iaculati*. Tertull. Tunc ingrati Judæi qui in Dominum *deſævierunt* perverſitatis ſuæ luentes pœnas: tunc tot ſceleroſi Chriſtiani, qui probroſa ſectantur voluptates, jugis ignis pa-

patientur ardores. Tunc qui Comœdias & Tragœdias captant, qui ſuperba palatia ædificant, qui gaudii, & lætitiæ ſpectacula excogitant, confundentur. *Etenim ſuperſunt alia ſpectacula, ille ultimus & perpetuus judicii dies, ille nationibus inſperatus, ille deriſus, cum tanta ſæculi vetuſtas, & tot ejus nativitates, uno igne haurientur.*

Aſcenſus, & deſcenſus ſolis varios ſuper terram producunt effectus. Dum aſcendit ſol terram fœcundat, ſegetes ad maturitatem perducit, cùm verò deſcendit, jam matura ſunt frumenta, tempus eſt ut colligantur, & in area terantur. Hoc idem in nobis Sol juſtitiæ operatur, nam aſcendens gratiarum ſuarum diffundit dona, beneficiis nos cumulat, ut virtutis feramus fruges. *Si audiſti apud Amos, Qui aſcenſum ſuum ædificat in cœlos, & profuſionem ſuam fundat in terras.*

Tert. Scorp. 10.

Si iſto tempore in quo nobis offertur fœcunditas, ſteriles ſumus, ſi pauperes ſumus nunc, ubi cœleſtibus poſſumus ditari gazis: ſi modò nullum de Chriſti ſanguine fructum percipimus, ſed inſolenter illum pedibus calcamus, timendum nobis eſt, ne manſuetus ille Redemptor, mititatem in judicis iram, & ſeveritatem convertat. Quantò Joab erga Abſalon benevolum ſe demonſtravit, reconciliando filium illum ingratum cum Patre illius David, tantam oſtentavit animadverſionem adverſus rebellem illum filium armatum, ut ſuo afferret parenti necem. En ſpecimen indignationis Chriſti erga ingratos, & ſceleroſos homines. Quantò majora dedit eis benevolentiæ ſigna, tantò majora dabit odii indicia. Chriſtiani vultis Chriſti experiri, non odium ſed amorem, non iram ſed manſuetudinem? Vacate bonis operibus, ad quod ipſemet vos ſtimulat. *Negotiamini dum venio.* Studete virtutibus, ad imitationem Domini, cujus humilitas eſt exaltata.

Luc. 10.

II. PARS

Tert. Apol. 10.

Sublimes humilitate, humiles ſublimitate mutantur, ut patet in Chriſto Domino, cujus ſublimitas fuit conformis, & proportionata ejus humilitati: Utriuſque tres fuit gradus. Nam 1. à cœlo deſcendit ad terram, & terram ſublimat in cœlum, 2. Deiicitur infra Angelos & ſublimatur ſupra Angelos. 3. Humiliatur ſub Patris imperio, & ad Patris ſublimatur ſolium.

1. Caro perſæpè nuncupatur terra, ſicut ſpiritus cœlum. *Ex interpretatione enim figurata carnis, & ſpiritus nos ſumus cœlum & terra;* In humanatione autem Dei filius deſcendit ad terram dum *in utero Virginis caro figuratus, naſcitur homo Deo miſtus.* Et quamvis Chriſti humanitas ſit ex corpore, & anima compoſita, dilectus tamen Diſcipulus ad commendandam Filii Dei humilitatem, non animam, ſed carnem factum prędicat. *Scriptura ut Chriſti humilitatem magis oſtenderet, carnem pro homine poſuit.* Magna ſanè Verbi humilitas, aſſumpſiſſe carnem, nec minor ſublimitas: nam caro terrena in cœlum aſcendit. Quòd cum ſtupore magnus contemplatur Gregorius. *Illa natura cui dictum eſt, Terra es & in terram ibis, & in cœlum ibit;* quòd ſanè prodigium ſapere videtur. *Hodie novum planè & peregrinum ſpectaculum mundo oſtendit, carnem noſtram ſupra ſolium regium evectam.* Tale ac tantum eſt illud miraculum, ut & naturæ ſuperet vires, & rationis excedat lucem. Aſcenſus eſt proprius igni, qui ſemper ſurſum ad ſphæram ſuam fertur, deſcenſus ad terram pertinet, quæ deorſum vergit verſus ſuum centrum. In incarnatione ignis deſcendit: *Ignem veni mittere in terram.* At in Aſcenſione terra gravida ſurſum fertur, quaſi levitas ſit illi connaturalis. Terra ignobilius elementum ſupra cætera elementa elevatur, terra, quæ imum in mundo occupat locum, ſupra cœlos collocatur. *Chriſtus terram levavit in cœlum: recepit ſe intra velamina divina cum carne majeſtas; ſub pedibus Chriſti famulantia æthera jacuerunt.* Apoſtolus ex Chriſti deſcenſu, ejus colligit aſcenſum. Talis tanta eſt ejus elevatio, qualis ac quanta ejus dejectio: *Qui deſcendit in inferiores partes terræ, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos.* Eſt proportio inter ejus humilitatem, & ſublimitatem. *Filius aſcendit in ſuperiora cœlorum, qui & deſcendit in inferiora terræ.* Humilitatis & ſublimitatis termini ſunt diverſi. Terminus à quo humilitatis, eſt ſummum cœlum; terminus ad quem, terra; At è converſo terminus à quo ſublimitatis; eſt terra: terminus ad quem, ſummum cœlum. *Exaltare ſuper cœlos Deus*, ſeu ut habet Chaldaica lectio, *exaltare ſuper Angelos cœlorum:* nam Chriſtus infra Angelos dejectus, ſupra Angelos extollitur.

Tert. li. de Orat. 4.

Tert. Apol. 21.

D. Aug. Ep. 20. ad Honor.

D. Greg. Serm. de Aſcenſ.

Luc.

D. Aug. Serm. de Aſcenſ.

Epheſ. 4.

Tert. l. de Prax. 30.

Pſ. 18.

2. Dei filius eſt *infra Angelos diminutus dum homo fit;* licet enim in natura divina infinitè ſuperet Angelos, in humanitate tamen inferior eſt Angelis: & ut ait D. Bernardus, *etſi præeat majeſtate tamen humilitate ſuccumbit.* Illa Chriſti humilitas infra Angelos, ſublimavit eum ſupra

Tert. l. de Car. ch. 14.

Ser. 23. in Cant.

An-

Digitized by Google

Tert. l. de prax. 37. Tert. l. de cor mil. 14 Ephes. 1. *D Bern. Serm. de Aſcenſ. D. Aug. Serm de Aſcenſ.*

Angelos: Æternus namque Pater *minoravit Filium modico citra Angelos ad terram dimittendo: gloria tamen & honore coronaturus eum, in cœlos reſumendo*. Quòd hodierna feſtivitate adimpletum eſt, nam in Aſcenſione ſua Chriſtus ſupra Seraphinos omnes ſublimatus, *& minoratus primo à Patre modicum quid citra Angelos, & ita gloria & honore coronatus*. Filii humilitas eſt à Patre exaltata, & dejectus intra Angelos Chriſtus, eſt *conſtitutus in cœleſtibus ſupra omnem Principatum, & Poteſtatem, Virtutem, & Dominationem*. Et hujuſmodi exaltatio eſt Chriſto glorioſa, glorioſa Deiparæ, & cunctis glorioſa hominibus. Glorioſa hominibus: fratres enim fraterni ſunt honoris participes. Chriſtus autem eſt hominum frater, & conſequenter *feſtivitas iſta glorioſa eſt hominibus*. Glorioſa Mariæ, quæ Chriſto dedit carnem ſupra Angelos ſublimatam. *Ipſe, & idem cœlos aſcendit, carnem quam de Matre ſuſcepit ſuper aſtra tranſvexit, honorans omnem humanam naturam multo magis maternam*. Tandem glorioſa Chriſto, qui ſupra omnes Angelorum ordines ſublimatus ſedet ad dexteram Patris.

Ter l adv. Prax. 7. Hom 4 ſup Miſſ.

3. *Filius in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimavit eſſe ſe æqualem Deo*, quia ut profundè ratiocinatur Divus Bernardus: (Altiſſimus enim Deus Pater, quamvis omnipotens ſit, non potuit tamen vel æqualem condere creaturam, vel inæqualem gignere filium. Fecit itaque Angelum magnum, ſed non quantus ipſe, & ideò nec altiſſimum, ſolùm autem Unigenitum, quem non fecit, ſed genuit, omnipotens omnipotentem, altiſſimus altiſſimum, æternus æternum, ipſum ſibi per omnia comparari, nec rapinam æſtimari per injuriam.) At filius ille per omnia æqualis Patri, humanatur, fitque minor Patre, & ejus ſubſtratur imperio. In humano Verbo duplicem diſtinguit Apoſtolus formam. Formam ſcilicet Dei & formam ſervi. In forma Dei Filius eſt æqualis Patri: *Qui formam implet Dei, nihil habet minus Deo*. In forma ſervi minor eſt Patre: *Minor in natura hominis*. Humilitate Filii Dei nihil humiliùs, nam cum æqualem cum Patre habet naturam, ęqualia attributa, *tametſi ejuſdem erat cum Deo Patre naturæ particeps, ejuſdem denique majeſtatis, & divinitatis conſors, abjectam tamen humanæ naturæ ſocietatem, & conjunctionem non exhorruit, ſed exinanivit ipſe ſe, quod eſt maximæ humilitatis exemplum*. Quò major fuit Filii Dei dejectio, eò major ejus exaltatio; iiſdem aſcendit quibus deſcendit gradibus & ſicut in incarnatione ab æqualitate deſcendit ad minoritatem; *ſic aſcendit à minoritate ad æqualitatem in Aſcenſione*. Pater Filii remuneravit humilitatem, & quia ſe illius imperio ſubdiderat, in ejus dextera collocatur in cœlo, ubi *ad Patris dexteram præſidet Chriſtus*.

Philipp 2. D. Aug. diſceptat. coll. 1. Paſcent. D Amb. l. 2. de Fid. 4 D. Aug. Ep 120. *Gloſſ. Tert. l. Scorp. 10.*

Inde ſumunt anſam impii, admitiendi inæqualitatem inter divinas perſonas. Nam ſi Pater præbet dexteram Filio, eſt major Filio. Qui enim dat, major eſt eo qui recipit; dare ſiquidem abundantiam & opulentiam denotat: recipere verò innuit egeſtatem, & pauperiem. Verum dato quod Pater det abſque prælatione, & Filius recipiat abſque inopia, & dedecore; Filius digniorem occupat locum quam Pater; Nam ſi Filius ſedet ad dexteram Patris, Pater neceſſariò ſedet ad Filii ſiniſtram, dextera autem eſt ſiniſtra nobilior. Tanta inſolentiam ferre non valens D. Ambroſius ſic fatur; *Attende oculos, intuere, qui ſedeat cum quo ſedeat, ubi ſedeat; Sedet ergo ad dexteram Patris Filius: dic nunc qui de ſæcularibus arbitraris æſtimanda divina, num tibi videtur inferior qui ad dexteram ſedet? num injuria Patris, qui ad ſiniſtram ſedet? Pater honorat, & tu injuriam putas*. Dextera vel ſiniſtra propriè non reperitur in Deo, qui eſt purus ſpiritus. *Ordo ibi divinus eſt, non humanus. Sic à dextris ſedet Filius, ut Pater non ſedeat à ſiniſtris*. Scriptura Filium ad dexteram Patris collocans metaphora utitur, ſeſe intellectui noſtro accommodat, qui res ſpirituales nonniſi ex materialibus concipit, & hic loquendi modus mire denotat, & æqualitatem, quam habet cum Patre Chriſtus, in quantum Deus, & eminentiam gloriæ, ad quam ſublimatur in quantum homo: quæ tanta eſt ut intellectus humani aciem ſuperet.

l. 2. de Fid. 4. *Chryſol. Ser. 58.* *D. Bern. Serm. de Aſcenſ.*

Vidiſti, Chriſtiane, Chriſti humilitatem, & ſublimitatem, deſcenſum, & aſcenſum. Verùm, *ſuo nobis deſcenſu ſuavem ac ſalutarem conſecravit aſcenſum*. Ut enim addit Bernardus, *ab ipſo demonſtranda nobis aſcenſionis via, ne ductoris, imò ſeductoris iniqui, aut veſtigium, aut conſilium ſequeremur*. Duo tibi Chriſtiane, proponuntur exempla. Unum aſcenſionis iniquæ, quę producit deſcenſum: aliud pii deſcenſus, quem ſequitur aſcenſus. Lucifer inſolenter aſcendere volvit, & cecidit: conſilium ſeductoris illius audivit protoparens & corruit: exemplum

per-

perverſi illud ductoris ſequuntur ſuperbi, & eum imitantur in deſcenſu ſicut in aſcenſu. *Aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſes.* Allud exemplum eſt deſcenſus, qui aſcenſu coronatur. Chriſtus deſcendit primò, & poſtea aſcendit: ſuis aſcendere deſcende: *Scio & aſcenſum illum exinde complanatum veſtigiis Domini, & introitum inde reſeratum veſtigiis Chriſti*, qui aſcendit in cœlum, ut ſuam conſummaret dilectionem.

Tert. Scorp. 10.

Sublimatus in conſummationem Chriſtus Dominus, cujus dilectio conſummatur; 1. aperiens cœlum hominibus, 2. in cœlis orans pro hominibus, 3. de cœlo largiens dona hominibus.

III. PARS. *Ter. l. adv. Iud. 14.*

1. Magna ſanè erga homines Chriſti dilectio, *qui aſcenſum ædificat in cœlis utique ſibi, & ſuis*. Ante Chriſti aſcenſionem reſeratum erat cœlum, & animæ Patriarcharum, Prophetarum, & Juſtorum veteris Teſtamenti, expectabant in ſinu Abrahæ fœlicem illum diem, quo Redemptor triumphans paradiſi apervit portas. Animæ criminoſæ, & innocuæ diverſis detinebantur in locis. Criminoſæ in inferno, innocuæ in Abrahæ ſinu. *Hoc mihi differviſſe proficiet, etiam ſubſequens argumentum divitis apud inferos dolentis & pauperis in ſinu Abrahæ requieſcentis.* Trinum locum diſtinguit Tertullianus Infernum, Abrahæ ſinum, & cœleſtem portum. In inferno torquentur reprobi, in ſinu Abrahæ antè aſcenſum Domini, expectant juſti: in cœleſti portu poſt Chriſti aſcenſum præmiantur electi. *Unde apparet ſapienti cuique, qui aliquando Elyſios audierit, eſſe aliqualem localem determinationem, quæ ſinus dicta ſit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorum ejus. Eam itaque regionem, ſinum dico Abrahæ, etſi non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis, interim refrigerium animabus juſtorum.* Multiplex eſt diſcrimen; ſed præſertim trinum, inter infernum, & ſinum Abrahæ. *Aliud enim inferi, & aliud quoque Abrahæ ſinus. Nam & magnum ait intercedere regiones iſtas profundum, & tranſitum utrimque probibere. ſed nec elevaſſet dives oculos: & quidem de longinquo, niſi in ſuperiora, & de altitudinis longinquo, per immenſam illam diſtantiam ſublimitatis, & profunditatis.* 2. In inferno animæ reproborum cruciantur, in ſinu autem Abrahæ animæ juſtorum refrigerantur. Quòd declarat Scriptura in divite ſceleroſo, & paupere Lazaro, inſuper mentionem faciens *Joannes mali tractati: & Herodis male meritati, utriuſque exitum deformans, Herodis tormenta, & Joannis refrigeria.* 3. Animæ criminoſæ nunquam ingredientur cœlum, ſed per totam æternitatem ab eo exulabunt: Animæ vero juſtæ ingredientur cœlum, & interminabili fœlicitate potientur: *Ad quam aſcenſum ſuum Chriſtus ædificat in cœlum, ſecundum Amos, utique ſuis, ubi eſt & locus æternus.* Quanta Chriſti dilectio, qui, ut fatur Tertullianus, *poſt conſummationem rerum*, ſcilicet poſt conſummatum per paſſionem ſuam, humanæ Redemptionis opus, cœlum aperit, & ſibi & ſuis animabus ſcilicet juſtis, quas ſecum conducit ad gloriam! Chriſtianus, Patriarchis, & Prophetis, & Juſtis veteris Teſtamenti longè fœlicior. His enim ante Chriſti aſcenſum non patebat cœlum; poſt Salvatoris autem aſcenſionem *Chriſtiano ante patet cœlum quam via, quia nulla via in cœlum niſi cui patet cœlum: quod qui attigerit, intrabit.* Chriſti erga Chriſtianos conſummata dilectio, in tribus maximè fulget. 1. Quòd eis aperverit cœlum, & nomine ſuo, & nomine Chriſtianorum, qui ſunt ejus membra, cœli ſumpſerit poſſeſſionem. 2. Quòd eis aſcendendi in cœlum viam demonſtraverit. *Quis annuntiabit locum æternum: niſi Chriſtus incedens in juſtitia, loquens viam rectam, odio habens injuſtitiam, & iniquitatem?* 3. Quod in cœlo pro eis orans, & interpellans apud Patrem.

Ter. lib. 5. adv. Mar. 15. *Ter. lib. 4. adv. Mar. 34.* *Tert. Scorp. 10.* *Ter lib. 4. adv. Mar. 24.*

2. *Chriſtus pro hominibus deprecator, & advocatus ipſorum factus.* Trinum munus pro nobis obit in cœlo Chriſtus deprecatoris ſcilicet, pontificis, & advocati. 1. Deprecatoris: quòd apertis terminis aſſeverat Apoſtolus: *Chriſtus Jeſus qui mortuus eſt, imò qui reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis:* Ne quis dicat Chriſtum mortuum quidem eſſe pro nobis, ſed poſt mortem nihil ampliùs egiſſe pro nobis; occurrit Paulus aſſeverans etiam poſt mortem nobis prodeſſe, nam & reſurrexit in exemplar reſurrectionis noſtræ, & aſcendit in cœlum, ut nobis cœlum aperiret, & vitam eundi in cœlum demonſtraret, & in cœlo exiſtens adhuc interpellàt pro nobis. Quòd ipſemet affirmat Dominus: *Ego ad Patrem vado, & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis.* Quid eſt enim rogare, interpellare, niſi petere, intercedere, deprecari, obſecrare? In Cœlo autem Chriſtus eſt *ſem-*

Tert. l de praſ. hær. 13. *Rom. 8.* *Ioan. 14.* *Heb. 7.* *in pſ. 5. par.*

per vivens ad interpellandum pro nobis . Ubi Gregorius Magnus : *Quotidiè orat Chriſtus pro Eccleſia , de quo teſtatur Apoſtolus : quia ſedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis* . Propriè igitur orat in cęlo Chriſtus qua homo , & creatura ; ſi enim Deo ac Domino ſuo debitum religionis cultum exhibet , adorando , laudando , gratias agendo , cur non pro nobis interpellando ? Chriſtus pro nobis oravit in terra , & nunc deprecatur in cęlo : cum hoc tamen diſcrimine, quòd in vita oravit Patrem anxius, ſollicitus , cum lachrimys; nunc verò lætiſſimus , liberrimus , beatiſſimus ; omnis enim anxietas , & triſtitia eſt ab oratione Chriſti glorificati removenda . 2. Oratio quam fecit Chriſtus in hac vita ; fuit meritoria , & impetratoria : & quia in terra ſuum meritum conſummavit, ac proinde, nihil reſtat merendum ac impetrandum , orando in cęlo neque meretur ampliùs , neque impetrat : ſed poſcit , & exigit à Deo jus ſuis meritis debitum , & præmium jam à Patre impetratum , ſcilicet gratiam , & gloriam , eaque quæ ad ſalutem noſtram conducunt : Omnia illa ſua morte promerita , ſibique à Patre promiſſa , reipſa nobis dari , erogari & applicari expoſtulat . 2. Munus obit ſacerdotis : Duplex eſt ſacerdotale munus : unum eſt ſacrificare , aliud eſt orare , utrumque munus pro hominibus in hac vita præſtitit Chriſtus; nam & obtulit ſacrificium cruentum crucis , & adhuc pro nobis deprecatus eſt Patrem , in cęlo autem pro nobis præſtat ſacerdotis officium ; non ſacrificando , quia non eſt ampliùs paſſibilis ; ſed interpellando : Quod bellè declarat Tertullianus : *Jeſus Chriſtus Dei Patris ſummus ſacerdos , qui primo adventu ſuo humana forma , & paſſibili venit in humilitate uſque ad paſſionem ; ipſe etiam effectus hoſtia , per omnia , pro omnibus nobis , qui poſt reſurrectionem ſuam indutus podere , ſacerdos in æternum Dei Patris nuncupatus eſt* . Alii Sancti , etiam ii qui in hac vita fuerunt ſacerdotes : in cęlo pro nobis orant , non tanquam ſacerdotes : (non enim funguntur in cęlis ſacerdotio ;) ſed tanquam privati ſancti , & amici Dei . Hoc proprium eſt Chriſti : ut tanquam Pontifex pro nobis oret : *& appareat nunc vultui Dei pro nobis* . Tandem 3. advocati pro nobis munere fungitur in cælo Chriſtus , ut ait dubius Tertullianus . *Advocationis implens officia , & defenſionis exhibens munera* . In [illegible]ibus ſive civilibus ſive criminalibus , ſapientiores quique , & eloquentiores eliguntur patroni Cauſæ ſuæ quantumvis iniquæ quantumvis gravi , etiam capitali , non diffidebat qui Demoſthenem vel Ciceronem poterat nanciſci patronum , quia ſua eloquentia quocunque volebant , flectebant Judices : *Advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum* , multò longè ſapientiorem Demoſthene , eloquentiorem Tullio , & quovis patrono pro nobis longè ſollicitiorem . Ubi D. Auguſtinus : *Ibi habes advocatum , noli timere , ut perdas cauſam confeſſionis tuæ ; ſi enim in hac vita committit ſe homo diſertæ linguæ , & non timet , committis te Verbo , & periturus es ? Clama , advocatum habemus apud Patrem , qui tot ora habet quot vulnera, quibus cauſæ noſtræ patrocinetur* . Quomodo interpretativè dicitur orare , Patri oſtentans cicatrices vulnerum , quibus meruit , & hæc eſt una ex rationibus cur poſt reſurrectionem plagarum cicatrices ſervavit Dominus ; *ut Patri pro nobis ſupplicans , quale genus mortis pro homine pertulit , ſemper oſtendat* . Marcus Antonius Orator Romanus , cauſam Aquilei cujuſdam qui de capite periclitabatur , apud Senatum perorans , aperto illius ſago multis telis confoſſo , ſanguine conſperſo ac teſtante vulnera , quæ acceperat pro patria magis ad clementiam hoc ſpectaculo Judices , quam ſua eloquentia commovit. Chriſtus cęlum ingreſſus ut appareat vultui Dei pro nobis , *utque reſervatæ in corpore plagę ſalutis humanæ à Patre exigant pretium , & obedientiæ donativum* . Quòd ſi veſtis ſciſſa ; & ſanguine conſperſa movit ad clementiam Judices , quantò magis caro vulneribus dilacerata , ut conſtat ex illo milite , qui de proditione accuſatus , & ut proditor condemnatus , acceſſit ad Senatum , cui Julius præſidebat Cæſar : aperienſque pectus ſuum plagis dilaniatum: En Cæſar cicatrices vulnerum , quæ pro tua gloria militans paſſus ſum; tali ſpectaculo commotus Imperator eum à crimine abſolvit . Stat innocens Chriſtus ante Patrem , cui oſtentat plagarum cicatrices ut ejus iracundiam emolliat , nobiſque benignum , & miſericordem præſtet . Ideò *ſervavit ſigna mortis , ut ſua morte redemptis , quam miſericorditer ſint adjuti propoſitis ſemper ejuſdem mortis renovet indiciis* . Sic orat Chriſtus in cęlo pro hominibus , & ut ſuam adhuc conſummet dilectionem , de cęlo largitur dona hominibus.

L. adv. Jud. 12.

Hebr. 9.
l. de Trin.

1. Joan. 2.

D. Tho. 3. p. q. 54. a. 4.

D. Cyp. lib. 3 de Bapt.

D. Cypr.

3. Fi-

Digitized by Google

Tert. l. adv. Prax. 30. *D. Bern. Serm. 3. de Aſcenſ.*

3. Filius ſublimatus in cœlum, *acceptum à Patre munus effudit Spiritum ſanctum*. Chriſtus mittens de cœlo Spiritum ſanctum demonſtrat tum ſuam divinitatem, tum conſummatam erga homines dilectionem. Divinitatem, quia Spiritus S. cum ſit Deus, neque produci, neque mitti poteſt niſi à Deo. Dilectionem, largiens eis Spiritum ſanctum, ut eos ſuis donis, & gratiis cumulet. *Gratum quoddam commercium inter cœlum, & terram extit celebratum; ut Angelis daretur caro Chriſti, hominibus conſolatio Spiritus ſancti*. Chriſti caro datur Angelis, ut eos lætificet, Spiritus ſanctus datur hominibus ut cœleſtibus eos gazis ditet. Ut autem animadvertit Tertullianus, dum Chriſtus miſit Spiritum ſanctum, dum Spiritum ſanctus ſua nobis largitur dona, *compenſatione res acta eſt, lucratiſumus multa, ut aliqua præſtemus*. Nam Spiritus ſanctus nobis donavit habitus Fidei, Spei & charitatis, gratiam habitualem, & actualem offert, ut virtutis feramus opera: *Porrò munera Dei damno ſunt poſſeſſoribus otioſis, quibus nolle negotiari ad lucrum, probè negotiatur ad ſupplicium*. De gratiis ab Spiritu ſancto acceptis reddenda erit ratio: otioſi qui nullum de eis reportarunt fructum, acerrimè punientur; qui verò cum eis benè negotiati ſunt, abundè præmiabuntur, & interminabili fruentur gloria.

Tert. lib. 5. adv. Mar. 12. *Hildeph. Ep. 15.*

DEVS.

SCHOLIUM.

Divina 1. exiſtentia comprobanda: 2. Majeſtas adoranda: 3. Auctoritas obſervanda. 4. Providentia vindicanda. 5. Trinitas explananda. 6. Proceſſio Spiritus ſancti declaranda.

CONCIO PRIMA.

Tert. l. ad Scap. 2. *Ter. lib. 2. adv. Marc. 2.* *Tert. Apol. 46.*

Nos unum Deum colimus, quem omnes naturaliter noſtis, ad cujus fulgura, & tonitrua contremiſcitis, ad cujus beneficia gaudetis*. Quantumvis Dei exiſtentia hominibus ratione utentibus evidenter pateat; *at nunc negotium patitur Deus omnipotens, Dominus & conditor univerſitatis; ideo tantum opinor, quia à primordio natus eſt, quia nunquam latuit quia ſemper illuxit*, Nam athæi, & politici ejus exiſtentiam negant, idiotæ & deſidioſi eam ignorant; Platonici eam indemonſtrabilem *neque inveniri facilem* affirmant. Verùm Dei exiſtentia, 1. impie & irrationabiliter negatur, 2. culpabiliter ignoratur, 3. inconteſtabiliter probatur.

I. PARS. *Ter. lib. 1. adv. Marc. 11.* *Pſ. 13. v. 1.*

Tantis operibus notitiam ſui armavit Deus, ut ejus exiſtentiam apertè negare non audeat impius, quem ideò inſipientem nuncupat Regius Vates, quia Dei exiſtentiam in aperto poſitam, negat in corde ſuo, *Dixit inſipiens in corde ſuo. Non eſt Deus*. Neque inſipiens duntaxat Dei exiſtentiam negat; ſed multi etiam ſapientes Philoſophi, & ſagaces politici eam hac tempeſtate, vel rident & inſectantur, vel ſaltem in dubium revocant; Licèt (cognitio exiſtentis Dei naturaliter ſit nobis impreſſa: tamen in tantum invalvit pernitioſa hominum malitia, ut dicant non eſſe Deum non quidem exterius, ne ab omnibus creaturis, falſitatis ac impietatis arguerentur, ſed interius & in corde ſuo.) In corde ſuo atheiſmum concipiunt, nec audent tamen verbo proferre, ne impietatis pœnas luant: (Nec enim ipſi ſacrilegi, & deteſtandi quidam Philoſophi, qui perverſa & falſa de Deo ſentiunt, auſi ſunt dicere, Non eſt Deus. Ideo ergo dicit, *in corde ſuo*, quia nemo hoc audet dicere, etiam ſi auſus fuerit cogitare:) Neque rationaliter id poteſt cogitare ut animadvertit D. Anſelmus: (Deus enim eſt id quo majus excogitari non poteſt, quod qui bene, intelligit, utique intelligit idipſum ſic eſſe, ut nec cogitatione queat non eſſe; qui ergo ſic intelligit eſſe Deum nequit eum nõ eſſe cogitare.) Verũ quia hoc ſeculo adeò incremẽtata eſt iniquitas, ut & atheiſmũ mẽte, & cognitione cõcipiatur, & exterius verbo, & ſermone propaletur, hæc impietas ſedar-

D. Damaſc. lib. 1. de Fide Orthod. 3. *D. Aug. in Pſ. 13.* *in Proſol. c. 4*

darguenda eſt ex 1. unanimi hominum confeſſione, 2. pulchra mundi fabricatione, 3. virtutis remuneratione.

Ter. l. 2. ad Nat. 8. 1. *Deum exiſtimo ubique notum, ubique præſentem, ubique dominantem, omnibus colendum, omnibus nominandum.* Nulla eſt gens adeò barbara, & rudis, quæ aliqualem Dei non habeat notitiam: Ut enim ait Divus Hieronymus, *Perſa, Gothus, Ægyptius, Turca, ipſum agnoſcunt,* *Ep. 3. ad Nepotiam.* *Beſſorum, feritas, & pellitorum turba populorum, ſtridorem ſuum in dulce nominis ejus fregerunt melos: & totius mundi una vox, Deus eſt.* Licèt enim ſinguli homines evidentem Dei exiſtentis non habeant notiam; aliqualem tamen, ſaltem confuſam, habent de Deo cognitionem: Quivis homo *Ter. l. adv. Val. 3.* *Deum recognoſcit, quem illi natura commiſit: quem quotidie in operibus omnibus ſentit, hoc ſolo nomine minus notum quod unicum non putavit, quod in numero nominavit, quod in aliis adoravit.* Quòd ut certum aſſeverat Romanæ eloquentiæ princeps. *L. 1. de leg.* *De hominibus nulla gens eſt, neque tam immanſueta, neque tam ferrea, quæ non etiamſi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum ſciat.* Quomodo D. Hieronymus iſtud Jobi intelligit, (Omnes homines vident eum, hoc eſt par naturæ bonum. *Cap. 36.* Notitia creatoris ineſt cordibus, & quamvis aliquis tam pravus ſit ac frigidus, ut alienus eſſe ſtudeat à creatore ſuo, nullus tamen eſt qui ſe abſcondat à calore ejus. Hæc opinio de Dei exiſtentia ita omnium hominum inhæſit mentibus, ut Athenienſes cujuſdam Pithagoræ combuſſerint librum qui in principio continebat, *An Deus ſit.*) *Le Prieur. in lib. de Reſur. 2.* Cantabrigenſis Academiæ fundator cum olim illac tranſiret, audiſſetque diſputantes Theologos *an Deus ſit,* pœnituit illum fundatæ talis Academiæ, in qua de veritate adeò conſpicua ita dubitabatur. Nec minori æſtuant zelo cuncti homines rationis compotes, ægrè ferentes atheiſtarum impietatem *Tert. l. de Reſ. 2.* *adverſus Deum mundi naturaliter motum.* Quod profundè, quamvis longiuſculè demonſtrat Tertullianus, oſtentans ante legem Moyſis populo Iſraelitico datam, antè litterarum uſum, populos etiam barbaros Dei habuiſſe notitiam. *Lib. adv. Marc. 8.* *Hinc itaque conſtantiſſimè dirigam, Deum non eſſe qui ſit hodie incertus, quia retro ignotus: quando quem conſtat eſſe, ex hoc ipſo conſtat quod nunquam fuerit ignotus, ideò nec incertus; Siquidem à primordio rerum, conditor earum cum ipſis pariter compertus; ipſis ad hoc prolatis, ut Deus cognoſceretur, Nec enim ſi aliquanto poſterior Moyſes primus videtur in templo litterarum ſuarum Deum mundi dedicaſſe, idcircò à Pentateucho natales agnitionis ſupputabuntur, cum totus Moyſi ſtylus notitiam creatoris non iſtituat, ſed à primordio enarret: à paradiſo & Adam, non ab Ægypto & Moyſe recenſendam. Denique major popularitas generis humani, ne nominis quidem Moyſis compotes, nedum inſtrumenti: Deum Moyſi tamen norant: etiam tantam idolatria dominationem obumbrante, ſeorſum tamen illum quaſi proprio nomine Deum perhibent, & Deum deorum & ſi Deus dederit, & quod Deo placet, & Deo commendo. Vide an noverint, quem omnia poſſe teſtantur: Nec hoc ullis Moyſis libris debent: ante anima quam prophetia. Animæ enim à primordio conſcientia Dei dos eſt: eadem nec alia, & in Ægyptiis, & in Siris, & Ponticis, Judæorum enim Deum, dicunt animæ Deum.* Plura notata digniſſima dicit Tertullianus, quibus oſtentat indictam eſſe cunctis hominibus naturalem aliquam Dei notitiam. Et meritò; nam cum Deus ſit objectum ſupremi cultus, natura Dei notitiam ſingulis indidit hominibus quibus ejus cultum, & obſervantiam indidit; non enim poſſet coli, niſi eſſe prius conſtiterit: deinde Dei notitiam mutuandam ex mundi pulchritudine demonſtrat.

2. *Digna Deo probabunt Deum,* Ut autem aliorſum docet Tertullianus *grande opus & Dignum Deo mundus:* *Tert. l. 1. adv. Mar. 18. Tert. lib. 1. adv. Mar. 11. Lact. fir. l. 1. c. 3.* qui ſui Authoris notitiam ingenerat: (Quis niſi totaliter cæcus, & ratione privatus hanc vaſtiſſimam molem, tot cœlis, tot elementis, totque aliis corporibus compaginatam, ab aliquo præſtantiſſimo, & divino opifice conſtructam non judicet? qui terram ſtabili infirmitate ſuſpendit, qui cœlum diſtinxit aſtris fulgentibus, qui ſolem rebus humanis clariſſimum ac ſingulare lumen in argumentum ſuæ unicæ majeſtatis accendit:) Nam ut ſapienter *In Pim.* philoſophatur Trimegiſtus: (cum ſtatuam abſque fabro, & pictore fieri nullus aſſerere audeat miram hujus mundi conſtitutionem ſine conditore conſtitiſſe putabimus?) Hoc argumentum ab inductione *In Pſ. 19.* fulcit D. Chryſoſtomus: (Non eſt fundamentum, ergo quomodo ſtat ædificium? non eſt ædificator, quomodo domus facta eſt? non architectus, & quis urbem condidit? non eſt muſicus, & quomodò in munda lira apparet concentus?) Non eſt Deus,

Digitized by Google

Deus, & quomodò productus eſt mundus ex tot diverſis creaturis coadunatus? qui (ante ſacras litteras in teſtimonium Domino deſervivit:) Non eſt omittendus Minutius Fœlix, qui ſic eloquenter ſatur: (Quid poteſt eſſe tam apertum, tam confeſſum, tamque perſpicuum, cum oculos in cœlum ſuſtuleris, & quæ ſunt infra, citraque luſtraveris, quam eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis quo omnis natura inſpiretur, moveatur, alatur, gubernetur? Cœlum ipſum vide quam latè tenditur, quam rapidè volvitur, vel quod in noctem aſtris diſtinguitur, vel quod in diem Sole luſtratur; jam ſciens quod ſit in eo ſummi moderatoris mira, & divina libratio: Quid cum ordo temporum, & fugum ſtabili varietate diſtinguitur, nonnè authorem ſuum parentemque teſtatur? Ver æquè cum ſuis floribus, & æſtas cum ſuis meſſibus, & autumni maturitas grata, & hiberna oblivitas neceſſaria, qui ordo facilè turbaretur, niſi maxima ratione conſiſteret. Jam providentię quantæ eſt ne hyems ſola glacie ureret, ut ſola æſtas ardore torreret, autumni & veris inferere medium temperamentum?)

D. Proſper l. 2. de voc. Gent. 1. in O.2.

Apta mundi diſpoſitio, regularis cœlorum motus, continua temporum viciſſitudo: evidenter oſtentant mundum non fuiſſe fortuitò formatum, neque caſu gubernatum, ſed à ſupremo molitum artifice, ejus ſapientia modoratum. (Quis adeò rationis expers, ut hoc quo neque formoſius quidquam, nec diſpoſitius, nec in Propoſito conſtantius, exiſtimet fortuitum, & caſu volubile, & non à ſuprema aliqua ratione ordinatum?) Profectò niſi ſupremus eſſet moderator, neque mundus tam pulchrè concineretur, neque in tanta varietate firmus, & conſtans permaneret: Mundus iſte ordinatiſſima ſua mutabilitate, & mobilitate, & viſibilium omnium pulcherrima ſpecie, quodammodo tacitus, & factum ſe eſſe, & nonniſi à Deo ineffabiliter pulchro fieri ſe potuiſſe, proclamat.

Senec. l. 1. Quæ. Nat. in Præfat.

D. Aug. l. 14. de civ. 4.

Triplex eſt via, qua ex mundo cognoſcitur Deus: ſcilicet relationis ſeu cauſalitatis, eminentiæ ſeu affirmationis; negationis ſeu remotionis. 1. Via relationis ſeu cauſalitatis, qua ab effectibus devenitur ad primam cauſam; à qua cuncta creata eſſentialiter, dependent, & ex molitione mundi cognoſcitur *Deus naturæ auctor.* 2. Via eminentiæ ſeu affirmationis, Deo abſque ullo defectu omnes creatas tribuimus perfectiones, quia nulla eſt perfectio in effectu quæ in cauſa ejus æquivoca eminenter non contineatur; quomodo mundus ſua pulchritudine Dei prædicat majeſtatem. *Quod colimus, Deus unus eſt, qui totam molem iſtam, cum omni inſtrumenta elementorum, corporum, ſpirituum, verbo, quo juſſit, ratione qua diſpoſuit, virtute qua potuit, de nihilo expreſſit in ornamentum majeſtatis ſuæ: unde & Græci nomen mundo Koſmon accommodaverunt.* 3. Via negationis ſeu remotionis, defectus creaturarum removemus à Deo, confitentes tantam eſſe ejus perfectionem, ut omnem humanam ſuperet cognitionem, & exiſtimationem: *Inviſibilis eſt, etſi videatur incomprehenſibilis eſt, etſi per gratiam repræſentetur: inæſtimabilis, etſi humanis ſenſibus æſtimetur: ideo verus, & tantus eſt; hoc eſt quod Deum æſtimari facit, dum æſtimari non capit.* Licèt Dei exiſtentia, & perfectio in creaturis appareat tanquam in ſuis veſtigiis, vel imaginibus; in ſua tamen natura eſt inviſibilis oculis corporis quia eſt ſpiritualis: etſi ejus majeſtas in ſuis fulgeat effectibus, tamen comprehendi nequit, quia eſt infinita: & quantumvis æſtimetur ab hominibus Dei magnitudo, inæſtimabilis eſt, omnemque creatam ſuperat exiſtimationem. *Cæterum quod videri communiter, quod comprehendi, quòd æſtimari poteſt, minus eſt, & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & ſenſibus quibus invenitur: quod vero immenſum eſt, ſoli ſibi notum eſt.*

Tert. Apol. 17.

Tert. ibid.

Tert.

Deus à cunctis ſimul Beatis, hominibus & Angelis, neque comprehendi, neque tota ejus perfectio poteſt æſtimari; quia ut dignè poſſit exiſtimari, & omnimodè comprehendi, debet tanta eſſe perfectio in exiſtimante, & comprehendente quanta in Deo: nulla autem creatura eſt infinitè perfecta; ideoque nequit Deum æſtimare, & comprehendere quantum eſt comprehenſibilis, & æſtimabilis: *& ita Deum vis magnitudinis, & notum hominibus obiicit, & ignotum.* Notum & ignotum Beatis: Notum, quia clarè eum vident: ignotum, quia eum non comprehendunt. Notum, & ignotum Chriſtianis viatoribus: Notum quia per fidem eum cognoſcunt: ignotum quia ejus naturam intuitivè non vident. Notum & ignotum ſingulis hominibus: ignotum, quia naturaliter perſonarum non agnoſcunt trinitatem. *Nemo ſcit, qui ſcit, Pater niſi Filius, atque ita Chriſtus ignotum Deum prædicavit:* Notum, quia Dei exiſtentiam cognoſcunt ex virtutis etiam remuneratione.

Tert.

Tert. l. 4. adv. Mar. 45.

Tert. l. de An. 26.

Digitized by Google

Apo. 1. 3. A Romanis cauſas expoſtulat Tertullianus cur ex hominibus Deos efficiant. *In primis quidem neceſſe eſt concedatis eſſe aliquem ſublimiorem Deum, & mancipem quemdam divinitatis, qui ex hominibus Deos fecerit. Nam neque ſibi illi potuiſſent ſumere divinitatem, quam non habebant, nec alius præſtare eam non habentibus, niſi qui propriè poſſidebat. Cæterum ſi nemo eſſet, qui deos faceret, fruſtra præſumitis deos factos auferendo factorem. Certè quidem ſi ipſi ſe facere potuiſſent, numquam homines fuiſſent, poſſidentes ſcilicet melioris conditionis poteſtatem. Igitur ſi eſt qui faciat deos, revertor ad cauſas examinandas faciendorum ex hominibus deorum.* Hanc ſolvunt Romani difficultatem, *reſpondentes collationem divinitatis meritorum remunerandorum fuiſſe rationem.* Inde ad hominem arguit Tertullianus, & Dei qui merita remuneret colligit exiſtentiam: *Et hinc concedistis opinor, illum Deum deorum juſtitia præcellere, qui nec temerè, nec indignè, nec prodigè tantum præmium diſpenſarit...* Beati qui in cœlo regnant dii nuncupantur; Deus qui in medio deorum diiudicat, dedit illis fœlicitatem ſuis meritis commenſuratam. Magnus ille Deus ju-
Apol. 18. ſtitia præcellens, ſicut bonos præmiat, ita improbos ſupplicio mulctat: quo utitur Tertullianus argumento, ut Dei unici demonſtret exiſtentiam; *Qui univerſa condiderit, qui hominem de humo exſtruxerit, qui ſæculum certis temporum diſpoſitionibus, & exitibus ordinaverit; exinde qui ſigna majeſtatis ſuæ judicantis ediderit; per imbres, per ignes, qui demerendo ſibi diſciplinas determinaverit, quas ignoratis aut deſeritis, ſed obſervantibus præmia deſtinarit: qui producto ævo, iſto judicaturus ſit ſuos cultores, in Vitæ æternæ retributionem, profanos in ignem æquè perpetem & jugem, ſuſcitatis omnibus ab initio defunctis, & deformatis, & recenſitis ad utriuſque meriti diſpunctionem.* Si autem non exiſtit Deus virtutum remunerator, vitiorum ultor, virtus omnis deſtruitur, & ad quodvis vitium fræna laxantur; quia nec ſpes mercedis ſtimulat ad virtutem, nec ſupplicii timor à vitiis avocat. Impius autem quantumvis dicat in corde ſuo, Non eſt Deus; quantumvis attrociſſimus quibuſque ſe immergat ſceleribus, Dei timorem ab anima ſua pænitus expellere nequit: ſed ad fulgura, & tonitrua, & cujuſvis rei nocivæ, & adverſantis occurſum, expaveſcit. Unde de impio ſic
15. fatur Job; *Tetendit adverſus Deum manum ſuam, & contra omnipotentem roboratus eſt, cucurrit adverſus eum erecto collo, & pingui cervice armatus eſt: veruntamen ſonitus terroris ſemper in auribus illius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur;* & ita vel invitus ſuum ſentit judicem, qui punit impium, à quo negatur, nec parcit otioſo, à quo culpabiliter ignoratur.

II PARS
Invenio planè ignotis deis aras proſtitutas: ſed Attica idololatria eſt. Ita enim nota eſt naturaliter hominibus exiſtentia Dei, ut 1. non debeat ignorari, 2. non poſſit ignorari, 3. nequeat niſi culpabiliter ignorari. Ter. lib. 2. adv. Mar. 9.

1. *Prima bonitas Creatoris, qua ſe noluit Deus in æternum latere, id eſt non eſſe aliquid, cur Deus cognoſceretur. Quid enim tam bonum quàm notitia & fructus Dei?* Ter. lib. 2. adv. Mar. 3. Deus eſt infinitè cognoſcibilis, quia cognoſcibilitas eſt proportionata divinæ naturæ. Deus infinitè cognoſcibilis ſeipſum ab æterno infinitè cognoſcit; quia nõ erat creatura quæ Deum cognoſceret, conveniens fuit, ut hominem produceret divinæ notitiæ capacem. *Optabat Deum cognoſci: bonum hoc utique, & rationale. Oportebat dignum aliquid eſſe, quod Deum cognoſceret, quid tam dignum proſpici poſſet quam imago, & ſimilitudo Dei? & hoc bonum ſine dubio, & rationale.* Tert. lib. 1. adv. Mar. 6. Quòd ſi bonum, & rationale eſt Deum ab homine cognoſci, malum, & irrationale eſt Deum ab homine ignorari, idcircò Deus neque debuit, neque potuit ignorari.

2. *Sed breviſſimè proponam, & breviſſimè exequar, præſcribens nec ignorari debuiſſe nomine benignitatis, nec potuiſſe nomine magnitudinis.* Tert. lib. 1. adv. Mar. 9. Dei autem magnitudo, & benignitas, ex creaturarum bonitate, & magnitudine eſt inveſtiganda; niſi enim eſſet bonus; nec bona potuiſſet producere, & niſi eſſet magnus, nec magna potuiſſe operari. *Ex operibus inceunda probationes. Opera creatoris utrumque teſtantur, & bonitatem ejus, qua bona, & potentiam, qua tanta, & quidem ex nihilo, Vel ſic magna dum bona, vel ſic Deus potens dum omnia ipſius, unde & omnipotens.* Tert. lib. 2. adv. Mar. 5. Dei opera, ejus potentiam, bonitatem, & magnitudinem teſtantur. Potentiam, quia producta de nihilo, ſolus autem Deus poteſt de nihilo creare. Bonitatem, quia ex bonitate effectus, bonitas cauſæ rectè colligitur, *& ita bonus dum Deus.* Magnitudinem, nam *magnificentia auctoris ex operum diverſitate ſignatur. Quia vero numquam Deus latebit, numquam*

Ter. l adv. Herm. 11. Tert. l. de An 8. Tert. lib. 1. adv. Mar. 9.

Digitized by Google

quam Deus deerit, ſemper intelligetur,
Tertull. l. adv. Her. 11. *ſemper audietur, etiam videbitur* in ſuis
ſcilicet operibus, quæ ejus exiſtentiam
Tert. l. de An. 8. adeò evidentor prædicant, ut nequeat ni-
Tert. l. 1. adv. Mar. 9. ſi culpabiliter ignorari.

3. *Nos definimus Deum primo natura*
Tert. l. 1. adv Mar. 9. *cognoſcendum, dehinc doctrina recognoſcendum; natura, ex operibus; doctrina, ex prædicationibus.* Ita ex operibus patet Deus ut nequeat niſi culpabiliter ignorari. Chriſtianus qui Deum non cognoſcit, neque recognoſcit, inexcuſabilis eſt, quia agit contra chriſtianam diſciplinam, quæ docet Dei cultum, & contra notitiã Dei, quam ex ejus mutuatur operibus: *Cum*
Tert. l. de Pæn. 4. *etiam ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna, quia Deum in aperto conſtitu'um, & vel ipſis cœleſtibus bonis comprehenſibilem ignorari non licet.* Trina eſt ignorantia: invincibilis, craſſa, & affectata. Invincibilis nullo ſtudio, nullaque exercitatione, & diligentia ſuperari poteſt: craſſa, parum, aut nihil diligentiæ adhibet ad eam rem percipiendam, quam quis ſcilicet tenetur: affectata, qua quis voluntariè ea ignorat, quæ ſcire tenetur, ut ſic liberiùs peccet: Prima totam tollit malitiam: ſecunda, partem malitiæ: tertia, ipſam auget, quia affectat ignorare mandatum, vel prohibitum, ut præceptum omittat, prohibitum committat. Neque Chriſtianus, neque infidelis cõpos rationis laborat invincibili Dei ignoran-
Tertull. Apol. 17. tia. Non Chriſtianus: nam *Deum quilibet opifex Chriſtianus, & invenit, & oſtendit; & exinde totum quod in Deo quæritur, re quoque aſſignat.* Non infidelis, quia igno-
D. Auguſ. l. 3. de lib. arb. 13. rantia invincibilis excuſat à tota culpa. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere, quod agneſcis.* Apoſtolus autem inexcuſabiles declarat etiam Gentiles, qui Deum ignorant, etenim ſi homo poſſet inculpabiliter verum ignorare Deum, poſſet etiam ſine culpa idola colere, & ita ratione illius invincibilis ignorantiæ excuſari ab idolola-
L. de idol. 1. tria. Ut autem aſſeverat Tertull. *principa-*
Tert. l. de An. 4. *le crimen generis humani, ſummus ſæculi reatus, tota cauſa iudicii, idololatria.* Quod ſi Deum ignorari non licèt, *quanto cognitum deſpici periculoſum eſt?* & ſi idololatrę, & infideles ab Apoſtolo inexcuſabiles prędicãtur, & inſipientia mulctãtur, eò quòd *cum cognoviſſent Deum, non ſicut*
Rom. 1. Tert lib 4 adv Mar. 17. *Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt:* quan-
tò à fortiori magis criminoſi, & graviori- Tert. lib. adv. Her. 19.
bus digni ſunt ſuppliciis Chriſtiani, qui *per agnitionem Dei pleniorem*, magis eum recognoſcere, & glorificare debebant? Verum *ad Dei perſuaſionem* exiſtentia ejus incontestabiliter adhùc probatur.

Creator enim ex hoc eſt Deus, & indubitatus Deus, quia omnia ipſius, & nihil extraneum illi. III. PARS. Tert lib. 1 adv. Mar. 10. Dei exiſtentiam non à priori, ſed à poſteriori evidenter probatur Philoſophus; tum oſtendens *de teſtimoniis operum* Tert. l de Reſ. 2. Deum eſſe primam cauſam efficientem, à qua cunctę eſſentialiter dependent creaturę: tum demonſtrans Deum finem ultimum ad quem cuncta ordinantur: *Sic multa in Dei gloriam dum varia.* Tert. l. de An. 8. Verùm omiſſis his rationibus metaphyſicis, Dei exiſtentia incontestabiliter probatur ex 1. Scripturarum oraculo, 2. creaturarum depoſito: 3. Animæ teſtimonio.

1. Deus ſuæ exiſtentiæ *tantos habet te-* Tert. lib. 1. adv Mar. 5.
ſtes, quantos fecit Prophetas, ut de ejus veritate nullus dubitare valeat. *Sed quod* Tertull. Apol. 18.
plenius, & impreſſius tam ipſum, quam diſpoſitiones eius, & voluntatem adiremus, inſtrumentum adiecit litteraturæ, ſi qui velit de Deo inquirere, & inquiſito invenire, & invento credere, & credito deſervire. Viros enim iuſtitia, & innocentia dignos Deum noſſe, & oſtendere à primordio in ſæculum emiſit ſpiritu divino inundatos, quo prædicarent Deum unicum eſſe. Quos diximus prædicatores prophetæ de officio præfandi vocantur. Dei exiſtentiam non minus novum, quam vetus teſtatur Teſtamentum. Hanc Apoſtoli, & Evangeliſtæ verbo prædicarunt, miraculis comprobarunt, & litteris conſignarunt. *Voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem divinitatis edebant, in the-* Tertull. Apol. 18.
ſauris litterarum manent, nec iſtæ nunc latent. Ex Durando autem; (triplex eſt liber in quo Deus ſeipſum velut exaravit, & inſcripſit.) Primus, eſt liber creaturarum mundi: Secundus Prophetarum, & veteris Teſtamenti: Tertius Evangeliſtarum, & novi Teſtamenti. Primum præbuit cunctis hominibus, & præſertim Philoſophis legendum, dicente Apoſtolo: (Inviſibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciũtur. Seu, ut ait Tertullianus. *Inviſibilia ejus à cognitione mundi, de factitamentis intelle-*
cta viſuntur. Secundum librum prębuit Ju- Rom. 1. L. b. ad Herm. 15.
dæis, dicente Eccleſiaſtico: *Occulta proverbiorum exquiret Sapiens, & in Prophetis vacabit.* Tertium verò obtulit Chriſtianis, &
fidelibus dicente Apoſtolo: *Quæcunque* Cap. 19.

Digitized by Google

Rom. 15. *ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam, ſcripta ſunt*. Chriſtiani ex Evangelio inſtrumento Dei colligunt notitiam; Judæi ex veteri Teſtamento ad illius cognitionem aſſurgunt. Philoſophi ex creaturarum teſtimonio ejus cognoſcunt exiſtentiam.

2. *Habet Deus teſtimonia, totum hoc,* *Tert. l. 1. adv. Mar 10.* *quod ſumus, & in quo ſumus*. Totum hoc quod ſumus Dei prædicat magnificentiam, nihil enim magis divinam potentiam, infinitamque ejus ſapientiam commendat, quàm admiranda compago humani corporis. *Min. in Oct.* *Ipſa præcipuè forma noſtræ pulchritudo Deum fatetur artificem*. Totum in quo ſumus, Dei magnificentiam repræſentat, quapropter Triſmegiſtus contemplatur mundum velut librum divinitatis, & ſpeculum divinorum, in quo ſe ipſum depinxit Deus. In hoc libro ſtuduerunt non ſolum ſancti, ſed etiam veteres Philoſophi. Mundum vocitat adhuc *Lib. de Vnit. Dei.* Philo Judæus Dei templum. (Dei templum alterum ſummum, verumque *L. 2. de V cat. Gen. 1.* exiſtimandum eſt mundus, ſcilicet hic univerſus.) Quem in teſtimonio Dei advocat ſanctus Proſper: (Quod eſt teſtimonium, quod ſemper Domino deſervivit, & nunquam de ejus bonitate, & poteſtate conticuit, niſi ipſa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & enarrabilium beneficiorum ejus dives, & ordinata largitio: per quam humanis cordibus, quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorum, & voluminibus temporum, communis, & publicæ divinæ inſtitutionis doctrina legeretur; Cçlum ergo, mare, terra, & omnia, quæ in eis ſunt, conſono ſpeciei ſuæ ordinationiſque concentu, proteſtabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetuam majeſtatem ſui loquebantur auctoris: & tamen maximus hominum numerus hanc vocem non intelligit.) Mundus igitur, & creaturæ, quç in eo ſunt, ſunt Dei ſpecies, & imagines, quæ nobis Dei deſignant pulchritudinem: *A magnitudine ſpeciei, & creaturæ, co-* *Sap. 25.* *gnoſcibiliter poterit Creator eorum videri*. Sunt Dei ſpecula, quæ divinas repræſentant perfectiones; ſunt ſui artificis præcones, nulla eſt tam elinguis, quæ tacito ſermone non clamitet: (Ipſe fecit nos, & non ipſæ nos:) Sunt teſtes omni exceptione majores, qui de Deo irrevocabile ferunt teſtimonium. *Tertull. Apol. 17.* *Vultis ex operibus ipſius tot, ac talibus, quibus continemur, quibus ſuſtin.mur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur?* At proh dolor! in ſacro hoc libro Dei exiſtentiam non legunt impii, in perſpicuo illo ſpeculo divinas ejus non intuentur perfectiones, obturant aures, ne audiant creaturarum voces, earum teſtimonium in dubium revocant, & Deum non venerantur, quem ignorare non poſſunt. *Et hæc eſt ſumma delicti nolentium recognoſcere* *Tertull. Apol. 17.* *quem ignorare non poſſunt*, etiam ex animæ ipſius teſtimonio.

3. *Vultis ex anima ipſius teſtimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis* *Tertull. Apol. 17.* *preſſa, licèt inſtitutionibus pravis circumſcripta, licèt libidinibus, ac concupiſcentiis evigorata, licèt falſis deis exancillata*. Advocat teſtimonium animæ, non religione veri Dei inſtructæ, ſed idololatriæ mancipatæ; non virtutis ſtudioſæ, ſed vitiis deditæ: non bonis diſciplinis eruditæ, ſed pravis inſtitutionibus educatæ. *Cum tamen reſipiſcit, ut ex crapula, ut ex ſomno, ut ex aliqua valetudine, & ſanitatem ſuam potitur, Deum nominat, hoc ſolo nomine, quia proprio Dei veri, Deus magnus, Deus bonus, & quod Deus dederit, omnium vox eſt. Judicem quoque conteſtatur illum, Deus videt, & Deo commendo, & Deus mihi reddet. O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ! Denique pronuntians hæc, non ad capitolium, ſed ad cœlum reſpicit: novit enim ſedem Dei vivi, ab illo, & inde deſcendit*. Mirum non eſt, quod anima Chriſtiana Dei teſtetur exiſtentiam, ejuſque enarret perfectiones; quia in ſchola religionis erudita divinas didicit perfectiones: Sed ſtupendum ſanè eſt, quod anima idololatriæ dedita, pravè erudita, ſceleribus contaminata, naturaliter Deum nominet, Deum cognoſcat, ejuſque teſtetur veritatem, bonitatem, magnitudinem, beneficentiam, juſtitiam. Tale teſtimonium impietatem confundit, & penitus evertit. Eodem argumento atheos pulſat aliorſum Tertullianus, & teſtimonium prodit animæ rudis, impolitç, ineruditç, & inexercitæ, quç tamen ſe ſola, abſque ullo magiſtro Deum agnoſcit, & prædicat. *Conſiſte in medio anima, ſed non eam* *Lib. de Teſt. An. 1* *te advoco, quæ ſcholis formata, bibliothecis exercitata, academiis, & porticibus atticis paſta, ſapientiam ructas. Te ſimplicem, & rudem, & impolitam, & idioticam compello, qualem ſe habent, qui te ſolam habent, illam ipſam de compito, de trivio, & textrina totam, imperitia tua mihi opus eſt, quoniam ali-*

quan-

Digitized by Google

quantulæ peritiæ nemo credit : ea expoſtulo, quæ tecum homini infers, quæ autem Cap. 2. *ex ſemetipſa, aut ex quocunque auctore tuo ſentire didiciſti. Non es, quod ſciam, Chriſtiana : fieri enim, non naſci ſoles Chriſtiana. Tamen nunc à te teſtimonium flagitant Chriſtiani, ab extranea adverſus tuos, ut vel tibi erubeſcant, quod nos ob ea oderint, & irrideant, quæ te nunc conſciam detineant. Non placemus Deum prædicantes hoc nomine unicè unicum, à quo omnia, & ſub quo univerſa. Dic teſtimonium ſi ita ſcis; Nam te quoque palam, & tota libertate, quia non licèt nobis, domi, aut foris audimus, ita pronuntiare, quod Deus dederit, & ſi Deus voluerit. Ea vocè, & aliquem eſſe ſignificas, & omnem illi confiteris poteſtatem, ad cujus ſpectas voluntatem. De natura quoque Dei, quam prædicamus, nec te latet Deus bonus, Deus benefacit, tua vox eſt. Benedicat te Deus, tam facilè pronuntias, quam Chriſtiano neceſſe eſt. Hinc ergo tibi anima de conſcientia ſuppetit domi ac feris, nullo irridente, vel probibente prædicare, Deus videt omnia, & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus inter nos judicabit.* Undè animæ tàlis de Deo notitia? Non à chriſtiana religione, quia illam non profitetur : non de eruditione, quia nullis eſt inſtructa litteris; ſed à natura, ſeu potiùs à Deo auctore naturæ, qui ei ſui notitiam indidit, ut impii qui voces creaturarum Deum proclamantium non audiunt, teſtimonio Cap. 2. ipſius animæ convincantur. *Hæc teſtimonia animæ quantò vera, tantò ſimplicia; quantò ſimplicia, tantò vulgaria; quantò vulgaria, tantò communia; quantò communia, tantò naturalia : quantò naturalia, tantò divina. Non puto cuiquam frivolum, & frigidum videri poſſe, ſi recogitet naturæ majeſtatem, ex qua cenſentur auctoritas animæ : quantum dederis magiſtræ, tantum adjudicabis diſcipulæ. Magiſtra natura, anima diſcipula :* Cap. 5. *quidquid aut illa edocuit, aut iſta perdidicit, à Deo traditum eſt, magiſtro ſcilicet ipſius magiſtræ.*

Stabilita Dei exiſtentia naturali animæ teſtimonio, objectionem ab impiis fieri ſolitam adducit Tertullianus. *Sed qui ejuſmodi eruptiones animæ non putavit doctrinam eſſe naturæ congenitæ, & ingenitæ conſcientiæ tacitæ commiſſa, dicet potiùs diventilatis in vulgus opinionibus, publicatarum litterarum uſum iam, & quaſi vitium corroboratum taliter ſermocinandi.* Huic evaſioni multimodè occurrit Tertullianus, 1. Animam eſſe omni litteratura priorem, & conſequenter naturalem Dei notitiam non mutuaſſe à litteratura. *Certè prior eſt anima, quam littera, & prior ſermo, quam liber, & prior ſenſus, quam ſtylus, & prior homo ipſe, quam Philoſophus, & Poeta : Numquid ergo credendum eſt, ante litteraturam, & divulgationem ejus, mutos ab hujuſmodi pronuntiationibus homines vixiſſe? Nemo Deum, & bonitatem eius loquebatur, opinor ſermo, imò nec ullus eſſe poterat, antequam litteræ in ſæculo germinaſſent, antequam Mercurius, opinor, natus fuiſſet.* 2. Unde litteræ notitiam Dei didicerunt, & ſeminaverunt, ſi ante litteras, nulla mens de Deo cogitaverat? *Et unde ordo ipſis litteris contingit, noſſe, & in uſum loquelæ diſſeminare, quod nulla unquam mens conceperat, aut lingua protulerat, aut auris exceperat?* 3. Vel anima hunc loquendi de Deo modum accepit à litteris, & ſententiis humanis, vel à litteris Dei, & Scripturæ ſacræ oraculis, vel à natura, omni litteratura Cap. 6. anteriori; vel tandem à Deo formata eſt animæ conſcientia. *Quid igitur vis, homo, de humanis ſententiis litterarum tuarum exiſſe hæc in uſus communis calloſitatem? Crede itaque, & tuis, & commentariis noſtris*, de quibus ſapientia humana mutuata eſt Dei notitiam. *Tan-* Cap. 6. *tò magis crede divinis.* Scriptura enim ſacra divina eſt, utpotè à Deo revelata. *Sed de animæ ipſius arbitrio perinde crede naturæ*, quæ Dei teſtatur exiſtentiam; *Elige, quam ex his fidelibus ſororem obſerves veritatis; Si de tuis litteris dubitas, neque Deus, neque natura mentitur : Ut & naturæ, & Deo credas, crede animæ, ita fiet, ut, & tibi credas.* 4. Non ſolùm animæ Romæ, aut Athenis nutritæ, ubi litteræ, & ſcientiæ vigent, Deum cognoſcunt, & Deum nominant; ſed etiam Barbarorum, Cap. 6. qui nunquam de ſcholis, & academiis aliquid audierunt. *Vanus es, ſi huic linguæ ſoli aut Græcæ, quæ propinquæ inter ſe habentur, reputabis eiuſmodi, ut naturæ univerſalitatem, non Latinis, nec Argivis ſolis, anima de cœlo cadit. Omnium gentium unus homo varium nomen eſt : una anima, varia vox, unus ſpiritus, varius ſonus, propria cuique genti loquela, ſed loquelæ materia communis, Deus ubique, & bonitas Deus ubique.* Omnes homines ſunt ejuſdem ſpeciei, cunctis animabus eadem eſt ratio eſſentialis, licèt individua-

liter diſcriminentur, & diverſis utantur linguis, in Dei tamen notitia, & appellatione naturaliter conveniunt. Modò *animam conveni, cur Deum nominat*. Ut atheorum confundat impietatem, 2. ut otioſiorum arguat ignorantiam, 3. ut Chriſtianorum condemnet negligentiam, qui Deum credentes, Deum non colunt, 4. ut Dei ingeneret venerationem, qui cultores ſuos largiter præmiat.

CONCIO SECUNDA

Tertull. Apol. 24. Chriſtianos olim tanquam irreligioſos inſequebantur gentiles; qui ab hac calumnia ſe vindicant, & ethnicos hujus criminis reos demonſtrant, colentes tanquam Deos homines qui dii non erant: *Si enim non ſunt dii pro certo, nec religio pro certo eſt: ſi religio non eſt, quia nec dii pro certo, nec nos pro certo rei ſumus læſæ religionis. At è contrario in vos exprobratio reſultavit, qui mendacium colentes, veram religionem veri Dei non modo negligendo, quin inſuper expugnando verum committitis crimen veræ irreligioſitatis*. Trina potiſſimum ratione gentiles erant irreligioſi: Tum quia unicum negantes Deum plures affirmabant: Tum quia verum dedignantes Deum, falſos colebant: Tum quia Sanctum inſequentes Deum, homines crimi noſiſſimos, tanquam deos venerabantur. Chriſtiani è contra religioſiſſimi erant; nam numerum Deorum impugnantes, ficticios reſpuentes Deos, & ſceleratos homines pro diis agnoſcere recuſantes, Deum unicum, verum, & ſanctum colebant: *Tertull. Apol. 24.* *& ita credendus, colendusque, ut fides, ut diſciplina depoſita eſt Chriſtianorum*, quę Deum unicum, verum, & ſanctum adorat, & colit, 1. unicè, 2. verè, 3. ſanctè.

I. PARS. Scorp. 2. Nihil eſt, quod tantoperè præcipiat Deus, ac ſui cultum, & adorationem, neque quod adeò prohibeat, ac idololatriam, & idolorum venerationem. *Ego ſum, inquit, Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti. Non erunt tibi Dii alii præter me. Non facies tibi ſimulachrum eorum, quæ in cælo, & in terra deorſum, & quæ in mari infra terram. Non adorabis ea, neque famulaberis eis. Ego enim Dominus Deus tuus*. Et in Deuteronomio: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt: illi famulaberis ſoli*. Et hæc quidem prima per Moyſen dicta ſunt à Domino: *Sed, & deinceps omnes os Prophetarum ejuſdem Dei vocibus ſonat, eandem legem ſuam eorundem præceptorum inſtauratione cumulantis, nec aliud primum tam principaliter denuntiantis, quam ab omni factura, & cultura idolorum cavere*. Hæc, & alia plura præcepta Dei cultum mandantia, idololatriamque prohibentia, manifeſtè denotant, quantum Deus ſui exoptet adorationem, & quantum idololatriam averſetur: *Hinc igitur ſi à primordio conſtat, & prohibitam, de tot tantiſque præceptis, & nunquam impunè commiſſam, de tot tantiſque documentis, nec ullum tam ſuperbum crimen apud Deum deputari, quam huiuſmodi transgreſſionem*. Verum quantumvis ſit criminoſa idololatria tot præceptis prohibita, tantis punita ſuppliciis, Deoque odioſa, & contumelioſa; Iſraelitæ olim *ab illo maximè in idololatriam exorbitaverunt*: & hac tempeſtate ſunt multi ſceleroſi Chriſtiani, qui 1. Deo cultum, & adorationem denegant, 2. idola colunt, & multiplicant, 3. plùs falſos Deos, quàm Deum verum exiſtimant.

1. *Benè quod omnium Deus eſt, cuius velimus, aut nolimus omnes ſumus*. Nullus eſt homo qui ad Deum non pertineat, quique Deum ut ſuum authorem colere, & adorare non teneatur. *Tertull. Apol. 14.* Preceptum decalogi Dei mandans cultum, non eſt ceremoniale, aut poſitivum dumtaxat, ſed naturale, in cordibus cunctorum hominum inditum. Nullus eſt homo qui quamdam non habeat Dei notitiam, & qui naturaliter Deum colendum non agnoſcat. At Chriſtiani, ultra notitiam Dei naturalem divinitus illuſtrati ſunt, *propria religionis pignora, qua Deum natura de proximo colentes* ſummam ei deferunt adorationem. *Tert. l. de Cor. mil.* Plures ſunt tamen ſceleroſi Chriſtiani, qui Deum nullatenus adorant, qui diebus dominicis divino cultui dicatis nullum religionis actum præſtant; quibus idipſum exprobrari poteſt, quod ethnicis Tertullianus: *Vos impii, & ſacrilegi, & irreligioſi erga Deos veſtros deprehendimini, qui quos præſumitis eſſe, negligitis*. Si gentiles de impietate culpantur negligentes falſos deos; quantò crimonioſiores ſunt Chriſtiani, qui verum Deum credentes, contemnunt, neque ullum religionis honorem deferunt? *Sed apud vos quodvis colere ius præter Deum verum*. Urbani erga magnates, civiles erga æquales, obſervantes erga principes: nam ſuperioribus, & regibus civilem exhibent cultum, & religioſum Deo denegant: & quod eſt deflendum magis, neglecto cultu veri *Tertull. Apol. 24.*

Dei

Digitized by Google

Dei, idola colunt, & falſo deos multiplicant.

Tertull. Apol. 17. 2. *Quod colimus Deus unus eſt*. Tanta eſt idololatriæ cum atheiſmo connexio, & affinitas, ut plurium deorum affirmatio, ſit unius Dei veri omnimoda negatio. Nam ut profundè ratiocinatur Tertullianus: *proinde Deus cum ſummum magnum ſit, rectè veritas noſtra pronun-* L. 1. adv. Marc. 3. *tiavit: Deus ſi non unus eſt, non eſt. Non quaſi dubitemus eſſe Deum, dicendo, ſi non unus eſt, non eſt; ſed quia quem confidimus eſſe, id eum definiamus eſſe, quod ſi non eſt, Deus non eſt; ſummum ſcilicet magnum. Porrò, ſummum magnum unicum ſit neceſſe eſt: Ergo, & Deus unicus erit. Non aliter Deus, niſi ſummum magnum, nec aliter ſummum magnum, niſi parem non habens; nec aliter parem non habens, niſi unicus fuerit*. Ratio Dei unitatem evidenter demonſtrat: religio adhuc eandem veritatem perſpicuè oſtentat; alias *cultura ejus in* Tert. l. 1. adv. Mar. 5. *anceps deduceretur, ecce enim duos intuens deos, tam pares quam duo ſumma magna, quid facerem, ſi ambos colerem? Vererer nè abundantia officii, ſuperſtitio potiùs quam religio exiſtimaretur; quia duos tam pares, & in altero ambos poſſem in uno demereri; hoc ipſo teſtimonio præſtans parilitati, & unitati eorum dum alterum in altero venerarer, dum in uno mihi duo ſunt. Si alterum colerem, æque recogitarem ne ſuffundere viderer numeri vanitatem, ſi-ns differentia ſupervacui, hoc eſt, tutius cenſerem neutrum colendum, quam alterum cum ſcrupulo colendum, aut ambos vanè*. Inde colligendum eſt cum Lactan- L. de Ver. Sap. c. 3. tio Firmiano: (ſi natura non patitur ut ſint unius hominis plures patres, etiam multos colere deos contra naturam eſt, contraque pietatem.) Romani tamen gentiles contra naturam, & pietatem plu- Tertull. Apol. 10. res colebant deos: *Nec ego per ſingulos decurram, tot, ac tantos, novos, veteres, Barbaros, Græcos, Romanos, peregrinos, captivos, adoptivos, proprios, communes, maſculos, fœminas, ruſticos, urbanos, nauticos, militares*. Otioſum eſſet ſingulos proſequi, & eorum officia quam varia fuerint referre. Neque ſolum gentiles fuerunt idololatriæ dediti, falſoſque multiplicaverunt deos, ſed etiam Chriſtiani peccando idololatriam committunt: *Nam* Tert. l. de Idol. 1. *etſi ſuam ſpeciem tenet unumquodque delictum, & ſic ſuo quoque nomine judicio deſtinatur, in idololatria tamen crimine expungitur*. Nullum eſt peccatum in quo idololatria non reperiatur, ut fusè demonſtrat Tertullianus: Nam *cum univerſa delicta adverſus Deum ſapiant, nihil autem quod adverſus Deum ſapiat non dæmonis, & immundis ſpiritibus deputetur, quibus idola mancipantur, ſine dubio idololatriam admittit, quicunque delinquit, id enim facit quod ad idolorum mancipes pertinet*, totque deos multiplicat quot ſunt objecta in quibus finem ſuum ultimum collocat. *Omnia igitur colit humanus error, præter ipſum omnium conditorem*. Cap. 42 Ambitioſus honorem colit: Libidinoſus venereas voluptates; Avarus divitias: Iracundus vindictam: & quivis peccator ea in quibus ſuam conſtituit felicitatem: *Plerique idololatriam ſimpliciter exiſtimant his ſolis modis interpretandam; ſi quis, aut incendat, aut immolet, aut polluceat, aut ſacris aliquibus, aut ſacerdotiis obligetur: At enim Dominus, quàm extenſiùs iſta diſponat certi ſumus: aliòquin in modico conſiſteret, & diaboli ingenium de malitia, & Dei Domini de diſciplina, qua nos adverſus diaboli latitudines munit, ſi in his tantum delictis iudicaremur, quæ etiam nationes decreverunt vindicando*. Cap. 3. Idololatria non ſolum eſt in manifeſtis recognoſcenda, dum idolum ex ligno, vel marmore, vel ex ære, vel ex argento, & auro, vel ex aliqua alia materia ab artifice fabricatum adorandum proponitur. *Quando, & ſine dubio idololatria fiat*. Cap. 3. Duplex eſt idolum: aliud exteriùs, & materiale, manu formatum artificis; aliud interiùs, in mente conceptum, voluntate peccatoris recognitum, quodve ſine idolo externo, & materiali, ad idololatriam ſufficit. *Idolum aliquandiu retrò non erat priuſquam huius monſtri artifices ebulliſſent, ſola templa, & vacuæ ædes erant, tamen idololatria agebatur, non in iſto nomine, ſed in iſto opere*. Sicut autem antiquitus ſine externis idolis agebatur idololatria; ita, *& hodie extra templum, & ſine idolo agi poteſt*, & criminoſi Chriſtiani vitiis dediti, Deum ſibi debito honore defraudant, quem vitiorum ſuorum Cap. 1. objectis iniuſtè deferunt, *Fraudis conditio ea eſt, opinor, ſi quis alienum rapiat, aut alii debitum deneget, & utique erga hominem admiſſa fraus maximi criminis nomen eſt; at enim idololatria fraudem Deo facit, honores illi ſuos denegans, & conferens aliis, ut fraudi etiam contumeliam coniungat*. Peccator erga Deũ fraudem, & cõtumeliam committit. Fraudem ſummum Deo non reddens cultum:

contumeliam, debitum latriç cultum deferens rebus quas colit. Quia verò *caput injuſtitiæ idololatria eſt*; quanta quæſo peccatoris iniuſtitia, qui plus falſos deos, quam verum Deum exiſtimat? [*Cap. 1.*]

3. Deus eſt ſummum magnum, unicum, ſin :ulare, & principale. Unicum, *non aliter Deus niſi ſummum magnum, nec aliter ſummum magnum, niſi parem non habens: nec aliter parem non habens niſi unicus fuerit*. [*Tert. l. 1. adv. Mar. 1.*] Singulare etiam: *ex defectione æmuli ſolitudinem quamdam de ſingularitate præſtantiæ ſuæ poſſidens*; quid eſt autem ſingulare, *niſi cui nihil adæquabitur?* [*Cap. 4. Tertull. l. adv. Her. 4.*] Tandem principale: At *quid principale, niſi quod ſuper omnia, quod ante omnia, & ex quo omnia?* Attamen criminoſus peccator ſummum magnum parem non habens, ſummum magnum ſingulare, cui nihil poteſt æquari: ſummum magnum ſingulare, & principale quod eſt ſupra omnia, minùs, quam falſos Deos exiſtimat, impièque ſuis vitiis, & diabolo poſtponit. [*Tert. l. de pæn. 5.*] *Nonne quod dicere quoque periculum eſt, diabolum Domino præponit*, qui cum ſit unus Deus, eſt unicè colendus, & cum ſit verus Deus, eſt verè adorandus.

Quid ergo de cæteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ ſpiritalis ediſſeram? [*II PARS. Tertull. Apol. 21.*] Nam dçmon furatus divinationem, mira, & prodigia operatus, morbos, & ægritudines curavit in ſimulacris oracula edidit, admirandam prorſus potentiam oſtendit, aliaque multa preter naturalia patravit, *ut numina lapides crederentur, & Deus verus non quæreretur*. Verùm depulſis diſciplina, & fide Chriſtiana falſis numinibus, ſolus, unicus, & verus Deus prout decet verè eſt adorandus. Nam cognito Deo, ejuſque veritate reperta, *quid ampliùs homini neceſſarium, quam cura in Deum verum?* [*Tert. l. 2. adv Mar. 8.*] Hęc autem religioſa cura in Deum verum tria complectitur: 1. Mentis cognitionem, 2. voluntatis dejectionem, 3. humilem corporis compoſitionem.

1. *Nos ſi fortè integrum, & totum Deum colimus*, ejus majeſtatem agnoſcere ſtudeamus, nam cultus exiſtimationem importat ejus, qui colitur; exiſtimatio autem à cognitione habetur: [*Tertull. Apol. 10. D. Auguſ l. de ver. relig. 1.*] *Cum omnis vita bona via in vera religione ſit conſtituta, in qua unus Deus colitur, & purgatiſſima pietate cognoſcitur*. Verùm, ut benè animadvertit Tertullianus, quantumvis mentis, & fidei attollat oculos Chriſtianus, numquam Deum cognoſcet quantum cognoſcibilis eſt: quia eum vis *magnitudinis, & notum hominibus obiicit, & ignotum*. [*Apol. 17.*] Quantumvis Deum humana mens exiſtimet; numquam tantùm exiſtimabit, quantùm æſtimabilis eſt: Nam *Deus inæſtimabilis eſt, etſi humanis ſenſibus æſtimetur; ideò verus, & tantus eſt*. [*Eccl. 41.*] [*D Greg l. 3. Mor. 5.*] Quantumvis homo Deum laudet, nunquam tamen tantùm laudabit, quantùm laudabilis eſt; Nam, *& quis magnificabit eum?* Lectio Tigurina habet; *Quis Deum extollet pro dignitate?* Quis laudem Deo dignam pronunciabit? Nam *penè, quod de Deo dicitur, eo ipſo iam indignum eſt, quod potuit dici; nam cujus laudi non ſufficit obſtupeſcens conſcientia, quomodo ſufficit loquens lingua?* Cum lingua ſit mentis interpres, quomodo poterit dignè Deum laudibus prædicare, quem nequit mens perfectè cognoſcere? *Certè hoc eſt Deus, quod cum dicitur non poteſt dici; cum æſtimatur non poteſt æſtimari, cum definitur, ipſa definitione creſcit*: [*Gr. Naz. Or. 49.*] quia neque à ſupremis Seraphinis poteſt cognoſci, æſtimari, & laudari, quantum eſt agnoſcibilis, æſtimabilis, & laudabilis: Nam ut ratiocinatur Divus Cyprianus: *Quidquid audiri, vel videri, vel ſciri poteſt, non convenit maieſtati; hebes eſt in hac conſideratione omnis acies ſenſuum, & caligat aſpectus*. [*In prol. l. de Oper. Card.*] Adeò ſubliniſſima auguſta Dei excellentia, ut omnem viſum, auditum, & ſcientiam longè ſuperet, hymnuſque omnis ore humano prolatus, quantumvis facundè loquax, putetur divinæ laudis ſilentium: *Te decet hymnus Deus in Sion*. D. Hieronymus legit: *Tibi ſilentium laus Deus in Sion*. [*Pſ. 64.*] Vel quia eximium quoddam laudis eſt genus animi ſilentium, numen tacitè, & demiſſe venerantis. Hoc autem ſilentium oritur ex profundiſſima reverentia immenſæ Dei majeſtatis, coram qua loqui non audet. Vel potiùs facundia in divinis laudibus multò uberior, & effuſior, tacita eſt, muta eſt, ſilentium eſt, quia cultior panegyris, & exaggeratior laus, cum immenſam Dei perfectionem non adæquet, neque divinæ laudis elogium plenè aſſequatur, ſilentii vocabulum promeretur. *Virtus Dei opinione non clauditur, nominibus non enuntiatur, arctus eſt ad id ſenſus noſter, ingenium hebes, ſermo mutus*. [*D. Hilar.*] Cujus rationem prodit Regius Vates: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis*. [*Pſ. 144.*] Quem locum ſic expendunt Patres Grçci: (Quid autem eſt laudabilis? Encomiis dignus, idque non ſimplici ratione, ſed valdè nimis. Quam ſit laudabilis, quam ſit potens, verbis exprimi non poteſt: quapropter ſubjunxit, & magni-

gni-

gnitudinis ejus non eſt finis. Hęc,inquit, magnitudo incomprehenſibilis eſt, ſuper omnem comprehenſionem.) Eundem locum ſic adhùc elucidat Rabanus Maurus: (Miranda complexio, vera prædicatio, ſic laudare Dominum, ut quantum eſt magnus nō ęſtimes explicandum,ſenſus enim totius creaturæ deficit,& ad illa retractio ſemper excreſcit. Nam ſicut nullo loco clauditur,Ita neque eloquentia quantumvis ampliſſima, ejus poteſt præconia terminare: virtus inexplicabilis, pietas incōprehenſibilis,ſapiētia ineffabilis, cujus vera definitio,finem in laudibus non habere.

ii cap 43. Eccl.

Verùm ſi Deus eſt laudabilis nimis, ſi magnitudo ejus nequit ab hominibus dignè laudari, cur eos ſtimulat Propheta? *Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis?* Quod expoſtulat Propheta poteſt uno ex his quatuor modis exequi: 1. Sic Deum laudent homines non quantum eſt laudabilis, quia ſic eſt major omni laude: *Benedicite Dominum, exaltate illum quantum poteſtis: maior eſt enim omni laude*; ſed quantum poſſunt illum laudare: (Quomodo fieri poteſt,ut laudes eū ſecundū multitudinem magnitudinis ejus? Non hoc dicit,quod laudem afferre poſſis, quę magnitudini ejus reſplendeat,ſed quātum,inquit, poteſt anima comprehendere multitudinem magnitudinis ejus,tantam, & talem offer quantum tibi conceditur, qualē par eſt offerre tam magno Deo. Vidiſti mentem inflammantem,quę contendit propriam ſuperare imbecillitatem. In Deo laudando adnitatur propriam ſuperare imbecillitatem. Vel 2. laudemus Deum ſecundum multitudinem magnitudinis ejus, multa ejus attributa encomiis commendando;quomodo ut dixi ex Tertulliano, totum, & integrum Deum colimus. Vel 3. exoptando ut cunctæ creaturę, quę ſunt in mundo, Dei magnalia prædicent: & hac ratione Apoſtoli poſt acceptum in die Pentecoſtes Spiritum ſanctum loquebantur variis linguis magnalia Dei. *Vt viri ſancti peregrino ſermone loquerentur, providentia divinitatis factum eſt, ut quia ad magnificandum Deum una loquela non ſufficit, per plures linguas mentis devotio ſolveretur*. Vel 4. uniendo ſuas laudes cum Beatorum elogiis, qui Deum inceſſabiliter laudant, & nunquam ab ejus laude ceſſabunt. *Cum non ſit finis magnitudinis, ſecundum eam laudatur Deus, cum ſine fine laudatur*. Verum, quia nec omnium creaturarum linguæ, nec æterna à parte poſt Beatorum laus nequit laudare Deum quantum eſt laudabilis, juſtus lętatur conſiderans Deum ſemetipſum perfectè laudantem, quam voluntatis dejectione veneratur.

Eccl. 43.

Theodor. Heracleota in Comment. l. Græc. Pat.

D. Ambr. ſer. 71.

Strab. Fuld.

3. Nam *Domino cognito* per rationis, & fidei lumen cultus ei latriæ deferendus eſt:*Nos Deo ſervitutem, quæ, & latria græcè dicitur, debemus*. Tot enim ſunt ſpecies adorationis, ſeu cultus, quot ſunt ſpecies excellentiæ. Honor debetur rei propter ejus excellentiam. Tres autem ſunt excellentię ſpecies. Prima eſt excellentia divina, & infinita: Secunda eſt excellentia humana, naturalis, & civilis, quæ in humanis virtutibus, dignitatibus, & gradibus conſiſtit; Tertia eſt excellentia creata quidem, ſed ſupernaturalis, quæ in donis gratiæ, & gloriæ ſita eſt. Cuilibet excellentiæ debetur veneratio proportionata. Excellentiæ humanæ, naturali, & civili debetur honor, & cultus civilis. Hoc cultu honorantur præceptores, magiſtratus, principes, parentes. Excellentiæ creatæ, & ſupernaturali debetur cultus ſupernaturalis; qui dicitur Dulia. Hoc cultu honorantur Sancti. Excellentię divinæ debetur ſummus latriæ cultus,qui ſoli Deo competit, neque poteſt deferri creaturæ quantumvis donis naturæ, & gratiæ ſublimatæ. Et quia *voluntas facti origo*, cultus Deo exhibitus, principaliter in voluntatis dejectione ſitus eſt, admittit tamen humilem corporis diſpoſitionem tanquam ſignum internæ adorationis.

Tert. l. de Pan. 1. D.Auguſ. l.3.de civ.

Tertul. l. de pan. 3.

3. *Dominum ſimul inſpexeris, revereris*. Adoratio tres complectitur actus. 1. Actum intellectus, quo alicujus excellentia apprehenditur. 2. Actum voluntatis, quæ ſe dejicit, ejuſque excellentiam, & ſuam proteſtatur ſubjectionem, 3. per actum corporis externum, ut capitis inclinationem, genuflexionem, vel aliquod aliud ſignum ſubjectionis. Eſſentia adorationis non conſiſtit in actu intellectus: multi enim cognoſcunt Deum,qui Deum non colunt, ſed offendunt. *Cæterùm quid te cognoviſſe intereſt, cum iiſdem incubas, quibus retro ignarus?* Neque etiam conſiſtit in ſignis venerationis corporeis, quæ fieri poſſunt deriſoriè. Sic milites, & Judæi illudentes Chriſto genuflectebant: ſed conſiſtit in interiori voluntatis adoratione qua *corde, & animo ſuſpicitur* Deus. Quia tamen voluntas eſt potentia cæca, quæ non fertur in incognitum;intellectus cognitio debet præcedere, & demonſtrare voluntati excellentiam Dei, quem debet ado-

Tert. l de pan. 7.

Tertul. l. de pan 6.

Tert. l. de pan. 6.

Digitized by Google

adorare. Et quia homo eſt corpore, & anima compoſitus, accepitque à Deo tum animam, tum corpus, æquiſſimum eſt ut anima,& corpore Deum adoret; ſiquidem religio, quæ docet Dei cultum, *proſternendi, & humilificandi hominis diſciplina eſt*. Hoc enim externo ſigno denotatur interna voluntatis adoratio; qua ſeſe dejecit ante Deum, eumque ſupremo latriæ cultu adorat, tanquam ſuum auctorem,finem ultimum, ſummum,& infinitum bonum: At *Socratis ſententia eſt, Deum ſic coli oportere quomodo ſe colendum ipſe præcepit*. Deus autem vult ſanctè coli.

Tert. l. de Pæn. 9.

D. Aug. l. de conſen. Evang. c. 18.

II. PARS

Tert. lib. adv. Val. 7.

In Deo eſt *cenſus totius ſanctitatis, & majeſtatis*. Summa Dei majeſtas eſt ſupremo latriæ cultu adoranda, & infinita ejus ſanctitas, eſt ſanctè veneranda. Sanctè autem colitur Deus, 1. ſanctæ virtutis operatione: 2. divinæ ſanctitatis imitatione,3. ſancti ſacrificii oblatione.

Tertull. l. de Or. 1.

1. *Conſideremus itaque benedicti, cæleſtem Chriſti Domini ſophiam, imprimis, de præcepto ſecretè adorandi: quo & fidem hominis exigeret, ut Dei omnipotentis, & conſpectum, & auditum, ſub tectis, & in abditis etiam adeſſe confideret, ut quem audire, & videre ſideret & ſoli religionem ſuam offerret*. Ubique colendum Deum docet Tertull. quomodo autem colendus ſit, declarat D. Auguſtinus. *Deſideras breviter aperiri, atque in ſermonem brevem colligi, quonam modo colendus ſit Deus? Reſpondeo, fide, ſpe, & charitate colendum*. Licèt latria qua colitur Deus, ſit virtus quędam ſpecialis, & moralis, D. autem Auguſtinus eam contemplatur tanquam generalem virtutem ex tribus Theologicis virtutibus conflatam: Nam ſicut prudentia, & charitas ſunt virtutes ſpeciales, quia ſpeciale habent objectum, & tamē ſimul ſunt aliquo modo generales,quia dirigunt, aut ordinant actus omnium virtutum; ita latria eſt ſpecialis virtus, quia Dei honor eſt ſpeciale ejus objectum, & tamen ſimul eſt generalis, qui ad honorandum Deum cunctarum virtutum utitur actibus, pręſertim fidei, ſpei, & charitatis. Summus etenim honor Deo defertur, cum per fidem proteſtamur eum eſſe primam veritatem: per ſpem, eſſe potentiſſimum, & per charitatem ſummum bonum. Idcircò fides, ſpes, charitas ſunt virtutes Theologicę,quia earum actus circa Deum verſantur.Latria verò eſt virtus moralis, & religionis, quia circa actus virtutum etiam Theologicarum verſatur, & ita Deus, eſt objectum actuum fidei, ſpei, & charitatis: actus verò fidei,ſpei,& charitatis ſunt objectum latriæ.

in Enchir. c. 1.

Ut autem ſanctè virtutum actibus colatur Deus, duo ſunt homini neceſſaria: Unum,ut ſit crimine abſolutus: aliud, ut Deus propter ſemetipſum colatur.Homines criminoſos *prophanos cultores* vocitat Tertull. *Vera religio eſt, quæ ſe uni Deo anima,unde ſe peccato velut abruperat, reconciliatione religat*. Eorum verò qui propter aliud, & non propter Deum colunt, vanum nuncupat cultum: *quamquam vana cultura*. Quia ſcilicet ad ultimum non refertur finem.Fides credit divinæ veritati, ſpes divinę miſericordię innititur, charitas divinam bonitatem propter ſemetipſam diligit, & latria Deum propter ſemetipſum colit. *Hoc affectu, & deſiderio colendus eſt Deus, ut ſui cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum ideò colit, ut magis aliud quam ipſum promereatur,non Deum colit, ſed id quod aſſequi concupiſcit*.cur autem Deus propter ſe eſt colendus? *Quia hoc colitur, quid diligitur, & Deus rebus omnibus maior, & melior invenitur: ideò plus diligendus eſt omnibus, ut colatur*. Qui ordinato hoc cultu Deum veneratur,mercede non fruſtratur. *De cultu Dei mercedem non habebimus? Habebimus planè, ſed ipſum Deum quem colimus. Ipſe nobis merces erit, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Sic abundè remunerat Deus eos qui eum virtute venerantur, ejuſque ſanctitatem imitantur.

Apol. 21. D. Aug. l. de Quæſt. Anim. 36. Tertull.

D. Aug. l. de Ver. Ioan. c. 20.

D. Aug. in pſ. 77.

D. Auguſ. pſ. 8.

2. *Eſtote ſancti ſicut, & ille ſanctus*.Non immeritò Eccleſia nuncupatur ſācta, quia Deum ſanctum colit,& cuncta ejus membra ſanctitate ſplendeſcere tenentur. Eccleſia eſt,aut triumphans in cęlo,aut militans in terra;utraque de ſanctitatem commendatur. Triumphans quidem,nam, ut fatur Tertull. *tota illa Eccleſia candida de ſanctitate deſcribitur*. Militans etiam, quare Chriſtiani qui eam componunt, dicuntur *ſanctitatis viri*. Plura ſunt, quæ eos ad ſanctitatem ſtimulant.Maximè ſanctitas Dei quem colunt, *quæ propria natura eſt ejus*. Ut autem docet D.Gregorius Nyſſenus, *Chriſtianiſmus eſt imitatio divinæ naturæ*; & ita verus Dei cultor, ejus eſt imitator: Ut enim ratiocinatur D.Auguſt. *Illum religione colas, quem imitari velis, cum religionis ſumma ſit imitari quem colis*. Qui colunt Deum, coluntur à Deo;quod quomodo fiat,bellè declarat D. Auguſt.(Colimus Deū,& colit nos Deus. Sed ſic Deum colimus, ut non eum meliorem faciamus.Colimus enim adorādo, non

Tertul. l. de Mon.

L. 1. ad Ux. 7.

Tert. l. de idol. 18. Tert. l. de Mon. 3. Tractat. quid. Chriſt. prof. ſibi velit. L. 8. Civ. 37 Ser. 19. de Ver. Dom.

aran-

Digitized by Google

Ser. 50. de Verb. Do.

arando: ille autem colit nos tanquam agricola agrum. Quod ergo ille nos colit meliores nos reddit: quia & agricola agrum colendo, meliorem facit, & ipſum fructum in nobis quærit, ut eum colamus. Cultura ipſius eſt in nos, quod non ceſſat verbo ſuo extirpare mala ſemina de cordibus noſtris, aperire cor noſtrum tanquã aratro ſermonis, plantare ſemina præceptorum, expectare fructum pietatis. Cùm enim iſtam culturam ſic acceperimus in cor noſtrum, ut eum benè colamus, non exiſtimus ingrati agricolæ noſtro, ſed fructum reddimus quo gaudeat, & fructus noſter non illum ditiorem facit, ſed nos beatiores.) Idem proſequitur adhuc argumentum, oſtendens quomodò colat Deum homines, & præmiet colentes ſe. (Magna res, fratres chariſſimi, hæreditas Dei ſumus, & hæreditas noſtra ipſe

Ser. 5. de Verb. Do.

eſt: quia colimus eum, & colit nos, nulla eſt illi injuria quia colit nos. Quia ſi nos colimus, colimus eum ut Dominum noſtrum, colit nos ut agrum ſuum. Si fructum damus, parat horreum: ſed ſi ſub tanto cultore ſteriles eſſe volverimus, ut pro frumento ſpinas proferamus, nolo dicere quod ſequitur.) Dicit quidem Divus Auguſtinus præmium eorum qui Deo cultori ſanctitatis afferunt fructus, quibus eum colunt, ſed non vult dicere ſupplicium eorum, qui nullum fructum cultori Deo afferunt: Utrumque bellè declarat Tertullianus. *Dei quidem cultores apud Deum ſemper, ſuperinduti ſubſtantia propria æternitatis: profani vero, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æquè jugis ignis, habentes ex ipſa natura ejus divina ſcilicet ſubminiſtrationem æternitatis.* Supplicium æternum eſt pœna præparata iis qui Deum non colunt: beatitudo vero æterna, merces eorum qui Deum colunt ſancti ſacrificii oblatione.

Apol. 48.

Tert. l. ad Scap. 112. D. Aug. Ep. 49. de Deo gratias, q. 3.

3. *Sacrificamus, ſed Deo noſtro.* Sacrificium ſoli Deo poteſt offerri: *Templum, ſacerdos, & ſacrificium, & omnia quæcumque ad hæc pertinentia, nonniſi uni vero Deo debent exhiberi: & cum hæc exhibentur ſecundum ejus inſpirationem, vera religio eſt.* In trina lege, Naturali, Moſaica, & Evangelica, ſibi volvit Deus offerri ſacrificia, fuereque homines qui hunc ei religionis exhibuerunt cultum. In lege Naturali brevi tempore poſt mundum conditum: *Sobolem Adami Abel offerentem ſibi ſacrificia laudavit Deum.* In lege Moſaica ſibi offerri ſacrificia mandavit Deus, ut populum Iſraeliticum idololatriæ pronum, ab illa avocaret, & cultui ſuo adſtringeret: *Sed illam Dei induſtriam ſentiat qua populum pronum in idololatriam, ejuſmodi officiis religionis ſuæ voluit adſtringere, quibus ſuperſtitio ſæculi agebatur, ut ab ea avocaret illos.* In lege Evangelica ſacroſanctum miſſæ ſacrificium ubique Deo offertur: ut ipſemet declarat per os Malachiæ Prophetæ: *In omni loco ſacrificium nomini meo offertur.*

Ter. l. adv. Iud. 2.

Tert. lib. 2. adv. Mar. 18.

Tert. lib. 3. adv. Mar. 22.

Sicut autem Deo offerre ſacrificia vera religio eſt; *cum autem dæmonibus ſecundum eorum impiam ſuperbiam, noxia ſuperſtitio eſt.* Res autem idololatriæ erant in quadruplici differentia; 1 Sacerdos: *Planè ad ſacerdotium, & ſacrificium non ibo, proprium enim idoli officium eſt.* 2. Miniſtrantes: *ſi merum quis ſacrificanti tradiderit, imò ſi verbo quoque aliquo ſacrificio neceſſario adjuverit, miniſter habebitur idololatriæ.* 3. Suppeditantes vel conſilium, vel ſumptum ad ſacrificia idolis dicanda: *Sed neque conſilio, neque ſumpta, aliave opera, in ejuſmodi fungar.* 5. Aſſiſtentes: *Si propter ſacrificium vocatus aſſiſtam, ero particeps idololatriæ.* Et quia contrariorum eadem eſt ratio, uti participes ſunt idololatriæ, non ſolum ſacerdotes qui idolis ſacrificant, non ſolum qui ſumptus ſuppeditant, non ſolum qui ſacrificio miniſtrant, ſed etiam aſſiſtentes; ſic participes ſunt religionis veri Dei ſacerdotes qui auguſtiſſimum Euchariſtiæ offerunt myſterium: miniſtrantes, qui ſacerdotem ſacrificantem adjuvant, templa ædificantes, vaſa ſacra, ornamenta cultui divino dicata ſubminiſtrantes, tandem Miſſæ aſſiſtentes.

D. Aug. ibid.

Tert. l. de Idol. 16.

Verùm *aram Dei mundam proponi oportet.* Et qui ſacrificat, & qui miniſtrat, & qui aſſiſtit, & qui templa Dei ditat, debent duplici nitere munditia; & puritate conſcientiæ, & puritate intentionis, ut ſacrificium mundum dignè valeant offerre. Et quia Deum colere non poſſumus niſi ipſe prius colat nos, poſtulemus ab illo divino cultore gratiam, ut *ſerviamus illi in ſanctitate omnibus diebus.*

Tert. lib. 1. ad nx. 7.

Luc. 19.

CONCIO TERTIA.

SAlva ſit Deo, & auctoritas, & ſubſtantia, quia ſolus & primus auctor eſt, & Dominus omnium cenſeatur. Seſe Dominum demonſtravit Deus legem imponendo hominibus, quos libertate donaverat, & obſequii capaces effecerat. Clemens Ale-

Ter. l. adv. Herm. 3.

xan-

Digitized by Google

Strom. 6. xandrinus trinum diſtinguit Decalogum. Primum cœli, quod Dei majeſtatem prædicat; ſecundùm terræ, ex elementis compoſitum, in quo divinæ perfectiones velut in paginis leguntur: tertium legis, quæ licèt fuerit data Judæis in monte Sinai, eſt tamen naturaliter impreſſa cunctorum hominum cordibus. *Tert. l. de Cor. mil. 6.* *Quæris igitur legem? Habes communem iſtam in publico mundi, in naturalibus tabulis, ad quas & Apoſtolus ſolet provocare, ut cum ad Romanos, natura facere dicens nationes ea quæ ſunt legis, & legem naturalem ſuggerit & naturam legalem.* Naturaliter enim homines norunt Deum adorandum & præcepta ejus obſervanda, facienda bona, quæ præcipit, fugienda mala, quæ prohibet. *Domino enim agnito, ultro ſpiritus à ſuo auctore reſpectus, emergit ad notitiam veritatis: & admiſſus ad dominica præcepta, ex ipſis ſtatim eruditur. Id peccato deputandum, à quo Deus arceat.* *Tert. l de Pæn. 6.* Neque ſolum peccat, qui à Deo prohibita committit, ſed etiam qui ejus mandata libenter, & per contemptum omittit. Homo divina præcepta ſive affirmativa, ſive negativa ſervare tenetur. *Cuſtodia officium conſcientiæ officium eſt.* *Ter. l adv. Valent. 1.* Quapropter Chriſtiane, *eſt religioſus in Deum*, legi ejus humiliter obtempera. *Tert. Apol. 34.* Tria ſunt quæ te ad ejuſmodi obſervantiam inducunt. 1. Præcipientis auctoritas. 2. Legis bonitas. 3. Obſequentis utilitas.

I. PARS. *Tert l. de Pæn 4.* *Iob 36.* *Ad exhibitionem obſequii prior eſt majeſtas divinæ poteſtatis, prior eſt auctoritas imperantis:* Sicut nulla eſt majeſtas divinæ comparanda, ſic nulla eſt auctoritas ei aſſimilanda, *Nullus ei ſimilis in Legislatoribus.* A mundi exordio Deus ſuam poteſtatem, & auctoritatem demonſtravit: Poteſtatem, producendo de nihilo cęlum & terram. Quòd innuit Moyſes dicens quod Deus in principio creavit cęlum, & terram. *Tert l adv. Herm. 19* Etenim *principii vocabulum poteſtativum capit principatum: in principatu enim, & in poteſtate Deus fecit cælum, & terram.* *Tert. lib. 2. adv. Mar. 4.* Auctoritatem etiam demonſtravit, imponendo homini legem. *Porrò ſi legis impenenda ratio præceſſit, ſequebatur etiam obſervandæ.* Obſervanda ſanè erat lex à Deo protoparenti impoſita, obſervanda adhuc lex nepotibus ejus data: quia 1. Dominus habens auctoritatem præcipit, 2. per ſemetipſum præcipit, 3. hortando ad obſequium, præcipit.

Tert. Apol. 34. 1. *Dominus Dei cognomen.* Qui Dei obſequuntur mandatis, illum tanquam Dominum cognoſcunt: *Quid enim eſt aliud eſſe ſub Domino niſi eſſe ſub præcepto?* Immò ipſemet Deus ut homines ad legis obſervantiam induceret, ſe Dominum declarat: *Ego Dominus: leges meas cuſtodite:* *D. Aug. Ser 14. de Temp.* *Exod 20.* Inde concludit D. Cyrillus: *Soli cognoſcere Dominum dicuntur, qui viam mandatorum ejus præambulant.* Qui verò Dei contemnunt præcepta, Deum Dominum non agnoſcunt, ſimiles Pharaoni, cui dixit Moyſes à Deo deputatus: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Dimitte populum meum.* *Exod. 5.* At Pharao populum nolens dimittere, nec Deo obſequi; arroganter reſpondit: *Neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam.*

Tertullianus magnum agnoſcit diſcrimen inter hæc duo nomina, Deus & Dominus. Deus nomen eſt ſubſtantiæ; Dominus nomen poteſtatis: Deus eſt ab ęterno, Dominus in tempore: quia cum referatur ad res quæ ejus ſubduntur poteſtati, cum hæ res fuerint tantum in tempore, Domini nomen Deo dumtaxat in tempore competit. *Dei nomen dicimus ſemper fuiſſe apud ſemetipſum, & in ſemetipſo.* *Lib adv. Herm. 3.* *Dominum verò non ſemper: diverſa enim utriuſque conditio. Deus ſubſtantiæ ipſius nomen, id eſt divinitatis; Dominus vero non ſubſtantiæ ſed poteſtatis: ſubſtantiam ſemper fuiſſe cum ſuo nomine, quod eſt Deus, poſtea Domini: accedentis ſcilicet rei mentio. Nam ex quo eſſe cœperunt in quæ poteſtas Domini ageret, ex illo per acceſſionem poteſtatis, & factus & dictus eſt Dominus,* quod comparatione patris, & judicis explicat. Nam nec eſt pater hominum antequam exiſtant homines, neque judex antequam ſit delictum quod puniat: *Quia & pater Deus eſt, & judex Deus eſt; non tamen ideo pater, & judex ſemper, quia Deus ſemper. Nam nec pater potuit eſſe ante filium, nec judex ante delictum fuit autem tempus, cum & delictum, & filius non fuit; quod judicem, & qui patrem Deum faceret. Sic & Dominus non ante ea quorum Dominus exiſteret, ſed Dominus tantum futurus quandoque, ſicut pater per filium, ſicut judex per delictum: ita, & Dominus per ea, quæ ſibi ſervitura feciſſet.* Fuit autem Deus ab æterno, Dominus & judex in actu primo, in actu autem exercitio, fuit tantum Dominus, dum poteſtatem ſuam in hominem præſertim exercuit. Deus namque impropriè dicitur Dominus creaturarum irrationalium, quæ cùm libertate careant, propriè non ſunt obedientiæ capaces. Quia verò homo eſt libertate præditus, obſequii pro-

prię

Digitized by Google

priè eſt capax, ideoque Deus hominis propriè eſt Dominus. Quod innuit Moyſes mundi deſcribens creationem. Nam cum de productione cœli, terræ, & lucis loquitur, Dei tantum facit mentionem, loquens autem de hominis formatione, nomine Dei addit Domini titulum. Quòd
Lib. adv. Herm. 3. acutè animadvertit Tertullianus. *Et dixit Deus, & fecit Deus, & vivit Deus, & nuſquam adhuc Dominus: at ubi univerſa perfecit, ipſumque vel maximè hominem, qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Tunc etiam Dominus nomen adjunxit: Et accepit Deus Dominus hominem, quem finxit: Et præcepit Dominus Deus. Et exinde Dominus, qui retrò Deus tantum, ex quo habuit cujus eſſet. Nam Deus ſit erat, hominibus autem tunc Deus, cum & Dominus.* Meritò ſacer textus Deum non creaturarum irrationalium, ſed hominis tantum Dominum nominat. Glorioſum valdè non eſt dominari creaturis ratione & libertate deſtitutis, ſed multum eſt honorabile imperare ſubditis intellectu & libero arbitrio prædi-
Hom. 10. in Matth. tis, qui Domini ſui agnoſcunt dignitatem, & mandatis ejus ſpontaneum præſtant obſequium. Perfecta dominatio, ait Divus Chryſoſtomus non conſiſtit in abūdantia argenti, auri, unionum; neque in numeroſis gregibus, ſed in imperio ſupra ſubditos, qui ſponte, & liberè obſequantur. Quare licèt Deus ſit omnium creaturarum Deus, propriè tamen Dominus eſt Angelorum, & hominum qui mandatis ejus ultrò & libenter obtemperant. Quòd probè ſciens dæmon in tentando protoparente, Domini nomen tacuit, Dixit quidem: Cur præcepit Deus? ſed non, Cur præcepit Dominus? Etenim ſi ita locutus fuiſſet, revocaſſet ad memoriam Adami, & Dei dominationem, & ſuam ſubjectionem, reſpondiſſetque tentatori: Præcepit nobis: quia Dominus habet auctoritatem præcipiendi, & quia nos ſumus ejus imperio ſubditi, debemus obtemperare Domino, qui habet jus imperandi, & qui per ſemetipſum præcipit.

Tert. l. de Pæn. 4. D. Chryſ. Or. 2. ad Iudæos. Eſther 13.

2. *Nec pluribus de obſequii exhibitione debita à nobis Domino Deo.* Satis eſt ad obſequium præſtandum, ſcire quod Dominus qui præcipit, Deus eſt, *Deus eſt qui præcipit, ne quæras amplius.* Reges terræ ut majorem præbeant ſuis legibus auctoritatem, in initio dignitatis ſuæ inſerunt titulos. Sic ſuis Satrapis ſcribit Aſſuerus: *Rex magnus Artaxerſes ab India uſque ad Æthiopiam centum viginti ſeptem provinciarum principibus, & ducibus qui ejus imperio ſubditi ſunt ſalutem.* Sic loquitur Rapſaces cunctas nationes regis Aſſyriorum imperio ſubiicere deſiderans: *Hæc dicit Rex magnus Rex Aſſyriorum.* Sic Nabucho-
donoſor volens univerſam ſubjugare terram, ſeſe regem nuncupat. L. 4. Reg. 18. Sic Deus tradens Decalogi legem, homini ut ad ejus obſervantiam fortius illum adſtringeret, ita fatur: *Ego ſum Dominus Deus tuus,* & hoc loquendi modo ſupremam ſuam dominationem, & auctoritatem commendat; Nam loquitur more Prophetarum, qui, ut bellè animadvertit Tertullianus, ut plurimum hæc propalant verba; *Hæc* L. de Car. Chr. 14. *dicit Dominus,* ſed in propria perſona loquitur: ſeſe ſupremum Dominum nuncupat, & promptum, & ſubmiſſum expoſtulat obſequium: *Sed nec quotidianum illud omnium Prophetarum: Hæc dicit Dominus. Ipſe enim erat Dominus coram ex ſua auctoritate pronuntians: Ego autem dico vobis.* Hæc ratio potentiſſima eſt ad obſequium Deo præſtandum. Abſalon ut ſervos, & domeſticos ad inferendam necem fratri ſuo Ammon inducere, ſic eos alloquitur: *Percutite, occidite, nolite ti-* L. 2. Reg. 13. *mere, ego ſum qui præcipio.* Non prius præcepit ſervis ſuis Abſalon, qui ſtatim obſequuti ſunt ei, & Ammon interfecerunt. *Fecerunt ergo pueri Abſalon adverſus Ammon, ſicut præceperat eis Abſalon.* Ly *ergo* eſt ilatio qua conſequentia ex antecedente deducitur. Tert. l. de Pæn. 4. Antecedens hujus illationis eſt: *Ego ſum qui præcipio;* conſequentia hujus illationis eſt; *Fecerunt pueri Abſalon adverſus Ammon, ſicut præceperat eis Abſalon.* Si ita promptè pueri Abſalon obſequuti ſunt ejus imperio, quanto magis homines Deo imperanti obedire debent? Abſalon erat homo moralis, ejuſdem naturæ cum ſuis domeſticis, Deus eſt Dominus immortalis ſupra cunctos reges terræ infinitè ſublimatus. Abſalon præcipiebat rem criminoſam, Deus nonniſi bonum præcipit. *Neque enim qui bonum eſt, idcircò auſcultare debemus, ſed quia Deus* Tert. ibid. *præcipit.* Neque ſolum cum ſuprema auctoritate & perſemetipſum, ſed adhuc hortando præcipit.

3. Bonum eſt obſequi, an non? *Quid revolvis, Deus præcipit? An ille non præcipit tantum, hortatur, invitat præmio, ſalutis; jurans etiam, vivo; dicens, cupit credi ſibi: O beatos nos, quorum cauſa Deus, jurat; ò miſeros, ſi nec juranti Deo credimus.* Quot rationibus urget nos Deus ut

ei

Digitized by Google

ei obtemperemus? ſupremam ſuam interponit auctoritatem, 2. propria perſona, & tanquam ſummus Dominus præcipit, 3. ad obſequium nos hortatur, 4. ſpe præmii ad obedientiam nos ſtimulat, 5. metu ſupplicii nobis præceptorum obſervantiam inculcat, 6. mercedis promiſſionem, & ſupplicii pœnam juramento confirmat. *Quòd igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more ſub dejeratione teſtatur, ſumma utique gravitate, & aggredi & cuſtodire debemus; ut in aſſeveratione divinæ gratiæ permanentes, in fructu quoque ejus, & emolumento proinde perſeverare poſſimus.* Ter ibid.

Ad divina mandata obſervanda duplici argumento ad hominem, homines urget Tertullianus: Primum deſumit ex obedientia quam ipſi à ſuis ſubditis expoſtulant: & quam probi ſervi, ſuis dominis præſtant: *Si probet quoque ſervos, & bonæ mentis, pro ingenio dominico converſari videmus (ſiquidem artificium promere obſequium eſt, obſequii verò diſciplina morigera ſubjectio eſt) quanto magis nos ſecundum dominum moratos inveniri oportet ſervos ſcilicet Dei vivi?* Si ſervi bonæ mentis ſuis dominis ita obtemperant, quanto magis nos Deo obedire debemus? Servi obſequuntur, 1. quia dominorum auctoritatem honorant, 2. quia ſuæ conſcientiæ curam gerunt, obſequentes dominis quibus debent obſequium, 3. quia obedientia mercedem captant, 4. quia niſi obſequantur pœnam formidant. Propter has rationes multo magis tenentur obſequi Deo homines, quam ſervis ſuis dominis; tum quia gravius inobedientiæ debent formidare ſupplicium: tum quia majus obedientiæ expectant præmium: tum quia major eſt conſcientiæ oblatio: tum quia auguſtior Dei auctoritas. Secundùm argumentum mutuatur Tertullianus ex obedientia quam homini præſtant creaturæ illi à Deo ſubditæ. *Ut tamen nos non de hominibus modo ſervitute ſubnixis, vel quolibet alio jure debitoribus obſequii, verumetiam de pecudibus, etiam de beſtiis obedientiam exprimimus, intelligentes uſibus noſtris à Domino proviſas traditaſque.* Quòd ſi Deo obedientiam non præſtamus, animantia obtemperantia *meliora ergo nobis erunt in obſequii diſciplina, quæ nobis Deus ſubdit.* Homines Deo inobſequentes ſunt ipſis irrationaliores. *Agnoſcunt denique quæ obediunt: nos cui ſoli ſubditi ſumus, Domino ſcilicet auſcultare, dubitamus*; in quo maximam injuſtitiam, & ingratitudinem demonſtramus. *At quam injuſtum eſt, quam etiam ingratum, quod per alterius indulgentiam de aliis conſequaris idem illi per quem conſequeris de temetipſo non rependere?* Deus pro ſua bonitate hominem libertate donavit, ut ſibi ſubiectaretur, & reliquis creaturis materialibus dominaretur. *Sed & quam arguit legem, quam in controverſias torques, bonitas erogavit, conſulens homini quo Deo adhæreret, ut non tam liber quam abjectus videretur, æquandus famulis ſuis cæteris animantibus, ſolutis à Deo, & ex faſtidio liberis. Sed ut ſolus homo gloriaretur quod ſolus dignus fuiſſet, qui legem à Deo ſumeret, utque animal rationale intellectus & ſcientiæ capax, ipſa quoque libertate rationali contineretur ei ſubjectus qui ſubjecerat illi omnia.* Plura naturæ dona præ cæteris animantibus Deus contulit homini. 1. Animam ſpiritualem & immortalem. 2. Rationalitatem & diſcurſum. 3. Intellectum ſcientiæ capacem. 4. Voluntatem liberam. 5. Legem qua Deo ſubjectaretur. 6. Imperium & dominationem ſuper animantia, ut ex obſequio quod illi præſtant beſtiæ, ſumeret anſam obtemperandi Deo. Deus independens & infinitus imperio quidem potitur, ſed nequit obedire: animantia bruta obſequuntur, ſed non imperant; homo & dominationem in bellvas habet, & Deo debet obſequium, & tamen tot beneficiorum immemor ab animantibus ſibi à bonitate Dei ſubditis, exigit obſequium, & Deo debitam injuſtè denegat obedientiam; contemnens tum ſupremi Domini auctoritatem; tum divinæ legis bonitatem. L. de Pat. 4. Ter. lib. 2. adv. Mar. 2.

Divinæ legis bonitas adeò evidens, & per ſe nota videtur Tertulliano, ut de ea diſputare temeritatem exiſtimet. *Audaciam exiſtimo de bono divini præcepti diſputare.* Idcircò totis viribus nititur mandatorum Dei ſuadere bonitatem. *Nos ergo pro noſtris anguſtiis, unum inculcamus bonum atque optimum eſſe quod Deus præcipit.* Divinæ legis bonitas tribus integratur, mandatorum 1. rationalitate, 2. æquitate, 3. poſſibilitate. II. PARS L. de Pœn. 4.

1. Nonnullas leges *ſtultas* nuncupat Tertullianus, quia ſunt irrationales, neque ullam ſapientiæ ſapiunt umbram. Hujuſmodi erat lex Nabuchodonoſor, qui morti mancipavit Magos, niſi ejus expenderent ſomnia. Hujuſmodi ſunt plures leges quæ ſæpè ſæpiùs ſunt ab imperitis miniſtris, qui non ſumunt conſilium de cœlo, ſed quidquid paſſio inſpirat contra Apol. 4. Dan. 1.

Digitized by Google

Tert. Apol. 3. Tert. l. de Cor. mil. 5.

rationem decernunt. *Sic lex tua erraverit, puto ab homine concepta eſt; neque enim de cœlo ruit.* Etenim cum Deus ſit prima & eſſentialis ratio, leges quæ ſuam à cœlo ducunt originem, rationales ſunt. *Porrò ſi ratione lex conſtat*, à Deo emanata eſt, quare Apoſtoli præceptum divinum exiſtimatur, quia rationi divinæ innititur. *Edictum Apoſtoli, divini jam præcepti inſtar obtinuit, de rationis divinæ patrocinio.* Quod ſi lex, vel Dei conſilio illuſtrata, vel Deo inſpirante ſtabilita, rationalis & tanquam divina haberi debet, quantò rationabiliora ſunt præcepta immediatè à Deo data? *Unum enim gradum ſiſtimus, an præcepta ſint à Deo, ut credas ratione præcepta, ſi præcepta cognoveris, quia nihil Deus non ratione præceperit.* Et quia juſtitia eſt, *nec ſpecies ſolummodò, ſed tutela reputanda bonitatis;* Legis divinæ bonitas, & juſtitia & æquitate commendatur.

Tert. Scorp. 4. Tert. lib. 1. adv. Mar. 11.

Tert. Apol. 4. Exod. 1. Apol. 3.

2. Quædam leges *iniqua recognoſcuntur.* Iniqua erat lex Pharaonis, qui primogenitos Iudæorum dum naſcerentur, enecari mandaverat: Iniqua erat lex Romanorum qui Chriſtianos ſub pœna mortis ad idololatriam compellebant, quod eis exprobat Tertullianus: *Vi nos proſitemini, & iniquam ex arce dominationem.* Iniqua lex eſt quæ bonum prohibet, & præcipit malum. *Si bonum invenero eſſe quòd lex tua prohibet, nonnè ex illo præjudicio, prohibere eam non poſſe?* Lex Dei non de injuſtitia, & iniquitate culpatur, ſed de juſtitia, & æquitate laudatur. *De qua David: Lex Domini invituperabilis.* Niſi autem eſſet juſta, non eſſet invituperabilis. *At quum & Apoſtolus accumulat: lex ſancta, & præceptum ejus juſtum & bonum?* Idem adhuc vas electionis; *Timotheo præcipit cuſtodire mandatum irreprehenſibile:* Mandatum autem injuſtum, & iniquum non eſt immaculatum. & irreprehenſibile. Ipſe etiam Chriſtus ſua obſervantia, & ſuo teſtimonio legis declaravit bonitatem & æquitatem. *Sed eo quòd indulſit legi obſequium, bonam legem confirmavit; nemo enim malo obſequi patitur ſed adjecit etiam auctoritatem ſuam, exaggeratam teſtimonii pondere. cujus enim teſtimonii niſi legis aſſertæ*, quæ ultra tot teſtimonia quæ ejus æquitatem aſſeverant, *ſibi ſoli juſtitiæ ſuæ conſcientiam debet?* Tum quia ut fatur Regius Vates. mandata ejus ſunt *juſtificata in ſemetipſa;* quia continent rationes juſtitiæ, qua conſtant: Tum quia ut docet D. Chryſoſtom. lex eſt legiſlatoris filia, eſtque particeps perfectionum parentis, à quo procedit: At *juſtitia plenitudo eſt divinitatis ipſius, exhibens Deum perfectum.* Deus eſt omnimodè perfectus, & ita juſtus: *Juſtus & rectus Dominus propter hoc legem dabit;* ſed legem obſervatu poſſibilem.

Tert. ibid

Tert. l. de Pud. 6.

Tert. lib. 3. adv. Mar. 12. Tert. l. de Reſ. 23.

L. 4. adv. Marc.

Tert. Apol. 8. Pſ. 18. Hom. 29. ad Pop. Tert lib. 1. adv. Mar. 13. Pſ.

Tert. lib 2. de Cult. fœ. 7. In Antid. Conc. Trid Seſſ. 6. c. 2. In Expoſ. Symb. ad Damaſ. l 2 adv. Marc 4. Tert. lib. 2. adv. Mar. 5.

3. At proh dolor, *contra dominica præcepta contenditur.* Nam Calviniſtæ, Calvini adhærentes ſententiæ, divina præcepta obſervatu impoſſibilia clamitant. Eorum blaſphemiam execratur D. Hieronymus: *Execramur eorum blaſphemiam, qui dicunt impoſſibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe.* Et meritò: nam ut profundè ratiocinatur Tertullianus, *porrò ſi legis imponendæ ratio præceſſit, ſequebatur autem obſervandæ* multiplex. Eſt autem ratio legis obſervandæ, 1. ſuprema Dei imperantis auctoritas, niſi autem homo legem poſſet obſervare, fruſtra daretur ei legis obſervandæ præceptum: *Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate:* 2. Merces obſervantibus promiſſa: *Retributio à creatore, ut à judice, & diſpunctore meritorum, noſtrum impellit obſequium.* Niſi autem poſſemus ſervare divina mandata noſtro obſequio, non poſſemus à Deo meritorum diſpunctore ullam captare retributionem: 3. Pœna quam legis tranſgreſſoribus minatur Deus. *Nec rurſus comminatio mortis tranſgreſſioni adſcriberetur ſi non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur.* 4 Vindicta quam de tranſgreſſoribus ſumit Deus. *Cur admonet meminiſſe uxoris Loth, quæ præceptum creatoris non impune contempſit, ſi non cum judicio venit vindicandorum præceptorum ſuorum.* 5. Si præcepta ſunt impoſſibilia, divina lex erit *imaginaria, diſciplina phantaſma: ipſa transfunctoria præcepta, ſecura delicta.* 6. Si divina lex eſſet obſervatu impoſſibilis, Deus eſſet de injuſtitia, & crudelitate culpandus; De injuſtitia, obligando ad legem impoſſibilem, de crudelitate, damnando hominem, quod legem obſervatu impoſſibilem non ſervaverit. Verum *neque impoſſibile poteſt imperare, quia juſtus eſt nec damnaturus eſt hominem pro eo quòd non potuerit vitare quia pius eſt.*

Tert lib 5. adv. Mar. 5

Tert lib 4. adv. Mar. 35.

Tert lib 1. adv. Mar. 27

Tantum abeſt, ut divina lex eſt obſervatu impoſſibilis, quin imò eſt facilis, licet ſceleroſus Chriſtianus eam valdè difficilem exiſtimet. Cui Vates Regius. *Numquid adhæret tibi, ſed iniquitatis qui fingis laborem in præcepto.* Fingis difficultatem ubi eſt facilitas: amaritudinem,

D. Aug. Ep. ad Marcellin.

Digitized by Google

Lib. 4. ad Ec lef. Exod. 20. Eccles. 23. Matth. 11. Tert. l. de Adm. 1. nem, ubi eſt dulcedo. Et ita, ut bene obſervat Salvianus, difficultas quam ſibi fingunt peccatores, procedit non ex lege Dei, ſed ex ipſorum iniquitate. *Cuncti qui odarunt mandatum ſacrum, cauſam odii in ſeipſis habent, omne faſtidium non in præceptis legis, ſed in moribus ſuis*. Quam dulcia, quam facilia ſint divina præcepta, ſacer textus pluribus in locis teſtatur. *Quæ facilia ſunt petit Deus*. Ex ſapiente etiam, *Nihil dulcius quam reſpicere in mandatis Dei*. Ipſemet Chriſtus aſſeverat, *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*. Quid enim aſperum quid grave *quod oneroſum deputari poſſit adverſus levem ſarcinam Domini?* Oneroſa fuit quidem lex Moſaica ob multa, quæ continebat præcepta, tum ceremonialia, tum legalia; idcircò princeps Apoſtolorum jugum intolerabile eam vocitat. *Quid* Act. 15. *tentatis Deum, imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus?* A tam intolerabili jugo exempta eſt lex Evangelica, ex tot præceptis legis Moſaicæ non ceremonialia, neque legalia, ſed ſola moralia retinens. Tert. l. de Jej. 6. *Onera enim legis uſque ad Joannem, non remedia: operum juga rejecta ſunt, non diſciplinarum libertas in Chriſto non fecit innocentiæ injuriam*. Onerosam autem legem Moſaicam, non Dei animadverſio, ſed benignitas promulgavit. Ter. lib. 2. adv. Mar. 29. *Quam legem non duritia promulgavit auctoris, ſed ratio ſumma benignitatis, populi potius duritiam edomantis, & rudem obſequio fidem operoſis officiis dedolantis*. Operoſa autem officia quæ populum rudem ad Dei obſequium dedolebant, legis bonitatem denotant, *ſufficit enim ſi ſimpliciter hominem Deo obligabat, ut nemo eam reprobare debeat, niſi cui non placet Deo ſervire*. Quod ſi legis Moſaicæ bonitas ab his duntaxat reprobatur, qui Deo ſervire recuſant: legi Evangelicæ obſequium ſolummodò denegatur ab impiis, qui Dei dominium Tert. l. de Pat. 4. ægrè ferunt. Etenim, *numquam impatiens obſequitur ſicut patiens qui reluctatur*. Qui Dei imperium patienter ſuſtinet ejus mandatis obtemperat, ejuſque legem obſervat, propter imperantis auctoritatem, legis bonitatem, & obſervantis utilitatem.

III. PARS. Tert. l. de Pan 4. Sen. Ad obſervationem legis conducit etiam utilitas ſervientis. Veri principes ſubditorum bonum ſpectant, in quo à tyrannis diſcriminantur, qui bonum reipublicæ, ſeu regni non ſibi proponunt. *Reges quoque excidere ſolent, ſed quoties id fieri publica utilitas perſuadet, tyrannis ſævitia cordis eſt.* Reges bonum publicum attendunt, Tert. Apol 39. idcircò patriæ parentes nuncupatur. *Sed & gratius nomen eſt pietatis, quam poteſtatis, etiam familiæ magis patres, quam Domini vocantur*. Non tyrannus, ſed verus rex eſt Deus, *qui pater patriæ eſt, quomodò* Tert. 2. *dominus eſt*, ad bonum utile ſpectans, nam 1. ſuis legibus in bonis eos moribus format, 2. auxilium ad leges ſervandas eis ſubminiſtrat 3. obſervantes in cælo remunerat.

1. *Neque enim ad vivendum ſolummodò* Tert. lib. 1. adv. Mar. 8. *produxerat hominem, ut non ad rectè vivendum, in reſpectu ſcilicet Dei, legiſque ejus*. Trina eſt hominis vita, naturalis, civilis, & moralis. In vita naturali regulatur à ratione quæ eſt lex naturalis indita cũctis hominibus, in vita civili dirigitur per leges politicas: in vita morali, & religioſa formatur per leges datas à Deo, quæque ejus cultum ſpectant. Ter legem dedit Deus homini, ut eum in bonis moribus, & ſuo cultu formaret. 1. In ſtatu innocentiæ, quando ut Adami experiretur obſequium, præcepit ei ne de fructu arboris ſcientiæ boni, & mali comederet. *Cujus legis obſervandæ conſilium bonitas pariter adſcripſit. Quo die autem ederitis, morte moriemini*. Ter lib 2. adv. Mar. 4. 2. In veteri Teſtamento dando Iſraelitis præcepta moralia, legalia & ceremonialia ut eos ab idololatria avocaret, & ſui cultui adſtringeret; *Sed & in ipſis commerciis vitæ & converſationis humanæ, domi, & foris, ad uſque curam vaſculorum, omnifariam diſtinxit ut iſtis legalibus diſciplinis occurrentibus ubique, ne ullo momento vacarent à Dei reſpectu*. Ter. lib. 2. adv. Mar. 19. Et ut Judæi legem à Deo datam religioſiùs ſervarent, *Et jam Prophetas eadem Dei bonitas ordinavit, docentes Deo digna*. Tert. 3. In novo Teſtamento dando Chriſtianis legem Evangelicam, lege Moſaica longè perfectiorem; Tert. lib 4. adv. Mar. 1. *Compendiatum eſt enim novum Teſtamentum, & legis lacinioſis oneribus expeditum*. Nam Chriſtianos exemit Chriſtus à legibus ceremonialibus, & legibus Judæorum, quæ legis onera dicuntur, & adſtrinxit eos dumtaxat ad leges morales, quæ *ſolemnia legis* nuncupantur. *Deſtrui quidem lex habuit ex quo Joannis clamavit in eremo, Parate viam Domini,* Tert. lib. 4. adv Mar. 9. *ut fierent rivi, & colles, & montes repleti, & humiliati & tortuoſa & aſpera in rectitudinem, & in campos, ideſt legis difficultates, in Evangelii facilitates*. Ter. lib. 5. adv. Mar. 9. Neque inde ſequitur quòd ex Moſaica, quantum ad ea quæ ad mores pertinent fuerit

Digitized by Google

rit deſtructa ; non enim evacuata fuit,
Tert l. de Pud. 6. ſev perfecta : *Legem ergo evacuamur per fidem ? Abſit , ſed legem ſiſtimus , ſcilicet in his , quæ & nunc novo Teſtamento interdicta , etiam cumulatiore præcepto prohibentur : pro Non mœchaberis , Qui viderit ad concupiſcendum jam mœchatus eſt in corde ſuo : & pro Non occides , Qui dixerit fratri ſuo Racha , reus erit gehennæ.* Eodem modo ratiocinandum eſt de lege, quæ bonum præcipit : *Cujus præceptum , &*
Tert lib. 5. adv. Mar. 13. *bonum , & juſtum eſt .* Utrumque præceptum ; ſive affirmativum , quod bonum præcipit : ſive negativum , quod malum prohibet , dedit nobis Deus, ut
Ter lib. 2. adv. Mar. nos formaret moribus : *Igitur vivere quidem ille ipſe præſtiterat facto in animam vivam , rectè vero vivere demandarat admonitio in legis obſequium.*

Inter Chriſtianos nonnulli vitam qui-
Tert l. de Spect. 2. dem naturalem ducunt : nam & vegetant , & ſentiunt , & ratiocinantur ; verùm mores eorum ſunt depravati , quibus dicendum eſt. *Iſta non competunt veræ religioni , & vero obſequio in Deum verum.* Alii vivunt quidem politicè , civilitèr , urbanè ; ſed nihil de bonis moribus curant . *Adeò pietas , & religio , &*
Tert. Apol. 35. *fides , non in hujuſmodi officiis conſiſtit ; ſed in iis moribus ,* qui Chriſtianos fideles benè compoſitos , & juſtos decent ; Tertii Chriſtianam , & ſanctam ducunt vitam , quia reſpiciunt ad Deum ejuſque
Tert. l. de Pud 6. diſciplinam , *quæ eſt lex tota pietatis , ſanctitatis , humanitatis , veritatis , caſtitatis , juſtitiæ , miſericordiæ , benevolentiæ , pudicitiæ* , quam ut valeant obſervare , Deus eis auxilia ſubminiſtrat.

2. *Lex ſubintravit , ut ſuperabundaret*
Ter. lib. 5. adv. Mar. 23. *gratia : Cujus Dei gratia , ſi non cujus eſt lex ?* Tria ſunt quæ hominem à bono avocant : error, ſeu ignorantia intellectus; depravatio , ſeu malitia voluntatis; impotentia , ſeu infirmitas naturæ corruptæ . Ad bonum enim operandum neceſſe eſt ſcire , & cognoſcere bonum , velle & amare bonum ; tandem poſſe facere bonum . Hæc autem tria largitur Deus , quibus ejus legem ſervare valeamus . *Di-*
Tert. Apol. 48. *vinæ rei faciendæ lex libens animus inducitur* , in quo diſcriminatur à regibus terræ , qui perſæpè imperant res difficiles , nec præbent ſubditis vires, quibus eas poſſint executioni mandare: Deus è contra hominibus cuncta ad ejus lege ſervandas
D. Aug. Epiſt. 5. ad Marc. Ezech. 36. neceſſaria ſubminiſtrat : *Ego faciam , ut in præceptis meis ambuletis , & mandata mea cuſtodiatis ;* Nam 1. eorum mentes illuminat , ut cognoſcant obſequium ,
Tert l. de Pat. 4. quod debent Dei legibus . *Satis enim agnitio Dei , quid ſibi incumbat , intelligit .* Imò ipſa lex lux eſt , quæ mentis irradiat
Tert. l. de Pud. 6. oculos : *Præceptum Domini longè lucens , illuminans oculos* , 2. Voluntatem ad legis obſervationem inflammat : *Hæc erit lex apud David, qua perfecta convertens animas , utique ab idolis ad Deum* & oblectatione cor replens , ut lætanter Deo obſequium reddatur : *De qua idem David : Lex*
Tert lib. 4 adv Mar. *Domini convertens animas , juxta Domini directa , oblectantia corda .* 3. Vires , & facultatem ad legis obſervantiam ſubminiſtrat ; & ita divinam legem non obſer-
Tert l. de Pud. 6. vans excuſari non poteſt , valens & facere bonum quod præcipit , & vitare malum quod prohibet . *Quantò enim pote-*
Tert. l. 2. ad ux. 3. *ſtas vitandi fuit , tanto contumaciæ crimine oneratur :* Nam Deus punit inobſervantes , ſicut obſervatores in cœlo præmiat .

3. *Habes legem , & ſalutem ex obſerva-*
Tert. l. de pra. ha 14. Matth. *tione legis.* Adultus nequit ſibi vitam æternam comparare , niſi legis obſervantia, dicente Chriſto : *Si vis ad vitam ingredi , ſerva mandata .* Deus juſtitiam ſuam demonſtrat erga obſervatores , & contemptores legis ; illos remunerat , iſtos con-
Tert. l. de Pat. 4. demnat : *Dei judicium in ſuos , non in compede , aut pileo vertitur , ſed in æternitate , aut pœnæ , aut ſalutis.* Electi æterna fruuntur ſalute: reprobi æterna pœna mulctantur : *Cui ſeveritati declinandæ , tanta obſequii diligentia opus eſt , quanta ſunt ipſa , quæ aut ſeveritas comminatur , aut liberalitas pollicetur* . A nobis dependet æterna , vel ſalus , vel pœna : in noſtra enim voluntate eſt aut obſequi aut inobedire; quantumvis Novatores hominem libertate indifferentiæ privare nitantur. Quos
Lib 2 adv. Marc. 5. redarguit meritò Tertullianus : *Sic & in noſtris legibus Creatoris invenias , proponentis ante hominem bonum , & malum vitam & mortem.* Niſi autem homo libertate polleret indifferentiæ , non haberet ante ſe bonum & malum , vitam & mortem . *Sed nec aliàs totum ordinem diſciplinæ per præcepta diſpoſitum . Avocante Deo , & minante , & exhortante , niſi & ad obſequium , & ad contemptum , libero & voluntario homine .* Homini autem dedit legem Deus non ad contemptum , ſed ad obſequium , non ut libero abuteretur arbitrio in tranſgreſſionem legis , ſed ut bene uteretur in ejus obſervationem. Sciſcitandum non eſt , *an Deus obſervari voluerit diſciplinam , quàm voluit inſtitue-*
Tert Scor. 4.

re, & an meritò ulciſcatur deſertam, quam voluit obſervatam: quando fruſtra inſtituiſſet, ſi obſervari eam noluiſſet, & fruſtra obſervari voluiſſet, ſi vindicare noluiſſet. Quàm infelix criminoſus Chriſtianus, qui per tranſgreſſionem legis Dei incurrit vindictam! quàm felix Chriſtianus innocuus, qui per legis obſervantiam æternam meretur beatitudinem! *Quid enim faceret beatum hominem quam in lege Domini voluntas ejus*, qua divinis obtemperans mandatis ſalutem ſibi comparat.

Tert. l. 2. adv. Mar. 19.

CONCIO QVARTA.

Tert. lib. 2. adv. Mar. 2. Clem. Alex. l. 5. Strom.

DEo *negotium faciunt* impii. Inter quæſtiones quæ apud mortales agitari poſſunt, nonnullæ ſola ſenſuum experientia abſolvendæ ſunt: ut ad cognoſcendum an ignis ſit calidus, ſufficit illum apprehendere manu: Quædam ex probratione, & redarguitione duntaxat indigent. Sic redarguendi ſunt, qui diſputant an filii parentibus qui eos genuerunt reverentiam præſtare teneantur. Aliæ tandem nonniſi impiè valeant proponi, neque niſi pœna terminari debent: Sic ultimo fuit mulctatus Tholoſæ ſupplicio Lucillus negans divinitatem. Eandem merentur pœnam, qui Deo providentiam tollere audent. Circa divinam autem providentiam tres impias, & erroneas invenio ſententias. Prima eſt atheiſtarum, *qui tot ſæculi, tot ingeniis aſſertam, atque defenſam providentiam calumniati ſunt*; Negant autem divinitatem dum providentiam deſtruunt. Nam ut bellè advertit Tertullianus. *Hæc enim illi propria divinitas conſtat*. Secunda Ariſtoteli tribuitur, qui providentiam coarctat, Deoque concedit cœleſtium curam: ſublunarium, & terreſtrium negat, tertia eſt Stoicorum, qui cuncta quæ accidunt homini, fato, neceſſitati & fortunæ cæcutienti tribuunt. Quam ſint erroneæ hujuſmodi ſententiæ, conſtat. Nam prima negando divinam providentiam; etiam divinitatem negat. Secunda immenſitatem Deo tollit, & cœlum velut in ergaſtulo incarcerat. Tertia Deo dominationem, & homini aufert libertatem. Adverſus has tres erroneas, & impias ſententias, 1. divina providentia demonſtratur. 2. Providentia univerſalis vindicatur. 3. Providentia cum hominis libertate, impii proſperitate, & juſti adverſitate conciliatur.

Lact. l. de ira Dei c. 9. l. 2. adv. Marc. 24.

Quidquid in rerum natura evenit, veteres Philoſophi *fato imputant*: Fatum autem neceſſitatem inevitabilem importare cenſebant, à qua nec dii etiam ſeſe expedire poterant. Fatumque neceſſitatem cunctis rebus portans mundo præeſſe exiſtimabant: *Super hæc præeſt, ſecundum communem opinionem, providentiæ fatum & neceſſitas; Secundum nos verò, Deus Dominus*. Non igitur fatum rebus neceſſitatem imponens præeſt mundo, ſed Deus providentia ſua cuncta diſponens. Divinam autem providentiam, 1. ſanior Philoſophia approbat, 2. fides prædicat, 3. ratio demonſtrat.

I. PARS. Ter. l. 2. Nat. 11. Prov. c. 5.

Tert. l. de An. 20.

1. *Menedemus Philoſophus providentiæ vindex* eam vindicat adverſus Epicurum ejuſque aſſeclas, qui ut liberiùs ſuis vacent ſceleribus, *in totum immobilem, & ſtupentem Deum* concipiunt. Adverſus ſtupentem hanc, & ſtolidam opinionem clamitant cuncti veteres etiam Philoſophi. *Omnes ſapientes conſentiunt revera honeſtantes intellectum, regem cœli, ac terræ ineſſe*. Cunctæ veterum Philoſophorum ſectæ reducuntur ad Stoicos, Academicos, & Peripateticos. *Philoſophi etiam à locis conventiculorum, & ſtationum ſuarum nuncupantur Stoici, Academici, Peripatetici*. Stoici Zenonem agnoſcunt ducem & magiſtrum. Academici Platonem. Peripatetici Ariſtotelem: qui licet inter ſe diſcordent, & variè de Philoſophia ſentiant; tamen *ad unitatem providentiæ omnes revolvuntur*. Peripatetici ex D Thoma rerum ſublunarium curam Deo denegantes, ne ejus majeſtas, & puritas viliſſimis his, & ſordidiſſimis rebus vileſceret, & contaminaretur, ſemetipſos retractarunt; & Ariſtoteles eorum princeps apertis fatetur terminis: *Quod in navi gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in civitate lex, in exercitu imperator, hoc idem in mundo eſt Deus*. Academici qui, & dicuntur *Platonici, Deum curantem rerum* exiſtimant, & hanc doctrinam à ſuis prædeceſſoribus quaſi jure hæreditario ſe accepiſſe gloriantur. Et licet *poſitam extra mundum Stoici, qui figuli modo extrinſecus torqueat molem hanc; extra mundum Platonici, qui gubernatoris exemplo totum illud moveat, quod regat*. Eadem eſt mens Stoicorum ac Academicorum, & Peripaticorum. *Sed & Stoici Deum malunt providentiſſimum humanæ inſtitutione*. Quod ſi fatum admiſerunt Stoici, hoc fato infallibilem divinæ ſcientiæ notitiam, & finis à providentia intenti aſſecutionem denotant.

Tert. Apol. 18. Ter. lib. 1. adv. Marc. 25. Plat. in Ph.

Tert. Apol. 3.

Min. in Oct. lib. 3. cont. Gent. 31.

l. de Mun.

Tert. Apol. 47. apud Theoder. de Cur. Græc. 6.

Tert. Tert. l. de An. 16. Sen. Ep. 58

Ma-

Sen.ep.58. *Manent cuncta , non quia æterna ſunt, ſed quia defenduntur cura regentis* : quomodo uſurpatum fatum divinæ providentiæ non repugnat , ſed potiùs competit . Ex Boetio etenim *fatum eſt inhærens rebus* *L.5. de Conſol. Proſ. 6.* *mobilibus diſpoſitio , per quam providentia ſuis quæque nectit ordinibus* : Ex eodem autem auctore providentia *ipſa ratio in ſummo omnium principe conſtituta , quæ cuncta diſponit* . Ideòque fatum à providentia diſtinguitur tanquam effectus à cauſa , & diſpoſitio à diſponente · Providentia enim eſt æterna Dei de rebus diſpoſitio, fatum verò ipſius diſpoſitionis applicatio , & executio .

Tert. lib. 2. adu. Marc. 6. Sap. 12. Tert. l. 2. adu. Mar. 24. 2. Verùm *nos à Prophetis , & à Chriſto , non à Philoſophis erudimur* , Prophetæ autem , & Chriſtus Dei providentiam prædicant . *Non eſt alius Deus , quàm tu , cui cura eſt de omnibus* . Sic loquitur Sapiens . Aut enim Deus negandus eſt , aut providus confitendus ; Quare Marcionem ſic pungit Tertullianus : *Nemo enim te ſuſtinebit improvidentiam adſcribentem Deo quem Deum non negans confiteris , & providum* . Simili argumento Lactantius urget Epicurum qui Deum admittens, cenſet *otioſum , & inexercitum , & ut ita* *Tert. Apol. 47. Lact. l. de irae. 9.* *dixerim , neminem humanis rebus* : (Quo quid repugnantius dici poſſit non video ; Etenim ſi eſt Deus , utque providens eſt Deus , nec aliter ei poteſt divinitas attribui , niſi & præterita teneat , & præſentia ſciat, & futura proſpiciat . Cùm igitur providentiam ſuſtulit , etiam Deum negavit eſſe ; cùm autem Deum eſſe profeſſus eſt, & providentiam ſimul eſſe conceſſit ; alterum enim ſine altero , nec eſſe prorſus , nec intelligi poteſt .) Addit Sapiens : *Tu autem pater providentia ab* *Cap. 14. Tertul. l. de pæn. 9. cap. 17.* *initio cuncta gubernas* . Paterfamilias domum ſuam benè diſponit , alias à paterno degenerat affectu : *Nemo tam pater , nemo tam pius* , ac Deus , qui providentiſſimus eſt, cum cuncta gubernet ut pater . Proſequitur Sapiens de Ægyptiis loquens : *Fugitivi perpetuæ providentiæ iacuerunt* : Fugitivi autem providentiæ ſunt , vel qui eam negant, vel qui eam accuſant , vel qui ejus curæ, & gubernationi nõ ſe commit- *Tert. l. 1. ad Vxr 4.* tunt . *Hæc procul à fidelibus , quibus nulla cura toleranda vitæ , niſi ſi diffidimus de promiſſis Dei , qui lilia agri tanta gratia veſtit ; qui volatilia cæli nullo ipſorum labore paſcit , qui prohibet de craſtino victu , veſtituque curare , ſpondens ſcire* *L. 4. adu. Marc. 29.* *ſe quid cuique ſervorum ſuorum opus ſit* . Ut autẽ aliorſum ratiocinatur Tertullianus : Devs ejuſmodi curam nobis non prohiberet , niſi neceſſaria vellet providere . *Quis nollet nos curam gerere animæ de victu , & corporis veſtitu , niſi qui iſta homini ante proſpexit , & exinde præſtans , meritò curam eorum tamquam æmulam liberalitatis ſuæ prohibet , qui & ſubſtantiam ipſius animæ accommodavit potiorem eſca* , *Tert.* *& materiam ipſius corporis figuravit potiorem tunica* ? Dei providentiam prædicat Chriſtus ex cura qua alit pullos corvorum , & veſtit lilia agrorum : *Cujus , & corvi non ſerunt , neque metunt , nec in apothecas condunt , & tamen aluntur ab ipſo : cujus & lilia , & fænum non texunt , neque nent , & tamen veſtiuntur ab ipſo : cujus , & Salomon glorioſiſſimus , nec ullo tamen floſculo cultior* . Quod ſi Deus tanta cura alit corvos , & tanta gratia lilia *Tertul. l. 2. adu. Mar. 16.* velit , quantò magis hominis providus eſt Deus , cujus providentiam certò credunt fideles? unde ſic fantur : *Nos qui credimus Deum etiam in terris egiſſe , & humani habitus humilitatem ſuſcepiſſe ex cauſa humanæ ſalutis , longè ſumus à ſententia eorum , qui nolunt Deum curare quidquam* . Ratione tamen convincuntur, quæ Dei providentiam evidenter demonſtrat .

3. *Deus univerſitatis conditor , mundi totius gubernator* . *Tert l. adu. In F. 2.* Creaturarum gubernatio ita cum earum productione cõnectitur, ut nullus eas valeat dirigere niſi earum artifex; alias uterque eſſet imperfectus: artifex intelligẽtia ad ſuos effectus dirigẽdos neceſſaria non pollens : gubernator , non valens producere res, quarum uſurparet gubernium . *Neceſſe eſt eundem eſſe eorum , quæ ſunt , & factorem , & proviſorem ;* *D. Dam. l. 2. de fid. c. 29.* *nam neque decet , neque conſequens eſt , alium factorem eſſe eorum , quæ ſunt , & alium proviſorem ; ſic enim imbecillitati , & debilitati uterque ſubjaceret* . In Deo autem neque ignorantia , neque impotentia poteſt reperiri . Non ignorantia , quia eſt ſumme ſapiens : non impotentia, quia eſt omnipotens : Ut omnipotens cunctas produxit creaturas ; ut ſummè ſapiens productas per ſuam potentiam creaturas , ſua providentia gubernat . Si Deus productum non gubernaret mundum , hoc eveniret , vel quia eſt ignorans , & neſcit , vel quia eſt imbeciliis , & non poteſt ; vel quia eſt negligens, & non vult . Non quaſi ignorans, nam ſcientia ejus cuncta clarè cognoſcit, nec aliquid eſt tam exiguum , quod ejus ſubterfugiat oculos ; *Dum puto de ſublimioribus ocu-*

latiorem aliquid ſubjecti præterire non poſſe. Non quaſi infirmus, & impotens, nam ſumma pollet poteſtate: *Cujus poteſtas ſumma niſi Dei ſolius*? Non quaſi negligens: etenim *operatione Dei univerſa conſiſtunt*. Quiſnam pater ſua incuria quos genuit filios, negligit? quis artifex pravitate voluntate reiicit opus, quod faciendũ recta intellectus indicavit ratio? Deus autem eſt omnium rerum opifex: idcircò earum curam habet: imò *divina providentia ſubſtracta, res in nihilum deciderent*, divina namque providentias eas conſervat Hoc argumentum premit D. Ambroſius: (Quis operator negligit operis ſui curam? quis deſerat: & deſtituat, quod ipſe condendum putavit? Si injuria eſt regere, none eſt major injuria feciſſe, cùm aliquid non feciſſe nulla injuſtitia ſit: non curare quod feceris, ſumma inclementia?) Deus neque de injuſtitia, neque de inclementia culpari poteſt, quia cùm ſit cunctarum creaturarum pater, & opifex, providentia univerſali etiam minutiſſimas mundi partes gubernat.

Tert. l. 2. adu. Mar. 15. Tertul. l. de Teſt. An. 2. Tertul. l. adu. Her. 45. D. Tho. in 2. phyſ. lex. 15. L. 1. Offic. 13.

Ab initio, & inſtructa, & certis exercendorum officiorum ſuorum rationibus diſpenſata univerſitas conſtitit: Hujuſmodi autem univerſitatis inſtructio, ordinatio, & diſpenſatio facta eſt ab univerſali Dei providentia. Nam ut ſapienter philoſophatur Athenagoras: *Deus, qua ſapientia fecit omnia; eadem, & ſingulis aſſidue providet, & qua juſtitia, varios in mundo diſpoſuit gradus, eadem ſuæ cuique diſpenſat*. Univerſalitas illa, quam inſtruit, ordinat, diſpenſat, & gubernat providentiam Dei univerſalis, trinum complectitur mundũ: 1. Myſticum Eccleſiæ mundum: 2. Univerſum, ſeu magnum mundum: 3. Hominem, ſeu paruum mundum.

I. PARS. Tertul. Apol. 21. l. b. de Reſur. 2

1. *Ab ipſo ordinata religio*: ſiquidem ſua providentia Deus ordinavit non ſolũ Judæorum, ſed etiam Chriſtianorum religionem. Divina autem providentia maximè elucet in religione fundanda, dilatanda, conſervanda. Nam ad fundandam Chriſtianam religionem aſſumpſit Deus non ſapientes, non nobiles, non potentes; ſed diſcipulos ignobile, inſipientes, impotentes. *Infirma mundi electa ſunt à Deo, ut confundantur fortia, & ſtulta ejus ut confundatur ſapientia*. Cuncta mundi regna, & imperia, fundata, & ſolidata ſunt, vel antiquitate, & nobilitate; ut Aſſyriorum Imperium: vel divitiis, & facultatibus, ut Perſarum regnum: vel armis, & viribus, ut Reſpublica Romana: Verùm ad Chriſtianam ſtabiliendam religionẽ elegit, Deus ignobilitatem, inſipientiam, infirmitatem, paupertatem, & nihilominùs *Apoſtoli fide non pecunia tuti*, ſapientes, potentes, nobiles, & divites aggreditur. *Arguunt fide iter errores, prædicant veritatem, exhortantur ad pænitentiam, præterita culpabilis vitæ indulgentiam de divina gratia pollicentur*. *Prædicationem religionis, ſigna conſequuntur*, quibus fidelium numerum multiplicant, & Eccleſiam per totum orbem dilatant; nam *Piſcatores Chriſtus, cum retibus fidei miſit, atque ita tam multos piſces, & tam multò mirabiliores capit*. Tot. ſunt qui *ex imperitiſſimis et abjectiſſimis, et pauciſſimis illuminantur, nobilitantur multiplicantur* Verùm tanto cum exceſſu fidelium numerus incrementatus eſt, ut fuerit *pars penè magis civitatis cujuſque*. Neque ſolùm fundans Eccleſiam aut dilatans, ſed etiam conſervans, ſuam Deus oſtentat providentiam. Nam quoties infernus ſuſcitavit hereticos ad fidei veritatem labefactandam, toties Deus oppoſuit Doctores Catholicos ad eam propugnandam. Sic Simoni Mago oppoſuit Simonem Petrum, Arrio Athanaſium, Neſtorio Cyrillum Alexandrinum, Vigilantio Hieronymum, Pelagio Auguſtinum, Martino Luthero Martinum de Valentia. Quod figuratum vult Tertullianus per naviculam, in qua dormitabat Chriſtus. *Navicula illa figuram Eccleſiæ præferebat, quod in mari, id eſt, ſæculo fluctibus, id eſt, perſecutionibus, et tentationibus inquietatur, Domino per patientiam velut dormiente, donec o rationibus. Sanctorum ſuſcitatus compeſcat ſæculum, et tranquillitatem ſuis reddat*, per curam providentiæ vigilantis, quæ magnum mundum gubernat.

Tert. l. de Or. 8. Tert. lib. de fug. in Perſ. 2. Tertul. l. de fug. in Perſ. 14. D. Auguſt. ep. 3. ad Voluſ. D. Ambr. l. 10. in Luc. D. Aug. ep. 2. ad Vol. Tert. l. ad Scap. 2. L. de Bap. 12.

2. *Totum enim hoc mundi corpus ſemel utique in iſta conſtructione diſpoſitum, et inſtructum, et ordinatum, cum omni rationis gubernaculo inventum eſt*. In mundo varii ſunt creaturarum ordines. Aliæ enim ſunt purè ſpirituales, ut Angeli: aliæ purè materiales, ut belluæ: aliæ partim ſpirituales, partim materiales, ut homines. Inter purè materiales aliæ ſunt cœleſtes, aliæ terreſtres, & ex terreſtribus aliæ adhuc exiguæ ut culices, aliæ noxiæ ut mures, ſerpentes. Dei providentia creaturas purè ſpirituales gubernat; *quæ ſunt quædam puriſſima ſubſtantiæ, miniſtræ omnipotentis*. Seu, ut ait Tertullianus, Angelus eſt *poteſtas divina volunta-*

Tertull. Apol. 11. Phil. Jud. l. de Som. L. de An. 17.

Digitized by Google

ratis miniſtra . Homines etiam partim ſpirituales, partim materiales curat, ut infra dicetur . Creaturas etiam cœleſtes Dei providentia gubernat: nam per Angelos orbes cœleſtes movet: *Nos officia divina Angelos credimus* . Tota difficultas in duobus conſiſtit. 1. An minutiſſimæ creaturę terreſtres divinę ſubjaceant providentiæ. 2. An noxiæ . Primum negare videtur D. Hieronymus: (Abſurdum eſt ad hoc Dei deducere majeſtatem, ut ſciat per momenta ſingula, quot naſcuntur culices, quotue moriantur, quæ pulicum, & muſcarum ſit in terra multitudo: quanti piſces in aqua natent, & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. (Secundum negant Stoici, unde ſic fantur: (Quæ tandem utilitas poteſt in muribus, in blattis, in ſerpentibus reperiri , quæ homini moleſta, & pernicioſa ſunt?)

Tert. l. de An. 37. in cap. 1. Abac.

Lact. l. 1. de ira Dei c. 13.

Verùm quidquid oblatrent Stoici, Dei providentia ſeſe extendit tum ad creaturas exiguas; tum ad eas, quæ noxiæ videntur hominibus . Ad exiguas quidem; nam *ne folium quidem ex arbore ſine Dei voluntate delabitur* . Quod oſtentat Tertullianus Marcioni . *At cum , & animalia irrides minutiora , quæ maximus artifex de induſtria ingeniis , aut viribus ampliavit , ſic magnitudinem in mediocritate probari docens , imitare ſi potes , apis ædificia , formicæ ſtabula , araneæ retia , bombicis ſtamina : Suſtine ſi potes , illas ipſas lectuli , ac tegetis tuæ beſtias , cantaridis venena , muſcæ ſpicula , culicis , & tubam , & lanceam* . In exiguis his beſtiolis non minùs fulgent Dei potentia, ſapientia, bonitas, & magnitudo , quàm in magnæ molis creaturis . *Quando , & vitalia pro cujuſque generis diſpoſitione , omnibus propria animalibus temperaverit artifex Deus* . Quare Philoſophos qui culicibus, & formicis, & tineis deeſſe pulmones, & arteritas, & ſenſus aſſeverant, ſic hoc dilemmate inſequitur Tertullianus : *Dic mihi inſpector curioſiſſime , oculos habent ad videndum ? atquin & pergunt quo volunt , & vitant , & appetunt quæ videndo ſciunt ; deſigna oculos , denotas pupulas : ſed & exedunt tineæ , demonſtra mandibulas ; depreme genuinos : ſed & perſonant culices , ne in tenebris quidem aurium cæci : tubam pariter , et lanceam oris ejus oſtende . Quodvis animal unius licèt puncti , alique alatur neceſſe eſt , exhibe pabuli tranſmittendi , decoquendi , deſæcandique membra . Quid ergo dicemus ? ſi per hæc vivitur , erunt hæc in omnibus utique , quæ vivent , etſi non videntur , etſi non apprehenduntur pro mediocritate . Hec magis credas ſi Deum recogites tantum artificem artificem in modicis , quantum , et in maximis . Si verò non putas capere tam minuta corpora Dei ingenium , ſic quoque magnificentiam ejus agnoſcas , quod modicis animalibus , ſine neceſſariis membris nihilominus vivere inſtruxerit , ſalvo etiam viſus ſine oculis , et eſu ſine denticulis , et digeſtu ſine alveis : quemadmodum , et incedunt quædam ſine pedibus , manante impetu , quod angues ; et inſurgente conatu , quod vermes , et ſpumante repeatu , quod limaces* . Marcionem adhuc pungit Tertullianus, qui Deum vilium regimine maculari cenſebat, *Unus , opinor , de ſepibus floſculus , non dico de pratis ; una cujus libet de maris conchula , non dico de rubro ; una teſtraonis pinnula , taceo de pavo , ſordidum artificem prenuntiabit tibi creatorem*. Inſaniā Marcionis, & Stoicorum ſtoliditatem, meritò ſanę mētis homines reiiciunt. (Deus totius amoris fons non negligit minima gubernare, qui facere minima non glexit) Imò in minimis magis elucent ejus perfectiones. (Natura in minimis apparet maxima) ait Philoſophus . Seu ut vult Plinius, (natura nuſquam magis, quàm in minimis tota eſt ;) inde concludendum eſt cum D. Auguſtino: (Deus ita artifex eſt magnus in magnis , ut minor non ſit in parvis; quæ parva, non ſua granditate, quæ nulla eſt, ſed artificis ſapientia metienda ſunt; quæ in parvis magis, quàm in magnis coruſcat . (Creat minima corpore, acuta ſenſu animantia, ut majore attentione ſtupeamus agilitatem muſcæ volantis, quàm magnitudinem jumenti gradientis, ampliuſque miremur opera formicæ, quàm onera camelorum .) Chriſtus etiam cùm ait Deum veſtirė fœnum, quod in clibanum mittitur ; *nome confirmat viliſſimas , et abjectiſſimas mundi particulas divina ejus providentia regi* ? Nonne idem aſſeverat Regius Vates de creaturis, quæ noxie hominibus videntur dicens: *Laudate Dominum de terra dracones* ?

Tert. lib. 1 adu. Mar. 24.

Tert. l. de An. 10.

Tert. lib. 1 adu. Mar. 14.

Marſil. Fici Lib. 1. c. 2. L. 11. Civ. 22.

D. Ambr. l de Gen. ad lit. 6.

D. Aug l. 3 de Gen. ad lit. 21.

Verùm ſi Deo eſt univerſalis providentia, ut quid herbas venenoſas produxit, quę toxicant hominem? Ut quid ſerpentes qui eum ſuo halitu inficiunt ? ut quid mures triticum rodentes? ut quid belluæ ſua feritate dilaniantes ? Prohdolor , *de humano arbitratu divinitas penſitatur* . At ne impietatis ulla ſuperſit ratio dubitandi de-

Tertul. Apol. 6.

Aa. a. ge-

generali providentia Dei huic objectioni variè reſpondet Tertullianus, qui mirum in modum hanc ſoluit difficultatem: 1. Hominem ſic alloquitur: *Ad omnia tibi occurris Deus idem, percutiens, ſed, & ſanans; mortificans, ſed & vivificans; humilians ſed, & ſublevans; condens mala, ſed & pacem faciens.* Nam ſupra memorata, quæ mundo inutilia, & homini noxia habentur etiam homini utilia ſunt; (quod tibi putas inutile aliis utile eſt, imò ipſum tibi frequenter alio eſt uſu utile. Quod eſcam non adjuvat, medicinam ſuggerit, & ſæpè eadem, quæ tibi noxia ſunt, avibus, aut feris innoxium miniſtrant pabulum:) 2. Mundū ex tot creaturis coadunavit Deus ut ſuam bonitatem, & juſtitiam oſtentaret. *A primordio Creator tam bonus, quàm & juſtus: pariter, & utrumque proceſſit. Bonitas ejus operata eſt mundum, juſtitia modulata eſt, quæ etiam tum mundum judicavit ex bonis faciendum, quia cum bonitatis conſilio judicavit. Juſtitiæ opus eſt quod inter lucem, & tenebras ſeparatio pronuntiata eſt, inter diem, & noctem, inter arborem agnitionis boni, & vitæ, inter aquigena, & terrigena animalia. Omnia ut bonitas concepit, ita juſtitia diſtinxit, totum hoc judicatò diſpoſitum, & ordinatum eſt. Omnis ſitus, habitus elementorum, effectus, motu, ſtatus, ortus, occaſus ſingulorum, judicia ſunt Creatoris.* Tanta creaturarum multitudo, admirabilis earum diſpoſitio, diverſæ earum ſpecies, ſeparatio qua ab invicem diſcriminantur quoad naturam ſitum, locum, officium, evidenter Deum prædicant, qui eas ſua potentia produxit, juſtitia ſeparavit, ſapientia diſpoſuit, & providentia gubernat. 3. His creaturis interdum utitur Deus ut ingratum, & criminoſum puniat hominem: culices etenim, & muſca eum calcant. Ex incommodis, quæ parva hæc animalia inferunt homini, infert meritò Tertullianus ea quæ à magnis patitur. *Qualia erunt majora, cum tam modicis læderis, ut nec in modicis deſpicias Creatorem?* 4. Contraria juxta ſe poſita magis eluceſcunt, & creaturæ utiles ex noxiis magis apparent, & ob hanc cauſam divina providentia *univerſitatem ex diverſitate compoſuit, ut omnia æmulis ſubſtantiis ſub unitate conſtarent ex vacuo, & ſolido, ex animali, & inanimali, ex comprehenſibili, & incomprehenſibili, ex luce, & tenebris, ex ipſa vita, & morte.* Sicut Muſica ex diſſonarum vocum diſſonantia dulciores reſonat ſonos: ſicut picturæ venuſtas ex umbræ, & lucis, diverſorumque colorem grata commixtione pulchrior apparet; ſic divina providentia, & mundi pulchritudo, ex contrariorum oppoſitione, & adverſantium concordi diſcordia, micantiùs ſplendet: *Confirmantes diverſitatem hanc viſibilium, et inviſibilium adeò Creatori deputandam, ſicut tota operatio ejus ex diverſitatibus conſtat, et corporalibus, et incorporalibus, et animalibus, et inanimalibus, ex vocalibus, et mutis, ex mobilibus, et ſtativis, ex genitalibus, et ſterilibus, et aridis, et ſuccidis, ex calidis, et frigidis.* Et quia homo inter partes univerſis non minorem habet dignitatem, providentia Dei univerſalis ad parvum mundum ſe extendit.

L. 2. adv. Marc. 14.

D. Amb. l. 3. Hex. 9.

Tert. l. 2 adv. Mar. 12.

Lib. 1 adv. Marc. 14.

Apol. 48.

Tert. lib. 2 adv. Mar. 10.

3. *Sufficit unicum hoc opus Deo noſtro, quod hominem liberavit ſumma, et præcipua bonitate ſua, et omnibus locuſtis anteponendo.* Dei providentia erga hominem præ cæteris animantibus multis elucet. 1. In ejus formatione: *Recogita totum illi occupatum, ac deditum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, providentia, et imprimis affectione*, 2. In corporis humani diſpoſitione. *Sic, et hominem ipſam diverſitas temperavit, tam in corpore, quàm in ſenſu, alia membra fortia, alia infirma, alia honeſta, alia inhoneſta; alia gemina, alia unica: alia comparia, alia diſparia. Proinde, et in ſenſu nunc lætitia, nunc anxietas, nunc amor, nunc odium, nunc ira, nunc lenitas.* 3. In ordinatione mundi, quem ad hominis uſum, & utilitatem retulit. *Mundum homini Deus, non ſibi fecit.* Duplex eſt mundi finis, ultimus, & proximus. Dei gloria eſt finis ultimus univerſi, próximus verò hominis utilitas. *Univerſa negotiatio mundialis, perveniens ad humani generis utilitatem: ipſum cælum ſub quo omnia: terra ſuper quem omnia: & quidquid illorum inter ſe, ad commoda humana conſpirat.* Idcircò ſibi Deus mundum fecit, & non fecit. Fecit ad ſuam gloriam, ad quam ut ad finem ultimum ordinavit univerſum. Non fecit ad ſuam utilitatem, ſed ad hominis utilitatem, ad quam ut ad finem proximum ordinavit mundum. 4. In neceſſariorum ſubminiſtratione: *quoniam Dominus proſpector humanarum neceſſitatum*: ut ex duplici exemplo ex Scriptura deſumpto conſtat: Unum habetur in veteri Teſtamento, ubi quadraginta annis Deus *paſcit populum in ſolitudine*. Aliud in novo Teſtamēto; quādo Chriſtus quin-

Tert. lib. 2 adv. Mar. 7.

Tert. l. de Res. 6.

Tert. l. 2 adv. Mar. 16.

Tertull. l. 1. adv. Mar. 13.

Tert. l. 1 ad Nat. 5.

Tert. l. de Or. 10.

Tert. l. 4 adv. Mar. 14.

que

Digitized by Google

que panes adeò multiplicavit, ut ſufficientes fuerint ad nutriendam magnam hominum multitudinem, qui eam ſecuti fuerant in deſertam. *Adeò autem ea fuit majeſtas; ut pabuli exiguitatem non tantùm ſufficere, verùm etiam exuberare de* Tertull. *priſtino voluerit exemplo.*

Ultra hanc naturalem, & ſpecialem providentiam, quam exercet Deus erga parvum mundum, providentia adhuc ſupernaturali vult Deus hominis ſalutem: *Igitur cum & voluit, & concupivit in hominis ſalutem; iam ſibi, & aliis negotium fecit, Epicuro nolente conſiliario Marcione.* (Tert. lib. 1. adv. Mar. 17.) Et quia agens ordinatè volens finem, dat media ad illum aſſequendum, Deus cunctorum agentium perfectiſſimus dat homini gratiam neceſſariam ad comparandam ſalutem. *Amavit, qui vocaverat in ſalutem invitare, & ad gloriam:* (Tertull. Stor. 6.) & ſicut providentia Dei naturalis univerſum ordinavit ad hominis utilitatem, ſic ad ejus ſalutem providentia ſupernaturalis ordinavit myſticum Eccleſiæ mundum; imò ipſam Verbi divini humanationem. Quod Marcioni objectat Tertullianus (Ter. lib. 1. adv. Mar. 14.) *Poſtremò te circumſer intus, & foris; conſidera hominem: placebit tibi, vel hoc opus Dei noſtri, quod tuus Dominus Deus melior adamavit; propter quem in hæc pauperrima elementa de tertio cœlo deſcendere laboravit, cujus cauſa in hac cellula Creatoris etiam crucifixus eſt. Sed ille quidem uſque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua ſuos abluit; nec oleum quo ſuos unguit; nec mellis, & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat; nec panem quo ipſum corpus ſuum repræſentat.* Quænam dinumerat legis Evangelicæ ſacramenta inſtituta à Chriſto, ut homini vel primam gratiam, vel gratiæ augmentum conferant: Hęc tamen media humanæ ſalutis deſtruere nititur Marcion. *At tu ſuper magiſtrum diſcipulus, & ſervus ſuper dominum, ſublimius illo ſapis, deſtruens, quæ ille deſiderat.* Hæretici huic ſimiles ſunt qui divinę providentiæ hominis curam auferre nituntur, & humanam tum adverſitatem, tum proſperitatem fato inevitabili, & cæcæ fortunæ ſubiiciunt.

II PARS. (Tert. l. de Pæn. 1.) *Deus omnium conditor, nihil non ratione providit, diſpoſuit, ordinavit.* Verùm quantumvis ſua providentia cuncta ratione diſpoſuerit, & ordinaverit Deus, attamen impii non occultæ ſapientiæ Dei, ſed fato, & cęcę fortunę humana negotia ſubſternunt, & hoc trina præſertim de cauſa: ob 1. hominis libertatem: 2. impii proſperitatem: 3. juſti adverſitatem. Verum non benè, nam Dei providentia conciliatur cum 1. hominis libertate: 2. impii proſperitate: 3. juſti adverſitate.

1. *Quamquam quis præſentiæ titulus in omnium auctore, qua univerſa ubique diſponendo præſciit, & præſciendo diſpoſuit?* (Tert lib. 2. adv. Mar. 5.) Hanc præſcientiam Deo denegat Romanæ eloquentiæ princeps, eò quòd cum humana libertate compati non poſſe exiſtimet. Quem meritò reprehendit D. Auguſtinus: quia *ut hominem faceret liberum fecit ſacrilegum:* (L. 5. Civ. 9. D. Aug.) auferre Deo futurorum præſcientiam non potuit, niſi Deum negando. *Confiteri Deum, & negare præſcium futurorum, apertiſſima inſania eſt.* Deus enim non eſſet, niſi infinita ſcientia præditus eſſet, non eſſet autem infinita ſcientia præditus, ſi ignoraret futura. *Quale eſt ut æternæ diſpoſitiones ejus, in omne humanum genus, lucem ſui fugerint.*

Neque metuendum eſt, ut Dei providentia tollat humanam libertatem. (Tert. l. de Reſ. 21.) Etenim divina providentia comprehendit, & actum divini intellectus futura præſcientis, & actum divinæ voluntatis cum humana voluntate concurrentis: At neuter obſtat humanæ libertati: Non actus intellectus, ſeu præſcientiæ, quia non ponit, ſed ſupponit objectum, ſicut effectus ſequitur cauſam, neque facit res eſſe futuras, quia eſt actus purè ſpeculativus, ſed quia res obiiciuntur illi futuræ, ideò eas cognoſcit. *Non eſt præſcientia cauſa ejus, quod futurum eſt; ſed quod futurum eſt cauſa præſcientiæ.* (S. Juſt. q. 38. de Orthod.) *Siquidem non præſcientiam conſequitur futurum, ſed futurum conſequitur præſcientia; & haudquaquam præſcius eſt cauſa futuri.* (D. Dion. de div. nom. 4.) Neque etiam actus divinæ voluntatis obſtat humanæ libertati: *Non eſt providentiæ divinæ violare naturam, ſed eſt cujuſque naturæ conſervatrix.* Conditioni cujuslibet creaturæ ita ſuum concurſum contemperat, ut cum neceſſariis neceſſariò, cum fortuitis fortuitò, & cum liberis liberè concurrat. *Sic itaque adminiſtrat omnia, quæ creavit, ut etiam ipſa proprios exercere motus, & actus ſinat.* (D. Aug. l. 7. de Civ. 30.) Quapropter providentia non tollit humanam libertatem neque per præſcientiam, quæ agnoſcit actus hominis liberos, quia futuri ſunt; nec per concurſum, qui humanam voluntatem non prædeterminat, ſed condeterminat, & ſimul cum ea liberè agit: Si Deus poſt donatum hominem libertate, ſua providentia homini tolleret libertatem,

& homini, & ſibi iniurioſus eſſet: Homini, impediendo, ne agat *ſecundùm motus libertatis ipſius*. Sibi, mutuans ordinem quem in creaturis inſtituerat. Itaque *ipſa divinitas ut inconſtans denotaretur*. Deus autem levitatis, & inconſtantiæ eſt incapax. *Quid tam dignum Deo, quam gravitas, quàm fides inſtitutionum qualicumque?* At neque gravitatem, neque fidem ſuis inſtitutionibus ſervaſſet Deus, *ſi libere arbitrio hominis ex providentia obſtitiſſet*, & ſi adhuc impii impediret proſperitatem.

Tert. lib. 1. adv. Mar. 7.
Tertul. l. de Reſ. 21.
Ter. lib. 2. adv. Mar. 7.
Tert. l. de Teſt. An. 2.

2. *Sunt enim, qui etſi Deum non negent, diſpectorem planè & arbitrum, & judicem non putent*. Ex improborum proſperitate ſumunt anſam aliqui, divinam aut negare, aut culpare providentiam. Divinam providentiam negant impii, quos redarguit Malachias Propheta: *Laborare feciſtis Dominum in ſermonibus veſtris, & dixiſtis: In quo fecimus laborare? in eo quod dicitis: Omnis qui facit malum bonus eſt in conſpectu Domini, & tales ei placent, aut certè ubi eſt Deus iudicii?* Qui autem Deum judicem negant, eique delictum placere affirmant, Deum laborare faciunt, quia ejus providentiam negant, & otioſum, ſtupentem, & inertem exiſtimant. Alii divinam providentiam non negant, ſed culpant. Quomodo temerè Romanus Philoſophus: *Proſperitas malorum, crimen eſt malorum*. Primi de impietate, & de contemptu in Deum ſaginantur: *Sic Deum honorantes, dum curis obſervationis, & moleſtiis animadverſionis, abſolvunt*. Secundi redarguuntur, *ſic planè ſtultum de noſtro ſenſu iudicemus Deum*. Tertii de præſumptione, & temeraria curioſitate notantur, volentes curioſiùs ſcrutari inſcrutabiles divinæ providentiæ rationes. *Quis revelabit, quod Deus texit? unde ſciſcitandum eſt? unde, & ignorare tutiſſimum eſt: præſtat per Deum neſcire, quàm per hominem ſcire, quia ipſe præſumpſit*. Quod non attendentes temerarii providentiæ ſcrutatores, inveſtigabiles vias Dei inveſtigare moliuntur contra Spiritus ſancti præceptum: *Altiora te ne quæſieris*. Quem locum ſic expendit S. Zeno: *Quod modum humani ſenſu excedit, diſputare de vita. Negat quodammodo Deum, quiſquis rationibus humanis Deum metiri conatus: defenſio enim nonniſi imbecilli præſtatur, nec poteſt enim revereri qui ingenii ſui putat eſſe, quod ille fuerit æſtimatus; Dei ſapientia cæcutienti noſtræ menti præferenda. Sic ſapiens iudicium ſuum Dei poſtponit iudicio, quamvis providentiæ ejus rationes non agnoſcat*. Stulti è contra providentiæ indagatores, &, ut fatur Tertullianus, *Cenſores divinitatis*, Deum emendare tentant. *Hic eſt magnus animus, qui ſe Deo tradit: at contra ille puſillus, & degener, qui obluctatur, & de ordine mundi malè exiſtimat, & emendare mavult Deum, quàm ſe*. Non temerariam eorum imitemur inſaniam, qui emendare Deum volunt, ſed *omnia providentiæ opera ſuſpiciamus, omnia laudemus, omnia citra ullam cenſuram comprobemus, quantumlibet ea pleriſque iniqua videantur*. Quiſquis Deum ſuſcipit omnipotentem creatorem, providentiſſimum omnium rerum gubernatorem ſuſcipiat. (Si à Deo omnia, & Deus bonus eſt; omnia profectò, quæ fecit Deus, bona. Si qua autem ſunt in arcanis ſtatutorum ejus altiora ſenſibus, & cogitationibus noſtris, etiam, & rationem eorum conſequi, & colligere non poſſumus, tutius tamen nobis eſt magis occultas eſſe rationes, quàm nullas credere: quia non ambigendum omnia Dei eſſe, etſi nobis non ſint perſpicua, tamen eſſe conſulta.) Inconſulta videtur impiorum proſperitas temerariis illis, qui *conſultiores ſibimet videntur Deo:* apud divinam tamen providentiam eſt benè conſulta. Neque ei deſunt rationes cur impium proſperare permittat: ſcilicet ut 1: ex proſperitate captet occaſionem Deum honorandi: *Cuius natura honoranda eſt in ſecundis, metuenda in adverſis, domina ſcilicet iuvandi, & nocendi*. 2. Nullus eſt adeò ſceleroſus, qui bonum aliquod opus morale non efficiat, quod cùm non ſit æternæ fęlicitatis meritorium, temporali illud Deus præmiat proſperitate, ut conſtat ex Romanis idololatriæ deditis, & imperium orbis adeptis. *Non omittam congreſſionem, quam provocat illa præſumptio dicentium Romanos pro merito religioſitatis diligentiſſimæ in tantum ſublimitatis elatos, ut orbem occuparint*. Verùm ut benè animadvertit Tertullianus, *non ideò ob hoc magni Romani, quia religioſi; atqui quomodo ob religionem magni, quibus magnitudo de irreligioſitate provenit?* Non ob religionem proſperarunt Romani, ſed ob virtutes morales quas operati ſunt, præſertim primis Reipublicæ temporibus. 3. Deus pro ſua patientia non punit peccatores, ſed eos proſperare ſinit; quibus indiſcriminatim, ac juſtis, naturæ dona ſubminiſtrat: *Qui rorem lucis hujus ſuper iuſtos, & iniuſtos æqualiter ſpargit;*

qui

Cap. 2.
Sen.
Tert. l. de Teſt. An. 2.
Tertul. l. de Car. Chriſt. 4.
Tert. l. de An. 2.
Eccl. 3.
Sen. de fid.
L. 2. adv. Marc. 2.
Senec.
D. Damaſ. l. 2. de Fid. Orth. 29.
D. Paulin. Ep. 38.
Tert. l. 2. adv. Mar. 2.
Tert. l. 2. ad Nat. 3.
Tert. Apol. 25.
Tert. l. de Pat. 2.

qui temporum officia, elementorum ſervitia, totius generis tributa, dignis ſimul, & indignis patitur occurrere, ſuſtinens ingratiſſimas nationes, ludibria artium, & opera manuum ſuarum adorantes, nomen tum familia ipſius proſequentes: luxuriam, avaritiam, iniquitatem, malignitatem, quotidie moleſcentem, ut ſua ſibi patientia detrahat: plures enim dominum idcircò non credunt, quia ſæculo iratum tamdiu neſciunt. Ex longanimi namque Dei patientia, qua ſuſtinet criminoſos, plures ejus providentiam negant. Cur autem tantoperè patiatur peccatores, bellè ſanctus Pacianus declarat. (Quid ergo? Deſiit Deus noſtra curare? an ultra conſpectum mundi receſſit, neminem expectat è cœlo? An patientia illius ignorantia eſt? Abſit, inquies; Videt ergo, quæ facimus, ſed utique expectat & patitur, & pœnitentiæ tempus indulget, & Chriſto ſuo præſtat, ut differat, ne citò pereant, quos redemit. Benè tu peccator intellige.) 4. Etſi impii proſperitate floreant, & Dei providentiam negare videantur, Deum tamen ſentiunt corripientem. *In cogitationibus impii interrogatio erit; ſermonum autem illius auditio ad eum veniet ad correptionem iniquitatum illius.* Imperfectus enim exiſtimat: (in nobis eſſe poſitum à Deo quemdam ſpiritum ſciētię boni, & mali: ut quotieſcunque peccamus, ille in ſilentio quaſi factum noſtrum accuſet.) 5. Non arguenda eſt divina providentia ob improborum fęlicitatem, quæ ſæpè in infelicitatem convertitur. *Magna virtutis eſt cum fœlicitate luctari ne illiciat, ne corrumpat, ne ipſa ſubvertat fęlicitas. Magna fęlicitas eſt à fœlicitate non vinci.* Quod ſi terrena fœlicitas etiam probos multoties illicit, corrumpit, & ſubvertit: nonne nimia fortunę bona, (eò quòd ſuperfluunt nocent? Sic ſegetem nimia ſternit ubertas, ſic rami onere franguntur, ſic ad maturitatem non pervenit nimia fęcunditas. Idem animis quoque evenit, quos immoderata fęlicitas rūpit, qua non tantùm in aliorum injuriā, ſed etiam in ſuam vertuntur. Ut periculoſa eſt ſecundùm Hippocratem, ſummè bona corporis valetudo: ita rebus maximè proſperis metuenda diverſa fortuna.) Neque ſolùm in hac vita infęlicitate ſæpe ſæpiùs mulctantur, ſed præſertim in inferno ſuorum ſcelerum impii luunt pęnas. *Niſi fortè vos decipit, quod Deum neſcientes divitiis affluant, honoribus floreant, polleant poteſtatibus. Miſeri in hoc altiùs attolluntur, ut decidant altiùs; hi enim ut victimæ ad ſupplicium ſaginantur, ut hoſtiæ ad pęnam coronantur.* 6. Verùm ut benè animadvertit Tertullianus, *admittite Dei diſpoſitiones*, & concipietis cur impii proſperitate floreant. *Qui enim ſemel æternum iudicium deſtinavit poſt ſæculi finem, non præcipitat diſcretionem, quæ eſt conditio iudicii ante ſæculi finem; æqualis eſt interim ſuper omne hominum genus, & indulgens, & increpans, communia voluit eſſe, & commoda prophanis, & incommoda ſuis, ut pari conſortio omnes, & lenitatem ejus, & ſeveritatem experiremur.* Deus cunctorum hominum ſupremus judex, judicium æternæ pęnæ, vel ſalutis deſtinavit: hoc autem ultimum judicium obeundum eſt poſt ſæculi finem; tunc improbos, & præſcitos diſcernet ab electis, illos pęnis mancipabit æternis, hos interminabili gloria coronabit: modò non pręcipitat diſcretionem, ſed gratis, & ingratis, juſtis, & iniuſtis largitur fortunæ bona. Hæc ratio benè conſiderata divinam providentiam cum juſti etiam adverſitate conciliat.

In Paren. de Pœn.

Sap. 2.

Hom. 21. in Matth.

D. Auguſ. ſer. 13. de Verb. Do.

Sen. Ep. 39.

Min. in Oct.

Apol. 41

3. Ex adverſitate juſtorum Deum reprehendunt nonnulli, *quia quem conſtat eſſe, reprehendere magis poſſunt, quàm negare:* & divinam providentiam incuſant ſtatim, ac aliquod patiuntur incommodum. *Si quid adverſi accidit, prona in Deum querela eſt. Deum enim inter damna ſua avarus accuſat. Deo cum invidia fletuum ſuorum orbatus iraſcitur. Deo iniuſtitiam qui ad confeſſionis gloriam perſecutionibus probatur, exprobrat. Univerſim ſtultiſſima hæc querela eſt, cum injuſtitia Deum per impatientiam impii doloris accuſant.* Hujuſcemodi de divina providentia quærelæ, de impatientia, de iniuſtitja, de inſipientia, de impio dolore procedunt: *Proinde, atque ſi cæcus, vel fluitantibus oculis, ideò alium ſolem velit præſumere mitiorem, & ſalubriorem quia quem videat non videt.* Eodem modo impii in ſuis adverſitatibus Deum de incuria, aut iniuſtitia, aut nimia ſeveritate accuſant, quia non perſpiciunt rationes cur eos mala pati patitur. *Unicus ſol eſt, ò homo, qui mundum hunc temperat, & quando non putas, optimus, & utilis, & cum tibi acrior, & infeſtior, vel etiam ſordidior, atque corruptior; rationi tamen ſuæ par eſt.* Non abſimiliter ratiocinandum eſt de Deo, qui tum eſt juſtior cum iniuſtior ſenſibus videtur: & ut fatur Tertulianus, *tunc maximè opti[illegible] cum homi-*

Tert. l. 2. adv. Marc. 1.

D. Hil. in pſ. 118.

Tert. ib.

Tertull.

ibid.

Digitized by Google

ni non bonus. Quod veriſſimnm apparet conſideranti ſex ſubſequentes rationes, quibus etiam juſtos adverſa ſuſtinere patitur: 1. Nullus eſt adeò juſtus, qui aliquod ſaltem leve non commiſerit delictum, à divina juſtitia puniendum, vel in hac vita, vel in purgatorio poſt mortem: pęna autem purgatorii eſt gravior omni pœna in hac vita toleranda: ideò divina bonitas juſtum in hac vita punit, ne puniat poſt

Tertull. l. de Pat. 11.

mortem. *Quod ſi à Domiao nonnulla credimas iacuti, cai magis patientiam, quam Domino præbeamus? Quin inſuper gratalari, & gaudere non decet dignatioae diviaæ caſtigationis; Ego, inquit, qaos*

Tertull.

diligo, caſtigo. 2. Adverſitatibus juſtum emendare exoptat Deus, & à ſuis ſanare imperfectionibus. *O ſervum illum beatum, cajas emendationi Dominus inſtat! cui digaatur iraſci! qaem admoneadi diſſimulatione aon decipit!* Peccator blanda felicitate decipitur, Deus verò juſtum diſſimulatione patientiæ non decipit, ſed adverſitate admonet, inſtruit, emendat, & ad ſanitatem reducit. *Magnifica bono tuo Deam tuum, iacidiſti ia manu ejas,*

Tertull. Scorp. 5.

ſed feliciter incidiſti; iacidit, & ille ia ægritadines tuas. Defectus, imperfectiones, peccata venialia, ſunt animę ęgritudines, in eas incidit Deus per adverſitates, ut perfectam animæ reddat ſanitatem, quod non animadverſionis, ſed amoris eſt indicium: ut exemplo ex medicina deſumpto optimè declarat Tertullianus. *Nam, & medicina præſidium plures refugiant, plures enim ſtalti, plures timidi, & malè verecaadi. Et eſt plaae quaſi ſevitia mediciaæ, de ſcalpello, deque cauterio, deſiaapis incendio; aon tamen ſecari, & inari, & exteadi idcircò malum, qaia dolores utiles affert; aec qaia taatummodò coatriſtat, recuſabitar; ſed quia neceſſarie coatriſtat, adhibebitur. Horroreia operis fractas excuſat. Ululans deaique ille, & gemens, & magieas inter maaus Medici, poſtmodum eaſdem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & ſævas iam negabit*. Sic homo per adverſa à ſuis infirmitatibus ſanatus, debet Dei proſpicere benignitatem? & peritiſſimo illi gratias agere Medico, qui non prębuit potionem amaram, niſi ut deperditam redderet ſanitatem, & 3. in vitam perfectionis deduceret. Experientia enim comprobatur, homines proſperitate florentes vacare vitiis, & è converſo adverſitate oppreſſos, ſtudere virtutibus. *Sed*

Tert lib. de Fug. in Perſ. 1.

quando Deus magis creditur, niſi cum magis timetur? niſi in tempore perſecutionis? Tuac Eccleſia in attonito eſt: tunc, & fides in expoſitione ſollicitior, & diſciplinatior, in ieiuniis, & ſtationibus, & orationibus, & humilitate, in alterutra diligentia, & dilectione, in ſanctitate, & ſobrietate, Non enim vacatur niſi timori, & ſpei, &, ut bellè ait D. Hilarius: (Sicut

L. 4. de Trin.

olim creſcentibus diluvii fluctibus arca ſublimiùs ferebatur, & tandem procellarum victrix requievit ſuper montes Armeniæ; non diſpari modo Eccleſia, dum exercetur, floret; dum opprimitur, creſcit, dum contemnitur, proficit; dum cęditur, vincit.) 4. in adverſitate avocat nos Deus ab inordinato creaturarum amore, & noſtram experitur ſubjectionem, & dependentiam. *Nam, & Abraham noa teataadæ fidei gratia ſacrificare de filio juſſerat, ſed probaada; ut per eam faceret exemplum præcepto ſuo, quo mox præcepturus erat, aeqae pignora Deo chariora habeada*. Et

Tert. lib. de Orat.

ob eandem rationem ut Jobi patientiam, & obſequium probaret, permiſit Deus, ut Iſmaelitæ ejus tollerunt greges, ignis de cœlo combureret domos, filios mors ſuæ ſubderet tyrannidi, dæmon corpus univerſali plaga percuteret. *Modeſtia eſt enim, ablatum noa deſiderare, & ablatum à Domino Deo; ſiae cujus voluntate nec folium de arbore delabitur, nec*

Tertull. de Exh. Caſt. 1.

paſſer aſſis uaius ad terram cadit. Quam modeſtia illa vox eſt, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ut Domino viſum eſt, ita factam eſt. Per hanc in adverſis obedientiam, & patientiam glorificatur, & lętatur Deus. *O feliciſſimum illum, qui omaem patientiæ ſpeciem adverſus omaem vim diaboli expunxit! quem noa ubacti gre-*

Tertull. de Pat.

ges, aoa illæ in pecore divitiæ, non filii uno ruinæ impetu adempti, aon ipſius deaique corporis in alcere cruciatus: à patientia & fide Domino debita excluſit; quem diabolus totis viribus fruſtra cecidit. Neque enim à reſpectu ei tot doloribus avocatus eſt ille, ſed conſtitit aobis ia exemplum, & teſtimonium tàm ſpiritu, quàm carne, tam anima, quàm corpore, patientiæ perpetrandæ: ut neque damnis ſæcularium, nec amiſſionibus chariſſimorum, nec corporis quidem coaflictationibus ſuccidamus. Quale in illo viro feretrum Deus diabolo extruxit! qaale vexillum de inimico gloriæ ſuæ extulit, cum ille homo ad omnem acervum nuntiorum nihil ex ore promeret, niſi Deo gratias, cum uxorem jam malis delaſſatam, & prava remedia ſuadentem, execraretur. Quid? ridebat Deus. Quid? diſſecabatur

malus,

Digitized by Google

malus, *cum Job immundam ulceris redundantiam*, *magna æquanimitate deſtringeret*, *cum erumpentes beſtiolas inde in eoſdem ſpecus*, *& paſtus reformoſa carnis ludendo revocaret*. Tandem 6. juſtum affligi patitur Deus, ut adverſitatibus temporaneis, æternam acquirat fœlicitatem. *Perverſitas*, *quam putas*, *ratio eſt*: *quòd ſævitiam exiſtimas*, *gratia eſt*: *ita Deo*, *de momentaneis*, *æterna medicante*.

Ter. Scorp. 5.

CONCIO QUINTA.

Tert. l. de Pat. 21.

EST Trinitas unius divinitatis: *Pater*, *& Filius*, *& Spiritus ſanctus*, Meminit Philoſophus fontis cujuſdam, in quo accenſæ extinguuntur faces, & è converſo extinctæ reaccenduntur. Auguſtiſſimum Trinitatis myſteriũ eſt abyſſus infinitæ magnitudinis; ſeu mare immenſum perfectionis, in quo cunctæ rationes & ſcientiæ extinguuntur luces: *Trinitatis recta confeſſio eſt ignorantia ſcientiæ*; at è contra extinctæ per obſequium fidei rationis lumina reaccenduntur. *Nos credidimus*, *& cognovimus*: hoc namque eſt diſcrimen inter cognitiones naturales, & ſupernaturales, quod in illis cognoſcẽdę ſunt res ut credantur, in iſtis verò credendę, ut intelligantur. *Intellige ut credas verbum meum*: *crede ut intelligas verbum Dei*. In illis ſcientia præcedit, & fides ſequitur, in iſtis fides antecedit. *Niſi credideritis non intelligetis*. Quando nautæ mare Germanicum, Gallicum ſeu Hiſpanicum ſulcant, ab ſtella polari in ſuis navigationibus diriguntur, verùm ſtatim ac progreſſi ſunt ultra lineam æquinoctialem, alio indigent directore. In cogitationibus naturalibus ſufficiunt rationis diſcurſus, & Philoſophiæ principia, at in cognitionibus ſupernaturalibus, neceſſaria eſt fides; nec ſufficit ratio, niſi fide divina illuſtretur; & ut pediſſequa ſequatur. *Præcedente autem fide ratio poteſt ſyllogizare*, ut ait fidelis interpres Scoti Lichetus, & Trinitatem explicare, & quamvis Praxeas, & Sabelliani recuſent Trinitatis nomen, quaſi divinitatis inportet diviſionem: *Numerum & diſpoſitionem Trinitatis*, *diviſionem præſumunt unitatis*. *Itaque duos*, *& tres Deos jam iactitant à nobis prædicari*, *ſe verò unius Dei cultores præſumunt*: *Quaſi unitas non irrationaliter collecta*, *hæreſim faciat*; *& Trinitas irrationaliter expenſa*, *veritatem conſtituat*: rationaliter autem expenditur per rationem fide illuſtratam, ut fatur D. Aug.

D. Hier. in proœ. l. 18. in Iſai.

Ioan. 9.

Iſa. 78.

D. Aug. Ep. 66. ad Max.

Ter. l. adv Prax. 3.

l. 88. Qu. Quæſt. 18.

Oportet Trinitatem eſſe, *qua nihil præſtantius*, *& intelligentius*, *& beatius perfecta ratio poteſt invenire*. Hæc Trinitatis facta per perfectam rationem explanatio, ſumitur ex Dei 1. perfectione, 2. intellectualitate, 3. beatitudine.

Regula eſt fidei qua creditur unicum omninò Deum eſſe, *nec alium præter mundi conditorem*. Unius autem Dei fides eſt rationaliter cum Trinitate perſonarum componenda; &, ut bellè ait D. Auguſtinus, *credatur honorificè unitati*, *ne fiat iniuria Trinitati*. Illi autem iniuriam faciunt Trinitati, qui Deo fœcunditatem denegant, at quam irrationaliter Deum ſterilem velint, hac patet ratione: Quia *Deus univerſitatis conditor* non debet fœcunditate privari, cum creaturis largitus ſit producendi virtutem. Nulla etenim perfectio poteſt reperiri in effectu, quin nobiliori modo in cauſa ejus æquivoca reperiatur. Eſt autem *naturæ Dominus Deus*, cunctarum auctor creaturarum; prima & æquivoca cauſa, à qua cũcta creata procedunt, non ſecus ac lux ſtellarum à ſole, calor ab igne, & rivuli à fonte: *Nihil eſt participatione tale*, *niſi ab eo quod eſt tale per eſſentiam*. Si Deus non eſſet ens, elementa non eſſent entia. Si Deus non viveret, neque vegetantia viverent. Si nullus eſset in Deo motus, ſenſitiva non moverentur. Si Deus non intelliˈreret, neque Angeli intelligerent. Si Deus beatus non eſset, Sancti fœlicitate non potirentur. Si in Deo non eſſet fœcunditas, nullam haberent animantia fœcunditatem, quia omne principium, motus omnis, & terminus perit, ſi tollatur primum principium, primum movens, & primum operans, à quo omnis creaturarũ dependet operatio. Poſſibile non eſt quod effectus aliquo fruantur bono, quod formaliter, & eminenter non ſit in cauſa eorum æquivoca, & univerſali; quod entia per participationem perfectiora ſint ente per eſsentiam, & quod Deus ſit ſterilis, qui cunctis generatim rebus dedit fœcunditatem. *Imperfectum non potuit eſſe*, *quod perficit omnia*: & conſequenter Deus qui creaturis largitur fœcunditatem, nequit eſse ſterilis: *Nunquid ego qui alios parere facio*, *ipſe non pariam? ego qui generationem aliis tribuo*, *ſterilis ero?* Abſit; ut Deo tribuamus ſterilitatem. *Quod maximè bonum*, *id maximè penes Deum*. Eſt autem maxime bona, & ſummè perfecta divina fœcunditas, ut conſtat ex 1. principii producentis perfectione

2. pro-

I PARS. Tert. l. de Præſc. Hær. 13.

Epiſt. 18. cont. Paſc.

Ter l. adv. Iud. 2.

Tert l. d. Cor. mil 9.

Nicol. Cuſan l. Exc.

Ter Apol. 11. Iſa. 66.

Tert. l. de Pat. 1.

Tert l.adv. Herm. 11. 2. productionis perfectione: 3. termini producti perfectione.

Tert. 1. *Et ita bonus dum Deus* . Bonum eſt ſui diffuſiuum : *ſed alias cum ſummum bonum conſtet eſſe.* , *ut Deus* ſeſe communicat ad extra,& ad intra : Ad extra in tempore ; ad intra ab æterno . Ad extra , producendo res creatas ; ad intra , producendo divinas perſonas. Creaturæ à Deo productę ſunt alterius ab eo eſſentię; perſonæ divinæ productæ ſunt ejuſdem *Ter. l. adv. Prax. 3.* eſſentiæ cum principio à quo procedunt , licèt ab eo perſonaliter diſtinguantur . *Quale eſt ut Deus diviſionem , & diſperſionem pati videatur in Filio , & Spiritu ſancto , ſecundum & tertium ſortitis locum , tam conſortibus ſubſtantiæ patris ?* Per ſecundum, & tertium locum , quem ſortitos eſſe vult Filium , & Spiritum ſanctum , nihil aliud vult , ut benè animadvertit Pamelius,niſi Filium eſſe ſecundam *Parad. 31.* Trinitatis perſonam,& Spiritum ſanctum tertiam . Hæc duæ autem perſonę divinę à bono producuntur principio , quia principium totale ſeipſo ſubſiſtens , abſque *In 1. diſt. 1 Quæſt. 7.* ulla dependentia , & neceſſario operans : producit terminum ſibi coęqualem,at memoria fœcunda ſeipſa ſubſiſtit in Perſona Patris (idem dic de voluntate fœcunda , quæ in Patre ,& Filio ſubſiſtit) independenter adhuc , & neceſſario operatur , & conſequenter producit terminum ſibi coęqualem, nempè Filium. *In principio erat* *Tert. l. adv. Prax. 19.* *Sermo , in quo principio prelatus à Patre eſt.*

Tria ſunt quæ agentia creata impedire poſſunt , ne ſuos producant effectus . 1. Quia ſeipſis ſufficientem non habent virtutem ad illos producendos , indigentque comprincipium, ſine quo agere nequeunt: Sic vir ſolus, ſola mulier non valent naturaliter generare filium , quia ſeorſim ſunt tantum principia generationis partialia 2. Quia agunt dependenter à cauſa prima, cui eſſentialiter in ſuis actionibus ſubordinantur ; qua non agente , & ſuum concurſum præbente , agere non poſſunt : Sic ignis non combuſſit tres pueros in fornace quia Deus ſuum ei denegavit concurſum. 3. Si liberè agant , quia pro ſua libertate agere aut non agere poſſunt , imo agendo actionem etiam minuere aut incrementare valent. Nihil horum impedit æternum Patrem producere terminum ſibi coæqualem; Non primum , quia *Deus in omnia* *Tert. l. de Pun. 1.* *ſufficit* ; memoria namque fœcunda (in- *Tert. l. ad Herm. 44* tellectum , & eſſentiam divinam ejus objectum complectens) & ſubſiſtens in perſona Patris,eſt principium totale Notitiæ genitæ *conſubſtantiabis ſuæ* . Non ſecundum , quia principium illud totale ſeipſo ſubſiſtens , & ſufficiens , independenter operatur: neque alicujus indiget cooperatione.Pater æternus non dependet neque ab ulla cauſa , neque ab ullo principio : Non à cauſa , quia ut Deus , eſt prima cauſa ; prima autem cauſa , à qua cuncta dependent , eſt independens , alias non eſſet prima cauſa : Neque à principio,quia eſt improductus , utpotè prima Trinitatis perſona : Non tertium , quia æternus Pater naturaliter , & non liberè generat Filium , & ita eſt determinatus ad producendum Verbum , ut illud neceſſario producat . Sicut non poteſt non contemplari divinam eſſentiam , ſic non poteſt non gignere divinum Verbum.Cognitio notitionalis ſeu dicto , quæ illud profert , quodam inſtanti rationis ſeu naturæ præcedit ſcientiam viſionis qua Deus ab æterno cognoſcit creaturas exiſtentes in tempore,& terminatur ad creaturas contingentes . Qui potuerunt ab æterno non produci in eſſe volito , & in tempore , adhuc poſſunt deſtrui poſt ſuam productionem . Dictio etiam præcedit libera divinæ voluntatis decreta,& terminatur ad ens neceſſarium, immortale , & immutabile , quod non eſt de nihilo productum , neque ad nihilum redigi poteſt. Filius namque de Patre pro- *Tert. l. ad. Prax. 11.* cedit : idcircò Pater *Filium nominat* , *Fi-* *Ter. l. ad. Prax. 14.* *lius autem alius non erit , quàm qui ex ipſo procedit* , per omnia Patri coæqualis. *Propter hoc magis Judæi illum interficere volebant , quod Patrem ſuum Deum diceret æquans ſe Deo* qui eum perfecta generavit productione.

Tert l. ad. Herm. 2. 2. *Bonum , & optimum definitus Deum omnia ab eo bona , & optima , ſecundùm conditionis ipſius* . Quale eſt principium productiuum,tales ſunt productiones ejus. Principium productiuum eſt optimum , & ſummè bonum , productiones ejus perfectiſſimæ ſunt . De divinis productionibus ad intra (per reſpectum ad productiones creaturarum) poſſumus loqui affirmativè aut negativè . Si de illis loquamur affirmativè,attribuendæ ſunt cunctæ perfectiones quæ in productionibus creaturarū reperiuntur : Si verò negativè , removendi ſunt defectus. Inter creaturas quæ ſunt productionum ſpecies , quarum quælibet perfectionem habet imperfectione mixtā; una eſt productio entium permanentium, quorum hæc eſt propria perfectio , quod tota eorum natura, & eſſentia , poſt ſuam productionem integra ſubſiſti , & perma-

net.

Digitized by Google

net. Verùm hoc defectu devenuſtantur, quod eorum natura non eſt dum producitur, quia ſunt non in facto eſſe, ſed in fieri; cùm productio nihil ſit aliud quam via, & tendentia ad terminum. Altera entium ſucceſſivorum, quæ hac decorantur perfectione, quòd ſunt dum producuntur, quia eorum eſſentia in continua partium ſucceſſione conſiſtit: cum hoc tamen defectu, quod poſt productionem ſuam non exiſtunt, quia partes quibus componuntur perpetuò fluunt, nihilque reale habent præter inſtantia indiviſibilia quibus connectuntur. Harum productionum defectus removeamus à divinis proceſſionibus, attribuamus eis perfectiones productionum entium tùm permanentium, tum ſucceſſivorum, & inveniemus productiones omnimodè perfectas, ubi terminus productus eſt totus dum producitur: quia in æternitate producitur: *totum conſortium Divinitatis, hoc erit, æternitas motus*, & adhuc poſt ſuam productionem in ſua natura invariabiliter permanet, quia eadem invariabilis, & immutabilis divinitas in principio producente, & termino producto reperitur. *Vbique teneo unam ſubſtantiam in tribus cohærentibus*: principium autem producens non eſt perfectiùs termino producto, qui eſt illi per omnia coæqualis.

Ter.l.adv. Herm. 42.

Ter.l adv. Prax.12.

3. *Itaque, & bonitas perennis, & iugis exigetur in Deo, quæ in theſauris naturalium proprietatum repoſita*: & qua ab agentibus creatis multum diſcriminatur. In creaturis viventibus, inſignis ſanè eſt perfectio quod proli genitæ communicent vitam, ſed grandis defectus quòd ſufficientem nõ habeant virtutem ad illam totaliter producendam, ſed neceſſariò ſupponant materiam primam, de cujus potentia materiales educunt formas: formæ autem ſubſtantiales ſpirituales, ut animæ rationales, creantur immediatè à Deo, & homines ad earum productionem nullatenus attingunt. Hic autem animalium defectus ex ipſorum natura procedit, quæ tum in ſuo eſſe, tùm in ſuis operationibus finita, & limitata eſt: quapropter totum ſuum terminũ non producit totaliter, ſed partem ejus neceſſariò ſupponit. Ad termini producti perfectionẽ ſpectat recipere in ſua productione entitatem, & vitã, ſed magnus profectò eſt defectus accipere naturam finitam, dependentem, compoſitam, corruptibilem, & materialem. 1. Finitam, quia producta eſt ab agente finito, quod nequivit dare infinitatem, quam non habebat: 2. Dependentem, quia à prima cauſa eſſentialiter dependet, ſine cujus cõſervatione nullatenus poſſet ſubſiſtere: 3. Compoſitam, quia duabus adunatur partibus, quarum una habet rationem potentiæ, & altera rationem actus. 4. Corruptibilem, quia defert in ſemetipſa materiam primam, quę eſt principium corruptionis. 5. Materialem, vel totaliter qualis eſt natura vegetantium, & beſtiarum; vel ex parte, ſicut hominis natura conſtituta ex corpore materiali, & anima ſpirituali. In divinis autem emanationibus ſunt quidem přęfatę perfectiones, ſed non memorati defectus. Etenim principium producens termino producto perfectam communicat naturam, quam non educit de potẽtia materiæ, ſed de propria ſubſtantia producit. *Filium non aliunde deduco, ſed de ſubſtantia Patris*. Termini etiam producti natura eſt ſpiritualis, immortalis, ſimplex, independens, & infinita. 1. Spiritualis, *nam & Deus, & Spiritus, & ita de Spiritu, Spiritus, & de Deo Deus*. 2. Immortalis, quia eſt ens per eſſentiam, neceſſarium, immutabile, & æternum. *Certè filius Dei ſemper*. 3. Simplex, quia eſt actus purus, omnem potentiam paſſivam excludens. 4. Independens, quia non procedit a cauſa; quòd importat originem cum dependentia, ſed à principio, quod denotat originem, & non dependentiam, 5. Infinita, quia eſt ipſamet natura Dei, quæ in tribus ſubſiſtit perſonis. *Duos quidem definimus, Patrem, & Filium, & iam tres cum Spiritu ſancto, ſecundum rationem œconomiæ quæ facit numerum*. Idcircò, ut fatur alioſum Tertullianus, *apud nos diſtinctè Pater, & Filius*: adde & Spiritus ſanctus, *demonſtrantur. Diſtinctè, inquam, non diviſè*. Hoc namque eſt diſcrimen inter naturam, verbi gratia, humanam, & divinam: quod illa cùm ſit limitata, & finita, multiplicatur numero in cunctis individuis hominibus: hæc verò cum ſit infinita, eadem numero reperitur in tribus divinis perſonis, in quibus *manifeſtè diſtinctio Trinitatis exprimitur* abſque ulla naturæ divinę diviſione, quia etſi perſonę diſtinguantur ad invicem, unam tamen habent divinitatem indiviſam, ſuntq; duntaxat unus Deus *Duos tamen Deos numquam ex ore noſtro proferimus, non quaſi non, & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus ſanctus Deus, & Deus unuſquiſque*: ſed quia unam, & eandem habent divinitatem, tres perſonæ ſunt unus tantum

Tert.lib.1. adv. Mar. 22.

Ter.l.adv. Prax.

Tertull. Apol.21.

Ter.l.adv. Prax. 1.

Ter l.adv Prax. 13.

l adv.Pra. 13.

Ter. l. ad. Prax. 13.

Ter. adv. Prax.l.19.

tum

Ter. l. adv Prax. 19.

tùm Deus. *Rationem reddidimus qua Dei non duo dicantur, ſed qua Pater, & Filius duo, & hoc non ex ſeparatione ſubſtantiæ, ſed ex diſpoſitione: cum individuum, & inſeparatum à Patre Filium pronuntiamus, nec ſtatu ſed gradu: qui etſi Deus dicatur, quando nominaretur ſingularis, non ideò duos deos faciat, ſed unum, ex hoc ipſo quod & Deus ex unitate Patris vocari habeat:* non quidem ex unitate perſonæ Patris, à qua realiter diſtinguitur, ſed ex unitate divinitatis, & naturæ divinæ, quæ Patri, Filio, & Spiritui ſancto communis eſt, & in qua tres perſonæ realiter diſtinctæ identificantur, ſuntque unus Deus. *Hæc erit probola veritatis, cuſtos unitatis, qua prolatum dicimus Filium à Patre, ſed non ſeparatum. Protulit enim Deus Sermonem, ſicut radix fruticem, & fons fluvium, & ſol radium; nam & iſtæ ſpecies probolæ ſunt earum ſubſtantiarum, ex quibus prodeunt. Nec dubitaverim Filium dicere, & radicis fruticem, & fontis fluvium, & ſolis radium; quia omnis origo parens eſt: & omne quod ex origine profertur, progenies eſt; multò magis Sermo Dei, qui etiam propriè nomen Filii accepit: nec frutex tamen à radice, nec fluvius à fonte, nec radius à ſole diſcernitur, ſicut nec à Deo Sermo. Igitur ſecundùm horum exemplorum formam, profiteor me duos dicere: Deum & Sermonem ejus, Patrem, & Filium ipſius. Nam & radix, & frutex duæ res ſunt, ſed coniunctæ & fons, & fluvius duæ ſpecies ſunt, ſed indiviſæ: & ſol, & radius duæ formæ ſunt, ſed cohærentes. Omne quod prodiit ex alio, ſecundum ſit ejus neceſſe eſt de quo prodiit, non ideò tamen eſt ſeparatum. Secundus autem ubi eſt, duo ſunt; & tertius ubi eſt, tres ſunt: tertius enim eſt Spiritus à Deo & Filio, ſicut tertius à radice fructus ex frutice: tertius à fonte rivus ex flumine: & tertius à ſole apex ex radio; nihil tamen à matrice alienatur, à qua proprietates ſuas ducit. Ita Trinitas per conſertos, & connexos gradus à Patre decurrens, & monarchiæ nihil obſtrepit, & œconomiæ ſtatum protegit. Hanc me regulam profeſſum, quæ inſeparatos ab alterutro Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum teſtor, tene ubique, & ita quid quomodo dicatur agnoſces. Ecce enim dico alium eſſe Patrem, & alium Filium & alium Spiritum. Male accipit idiotes quiſque aut perverſus hoc dictum, quaſi diverſitatem ſonet, & ex diverſitate ſeparationem protentat Patris, & Filii, & Spiritus. Non tamen diverſitate alium Filium à Patre, ſed diſtributione; nec diviſione alium, ſed diſtinctione: quia non ſit idem Pater, & Filius, vel modulo alius ab alio. Pater enim tota ſubſtantia eſt; Filius verò derivatio totius.* Longiuſculè quidem Tertullianus, ſed profundè explanat Trinitatis myſterium, declarans quomodò Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus identificentur, & diſtinguantur, ſint unum & plures: quod trina comparatione pulchrè elucidat. Ut autem animadvertit ſupra laudatus Pamelius, Tertullianus vocat *ſtatum*, quòd ſcholaſtici ſubſtantiam, *gradum* quod illi notionem; *formam*, quòd illi, proprietatem; *ſpeciem*, quòd illi habendi modum. His autem verbis, *Filio & Spiritui ſancto ſecundum & tertium ſortitis locum, tam conſortibus ſubſtantiæ Patris*, id vult quod aſſerunt Scholaſtici, duabus emanationibus produci Filium, & Spiritum ſanctum à Patre improducto: aut Filium eſſe ſecundam perſonam, Spiritum ſanctum, tertiam. Per *prolationem rei alterius ex altero*, intelligit perſonas realiter non eſſentialiter diſtinctas, *quia prolatum dicimus Filium à Patre, ſed non ſeparatum*. Dum autem ait: *Omnis origo parens eſt, & omne quod ex origine profertur: progenies eſt;* ſumit parentem, & progeniem non ſtrictè pro origine viventis à vivente in ſimilitudinem naturæ, ſed latè pro productione rei ejuſdem naturæ cum producente: Dū ait, *Trinitas per connexos, & conſertos gradus à Patre decurrens*, nihil aliud vult niſi Patrem eſſe proceſſionum divinarum ſcaturiginem, à quo Filius generatur, & Spiritus ſanctus à Patre, Filioque producitur: Cùm autem ait: *Pater eſt tota ſubſtantia, Filius verò derivatio totius, & portio:* totum accipit pro pleno ſeu plenitudine, non aliter ac Scholaſtici dum dicunt: Pater Deitatis poſſidet plenitudinem in primo ſigno originis, quia à ſe eam habet; à quo eam accipiunt Filius & Spiritus ſanctus per emanationem: Quomodò ſeſe explicat Tertullianus; *Ne videatur unaquæque perverſitas, non examinata, ſed præiudicata damnari, maximè hæc quæ ſe exiſtimat meram veritatem poſſidere, dum unicum Deum non alias putat eſſe credendum, quam ſi ipſum eundemque, & Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum dicat: Quaſi non ſic quoque unus ſit omnia, dum ex uno omnia, per ſubſtantiæ ſcilicet unitatem, & nihilo-*

Ter. l. adv Prax. 8.

Lib. adv. Prax. 2.

Dominus cuſtodiatur œconomia ſacramentum, quæ unitatem in Trinitatem diſponit, tres dirigens, Patrem, & Filium et Spiritum ſanctum. Tres autem non ſtatu, ſed gradu; nec ſubſtantia, ſed forma; nec poteſtate, ſed ſpecie: unius autem ſubſtantiæ, et unius ſtatus, et unius poteſtatis; quia unus Deus, ex quo et gradus iſti, et forma, et ſpecies, in nomine Patris et Filii, et Spiritus ſancti deputantur. Hæc fuſiùs retuli ut ipſiſſimis Tertulliani verbis admoneatur R. P. Claudius Fraſſen, qui immeritò eum accuſat Ariani erroris facem maximè prætuliſſe: Ariani namque Filium volebant, 1. creaturam non Deum: Patre minorem non æqualem: 3. ſimilem non conſubſtantialem: 4. temporalem non ęternum; 5. liberè per voluntatem productum; non neceſſario per memoriam generatum. 6. eſſentialiter à Patre diſtinctum. Tertullianus verò ut ex ipſius verbis evidentiſſimè conſtat: vult Filium, 1. Deum: 2. ęternum, quia cum Patre ſemper: 3. Patri coæqualem. 4. conſubſtantialem. 5. per memoriam generatum? 6. eundem eſſentialiter Deum: *Hunc ex Deo prolatum didicimus, et prolatione generatum, et idcirco Filium Dei, et Deum dictum ex unitate ſubſtantiæ.* Quę etiam eſt communis Spiritui S. à Patre, & Filio producto.

Fr. t. Qu. 3, de Trin.

Apol. 21.

D. Aug. l. 3. cont. Max. 23.

Verùm *Trinitati illa ſervitus debetur, qua nonniſi uni Deo cum vera religione ſervitur.* Addit D. Auguſtinus: *Cum audivimus, Dominus Deum tuum adorabis, et illi ſoli ſervies,* hoc præcepto ad cultum ſanctiſſimæ Trinitatis provocamur. *Pater, et Filius, et Spiritus ſanctus, Trinitas unus Deus: cui uni iubemur ea quæ nonniſi Deo debetur, ſervitute ſervire.* Latria autem eſt ſupremus cultus ſoli Deo debitus; & tribus perſonis exhibendus, quæ ſunt unus, & ſolus Deus. *Dominus Deus noſter cui ſoli per latriam ſervire debemus; non eſt Pater ſolus, nec Filius ſolus, nec ſolus Spiritus ſanctus: ſed ipſa Trinitas unus Deus ſolus Pater, & Filius & Spiritus ſanctus.* Sanctam Trinitatem veneratur Eccleſia, ſive triumphans in cœlis, ſive militans in terris. Seraphini qui inter beatos Angelos digniores ſunt, ad ejus honorem ſacrum inceſſanter decantant triſagion. *Illa Angelorum circumſtantia non ceſſant dicere, Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Eccleſia militãs triumphantis ęmulatur cultum, & ut fideles beatorum ſpirituũ imitarentur venerationem ſummus Pontifex Damaſus, in univerſam Eccleſiam induxit; ut ſacris initiati, ſeu in choro publico, ſeu in privatis officiis, ad ſingulos pſalmos pro coronide adjicerent, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.* Brevis oratio, ſed quæ compendio breviore continet quidquid in cœlo terriſque ſanctum, adorabile divinum, brevis oratio, ſed ſanctæ Triadi ſacrata, & Deo gratiſſima, brevis oratio ſed quam decantari à Cœlicolis audivit Ignatius Martyr. *Proinde igitur, & nos Angelorum, ſi meminerimus, candidati jam hinc cæleſtem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediſcimus.* Ut in cęlis cęleſtem illum hymnum valeamus decantare per totam æternitatem, decantemus illum quandiu ſumus in hoc mortali corpore. Angelicam illam melodiam æmulabatur Venerabilis Beda, qui aſſuetus dum viveret diceret, *Gloria Patri & Filio; & Spiritui ſancto,* divinam hanc decantans laudem cygnea voce animam efflavit. Sancti viri imitemur pietatem, ſæpè ſæpiùs dicentes: *Gloria Patri, & Filio et Spiritui ſancto,* non voce tantum, & inani labiorum ſono, ſed cordis affectu, & humili corporis reverentia.

D. Aug. in 66. ad Maxim.

Tert. l. de Orat. 3.

Tert.

Sant.

Hoc quantum ad gloriam Dei ſanctiſſimęque Trinitatis, in communi, in particulari autem ſingulæ perſonæ divinæ honorandę ſunt, ſecundùm proprietates perſonales, vel perfectiones eis attributas. *Honoratur Pater ſecundum quod Pater eſt, honoratur Filius ſecundum quod Filius honoratur Spiritus ſanctus ſecundum quod Spiritus ſanctus.* Patri attribuitur potentia, Filio ſapientia, Spiritui ſancto bonitas: Criminoſi Chriſtiani has divinarum perſonarum perfectiones non honorant, ſed inhonorant, potentiam Patris, peccatis infirmitatis, & fragilitatis, ſapientiam Filii, peccatis ignorantiæ ſceleroſæ, bonitatem Spiritus ſancti, peccatis malitiæ. Patri adhuc attribuitur liberalitas & fęcunditas; quia ſeſe ad intra, & ad extra communicat Filio puritas: quia ejus generatio, ſive æterna, ſive temporalis puriſſima eſt Spiritui ſancto humilitas, quia ſuper humiles requieſcit. In mundo autem eſt trina eaque maligna, & diabolica trinitas, quæ divinæ Trinitati contradicit, eamque peculiariter offendit. *Concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ.* Concupiſcentia oculorum, ſeu avaritia, Patris offendit fęcunditatem & liberalitatem, concupiſcẽtia carnis ſeu luxuria, Filii puritatem, ſuperbia vitæ, Spiritus ſancti humilitatem, ſeu potiùs in humilibus habitationẽ. Miſeram hanc, execrandam & diabolicã trinita-

Tert.

D. Cyp.

1. Joan. 2.

tatem horreamus, à nobis removeamus, & ad ſanctam, & divinam ſuſpiremus cum D. Bernardo Trinitatem. *O beata & beatificans Trinitas! ad te mea miſera trinitas miſerabiliter ſuſpirat: quoniam à te infeliciter exulat.* Imploremus potentiam Patris, quæ adjuvet infirmitatem noſtram: ſapientiam Filii, quæ illuminet tenebras noſtras: bonitatem Spiritus ſancti, quę expellat malitiam noſtram. Patris roborati potentia, Filii illuſtrati ſapientia, Spiritus S. bonitate ſanctificati, gratias agamus ſanctiſſimæ Trinitati, & in gratitudinis monumentum, *benedicamus Patrem, & Filium cum ſancto Spiritu laudemus, & ſuperexaltemus eum in ſæcula.* Laudemus Patrem Filium generantem, Filium ſimul cum Patre Spiritum ſanctum producentem: Spiritum ſanctum Trinitatem complentem, qua nihil intelligentiùs perfecta ratio poteſt invenire.

Ser. 11. in

I PARS. *Ter. l. adv. Prax. 2.*

Nos verò, nunc & ſemper unicum quidem Deum credimus ſub hac tamen diſpenſatione, quam œconomiam dicimus, ut unius Dei ſit, & Filius ſermo ipſius qui miſit à Patre Spiritum ſanctum ſanctificatorem fidei eorum, qui credunt in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Hanc fidei confeſſionem explanat perfecta ratio: eò quòd Trinitate nihil intelligentius poſſit inveniri; in qua 1. Pater Filium generat: 2. Pater cum Filio Spiritum ſanctum ſpirat 3. Spiritus ſanctus Trinitatem complet, & terminat.

Ter l. adv. prax. 5.

2. *Quodcunque cogitaveris ſermo eſt:* Intellectus noſter intelligendo, internum producit ſermonem ſeu verbum mentis, quod eſt expreſſa tum potentiæ tum objecti imago! Habes in mente tua imaginem Patris fato functi, vel domus, quam ædificaſti: neutrum oculis objicitur, utrumque tamen intellectus concipit velut præſens. Unde hoc niſi ex activitate intellectus producētis imaginem abjecti ſeu verbum mentis quod repræſentat objectum, non ſecus ac ſi eſſet præſens? Inde aſſurgamus ad Sermonem ab æterno Patre productum. *Quantò ergo plenius hoc agitur in Deo, cujus tu quoque imago & ſimilitudo cenſeris?* Meritò dicit Tertullianus quòd hoc pleniùs agitur in Deo, quia multiplex eſt diſcrimen inter Sermonem à Patre prolatum, qui eſt *repræſentor Patris*; & ſermonem internum ab intellectu humano productum: 1. Intellectus humanus eſt prior verbo quod producit: Pater autem æternus non eſt prior Verbo divino quod eſt illi coæternum, ut Pater ipſe teſtatur *Filius meus es tu, ego hodie genui te:* hoc eſt in æternitate, quæ eſt perpetuum hodie quod inviſibiliter coexiſtit tribus temporis differentiis, præterito, præſenti, & futuro, 2. Intellectus humanus non ſemper producit verbum mentis, tum ob imperium voluntatis, tum ob ſomnum corporas: tum ob ipſius intellectus evagationem. Æternus Pater ſuum continuò producit Verbum; nec poteſt ab ejus productione ceſſare, quia illud neceſſario producit. *Semper Filius erat in Dei nomine.* 3. Intellectus humanus plura producit verba mentis, quia cùm ſit finitus & limitatus, una notitia nequit cuncta intueri objecta, memoria autem fęcunda Patris infinita, comprehendit omnia objecta cognoſcibilia, & unicum generat Verbum infinitum ſuo principio coæquale. Quare Tertullianus poſt Apoſtolum ſic fatur de Dei Filio. *Hic certè qui in effigie Dei conſtitutus non rapinam exiſtimavit eſſe ſe æqualem Deo.* 4. Verbum mentis ab intellectu humano productum, eſt accidens, & non ſubſtantia. Verbum autem divinum non eſt accidens, ſed ſubſtantia. *Nec potuit carere ſubſtantia, quod de tanta ſubſtantia proceſſit, & tantas ſubſtantias fecit.* 5. Verbum mentis non perſeverat in intellectu humano, ſed deſtruitur: tum ob finitatem utriuſque, tum ob mutationem objecti, at Verbum divinum ſemper permanet, & reſidet in ſuo principio. *Sermo Dei Filius dictus eſt, ipſe Deus cognominatus eſt, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo.* 6. Verbum mentis diſtinguitur eſſentialiter ab intellectu humano, quia intellectus eſt potentia eſſentialis animæ, verbum autem mentis eſt accidens illi inhærens. Verbum autem Dei non eſſentialitèr, ſed perſonaliter tantùm diſtinguitur à ſuo principio. Quare Tertullianus Filium nuncupat alium à Patre. *Alium autem perſonæ, non ſubſtantiæ nomine, ad diſtinctionem, non ad diviſionem.* 7. Verbum humanum non eſt perſona, per ſe etenim ſubſiſtere nequit, at Verbum divinum eſt ſecunda Trinitatis perſona. *Quæcunque ſubſtantia Sermonis fuit illam dico perſonam.* 8. Verbum mentis ab homine productum non eſt ejus filius, quia non eſt vivens, at Verbo divino *nomen Filii vindico, & dum Filium agnoſco, ſecundum à Patre deſcendo.* 9. Verbum humanum non eſt homo: at Verbum divinum eſt Deus. *Deus ſermo, quia ex Deo Deus.* 10. Verbum humanum non eſt productivum Amoris ſubſtantialis: at

Ter l. adv. prax. 24.

Ter l. adv. prax. 11.

Tert. l. ad prax. 21.

Lib. adv. prax. 3.

Tert. ib.

Tert.

l. adv. pra. 12.

Ter l adv. prax. 7.

Ter. l. adv. prax. 15.

Ver-

Verbum divinum procedens à Patre, ſimul cum Patre producit Spiritum ſanctū.

2. Pater æternus generans Verbum, *ut lumen de lumine accenſum*, ſimul cum illo producit Spiritum ſanctum. In intel- (Tert. Apol. 21.) ligentiis purè ſpiritualibus duæ ſunt productionum ſpecies. Una intellectus, ſeu memoriæ fęcunda, qua producitur verbum mentis: alia voluntatis, qua producitur amor: *Deus eſt ſpiritus*, & ſuprema intelligentia, quapropter duę illę productionum ſpecies ſunt in illo, abſque (Tert. lib. 4. adv. Mar. 9.) ullo defectu, & cum omnimoda perfectiones. Solus Pater eſt principium primæ productionis; Pater cum Filio eſt principium ſecundæ productionis; qui in prima proceſſione producens Filium, *ut lumen accenſum*, communicavit illi voluntatem fęcundam productivam Amoris perſonalis. Ut enim Subtilis ratiocinatur (in 1. Diſt. 11. Quaeſt. 3.) Doctor, dum adſunt duo principia ſubordinata in ſuis operationibus, ſecundum nequit eſſe in potentia proxima ad operandum, niſi primum quod neceſſario ſupponit, produxerit terminum productionis ſuæ, ut patet ex intellectu noſtro, & noſtra voluntate: voluntas enim intellectui ſubordinatur: ideoque neceſse eſt ut intellectus ſuam producat notitiam antequam voluntas ſit diſpoſita ad producendum amorem. Eodem modo ratiocinandum eſt cæteris paribus de principiis proceſſionum divinarum. Voluntas namque ſubordinatur memorię fœcundæ, & ita Pater generat Verbum in inſtanti originis antequam voluntas ſit in potentia proxima ad producendum Spiritum ſanctum; & conſequenter neceſse eſt ut in duabus perſonis ſubſiſtat, ut producat Amorem perſonalem, qui eſt terminus ſuæ fęcunditas. Pater abſque Verbo nequit divinum illum ſpirare Spiritum, quia in generatione communicat Verbo divinam naturam, omneſque perfectiones eſsentiales *Pater enim quod dedit mihi majus omni-* (Tert. l. adv. Prax. 22.) *bus eſt:* At inter perfectiones Filio à Patre communicatas, eſt voluntas, quæ in inſtanti generationis Verbi, non produxit terminum ſuæ ſpirationis, neque valet illum producere niſi in inſtanti poſteriori ad generationem Filii. Ut autem ratiocinatur Divus Auguſtinus de Patre loquens, *Qui talem Filium genuit, gignendo dedit, ut etiam de ipſo procederet Spi-* (L. 1. cont. Maxim. 14.) *ritus ſanctus*. Quod ut melius concipiatur, ſupponenda ſunt tria inſtantia originis inter divinas perſonas. In primo inſtanti; Pater ex ſemetipſo binam habet fœcunditatem, intellectus unam, voluntatis alteram: utraque eſt in potentia ad producendum terminum: cum hoc tamen diſcrimine, quod fęcunditas intellectus eſt in potentia proxima ad generandum Verbum; ſufficit enim ad proximam intellectus fęcunditatem, ut in una perſona ſubſiſtat: fęcunditas autem voluntatis eſt duntaxat in potentia remota ad producendum ſuum terminum; quia proximam nequit habere fœcunditatem niſi ſubſiſtat in duabus perſonis ob ſubordinationem voluntatis ad intellectum, & Amoris ſpirati ad Verbum genitum. In ſecundo inſtanti Pater generat Filium qui (Serm. 115. de Temp.) eſt terminus primæ fœcunditatis, nempè intellectus, & generando communicat illi principium ſecundæ fœcunditatis, ſcilicet voluntatem fęcundam, quę nondum produxit ſuum terminum, ſed eſt in potentia proxima ad illum producendum. Quòd pulchrè declarat Divus Auguſtinus: *Genuit Filium: totum à toto, perfectum à perfecto, plenum à pleno:* non quidem plenum fęcunditate intellectus, quæ iam exhauſta eſt per generationem Verbi, ſed plenum fœcunditate voluntatis, quæ nondum ſuum produxit terminum. In tertio inſtanti Pater, & Filius eadem virtute ſpirativa producunt Spiritum ſanctum, qui eſt terminus voluntatis fęcundę. Ut enim addit Divus Auguſtinus: *A quo habet Filius ut ſit Deus, ab illo habet utique, ut etiam procedat Spiritus ſanctus* qui Trinitatem complet, & terminat.

3. Tertullianus Spiritus ſanctus nuncupat *tertium nomen divinitatis, tertium gradum maieſtatis*. Spiritus ſanctus eſt (Tert. l. ad. Prax. 30.) tertium divinitatis nomen, ideſt tertia Trinitatis perſona. Prima Trinitatis perſona dicitur Pater, ſecunda Filius, tertia Spiritus ſanctus: (Proprium eſt Patris, quod ſolus eſt Pater, & quod ab alio non eſt, niſi à ſe. Proprium eſt Filii, quod (D. Aug. to. 3. Quaeſt. de Trin.) à Patre genitus eſt, ſolus à ſolo, & coęternus, & conſubſtantialis genitori. Proprium eſt Spiritus ſancti, quod nec ingenitus nec genitus eſt, ſed à Patre, & Filio procedens. Nam ſi ingenitus diceretur, ſicut Pater, duo Patres, ſi genitus ſicut Filius, duo filii exiſtimari poſſent in Trinitate.) Repugnat autem quòd ſint in Trinitate pluresaut pauciores perſonæ, quàm tres; Pater ſcilicet, Filius, & Spiritus ſanctus. Non plures, quia quælibet perſona cùm ſit infinita exhaurit fœcunditatem ſui principii, niſi enim

ſuffi-

Digitized by Google

ris in cœlo ſimilitudinem Trinitatis,quę eſſentiali fruitur beatitudine; *Oportet trinitatem eſſe, qua nihil beatiùs perfecta ratio poteſt invenire.*

III. PARS

Tertul. l. adv prax. 26.

Mandans ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, in perſonas ſingulas tinguimur. In forma baptiſmi, & unitas eſſentiæ, & Trinitas perſonarum exprimitur: Unitas eſſentię dum dicitur In nomine;ly enim nomen denotat eſſentiam,quæ eſt communis tribus; Trinitas perſonarum,quæ propriis notantur nominibus, quarum adhùc, 1. declaratur unitas, 2. teſtificatur Trinitas, 3. commendatur felicitas.

Tertull. l. adv prax. 21.

1. Chriſtus Dominus unitatem eſſentiæ declarat,dicens;*Ego,& Pater unum ſumus; unum ſumus, non unus ſumus, unus enim ſingularis numeri ſignificatio videtur; unum dicit neutrali verbo, quod non pertinet ad ſingularitatem, ſed ad unitatem; unum ſumus dicens, ego, & Pater, oſtendit duos eſſe, quos æquat.* His verbis bellè declarat Tertullianus unitatem Trinitatis; quia unum neutraliter ſumptum unitatem eſſentiæ ſignificat. Quapropter Filius nequit dici aliud à Patre; ly enim aliud alietatem naturæ denotat; dici tamen poteſt alius à Patre, quia ly, alius maſculinè ſumptus perſonam ſignificat;Filius autem eſt alia perſona à perſona Patris, quia realiter ad invicem referuntur: non poſſent autem realiter opponi,& referri ſi eſſent una,& eadem perſona; *Habeat, neceſſe eſt, Pater Filium ut Pater ſit: & Filius Patrem,ut Filius ſit.*

Tert. lib. adv.prax. 10.

Duas autem perſonas Patris, & Filii innuit Chriſtus loco memorato. Conſtat enim, *Ego, & Pater, duorum eſſe ſignificationem: De hinc in noviſſimo ſumus,non ex unius eſſe perſonæ, quod pluraliter dictum eſt.*

Tertul. l. adv. prax. 22.

Declarata autem unitate divinitatis, perſonarum aſſeritur Trinitas.

Tertul. l. adv prax. 12.

2. *Alium autem quomodo accipere debeas, jam profeſſus ſum, perſonæ non ſubſtantiæ nomine, ad diſtinctionem, non ad diviſionem.* Hanc autem trium perſonarum maſculinam alietatem, & realem diſtinctionem Scriptura ſacra teſtatur; *Quando ſcripturæ omnes, & demonſtrationem, & diſtinctionem Trinitatis oſtendant.*

Tertul. l. adv prax. 11.

Tædioſum foret cunctos referre locos, quos fusè accumulat Tertullianus. *Animadverte Spiritum loquentem ex tertia perſona, de Patre, & Filio, Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* In illo namque loco *manifeſtè diſtinctio Trinitatis exprimitur: Eſt enim ipſe qui pronuntiat Spiritus, & Pater de quo pronuntiat, & Filius ad quem pronuntiat.* Conſtat autem *non poſſe unum, atque eundem videri, qui loquitur, & de quo loquitur, & ad quem loquitur.* Alius eſt ergo Spiritus ſanctus, qui loquitur; alius Pater de quo loquitur Spiritus ſanctus;alius Filius ad quem loquitur Pater: *Sic, & cætera, quæ nunc ad Patrem de Filio, vel ad Filium, nunc ad Filium de Patre, vel ad Patrem: nunc ad Spiritum pronuntiantur; unamquamque perſonam in ſua proprietate conſtituunt;* ideſt conſtitutam declarant: Trinitas autem ex tribus coaleſcit perſonis, & *quia unum Deum in Trinitate credit humana fides, ſcit Patrem, ſcit Filium, ſcit Spiritum ſanctum, Deos neſcit, Divinitas in perſona trina eſt, ſed una eſt in perſonis Divinitas; perſonis Trinitas diſtincta eſt, non eſt diviſa ſubſtantia; Divinitas, nec Trinitate dividitur, nec confunditur unitate; Deus unus eſt, ſed Trinitate; Deus ſolus eſt, ſed non ſolitarius,* quia ſubſiſtit in tribus perſonis quarum commendatur felicitas.

Tertull. Præd. Tom.II.

Chryſol. ſer. 60.

Tertul. l. adv. prax. 5. 6.

3. *Ante omnia etiam Deus ſolus, ſolus autem, quia nihil aliud extrinſecus præter illum. Cæterùm ne tunc quidem ſolus, habebat enim ſecum, quam habebat in ſemetipſo rationem ſuam ſcilicet; hanc Græci logon dicunt, quo vocabulo ſermonem appellamus.* Ab æterno non erat ſolus Pater, Sermo enim erat cum illo, & in illo; Spiritus ſanctus erat etiam in Patre, & Filio; Stupendum profectò paradoxon; Deus eſt ſolus,& non eſt ſolus;ſolus quantum ad unitatem eſſentiæ, *ſolitudinem quandam de ſingularitate præſtantiæ ſuæ poſſidens;* Non ſolus quantum ad Trinitatem perſonarum, quod ipſemet aſſeverat Chriſtus; *At ubi ſe negat eſſe ſolum? ſed ego, inquit, & qui me miſit Pater. Nonne duos demonſtrat; tam duos, quàm inſeparatos?* imò,& tres cum Spiritu ſancto, qui perfecta fruuntur felicitate, quæ compati nequit cum ſolitudine perſonali. Boni nanque poſſeſſio non poteſt eſſe grata, nec afferre jucunditatem, ſi conſortio, & ſocietate ſit deſtituta, quapropter eadem ratio, quæ Dei commendat felicitatem, perſonarum denotat Trinitatem, & ſocietatem.

L. 1. adv. Marc. 4.

Tertul. l. adv. prax. 22.

Poſnan. 1. p. Inſtit. ſpecul. de Trin.

Ariſteas Ptolomæi Philadelphi Secretarius refert, Salomonem pretioſiſſimum habuiſſe annulum, cui annexæ erant tres coronæ; prima aurea, ſecunda ſpinea, tertia argentea, alias duas uniens, hanc de-

Digitized by Google

deferebat inſcriptionem, *victoria amoris*. Hic annulus myſterium innuit tùm Trinitatis, tùm Incarnationis. Prima corona Patrem ſignificat; qui eſt prima Trinitatis perſona, ſicut aurum inter metalla primum locum tenet: Secunda ſignificat Filium, qui humanatus eſt, & ſpinis coronatus ut humanam operatur ſalutem: Tertia Spiritum ſanctum ſignificat, qui eſt nexus Patris, & Filii. Hæ tres coronæ unico annexæ ſunt annulo, quia Divinitas, quæ in tribus perſonis ſubſiſtit, eſt ſphæra admirabilis, cujus centrum ubique, & circumferentia nuſquam: Hæc Inſcriptio *victoria amoris* denotat, vel quod amor perſonalis eſt Trinitatis complementum, vel quod divinus amor ſeſe ad extra diffundit, triumphans de nihilo de quo cuncta produxit: triumphans de peccato hominis, pro cujus ſalute Pater Filium ſuum unigenitum dedit; Filius ſuum ſanguinem, & Spiritus ſanctus ſuas continuò largitur gratias. Baptiſmus qui adminiſtratur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſanctiſſimam docet nos Trininitatem. *Diſcimus in Baptiſmo myſterium Trinitatis*: Nam in baptiſmate Pater adoptat nos in filios; Filius ſuos nos efficit fratres; Spiritus ſanctus ſua conſtituit templa: & tota Trinitas una, & eadem potentia, ſacro nos innrit charactere, & ſibi peculiariter devovet. In hoc ſacramento nos Trinitat xonſecramur, & Trinitas nobis ſalutem pollicetur, ſi fideles ſteterimus: *Cùm in tribus, & teſtatio fidei, & ſponſio ſalutis pignorentur*. O felices qui promiſſam Deo in Baptiſmate ſervant fidem. O infelices qui datam frangunt fidem! *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus*: in gratiam ſcilicet juſtorum qui ſua fidelitate, & pietate, promiſſam à ſancta Trinitate meruerunt beatitudinem. Verùm *tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra; Spiritus, aqua, & ſanguis*, adverſus criminoſos Chriſtianos, qui acceptam in Baptiſmate perdiderunt puritatem, Spiritus ſancti profuderunt gratias, pretioſum Chriſti conculcarunt ſãguinem, & Trinitatis irritaverunt juſtitiam. Vultis, Chriſtiani experiri Trinitatis non odium, ſed amorem? Servate diligenter gratiam, & fidentes ſperate in bonitate Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: quoties cum ſigno crucis hæc profertis verba: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſcti, revocate ad memoriam Baptiſmum, & producite actus Fidei, Spei, & Charitatis; attendentes, quod *ablutionem delictorum fides impetrat, obſignata in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto. Nam ſi in tribus teſtibus ſtabit omne verbum, quantò magis dum habemus per benedictionem eoſdem arbitros fidei, quos, & ſponſores ſalutis, ſufficit ad fiduciam ſpei noſtræ, etiam numerus nominum divinorum?*

D. Au.

Tert. l. de Bapt. 6.

1. Ioan. 5.

Tert. lib de Bapt 6.

CONCIO SEXTA.

DEi Filius poſtquam declaravit ſe eſſe unum in eſſentia cum Patre, & aliũ in perſona, *Paracletum quoque ſe miſſurum repromittit, & quidem alium*: His verbis apertè declarat Chriſtus, ſed eſſe ſimul cum Patre principium Spiritus ſancti quia niſi procederet à Filio, non poſſet mitti à Filio: perſona enim producta non mittitur niſi à perſona, à qua procedit. Sic Pater non mittitur neque à Filio, neq; à Spiritu ſancto, quia eſt improductus: Filius mittitur à Patre; non Spiritu ſancto, quia à Patre non ab Spiritu ſancto procedit: Spiritus ſanctus mittitur à Patre, & Filio; quia ab utroque procedit Spiritus ſanctus conſiderandus eſt impræſentiarum: 1. prodoctus: 2 miſſus: 3. deſpectus.

Tert. l. adu. praxe. 25.

Cæterum de meo ſumet, inquit, ſicut ipſe de Patris. Filius, & Spiritus ſanctus conveniunt, & differunt. Conveniunt, tùm quia uterque producitur; tùm quia uterque accipit à ſuo principio: tùm quia uterque eſt idem Deus cum ſuo principio; tùm quia uterque realiter diſtinguitur à principio perſonali, à quo producitur, & ad illud refertur. Differunt verò, tùm quia proceſſio Filii eſt generatio, proceſſio verò Spiritus ſancti eſt ſpiratio: tùm quia Filius producitur à ſolo Patre, Spiritus ſanctus à Patre, & Filio: tùm quia memoria fœcunda eſt principiũ formale generationis Filii, voluntas fœcunda eſt principium formale proceſſionis Spiritus ſancti, qui producitur ſpiratione: 1. ardente: 2. vivente: 3. immanente.

Tert. ibid.

1. *Solis eſt radius, nec ſeparatur ſubſtantia, ſed extenditur*. Filius à patre dimanat ut radius à ſole, & quia *ſol ignis*, Filius à Patre ignitam accepit voluntatẽ. Siquidem *Pater generat Verbum, non qualecunque, ſed ſpirat amorem*. Ineffabile illud myſterium poteſt elucidari ex eo, quod Poeiæ de Narciſſo fabulantur. *Conſideravit Narciſſus imaginem ſuam, qui amore illius interit*. In hujuſmodi fabula tria poſſunt conſiderari, quæ inſerviunt ad veritatem Trinitatis indagandam: 1. Narciſſus qui ſemetipſum in aqua velut in ſpe-

Tertull. Apol. 21. Tert. lib. de An. 9.

D. Thom. Hug. Car. in 1. Cor. 21.

ſpeculo intuetur 2. imago Narciſſi, quæ ex ejus intuitu formetur: 3. ardens amor, quo ſuam Narciſſus diligit imaginem. Hęc tria longè nobiliori modo reperimur in Trinitate. 1. Æternus Pater divinam contemplans naturam generat Filium, qui eſt perfectiſſima ejus imago; *ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus*; & quia in Filio generato, quem Regius Vates faciē generantis vocitat, conſpicit infinitam pulchritudinem, infinito eum diliget amore. *Ignis à facie ejus exarſit*. Tandem Pater generando Filium communicavit illi voluntatem fœcundam, & ardentem; Filius infinitè diligit Patrem, & uterque producit Spiritum ſanctum tanquam terminum voluntatis fœcundę, & ſpirationis ardentis. (Hinc ergo, fratres, aliquid percipere de ſublimi myſterio poteritis: Nam Pater æternus in puriſſimo ſubſtantiæ ſuæ ſpeculo intuitus, perfectiſſimam impreſſit imaginem, ideſt, Filium, quia apud Eccleſiam dicitur ſpeculum ſine macula, & imago, cujus agnoſcens ſummam, & ęqualem ſibi pulchritudinem, ſummè quippe eum dilexit, quæ dilectio Spiritus, ſanctus eſt ab utroque procedens:) ſpiratione ardente, & vivente.

Heb. 1.
Pſ. 17.
An. Cret. de S. Tim.

2. Tertia Trinitatis perſona *Spiritus ſanctus* nuncupatur: ly autem *Spiritus* derivari poteſt, vel ab ſpiritualitate, vel ab ſpiratione: Dum derivatur ab ſpiritualitate, opponitur corporeo, & materiali, & naturam purè ſpiritualem denotat: quo ſenſu Pater eſt ſpiritus, Filius eſt ſpiritus, Amor perſonalis ſpiritus, & totæ tres perſonæ unus, & idem ſpiritus: Dum autem ab inſpiratione deducitur, ſignificat terminum voluntatis fœcundę, & ardentis, quo ſenſu ſola tertia perſona Trinitatis dicitur Spiritus, quia eſt *genitoris genitique Spiritus*. Magnum ſanè eſt diſcrimen inter operationem intellectus, & operationem voluntatis. Intellectus trahit velut infra ſemetipſum objectum, ſeu ſpeciem illud repręſentantem ut producat verbum mētis, quod eſt imago utrūque repræſentans; Voluntas poſt objectum ſuſpirat, & velut egreditur extra ſemetipſam, ut ſe illi conjungat. Hoc diſcrimen reperitur inter generationem Verbi, & proceſſionē Spiritus ſancti Pater æternus velut trahit eſſentiam divinam intra ſuum intellectum, qui ſummo illo fęcundatus objecto generat Filiū, qui eſt utriuſque imago, & ut fatur Tertullianus, *repræſentator Patris*. Pater verò, & Filius velut feruntur ad infinitam eſſentiæ bonitatem, & producunt Spiritum ſpiratione voluntatis ardente, vivente, & immanente.

Tert. l. de idol. 24.
D. Ambr. præfat. in Symb. Ap. 61.
Tert. l. adv. prax. 34.

3. *Apud Patrem Deus erat Sermo, unigenitus ſcilicet Filius, in ſinu Patris*: Idem aſſerendum de Spiritu ſancto, qui in ſinu Patris, & Filii reſidet, & producitur ſpiratione activa in voluntate Patris, & Filii immanente. Reſpiratio in nobis eſt operatio interna, vivificans, continua, quæ ſuam à calore ducit originē. Hæ ſunt proprietates ſpirationis qua Pater, & Filius producunt Spiritum ſanctum: quæ eſt 1. Operatio interna, quia immanet in divina voluntate, eſtque idem realiter cum ipſa: 2. Vivificans, quia per eam Spiritus ſanctus accipit vitam eſſentialem, & divinam: Continuam, quia Pater, & Filius nunquam ceſſant ab ſpiratione, quemadmodum ab amore divinitatis nunquam deſiſtunt: 4. A calore procedens, quia voluntas eſt principium, terminus verò Spiritus ſanctus, qui eſt charitas Patris, & Filii. De quo duo inveſtigat D. Bernardus: *unde procedat, & quò procedat*: Unde procedat: *Proceſſio à Patre, & Filio*. Quò procedat: *Proceſſio ad homines*, ad quos mittitur.

Tert. lib. adv. prax. 15.
D. Aug. 6. de Trin. c. Serm. 1. Pent.

Spiritum ſanctum non indulget niſi ſolus Deus. Pater, & Filius mittunt Spiritum ſanctum, non per imperium, quia cū unus, & idem ſit cum ipſis Deus, nullius ſubiicitur imperio; ſed per originem mittitur ad creaturam, in qua incipit eſſe novo modo. Anima nuncupatur à Triſmegiſto horizon ęternitatis, & tēporis. Horizon eſt utriuſque particeps extremi: anima rationalis particeps eſt æternitatis ſaltem poſterioris; quia cum ſit ſpiritualis, & immortalis, nunquam deficiet: particeps eſt temporis, quia producta eſt in tempore. Miſſio Spiritus ſancti, particeps eſt æternitatis, & temporis. Æternitatis, quia eſt ſpiratio æterna, qua refertur ad Patrem, & Filium: Temporalis, quia abſque ulla ſui mutatione incipit eſſe novo modo in creatura, ad quam mittitur, vel inviſibiliter, vel viſibiliter: Inviſibiliter vel per infuſionem primæ gratię ſanctificantis, vel per ejus augmentum: viſibiliter dum mittitur ſub aliquo ſigno ſenſibili habente quandam analogiam cum effectibus, quos in anima producere intendit. Sic apparet hodiè ſub forma venti, ut denotet hoc ſymbolo, gratiæ 1. neceſſitatem: 2. diverſitatem; 3. ſuavitatem.

Il PARS. Tert. l. de Bapt. 10.

1 De fide eſt Dei Filium *in cælos ereptum miſiſſe vicariam vim Spiritus ſan-*

Tert. l. de præſ. hær. 13.

Ai, qui credentes agat. Adeò neceſſaria eſt Spiritus ſancti gratia, ut ſine ejus ſtatu, neque bonum concipere, neque velle, neque operari valeamus. [Act. 2.] Ideò *factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam ſpiritus vehementis*; non ſolùm ut oſtendat Spiritum ſanctum eſſe Amorem perſonalem productū per impulſum quemdam voluntatis Patris, & Filii in eſſentiam divinam amatam; neque etiam quia ſicut ventorum origo nos latet; [Eccl. 11.] *neſcis, quæ ſit via ſpiritus*; [D. Hilar. de Trin.] ſic proceſſio Spiritus ſancti humanæ mentis fugit aciem. *Non putet homo ſua intelligentia ſacramentum generationis, & proceſſionis ſe poſſe conſequi*: ſed præſertim quia Spiritus ſancti gratia non eſt minùs neceſſaria ad vitam ſupernaturalem animæ, ac ventus, & aer ad vitam naturalem corporis: Sine halitu, & reſpiratione corpus nequit vivere, neque anima ſine reſpiratione gratiæ: *ab Spiritu ſancto procedit omnis inſpiratio*, [D. Cyp.] *ſuſpiratio, & aſpiratio ad divina*. Ventus neceſſarius eſt iis, qui mare ſulcant; ventus gratiæ neceſſarius nobis eſt, ut proceiloſū hujus vitę pelagus valeamus transfretare: *Inter hos ſcopulos, & ſinus inter hæc vada, & freta; velificata Spiritu Dei fides* [Tertul. l. Idol. 24.] *navigat tuta*. Non immeritò filii Iſrael maris rubri pertimeſcebant tranſitum, ne ejus ſubmergerentur fluctibus; at *abſtulit* [Exod. 14.] *illum*, nempè timorem *Dominus, flante vento urente tota nocte, & vertit in ſiccum*. Periculoſum ſanè eſt hujus vitæ mare, at ut ſecnram poſſimus facere navigationem, *adducet ventum urentem Dominus*. [Oſeæ 13. In Bibl. Patr.] Hunc locum de adventu Filii intelligit Stephanus Cantuarienſis; *ideſt Pater Filium peccata tollentem, & ad ſui amorem accendentem*. Divus verò Ambroſius de Spiritu ſancto, qui eſt ventus urens, qui eſt divinus ignis igniens, & ſufflammans, hùc adducit, [Cant.] *Surge Aquilo, & veni Auſter*. Aquilo frigidiſſimus eſt, Auſter calidiſſimus; Aquilo diabolum ſignificat, Auſter Spiritum ſanctum denotat. [D. Amb. in Pſ. 1.] *Iſte ventus aſpirat, ſi Boreas ille gravis ventus flare deſierit*. Duo illi venti flant, ſed diverſo fine: diabolus ut naufragium faciat, Spiritus ſanctus ut ad porrum deducat. Ut ergo proſpera, & tuta ſit noſtra navigatio ſtatu Spiritus ſancti indigemus. *Rectè agitis vectante vos Spiritu ſancto*, qui ut faciliùs valeamus adire trāquillum cęli portum, [Tert. lib. de pud. 12.] diverſimodè flat, & gratię largitu varietatem.

[Lib. adv. Herm. 31.] 2. Bellè Tertull. de Spiritu S. ſic fatur. *Super aquas ferebatur librator, & afflator, & animator univerſitatis*. Non ſolùm ab initio mundi librabat aquas Spiritus ſanctus, ſed, & nūc diverſimodè flat; quapropter à Sapiente *unicus, & multiplex* nuncupatur. [Sap. 7.] Unicus in divinitate, quę eſt illi cum Patre, & Filio communis; unicus adhuc in ſua perſona, qua ab aliis perſonis diſtinguitur. Verum multiplex in largitione gratię, quæ ideò *multiformis* dicitur, [1. Pet. 4. Pet. Damiaſ. Ep. 6.] ideſt diverſitate plena. Igitur Spiritus ſanctus eſt *multiplex per diverſa chariſmatum dona, quę dat*. Divinus ille, & unus in ſemetipſo Spiritus ſeſe ad extra propter homines multiplicat ob varias, quę eis largitur gratias. *Verè multiplex Spiritus qui tam multipliciter filiis hominum inſpiratur*. [D. Bern. Ser. 3. Pent.] Et ob hanc cauſam, ut animadvertit D. Chryſoſtomus, in Scriptura ſacra vocitatur Spiritus vitæ, veritatis, ſapiētiæ, fidei, promiſſionis, ſanctificationis, adoptionis, charitatis, virtutis, temperantiæ, revelationis, manſuetudinis, timoris. Non quod tanta nominum diverſitas Spiritus ſancti cōveniat naturę, ſed hoc dicendi modo denotat [Serm. de Ann. Spirit. ſanct.] ſacer textus varias Spiritus ſancti operationes, & varios gratiæ effectus; & ita dum animam à morte peccati revocat, dicitur ſpiritus vitæ, ſpiritus veritatis, dum erudit; ſpiritus ſapientiæ, dum mentem ad cœlum erigit; ſpiritus fidei, dum revelat veritatis myſteria; ſpiritus ſanctitatis, dum ſanctificat; ſpiritus adoptionis, dum in filios Dei adoptat; ſpiritus charitatis, dum ad amorem Dei ſufflammat, ſpiritus fortitudinis, dum ad patiendum pro Deo vires ſubminiſtrat; ſpiritus temperantiæ, dum à gula avocat; ſpiritus manſuetudinis, dum iram ſedat; ſpiritus timoris, dum juſtitiæ divinæ metum ingenerat. [1. Cor. 12.] *Hæc omnia operatur unus, atque idem ſpiritus*, qui pro hominibus tot exercet officia, ſeſeque eis multipliciter audiendum præſtat. [Ioan. 3.] *Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audit*. Nemo eſt quantumvis ſurdus, quia eam non audiat: nam, ut expendit Divus Auguſtinus, *ſonat Pſalmus, vox eſt Spiritus ſancti; ſonat Evangelium, vox eſt Spiritus ſancti; ſonat ſermo divinus, vox eſt Spiritus ſancti: multis itaque modis vocem Spiritus ſancti audimus*. Loquitur namque interiùs, & exteriùs: Exteriùs, morte proximorū, qui quotidiè coram nobis efflant animam; miſeriis, quas patiuntur ſimiles nobis homines; morbis, quibus torquentur corpora noſtra; adverſitatibus, quæ nos gravant; ſanctis juſtorum exemplis; pietatis converſationibus; librorum devotionis lectione; multis aliis modis, qqibus ar-

cet

Digitized by Google

cet à malo, & allicit ad bonum. Multimodè adhùc loquitur interiùs. *Quis percipere poſſit, aut enarrare per quot affectus viſitatio Dei animum ducat humanum?* Scilicet illuſtrationes, queis illuſtrat intellectum; pias affectiones, quibus inflammat voluntatem; motiones quibus corda tangit; gratiæ ſollicitationes, quibus ad ſe trahere nititur; artes quibus utitur, ut vitii horrorem, & virtutis ingerat amorem. *Et jubet, & ſuadet, & præcipit, & hortatur, & rogat, & comminatur.* Agit officium patris, fratris, amici, ſponſi, domini, judicis. Jubet ut pater, ſuadet ut frater, hortatur ut amicus, rogat ut ſponſus, præcipit ut dominus, comminatur ut judex. *Et alios alloquitur amicè ut filios; alios ut fratres, alios ut amicos compellit, inſtigat, & ad ſe attrahit.* Blandis ſuis ſermonibus *inhortatur mentem, ut à malis deſiſtat, inhortatur animam ut Deo ſe uniat*, ſcilicet per odium vitii, & virtutis affectum. Et quia nihil adeò elongat à cęlo, ac nimia terrenorum ſollicitudo, *à terrenis transfert ad cœleſtia vocat:* ab inordinato mundi amore *redire facit animam, & ad Deum tranſire, & volare, urget mentem, divino accendit deſiderio*, obiicit oculis mentis peccati deformitatem, virtutis decorem, diaboli malitiam, Dei bonitatem; inferni pęnam intolerabilem, cęli fęlicitatem interminabilem. Hæc animæ proponens ſic eam ſtimulat: *Veni ad Patrem veni ad ſupremam patriam, veni ad cęleſte regnum*, ad quod eam vocat, & allicit gratiæ diverſitate, & ſuavitate.

D. Proſp. ſententi. collect. — *Tert. Leg. ad Vn. 4.* — *D. Chryſ.*

3. Suaviter trahit Spiritus ſanctus benignis *chariſmatum roribus*. D. Ambroſius de gratia loquens ſic bellè ad propoſitum fatur; *Sine conatu; ſunt enim donationes, & gratia Dei*. Vel quia non neceſſariò, ſeu coactè, ſed voluntariè, liberè, & gratis Deus ſuas largitur gratias. Vel his verbis confutat Divus Ambroſius errorem Semipelagianorum, qui neceſſariā quidem exiſtimabant internam gratiam, ſed poſteriorem volebant naturali voluntatis conatu, in quo ſalutis conſtituebant initium. Vel potiùs, quia Dei gratia non infert vim hominis voluntati: nec ullam ei neceſſitatem imponit. Dei gratia, abſque hominis libertate eſſet violentia, & non gratia: *Libertas ſine gratia, non eſt libertas, ſed contumacia:* ſi homo polleret quidem libertate, ſed careret gratia, non poſſet eſſe perfectus. Homo etiam *non eſſet optimus, ſi Dei præceptis, neceſſitate, & non libertate ſerviret*. Sine gratia homo nequit eſſe juſtus, neque valet conſequi ſalutem: ſi homo eſſet orbatus libertate, Deus eum non judicare, nec damnare poſſet: *Si non eſt gratia, quomodo ſalvat mundum? ſi non eſt liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum?* Quapropter Apoſtolus Chriſtianos hortatur: *Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei*. Non ait, ne cui deſit gratia Dei: *nam gratia Dei humanam tranſcendit neceſſitatem*; ſed, ne quis deſit gratiæ Dei. *Poteſtatis noſtræ eſt divinæ inſpirationi acquieſcere.* Quod probe ſciens Philippus Cancellarius Pariſienſis, hoc modo orabat: *A neglectu divinarum inſpirationum libera nos Domine*; quarum ſucceſſus, aut fructus à libera voluntatis cooperatione dependet. Quando quis cooperatur gratiæ, proſperatur Spiritus ſanctus, quomodo ex Hebræo vertit Cajetanus, quod ſacer Textus de Samſone aſſeverat: *Irruit Spiritus Domini in eum, iuxta Hebræum; proſperatus eſt ſuper eum Spiritus Jehovath*. Spiritus ſanctus proſperatur in eis qui ejus ſuſcipiunt gratiam, multi ſunt tamen in quibus non proſperatur, illi ſcilicet apud quos deſpicitur.

Tert. lib. 3. adv. Marc. 22. — *Praf in Luc.* — *D. Aug. ep. 81. ad Hilar. c. 1.* — *D. Aug. l. de Ago. Chr. 10.* — *D. Aug. ep. ad Valent.* — *Heb. 12.* — *Orig. h. 21. in Ioan.* — *D. Bern de int. Dom. in c. 12. Ioann.* — *Iudic. 14.*

Enuntiatio Spiritus ſancti ad omnem utilitatis occaſionem dirigi, & ſuſpici debet: & ob hanc cauſam feſtum Pentecoſtes celebratur, quod Spiritui ſancto ejuſque gratiæ dedicatum eſt. *Exinde Pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt; quo & Domini reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia Spiritus ſancti dedicata*. Ut autem hęc dies Spiritui ſancto ſacrata dignè celebretur, tria ſunt neceſſaria. Ut 1. Spiritus ſanctus agnoſcatur: 2. recipiatur: 3. receptus ſollicitè ſervetur. Verùm quam pauci ſunt hac tempeſtate, qui hoc modo celebrent feſtum Spiritus ſancti! Nam plures ſunt à quibus, 1. non agnoſcitur; 2. agnitus non recipitur; 3. receptus eiicitur.

II. PARS. — *Tert. l. de cult. Fæm. 2.* — *Tert. l. de Bap. 19.*

1. Spiritum ſanctum vocitat Tertullianus *tertium gradum maieſtatis*, nempè tertiam Trinitatis perſonam. At proh dolor! *Maieſtas Spiritus ſancti* non agnoſcitur ab hæreticis, qui ejus majeſtatem, & divinitatem negant, ſed falſo, quod fusè ex Tertulliano probavimus Concione ſuperiori de Trinitate. Ne actū agamus, ſufficiat nunc D. Epiphanii auctoritas, qui ex ſermone Petri ad Ananiā Spiritus ſancti declarat divinitatem: *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri Spiritui ſancto?* Mox addit cui ſit mentitus, denotās; *Non es mētitus hominibus, ſed Deo*. Ex hoc loco rectè con-

Lib. adv. Prax. 30. Tertull. l. de Reſ. 34. — *Act. 5. Hær. 74.*

Tert. l. de Ieiun. 1.

concludit D. Epiphanius: *Deus ergo Deo eſt & Deus Spiritus ſanctus, cui mentiti ſunt, qui de agri pretio interverterant*. Græci adhuc *Paracleto controverſiam faciunt:* qui Spiritum ſanctum à Filio nolunt procedere, verum ut benè ait D. Auguſt.

L. 4. de Trin 20.

nec poſſumus dicere, Spiritus ſanctus à Filio non procedat, neque enim fruſtra idem Spiritus, & Patris, & Filii, Spiritus dicitur. Verum Græci erroris ſui luerunt pęnas, quibus probè competunt, quæ de ſceleroſis Judæis refert Tertull.

L. 3. adv. Marc. 23.

quia Chriſtum, & Spiritum ſanctum agnoſcere nolentes: *Abſtulit Dominus Sabaoth à Judæa, & ab Hieruſalem inter cætera, & Prophetam, & ſapientem architectum; Spiritum ſcilicet ſanctum, qui ædificat Eccleſiam, templum ſcilicet, & domum, & civitatem Dei. Nam exinde apud illos deſtitit Dei gratia; & mandatum eſt nubibus, ne pluerent imbrem ſuper vineam Sorech; ideſt, cęleſtibus beneficiis, ne provenirent domui Iſraelis*. Neque solùm præſentia ſpeciali Spiritus ſancti, & templo privati ſunt Judæi; ſed civitate, ſed regno, & diræ adhùc ſervituti mancipati: *Ab illis enim incipit infamia, & tempus medium à Tiberio uſque ad Veſpaſianum.*

Tert. lib. adv. Iud. 13.

Quæ cùm ita commiſiſſent, nec intellexiſſent Chriſtum in tempore ſuæ viſitationis inveniendum, facta eſt terra eorum deſerta, & civitatis eorum igni exuſtæ: Regiones ipſorum in conſpectu eorum extranei devorantes; derelicta eſt filia Sion tanquam ſpecula in vinea, vel ut in cucumerario caſula; ex quo ſcilicet Iſrael Dominum non cognovit, & populus eum non intellexit, ſed dereliquit magis, & ad indignationem provocavit ſanctum Iſrael: Idem accidit Schiſmaticis Græcis, qui Turcarum ſubſtrati ſunt dominationi; nam Civitas Conſtantinopolitana capitalis imperii, capta eſt à Mahometo ſecundo anno 1452. die 28. Maii, ipſiſſimo die Pentecoſtes, & miſera illa civitas, quę fuerat tot ſæculis Imperatorum ſedes, nunc eſt ſolium Ottomanę tyrannidis, & ſubjecta eſt Turcis infeſiſſimis Chriſtiani nominis hoſtibus. Hanc temporalem pęnam meritò paſſi ſunt Gręci, à quibus Spiritus ſanctus non eſt agnitus: æternam debent metuere illi, à quibus agnitus non recipitur.

Tertul. de vel. Virg. 1.

2. *Quæ eſt ergo Paracleti adminiſtratio, niſi quod diſciplina dirigitur, quod intellectus reformatus, quod ad meliora proficitur?* Homines autem vitiis dediti, Chriſtianam nolentes obſervare diſciplinam, neque reformari, & converti à pravis ſuis moribus, nolunt etiam Spiritum ſanctum recipere: & quamvis eos hortetur Regius Vates, *Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra;* in ſua tamen perſeverant obſtinatione: quibus aptari poſſunt ſancti Stephani verba:

Pſal. 94.

Act. 6.

Dura cervice, & incircumciſi cordibus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. Superbus in ſua vanitate, & ambitione perſeverãs, avarus cupidine ęſtuans, libidinoſus venereas voluptates captans, helluo poſt gulam ſemper anhelans, & quivis ſceleroſus Spiritui ſancto reſiſtit. Hujuſmodi autem reſiſtentia denotat, & Spiritus ſancti amorem, & peccatoris malitiam. Amorem Spiritus ſancti, qui tot eſt largitus eſt gratias, qui tam longo tempore converſionem ejus eſt proſecutus. Peccatoris malitiam, qui tanto tempore Spiritui ſancto reſtitit, ſex annis, decem annis, viginti annis, & fortaſſe quadraginta annis, & ſua obſtinatione ſeſe ſalute privat:

Pſ. 94.

Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi: Semper hi errant corde, ipſi verò non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Soli namque in ęternam poſſunt introire requiem, qui Spiritum ſanctum inhabitantem recipiunt, in ejuſque gratia perſeverant: nam ut ait dubius Auguſt. *Spiritus ſanctus ſuam gratiam nobis tribuit ſui ipſius arrham:* arrham tum præſentiæ ipſius, tum fęlicitatis promiſſæ.

L. de veri & falſ. Pæn. c. 48

Hanc autem arrham non habent, 1. mundani, qui Spiritum, ſanctum non agnoſcunt: *Quia mundus non poteſt accipere, quia non ſcit eum*.

Ioann. 14.

D. Aug. l. 1. Hær. c. 8.

Tertul. l. adv. Iud. 13.

Spiritus namque ſanctus, eſt veritas, charitas, ſanctitas: in mundo eſt error, inimicitia, & iniquitas. 2. Criminoſi, in quibus malignus habitat ſpiritus. Siquidem peccator *plenus eſt ſpiritu immundo, & vacuus Spiritu ſancto*. 3. Relapſi, *in quibus Spiritus ſanctus non immoratur;* quia ab eis receptus contumelioſę eiicitur.

Tert. l. de Spect. 15.

3. *Deus præcepit Spiritum ſanctum, utpotè pro naturæ ſuæ bono tenerum, ac delicatum, tranquillitate, & lenitate, & quiete, & pace tractare; non furore, non bile, non dolere inquietare*. Probè autem tractant Spiritum ſanctum gratia ſanctificati, amore Dei ſufflãmati, dilectione proximi accẽſi, virtutibus decorati, dolore autem afficiunt Spiritum ſanctum Dei inimici, peccatis contaminati, ira exaſperati, vitiis, & ſceleribus dehoneſtati; quia eum cõtumelioſè eiiciunt. Spiritus ſanctus, utpotè immutabilis, impaſſibilis, & eſſentialiter ſanctus, nequit neque dolorem, neque triſtitiam pati: verùm ſi per impoſſibile eſſet utriuſque capax, triſtaretur, & doleret,

dum

Digitized by Google

dum eum à ſemetipſo ſuis ſceleribus eiicit peccator. Qualis quæſo triſtitia boni, & legitimi regis, quem ingrati ſubditi de throno deturbant, & ſupra ſolium ejus ſublimant ſervum rebellem, inſolentem, infenſiſſimum principis inimicum? Spiritus ſanctus eſt ſupremus rex hominum, ideòque quoties poſtulant in oratione Dominica, *adveniat regnum tuum; quorum verborum loco, adveniat, inquit Lucas, Spiritus ſanctus tuus in nos, qui quidem omnibus imperas, non eſt autem imperio ſubiectus.*

Matth. 6. Greg. Nyſ. l. 3. Bibl. pat.

Anima juſti eſt ſolium ſummi illius regis, qui tamdiu regnat, & ſupra ſolium ſedet, quamdiu homo in juſtitia, & ſanctitate perſeverat. *Seſſio hæc regi in Spiritu ſancto dignitatis excellentiam deſignat.* Regiam Spiritus ſancti dignitatem agnoverunt Apoſtoli, quia in eis fuit, & in eis manſit: quapropter poſtquam dixit Chriſtus Dominus, quod mundus Spiritum ſanctum non agnoſcit, ſermonem ad Apoſtolos dirigens, ait: *Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.*

Greg. Naz. or. 34.

Ioan. 14. tract. 74. Ioan.

Animadvertit autem acutè D. Auguſt. *Erit in eis, ut maneat; non manebit ut ſit: priùs eſt enim eſſe alicubi, quam manere.* Date Chriſtiani operam ut ſit in vobis, & in vobis maneat Spiritus ſanctus. Verùm peccatores poſt acceptum Spiritum ſanctum, poſt recognitum ejus imperium, illum de throno deturbant, & ſupra ſolium ejus diabolum collocant, tyrannum legitimo regi præferentes, eoque meliorem judicantes. Quàm grave ſit ejuſmodi facinus, bellè oſtendit Tertull. *Cæterum non leviter in Dominum peccat, qui cum æmulo ejus diabolo pœnitentia renunciaſſet, & hoc nomine illum Domino ſubjeciſſet, rurſus eundem regreſſu ſuo erigit, & exultationem ejus ſeipſum facit; ut denuò malus recuperata præda ſua adverſus Dominum gaudeat. Nonne, quod dicere quoque periculoſum eſt, ſed ad ædificationem quoque proferendum eſt, diabolum Dominum præponit? Comparationem enim videtur egiſſe, qui utrumque cognoverit; & judicato pronuntiaſſe eum meliorem, cujus ſe rurſus eſſe maluerit.* Magna ſanè peccatoris perverſitas, comparare Spiritum ſanctum cum diabolo: major, judicare diabolum meliorem Spiritu ſancto; maxima, præponere tyrannidem diaboli regno Spiritus ſancti, quem de corde ſuo eiicit, ut regnet in eo diabolus.

l. de pæn. 5

Magna equidem eſt triſtitia regis quem ſubditi rebelles deturbant de ſolio, ut in eo collocent tyrannum, ſed non minor ſponſi bene meriti, quem uxor adulterans eiicit de nuptiali thalamo, ut vile & infame recipiat mancipium. Spiritus ſanctus animam peccato originali dedecoratam, & maculatam, in baptiſmate mundavit, pulchram effecit; eamque ſibi elegit in ſponſam: *Proinde enim ad fidem pervenit, reformata per ſecundam nativitatem ex aqua, & ſuprema virtute, detracto corruptionis priſtino aulæo, totam lucem ſuam conſpicit. Excipitur etiam à Spiritu ſancto, ſicut in priſtina nativitate à ſpiritu prophano. O beatum connubium, ſi non admiſerit adulterium!* Plura ſunt, quæ urgent animam ut cœleſti illi ſponſo fidem præſtet: 1. Gratitudo, quia illam effecit ex deformi pulchram, ex paupere divitem, ex captiva reginam; 2. Iuſtitia, ut datam teneat pollicitationem; 3. Honor, quia nupſit divino Sponſo: 4. Immortalis vitæ comparatio, quæ dependet ex caſtitate, ſicut æterna mors ex adulterio. *Ea ſalus nec fœminarum modò, ſed etiam virorum, in exhibitione præcipuè pudicitiæ eſt. Nam cùm omnes templum Dei ſimus, illato in nos, & conſecrato Spiritu ſancto, ejus templi æditua, & antiſtita pudicitia eſt, quæ nihil immundum, vel prophanum inferri ſinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam ſedem offenſus derelinquat.* Per gratiam mundata fuit anima, fugatus immundus ſpiritus, exceptus Spiritus ſanctus; per peccatum verò elicitur Spiritus ſanctus; rurſus excipitur immundus ſpiritus, qui ſacrum thalamum violat, & adulterantem animam contaminat. *Hoc agite mortales, ne unquam polluat domicilium malignus ſpiritus*, ne vobis afferatis irreparabile damnum, & graviter offendatis Spiritum ſanctum. *Inprimis ergo, Benedicti nolite contriſtare Spiritum ſanctum*, eiiciendo eum de corde veſtro, ut ſuſcipiatis dæmonem: Imò eiicite diabolum per veram pœnitentiam: *Fugiat conſpectum veſtrum, & in imo ſuo deliteſcat contractus, & torpens, tanquam excantatus, aut effumigatus.* Converſi ad Deum per pœnitentiam nolite denuò cadere in peccatum, (ne quod adepti eſtis converſione, averſione amittatis.) *Et ideò date operam ut vobiſcum perſeveret Spiritus ſanctus, ita vos perducat ad Dominum.*

Tert. l. de An. 41.

Tert. l. de Cult. fœm. 1.

D. Aug. l. 83. quæſt. q. 12.

Tert. l. Mart. 1.

D. Aug. l. 13. Conf. 13.

Tert.

EUCHARISTIA:

SCHOLIUM.

Chriſtus panis noſter eſt *in Euchariſtiæ Sacramento, in quo nos proprio corpore, & ſanguine paſcit. Dominicus autem ille panis dicitur* panis facierum, *vel quia va-* Tert. l. de Or. 6. *riæ Dei perfectiones in eo elucent, vel quia varias Chriſti denotat virtutes; vel ob varia, quæ ſortitur nomina; vel quia varios producit effectus; vel quia diverſimodè conſideratur à Concionatoribus. In præſenti autem conſiderandus eſt ſub octo faciebus diverſis, ſcilicet ut Panis* 1. *induſtriæ, & ſagacitatis:* 2. *Fidei, & credulitatis;* 3. *Dejectionis, & humilitatis,* 4. *Convivii, & ſumptuoſitatis;* 5. *Unionis, & individuitatis;* 6. *Munificentiæ, & liberalitatis;* 7. *Vitæ, & immortalitatis;* 8. *Cœli, & fœlicitatis.*

CONCIO PRIMA.

Lib. de Reſ. c. 8. CArnem nuncupat Tertullianus *ingenii Dei curam*; quia ſcilicet in ea formanda acutiores ingenii ſui adhibuit adinventiones; Divinus amor ad humanam carnem fabricandam totas ingenii inſumpſit artes. Plat. in Sympoſ. Amor etenim ingenioſus eſt, mira ſolertia pollet, ad magnos formandos conceptus, nec minori utitur induſtria ad eos executioni mandandos. Nullum non advocat artificium, ut paſſioni ſuæ faveat; nullum non adhibet medium ut propoſitum finem attingat; difficultates eum minimè impediunt, non frigeſcit ab obſtaculis, ſed incaleſcit, neque ceſſat quærere adinventiones quoadusque ſuæ ſatisfecerit inclinationi. Sicut nullus amor divino eſt comparandus, ita nullius eſt ei ſimilis in adinventionibus, quę adeò ſunt ſtupendæ, ut eas ſacer Textus à 1. Paral. 2. Concionatoribus prædicandas velit; *Narrate in populis adinventiones ejus*. Verùm ſi divini Amoris eluxit unquam induſtria, maximè in venerando Euchariſtiæ myſterio; ubi 1. veram corporis Domini præſentiam præſtat, 2. hanc præſentiam humanæ fragilitati contemperat; 3. huic præſentię ſpeciem quamdam immenſitatis, & æternitatis ſubminiſtrat.

I. PARS. Tertull. l. de uol. Orat. 17. In Euchariſtia apparet *Dei Domini ingenium*, veram corporis Dominici pręſentiam præſtans. Non illepidè Gregorius Nazianzenus amorem dulcem vocitat tyrannum. *Dulcis tyrannus amor*. Tyrannus ut obtineat dominationem, jura naturæ ſoluit, juſtitiæ leges evertit, humanitatem deponit, concivibus, amicis, propinquis, cunctiſque in univerſum, qui ſeſe temerario ejus propoſito opponere præſumunt, vim infert, *Dulcis tyrannus amor*, qui ut fiat voti compos, vim D. Chryſ. ho. 66. in Ioan. infert; ut patet ex Euchariſtiæ ſacramento, ubi Chriſtus *nihil omiſit, quod amantem vehementer deceret*. Sed ut fieret præſens in hoc myſterio, trinam vim intulit cordi, corpori, & naturæ, 1. Cordi, teneriores ejus motus debellando, 2. Corpori, ipſum ſituatione privando, 3. Naturæ, Accidentia abſque fulcro ſubſtantiæ conſervando.

1. *Bellipotens, & armiger Chriſtus eſt*; non ſolùm quia dæmonem debellavit, mortem detriumphavit, peccatum proſtravit; verùm etiam quia intra ſemetipſum pugnavit per *traductionem cordis*; ut Lib. adv. Iudic. 10. fatur Tertullianus. Rebecca certantes antequam natos in utero ſentiebat filios; Chriſtus etiam priuſquam aſcenderet cęlum, non abſimilem in corde ſuo vim patiebatur; in ſuo namque pectore duos deferebat amores, quorum contrarii erant motus. Ipſum urgebat unus, ut exiret de mundo, alter ut remaneret: unus ad cœlum deducere volebat, alter in terra retinere: ſuadebat unus, ut adiret Patrem, conſulebat alter ut degeret cũ Matre; optabat ille, ut in empyreo humanitatis ſuæ aſpectu bearet Angelos, deſiderabat iſte ut à ſuis diſcipulis non diſcederet. Ecce internum Chriſti certamen, quod ejus pacificat induſtria, quæ tanto artificio cordis Dominici componit, & dividit motus, ut cœlum, & terra Salvatore potiantur: Cœlum fruitione, terra ſacramento. Angeli,

geli præſentia ejus naturali, homines præ-

Max. ſer. de Aſcen.

ſentia ejus ſacramentali. *Hoc novum genus adinveniens in conſolativum receſſus ſui, ut ſi diſcederet ab eis ſpecie corporis, maneret non ſulum cum eis, ſed etiam in eis virtute ſacramenti.*

Magnam convenientiam invenit D. Auguſtinus inter ingreſſum Verbi in mundum, ejuſque egreſſum. Quando voluit deſcendere in terram, duo fuere ad invicem contraria, ex una parte neceſſe erat, ut veniret, alias Deus non fuiſſet executus, quod pro humana redemptione decreverat, aliunde conveniens erat, ut remaneret cum Patre, qui continuò eum per memoriam generat, & per voluntatem infinitè diligit. Utrumque exequitur mira dignationis ſuæ inventio, cum Patre etenim remanet ſecundùm naturam divinam, quam accipit ab eo in æterna generatione, remanet etiam cum hominibus ſecundùm naturam humanam quam accepit ab eis in incarnatione. In Euchariſtia eodem ferè utitur Salvator artificio, ejus nã, que amor homines deſerere nõ valens abſque aliquo teneritudinis, & benevolentiæ fœdere, modum adinuenit abeundi, & remanendi. Abeundi, ut paternæ obſequeretur voluntati, remanendi, ut amicitiæ ſatisfaceret, abendi, ut ſuum Angelis oſtentaret decorem, remanendi ut ſua homines conſolaretur præſentiam, abeundi, ut in ſolio gloriæ electis pararet manſionem: remanendi, ut perſecutionibus obnoxios & dimicãtes juvaret fideles: abeundi, ut in cœlo regnaret; remanendi ut ad ſuum nos conduceret regnum: abeundi, ut voluptatis torrente ſatiaret Beatos: remanendi, ut manificè tractaret viatores, eiſque ſuum corpus manducandum, & ſanguinem potandum præberet. *Totus erat apud Patrem quando venit ad Virginem: implevit eam, non receſſit ab illo, veniebat in carnem ut eum homines manducarent, & remanebat integer apud Patrem, ut Angelos paſceret.*

D. Aug.

Ejuſmodi ingreſſus, & exitus Verbi vocitatur à Divos Bernardo, abſentia præſens, & præſentia abſens: quia præſentia naturalis quam habet in cœlo, non impedit præſentiam ſacramentalem, quã habet in altari: neque præſentia ſacramentalis Euchariſtiæ excludit & negat præſentiam naturalem patriæ: Corpus ejus in cœlo occupat ſpatium ſuæ magnitudini naturaliter debitum, in ſacramento locali caret extenſione. Ingenioſus Chriſti amor cordi ejus vim inferens, vim etiam corpori infert, exuendo illud ſituatione, v. indiviſibiliter exiſtat abſque ulla extenſione locali.

2. *Specta portentoſam Archimedis magnificentiam, organum hidraulicam dico, tot membra, tot partes, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia ſonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & una moles erunt omnia.* Artificioſa ſane Archimedis induſtria, in parva machina tot compendiaſſe partes, ſed longè majus Dei ingenium in formandis minutioribus animalibus, *quæ maximus artifex induſtriæ ingeniis aut viribus ampliavit, ſic magnitudinem in mediocritate probare docens.* Magnitudo ſupremi artificis elucet quidem in parvis illis beſtiolis, ſed multò magis in Euchariſtiæ myſterio, ubi corpus Chriſti cum tota ſua quantitate, & ſuis partibus aptè diſpoſitis in puncto indiviſibiliter exiſtit: Miratur meritò San Zeno Veronenſis ingenioſam Dei charitatem, quæ Verbum immenſum novem menſibus in utero Virginis, velut in ergaſtulo detinuit: *O charitas quàm potens es, Tu Deum in hominem commutare potuiſti, tu virginali utero novem menſibus relegaſti.* Guerricus Abbas hanc pœnam exiſtimat maximam, & audacter pronuntiat quod ex cunctis violentiis, quas à nativitate uſque ad mortem paſſus eſt Dominus, major eſt remanſiſſe per novem menſes in utero Virginis. *Omnium dignarum infirmitatum, quas pro nobis pertulit divina dignatio, ſicut tempore primam ſic etiam humilitate fere maximam exiſtimo, quod in utero novem menſium tempore majeſtas illa circumſcriptive paſſa eſt contineri. Nihil loquitur illa ſapientia: nihil illa virtus manifeſtum operatur: nullo ſigno viſibili majeſtas quæ noſtris cauſa latet, declaratur.* Per omne tempus quo remanſit in utero Matris ante nativitatem, anhelabat ut ab hac liberaretur pœna. *Naſci ſe Deus patitur in utero Virginis, & expectat.* Verùm hæ paſſiones non ſunt comparandæ iis quas in altari patitur. Uterus Virginis erat locus divina majeſtate dignus, at indignum videtur ſub accidentibus occultari. Per novem menſes duntaxat in utero remanſit Virginis, at exiſtere debet ſub ſpeciebus uſque ad finem mundi. In utero Virginis occupabat locum ſibi naturaliter debitum, in Sacramento non occupat ſpatium, ne habet extenſionem localem quantitati ſuæ convenientem. In utero Virginis eſt velut in ſitu naturali abſque ulla coactione, in

Ter. l. de An. 14.

Ter lib 1. adv Mar. 14.

Serm 5. Paraſc.

Serm 3 de Annu.

Tert. l de Pat. 3.

Sa-

Digitized by Google

Sacramento eſt extra ſuum centrum, neque niſi violenter,& miraculoſe remanet. In utero Virginis eſt vivens, & obit munera humanæ vitæ ſaltem vegetantis, & ſentientis; in Sacramento eſt quidem vivens, ſed non vegetat neque ſentit. *Chryſol. Sermo.108. Apoc.5.* *Vere corpus ſuum fecit hoſtiam vivam, quia vivit occiſus*. Non immeritò aſſeverat dilectus Diſcipulus, ſe in medio altaris vidiſſe Agnum velut occiſum: quia quamvis corpus ejus ſit vinum, nullum tamen vitæ ſentientis elicit actum, oculos habet & non videt: aures & non audit, linguam & non loquitur, manus & non operatur, pedes & ſe non movet, quia etſi perfectæ ſit magnitudinis, ſpatio tamen debito & neceſſario caret, ut ſenſibilitet agat. Non enim exiſtit in hoc myſterio ſecundùm leges naturales corporum, quia non habet impenetrabilitatem, ſed omnes ejus partes ſunt penetrativæ in eodem loco. Artificioſus Chriſti amor denudat illud præſentia circunſcriptua, & tertiam adhuc vim inferendo naturę, Accidentia ſine ſubjecto conſervat.

Tert. l de Reſ. 59. 3. *De Dei artificio, & arbitrio, & jure torquemur*, ut conſtat ex hæreticis hujuſce ætatis: qui fruſtra torquenter de modo; quo Chriſtus exiſtit in Euchariſtia, & de exiſtentia Accidentium ſine ſubjecto, quam repugnare aſſeverant. Quibus probe competunt verba, queis Marcionem redarguit Tertullianus. *Quid naturam adverſus Dominum temerè defendis? quaſi non liceat mutare, & legem non ſervare?* Duplex eſt enim in Deo potentia, ordinata una, abſoluta altera. Illa naturæ leges ſervat, agitque juxtà ordinem, quem in univerſo ſtatuit, hæc attendit ad ordinem in mundo poſitum, & ad omne poſ- *Tert. l. de Reſ. 12.* ſibile, & non repugnans ſe extendit. Quia *Deus non alia lege credendus eſt, quàm ut omnia poſſe credatur*. Hac abſoluta potentia ſolem immobilem reddidit, ut de ſuis Io ſue trinmpharet hoſtibus, ignis activitatem ſuſpendit, ut de fornace tres pueri egrederentur illæſi, aquis ſoliditatem dedit, ut gravia corpora ſuſtinerent, & in Sacramento pavis, & vini conſervat accidentia, poſt deſtructam panis, & vini ſubſtantiam. Quare ut ratiocinatur *22. Quæſt. 8. Art. 1.* Doctor Angelicus, *hoc Sacramentum cùm ſit miraculum, pertinet ad articulum omnipotentia, Credo in Deum Patrem omnipotentem*.

At fides abſolutæ pontentiæ Dei, miracula patrantis in Sacramento non ſufficit; amoris dominici æmulandæ ſunt adhuc adinventiones, charitatis producendo actus, qui inferant cordi, corpori, & naturæ. Natura corrupta prona eſt ad malũ, coercendę ſunt ejus inclinationes, & quodammodo cogendę ut ferantur ad bonum. Corpus ſenſibiles perquirit voluptates, mortificandi ſunt appetitus ejus, & per pœnitentiam comprimendi, Cor inordinate inhiat poſt fortunæ bona, dimovendi ſunt motus ejus, & conſecrandi amori Chriſti, qui præſentiam ſuam debilitati noſtræ contemperat, & exiſtit in Euchariſtia modo non majeſtati ſuæ convenienti, ſed infirmitati noſtræ prportionato.

Propter hominem Dominus Deus in hac paupercula elementa de tertio cælo deſcendere laboravit. At quomodo deſcendit & qnomodo exiſtit in Sacramento Chriſtus? Non prout decet majeſtatem, & gloriam, ſed prout expedit infirmitati noſtræ. *Dat ſe tibi Deus ut ferre potes, quia ut eſt tu non potes ſuſtinere*. In quo admiranda eſt prorſus ejus induſtria, quæ ſuam gloriam ſub ſpeciebus ocultat ne 1. ingenerat horrorem, 2. incutiat timorem, 3. mortem, vel cæcitatem afferat. *II. PARS Tert. lib 1. adv. Marc. 14. Chryſol. Ser. 11.*

1. *Dicimur ſceleratiſſimi de Sacramento infanticidii, & pabulo inde*, Chriſtianos accuſabant Gentiles, quod ſuis in *Tert. Apol. 7.* cœtibus antelucanis enecarent puerulos eorumque carnes crudas manducarent, & ſanguinem biberent. Hanc calumniam multis confuntat Tertullianus. Capharnaitæ etiam verba Chriſti, quibus carnem ſuam manducandam, & ſanguinem bibendum promittit, *acceperunt ſtulte carnaliter cogitaverunt*. Nam ut refert D. Cyrillus Alexandrinus, *ad immanes ferarum mores vocari ſe arbitrati ſunt excitarique ut vellent crudas hominum carnes* *D. Aug. Lib. 4. in Ioan. 14.* *manducare, & ſanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia ſunt*. Horribiles profectò carnes crudas, & adhuc ſanguino letas manducare, horribiliùs carnes crudas humanas, & purputatas manducare, caro namque humana non eſt alimentum homini conveniens. Idcircò horrentur Sci- *Theophyl. in c 6 Ioa. Tert. lib. 1. adv. Marc. 1.* tharum *gentes ferociſſimæ, quæ parentum cadavera cum pecudibus caſa convivio covvorant: qui non ita deceſſerint ut eſcatiles fuerint, maledicta mors eſt*. Verùm omiſſa Maſſagetum barbarie, horribiliſſimum eſt comedere carnes hominis adhuc viventis. Hic elucet ſolertia Salvatoris, qui corpus ſuum nobis ſub ſpecies panis manducandum præbet, tum 1. ut Chriſtianorum, honori adverſus gentilium calum-

Digitized by Google

lumnia conſultat : *Ne nos judicent crudeles, & inhumanos, & humani corporis comeſtores, & ſanguinis bibitores* : tum 2. ut Capharnaitarum animalitatem erudiat. Nam, ut ait D. Cyprianus, *inter dominicæ cœnæ convivas animalis homo non admittitur, quidquid caro & ſanguis dictat, ab hac menſa excluditur* tùm, 3. ut tollat horrorem quem habent naturaliter homines manducandi carnes crudas, & humanas. *Non horreamus carnem, & ſanguinem, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus, influit oblatis vim vitæ convertens ea in veritatem propriæ carnis.* Sub ſpecie herbacea noluit ſuum nobis præbere corpus : quia herba pecunium alimentum eſt, nec ſub ſpecie pomi, pomum & enim eſt eſca avium: nec ſub ſpecie animalis, brutarum ferarum edulium eſt: ſed ſub elementis panis, & vini; *Quia panis & vinum proprius cibus, & potus eſt hominum, ideò Chriſtus utriuſque eſt uſus myſterio, ut ſingularis ac propria hominum crederetur refectio.*

Alg. l. 2. de Corp. Sang. Do. Sor. de co. Dom.

D. Cyril. Alex. Ep. ad Conlliſt. Epiſt.

Alg. l. 2. de Sac. 5.

Neque ſumant anſam Caluiniſtę negandi veritatem præſentiæ ſacramentalis, eò quòd dicat Dominus : *Caro non prodeſt quidquam, Spiritus eſt qui vivificat*; Nam ut belle expendit Tertullianus : *etſi carnem, ait, nihil prodeſſe, ex materia dicti dirigendus eſt ſenſus*. Intendebat enim redarguere Capharnaitarum brutalitatem qui *durum, & intolerabilem exiſtimaverum ſermonem ejus*, quod carnem ſuam illis determinaſſet edendam : *ſed & quia carnaliter admittitur iſta vox, non ſine religione poteſt fieri, & ſpiritali diſciplina*. Siquidem corpus ſuum dat in Euchariſtia comedendum, non carnali modo, ut ipſi exiſtimabant, ſed verè, & religioſo modo, quod ſub ſpeciebus panis definitivè occultat; *ut nullus horror cruoris ſit, pretium tamen operetur redemptionis*. Cardinalis Philippus Spinola benignos ſolis influxus ſub ſymbolicis his verbis acutè repræſentat, *non cernuntur & adſunt*. Idipſum aſſeverandum eſt de Chriſti corpore, quod ſub elementis panis, & vini verè eſt præſens, etſi non videatur Chriſti ſolertia illud occultatum, tum ut horrorem excutiat : tùm ut terrorem impediat.

L. de Reſ. 37.

Tert. l. de Oraſ. 6.

D. Ambr. l. de Sacra. 14.

Lib. 2. adv. Marc. 72.

2. Bellè animadvertit Tertullianus : *Deum non potuiſſe humanos greſsus inire, niſi humanos, & ſenſus & affectus ſuſcepiſset, per quos vim maieſtatis ſuæ intolerabilem utique humanæ mediocritati, humilitate temperaret*. Ob eandem rationem quam Verbum divinum occultatū eſt in Incarnatione, Verbum humanatum in Euchariſtia tegitur : utrobique eſt verè Deus abſconditus. In Incarnatine quidem, *in forma enim ſervi veniens evacuavi ſe à Dei forma*. Si in Incarnatione apparviſſet hominibus cum divina illa majeſtate quam in cœlo conſpiciendam præbet Angelis, fulgorem ejus haud ſuſtinere valuiſſent mortales, quare fragilitati eorum ſeſe contemperans, divinitatem ſuam tegit ſub velo carnis, amoriſque ejus induſtria tanto magis ſcintillat, quantò gloriæ ſuæ impedit ſplendores. Unde D. Bernardus, *Vbi te exinaniſti, ubi te naturalibus radiis lumen indeficiens exuiſti, ibi pietas magis eluxit*. Si in Euchariſtia cum tota humanitatis fulgeret gloria, hominibus incuret timorem : at *dignum fuit ut hæc inſtitutio ſacramentalis, potius ad chäritatis promotionem, quàm timoris ordinaretur fidelium*. Salvator in altari mihi videtur Rex qui cum ſubditis converſatur incognitò, ut vel ſic tolerabilis ſit illis regia ejus majeſtas, vel potiùs tanquam ſol obnubilatus nube quæ impedit ne lùcis ſuæ effundat radios. *Nube tegitur ut non obſcuretur ſol, ſed ut attemperetur*. Eodem modo Sol juſtitiæ ſuum in Sacramento occultat lumen, ut ſeſe debilitati noſtræ contemperet : *Corpus Chriſti in præſenti nobis dari debuit non manifeſtum, ſed in Sacramento velatum : Dixit Dominus ut habitaret in nebula*.

D. Hilar. Pſ. 68. l. ob. 16.

Serm. 46. in Dant.

Lanr. Iuſt. lib. de Sac. Comm.

D. Aug. Tract. 35. in Ioan. D. Thomæ Opuſc. 58. Cap. 8.

Miratur meritò Divus Chryſoſtomus, quòd Magdalena ſit coram Chriſto, & eum, non agnoſcat. Stupendum profectò, quòd filia ſuum non agnoſcat Patrem, ſponſa ſponſum, diſcipula magiſtrum, ancilla Dominum, Magdalena Jeſum, quem toties in ſua domo receperat, quo cum toties converſata erat, cui addictiſſima erat, quem ardentiſſimè diligebat, & cujus ſpecies erat in corde illius profundiſſimè exarata, & tamen ex Evangelio *converſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem, & neſciebat, quia Ieſus eſt*. Nec mirum, quia in propria ſpecie non apparet ei Jeſus, ſed ſub forma extranea hortulani *Ne primo eam aſpectus perterreret, viliac communi ſpecie apparuit. Hoc ex eo conſtat, quod hortulanus ei viſus eſt*. Bone Deus quàm admirabilis es in tuis ad inventionibus, qui ne nobis ingeras terrorem, proprio tete exus indumento, ut ſub veſte appareas peregrina ; *Vero enim hoſpes*

Ioan. 20. Ho. 58. in Ioan.

es

Hug. Car c 6.102. *es ſub ſpeciebus iſtis , quaſi ſub veſte peregrina* , & gloriam tuam occultas in ſacramento,ne nobis mortem, vel ſaltem cæcitatem afferat .

3. Deus *lucem habitat inacceſſibilem*: hanc enim mortales videre nequnt abſque jactura vitæ : *Deum enim nemo videbit, & vivet*.Neque Deus tantum in ſua natura divina , eſt viatoribus inviſibilis , ut fatur Apoſtolus , *regi ſæculorum inviſibili* , *ſoli* Tertull. l. adv Prax. 15.Tert. *Deo*;ſed etiam gloria dominici corporis nequit videri abſque detrimeuto *Quamquam & illam neque ipſemet Apoſtolus ſine periculo luminis expertus eſt* . Ideoque illam oc- Tert. cultat Chriſtus in Sacramento , ne vel mortem afferat , vel cæcitatem . Moyſi olim præcepit Deus,ut binum pararet altare : holocauſtorum unum , thimiamatum aliud ; illud diſcoopertum , occultatum iſtud. Altare holocauſtorum obum- Tert. brabat mortem , quam in aperto ſuſtinuit Chriſtus ; altare thimiamatum repræſentabat Euchariſtiam , ubi ſuam D Cyr. Alex l.4.in Ioann. 24. Chriſtus occultat gloriam . *Celabatur alterum , quia occultata , atque recondita eſt gloria Chriſti : alterum vera patebat , quia mors ejus omnibus patet* . Chriſtus in Sacramento poſſidet immortalitatem , ſubtilitatem , agilitatem , & claritatem , quæ ſunt quatuor dotes , quæ ad corpora glorioſa pertineut : has tamen ita ſub ſpeciebus occltat , ut nullo modo viſui , & rationi fulgeant . Immortalitas non apparet , quia nullum dat vitæ indicium ; neque impaſſibilitas , quia in altari Chriſtus expoſitus eſt impiorum deſſpectui,& vi hæreticorum:neque agilitas, quia non movetur niſi ad motum ſpecierum:neque claritas, quia ſub accidentibus occultatur: At cur ſuam lucem occultat ? ut nobis præſtaret *acceſſibilitatem*,ut fatur Tertullianus .

Ter. lib. 1. adv Mar. 12.Pſ. 117. Deus eſt ubique ratione ſuæ immenſitatis:*Plena & occupata ſunt omnia ſuo auctore*:attamen Vates Regius decantat,*Cælum cæli Domino : terram autem dedit filiis hominum* . Non quòd non ſit præſens viatoribus qui degunt in terra , non ſecus ac comprehenſoribus qui regnant in cœlo, ſed quia non eodem modo præſens eſt . In cœlo gloriam ſuam oſtentat Angelis , & quia homines qui ſunt in mundo, tantùm non poſſunt ſuſtinere fulgorem , quia vel morerentur,vel obcæcarentur ſi divina il- D. Cyrill. Hier. Cathec. 9. lis appareret majeſtas : *Propterea ſecundum maximam ſuam benignitatem , Deus velum propriæ ſuæ divinitatis , cælum extendit,ne periremus* . Et ob eadem rationem volens Deus converſari cum hominibus , ſub forma ſervi ſuam occultavit ma- D Chryſo. in Pſ. 50. Opoſt. 2. c 8. jeſtatem , neque ſuum manifeſtavit ſplendorem . *Si enim ſic veniſſet , univerſa interiiſſet creatura , & ſi nudam ſubſtantiam oſtendiſset , Sol utique extingueretur , Luna non appareret , mare exiccaretur* . Imò ut ait Angelicus Doctor. *Maria non potuit ſuſtinere gloriam , claritatem præſentiæ filii , & niſi eſſes obumbrata* . Exod. 24. Etenim ſi Iſraelitæ Moyſem deprecati ſunt *Non loquatur nobis Deus , ne fortè moriamur* : Si Manue Samſonis pater viſo Iud. 13. Angelo Dei majeſtatem ſenſibiliter repræſentante , ſe morti deſtinatum credidit: *Morte moriemur quia vidimus Deum* ; ſi Ter. l. adv Prax. 15. in monte Thabor intuentes Chriſtum transfiguratum ceciderunt *Petrus , Iacobus , & Ioannes,non ſine periculo rationi,& amentiæ,non paſsuri filii gloriam ; ſi patrem vidiſſent , credo morituri ibidem* ; fuerunt namque proſtrati,ferè excæcati , & Orat. 49. examine . Quod ſic belle declarat Gregorius Nazianzenus : *Cùm ſe in monte paulatim extra hominem excuiſſet , fulgore luminis ejus , pene obcæcati Apoſtoli ſunt: in terram quippe homines ceciderunt , periclitati de vita , niſi Dominus compreſſo rurſus majeſtatis ſuæ honore ut miſericors ſubveniſſet* . Idem nobis accideret abſque dubio ſi Salvator in Sacramento majeſtatis ſuæ gloriam, & humanitatis , ſplendorem manifeſtaret . Idcircò cùm poſt reſurrectionem apparviſſet diſcipulis,noluit eis oſtentare ſplendentem corporis ſui lucem : oſtendit quidem ſubtilitatem , in- D Aug. 8 13.Civ. grediendo januis clauſis in atrium ubi aderant , agilitatem etiam , adeò velociter apparendo, quod phantaſma crediderunt, at non manifeſtavit fulgorem , quia *eum ferre non potviſſent diſcipuli , ut in Transfiguratione* . Acutè enim animadverit D. Damaſcenus , *Reſplenduit facies ejus ſicut ſol , non quod ſole ſplendidior non ſit , ſed quantum intueri poterant ſpectatores namſi univerſam gloriæ claritatem oſtendiſſet , illi penitus exarſiſſent* .

Chriſtus ſub velis Sacramenti ſuam occultans gloriam,ne intuentibus horrorem terrorem vel mortem ingerat ; erudit mulieres præſertim decoras , tegendam eſſe nuditatem ne ſpectatoribus ſcandalū, periculum vel interitum afferant . Nuditas enim fœminei corporis eſt ſcandaloſa, Tert. de vel.Virg. 15 periculoſa , & mortifera 1. Scandaloſa : *Sed enim vera , & tota & pura virginitas confugit ad velamen capitis , quaſi ad galeam : quaſi ad clypeum , qui bonum ſuum*

tem

protegat adverſus iſtus tentationum, adverſus jacula ſcandalorum. Tert. l. de vel Vir. 1. Mulieres autem corpus nudantes ſcandala jaculant: Tert. l. de cult. fæ. 2. qua propter pudoratæ fęminæ meritò *queruntur ſcandalo ſibi eſſe petulantiam, impudentiam oſtentatitiæ virginitatis*: 2. Nuditas eſt periculoſa: *Cùm igitur, & noſtra, & aliorum cauſa verſetur in ſtudio periculoſiſſimi decoris, jam non tantùm confićta, & elaboratæ pulchritudinis ſuggeſtum excuſandum, à vobis ſciatis: ſed etiam naturalis ſpecioſitatis oblitterandum diſſimulatione, & incuria, ut perinde oculorum incurſibus moleſtum*. Mulieres autem, quę nudantur, ut viris placeant, pudicas non cenſet Tertullianus. *Ipſa concupiſcentia non latendi non eſt pudica, patitur aliquid, quod virginis non ſit, ſtudium placendi utique, & viris*. Tert. l. de vel Vir. 14. Tert. l. 2. de cult. Fæ. 2. Illas adhuc redarguunt mulieres caſtę; *Quid autem alteri periculo ſumus, quid alteri concupiſcentiam importamus?* tandem nuditas mortifera eſt: ſiquidem mulieres indecorè decorem oſtentantes, & ſibi, & aliis mortem afferunt. Sibi, Tert. l. de vel Vir. 10. quia honorem ſuum perimunt. *Meritò itaque dum caput non tegunt, ut ſollicitentur gloriæ cauſa: ventres tegere coguntur infirmitatis ruina*. Aliis verò, quorum interficiunt animas, quia ut philoſophatur Tertullianus impudentem alloquens fęminam Lib. 2. de cult. fæ. 2. *Perit enim ille ſimul, ut tuam formam concupierit, & facta es tu gladius illi*. Quantum verò fucus adverſetur charitati, pulchrè declarat Tertullianus: Lib. 2. de cult. fæ. 2. *Expingamus nos, ut alteri pereant: ubi eſt ergo, Diliges proximum tuum ſicut teipſum? nolite veſtra tantum curare, ſed & alterius*, ad inſtar Chriſti qui ſuam occultat majeſtatem, & gloriam, ne nobis noceat, & tertia adhuc induſtria, Euchariſtię quandam immenſitatis, & æternitatis largitur ſpeciem.

III. PARS. Tert. lib. 1. adv. Mar. 3. Æternitas, & immenſitas ſunt perfectiones Dei. Utramque recognoſcit Tertullianus. Æternitatem quidem: *Quantum humana conditio de Deo definire poteſt, id definio, quod & omnium conſcientia agnoſcet, Deum ſummum eſſe magnum in æternitate conſtitutum*. Immenſitatem etiam, eſt namque Deus *intentus ſemper operi ſuo, & vadens per omnia, & vivificans univerſa, & conſpiciens tota, & ob hanc cauſam ſemper immenſus, quia nihil illo majus*. Deus L. de Tr. 2. Tert. lib. 1. adv. Mar. ratione ęternitatis cunćto coexiſtit tempori. *Non habet tempus æternitas, omne enim tempus ipſa eſt*. Deus ratione immenſitatis eſt ubique præſens; *Deum credimus ubique eſſe, & ubique apparere*. Ter. l. adv. Herm. 44. Tamen Chriſtus quandam æternitatis, & immenſitatis ſpeciem largitus eſt Sacramento, & ubique ſemper 1. habeatur dominicę paſſionis memoria, 2. ſua nos Dominus conſoletur præſentia, 3. ſuaque nos adhuc ditet gratia.

1. *Modica memoria eſt homo*, & facilè obliviſcitur divina beneficia, ut patet Ter. l. de Idol. 4. in proto parente, qui tot gratiarum Dei immemor, acceptam ab eo tranſgreſſus eſt legem. Quod ſi innocuus Adam obliviſus fuit; quantò magis nepotes ejus, qui nonniſi cum crimine naſcuntur? Unde Tertullianus: *Agnoſcimus animam à primordio exorbitationis capacem, & inde etiam oblivionis affinem*: L. de An. 14. Tert. ut conſtat ex Iſraelitis, quos toties oblivionis accuſat ſacer Textus, *& cùm tanta ſit iniuria oblivio, quanta eſt gloria ejus, cujus iniuria eſt, memoria ſcilicet?* Deus Iſraelitas debitę gratitudinis erudiens, & glorię ſuę conſulens præcepit Moyſi, ut vas repletum manna, quo eos aluerat in deſerto, poneret in Tabernaculo, diligenterque cuſtodiret tanquam monumentum ſuæ benignitatis: *Cuſtodiatur in futuras generationes, ut noverint panem, quo alui eos in ſolitudine*. Exod. 16. Manna eſt expreſſa Euchariſtiæ figura, cujus memoria cordibus noſtris debet firmiter eſſe impreſſa; quam ideò Regius Vates nuncupat *memoriale in generationem, & generationem*; quia cunćtis generationibus pręſentibus, & futuris, revocat memoriam cruciatuum, quos pro nobis pertulit in cruce Chriſtus. Quapropter Dominus nocte priuſquam crucifigeretur, in ipſo inſtitutionis Euchariſtię momento pręcepit diſcipulis, & in eorum perſona cunćtis ſacerdotibus, ut quoties tremendum offerrent Altaris myſterium, in ſui memoriam offerrent: *Hoc facite in meam commemorationem*. Verſio Syriaca habet, *In mei memoriam*. 1. Cor. 11. Vatablus legit, *In mei recordationem*. Non præcepit, ut ſacrificent in ſui memoriam die cœnæ tantùm, aut ſemel in anno, vel mēſe, vel hebdomada, ſed quotidiè, & toties quoties ſacroſanćtum Miſſę offerunt ſacrificium: *Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis*, nullum excludit locum, vel tempus. Neque ſolùm ad hanc paſſionis recordationem tenentur Sacerdotes dum ſacrificant, ſed etiā Euſ. Emiſ. Hom. 5. de Paſch. laici dum ad ſacram accedunt menſam. *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ex*

ocu-

oculis noſtris, & ſideribus illaturus: neceſſarium erat, ut nobis ex hac die, Sacramentum corporis, & ſanguinis ſui conſecraret, ut perennis illa victima viveret in memoria.

At cur Euchariſtia non eſt memoriale aliorum myſteriorum Chriſti? Cur non repræſentat ejus humanationem, nativitatem, circumciſionem, reſurrectionem, aſcenſionem? Cur ſilet Apoſtolus, quod Domini gloriam, & honorem ſpectat, & ejus duntaxat meminit, quod ad ejus ignominiam pertinet? Scilicet ut firmiùs inferatur cordibus noſtris, quãtus fuit amor D. Thom. Opuſc. 57. Chriſti patientis, & ut tantæ charitatis memoria nos magis ad illius amorem ſufflammet (Recolitur memoria illius, quam in ſua paſſione Chriſtus monſtravit excellentiſſimę charitatis: unde ut arctiùs hujus charitatis immenſitas fidelium cordibus inſigeretur, in ultima cęna Sacramentum inſtituit tanquam paſſionis ſuæ memoriale perenne.) Et ob eandem rationem Doctor Angelicus Euchariſtiam vocitat Sacramentum paſſionis Dominicæ, quia perficit Chriſtianum, dum eum per amorem unit Chriſto patienti & mo- 3. p. Qu. 71. ar. 3. ad 3. rienti: Hujuſmodi autem ardens unio fit per memoriam dolorum, quos pro illo pertulit in cruce Salvator. *Euchariſtia eſt Sacramentum paſſionis Chriſti, prout homo perficitur in unione ad Chriſtum paſſum: innuens per hanc Chriſti patientis memoriam, nos illi intimè uniri*, & ita recordatio paſſionis producit in animã Chriſtiani, Chriſti patientis amorem, & Chriſti morientis amor conſervat in memoria, recordationem mortis ejus. Cur quæſo hac tempeſtate Chriſtiani non ardent charitate? Rup. l. 10. Offic. 10. Quia paſſionis Dominicæ non recordantur. *Refrigeſcente namque memoria ſanguinis Salvatoris, refrigeſcet univerſa charitas.*

Tria ſunt in inſtitutione Sacramenti, quæ denotant perfectam Chriſti charitatem, & quantum exoptet, ut ejus ſemper ſervemus memoriam: 1. Tempus hujus inſtitutionis, quando ſcilicet Rupert. l. 30. in c. 26. Salvator erat morti proximus: in fine autem vitæ morientes ardentiorem oſten- Ep. 18 c. 6. tant amorem. *Sacramentum hoc, quo mors ejus annuntiatur, quando debuerit condi, vel dari convenientiùs, niſi ſub ipſius articulo paſſionis?* Quod etiam animadvertit Divus Auguſtinus; *Namque Salvator quo vehementiùs commendaret myſterii illius celſitudinem, ultimum hoc* D. Chryſ. in 1. Cor. *voluit infigere cordibus, & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat.* At quanto major eſt Chriſti charitas, tantò magis exoptat, ut memoriam illius conſervemus. D. Anſel. in 1. Cor. 11. *Quoniam illorum maximè meminimus, quæ pater quo tempore expirabat nobis præcipit.* 2. Inſtituit, nobiſque illud myſterium dedit Chriſtus velut amoris ſui perenne monumentum, valens emollire corda quæque duriora: *Veluti ſi quis moriens relinquat ei quem diligit pignus aliquod, quod ille quandocumque viderit, lachrymas continere non poſſit, ſi eum perfectè dilexerit.* 3. Semetipſum Teſtamento dedit, quomodo teſtamentum irrevocabile demonſtravit & ita ad majorem nos adſtrinxit gratitudinem. Primus autem gratitudinis gradus eſt accepti beneficii recordatio: quapropter impios vocitat D. Bernardus, Serm. l. 3. de Benef. L. de Viti. Sol. Paſſionis Dominicæ per Euchariſtiam repræſentatæ immemores, quia debitam non habent gratitudinem. Etenim ſi ingrati ſunt qui amici non recordantur paſſionis Chriſti; Inſtituta eſt Euchariſtia, tum ut ſemper habeatur ejus memoria: tum ut ſua Chriſtus homines conſoletur præſentia.

2. *Deum exiſtimo ubique præſentem.* Ter. l. 2. ad Nat. 8. Myſterium altaris ubique offertur, ut Tert. lib. 1 adv. Mar. 22. ipſemet aſſeverat Deus: *In omni loco ſacrificium nomini meo offertur.* Exoptant perfecti amantes plura habere corpora offerenda objecto amato; ut ubique ei valeant ſervire. Id quidem deſiderant, ſed non aſſequi poſſunt mortales, ſolus hoc efficit Chriſtus; qui ut ſuum nobis demonſtret amorem, toties & tot in locis corporis ſui multiplicat præſentiam, quot ſunt hoſtiæ conſecratæ in univerſo orbe. Amorem dominicum in ad inventione Eliæ obumbratum cenſet Divus Chryſoſtomus. Hom. 2. ad Pop. *Elias enim melotem diſcipulo reliquit, Filius autem Dei aſcendens ſuam nobis carnem dimiſit; ſed Elias quidem exutus, Chriſtus autem, & nobis ſuam carnem reliquit, & ipſam habens aſcendit.* Elias, ut de ſua abſentia Elizeum conſolaretur, reliquit ei pallium: Chriſtus verò ut ſuum hominibus oſtentaret amorem, ſuum eis corpus, & ſanguinem reliquit; Exuitur Elias, ut induat diſcipulum, neque ſecum defert veſtimentum quod tradit Elizæo; Chriſtus verò carnem ſervat in cœlo, quam in terra largitur hominibus: Elias abeſt ab Elizeo quem ſua penitus præſentia fruſtrat, Chriſtus dum hominibus adimit preſentiam ſuam naturalem, dat præſentiam ſacramentalem,

ut

ut eos de ſua conſoletur abſentia. Quod bellè expendit Drogo Cardinalis Hoſtienſis: *Ecce ſublatus es, amplius te tuus non videbit Elizeus: remanſit ei tamen pallium ſuum in memoriam tui: ut præſentia abſentiæ tuæ, dolorem ejus ſemper & augendo leniat, & leniendo augeat.* Chriſtus nobis eſt abſens, & præſens: abſens præſentia naturali, præſens præſentia ſacramentali cujus pignus eſt Euchariſtiæ myſterium. *Verùm iſtud eſt hæreditarium munus Teſtamenti novi: quod nobis de nocte, qua tradebatur, tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit.*

Ser. de Paſs.

D. Gaud. Ser. 2. de Mandac. Agn. Paſc.

Non mediocris fuit Simeonis lætitia, vidiſſe Dominum, interque brachia illum detuliſſe. Verùm non minori gaudio conſolantur Chriſtiani: Simeon vidit Chriſtum in templo. Chriſtiani illum intuentur in altari: Simeon inter brachia detulit, Chriſtiani in pectore recipiunt: Simeon ſemel tanta potitus eſt gratia, Chriſtiani millies: Simeon quodam momento Chriſti præſentia gaviſus eſt, Chriſtiani de hac uſque ad conſummatione lætabuntur. Magnus profectò favor Simeoni collatus, ſed abſque comparatione major eſt Apoſtolis præſtitus, de quo ipſimet gloriantur: *Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ.* Non eſt tamen invidenda Apoſtolorum gratia. *Ecce ipſum vides, ipſum tangis, ipſum manducas.* Apoſtoli Chriſtum viderunt oculis corporeis, quia in mundo præſentiam habebat ſenſibilem & naturalem, nos illum intuemur oculis fidei, quia in altari præſentiam tantùm habet inſenſibilem, & ſacramentalem. *Verè unica eſt perfectè hoſtia, fide æſtimanda non ſpecie, non exteriori cenſenda viſu, ſed interiori affectu.* Hæc cognitio eſt illa multò perfectior: tum quia ſupernaturalis: tùm quia certior: tùm quia à nobiliori oritur principio: tùm quia non timet factam Thomæ exprobrationem: tum quia majoris gratiæ meritoria, ad hoc namque inſtitutum eſt ſacramentum, *ut coleretur jugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium, & perennis illa victima ſemper præſens eſſet in gratia.*

1. Ep. Io. 1.

D. Chryſo. hom. 61. ad Prop.

Euſeb. Emiſſ. 5. de Paſch.

Euſ. Emiſ. Ibid.

3. Chriſtus Euchariſtiam inſtituens eſt *gratiam pollicitus, quam per Spiritum ſanctum univerſo orbi illuminaturus eſſet.* Mira ſanè Domini ſolertia, quia nequaquam contentus crucifixum fuiſſe pro hominum ſalute, aliunde rationi conſentaneum non judicans immortale corpus morti denuò tradere, modum adinvenit communicandi nobis ſemper, & ubique fructum paſſionis ſuæ. Quare, ut ſupra dictum eſt ex Apoſtolo; quotieſcunque mãducamus Chriſti corpus, & ſanguinem bibimus, mortem ejus annuntiamus ſeu prædicamus, ut habet Hebraica lectio; quaſi Euchariſtia ſit excellens paſſionis Chriſti concio. Verùm magis arridet Theophylactus, *ipſam mortē annuntiamus, id eſt demonſtramus.* Non ſolùm quia Euchariſtia eſt invincibile argumentũ amoris dominici in paſſione; neque etiam quia eſt ſignum rememorativum mortis Chriſti, & demonſtrativum gratiæ, quem continet: ſed potiſſimùm, quia paſſionis Chriſti fructum applicat eis, qui dignè accedunt ad altare. Itaque Chriſti induſtria modum adinvenit fundendi ſanguinem abſque ſectione venæ, ſacrificandi corpus abſque vulnere, immolandi victimam abſque ejus deſtructione, erigendi tot calvaria quot ſunt altaria, & inſtituendi incruentum Miſſæ ſacrificium, ubi divinus amor magis elucet quàm in cruenta Chriſti paſſione. 1. Cruenta crucis immolatio intra limites Calvarii oblata fuit: at fideles *vident tale ſacrificium nunc offerri toto orbe terrarum.* 2. In paſſione ſemel oblatus eſt Chriſtus, *at Chriſtus qui ſemel immolatus eſt in ſeipſo, in ſacramento quotidie populis immolatur:* 3. in cruce Chriſtus pro nobis generatim ſatisfecit, at *ſingulariter ad abſolutionem noſtram ſacri altaris hoſtia ſuffragatur.* 4. Chriſtus in cruce ſufficienter, & abundanter nobis meruit gratiam, at in Euchariſtia ejus nobis merita applicantur: *Nam quoties, & hoſtiam ſuæ paſſionis offerrimus, toties nobis ad abſolutionem noſtram, paſſionem illius reparamus:* 5. Crucis ſacrificium eſt redemptio perpetua, quæ ad cunctos ſeſe homines extendit. Verùm Euchariſtia inſtituta eſt, *ut quia quotidiana, & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua eſſet etiam perpetuæ redemptionis oblatio.* 6. Sat quidem erat ſemel pro noſtra redemptione fudiſſe ſanguinẽ Chriſtum: at quod ſufficiebat ſaluti, non ſufficiebat amori; qui mirè in Euchariſtia incrementatur, quæ eſt ſimul ſacramentum, & ſacrificium, in quo Chriſtus ubique, & millies ſingulis diebus immolatur. *Hæc quotieſcumque feceritis.* Nullum determinat locum, vel tempus: ſacroſanctum illud myſterium ſacerdotum voluntati committit: ſacram Synaxim laicorum præbet devotioni, ubi toties redi-

In 1 Co. 11.

D. Aug. l. 1. cont. adv. leg. & proph. 1.

D. Aug. Ep. 23. ad Bonif.

D. Greg. ho. 21. in Evang.

D. Greg. Euſ. Emiſ. ibid.

1 Cor. 11. Alg. lib. de Corp. & Sang. Chr. c. 9.

mun-

muntur, quoties dignè accedunt: *Quando ſacramentum paſſionis illius cum ore ad redemptionem ſumitur*.

Chriſtus eſt 1. verè in Euchariſtia pręſens: 2. Ejuſmodi præſentia non eſt conveniens ejus majeſtati, ſed noſtrę infirmitati conſormis: 3. Præſentia hæc eſt quodammodo immenſa, & æterna. Pręſentia corporis Chriſti præſentiam noſtrę mentis expoſtulat. Euchariſtia eſt *convivium inſpectionis*. Accedentes ad altare, & Miſſæ adſtantes inſpiciunt oculis fidei Chriſti humanitatem, & divinitatem in ſacramento præſentem: *Credamus, & oculo cordis id perſpiciamus*. 2. Chriſti præſentia infirmitati noſtræ contemperata, venerationem majeſtati ſuæ convenientem à nobis expoſtulat: *& ita Deus tunc maximè magnus, cum homini puſillus*. 3. Præſentia immenſa, & æterna, cultum meretur ad omne ſpatium, & locum extenſum. Alexander ſextus, ut immenſitatem Euchariſtiæ veneraretur, hoſtiam conſecratam, intra globum aureum incluſam, collo appenſam ubique deferebat, & ut ejus honoretur æternitas, non ſolum Moniales Benedictinæ ſancti Sacramenti nuncupatę, ſingulis horis tum diei, tum noctis Euchariſtiam ex voto honorant, ſed etiam plures ſæculares utriuſque ſexus ex confraternitate diſtribuunt tempus, ut nullum ſit momentum, in quo ſpecialis Sacramento non reddatur cultus. Si non poſſumus deferre Euchariſtiam in collo, ut ſummus ille Pontifex; deferamus eam in corde: *Chriſti bajulus ipſum ferat in pectore, ipſum gerat in mente*. Ut autem ait D. Cyrillus Alexandrinus: *Sic efficimur Chriſtiferi, hoc eſt Chriſtum in corporibus noſtris ferentes:* ſimus Chriſtiferi non ſolum die communionis, ſed habitualiter, ſed ſemper, ſed ſingulis vitæ noſtræ diebus. *Chriſtus ergo per myſterium ſuum tibi ſemper videatur in ore Chriſtus per ſui amoris incendium tibi ſemper vivat in mente*.

D. Dion. de Cæl. Hier. & D. Chryſo. ho. 18. in Matth. Tert. lib. 2. adv. Mar. 2. Corriaco in Vit. Paul. 4. D Cypr. de Cœn. Dom. Catech. 4. Pet. Dam. Ep 50 c. 3.

CONCIO SECUNDA.

Tert. l de Pud 10.

Euchariſtia eſt *Sacramentum fidei*, ſeu ut in Miſſa legitur, *myſterium fidei*. Myſterium autem duo importat: Unum, ut ſit res magni momenti: aliud, ut ſit res occulta; quantumvis enim res ſit occulta, ſi non ſit magni momenti, vel ſit occulta, ſi non eſt magni momenti, non eſt myſterium. Hæc duo ad myſterium requiſita, perfectiſſimè in Euchariſtia reperiuntur, quæ eſt 1. res magni momenti, & ut ait Albertus magnus; *Sacramentum Sacramentorum*, 2. Eſt res occulta ſenſibus, rationi, ſcientiæ, & ſoli nota fidei; *cum omnibus myſteriis fides debeatur*; quia fides eſt *argumentum non apparentium*. Ut autem animadvertit Paſchaſius, *ſic debuit hoc myſterium temperari, ut & arcana ſecretorum celarentur infidis & meritum creſceret de virtute fidei*. Infidelibus detegi non debuit Euchariſtia, *ſed arcana iſta, nec omnium noſſe:* tùm ne contemneretur tanti myſterii dignitas: tùm quia infidelium indignitas, eos à divino illo arcet myſterio. Fidelibus etiam occultari debuit, ut crederent, & fide credendo, in virtute proficerent. Quare magnum illud myſterium, non immeritò nuncupat alioſum Tertullianus, *Sacramentum fidei*. Tùm quia eſt præcipuum fidei objectum: tum quia eſt occultum, neque niſi per fidem poteſt cognoſci: Tum quia ad illud accedendum eſt cum fide, tum quia nota religionis, & veræ Eccleſiæ, eſt Euchariſtiæ fides, 1. victrix & triumphans; 2. ſatisfaciens & reparans. 3. erudiens, & illuminans.

Tract. 1. de Euch. c 1. Tert. Apol. 7. Hebr. 11. L. de Corp. & Sang. c. 11. Ter. l. de Pall. 1. Lib. 1 adv. Marc. 28.

Hæreſis nunquam eſt magis pertimeſcenda, quam dum veritas unitur cum Philoſophia gentili, quæ bellè à Tertulliano *concuſſio veritatis* dicitur; quapropter idem Tertullianus hortatur fideles ne ullam habeant ſocietatem cùm paganis Philoſophis, quos hæreticorum nuncupat Patriarchas; *Nihil omnino cum Philoſophis, Patriarchis, ut ita dixerim, hæreticorum*, Philoſophi ſunt ſanè Patriarchæ Calviniſtarum, quos Chriſto temerariè anteponunt, eorumque principiis innixi, Euchariſtiæ veritatem impugnant, & labefactare nituntur, ex miraculis namque quæ divina potentia operatur in hoc myſterio, illi pro ſua perverſitate ſumunt argumenta, quibus negent realem præſentiam corporis dominici. 1. In ſacramento Chriſtus deſtruit ſubſtantiam panis, & vini, non deſtructis accidentibus, & ipſi docent, quod neque divinitus accidentia poſſunt exiſtere ſine ſubjecto; 2. Chriſti corpus eſt in ſacramento ſine ſitu, & ipſi clamitant, quòd implicat, quòd corpus ſit in ſpatio abſque extenſione locali: 3. Præſentia corporis Dominici multiplicatur in tot locis, quot ſunt hoſtiæ conſecratæ, & ipſi aſſeverant repugnare, quòd unum, & idem corpus ſit in pluribus locis. Ecce præcipua tela quę vibrant Calvini-

I. PARS Tert. l. de An. 1. L. de An. 3.

Digitized by Google

Ter. lib. 2. adv. Mar. 5.

viniſtæ adverſus Sacramenti veritatem: *O canes, quos foras Apoſtolus expellit, latrantes adverſus Deum veritatis; hæc ſunt argumentationum oſſa, quæ abroditis.* Tantam temeritatem ferre non valens

L. 22. Civ. 11.

Divus Auguſtinus exclamat: *Ecce qualibus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quam poſſidet vanitas.* Cæſar Dux Modenæ ſolem expreſſit egredientem de nube, & ſuis radiis diſſolventem cum hoc lemmate: *Obviantia nubila ſolvit*, & ut pateat quàm debiles ſint Philoſophicæ Calviniſtarum rationes, diſſolvendæ ſunt: ſic Fides Euchariſtiæ Philoſophiam detriumphabit; credens 1. exiſtentiam accidentium ſine ſubjecto: 2. quantitatem corporis Chriſti definitivo modo: 3. ejus præſentiam multiplici in loco.

Tertull. l. de praſ. hær. 7.

1. *Eadem materia apud hæreticos, & Philoſophos volutatur*: diſputant namque Philoſophi, an accidentia poſſint exiſtere ſine ſubjecto. Eamdem quæſtionem agitant Calviniſtæ, & partem negativam

Tertull. ibid.

mordicus ſuſtinent. Verùm *quid Athenis, & Hieroſolymis? quid Academiæ, & Eccleſiæ? quid Hæreticis, & Chriſtianis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, qui, & ipſe tradiderat Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum; viderint qui Stoicum, & Platonicum, & dialecticum Chriſtianiſmum protulerunt.* Poſtquam Apoſtolus Philoſophiæ damnavit fallacias, ejus ſeductiones non ſunt aſſumendæ ad impugnanda myſteria fidei, & ſimplices decipiendos, & pervertendos.

Tertull.

Apoſtolus nominatim conteſtatur Philoſophiam caveri oportere, ſcribens ad Coloſſenſes; videte ne quis vos circumveniat per Philoſophiam, & inanem ſeductionem. Poteſt in rebus naturalibus inſervire vera, non fucata Philoſophia, non autem in rebus ſupernaturalibus.

Tert. lib. de An. 28.

Igitur quantum ad fidem noſtram depulſata eſt Philoſophi opinio auctoritate propheticæ. Si neganda eſſent cuncta religionis myſteria, quæ Philoſophia nequit attingere in quot errores laberemur? Neganda eſſet in Deo perſonarum Trinitas, quia Philoſophia docet repugnare quod eadem ſingularis, & individua natura ſubſiſtat in tribus perſonis realiter diſtinctis; neganda erit Verbi humanatio, quia Philoſophia judicat impoſſibile, quod duæ naturæ infinitè ab invicem diſtantes in eadem perſona

Tert. l. de Reſ. 5.

uniantur: neganda erit mortuorum reſurrectio, quia Philoſophia docet quod à privatione ad habitum non datur regreſſus. *Ut carnis reſurrectio negetur, de ſchola omnium Philoſophorum ſumitur.* Plures adhùc inferri poſſent conſequentiæ, quas libens prætereo, ut concludam cum Tertulliano; *Malè Deum norunt, qui non putant Deum poſſe, quod non putant*: qui exiſtimant Deum non poſſe, quod ipſi impoſſibile cenſent, & repugnans clamitant, quidquid eorum intellectum ſuperat. Meliùs de Deo ſentit Tertullianus; *Crucifixus eſt Dei Filius; non pudet, quia pudendum eſt: mortuus eſt Dei Filius, prorsùs credibile eſt, quia ineptum eſt: & ſepultus reſurrexit, certum eſt, quia impoſſibile eſt.* Eſt pudendum, ineptum, & impoſſibile non in ſemetipſo, neque irrationali Dei ſapientia, ſed in ſtulto Philoſophiæ, & humanæ rationis judicio.

L. de Reſ. 18.

Tert. l. de Car. Ch. 5.

Verùm oſtendendum eſt Calviniſtis, quod nullo modo implicat, quod accidentia exiſtant ſine ſubjecto. Quomodo etenim convenient cum magno Baſilio, qui vult lucem, quæ eſt qualitas accidentalis, factam fuiſſe prima die creationis mundi, & remanſiſſe abſq; ullo ſubjecto, uſque ad quartum diem, in quo Deus ſolem produxit? At quid reſpondebunt Prophetæ Job, cujus teſtimonio *Deus extendit Aquilonem ſuper vacuum, & appendit terram ſuper nihilum?* Deus ſua potentia intolerabilem mundi ſuſtinet molem, & non valebit ſuſtinere debilia accidentia? Profectò ſana mente, neque cogitari, neque effari poteſt. Ulteriùs quæro à Calviniſtis, an individua ſubſtantia minùs dependeat à ſubſtantia, ſeu ſuppoſito, quàm accidens ab actuali inhærentia. Deus abſque ulla contradictione privavit humanitatem Chriſti propria, & naturali perſonalitate; poterit ergo abſque ulla repugnantia conſervare accidentia abſque actuali inhærentia, & adhùc corpus quantitativum ſine extenſione locali; *& utique hoc à divinis viribus, non à naturalibus legibus perfici, præſtarique conveniet.*

L. 21 de Oper. ſex dier.

Cap. 26.

Tert. l. de Reſ. 47.

2. Ægrè fert Tertullianus temerariam Philoſophiæ audaciam. quæ pro ſua voluntate *formas rebus imponit, eas nunc peræquat, nunc privat, de certis incerta præjudicat, omnia præſcribit, nihil divinæ licentiæ ſervat, leges naturæ opiniones ſuas facit*: Et quia, ut addit Auctor, *ipſæ hæreſes à Philoſophia ſubornantur*; Calviniſtæ à Philoſophia ſubornati, ejuſque vanitate inflati, leges ſtatuunt, & abſolutè decernunt, quòd implicat corpus eſſe in loco abſque ſitu, & extēſione locali, cum ejuſmodi extenſio ſit de eſſentia quantitatis,

L. de An. 2.

L. de Praſ. hær. 7.

EUCHARISTIA.

SCHOLIUM.

Chriſtus panis noſter eſt *in Euchariſtiæ Sacramento, in quo nos proprio corpore, & ſanguine paſcit. Dominicus autem ille panis dicitur* panis facierum, *vel quia variæ Dei perfectiones in eo elucent, vel quia varias Chriſti denotat virtutes; vel ob varia, quæ ſortitur nomina; vel quia varios producit effectus; vel quia diverſimodè conſideratur à Concionatoribus. In præſenti autem conſiderandus eſt ſub octo faciebus diverſis, ſcilicet ut Panis 1. induſtriæ, & ſagacitatis: 2. Fidei, & credulitatis; 3. Dejectionis, & humilitatis, 4. Convivii, & ſumptuoſitatis; 5. Unionis, & individuitatis; 6. Munificentiæ, & liberalitatis; 7. Vitæ, & immortalitatis; 8. Cæli, & fœlicitatis.*

Tert. l. de Or. 6.

CONCIO PRIMA.

Lib. de Reſ. c. 8.

CArnem nuncupat Tertullianus *ingenii Dei curam*; quia ſcilicet in ea formanda acutiores ingenii ſui adhibuit adinventiones; Divinus amor ad humanam carnem fabricandam totas ingenii inſumpſit artes. Amor etenim ingenioſus eſt, mira ſolertia pollet, ad magnos formandos conceptus, nec minori utitur induſtria ad eos executioni mandandos. Nullum non advocat artificium, ut paſſioni ſuæ faveat; nullum non adhibet medium ut propoſitpm finem attingat; difficultates eum minimè impediunt, non frigeſcit ab obſtaculis, ſed incaleſcit, neque ceſſat quærere adinventiones quoadusque ſuæ ſatisfecerit inclinationi. Sicut nullus amor divino eſt comparandus, ita nullius eſt ei ſimilis in adinventionibus, quę adeò ſunt ſtupendæ, ut eas ſacer Textus à Concionatoribus prædicandas velit; *Narrate in populis adinventiones ejus*. Verùm ſi divini Amoris eluxit unquam induſtria, maximè in venerando Euchariſtiæ myſterio; ubi 1. veram corporis Domini præſentiam præſtat, 2. hanc præſentiam humanæ fragilitati contemperat; 3. huic præſentię ſpeciem quamdam immenſitatis, & æternitatis ſubminiſtrat.

Plat. in Simpoſ.

I. 1. Paral. 2.

I. PARS.
Tertull. l. de Vol.
Orat. 27. 2

In Euchariſtia apparet *Dei Domini ingenium*, veram corporis Dominici pręſentiam præſtans. Non illepidè Gregorius Nazianzenus amorem dulcem vocitat tyrannum. *Dulcis tyrannus amor*. Tyrannus ut obtineat dominationem, jura naturæ ſoluit, juſtitiæ leges evertit, humanitatem deponit, concivibus, amicis, propinquis, cunctiſque in univerſum, qui ſeſe temerario ejus propoſito opponere præſumunt, vim infert, *Dulcis tyrannus amor*, qui ut fiat voti compos, vim infert; ut patet ex Euchariſtiæ ſacramento, ubi Chriſtus *nihil omiſit, quod amantem vehementer deceret*. Sed ut fieret præſens in hoc myſterio, trinam vim intulit cordi, corpori, & naturæ, 1. Cordi, teneriores ejus motus debellando, 3. Corpori, ipſum ſituatione privando, 3. Naturæ, Accidentia abſque fulcro ſubſtantiæ conſervando.

D. Chryſ. ho. 66. in Ioan.

1. *Bellipotens, & armiger Chriſtus eſt*; non ſolùm quia dæmonem debellavit, mortem detriumphavit, peccatum proſtravit; verùm etiam quia intra ſemetipſum pugnavit per *traductionem cordis*; ut fatur Tertullianus. Rebecca certantes antequam natos in utero ſentiebat filios; Chriſtus etiam priuſquam aſcenderet cęlum, non abſimilem in corde ſuo vim patiebatur; in ſuo namque pectore duos deferebat amores, quorum contrarii erant motus. Ipſum urgebat unus, ut exiret de mundo, alter ut remaneret: unus ad cœlum deducere volebat, alter in terra retinere: ſuadebat unus, ut adiret Patrem, conſulebat alter ut degeret cũ Matre; optabat ille, ut in empyreo humanitatis ſuæ aſpectu bearet Angelos, deſiderabat ille ut à ſuis diſcipulis non diſcederet. Ecce internum Chriſti certamen, quod ejus pacificat induſtria, quæ tanto artificio cordis Dominici componit, & dividit motus, ut cœlum, & terra Salvatore potiantur: Cœlum fruitione, terra ſacramento: Angeli,

Lib. adv. Iudic. 10.

gelli præſentia ejus naturali, homines præſentia ejus ſacramentali. *Hoc novum genus adinveniens in conſolationem receſſus ſui, ut ſi diſcederet ab eis ſpecie corporis, maneret non ſolum cum eis, ſed etiam in eis virtute ſacramenti.*

Guer. ſer. de Aſcen.

Magnam convenientiam invenit D. Auguſtinus inter ingreſſum Verbi in mundum, ejuſque egreſſum. Quando voluit deſcendere in terram, duo fuere ad invicem contraria, ex una parte neceſſe erat, ut veniret, alias Deus non fuiſſet executus, quod pro humana redemptione decreverat, aliunde conveniens erat, ut remaneret cum Patre, qui continuò eum per memoriam generat, & per voluntatem infinitè diligit. Utrumque exequitur miră dignationis ſuæ inventio; cum Patre etenim remanet ſecundùm naturam divinam, quam accipit ab eo in æterna generatione, remanet etiam cum hominibus ſecundùm naturam humanam quam accepit ab eis in incarnatione. In Euchariſtia eodem ferè utitur Salvator artificio, ejus nã, que amor homines deſerere nõ valens abſque aliquo teneritudinis, & benevolentiæ fœdere, modum adinuenit abeundi, & remanendi. Abeundi, ut paternæ obſequeretur voluntati, remanendi, ut amicitiæ ſatisfaceret, abendi, ut ſuum Angelis oſtentaret decorem, remanendi ut ſua hominesconſolaretur præſentiam, abeundi, ut in ſolio gloriæ electis pararet manſionem: remanendi, ut perſecutionibus obnoxios & dimicãtes juvaret fideles: abeundi, ut in cœlo regnaret; remanendi ut ad ſuum nos conduceret regnum: abeundi, ut voluptatis torrente ſatiaret Beatos: remanendi, ut manificè tractaret viatores, eiſque ſuum corpus manducandum, & ſanguinem potandum præberet. *Totus erat apud Patrem quando venit ad Virginem: implevit eam, non receſſit ab illo, veniebat in carnem ut eum homines manducarent, & remanebat integer apud Patrem, ut Angelos paſceret.*

D. Aug.

Ejuſmodi ingreſſus, & exitus Verbi vocitatur à Divos Bernardo, abſentia præſens, & præſentia abſens: quia præſentia naturalis quam habet in cœlo, non impedit præſentiam ſacramentalem, quã habet in altari: neque præſentia ſacramentalis Euchariſtiæ excludit & negat præſentiam naturalem patriæ: Corpus ejus in cœlo occupat ſpatium ſuæ magnitudini naturaliter debitum, in ſacramento locali caret extenſione. Ingenioſus Chriſti amor cordi ejus vim inferens, vim etiam corpori infert, exuendo illud ſituatione, ut indiviſibiliter exiſtat abſque ulla extenſione locali.

2. *Spectа portentoſam Archimedis magnificentiam, organum hidraulicum dico, tot membra, tot partes, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia ſonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & una moles erunt omnia.* Artificioſa ſane Archimedis induſtria, in parva machina tot compendiaſſe partes, ſed longè majus Dei ingenium in formandis minutioribus animalibus, *quæ maximus artifex induſtria ingeniis aut viribus ampliavit, ſic magnitudinem in mediocritate probare docens.* Magnitudo ſupremi artificis elucet quidem in parvis illis beſtiolis, ſed multò magis in Euchariſtiæ myſterio, ubi corpus Chriſti cum tota ſua quantitate, & ſuis partibus aptè diſpoſitis in puncto indiviſibiliter exiſtit. Miratur meritò San Zeno Veronenſis ingenioſam Dei charitatem, quæ Verbum immenſum novem menſibus in utero Virginis, velut in ergaſtulo detinuit: *O charitas quàm potens es, Tu Deum in hominem commutare potuiſti, tu virginali utero novem menſibus relegaſti.* Guerricus Abbas hanc pœnam exiſtimat maximam, & audacter pronuntiat quod ex cunctis violentiis, quas à nativitate uſque ad mortem paſſus eſt Dominus, major eſt remanſiſſe per novem menſes in utero Virginis. *Omnium divinarum infirmitatum, quas pro nobis pertulit divina dignatio, ſicut tempore primam ſic etiam humilitate fore maximam exiſtimo, quod in utero novem menſium tempore majeſtas illa circumſcriptive paſſa eſt contineri. Nihil loquitur illa ſapientia: nihil illa virtus manifeſtum operatur: nullo ſigno viſibili majeſtas quæ noſtris cauſa latet, declaratur.* Per omne tempus quo remanſit in utero Matris ante nativitatem, anhelabat ut ab hac liberaretur pœna. *Neſciſe Deus patitur in utero Virginis, & expectat.* Verùm hæ paſſiones non ſunt comparandæ iis quas in altari patitur. Uterus Virginis erat locus divina majeſtate dignus, at indignum videtur ſub accidentibus occultari. Per novem menſes duntaxat in utero remanſit Virginis, at exiſtere debet ſub ſpeciebus uſque ad finem mundi. In utero Virginis occupabat locum ſibi naturaliter debitum, in Sacramento non occupat ſpatium, ne habet extenſionem localem quantitati ſuæ convenientem. In utero Virginis eſt velut in ſitu naturali abſque ulla coactione, in

Ter. l. de An. 14.

Ter lib 1. adv Mar. 14.

Serm 5. Paraſc.

Serm 1. de Annu.

Tert. l de Pat. 3.

Sa-

Sacramento eſt extra ſuum centrum, neque niſi violenter,& miraculoſe remanet. In utero Virginis eſt vivens, & obit munera humanæ vitæ ſaltem vegetantis, & ſentientis; in Sacramento eſt quidem vivens, ſed non vegetat neque ſentit. *Vere corpus ſuum fecit hoſtiam vivam, quia vivis occiſus*. Non immeritò aſſeverat dilectus Diſcipulus, ſe in medio altaris vidiſſe Agnum velut occiſum: quia quamvis corpus ejus ſit vinum, nullum tamen vitæ ſentientis elicit actum, oculos habet & non videt: aures & non audit, linguam & non loquitur, manus & non operatur, pedes & ſe non movet, quia etſi perfectæ ſit magnitudinis, ſpatio tamen debito & neceſſario caret, ut ſenſibilitet agat. Non enim exiſtit in hoc myſterio ſecundùm leges naturales corporum, quia non habet impenetrabilitatem, ſed omnes ejus partes ſunt penetrativæ in eodem loco. Artificioſus Chriſti amor denudat illud præſentia circunſcriptua, & tertiam adhuc vim inferendo naturę, Accidentia ſine ſubjecto conſervat.

Chryſol. Serm. 108. Apoc. 5.

3. *De Dei artificio, & arbitrio, & jure torquemur*, ut conſtat ex hæreticis hujuſce ætatis: qui fruſtra torquenter de modo; quo Chriſtus exiſtit in Eucharistia, & de exiſtentia Accidentium ſine ſubjecto, quam repugnare aſſeverant. Quibus probe competunt verba, queis Marcionem redarguit Tertullianus. *Quid naturam adverſus Dominum temerè defendis? quaſi non liceat mutare, & legem non ſervare?* Duplex eſt enim in Deo potentia, ordinata una, abſoluta altera. Illa naturæ leges ſervat, agitque juxta ordinem, quem in univerſo ſtatuit, hæc attendit ad ordinem in mundo poſitum, & ad omne poſſibile, & non repugnans ſe extendit. Quia *Deus non alia lege credendus eſt, quàm ut omnia poſſe credatur*. Hac abſoluta potentia ſolem immobilem reddidit, ut de ſuis Io ſue triumpharet hoſtibus, ignis activitatem ſuſpendit, ut de fornace tres pueri egrederentur illæſi, aquis ſoliditatem dedit, ut gravia corpora ſuſtinerent, & in Sacramento panis, & vini conſervat accidentia, poſt deſtructam panis, & vini ſubſtantiam. Quare ut ratiocinatur Doctor Angelicus, *hoc Sacramentum cùm ſit miraculum, pertinet ad articulum omnipotentia, Credo in Deum Patrem omnipotentem*.

Tert. l. de Reſ. 39.

Tert. l. de Reſ. 12.

23. Quaſt. 6. Art. 1.

At fides abſolutæ pontentiæ Dei, miracula patrantis in Sacramento non ſufficit; amoris dominici æmulandæ ſunt adhuc adinventiones, charitatis producendi actus, qui inferant cordi, corpori, & naturæ. Natura corrupta prona eſt ad malũ, coercendę ſunt ejus inclinationes, & quodammodo cogendę ut ferantur ad bonum. Corpus ſenſibiles perquirit voluptates, mortificandi ſunt appetitus ejus, & per pœnitentiam comprimendi, Cor inordinate inhiat poſt fortunæ bona, dimovendi ſunt motus ejus, & conſecrandi amori Chriſti, qui præſentiam ſuam debilitati noſtræ contemperat, & exiſtit in Euchariſtia modo non majeſtati ſuæ convenienti, ſed infirmitati noſtræ prportionato.

Propter hominem Dominus Deus in hæc paupercula elementa de tertio cælo deſcendere laboravit. At quomodo deſcendit & quomodo exiſtit in Sacramento Chriſtus? Non prout decet majeſtatem, & gloriam; ſed prout expedit infirmitati noſtræ. *Dat ſe tibi Deus ut ferre potes, quia ut eſt tu non potes ſuſtinere*. In quo admiranda eſt prorſus ejus induſtria, quæ ſuam gloriam ſub ſpeciebus ocultat ne 1. ingenerat horrorem, 2. incutiat timorem, 3. mortem, vel cæcitatem afferat.

II. PARS

Tert. lib. 1. adv. Marc. 19.

Chryſol. Ser. 21.

1. *Dicimur ſceleratiſſimi de Sacramento infanticidii, & pabulo inde*, Chriſtianos accuſabant Gentiles, quod ſuis in cœtibus antelucanis enecarent puerulos eorumque carnes crudas manducarent, & ſanguinem biberent. Hanc calumniam multis confuntat Tertullianus. Capharnaitæ etiam verba Chriſti, quibus carnem ſuam manducandam, & ſanguinem bibendum promittit, *acceperunt ſtultè carnaliter cogitaverunt*. Nam ut refert D. Cyrillus Alexandrinus, *ad immanes ferarum mores vocari ſe arbitrati ſunt, excitarique ut vellent crudas hominum carnes manducare, & ſanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia ſunt*. Horribiles profectò carnes crudas, & adhuc ſanguino letas manducare, horribiliùs carnes crudas humanas, & purpuratas manducare, caro namque humana non eſt alimentum homini conveniens. Idcircò horrentur Scitharum *gentes ferociſſimæ, quæ parentum cadavera cum pecudibus cæſa convivio vorant: qui non ita deceſſerint ut eſcatiles fuerint, maledicta mors eſt*. Verùm omiſſa Maſſagetum barbarie, horribiliſſimum eſt comedere carnes hominis adhuc viventis. Hic elucet ſolertia Salvatoris, qui corpus ſuum nobis ſub ſpecies panis manducandum præbet, tum 1. ut Chriſtianorum, honori adverſus gentilium calum-

Tert. Apol. 9.

D. Aug. Lib. 4. in Ioan. 14.

Theophyl. in c. 6. Ioa.

Tert. lib. 1. adv. Marc. 1.

lumnia conſultat : *Ne nos judicent crudeles , & inhumanos , & humani corporis comeſtores , & ſanguinis bibitores* : tum 2. ut Capharnaitarum animalitatem erudiat . Nam , ut ait D. Cyprianus , *inter dominicæ cœnæ convivas animalis homo non admittitur , quidquid caro & ſanguis dictat , ab hac menſa excluditur* tùm,3. ut tollat horrorem quem habent naturaliter homines manducandi carnes crudas , & humanas . *Non horreamus carnem , & ſanguinem , condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus , influit oblatis vim vitæ convertens ea in veritatem propriæ carnis* . Sub ſpecie herbacea noluit ſuum nobis præbere corpus : quia herba pecunium alimentum eſt , nec ſub ſpecie pomi , pomum & enim eſt eſca avium:nec ſub ſpecie animalis , brutarum ferarum edulium eſt:ſed ſub elementis panis , & vini ; *Quia panis & vinum proprius cibus , & potus eſt hominum , ideò Chriſtus utriuſque eſt uſus myſterio , ut ſingularis ac propria hominum crederetur refectio* .

Alg. l. 2. de Corp. Sang. Do. Ser. de cœn. Dom.

D. Cyril. Alex. Ep. ad Conſil. ſit. Epiſt.

Alg. l. 2. de Sac. 5.

Neque ſumant anſam Caluiniſtę negandi veritatem præſentiæ ſacramentalis, eò quòd dicat Dominus : *Caro non prodeſt quidquam , Spiritus eſt qui vivificat ;* Nam ut belle expendit Tertullianus : *etſi carnem , ait , nihil prodeſſe , ex materia dicti dirigendus eſt ſenſus* . Intendebat enim redarguere Capharnaitarum brutalitatem qui *durum , & intolerabilem exiſtimaverum ſermonem ejus* , quod carnem ſuam illis determinaſſet edendam : *ſed & quia carnaliter admittitur iſta vox , non ſine religione poteſt fieri , & ſpiritali diſciplina* . Siquidem corpus ſuum dat in Euchariſtia comedendum , non carnali modo , ut ipſi exiſtimabant , ſed verè , & religioſo modo , quod ſub ſpeciebus panis definitivè occultat ; *ut nullus horror cruoris ſit , pretium tamen operetur redemptionis* . Cardinalis Philippus Spinola benignos ſolis influxus ſub ſymbolicis his verbis acutè repræſentat , *non cernuntur & adſunt* . Idipſum aſſeverandum eſt de Chriſti corpore , quod ſub elementis panis , & vini verè eſt præſens , etſi non videatur Chriſti ſolertia illud occultatum , tum ut horrorem excutiat : tùm ut terrorem impediat .

L. de Reſ. 57.

Tert. l. de Orat. 6.

D. Ambr. l. de Sacra. 14.

Lib. 2. adv. Marc. 72.

2. Bellè animadvertit Tertullianus : *Deum non potuiſſe humanos greſſus inire , niſi humanos , & ſenſus & affectus ſuſcepiſſet , per quos vim maieſtatis ſuæ intolerabilem utique humanæ mediocritati , humilitate temperaret* . Ob eandem rationem quam Verbum divinum occultatū eſt in Incarnatione , Verbum humanatum in Euchariſtia tegitur : utrobique eſt verè Deus abſconditus . In Incarnatine quidem , *in forma enim ſervi veniens evacuavi. ſe à Dei forma* . Si in Incarnatione apparviſſet hominibus cum divina illa majeſtate quam in cœlo conſpiciendam præbet Angelis , fulgorem ejus haud ſuſtinere valuiſſent mortales , quare fragilitati eorum ſeſe contemperans , divinitatem ſuam tegit ſub velo carnis,amoriſque ejus induſtria tanto magis ſcintillat , quantò gloriæ ſuæ impedit ſplendores . Unde D. Bernardus , *Ubi te exinaniſti , ubi te naturalibus radiis lumen indeficiens exuiſti , ibi pietas magis eluxit* . Si in Euchariſtia cum tota humanitatis fulgeret gloria , hominibus incuret timorem : at *dignum fuit ut hæc inſtitutio ſacramentalis , potius ad charitatis promotionem , quàm timoris ordinaretur fidelium* . Salvator in altari mihi videtur Rex qui cum ſubditis converſatur incognitò , ut vel ſic tolerabilis ſit illis regia ejus majeſtas , vel potiùs tanquam ſol obnubilatus nube quæ impedit ne lucis ſuæ effundat radios . *Nube tegitur ut non obſcuretur ſol , ſed ut attemperetur* . Eodem modo Sol juſtitiæ ſuum in Sacramento occultat lumen , ut ſeſe debilitati noſtræ contemperet : *Corpus Chriſti in præſenti nobis dari debuit non manifeſtum , ſed in Sacramento velatum : Dixit Dominus ut habitaret in nebula* .

D. Hilar. Pſ. 68. l. ob. 16.

Serm. 46. in Dant.

Laur. Iuſt. lib. de Sac. Comm.

D. Aug. Tract. 35. in Ioan.

D. Thom. Opuſc. 58. Cap. 8.

Miratur meritò Divus Chryſoſtomus , quòd Magdalena ſit coram Chriſto , & eum , non agnoſcat . Stupendum profectò , quòd filia ſuum non agnoſcat Patrem , ſponſa ſponſum , diſcipula magiſtrum , ancilla Dominum , Magdalena Jeſum , quem toties in ſua domo receperat , quo cum toties converſata erat , cui addictiſſima erat , quem ardentiſſimè diligebat , & cujus ſpecies erat in corde illius profundiſſimè exarata , & tamen ex Evangelio *converſa eſt retrorſum , & vidit Ieſum ſtantem , & neſciebat , quia Ieſus eſt* . Nec mirum , quia in propria ſpecie non apparet ei Jeſus , ſed ſub forma extranea hortulani *Ne primo eam aſpectus perterreret , vili ac communi ſpecie apparvit . Hoc ex eo conſtat , quod hortulanus ei viſus eſt* . Bone Deus quàm admirabilis es in tuis ad inventionibus , qui ne nobis ingeras terrorem , proprio tete exus indumento , ut ſub veſte appareas peregrina ; *Vere enim hoſpes*

Ioan. 20. Ho. 58. in Ioan.

es

Hug. Car c. 6.102. es ſub ſpeciebus iſtis, quaſi ſub veſte peregrina, & gloriam tuam occultas in ſacramento, ne nobis mortem, vel ſaltem cæcitatem afferat.

3. Deus *lucem habitat inacceſſibilem*: hanc enim mortales videre nequnt abſque jactura vitæ: *Deum enim nemo videbit, & vivet*. Neque Deus tantum in ſua natura divina, eſt viatoribus inviſibilis, ut fatur Apoſtolus, *regi ſæculorum inviſibili, ſoli Deo*; ſed etiam gloria dominici corporis nequit videri abſque detrimento *Quamquam & illam neque ipſemet Apoſtolus ſine periculo luminis expertus eſt*. Ideoque illam occultat Chriſtus in Sacramento, ne vel mortem afferat, vel cæcitatem. Moyſi olim præcepit Deus, ut binum pararet altare: holocauſtorum unum, thimiamatum aliud; illud diſcoopertum, occultatum iſtud. Altare holocauſtorum obumbrabat mortem, quam in aperto ſuſtinuit Chriſtus; altare thimiamatum repræſentabat Euchariſtiam, ubi ſuam Chriſtus occultat gloriam. *Celabatur alterum, quia occultata, atque recondita eſt gloria Chriſti: alterum vero patebat, quia mors ejus omnibus patet*. Chriſtus in Sacramento poſſidet immortalitatem, ſubtilitatem, agilitatem, & claritatem, quæ ſunt quatuor dotes, quæ ad corpora glorioſa pertinent: has tamen ita ſub ſpeciebus occltat, ut nullo modo viſui, & rationi fulgeant. Immortalitas non apparet, quia nullum dat vitæ indicium; neque impaſſibilitas, quia in altari Chriſtus expoſitus eſt impiorum deſpectui, & vi hæreticorum: neque agilitas, quia non movetur niſi ad motum ſpecierum: neque claritas, quia ſub accidentibus occultatur: At cur ſuam lucem occultat? ut nobis præſtaret *acceſſibilitatem*, ut fatur Tertullianus.

Tertull. l. adv. Prax. 15. Tert.

Tert.

Tert.

D. Cyr. Alex. l. 4. in Ioann. 24.

Deus eſt ubique ratione ſuæ immenſitatis: *Plena & occupata ſunt omnia ſuo auctore*: attamen Vates Regius decantat, *Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum*. Non quòd non ſit præſens viatoribus qui degunt in terra, non ſecus ac comprehenſoribus qui regnant in cœlo, ſed quia non eodem modo præſens eſt. In cœlo gloriam ſuam oſtentat Angelis, & quia homines qui ſunt in mundo, tantùm non poſſunt ſuſtinere fulgorem, quia vel morerentur, vel obcæcarentur ſi divina illis appareret majeſtas. *Propterea ſecundum maximam ſuam benignitatem, Deus velum propriæ ſuæ divinitatis, cælum extendit, ne periremus*. Et ob eadem rationem volens Deus converſari cum hominibus, ſub forma ſervi ſuam occultavit majeſtatem, neque ſuum manifeſtavit ſplendorem. *Si enim ſic veniſſet, univerſa interiiſſet creatura, & ſi nudam ſubſtantiam oſtendiſſet, Sol utique extingueretur, Luna non appareret, mare exiccaretur*. Imò ut ait Angelicus Doctor. *Maria non potuit ſuſtinere gloriam, claritatem præſentia filii, & niſi eſſes obumbrata*. Etenim ſi Iſraelitæ Moyſem deprecati ſunt *Non loquatur nobis Deus, ne fortè moriamur*: Si Manue Samſonis pater viſo Angelo Dei majeſtatem ſenſibiliter repræſentante, ſe morti deſtinatum credidit: *Morte moriemur quia vidimus Deum*; ſi in monte Thabor intuentes Chriſtum transfiguratum ceciderunt *Petrus, Iacobus, & Ioannes, non ſine periculo rationi, & amentiæ, non paſsuri filii gloriam*; *ſi patrem vidiſſent, credo morituri ibidem*; fuerunt namque proſtrati, ferè excæcati, & examine. Quod ſic belle declarat Gregorius Nazianzenus: *Cùm ſe in monte paulatim extra hominem excuiſſet, fulgore luminis ejus, pene obcæcati Apoſtoli ſunt: in terram quippe homines ceciderunt, periclitati de vita, niſi Dominus compreſſe rurſus majeſtatis ſuæ honore ut miſericors ſubveniſſet*. Idem nobis accideret abſque dubio ſi Salvator in Sacramento majeſtatis ſuæ gloriam, & humanitatis, ſplendorem manifeſtaret. Idcircò cùm poſt reſurrectionem apparviſſet diſcipulis, noluit eis oſtentare ſplendentem corporis ſui lucem: oſtendit quidem ſubtilitatem, ingrediendò januis clauſis in atrium ubi aderant, agilitatem etiam, adeò velociter apparendo, quod phantaſma crediderunt, at non manifeſtavit fulgorem, quia *eum ferre non potviſſent diſcipuli, ut in Transfiguratione*. Acutè enim animadverit D. Damaſcenus, *Reſplendvit facies ejus ſicut ſol, non quod ſole ſplendidior non ſit, ſed quantum intueri poterant ſpectatores namſi univerſam gloriæ claritatem oſtendiſſet, illi penitus exarſiſſent*.

Ter. lib. 1. adv. Mar. 11. Pſ. 117.

D. Cyrill. Hier. Cathec. 9.

D Chryſo. in Pſ. 50. Opuſc. 58. c. 8.

Iud. 13.

Ter. l. adv Prax. 15.

Orat. 49.

D. Aug. & 13. Cin.

Chriſtus ſub velis Sacramenti ſuam occultans gloriam, ne intuentibus horrorem terrorem vel mortem ingerat; erudit mulieres præſertim decoras, tegendam eſſe nuditatem ne ſpectatoribus ſcandalũ, periculum vel interitum afferant. Nuditas enim fœminei corporis eſt ſcandaloſa, periculoſa, & mortifera I. Scandaloſa: *Sed enim vera, & tota & pura virginitas confugit ad velamen capitis, quaſi ad galeam: quaſi ad clypeum, qui bonum ſuum*

Tert. de vel. Vir. 15

tem

protegat adverſus ictus tentationum, adverſus jacula ſcandalorum. Tert. l. de vel Vir. 3. Mulieres autem corpus nudantes ſcandala jaculant: Tert. l. de cult. fœ. 2. qua propter pudoratæ feminæ meritò *queruntur ſcandalo ſibi eſſe petulantiam, impudentiam oſtentatitiæ virginitatis:* 2. Nuditas eſt periculoſa: *Cùm igitur, & noſtra, & aliorum cauſa verſetur in ſtudio periculoſiſſimi decoris, jam non tantùm confictæ, & elaboratæ pulchritudinis ſuggeſtum excuſandum, à vobis ſciatis: ſed etiam naturalis ſpecioſitatis oblitterandum diſſimulatione, & incuria, ut perinde oculorum incurſibus moleſtum.* Mulieres autem, quę nudantur, ut viris placeant, pudicas non cenſet Tertullianus. *Ipſa concupiſcentia non latendi* Tert. l. de vel Vir. 14 *non eſt pudica, patitur aliquid, quod virginis non ſit, ſtudium placendi utique,* Ter. l. 2. de cult. Fœ. 2. *& viris.* Illas adhuc redarguunt mulieres castę; *Quid autem alteri periculo ſumus, quid alteri concupiſcentiam importamus?* tandem nuditas mortifera eſt: ſiquidem mulieres indecorè decorem oſtentantes, & ſibi, & aliis mortem afferunt. Sibi, Tert. l. de vel Vir. 10 quia honorem ſuum perimunt. *Meritò itaque dum caput non tegunt, ut ſollicitentur gloriæ cauſa: ventres tegere coguntur infirmitatis ruina.* Aliis verò, quorum interficiunt animas, quia ut philoſophatur Tertullianus impudentem alloquens fęminam Lib. 2. de cult. fœ. 2. *Peris enim ille ſimul, ut tuam formam concupieris, & facta es tu gladius illi.* Quantum verò fucus adverſetur charitati, pulchrè declarat Tertullianus: *Expingamus nos, ut alteri pereant: ubi eſt* Lib. 2. de cult. fœ. 2. *ergo, Dil ges proximum tuum ſicut teipſum? nolite veſtra tantum curare, ſed & alterius,* ad inſtar Chriſti qui ſuam occultat majeſtatem, & gloriam, ne nobis noceat, & tertia adhuc induſtria, Euchariſtię quandam immenſitatis, & æternitatis largitur ſpeciem.

III. PARS. Tert. lib. 1. adv. Mar. 3. Æternitas, & immenſitas ſunt perfectiones Dei. Utramque recognoſcit Tertullianus. Æternitatem quidem: *Quantum humana conditio de Deo definire poteſt, id definio, quod & omnium conſcientia agnoſcet, Deum ſummum eſſe magnum in æternitate conſtitutum.* Immenſitatem etiam, eſt namque Deus *intentus ſemper operi ſuo, & vadens per omnia, & vivificans univerſa, & conſpiciens tota, & ob hanc cauſam ſemper immenſus, quia nihil illo majùs.* Deus L. de Tr. 2. Tert. lib. 1. adv. Mar. ratione ęternitatis cuncto coexiſtit tempori. *Non habet tempus æternitas, omne enim tempus ipſa eſt.* Deus ratione immenſitatis eſt ubique præſens; *Deum credimus ubique eſſe, & ubique apparere.* Ter l. adv. Herm. 44. Tamen Chriſtus quandam æternitatis, & immenſitatis ſpeciem largitus eſt Sacramento, & ubique ſemper 1. habeatur dominicę paſſionis memoria, 2. ſua nos Dominus conſoletur præſentia, 3. ſuaque nos adhuc ditet gratia.

1. *Modicæ memoriæ eſt homo,* & facilè obliviſcitur divina beneficia, ut patet Ter. l. de Idol. 4. in proto parente, qui tot gratiarum Dei immemor, acceptam ab eo tranſgreſſus eſt legem. Quod ſi innocuus Adam oblivioſus fuit; quantò magis nepotes ejus, qui nonniſi cum crimine naſcuntur? Unde Tertullianus: *Agnoſcimus animam à primordio exorbitationis capacem, & inde* L. de An. 14. Tert. *etiam oblivionis affinem:* ut conſtat ex Iſraelitis, quos toties oblivionis accuſat ſacer Textus, *& cùm tanta ſit iniuria oblivio, quanta eſt gloria ejus, cujus iniuria eſt, memoria ſcilicet?* Deus Iſraelitas debitę gratitudinis erudiens, & glorię ſuę conſulens præcepit Moyſi, ut vas repletum manna, quo eos aluerat in deſerto, poneret in Tabernaculo, diligenterque cuſtodiret tanquam monumentum ſuæ benignitatis: *Cuſtodiatur in futuras generationes, ut noverint panem, quo alui eos in ſolitudine.* Exod. 16. Manna eſt expreſſa Euchariſtiæ figura, cujus memoria cordibus noſtris debet firmiter eſſe impreſſa; quam ideò Regius Vates nuncupat *memoriale in generationem, & generationem;* quia cunctis generationibus pręſentibus, & futuris, revocat memoriam cruciatuum, quos pro nobis pertulit in cruce Chriſtus. Quapropter Dominus nocte priuſquam crucifigeretur, in ipſo inſtitutionis Euchariſtię momento pręcepit diſcipulis, & in eorum perſona cunctis ſacerdotibus, ut quoties tremendum offerrent Altaris myſterium, in ſui memoriam offerrent: *Hoc facite in meam commemorationem.* Verſio Syriaca habet, *In mei memoriam.* 1. Cor. 11. Vatablus legit, *In mei recoedationem.* Non præcepit, ut ſacrificent in ſui memoriam die cœnæ tantùm, aut ſemel in anno, vel mēſe, vel hebdomada, ſed quotidiè, & toties quoties ſacroſanctum Miſſę offerunt ſacrificium: *Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis,* nullum excludit locum, vel tempus. Neque ſolùm ad hanc paſſionis recordationem tenentur Sacerdotes dum ſacrificant, ſed etiã Euſ. Emiſ. Hom 5. de Paſch. laici dum ad ſacram accedunt menſam. *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ex*

ocu-

Digitized by Google

oculis noſtris, & ſideribus illaturus: neceſſarium erat, ut nobis ex hac die, Sacramentum corporis, & ſanguinis ſui conſecraret, ut perennis illa victima viveret in memoria.

At cur Euchariſtia non eſt memoriale aliorum myſteriorum Chriſti? Cur non repræſentat ejus humanationem, nativitatem, circumciſionem, reſurrectionem, aſcenſionem? Cur ſilet Apoſtolus, quod Domini gloriam, & honorem ſpectat, & ejus duntaxat meminit, quod ad ejus ignominiam pertinet? Scilicet ut firmiùs inſeratur cordibus noſtris, quãtus fuit amor
D. Thom. Opuſc. 57. Chriſti patientis, & ut tantæ charitatis memoria nos magis ad illius amorem ſufflammet (Recolitur memoria illius, quam in ſua paſſione Chriſtus monſtravit excellentiſſime charitatis: unde ut arctiùs hujus charitatis immenſitas fidelium cordibus infigeretur, in ultima cęna Sacramentum inſtituit tanquam paſſionis ſuæ memoriale perenne.) Et ob eandem rationem Doctor Angelicus Euchariſtiam vocitat Sacramentum paſſionis Dominicæ, quia perficit Chriſtianum, dum eum
3. p. Qu. 73. art. 3. ad 3. per amorem unit Chriſto patienti & morienti: Hujuſmodi autem ardens unio fit per memoriam dolorum, quos pro illo pertulit in cruce Salvator. *Euchariſtia eſt Sacramentum paſſionis Chriſti, prout homo perficitur in unione ad Chriſtum paſſum: innuens per hanc Chriſti patientis memoriam, nos illi intimè uniri*, & ita recordatio paſſionis producit in animã Chriſtiani, Chriſti patientis amorem, & Chriſti morientis amor conſervat in memoria, recordationem mortis ejus. Cur quæſo hac tempeſtate Chriſtiani non ardent charitate?
Rup. l. 10. Offic. 10. Quia paſſionis Dominicæ non recordantur. *Refrigeſcente namque memoria ſanguinis Salvatoris, refrigeſcet univerſa charitas.*

Tria ſunt in inſtitutione Sacramenti, quæ denotant perfectam Chriſti charitatem, & quantum exoptet, ut ejus ſemper ſervemus memoriam: 1. Tempus hujus inſtitutionis, quando ſcilicet
Rupert. l. 10. in c. 26 Salvator erat morti proximus: in fine autem vitæ morientes ardentiorem oſten-
Ep. 18 c. 6. tant amorem. *Sacramentum hoc, quo mors ejus annuntiatur, quando debuerit condi, vel dari convenientiùs, niſi ſub ipſius articulo paſſionis?* Quod etiam animadvertit Divus Auguſtinus; *Namque Salvator quo vehementiùs commendaret myſterii illius celſitudinem, ultimum hoc*
D. Chryſ. in 1. Cor. *voluit infigere cordibus, & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſ-*

ſurus erat. At quanto major eſt Chriſti charitas, tantò magis exoptat, ut memoriam illius conſervemus. *Quoniam illorum maximè meminimus, quæ pater quo tempore expirabat nobis præcipit.* 2. Inſtituit, nobiſque illud myſterium dedit Chriſtus velut amoris ſui perenne monumentum, valens emollire corda quæque duriora: *Veluti ſi quis moriens relinquat ei quem diligit pignus aliquod, quod ille quandocumque viderit, lacrymas continere non poſſit, ſi eum perfectè dilexerit.* D. Anſel. in 1. Cor. 11.
3. Semetipſum Teſtamento dedit, quomodo teſtamentum irrevocabile demonſtravit & ita ad majorem nos adſtrinxit gratitudinem. Primus autem gratitudinis gradus eſt accepti beneficii recordatio: quapropter impios vocitat D. Bernardus, Ser. l. 3. de Beneſ.
Paſſionis Dominicæ per Euchariſtiam repræſentatæ immemores, quia debitam L. de Viti. Sol.
non habent gratitudinem. Etenim ſi ingrati ſunt qui amici non recordantur paſſionis Chriſti; Inſtituta eſt Euchariſtia, tum ut ſemper habeatur ejus memoria: tum ut ſua Chriſtus homines conſoletur præſentia.

2. *Deum exiſtimo ubique præſentem.* Ter. l. 2. ad Nat. 8. &
Myſterium altaris ubique offertur, ut Tert. lib. 1
ipſemet aſſeverat Deus: *In omni loco* adv. Mar. 22.
ſacrificium nomini meo offertur. Exoptant perfecti amantes plura habere corpora offerenda objecto amato; ut ubique ei valeant ſervire. Id quidem deſiderare, ſed non aſſequi poſſunt mortales, ſolus hoc efficit Chriſtus; qui ut ſuum nobis demonſtret amorem, toties & tot in locis corporis ſui multiplicat præſentiam, quot ſunt hoſtiæ conſecratæ in univerſo orbe. Amorem dominicum in ad inventione Eliæ obumbratum cenſet Divus Chryſoſtomus. *Elias enim me-* Hom. 2. ad Pop.
lotem diſcipulo reliquit, Filius autem Dei aſcendens ſuam nobis carnem dimiſit; ſed Elias quidem exutus, Chriſtus autem, & nobis ſuam carnem reliquit, & ipſam habens aſcendit. Elias, ut de ſua abſentia Elizeum conſolaretur, reliquit ei pallium: Chriſtus verò ut ſuum hominibus oſtentaret amorem, ſuum eis corpus, & ſanguinem reliquit; Exuitur Elias, ut induat diſcipulum, neque ſecum defert veſtimentum quod tradit Elizæo; Chriſtus verò carnem ſervat in cœlo, quam in terra largitur hominibus: Elias abeſt ab Elizeo quem ſua penitus præſentia fruſtrat, Chriſtus dum hominibus adimit preſentiam ſuam naturalem, dat præſentiam ſacramentalem,

ut

ut eos de ſua conſoletur abſentia. Quod bellè expendit Drogo Cardinalis Hoſtien- [*Ser. de Paſs.*] ſis: *Ecce ſublatus es, amplius te tuus non videbit Elizeus: remanſit ei tamen pallium tuum in memoriam tui: ut præſentia abſentiæ tuæ, dolorem ejus ſemper & augendo leniat, & leniendo augeat.* Chriſtus nobis eſt abſens, & præſens: abſens præſentia naturali, præſens præſentia ſacramentali cujus pignus eſt Euchariſtiæ [*D Gaudẽ. Ser. 2. de Mandat. Agn. Paſc.*] myſterium. *Verùm iſtud eſt hæreditarium munus Teſtamenti novi: quod nobis de nocte, qua tradebatur, tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit.*

Non mediocris fuit Simeonis lætitia, vidiſſe Dominum, interque brachia illum detuliſſe. Verùm non minori gaudio conſolantur Chriſtiani: Simeon vidit Chriſtum in templo. Chriſtiani illum intuentur in altari: Simeon inter brachia detulit, Chriſtiani in pectore recipiunt: Simeon ſemel tanta potitus eſt gratia, Chriſtiani millies: Simeon quodam momento Chriſti præſentia gavisus eſt, Chriſtiani de hac uſque ad conſummatioue lætabuntur. Magnus profectò favor Simeoni collatus, ſed abſque comparatione major eſt Apoſtolis præſtitus, de quo ipſimet glo- [*1. Ep. Io. 1.*] riantur: *Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ.* Non eſt tamen inviden- [*D. Chryſo. hom. 61. ad Prop.*] da Apoſtolorum gratia. *Ecce ipſum vides, ipſum tangis, ipſum manducas.* Apoſtoli Chriſtum viderunt oculis corporeis, quia in mundo pręſentiam habebat ſenſibilem & naturalem, nos illum intuemur oculis fidei, quia in altari præſentiam tantùm habet inſenſibilem, & ſacramentalem. *Verè unica eſt perfectè hoſtia, fide æſtimanda non ſpecie, non exteriori cenſenda viſu, ſed interiori affectu.* Hæc cognitio [*Euſeb. Emiſs. 5. de Paſch.*] eſt illa multò perfectior: tum quia ſupernaturalis: tùm quia certior: tùm quia à nobiliori oritur principio: tùm quia non timet factam Thomæ exprobrationem: tum quia majoris gratiæ meritoria, ad hoc namque inſtitutum eſt ſacramentum, *ut coleretur jugiter per myſterium,* [*Euſ. Emiſ. Ibid.*] *quod ſemel offerebatur in pretium, & perennis illa victima ſemper præſens eſſet in gratia.*

[*Tert. l. de Pæn. 2.*] 3. Chriſtus Euchariſtiam inſtituens eſt *gratiam pollicitus, quam per Spiritum ſanctum univerſo orbi illuminaturus eſſet.* Mira ſanè Domini ſolertia, quia nequaquam contentus crucifixum fuiſſe pro hominum ſalute, aliunde rationi conſentaneum non judicans immortale corpus morti denuò tradere, modum adinvenit communicandi nobis ſemper, & ubique fructum paſſionis ſuę. Quare, ut ſupra dictum eſt ex Apoſtolo; quotieſcunque mãducamus Chriſti corpus, & ſanguinem bibimus, mortem ejus annuntiamus ſeu prædicamus, ut habet Hebraica lectio; quaſi Euchariſtia ſit excellens paſſionis Chriſti concio. Verùm magis arridet Theophylactus, *ipſam mortẽ annuntiamus, id eſt demonſtramus.* Non ſolùm quia Euchariſtia eſt invincibile argumentũ amo- [*In 1 Co. 11.*] ris dominici in paſſione; neque etiam quia eſt ſignum rememorativum mortis Chriſti, & demonſtrativum gratię, quem contioet: ſed potiſſimùm, quia paſſionis Chriſti fructum applicat eis, qui dignè accedunt ad altare. Itaque Chriſti induſtria modum ad invenit fundendi ſanguinem abſque ſectione venę, ſacrificandi corpus abſque vulnere, immolandi victimam abſque ejus deſtructione, erigendi tot calvaria quot ſunt altaria, & inſtituendi incruentum Miſſæ ſacrificium, ubi divinus amor magis elucet quàm in cruenta Chriſti paſſione. 1. Cruenta crucis immolatio intra limites Calvarii oblata fuit: at fide- [*D. Aug. l. 1. cont. adv. leg. & proph. 1.*] les *vident tale ſacrificium nunc offerri toto orbe terrarum.* 2. In paſſione ſemel oblatus eſt Chriſtus, *at Chriſtus qui ſemel immolatus eſt in ſeipſo, in ſacramento quotidie populis immolatur:* 3. in cruce Chriſtus pro nobis generatim ſatisfecit, at *ſingulariter ad abſolutionem noſtram ſacri al-* [*D. Aug. Ep. 23. ad Boniſ.*] *taris hoſtia ſuffragatur.* 4. Chriſtus in cruce ſufficienter, & abundanter nobis meruit gratiam, at in Euchariſtia ejus nobis merita applicantur: *Nam quoties, &* [*D. Greg. ho. 21. in Evang.*] *hoſtiam ſuæ paſſionis offerrimus, toties nobis ad abſolutionem noſtram, paſſionem illius reparamus:* 5. Crucis ſacrificium eſt redemptio perpetua, quæ ad cunctos ſeſe homines extendit. Verùm Euchariſtia inſtituta eſt, *ut quia quotidiana, & in-* [*D. Greg. Euſ. Emiſ. ibid.*] *defeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua eſſet etiam perpetuæ redemptionis oblatio.* 6. Sat quidem erat ſemel pro noſtra redemptione fudiſſe ſanguinẽ Chriſtum: at quod ſufficiebat ſaluti, non ſufficiebat amori; qui mirè in Euchariſtia incrementatur, quæ eſt ſimul ſacramentum, & ſacrificium, in quo Chriſtus ubique, & millies ſingulis diebus immolatur. *Hæc quotieſcumque feceritis.* Nullum determinat locum, vel tempus: ſacro- [*1 Cor. 11. Alg. lib. de Corp. & Sang. Chr. c. 9.*] ſanctum illud myſterium ſacerdotum voluntati committit: ſacram Synaxim laicorum præbet devotioni, ubi toties redi-

mun-

Ter. lib. 2. adv. Mar. 6.

viniſtæ adverſus Sacramenti veritatem : *O canes, quos foras Apoſtolus expellit, latrantes adverſus Deum veritatis, hæc ſunt argumentationum oſſa, quæ obroditis.* Tantam temeritatem ferre non valens Divus Auguſtinus exclamat: *Ecce qualibus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quam poſſidet vanitas.* Cæſar Dux Modenæ ſolem expreſſit egredientem de nube, & ſuis radiis diſſolventem cum hoc lemmate: *Obviantia nubila ſolvit*, & ut pateat quàm debiles ſint Philoſophicæ Calviniſtarum rationes, diſſolvendæ ſunt: ſic Fides Euchariſtiç Philoſophiam detriumphabit; credens 1. exiſtentiam accidentium ſine ſubjecto: 2. quantitatem corporis Chriſti definitivo modo: 3. ejus præſentiam multiplici in loco.

L. 22. Civ. 11.

Tertull. l. de præſ. hær. 7.

1. *Eadem merita apud hæreticos, & Philoſophos volutatur*: diſputant namque Philoſophi, an accidentia poſſint exiſtere ſine ſubjecto. Eamdem quæſtionem agitant Calviniſtæ, & partem negativam mordicus ſuſtinent. Verùm *quid Athenis, & Hieroſolymis? quid Academiæ, & Eccleſiæ? quid Hæreticis, & Chriſtianis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, qui, & ipſe tradiderat Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum, viderint, qui Stoicum, & Platonicum, & dialecticum Chriſtianiſmum protulerunt.* Poſtquam Apoſtolus Philoſophiæ damnavit fallacias, ejus ſeductiones non ſunt aſſumendæ ad impugnanda myſteria fidei, & ſimplices decipiendos, & pervertendos. *Apoſtolus nominatim conteſtatur Philoſophiam caveri oportere, ſcribens ad Coloſſenſes; videte ne quis nos circumveniat per Philoſophiam, & inanem ſeductionem.* Poteſt in rebus naturalibus inſervire vera, non fucata Philoſoohia, non autem in rebus ſupernaturalibus. *Igitur quantum ad fidem noſtram depulſata eſt Philoſophi opinio auctoritate prophetiæ.* Si neganda eſſent cuncta religionis myſteria, quæ Philoſophia nequit attingere in quot errores laberemur? Neganda eſſet in Deo perſonarum Trinitas, quia Philoſophia docet repugnare quod eadem ſingularis, & individua natura ſubſiſtat in tribus perſonis realiter diſtinctis; neganda erit Verbi homanatio, quia Philoſophia judicat impoſſibile, quod duæ naturæ infinitè ab invicem diſtantes in eadem perſona uniantur: neganda erit mortuorum reſurrectio, quia Philoſophia docet quod à privatione ad habitum non datur regreſſus. *Ut carnis reſurrectio urgetur, de ſchola omnium Philoſophorum ſumitur.* Plures adhùc inferri poſſent conſequentiæ, quas libens prætereo, ut concludam cum Tertulliano; *Malè Deum norunt, qui non putant Deum poſſe, quod non putant*: qui exiſtimant Deum non poſſe, quod ipſi impoſſibile cenſent, & repugnans clamitant, quidquid eorum intellectum ſuperat. Meliùs de Deo ſentit Tertullianus; *Crucifixus eſt Dei Filius; non pudet, quia pudendum eſt: mortuus eſt Dei Filius, prorsùs credibile eſt, quia ineptum eſt: & ſepultus reſurrexit, certum eſt, quia impoſſibile eſt.* Eſt pudendum, ineptum, & impoſſibile, non in ſemetipſo, neque irrationali Dei ſapientia, ſed in ſtulto Philoſophiæ, & humanæ rationis judicio.

Tertull. ibid.

Tertull.

Tert. lib. de An. 28.

Tert. l. de Reſ. 5.

L. de Reſ. 18.

Tert. l. de Car. Ch. 5.

Verùm oſtendendum eſt Calviniſtis, quod nullo modo implicat, quod accidentia exiſtant ſine ſubjecto. Quomodo etenim convenient cum magno Baſilio, qui vult lucem, quæ eſt qualitas accidentalis, factam fuiſſe prima die creationis mundi, & remanſiſſe abſq; ullo ſubjecto, uſque ad quartum diem, in quo Deus ſolem produxit? At quid reſpondebunt Prophetæ Job, cujus teſtimonio *Deus extendit Aquilonem ſuper vacuum, & appendit terram ſuper nihilum?* Deus ſua potentia intolerabilem mundi ſuſtinet molem, & non valebit ſuſtinere debilia accidentia? Profectò ſana mente, neque cogitari, neque effari poteſt. Ulteriùs quæro à Calviniſtis, an individua ſubſtantia minùs dependeat à ſubſtantia, ſeu ſuppoſito, quàm accidens ab actuali inhærentia. Deus abſque ulla contradictione privavit humanitatem Chriſti propria, & naturali perſonalitate; poterit ergo abſque ulla repugnantia conſervare accidentia abſque actuali inhærentia, & adhùc corpus quantitativum ſine extenſione locali; *& utique hoc à divinis viribus, non à naturalibus legibus perfici, præſtarique conveniet.*

L. 21 de Oper. ſex. dier.

Cap. 26.

Tert. l. de Reſ. 47.

2. Ægrè fert Tertullianus temerariam Philoſophiæ audaciam. quæ pro ſua volũtate *formas rebus imponit, eas nunc peræquat, nunc privat, de certis incerta præjudicat, omnia præſcribit, nihil divinæ licentiæ ſervat, leges naturæ opiniones ſuas facit*: Et quia, ut addit Auctor, *ipſæ hæreſes à Philoſophia ſubornantur*; Calviniſtæ à Philoſophia ſubornati, ejuſque vanitate inflati, leges ſtatuunt, & abſolutè decernunt, quòd implicat corpus eſſe in loco abſque ſitu, & extẽſione locali, cum ejuſmodi extenſio ſit de eſſentia quantit[illegible]s,

L. de An. 2.

L. de Præſ. hær. 7.

quia Philoſophia perſæpè ſibi contraria eſt, deſtruens ex una parte, quod ex altera ſtruxit, inde meritò exclamat Tertullianus. *Ibid.* *Miſerum Ariſtotelem, qui illis dialecticam inſtituit artificem ſtruendi, & deſtruendi, verſipellem in ſententiis, coactam in conjecturis, duram in argumentis, operariam contentionum.* Calviniſtæ ab Ariſtotele diſſentiunt, docente: *ſicut ſe habet extenſio ad magnitudinem, ſic gravitas ad corpus.* Deus abſolute potuit auferre, imò de facto abſtulit gravitatem à corpore, dum Salvator ſiccis pedibus ambulavit ſuper aquas, & conſequenter poteſt privare corpus ſitu, & extenſione locali. Deinde corpora glorificata non habent ſituationem in loco, quia indiviſibiliter in illò ſunt ad modum ſpirituum: negare autem non poſſunt Calviniſtæ corpus Chriſti eſſe glorioſum, niſi ejus, negent reſurrectionem; eſſeque ſpirituale niſi de mendacio arguant Apoſtolum aſſeverantem: *Seminatur corpus animale, reſurget ſpirituale.* *1. Cor. 15.* Plùs audeo, & dico, Deum ſua abſoluta potentia poſſe ſeparare extenſionem localem à corpore mortali, & poſſibili: Nonne Verbum in humanatione corpus mortale, & paſſibile aſſumpſit? Nonne Chriſtus natus eſt de Virgine abſque ulla læſione uteri virginalis? Sicut in reſurrectione egreſſus eſt de tumulo lapide minimè revoluto, ſicut poſt reſurrectionem ingreſſus eſt januis clauſis in atrium, in quo erant diſcipuli congregati, ſic natus eſt ſigillato Mariæ utero. *Tertul. l. de Reſ. 58.* Profectò *Dominus potentior credendus eſt omni corporum lege.*

Quæro autem à Calviniſtis quomodo Elizæus potuit commenſurare ſuum corpus cum corpuſculo pueri, tanta cum proportione, ut haberet os ſuprà os, pectus ſuprà pectus, manus ſuprà manus, pedes ſuprà pedes. Dicent ſine dubio ſe neſcire, *Matth. 19.* quia ſupra ſe clauſit oſtium Propheta. Quomodò explanabunt Chriſtum aſſeverantem faciliùs eſſe camelum intrare per foramen acus, quàm divitem in regnum cęlorum? Fateantur neceſſe eſt cum S. Zenone Veronenſi: *Hæc eſt proprietas Dei, id operari, quod non poteſt credi,* & recognoſcant præſtantiam doctrinę Chriſtianę *Ser. de Reſ.* ſupra paganam, & hæreticam Philoſophiam. *Tert. l. de An. 1.* *Quantò dignior Chriſtiana ſapientia aſſertio,* quæ binam in uno corpore diſtinguit extenſionem: unam quantitativam, aliam localem? Extenſio quantitativa dicit ordinem partium quæ non confunduntur, ſed ordinatè uniuntur. Hoc ordine caput non unitur immediatè manibus vel pedibus, ſed collo, medio collo, humeris, & ſic de cęteris: extenſio localis importat ordinem corporis ad locum; ita ut totum corpus ſit in toto loco circumſcriptivè, & quęlibet pars corporis in qualibet parte loci. Prima extenſio eſt de eſſentia corporis quanti, à quo etiam divinitùs eſt inſeparabilis. Secunda extenſio non eſt de eſſentia corporis quanti, ſed ab eo ſupernaturaliter poteſt ſeparari, & de facto ſeparatur in Sacramento, ubi corpus Chriſti caret ſitu, & exiſtit adhùc pluribus in locis.

3. Ejectam Philoſophiam velut exitioſam à multis populis, refert Tertullianus: *In quibuſdam quoque ejecta Philoſophia: à Thebanis dico, à Spartiatis & Argivis.* *Apol. 47.* Verùm quantumvis ſit periculoſæ fidei gentilis Philoſophia, hanc tamen diligunt Calviniſtę, eaquæ utuntur ad labefactandas religionis veritates; Nam Ariſtotelis mordicus adhærendo principiis, affirmant repugnare quod idem corpus ſit pluribus in locis. Ad hunc errorem confutandum, ſatis eſt ſimpliciter proponere fidem Eccleſię, quę eſt columna veritatis Eccleſiæ, quæ eſt columna veritatis inconcuſſa, & credit pręſentiam corporis Chriſti in cunctis hoſtiis conſecratis. *Satis eſt nobis ſola veritate à veſtra poſitione diſcerni;* Neque *Lib. 1. ad Nat. 7.* ex multiplici illa præſentia deperditur corporis dominici unitas. Corporis unitas non deſumitur ex unitate loci quē replet, ſede unitate proprię naturę, quàm cōſervat indiviſam pluribus in locis. Varię pręſentię corporis Chriſti in Sacramento nihil aliud ſunt niſi relationes, quę fundantur, & ſubjectantur in ipſo corpore, & ad varios terminantur locos: non ſecus, ac una albedo in ſua unitate exiſtens poteſt eſſe fundamentum plurium relationum ſimilitudinis ad alias albedines terminata.

Verùm omiſſis Philoſophię argutiis, quę fidei myſteriū non decent, Calviniſtę, neq; cum Patribus Eccleſię, neq; cum ſcriptura ſacra conveniunt. Non cum Patribus non equicem cum D. Chryſoſtomo, qui pręſtupore Dei miratur bonitatem. *O bonitatem! ille qui in alto cum Patre ſedet eodem inſtanti manibus noſtris tractatur.* Neque etiam *L. 3. de Sacerd.* cum D. Auguſt. cujus teſtimonio *ferebatur Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum: Hoc eſt corpus meum.* *Conc. 2. in Pſ. 33.* Erat ergo in pluribus locis, aliàs nō ſe detuliſſet in ſuis manibus. Quod cōfirmat D. Auguſt. ex ſermone ipſiuſmet Chriſti, qui Philippo, & Nathanaeli ſic loquitur (Videbitis cęlum apertū, & Ange-

los

los Dei aſcendentes, & deſcendentes ſupra Filiũ hominis.) *Non diceret, aſcendẽtes ad Filium hominis, niſi ſursùm eſset; nec diceret deſcendentes ad Filium hominis niſi deorsùm eſset; ipſe ſursùm, ipſe deorſum.*

Is an: ſer. 4. de Verb. Do.

Calviniſtæ diſſentientes à Patribus quarti ſeculi, in quo ut ipſimet fatentur, Eccleſię vigebat puritas, diſsẽtiunt adhùc ab Scriptura ſacra: nam uno loco affirmat S. Lucas Chriſtũ remanſurum in cęlo uſque ad finem mundi: *Quem oportet quidem cęlumſuſcipere uſq; in tempora reſtitutionis omnium;*

Act. 3.

alium autem in loco aſſeverat Chriſtum poſt aſcenſionem ſuã in cęlum Saulo apparuiſſe in terra; *Sequenti autẽ nocte, aſſiſtens ei Dominus ait: Cõſtans eſto ſicut teſtificatus es de me in Ieruſalem, ſic te oportet, & Romæ teſtificari.*

Act. 23.

Ipſemet quoq; Paulus teſtatur ſe vidiſſe Dominum, eadem veritate, ac certitudine, ac Petrus, Jacobus, cæteri diſcipuli, quingentique fratres; qui verè eum viderunt: *Quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim, deinde viſus eſt plùſquam quingentis fratribus ſimul: deinde viſus eſt Jacobo: deinde Apoſtolis omnibus: noviſſimè autem omniũ, tanquam abortivo viſus eſt, & mihĩ.*

1. Cor. 15.

Inde ſic argumentor: Poſt reſurrectionem ſuam verè viſus eſt Chriſtus ab Apoſtolis, *per dies quadraginta apparens eis, & loquens de Regno Dei:*

Act. 6.

Atqui longo tempore poſt Aſcenſionem eodem modo viſus eſt à Paulo, quo viſus eſt à Petro, Jacobo, aliiſque Apoſtolis poſt reſurrectionem: Ergo verè viſus eſt à Paulo. Itaque ſi Chriſtus in cęlo exiſtens Saulo apparuit in terra, ut ſuam exprobraret perſecutionem: ſi converſo Paulo adhùc ei apparuit in Jeruſalem, evidens eſt, quod Chriſti corpus eſt in cœlo; & in altari: in cœlo videtur ab Angelis, in altari creditur ab hominibus; qui illud venerantur per fidem ſatisfacientem, injuriis ei factas reparantem.

II. PARS

Tertull. Apol. 34.

2 Chriſtiani ſunt *veræ religionis homines;* quia verè Deo ſuos deferunt cultus. Colitur Deus cunctis virtutibus, verùm fides, quæ eſt cunctarum virtutum fulcrum, eſt divini cultus initium. *Fides ſupremæ majeſtati ſtatim, piæ credulitatis reverentiam impendit.*

Caſſiod. l. 3. Var. ep. 40.

Divinam majeſtatem reveretur fides in cunctis religionis myſteriis, ſed potiſſimùm in ſacramento altaris, quod inſtitutum vult Angelicus Doctor ut credentium exerceatur fides. Chriſtiane *eſto religioſus in Deum.*

Opuſc. de Sacr. c. 7.

Tertull. Apol. 34.

Crede indubitanter altaris myſterium, & tua fide 1. repara iniquam protoparentum credulitatem, 2. impudentem ethnicorum impietatem, 3. temerariam hæreticorum perverſitatem.

1. *Homo acceperat à Domino Deo ſuo ſatis utilem diſciplinam ſecundùm legem vivendi: ut omnia quidem ederet, ab una ſolummodò arbuſcula temperaret:* quem ad obſequium præſtandum adſtrinxit ſub metu mortis. *Cujus legis obſervandæ conſilium bonitas pariter adſcripſit; Qua die autem ederitis, morte moriemini.*

Tertull. Scor. 4.

Ter. lib. 2. adv. Mar. 4.

In quo ſuam Deus Adamo demonſtravit bonitatem, ut tranſgreſſionis pęna obligaret eum ad legis obſervationem; *Benigniſſime enim demonſtravit exitum tranſgreſſionis, ne ignorantia periculi, negligentiam juvaret obſequii.*

Tert. ibid.

Tert. l. 2. adv. Mar. 10.

Dæmon, & Dei infenſiſſimus inimicus, & favoris homini collati invidus; *Malitia mendacii, & fallaciæ in homines, & infamiæ in Deum,* adit fęminã, eam alloquitur; decepta mulier, Adamũ ſuę deceptionis facit participem, utrumque ſimul cõvenit diabolus, & malitia mendacii Deum calumniatur. *Diabolus, ideſt delator deferendo de Deo, & quidem falſum: primò quod Deus illos ex omni ligno edere vetuiſset; dehinc, quòd morituri non eſsent, ſi ederent; tertiò, quòd Deus illi invidiſset divinitatem.*

Ter. ibid.

Adamus habet ex una parte Deum præcipientem, ex alia diabolum tentantem; Deus minatur mortem, niſi obſequatur; diabolus pollicetur divinitatem, ſi ſit inobſequens; Dei auctoritas pręferenda erat tentationi diaboli, & tamen potiùs credidit diabolo mendaci, quàm Deo veraci; ideòq; protoparentis, culpa fuit fidei deordinatio. *Tentati ſunt primi parentes à diabolo dicente, Comedite, & eritis ſicut Dii, & crediderunt ei pluſquam Deo dicenti, In quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini.*

Rup. l. 1. in Exo.

In hoc autẽ ſcelere notatur, & mala incredulitas & iniqua credulitas; Mala incredulitas nõ credendo Deo veraci, aſſeverãti occultatã mortem intra pomũ, cujus ſpecies oculis corporis pulchra apparebat; Iniqua credulitas credendo mendaci diabolo affirmãti vitam, & divinitatem ſub ejuſdem pomi decore latitantẽ, quapropter Salvator, ut illatam Deo reparet iniuriam, ſacramẽtũ inſtituit, corpus, & ſanguinem ſub ſpeciebus panis, & vini occultat, ut Chriſtiani credentes, quod non vident inſonti credulitate criminoſam protoparentum expiẽt credulitatem. *Iuſta ergo lege, ut expietur iſte reatus malæ credulitatis, exigitur à vobis, ut credatis, quod non videtis.*

Rup. in c. 1. Cant.

Chriſtus à nobis experimentum quærit, ſuamq; tentationem dæmonis opponit tentationis, ut ſicut parentes ecciderunt credẽtes diabolo dicenti; Comedite, & eritis ſicut Dii; ita eorum nepotes erigantur à lapſa credẽtes

Digitized by Google

humanato Verbo dicẽti; Comedite carnẽ meam & bibite ſanguinem, & eritis ſicut Dii: *Tentamur à Filio Dei dicente: Hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus; Comedite,& eritis Dii.* Corporata veritas dicit nobis.Comedite, nõ ut ſeducat,ſed ut erudiat:nõ ut noceat,ſed ut faveat, non ut ad beſtiarũ ſimilitudinẽ deiiciat, ſed ut Deitatis donet honore Hęc propoſitio: Comedite,& eritis ſicut Dii,in ore ſerpẽtis blaſphemia fuit horribilis, in ore Chriſti eſt infallibilis veritas: ibi dęmonis malignitate facta eſt ſacrilega,hic ſalvatoris bonitate ſanctificatur: ibi decepit incautos, hic cõſolatur fideles: Ibi ſeſe oppoſuit ſapientię Dei,quem mendacẽ prędicavit,hic ſeſe dęmonis calumnię opponit, cujus falſitatẽ oſtentat, Princeps tenebrarũ, ut protoparentum obtenebraret mentes, eoſque ad inobedientiã induceret;divinitatem eis pollicitus eſt; at tantùm abeſt ut promiſſam aſſecuti ſint divinitatem: quin potiùs fuerunt gratiæ donis denudati,& infauſta metamorphoſi beſtiis ſimiles effecti. Salvator autem è contra ut fideliũ illuſtret animas,eoſque divinitatis efficiat participes, Euchariſtiam inſtituit, & fidẽ à nobis exigit ob ſuum honorem,& noſtrum. Ob ſuũ honorem,ut noſtra credulitate de dęmone triumphet, qui nimis credulos ſuperavit protoparentes; Ob noſtrum,ut per fidem divinitatis efficiamur participes. Igitur *iniquam credulitatem parentum,pia credulitate in nobiſmetipſis evacuemus*, & impudẽtem ethnicorum reparemus impietatẽ.

Rup. l. 3. in Exod.

Rupert.

2.Medici aliquando contraria contrariis curant,aliquando ſimilia ſimilibus:*ſed medicum quoque miraberis etiam in illo, quod ferè pares adhibet qualitates medelarum adversùs qualitates querelarum, cum quaſi de perverſo auxiliatur,per ea ſubveniens per quæ laboratur;Nam,& calores caloribus ampliùs onerando compeſcit, & ardores ſitis potiùs macerando reſtinguit, & fellis exceſſus amaris, quibuſque potiunculis colligit, & ſanguinis fluxum defuſa inſuper venula revocat.* Hac methodo uſus eſt Chriſtus, ut homines à morbo liberaret. Mulier enim fuit malorum origo,mulier eſt origo bonorum: mali Angeli aſtutia lapſi ſumus, boni Angeli nuntio erigimur:vetitus fructus induxit mortem, fructus à Deo datus confert vitam: mortales homines ſceleroſos, tanquam Deos venerati ſumus: immortalis Deus fit homo mortalis, ut ſupremum ei deferamus honorem:gentiles ſub imaginibus ligneis,vel lapideis,latitantes crediderunt divinitates, Chriſtus ſub ſpeciebus panis,& vini,corpus, & ſanguinem ſuum occultat:ut credentes ejus divinitatem,& humanitatem impiam gentilium reparemus fidem:*Meritò ſe pro ſuo homine depoſuit, pro imagine,& ſimilitudine ſua non aliena, ut quoniam homo non erubuerat lapides, & ligna;eadem conſtantia non confuſus de Chriſto, pro impudentia idololatria, ſatisfaceret Deo per impudentiam fidei.* Voluit Chriſtus pudorem pudore reparari,ut non erubeſceret, homo verum adorare Deum, cùm non erubuerit deferre cultum idolis: crederetque Chriſtum ſub ſpeciebus panis,& vini occultatum,poſtquam credidit occultatas ſub ſtatuis ligneis, vel lapideis divinitates: *ut pro impudentia idololatriæ ſatisfaceret Deo per impudentiam fidei.*

Tertull. Scorp. 5.

Tert. l. 4. adv. Marc. 21.

Quàm admirabilis Dei ſapientia, poſt diluvium permittens hominibus pecorum eſum,ut eos ab idololatria dimoveret! *Providens Deus homines in extremam dementiam lapſos, & omnia animalia pro diis habituros, permiſit illorum eſum,ut impietatem illam cohiberet: ſumma enim inſania eſt, colere,quod comeditur.* Verùm Dei cautelam inutilem reddidit hominum malitia, qui innata abutentes libertate, impudenter animalia quibus veſcebantur, tanquam ſuprema Numina venerati ſunt. Ut autem reparetur iniuria per abominandum illum cultum Deo facta, humanatur divinum Verbum,corpus,& ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis, & vini manducandum,& bibendum præbet homini, *ut pro impudentia idololatriæ ſatisfaceret Deo per impudentiam fidei.*

Theod. qu. 5. in Gen.

In Incarnatione ſuo docet nos Dei Filius exemplo, quod à nobis exoptat fieri in Euchariſtia: Etenim *abjectam humanæ naturæ ſocietatem non exhorruit*, ſe ſeque exinanivit, *non ad ignominiam divinitatis, ſed ad gloriam Dei Patris;* ut in quantum homo Patrem adorans reparet offenſam, quantum intulerunt Deo gentiles per idololatriam: Idipſum ferè intendit humanata Sapientia in inſtitutione Euchariſtię ſeſe occultans in Sacramento: *Ut homo per eamdem materiam cauſæ, ſatis Deo faciat, per quam offenderat*, reparet vanum idolorum cultum, per adorationem vero Deo exhibitam, & ſua fide ſatisfaciat Deo pro temeraria hęreticorum perverſitate.

L. Aug. in Ep. 102. D. Athan. Or. 2. adv. Arian.

Tert. l. de jejun. 3.

3. *Redde Chriſto fidem ſuam*, credendo verbis ejus, quibus carnem ſuam ſe daturum repromiſit, *Panis quem ego dedero pro ſalute mundi, caro mea eſt;* quam de facto nobis dat in Euchariſtię Sacramẽto;

L. de Car. Chr. 21. Tert. l. de Car. Chr. 13.

quod

quod non inſtituit Patriarcha, Propheta, vel quivis alius Sanctus, tùm veteris, tùm novi Teſtamenti; neque etiam Angelus, Archangelus, Cherubin, atque Seraphin, ſed ipſemet Chriſtus; *Cujus Sapientia falli nullatenus poteſt : cujus ſententia mutari nequit ; cujus eloquia veriſſima ſunt*.

Laur. Iuſt. de Euch.

Voluit Salvator ſacroſanctum inſtituere Sacramentum, ut ejus authoritas tãti myſterii fidem mentibus hominum faciliùs ingeneraret. Quędam ſunt religionis veritates, quas fides docet, & ratio demonſtrat: At Euchariſtiam non ratio, ſed fides dumtaxat attingit: & corpus, & ſanguinem Chriſti eſſe credimus in Sacramento, non ob experientiam ſenſuum; oculi enim nihil intuentur preter ſpecies ſacramentales; neque ob diſcurſum rationis; in illo namque myſterio plura ſunt miracula, quæ vires naturæ ſuperant; ſed ob infallibile Domini teſtimonium. *Credimus propter ſermonem divinum id eſſe, quod in divina menſa ſanctè conſecratur*; Duo ſunt, quæ nos ad credendum adſtringunt: unum, veritas Dei, qui nequit mentiri: aliud fides, quam in baptiſmo promiſimus: *Credamus quæſo cui credidimus, neſcit mendacium veritas*. Chriſtus verax nobis teſtamento donat ſuum corpus, & ſanguinem: *Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum; quandoquidem, qui author eſt muneris; ipſe etiam teſtis eſt veritatis dicens: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſangnis meus*. Nam ut bellè ad propoſitum ratiocinatur Tertullianus. *Hæc eſt veritatis integritas, & quæ ei debetur diſciplinæ plenitudo, & æqualitas timoris, & fidei obſequium, non immutare ſententiam, nec variare judicum*; Maximè teſtamenti, quod 1. perſpicuis verbis expreſſum eſt, ut omnibus hæredibus tollatur litigandi occaſio, litigandi autem occaſionem præſtitiſſet Chriſtus, ſi *contra illam ſuam ſimplicitatem pronuntiaſſet dubitativè*. Quod 2. Chriſtus inſtituit in fine vitæ; morientes autem omnem fallaciam vitare nituntur, & omnem ſermonum ambiguitatem; *At ego Deum malo decipere non poſſe, de fallacia ſolummodò infirmum, ne aliter documenta præmiſiſſe, quam rem diſpoſuiſſe videatur*. In quo 3. Sacramentum inſtituit, cujus natura clarè explanda erat: *Nec hic mendacium, aut infirmitas Deo competit: Mendacium, ſi aliud corpus, quàm quod erat demonſtravit; infirmitas, ſi id quod erat, demonſtrare non valuit*: In quo 4. de magna re agitur, ſcilicet de corpore, & ſanguine Domini. At Chriſtus *nudam, & abſolutam, & ſimplicem pronuntians carnem, omnes diſceptatores ejus ferit*.

Caſ. Art. Dialog. 3.

D. Gaud. Tract. 2. in Exord. Euchar.

L. de Spect. 30.

Tert. l. de Car. Ch. 23

Tert. l. de Reſp. 38.

Tert. l. de Car. Ch. 1.

Tert. l. de Car. Ch. 14

Calviniſtæ tamen teſtamentum Chriſti immutãt, ejuſque authoritatem deſpiciunt; in quo temeritatem, impietatem, & iniuſtitiam oſtentant. 1. Temeritatem, agendo cõtra voluntatem teſtatoris, ejuſque pervertendo ſermones. *Tamen teſtamentum hominis nemo ſpernit, aut ſuperordinat; exemplo enim humani teſtamenti permanentis divinum tuebatur*. Nunquam Chriſtus majori loquutus eſt claritate, conſentiunt Matthęus, Marcus, Lucas, & Paulus, quatuor ſeorſim abſque ulla additione, diminutione, & traſmutatione, hæc referunt verba; *Hoc eſt corpus meum*. Idipſum fatentur primates Miniſtri Non nego, ait Calvinus, Chriſtum clariſſimè locutum fuiſſe; Zuvinglius, nihil evidentiùs illius verbis exiſtimat; Beza cum Serveſerio diſputans, agnoſcit nihil eſſe in Scriptura clariùs. En Chriſti teſtamentum clarè conceptum, conſentiunt Apoſtoli, nec diſſentiunt Miniſtri, & tamen non obſtante perſpicuitate verborum Chriſti, Evangeliſtarum depoſitione, Miniſtrorum confeſſioue, Calviniſtæ adhùc teſtamenti adeò authentici audent immutare verba, nec Prophetæ maledictionem formidant: *Væ qui faciunt dulce amarum, & tenebras lucem; iſtos ſcilicet notat, qui nec vocabula iſta in luce proprietatum ſuarum conſervant*. Hæc quatuor verba, *Hoc eſt corpus meum*, quatuordecim dumtaxat continent litteras, & ducentas explanationes à Calviniſtis confictas refert Claudius de Xaintes. Quis non agnoſcat temeritatem *ipſam quoque in ſuas hæreſes multiplicatam varietatem ſectarum ad invicem repugnuntium?*

Tert. lib. 5. adv. Mar. 4.

Vit Menio ad Luther. Vvephain Expoſit. Art. 18.

Tert. l. de Car. Ch. 14.

Calviniſtarum temeritati accedit 2. impietas, qua Apoſtolorum auctoritati ſeſe opponunt; propriam doctrinam evertunt, Chriſto contradicunt. Apoſtolis ſeſe opponentes hæreſim ſapiunt. *Unde extranei, & inimici Apoſtolorum hæretici, niſi ex diverſitate doctrinæ, quam unuſquiſque de ſuo arbitrio, aut protulit, aut recepit?* Scripturam ſacram ſine additione, diminutione, & immutatione intelligendam, optimè docent Calviniſtæ; quod ante illos docuerũt Apoſtoli. *Etenim quid de proprio intulimus, ut aliquid contrarium ei, quod eſſet in Scripturis deprehenſum, detractioni, vel adiectione, vel tranſmutatione remediaremus?* Calviniſtæ tamen Apoſtolorum exem-

Tert. l. de præſ. hær. 3.

Aſt. 5. Cõ. Tert. ibid.

exemplum perverſè imitantes contra propriam fidei confeſſionem, Scripturam ſacram pro libito minuunt, augent, immutant: nec attendunt, quod *magis religioſum eſt, veritatem de ſua auctoritate ſimpliciter defendi, quam ſenſus divinæ propoſitionis expoſtulat*. Tandem Chriſto contradicunt, qui *acceptum panem, & diſtributum diſcipulis corpus illum ſuum fecit; Hoc eſt corpus meum dicendo*. Ut autem animadvertit Alger poſt Tertullianum, cujus verba jam allata ſunt: *dum Chriſtus dixit, Hoc eſt corpus meum, hic eſt calix ſanguinis mei, proprio ore omnes hæreticos interfecit*; palamque demonſtrant Calviniſtarum injuſtitiam, qui legitimam hæreditatem teſtamento authentico datam nobis eripere nituntur.

Tert. l. de Reſ. 30.

Tertul l. 4. adv. Mar. 41.

Lib. 2. de Sacr. Do. Corp.

Nullus rationabiliter, & juſtè proprio debet ſpoliari bono, niſi ille, qui id exequi molitur validiores afferat titulos iis quibus alter jus ſuum tuetur: Eccleſia, & præſumpta religio de realitate Euchariſtiæ litigant. Eccleſia jus ſuum tribus præſertim fulcris firmat: 1. Teſtamentum Chriſti producit; qui ſuum eis donat corpus: *Accipite, & manducate: hoc eſt corpus meum*. 2. Succeſſionem prodit à tempore Apoſtolorum non interruptam. *Habeo origines firmas ab ipſis auctoribus quorum fuit res: ego ſum hæres Apoſtolorum, ſicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fide commiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo*. 3. Poſſeſſione inſpoliata, pluſquam mille, & ſexcentis annis continuata gloriatur: *Mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo*. Calviniſtæ poſſeſſionem conteſtari nequeunt, cùm ſectam ſuam de novo ſuſcitatam fateantur: & ſi eos interrogemus, *Qui eſtis vos? unde? & quando veniſtis?* Reſpōdebunt ſi verum dicere velint. Nos ſumus, vel lanifices, ut Petrus Clericus, ſociique ejus, vel Monachi apoſtatæ, ut Lutherus, & aſſeclæ; vel Eccleſiaſtici ab Eccleſia exorti, & in hæreſim lapſi, ut Calvinus, qui fuit Canonicus Noviodunenſis. Quoſnam verò titulos proferunt? Titulos haud acceptabiles, quoſdam videlicet Scripturæ textus, aut falsò allatos, aut perperam explanatos. *Alius manu Scripturas, alius ſenſus expoſitione intervertit*: Nunquam Calviniſtæ ullum Scripturæ afferent locum, in quo Chriſtus dicat, Hoc non eſt corpus meum. At quando venerunt Calviniſtæ? à centum quadraginta annis. Etenim ante Lutherum, & Calvinum nulla fuit Lutheranorum, & Calviniſtarum ſocietas: quos ſatis ſuperque injuſtos, temerarios, & impios demonſtravimus. Injuſtos, volentes eripere bona Eccleſiæ hæreditario jure poſſeſſa: temerarios, immutantes verba Teſtamenti Dominici: impios, denegantes credulitatem Deo infallibili, et veraci. In cunctis artibus, & diſciplinis credendum eſt auctoribus, & magiſtris, ſubmiſſæque ſuſcipienda principia ab eis ſtabilita. Apud Mathematicos elementa Euclidis tanquā oracula honori habentur: apud Medicos Aphoriſmi Hippocratis infallibiles exiſtimantur; Judices, quas ferunt ſententias Principum, & Imperatorum legibus fulciunt, Philoſophi cunctas ferè quæſtiones Ariſtotelis auctoritate reſolvunt; & dum Chriſtus in ſuo Evangelio loquitur, Calviniſtæ de ejus veritate dubitant, Secretariorum ejus nempè Evangeliſtarum teſtimonium recuſant, & myſteriis ab ipſo Domino propoſitis fidem denegant: *Quanta vis eſt perverſitatis ad fidem labefactandam, vel in toto non recipiendam, ut ex his eam impugnet, ex quibus conſtat*. Tantam perverſitatem meritò obplorat Salvianus: *O miſeria! ò perverſitas! Creditur homini ab homine, & non creditur Deo*. Creditur homini mendaci, & erroribus obnoxio, & non creditur Deo, qui neque mentiri, neque falli, neque decipere poteſt: *Quis ergo diſcendi magis affinis, quàm præſumendi, & credendi diligentior, quàm contendendi; & divinæ potiùs ſapientiæ religioſus, quam ſuæ libidinoſus?* Non Calviniſta, qui de ſe temerariè præſumit, qui curiosè diſputando non credit qui ſapientiam ſuam divinæ ſapientiæ præponit, & religionis myſteria deſtruere contendit. Catholici in Deum religioſi, Dei ſapientiam omnibus ſcientiis anteponunt: *Modeſtia fidei*, pro Calviniſtarum perverſitate Deo ſatisfaciunt, ſubmiſsè credentes ſacramentum, quod illi inſolenter negant. *Talia, tantaque documenta, quorum magnitudo penes nationes quidem detrectatio fidei eſt, penes nos verò ratio, & ſtructio*. Etenim Euchariſtiæ myſterium fidelium fidem firmat ſumentium, *fomenta fidei de Scripturarum interiectione*, dum Calviniſtæ realitatem Euchariſtiæ negantes cæcitate mulctantur.

Matth 26. Marc. 14. Luc 22. 1. Cor. 11.

Tert. l. de Præſc. hæ. 28.

Tertull. Confeſſ. Calviniſt.

Tertull.

Tertull.

Tertull. l. de Bapt. 1.

Lib. 2. de Eccl.

Tert. l. de Reſ. 12.

Tert. l. de Or. 1.

Tert. l de Pat. 3.

Tert. l. 2. ad Ux. 6.

Horum perverſitas, & cæcitas optimè denotatur per eos, qui ad convivium Evāgelicum vocati, *invitantes acceperunt, Prophetas legerunt, cœnam repudiaverunt; Chriſtum occiderunt; & tunc nobis cœnam neſcientes paraverunt*. Nonne his verbis D. Auguſtinus fideliter pungit Calviniſtas,

D. Auguſ. ſer 15. de Verb. Do.

qui

qui *invitantes acceperunt*, Apoſtolos ſcilicet, qui eos ad Euchariſticam menſã invitaverunt; *Prophetas legerunt*, nimirùm Evangeliſtas converſationis Dominicæ, comites, & teſtes, Chriſti ſecretarios, qui unanimi conſenſu ipſius referunt verba? *Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum*. Tam clarè aſſeveratam in Evangelio Euchariſticam *cœnam repudiaverunt* Calviniſtæ, reddenteſque mala pro bonis, *Chriſtum occiderunt* in ſimplicium cordibus, quarùm fidem perverterunt; *proinde hæreſes ad languorem, & interitum fidei productas*: Tandem Calviniſtæ poſt repudiatam impiè Sacramẽti veritatem, *cœnam neſcientes paraverunt*: nam cæcorum inſtar, qui quo incedendum eſt iter ignorant, phantaſticam finxerunt cœnam, depicto Heliogabali convivio perſimilem: quapropter Hẽricus Tertius Galliarum Rex non illepidè eos repræſentat, velut veſpertiliones in meridie errantes, & titubãtes cum hoc lemmate; *Non cognoverunt lucem præſentem*. Calviniſtarum impia, & pertinax perverſitas duplici plectitur cæcitate, de qua loquitur Tertullianus: *Sed cæcitatis duæ ſpecies facilè concurrunt, ut qui non vident, quæ ſunt, & videre videantur, quæ non ſunt*. Nam in Euchariſtia realem Chriſti non vident præſentiã tot fundamentis ſolidatam, & cœnam phantaſticam in ſola imaginatione exiſtẽtem aſſeverant. Idem eis accidit, quod Ægyptiis, qui denſiſſimis noctis obvolvebantur tenebris, dum Iſraelitæ ſplendidis diei fruebantur luminibus: & ſicut crux Chriſti morientis obtenebravit incredulos, & irradiavit fideles; *Decuit enim ſplendorem crucis obcæcare infideles, & illuminare credentes*; ſic Calviniſtæ Sacramenti negantes veritatem obcæcantur; fideles verò Chriſtiani illuminantur: *Illi de crucifixo tenebrati ſunt, nos manducando, & bibendo crucifixum illuminamur*: Fide erudiente, & illuſtrante. *Diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione, quam religione Solis*. Gentiles, & Chriſtiani lætabantur die Solis, ſed diverſa ratione: Illi quia Solem tanquam ſupremum Numen adorantes, die cultui ejus ſacrato, demonſtrabant lætitiam: iſti verò, quia gaudebant de reſurrectione Chriſti die Solis facta, & ob hanc rationem, ut animadvertit D. Chryſoſtomus, reſurrectio Salvatoris nuncupabatur in primitiva Eccleſia dies dominicus, dies regius, dies panis, dies lucis, dies dominicus, quia dominus propria virtute

Tert. l. de præſc. hær. 2.

Euch. in Numiſm. Apol. 10.

D. Chryſ. hom. 1. de Cruc. & Lat.

D. Aug. in Pſ. 38.

III. PARS

Tertull. Apol. 16.

Hom. 5. de Reſ.

ſuſcitatus eſt; dies regius, quia glorioſè de morte triumphavit: dies panis, quia in eo fideles ſacra reficiebantur Synaxi: dies lucis, quia ad ſacram accedentes menſam illuminabantur; *Jam nos in luce ſumus: tenemus corpus Chriſti, tenemus ſanguinem Chriſti*. Chriſtiane, ſi dignè divinum illum manducas panem, *implebit Dominus ſplendoribus animam tuam*: ſplendoribus dimanantibus 1. à fide ſacramenti: 2. à charitate, & gratia, quæ eſt effectus Sacramenti: 3. à carne luminoſa Chriſti, quæ eſt res Sacramenti.

D. Aug in Pſ. 19. Iſ. 58.

1. Cæcus de quo loquitur Evangeliſta, credens Dei Filium in remunerationem fidei, viſum corporis ſuſcepit; Chriſtus etenim, *qui ab omnibus cognoſci voluit, fidem hominis etſi meliùs occulatam, etſi veri luminis compotem, exteriore quoque viſione donavit, ut & nos regulam ſimulque mercedem fidei diſceremus*. Regula fidei eſt credere, quod non videtur, merces fidei eſt cognoſcere, quod creditũ eſt. *Sed qui credit, intelligit etiam altiùs aliquid*: iis etenim, qui in ſimplicitate cordis credunt, lucis ſuæ radios communicat Deus. *Si quis eſt parvulus, veniat ad me*: ubi Hugo Cardinalis: *Advocantur parvuli, ut ſapientes fiant*, ut conſtat ex fide Euchariſtiæ, quæ tantam largitur credentibus lucem, ut Patres Eccleſiæ fide hujus myſterii præcipua religionis myſteria propugnent, & hæreticorum errores impugnent. D. Chryſoſtomus ex veritate Euchariſtiæ confutat Valentinianos, & Marcionitas, qui veram Chriſto denegabant carnem. D. Irenæus ex Euchariſtia contra Saducæos probat carnis reſurrectionem, quibus ait: *Aut ſententiam mutent, aut abſtineant ab Euchariſtia*. Et aliorſum Chriſti infert divinitatẽ ex eo, quod ſubſtantiam panis, & vini in corpus, & ſanguinem ſuum potuit cõvertere. Divus Hilarius à ſacra menſa ad Trinitatẽ aſſurgit, & ex unione, quam habent fideles cum Chriſto media Euchariſtia, colligit unitatem eſſentiæ Filii cum Patre: Egmundus. Archiepiſcopus Cantuarienſis, de Trinitate cum hæreticis diſputaturus, nocte ante diſputationem, in ſomnis vidit columbam ſanctiſſimum Sacramentum ſibi offerentem, & die ſubſequenti, tanto ingenii acumine diſputavit, ut hæreticos proſtraverit. Idem accidit cæteris Eccleſiæ Patribus, qui ob Euchariſtiæ fidem tantis illuſtrati fuerũt ſplendoribus. Sanè *nihil ultra ſcire, omnia ſcire eſt*, Chriſtiane indubitanter ere-

Tert. lib 4 adv. Marc. 36.

Tert. l. 2. adv. Mar. 31.

1 reg. 9.

Hom. 313. in Ioan.

Cap. 12.

Lib. 8. de Trin.

Ebor. de ſec. comm. 10. 2.

Tert. l. de præſ. hær. 14.

Cc 4 de

de Sacramenti veritatem, *& fidei patrocinaturam, aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo qui perſpexeris, diſces*. Hujuſmodi cognitio erit merces præſertim credulitatis ſacramenti, *cujus intellectum fidem mereretur*; nam credentes Euchariſtiam erudit Chriſtus, tùm fidei illuminatione, cùm charitatis, & gratiæ ſplendore.

Tert. l. de Cor. mil. 4. Tert. l. 2. adv. Mar. 25.

2. *Ad Perſas ſi fortè deputabimur*; *licèt Solem non in linteo depictum adoramus, habentes ipſum in ſuo clypeo*. Per Solem in clypeo depictum paſſim Euchariſtiam intelligunt Neoterici; quæ eſt clypeus Eccleſiæ, quo ſeſe ab hæreticorum telis defendit. Quos adhùc aggreditur, & *Solis lancea* confodit, & quia *Sol ignis eſt*, Chriſtus in Euchariſtia illuſtrat, quos igne ſuæ charitatis accendit: Euchariſtiam comparat Guerricus Abbas currui Eliæ lucenti ſimul, & ardenti: Euchariſtia eſt currus lucidus ob notiones, quas largitur fidelium mentibus: eſt currus ardens ob ignes, quibus eorum accendit voluntates: & quod eſt prorſus ſtupendum, Euchariſtia erudit tùm per illuſtrationes, quas fides hujus myſterii effundit in intellectum, tùm per ardores, quibus charitas corda ſufflammat: *In Sacramento fide Deus adeſſe creditur, benedictione ſentitur*. Si cæco nato dicas Sol eſt, credet quia tu dicis, ſi autem illum Solis exponas ardoribus, calor quem ſentit meliùs eum Solis docet exiſtentiam: Credimus Euchariſtiem, quia ejus veritatem Dei verbum prædicat, & fides adhùs Sacramenti nos illuminat, at dum dignè accedentes ad Euchariſtiam unimur Chriſto, qui eſt *Sol unde fluunt radii amoris*, tunc flammæ, quæ ex ſacro illo ebulliunt igne myſterii oſtentant veritatem, ſuntque velut novi ſplendores, qui nos circumdant: *Poſteaquam comedimus panem in conſpectu Dei, meliora tunc ſentire, tunc loqui didicimus*. Columna nubis, & ignis, quæ ducebat Iſraelitas in ſolitudine, binum ex S. Zenone denotabat judicium. Aquæ unum, quod jam diluvio adimpletum eſt: ignis alterum in fine mundi adimplendum, tunc enim univerſa, quæ ſunt in mundo igne comburentur. Verùm meliùs ad propoſitum Laurentius Juſtinianus nubem illam Euchariſtię figuram exiſtimat, habetque velut duplicem faciem, obſcuram unam velut nubes, lucidam alteram, ut ignis: Vel potiùs, quia ignis Dei amorem, & nubes gratiæ ſignificat aquam ex Sacramento fluentem, & fideles illuminantem. Fuit aliàs in Judæa fons, *cujus aqua lucerna ardent*; & Divus Chryſoſtomus poſtquam dixit, quòd gratia Sacramenti *mentem igne reddit ſplendidiorem, auro clariorem animam facit*; confert Euchariſtiam cum fonte terrenum paradiſum irrigante, de quo lucis dimanant fluvii, *fons lucis, lucis fluvios emittens*. Et fortè de his aquis intelligendus eſt Regius Vates, ad fontes Iſrael nos mittens: *Guſtate, & videte, in Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſrael*. Iſrael, id eſt, videns Deum, aquæ gratiarum, quę ab Euchariſtia fluunt, ſunt fontes Iſrael, qui bibentibus Dei notitiam præſtant: Verùm hujuſmodi aquæ bibendæ ſunt antequam ſimus Iſrael, & agnoſcamus Deum. Adite Chriſtiani fontes illos luminoſos: accedite ad Chriſtum in Euchariſtia exiſtentem. *Accedite ad eum, & illuminamini, quia lux eſt*; & illuminat, tùm ſplendoribus gratiæ, & charitatis: tùm ſplendoribus, quos de carne ſua lucida producit.

Tertull. Apol. 61.

Tertull. l. de pud. 6 Tert. lib. de An. 8. Ser. 1. de Reſ.

Euſ. Caſ.

Idiot. de div. Am. S. 31. D. Cyrill. Alex. ſ. 3. de Ador. Ser. 3. de Exod.

I. de Caſt. Connub. c. 12.

Plin. l. 31. c. 2. Hom. 61. ad pop.

Pſ. 67.

D. Ambr. ſer. 18. in pſ. 118.

3. Aſſeverat Tertullianus, *à nullis magis intelligi Chriſtum, quàm ſæpè jejunis*; Etenim cibi, & potus abundantia vapores mittit ad cerebrum, qui mentis obſcurant lucem, & Dei impediunt notitiam, quod nequaquam de manna dici poteſt, quod abundè manducatum Dei afferebat cognitionem: *Manè ſaturabimini, ſcietiſque, quod ego Dominus Deus veſter*: Nonne Deus ſe manifeſtaverat Iſraelitis per tot miracula, quæ patraverat in Ægypto? nonne Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo religionis revelaverat myſteria, ut de his ſuos erudirent nepotes? Nonne Prophetę Judæos docuerant cultum: cur ex manducatione mannæ cognoſcent Deum, quaſi antea non cognoviſſent? Quia ſcilicet mãna Euchariſtiam ſignificabat, & ſimplex hujus myſterii figura majorem de Deo conferebat notitiam, quam neque patrata miracula, neque factæ Patriarchis revelationes, neque Prophetarum documenta. Et ideò manna nuncupatur panis Angelorum, *quia lumen divinum, quo cœlicolæ reficiuntur, erat incorporatum in manna*. Quod ſi figurę tantam de Deo largiebantur notitiam, quantò magis res figurata? Si manna Judęos illuſtravit, quales ſunt luces quas mutuantur Chriſtiani ab Euchariſtia, quæ eſt verus Angelorum panis, inſtituta de recuperandum deperditum per originalem culpam animę viſum *Ecce habes eſcam, habes etiam per eſcam viſus recuperationem, & Dei agnitionem quem per eſcam ignotum præceperaſti*; Ada-

L. de jejun. 8.

Cle. Alex. l. 1. pedag. Exod. 16.

Paul Burg. ap. Lorin.

Anaſ. Sin. l. 10. in Hexam.

Deb. 4.
Chryſip. l. de Laud. B. V.
Eccleſ. 15. L. de B. V. c. 12.
Cyr. Alex. l. 9. de Ado.

Adamus, peccando à ſua dignitate degeneraverat; beſtiis ſimilis effectus fuerat: ut bellua *fœnum, & bos comedet*. Quapropter Dei Filius, ut deperditum reddat honorem naſcitur in præſepio, ſuper fœnum recubit inter duo bruta. *Reconditur in præſepio ut qui currunt ad paleas, frumentum nanciſcantur, panemque manducent, alimentum vitæ, cœnam lucis*. Bethleem ubi naſcitur Chriſtus, domus panis interpretatur: altare ubi ſe producitur Chriſtus, domus panis, *panis vitæ, & intellectus*; & ut ait Richardus à ſancto Laurentio, *qui dat intellectum*: quia ſcilicet continet lumen ſubſtantiale Angelorum, & hominū iradiat mentes: *Deus: porro iis, qui circa ipſum, aut propè ipſum ſunt, ſua naturalis claritatis lumen impertitur, ut lumen ad objectum aliquod corpus appulſum, reſilitur, & ſuo ſplendore, quidquid objectum eſt, illuminat*: Quod ſi eos, qui vel circa, vel propè ipſum ſunt, Deus illuminat, quantò magis eos, qui ſumendo Euchariſtiam intra ſemetipſos recipiunt? Si flatus ex Chriſti ore exhalatus aſinum, & bovem ad ejus cognitionem adduxit: *Uterque agnovit, quia uterque ad unum præſepe epulaturus acceſſit*. Si Thomas ex Chriſti contactu *unum, & eumdem Dominum noſtrum cognovit cum carne*: ſi dilectus diſcipulus quieſcens ſupra pectus Domini, velut ſpongia ſacra fuit undequaque divinis notionibus imbutus; ſi Diſcipuli euntes in Emaus cognoverunt Dominum in fractione panis; id eſt in ſuſceptione corporis dominici, quod conſecrato pane dedit eis manducandum: *comederunt illum, & aperti ſunt oculi eorum, & exinde viderunt Deum*: Quantò magis, qui ſanctè accedunt ad panem intellectus, qui ut ait Honorius III. eſt *candor lucis æternæ*: quia ut vult Nicetas, *Divinus panis velùt cœleſtis carbo, divinæ gratiæ radios ſpargebat*. Diabolus etiam agnoſcens quàm ſit illuminatrix Euchariſtia; & ſciens aliunde, quod Judas quamvis indignè eam in cœna ſuſceperat timens, ne ab illo candore lucis illuminaretur, & carbone cœleſti ſuflammaretur hac de cauſa ait D. Cyrillus Alexandrinus feſtinat, & impellit, ut citò ſuam adimpleat proditionem. *Nam, & Iudam cùm poſt panem omnino ſeparaverit, tùm panem tùm benedictionis virtutem, timens ne ſcintillam in animo ejus accenderet, ac inde illuminaverit, & ad meliora retraxerit, magna præcipitem agit celeritate*.

Chryſol. Ser. 15.
D. Cyr. Alex. l. 12. in Ioan. 50.
Greg. Nyſ. Orat. 1. in Cant.
D. Aug. Ser. 140 de Temp.
Rupert. l. 6 in Ioan. Cap. cum oliv.
L. 9. in Io. 39.
D. Aug. ſer. 40. de tem.

Chriſtiani, deſideratis ne cognoſcere Deum? *Diſcite ubi Dominum quæratis? diſcite ubi Dominum habeatis: diſcite, ubi Dominum agnoſcatis*. Mortui eſtis per peccatum, & ſediſtis in tenebris, & in umbra mortis, reſurgendum eſt per pœnitentiam rogate Deum, ut vos illuminet: *Illuminare iis qui tenebris & in umbra mortis ſedent*. Amiſiſtis Deum per peccatum, recuperate eum per gratiam, cæcitas fuit velut ſequela abſentiæ Dei; luces & nationes erunt indicia præſentiæ Dei: idem vobis eveniet quod Apoſtolis non credentibus: *Quod tulerat infidelitas, reddidit hoſpitalitas*: eos illuminavit, quando corpus ſuum manducandum eis tradidit: *Fit ex ipſa ſumptione intellectus illuminatio*. Pœnitentia quæritur Deus, gratia habetur, & Euchariſtia cognoſcitur: *Tene hoſpitem, ſi vis agnoſcere Salvatorem*.

Luc. 1.
D. Aug.
Laur. Iuſt. l. de Perfe. manducat.
D. Aug.

Trinum invenio Chriſti habitaculum; uterum Virginis, perſæpè, & Sacramentum Hæc autem tria illuminat habitacula, 1. Humanatus Dei Filius in utero Virginis: *In ejus mente ſolem poſuit. Solem qui lucem divinæ cognitionis faceret*. Naſcens in præſepio, ſtabulum pecunium in thronum Cherubicum immutavit: *Thronus revera & hic erat Cherubicus: thronus regalis*. Poſitus in Sacramento, ſecum defert Solis ſplendorem. *In Sole poſuit tabernaculum*, ideſt, ut explicat Hugo Cardinalis, *in Sole poſuit corpus ſuum*: quod qui in ſacra menſa dignè ſuſcipiunt, illuſtrantur, quia *verbum eſt naturalis mentis motio, velut lux ipſius, & ſplendor*; quare cœleſtes mentibus infundit cogitationes; ut conſtat ex primis Chriſtianis, de quibus ſic fatur Tertullianus. *Oratio convivium dirimit Inde deſcenditur non in cavernas cæſionum, neque in claſſes diſcurſationum, nec in eruptione laſciviarum, ſed ad eamdem curam modeſtiæ, & pudicitiæ; ut qui non tàm cœnam cœnaverint, quàm diſciplinam* Utinam Chriſtiani hujuſce ætatis tanta fide, & devotione accederent ad Sacramentum: tanta modeſtia ſtarent antè altare, & tanta cura recederent à ſacra menſa, zelantes diſciplinam Chriſtianam, fugientes vitia, quæ obſcurant intellectum; cuſtodientes gratiam, quæ illuminat animam.

D. Bern. 1. de An.
Gregorius Thaumat.
Pſ. 18.
D. D. maſ. l. 1. de Fid. 18.
Apol. 39.

CONCIO TERTIA.

Lib. adv. Prax 3.

TErtullianus Spiritum ſanctum nuncupans *tertium gradum majeſtatis*, ſupponit tres eſſe in divinis majeſtatis gradus, ſeu potiùs tres perſonas divinas, & quavis tribus ſimul una, & eadem eſſentialis competat majeſtas, tamen ut quælibet per-

Digitized by Google

perſona ſeorſim ſumpta, eſt verè Deus, ita & majeſtas: quare non magis dubitandum de majeſtate Filii Dei, ac ejus divinitate. In illo autem trinam adinvenio majeſtatem: 1. dominam, & imperantem: 2. ſubſtantialem, & ſplendeſcentem: 3. venerandam, & adorabilem. Et quia *amor dignationis neſcius*, Dei Filius omnium amantium perfectiſſimus; omni ſe humilitate deiecit: *Chriſtus dilexit hominem, propter eum deſcendit; propter eum omni ſe humilitate deiecit*: In Incarnatione exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens, in Nativitate in præſepio inter duo bruta animantia naſcitur, in vita, & converſatione *Ille Dominus in humilitate, & ignobilitate inceſſit*; in morte inter duos ſceleroſos crucifixus eſt; tandem in Eucharıſtiæ Sacramento, majeſtas ejus, 1. imperans, & domina deijcitur: 2. ſubſtantialis, & ſplendens ſub velis tegitur: 3. admirabilis, & veneranda deſpicitur.

D. Bern. Ser 64. in Cant. — Tert. l. de Car. Chr. 4. — Tert. l. de Idol. 18.

I. PARS

Deus ſigna Majeſtatis ſuæ edidit, præſertim in creatione, & conſervatione mundi. In productione mundi *Deus molem iſtam cum omni inſtrumento elementorum, corporum, ſpirituum, verbo, quo juſſit; ratione, qua diſpoſuit; virtute, qua potuit, de nihilo expreſſit in ornamentum majeſtatis ſuæ*. Cunctæ creaturæ, quæ ſunt in mundo, enarrant majeſtatem divinæ potentiæ, qui eas de nihilo produxit; majeſtatem divinæ ſapientiæ, quæ adeò pulchrè diſpoſuit; majeſtatem divinæ bonitatis, quæ ſeſe ſuper eas effudit. 2. Creaturarum converſatio eſt adhùc *argumentum divinæ majeſtatis*. Creaturæ enim ita à Deo dependent; quòd niſi ab eo conſervarentur, redirent in nihilum de quo productæ ſunt: & ob hanc cauſam conſervatio dicitur continuata productio. Verùm ſi Deus in productione, & conſervatione creaturarum ſuam oſtentat majeſtatem; in Sacramento ſuam demonſtrat humilitatem, ubi majeſtas ejus imperans, & domina dependet; 1. in ſui productione à voluntate Sacerdotis, cujus imperio ſubſtratur: 2. in ſui conſervatione ab ſpeciebus, ſub quibus occultatur.

Tert. Apol. 18. — Tert. Apol. 17. — Tertul. lib. adv. Marc. 23.

1. In creaturarum productione ſuam oſtentativit Deus majeſtatem; etenim *ut famula juſſu, & imperio, & ſola vocabuli poteſtate univerſa proceſſerant*. Verùm ſi Deus ſuam manifeſtat majeſtatem imperiali voce cuncta producens, ſuam adhuc denotat humilitatem, dum in Sacramento à ſacerdote imperiali voce producitur Nihilum eſt in potentia obedientiali ad Dei imperium: non obſequium, ſed dominatio ad Deum pertinet. Quod probè ſciens *Auguſtinus imperii formator, ne Dominum quidem dici ſe volebat: & hoc enim Dei eſt cognomen*. O quam profunda Chriſti humilitas, qui titulum Domini deponens, & dependentiam ſuſcipiens, ſacerdotibus obſequitur imperio: *quaſi homo ſit Dei Deus*. Stetit olim Sol ad imperium Joſue, *obediente Domino voci hominis*: Hujus figuræ veritas adimpletur in Euchariſtiæ ſacramento, ubi Sol juſtitiæ, qui eſt *Rex Regum ob ſummitatem magnitudinis, & ſubjectionem cæterorum graduum*, obſequitur voci ſacerdotis: *quaſi homo ſit Dei Deus*. Mirandum ſanè, quòd rex ſiderum ſiſtat ſuum motum, ut Joſue præſtet obſequium: ſed ſtupendum magis quod Rex regum, & Dominus dominantium perſæpè criminoſo obtemperet ſacerdoti; Joſue erat dominico nomine honoratus, victoriis coronatus, & tanta virtute præditus, ut eum *parem Solis* exiſtimet Tertullianus: at ſacerdos ſceleroſus eſt ſacro illo charactere indignus, vitiis dehoneſtatus, cujus Miſſa eſt culpa, ſacrificium ſacrilegium.

Tert. l. de Reſ. 3. — Tert. l. de 35. — D. Thom. Opuſc. 58. Tert. lib. 1. adv. Marc. — Lib. de Idol.

At cur ita obſequitur Dominus? *Suſcepit in ſe obedientiam, ut nobis eam transfunderet*; & ſuo exemplo nos obediendum Deo ſtimularet, quo nihil juſtiùs: *Nihil enim tàm expedit animæ quàm obedire, & ſi expedit animæ obedire in ſervo Domino ſuo: in filio, ut obediat Patri; quantò magis in homine, ut obediat Deo?* quia eſt ejus Pater, & ſupremus Dominus, ſumma pollens auctoritate? *Nec pluribus de obſequii exhibitione debita à nobis Domino, Deo. Satis enim agnitio Dei, quid ſibi incumbat, intelligit*. Ratio & fides, quæ divinæ dominationis dant notitiam, nos etiam de debito obſequio erudiunt. Ad quod adhuc nos allicit obſequentis Chriſti exemplum; *Nulla tibi obedientia videbitur gravis, vel importabilis, ſi Chriſti exemplum perfectè æmularis*. Chriſti autem obedientia tribus præſertim commendatur: 1. Voluntate: 2. promptitudine. 3. ſubjectione. 1. Voluntate, quia non eſt coacta, ſed libera. 2. Promptitudine, ſtatim namque, ac ſacerdos protulit verba conſecrationis, fit præſens in ſacramento. 3. Subiectione, quia obſequitur non ſolùm probo, ſed etiam improbo ſacerdoti. Obedientia noſtra, ut Chriſti æmuletur obſequium, debet eſſe libera, & voluntaria, quia obla-

D. Ambr. in Pſ. 61. D. Aug. Con. 2. in Pſ. 70. Tert. l. de Pat. 4. — Richardi Vict. de diff. ſacrif. Ambr. & David.

Digitized by Google

oblatio obſequii in voluntate ſita eſt ; 2. Prompta, quia *fidelis obedientia neſcit moras*. 3. Submiſſa, attendens ad imperantis auctoritatem, non ad ejus qualitatem, an ſit origine illuſtris, ingenio pollens, virtute commendabilis necne. *Siquidem artificium promerendi obſequium eſt ; obſequii verò diſciplina morigera ſubjectio eſt*. Si quis non liberè, ſed coactè ; non promptè ſed tardè ; non ſubmiſſe, ſed cum ſuperioris contemptu obſequitur. *Iſta non competunt vero obſequio in verum Deum*, nec Chriſti imitantur dejectionem, qui in ſui conſervatione ab ſpeciebus ſacramentalibus dependet.

Tert. l. de Orat. 9. D. Bern. Ser. de SS. Pet. & Pau. Tert. l. de Pat. 4. Tert. l. de Spect. 1.

2. *Deus propter hominem in hac pauperrima elementa, de tertio cęlo deſcendere laboravit*. Apoſtolus ſacramenta legis Moſaicæ *egena, & vacua elementa nuncupat*, quia ſcilicet ex opere operato non conferebãt gratiam. Verùm ſpecies ſacramentales ſunt non tantùm elementa egena, ſed adhuc pauperrima. Sacramenta legis Moſaicæ erant ſigna ſenſibilia, in quibus erat ſubſtantia rerum cum ſuis accidentibus, & ita erant quidem elementa vacua gratia, quam non conferebant, ſed non vacua ſubſtantia, quam continebant : At ſpecies ſacramentales ſunt elementa pauperrima, quia ſunt vacuæ ſubſtantia : ſuntque mera accidentia abſque ulla ſubſtantia exiſtentia, à quibus tamen Chriſtus in ſuo eſſe Sacramentali dependet : *Sed ille quidem nec reprobavit panem, quo ipſum corpus ſuum repræſentat* : deſtructa namque ſubſtantia panis, & vini, corpus illius ſub accidentibus fit præſens, & repræſentatur.

Ter. lib. 1. adv. Mar. 14.

Tert. ibid.

Hoc eſt diſcrimen inter alia Sacramenta legis gratiæ, & Euchariſtiam, quòd alia Sacramenta conſiſtunt in uſu, nec ullum habent eſſe permanens ; Tota eſſentia, verbi gratia, baptiſmi ſita eſt in ablutione facta cum pręſcripta forma verborum : at Euchariſtia habet eſſe permanens, & poſt factam conſecrationem corpus Chriſti exiſtit in hoſtia conſecrata quamdiu remanet ſpecies ſacramentales, à quibus in ſuo eſſe ſacramentali dependet quibus *ipſum corpus ſuum repræſentat*. Et ratio eſt, quia cùm homo pro quo inſtituta ſunt ſacramenta, ſit compoſitus ex corpore viſibili, & ſenſibili, & anima ſpirituali, & inviſibili, natura ſacramentorum reſpondet naturæ hominis, in quibus debet eſſe aliquid ſpirituale, & inviſibile, conveniens animæ ſpirituali, & inviſibili, aliquid ſenſibile, & viſibile, quod ſit corpori proportionatum : ideò Euchariſtia conſtitui debuit ex duabus partibus ; una ſenſibili, altera inſenſibili. Corpus Chriſti eſt inſenſibile, quia caret ſitu, & exiſtit ad modum ſpiritus ; ſpecies ſacramentales ſunt ſenſibiles, quibus deſtructis deſtruitur Sacramentum, & à quibus dependet corpus Chriſti in ſuo eſſe ſacramentali. *Etiam in ſacramentis propriis egens mendicitatibus Creatoris*. Triplici de cauſa accidentia mendicitates nuncupantur: 1. quia ſunt minimæ entitates, & ut loquũtur Philoſophi *entis entia*: nimirum entia ſubſtantiæ, quę eſt multò nobilior accidentibus ; 2. quia cum de ratione accidentis ſit ineſſe, ſicut de ratione ſubſtantiæ per ſe exiſtere, naturaliter mendicat ſubſtantiam, cui inhæreat, neque exiſtere valeat abſque fulcro ſubſtantiæ, cujus longè diverſa eſt rttio, nam exiſtere poteſt abſque accidente, quod *adeſt, & abeſt ſine ſubjecti corruptione* : 3. quia licèt ſupernaturaliter exiſtant in ſacramento abſque fulcro ſubſtantiæ, mendicant tamen Dei potentiam ad ſui ſuſtentationem: Chriſtus tamen eſt *etiam in ſacramentis propriis egens mendicitatibus*: nimirum his mendicitatibus, quæ in ordine naturali indigent fulcro ſubſtantiæ, ut exiſtere valeant, quæ in ordine ſupernaturali indigent divinæ potentiæ ſuſtentaculo, ut poſſint conſervari. His mendicitatibus indiget Chriſtus in Sacramento, in quo tandiu eſt præſens quandiu exiſtunt ſpecies ſacramentales, quibus non exiſtentibus ceſſat ſacramentalis Chriſti præſentia. *Etiam in Sacramentis propriis egens mendicitatibus Creatoris*.

Tert.

Res mira ! Ille qui non indiget neque Angelorum obſequio, neque hominum ſervitute : *Non indiget noſtra ſervitute, nos indigemus ejus domino* : Ille, qui idcircò Dominus eſt, quia nullius eſt egens creaturæ : *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* : Ille, qui in ęternitate eſt independens, à Patre, à quo generatur, in Euchariſtia accidentibus eget, & ab ſpeciebus ſacramentalibus in ſuo eſſe ſacramentali depẽdet, *Etiam in Sacramentis propriis egens mendicitatibus Creatoris*. Hæc Chriſti humilitas, & dependentia damnat hominum inſolentiã, qui à Deo indepedentes eſſe volunt. Dependentia ita eſt propria hominis, ut neque eſſe, neque conſervari poſſit abſque dependentia. Non eſſe, quia dependentia identificatur realiter, cùm ejus eſſentia, eſtque ab ea inſeparabilis :

D. Aug. in Pſ. 15.

Non

Digitized by Google

Non conſervari, quia non ſubſiſtit, niſi quia Deus eum ſua potentia conſervat. Cujuſvis conditionis ſit homo, dependens eſt & Deus ſua abſoluta potentia nequit eum à dependentia eximere.

Sen. l. 2. de Benef. 20.

Servus non habet negandi poteſtatem. At proh dolor! homo neceſſariò, & eſſentialiter dependens, ſuam temerariem negat dependentiam, dixitque inſolenter apud Prophetam; *Ego memetipſum feci.* Impiam

Tert. l. de Pat. 15.

hanc vocem protulit Lucifer, quem in perſona regis loquentem inducit Ezechiel. Impietatem ejus imitantur, qui *impatientes Dei vivunt*; quia ab illo dependere nolunt, neque in proſperis, neque in adverſis. Non in proſperis; quia fortunæ, & naturæ bona à Deo accepta non recognoſcunt, neque ullum unquam gratitudinis præſtant monumentum. Non in adverſis, quæ ægre ferunt, & ex eis Deum blaſphemandi anſam ſumunt. Cæterùm *impatientia in hujuſmodi fidem prævaricatur*, & oſtendit inſolentes ejuſmodi qui à

Tert. l. de Pat. 15.

Deo independentes fieri volunt, non eſſe Chriſtianos, neque fideles; ſi etenim haberent fidem, ſe dependentes à Deo cognoſcerent, & collata à Deo naturæ, vel fortunæ dona non arroganter oſtentarent ſed Chriſti æmularentur humilitatem, qui dependet à ſpeciebus ſacramentalibus, & acceptum à Patre ſplendorem ſub velis Sacramenti occultat.

IIIPARS

Tert. l. adv Prax. 24. Hebr. 11.

Dei Filius nuncupatur à Tertulliano, tùm *Dei radius*, tùm *repræſentator Patris*. Idipſum docet Apoſtolus, à quo vocitatur *ſplendor Patris*, & *figura ſubſtantiæ ejus*. 1. Eſt ſplendor gloriæ, quia à Patre procedit, ut radius à Sole, & ſicut radius eſt ſplendor Solis, ità Filius eſt ſplendor Patris. 2. Figura ſubſtantiæ, & repræſentator Patris, quia eſt ejus imago & notitia genita, cujus proprium eſt repræſentare principium, à quo producitur; & ita Filius in ſinu Patris eſt majeſtas ſplendeſcens, & ſubſtantialis, paternos characteres deferens. Verùm ſi illum in altari conſideremus, præ ſtupore dicemus:

Tert l adv Car, Ch. 17.

Ergo Dei Filius in tantum humilitatis exhauſtus? Nam in Sacramento, 1. majeſtatem ſuam ſplendeſcentem ſub ſpeciebus obnubilat: 2. majeſtatem ſuam ſubſtantialem characteres paternos præ ſe ferentem ſub figura accidentali occultat.

Tert. l adv Prax. 24.

1 *Secundùm hæc enim, vicarium ſe Patris oſtenderat, per quem Pater, & videretur in factis, & audiretur in verbis, & cognoſceretur in Filio, verba, & facta Patris adminiſtrante*. Chriſtus converſans cùm

nu-

hominibus patravit miracula, quibus ſe verum demonſtravit Deum. Nam, ut ait D. Ambroſius, *dominicæ carnis actus divinitatis exemplum*, at in Euchariſtia nihil operatur, quod ejus oſtentet divinitatem.

In c. 4. Luc.

Si unquam dictùm eſt ei: *Verè tu es Deus abſconditus*; maximè in Sacramento. Hebræa lectio habet: *Deus abſcondens ſe*, quia ibi ſuum occultat ſplendorem.

Eſa. 45. Abac.

Splendor ejus, ut luxerit, cornua in manibus ejus. Septuaginta vertunt in plurali. *Splendores in manibus ejus*. In Chriſto namque duplices ſunt ſplendores: alii ei competunt in quantum eſt Deus, alii in quantum homo. Illos accepit in ſinu Patris; iſtos verò in ſinu ſepulchri; quando reſurrexit, corpus ejus fuit immortalitate, & gloria donatum. In Sacramento autem occultat ſplendores, tùm divinos, tùm humanos; & ut loquitur Job, *in manibus ſuis abſcondit lucem*, quam occultavit in Eucheriſtia in die cœnæ portans ſe ſuis manibus, *Ipſe ſe portabat quodammodo cùm diceret, Hoc eſt corpus meum.*

Cap. 36.

D. Aug. in Pſ. 33.

Chriſtus duobus in locis exiſtit, in cœlo, & in Sacramento, Exiſtens in cœlo *in Sole poſuit tabernaculum ſuum*: quia, Beatis gloriæ ſuæ manifeſtat ſplendorem at in Sacramento *poſuit tenebras latibulum ſuum*.

Pſ. 18.

In Incarnatione in utero Mariæ majeſtatem ſuam occultavit Verbum divinum, & ob hanc cauſam exultavit Joannes in ſinu Elizabeth, *ad quòd ſenſiſſet majeſtatem Filii Dei in Virginis utero deliteſcentem*. In altari quoque eam occultat; non ſecùs, ac in utero Matris. *Iacet panis in ſacra menſa, tanquam in utero Virginis*: quare qui dignè ad ſacram menſam accedunt, luminibus ſatiantur, ſed abſconditis.

Iſido. Clari Orat. 5. in Luc.

De abſconditis tuis ſaturatus eſt venter. non dicit de abſcondito in ſingulari, ſed de abſconditis in plurali, quia ſaturantur de abſconditis ſplendoribus, tantùm divinis, tùm humanis: In Incarnatione Dei Filius erat tantùm ex parte abſconditus, quia etſi ejus non appareret divinitas, apparebat tamen humanitas: at in Euchariſtia eſt totaliter abſconditus, quia neque divinitas, neque humanitas apparet. *In cruce latebat ſola Deitas, hic latet, & humanitas*: quia neque Divinitatis majeſtatem, neque humanitatis manifeſtat gloriam, ſed utriuſque ſplendorem ſub velis obnubilat.

D. Damaſ. Ep ad Zac cap. 6. Pſ. 16.

D. Thom.

Tria ſunt in Euchariſtiæ myſterio: 1. Sacramentum, 2. res Sacramenti; 3.

effe-

Digitized by Google

effectus Sacramenti. Sacramentum ſunt ſpecies ſacramentales: res Sacramenti eſt corpus Chriſti unitum Verbo divino, 1. effectus ſacramenti eſt gratia ſanctificans, cujus augmentum confert dignè accedentibus. Gratia non videtur, quia eſt ſpiritualis, Divinitas & humanitas Chriſti non videntur, quia eſt, ut vult Paſchaſius, Theſaurus abſconditus. *Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro: qui nec ager, videlicèt corpus Chriſti ſine theſauro, id eſt, divinitate; nec theſaurus divinitatis emitur ſine agro carnis: qui theſaurus abſcondi dicitur, quia in hoc myſterio ab aſpectu oculorum, ne caro videatur, ſubtrahitur.* 3. Solum Sacramentum videtur: quapropter in altari Chriſtus eſt *veſtitu incultus, vultu denique, & aſpectu inglorius:* quia videntur duntaxat ſpecies ſacramentales, quibus majeſtas ejus ſplendeſcens velatur, & formæ accidentales quibus occultatur majeſtas ejus ſubſtãtialis, paternos characteres præ ſe ferens.

L. de Cor. & Sang. Dom. c. 17. Matth. 13.

Tert. l. de Idol. 18.

2. *Deus, & quidem ſublimior tanta humilitate faſtigium majeſtatis ſuæ ſtravit;* ut figuram ſubſtantiæ occultare voluerit ſub forma accidentali panis. In entibus creatis nihil eſt adeò dependens, & ſubordinatum, ac panis, quia ad hominis ordinatur nutritionem, neque niſi ob hunc finem ſubſtit, & ſuum eſſe amittere debet ut hominis conſervet vitam. Et hęc eſt ratio, cur Chriſtus in Sacramento figuram ſubſtantiæ paternæ abſcondit ſub figura accidentali panis, ſcilicet, ut poſſit eſſe alimentum hominis: *declinavit ad eum, ut veſceretur;* ut homo valeat corpus Dominicum manducare, & bibere ſanguinem. *Hæc eſt exinanitio facta ad uſum noſtrum, ut poſſimus capere eum,* in quo ejus humilitas mirè commendatur. *Unde commendavit corpus, & ſanguinem ſuum de humilitate ſua: niſi enim eſſet humilis, non manducaretur, nec biberetur.*

Tert. lib. 2. adv. Mar. 16.

Epiſt. 11. Dion. Alex. ep. ad Pau. Samoſat.

D. Aug. in Pſ. 33.

Tert. l. de Pat. 3.

Verùm Chriſtus donando nobis corpus ſuum manducandum ſub figura panis, *contumelioſus inſuper ſibi eſt:* quia inde ſumunt anſam Calviniſtæ negandi realitatem corporis Chriſti in Euchariſtia docentes, eum duntaxat dediſſe figuram ſub forma panis. *Nihil adeò eſt, quòd obduret mentes hominum, quàm ſimplicitas divinorum operum, quæ in actu videtur, & magnificentia, quæ in effectu repromittitur.* Calviniſtæ nihil intuentes in altari præter ſpecies ſacramentales negant, corpus Chriſti verè, & realitèr eſſe in Sacramento; ſed tantùm in figura, & repræſentatione. Nec mirùm, nam *ſi animum præoccupaverit alicujus erroris opinio, quidquid aliter aſſerverit Scriptura figurarum homines arbitrantur.* Sic Manichæi iſtud Joannis: *Verbum caro factum eſt,* de imaginaria carne intelligebant; ſic Ariani hæc verba: *Hic eſt Filius meus dilectus,* explanabant: hic ſignificat filium meum dilectum. Sic Calvinus hæc Chriſti verba, *Hoc eſt corpus meum* expendit; hoc eſt figura corporis mei; cui dicendum eſt idipſum, quod Praxeæ Tertullianus; *Adverſus definitivam Evangelii ſententiam niteris,* quæ tanta claritate pronuntiata eſt: *Age jam quod ipſius Solis radiis putes ſcriptum, ita claret.* Aut negare debet Calvinus Evangelii veritatem, aut fateri Sacramenti veritatem. *Aut nega ſcripta, aut quis es, aut non putes accipienda, quemadmodum ſcripta ſunt? Maximè quæ non in allegoriis, & parabolis, ſed in definitionibus, & certis, & ſimplicibus habent ſenſum.* Sicut contradicere definitionibus fidei perſpicuè in Scriptura contentis impietatis eſt ſignum, ita eis aſſentiri eſt pietatis indicium. *Magis religioſum eſt veritatem de ſuæ auctoritate ſimplicitatis defendi, quam ſenſus divinæ propoſitionis expoſtulat.* Et ut ad hypotheſim deſcendam, niſi hæc propoſitio, *Hoc eſt corpus meum,* intelligatur propriè, & non figuratè; Chriſtus *erit auctor erroris, & prævaricator veritatis:* Quia ſuppoſito, quod Catholici credẽtes realitatẽ corporis Domini in Euchariſtia errent, nonnè ipſe eſt auctor erroris illorum, dicendo affirmativè: Hoc eſt corpus meum? At *neque perverſitas, neque fallacia Deo congruit.* Impie Calvine, *tu porrò eum mendacem efficis, & fallacem, & deceptorem fidei hujus.* Nam qui non ſtat promiſſis, neque dat id, quod pollicitus eſt, fallax, & deceptor eſt: Atqui ſecundum Calvinum Chriſtus non ſtat promiſſis, neq; dat quod pollicitus eſt: ergo ſecundum Calvinum Chriſtus fallax, & deceptor eſt. Major conſtat. Probatur minor, Chriſtus pollicitus eſt ſe verè daturum ſuam carnem; *Panis quem ego dedero pro ſalute mundi, caro mea eſt.* At ſecundùm Calvinum Chriſtus non dat ſuam carnem, ſed duntaxat figurã ejus. Ergo non dat, quod pollicitus eſt, & conſequẽter eſt fallax, & deceptor. Abſit ut tale feramus de Deo veraci judiciũ. *Quamquam habeamus ipſum Deum idoneum pollicitatorem, & fidelem ſponſorem.* Fecit quod promiſit; promiſerat daturum verè ſuam carnem, ergo verè ſuam dedit

Tert. l. de Bapt. 2.

D. Aug. l. 3 de Doct. Chr. 10. Cap. 2.

Lib. adv. Prax. 25.

Tert. l. de Reſ. 47.

Tert. l. de Prax. 13.

Tert. l. de An. 30.

Ter. lib. 4. adv. Mar. 34.

Ter. l. adv. Prax. 31. Tert.

Tert. l. de Car. Ch. 13.

Tert. l. 2 Iud. 11.

car-

carnem. Chriſti caro cruci affixa eſt pro ſalute mundi; Atqui habemus in Euchariſtia id, quod pro nobis crucifixum eſt; ergo habemus in Euchariſtia carnem

Tert. lib 4 adv. Marc 31.

Chriſti; *Aut ſi propterea corpus ſibi finxit, quia corporis carebat veritate: Ergo panem debuit tradere pro nobis*. Inde concludit contra Marcionem Tertullianus; *Faciebat ad vanitatem Marcionis, ut panis crucifigeretur*. Hæc concluſio rectè colligitur contrà Calvinum.

At ne ullus ſuperſit dubitandi locus, oſtendendum eſt, quando Scriptura, vel propriè, vel figuratè ſit intelligenda; Deinde vindicandus eſt Tertullianus, qui de Chriſto ſic fatur; *Profeſsus itaque ſe concupiſcentia concupiſſe edere paſcha, ut ſuum* (*indignum enim, ut quid alienum concupiſceret Deus*) *acceptum panem, & diſtributum diſcipulis, corpus illum ſuum fecit, Hoc eſt corpus meum, dicendo, id eſt figura corporis mei*.

Lib 4 adu. Marc. 40.

L. 1. de doct. Chr. 6.

Circa primum hanc tradit Auguſtinus regulam; *Nihil eſt obſcurè dictum in Scripturis, quod ſpectat ad fidem, vel mores, quod non ſit pleniſſimè dictum aliis locis*. Ideò quoties Salvator aliquid obſcurum pronuntiabat, ſtatim explicabat diſcipulis. Sic, *Recedite à fermento Phariſæorum*: quid ſit illud fermentum explanat addens, *quod eſt hypocriſis*. Sic poſtquam dixit: *Solvite templum hoc, & in triduo reædificabo illud*; quomodò templum intelligat, declarat Evangeliſta; *Hoc autem dicebat de templo corporis ſui*. Imò dum unus Evangeliſta dicit aliquid, vel obſcurum, vel intellectu difficile, alter obſcuritatem clarè explicat, & difficultatem enodat: ut iſtud ubi Chriſtus ait apud Lucam. *Si ego in digito Dei eiicio dæmonia*: hoc de Spiritu Dei intelligendum aſſeverat Matthæus: *& tamen nullam parabolam non aut ab ipſo invenias ædiſſeratam, ut de ſeminatore in verbi adminiſtratione, aut à commentatore Evangelii præluminatam, ut judicis ſuperbi, & viduæ inſtantis ad perſeverantiam orationis: aut ultrò coniectandam, aut arboris fici dilatæ in ſpem ad inſtar Judaicæ infructuoſitatis*. At in præſenti materia, neque Chriſtus explicat ſemetipſum, neque aliquis Apoſtolus Dominum, neque unus Evangeliſta alterum, & conſequenter in parabola, aut figuratè loquutus eſt Chriſtus. *Quod ſi nec parabolæ obumbrant Evangelii lucem; tanto abeſt, ut ſententiæ, & definitiones, quarum aperta natura eſt, aliter, quàm ſonant, ſapiant, definitionibus autem, & ſententiis Dominus edicit* corporis ſui veritatẽ in ſacramento.

Luc. 12.

Ioan. 2.

Cap. 11.

Cap. 12.

Ter lib. de Reſ. 33.

Tert.

Quantùm ad 2. Tertullianus referẽs ſacramentalia Chriſti verba: *Panem corpus ſuum fecit, hoc eſt corpus meum, dicendo ideſt, figura corporis mei*; vindicatur trina expoſitione. Nam 1. dùm ait Euchariſtiam eſſe figuram corporis Dominici, non ideò excludit, aut negat veram, & realem corporis præſentiam in ſacramento; aliud enim eſt eſſe ſignum, ſeu figuram corporis, aliud figuram corporis abſentis: Sacramentum eſt figura non abſentis, ſed præſentis. Nam ut ſeſe expendit Tertullianus: *Figura autem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cæterum vacua res, quod eſt phantaſma, figuram capere non poſſet*. Eodem modò ratiocinandum eſt de veritate corporis Chriſti in Sacramento (cęteris paribus) ac de veritate Filii in Trinitate & de vera humanitate Chriſti in Incarnatione. Dei Filius in Trinitate vocatur ab Apoſtolo *figura ſubſtantiæ Patris*, & adhuc *imago Dei*: hoc tamen loquẽdi modo non negat Paulus Dei Filium eſſe verè Deũ, & cõſubſtantialem cùm Patre; deinde in Incarnatione loquens Apoſtolus ait, quòd Dei Filius eſt *in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo*: non negat tamen eſſe verè hominem. Sicut ergo figura & imago non excludit veram divinitatem Filii, neque ſimilitudo hominis veram humanitatem; ita nec in Sacramento figura corporis negat veritatem corporis; Audiatur hac ſuper re Tertullianus profundè diſſerens. *Planè de ſubſtantia Chriſti putant, & hic Marcionitæ ſuffragari Apoſtolum ſibi, quòd phantaſma carnis fuerit in Chriſto, cùm dicit, quòd in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimavit pariari Deo, ſed exhauſit ſemetipſum accepta effigie ſervi, non veritate, & in ſimilitudine hominis, non in homine; & figura inventus homo, non ſubſtantia, id eſt non carne, quaſi non, & figura, & ſimilitudo, & effigies, ſubſtantiæ quoque accedant. Benè autem quod, & alibi Chriſtum, imaginem Dei inviſibilis appellat. Numquid ergo, & hic quà in effigie eum Dei collocat, æquè non erit Deus Chriſtus verè, ſi nec homo verè fuit in effigie hominis conſtitutus? Utrobique enim veritas neceſſe habebit excludi, ſi effigies, & ſimilitudo, & figura phantaſmati vindicabitur. Quod ſi in effigie, & imagine, quà Filius Patris verè Dei prædicatus eſt, etiam in effigie, & imagine hominis, quà Filius hominis, verè hominem inventum, nam & inventum ratione poſuit, ideſt, certiſſi-*

Li. 4. ad Marc. 40.

Hebr. 1.

Coloſ. 1.

Philip. 2.

Li. 5. adu. Marc. 12.

Digitized by Google

tiſſimè hominem, quod enim invenitur, conſtat eſſe. Sic & figura corporis verè erit corpus. 2. Sacramentum dicitur figura, ſymbolum, ſimilitudo, repræſentatio: Tum ratione ſpecierum, quæ Chriſti corpus repræſentant, *nec reprobavit panem, quo ipſum corpus ſuum repræſentat;* Tum ratione gratiæ inviſibilis, quàm ſacramentum ſignificat, & ritè accedentibus largitur. Quo ſenſu ait Tertullianus, *Caro corpore, & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur.* Tùm quia eſt ſignum rememorativum corporis Chriſti in cruce ſuſpenſi, & cruciatuum quos in paſſione pertulit; quare dicitur à ſancto Gaudentio *exemplar paſſionum Chriſti.* Tùm quia eſt ſignum prognoſticum glorię: *Utique cęna paratura, vita æternæ ſaturitatem figurat.* Tùm quia repræſentat Chriſti corpus olim in terra exiſtentis, & nunc in cęlo regnantis. Quomodò D. Auguſtinus ait, *carnem carnis, & ſanguinem ſanguinis eſſe ſacramentum;* eadem ratione Gregorius Magnus, hoc præſens paſcha vocat: *ſignum & figuram illius alterius, quod in cœlo manducabimus.* Chriſtus etenim exiſtens in Euchariſtia modo myſtico, & inviſibili, eſt figura ſui ipſius ut exiſtentis modo viſibili, quemadmodum transfiguratus in monte erat figura ſui ipſius, ut in gloria exiſtentis. Hoc modo explicandus eſt D. Auguſtinus dicens: *Judam adhibuit Dominus ad convivium, in quo corporis, & ſanguinis ſui figuram diſcipulis ſuis commendavit, & tradidit.* Deinde dum ait: *Non dubitavit Chriſtus dicere, Hoc eſt corpus meum, cum ſignum daret corporis ſui.* Nam ſymbola externa vocat ſignum, & tamen ratione rei contentæ dicit etiam illud eſſe corpus Chriſti. Igitur figura non excludit veritatem corporis Chriſti: nam ut bellè docet Algericus, *ſicut res antiquæ legis, erant figura ſine veritate, res alterius vitæ veritas ſine figura, ita res præſentis ſtatus ſunt figura, & veritas.* 3. Et maximè Tertullianus panem vocat figuram corporis ſui: quia in veteri Teſtamento corpus ſuum tradendum per panem eſt figuratum; imò & panis à Prophetis nuncupatum. Poſtquam enim oſtendit Judęis ex Prophetis Chriſtum regnaturum à ligno, addit: *De hoc enim ligno etiam Deus inſinuat per Hieremiam, quod eſſetis dicturi. Venite, mittamus in panem ejus lignum, & conteramus eum à terra virorum, & nomen illius non memorabitur ampliùs. Utique in corpus ejus lignum miſſum eſt: ſic enim Chriſtus revelavit, panem corpus ſuum appellans, cujus retrò corpus in panem Prophetes figuravit;* Lignum eſt crux, panis in lignum miſſus, eſt corpus Chriſti in cruce affixum, quòd cum fuerit per panem figuratum, Chriſtus corpus ſuum in ſacramento vocat panem, & figuram corporis ſui, quia panis vocatus fuit à Propheta figura corporis dominici cruci affixi. Iiſdem ferè verbis utitur, ut oſtendat Marcioni conſonantiam veteris, & novæ legis. *Hoc lignum & Hieremias tibi inſinuat, dicturis prædicans Judeis, Venite, mittamus lignum in panem ejus, utique in corpus. Sic enim Deus in Evangelio quoque veſtro revelavit panem corpus ſuum appellans, ut & hinc jam eum intelligas corporis ſui figuram pani dediſse, cujus retrò corporis in Panem, Prophetes figuravit, ipſo Domino hoc ſacramentum poſtea interpretaturo.* Eamdem explanationem refert adhuc, & veritate corporis, & ſanguinis Dominici in ſacramento phantaſma Marcionis penitùs evertit. *Cur autem corpus ſuum appellat & non magis peponem, quam Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuiſse iſtam figuram corporis Chriſti dicentis per Hieremiam, Adverſus me cogitaverunt cogitatum dicentes. Venite, coniiciamus lignum in panem ejus; ſcilicet crucem in corpus ejus? Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit ſignificaſsę panem ſatis declaravit, corpus vocans panem.* Chriſtus corpus non vocat peponem, quia pepo non fuit ejus figura in veteri lege: vocat autem illud panem, quia panis fuit à Prophetis vocatum, & præfiguratum per panem: non potuit autem eſſe figura corporis Dominici, niſi verè exiſtentis, tùm in cruce, tùm in ſacramento Et quia ſanguis fuit etiam per vinum figuratus, ex ſanguinis figura ſanguinis probat veritatem. *Sic & in calicis mentione teſtamentum conſtituens ſanguine ſuo obſignatum, ſubſtantiam corporis confirmavit: Nullius enim corporis ſanguis poteſt eſse niſi carnis; nam & ſi qua corporis qualitas non carnea opponetur nobis, certè ſanguinem niſi carnea non habebit. Ita conſiſtit probatio corporis de teſtimonio carnis, probatio carnis, de teſtimonio ſanguinis.* Sanguinem Dominicum per vinum figuratum oſtentat, nam *Geneſis in benedictione Judæ, ex cujus tribu, carnis cenſus Chriſti proceſsurus, jam tunc Chriſtum in Juda delineabat. Lavabit, inquit, in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ amictum ſuum; ſtolam*

& ami-

Ter. lib. 1. adv. Mar. 14.

L. de Reſ. 8.

Tract. 2. in Exod.

Ter. lib 4. adv. Mar. 31.

In Pſ. 3[illegible]

L. adv. Jud. 11.

Lib. 3. adv. Mar. c. 19.

Lib. 4 adv. Marc. 40.

Digitized by Google

& amictum carnem demonſtrans , & vinum ſanguinem . Ita & nunc ſanguinem ſuum in vino conſecravit , qui tunc vinum in ſanguinem figuravit .

Neſcio, an aliquod poſſit dici validiùs , & magis ad rem , tùm ad explanandam Tertulliani mentem : tùm ad realem corporis , & ſanguinis prçſentiam in Sacramento propugnandam : *Proinde panis , & calicis ſacramento , jam in Evangelio probavimus corporis , & ſanguinis Dominici veritatem adverſus phantaſma Marcionis* ; & adverſus cœnam thimericam figurativam & repræſentativam Calvini contra claram , & evidentem Chriſti declarationem , & Evangelii diſpoſitionem , quod Chriſtum verè exiſtentem , & ſub figura panis occultatum prædicat .

Tert. lib. 5. adv. Mar. 8.
Tert. lib. 5. adv. Mar. 14.

Salvator autem *in tantùm eſt humilitatis exhauſtus* multiplici ratione . 1. Ut hac humilitate ſuum nobis demonſtraret amorem . *Quantò minorem ſe fecit in humanitate , tantò majorem ſe exhibuit in bonitate* . 2. Ut ſua dejectione nos erigeret : *Deus puſillus inventus eſt , ut homo maximus fieret* . 3. Ut ſuo nos exemplo humilitatem doceret : *Quantus ibi erat, & quàm magnus ! quàm parvus fuit : Parvus factus , parvos quærebat* : nam cùm parvulis benè concordat , *cùm veraciter altus ſit : parvulus factus eſt pro nobis , cum ſolis nimirùm parvulis concordat hic parvulus* . Quapropter quoties in hoſtia conſecrata viſibiliter apparuit , ſub forma pueri apparuit . 4. Ut docet humilitatem eos , qui accedunt ad ſacram menſam . *Edent pauperes , & ſaturabuntur* ; quia ut expendit Hugo Cardinalis : *Non comedent eum ſpiritualiter niſi humiles* , qui per pauperes denotantur. Chriſtus etenim in ſuperbis mentibus non requieſcit. Quomodò iſtud explicat magnus Gregorius : *Filius hominis non habet ubi caput reclinet* , ideſt , *humilitas mea requiem in ſuperba mente non invenit* . 5. Ut diſcamus bona noſtra abſcondere . (Ratio quare corpus ſuum dat velatum , eſt inſtructio morum : diſcit enim homo abſcondere virtutum , & bonorum operum intentionem ab humano favore .) Angelico Doctori arridet Oleaſter . (Summus benefactor eſt , & nihilominùs tectus , ut te doceat benè facere , & nolle videri .) Verùm hujuſmodi Salvatoris humilitas , quæ homines ad ſui amorem , & venerationem debebat allicere , eorum attraxit animadverſionem , & deſpectum in Sacramento , ubi majeſtas ejus adoranda , & venerabilis deſpicitur .

D Ber. ſer. 1. Epiph.
Ter. lib 2. adv. Mar. 27.
D. Aug. ſer. 20. de Tem.
Guerr. ſer. 5. Nat.
Matth. 8.
L. 19. Mor. 1. D Tho. Opuſc. 58. c. 8.
In cap. 25. Exod.

Deum exiſtimo ubique præſentem , omnibus colendum , omnibus demerendum : At in Sacramento ſupremus ei latriæ debetur cultus . *Nobis quia Verbum caro factum eſt , ut Deus , & homo Chriſtus colendus , & adorandus eſt* . At proh dolor ! adoranda illa Chriſti majeſtas humilitate occultata in Sacramento deſpicitur , 1. ab hæreticis : 2. à Sacerdotibus pravis : 3. ab impiis Chriſtianis .

III. PARS. Ter. l. 1. ad Nat. 8.

1. Numquid Chriſti adorandę majeſtati *etiam contumeliis opus fuerat ?* & tamen Calviniſtæ eò quòd illam in ſacramento occultat, Chriſtum contumeliis afficiunt. Templa diruta , altaria everſa , ſacerdotalia indumenta igne combuſta , trucidati ſacerdotes , ſublatæ pixides , hoſtiæ conſecratæ pedibus conculcatæ , Calviniſticam demonſtrāt impietatem. Quibus probè competunt , quæ Donatiſtis objectat Optatus Millevitenſis . *Fregiſtis etiam calices ſanguinis Domini portitores . Quid tam ſacrilegum , quàm altaria Dei , in quibus aliquando , & vos obtuliſtis , frangere ? quid eſt altare niſi ſedes corporis , & ſanguinis Domini ?* Sacerdotes ſive regulares , ſive ſæculares in apoſtaſiam , & hæreſim lapſi everterunt altaria in quibus aliàs obtulerant *Sacrificium horrore , & reverentia plenum* : & furore , & impietate armati acriter pugnarunt adverſus reges , Eccleſiam, ipſumque Deum. Adverſus reges quos bello de ſolio deturbare conati ſunt : adverſus Eccleſiam, quam hoſtiliter devaſtarunt : adverſus Deum ſacramento velatum, cujus præſentiam negaverunt, majeſtatem deſpexerunt , cultùm profanaverunt . Quibus & aptari poteſt idipſum , quod Romanis Gentilibus exprobrat Tertullianus . *Porrò bella , & victoriæ captis , & everſis plurimum urbibus conſtant . Id negotium ſine deorum iniuria non eſt . Eadem ſtrages mœnium , & templorum , pares cædes civium , & ſacerdotum : nec diſſimiles rapinæ ſacrarum divitiarum , & prophanarum . Tot igitur ſacrilegia Romanorum quot Trophæa ; tot de deis , quot de gentibus triumphi : tot manubiæ , quot manent adhùc ſimulacbra deorum* . Quot triumphos adverſùs Catholicos retulerunt Lutherani , Calviniſtæ , Zuvingliani , in Dania , Svevia , Germania , Hollancia , Anglia , Francia , tot Sacrilegia commiſerunt : Superſunt adhùc impietatis hæreticæ monumenta , Eccleſię ſcilicet, vel prophanatę, vel dirutę quas olim fidelium pietas ædificaverat.

Tert. l. de Pat. 4.
L. 2. cont. Parmen.
D. Chryſ. ho. 61. ad Pop.
Apol. 25.

2. Ne

2. Neque impietatis ſunt immunes ſacerdotes afferentes ad altare *conſcientiam ſpurcam*, & nonniſi ſacrilegè ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium offerentes. Ridet meritò Tertullianus gentilium ſtultitiã, qui ſacerdotibus vitioſiſſimis victimas tradebant examinandas. *Ut mirer cur hoſtiæ probantur penes vos à vitioſiſſimis ſacerdotibus, cur præcordia potiùs victimarum, quàm ipſorum ſacrificium examinantur.*

Tert. lib. 4. adv. Mar. 2.

Prædixerat olim Deus: *In omni loco ſacrificium nomini meo offertur, & ſacrificium mundum, ſcilicet de conſcientia munda.* Tremendum Miſſę myſterium eſt abſque dubio ſacrificium illud, de quo loquitur Deus: quod quidem eſt ex ſemetipſo mundum: tum quia mundiſſimum Chriſti corpus, & ſanguinem continet: tum quia gratiam, & ſanctitatem confert, quæ eſt animæ munditiès, & venuſtas. Sed ultra munditiam ſacrificii deſiderat adhùc ſacrificantis munditiem, qua deficiente prophanatur, & contaminatur quodammodo ſacrificii munditiès: *Eo apponitur irreverentiæ crimen, etiam ipſis nationibus ſi quid ſaperent, intelligendum*; nimirùm quantum ſit ſcelus ſacerdotis criminoſi, qui irreverenter adorandum tractat Myſterium, & cum conſcientia contaminata ad mundum accedit ſacrificium.

Tert. l. de Or. 12.

3. Sunt fortè nonnulli ſacerdotes ſceleroſi, erga Euchariſtiam contumelioſi; ſed multò plures laici, qui Dei majeſtatem in ſacramento velatam contemnunt. Probi Chriſtiani ſic fantur: *Deum colimus per Chriſtum, per eum, & in eo ſe cognoſci vult Deus, & coli.* Deus eſt ubique colendus: at duobus potiſſimùm in locis adorari deſiderat: in cęlo ſcilicet, & altari. In cœlo adoratur ab Angelis: *Et adorent eum omnes Angeli Dei.* In altari adhùc ſupremum Chriſto reddunt cultum: *Elata enim hoſtia, Chriſtoque immolato tunc tecum reputa cælum ipſum deſcendere, & Angelos è cælo delabi in terras.* Quomodo autem componantur cęleſtes ſpiritus circa altare, declarat os aureum: *Angelorum multitudo fulgentibus veſtibus indutorum, altare ipſum circumdat capite inclinato, ut ſi quis milites ſtantes videat ſtante rege.* In Chriſto adorant Angeli Chriſti magnitudinẽ: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis.* In Sacramento ejus venerantur parvitatẽ: *Parvus Dominus, & laudabilis nimis.* Addit D. Bernardus: In cęlo adorant majeſtatem Chriſti manifeſtatam, in Sacramẽto majeſtatem ejus colunt velatam. Quod ſi Angeli tantam reverentiam præſtant Chriſto in Sacramento abſcondito, quantò magis homines, pro quibus cõtumelias ab hæreticis, & impiis Chriſtianis patitur Dominus? *Totum Dei mei penes vos dedecus, Sacramentum eſt humanæ ſalutis.*

Tertull. Apol. 21.

Heb. 1.

D. Chryſ. h. 5. Epiph.

L. 6. de Sacerd.

Pſ. 47.

Tert lib. 2. adv Mar. 27.

Quomodo adire debeat Chriſtianus, Beatus Nilus docet. *Eccleſiam ut cęlum adi, nihilque in ea aut loquere, aut age, quod terram ſapiat.* Divus verò Auguſtinus deſiderat cultum coràm altari Angelicę reverentiæ æmulum: *Angelica reverentia opus eſt, cum ad altare accedit. Chriſtus enim immolatur, & ſumitur.* Tertullianus vult adhùc *ut Dei omnipotentis conſpectum, & auditum, ſub tectis, & abſconditis etiam adeſſe conſideret.* Impii autem Chriſtiani adeunt Eccleſiam, ut non cęlum, ſed ut forum, Angelicam non æmulantur reverentiam, ſed diabolicam imitantur impietatem. Non ante Dei conſpectum, & auditum, ſed quaſi Deus ſit cęcus, & ſurdus, ſic agunt. Quod Ezechieli voluit declarare Deus. *Sic enim ſcriptum eſt: Et dixit Dominus ad me; Fili hominis vidiſti quę ſeniores Iſrael faciũt Unuſquiſq; eorum in tenebris, unuſquiſq; in cubiculo abſconſo. Quoniam dixerunt: Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram. Et dixit ad me: Adhùc converſus videbis facinora majora, quæ iſti faciunt. Et introduxit me ad limina januæ domus Domini, quæ aſpicit ad aquilonem; & ecce illic mulieres ſedentes, & plangentes Thammus. Et dixit Dominus ad me; Fili hominis vidiſti? nunquid modica domus Juda, ut faciant facinora, quæ fecerunt? Et adhùc viſurus es affectiones majores eorum. Et introduxit me in ædem domus Domini interiorem, & ecce in luminibus templi Domini, inter medium clàm, & inter medium altaris, quaſi viginti quinque viri poſteriora ſua dederunt ad templum Domini, & facies ſuas contra Orientem, hi adorabant Solem. Et dixit ad me, Vides fili hominis? nunquid puſilla domus Juda, ut faciant facinora, quæ fecerunt hic? Quoniam impleverunt impietates ſuas, & ecce ipſi quaſi ſubſannantes.* Nonne quęrelę, quas de Judæis facit Deus, fieri poſſunt de impiis Chriſtianis, qui certè punguntur iiſdẽm telis, quæ adversùs Gentiles vibrat Tertullianus? *Cæterùm ſi adiiciam, quæ conſcientiæ omnium recognoſcent, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipſis plerumque æditurorum, & ſacerdotum tabernaculis, ſub iiſdem vittis, & apicibus, purpuris, thure fragrante libidinem expungi.* Qui tam impia perpe-

Ser. 53 de Temp.

Tert. lib. de Orat. 1.

Tertull. l. adv. Iud. 11.

Apol. 14.

trant facinora, neque Dei colunt majeſtatem, neque venerantur puſillitatem, neque formidant ſeveritatem: *Quanta igi-*
Tert. lib. 2 adv. Mar. 27. *tur perverſitas veſtra erga utrumque ordinem Creatoris? judicem eum deſignatis, & ſeveritatem judicis ſecundùm merita cauſarum congruentem, pro ſævitia exprobratis; Deum optimum exigitis, & lenitatem ejus benignitati congruentem, pro captu mediocritatis humanæ converſatam, ut puſillitatem depretiatis, nec magnus vobis placet, nec modicus, nec judex, nec amicus.*
Tertull. Apol. 39. Imò impii illi per Chriſti contemptum, & irreverentiam oſtendunt manifeſtè ſe non habere fidem: *Qui talem Deum dedignaris, neſcio, an fide credas Deum.* Chriſtianus fidelis certus de Chriſti præſentia, & Dei
Pſ. 137. *conſpectu* illum humiliter colit dicens cum Regio Vate, *In conſpectu Angelorum pſallam tibi, adorabo ad templum ſanctum tuum*, & venerabor majeſtatem tuam abſconditam in Sacramento, ut poſſim eam manifeſtatam adorare in cęlo.

CONCIO QUARTA.

Ter. lib. 4. adv. Mar. 31. *Homo quidam fecit cęnam magnam*: Euchariſtia eſt cęna illa magna: qua propter cuncta convivia, quæ magna in Scriptura ſacra vocitantur, ideò hoc donantur nomine, quia altaris repræſentant Sacramentum. Quod ſi figurę de magnitudine commendantur, qualis Euchariſtię magnitudo, quę eſt res figurata? Et ut bellè fatur ad propoſitum Hugo Carenſis, dicitur cęna magna triplici potiſſimùm ra-
in c. 14. Luc. tione: *Hæc cęna dicitur magna, 1. quia Deus magnus ſcilicet Chriſtus: quia fercula appoſita ſunt magna, ſcilicet corpus, & ſanguis Chriſti Domini: 3. quia conviva magni, ſcilicet omnes fideles, qui dignè accipiunt.* Hęc tria cęnę Euchariſtiæ magnitudinem demonſtrant: 1. infinita Dei majeſtas: 2. ferculorum divinorum dignitas: 3. divina convivarum nobilitas.

I. PARS. Tert. l. 4. adv. Mar. 31. *Si is mittit ad convivas, qui cęnam paravit, ſic Creatoris eſt cęna.* Ad cœnam ſuam vocat Deus non ſolùm per ſuos miniſtros, ſed per ſemetipſum vocat; & quod eſt omni conſideratione digniſſimum. 1. Deus ad grande convivium invitat: 2. invitatos Deus in ſua menſa collocat; 3. convivis Deus miniſtrat.

1. Ut appareat quantum ſit *convivium*
Tert. l. 2. ad Vx. 4. *dominicum*; ſufficit dicere, quod in illo
Rup. l. 11. in Exo. 11. Deus *oſtendit, quod ipſe poſſit.* Inter convivia, quædam commendantur convivarum multitudine; ut convivii Julii Cæſaris, qui in Campo Martio viginti, & tres millenas erexit menſas, & ferè cunctos Romę cibavit cibos: nonnulla alimentorum varietate, ut convivium Vitelli qui ſeptem millia carnium appoſuit fercula: quędam ciborum valore, ut convivium, vel Heliogabali, qui poſt exquiſitas, & pretioſas quaſque dapes, panes miniſtravit ex auro confectes: vel Cleopatræ, quę margaritam trecentis mille aureis nummis appretiatam Marco Antonio hauriendam prębuit: vel illius prodigi, cujus meminit Tertullianus; *Filius ejus poſt tale pulmen-*
tum potuit aliquid ſumptuoſius eſurire; margaritam namque, vel ipſo nomine pretioſam debauſit; credo ne mendiciùs patre cœnaſſet: vel tandem cujuſdam Clodii, qui Lib. de Pal. 5.
ut experiretur in gloria palati, quid ſaperent margaritæ, atque ut mirè placuere, Plin. l. 9. c. 35.
ſingulas uniones convivis abſorbendas præbuit. Hæc cunctaque alia quantumvis magna convivia, longè ſuperat Dominicum convivium; 1. in convivarum multitudine, quia cunctos in univerſum vocat homines: 2. in ferculorum varietate, quia præbet ſuam humanitatem, in qua cunctæ creaturæ coadunantur, & divinitatem, in qua eminenter continentur: 3. in ciborum pretio, & valore, quia infinitos ſubminiſtrat theſauros. Aſſuerus fecit convivium magnum, *ut oſtenderet divitias regni ſui, & magnitudinem, atque jactantiam potentiæ ſuæ.* Sed neque Aſſueri, neque cunctorum Regum terræ convivia quantumvis magna, aliquid ſunt comparata ad illud *cæleſte convivium*, in quo Deus exhaurire videtur theſauros ſapientiæ ſuæ, virtutem potentiæ ſuæ, & liberalitatem bonitatis ſuæ. *Audeo dicere,*
quod Deus cum ſit omnipotens, plus dare Tert. l. 4. adv. Mar. 31.
non potuit; cùm ſit ſapientiſſimus, plus dare neſcivit; cùm ſit ditiſſimus, plus dare non habuit. D. Auguſ. tr. 8. in Io. Quid ampliùs poteſt facere Deus in gratiam hominis, quàm eum ad omnium convivium maximum invitare, & in ſua menſa collocare?

2. *Non in publico liberalibus diſcumbo,* Tertull. Apol. 42.
quod beſtiariis ſupremum cœnantibus mos Tert. l. 4. adv. Mar. 31.
eſt: ſed in menſa Dei ſedeo, qui conſiderandus *non quaſi vocaturus convivas, ſed jam collocaturus.* Subditos ad ſuam menſam non vocant reges; rarò hunc favorem largiuntur Principibus; neque ſemper ex familia regia oriundi comedūt cum rege, hæc eſt ſumma, quam familiaribus amicis ſolent concedere gratia: Sacer textus, ut demonſtret, in quanta ęſtimatione erat Daniel apud regem Babylonicum, ait:
Erat autem conviva regis, & honoratus Dan. 14.
ſuper omnes amicos ejus. De tali gratia tu-

mens.

Digitized by Google

Eſth. 5.

mens Aman gloriatur: *Regina quoque Eſther nullum alium vocavit ad convivium cum rege præter me*. David ut officia ſibi à Berzellaio pręſtita dum Abſalonem fugeret, compenſaret, præcepit Salomoni, ut ejus filios ad ſuam vocaret menſam. *Sed, & filiis Berzellai reddes gratiam, eruntque comedentes in menſa tua*. Quantò glorioſior Chriſtianorum gloria, qui invitantur non ab homine mortali, ſed à Deo immortali? quantò majora eorum privilegia, manducare in menſa nõ terreni regis, ſed regis regum, & Domini dominantium? quali fruuntur honore accedentes ad Eucharistiam, quæ *eſt menſa regalis curiæ*: & ut ait Laurentius Juſtinianus, *ſingulare convivium in quo diſcumbit Deus cum hominibus*? Quis de tali favore audebit dubitare poſt teſtimonium ipſiuſmet Dei? *Ego diſpono vobis regnum, ut edatis, & bibatis ſuper menſam meam*. Ad tantam gratiam dignè exiſtimandam cognoſcenda eſſet Dei magnitudo: at *quis poteſt capere quantus ſit Deus*? & cum divinam nequeamus attingere magnitudinem, cœleſtis illius beneficii ſimus memores, & in ſignum gratitudinis mutuemur verba, quę Miphiboſeth habuit ad David: *Poſuiſti me ſervum tuum inter convivas menſæ tuæ: quid ergo habeo juſtæ querelæ, aut quid poſſum ultra vociferari ad regem?* Princeps ille, ut Davidi ſuam oſtentaret innocentiam adverſus calumniam ſervi ſui Siba, qui falsò eum accuſaverat, ſic alloquitur Davidem; O rex, poſtquam regia tua majeſtas ad ſuam me menſam invitavit, nihil de me pertimeſcere debet, neque ego quidquam ampliùs deſiderare: Favor ille tantus mihi videtur, ut ego illum ſpectem tanquam pręcipuum meæ celſitudinis, & gloriæ fundamentum. Quid dicere debemus nos quos Deus ad ſuam vocat menſam, quos non ut vilia tractat mancipia, ut Adonibeſech ſeptuaginta reges, qui alligati ſub ejus menſa proſtrati jacebant, ſed tanquam familiares, aut dilectos filios? Conſtat etenim *extraneos, & nullius juris affines invitari ad cenam non ſolere: certè faciliùs ſolere domeſticos, & familiares*, quibus non præbet ſuperfluas panis micas, ſed quod eſt exquiſitum magis in menſa, ipſemet Deus miniſtrat.

L. 3. Reg. 2.
Rup. l. in Gen. 9
Lib. de triumph. Ago. Chr. c. 11
Luc 22.
Theoph.
L. 2. Reg. 19.
Tert. l. 2. adv. Mar. 14.

3. Si attentè conſideremus *cœnæ iſtius vocationem*: profectò gloriabimur non ſolùm, quod nos ad ſuam Deus invitet mẽſam: ſed adhùc, quod nobis miniſtrare dignetur. *Diſcumbit autem non ut ſibi miniſtretur, ſed ut ipſe miniſtret, ut frangat panem porrigat calicem, diſtribuat agnum, & poſtremò ſacramentaliter præbeat ſemetipſum*. Magnus ſanè honor redditus Divo Martino invitari ab Imperatore: major cum Imperatore in ſua manducare menſa; ſed maximus miniſtrari ab Imperatrice, & comedere dapes regiis illius manibus præparatas. Verùm quantò glorioſiùs miniſtrari à ſupremo Imperatorum Domino? Cibavit olim Iſraelitas Deus in deſerto, ſed miniſterio Angelorum. Cibat nos Deus in Sacramento, non per miniſterium Angelorum, ſed per ſemetipſum: *Deſcendit ad Eccleſiam Dominus Angelorum, & ei Angeli miniſtraverunt miniſtranti nobis, quid nobis miniſtrat, niſi quod hodie manducamus, & bibimus?* Judæis miniſtraverunt Angeli manna leviſſimum; at nobis Deus *panem, vinumque pretioſum ſua de menſa largitur*.

Tertull.
Laur Juſt. lib. de triumph. Ago. Chr. 12.
D. Aug. Conc in pſ. 137.
S Zen. ſer. 1. de Neophyt.

Ambitioſi ſunt homines, ſuamq; oſtentant ambitionem, non ſolùm in captandis dignitatibus, in primis ſedibus occupandis, in veſtium luxu, in furore certaminis, ſed etiam in conviviis; ubi elucet, ait Tertullianus, *Ciborum ambitio*. Verùm ſi ciborum ambitione ęſtuare debent homines, maximè dominici convivii, tunc enim licet. Verùm prębeamus aurem conſilio ſapientis, qui docet quomodo in cœleſti convivio debeamus nos componere. *Quando ſederis ad menſam, ut comedas cum Principe, diligenter attende, quæ appoſita ſunt ante faciem tuam*. Hebræa lectio habet: *conſiderando conſiderabis*: Septuaginta vertunt, *ſapienter intellige*: D. verò Auguſtinus legit, *attendens intellige*. At cur tanta ſapientia, intelligentia, cautela, conſideratio, attentio, circumſpectio? Ut erudiamur quali mentis attentione, modeſtia corporis, animæ puritate ad ſacram debemus accedere menſam. Hanc intellectus attentionem, & corporis modeſtiam præſtare debemus Deo, & nobis. Deo ut nihil faciamus majeſtate ejus indignum; nobis, ne cęleſtis illo convivio videamur indigni. Nihil magis ſtimulat ad virtutem, quàm honor: Homo honoris æſtuans amore, omnes ſuos conceptus, ſermones, actiones juxta regulas honoris concinat. Chriſtiane *cogita quali ſis inſignitus honore, quali menſa fruaris*. Vocatus es ad Dei menſam, ut cum ipſo divinos comedas cibos.

L. 2. cont. Marc. 18.
Prov. 23.
Tract. 18. in Ioan.
D. Chryſ. ho 60. ad pop.

Hæretici probè conveniunt, quę de Judæis loquitur Tertullianus, qui *ignorantes, & panem de cęlo repromiſſum, & aquam animæ vigorantis ex vite Chriſti*,

II. PARS
L. de Reſ. 26.

Digitized by Google

Tertull. Apol. 9.

ſed chimericam tantum pręſumentes cęnam, ex illius ſumptione magnum non captant honorem. *Hæc, qui agitis quantum abeſtis à conviviis Chriſtianorum*, qui honorantur Dei præſentia, qui eos ad divinam vocat menſam, & ſplendidè paſcit? *Menſa regalis apparatus ditiſſimus probatur: quia tanta Dominus poſſidere creditur, quantis novitatibus epulatur*. In convivio autem dominico admiranda prorſus, & ſingularis eſt hæc novitas, quod idem Deus ſit conviva, & cibus. *Magna menſa eſt ubi epulæ ſunt ipſe Dominus menſa. Nemo paſcit convivas de ſemetipſo: hoc facit Dominus Chriſtus, ipſe invitator, ipſe cibus, & potus*; ipſe de novitate, & *ſingularitate famoſus*, præbet cibos, 1. regios, 2. angelicos, 3. divinos.

Caſſiod. l. 12 Var. Ep. 4.

Di. Aug. ſer. 14. de Mar.

1. *Apoſtolus Joannes fidem aqua ſignat, Spiritu ſancto veſtit, Euchariſtia paſcit*. Vult lex naturę ut parentes alant quos genuerunt filios. *Quidquid generavis ei; quod generatur alimentum præbere conſentaneum eſt*. Ideò natura in matrum uberibus ſanguinem in lac immutat, ut maternus ſanguis, qui conduxit ad filiorum generationem, ad eorum adhùc nutritionem cōcurrat: Chriſtus autem *quos genuit, per ſemetipſum enutrit*: & ut fatur alioſum Divus Chryſoſtomus: *Chriſtus non erubeſcit fieri nutrix, qui factus eſt mater*. Duplex conſideranda eſt in homine juſto nativitas. Naturalis una, ſupernaturalis altera. Illam habet ab hominibus: iſtam habet à Deo: in illa factus eſt ſervus, in iſta factus eſt rex: ab illa mutuatur ignominiam, ab iſta gloriam. *Licet Deo gloriari bono patre, æquè bono ſanguine me glorior eſſe*. Deus cujus providentia cunctis viventibus alimenta victui neceſſaria miniſtrat: *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno*; præſtat juſto neceſſaria ad vitam ſive naturalem, & humanam, ſive ſupernaturalem, & divinam. Ad conſervationem vitæ naturalis dat illi agrorum ſegetes, arborum fructus, volucres cœli, piſces maris, animantia terræ, & ut ait D. Ambroſius, cunctas in univerſum creaturas. Ad conſervationem vitæ ſupernaturalis lacte eum regio nutrit. *Mammilla regum lactaberis, & erunt reges nutritii tui*. A Deo regiam accepit nativitatem: *Nam, & reges nos Deo, & Chriſto ſuo fecit Chriſtus Jeſus* Conveniens eſt ut regium accipiat alimentum, quod regiæ reſpondeat nativitati. Baptiſmus, & Euchariſtia ſunt duo ſacramenta inſtituta à Chriſto ad nativitatem, & nutritionē. Chriſtianus naſcitur in Baptiſmate, nutritur in Euchariſtia, in ſacroſancto illo myſterio eumdē ſanguinē præbet ei Chriſtus, quem effudit in Calvario, & poſtquam fluxit in Baptiſmate, ut regiam ei conferret nativitatem, immutatur lac in ſacramento, ut eum cibo regio nutriat: *Lacte, dominice ſcilicet nutrimento, ſtatim, ac nati ſumus, alimur*. Princeps Apoſtolorum denotat regiam illam tum nativitatem, tum nutritionem, & exoptat, ut eadem aviditate, qua natu recens infans matris appetit papillas; nos quoque lac regium concupiſcamus; *Quaſi modò geniti infantes lac concupiſcite*. In initio naſcentis Eccleſiæ poſt acceptum Baptiſma, renatis dabatur Euchariſtię myſterium, quod prænotatum vult Tertullianus in ſanguine aqua mixto, qui fluxit ex latere Chriſti; *quatenus, qui in ſanguinem ejus crederent, aqua lavarentur; qui aqua laviſſent, etiam ſanguinem potarent*: & quamvis hac ætate renati non communicent, quia ut plurimum Baptiſma confertur pueris uſum rationis non habentibus, attamen *per Baptiſmum ordinatur homo ad Euchariſtiam & ſic pueri ſicut in ſide Eccleſiæ credunt, ſic ex intentione Eccleſiæ deſiderant Euchariſtiam*, ut regio alantur pane, imò, & Angelico.

Tert. l. de Reſ. 13. Tert. l. de Praeſ. hær. 36. Clem. Alex. l. 1. Pæd. 6.

T. Chryſo. hom. 61. ad Pop. Ho. 28. in Matth. Cle. Alex. l. 1 Pæd. 6. Pſal. 144.

in Iſaiam 60. Tert. l. de cor. mil. 15

Clem. Alex. l. 1. Pæd. 6.

1. Epiſt. 2.

L. de Bapt. 16.

D. Thom. Quæſt. 73. art. 3.

3. *Iſrael in eremo Angelorum panibus manna cibatus*. Manna Angelorum panis nuncupatus, vel quia Angelorum miniſterio formabatur; vel quia præfigurabat Euchariſtiam, qua aluntur Chriſtiani, quos per Angelos denotatos vult D. Auguſt. quia eodem alimento, quo nutriſtur Angeli in cęlo, nutriuntur in Sacramento, quod eſt *Eccleſia militantis eum triumphãte ſuave glutimen, dum eamdem dulcedinem, qua illa fruitur ſine velamento, iſta habet ſub ſacramento*. Aves paradiſi nuncupatæ ſunt in duplici differentia. Aliæ ſemper in aere volitant, aliæ continuò arboribus affixæ remanēt, licèt ſpecie differant, & diverſis in locis exiſtant, rore tamen cęli nutriuntur. Aves ejuſmodi Angelos, & homines perſpicuè denotant. Deus, qui eos ſpecie diverſos produxit, utroſque ad paradiſum ordinavit; Angeli ſunt expediti à materia, quia ſunt purè ſpirituales; homines corpore gravantur, à quo eorum animę nequeunt niſi per mortem ſeparari. Angeli in cęlo habitant, homines in terra degunt; Angeli beatitudine fruuntur, eam homines ſperant; utrique tamen eodem nutriuntur alimento, & Divino Verbo, quo aluntur Angeli in cęlo, homines cibantur in Sacramento.

Ter. l. adv. Iud. 1.

L. Quæſt. Ver. & no. Teſt. Qu. 2 Matth. Vormat. ho. de Cœ. Do.

Dul-

D. Thom Opuſc. 58. cap. 4.

Dulcedine corporis Dominici, quia hic paſcimur in Sacramento, ea fruuntur Beati in manifeſta viſione in cęlo.

Gen. 45.

Joſephus volens fratribus ſuam demonſtrare benevolentiam, eos ad conviviũ vocavit, ut ſimul cum Ægypti primatibus in ſua menſa comederent: & quia non licebat Ægyptiis cum Iſraelitis manducare, neque iidem cibi erant utriſque convenientes, Joſephus ut tale tolleret obſtaculum, duas menſas parari juſſit ad modum anguli, in quo ſuum elegit locum, habens Ægyptios ad dexteram tanquam domeſticos, Iſraelitas ad ſiniſtram, velut extraneos: utriſque eoſdem miniſtravit cibos, variè tamen diſpoſitos juxta cujuſvis gentis cõſuetudinem. Eodem ferè modo agit divinum Verbum erga Angelos, & homines. Utroſque ad ſuam menſam vocat, eodemque alimento diverſimodè pręparato nutrit, abſque ullo velo paſcit Angelos, velut patriæ cives, eiſdem ſuam eſſentiam clarè videndam præbet, quæ, ut ait Rupertus, *victus eſt, & vita Angelicæ ſubſtanciæ:* paſcit verò ſub velis homines, eiſque humanitatem, & divinitatem ſubminiſtrat ſub ſpeciebus panis, & vini, ad inſtar matris, quæ ut animadvertit D. Auguſtinus, *Ipſa panem mater incarnat, & per humilitatem mammillæ, & lactis ſuccum de ipſo pane paſcit infantem.* Mater duos habens filios, grandęvum unum, parvulum alium, utrumque nutrit: grandævo ſolidum exhibet cibum, quia dentes habet ad eum terendũ, & calorem ſufficiẽtem ad digerendum: & quia iſte debilis eſt, neque dentes, neque ſat habet caloris naturalis ad ſolidum digerendum cibum, mater manducat panem, quẽ in uberibus ſub forma lactis præbet puerulo. Divinum Verbum ſe videndum exhibet Angelis in cœlo, quia intellectus eorum lumine gloriæ illuſtratus, poteſt clarè intueri divinitatem abſque aliquo velo, quod ejus majeſtatem attemperet: At quia homines mortales nequeunt Deum intuitivè videre, Verbum humanatur in utero Virginis, ſuamque humanitatem ad modum lactis præbet in ſacramento manducandam ſub ſpeciebus panis, & vini. *Ecce cibus ſempiternus, ſed manducant Angeli, manducant ſupernæ virtutes, manducant, & ſaginantur: opportebat ergo ut menſa illa lacteſceret, & ad parvulos perveniret.* O quàm felices, qui divinum illud hauriunt lac à divino Verbo; quod bellè Clemens Alexandrinus vocitat mammillam Patris. *Effudit pro nobis ſuum ſanguinem, per quem ad mammillam Patris, nempè Verbum confugimus; Verè beati, qui hanc lactant mammillam!* Beati Angeli qui cibo illo ſempiterno aluntur in cœlo! beati Chriſtiani, qui divino lacte nutriuntur in Sacramento. *Beatus, qui manducabit panem in regno DEI:* Beatus, terque beatus Chriſtianus: 1. Beatus, quia in Euchariſtia regium manducat panem. *Regum pannis eſt, quo nos ſaginamur.* 2. Beatus qui manducat panem Angelicum. *Panem Angelorum manducavit homo.* 3. Beatus, quia panem adhùc manducat divinum.

Lib. 3. in Exod.

in Pſ. 33.

D. Aug. Pſ. 33.

Lib. 3. Pædag. 6.

Luc. 14.

D. Paulin. Ep. 9.

Pſ. 77.

2. Poteſtne major eſſe Chriſti in hac vita felicitas, quàm *Carnem Dei edere?* Horrorem ingenerat Vedius Pollio, qui *ſervos ſuos murenis invadendos objectabat, usque ſtatim coquendi, & in viſceribus earum aliquid de ſervorum corporibus, & ipſe guſtaret.* Sed in admirationem rapit divini Verbi amor, quod corporatur in ſinu Marię, ut nobis ſuum corpus manducandum prębeat in Sacramento. *De carne Mariæ carnem accepit, & ipſam carnem Mariæ nobis manducandam ad ſalutem dedit.* Servi Job magno concupierunt deſiderio domini manducare carnes. *Dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus, ut ſaturemur?* Id agunt verè Chriſtiani in Sacramento, quod domeſtici Job habuerunt dumtaxat in votis. *Quomodo de ipſo pane paſcit nos ſapientia Dei? Verbum caro factum eſt.* Verè divinus *panis eſt in caſtis Deiparæ viſceribus, igne Sancti Spiritus coctus.* Miratur ſanctus Ephrem quod Abrahamus in ſua menſa cibet Angelos, & cęleſtibus ſpiritibus terrenum, & materiale prębeat alimentum. *Sed hoc profectò omnem excedit admirationem, omnem mentem, omnemque ſermonem, quod nobis fecit unigenitus Filius Salvator noſter, corpus quippe, & ſanguinem manducandum, atque bibendum præſtitit nobis.* Omni prorſus memoria, & laude digna *pia illa filia patris in carcere fame defecti, uberibus fuit educatrix.* Quantò majori laude dignus Dei Filius, qui hominibus, ne deficiant, pręſtat idem alimentum quo ipſemet nutritur? *Idem eſt qui cęnat, & qui cęnatur: qui comedit ipſe eſt panis, qui ab eo comeditur? Res mira, ſed res vera: quia Chriſtus non alio pane, quàm ſeipſo paſcitur.* Eſſentia divina eſt panis, quo Verbum divinum alitur: hanc unitam carni nobis largitur in Sacramento. Quod probè ſciens D. Ambroſius præ ſtupore ait: *Jam menſa cęleſtis honore ſuſcipior: Epulis meis non pluvia*

Ter. lib. de Spect. 12. Ter. lib. de Pall. 5.

D. Aug. in Pſ. 98.

Cap. 31.

D. Aug. in Pſ. 15.

D. Bern. Ser. 2. de Nat. Dom.

Lib. de non curanda natura Dei.

Tert. l. 1. ad Nat. 9.

Guer. Ser. 3. de Ann.

In Pſ. 118.

undatur, non terra partus laborat, neque Ser. 67. *arborum fructus: potui meo non flumina, quærenda, non fontes: Chriſtus mihi potus, Caro Dei cibus mihi, & Dei ſanguis eſt potus.* Quomodo autem divinus ille panis præparatus ſit, eloquenter declarat Petrus Chriſologus. *Iſte eſt panis, quiſatus in Virgine, fermentatus in carne, in paſſione confectus, in fornace coctus ſepulchri, in Eccleſiis conditus, illatus in altaribus, cæleſtem cibum quotidie fidelibus ſubminiſtrat?* Tot condenſata Patrum elogia cæleſtis illius panis præſtantiam prædicant. Hanc tamen magis adhùc commendat Petrus Cellenſis aſſeverans, quod habemus in altari eumdem panem, quem ſibi perſonæ Trinitatis ſubminiſtrant. *Menſa illa Trinitatis ſuum habet panem abſconditum ſemper novum; fercula æterna, & beata: miniſterialem aliquam creatura non admittit, ſibi invicem miniſtrant, Pater Filio, Filius Patri, Pater, & Filius Spiritui ſancto, Spiritus ſanctus Patri, & Filio.* L. 1. de Pa. 4. Eſſentia divina eſt panis, quo aluntur ab æterno perſonæ divinæ: hoc pane nutriuntur Chriſtiani in Sacramento. Chriſtiane *ſume panem, non arte piſtoria fermentatum, ſed incarnata Deitatis vitale pulmentum;* Fulbert. Car. Ep. 1. Greg Nyſſ. 1 1 cap. 13. Eccleſ. quod præbet Deus in Sacramento, ut nos divinos efficiat, *Eſculentum ſe nobis propoſuit iis, qui ſemper eſt, ut accipientes illum in nos, illud efficiamur, quod ipſe eſt:* Alimentum, & præcipuè lac multum conducit ad formandum temperamentum. Titus infirmæ fuit valetudinis, quia à nutrice ægrotante lactatus fuit. Commodus ebrioſus, quia à Germana vino dedita fuit nutritus. Domitianus crudelis, quia nunquam ei nutrix præbebat mammillas quin priùs ſanguine tinxiſſet. Catonis uxor non ignorans pueros haurire ſimul cum lacte probos, vel depravatos nutricum mores, mancipiorum lactabat filios, *ut commune nutrimentum eos filios benevolos redderet:* Plut. Quod ſi commune, & humanum alimentum ſuas largitur qualitates eis, qui illud accipiunt; quantò magis divinum, quod nobis largitur in ſacramẽto? *Ita nos per cibum hunc ſacratiſſimum in ſuam Chriſtus traducit effigiem Deiformeſq; facit.* D. Dio de Cal. Hier. 1 Ho. 61. ad Pop. D. D. Aug. in Pſ. 32. Quare Divus Chryſoſtomus Dominum Chriſtianos ſic alloquentem inducit: *Ego vos carnibus meis alo; ego meipſum vobis appono; vos omnes generoſos eſſe volens:* Generoſi abſque dubio eritis, *quid manducetis, quid bibatis, ſi tamen dignè cogitatis.* Mores veſtri debent eſſe conformes alimento, quod comeditis. Alimentum eſt divinum, vitam debetis ducere divinam: D. Cyp. de Ora. Dom. æquiſſimum namque eſt, *ut qui Dei cibo paſcitur, Deo vivat:* ſitque Deus, ut dignè divinum valeat ſumere cibum.

Ad prandium, vel ad cœnam quales vocari jubet? III. PARS Tert. l. 4. adv. Mar. 11. Guill. Pa. riſ. de Rethib. San. Tert. Apol. 40. D. Chryſ. ho. 65. ad Pop. quales decet cœnam, ad quam vocantur. Cœna magna eſt 1. magnitudine vocantis, & invitantis, nempè Dei: 2 Magna magnitudine ciborum, qui apponuntur; ſunt enim divini; 3. *Magnitudine cœnantium, quia omnes ſunt magni;* Debet namque eſſe proportio inter cibos, & convivas. Cibi ſunt regii, Angelici, & Divini; convivæ debent eſſe reges, Angeli, & Dii 1. Reges per charitatem; 2. Angeli per caſtitatem: 3. Dii per ſanctitatem.

1. *Cœna noſtra id vocatur, quod dilectio penes Græcos.* Dilectio autem, & charitas eſt virtus regia, quæ regalem confert, vel denotat dignitatem. Renati in baptiſmate reges ſunt conſtituti, & purpura induti, quia ſunt gratia ſanctificati, & charitate ornati. D. Tho. 3. p. quæ. 80. art. 8. *Qui hujus ſanguinis ſunt participes, ipſam regiam Chriſti ſtolam induti, imò ipſum induti ſunt regem,* à quo regiam mutuantur dignitatem. *Ubique ſuorum regnum Chriſtus, ſed maximè in Euchariſtia ſolio.* D. Chryſ. ho. 45. ad Pop. In baptiſmate regiam accipimus dignitatem, verum *hic ſanguis facit, ut imago in nobis regia floreat.* Quia regia dignitate ornati ad ſacram accedunt menſam ineffabili fruuntur dulcedine; *Aſer, pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus,* id eſt, ut Gen. 49. explicat Rupertus, *Eis qui ſemetipſos ſtudent regere, ut ſint digni menſa regalis curia, delicias præbebit vitalis alimoniæ Euchariſtiam porrigendo.* Quod ſi quæras, *quid ergo tanta charitas convivatur:* ſcilicèt, ut indignè accedatur ad regale alimentum. *Regno dignè guſtato, ore modeſto, & clauſo benevolentiam animi oſtendamus.* Tert. l. 4. adv. Mar. 11. Regia dignitas adeò pertinet ad eos, qui Clem. Alex. l. 2. Pædag. 3. Sever. Alex. l. de Bapt. 09. dignè accedunt ad ſacram menſam; quod olim accedentes ſacramentum ſertis coronabantur: *Elevant baptizatos ad altare, eiſque dant myſticam Euchariſtiam, & ſertis coronat eos Sacerdos.* Nicetas refert ſuo tempore fuiſſe Conſtantinopoli parvas coronas ſupra ſacram menſam ſuſpenſas; Imperatoremque Alexium poſt acceptam communionem in Eccleſia ſanctæ Sophiæ poſuiſſe ſuum caput ſupra unam ex his coronis, quam uſque ad palatium detulit. Petrus Arragoniæ rex, demonſtravit ſe pluris facere regiam dignitatem, quam acceperat in baptiſmate, & Euchariſtia,

illa

illa, quam à ſuis mutuarat parentibus. Romæ enim coronandus noluit deferre diadema aureum margaritis, & unionibus ditatum, ſed coronam ſpicis frumenti intextam in honorem Euchariſtiæ, quæ eſt diadema regium, quod regiam dignitatem ornat, denotat, incrementat, & illuſtrat. Diadema regalem indicat dignitatem, & qui cum gratia, & charitate ad ſacram accedit Sinaxim, *ipſe pariter coronat, & coronatur*. (*D. Cyp. ep. 9.*) Ab Euchariſtia coronatur, quæ eſt pretioſum diadema, quod regalem ſuam dignitatem illuſtrat: ipſe coronat Euchariſtiam cum diſpoſitionibus regalibus accedens ad menſam. (*Tert. l. de Reſ. 16.*) *Et calix benè ſibi conſcius, & de diligentia miniſterii commendatus, de coronis quoque potatoris ſui inaurabitur*. Ubi vides calicem, & iterùm coronatum. Semel ex ſemetipſo, quia ſibi eſt conſciùs: iterùm, à coronæ potatoris diligentèr, & dignè ſumentis. Præcepit Deus olim Moyſi: (*Exod. 45.*) *Facies, & menſam de lignis Setbim, & inaurabis eam auro puriſſimo, facieſque illi labium aureum per circuitum, & illi labio coronam interraſilem, ideſt interpellatam celaturis: & ſuper illam alteram coronam aureolam*. Tabula panum propoſitionis duabus erat decorata coronis, ut diſcamus Euchariſtiam per illam menſam figuratam, bis eſſe coronatã: Semel ſemetipſa, quia regem regum continet, iterùm de manu regum, qui regiè ad illam accedunt: nam (*Comeſt. in c. 48. Exod.*) *illa celatura quaſi imagines regum*. Ut Euchariſtia dedecoratur dum accedentes animam habent ſervilem, & vitiis mancipatam, ita honoratur, & commendatur ab iis, qui eam ſuſcipiunt cum charitate, quæ regiam confert dignitatem, & cum puritate, quę ad Angelicam ſublimat puritatem.

2. Euchariſtia eſt *cæna pura*: non ſolùm, (*Tert. l. 2. adv. Nat. 13.*) quia continet Chriſtum, qui eſt puer virginalis, & virginitatis filius, ſed quia, qui ad illam vocantur, debent eſſe Angeli non natura, ſed puritate, *Angelicam in terris vitam ducamus, quatenus caſtitatis munditia, corde, & corpore, mundiſſia Chriſti* (*Alg. l. 1. de Sacr. 22.*) *conformes, ne cœleſti alimonia indignè reficiamur*. Dei Filius, qui ab æterno de Patre virgine, & in tempore de Matre virgine naſcitur, caſtos requirit accedentes ad Euchariſtiam. *Qui paſcitur inter lilia*. (*Cant. 2. Ser. 71. in Cant.*) Addit D. Bernardus: *paſcit dum paſcitur*. Paſcitur à liliis, nimirùm ab hominibus caſtè viventibus: paſcit lilia, ideſt homines cum puritate animi, & corporis communicantes. Romani à conviviis arcebant virgines, ne inter pocula, & dapes virginalem perderent puritatem, *Virgo de convivio abdicatur*: (*Varro.*) ad cœnam verò dominicam virgines, & caſtos Chriſtus invitat homines; tantùm abeſt, ut fercula cœleſtis hujus convivii adimant caſtitatem, quin imò eam conſervant, & adaugent: *Vinum germinans virgines*. (*Zachar. 9.*) Ubi Paſchaſius: *Fœlix fructus ubertatis, ex quo virginitas germinatur. Nam in hoc noſtri germinis vino caſtitas corrumpitur, ſed in illo virgines procreantur*. (*L. de Cor. & Sang. Do c. 21.*) Etenim (ſicut diabolus execrando cœno libidinis ſaginatur, ita (*Appen. l. 4 in Cant.*) Chriſtus Dei Filius caſtimoniæ liliis paſcitur:) Sanguis Chriſti in Sacramento *datus eſt hominibus, ut fiant Angeli*. (*Hug. Car. in c. 31. Pro*) Ut autem fatur D. Ambroſius, (*L. 1. de Virg.*) *qui caſtitatem ſervavit, Angelus eſt, qui perdidit, diabolus eſt*. (*D. Chryſ. h. 16. in Gen.*) In exordio naſcentis Eccleſię Chriſtiani Angelica fulgebant caſtitate: *Antea ſicut cæleſtes Angeli vivebamus*. In iſto verò corruptionis ſæculo plerique Chriſtiani tanquam dęmones in libidinis volutantur cęno, & quod eſt deflendum magis, laſcivæ mulieres ſub ſpecie pietatis turpitudinem ſuam occultant; & ne de impudicitia arguantur, Euchariſtiam frequentant, nec attendunt, quod *quicunque ad altare Domini accedit inquinatus luxuria, juxta filium Virginis idolum ponit Veneris*: (*Pet. Bleſ. Ser. 36.*) æmulans Imperatoris Adriani impietatē, qui in Bethleemitico præſepio, in quo natus eſt Chriſtus Adonis ſtatuam erexit.

Utinam, qui accedunt ad divinam menſam æmularentur Machabæorum pietatem, qui poſt fugatos de Hieruſalem hoſtes, poſt proſtratam Jovis Olympici ſtatuam, quam rex Antiochus in templo erexerat juxta aram fœderis; poſt ejectas de templò cunctas, quibus pollutum fuerat ſpurcitias, multis purificationibus mundaverunt, ut eſſet divino cultui aptè diſpoſitum. *Machabei poſtea prævalentes invenerunt locum pollutum, & poſt ejectas ſpurcitias, multis purgationibus locum mundaverunt*. (*Pet. Ble. ibi.*) Vel imitanda eſt Jacobi religio, qui volens offerre ſacrificium Deo gratiſſimum, domeſticos ſuos ad tria adſtrinxit, primum ut idola abjicerent; ſecundùm, ut ſeſe ab immunditiis mundarent; tertium, ut veſtimenta mutarent. *Abjicite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt: mundamini, ac mutate veſtimenta veſtra*. (*Gen. 35.*) Simili diſpoſitione Chriſtianus accedere deberet ad ſacrã Synaxim, 1. tollere de corde idola, & poſtulare à Deo lumen ad cognoſcendum, an ſuperſit via alicujus idoli: *Vide ſi via iniquitatis in me eſt*: Simmachus legit, *ſi via idoli in me eſt*. (*Pſ. 138.*)

2. Cor ſuum per veram pęnitentiam mutare, & ut ait Hilarius Arelatenſis, *ſanctificatione repetita*. 3. mutare veſtiment. *Hom. 5. de Paſch.* & deferre veſtem divinam, ut divinos valeat comedere cibos.

Hom. 5. de Paſch. Tert. Apol. 40. Suet. 3. Si *honeſta cauſa eſt convivii*, accedendum eſt cum veſtibus convivio convenientibus. Auguſtus grande fecit convivium, & ut nihil deeſſet ad ſuam oſtendendam magnificentiam, decrevit, ut cuncti convivæ deorum induerētur veſtibus, & gravi mulctavit pœna eos, qui cum aliis indumentis acceſſerant: Apud Perſas nullus regiæ miniſtrabat menſæ, niſi eſſet prius aqua mundatus, & pretioſis veſtibus in- *Heraclit. l. 2.* dutus. Ennæi ſacras exiſtimabant veſtes quibus in conviviis utebantur. Et ipſemet Salvator die cœnæ propriis exutus veſti- *Euſ. Caſ. l. 9. de prep. Ev.* bus, & indutus veſte cœnatoria, ſuo nos voluit erudire exemplo, induendam eſſe *Baron. t. 1. Ann. 34.* gratię veſtem, priuſquam Euchariſtica ſu- *D. Amb. l. de bened. Patriarch. c. 9. Coloſ. 3. Paſch.* matur cœna: *Hic panis factus eſt eſca Sanctorum*. Debet eſſe quędam proportio inter cibos, & convivarum indumenta: *quales ſunt epulæ, talia ſint, & veſtimenta*. Epulæ divinæ veſtem divinam expoſtulant: Chriſtiani in baptiſmate induti ſunt veſte nuptiali *contexta ex vellere Agni*; *Phil. 3.* imò Chriſtum ſunt induti. *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*. Illa autem veſtis nuptialis erat purpurea, candida, & cęrulea; & denotat tùm dignitatem Chriſti regiam, angelicam, & divinam: tùm Chriſtianos à Chriſto indutos accedere debere ad Euchariſtiam, tanquam reges ob charitatem, tanquam An- *Ezech. 16.* geli ad puritatem, & tanquam Dii ob ſanctitatem. *Veſtita es byſſo, & polimito, & multis aliis coloribus: ſimilam, & mel, & oleum comediſti*. Qui abſque divino illo indumento ad ſacram audent accedere menſam, metuere debēt, ne idem eis eveniat, quod homini, qui abſque veſte nuptiali veniens ad cœnam Evangelicam, graviter à Domino increpatus, pedibus, & manibus ligatus in ignem projectus eſt in pęnā ſuę temeritatis. Eſt parabola, fateor, ſed ab ore Chriſti prolata, ut doceat Chriſtianos quale merentur ſupplicium ſacrilegi, qui abſque gratia, & ſanctitate ad ſacram menſam accedunt. At proh dolor! *Multi quidem non laborant, ut qua* *Anaſ. Sin. Orat. de ſac. Synax.* *puritate, & pęnitentia ad ſacram menſam adeant*: diebus communionis curant exteriùs, & interiùs negligunt: corpus mundant, animam contaminatam relinquunt, veſtes pretioſas ſumunt quibus pulchrè ornati appareant coram hominibus, nec quęrunt gratiam, quę eos venuſtè ornatos demonſtret coràm Deo: Similes quibuſdam hæreticis Cataris nuncupatis veſtes candidas, & mundas deferentibus, & animam immundam, & vitiis denigratam habentibus. Ut autem lepidè ait D. Auguſtinus, ſi verum fateri velint, *Non ſe mundos dicant*: quia non ex pietate, & animi puritate, ſed ex ſuperbia, & vanitate veſtes albas, & mundas deferebant. Curanda quidem eſt corporis mundities, ſed multò magis animi puritas. Accedentes ad ſacram Synaxim auditum Apoſtolo præbeant, qui ſic eos hortatur: *Deponite veterem hominem, & induite novum, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis*. *Epheſ. 4.* Exuendum eſt per veram pœnitentiam peccatum, & induenda gratia, & charitas Qui probè pęnitent, eodem fruuntur favore, quo Moyſes, qui ſublatis calceamentis accedens ad rubum, ut homo, regreſſus eſt tanquam Deus. *Moyſes aſcendit homo, deſcendit habens Deum*. *D. Mach. Antioch. h. 12.* Sic Chriſtiani accedentes ad pęnitentiæ tribunal, ut homines crimínoſi, recedunt ab ea, ut juſti, facti divinitatis participes. *Si ad communionem ejus aſpiramus, ſanctam ipſius impeccantiam imitando, debemus ad Dei formam, & immaculatum ſtatum contendere*. *D. Dion. de Cal. Hie. 3.* Plotina Trajani imperatoris uxor aſcendens ad Capitolium cum magno populi applauſu ſiſtens gradum alta voce dixit. *Talis huc ingredior, qualis me exire cupio*. Chriſtiane, talis accede ad ſacram menſam, qualis ab ea recedere deſideras. *Xiphilin.* Cupis recedere ut Deus, accede ut Deus per gratiam, & eris in cęlo Deus per gloriam.

CONCIO QUINTA.

ÆTerno Patri *adeſt conſubſtantiva virtus*; nempè Filius, qui dicitur *Tert. lib. adv. Val. 29.* virtus Patris, quia per eum pater molitus eſt mundum. *Jam ediximus Deum univerſitatem hanc mundi virtute molitum*: *Tertull. Apol. 21.* Divina illa virtus eſt ſubſtantialis, non accidentalis. *Nos etiam virtuti, per quam omnia molitum Deum ediximus, propriam ſubſtantiam ſpiritum inſcribimus*. Neque ſolùm ſubſtantialis Dei Filius, ſed Patri adhùc conſubſtantialis, quia unam, & eandem habet cum Patre ſubſtantiam, & divinitatem. Hac unitate, quam habet cum ęterno Patre utitur Chriſtus, ut perfectam nobis ingerat Euchariſtię notitiā. Nō eodem modo loquitur Salvator de Sacramento Altaris, ac de aliis Religionis myſteriis. Ut Paſſionis ſuæ quandā largi-

tur

Digitized by Google

tur cognitionem, proponit ſerpentem æneum, quem erexit Moyſes in deſerto; ut diſcipulis corporum reſurrectionem credibilem reddat, adducit Jonæ exemplum, qui in ventre Ceti tribus diebus, & noctibus ſepultus permanſit. Dum autem aliqualem Euchariſtiæ dare vult notionē, ad Trinitatem aſſurgit, ex unitate, quam habet cùm Patre, colligit unitatem, quam habet cùm nobis in Sacramento. Hoc loquendi modo docuit nos Chriſtus quomodo debeamus fari de Euchariſtia, quapropter ne de tanto indignè diſſeramus myſterio, eadem utamur comparatione, qua uſus eſt Chriſtus, & ex his quę habet cùm Patre communia, inferamus ea, quę nobis media Euchariſtia largitur. Cùm Patre Filius habet, 1. coſubſtantialitatem: 2. unitatem: 3. circum inſeſſionem. Filius etiam cùm jis, qui dignè ad Euchariſtiam accedunt, habet 1. conſubſtantialitatem: 2. unitatem, 3. circuminſeſſionem.

I. PARS
Tert. Apol. 21.

Sermonem ex Deo prolatum didicimus, & prolationem generatum ex unitate ſubſtantia. Pater æternus generans Filium dat illi ſubſtantiam divinam, viventem, & perfectam ſui imaginem. In Euchariſtia aliquid quodammodo ſimile largitur nobis Chriſtus; ſcilicet panem, 1. conſubſtantialem: 2. viventem: 3. divinos characteres repræſentantem.

Lib. adv. Prax. 7. l. 3. adv. Ar.

1. Bellè oſtentat Tertullianus divinum Verbum eſſe Patri conſubſtantiale, quia *nec poteſt carere ſubſtantia, quod de tanta ſubſtantia proceſſit*. Patres Niceni Concilii, ut hanc Filii cum Patre declararent conſubſtantialitatem, vocabulo *omouſios*, uſi ſunt, quod Marius Victorinus inventum divinitùs aſſeverat, quia denotat Patrem, & Filium, unam & eandem habere ſubſtantiam: At media Euchariſtia ſumus quodammodo Chriſto conſubſtantiales; quàm ideò Petrus Laodicenſis panem *omouſion* nuncupat, quia, qui ad illam accedunt, participes ſunt ſubſtantię Dei. Eam adhuc Marius Victorinus vocitat panem ſuperſubſtantialem; non ſolùm quia Dei ſubſtantiam continet, ſed quia ſanctè illum manducat, ut ſit Chriſto conſubſtantialis. Cyrillus Hieroſolymitanus dignè communicantes ſunt *concorporei, ac conſanguinei Chriſti*, & hęc conſubſtantialitas non tantùm Chriſtum reſpicit ut hominem, ſed etiam ut Deum. Etenim *ſumpto corpore, & ſanguine Chriſti, efficimur ei comparticipes, & divinæ naturæ conſortes efficimur*. De tanta gratia tumens Paſchaſius, audacter proclamat: *O Deus ſubſtantia mea!* non quod panis ille divinus in comedentem convertatur; nam ut ait D. Auguſtinus, *mutat veſcentem, non ipſe in veſcentem mutatur*. Virtute caloris naturalis alimenta communia in noſtram immutamus ſubſtantiam, at quia caro Chriſti animæ, & carni prædominatur, ipſa non immutatur, ſed immutat utramque. *Non enim aliud agit participatio corporis, & ſanguinis Chriſti; quàm ut in id, quod ſumimus, tranſeamus.*

To. 1. Bib. Pat. in expoſ. Orat. Dom.

Catech. 4. D. Cyp.

L. de Corp. & Sang. Dom. 4. Tract. 41. in Ian. S. Leo Ser. 14. de Paſ.

Ordo naturæ expoſtulat, ut alimenta inferioris ordinis convertantur in ſumentem ſuperioris ordinis, & hac immutatione novum aliquem perfectionis mutuantur gradum. Terra, & aqua, quibus nutriuntur plantæ, ab eſſe inanimato ad vivens tranſeunt: Herbæ, quibus aluntur pecora, ab eſſe vegetanti ad ſenſitivum aſcendunt; pecora, quibus cibantur homines in naturam humanam convertuntur, & quia Euchariſtia eſt panis ſuperſubſtantialis, quia ut explicat Divus Hieronymus eſt ſupra cunctas ſubſtantias creatas, eos, qui illam dignè comedunt ad eſſe ſublimat divinum; *O eſca ſacratiſſima! quàm verè comedens, Deus efficitur*; ſiuntque participes naturæ Chriſti ſubſtantialis, & viventis.

D. Hier. l. 1. con Pelag.

Ter l. adv. Prax. 21.

2. *Sicut Pater habet vitam à ſemetipſo, ita, & filio dedit habere vitam in ſemetipſo.* Ex cunctis titulis, quos accepit Chriſtus ab hominibus, nullus ſanè glorioſior titulo Filii Dei vivi, quem prędicavit Petrus, & ex variis nominibus, quæ ſortitur Euchariſtia, nobiliùs eſt nomen panis vivi quod ſibi arrogat Chriſtus: *Ego ſum panis vivus*. Æternus Pater eſt Deus vivus; tùm quia à ſemetipſo habet vitam eſſentialem, & divinam, tùm quia Filio communicat vitam eſſentialem, & divinam. Non ſubſimiliter Chriſtus in Euchariſtia eſt panis vivus, tùm quia in hoc myſterio vivit vita divina, tùm quia dignè communicantibus vitam divinam communicat. *Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, ſic qui manducat me, & ipſe vivet propter me.* Alimenta communia manducantibus non dant vitam, quia cùm ſint inanimata, nequeunt dare, quod non habent, at cùm Euchariſtia ſit panis vivus accedētibus ad ſacram Synaxim vitā communicat. Divus Hilarius diſtinguit velut tres gradus, in quibus vita divina communicatur. In primo Pater ęternus per generationem Filio vitam cōmunicat, in ſecundo per Incarnationem Verbum vitam

com-

communicat humanitati Chriſti: in tertio Chriſtus per Euchariſtiam vitam communicat iis, qui dignè illam ſuſcipiunt. *Ille in Patre per naturam divinitatis, nos in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rurſus in nobis per Sacramenti myſterium.*

L.8. de Tr.

Et ne de tali donatione valeamus dubitare, eam Chriſtus munire voluit teſtamento authentico, proprio ſigillato ſanguine. Binum fecit Chriſtus teſtamentum: Unum in cruce; aliud in inſtitutione Euchariſtiæ. In utroque ſanguinem fudit; in illo crudeliter iniuſtitia Judæorum, & ſævitia carnificum: in iſto myſticè, mira charitatis adicventione: In primo teſtamento dedit ſuam mortem; in ſecundo nobis dat ſuam vitam. *Qui teſtamentum utrumque ſuo confirmavit ſanguine, ut mortis beneficium, & vitæ habeamus conſortium.* Quid glorioſius pro homine, qui in ſua diſpoſitione habet vitam ſibi teſtamento authentico donatam? *Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat: vivat in Deo, vivat de Deo:* accedat ad Euchariſtiam, quæ eſt panis vivus divino ſigillo munitus.

D. Auguſ. Tract. 22. in Ioan.

3. *Sermo Dei in effigie Dei conſtitutus,* & paternis characteribus ſigillatus. *Hunc enim Pater ſignavit Deus.* Textus Græcus habet *ſigillavit*; Declarat quidem Evangeliſta Patrem ſuum appoſuiſſe ſigillum, non tamen cui ſubjecto characteres impreſſit: *Hunc Pater ſignavit Deus.* D. Cyrillus Alexandrinus ly *hunc* refert ad Dei Filium, qui in æterna generatione ſignatus eſt, ideòque vocitatur ab Apoſtolo *imago Patris, & figura ſubſtantiæ ejus.* D. Hilarius intelligit de Chriſto, qui in Incarnatione ſignatus eſt gratiæ, & ſanctitatis characteribus: Rupertus verò de Euchariſtiæ Sacramento, quod eſt panis ſigillatus, & divinis characteribus ab aliis cibis diſcriminatus: Ceteri cibi ſunt communes juſtis, & iniuſtis, probis, & improbis, ſanctis & ſceleroſis; at quia Euchariſtia ſigillata eſt, eſt alimentum non iniuſtis, improbis, & ſceleroſis, ſed juſtis, probis, & ſanctis deſtinatum: & ita in quocunque ſtatu conſideretur Dei Filius, ſive generatus, ſive humanatus; ſive, ſi ita fari liceat, ſacramentatus, ubique paternos defert characteres, ut nobis eos imprimat. In æterna generatione eſt perfecta Patris imago, & ſimilitudo, & cùm his æternis characteribus in Euchariſtiam deſcendit, ut in nobis Dei imaginem ſplendidiorem reddat: *Hic ſanguis facit, ut imago in nobis regia floreat.* In

Tert. l. de Reſ. 5.
Ioan. 6.
L. 7. in Ioan. 19.
L. 8. de Trin.
D. Chryſ. hom. 45. in Ioan.

Incarnatione ſuſcipit in ſua anima inviſibiles gratiæ, & ſanctitatis characteres; & in Paſſione in corpore cicatrices vulnerũ; & in Euchariſtia, tùm animæ, tùm corporis defert characteres, & cor noſtrum debet eſſe tanquam cera liqueſcens, *ut ſemper ſit aptum, molle & facile ad imprimendum ei quamcunque effigiem divinam.*

Opuſc. de Sac. 5.

D. Ambr. l. de Iſaac & Iacob c. 8.

In Euchariſtia eſt panis ſigillatus, & divinis characteribus ab aliis alimentis diſcriminatus, & ad nutritionem juſtorum duntaxat ordinatus. Qui indignè ſanctum illum manducat panem, Deum grviter offendit; *non dijudicans corpus Domini:* ſeu ut explicat D. Chryſoſtomus, *nequaquam cœleſtem illum cibum, à communium eſcarum vilitate ſecernens, nec talem eſſe dijudicans, quem nonniſi pura liceat mente, vel carne præſumere.* Impii, qui indignè ad menſam accedunt, geminatum committunt crimen, ſuntque ſemel, & iterùm rei: Rei non diſcernentes divinum illum panem ab aliis cibis, rei adhùc ſemetipſos diſcernentes per veram penitentiam à peccatoribus, ſed conſcientia maculata, & corpore immundo purum, & ſanctum manducantes cibum, quid dignè accedentibus, ſanctitatis adauget, & perficit characteres, & ita unitur juſtis, qui ſunt filii Dei per gratiam; ut ſit unum cùm illis in ſacramento, ſicut eſt unum cùm Patre in Trinitate.

1. Cor. 11.

Alger l. 3. de Sacr. 3.
D. Chryſ. ho. 61. ad Po.
D. Chryſ. ibid.
Catech. 4.
L. 4. in Ioa. 15.
Lib. 18. de Trin.
L. de Cor. Chr. 10.
Paſch. l. 5. de Sac. 17.
Guber. in 1. Cor.

In Trinitate eſt *unio, unitus, & ſingularitas.* In Patre & Filio eſt eſſentiæ divinæ, 1. unitas: 2. inſeparabilitas: 3. ſingularitas. In Euchariſtia cæteris paribus, eadem habemus cùm Filio, quæ Filius habet cùm Patre in Trinitate, nimirùm unitatem, inſeparabilitatem, & individualitatem. Hæc tria bellè exprimit Algerus, 1. Unitatem, dicens: *Concorporales ſumus;* ideſt unum, & idem habemus cùm Chriſto corpus. 2. Indiſſolubilitatem, ajens: *Conſacramentales ſumus;* id eſt idem componimus cum Chriſto Sacramentum. 3 Individualitatem, addens *Et Chriſtus ſumus.* In Euchariſtia igitur habemus cùm Chriſto, 1. unitatem, 2. inſeparabilitatem, 3. individualitatem.

Ter. l. adv. Valent. 37.

L. de Cor. & Sang. D. c. 3.

Ter. l. adv. Prax. 22.

Dei Filius dicens: *Ego & Pater unum ſumus, unum dicit neutrali verbo quod pertinet ad unitatem.* Ly unum ad unitatem eſſentiæ intelligendum denotat. Magnum agnoſcit diſcrimen Doctor Angelicus inter alia dona, & Euchariſtiæ donum. In aliis donis non eſt unitas doni, & accipientis donum, in

Ter. l. adv. Prax. 22.

Ter. l. adv. Prax. 21.

Eu-

Opuſc. de Sac. 5.

Euchariſtia verò perfecta reperitur unitas. *Tamen tale datum eſt in aliqua ſeparatione ab eo, cui datur, ſed cùm datur in cibum, datur non ad aliquam ſeparationem, ſed ad omnimodam unitatem: uniuntur enim in unitate corporis cibus, & ſumens.* Dei Filius geminum habet corpus: Naturale unum, Myſticum aliud. Corpus naturale formatum fuit in utero Virginis virtute Spiritus ſancti; corpus myſticum ex cunctis conflatur fidelibus: corpori naturali unitur perſonaliter, corpori myſtico coniungitur, non hypoſtaticè, ſed fide, & gratia. *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, non unitate perſonæ, ſed gratia.* In Euchariſtia autem unimur Chriſto *tanquam corpus capiti coaptatum*, non unitate perſonæ, ut in Incarnatione, ſed quadam unionis ſpecie, majori ea, qua myſtico Eccleſiç corpori coniungitur Chriſtus; *Non fide tantùm, ſed re ipſa nos ſuum corpus efficit.* Hanc unionem Cyrillus Hieroſolymitanus appellat concorporationem. Cyrillus Alexandrinus incorporationem: D. Hilarius mixtionem; Tertullianus concarnationem: Paſchaſius inviſcerationem, *Caro quidem carni ſpiritualiter conviſceratur; transformatur, ut & Chriſti ſubſtantia in noſtra carne inveniatur, ſicut & ipſe in noſtram ſuam conſtat aſſumpſiſſe Deitatem:* Unio Sacramenti hypoſtaticam ęmulatur unionem, quia caro noſtra immediatè unitur carni dominicæ, ſicut Chriſti corpus immediatę unitur perſonæ Verbi: *Invenit enim amor divinus alterum amorem ſibi maximè ſimilem, per quem ſingulis uniretur hominibus; ut unio iſta hypoſtatica extenderetur ad omnes pariter, & ad ſingulos.* Dei Filius non debuit ſibi perſonaliter unire ſingulas humanitates, in Incarnatione particularem aſſumpſit humanitatem, cui nos unimur in Sacramento unione adeò perfecta, ut imitetur indiſſolubilitatem, & humanitatis Chriſti cùm Verbo divino, & Filii cùm ęterno Patre in Trinitate.

Alger l. 3. de Sacr. 3. D. Chryſ. ho. 61 ad Pop. D. Chryſ. ibid. Catech. 4. L. 4. in Ioa. 15. Lib. 18. de Trin. L. de Car. Chr. 20. Paſch. l. 5. de Sac. 17. Guber. in 2. Cor.

2. Dei Filius *ubi ſe negat eſſe ſolum, nonnè duos demonſtrat, tàm duos, quàm inſeparatos?* Dei Filius, qui in Trinitate eſt unum eſſentialiter cùm Patre, eſt etiam perſonaliter ab illo inſeparabilis, licèt realitèr ab eo diſtinguatur, idcircò ſe dicit *alium non quaſi ſeparatum, ſed diſpoſitione alium, non diviſione:* Dei Filius, qui in Incarnatione hypoſtaticè, & indiſſolubiliter unitur dominicę humanitati, nobiſcũ inire unionem indiſſolubilem exoptat, quę ęternaliter perſeveret. *Qui, & naturam carnis noſtræ jam inſeparabilem ſibi aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis, ſub Sacramento communicandæ carnis admiſcuit.* A nobis illa inſeparabilitas dependet, ſi volumus ſemper permanſura, incipiens in tempore per gratiam, duratura in æternum per gloriam; neque omnes inferni vires illam unquam abſque noſtro conſenſu diſſolvent. Sacramentum duas res complectitur adinvicem adunatas: Sacramentum, quod ex Chriſto, & nobis conflatur, conſiſtit in unione Chriſti cum nobis: Quid non facit Salvator, ut conſtituat hoc Sacramẽtum & ut illa unio ſit indiſſolubilis? 1. carnem ſuam immortalem unit cùm noſtra carne mortali: *Ut unione cùm eo, quod eſt immortale fieret etiam particeps incorruptionis.* 2. Suam nobis largitur divinitatem, gratiam amorẽ, ut arctiùs nos ſibi adſtringeret: *O quàm admirabilis eſt dilectio tua Domine, qui tuo corpori totaliter nos incorporari voluiſti, ut tecum unum cor, & unum animum haberemus inſeparabiliter colligatũ.* Chriſtianus, qui ex ſua parte Chriſti propoſitum adimplere deſiderat, omnia debet tentare, ut illam unionem indiſſolubilem reddat, dicens cùm Apoſtolo: *Quis nos ſuperabit à charitate Chriſti? tribulatio an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?* Nihil horum poterit me ſeparare à Chriſto. *Certus ſum, quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei.* Chriſtianus Chriſti amans fatur adhùc cùm Sponſa: *Inveni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam:* quantumvis fortuna me adverſis exagitet, & proſpera polliceatur; etſi mundus ſua mihi offerat bona, & minetur mala, licèt tyranni erga corpus meum omnem ſuam exerceant inhumanitatem, & dęmones cunctam inferni inſumant malitiam, non dimittam dilectum, ſed illi inſeparabiliter adhærebo. Dominus probè oſtentat quantùm velit, ut hæc unio ſit indiſſolubilis, erudiens nos quotidianum poſtulare panem. Ut autem animadvertit Tertullianus, *Petendo panem quotidianum, perpetuitatem poſtulamus in Chriſto, & individuitatem in corpore ejus.* Hac verò individuitate, quam habemus cùm Chriſto in Euchariſtia, individuitatem imitamur quàm Filius habet cùm Patre æterno in Trinitate.

Ter l. adv. Prax. 22. Ter. l. adv. Prax. 21. D. Hil. l. 8. de Trin. Greg. Nyſ. Lau. Iuſt. l. de ... div. ... Rom. 8. Cant. 3. L. de Or. 6.

Lib. adv. Prax. 22.

Dei Filius eandẽ habet cùm Patre eſsẽtiam

tiam *per individuitatem*, ut fatur Tertullianus, quia natura divina ſingularis, & individua in Patre, & Filio reperitur. Gloriatur Paulus Chriſtum vivere in ipſo, quaſi ſint una, & eadem perſona. *Vivo*
Gal. 2. *ego jam non ego, vivit verò in me Chriſtus*. Grandis equidem Pauli favor, ſed non minor eorum gratia, qui dignè Euchariſtiam ſumunt: *Ergo, & nos proceſſum habemus vitæ hujus ſicut habuit, & Paulus*. Chriſtianus, qui ſuſcepit Chriſtum in Sacramento, & in gratia exiſtit,
D. Ambr. apud Lip. pom. in Caten. poteſt dicere. *In me vivis panis illi vivus, vivit ſapientia, vivit gratia*. Multum ſanè eſt, & utinam dicere valeamus. Sed hoc non ſufficit ad explanãdam individuitatem, quam habemus cum Chriſto per Sacramentum: hanc meliùs expendit D. Anſelmus dicens: *Oculi tui, oculi Chriſti*
L. 1. Medit. 5. *ſunt: aures tuæ, aures Chriſti ſunt; os tuum, os Chriſti eſt*. Indè duo ſunt colligenda. Unum membra corporis Chriſti non eſſe inſumenda ad uſum, qui Chriſtũ dedeceat, caput videlicet ad ſuperbiam, oculi ad impudicos aſpectus, aures ad audiendos detractionis, vel impudicitiæ ſermones; lingua ad juramenta, & blaſphemias, & ſic de cæteris. Secundum in ſumenda Chriſti membra ad uſum, qui eum deceat: Caput concipere debet cogitationes, os proferre ſermones; manus facere operationes Chriſto conformes. *Serva igitur corpus, & membra ea dignitate, qua*
D. Anſel. *decet, ne ſi ea iniurioſè tractaveris, quantò potiori præmio coronareris ſi ea dignè tractaſſes, tantò majori ſubjiciaris ſupplicio, ſi eis indignè abuſus fueris*. Magno præmio digni ſunt, qui corpore Chriſti utuntur *di-*
1. Theſſa. *gnè DEO*: ſed gravi puniendi ſunt ſupplicio, qui eo abutuntur, ſuntque rei injuſtitiæ, & iniquitatis, ſævitiæ, & crudelitatis, prophanationis, & impietatis.

In juſtitiæ, abutentes corpore Chriſti. Et hæc iniquitas tantò eſt major quod probè ſciunt corpus eſſe Chriſti, ad quem pertinet, & ratione incarnationis, & ra-
1. Cor. 5. tione Euchariſtiæ: *An neſcitis, quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti?* Et tamen contra fidei notitiam: *malè vivendo tol-*
D. Thom. Opuſc. 58. cap. 14. *lunt Chriſti membra, & faciunt membra diaboli*, in quo duplicem committunt injuſtitiam: Doctor Angelicus binum diſtinguit myſticum corpus: Unum Chriſti, alterum diaboli: Illud cunctos comprehendit juſtos, qui vinculis gratiæ, & charitatis Chriſto velut capiti coniũcti ſunt: iſtud complectitur peccatores, qui ſuis ſceleribus coniuncti ſunt diabolo tanquam capiti. Incrementum corporis Chriſti eſt diminutio corporis diaboli, & è contra augmentum corporis diaboli, eſt diminutio corporis Chriſti. Chriſtus ut ſuum augeret corpus myſticum, dat hominibus corpus ſuum naturale in Sacramento, in quo per dignam communionem illi uniuntur juſti. Diabolus ut myſticum ſuum incrementet corpus, rumpit vincula gratiæ, & charitatis, quibus homines Chriſto uniuntur, eoſque à divino illo capite ſeparat. Sceleroſi Chriſtiani diaboli corpus Chriſti corpori præferunt; à quo ſe ſeparant, ut ſe ſe diabolo coniungant. *Sic diminuunt corpus* D. Thom.
Chriſti, quod enim diabolo in animabus accreſcit, Chriſto decreſcit.

Poteſtne concipi major iniuſtitia? cui addunt ſævitiam, & inhumanitatem, corpus à ſemetipſo ſeparãtes, & crudeli anatomia partes ſtrictiori nexu unitas dividentes. Quanta ſi hæc crudelitas, bellè declarat Tertullianus. *Quod avellitur niſi* L. de Car. Chr. 20.
quod inhæret, quod infixum, innexumque eſt ei, à quo ut auferatur, avellitur? Una res ab alia nequit divelli niſi rumpatur unio, quam ad invicem coniunguntur, & quò major eſt unio, eò violentior eſt ſeparatio. *Cum quid extraneum extraneo ad* Tert.
glutinatur, ita concarnatur, & conviſceratur cum eo, cui adglutinatur, ut cum avellitur, rapiat ſecum aliquid à corpore à quo avellitur quaſi ſequelam quandam abruptæ unitatis. At quando ejuſmodi fit concarnatio, & conviſceratio per unionem cibi, & comedentis, ex utraque reſultat per converſionem una, & eadem ſubſtantia. Tyranni quantumvis crudeles nunquam potuerunt dividere hominem à ſemetipſo, neque ſeparare alimentum à corpore, in quod jam per nutritionem fuerat immutatum. Valuerunt quidem avellere oculos à capite, mamillas à pectore, cor ab ſtomacho, à digitis ungulas: & ſceleroſi Chriſtiani ipſis tyrannis crudeliores ſeparant Chriſtum à ſemetipſis, rumpentes nexus gratiæ, & ſanctitatis, qui eos uniebant: ſæva, & barbara crudelitate dividunt oculos ab oculis Chriſti, aures ab auribus, carnem à carne, cor à corde, & tantæ inhumanitati impietatem, & prophanationem annectunt.

Specie panis, & vini ſunt ſacræ, & ſacramentales nuncupantur propter unionem corporis Chriſti, cum quo idem conſtituunt Sacramentum; Ratione hujus unionis venerationi ſunt, neque ullus eas audet attingere, niſi ſacerdos, cujus ad

hoc

hoc munus obeundum conſecratæ ſunt manus; ſi quis laicus eas auderet attingere, impius & prophanator haberetur, Chriſtiani ſunt in baptiſmate abluti, & altaris myſterio conſecrati *Baptiſmate diluimur, & poſtea myſterio dedicamur*. Adeò ſtrictè Chriſto unimur, & ut fatur Algerius, *ita conſacramentales ſumus Chriſto, ut dicamur panis dominicus*. Conſecratio carnis noſtræ efficit eam veneratione dignam: *Venerare eam honore, quo Dominus ipſam honoravit: nec ad peccati uſum ipſam deducas*. Peccator tamen carnem conſecratam inhonorat; & carnem cùm Chriſto conſacramentalem prophanat. Noli Chriſtiane tantam committere impietatem: *Memento cujus capitis, & cujus corporis ſis membrum*. Noli adeò ſanctam dividere unionem, ſed eam indiſſolubilem diligenter ſerva: ſic æmulaberis unitatem, & circuminſeſſionem, quam habet Filius cùm Patre in Trinitate.

B. Chryſo. to. 5. ho. ad Neophit. D. Chryſo. ho. 21. ad Pop. S. Leo. Ser. 1. de Nat. Dom.

III. PARS

Apud Deum erat Sermo, unigenitus ſcilicet Filius in ſinu Patris, ſcilicet circuminſeſſionem, qua perſonæ ſanctiſſimæ Trinitatis ſibi mutuò inexiſtunt: *Per hanc totus Pater in Filio, & Spiritu ſancto eſt; totus Filius in Patre, & Spiritu ſancto eſt, totus quoque Spiritus ſanctus, in Patre & Filio: nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt*. Circuminſeſſio autem, qua Pater eſt in Filio, & Filius in Patre, eſt 1. mutua, 2. accenſa, 3. fœcunda.

Ter. l. adv. prax. 15. Fulgent. l. de Fide ad Petr. c. 1.

1. *Ego in Patre, & Pater in me eſt*. Inter eos, qui ad ſacram accedunt Synaxim, alii ſunt criminoſi, alii juſti, 1. Illi ſumunt quidem Euchariſtiam ſacramentaliter, quia recipiunt Sacramentum: ſed non ſpiritualiter, quia non recipiunt augmentum gratiæ, quæ eſt effectus Sacramenti: & licèt Chriſtus ſit in eorum ſtomacho quãdiù durant ſpecies ſacramentales, non habitat tamen in eorum corde. *Nec ullo modo ſe abſentat divina majeſtas myſteriis, quamvis ab indignis ſe ſumi ſacramenta permittant: non poſſunt tamen ſpiritus eſſe participes, quorum indignitas tanta ſanctitudini contradicit*. Iſti verò Euchariſtiam ſumunt ſacramentaliter, & ſpiritualiter: quia recipiunt & Sacramentum, & effectum Sacramenti. 2. Illi non habent mutuam cùm Salvatore inexiſtentiam; nam neque manent in Chriſto, à quo ſuis ſceleribus ſeparati ſunt; neque Chriſtus manet in eis, nam ſtatim ac ſpecies conſecratæ conſumptæ ſunt, *non vult Dominus manere in ſentina diaboli*. Illi manent in Chriſto & Chriſtus manet in eis. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo*. At quomodo manet juſtus in Chriſto? *Tanquam membrum in capite*. At quomodo Chriſtus manet in juſto? *Sicut dominus in hoſpitio, ſacerdos in templo, ſponſus in thalamo*.

l. adv. pra. 24.

D. Cyp. ſer. de Can. Dõ.

Hugo Car. 1. c. 6 Ioã. Ioan. 6. Hugo Car.

Inde conciliantur Patres, qui circa Judæ communionem ſibi adverſari videntur. Nam nonnulli negant ſumpſiſſe corpus, & ſanguinem Domini: alii è contra recepiſſe aſſeverant. Verùm *ne tanti Patres, in quibus erat unus ſpiritus non diſſenſionis, ſed pacis, à ſe diſſentire videantur: reſpondetur accepiſſe quidem ſacramentaliter, ſed non ſpiritualiter*. Tantùm abeſt, ut Judas gratiam receperit; quin imò *poſt buccellam introivit in eum ſatanas*. Non quod in illo non fuerit antea diabolus, ſed quia per indignam communionem locum amplio, rem maligno dedit. *Nonne vides quomodo Judas indignè corpus dominicum ſumens locum ampliorem maligno dedit?* Tam horrendum videtur Abbati ſacrilegium, quod illum confert cùm proditione, qua Judas Dominum ſuis tradidit inimicis. *Sicut Judas tradidit Dominum membris diaboli, ita iſte quantum in ipſo eſt, tradidit corpus dominicum in vas diaboli, quod eſt corpus ſuum*: & ita indignè accedens non imitatur circuminſeſſionem Filii mutuam, & accenſam.

Hilar. in c. 12. Matth. D. Aug. Tract. 26. in c. 13. Io. D. Cyrill. Alex. l. 9. in Ioan. 19 Alger l. 1. de Sacr. 21. Ioan. 13 Anaſt. Sinait. Diſ. 3. Tit. 1 c 6. Ter. adv. Prax. 21.

2. Dei Filius *ſe diligi à Patre profitetur*, & viciſſim diligit Patrem. Ecce exemplar mutuæ dilectionis Chriſti, & juſti in Sacramento. Et ut magnitudinem amoris dominici valeamus percipere, audiamus illum ad Euchariſtiam teneritudinis ſermonibus nos allicientem. *Comedite amici, & bibite chariſſimi*. Verſio Aquilæ habet, *Sodales*. Septuaginta vertunt; *Fratres*. Divus Ambroſius legit; *Patres*. Hebraica lectio ſcribit, *Amores*. Et ita Chriſti amor in Sacramento coadunat in ſemetipſo varios amores diſperſos inter homines; & continet amorem amici, charitatem fratris, benevolentiam patris, & teneritudinem ſponſi. Varios hos amoris gradus oſtentat dùm nos ad Euchariſtiam vocat; Urbanitas, gratitudo, & æquitas expoſtulant, ut adeò ardenti reſpondeamus amori. Verùm quomodo? accedendo ad Sacramentum *pede amoris*. Amor iter noſtrum debet dirigere, & conducere ad ſacram menſam. *Frigida ad Euchariſtiam acceſſio periculoſa eſt*. Vis Chriſtiane tale vitare periculum, & ſecurus accedere ad Sacramentum? *Ama amorem illius, qui amore tui deſcendit in ſubſtantiam panis*

Cant. 5.

Hugo Car. D. Chryſo. ho. 24. in 1. Cor.

panis, & ibi amorem ſuum amori suo copulavit: Sat non eſt exceſſum amoris conſiderare, de ejus excellentia loqui, adhùc requiritur, ut corda noſtra amantis Domini amore ſint accenſa, & fœcunda operatione Filii cùm Patre circuminceſſionem imitemur.

D. Aug. l. de Catech. Rud.

3. *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor*: nam continuò eadem ſpiratione producit cùm Patre Spiritum S. Æmulanda eſt hæc divina fœcunditas antè, & poſt communionem *Antè, ut dignus fias accipiendi: poſtmodum, ne indignus videaris, qui acceperis*. Ante communionem præparationem perfectiſſimam paucis docet Euſebius Emiſſenus. *Cùm ad reverendum altare cibo, potuque reficiendus accedis, ſacrum Dei tui corpus, & ſanguinem fide reſpice, mente continge, honore mirare, cordis manu ſuſcipe, & maxime hauſtu interiori aſſume*. Quinque deſiderat actus: nimirum 1. fidei, 2. præſentiæ Dei, 3. adorationis, 4. ardentis deſiderii communionis, 5. Suffiammati amoris Chriſti in Sacramento contenti. Poſt communionem verò, *Oportet eum qui ſemel communicavit Chriſto. ardenti animo ad omnem virtutem contendere*. Qui abſque prævia, & ſubſequenti fœcunditate ſumit corpus dominicum, Dei debet metuere judicium. *Non enim terribile tantùm judicium habet qui in carnis, ac ſpiritus inquinamento, ad ſancta accedit indignè, ſed & otiòsè, & inutiliter edens, & bibens, & qui abſque ulla gratiarum actione accedit ad myſterium, judicium habet ſegnitiei*.

Ter. l. adv. Prax. 21. D. Chriſoſto. ho. 27. 1 Cor. Hom. 5. de Paſcha.

D. Cy. Alex. l. 12. Glaph.

D. Baſil. l. 3. de Bapt. 5.

Dei ſanè judicium timere debent accedentes, & recedentes, qui nullum eliciunt actum virtutis, nec ante, neque poſt communionem, qui abſque ulla pietatis diſpoſitione quaſi perfunctoriè, vel celebrant Miſſam, vel ad menſam accedunt. *Alii venientes ad Eccleſiam non dignantur, donec res ſacra compleatur, ſed per alios interrogant, num tempus communionis adſit, tunc præproperè canum inſtar inſiliunt, & rapto myſtico pane exeunt*.

Anaſt. Sinait. de Sac. Syn.

At quid agunt poſtquam egreſſi ſunt de Eccleſia? Ipſis communionis diebus in omne ſcelus diffluunt: *Sanctificata ora cœleſtibus cibis*, vel impietatis, vel blaſphemiæ, vel detractionis, vel maledictionis, vel impudicitiæ verba proferunt. *Videte fratres chariſſimi, ſi juſtum eſt, ut eo ore Chriſtianorum, ubi corpus Chriſti ingreditur, luxurioſum canticum, quaſi venenum diaboli proferatur*. Neque iniuſtum ſolum, ſed & exitioſum valde cenſet D. Chryſoſtomus ad id munus adhibere linguam. *Pernicioſum eſt linguam tali ſanguine purpuratam ad convitia, & contumelias, & ſcurrilitates transferre*. Accepto cœleſti, & divino alimento poſt epulas, & dapes anhelant. *Menſa regia frueris, & menſa ſpirituali, & rurſus luto contaminas, & fœtore rurſum imples*. Et ut ſemel dicam, ſunt depravati moribus, turbulenti paſſionibus, immundi affectibus, & obſtinati in ſuis ſceleribus. Avare *Ubi eſt frater tuus? non incongruè dicitur, ei qui ſumpto Chriſti corpore redis continuò ad ſordes priſtinas, & ſæculi vanitates*. Ubi eſt frater tuus impudice, qui venereas captas voluptates; Superbe vanitate tumens; Quare poſt bona terrena inhias? Imitandam vobis propono primorum Chriſtianorũ pietatem, qui in conviviis etiam communibus erant fœcundi in bono; ante conviviũ, tempore convivii, & poſt convivium, ut inde inferatis quales erant in convivio dominico. *Nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ admittit, non prius diſcumbitur, quàm oratio ad Deum deguſtetur: ita ſaturantur, ut qui ſciant Deum audire: æquè oratio convivium dirimit: inde diſceditur ad eamdem curam modeſtiæ, & pudicitiæ*. Chriſtiane ſive accedens, ſive diſcedens à Sacramento ſis ſtudioſus virtutis, & Chriſtianæ ſis obſervator diſciplinæ.

D. Cyp. Serm 5. de Lapſis. D. Auguſ. ſer. 215 de Temp.

D. Chryſo. hom 61. ad Pop.

Steph. Cã. apud Tozman in c. 5 Gen.

Tert. Apol. 36.

CONCIO SEXTA.

Ter. l. adv. Prax. 30. D. Aug. l. 4 de Trin. 20.

HIc interim acceptum à Patre munus effudit Spiritum ſanctum. Ratio doni ita Spiritui ſancto competit, ut nullo modo poſſit convenire Filio in Trinitate, ſicut nec natũ eſſe propriè competere poteſt Spiritui ſancto. *Natum eſſe, eſt Filium à Patre eſſe, ſicut Spiritui ſancto donum Dei eſſe, & à Patre & Filio procedere*. Verùm ratio doni, quæ eſt Spiritus ſancti propria, & nequit competere Filio in Trinitate, ei mirum in modum convenit in Euchariſtiæ Sacramento, *Filius datus eſt nobis* adeò perfectè, ut æmuletur rationem doni, quę ad Spiritum ſanctum pertinet in Trinitate, 1. Spiritus ſanctus in Trinitate eſt donum divinę, & internę liberalitatis; Filius in Euchariſtia eſt donum externæ liberalitatis: 2 Spiritus in Trinitatem internam Dei liberalitatẽ exhaurit; Filius in Euchariſtia externam liberalitatem exhaurit: 3. Spiritus ſanctus in Trinitate eſt donum amoris, quod Pater dat Filio & Filius Patri; Filius in Euchariſtia eſt donum, quod Deus dat ex

Eſa.

cha-

charitate hominibus, & quòd homines Deo dare debent ex gratitudine.

I. PARS. Ter. l. 1. ad Ux. 8.

Quædam ſunt divinæ liberalitatis, quædam noſtræ operationis. Quando Deus remunerat bona opera, mercedem meritis contemperat, & juſtitiam diſtributivam exactè ſervat. Inde procedit inæqualitas felicitatis, quæ Sanctorum meritis commenſuratur: At dum Deus gratuitè, & liberaliter aliquid dat, non attendit ad noſtra merita, ſed ad ſuam magnitudinem; ut patet in Euchariſtia, quę eſt donum divinæ liberalitatis.

D. Aug. in Pſ. 102.

Panem de cęlo dedit, quem nullis meritis dedit. Gratuitam hanc Dei liberalitatem vaticinatus Regius Propheta præ admiratione clamat:

Pſ. 11.

Secundùm altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum. Hebræa lectio habet, *Secundùm altitudinem tuam epulatio filiis hominum.* Ly autem *multiplicaſti* non denotat multitudinis incrementum, ſed magnitudinis, & dilectionis perfectionem,

D. Aug.

quæ completur in Euchariſtia, quam Deus dat, 1. liberaliter hominibus: 2. hominibus non deſiderantibus, neque petentibus: 3. hominibus indignis, & non merentibus.

L. de Teſt. An. 2.

1. Anima naturaliter Deum agnoſcit bonum, & beneficum: quare illam Tertullianus alloquitur: *Deus bonus, Deus benefacit, tua vox eſt.* Quòd ſi ex Caſſiodoro *beneficialem principem liquet*, quia

L. 5. Va. ep. 30. Caſſiod.

liberalitas eſt proprius regum character, & magna & nobilis munificentia, quę animi non redoleat vilitatem: etenim *Clementia principis non habet legem*, quantò major Dei liberalitas, qui infinitè reges tùm in magnitudine, tùm in munificentia ſuperat? Multis beneficiis Deus ſuam demonſtravit liberalitatem, cunctas nobis largitus eſt creaturas; corporeas noſtro ſubjecit imperio, ſpirituales noſtro miniſterio deſtinavit; & poſt tot, & tanta amoris, & liberalitatis monumenta Euchariſtiam inſtituit, in qua nobis dat Deũ ut tali dono liberalitatem divinæ magnitudini congruentem oſtendat.

D. Aug. Solil. 22.

Sicut magnus es tu, ita magna donalia tua. An non omni ſtupore dignum, poſtquã Deus ſemetipſum dedit in peregrinationis noſtræ ſocium, indigentiæ ſervum, ægritudinis medicum, redemptionis pretium, poſt tot beneficia Euchariſtiam inſtituit, ut ejus munificentia magis ſplendeat.

Eſa. 33.

Quia ſolummodo ibi magnificus Dominus noſter; & ut expandit Hugo Cardinalis, *magnificus ſecundùm magnificentiam*; perveniens ad ultimum magnificentię, & munificentiæ terminum, donans Deum liberaliter hominibus, & hominibus neque deſiderantibus, neque poſtulantibus.

Tertull. Apol. 29.

2. Divinæ liberalitatis benevolentiam *poſſunt implorare, qui eam ſciunt petere.* Homines neque poſtulabant, neque ſciebant petere Euchariſtiæ myſterium, quod largitur ex ſua liberalitate Deus non deſiderantibus, neque poſtulantibus. Plinius Trajani encomiaſtes tantùm Imperatorem ſic commendat: *Civibus tu alimenta daturus, hoc maximè præſtitiſti ne rogarent.*

D. Aug. l. 50. hom. 9. Salv. l. 4. ad Eccl.

In hoc maximè fulget munificentia largitatis, largiri dona indigenti, nec poſtulanti. *Perfecta miſericordia eſt, ut antè occurrat eſurienti cibus, quàm roget mendicus.* Ecce tibi, Chriſtiane, aliquod divinæ liberalitatis ſpecimen. Etenim *Deus extendit ſuper ſpes noſtras munera ſua, & quod rariſſimum eſt: dona illius etiam tua vota vicerunt.* Plures juſti in lege, tùm naturali, tùm Moſaica poſtularunt à Deo, vel fortunæ bona, vel numeroſam familiam, vel corporis ſanitatem, vel animi ſanctitatem; at nullus unquam poſtulavit, ut ſe in cibum, & potum daret, nemo tale deſideravit donum: quapropter divina liberalitas magis emicat in Sacramento, quàm in Incarnationis myſterio. In humanatione Verbi *pretioſa ſunt quæ commendat Patris charitatem*; attamen æternus Pater Filium non dedit niſi poſtquam homines illum poſtulaverunt,

D. Hilar. 16. Trin.

& ardenter deſideraverunt; ideò *deſideratus cunctis nationibus* nuucupatur.

Aggai. 2.

At quis poſtulavit Euchariſtiam? quis eam deſideravit? quis eam in mente habuit?

l. 7. c. 18.

Fuit iſtud Sacramentum inopinabilis liberalitas, & inſperata charitas, ut bellè animadvertit Euſebius Emiſſenus, qui ob hanc rationem Deum ſic alloquitur: *Aliæ beneficia feciſti deſiderari, & præcipuè Incarnationem: at inſtitutionem venerandi myſterii corporis, & ſanguinis tui omninò gratuitò voluiſti fieri abſque ſumptu deſiderii cunctarum gentium:* & munificentia tua eo eſt perfectior quo das divinum illud myſterium hominibus indignis, & non merentibus.

Tert. l. de Pat. 2.

3. Magna profectò Dei liberalitas, *qui rorem lucis hujus ſuper juſtos, & iniuſtos æqualiter ſpargit: qui temporum officia, elementorum ſervitia, totius geniture tributa dignis ſimul, & indignis patitur ſimul occurrere.* Sed longè major Dei munificentia, qui Euchariſtiam patitur occurrere hominibus indignis, & non me-

Digitized by Google

D. Tho. 3. p q 2. art. 11. merentibus. *Ex congruo meruerunt ſancti Patres Incarnationem, deſiderando, & petendo? congruum enim erat, ut eos exaudiret, qui ei obediebant*. At tantùm abeſt ut homines in lege gratiæ exiſtentes meruerunt Euchariſtiam, quin imò plerique D. Ber. ſui ſceleribus demeruerunt. *Multum quidem meruit de nobis, qui immeritis dedit ſeipſum nobis*. Multum quidem fuiſſet, quo Deus juſtis dumtaxat largiretur Sacramentum, ſed abſque ulla comparatione majus, quod à ſacra menſa non arceat criminoſos, & indignos. Prævidebat Deus contumelias, quas paſſura erat Euchariſtia ab indevotione fidelium, irreverentia impiorum, blaſphemia hæreticorum. Quod Deus dimittat peccata, convertat peccatores, largiatur gratiam, promittat gloriam, hæc omnia Dei liberalitatem prædicant; ſed quod Euchariſtiam inſtituat poſt præſcientiam indignitatum quas pati debet, incomprehenſibilis liberalitatis, & charitatis eſt monumentum. Tantam bonitatem cùm ſtupore contemplatur Doctor Angelicus: *O copioſa bonitas, & benignitas, & liberalitas nobilitatis Dei, qua inimicis, & multum contra eum peccantibus, corpus ſuum ſumere permittis!* Sed ſi ſceleroſi Chriſtiani adversùs Deum adeò beneficum ſuam demonſtrant ingratitudinem, & malitiam, erga eos ſuum Deus oſtentat amorem largiendo donum, quod externam exhaurit liberalitatem.

II PARS Ter. Apol. 28. Munificus eſt Deus erga homines, *cùm illis aliquid liberalitatis, aut privilegii confert*: At quantùm eſt liberalis in Euchariſtia, in qua Dei Filius externam exhaurit liberalitatem, totumque confert quod 1. à Matre in tempore habuit; 2. à Patre ab æterno accepit.; 3. in vita, & paſſione meruit.

L. ad Iud. 9. D. Ber em 3. ſr. de Ioſ. 1. Bellè Tertullianus prædicat Chriſtum *ex ſtirpe Ieſſe deputatum, per Mariam ſcilicet, & inde cenſendum*: quia à ſola Matre generatus omnem humanam perfectionem à Matre accepit. *Unde patet, quòd Dominus Jeſus Chriſtus, qui ſine Matre fuit in cælis, & abſque Patre in terris, totam à Virgine humanitatem recepit, atque dignitatem, quæ ad humanitatem ſequitur*. Chriſtus autem nobis donat in Sacramento totam humanitatem, quam à Matre recepit. Licèt enim in Euchariſtiæ inſtitutione loquatur dumtaxat de corpore & ſanguine, quia corpus, & ſanguis tantùm directè, & ex vi verborum adducuntur ſub ſpeciebus panis, & vini: quia tamen corpus eſt vivens, concomitanter adeſt anima, quæ corpus informat, & conſequenter tota humanitas ex corpore, & anima compoſita; Quod innuit Tertullianus dicens: *Corpus ejus in pane cenſetur*. L de Or 6. Alludit ad cenſorem Romanum, cujus officium erat æſtimare bonum cujuslibet civis, ita ut eſſet perfecta æqualitas inter bonum civis, & æſtimationem magiſtratus. Eodem modo Chriſtus donans corpus ſuum ſub ſpecie panis, totam largitur humanitatem: *Corpus ejus in pane cenſetur*, quod nobis dat teſtamento, proprio ſanguine ſigillato, *ſic & in calicis mentione teſtamentum conſtituens ſanguine ſuo obſignatum, ſubſtantiam corporis confirmavit*. Tert. l4. 4. ad Mar. 40. Reges ſuis ſucceſſoribus relinquunt diademata, uxorati coniugibus largiuntur fortunæ bona, parentes filiis dant patrimonium: at nullus unquam corpus ſuum teſtamento donavit, ſolus Chriſtus hæc exequitur teſtamento ſuo ſanguine ſubſcripto, donans & quod habet in tempore à Matre, & quod ab æterno accepit à Patre.

2. Hominem nuncupata Deus, *liberalitatis ſuæ hæredem*: quia ei ſuo teſtamento *Redemptor totum, quod ipſe eſt, & habet in ſummo, dedit*. Tert. l de Reſ 9. D Thom. Opuſc. de Beatit. Omnes ſubſtantiæ quæ ſunt in mundo, reducendæ ſunt ad ſubſtantias materiales, ſpirituales, & divinas: Chriſtus autem in Sacramento trinum illum ſubſtantiarum ordinem nobis donat. Subſtantiam materialem donando corpus, & ſanguinem, ſubſtantiam ſpiritualem donando animam: ſubſtantiā divinam, donando divinitatem, quam ab æterno accepit à Patre. Dilectus diſcipulus paterni amoris præſtantiam colligit ex dono omnium rerum quas dedit Filio. *Pater diligit Filium, & omnia tradidit in manu ejus*. Evangeliſta autem intelligendus eſt de Chriſto, non ut Deo, ſed ut homine: in quantum Deus Ter l adv. Prax. 12. omnia quidem ab æterno accepit à Patre, non via voluntatis, & amoris, ſed via intellectus, & cognitionis; quia eſt terminus non voluntatis, ſed intellectus, ſeu potiùs memoriæ fœcundæ, in quantum homo omnia in tempore accepit à Patre via dilectionis, & donationis: illa dilectionis paternæ oſtentat perfectionem. *Pater diligit Filium, & omnia tradidit in manu ejus; Utique à primordio diligit, & à primordio tradidit*. Ter. l adv. Prax. 16. At Chriſtus dat nobis in Euchariſtia, quod accepit à Patre ab æterno per modũ intellectus, & cognitionis, & in tempore per modum volũtatis Ter. l adv. Prax. 14.

tis

Ter. l. adv. prax. 24. tis, & dilectionis, *Antè autem ſolemnitatem Paſcha, ſciens Jeſus omnia ſibi tradita à Patre eſſe, & ſe ex Deo exiſſe*, cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos inſtituendo Euchariſtiam, in qua largitur hominibus, & divinitatem, quam accepit à Patre in æterna generatione, & gratiam, & ſanctitatem, quam ab illo accepit, in tempore. Sunt quædam donationes in quibus donans bona dat, ſed non ſemetipſum: nonnullę in quibus datur perſona, ſed non fortunę bonum: ſic S. Paulinus ſemetipſum dedit cuidã matri, ut ſua captivitate filii libertatem compararet: aliæ in quibus datur natura, ſed non perſona: ſic ęternus Pater dat Filio ſuam naturam, ſed non ſuam paternitatem: at Dei Filius dat nobis in Sacramento divinitatem, perſonã, & adhùc quod in vita, & in morte meruit.

Tertull. l. 2. adv. Marc. 8. 3. *Chriſtiani nominis pondus, & fructus mors Chriſti.* Chriſtus meruit quamdiù fuit viator, ſed potiſſimùm paſſionis tempore: At in Euchariſtia nobis ſua merita largitur. Quædam liberalitatis divinę dona ſunt communia tribus perſonis, ut fortunæ bona, naturæ beneficia, gratiæ auxilia, gloriæ dona; at Euchariſtia eſt liberalitas propria Chriſti, in qua nobis dat, quod ſibi eſt peculiare, nec eſt commune aliis perſonis; ſcilicet corpus, ſanguinem, animam, perſonam: & quaſi hæc non ſufficiant ad ſuam exhauriendam munificentiam, dat adhùc, quod ſuis operationibus, & doloribus meruit. *Eccleſiam Chriſtus de ſalario paternæ majeſtatis adunavit.* Toto tempore quo converſatus *Hug. Card. in c. 2. Mat.* eſt Chriſtus cum hominibus, Patris procuravit honorem, ei fuit obſequentiſſimus, cultui ejus addictiſſimus: quare Mariæ, & Joſepho de ejus abſentia querulis reſpondit Salvator: *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* Quod ſi ſervus fidelis ſalarium meretur à domi- *Luc.* no; nonne ſalarium à Patre meruit Chriſtus? & ſi quælibet actio Chriſti eſt infiniti valoris meriti ob infinitam dignitatem Verbi divini, quale erit meritum cũctarum actionum, quas operatus eſt Salvator triginta tribus annis, & cruciatuum quos in curſu paſſionis toleravit? Profectò *non eſt finis theſaurorum ejus*: & ta- *Chryſ. ho. 24. in 1. Cor.* men Dominus tot, & tàm pretioſa nobis largitur in Sacramento. *Dicendo Euchariſtiam, omnem benignitatem, Dei theſaurum aperio, & magna illius munera commemoro.* Quantò majora ſunt dona, tantò majorem expoſtulat gratiarum actionem, & ut ea dignè valeamus recognoſcere, debemus idipſum reddere Deo ex gratitudine, quod ipſe nobis ex liberalitate largitur.

Ad prandium, vel ad cœnam vocari jubet, qui ſcilicet humanitatis iſtius vicem rependere non poſſunt: & hoc duplici de cauſa. Tùm ut oſtendat curandos eſſe egenos, III. PARS. & pauperes, unde per Eſaiam ſic fatur: *Tert. l. 2. adv. Marc. 31.* *Confringe panem tuum eſurienti; & mendico, & qui ſine tecto ſunt, induc in domum tuam.* Tùm ut redarguat captantes ab egenis munera, & retributiones. *Cui non placent amantes munera, ſectantes retributiones?* Ob hæc tamen verba diſpenſare ſe non debent Chriſtiani à debita gratitudine, quam meritò expoſtulat Chriſtus: *Facilè de eo debuit impetrare, quem quotidie paſcit.* At quomodo grati erimus erga Chriſtum pro ineffabili Euchariſtiæ dono? Uno *Tert. l. de idol 11.* ex his tribus modis, 1. Chriſtus dedit nobis bona ſua, demus ei bona noſtra: 2. Chriſtus dedit nobis omnia bona ſua, demus ei omnia bona noſtra. 3. Chriſtus ſemetipſum dedit nobis ex amore, demus Chriſtum Chriſto ex gratitudine.

1. *Populum ſibi congregavit Deus, & Tert. l. de Pæn. 2.* *multis bonitatis ſuæ largitionibus fovit, & ingratiſſimum toties expertus, ad pœnitentiam ſemper hortatus eſt.* Liberalitatibus ſuis nos ad penitentiam vocat Deus duplici potiſſimùm ratione: Ut à peccatis mundemur, & peccatis mundati Deo ſerviamus, largitionumque ejus gratitudinẽ re- *Tert. l. de Cor. Mil.* feramus. Nam ut addit Tertullianus: *Quod homini profecit, Deo ſervit.* Ut ergo ſimus grati ob *donativum Chriſti*, quod nobis largitur in Euchariſtia, pœnitentiam agamus, & ut dignè poſſimus accipere ſua bona, offeramus ei mala noſtra; Chriſtus in Incarnatione *ſuſcepit mala noſtra, ut nobis tribueret bona ſua*: & nos è converſo *Euſ. Emiſ. hom. 6. de Paſch.* per pœnitentiam tribuamus ei mala noſtra, ut in Euchariſtia valeamus recipere bona illius. Jacob nihil aliud expoſtulavit à Laban pro laborum ſuorum ſalario, niſi *Gen. 30.* oves, vel capras maculoſas: *Quodcunq; maculoſum fuerit, tàm in ovibus, quàm in capris, erit merces mea.* En ſpecimen gratitudinis, quam à nobis expoſtulat Chriſtus. Exoptat ut ſuperbi ſuam ei offerant vanitatem, laſcivi fęditatem, avari cupiditatem, guloſi ingluviem, detractores linguæ venenum, & poſt immolata per veram pœnitentiam vitia, contrarias ei adhùc offerant virtutes: *Toties tibi vitiorum artes moriuntur, quoties à te Deo viſcera fuerint Chryſ. ſer. 106.* *immolata virtutum.* Et quoniam Chriſtus dat nobis in Sacramento cuncta ſua bona, demus ei cuncta bona noſtra.

Tert. l. ad. Vx. 3.
D. Aug.

2. *Meliorum donativorum ſectatores ſumus*. Erimus autem ſi Chriſto cuncta bona noſtra donemus. *Quantum dedit nobis Deus ut ipſius eſſemus, & ipſe ſit noſter*. Semetipſum dat nobis, ut ipſi noſmetipſos donemus: cuncta ſua nobis largitur bona, ut cuncta noſtra ei offeramus, quo nihil juſtiùs. *Ne ſit manus tua ad accipiendum porrecta, ad erogandum contracta*: multum accipis? multum da: totum accipis, totum da? nam *qui totum dat, totum petit, vel accomodat ſibi*. Quatuor nobis ad Deus iu Sacramento; nimirum divinitatem, animam, corpus, merita: quatuor à nobis expoſtulat, ſcilicet animam, corpus, fortunæ bona, & opera virtutis. Vult animam noſtram pro dono ſuæ divinitatis: corpus noſtrum pro dono animæ ſuæ; bona fortunæ pro dono corporis ſui; virtutes noſtras in gratitudinem meritorum ſuorum. Ineamus ejuſmodi amoris commercium; adimpleamus gratitudine, quod Chriſtus inchavit liberalitate: tandem demus Chriſtum Chriſto, ut ſuam dignè valeamus compenſare munificentiam.

D. Ambr. ſer. 8. de manu arida.
Sen.
D. Bern. Sen tom. 9. Ser. 1 ar. 1. c. 3.

3. *Deus ſolus docere potuit, ut ſe vellet orari*, & Chriſtus ſolus docere valuit perfectum gratitudinis modum. Chriſtus in corporatione *ex nobis accepit, quod offerret pro nobis, ut nos ex noſtris redimeret*. Accipiamus ab illo Euchariſtiam, ut ex ſuis, collata nobis beneficia recognoſcamus nihil enim digniùs poſſumus offerre in gratitudinis monumentum. *Quid meliùs, & corpore, & ſanguine Chriſti?* Sacramentum autem corporis, & ſanguinis ſui non inſtituit Salvator, niſi poſt gratias æterno Patri redditas erudiens Chriſtianum, *ut quod ab ſponſo gratis accepit, id aliquando rependet eidem*. Chriſtus dando ſemetipſum in Euchariſtia, nobis ſuppeditat modum tantam recognoſcendi munificentiam, offerendo illi cœleſte illud, quod nobis largitur myſterium. *Dominus Jeſus Chriſtus Euchariſtiam offerri hortatur, quæ magnitudine ſua omne beneficium operuit*. Hanc gratitudinem ominatus Regius Vates ait: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam;* ſeu, ut legit D. Hieronymus: *Calicem Jeſu accipiam:* non quem potavit in cruce, ſed quo nos potat in Sacramento: Nam ut expeu- ... it Hugo Carenſis, per calicem Salutaris, ... Domini, *Euchariſtiam intelligit*: & ſi agnoſcimus *cenſum nominis*, quomodo digniùs poſſumus recognoſcere Chriſti liberalitatem, quam dignè ſumendo Euchariſtiam, *quia Euchariſtia gratiarum actio nuncupatur?* Sic enim ut fatur Divus Hieronymus erit quaſi ęquus reditus, & juſti æqualitas inter retributionē, & largitionem. *Hæc eſt ſola digna retributio cum ſanguis ſanguine compenſatur*. Euchariſtiæ donum non niſi Euchariſtia poteſt compenſari, quia donum infinitum retributionem expoſcit infinitam, ut ſibi perfectè reſpondeat: *Super his etiam communicationem corporis, & ſanguinis ſui clementiſſimus redemptor indulſit; quatenùs pietas Creatoris hinc maximè poſſit intelligi, cùm nos tantis beneficiis, ſi tamen cum pura corde quæramus, feciſſet abſolvi*. Delicta & crimina in pœnitentię abſolvuntur Sacramento, beneficia, & dona in Euchariſtiæ abſolvuntur myſterio; ubi benefactor dat modum recognoſcendi beneficium; corpus, & ſangumem ſuum largitur, ut offerentes ei, quod dignè accipiunt, hac oblatione accepta cuncta abſolvant beneficia. Euchariſtia quaſi dividitur inter Deum, & homines. Servit etenim ad hominum nutritionem, & Dei honorem: ex ea homines utilitatem captant, Deus gloriam; in illa homines ſuſcipiunt beneficia, Deus gratiarum actiones. Eſt Sacramentum, quod hominum incremētat gratiam, & Dei recognoſcit munificentiam: eſt ſacrificium, in quo Deus velut hoſtiam ſemetipſum largitur hominibus, & homines Deo innocuam illam, & cęleſtem offerunt victimam. *Quid retribuam tibi Deus meus pro te*, qui es benefactor, & beneficium, donator, & donum? Idipſum tibi reddam, quod mihi das. Mihi das corpus tuum, tibi offeram corpus tuum: mihi das ſanguinem tuum, tibi offeram ſanguinem tuum: mihi das animam tuam, tibi offeram animam tuam: mihi das merita tua, tibi offeram merita tua: das mihi divinitatem tuā, offeram tibi divinitatem tuam; & cum dono tui ipſius offeram tibi meipſum; ut ſim tuus in tempore, & in æternitate.

Tert. l. de Or. 9.
D. Ambr.
D. Iſid. l. 6. Ecthym. 19.
Phil. Carpat in c. 1. 6. Cant.
Clem. Re. 8. inſt. 37.
Pſal. 115.
Tertul. Apol. 21.
D. Chryſ. h. 26. inc. 8 Matth.
Ep. 12. ad Euſt.
Caſſiod. de Div. lect. c. 32.
D. Bern. tr. de dill. Deo c. 5.

CONCIO SEPTIMA.

C*Hriſtus panis noſter eſt, quia vita Chriſtus, & vita panis*. Arbor vitę, quam in paradiſo plantaverat Deus, figurabat Euchariſtiam, quæ eſt panis vitæ. Ut autem acutè animadvertit Cajetanus, Hebræa lectio habet *lignum vitarum*, in plurali, *quia vitas omnes vegetationis, ſenſationis, & rationis conſeruabat*. Euchariſtia eſt panis vitarum, quia trinam per-

Tert. l. de Or. 6.
Gen. 2.

ficit, & conſervat vitam in iis, qui dignè eam ſuſcipiunt. Homo in trino poteſt conſiderari ſtatu, in ſtatu naturæ, in ſtatu gratiæ, & per reſpectum ad ſtatum gloriæ. In ordine naturæ eſt rationalis: in ordine gratiæ eſt juſtus: & per reſpectum ad ordinem gloriæ, eſt candidatus æternitatis. Ut homo, utinam ducit rationalem: ut juſtus, vitam ſupernaturalem, & divinam: ut candidatus æternitatis, ſpectat in cœlo vitam immortalem, & beatam. Euchariſtia eſt panis vitarum, quia, 1. vitam rationalem perficit: 2. vitam gratiæ ſupernaturalem augeſcit; 3. ad vitam immortalem, & beatam conducit.

I. PARS. Tert. lib. 4. adv. Mar. 1.

Sumus, qui retrò luridati delinquentiæ maculis, & denigrati ignorantiæ tenebris. Nihil adeò rationi adverſatur, ac peccatum, paſſio, & concupiſcentia: Peccatum eam excæcat, paſſio obnubilat, & concupiſcentia obſcurat. Verùm nihil ita ſuffragatur rationi, ac Euchariſtia; quæ 1. peccati tenebras diſſipat: 2. concupiſcentiæ ardores temperat. 3. inordinatos paſſionis motus ſedat.

1. Dei Filius potuit ſibi unire hypoſtaticè naturam à noſtra diſtinctam: imò & ſumendo carnem potuit aſſumere non ex corrupta Adami maſſa oriundam. Verum *neque ad propoſitum Chriſti faceret evacuantis peccatum carnis, non in ea carne evacuare illud, in qua erat natura peccati: neque ad gloriam: quid enim magnum ſi in carne meliori, & alterius; id eſt non peccatricis natura, peccati naevum redemit?* (Tert. l. de Car. Ch. 16) Medici ſagacitate, & experientia pollentes, proportionem quamdam ſervant inter medicinam, & morbũ. *Chriſtus remediator valetudinum*, omniomque Medicorum ſapientiſſimus, hanc ſervavit inter remedium, & ægritudinem convenientiam. (Tert lib. 4. adv. Mar.) Caro Adami corrupta humanam toxicarat naturam: Chriſtus velut Medicus peritiſſimus de ſuæ carne fecit antidotum illius veneni, non ſecus ac de vipera theriaca conficitur ad ſanandũ venenoſum viperæ morſum. Caro Chriſti eſt victima, & medicina; victima, ad expianda noſtra delicta: medicina, ad noſtros ſanandos morbos: Cœleſtem illam victimam obtulit in cruce Dominus. (Ter. l. adv. Iud. 14. D. Ambr. in Pſ. 37.) *Ipſe etiam effectus hoſtia pro omnibus nobis* divinam illam medicinam ſumẽdam præbet in Sacramento. *Antidotum facta eſt caro, quæ erat venenum antè peccati: quia erat illecebra peccatorum. Audi quomodo antidotum caro; Dei verbum factum eſt caro, miſit manum in cavernam aſpidum, venenum evacuavit, peccatum abſtulit, id eſt de peccato damnavit peccatum.* Et hæc eſt una ratio inſtitutionis Euchariſtiæ, ut docet Angelicus Doctor. (Opuſc. 58. c. 1.) (Tertia inſtitutionis cauſa eſt, cibus hominis, cibus, inquam, medicinalis contra pomi mortiferi corruptionem, quæ tàm prava infuſa eſt per primos parentes humano generi, ut eſſet incurabilis, niſi ſubveniſſet medicina optima, quam poſſet facere ſapientia Dei.) Cibus ab Adamo manducatus ita ſuo veneno humanam infecit naturam, ut cunctas facultates animæ, & omnes corporis toxicaverit partes: quapropter neceſſaria erat medicina penetrans has facultates & partes in quibus hærebat venenum. Hujuſmodi autem medicina eſt caro Chriſti; *ſimul medicamentum, & holocauſtum ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens.* (D. Cyp. Ser. Can. Dom. Theophil. in 1. Cor. c. 5.) Et quia venenum fuit cibus vetitus, antidotum datur per modum alimenti in Sacramento, ubi carnem ſuam tanquam medicinam maximæ virtutis manducandam exhibet Chriſtus. (Quia prior carnis noſtræ natura corrupta eſt à peccato, dedit nobis Chriſtus ſuam impeccabilem ſimilem in nobis carnem, ut eam aſſumentes in eam permiſceamur, & vivamus citra peccatum, quantum licèt.)

Inter remedia alia ſanant morbum, alia præſervant à morbo: *Euchariſtia medica* (Tert. l. de Trin. D. Ig. Ep. ad Epheſ.) duplicem illum præſtat effectum: nam eſt *medicamentum purgans vitia, & omnia expellens mala.* Tùm quia per ſe purgat à venialibus, tùm quia per accidens tollit mortalia; (ut ſi quis lethalis oblivioſus, vel involuntariè inarus ad ſacram menſam acceda. Tùm quia delet veſtigia peccatorum, & purgat ab humoribus peccantibus, & perverſis inclinationibus, quæ ex diuturno, & ſcelleroſo habitu remanſerant: & ut fatur Divus Cyprianus, *animos à voluptatum face avellit.* Fuſo vino è dolio remanet adhuc fæx, evacuato per pœnitentiam peccati venenoo remanet adhùc fæx quædam peccati, (Ser. de Pœ.) nempè veſtigia quedam peccati, propenſiones ad malum. Peccator pœnitens recipiens ſanctitatem, non confirmatus in gratia, pertimeſcere debet peccatum; habet circa ſe mundum ad avaritiam trahentem: intra ſe carnem ad venereas voluptates allicientem: contra ſe diabolum de ſuperbia tentantem: *Sicut parturientis cor tuum phantaſias patitur, niſi ab Altiſſimo miſſa fuiſſet viſitatio.* (Eccleſ. 34.)

Digitized by Google

Ubi Hugo Cardinalis : Phantaſias patitur, id eſt *à phantaſmatibus immutatur & trahitur in errorem*. Ab omnibus his nos liberat Euchariſtiæ remedium. *Hæc benedictio perfecta, omnes morbos depellit, ægrotos curat, colliſos redintegrat, & ab omnibus eripit caſu*. Nam faſtidium mundi ingenerat, carnis petulantiam ſedat, diaboli tentationes propulſat, phantaſias vitiorum præteritorum fugat. 1. Mundi faſtidium ingenerat: *Corpus Chriſti ſatiat ad faſtidium mundi faciendum*. 2. Carnis petulantiam ſedat: *Ex hujus ſumptione vitia diſplicent, diligitur pudicitia*. 3. Tentationes diaboli propulſat: quare Sanctus Gaudentius ad ſacram menſam nos invitat, *ut contra venena diaboli, dulcem medicinam ſempiterni tutaminis conſequamur*. Tandem præteritorum vitiorum memoriam, & phantaſias fugat. *Paraſti in cõſpectu meo menſam adverſus eos, qui tribulant nos*. Ubi D. Chryſoſt. *Qui ſunt iſti, qui nos tribulant. Suggeſtiones inimici, exagitationes, cupiditates, delectationes, ſæculi honores*. Ex D. Cypriano, cuncta concupiſcentiæ deſideria omnes cupiditatis æſtus fugati ſunt à domo beatiſſimæ Virginis *Tanti habitatoris reverentia concupiſcentiarum ludibria abigebat*. Idem Chriſtus, qui fuit novem menſibus in utero Virginis, qui à domo Mariæ concupiſcentiarum ludibria abigebat, eſt in pectore communicantis, quem à veſtigiis delictorum purgat, & ne cadat in peccatum, præſervat.

D. Cyril. Alex. l. 4. in Ioan. 17
D. Thom. Opuſc. 58. c. 7.
Greg. l. 1. de ſac. Do. P. ſſ.
Pſ. 22.

Nam ut docet Concilium Tridentinum, *Deus ſumi voluit hoc Sacramentum tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præſervemur:* Non eſt prætermittendus Innocentius III. audacter pronuntians: *Myſterium crucis eripuit nos à poteſtate peccati: myſterium Euchariſtiæ eripuit nos à voluntate peccandi*.; quia gratias largitur fortes, & efficaces, quæ arcent ab intellectu peccandi cogitationes, & tanto igne charitatis voluntatem accendit, ut peccatum abhorreat, & ſoli Deo placere ſtudeat: *Laboras ſuperbia? ſume Euchariſtiam, id eſt Chriſtum ad Carnem, imò ad panem humiliatum, & panis ſic humilis humilem te faciet*. Eodem modo raciocinandum eſt de aliis vitiis, quæ ex Chriſti in Euchariſtia contenti ſanantur virtutibus.

Seſſ. 13 c. 2
L. 4. de Myſtica Miſſa 44.
D. Cyr. Alex. in c. 6. Ioan.

Verùm, ſi Euchariſtia à pravis purgat inclinationibus, & à peccatis præſervat: cur hac tempeſtate Chriſtianis depravatis adeò ſunt moribus, & tàm crebrò in peccata cadunt? Hoc evenit non ex defectu medicinæ, ſed vel quia non ſumitur, vel quia abſque diſpoſitione, & non benè ſumitur. Uti corpus quod nullum ſumit remedium, multos humores peccaminoſos accumulat, qui morbum inducunt, & perſæpè mortem accelerant; ſic Chriſtianus non ſumens Euchariſtiam, quę reliquias peccatorum delet, peccataque venialia tollit, tantam venialium congregat multitudinem, ut inſenſibiliter ad lethalia diſponatur, quæ animæ mortem afferunt: *Qui vulnus habet medicinam requirit: vulnus adeſt, quia ſub peccato ſumus; medicina eſt cæleſte, ac venerabile Sacramentum*. Neque graviter ægrotant, & moriuntur, quia medicinam non ſumunt, ſed adhuc quia abſque ulla præparatione illam accipiunt. *Miſeri qui quotidie corpus Domini tractamus, & ſumimus, & noſtris vulneribus non curamur, non Chriſtus infirmantibus, ſed fides deeſt*. Quoties infirmis Chriſtus dabat ſanitatem, prærequirebat ab illis fidem, velut diſpoſitionem præviam, & neceſſariam: A Chriſtiano exigit ſanctitatem, & gratiam, ut eum Euchariſtia à veſtigiis peccatorum ſanet, & à morte præſervet. Quemadmodum neceſſe eſt, ut corpus ſit vivens, ut remedia valeat accipere; (mortuo enim nullum præbetur remedium, ita neceſſe eſt, ut anima vivat vita gratiæ, ut poſſit ſumere cœleſtem illam medicinam. Hic deflenda eſt multorum perverſitas, qui medicinam immutant in vulnus, antidotum vertunt in venenum, quos exemplo mulieris fluxu ſanguinis laborantis redarguit Chryſologus: *O quàm docuit mulier quantum ſit corpus Chriſti, quæ in Chriſti fimbria tantum eſſe monſtravit. Audiant Chriſtiani, qui quotidie corpus Chriſti attingunt, quantam de ipſo corpore poſſunt accipere medicinam, quando mulier rapuit de ſola Chriſti fimbria ſanitatem: ſed quod nobis flendum eſt, mulier de vulnere medicinam tulit, nobis medicina ipſa retorquetur in vulnus*. Recipientes enim Euchariſtiam cùm conſciẽtia criminoſa, ſacrilegium perpetrant, ſcelerum ſuorum numerũ incrementant, morbum adaugent, & mortem arceſcunt pravo uſu bonæ medicinæ, quæ ex ſe virtutem habet tùm ſanandi à morbo, tùm à morte liberandi, impediendique ne, qui eam dignè ſuſcipiunt, in lethale labantur peccatum; nam extinguit ignes, tempe-

D. Thom. 3. Qu. 85. art. 1.
D. Aug. Ser. 28. de Ver. Dom.
Chryſol. Serm. 36.

ſerat concupiſcentiæ æſtus, ne deſtruant gratiam, & obtenebrent rationem.

2. Actuale peccatum eodem ferè modo producitur, ac originale. Tres perſonæ ad committendum originale conſenſerũt: Dæmon, Eva, & Adamus. 1. Dæmon tentavit Evam. *Naturam, & diabolus jam infecit, delicti ſemine illato.* 2. Eva tentata, & ſuaſa à diabolo Adamum ad peccandum induxit. *Statim Eva ſemine diaboli concepto, non ſuſtinuit ſola conventa, ſed apud Adam nondum maritum, nondum aures illi debentem, impatiens etiam tacendi eſt, ac traducem ejus, quod à malo hauſerat, facit.* 3. Adamus Evæ ſermonibus illectus delicto aſſenſum præbuit. *Delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auſpicata.* Hæc tria ad peccata actualia concurrunt: 1. Dæmon aggreditur concupiſcentiam, quæ *Eva noſtra interior* nuncupatur à D. Auguſtino, & terrenorum ardore ſufflammat, & *quaſi præſtigiator phantaſmata movet.* 2. Concupiſcentia à dæmone tentata, & inordinato amore accenſa, adoritur voluntatem, eamque ſtimulat, ut ei ſuum præbeat conſenſum: *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus; & illectus.* Tandem 3. voluntas, & dæmonis tentationi, & concupiſcentię perſuaſioni liberè conſentit, & *malitia fecunditate* parit peccatum. *Si quis tentus affectiones concupiſcentiæ non ſentit, gratias agat corpori, & ſanguini Chriſti.* Euchariſtia namque roborat liberum arbitrium, ne ſuccumbat tentationi, & labatur in peccatum, ingenerans voluntati horrorem eorum, quæ ſibi à concupiſcentia offeruntur amanda. *Qui de ſacro calice bibit, ad unum Deum erigens deſiderium; ita ſingulari fame, illo uno appetitu tenetur, ut deinceps omnia peccatorum horreat pocula, & omnis ſapor delectamentorum carnalium, ſit ei rancidum, radeuſque palatum aucta morducitatis acetum.* Neque minùs potens eſt Euchariſtia ad dęmonem expellendum, quàm ad temperandos concupiſcentię ardores. Tùm quia ejus detegit inſidias: *Tremuit diabolus, quod ipſius commenta nudantur.* Tùm quia illum fugat: *Hic myſticus ſanguis dæmones arcet, & procul eſſe ſinit*, fugit diabolus à conſpectu ſanguinis dominici; quo victus, & proſtratus fuit. *Terretur adverſarius cum Chriſtiani labia videt Chriſti cruore rubentia, agnoſcit enim ſuæ perditionis indicium, & divinæ victoriæ, quæ captivatus eſt adſtrictus, non toleras inſtrumentum.*

Tertul. l. 5 adv. Mar. 19. — Tertull. l. de pat. 3. — Tert. l. de pat. 2. — In pſ. 48. Steph. Cant. in l. 1. Mach. — Iacob. 1. — Tert. l. de pat. 3. — D. Bern. — D. Cypr. ſerm. de Cœ. — S. Zen. ſer. de Suſan. — D. Chryſ. h. 60. ad pop. — Pet. Dam. de inſtit. monach. c. 3. — Dan. 3.

Idem accidit iis, qui dignè ſuſcipiunt, quod pueris in fornace, qui 1. *ceciderunt in medio camino ignis ardentis colligati.* 2. Miniſtri Regis proiiciunt continuò in fornacem materias combuſtibiles. *Et non ceſſabant, qui miſerant eos miniſtri Regis ſuccendere fornacem naphta, ſtupa, pice, & malleolis, & effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadraginta novem.* 3. Pueri nullatenùs ſunt ab igne læſi, quia Angelus conſervavit eos. *Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excuſſit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contriſtavit, nec quidquam moleſtiæ intulit.* Angelus ille faciem hominis habebat, quia repręſentabat Chriſtum, imò erat ipſemet Chriſtus, ut vult Tertullianus. *Jeſus erat viſus Babylonio regi in fornace cum Martyribus ſuis, quartus, tanquam Filius hominis.* Viſus eſt in carne nondum nata, uti anteà apparuerat Abrahę. *Atquin tunc quoque inter Angelos illos Dominus apparuit Abrahæ ſine nativitate, cum carne.* 1. Concupiſcentia eſt fornax ardens: *Ignis eſt uſque ad perditionem devorans.* 2. Dęmones fornacem accendunt; concupiſcentiæ ſcilicet ardorem iniicientes mendacia, & terrena bona: idcircò Tertullianus vocitat *mendacium cupiditatis miniſtrum.* 3. Voluntas in medio ignis comburitur, quia poſt dignã communionem, *Vox Domini intercidentis flammam ignis;* fornacis, ſeu concupiſcentiæ temperat ardores. *Sedat ſævientem legem membrorum*, & ſicut olim in ſolitudine, *panis cæleſtis in ſimilitudinem pruinæ roriſque apparebat, quia corpus Domini à fervore pravæ concupiſcentiæ refrigerat.* Chriſtus dignè communicanti duplices largitur gratias, nonnullas ſupra corpus, & appetitum ſenſitivum applicat, ut minuat, quod ad peccatum allicit. *Sitim cupiditatis, & peccati extinguit:* aliàs animæ, & voluntati communicat, quibus dat vires, tùm ut reſiſtant concupiſcentiæ motibus: *Dulci potu refrigerat, ne carnalium cupiditatum æſtibus peruramur;* tùm ut carnis deſideria reprimant; *Ab æſtu deſiccat deſideriorum carnalium:* deinde voluntatem ab illis purgatam per charitatem immutat: *Ex hujus ſumptione efficitur homo alius, non per naturam, ſed per gratiam mutatus in melius.* Hanc immutationem denotatã vult Paſchaſius per converſionem, quę fit in Sacramento.

Tert. l. 4 adv. Mar. 10. — Tert. l. de Car. Ch. 6 — Iob. 31. — l. de idol. 11. — pſ. 28. — Cle. Alex. l. 4. in Io. 17 — D. Thom. Op. 56 c. 6 — Euſeb. 16. Hug. Car. in c. 9. Ioan. — D. Paulin. ep. 26. — Greg. M. l. 11. mor. — Drog. l. 1. de Sacr. Dt. — Lib. de corp. & ſang. Ch. 11.

Ante conſecrationem tria ſunt: nimirùm panis, vinum, & aqua. Poſt conſecrationem ex tribus illis rebus nihil remanet: mutatæ namque ſunt in corpus, & ſanguinem Domini. In homine ſunt velut tres partes: Concupiſcibilis, Iraſcibilis, & Rationabilis. Sacramenti autem virtute concupiſcibilis, & iraſcibilis mutantur in rationabilem, & homo, qui ante, vel concupiſcentia, vel paſſione agitabatur, nihil agit niſi ſecundùm rationis lucem.

Ter l adv. Prax. 5.
3. *Agnoſce ex imagine Dei, quam habes tu; & in teipſo ratione, qui es animal rationale, à rationali ſcilicet artifice factus.* Quia verò per Adæ peccatum ratio hominis ſuam amiſit venuſtatem, & paſſionibus obnubilatur; Dei Filius,
H fiebal 2. de B V.
qui eſt primordialis ratio, hùmanatur; & *libens reconditur in præſepio, ut qui ſunt pecuini accurrant, & inveniant rationem in præſepio conſtitutam, ut ex ea retineant dignitatem rationalem*, & deperditam recuperent rationis perfectionem. Animadvertit autem Strabus Fuldenſis, quod *Bethleem domus panis dicitur, quia ibi naſciturus erat panis vinus, qui de cœlo deſcendit, ut irrationales paſtos, faciat ſocios Angelorum.*
In exp. 2. Matth. 1. Ep. 2.
Et ob hanc cauſam princeps Apoſtolorum Euchariſtiam nuncupat *lac rationale:* Eccleſia in Canone Miſſæ, *oblationem rationalem per quam à beſtiali ſenſu exuamur*; & dignitate hominis induamur.
Paſc l de corp & ſang. Do. c 11. Chryſol. ſer 156.
Chriſtus naſcendo originem recreavit, genus generavit, naturam reddidit. Paſſio naturam conſtituit pecuniam, ratio humanam efficit: Chriſtus incarnatur, & in Sacramento in cibum datur, ut reddat homini amiſſam paſſione naturam. Quare præcipit, ut poſtulemus in Oratione dominica Panem rationalem, *quippe, qui eſſentiæ noſtræ conveniat:* ratio autem, non paſſio eſſentiæ noſtræ convenit.
Ocr conſt. 1 expoſ. Or. Dom.

Miratur Divus Auguſtinus, quod Deus, qui in lege Moſaica prohibuerat ſub pœna mortis, ne animalium biberetur ſanguis, ſub eadem præcipit in Evangelio, ut Chriſtiani bibant ſanguinem: *Res mira! quod in lege antiqua ne ſanguis bibatur, ſub mortis ſupplicio præcipiebatur; nunc verò ſub eodem ſupplicio, ut bibatur, præcipitur: quid hoc myſterii?*
Quaſt. 57. in Lev.
In veteri Teſtamento prohibebat Deus bibere animalium ſanguinem, *ut doceret beſtialem vitam fugere; nunc verò ſanguinem ſuum vult ut bibamus, ut vitam rationalem ſuæ vitæ ſimilem agamus:* Sanguis eſt animæ ſedes, & vitæ origo: idcircò talis eſt cujuſcunque vita, qualis eſt ſanguis, quo nutritur: unde in veteri Teſtamento *noluit Deus ſanguinem beſtiarum bibi; ne homines beſtiarum retinerent mores:* In novo verò Teſtamento præcipit bibere ſuum ſanguinem ut eorum ratio, quę eſt Verbi imago, perfectionem acquirat: *D. Chryſ. h. 45. in Ioan.*
Hic ſanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marceſcere, protinùs irrigans animam, magnamque aſpirans virtutem; nam ſi ex *Lib. adv. iud. 3.*
Tertulliano, *Iſrael in eremo manna cibatus, neque humanis paſſionibus contaminatus:* quantò magis Chriſtianus corpore, & ſanguine dominico nutritus à paſſionum turbinibus debet eſſe liber? At proh dolor! divinum bibimus ſanguinem, & depravatis ſumus moribus, rationale potamus lac, & ſumus pecuini in noſtris affectibus. *Quænam erit nobis excuſatio cum talibus paſti, talia peccemus? cùm lupi fiamus agnum comedentes? cùm* *Chryſ. hol 62. ad Pop.*
tanquam oves paſti, more leonem diripiamus? Cibo cicurantur belluæ etiam ferociſſimæ, & ſceleroſus Chriſtianus ipſis *D. Theop. 58 c. 5.*
feris crudelior ſeſe opponit virtuti Dominici corporis? *Corpore Chriſti fit homo manſuetior:* & ipſe ira, furore, paſſione exaſperatur. Clemens Alexandrinus Chriſti ſanguinem nuncupat *verbale lac*; qui *L. 1. Pæd. 9*
accuſat indignè potantes, qui pecuinos non deponunt mores, & defenſat dignè ſumentes, quia rationalem ducunt vitam, bibentes ſanguinem Verbi, qui datur in Sacramento, ut hominis vitam rationalem perficiat, & juſti vitam ſupernaturalem conſervet.

Petitio vitæ in pane. Dum panem Euchariſticum petimus, vitam poſtulamus: non tantùm rationalem, quæ *II. P. A. S Tr. ...*
ad hominem pertinet, ſed etiam ſupernaturalem, quæ juſtum ſpectat. Quapropter *optimè Punici Chriſtiani Sacramentum corporis Chriſti nihil aliud, quàm vitam vocant.* Et hoc, ut mihi videtur *D. Ambr. l. de peccat. Merit. cont. Pel. c. 24.*
triplici potiſſimùm de cauſa. Quia in digno ſuſcipiente vitam ſupernaturalem gratiæ 1. expoſtulat. 2. conſervat. 3. incrementat.

1. *Deus theſauro ſuo providet, nec ſinit obrepere indignos.* Dei theſaurus eſt *Tert. l. de Pæn. 6.*
Euchariſtiæ ſacramentum, quod non vult accipi à peccatoribus indignis, ſed à juſtis, quos gratia ſancti myſterii participatione efficit dignos. Divus Bonaventura trinum diſtinguit paradiſum. Cœleſtem *In pſ. 1.*
in quo habitant Angeli; terreſtrem, cujus

jus fuit incola homo quamdiù fuit innocens, & myſticum nempè Eccleſiam, in qua boni cum malis ſimul demorantur. Quilibet paradiſus habet alimentum vitæ. In cœleſti eſt divinum Verbum, quod *victus, & vita eſt Angelica ſubſtantiæ*; in terreſtri erat lignum vitæ plantatum ad conſervandam hominis innocui vitam; in myſtico eſt panis vitæ, & *his panis factus eſt eſca Sanctorum*. In paradiſo cœleſti ſoli Sancti verbo vitæ nutriri poſſunt; dæmones, & reprobi, ait Rupertus, *æternam hujus panis patiuntur inediam*. In paradiſo terreſtri ſolus homo innocens valebat comedere de ligno vitæ, ſtatim ac Adamus deliquit de illo loco ejectus eſt. In paradiſo ſpirituali Eccleſiæ, *Panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt*, non enim eſt inſtitutus pro peccatoribus, & ſceleroſis, ſed duntaxat pro juſtis, & Dei Filius: *Ille filiorum Dei eſt cibus, ut inde alantur unde vivunt*.

Rup. l. 3 in Exodo.

D. Ambr. de Bened. Patriarch. c. 9.

D. Cypr. in Expoſ. Or. Dom.

Paſch. Ep. 63.

Quærit Divus Cyprianus cur manè ad altare accedimus, cum veſperè Chriſtus Euchariſtiam inſtituerit. Reſpondet, *Chriſtum offerre oportebat juxta veſperam diei, nos autem Reſurrectionem Domini celebramus*. Agnus paſchalis, qui Euchariſtiam figurabat, nocte manducabatur, quare Chriſtus veſperè inſtituit Sacramentum, ut figuram illam adimpleret; nos verò Reſurrectionem Domini celebramus, qui manè ſurrexit; & memoria dominicæ reſurrectionis erudit nos, ut reſurgamus à morte peccati antequam ſumamus panem vitæ; alimentum enim non eſt niſi viventis. Chriſti autem *caro dignè ſumpta eſt cibus vitæ*; & ob hanc cauſam, ut acutè animadvertit Divus Auguſtinus, dum Apoſtolus ait; *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, dixit fidelibus corpus, & ſanguinem Domini accipientibus*. Sacramentorum enim alia dicuntur mortuorum, alia vivorum. 1. Illa primam ſanctitatem conferunt, & ſuſcitant animam à morte peccati ad vitam gratiæ: hæc ſupponunt in ſuſcipiente ſanctitatẽ, & gratiam ſanctificantem adaugent, & conſervant. Baptiſmus, & Pœnitentia ſunt Sacramenta mortuorum, quia baptiſmus primario confert ſanctitatem; & pœnitentia deperditam per lethale reſtituit ſanctitatem. In baptiſmo naſcitur ſpiritualiter peccator, in pœnitentia reſurgit; *Quia inviſibiliter naſcitur, inviſibiliter ſaginatur*. Inviſibiliter naſcitur per baptiſmum, inviſibiliter ſaginatur per

Aug. Ser. inc. 9. Ita. Coloſ. 3.

D. Aug. tr. 26. in Joa.

Euchariſtiam, quæ eſt Sacramentum vivorum: quia *puras, ſinceraſque mentes ſanctum quærit convivium*, quo nutriri ſpiritualiter non poſſunt niſi juſti, & vita ſupernaturali gratiæ viventes. *Purgatis enim ſolis, & lavacro indulgentiæ cœleſtis expiatis, percipiendi corporis Chriſti facultas porrigitur*. Nulli ſiquidem præbetur alimentum, neque ante nativitatem, neque poſt mortem; idcircò neceſſe eſt, ut qui volunt vitæ panem ſumere, ſint vel renati per baptiſmum, vel ſuſcitati per pœnitentiam; & ob hanc cauſam notoriè ſceleroſis non debent ſacerdotes miniſtrare Sacramentum: *Nolite ſanctum dare canibus*: & aliàs in Eccleſia Græca antequam ſacerdos præberet corpus Chriſti accedentibus ad menſam, Diaconus Miſſæ inſerviens alta voce clamabat: *Sancta ſanctis, hoc eſt, ſi quis non eſt ſanctus, non accedat*. Et Concilium Tridentinum declarat quod *nullus ſibi conſcius peccati mortalis abſque præmiſſa ſacramentali confeſſione, ad ſacram Euchariſtiam debet accedere*. Et hoc ob honorem Sacramenti, quod eſt *ſanctitatis pabulum*, & ob bonum ſuſcipientis, quia Euchariſtia in digno ſuſcipiente vitam ſupernaturalem gratiæ conſervat.

D. Cyp. de Cæn. Do.

D. Auguſ.

Tertul. l. de bapt. 18.

Chryſ. h. 17. in ep. ad Heb.

Seſſ. 13. c. 3 Juſtin. de Reg. Praſ. c. 16

2. *Panem noſtrum quotidianum ſpiritualiter potiùs intelligamus*. Eodem modo ratiocinandum eſt de cõſervatione vitæ ſupernaturalis, ac naturalis. *Sicut in vita corporali cibus neceſſarius eſt ad conſervandam vitam: ita in vita ſpiritali hoc Sacramentum neceſſarium eſt., tanquam vitæ conſervativum*. Ad hunc finem inſtitutum eſt altaris Sacramentum, ut animam ſpiritualiter nutriret, & in vita ſupernaturali conſervaret. *Sicut in paradiſo lignum vitæ fuit, quo jugis ſubſiſteret ſtatus hominis, ita proviſum eſt in Eccleſia hoc myſterium ſalutis*; quod non eſt minoris virtutis ad conſervandam animæ vitam, quàm alimentum materiale, & inanimatum ad conſervandam corporis vitam. *Si in mortali cibo tanta vis ineſt, ut quotidie vitam labentem reparet, viresque reſtituat: idem ſentiendum de hoc immortali cibo, in quo vita æterna præſtatur*. Quod innuere voluit ipſemet Chriſtus docens nos poſtulare *Panem noſtrum ſuper ſubſtantialem*. Dicitur autem ſuper ſubſtantialis, non ſolùm ut vult Caſſianus, quia eſt *ſuper omnes ſubſtantias, omneſque creaturas magnificentiæ, & ſanctitatis eius excedit ſublimitas*: ſed etiam ait Divus Ambroſius, *ſubſtantia-*

Tert. l. de Or. 6.

D. Cypr.

Paſch. l. de Corp. & Sang. Do. c. 2.

Paſc. c. 19.

Matth. 6. collat. 9 c. 21.

L. 5. de Sac. 4.

his dicitur , quia anima noſtra ſubſtantiam fulcit: cui idem preſtat munus,quod ſubſtantia accidentibus.Accidentia ad ſui conſervationem indigent naturaliter ſubſtantiæ fulcro : anima quoque ad conſervationem vitę ſpiritalis indiget Euchariſtiæ ſubſtentaculo. *Sicut corpus ſine corporali cibo non ſuſtentatur , nec permanet in vita naturali ; ita anima ſine hoc cibo mirifico non perſiſtit in vita gratia ſpiritualis.* Vult autem Salvator, ut poſtulemus panem noſtrum quotidianum:multi tamen corpus opipare nutriunt , animam verò eſurientem relinquunt . Singulis diebus corpori cibum ad ejus conſervationem neceſſarium tribuunt , animam verò hypoſtaſi, & ſubſiſtentia ad vitam ſpiritalem neceſſaria fruſtrant . Quos redarguit D. Ambroſius: *Si quotidianus eſt panis , cur poſt annum illum ſumis ? ſic vive ut quotidiè merearis accipere.* Quidam ex impietate, alii ex fucata pietate abſtinent à Sacramento . Illi ne à ſuis ſceleribus convertantur. *Qui non perſeverant in bona vita , ſeparabuntur ab illo pane .* Iſti quia ſacra menſa ſeſe exiſtimant indignos : ſed timendum eſt ne prætextus ille humilitatis ſuggeratur à diabolo . *Caveamus nos , ne loco laquei diabolus damnoſam pretendat religionem : quod judicium ſibi manducat , & bibit , qui manducat indignè : quando igitur tu , qui iſta dicis , dignus eris?* De tempore autem quo accedendum eſt Divus Ambroſius vult, ut quotidie ſumatur corpus Chriſti . *Accipe quotidie , quod quotidie tibi proficiat : qui non meretur quotidie accipere , non meretur poſt annum accipere .* Divus verò Auguſtinus diebus Dominicis Euchariſtiam ſumendam deſiderat . *Omnibus diebus Dominicis communicare ſuadeo , & hortor .* De frequenti communione nulla certa regula ſtatui poteſt , attendendus eſt ſtatus , & profectus ſpiritualis eorum , qui communicant . Quos hortatur Laurentius Juſtinianus. *Quod ordinatum eſt ſanctè , ſanctificatus accipe , ut ſanctificeris adhùc:* quia Euchariſtia dignè ſumpta gratiam incrementat.

Dionyſ. Cart. in c. 6. Ioan.
L. 5. de Sac.
D. Aug. h. 24.
D. Cyrill. Alex. l. 4. in Io. 17.
Lib. 5. de Sac. c. 4.
L. de Eccl. Dogm. c. 3.
Lib. de Triumph. Ago. Chr.

3. *Dubitandum , & inquirendum , & deliberandum eſt , an ideò ſit inveſtis dotalibus , cui Deus cenſum ſuum tradidit .* Non eſt inquirendum , an anima ſit nuda opibus , ſeu non voſtita dotibus,cui Deus cenſum ſuum tradidit . Euchariſtia eſt Dei cenſus , opulentur locupletans gratiæ gazis eos , qui illam dignè ſuſcipiunt . Hoc eſt diſcrimen inter corpus , & animam , quod corpus habet terminum magnitudinis , ultra quem quantumvis alimenta ſuſcipiat,creſcere non poteſt , animę autem perfectio ſemper per nutritrionem incrementatur . *Per totum tempus præſentis vitæ , ſumus in ſtatu augmenti .* Euchariſtia duplici potiſſimùm titulo inſignitur ab Scriptura ſacra . Nam *panis pinguis* vocitatur , & adhùc nuncupatur *convivium pinguium* . Dum dicitur panis pinguis , denotatur quàm ſit gratiarum fœcundus divinus ille panis , *quo mens omnium ſpiritualium charîſmatum abundantia impinguatur* . Cùm verò vocitatur panis pinguium , denotat ſuſcipientium ſanctitatem, & gratiam neceſſariam ut panis pinguis dignè ſumatur . Quod prodigi exemplo oſtentat Tertullianus: *Recordatur Patris , Dei ; ſatisfacto redit : veſtem priſtinam recipit ; ſtatum ſcilicet eum , quem Adam tranſgreſſus amiſerat ; atque ita exinde opimitate dominici corporis veſcitur , Euchariſtia ſcilicet.* Eodem modo philoſophatur Rupertus , qui vult ut communionem precedat pinguedo ſpiritus:(Videlicèt ſicut tunc quando per ſemetipſum hoc Sacramentum condidit , ita, & nunc ubicunque id per Eccleſiæ manus ipſe conficit , pinguedo ſpiritus, & vitæ adſit : ne quem noſtrum propter peccata ſua , divinę virtutis adeps refugiat , & ipſum macrum ſacrificium , corpus ſolummodò dentibus conterendo , corporis , & ſanguinis dominici reus exiſtat.) Macres indignè ſuſcipientis Sacramentum macrum reddit, impediens ne gratiæ largiatur pinguedinem . Quare Chriſtiane diligenter attende ut *holocauſtum tuum pingue fiat* , ſitque *quodam fidei pabulo , & devotionis alimonia ſaginatum* . Deprecare cum Regio Vate ; *Sicut adipe , & pinguedine repleatur anima mea* . Si adipe ſanctitatis , & gratię impinguatus accedas ad Sacramentum , ſaginaberis adhùc pinguedine cœleſtis menſæ . Etenim *caro corpore , & ſanguine Chriſti veſcitur , ut anima de Deo ſaginetur* . De juſtis communicantibus decantat Regius Vates: *Manducaverunt omnes pingues terræ.* Addit Theodoretus , *Ut qui ab illo divino cibo tales effecti ſint* . Binam vides pinguedinem præcedentem,quam habent pingues;alteram ſubſequentem, quam Euchariſtia largitur. Etenim *menſa tua erat plena pinguedine* . Patres Grçci addunt , *pinguedine vita æterna* .

Ter. lib. 2. ad Ux. 9.
Caiet. 3. p. q. 80. a. 10.
Gen. 49.
Eſai. 25.
D. Th. opuſ. 57.
L. de Pud.
Pſ. 19.
D. Ambr. l. 3. de Cain. & Abel.
Pſ. 62.
Tert. l. de Reſ. 8.
Pſ. 21.
Iob 29.

III. PARS.

Tert. l. de Reſ. 37.

Chriſtus carnem ſuam panem quoque cęleſtem pronuntians, apertè demonſtrat quàm ſit efficax, non ſolùm ad vitam rationalem hominis exornandam, neque dumtaxat ad vitam ſupernaturalem Juſti incrementandam, ſed etiam ad vitam cęleſtem, & beatam comparandam. Quod ipſemet aſſeverat Salvator: *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantiùs habeant*. Iſte locus de humanatione Verbi communiter accipitur: hunc tamen de ſacra Euchariſtia intelligit ſanctus Gaudentius, quia, ut ait Algerius, *dum Chriſtus manducatur, vita manducatur*: non ſolùm, quia Chriſtus, tanquam Deus, eſt vita eſſentialis, ſed etiam quia manducantibus largitur gratiam. Quomodo autem abundantiùs communicet vitam, tribus verbis bellè explanat Heſichius de Sacramento loquens: quod eſt *Alimentum vitæ, cœlorum hæreditas, arrha adoptionis filiorum*, quia ſubminiſtrat, 1. ſemen vitæ æternę: 2. jus vitæ: 3. arrham vitæ æternę.

Tract. 19. in Ioan. l. de Sacr.

1. *Itaque Sermonem conſtituens vivificatorem, quia ſpiritus, & vita Sermo: eumdem etiam carnem dicit, quia & Sermo caro factus, proinde in cauſam vitæ appetendus*. Philoſophi antiqui Deos faciebant principia entium, & dicebant illa eſſe immortalia, quæ guſtaverunt nectar, & manna; illa verò eſſe mortalia, quæ non guſtaverunt. Hoc eſt fabuloſum commentum; illud non fabula, ſed veritas. 1. Quod *panis eſt Sermo Dei vivi, qui deſcendit de cęlis*. 2. Quòd ille panis cœleſtis à morte, & corruptione liberat, in quo à manna multùm diſcriminatur. Etenim Judęi manducaverunt manna, & mortui ſunt; at qui dignè manducat cęleſtem illum panem, non morietur in æternum. *Quomodo morietur, cui cibus vita eſt?* Quia ut alioſum ratiocinatur Divus Ambroſius. *Hoc manna eſt ab omni corruptione alienum, quod quicunque religiosè guſtaverit, corruptionem prorſus non ſentiet*. Hujus optimam ſubminiſtrat Divus Cyrillus rationem: *Caro vivificans, & interitum prorſus expellens*. 3. Sicut pomum vetitum mortale in corpora noſtra infudit venenum; ſic Euchariſtia quæ eſt veneni illius remedium, infundit in corpora noſtra vitæ principium. Ideò dicitur à Divo Ignatio *mortis antidotum*, & à Concilio Nycæno, *Symbolum reſurrectionis*, quia eſt inſtrumentum reſurrectionis.

Ser. 2. de B Virg. Tert l. de Reſ. 3. Ariſt. 3 Meta. Tert. l. de

Orat. 6. D. Ambr. Ser 18. Pſ. 118. De iis qui init. Lib. 3. in Jan. 37 Ep. ad Eph. 14.

Corpora Sanctorum triplici de cauſa ſuſcitabuntur; tùm ex immutabili decreto Dei, qui vult ut in ultimo judicio maniſeſtentur, ut mercedem ſibi debitam recipiant: tùm ex infallibili Chriſti pollicentis veritate: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die*. Ubi Cyrillus Alexandrinus. *Ego, inquit, qui homo factus ſum, per meam carnem comedentes reſuſcitabo, quippè impoſſibile, eſt ut mors, & interitus, ab ea, quæ naturaliter vita eſt non vincatur*. Et hæc eſt tertia cauſa reſurrectionis juſtorum; ita ut etiamſi aliæ duæ cauſæ deeſſent, corpora eorum ob ſumptionem dominicæ carnis ſuſcitarentur: quæ eſt *quaſi ſemen quoddam vivificativum*. Semina quæ projiciuntur, & occultantur ſubter terram, non ſtatim producunt fructus ſuos, ſed ſuam conſervant virtutem, & in tempore germinant. Corpus Chriſti, quod in Euchariſtia ſumpſimus, remanet occultatum in nobis velut ſemen vitæ, & germen immortalitatis, & licèt pro hoc tempore nos non efficiat incorruptibiles aliquando tamen ſuſcitabit corpora, & ex tunc confert nobis jus ad cœleſtem, & beatam vitam.

Ioan. 6. Cyr. Alex. in c 6. Ioa.

2. Enoch, & Elias vocitantur *candidati æternitatis*. Alludit Tertullianus ad eos, qui apud Romanos ambiebant dignitates: vel potiùs ad baptizatos, qui olim candida induebantur veſte: *Apud nos à toga candida candidati, dicebantur* duplici ratione. Baptizatos veſte candida Eccleſia induebat: 1. Ut denotaret eorum munditiam. *Sordes baptiſmate abluuntur, maculæ candidantur*. 2. At demonſtraret jus æternitatis, quòd renati in baptiſmo acquiſierant. Qui poſt baptiſmum peccant lethaliter, amittunt ejuſmodi jus æternitatis, quod tamen per veram pęnitentiam ſimul cùm gratia ſanctificante recuperant. *Agebatur baptiſmus pęnitentiæ, quaſi candidatus remiſſionis, & ſanctificationis*. Tale autem jus multum incrementatur per dignam Euchariſtiæ ſumptionem, in qua anima gratiæ recipit augmentum. *Ex quo jam ſpecioſa per lavacrum amplius pulchreſcit, & candore lilii, & rubore ſanguinis in hoc myſterio decoratur*. Duplici titulo habetur aliquod jus: vel nativitate, vel donatione. Jure nativitatis filii habent jus ad hæ-

Tert. l. de Reſ. 58. Tert l. de Idol. 16. Tert. Scor. 12. Tert. l. de Bapt. 10. Paſchi

Rom. 8.

hæreditatem paternam: *Si filii, & hæredes*. Jure donationis legatarii habent jus ad donum ſibi à teſtatore factum. Hoc duplici titulo Euchariſtia dat nobis jus ad vitam æternam 1. Jure hæreditatis quia Filios Dei nos efficit, *Quotquot autem receperunt eum dignè in Sacramento, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*. 2. Jure donationis, quia Euchariſtia eſt teſtamentum, quod fecit Chriſtus, ut *vitæ haberemus conſortium:* & ita digna ſumptione habemus jus ad beatam vitam, qua Angeli potiuntur. *Proinde igitur, & nos Angelorum, ſi meminerimus, candidati*. Et ut nulla ſit dubitandi cauſa, Chriſtus in Sacramento dat nobis adhuc pignus vitæ cęleſtis, & beatæ.

Hug. Car.

D. Ambr. l. de Noe & Arca 11.

Tert. l. de Orat. 3.

Tert. lib. 5. adv. Mar. 12.

Conc. Trident. Seſſ. 13 c. 2.

D. Aug. in Pſ. 110.

S. Iſido l. 5 Ethim. 25.

3 *Arrhabonem nos Spiritus dicit habere à Deo*. Hujuſmodi autem arrhabonem dat nobis Chriſtus in Euchariſtia, quæ eſt *pignus futuræ gloriæ, & æternæ felicitatis*. Pignus tres importat conditiones. 1. Ad minus tantùm valet ac res, pro qua datur. *Totum dedit qui pignus dedit*. 2. Intra determinatum diem reddenda eſt res credita, & repetendum pignus, alias tranſit in dominium creditoris. *Pignus eſt quod datur propter rem creditam, quæ dum redditur, ſtatim confertur*. 3. Reddendum eſt pignus ſtatim, ac res credita redditur. Inde tres concluſiones eliciunt Patres. Prima eſt D. Chryſoſtomi, qui ex valore pignoris, quod dat nobis Chriſtus in Sacramento, certitudinem fulcit vitę ęternę. Quapropter Dominum ſic loquentem inducit; *Bonam ſpem de futuris vobis præbens, quippe, qui vobis hic meipſum tradidi, multò magis id in futuro*. Quaſi dicat: Vobis plus dedi in Euchariſtia, minùs vobis dabo in cœlo: Secunda, niſi daret gloriam, tantum pignus perderet Salvator; veriſimile autem non eſt, quod adeò pretioſum voluerit perdere pignus. *Non enim niſi totum daturus erat, voluiſſet arrhabonem exhibere, & perdere*. Tertia, ut habeatur gloria, reddendum eſt Chriſto ſuum depoſitum iiſdem conditionibus quibus nobis illud, dat, per dignam ſcilicet communionem, quę eſt pignus cęleſtis, & beatæ vitæ. *Qui ſe nobis hic nobis manducandum dedit, quid denegare poterit in futurum, & qui tantum nobis viaticum præparavit, quid in illa nobis perpetua manſione parabit?* Ex nobis dependet acquiſitio beatę ac cęleſtis vitæ cujus in Euchariſtia habemus pignus. Quot conſecratas ſumpſimus hoſtias, tot ſunt pignora beatitudinis illas à nobis expoſcet Chriſtus, eruntque in ſacrilegis pignus mortis ęternę; in Juſtis verò ſemẽ vitæ beatæ, & pignus æternæ felicitatis.

Hom. 61. ad Pop.

D. Chryſ. hom. 16. in 1. Cor.

D. Chryſol. ſer. 95.

CONCIO OCTAVA.

MAnna *cęlum fragrare* dicitur, quia eſt figura Euchariſtiæ. Hanc D. Chryſoſt. vocitat *cęlum in anguſtum redactum*. Jobum ſic alloquitur Deus: *Nunquid noſti ordinem cœli, & ponis rationem ejus in terra?* Homines depinxerunt quidem ſupra globum cęli conſtellationes, planetarum ſitum, & diſtantiam, & ad compendium redegerunt immenſam orbium cęleſtium molem. Verùm repræſentarunt tantùm cęlos planetarum, Firmamentum, & primum mobile; non Empyreum in quo Beati perfecta fruũtur felicitate. Attamen quod Aſtronomorum vincit induſtriam, Chriſti Domini non ſuperat ſapientiam, qui mira ingenii ſagacitate cęlum reduxit ad terram; & in Euchariſtia quidquid eſt auguſtiùs, & glorioſiùs in patria, occultat. *Ut terra noſtra ſit cęlum, facit hoc myſterium*. Quod adeò ſtupẽda proditum eſt virtute, ut 1. per ipſum cęlũ in terram deſcendat; 2. terra in cœlum aſcẽdat: 3. & infauſta metamorphoſi tùm cœlum, tùm terra in infernum cadat.

Tert. l. de Jejun. 5.

Ho. 30 in 1. Cor.

D Chryſo. ho. 24. in 1. Cor.

I PARS.

L. 1. adv. Marc 14.

Iſid Clar. Orat. 20.

Arguit Marcionem Tertullianus. *Adverſarius cęlum, & libertatem cęli in habitationibus captas*. Non redarguendus, ſed laudandus eſt Chriſtianus, qui cœlum diligit, & in terra demorans cęli potitur fœlicitate, media Euchariſtia, quæ cœlum in terram adducit. *Per hæc myſteria cęlum terra facta eſt; quid enim in cęlo eſt, quod magis honeſtet quàm ipſe Chriſtus? At hic per hoc Sacramentum in terra eſt, nobiſcumque verſatur*. Quid enim eſt in cęlo quod in Euchariſtia non reperiatur, ubi Deus 1. poſſidetur: 2. omne cùm illo poſſidetur: 3 à ſingulis poſſidetur.

Ter. l adv. Pr. 2.

Hug. Car. in c. 28. Ezech. Eccleſ. 40. Gerſon.

1. *Panem quoque ſe affirmat, quem Pater præſtaret de cęlo:* ſcilicet ut cęlo fruantur in terra homines, Deũque poſſideant. Cęlum eſt Dei ſolium, ut ipſemet aſſeverat apud Prophetam Evangelicum: *Cęlum mihi ſedes eſt*. Verùm, ſicut *ubi Rex, ibi regnum:* ita *paradiſus dicitur anima Juſti, delectatur enim Chriſti præſentia*. Dei autem potitur præſentia: non ſolum ob ſanctitatem, ſed præſertim ratione Euchariſtiæ, quæ eſt *gratia ſicut paradiſus:* quia ut expendit Joannes Gerſon: (nunquid non Euchariſtia quę per excellentiam dicitur bona gratia, rectè dicitur paradiſus? Eſt

igi-

igitur recipiens Euchariſtiam illius promiſſi particeps, quod Dominus latroni jurejurando dixit: Hodie mecum eris in paradiſo:) Quare meritò exclamat D. Bernardus: *Tuta habitatio paradiſus; dulce pabulum Verbum, habeo ego Verbum, ſed in carne: veritas mihi apponitur, ſed in Sacramento.*

Ser. 33 in Cant. Pſ. 17.

Eodem modo ratiocinandum de Euchariſtia In utroque myſterio Deus *inclinavit cœlos, & deſcendit:*) Et ut ipſe ſemper maneat in ſolio ſuo excellenti, dicitur inclinare cœlos, & deſcendere, quaſi ſedes ſua ſimul cùm eo veniat.) In Incarnatione inclinavit cœlos; *ubi enim Chriſtus ibi & cœlum; nam ſtabulum viſum eſt, eſſe cœlum in terra.* In Euchariſtia, ubi *panis vivus qui de cœlo deſcendit, vitæ æternæ ſubſtantiam ſubminiſtrat:* & præbet felicitatis objectum quod Beati in cœlo poſſident juxta iſtud Davidis: *Impleta eſt terra poſſeſſione tua.* S. Antoninus per terram hominem, per poſſeſſionem verò Dei Filium intelligit, quem terra, id eſt homo, in Sacramento poſſidet, & ob hanc cauſam dum Dominus ſervum ad cœleſte invitat convivium, *non dixit: Intra ad gaudium, ſed in gaudium, ut poſſeſſor ſit gaudii, non ſpectator, jam non miniſter in gaudio, ſed particeps gaudiorum:* quibus fruitur ex poſſeſſione Chriſti quo cum omne poſſidetur.

Abul. qu. 2. in c. 2. 2. Reg.

D. Athan. apud Lap. S. Decem. Alger l. 1. de Sac. 211. Pſ. 103. 1. Par. in Prol. Hug. Card. in c. 25. Matth.

2. *Omnia dixeris cum id dixeris, quod ex omnibus conſtat.* Omnia dixeris cùm Chriſtum dixeris, qui omnia continet. *Quid quæris quod in illo non invenias, qui deſcendit de cœlo & datur in Euchariſtia* ſub forma panis, ut in illo omnia habeamus? *Panis eſt ſermo Dei vivi, qui de cœlo deſcendit.* In mundo *ſæculares multiplicant fercula, quia cum qualitate rerum appetitus eorum ſatiari non poteſt:* nullum enim eſt ferculum, quod omnes dapes contineat. At in Sacramento *omnia Chriſtus eſt nobis.* Quapropter Euchariſtia bellè nuncupatur à Gregorio Niceno, *cibus varius ſimul, & ſimplex. Simplex viſu atque unicus varius ad ſingulorum cupiditates ſe vertens.* Quod perfectè denotatur in convivio Evangelico, in quo paterfamilias mittens ſervos quærere invitatos præcipit eis ut dicerent: *Quia parata ſunt omnia.* Ubi Clemens Alexandrinus: *Quomodo omnia, ſi unum tantum ferculum exhibetur? quia Deus hic nobis datur & Deus omnia eſt.* Res quidem mira! *imò magis mirum eſſet, ſi non conſequerentur Dominum bona ſua.*

Tert. li. de vel Virg. 4. D. Bern. Ser. 19. de Paſſ.

Tert. l. de Orat. 6. Greg. Mag. l. 8. Mor. D. Ambr. l. 3. de Vir. in vita Moyſis.

Guer. Ser. 2. de Nat. Dom.

In cœlo nihil deeſt Beatis, quia Deus eſt omnia omnibus. *Et quia Deus Pater cum Chriſto nobis omnia donavit, ſit tantum nobis cibus, & omnia in eo ſimul noſtra erunt.* Accedamus ad ſacram menſam, & ut ait S. Joannes Damaſcenus; *eſcam comedite; nam ipſe eſt omne, & per quem bonum eſt omne.* Sed nemo meliùs ad propoſitum D. Ambroſio, qui de Euchariſtia ſic fatur. *Hic eſt cibus in quo vita definitur æterna.* Definitio æquatur definito; Euchariſtia eſt vitæ æternæ definitio: quapropter *jucunditatem infundis vitæ æternæ;* quia omnia in illa poſſidentur, & à ſingulis poſſidentur.

Paſch. in c. 6. Matth.

L. de Par. c. 9. D. Ambr. in Pſ. 11.

3. *Iſrael in eremo Angelorum panibus cibatus ad inſtar æternitatis redactus.* Chriſtiani in Euchariſtia pane Angelorum cibantur, & ad inſtar æternitatis rediguntur; & ſicut ſinguli Angeli, & Beati cibantur in cœlo divino Verbo, ita ſinguli Chriſtiani, pane illo cœleſti fruuntur in Sacramento, quod in manna quo Deus nutrivit Iſrael in deſerto, præfiguratur. *Paſcit populum in ſolitudine, non uno die, ſed annis quadraginta; nec de inferioribus materiis panis, & piſcis, ſed de manna cœleſti; nec quinque circiter, ſed ſexcenta millia hominum protelavit.* Quod ſi manna omne delectamentum præbuit cuilibet Iſraelitæ, non ſecus, ac ſi fuiſſet ſolus quãto magis Euchariſtia, quæ eſt figuræ illius veritas, & *beneficium, quod largitate non minuitur?* Et ſicut in cœlo Deus *pariter, & ſingulis, & totum ſe dedit univerſis:* ſic in Sacramento *corpus divinum, quod in divina menſa ſanctè conſecratur, & univerſo cœtui ſacra, abſque ſui ſectione dividitur, & abſque defectu participatur.*

Ter Ladv. Iuda. 3.

Tert lib 4. adv. Mar. 21.

Caſſiod l. 1. Var. c. 14. Salv. l. 2. ad Eccleſ.

Quantò majora ſunt bona, quæ cuique largitur Sacramentum, tantò majori deſiderio cœleſtis illius panis ardere debent Chriſtiani, ut fatur Tertullianus, *de cibo, de poculo, invadere, deſiderare, in mente habere.* Noluit Deus, ut in lege naturali vel Moſaica Euchariſtiam deſiderarent homines, *ut omnia deberentur, & reſervarentur deſideria erga perceptionem illius, & nihilominus non ardemus;* ſimiles Iſraelitis, qui abominati ſunt panem Angelorum omnem ſaporem ſuavitatis continentem. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum,* Pithagoram irridet Tertullianus *cui tanti fuit faſtidium cœli.* Non ſolum ridendi, ſed etiam deflendi ſunt Chriſtiani, quibus faſtidium eſt Euchariſtia, in qua continetur cœlum. Omnis nauſea mala, ſed panis peſſima. *Unus ſit nobis dolor hac menſa privari.* Plura ſunt ſed ma-

Libr. 2. ad Vxor. 4. Euſ. Emiſ. l. 3. c. 11. Pſ. 106. l. de An. 26.

D. Chryſ. hom 83. in Matth.

D. Cyr. Alex. l. 4. in Ioan. 11. Euſ. Emiſ. Eſa. 55.

maximè quatuor, quæ Euchariſtiæ deſiderium ingenerant: Omnimoda Euchariſtiæ perfectio, quæ vitæ eternæ velut præludia largitur: *Accedentes ad vivificam menſam omnium, noſtri Salvatoris panem edentes*. 2. Chriſti voluntas, qui à nobis deſiderium illud expoſtulat. *Adeò tibi placet deſiderium hujus myſterii, ut mirabiliter occurras, & acquieſcas animæ te cupienti*. 3. Poſſidendi tàm pretioſum theſaurum facilitas: *Omnes ſitientes venite ad aquas; & qui non habetis argumentum, comedite abſque ulla commutatione vinum, & lac*. 4. Faſtidientium pœnæ, nam *hujus panis æternam patientur inediam*. Hæ rationes deſiderium ingenerant Euchariſtiæ, quæ cœlum defert ad terram, & terram in cęlum ſublevat.

Rup. l. 3. in Exod.

II. PARS. Tert. l. de cor. mil. 2. D. Chryſ. ho. 81. in Matth.

Sed tu peregrinus mundi hujus, civis ſupernæ Jeruſalem. Filii Iſrael exeuntes de Ægypto peregrinorum more paſchalem agnum comederunt. *Judæi ſtantes, calceamenta in pedibus habentes, & baculos in manibus tenentes, agnum cum feſtinatione comedebant: in Paleſtinam profecturi, viatorum figuram habebant, tu verò debes migrare in cœlum*. Hæc figura denotat, nos eſſe in mundo peregrinos, & viatores, & ut valeamus ad cœlum (cujus ſumus cives) pervenire, debemus muniri Euchariſtia; quæ 1. cogitationes mentis, & cordis affectus ad cœlum ſublevat. 2. ſpem cœli præſtat: 3. media ad comparandum cœlum ſubminiſtrat.

Tert. l. de Reſ. 47. Rich. à S. lau. l. 2. de Laud. Virg.

1. *Suſcitans, & quidem de terra in cœlum, ubi noſtrum municipatum quoque Philippenſes ab Apoſtolo diſcunt*. Verùm nihil adeò de terra ſuſcitat in cœlum, ac Euchariſtia, cujus ſpecies ſolis figuram repræſentant. Ideò *Chriſtus ſol dicitur: ſol quaſi ſurſum levans, quia ad ſe trahit aquas maris, & humores terræ; id eſt humiles conſtitutos in terra; illos ſurſum trahit & elongat de terra*; & ut homines avellat à terra, & ſurſum trahat, procidit ſuper terram Chriſtu: *Et cùm proceſſiſſet paulùlum procidit ſuper terram: qua quærebat illum ponere ſupra cęlum*, quod potiſſimum exequitur virtute Sacramenti *Nemo te ſublevat in cęlum, niſi hic panis, qui deſcendit de cœlo*. Subminiſtrat namque alas ad volandum in aerem divinum. *Chriſtus immolatus eſt, & ſanguis ejus nos aſpergens, facit ut naſcerentur nobis alæ ad volandum ſine ullo impedimento in aerem divinum*: Aquilæ

Bernard. Sen. to. 2. Ser. 55. ar. 4. c. 2. Rupert l. 6. in Ioan. S. Macha. hom. 47.

ſeſe elevant uſque ad ſupremam aeris regionem: Euchariſtia aquilarum alimentum eſt *Aquilas autem appellat, ut oſtendat ad alta eum debere contendere, qui ad corpus accedit, & nihil cum terra ci... debere eſſe commune, neque ad inferiora trahi, ſed ad ſuperiora ſemper volare: aquilarum enim non graculorum hæc menſa eſt*. Qui dignè accedunt ad Sacramentum, in cœlum mentis cogitationes & cordis affectus ſublevant, & omnem ſpem ſuam in cœlo collocant.

D. Chryſ. h. 24. in 1. cor.

2. *Spem erigimus* Tria ſunt quæ in cœlo ſpem noſtram erigunt: 1. Gratia qua ſanctificati ſumus in baptiſmo, & in filios Dei adoptati. *Regeneravit nos in ſpem vivam*. 2. Pollicitatio Dei, qui nobis promiſit cęlum: *Et in verbum tuum ſuper ſperavi*. 3. Et maximè Euchariſtię Sacramentum Quod confirmat S. Vincentius Ferrerius ex iſto loco Baruch: (Scias ubi ſit longitudo, & victus) *Spes oſtenditur cùm dicitur ubi ſit victus: quia tota ſpes Chriſtiana conſiſtit in victu: quia victus ſacra Euchariſtia eſt radix ſpei noſtræ*. Regius Vates ad menſam nos invitat, ut ſperare valeamus. *Guſtate, & videte. Beatus vir qui ſperat in eo*. Beatum prædicat, qui dignè ſumit cęleſtem cibum, & vult adhuc ut beatitudinem ſperet: Beatus eſt, quia per dignam perceptionem Sacramenti inchoatam habet felicitatem, & ſperat adhuc, quia inchoata illa felicitas ad gloriam conſummatam erigit ſpem: *Veniet autem quandoque tempus, quando hujuſmodi ſuavitatis prælibatio, ad perfectam pertinget fruitionem*. Idipſum ſapit D. Cyprianus dum Euchariſtiam nuncupat *Omen præmii & præmium cęleſtium coronarum*. Omen in via, præmium in patria: Omen ob ſpem quam erigit; corona ob mercedem quam acquirit. Chriſtus qui in Sacramento eſt ſpei noſtrę fulcrum, in cœlo erit noſtræ beatitudinis objectum. *Tu es ſpes mea in terra viventium*. Chriſtus in altari, eſt ſpes & portio noſtra in terra viventium. Spes quia eſt ejus fundamentum portio, quia ut advertit D. Cyprianus, *Sacramentum appellat portionem vitæ æternæ*: tùm quia objectum vitę æternæ continet: tùm quia media ad vitam æternam conſequendam ſubminiſtrat.

Tert. Apol. 17. 1. Epi. Pet. c. 1. Pſ. 118. Cap. 3. Serm. 2. de Epiph. Pſ. 33 Baſil. Mag. Epiſt. 56 Pſ. 141 Ser. de Ca. Dom.

3. *Utique cęna paratura, vitæ æternæ ſaturitatem figurat*, quæ per dignam Sacramẽti ſuſceptionem comparatur. Quapropter de ſanguine, quem potandum dat Chriſtus, ſic fatur Divus Chryſoſtomus. *Hic ſanguis adibile facit cęlum*.

Tert. lib. 4 adv. Mar. 31

Idem

Idem de corpore aſſeverat Theodoretus; juſti namque ad ſacram accedentes menſam, *per ſanctiſſimi corporis participationem civitatem cæleſtem adipiſcuntur*. Euchariſtia ſiquidem eſt *introductio ad divinitatem*: quod denotatum vult Hugo Cardinalis ab ipſomet Chriſto, *dum aſcendit in montem Oliveti, ut ſic oſtenderet, quod virtute dominici Sacramenti aſcenditur ad culmen gratiæ, & exinde ad culmen gloriæ, quæ per oleum ſignificatur*. Germanus Conſtantinopolitanus Euchariſtiam vocat confinium terræ, & cœli. *Confinium cœli, & terræ eſt hæc menſa*. Quod confirmat Hugo Cardinalis acutè advertens, quod *media petitio, ſcilicet, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, eſt communis, & quaſi confinium utrarumque confortans, & dirigens tranſeuntem de vita temporali ad vitam cœleſtem*.

In c. 10. Hebræ. D. Dion. de Cœl Hier. 3. in c. 22. Luc.

In c. 11 Luc.

Verùm ſi Euchariſtia eſt cibus vitæ æternæ, cur panis quotidianus nuncupatur? Quia ſcilicet ita ſumendus eſt ſingulis vicibus, quaſi quælibet communio eſſet ultima, & poſt hanc aſcendendum eſſet ad vitam æternam. *Quotidianum in diem vult Sacramentum ſui corporis panis viaticum poſtulare, ut per hoc ad perennem diem perveniamus*: Animadvertendum autem eſt cùm Ruperto, quod quando Dominus promittit vitam æternam iis, qui ad ſacram accedunt menſam; *ſemper dignè ſubaudiendum eſt*. Incognitus Euchariſtiam, Jacobi appellat ſcalam. *Hæc eſt ſcala Jacob*. Vel quia terram tangit ex una parte, & altera cœleſtum, eſtque medium uniens duo illa extrema: Vel quia Deus, qui inorat ſcalæ Jacob, eſt verè præſens in Sacramento. Vel quia ſervit, ut de terra in cœlum aſcendatur. Attamen, ut Angeli per ſcalam Jacob de terra aſcendebant in cœlum, & de cœlo deſcendebant in terram, ita juſti & dignè communicantes per Euchariſtiam aſcendunt in cœlum, ſacrilegi, verò, & indignè ſumentes corpus Chriſti, per Euchariſtiam deſcendunt in infernum.

Chryſol. Ser. 68.

In Pſ. 33.

Ex interpretatione figurata carn s, & ſpiritus, nos ſumus cœlum, & terra. Indigna autem communione, anima & corpus, cœlum & terra deſcendunt in infernum. Euchariſtia eſt alimentum vitæ, thronus gratiæ, viaticum vitæ æternæ. At infauſta metamorphoſi indignè ſumẽs immutat, 1. in venenum mortale, alimentum vitæ. 2. in tribunal Juſtitiæ, thronum gratiæ: 3. in viaticum mortis perpetuæ; viaticum felicitatis æternæ.

II. PARS Tert. l. de Orat. 4.

1. *Non poſſumus cœnam Dei edere, & cœnam dæmoniorum*. Pulchrè animadvertit Philo Carpathius, quod *ea eſt divinarum, humanarumque rerum natura, ut quæ pro ſua dignitate, & excellentia optima eſſe decet ac ſumma, eadem mutato ordine peſſima fiunt, & infima*: ut conſtat ex Euchariſtiæ Sacramento, quod juſtorum incrementat vitam, & affert ſacrilegis mortem. *Tantorum bonorum cauſa, & vitam exhibet, judicium fit, minimè propter ejus naturam, ſed propter accipientis voluntatem*. Euchariſtia ex ſe eſt vivificans, inſtituta etiam ad communicandam ritè accedentibus vitam: per accidens tamen ex indiſpoſitione ſumentium affert mortem; *Pro ſumentium diſpoſitione cibus hic diſpares operatur effectus*. Iis qui ſunt in gratia, adauget ſupernaturalem animæ vitam, qui ſunt mortui peccato reos efficit mortis æternæ: *Cibus iſte vita eſt, quibus Chriſtus eſt vita: illis verò mors, qui ſunt membra diaboli*. Laurentius Juſtinianus Petri & Judæ proponit exemplum. Ambo pariter manducarunt corpus dominicum, ſed non pari ſucceſſu. *Uno Petrus, & Judas cœleſti paſcuntur alimento: aliter tamen, nam ad meritum & profectum Petrus: traditor verò manducat ad ruinam, & interitum*. Non ex defectu Sacramenti, quod bonum eſt, & ex ſe vivificativum, ſed ex malitia Judæ quæ ſeſe oppoſuit virtuti, & efficaciæ Sacramenti. *Judas cui bucellam tradit Dominus non malum accipiendo, ſed malè accipiendo, locum in ſe diabolo præbuit*. Hæc indigna communio fuit præcipua cauſa deſperationis proditoris illius. *Ubi ſacrum cibum mens perfida tetigit, & ſceleratum os panis ſanctificatus intravit, parricidialis vim tanti Sacramenti non ſuſtinens, quaſi palea de area exſufflatus eſt & præceps cucurrit ad proditionem, ad deſperationem, & ad laqueum*. Peccator qui non vult ſimilem ſubire pœnam, mutet vitam. *Mutet vitam qui vult accipere vitam, nam ſi non mutat, ad Judicium accipiet pœnam*, & thronum gratiæ immutabit in tribunal juſtitiæ.

Tert. l. de Spect. 13. in c. 7. Cant.

D. Chryſoſt. hom. 17. in Cor.

Lau Juſt. l. de triũph. Agon. Chr. 4. Paſch. l de Corp & San Dom c. 8.

D. Ambr. Ser 11. de Ver. Dom. D. Cyp Ser Cœn. Dom. D. Aug Ser. de Temp.

2. Deum judicem credendum eſt, *aut ſi non judicem, certè perverſum, ac vanum diſciplinæ non vindicandæ, ideſt non judicandæ, conſtitutorem*. Divus Chryſoſtomus deſiderat, ut quoties ad ſacram Synaxim accedimus, in memoriam revocemus ultimum diem, in quo coram ſupremo judice ſumus de actis ra-

Tert. l. de adv. Mar. 11.

tio-

Ho. 61. ad Pop.

tionem reddituri. *Ut animam tuam velut Dei habitaculum prapares, memento horrendi multùm, & tremendi illius diei, in quo omnes Chriſti throno aſſiſtentes rerum hic geſtarum rationem reddemus:* Nou ſine myſterio volebat Deus, ut

Exod. 12. l.2.Glaph.

Judæi caput agni paſchalis ſimul cùm pedibus manducarent, erudiens illos, ait Divus Cyrillus Alexandrinus, ut attenderent, & ad divinam majeſtatem per caput denotatam, & ad auctoritatem ſupremi Judicis per pedes ſignificatam, & in fine mundi exercendam. Agnus paſchalis Euchariſtiam figurabat, & qui ad illam accedunt, debent ſeriò conſiderare, quòd Dei Filius, quem ſuſcipiunt, eſt ſummè adorandus, & metuendns. Adorandus ob infinitam, qua pollet majeſtatem: metuendus ob judiciariam poteſtatem, quam potiſſimum demonſtrabit adverſus indignè communicantes. Divus Ambroſius expendens iſtud Michææ: *Et*

Cap. 5.

tu Bethleem domus Ephrata; acutè animadvertit, quod *Bethleem domus panis, Ephrata domus furorem videntis* interpretatur: innuens quod indignè comedentes dominicum panem, ſuum manducat judicem, cujus furorem experientur in ultimo judicio: *qui enim manducat, & bibit indignè, judicium ſibi*

Cor. 11.

manducat, & bibit. Judicium criminale complectitur, & judicem in tribunali ſedentem, & ſententias adverſus reos propalatas, & tortores ad torquendum paratos, & inſtrumenta juſtitiæ ad puniendum deſtinata. Hæc omnia manducat ſacrilegus, qui eſt trinæ indignationis reus: erga Deum, erga Sacramentum, & erga ſeipſum: 1. indignitatis erga Deum, cujus majeſtatem contemnit: Euchari-

D. Ign Ep. ad Epheſ. Cl Alex.l. 7. Pad.10. D Anſels Amos c.2.

ſtia inſtituta eſt ad Dei gloriam: *Date operam, ut crebriùs congregemini ad Euchariſtiam, & Dei gloriam,* & impius Dei gloriam convertit in ejus contemptum 2. Indignitatis erga Sacramentum, quod prophanat, & *quantum in ſe eſt, vitiorum ſuorum coniunctione polluit:* 3. Indignitatis erga ſemetipſum; nam manducat *damnationem æternam,* & bibit *vinum damnatorum.*

Deploranda, imò execranda impii temeritas, Sanctus Bonaventura divino ſuſflammatus amore à Sacramento abſtinet, ſeſeque exiſtimat indignum participatione cœleſtis myſterii, & impius vitiis contaminatus ad ſacram menſam inſolentor accedit? Maria expaveſcit, & turbatur dum ei Angelus annuntiat humanationem Verbi, quia *ſenſit ad ſupremum venire judicem;* & ſceleroſus peccator ſupremi illius judicis non formidat ſeveritatem? Terra *ad onus Domini in ligno pendentis intremuit, eum qui moriturus erat intra ſe conteſtata non capere,* & ſacrilegus abſque ullo tremore dominicum in pectore ſuo recipit corpus? *Sepulchrum accepto corpore depoſito terretur, quod Patris thesaurum accepiſſet,* & inſolens Chriſtianus ad Chriſti majeſtatem nullatenùs movetur? Cui dicendum eſt hoc idem, quod Iſidorus criminoſo ſacerdoti Zoſimo nuncupato; (Non horres vereriſque alia committere, ac altaria frequentare? quomodo immaculata ſacrorum myſteria audes attingere? Hortor igitur te, ut vel committere hujuſmodi deſinas, vel à venerandis altaris beneficiis deſiſtas,) ne impietatis tuæ luas pœnas, & ſi non moveris veneratione ſacroſancto myſterio debita, time, ne tuo ſacrilegio vitę viaticum convertas in viaticum mortis æternæ.

Chryſol. Serm. 424

D. Hil. lib. Trin. D. Chryſ. in Pſ 22. L 5. Ep. 12.

Laur. Iuſt. Serm. de Euchariſtia. Laur. Iuſt. D. Bern. Ser. 10. 4. Ser. 44. D. Hier. in c. 14. Marc. 14. Gen. 44.

3 Sacrilegos ipſis Judæis criminoſiores, & gravioribus ſuppliciis puniendos cenſet Tertullianus. *Proh ſcelus! Semel Judæi Chriſto manus intulerunt, ipſi quotidie corpus ejus laceſſunt, O manus præcidendæ!* Altaris myſterium dicitur viaticum, quia ducit ad Deum, & quia per illud dignè ſuſcipientes aſcendunt ad cœlum. *Caro Chriſti eſt viaticum: ipſa eſt cibus, ipſa currus Iſrael, & auriga ejus.* Verùm uti Euchariſtia digne ſumpta, eſt cœli, & vitę æternæ viaticum, *ita & myſteria majoris punitionis præbent viaticum his, qui indignè communicant.* Qui dignè ſuſcipiunt corpus Chriſti, ex hac etiam vita quatuor fructus ex eo præſertim ſuſcipiunt; 1. A terrenis cor avellunt, & *ipſam bonorum cœleſtium ſitim bibunt.* 2. In bono proficiunt. Ut autem animadvertit Lyranus, (per ambulationem Eliæ ſignificatur proceſſus de bono in melius, uſque ad perfectionem vitę;) quia ut docet Angelicus Doctor, (panis corporis Chriſti confortat nos in bono opere, toto tempore præſentis pœnitentiæ, quoadusque veniamus ad altitudinem ſecuritatis, & ſocietatem ęternę glorię.) 3. Præſtat inchoatam fœlicitatem; quod ipſemet aſſeverat Salvator; (Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam.) Etiam pro præſenti, quia *habet Chriſtum, qui utique eſt vita æterna.* 4. Eſt viaticum conſummatæ beatitudinis. *Corpus Chri-*

l. de idol 7.

Incogn. in Pſ. Guer. Ser. 1. Ref. D. Chryſo. ho. 17. in 1. Cor. Euſ Emiſ. h. 2. Epiph. in l. 3. Reg. 19. Opuſc. 58. Cap. 22. Ioan. 6.

Dion Car. D. Thom. Opuſc. 58. Cap. 1.

ſti

ſti eſt fructus vitæ, valens ad deſtructionem gehennæ, & acquiſitionem vitæ æternæ. At è contra qui indignè ſumunt Sacramentum, quatuor incurrunt damna, eaque maxima: 1. *In ſceleribus excedunt alios, dum Regem gloriæ contemnunt, & irreverenter tractant*. 2. De die in diem fiunt criminoſiores, & moraliter quaſi impoſſibile eſt, ut convertantur: *Sumentes indignè pertinaciores in malo, atque ad emendationem vitæ ſunt tardiores*. 3. Dæmonem intra ſemetipſos ſuſcipiunt, & inchoatum infernum deferunt. *Incipiunt eſſe in inferno antequam moriantur; & poſt mortem merguntur in profundo*. 4. Æternam, eamque maxdmam incurrunt damnationem: *Nec ſitim extinguit ignis æterni, qui indignè ſumit myſteria Chriſti*. Et Scypho quem in ſaccum Beniamin miſit Joſeph augurari ſolebat. *Scyphus quem furati eſtis, eſt in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet*. Calix in quo Dominus ſanguinem ſuum bibendum tradit, auguratur, vel vitam, vel mortem ęternam. Dum indignè ſumitur, auguratur damnationem; nam indigna communio, & *fidem prævaricatur & ſpei malè ominatur*. Digna ſumptio Euchariſtiæ eſt fauſtum omen, & *notiſſimum futuræ fęlicitatis indicium*, quam exopto cunctis dignè ad ſacram menſam accedentibus, humiliter ſubjiciens auctoritati ſanctæ Romanæ Eccleſiæ omne, quod in hoc volumine continetur.

Laur. Iuſt. Serm. de Euchariſtia.
Laur. Iuſt.
D. Bern. Sen to. 4. Ser. 44.
D. Hier. in c. 14. Marc. 14.
Gen. 44.
Tert. l. de Pat. 9.
Iul. Firm.

FINIS.

INDEX

INDEX MATERIARUM,

Quæ in hoc Tomo continentur.

Primus Numerus denotat Paginam, ſecundus Columnam.

A

Adulterium multùm ſceleroſum, fol. 196. 1.
Æternitatis natura declaratur. 131. 1.
Amicitia multis commendatur. 185. 1
Angeli dignitas prædicatur. 185. 1
Anima criminoſa in corpore velut tumulatur. 35. 2
Apoſtolorum vocatio. 1. 2
Apoſtolorum dignitas. 2.1. 17. 1
Apoſtolorum miniſterium. 3. 2
Apoſtolorum miſſio. 13. 2
Apoſtolorum prædicatio. 34. 1
Apoſtolorum paſſio. 38. 2
Apoſtolorum triumphus. 30. 1.
Apoſtoli religionem Chriſtianam multiplicaverunt. 39. 2
Avari egeſtas. 40. 1
Avari cæcitas. 45. 2
Avari captivitas. 47. 1
Avari iniquitas. 52. 1. 57. 1
Avari crudelitas. 62. 1
Avari impietas. 68. 2
Avari ſupplicium. 49. 1. 64. 2

B

Bacchanalia culpantur. 72. 1
Baptiſmi dignitas oſtentatur. 36. 2
Baptiſmi multiplex effectus denotatur. 253. 1
in Baptiſmate Chriſtianus diabolo renuntiat. 89. 1. & 2
Beatitudo non eſt in terra. 104. 1
Beatitudo in cęlo collocatur. 108. 2
Beatitudo æſtimatur. 140. 2
Beatitudinis perfectio declaratur. 126. 1
Beatitudo comparatur. 134. 1
Beati impeccabiles. 122. 1
Beati uniuntur fini ultimo. 121. 2.
Blaſphemia damnatur. 74. 2. 103. 1

C

Carnis dignitas. 143. 1
Carnis utilitas. 147. 1
Caro neceſſaria. 150. 1
Caſtitas generalis commendatur. 171. 2
Caſtitas integratur. 176. 1
Caſtitas conſervatur. 180. 1
Caſtitas matrimonialis. 184. 2
Caſtitas vidualis. 198. 1
Caſtitas virginalis. 209. 2
Caſtitas ſacerdotalis. 219. 2
Caſtitas regularis. 228. 2
Centri proprietates. 143. 1
Charitas. 128. 2
Choreæ multùm periculoſæ. 75. 1. 2
Chriſtiani nota. 89. 2
Chriſtiani innocentia. 26. 2
Chriſtiani dignitas. 239. 1
Chriſtiani ſanctitas. 242. 2
Chriſtianus ſceleroſus Chriſti negator. 246. 2.
Chriſtianus cęli diſcipulus. 129. 2
Chriſtianus Chriſto compatiens. 164. 1. 2
Chriſti nativitas. 289. 1
Chriſti circumciſio. 303. 1
Chriſti dignitas regia. 313. 2
Chriſti paſſio. 322. 2
Chriſti reſurrectio. 334. 2
Chriſti aſcenſio. 342. 2
Chriſtus redemptor. 310. 1
Chriſtus plenus gratia. 308 1
Chriſtus ſponſus. 213. 2
Chriſti ſanctitas. 23. 2
Chriſti veritas.
Chriſti obedientia.
Chriſti patientia.
Cogitationes pravæ. 86. 2
Conſuetudinis vigor. 31. 2
Conſuetudo inveterata. 32. 1
Converſatio multiplex. 8. 1
Convivia depauperant. 227. 2

Dei

D

DEi exiſtentia demonſtratur. 249. 1
Dei ſanctitas commendatur. 253. 1
Dei immutabilitas declaratur. 116. 2
Dei infinitas prædicatur. 114. 2
Dei ſufficientia oſtentatur. 118. 2
Dei majeſtas adoranda. 356. 1
Dei mandata obſervanda. 363. 1
Deus omnia continet. 112. 1
Deus eſt objectum beatitudinis. 115. 1
Deus à quovis beato poſſidetur. 112. 1
Diabolus mendax. 131. 1
Diaboli ſacramenta. 89. 2
Divitiæ non ſatiant. 105. 1
Divitiæ laborem, mœrorem & dolorem afferunt. 54. 2
Divitiarum contemptus. 68. 1

E

EBrietas turpis. 97. 2
Ebrietas ſcelcroſa. 102. 1
Ebrietas laſciviens. ibid.
Ebrietas furens. 102. 2
Eccleſia diaboli. 91. 2
Æternitas quanta. 112. 2
Euchariſtia panis facierum. 294. 1
Euchariſtia panis induſtriæ. ibid.
in Euchariſtia Chriſtus præſens. ibid.
in Euchariſtia Chriſti præſentia fragilitati noſtræ contemperata. 396. 2
in Euchariſtia præſentia Chriſti quodammodo immenſa & æterna. 399. 1
Euchariſtia ſacramentum fidei. 402. 1
Fides Euchariſtię philoſophiam detrumphat. 403. 1
Fides Euchariſtiæ reparat iniuriam Deo factam per idololatriæ impudētiā. 406. 2
Euchariſtia illuminat. 409. 1
in Euchariſtia Chriſti majeſtas dejicitur. 411. 2
in Euchariſtia Chriſtus ſuum occultat ſplendorem. 414. 2
in Euchariſtia Chriſti majeſtas contemnitur. 418. 2
Euchariſtia eſt magnum convivium. 420. 1
in Euchariſtia menſę Dei ſumus participes. 420. 2
in Euchariſtia prębentur cibi regii, Angelici, divini. 422. 2
Euchariſtia eſt panis Regum, Angelorum, Deorum. 424. 2
qui dignè ſumunt Euchariſtiam, habent cum Chriſto conſubſtantialitatem, unitatem & circuminſeſſionem. 427. 1
Euchariſtia eſt panis munificentię. 432. 1. 2
in Euchariſtia Deus ſe dat liberaliter hominibus non poſtulantibus, neque merentibus. 432. 2
in Euchariſtia Chriſtus dat quod accepit à Patre ab æterno, à Matre in tēpore, & etiam quod paſſione ſua meruit. 43 . 1
Euchariſtia rationem perficit. 436. 2
Euchariſtia gratiam incrementat. 439. 2
Euchariſtia ad gloriam conducit. 443. 2
Euchariſtia cęlum in terrā adducit. 444. 2
Euchariſtia terrā in cęlum evehit. 446. 1
Euchariſtia indignè ſumpta, viaticum cęli, in viaticum inferni convertit. 447. 1
Exemplum Chriſti. 257. 1
bonum Exemplum præſtandum. 286. 1
bonum Exemplum eſt lex animata. 289. 1
bonum Exemplum ſtudioſos in virtute confirmat.
pravum Exemplum exitioſum. 32. 2

F

FAmæ amor, 77. 1. 2. 188. 1
Familiaritas. 7. 2
Fidelitas ſervanda. 194. 2
Fidei vita. 249. 1
Filius Dei duplex. 265. 1
Fili parentibus oneroſi. 205. 2
Filii inhumani in parentes. 63. 2
Finis trinus. 122. 1
Fœlicitas mundi quàm exigua. 111. 2

G

GAudium Beatorum, quale. 110. 1
Gaudium mundi triſtis. 299. 1
Gratiæ neceſſitas. 262. 1. 390. 1
Gratiæ diverſitas. 390. 2
Gratiæ ſuavitas. 391. 1
Gratiæ operatio. 262. 2
Gratia extinguitur. 167. 2
Gulæ voluptates. 96. 1
Gula vitiorum origo. 96. 1
Gula homicida. 95. 2
Guloſus cœlum vendit. 97. 1
Guloſus diabolo ſervit. 96. 1
Guloſus ventrē tanquā Deum colit. 97. 2

H

HAbitus lenocinium. 83. 1
Hæreditas terrena diviſione minuitur. 112. 1
Hęreditas mūdana germanos ſeparat. 63. 1
Hæreticorum temeritas. 407. 2
Hæreticorum iniquitas. 408. 1. 2
Hæreticorum cæcitas. 408. 2
Homo beatus. 127. 1
Hominis ultima perfectio. 123. 1

Homo

Homo vetus. 162. 1
Homo carnalis. 165. 2
Homines cęli & terræ. 130. 1
Humilitas Chriſti. 293. 1
Humilitatis ſarcina. 149. 2

I

Ignominia. 92. 2
de Ignominia gloriari. 188. 1
Infamia. 153. 2
Immodeſtia. 81. 1. 82. 1
Impietas. 79. 1
Impudentia. 81. 2. 82. 2
Impudicitia. 87. 1
Impudicus Chriſti membrum contaminat. 169. 2
Impudicitia fęminam dedecorat. 175. 2
Judæi puniti. 15. 1
Judices mercenarij. 61. 2
Juſtitiæ leges. 196. 1
Juſtitia in Deo. 266. 2
Juſtitia Dei ſplendet. 268. 2

L

Larvæ damnantur. 80. 1
Lex divina ſancta. 256. 2
Lex divina obſervatu facilis. 366. 2
Liberalitas divina. 267. 1
Libertas Dei eſſentialis. 231. 2
Libertas trina. 261. 1
Libertas indifferentiæ. 122. 2
Libido culpatur. 302. 1
Lilium ſymbolum caſtitatis. 215. 2
In Lilio tria conſideranda. 216. 2
Ludi damna. 72. 2
Luxuria quàm criminoſa. 77. 1. 86. 1

M

Martyrum dignitas. 146. 2
Martyres honorati. 12. 1. & 2
Martirii merces. 164. 1
vivi Martyres. 203. 1. 213. 2
Mendacium. 74. 2
Mercator fraudulentus. 60. 1
Militia Chriſti. 102. 2
Miracula. 17. 1
Miſſionem hæretici non habent. 33. 2
Modeſtia. 79. 2
Monſtrum in religione. 80. 2
Mortificatio. 162. 2
Mulier ſubdita viro. 204. 2
Mulier virilem non ſumat habitum. 80. 1
in Mundo omnia imaginaria. 131. 1
Mundus inſufficiens. 118. 2
Mundus mutabilis. 117. 1
Mundus triſtitia permixtus. 116. 1

N

Negotiationem quę requiſita. 140. 1. 2
Negotiatio aliquid perdit, ut lucretur. 141. 2
Negotioſa omnia. 151. 1
Nominis cenſus. 222. 2
Nominis phantaſma. 246. 2
Nominis crimen. 247. 1
Nuptiarum bonitas. 151. 2
Nuptiarum honeſtas. 200. 1
Nuptiarum incommoda. 206. 2

O

Obedientia. 305. 2
Oculi laſcivientes. 81. 2
Oculi contaminati. 85. 1
homo ad Operandum productus. 275. 1
Operatio. 151. 1
ad Operandum urgetur Chriſtianus. 260. 2
Operarius triplex. 263. 1
bonum Opus quid. 163. 2
ad bonum Opus quæ neceſſaria.
boni operis fructus. 264. 2
boni Operis merces. 267. 2
bonum Opus diſtinguit electū à reprobo.
prava Opera culpantur. 263. 2

P

Paupertas commendatur. 297. 2
Paupertas dilecti à Deo. 61. 2
Pax vera in cœlo. 111. 1
Pax inter coniuges requiſita.
Peccator voluntarius. 122. 2
Peccator Chriſtiano nomine indignus. 246. 1
Perſecutio Eccleſiæ trina. 251. 1
Pietatis munus triplex. 244. 2
bonus Prædicator Chriſto parturit filios. 34 1
pravus Prædicator reus. 35. 2
Præſumptio periculoſa. 78. 1
Præſumens cadit. 182. 1
Prodigalitas culpatur. 95. 1
Providentia Dei demonſtratur. 368. 1
Providentia univerſalis vindicatur. 370. 1
Providentia non tollit hominis libertatem. 373. 2
Providentia cum impij proſperitate conciliatur. 374. 1
Providentia cùm iuſti adverſitate componitur. 375. 2
Pudicitia commendatur. 77. 1
Pulchritudo animi laudatur. 173. 2
Pulchritudo corporis dedecoratur. 174. 2

Quies

451

Q

QUies. 124. 1
Quieſcimus in ſublimi. 124. 2

R

REgia dignitas. 146. 1
Regia dignitas unde ſumēda. 316 2
Rex regum Chriſtus. 239. 2
Reges honorandi. 320. 1
Reges ſunt qui ſanctitate fulgent. 240. 1
Religio ſanctimoniæ diſciplina. 256. 1
Religionis Chriſtianæ vetuſtas. 27. 2
Religionis Chriſtianæ latitudo. 32. 2
Religionis deſertor quis. 250. 1
Religionis perſecutor quis. 247. 1
Religio coacta. 63. 2
Repudium erroris. 90. 2
Reſtitutio facienda. 66. 1
Reſtitutio cur difficilis. 66. 2
Roſæ pulchra deſcriptio. 215. 1

S

SAcerdotum dignitas. 10. 1. 214. 1
Sacerdotales veſtes. 226. 1
Sacramentum ſanctificationis. 152. 2
Sacrificium Deo offertur. 160. 2
Sacrificium caſtitatis. 220. 1. 225. 1
Scandalum. 75. 1
Sermo mentis interpres. 150. 2
Sermones inhoneſti. 85. 2
Seruus Chriſti. 90. 2
Seruus diaboli. 91. 1
Simonia. 59. 1
Sirenes. 158. 1
Spes. 126. 1
Spiritus ſancti proprietates. 218. 2
Spiritus ſanctus à Filio procedit.
proceſſio Spiritus ſancti qualis? 388. 2
Spiritus ſancti miſſio. 389. 2
Spiritus ſanctus non agnoſcitur. 391. 2
Spiritus ſanctus non recipitur. 392. 1
Spiritus ſanctus eijcitur. 393. 1
Superbia. 294. 1
Superbus egens. 104. 2

T

TEmplum Dei. 224. 1
Temporis natura. 274. 2
Temporis iactura. 73. 2
Tempus tendit ad æternitatem. 276. 2
Tempus benè impendendum. 277. 1
Tempus in otio aut in malo deperditum. 278. 2
Temporis reparatio. 283. 2
Terminus vitæ. 121. 2
Terra deſpicienda. 129. 1
Terrena bona non ſatiant. 104. 1
Teſtimonium Chriſto datum. 21. 2
Theatrum culpatur. 84. 1
Timor præcavet. 87. 2
Tragœdia exitioſa. 92. 1
Trinitas declaratur. 377. 2
Trinitas prima virgo. 217. 1
Trinitas honoranda. 387. 1
Trinitas amanda. 388. 1
Trinitas imitanda. 386. 2

V

VAnitas. 78. 2
vectigalium exactores crudeles. 62. 1
Verba inhoneſta. 82. 1
Verecundia laudatur. 81. 1
Veritas. 131. 2
Vidua multiplex. 197. 2
Viduarum pietas. 208. 2
Vinum fomes libidinis. 102. 1
Virtutes commendantur. 163. 2
Virginum laus. 209. 1
Viſio beatifica qualis. 127. 2
Vitiorum patroni. 88. 1
Voluptas fidei adverſatur. 90. 2
Voluptates impiæ. 75. 1
Voluptates laſcivæ. 84. 2
Voluptuoſus egens. 104. 1
Votum ſolemne vindicatur. 222. 1
Voti conditiones. 230. 2
Vſura declaratur. 60. 1

Z

ZElotypia.

FINIS.

Digitized by Google

V

Digitized by Google

Digitized by Google